T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
RAGIP PAŞA KİTAPLIĞI
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 1328
١٥٢٧
١٥٢٧
R.
RAĞIP P.
Ks. N.
1508

الجزء الاول من النفع المعول   ترجمة التلخيص والمطول

صاحب ترجمه عبد النافع افندی ادنه خاندانندن و سلالهٔ آل رمضاندن مفتیٔ شهیر اسبق حاجی اسحق افندی زاده محمد سعید افندی مرحومك فرزندی اولوب بیك ایکیوزاوتوز طقوز سنه‌سی قدمنهادهٔ ساحهٔ شهود اوله رق • من لم یشبه اباه فقد ظلم • طریقه‌سنده نقدینهٔ عنفوان صباوتی بخارا علماسندن عبد الرحیم افندی نامنده برذاتدن اکتساب سرمایهٔ علوم ومعارفه صرف و ایثار ایله استفاضه و اقتراف ایلدیکی نصاب فضائلدن کنجینه دار مزیت و اعتبار و بروسه مدرسلکیله مظهر تحیز و افتخار اولدیغی حالده ایکیوز التمش ایکی تاریخنده * ان العلی حدثتنی وهی صادقة * فیما تحدث ان العز فی النقل * لوکان فی شرف الماوی بلوغ منی * لم تبرح الشمس یوما دارة الحمل * مسلکنی استراحت وطنه بالتقدیم درسعادته عزیمتله عواطف علیهٔ ملوکانه‌دن طریق خواجکی یه تبدیل ورتبهٔ ثالثه ایله تبجیل اولنه‌رق ابتداء ادنه مال مدیرلکنده ومؤخرا حلب مجلس کبیری ریاستیله بعده ولایت مذکوره وخربوت دفتردارلقلرنده وطربزون وجزائر بحر سفید تحقیقات ورسومات مأموریت موقته‌لریله شام شریف و بغداد ولایت جلیله‌لری محاسبه و دفترداراق مأموریتلرنده بالاستخدام قطع درجات ایله رتبهٔ اولی صنف اولنی احراز وسکسان التی تاریخنده بوسنه ولایتی داخلنده کائن سرای بوسنه ومتعاقبا هرسك متصرفلقلرنده دخی خدمات صادقه ابراز ایلمشدر   جعل الله سعیه مشکورا وفی الدارین مأجورا   سنه ١٢٨٩

شيخ الاسلام سابق دولتلو فضيلتلو حسن فهمی افندی حضرتلرینك برای تقریض نظم بدیع افاضلپناهیلریدر

بسم من يفيض نعماً عما

بحمد نلتجى بالله من جرم — نجاتا عن ولاء الذل بالصدف
صلوة من نوال الحب شوقا — على هاد لاصحاب الى الطف
اقول الحق جد الاخداعاً — خذوا وقرا قرى نفع بلا ظوف
فايت من بليغ قد بدا سجاً — على بحر خلى الجرى من عكف
عروسا تحتوى حسنا بلا ريب — فكن فى اللمح بالامعان فى ضعف
فان خابوا الدى الافكا عن درك — فلاموا النفس بالخسران عن عطف
انام الوجه او رمى طريا — لصار الحسن فتانا لذى عرف
فدر النافع التحرير حقا — لمن يبديه معروضا على الف

ففهمى على تل ينادى
اما يدلى اليه النول من زلف

استانبول پایهٔ رفیعه سیله مبجل فضیلتلو زیور بك افندی حضرتلرینك کشیدهٔ سلك اللآل نظم وتحریری اولدقلری تاریخ غرادر

جناب نافع دانش قرین فاضل کیم — هنروران زمان ایجره فضلی شایعدر
بدیع عصر و زمان دینسه ذاتنه شایان — که نظم ونثرده کلك بیانی بارعدر
سلوك ایلدیکی مسلك بهین کمال — طریق فیض رفیق قلمه شارعدر
مطولی نه کوزل همت ایتدی ترجمه‌یه — کمالنه بو اثر بر دلیل قاطعدر
بو بر اثر که عمومه منافعی شامل — نتیجه معانیٔ دلکش ادابی جامعدر
بو همتندن اولور مستفید هر طالب — خلاصه فائده‌سی خاص و عامه راجعدر

خته منه دیدی زیورده مختصر تاریخ
بو ترجمه ایله مطول مدام نافعدر

نظمه الفقير لى فيوضات العليم القدير مقرضا لهذه الترجمة البديعة الفائقة و مهنيا لمترجمه البليغ ذى البراعة الرايقة الحاج محمد سعيد زيور الحسينى غفر له

هرسك سنجاغی مركزی بولنان موستارده مأذون بالافتا فضلای بنام وموالیٔ عظامدن فضیلتلو مصطفی صدقی افندینك تقریضلریدر

الحمد لمن خص نوع الانسان بمزيد الاحسان بان جعل له جنانا ترتسم فيه حقايق المعانى ولسانا يصوغ به مجازات الالفاظ و المبانى وفضل من شاء منهم بفصاحة اللسان و براعة البيان والصلوة على من اوتى واضح البرهان السبع المثانى والقرآن فاعجز به فصحاء عدنان و افحم به بلغاء قحطان حتى عادوا خرسا مفلسين بعد ما كانوا سحرا مغلقين وعلى اله وصحبه الذين توسطوا دائرة الايمان وتجنبوا عاثرة الفسق و العصيان اجمعين و بعد فاقول بعد مطالعة هذه الترجمة وتأمل تلك العبارات الملهمة قد وجدتها خزانة مملوة بالجواهر مشحونة بالنفايس مفتوحة الابواب للناس غير ممنوعة بالحراس ليس دونها كتاب وعلى من ياخذ منها حساب و الفيتها حديقة زاهرة الازهار صافية الانهار يانعة الاثمار مسهلة الطرائق

لكل طارق من رام اقتطاف ثمار البلاغة يجدها فيها كافية ومن قصد الاغتراف من انهار الفصاحة يلقاها فيها صافية قد تلبست فيها قواعد البيان لباسا جديدا فبدت فى انظار الطالبين ابكارا غيدا بعد ما كانت عجائز قديدا وتحلت فيها مسائل البديع بالحلى النضيد فاصبحت مزينة مجلوة كعرائس العيد بعد ما كادت تكون معطلة الجيد اصل اصل اصل اصلها قد جعل مفتاحا و ما احقها ان تجعل مصباحا فالاصول مؤسسة على التحقيق والاحكام والفروع تابعة لها فى الاحكام وذلك مبرهن فى الكلام مسلم بين الانام فاضحى البناء فى غاية السناء كشجرة اصلها ثابت و فرعها فى السماء وذلك فضل الله يؤتيه من يشاء ولقد نطقت وما فنقت و بالغت وما بلغت فاى طائل فى تطويل الكلام و القول الجزل ما اقول ان مبدعها قد وفق لابقاء الاثر النافع ونشر الذكر الجميل بين الناس وهو عاف و يصدق توسم من وسمه بعبد النافع جزاه الله تعالى جزاء يكافى غناءه و يوافى غناءه و انا الفقير مصطفى بن احمد المفتى بقصبة موستار صينت عن الاكدار

سرای بوسنه مفتیسی اساتیذ بنام وموالیٔ عظامدن فضیلتلو مصطفی حلمی افندینك تقریضلریدر

هذه تقريض لترجمة المطول

الحمد لله الذى ميز مراتب الرجال بتراجم الاحوال وحضهم بنشر ما قبسوه من العوائد مختصرا ومطولا والصلوة على تاج تراجم الكمالات الانسانية وعلى آله شموس الاهتداء وصحبه نجوم الاقتداء و بعد فقد سرحت الطرف فى رياض تحقيقات هذه الترجمة اللطيفة و اجتنيت من افنان اوراقها ثمرات تلقيحاتها الشريفة فالفيتها بالغة فى الايضاح على وجه تعطى كل ذى حق حقه و تثنى عليها السنة الطلبة قائلين كم ترك الاول للآخر فلله در مترجمها النحرير حيث بشحها ووشحها بحلى الفوائد و بيان الغرائب م لابد منه للاصاغر و الاكابر و فى الزوايا خفايا و فى الرجال بقايا فلمثله فليعمل العاملون

قاله بالجنان وحرره بالبنان الداعى
الفقير مصطفى حلمى المفتى بسراى
بوسنه عفى عنه

مظنهٔ قدمای علمادن قبریس جزیره‌سنده احیای محفل نشر وتدریس ایله بر مجهول الحال شخص سرسری بدنده جزیرهٔ مذكوره‌ده واقع ایاصوفیه جامع شریفی درونده تجرع شهدابهٔ شهادت ایدن مدرس الحاج محمد افندی مرحومك اثر باقیٔ تقریضلریدر رحمة الله عليه

الحمد لله الذى جعل البيان كالسحر الحلال وخصص بالحكمة من يشاء من عباده الابطال والصلوة والسلام على سيدنا الهادى الى البدايع فى الافعال والاقوال وعلى آله و اصحابه الذين كانوا كالنجوم فى الغدو والاصال و بعد فهذه ترجمة لطيفة ممن خصه الله تعالى بتكميل ذاته بالعلوم الظاهرة والمعارف الباطنة و الكمالات الانسية و الاسرار القدسية و الخصال الحميدة المرضية و الاخلاق السنية البهية اعنى به اولى الهمام حفيد المرحوم المغفور صاحب المجد والوقار ساحب اذيال الافتخار مأذون بالافتاء فى بلدة ادنه المسمى بالحج اسحق افندى رحمه الله وطاب ثراه المعلم بعبد النافع وهو الذى فضله الله تعالى على غيره بهذه الترجمة الشريفة للمطول للعلامة الثانى سعد تفتازانى كاشف قناعه عن وجه الفاظه بايضاح معضلاته وفاتحا غلاقه عن ابواب خزائن مكنونات مبانيه بحل مشكلاته لاغتنام عامة الطلبة بل كافة من كان بصدد طرح فكره لمطالعته رفع الله شانه وقدره واحسن اليه فى عقباه كما احسن اليه فى دنياه ورزقه فى الدارين ما يبتغيه ويتمناه نمقه الفقير محمد المدرس بمدينة قبريس

مستعدان ازكياى عصردن مترجم ايساغوجى ردوسى عبد الله افنديننك تقريض بلغا پسنديدر

الحمد لله الذى علق قلائد الالفاظ على نحور ابكار غرائب المعانى ورصعها ببدايع جواهرالبيان فى صدور عرائس عجايب المثانى والصلوة على اكرم الخلق محمد الذى تحير الحامدون فى حمده اختصارا وتطويلا وان مهروا فى سلوك مسالكه ابوابا وفصولا وعلى آله النازلون منازل امره فى الوصول والفصول واصحابه القائمون مقامات نهيه فى الفروع والاصول وبعد فان الكتاب المسمى بالنفع المعول يكشف القناع عن مخدرات التلخيص والمطول ويحل عقد الفاظهما ومبانيهما على وجه بديع عجيب ويوضح الغوامض والعويصات من معانيهما على طرز عبقرى غريب الفاظه محكومة عليها بالخلوص عن التنافر والغرابة وعباراته موصوفة بالبلاغة والبراعة فوائده راجعة الى المعلين والطلاب لاسيما الى خلائنا المترسلين والكتاب مترجمه ممن ادرك منتهى السؤل والامل واحرز قصب السبق فى مضمار الاصول والجدل البلع العروف والمعع اليهفوف مولانا عبد النافع المحقق الحقانى والنحرير الحبر المدقق الربانى لازال ملحوظا بعين عناية خالق اللوح والقلم وجعل اثره النافع هذا مطبوعا ومقبولا عند سلطاننا الاعظم بحرمة سيد العرب والعجم وانا الحقير عبد الله الردوسى غفرله

فهرست الجزء الاول من ترجمة التلخيص والمطول

صحيفه

٠٢ ديباجة ترجمه
١٠ ترجمة ديباجة مطول
١٠ الالهام والايادى والحكمة
١١ الدين
١١ فى لفظ وبعد ولاسيما
١٢ المجمل
١٤ لفظ هيهات وتضمين
١٥ لفظ كثير اما وغفرا ومغفرت وسحر
١٦ ذكا وزكا
٢٤ ابتداء ترجمة تلخيص ومطول
٢٤ الحمد والشكر والفضائل والفواضل
٢٤ اللفظة الجلالة
٢٥ سبب حمل صاحب الكشاف حرف التعريف فى الحمد على الجنس
٢٦ معنى فصل الخطاب والال والاهل
٢٧ امابعد وكون لما بمعنى اذا
٢٧ كون علم البلاغة من اجل العلوم
٢٧ التوفيق بين كلام السكاكى والمصنف فى الاعجاز
٢٩ فى امتناع تقدم المعمول على المصدر
٢٩ فى الظرف حال وشان لا توجد فى غيره
٣٠ فى القواعد والفرق بين الامثلة والشواهد
٣٠ فى رجوع النفى فى الكلام الى القيد
٣١ فى قوله وهو حسبى ونعم الوكيل
٣٢ مقدمه فى الفصاحة والبلاغة
٣٢ الفرق بين مقدمة العلم ومقدمة الكتاب
٣٢ الفصاحة والبلاغة
٣٣ لفظ فقط
٣٤ الفصاحة فى المفرد وتنافر الحروف
٣٤ الحروف المهموسة والمجهورة والشديدة والرخوة
٣٥ الغرابة
٣٧ الكلمة الوحشية ومخالفة القياس
٣٩ الفصاحة فى الكلام وضعف التأليف
٣٩ الاضمار قبل الذكر
٤٠ لفظ عن فى قوله عن كبر وتنافر الكلمات
٤١ التعقيد والمصدر والحاصل بالمصدر
٤٤ كثرة التكرار وتتابع الاضافات
٤٥ الاطراد
٤٦ الفصاحة فى المتكلم
٤٦ فى المقولات لايضاح الملكة
٤٧ تعريف الكيف على المذهبين واقسامه
٤٨ البلاغة فى الكلام
٤٨ معنى مقتضى الحال ومطابقة الكلام به
٤٨ الفرق بين مقتضى الحال والمقام
٤٩ الاشارة الاجمالية لضبط مقتضيات الاحوال
٥٠ الاعتبار المناسب ومقتضى الحال هو الاعتبار المناسب
٥١ النظم فى اصطلاحهم
٥٢ البلاغة راجعة الى اللفظ باعتبار افادته المعنى ويسمى كثيرا بالفصاحة
٥٢ لفظ كثير اما
٥٣ تفصيل معانى اول وثوانى
٥٤ حد الاعجاز
٥٦ البلاغة فى المتكلم وكون مرجع البلاغة الى شيئين
٥٧ مايبين فى العلوم ويدرك بالحس من مرجع البلاغة
٥٨ الفن الاول فى علم المعانى وتعريفه
٥٨ فى العلم والادراكات الجزئية
٥٩ الفرق بين العلم والمعرفة ومعنى قيد الحيثية
٦٠ تعريف السكاكى علم المعانى
٦٢ تعريف علم المعانى على رأى الشارح التفتازانى
٦٢ فى انحصار علم المعانى فى ثمانية ابواب
٦٢ الفرق بين الكل والكلى
٦٢ تقسيم الكلام الى الخبر والانشاء
٦٢ الكلام فى النسبة ومطابقتها الى الخارج وعدم مطابقتها
٦٣ الخبر لابدله من مسند ومسند اليه واسناد
٦٤ النبأ والخبر قديكون بمعنى الكلام المخبر به وقديكون بمعنى الاخبار
٦٤ صدق الخبر وكذبه
٦٥ معنى وجود النسبة فى الخارج
٦٥ مذهب النظام فى الصدق والكذب
٦٥ العلم والاعتقاد والظن والشك
٦٧ مذهب الجاحظ فى الصدق والكذب
٦٩ المشهور ان احتمال الصدق والكذب من خواص الخبر ولايجرى فى غيره من المركبات
٦٩ الباب الاول احوال الاسناد الخبرى
٦٩ فى ايراد الجملة الخبرية لاغراض غير الحكم ولازمه

٧٠ معنى الحكم فى الخبر
٧٢ فائدة الخبر ولازمها
٧٣ فى تنزيل العالم منزلة الجاهل
٧٤ فى تنزيل وجود الشىء منزلة عدمه
٧٤ فى قوله تعالى وما رميت اذ رميت
٧٥ الكلام مع خالى الذهن من الحكم ومع المتردد الطالب والمنكر
٧٦ قصة رسل عيسى عليه وعليهم السلام
٧٧ الفرق بين مقتضى الحال ومقتضى ظاهر الحال
٧٧ اخراج الكلام على خلاف مقتضى الظاهر بجعل السائل كغير السائل
٧٨ جعل غير المنكر كالمنكر
٧٩ جعل المنكر كغير المنكر
٨٠ فى اطلاق السكاكى على اخراج الكلام لا على مقتضى الظاهر كناية
٨١ فوائد لفظ ان وخصائصها
٨٢ تقسيم الاسناد الى الحقيقة العقلية والمجاز العقلى
٨٢ بعض الاسناد عند المصنف لا حقيقة ولا مجاز
٨٢ الحقيقة صفة اسناد عند المصنف وصفة كلام عند غيره
٨٣ الحقيقة العقلية ومعنى ما هو له
٨٣ تعريف الحقيقة العقلية عند السكاكى
٨٦ فى المجاز العقلى والتأول
٨٧ فى قولهم شعر شاعر وظل ظليل وامثالهما
٨٨ اعتبار المجاز فى النسب الاضافية والايقاعية
٨٩ الدلالة على المجاز العقلى قد تكون تصريحا وقد تكون كناية
٩٢ اقسام المجاز العقلى اربعة
٩٢ معنى الاحياء والشباب
٩٣ فى عدم تغيير المجاز فى الاسناد طرفى الكلام عن حاله من الحقيقة والمجاز
٩٤ جريان المجاز العقلى فى الانشاء
٩٤ لزوم القرينة الصارفة فى المجاز العقلى
٩٤ لابد من معرفة الحقيقة فى المجاز العقلى
٩٦ انكر السكاكى المجاز العقلى وحمل على الاستعارة بالكناية
٩٩ الباب الثانى احوال المسند اليه
٩٩ حذف المسند اليه
١٠١ ذكر المسند اليه
١٠٣ تعريف المسند اليه
١٠٣ تعريف المعرفة وبيان الاختلاف فى وضع المعارف
١٠٤ الفرق بين المعرفة والنكرة
١٠٤ فى اقسام المعرفة ومعانى الالف واللام
١٠٥ النكتة العامة فى تعريف المسند اليه
١٠٥ تعريف المسند اليه بالاضمار
١٠٦ اصل الخطاب ان يكون لمعين وقد يترك لغيره
١٠٧ تعريف المسند اليه بالعلمية
١٠٧ العلم
١٠٧ فى قولهم اللتيا والتى
١٠٩ الكلام فى ابى لهب وابى الخير وامثالهما
١١٠ تعريف المسند اليه بالموصولية
١١٠ المقام الصالح للموصولية
١١٤ تعريف المسند اليه باسم الاشارة
١١٦ تعريف المسند اليه باللام
١١٧ لام الجنس والحقيقة
١١٧ لام العهد الذهنى والفرق بينه وبين النكرة
١١٧ الفرق بين اسم الجنس وعلم الجنس
١١٨ لفظ ثمة
١١٩ لام الاستغراق والبيان الاجمالى فى معانى اللام
١٢٠ كون اللام فى اسم الفاعل والمفعول اسم موصول
١٢٠ استغراق المفرد اشمل
١٢٤ لا تنافى بين الاستغراق وافراد الاسم
١٢٤ تعريف المسند اليه بالاضافة
١٢٦ تنكير المسند اليه
١٢٩ التعظيم والتحقير والتقليل
١٢٩ وصف المسند اليه
١٣٠ فى التخصيص والتوضيح
١٣١ كون الوصف جملة
١٣٢ تأكيد المسند اليه
١٣٤ تعقيب المسند اليه بعطف البيان
١٣٦ بحث شريف فى مثل قوله تعالى الهين اثنين وما من دابة فى الارض ولا طائر يطير بجناحيه ونفخة واحدة وامس الدابر

١٣٧ الابدال من المسند اليه وبدل الكل والبعض والاشتمال والغلط
١٣٨ العطف على المسند اليه والعطف بالواو والفاء وثم وحتى
١٤٠ العطف بلا ولكن وبل
١٤١ العطف باو وجعل السكاكى اى المفسرة حرف عطف
١٤١ تعقيب المسند اليه بضمير الفصل
١٤١ فى التخصيص والقصر وكون اغلب استعمال القصر دخول الباء على المقصور
١٤٢ البحث النفيس فى الخبر المعرف باللام
١٤٣ تقديم المسند اليه
١٤٤ الطير المعروف بققنس
١٥٤ فى لفظ مثل وغير
١٥٦ اقسام كنايه ومعنى التأكيد والتأسيس
١٥٧ فى القياس واجزائه والقضية
١٥٧ القضية الحملية والموضوع والمحمول والنسبة
١٥٧ القضية الشخصية والطبيعية والمهملة والمحصورة والكلية والجزئية
١٥٧ فى السور وكون حرف التعريف سورا
١٥٨ فى لفظ كل
١٥٨ القضية الموجبة والسالبة والمعدولة
١٥٨ القضية المعدولة والمحصلة والبسيطة
١٥٩ القضية الموجبة المهملة المعدولة المحمول فى قوة السالبة الجزئية
١٥٩ السالبة المهملة فى قوة السالبة الكلية
١٦٥ تأخير المسند اليه
١٦٥ اخراج الكلام على خلاف مقتضى الظاهر ووضع المضمر موضع المظهر
١٦٥ فى مثل نعم رجلا
١٦٦ فى ضمير الشان والقصة
١٦٧ وضع المظهر موضع المضمر
١٦٩ الالتفات
١٧٢ الخطاب فى مثل ذلك
١٧٣ فى التعبير من المتكلم الواحد بلفظ الجمع
١٧٥ وجه ضبط المذاهب فى الالتفات
١٧٦ وجه حسن الالتفات
١٧٩ القصة اللطيفة للقبعثرى مع الحجاج
١٧٩ التعبير عن المستقبل بلفظ الماضى
١٨٠ القلب
١٨٢ الباب الثانى فى احوال المسند
١٨٢ ترك المسند
١٨٤ فى قولهم خرجت فاذا زيد وقولهم ان محلا وان مرتحلا
١٨٦ لزوم القرينة فى الحذف
١٨٨ ذكر المسند
١٨٩ افراد المسند
١٩١ المسند السببى
١٩٢ فى كون المسند فعلا وفى الازمنة الثلثة
١٩٣ افادة الفعل التجدد
١٩٣ كون المسند اسما
١٩٤ تقييد الفعل بمفعول ونحوه وترك تقييده
١٩٥ تقييد الفعل بالشرط
١٩٥ مفهوم الشرطية باعتبار اهل الميزان واهل العربية وكون مذهب الحنفية على الاول والشافعية على الثانى
١٩٦ فى ان واذا ولو من ادات الشرط
٢٠٠ الهمزة الواقعة فى الجمل المعطوفة باو والفاء وثم
٢٠١ التغليب
٢٠٨ فى التعريض
٢١٠ التحقيقات النفيسة فى كلمة او
٢١٧ فى لفظ رب
٢١٨ تنكير المسند
٢١٩ لا يصح الحكم بعدم وقوع المسند اليه نكرة والمسند معرفة فى كلام العرب على الاطلاق
٢١٩ تخصيص المسند بالاضافة او الوصف
٢٢٠ تعريف المسند
٢٢١ الضابطة فى التقديم
٢٢٢ تعريف المسند بالجنس قد يفيد القصر
٢٢٥ قيل الاسم متعين للابتداء والصفة للخبرية
٢٢٥ كون المسند جملة
٢٢٥ فى كون اسم الفاعل شبيها بالخالى عن الضمير
٢٢٥ الفرق بين الكلام الخبرى وخبر المبتداء
٢٢٨ كون المسند جملة اسمية وفعلية وظرفية
٢٢٨ تأخير المسند وتقديمه

٢٢٩ بحث شريف فى قوله تعالى لا فيها غول ولاهم عنها ينزفون
٢٣٦ الباب الرابع فى احوال متعلقات الفعل
٢٣٦ الفعل مع المفعول كالفعل مع الفاعل فى افادة التلبس
٢٣٦ تنزيل الفعل المتعدى منزلة اللازم
٢٣٩ وجوب تقدير المفعول
٢٤٠ فى حذف المفعول
٢٤٢ مواضع اتيان من فى الكلم الخبرية
٢٤٤ بحث شريف فى قوله تعالى ولما ورد ماء مدين الايه
٢٤٥ تقديم المفعول ونحوه على الفعل
٢٤٨ لزوم التخصيص غالبًا للتقديم
٢٤٩ تقديم بعض معمولات الفعل على بعض
٢٥٠ ترتيب المفاعيل
٢٥١ الانكار النحويى والابطالى
٢٥٢ الباب الخامس القصر وهو حقيقى وغير حقيقى
٢٥٣ الصفة المعنوية والنعت النحوى
٢٥٤ قد يقصد بالقصر الحقيقى المبالغة
٢٥٥ فى قصر الصفة على الموصوف وقصر الموصوف على الصفة
٢٥٥ معنى لفظ دون
٢٥٥ تقسيم القصر الى الافراد والقلب والتعيين
٢٥٩ وللقصر طرق
٢٦٠ القصر بالعطف
٢٦١ القصر بالنفى والاستثناء وبانما
٢٦٣ المواضع التى لايتأتى فيها الضمير المتصل
٢٦٥ وجوه اختلاف طرق القصر
٢٦٥ معنى لا غير
٢٦٩ فى قوله تعالى وما محمد الارسول الايه
٢٦٩ فى قوله تعالى حكاية ان انتم الابشر مثلنا
٢٧٠ مجارات الخصم
٢٧١ احسن موضع انما التعريض
٢٧٢ وقوع القصر بين الفعل والفاعل وغيرهما كما نقع بين الخبر والمبتدا
٢٧٣ فى الاستثناء المفرغ
٢٧٦ فى قوله عليه السلام ما ايس الشيطان اه
٢٧٧ الباب السادس الانشاء
٢٧٨ انقسام الانشاء الى طلب وغير طلب
٢٧٨ التمنى والفرق بينه وبين الترجى والطمع
٢٧٩ حروف التنديم والتحضيض
٢٨١ الاشفاق والاستفهام
٢٨١ الهمزة لطلب التصور او التصديق
٢٨٢ كلمة هل لطلب التصديق
٢٨٤ كلمة هل تخصص المضارع بالاستقبال مثل سين وسوف
٢٨٦ كلمة هل اما بسيطة او مركبة
٢٨٧ فى كون ادات الاستفهام ماسوى الهمزة وهل كلها لطلب التصور
٢٨٧ مايطلب بلفظ ما
٢٨٨ مايطلب بلفظ من
٢٨٨ قال السكاكى يسئل بما عن الجنس اوعن الوصف ويمن عن الجنس من ذوى العلم
٢٨٩ فى قوله عليه السلام سيروا فقد سبق المفردون
٢٨٩ مايسئل بلفظ اى
٢٨٩ مايطلب بلفظ كم
٢٩٠ مايطلب بلفظ كيف واين ومتى وايان وانى
٢٩١ كثيرا ما تستعمل كلمات الاستفهام فى غير الاستفهام
٢٩١ استعمل ادات الاستفهام فى غيره من اى قسم من المجاز
٢٩٢ فى الاستبطاء
٢٩٣ كون الاستفهام للتقرير
٢٩٤ كون الاستفهام للانكار
٢٩٥ فى ان مثل قوله ازيدا ضربته يحتمل انكار فعل وانكار مفعول بحسب تقدير المفسر
٢٩٧ تقسيم الاستفهام الانكارى الى التوبيخ والتكذيب فى الماضى او المستقبل
٢٩٨ كون الاستفهام للتهكم والتحقير والتهويل والاستبعاد
٢٩٩ الامر

٢٩٩ اقسام صيغة الامر ومعانيها المستعملة فيها اعنى طلب الفعل والاباحة والتهديد والتعجيز والتسخير والاهانة والتسوية والتمنى
٣٠٢ حق الامر الفور
٣٠٣ النهى
٣٠٤ جواز تقديم الشرط بعد التمنى والاستفهام والامر والنهى
٣٠٦ العرض
٣٠٧ النداء
٣٠٧ قد تستعمل صيغة النداء فى غير معناها مثل الاغراء والاختصاص والاستغاثة والتعجب والتحسر والندبة
٣٠٩ سبب كون اللام الداخلة على المستغاث به والمتعجب منه مفتوحة
٣٠٩ فى وقوع الخبر موقع الانشاء
٣١٠ تنبيه فى كون الانشاء كالخبر فى كثير من الاحوال
٣١٠ الباب السابع الفصل والوصل
٣١٠ فى اقسام التقابل
٣١١ الفرق بين الجملة والكلام وفيه الاسناد الاصلى
٣١١ فى عطف الجملة ولزوم الجامع
٣١٢ فى عدم لزوم الجامع فى غير العطف بالواو
٣١٣ الفرق بين الجملة البدلية والبيانية والمؤكدة
٣١٣ فى تفصيل معانى فا وثم واو واما وبل ولكن وحتى
٣١٦ العطف على جواب الشرط على ضربين
٣١٨ فى كون الجمل الموضحة عطف بيان لانعت
٣٢٠ فى قولهم بحسبها
٣٢٤ فيما سمى من الفصل قطعا
٣٢٧ فى الاستيناف
٣٣٠ قد يحذف صدر الاستيناف وعليه نعم الرجل زيد على قول وقد يحذف كله
٣٣٠ فيما يتعلق بقوله تعالى لايلاف قريش
٣٣٤ فى وجوب كون الجامع بين الجملتين باعتبار المسند اليهما والمسندين
٣٣٥ قال السكاكى الجامع بين الشيئين اما عقلى اه
٣٣٥ فى العقل والوهم والخيال والحس المشترك وغيرها من القوى المدركة
٣٣٦ التماثل
٣٣٦ فى عدم ادراك العقل بالجزئى بذاته
٣٣٦ التضايف
٣٣٧ الجامع الوهمى
٣٣٨ التضاد
٣٣٨ التقابل بين الايمان والكفر
٣٣٩ الجامع الخيالى
٣٤١ محسنات الوصل
٣٤٢ التذنيب فى الحال المنتقلة
٣٤٢ الحال على ضربين
٣٤٣ الفرق بين الحال والخبر
٣٤٣ الفرق بين الحال والنعت
٣٤٤ كون الحال والضمير صالح لربط الجملة الحالية
٣٤٥ فى عدم وقوع الجملة الانشائية حالا
٣٤٥ فى الجملة الاعتراضية
٣٤٩ اشتراط دخول قد على الماضى المثبت عند وقوعه حالا
٣٥٠ الاستغراق اصل فى النفى والاطلاق فى الاثبات
٣٥٥ الحال المترادفة والمتداخلة
٣٥٥ الباب الثامن الايجاز والاطناب والمساوات
٣٥٨ الاخلال
٣٥٨ فى التطويل
٣٥٩ قصة الجذيمة مع زبا
٣٥٩ فى الحشو المفسد
٣٦٠ المساوات
٣٦٠ الايجاز ضربان
٣٦١ ايجاز القصر
٣٦١ فى قوله تعالى ولكم فى القصاص حيوة الايه
٣٦٢ ايجاز الحذف
٣٦٣ مهمة فى الفعل المنقول للعلية
٣٦٧ ولابد للحذف من دليل وادلته كثيرة
٣٦٨ الاطناب
٣٦٨ الايضاح بعد الابهام
٣٦٩ ومن الايضاح بعد الابهام باب نعم على قول ووجه حسن هذا الباب
٣٦٩ ومنه التوشيع

٣٦٩	ذكر الخاص بعد العام	٣٧٤	التكميل ويسمى الاحتراس
٣٧٠	التكرير لنكتة	٣٧٥	التتميم
٣٧٠	مجئ ثم لمجرد الارتقاء والتدرج فى الدرجات	٣٧٥	الاعتراض
٣٧٠	فى قوله تعالى وقال الذى آمن ياقوم اتبعون اهدكم الايه	٣٧٦	الفرق بين الجملة المعترضة والحال
٣٧١	فى لفظ اليمانون	٣٧٩	وقد يوصف الكلام بالايجاز والاطناب باعتبار كثرت حروفه وقلتها
٣٧١	فى الايغال	٣٨٠	حمد الشارح والمترجم على تيسر اتمام الجزء الاول
٣٧٢	فى التذييل		

فهرست الابيات العربية

صحيفه		
١٣	لايدرك الواصف المطرى خصايصه	وان يكن سابقا فى كل ماوصفا
١٥	ففى كل لفظ منه روض المنى	وفى كل سطر منه عقد من الدرر
١٨	رمانى الدهر بالارزاء حتى	فؤادى فى غشاء من نبال
	فصرت اذا اصابتنى سهام	تكسرت النصال على النصال
١٨	ديار بها حل الشباب تميمتى	واول ارض مس جلدى ترابها
١٨	كأن لم يكن بين الحجون الى الصفا	انيس ولم يسمر بمكة سامر
١٨	امن ام اوفى دمنة لم تكلم	بحومانة الدراج فالمتثلم
٢٠	خليفة ملك الآفاق سطوته	والحق كان مداه آية سلكا
	بحوم حوم ذراه العالمون كما	ترى الحجيج ببيت الله معتركا
	يحيى نسيم رضا منه الزمان وكم	مكافح باظى من سخطه هلكا
	اطار صاعقة من نصله فبها	الى السماك لواء الشرع قد سمكا
	وصادف الرشد منها كل معتسف	قد كان فى ظلمات الغى منهمكا
	فالدين صار قرير العين مبتسما	والملك اقبل بالاقبال ممتسكا
	علا فاصبح يدعوه الورى ملكا	وربما فحوا عينا غدا ملكا
٢١	اقامت فى الرقاب له اياد	هى الاطواق والناس الحمام
٣٤	وفرع يزين المتن اسود فاحم	اثيث كقنو النخلة المتعثكل
	غدائره مستشزرات الى العلى	تضل العقاص فى مثنى ومرسل
٣٦	ومقلة وحاجبا مزججا	وفاحما ومرسنا مسرجا
٣٨	مبارك الاسم اغر اللقب	كريم الجرشى شريف النسب
٤٠	جزى ربه عنى عدى بن حاتم	جزاء الكلاب العاويات وقد فعل
٤٠	ولما عصى اصحابه مصعبا	ادى اليه الكيل صاعا بصاع
٤٠	جزى بنوه ابا الغيلان عن كبر	وحسن فعل كما يجزى سنمار
٤٠	الاليت شعرى هل يلومن قومه	زهيرا على ماجر من كل جانب
٤٠	وقبر حرب بمكان قفر	وليس قرب قبر حرب قبر
٤١	كريم متى امدحه امدحه والورى معى	واذا مالمته لمته وحدى
٤٢	وما مثله فى الناس الامملكا	ابو امه حى ابوه يقاربه
٤٣	ساطلب بعد الدار عنكم لتقربوا	وتسكب عيناى الدموع لتجمدا
٤٣	ابكانى الدهر ويا ربما	اضحكنى الدهر بما يرضى
٤٣	الا ان عينا لم تجد يوم واسط	عليك بجارى دمعها لجمود
٤٤	وتسعدنى فى غمرة بعد غمرة	سبوح لها منها عليها شواهد
٤٤	حمامة جرعى حومة الجندل اسجعى	فانت بمرأى من سعاد ومسمع
٤٥	ياعلى ابن حمزة ابن عمارة	انت والله للجمة فى خسارة
٤٥	ذهبنا الى الخمار والنجم غائر	غلالة ليل طرزت بصباح
	فظلت تدير الكاس ايدى جآذر	عتاق دنانير الوجوه ملاح
٤٥	ان يقتلوك فقد ثلات عروشهم	بعتيبة ابن الحارث ابن شهاب
٧٨	جاء شقيق عارض رمحه	ان بنى عمك فيهم رماح

لابى الخطاب بن عون الحريرى

• الاطراء • المدح • الخصايص • جمع خصيصة وهى ما يختص بشئ ولعله مولد والمراد خواصه من مكارم الاخلاق ونحوها • المنى • جمع منية بمعنى آرزو • الدرر • بتشديد الراء كما وى من النسخة الصحيحة • الازراء • جمع رزء بمعنى المصيبة • الغشاء • كالغطاء الغلاف • النبال • بكسر النون جمع نبل بالفارسى تير • والنصال • جمع نصل بمعنى پيكان • التميمة • خرزات كانت العرب تعلقها على اولادهم يتقون بها العين بزعمهم فابطله الاسلام قوله كان لم يكن مخففة من كأن

قوله الاان عينا اه وهو فى مرثية ابى هبيرة وهو آخر من جمع ولاية العراقين اى البصرة والكوفة قتله الهيثم ورثاه ابو العطاء بابيات منها ماذكر والواسط بلدة بناها الحجج بين البصرة والكوفة فعليك بتصحيح ماقلته فى الترجمة غلطا منى

٨٠	فى المهد ينطق عن سعادة جده	اثر النجابة ساطع البرهان
	ان الهلال اذا رأيت نموه	ايقنت بدرا منه فى اللمعان
٨١	ان شواء و نشوة	وخبب البازل الامون
	هى لذة العيش والفتى	للدهر والدهر ذو فنون
٨١	ان دهرا يلف شملى ابعدى	لزمان يهم بالاحسان
٨٥	فانما هى اقبال وادبار	
٨٦	اقد لمتنى يا ام غيلان فى السرى	فنمت وما ليل المطى بنائم
٨٨	يا سارق الليلة اهل الدار	
٩١	اشاب الصغير وافنى الكبير	كر الغدات ومر العشى
٩١	قد اصبحت ام الخيار تدعى	على ذنبا كله لم اصنع
	من ان رأت رأسى كرأس الاصلع	ميز عنه قنزعا عن قنزع
	جذب الليالى ابطئى او اسرعى	افناه قيل الله للشمس اطلعى
	حتى اذا واراك افق فارجعى	الم يكن يبيض ان لم يصلع
	يا بنت عما لا تلومى واهجعى	
٩٥	يزينا صفحتى قمر يفوق سناهما قمرا	يزيدك وجهه حسنا اذا مازدته نظرا
٩٥	وصيرنى هواك وبى لحينى يضرب المثل	
١٠٠	رمية من غير رام	
١٠٠	ان بنى زملونى بدم	شنشنة اعرفها من اخزم
١١١	اعباد المسيح يخاف صحبى	ونحن عبيد من خلق المسيحا
١١٢	ولقد نهزت مع الغواة بدلوهم	واسمت سرح اللحظ حيث اساموا
	وبلغت ما بلغ امرء بشبابه	فاذا عصارة كل ذاك اثام
١١٢	ان الذين ترونهم اخوانكم	يشفى غليل صدورهم ان تصرعوا
١١٣	اذا لم تستطع امرا فدعه	وجاوزه الى ما تستطيع
١١٣	ان الذى سمك السماء بنى لنا	بيتا دعائمه اعز واطول
١١٣	ان التى ضربت بيتا مهاجرة	بكوفة الجند غالت ودها غول
١١٤	هذا ابو الصقر فردا فى محاسنه	من نسل شيبان بين الضال والسلم
١١٥	اولئك آبائى فجئنى بمثلهم	اذا جمعتنا يا جرير المجامع
١١٨	ولقد امر على اللئيم يسبنى	فمضيت ثمة قلت لا يعنينى
١٢٤	هواى مع الركب اليمانين مصعد	جنيب وجثمانى بمكة موثق
١٢٦	له حاجب فى كل امر يشينه	وليس له عن طالب العرف حاجب
١٢٧	ان له لابلا وان له لغنما	
١٢٩	فيوما بخيل تطرد الروم عنهم	ويوما بجود تطرد الفقر والجدبا
١٢٩	تراك امكنة اذا لم ارضها	او يرتبط بعض النفوس حمامها
١٣٠	ياايتها النفس اجملى جزعا	ان الذى تحذرين قد وقعا
	ان الذى جمع السماحة والنجـ	ـدة والبر والتقى جمعا
	الالمعى الذى يظن بك الظن	كأن قد رأى وقد سمعا
	اودى فلا ينفع الاشاحة من	امر لمن قد يحاول البدعا
١٣٥	والمؤمن العائذات الطير يمسحها	ركبان مكة بين الغيل والسند
١٤٣	اذا كان الشباب السكر والشيـ	ـب همًا فالحيوة هى الحمام

١٤٤	بان امر الاله واختلاف الناس	فداع الى ضلال وهاد
	والذى حارت البرية فيه	حيوان مستحدث من جماد
١٤٤	متى تهز بنى قطن تجدهم	سيوفا فى عواتقهم سيوف
	جلوس فى مجالسهم رزان	وان ضيف الم فهم خفوف
١٥٢	بنيت بها قبل المحاق بليلة	فكان محاقا كله ذلك الشهر
١٥٢	لو كان يشكى الى الاموات ما لقى الـ	ـاحياء بعدهم من شدة الكمد
	ثم اشتكيت لاشكانى وساكنه	قبر بسنجار اوقبر على فهد
١٥٤	غيرى باكثر هذا الناس ينخدع	ان قاتلوا جبنوا اوحدثوا شجعوا
١٥٥	غيرى جنى وانا المعاقب فيكم	فكانى سبابة المتندم
١٦٥	ثلاث كلهن قتلت عمدا	فاخزى الله اربعة تعود
١٦٦	ابوموسى فجدك نعم جدا	وشيخ الحى خالك نعم خالا
١٦٧	زارت عليها للظلام رواق	ومن النجوم قلائد ونطاق
١٦٧	كم عاقل عاقل اعيت مذاهبه	وجاهل جاهل تلقاه مرزوقا
	هذا الذى ترك الاوهام حائرة	وصير العالم النحرير زنديقا
١٦٨	تعاللت كى اشجى ومابك علة	تريدين قتلى قدظفرت بذلك
١٦٨	الهى عبدك العاصى اتاكا	مقرا بالذنوب وقد دعاكا
	فان تغفر فانت لذاك اهل	وان تطردنى يرحم سواكا
١٧٠	يامن يعزعليناان نفارقهم	وجداننا كل شئ بعدكم عدم
١٧٠	اناالذى سمتنى امى حيدره	اكيلكم بالسيف كيل السندره
١٧١	تطاول ليلك بالاثمد	ونام الخلى ولم ترقد
	وبات وباتت له ليلة	كليلة ذى العاير الارمد
	وذلك من نباء جائنى	وخبرته عن ابى الاسود
١٧٤	طحابك قلب فى الحسان طروب	بعيد الشباب عصر حان مشيب
	يكلفنى ليلى وقد شط وليها	وعادت عواد بيننا وخطوب
١٧٥	ثق بالله ليس له شريك	ومن عند الخليفة بالنجاح
	اغثنى يافداك ابى وامى	بسيب منك انك ذوارتياح
١٧٥	هل يزجرنكم رسالة مرسل	ام ليس ينفع فى اولاك الوك
١٧٦	متى كان الخيام بذى طلوح	سقيت الغيث ايتها الخيام
	اتنسى يوم تصقل عارضيها	بفرع بشامة سقى البشام
١٧٦	فلا صرمه يبدو وفى اليأس راحة	ولا وصله يصفولنا فنكارمه
١٨٠	قفى قبل التفرق ياضباعا	ولايك موقف منك الوداعا
١٨١	ومهمه مغبرة ارجاؤه	كأن لون ارضه سماؤه
١٨١	فلما ان جرى سمن عليها	كما طينت بالفدن السياعا
	امرت بها الرجال ليأخذوها	ونحن نظن ان لن تستطاعا
١٨٢	ثم انصرفت وقد اصبت ولم اصب	جذع البصيرة قارح الاقدام
١٨٢	ومن يك امسى بالمدينة رحله	فانى وقيار بها لغريب
١٨٣	نحن بما عندنا وانت بما	عندك راض والرأى مختلف
١٨٣	رمانى بامر كنت منه ووالدى	بريا ومن اجل الطوى رمانى
١٨٣	فياقبر معن كيف واريت جوده	وقد كان منه البر والبحر مترعا

١٨٤	اياجود معن ناج معنى بحاجتى	فايس الى معن سواك شفيع
١٨٤	ان محلا وان مرتحلا	وان فى السفراذ مضوا مهلا
١٨٧	ليبك يزيد ضارع لخصومة	ومختبطا مما تطيح الطوايح
١٩٣	اوكلما وردت عكاظ قبيلة	بعثوا الى عريفهم يتوسم
١٩٣	انا اذا اجتمعت يوما دراهمنا	ظلت الى طرف الخيرات يستبق
	لايألف الدرهم المضر وب صرتنا	وان يمر عليها و هو منطلق
٢٠٦	فيا وطنى ان فاتنى بك سابق	من الدهر فلينعم لسا كنك البال
٢٠٦	وان ذهلت عما اجن صدورها	فقد الهبت وجدا نفوس رجال
٢١٢	و لودامت الدولات كانوا كغيرهم	رعايا ولكن مالهن دوام
٢١٢	لوطار ذو حافر قبلها	لطارت ولكنه لم يطر
٢١٥	ولو وضعت فى دجلة الهام لم تفق	عن الجزع الا والقلوب خوال
٢٢٠	انا ابو النجم وشعرى شعرى	
٢٢١	فان تكونوا ابراء من جنايته	فان من نصر الجانى هو الجانى
٢٢٣	هو الواهب المائة المصطفات	اما مخاضا و اما عشارا
٢٢٤	اذا قبح البكاء على قتيل	رأيت بكائك الحسن الجميلا
٢٢٤	وان سنام المجد من آل هاشم	بنو بنت مخزوم و والدك العبد
٢٣٠	له همم لامنتها لكبارها	وهمته الصغرى اجل من الدهر
٢٣١	سعدت بغرت وجهك الايام	وتزينت ببقائك الاعوام
٢٣٩	شجو حساده وغيظ عداه	ان يرى مسمع ويسمع واع
٢٤٠	ولو شئت ان ابكى دما ابكيته	عليه ولكن ساحة الصبر اوسع
	واعددته ذخرا لكل ملمة	وسهم المنايا بالذخاير مولع
٢٤٠	ولم يبق منى الشوق غير تفكرى	فلو شئت ان ابكى بكيت تفكرا
٢٤١	وكم ذدت من تحامل حادث	وسورة ايام خززن الى العظم
٢٤٢	قد طلبنا فلم نجد لك فى السو	ددوالمجد والمكارم مثلا
٢٤٢	ولم امدح لارضيه بشعرى	لئيما ان يكون اصاب مالا
٢٤٤	الى الملك القرم و ابن الهمام	و ليث الكتيبة المزدحم
٢٦٣	انا الذائد الحامى الذمار وانما	يدافع عن احسابهم انا اومثلى
٢٧٢	لاتشتهى ياقوم الا كارها	باب الامير ولادفاع الحاجب
٢٧٢	كأن لم يمت حى سواك ولم يقم	على احد الاعليك النوايح
٢٧٥	طوى الحز والاجراز مافى عروضها	ومابقيت الا الضلوع الجراشع
٢٧٧	اساميا لم نزده معرفة	وانما لذة ذكرناها
٢٨٤	اهل عرفت الدار بالغريين	وصاليات ككما يؤثفين
٢٨٥	ساغسل عنى العار بالسيف جالبا	على قضاءالله ماكان جالبا
٢٩٠	من ابن عشرون لنا من ابى	
٢٩١	ام كيف ينفع مايعطى العلوق به	ربمان انف اذا ما ضن باللبن
٢٩٢	الام وفيم تنقلنا ركاب	ونأمل ان يكون لنا اوان
٢٩٤	وتصبو الى رندالحمس وعراره	ومن اين تدرى ماالعرار من الرند
٢٩٧	افوق البدر يوضع لى مهاد	ام الجوزاء تحت يدى وساد
٢٩٨	وهل يدخر الضرغام قوتا ليومه	اذا ادخر النمل الطعام لعامه

مراد ناقه بى سير وفحصدن هزال ايله توصيف اولوب طوى اضمر واهزل معناسنه در نحز نون وحاء مهمله وزاى معجمه ايله سيره حث ايچون اياغك عقاب يعنى اوكجه سيله ضر بدر اجراز جيم و راء مهمله و زاى معجمه ايله ارض جرز بينياته دخولدر فتح همزه ايله جمع جرز اولوب سنة مجدبه يعنى قحطدر غرض غين وضاد معجمتين ايله فلاس و زننده قولاندر كه دوه پالانى بنداولنور سرجده خزام دينلور ضلوع جراشع اضلاع عظيمهٔ قويه در

الصاليات الحجارة التى جعلت اثافيا يؤثفين والقياس يثفين فاستعمل على الاصل المرفوض يقال اثفيت القدر اى جعلت لها اثافى

٣٠١	الا ايها الليل الطويل الا انجلى	بصبح وما الاصباح منك بامثل
٣٠٧	اسكان عمان الاراك تيقنوا	بانكم فى ربع قلبى سكان
٣٠٨	انا بنى نهشل لاندعى لاب	عنه ولاهو بالابناء يشرينا
٣٠٩	ايا منازل سلمى اين سلماك	ولايلذ لسانى غير ذكراك
٣٠٩	ياناق جدى فقد افنت اناتك بى	صبرى وعمرى واحلاسى وانساعى
٣٠٩	فيا قبر معن كيف واريت جوده	وقد كان منه البر و البحر مترعا
٣٠٩	ياعين بكى عند كل صباح	جودى بار بعة على الجراح
٣١٢	زعمت هواك عفى الغداة كما عفا	عنها كلال باللوى ورسوم
	لاوالذى هو عالم ان النوى	صبروان اباالحسين كريم
	مازلت عن سنن الوداد ولاغدت	نفسى على الف سواك تحوم
٣١٥	ان من سادثم ساد ابوه	ثم قد ساد قبل ذلك جده
٣١٧	وقال رائدهم ارسوا نزاولها	فكل حتف امرء يجرى بمقدار
٣٢١	اقول له ارحل لاتقيمن عندنا	والا فكن فى السر والجهر مسلما
٣٢٤	و تظن سلمى اننى ابغى بها	بدلا اريها فى الضلال تهيم
٣٢٧	قال لى كيف انت قلت عليل	سهر دائم وحزن طويل
٣٢٨	زعم العواذل اننى فى غمرة	صدقوا ولكن غمرتى لاتنجلى
٣٣٠	زعمتم ان اخوتكم قريش	لهم الف وليس لكم الاف
	اولئك اومنوا جوعا وخوفا	وقد جاعت بنواسد وخافوا
٣٣٨	ثلثة تشرق الدنيا ببهجتها	شمس الضحى وابواسحق والقمر
٣٤٣	فلما صرح الشرفامسى وهوعريان	ولم يبق سوى العدوان دناهم كمادنوا
٣٤٦	فانت طلاق والطلاق اليمة	ثلثا ومن يخرق اعق واظلم
٣٤٦	ترى كل من فيها	وحاشاك فانيا
٣٤٧	فلما خشيت اظافيرهم	نجوت وارهنهم مالكا
٣٤٨	اقادوا من دمى وتوعدونى	وما كنت يزنهونى الو عيد
٣٤٩	اصدقه فى مرية وقد امترت	صحابت موسى بعد اياته التسع
٣٥٢	اذا اتيت ابامر وان تسأله	وجدته حاضراه الجود و الكرم
٣٥٣	اذا انكرتنى بلدة اونكرتها	خرجت مع البازى على سواد
٣٥٤	وان امرء اسرا اليك ودونه	من الارض حومات و بيداء سملق
٣٥٥	فقلت عسى ان تبصرينى كانما	بنى حوالى الاسود الحوارد
٣٥٥	والله يبقيك لنا سالما	بردك تبجيل وتعظيم
٣٥٥	نصف النهار الماء غامره	ورفيقه بالغيب لايدرى حاله
٣٥٧	لايبعد الله التلبب فى ال	غارات اذا قال الخميس نعم
٣٥٨	والعيش خير فى ظلا	ل النوك ممن عاش كدا
٣٥٨	و قد دت الاديم لراهشيه	والفى قولها كذبا ومينا
٣٥٩	ولافضل فيها للشجاعة والندى	وصبرا لفتى لولا لقاء شعوب
٣٥٩	فكل ان اكلت واطعم اخاك	فلا الزاد يبقى ولا الاكل
٣٦٠	فاعلم علم اليوم والامس قبله	ولكننى عن علم مافى غد عمى
٣٦٠	فانك كالليل الذى هو مدركى	وان خلت ان المنتأى عنك واسع
٣٦٣	انا ابن جلا وطلاع الثنايا	متى اضع العمامة تعرفونى

٣٦٣	نبئت اخـوالى بنى يزيد	ظلما علينـا لهم فـديد
٣٦٥	اتى الزمان بنوه فى شبيبة	فسره واتيناه على الهرم
٣٦٦	قالوا اخراسـان اقصى مايراد بنا	ثم القفول فقد جئنـا اخراسـنا
	ماقدر الله ان يدنى على شحط	سـكان دجلة من سكان جيحانا
	متى يكون الذى ارجو و آمله	اما الذى كنت اخشـاه فقد كانا
	عين الزمان اصابتنا فلا نظرت	وعذبت بصنوف الهجر الو انا
٣٦٦	طربن لضوء البـارق المتـعالى	بـبغداد وهنـا مالهن ومالى
٣٧١	فياقـبر معن انت اول حـفرة	من الارض خطت للسماحة مضجعا
	فياقبر معن كيـف واريت جـوده	وقد كان منـه البر والبحر مترعا
٣٧١	وان صخر التأتم الهـداة به	كانه علم فى راسه نار
٣٧١	كأن عيون الوحش حول خبائنا	وارحلنا الجزع الذى لم يثقب
٣٧٢	فسقيا بكأس من فم مثل خاتم	من الدرام يختم بتقبيله خال
٣٧٣	ولست بمستبق اخالا تلمه	على شعث اى الرجال المهذب
٣٧٤	فسـقى ديارك غير مفسـدها	صوب الربـيع وديمة تهمى
٣٧٥	حليم اذا ما الحلم زين اهله	مـع الحلم فى عين العدو مهيب
٣٧٦	ان الثمانين و بلغتها	قد احوجت سمعى الى ترجمان
٣٧٦	الا هـل اتاها والحـوادث جمة	بان امرء القيسى بن تملك بيـقرا
٣٧٦	واعلم فعلم المرء ينـفعه	ان سوف يأتى كل ماقدرا
٣٧٧	وخفوق قلب لو رأيته لهيبه	ياجنتى لرأيت فيه جهنما
٣٧٧	فلا هجره يـبدو و فى اليأس راحة	ولا وصله يصفو لنافنـكارمه
٣٧٨	وما مات منا سـيد فى فراشـه	ولا طل منا حيث كان قتيل
٣٧٩	يصد عن الدنيـا اذا عن سـودد	ولو برزت فى زى عذراء ناهـد
٣٧٩	ولست بنـظار الى جانب الغنى	اذا كانت العليـاء فى جانب الفقر
٣٨٠	وننكر ان شـئنا على النـاس قولهم	ولاينكرون القول حين نقول

صحيفه	سطر	سهو وخطا	صواب
٣	٢	واشفقن	واشفقن منها
٣	٣	اعبای	اعباء
٦	٢١	مواسی	مؤاسی
١١	١٣	اسلام	واسلام
١١	٢٥	صلوتی	صلاتی
١١	٢٦	من جهت	من جهة
١٥	١٧	ايتة كلكه اظهار	ايتكلكه قلبم اظهار
١٧	٢٨	ستهم	ستتم
٢٠	١	طوية	طويته
٢٢	٢	ملاذالسهم	ملاذالهم
٢٥	١٦	سكاكينك	زمخشريك
٢٦	٥	اتفاق كردهٔ اكفا اولان	اتفاق بخش ميان آحاد اولهجق
٢٩	١٢	مؤلدر	مأولدر
٢٩	٢٤	مؤل	مأول
٢٩	٣١	وقابلا	قابلا
٣٠	٢٤	تناول برشيئ	تناول اخذ معناسنه اولوب اصل وضعده برشيئ
٣٢	١٢	بومقدمه مقاصد	بومقدمه يعنى مقاصد
٣٨	٤	قانون	قانوندن
٣٨	١٤	لغة	لغت
٤٠	١٨	اولەدرق	اولنەرق
٤٢	١	اولمسنى	اولمسى
٤٢	٢٠	بيننده مطابقت	بيننده اعرابده مطابقت
٤٤	٢١	فيها	منها
٤٧	١٦	حرف خطدر	طرف خطدر
٤٧	٢٨	نفسانيهدن	نفسانيهده
٤٩	٣٢	وحكمك مقام اطلاق مقام تأكيده وحكم فاعل	وحكمك مقام اطلاق مؤكد ايله مقـام تأكيـدنه وياخود فاعل
٥٩	٣٦	مطابقة	مطابقت
٦٥	١٧	جهة	جهت
٦٦	٦	سان	لسان
٧٣	٣٠	تحقيقدر	تحقيقيدر
٧٣	٣٦	صلوتى	صلاتى
٧٣	٣٨	صلوتدن	صلاتدن
٧٤	١٤	اية	آيت
٧٤	٣٣	من جهت	من جهة
٧٤	٣٤	طراران	طرزان
٧٤	٣٩	خذلانده	خذلانديده
٧٥	٢٧	اواوب	اولوب

صحيفه	سطر	سهو وخطا	صواب
٧٥	٢٧	اولماغی ادعا الوب بوابسه غیر موجه ایدوکی دیمیدر	اولماغی ادعا اولوب بوابسه غیر موجه ایدوکی بدیهیدر
٧٥	٢٨	فیه ط لبا	فیه طالبا
٧٥	٣٦	زم	بزم
٧٦	٤	حکایه	حکایة
٧٦	١١	سبیله	سابیله
٧٦	١٢	کنایه یه	کنایه یه
٧٦	١٣	اثیان	اتیان
٧٦	٢٩	شفه داده	شفاداده
٧٦	١٣	منکرانه	متنکرانه
٧٩	٣٧	نفی	نفیی
٧٩	٣٨	من بل	من بل
٨٠	٣١	اولوب ممدوحك سعادت جد وطالعندن ممدوح هنوز	اولوب ممدوح هنوز
٨٧	٣٥	مصیبت عظیمة	مصیبة عظیمة
٨٨	٨	برشیء	برشیی
٨٩	٣٣	سؤالنه	سؤاله
٩٢	٢٥	دقت	وقت
٩٣	٣٢	ابنائهم بنزع عنهما	ابنائهم بنزع عنهما
٩٣	٣٤	قیمتده	قیامتده
٩٤	١٢	بوقبیلندندر	بوقبیلدندر
٩٥	١٩	بزیدك	یزیدك
٩٥	٣٨	حقیقته	حقیقة
٩٨	١٩	جهت مذکوره	جهت مذکوره اوزره
١٠٠	١	اولورسن	اولورسون
١١٦	١	اولنور	اولور
١٢٣	١٢	فی الماهیته	فی الماهیة
١٢٥	٩	حیبه	حیثیه
١٢٥	٢٤	سامت	سأمت
١٢٧	٣	وجیر	وجیز
١٢٩	٣٨	معرف اولهرق خط	معرف اولهرق عندلرنده جوهرین فردیندن مرکب جسم اولمسیله خط
١٣٠	٣	ثلثه	ثلثه
١٣٠	٢٠	حیوانی	حیاتی
١٣٥	٨	دعوة	دعوت
١٣٥	١٧	نحلستاندر	نخلستاندر
١٣٥	٢٤	صفة	صفت
١٣٦	٦	عدددر	عدد مخصوصدر

صحيفه	سطر	سهو وخطا	صواب
١٣٦	٣٦	مواضح	موضح
١٤٢	١٧	بولورسین	بولورسون
١٤٢	٣٣	معنای فصل قلمشدر صاحب کشافك قول مذکوردن مرادی تعریفك فائده ومعناسی بلکه بوآیتده	معنای فصل قلمشدر بلکه بوآیتده
١٤٣	٨	حرف تعریفدن وکرم اوزرینه	حرف تعریفدنه تفاد اولوب وکرم اوزرینه
١٤٦	٢٧	مقبول اولدیغی	مقول اولدیغی
١٤٧	٣٣	واما ضربت الازیدا	واما ماضربت الازیدا
١٤٨	٨١	نقض انتفا	نقض نفی
١٤٨	٣٣	مسند الیهك	حکمك
١٤٩	٥	حالت تکلمکده عدم کذب ضمیرك غیری یه مسند اولوب ضمیره	حالت تکلمده عدم کذب ضمیرك غیری یه مسند اواوبده ضمیره
١٤٩	١٨	بعضا	بعضاً
١٤٩	٢٧	مایشتمل	مایشمل
١٥٠	١٩	اولمسنك فرض وتقدیری	اولمسنك جواز فرض وتقدیریدر
١٥٠	٢٢	جواز تاخیر بالکز فرض وتقدیردن عباره اولمیوب	بالکز جواز فرض وتقدیر کافی اولمیوب
١٥١	١٦	أنی یه	ثانی یه
١٥١	٢٣	محص	مخص
١٥١	٢٤	ذوی العقولك	ذوی العقول عندنده
١٥١	٢٦	تقدیرنده	تقدیرده
١٥١	٣٦	جنس	جنسی
١٥٢	١٤	تحکم	تحکم
١٥٤	١٧	ومعنایه	بومعنایه
١٥٤	٣٤	ومماری تقدیمه کالازم	ومماری تقدیمه کالازم
١٥٤	٣٨	مثل الابر	مثل الامیر
١٥٤	٣٩	ن قالوا احبنوا اوحدثوا اشجعوا	ان قالوا اجبنوا اوحدثوا اشجعوا
١٥٥	١٤	افاده ایتمکلکی قصده اولنمیه رق	افاده قصد اولنمیه رق
١٥٥	١٧	مماثل ویامغیر	مماثل ویامغایر
١٥٥	٣٢	غیر سندناشی	غیر پسندناشی
١٥٦	١٣	قطا	قطعا
١٥٦	١٧	کوررسین	کوررسون
١٥٦	١٩	اولور سین	اولورسون
١٥٧	١	سبب باعثی	سبب باعث ومنشأ مبتنی
١٦٠	٢٨	اولمقسزین اسناده قبل الدخول لفظ	اولمقسزین لفظ
١٦٢	٧	غیر اولسون	غیری اولسون
١٦٢	٢٢	لانه مؤخر	فانه مؤخر
١٦٢	٢٧	تقدیرنده در	تقدیرنده اولمسی

صحيفه	سطر	سهو وخطا	صواب
١٦٤	٠	صاوة صاوته صاوته	صلات صلاته صلاته
١٦٥	١٤	عائدك جوازنه	عائدك جواز حذفنه
١٦٥	٢٧	معناسنه‌در	معناسنه‌در
١٦٦	١٠	فى احدى القوابن	فى احد القوابن
١٦٩	١٧	اولمسيله ياغيته	اولمسيله اشبو مطلقا قيدى يا غيته
١٦٩	٢٥	فتح همزه ايله	فتح همزه وضم ميم ايله
١٦٩	٢٥	كسرايله	كسرلريله
١٦٩	٢٩	تفسيرده مثلا	تفسيرده اتفاقدن اولميان چوق شيلر داخل اولوردى از جمله مثلا
١٧٠	٤	اولميان چوق شيلر	اولميان شيلر
١٧١	٣١	فى عينه عوار قوانسك معناسى ضم وتشديد ايله	ضم وتشديد ايله فى عينه عوار و عاير قوانك معناسى
١٧٢	٣٩	وسازلرى المق	وسؤلرى ايچون اولمق
١٧٣	٢	اراورسه نظم جليلده ثم توليتم	اولورسه نته كم قريبا ذكر اولنه‌جق بيت معريده هل بزجر نكم لفظيله مخاطبين بنى كنانه اولوب والاك لفظيله اشارت ينسه انده اوله‌رق كاف ايله خطاب بنى كنانه‌نك غيريسى اولمسيله اشبو والاك لفظنده كاف ملفى الهى حكمك توجه ايلديكى مخاطبين يعنى بنى كنانه‌نك غيريسى اولديغندن بومثالوز محتج اوبلدكلدر واكر كاف مذكور ايله خطاب حكم كلامك معلق الهى ايله غيريسى اولمناغه محتمل اولورسه ثم توليتم من بعد ذلك
١٧٤	٥	مذهب بك	ذهب بك
١٧٥	٢٨	كنايه‌ده مذاهب اربعه	اتفاقده مذاهب اربعه
١٧٥	٢٩	كنايه‌ده باطريق آخرله	اتفاقده باطريق آخرله
١٧٦	٢	بفرع	بفرع
١٧٩	٣٢	والادنى نوعدز الى اتفاقده صاحدر	وكندوسنده خيروانتفاع اولان هرشى فنى نوعدن اولورسه اولسون اتفاقده صالحدر
١٨١	١١	كان	كأن
١٨١	٢١	اراضى	ارض
١٨٥	١٥	وجود مضايقة الكلام	وجود ضيق مقام
١٨٦	٢٠	نهى مفيد اولور	نهى مفيد اوله‌رق لاتقولوا الله والمسيح وامه ثلثة يعنى مستوون فى استحقاق العبادة ديمك اولور
١٨٨	٢٥	حذف مسند	حذف مسند اليه
١٨٩	٣٥	افادة التقوى الحكم	افادة تقوى الحكم
١٩٠	٢٤	مجموع مسند فعلى	مجموع يعنى ابوه منطلق وانطلق ابوه جمله‌لرى مسند فعلى
١٩٣	٩	اولوب بمثوا ه	اولوب كما بمثوبه

صحيفه	سطر	سهو وخطا	صواب
١٩٥	١٨	خبريه اوله‌رق فى نفسه اصدق وكذبه محتمله اولور قيد مخصوص ايله مفيده‌در ديو	خبريه اوله‌رق قيد مخصوص ايله مقيد اولوب صدق وكذبه محتملدر ديو
١٩٧	١٥	جاهله منزله سنه	جاهل منزله سنه
١٩٨	٢٤	اسوء	اسوء
٢٠٥	٣٦	ايدرسن	ايدرسك
٢٠٦	٣١	غافل ايسه ده باش بوقدرز راوحد	غافل ايسه ده وجد
٢١٤	٣٧	لامتناع الشئ	امتناع الشئ
٢٢١	٢٢	من نصرا	من نصر الله
٢٢٢	٢٥	تعريف عهد اولوب	تعريف جنس اولوب
٢٢٢	٢٩	وياخود ذات جنسك الى قصرنى افاده ايدر	وياخود جنسك برشى اوزرينه جنسك اوشيده وياوشيئك جنس مذكورده كاملدن ايچون قصر محققله اولميه‌رق بطريق المبالغه قصرنى افاده ايدر
٢٢٢	٣٩	وكل عمر وشجاع	وكل شجاع عمرو
٢٢٣	١٦	ممتندر	ممتنعدر
٢٣٩	٢٥	منفى	منتفى
٢٤٠	٣٤	دفع اعادى يه امثاله	دفع اعادى امثاله
٢٤٣	٣٠	بذكر	تذكير
٢٤٤	٣٢	عنها	عنهما
٢٤٥	٥	امة جماعة	امت جماعت
٢٥١	١٣	وقاالملاء	وقال الملاء
٢٥٢	٨	حيوانده	حياتده
٢٥٢	١٠	حيوة كفره حيوة قوم	حيات كفره حيات قوم
٢٥٣	١	مجاوز اولميه‌رق وصفه	متجاوز اولميه‌رق بر وصفه
٢٥٣	٢١	ماشاعر قولى	ما شاعر الا زيد قولى
٢٥٣	٣٢	على ذات ومعنى	على ذات ومعنى
٢٥٣	٣٥	اعجنى	اعجبنى
٢٥٧	٩	اولورسين	اولورسون
٢٥٧	١٧	اوله‌رق عدم التعيين	اوله‌رق بشرط عدم التعيين
٢٥٧	١٨	من غير علم بالتعيين بومعناجه	من غير علم بالتعيين احدى الصفتين ايله موصوفك اتصافيدر بومعناجه
٢٦١	٤	قصر دخى	قصرده دخى
٢٦١	٦	بريسنده	بريسيده
٢٦١	٢٤	مجئ	مجيئ
٢٦٢	١٩	المنطق زيد	المنطلق زيد
٢٦٣	٣٧	بولنديغى	بولنديغى
٢٦٤	٣٠	مجئ	مجيئ
٢٧٩	٢٧	وبعصلر	وبعضلر

صحیفه	سطر	سهو وخطا	صواب
۲۸۲	۲۲	دینماسله	دینماسیله
۲۸٤	۲٤	ایلدلده	ایلدیکده
۲۸٦	۳٥	وحودوبالا وجود	وجود و بالاوجود
۲۸۸	٦	فعل معتدی	فعل متعدی
۲۹۰	۲۱	بغدادن	بغداددن
۲۹۰	۳۰	احوال	احول
۲۹۱	۸	عرافت	عراقت
۲۹۱	۲۰	مدی	امدی
۲۹۱	۲٥	مادا	ماذا
۲۹٤	۲۲	رند الجس	رند الحمی
۲۹۹	۳۷	رحمالله اللهك	رحمهاللهك
۳۰۰	۹	استعلای طلب	استعلاء طلب
۳۰٥	۳۸	اقیمو الصلوة یقیموالصلوة	اقیمواالصلوة یقیموا الصلوة
۳۱۱	۳۷	کتابت تألیف · کلام منثور و · شعر تألیف · کلام منظومدر	کتابت · تألیف کلام منثور و · شعر · تألیف کلام منظومدر
۳۱٤	۱٥	احول	احوال
۳۲۰	۱۷	ایهام	ابهام
۳۲۳	۳۸	ایهام	ابهام
۳۲۷	۳۳	مزرکالر یچون	مزکالر یچون
۳۲۹	۱٤	صفی	صفتی
۳۳۸	٥	انواع	انوار
۳۳۸	۱۰	والذعال و الفکر	والایمان والکفر
۳۳۹	٦	لانعیر	لابغیر
۳٤٦	۲٤	قدا	قبدا
۳٤۸	۱۲	ادلته	ادلالته
۳٥٤	۱۱	یلمسی	ایلمسی
۳٥۷	۳۳	المقم	المقام
۳٦۱	۳۸	هرر	هر بر
۳٦۱	۲٤	قصاسی	قصاصی
۳٦۲	۱۳	حزتی	مز یتی
۳٦۲	۲۸	الان	اولان
۳٦٤	۳۹	لمشه	لمثله
۳٦٥	۱۱	معطوفی حذف	معطوفی مع حرف العطف حذف
۳٦٥	۲٤	فی شبیة	فی شبیبته
۳٦٦	۱٤	اوان	الوان
۳٦۷	۱	اقام	اقامه
۳٦۷	۲۰	واعادة	والعادة
۳٦۹	۱	اولهق	اولهرق

صحیفه	سطر	سهو وخطا	صواب
۳٦۹	۲	حال اولوب	حال اولوب
۳٦۹	۲	انقطع نسلایدر	انقطاع نسلاریدر
۳٦۹	۱۲	بین المتاوین	بین المتنافیین
۳٦۹	۳۰	للسه	للتنبه
۳٦۹	۳۱	للتغیر	للتغایر
۳۷۰	۱۹	سی	سببی
۳۷۰	۲۲	احول	احوال
۳۷۱	۱٦	بماانو	بماانوا
۳۷۱	۲۳	برادی	برادری
۳۷۲	۳۹	لسیء	اسیاء
۳۷۲	۳۹	اولیم	اوالیمن
۳۷٤	۲٦	دائم اولان	دائم اولان مطر
۳۷٥	۳۸	کالترزیه	کالتنزیه
۳۷٦	۳۹	ان مسقله	ان متقله
۳۷۷	۱	وآکا	وآکاه
۳۷۷	۳	علمتنبه	علمهتنبیه
۳۷۷	۲٥	اعترضدر	اعتراضدر
۳۷۷	۲۹	فیشمالتذییل	فیشمل التذییل
۳۷۷	۳۹	متصه · لی اتمامسنك جوازنده مخالفت	متصله و لی اتمامسنك جوازنده مخالفت
۳۷۸	۱	بحالهبایدر	بحالهباقیدر
۳۷۸	٥	فی راشه ولاطل منا حث کافتل	فی فراشه ولاطل مناحیث کان قتیل
۳۷۸	٥	فهومی نردن	مفهومی بزدن
۳۷۸	٦	تحت ظلال سیوف ورماحده میتة کریمه اولهرق ارتحل	تحت ظلال سیوف و رماحده میتة کریمه اولهرق ارتحال
۳۷۸	۸	· طه الله	وطله الله
۳۷۸	۹	نکمیلد	تکمیلدر
۳۷۸	۱۰	ضعفرینی ایهام یتمسیله ثانیا قامادن	ضعفلرینی ابهام ایتمسیله ثانیه اقالارندن
۳۷۸	۱۱	ازله	ازاله
۳۷۸	۱۲	نفسیر	تفسیر
۳۷۸	۱۳	اولمسنت	اولماسنك
۳۷۸	۱٤	تفسیر تذییلك اشعار ایلدیکی شی کلدرزیراتذییل اعرابدن ذات محل	تفسیر تذییلك اشعار ایلدیکی شی دکلدر زیرا تذییل اعرابدن ذات محل
۳۷۸	۱٦	اکید	تأکید
۳۷۸	۲۷	عتراضك	اعتراضك
۳۷۸	۲۹	اعترض تمیدن	اعتراض تمیدن
۳۷۹	۳	جلهدن اول اولان شیئك البته	جملهدن اقل اولان شیئك البته
۳۷۹	۷	لایمان	الایمان

صحيفه	سطر	سهو وخطا	صواب
٣٧٩	٩	بو بيلدندر	بوفيلدندر
٣٧٩	١٠	ملائه‌كرامى اثباـ ايدنء مادلئ‌نى	ملائكهٔ كرامى اثبات ايدن كسه انلرك ايماننى
٣٧٩	١١	مستفه اولان تسبح وحمدارى دخى	مستفاد اولان تسبيح وحمدلرى دخى
٣٧٩	١٣	ذكرءا عمه‌زغيب	ذكرى ايمانه ترغيب
٣٧٩	١٦	وبوطنابك ماسبقده داض	وبواطنابك ماسبقده داخل
٣٧٩	١٧	كتب	كتاب
٣٧٩	١٧	يعيني	بعيني
٣٧٩	١٩	عميده	تمهيده
٣٧٩	٢٣	ولرك	واولك
٣٧٩	٣٢	انزة حروفه وقاتها بالسبة	كثرت حروفه وقلتها بالنسبة
٣٧٩	٣٧	ولور زت فى زى عذاء	ولو برزت فى زى عذراء
٣٨٠	١	مع ملة	مع قلة
٣٨٠	٦	حات كه	حالبوكه
٣٨٠	١٢	حين اقول	حين نقول
٣٨٠	١٤	وافتقا	واقتفا
٣٨٠	٢٧	اسعاد	اسعاده
٣٨٠	٣١	والعنون	والفنون
٣٨٠	٣٢	خضيب على منار	خطيب على منابر
٣٨٠	٣٤	باتيه	بانبانه
٣٨٠	٣٥	فارخيت زمام اسوكل فى مهمه	فارخيت زمام التوكل فى مهمه
٣٨٠	٣٦	فتخطى ودم الالم	فتخطى قدم القلم
٣٨٠	٣٧	علم لاسان	علم الانسان
٣٨٠	٣٩	وعن وحوه الحائد اماطة للثم	وعن وجوه الخرائد اماطة اللثام
٣٨٠	٣٩	والنقل الى ازاف	والتنقل الى العراق
٣٨١	٥	وانحل عقد الانيظام ثبه	وانحل عقد الانتظام تبا
٣٨١	١٨	مكنيته	مكنية
٣٨١	٣١	فى الحضراء	فى الخضراء

﴿ دیباجهٔ نفع معول ﴾
﴿ ترجمهٔ تلخیص ومطول ﴾

﴿ بسم الله الرحمن الرحیم ﴾

(خدایا زبانرا بیانی بده ٭ بیانرا بدیع و معانی بده)

دیباج کارگاه مقدسان ملاء اعلا ودیباجه پیرای الواح زعبر عالم بالا اولان حمد وثنای اسنا حضرت خداوند خرد بخش سخن آفرین وصورتنمای معنای ایجاد وتکوینه حقیق وسزادرکه لطائف ابداع وصنایع اختراع قدرت کاملهسی هر نقطهٔ صحایف اکوانده ایداع سرکواه وذرات حضیض خاکدن منتهای بروج آفتاب وافلاکه دکین وحدانیت ذات ومحاسن صفات واجب التقدیسنه الماع خیط الشعاع براهین بی اشتباه ایله (کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف) حرمسرای بیچون وچراسنی تزیین ایچون غواص مشیت الهیهسی برفحوای (اول ما خلق الله نوری) درهٔ عقلیهٔ عقل اولی مغاص عاقول حکمتدن ابراز واخراج وفرق شاهد خاص الخاص امکان بدیع الطرز والاطرازه درة التاج ایدرك ٭ همه از صنع تو مکان ومکین ٭ همه از امر توزمان وزمین ٭ نشیده سیله کلشنسرای صحرای آفریده کاربسنده بلابل اندیشهٔ اعجاز پیشهٔ دقایق سنجان خلاصة الاکوان مستعد ترنمات سپاس وتحدیث اولمق اوزره ٭ نخل زبانرا رطب نوش داد ٭ درسخن را صدف کوش داد ٭ مغزا سنجه جواهر مجردات الفاظ وکلمات حجر تربیت عقل فیاضده هم آغوش معادن معانی ودلالات ﴿ واعطی کل شیء خلقه ﴾ دار الضرب بندن هر زرساوهٔ عبارات صرافیٔ اصحاب معانی واذهان وتصاریف اهل بیان ایله بازار حقایق ومجاز وکنایاتده تمغا پذیر بدایع ومحسنات اولوب اول نخلستان بیقیاس استکمال خواص شخصی ونوعی ایله فائز تغدیهٔ انفاس ارباب الف واستیناس اولهرق منبع آثار ﴿ فانبتنا فیها من کل زوج بهیج ﴾ واول شکوفه‌زار فضای وجدان وحواس استیفای قوای قابلیت فیض بدیعی ایله حائز تمیهٔ مضامین رنکین مختلفة الاجناس اولهرق مطلع الانوار ﴿ ثم یخرج به زرعا مختلفا الوانه ثم یهیج ﴾ اولمشدر تعالی عن درك الفهم والقیاس کمال ذاته وجل عن مسابقة الظنون جلال صفاته ٭ آنکه بی لوح وقلم کرده رقم ٭ برسر لوح عدم حرف قلم ٭ چشمهٔ قاف قلم تا نکشاد ٭ موج فیض ازدل دریا نکشاد ٭

وصحرای

وصحرای ملسای زمینده اول جوهر آبدار سخنی زیب حمایل کردن ﴿ وانا عرضنا الامانة علی السموات والارض والجبال فابین ان یحملنها واشفقن وحملها الانسان ﴾ بارکران شرف رسان تحمیل عاتق امتثال ایله تحمل اعبای محن ایتمکه احرا کوریلان هیولای نوع بشری سلسال عنایتله ﴿ ولقد خلقنا الانسان من صلصال ﴾ طشت جوهر بنده هیکلپذیر احسن تقویم ﴿ وثم سواه ونفخ فیه من روحه ﴾ شرف عظیمیله بایستهٔ خلعت عالیهای تکریم ایدرك اول برکذار تجرد کردار عالم قربی قصر مشید نفس ناطقهده اجلاس وتمکین ومقام عرش فرسای ﴿ وفضلناهم علی کثیر ممن خلقنا تفضیلا ﴾ ده الباس شرائف علم یقین ایله غرفات عرفانده مستبد مزایای انس وصفحات مرایای اتقانده مشاهد شاهد زیبای قدس ایلمشدر الحمد لله علی آلائه والشکر له علی مزید نعمائه ٭ انما الله اله واحد ٭ فهو المنعم وهو الحامد ٭ می نهد شکر نعمت بدهان ٭ میکند شکر کذاری بزبان ٭ شکر فضلش چو عطای دکرست ٭ باعث شکر وثنای کرمست ٭ کی شود در نظر خورده شناس ٭ منتهی سلسلهٔ شکر وسپاس ٭ واحداست او وزماهی تاماه ٭ همه بر وحدت او بند کواه ٭ واستکمال اسباب اهتدا واسباغ نوال زائدا زائدا ایله اولخوان مبسوط بی قصور ونقصانی حرف اندازیٔ خلیع العذاران بادیهٔ ﴿ وکان الانسان کفورا ﴾ دن احتراس واحتما ارادهٔ عدل اتمامسنه بناء ﴿ کنتم خیر امة اخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر ﴾ شرف ومزیتیله ممتاز صنف بشر اولان بو امت جلیل القدری سردار یٔ صاحب یرلیغ ﴿ وما ارسلناك الا رحمة للعالمین ﴾ ایله طرازیدهٔ دامن آخر الزمان ایدرك ﴿ لئلا یکون حجة علی الله بعد الرسل ﴾ محجهٔ سبل قلمشدر ٭ بشری لنا معشر الاسلام ان لنا ٭ من العنایت رکنا غیر منهدم ٭ زهی داور قلمرو رسالتکه اسم اصطفا وسمی مطلع دیوان ایجاد وذات واجب التعظیمی مقطع قصیدهٔ ارشاد وصحف انبیا ورسل منشور باهر الاعجاز رسالتنه برآیة ونسخ نسخ شرایع نخستینده صاحب ختم نبوت اولوب ﴿ ان هو الا وحی یوحی ﴾ سرچشمهٔ باهر الفیوضاتندن استفاضهٔ ماء الحیات (انا افصح من نطق بالضاد) ایله احیای چمنزار نطق فصیح وزفات کلماتی دم معجز بیانیله مغبوط اثار اعجاز مسیح بیورمشدر ٭ اختر برج شرف کائنات ٭ کوهر درج صدف ممکنات ٭ صدرنشین اوست درین پیشکاه ٭ کنت نبیا بود اورا کواه ٭ رفعت از ومنبر افلاك را ٭ رونق ازو خطبهٔ لولاك را (الا یا صبا بلغ بکل نسیمة) لروضته العلیاء طیب سلامیا ٭ ای تن تو پاکتراز جان پاك ٭ روح تو پروردهٔ روحی فداك ٭ اول سپهکش رزمکاه (انا نبی بالسیف) جناب مقدسنه معرکهٔ ﴿ السابقون السابقون ﴾ ده احراز دستمایهٔ ﴿ اولئك المقربون ﴾ ایله مهاجرین خویش وتبار واکلیل جلیل ﴿ ذلك مثلهم فی التوراة ومثلهم فی الانجیل ﴾ ایله مظهر تبجیل اولهرق اعلای رأیات کلمة اللهده اعوان وانصار اولان آل واصحاب کزین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنی (اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم) خلعت زیباسیله حالس اورنك اتباع واقتدا وبو یوزدن دخی امت مرحومهیه تعیین شعب ومسالك اهتدا بیورمشدر ٭ واذا الرجال توسلوا بوسیلة ٭ فوسیلتی حبی لآل محمد ٭ بو جهتله مظهر سریرهٔ ﴿ کانها کوکب دری یوقد من شجرة مبارکة ﴾ اولان ملت حنیفهٔ اسلامیه صانها الله تعالی عن صدمات الحوادث الکونیة ما تنسمت النسایم فی البریه‌نك محافظهٔ ثغور شوکت وانتصاریله طورا بعد طور ظلال خلفاء منصور الاعلام وسلاطین عدل آیین عظامده مظله نشین سراپردهٔ امن وآسایش بیورهرق من الجمله خلفاء راشدین حضراتنی ولی وتعاقب ایدن ملوك نصفت مسلوك اوائلدن توسیع دوائر ممالك اسلامیه واجرای چشمه‌سار احکام شریعت غرای مصطفویه‌ده اقتناص قصب سبق ایدن دولت ابد مدت عثمانیه‌نك بدایت انفلاق صبح اجلالرندنبرو کتیبهٔ موحدینك فائز اولدیغی انوار صباح صلاح ومکنت وستایش ونیایشی حواصل اقلامه کنجیده اولمق درجه‌لرندن متعالی اولان بیرون جدول ارقام محاسبین غزوات ومجاهدات ایله حوزهٔ ممالك محروسهٔ دولت علیه‌نك حائز اولدیغی وسعت ومعموریت مقابل مقدار اضعاف اوائل واحراز واستبداد ایتدکلری آثار جلیله واطوار جمیله‌یی السنهٔ تواریخ موثوقه ومعتبره

هرلسانده معترف و قائلدر وباحسانه تعالی ختم تاریخچهٔ روز کاره دکین امتداد سلسلهٔ سلالهٔ طاهرهلریله اقلام وقابعنو یسان آثار مشکوره واثمار دوحهٔ معلای محامد مبروره لرین زیندهٔ طومار والواح جهان ایتمسنه براعهٔ استهلال اولهرق اشبو عصر مغبوط الاعصارده وارث سلطنت عالیهٔ عثمانیه اولان صاحب زمان ملت بیضا پیرایهٔ دیهیم خلافتکبرا ماهچهٔ اعلام شوکت زایچهٔ طالع مسعود ملك و ملت قدموس اعظم ایام مأنوس مکارم وانعام مظهرتأیید الٓهی مرده‌ك مجمر شهنشاهی سائق کردوس لیوث اسلامیه قائد دحامیس الدولة العلیه الاوهو السلطان ابن السلطان السلطان ﴿ عبد العزیزخان ﴾ ابن السلطان الغازی محمود خان لازالت سیوف شهامته متطاولة مدی الاعصار والازمان افندمز حضرتلرینك برج معلای سلطنت عظمایی فروغ مقدم همایونلریله مغبوط مهرتابان وعیون عالمیانی مشاهدهٔ نوروز سلطانی ایله قریر العین ازهار شادمانی وفرح بیپایان بیوردقلری سال فرخجالدن برو عزایم ومقاصد جهانبانیلری ترقیٔ مدنیت زیردستان وتوقیٔ مظالم وعدوان ایله تضاعف معموریت بلدانه مقصور ومعطوف اولهرق تجدد نظام وقوانین ایله رخسارهٔ جهان مغبوط برك شاداب کلشن وخصوصیله مهجور نظرالتفات ومحجور اثر تقیدات اولان کشور معارف فیضان ینبوع عنایه وهممات فائقهٔ خسروانهلریله محسود نزهتکه مرغ وچمن اوله رق سراپا آبیاریٔ طراوت رغبات ایله شاداب وشن اولمسیله افسردهٔ سرمای خمول اولان شاخساران حدیقهٔ غبرای معارف کوناکون ورنکارنك ﴿ ما تشتهیه الانفس وتلذ الاعین ﴾ ازهار واثمار وآثار واسمار ایله صفایح روز کاری رشك صحایف مانی وارژنك وحواصل غنچه‌های کلزاری خندهٔ شوق واهتزاز طبایعله دانتك ایدرك رشتهٔ امتداد ابدله شیرازه بند تألیف وتدوین اولان کتب ورسائل ودواوین کتبخانهٔ زمان وزمینی مالامال واوراق دورنك ایامی کاغد مشق اصحاب کمال ایتمشدر (وسجیهٔ سنیهٔ معارفپروریٔ ملوکانه‌لرینك شواهد عالیه‌سی جملهٔ جمله سندن اوله رق معین خطب جسیم خلافتکبرا وحزین ابهتسرای صدارتعظمالری اولان فخامتلو دولتلو محمد امین عالی پاشا حضرتلریکه الحق قلم معجز رقمی شق عصای مخالفینده مظهر اعجاز (انك انت الاعلی) وشمشیر تدابیری قلم اظفار معاندینده بارقهنمای خیره چشمان شاخ استعلی ماه منبر برج فصاحت عقد پروین اوج بلاغت صاحب رتق وفتق معضلات امور مفتلذ انسان العین مصالح جمهور شیرابساز کلکشت عدل وانصاف عباب مواج مکارم والطاف مغیث الالبان تفسیده لبان تف وتاب مکیدهٔ ازمان دسترسای ایادیٔ کف زدکان یأس وحرمان برخیای سلیمان زمان آصف منصوز اللوای صاحب قران دوران اوله رق رسالت نعوت جلیله‌سی مبلغ تفاصیله توصیلدن خامهٔ مقصوص الجناح خامه معترف عجز وقصوردر ❊ لازال غیاثا ومغیثا و معینا ❊ فی الدولة و الدین شهورا وسنینا ❊ وخصوصیله مطمح انظار ابرار فضلا اولان مسند جلیل مشیخت کبراده خواجهٔ جناب جهانبانیلری اولمق شرف سدره مساسنی احرازایله جمع شعار ودثار مزیت واعتبار ایتمش اولان دولتلو سماحتلو حسن فهمی افندی حضرتلری معنای لفظ هدی فحوای کلم زهد وتقوی فریدالدهر وحید العصر برذات عالیقدر اوله رق ابر مطیر سماحتلریله کشتزار آمال اصحاب کمال طری وتازه و بورونق وتابشله ذیل مسحوب ارباب دانش بیرون تعیین قیاس واندازه‌در ﴿ ذلك فضل الله یؤتیه من یشاء ﴾ سائر وکلای کامل الکلام دولت علیه‌لری بتون شاهوار فرائد دریای رشد وعرفان وهر بر لری برأسه مدار نظام عالم اولمغه اهلیت فوق العاده وجودت وصفوت ممتازه ایله مابه الفخر زماندر (ان الفضائل فی الدنیا مشتتة ❊ وماجمعن مرور الدهر فی نفر ❊ لکنها و بحمد الله اجتمعت ❊ اشتاتها عندهم فی احسن الصور) بنابرین اشبو تأثیرات فیض ربیع ایام ایله ناقابلان نامیهٔ عرفان کسب مایهٔ استعدادتام ایدرك نیجه صخرهٔ صمای بی آب وکلادن ترشح ایدن ماء فرات آثار بارعه احیای کلکشت مأثرنافعه ایتمسیله بوپست نشین محافل اصحاب هنر یعنی (عبدالنافع) احقر دخی (جائت لسلیمان یوم العرض نملة ❊ بنصف رجل جرادة فی فیها ❊ ترنمت بفصیح القول واعتذرت ❊ ان الهدایا علی قدر مهدیها) وتیره‌سنده اشبو کلدستهٔ نوبستهٔ کلشن

فن

فن بلاغتله عرض مأثر عبودیت ورسالهٔ بدیعهٔ عصر معارفحصر حضرت پادشاه قدردانه تذییل نام رقیته جسارت ایلمشدر

معلوم شناوران قلزم آیات وآثار اولدیغی اوزره بو عالم بیقرار ظهور آثار جلیلهٔ اسما وصفات الٓهیه ایچون صحرای ملسای وجوده وضع وتعلیق اولنمش برلوح الصور ابتلا واختباز ونوع جهول انسانی تحمل امانت کبرای تکالیف شرعیه ایله مدار کردش ادوار ومخاطب امر ونهی حضرت حکیم قوی الاقتدار اولهرق برمقتضای حکمت بالغهٔ صمدانیه بو فضای مهب قضاده سراپا اسباب رنکارنك سخط ورضا تهیئه واعداد وتباین روز ولیال هدایت وضلال ایله کشور امتحان استعدادات فطریه معمور وآباد بیورلمسیله تفریق طریق معوج ومستقیم وتعیین شعایر مرضات رب کریم ایچون مبعوث حکمخانهٔ خلاق زمین وزمان اولان معاشر انبیای ذیشاندن هر برلری وقت انفلاق صبح بعثتلرنده بین الخلائق رواجکیر بازار اشتهار واعتبار اولان صنایع ومعارف منهج مصادفهدن اتیان برهان معجزات بینات ایله احکام شریعت مبعوثه‌لرین معرض تبیین وتأییده ایصال وقناع شکوك مشرکینی ازاله واذلال بیورمش اولدقلری مثلو خاتمهٔ رسالهٔ رسالت تکملهٔ طریقهٔ هدایت طراز خلقت انسانیه طور تجلیات سبحانیه خلاصهٔ خالصهٔ اجزای اکوان نقاوهٔ دودمان بنی عدنان شفیع مشفع یوم الندم نبی نبیه محترم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینك تبلیغ احکام شریعت ناسخه ایله صاحب فرمان مالك ممالك کن فکان اولدقلری زمان سعادت رسان ملکات بشریه اکتساب ترقیات قوای فطریه ایله جنس حیوانیدن باعث انفراد وامتیاز نوع بنی آدم اولان فراید کرانمایهٔ کفتار قیمت پذیر بازار اعتبار واعتنا وام الالسن کثیر الشعب اولان سخن شیرین عربك جلوه‌کاه بدایع وانتظامده رونقفزای تصاریف فصحا اولدیغی وقت انبلاج صحوهٔ کمال اولمسیله روز رستخیزه دکین ثباتکیر صفایح صحایف ازمان اولان معجزهٔ منجیهٔ قرآنیه ایله نورساطع رسالت عامه‌لری روشناساز شهراه هدایت وجلا دادهٔ باصرهٔ رصد بینان صبح سعادت اولوب معلقات سحر البیانان جهابذهٔ شعرا بی سر طاق معلادن واق کعبهٔ علومنزلتدن ساقط حضیض حصر لسان وخجالت و ﴿ ان کنتم فی ریب مما نزلنا علی عبدنا فأتوا بسورة من مثله ﴾ تکلیف تعجیزیله ﴿ ان هو الا وحی یوحی ﴾ مقام عجز مناظره‌سنده اجتراع شقشقهٔ مقال ایله کردندادهٔ انقیاد وتسلیمیت ایتمشدر بنابرین اعتبارات بارعهٔ بلغا ودقایق ونکات نافعهٔ فصحایه برمنطوق (مالایدرك کله لایترك کله) مهما امکن کسب ممارست واطلاع وبووسیلهٔ اثیله ایله خزائن فوائد وکنز المقاصد قرآنیه‌دن کنجیدهٔ حوصلهٔ بشریه اوله‌جق مقدار سرمایه‌دار تمتع وانتفاع اولنمق وبو سامان ایقان ایله کهر شارقهٔ ایمان مصیقل غبار امترا اولمق داعیهٔ اصیله‌سیله فنون ثلثهٔ معانی وبیان وبدیعدن ترکیساز اولان فن شریف ولطیف بلاغت وضع وتدوین وعرایس نفایس قواعد ومسائلی فرائد آیات قرآنیه وشواهد ابیات معتبرهٔ عربیه ایله توشیح وتزیین بیورلیه‌رق الحق سلك فنون عالیه‌ده انخراط وانسلاکه الیق واحق برفن ذی قدر بیدل وازجمله نظم اللآل شعر وانشاده مدار اکمل اولمشدر وفن مذکورده علامهٔ سکاکینك فنون عدیده‌یی جامع اوله‌رق تدوین وتألیفنه موفق اولمش اولدیغی (مفتاح العلوم) نام کتاب مزیننصابك ملخص فن ثالثی اولوب جناب خطیب دمشقی نور الله مرقده‌نك تألیفکردهٔ بدیع الانسجامی اولان کتاب تلخیص ایله علامهٔ علمای متبحرین ومفخر فضلای متقدمین اولان سعد الملة والدین مسعود بن عمر القاضی التفتازانی انار الله مضجعه بانوار السبع المثانی حضرتلرینك مطول نامیله اشتهاریافتهٔ السنهٔ ثنا ونیایش اصحاب فضل ودانش اولان شرح زیبا طرح لطیفی ﴿ وهو آیات بینات فی صدور الذین اوتوا العلم ﴾ مزایای حیرت انتماسنه فحوا وشرف اختصاص آیات بینات ایله ﴿ وفی نسختها هدی ورحمة ﴾ مدیحه شنه سزا اوله رق عبقرهٔ محصنات عباراتی نمارق مصفوفهٔ سطورده ﴿ متکئین علی رفرف خضر وعبقری حسان ﴾ ودرر فرائد فوائدی

تا نجیدهٔ صدف بیان والفاظ انیق بدیع التلفیق سراسر جوهر رنکین آبدار وقطوف دانیهٔ
مضامینی ظروف تراکیب بدیعة الاسالیبده سراسر دماغ اهل ذوق وادراکه مشکبار اسالیب
غریبهٔ عربیه‌سی خیمهٔ سواد مداده ﴿حور مقصورات فی الخیام﴾ وحسن ائتلاف اصل وفرعی
(من نظر الیهما فقد لقی نظرة وسرورا) وتیره‌سنده بدیع الانسجام وقصور بیقصور استعارات
نادره‌سی شایان مدیحهٔ ﴿یطوف علیهم ولدان مخلدون﴾ ولؤلؤ منثور تشبیهات وتمثیلاتی
﴿کامثال اللؤلؤ المکنون﴾ بر بدیعهٔ واجب الاستیناس ﴿یخرج من بطونها شراب مختلف الوانه
فیه شفاء للناس﴾ اولوب انجق زلف مشکین مسلسل وسلك پرپیچ مطولندن حل عقدهٔ مفهوم
ومزایایه هر ناخن افکار ظفریاب ووجوه عرایس نفایس دقایق وحقایقندن هرهوسکران وصال
کمال دسترسا اوله‌میه‌رق بو مناهج کثیر الشعبك طی مسافات وقطع مساحاتی لسان تازیده خیلیدن
خیلی اعمال فن فراست فراستله کسب ممارست کامله‌یه توقف ایدر برمعنی اولدیغندن ومبادئ حال
طلبه بو وادیلرك نشیب وفرازنده بلا حصول ملکه تك وتازه متحمل وخصوصیله توسن رومی نژاد
شعر وانشایی مشق ایدن خلان باصفانك بو مضمارده محتاج اولدقلری مطالبه وصول ایچون اسالیب
ترکیه‌ده اولان مهارت مکتسبه‌لری ارخای عنانه متکفل اوله‌میه‌جغندن بویله برمنافع جزیله‌نك تعمیم
فوائد مهمه‌سی ذیلنده برهٔ اسلاف ذوی الکرم طریق ترجمه‌ده مطیه سوارجل همم
اولیوب ﴿کم ترك الاول للاخر﴾ مزایاسنی بوبابده دخی غیرمبهم براقمش اولدقلرندن
﴿یالهف قلبی علی سعی مضاعبثا﴾ ویاحنینی الی تضییع ازمان﴾ مفهومنده مظهر اولان بوسقاطه
چین سماط ارباب کمالت یعنی ادنه‌وی (عبد النافع) عفت مهما امکن قضای مافات امنیه‌سیله
اثر معارفپروران زمانه اقتفا وریاض معمورهٔ ممالك فضل وعرفانده بردوحهٔ دلکشایه نمابخش اوله‌بیلکلکه
سوق باغبان منا ایدرك فردوس فن بلاغتده طوبای ملتفة الاغصان اشتهار واعتبار اولان آنف البیان
متن تلخیصك شرح مطول مکلیله ترجمه‌سی زمیننده تکاور رومی نژاد خامه‌یه تحریك مهمیز جرأت
ایلمشدر ﴿ما لنا فی لجة هذا البحر مسبح﴾ ولافی ساحله مسرح﴾ مؤاسی اعتراف ایتدیکم برمعنی
وبو قریحهٔ جامده وفطنت خامده ورویت ناشبه وهموم ناصبه ایله زاد یسیر وبلغهٔ حقیره فریفته
اوله‌رق کشور معانی‌یه راحله بند عزیمت اولمق محض سلوك طریق خیبت وعنا ومجرد ﴿من الف
کتابا او قال شعرا فانما یعرض علی الناس عقله فان اصاب فقد استهدف وان اخطأ فقط استقذف﴾
شراره‌سنه نفسی القا اولوب ﴿لایدرك الظالع شأوی الضلیع﴾ مثلی هرنقدر مجبر قصر عنان
ومطالعهٔ فضوح حضر حسم عروق بنان ایتمش ایسه‌ده تسویق عون وتوفیق صمدانی ایله کلك
اهتزك جامح تك وتازبی باکی‌یه والع وجامح اولوب وبحمده تعالی سلطان الاولیا برهان الاصفیا
خورشید فلك ولایت ناهید برج سیادت باز الاشهب معنوی رازدان حقایق علم مصطفوی قائد جیش
روحانی غوث ربانی شیخ الشیوخ حضرت محیی الدین عبد القادر کیلانی رضی الله عنه افندمز
حضرتلرینك امداد روحانیت جلیله‌لریله کیسوی حوران بهشته راجح اولان زلف مطول
عبارات واسالیبنده مودوع اولان عقود زرین نکات ومزایاسی باعون وعنایت حضرت وهاب
سنبیکهٔ وضوح وسلاستده مذاب اوله‌رق دست اعصاره ﴿نفع معول ترجمهٔ تلخیص ومطول﴾
نامیله بریادکار هردم اجل ووسیلهٔ خیر ودعا اوله‌جق بر برکذار مکمل ابداع واختراع
وبرنخل ترین پربرك وبار اقتراع وایداع قلنمسنه متعاقبا شام شریف وبعده بغداد ولایتلری
دفتردارلغنه وقوع مأموریت وتهاجم مشغولیتدن ناشی التی سنه مدت نسج عناکب نسیان
ایدلمشیدی بوکره بالانفصال درسعادته عودت وانسداد دریچهٔ ظهورات وحرمانیٔ حق مکافات
ایله کنج تاریك خمول وعزلتده پاکشیدهٔ دامن یاس واقامت اولندیغی صره‌ده استشمام روایح مبشرهٔ
رغباتدن ناشی تصحیح سقطات وتعمیم منافعی امنیه‌سنه بناء تسهیل تعبیراتیله برابر مقدما جهت ترك
واهمالی اختیار اولنان برخیلو مباحث جلیله‌نك اضافهٔ ترجمه‌سیله اکمال وجبر مافات اولنه‌رق

بتوفیقه تعالی مسارح انظار رغباتده سزاوار قبول وتحسین وحسب البشریه قصوردن سالم
اوله‌میه‌جغی درکار ایسه‌ده شایان عفو وصفح جمیل اوله‌جق مرتبه‌یه قریب وقرین اولمشدر
بلطفه تعالی اشبو بنفشه دستهٔ خاشاك آلود بلاغت رشتهٔ پرپیچ وتاب طبع وتمثیل ایله بسته
ودرکاه فلکبارکاه حضرت خلافتپناهی‌یه عرض وبرداشته قلنه‌رق کمال عجز وابتهال ایله جناب
واهب الآمالدن مستدعا اولدیغی اوزره نظر کیمیا اثرملوکانه‌دن اقتباس فروغ اعتبار ایله
هر پشیز خردهٔ الفاظی بر فریدهٔ تاج وهاج وبرکالهٔ اطلسین بازار رغبت ورواج اولمسی متمنای
اجابتخانهٔ قاضی الحاجاتدر ﴿الانسان مرکب عن الخطأ والنسیان﴾ دائره‌سندن خروج مستبعد
ساحهٔ امکان وفقط ﴿رفع عن امتی الخطأ والنسیان﴾ بشارت جلیلهٔ نبویه‌سی هرحالده تسلیتساز
قلوب اهل ایمان اولمسیله ﴿المروة التغافل عن ذلل الاخوان﴾ قاعده‌سی بوبابده دخی دستور العمل
﴿وتطلب المسالب اشر المعایب﴾ ضابطه‌سی سدد ریحهٔ امعان زیغ وذلل اولمسنه ربط عروهٔ اعتصام
وارزاء قادح وهتك فاضح وتذلیل جاهل وغر متجاهلدن پناه آرندهٔ احتمای صون رب الانام
اولمشدر هرحالده اقتباس انوار فوائد جلیله‌سیله فائز دستمایهٔ منافع وکنجینه‌دار نقد نافع اولان
ذوات ستوده صفاتك نام نافعانه‌می خیر ایله یاد بیورملری عرضه داشت احقرانه‌مدر
همان جناب رب اقدس تعالی شانه وتقدس نور محمدی حرمتنه نظر رغبات اصحاب فضل
وکمالاته احق واحرا وفیاضهٔ اجر ومثوبات اخرویه‌سیله بو محرور
لهیب جرم وقصوری ارواییورسون آمین
لا ارضی بواحدة حتی اضم الیه الف
آمین
م م م
م

ترجمهٔ دیباجهٔ مطول

بســــــــم الله الرحمن الرحیم

قال الشارح العلامة رحمه الله (الحمد لله الذی الهمنا حقایق المعانی ودقایق البیـان) ❊الهام❊ عرفده بعضا . القاء الخیر فی قلب الغیر بلا استفاضة فکریة منه . و بعضا . ایقاع الشیٔ من الخیر فی القلب بطریق الفیض . تعبیرلریله معرف اوله رق تعریف ثانیده . بطریق الفیض . قیدی فکردن وتعریفنده خیر ایله تقییدی وسوسه‌دن احتراز اولمسیله مفهوم تعریفین منبع فیضدن بلا اعمال فکر و رویه خزانهٔ قلبه القاء خیر مفادنده کسب التقا و اتحاد ایدر و بو مقامده مطلقا اعلام معنای لغو یسنه حملی فهمه متقاربدر ❊حقایق معانی❊ ایله مراد مسائل فن اول و ❊دقایق بیان❊ ایله مراد مسائل فن ثانیدر (مفهوم ترکیب ثناء مخصوصك غوامض علم معانی ولطائف علم بیـانی الهام واعلام ایدن ذات واجب الوجوده بیان اختصاصیله وجیبهٔ تحمیدی ایفا ندر) قال رحمه الله (وخصصنا ببدایع الایادی و روابع الاحسان) ❊ایادی❊ ایدینك جمعی اولوب ایدی جمع یدر که جارحهٔ مخصوصه در علت فاعلیه ویاصوریه منزله سنده اولان شیئك اسمی معلوله اطلاق طریقیله نعمت معناسنده استعمالی مجاز مرسل ایسه ده حقیقت عرفیه اولمشدر ❊ روابع ❊ رابعه‌نك جمعی اولوب یاواوی اوله رق اعجبنی معناسنه راعنی لفظندن ویاخود یائی اوله رق زادونما معناسنه راعت الحنطة قوللرندندر (مفهوم ترکیب دخی نعم غریبه واحسانات عجیبه ویا متزایده‌یی بزه تخصیص ایلدی دیمکدر) با مقصوره داخل اولوب افراد احسان قافیه‌یه رعایتدر اشبو فقره‌ده اولان براعة الاستهلال وعلی الترتیب فنون ثلثه‌یه اولان اشارت مقال غیرخفیدر قال رحمه الله (اتقن بحکمته نظام العالم علی وفق ما اقتضته الحال) ❊اتقان❊ احکام معناسنه‌در ❊حکمت❊ اشیایی نفس الامر بنی اوزره عالم اوله رق علی وفق الصواب عملدر (مفهوم ترکیب حضرت ذو الجلال حکمت بالغهٔ صمدانیه سیله احکام وقوانین عالمی مقتضای حال وشان عالمه موافق اوله رق تأسیس واحکام ایلدی دیمکدر) قال رحمه الله (واورد برأفته فرق الانام فی طرق الانعام والافضال) ❊انام❊ اناسی معناسنه اسم جمعدر ❊ طرق الانعام والافضال ❊ ترکیبی لجین الماء کبی مشبه‌بهك مشبهه اضافه‌سی قبیلندن اولوب ویاخود انعام وافضال استعارهٔ مکنیه واثبات طریق تخییلیه‌در (مفهوم ترکیب دخی اول کریم جواد رحمت محض

الهیه سیله فرق انامی طرق انعام واحسانی اوزره اشراف وایراد ومظهر انواع مواهب بیعداد بیوردی دیمکدر) قال رحمه الله (والصلوة علی نبیه محمد خیر من نبع من ضئضئ الکرم والسماحة واشرف من نبغ من دوحة اللسن والفصاحة) ❊نبوع❊ خروج و (ضئضئ وضؤضؤ و بؤبؤ) اصل معناسنه‌در ❊ نبوغ ❊ غین معجمه ایله ظهور معناسنه و ❊ دوحه❊ مطلقا شجرهٔ عظیمه‌در (لسن) تحریك ایله فصاحت معناسنه اولوب ❊ الفصاحة❊ لفظی عطف تفسیردر (مفهوم فقرتین دخی صلوة وسلام نبی محترمی اولوب اصل الاصول کرم وسماحتدن خروج وبدور وشجرهٔ عظیمهٔ لسن وفصاحتدن ظهور ایدن ذواتك افضل واشرفی اولان محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه اولسون دیمکدر) قال رحمه الله (وعلی اله واصحابه الذین بهم تلألأ غرة الحق واشرق وجه الدین واضمحل دجی الباطل ولمع نور الیقین) ❊غره❊ فی الاصل فوق الدرهم جبههٔ فرسده اولان بیاض معناسنه اولوب هربر واضح ومعروف ایچون استعاره اولنمشدر ❊ حق ❊ صفت مشبهه اوله‌رق واقعه مطابق اولان هربر کلام ویا اعتقاد اولوب مراد شریعت محمدیهٔ واجبة الاتباعدر ❊ دین ❊ بر وضع الهیدرکه ذوی العقولی اختیار محمودلریله بالذات خیر اولان شیئه سوق ایدر ودین اسلام وشریعت ذاتا متحدلردر ودین من جهة الصدور جناب باری‌یه ومن جهة الظهور نبی علیه السلامه ومن جهة التدین والانقیاد امته اسناد اولنور . فقرهٔ اولیده استعارهٔ مکنیه وتخییلیه وترشیح اوله‌رق دین مبین صاحبنی مرامه ایصال ایدن مطیه‌یه تشبیه اولنوب لازم مشبه‌به اولان غره وغره ایچون ملایم معنای حقیقیسی اولان تلألؤ واشراق اثبات اولنمشدر کذلك ثانیده کفرلیله تشبیه اولنوب لازم اضمحلال ظلمت اولان نور اثبات ایدلمشدر (مفهوم کلام دخی صلوة مستطاب ذوات مقدسه‌لریله شریعت مطهره ودین مبین کسب کمال وضوح ایدوب وظلام کفر وضلال منکشف ومضمحل ولمعان نور یقین ایله شك مرتابین زایح وزائل اولان ال واصحاب کرامنه اولسون دیمکدر) قال رحمه الله (وبعد فان احق الفضائل بالتقدیم واسبقها استیجاب التعظیم هو التحلی بحقایق العلوم والمعارف والتصدی للاحاطة بما فی الصناعات من النکت واللطائف) ❊بعد❊ کلمه سی ظروف زمانیه‌دن اولوب منوی اوله رق اضافه‌دن مقطوعه‌در ولاجل الاختصار اما کلمه سنك حذفیله محلنده ربط صوری‌یی دخی مفید اولان واو ایتیان اولنه رق بناء علیه مابعدنده دخول فا التزام اولنمشدر ❊ نکت ❊ دقیقه معناسنه نکته‌نك جمعی اولوب اکر نفسده مورث نوع انبساط اولورسه لطیفه اطلاق اولنور (مفهوم کلام وظیفهٔ مخصوصهٔ حمد وصلوتی ایفادن صکره معلوم اوله که صفات مزینهٔ مرغوبه‌نك من جهت الاتصاف تقدیم واعتنایه احق وتعظیم واعتباره استحقاقده اقدم واسبقی انجق حقایق علوم ومعارفله تحلی وتزین ولطائف ودقایق حرف وصنایعی تحصیل وتفطندر) قال رحمه الله (لاسیما علم البیان المطلع علی نکت نظم القرأن فانه کشاف عن حقایق التنزیل رائق مفتاح لدقایق التأویل فائق تبیان لدلائل الاعجاز واسرار البلاغة ایضاح لمعالم الایجاز واثار الفصاحة) ❊لاسیما❊ لای جنس ایله مثل معناسنه اولان . سی . لفظندن مرکبدر اخرنده اولان ما یازائده اولوب مابعدنده اولان اسم اضافه ایله مجرور ویاخود موصوله ویا موصوفه اولوب مابعدی مبتدای محذوفك خبری اوله رق مرفوع اولوب جمله صله ویاصفتدر ویاخود مابعدی استثنائیت اوزره منصوبدر وعلی التقادیر خبر لا محذوف اوله رق تقدیر کلام . لا مثل علم البیان موجود من العلوم فان التحلی بحقایقه احق بالتقدیم من التحلی بحقایق غیره . دیمکدر که علوم سائره تقدیم تحلیده علم بیان درجه‌سنده اولمیوب علم بیان علوم سائره‌دن احق والیقدر دیمك اولور واستثنا صورتنده معنی علم بیانه اثبات احقیت فاضله ایله احقیت علوم سائره‌دن استثنادر مثلا . اکرمنی القوم لاسیما زید . قولنك معناسی . ما اکرمنی زید کاکرامهم بل اکرامه ابلغ . دیمکدر وبعضا لاسیمانك مابعدی حذف اولنوب معنای اصلیسندن خصوصا معناسنه انتقال ایدر وجوه سائره وتفصیلاتی مفصلاتده مسطوردر ❊ رائق ❊ معجب معناسنه اولوب کشاف

ایچون صفتدر ❊ تأویل ❊ یا انصراف معناسنه اولان اولدن اولوب لاجل التعدیه باب تفعیله نقل ایله
تضعیف اولنمشدر ویاخود صرف معناسنه اولان ایالتدن اولوب تضعیف تکثیر ایچوندر . تفسیر .
تسفیردن مقلوب اوله رق تسفیر کشف معناسنه اولوب راغب مرحوم اول ابراز معقولات وثانی
کشف مبصرات ایچون اولدیغی بیان ایتمشدر واصطلاحده امام رازینك شرح کشافده بیانی
اوزره معانیٔ قرانی بیان نبی علیه السلام ویاخود حضرات اصحاب کرامدن نقل ایله اولورسه تفسیر
وقواعد عربیه حسبیله اولورسه تأویلدر وکواشیده تأویل درایته وتفسیر روایته متعلق اولدیغی
اتیان ایدوب امام رازی قول اخرنده وشارح شرحنده بونی اختیار ایلمشلردر وبعضیلر تفسیر
لفظك احتمال ظاهر ایله محتمل اولدیغی وتأویل احتمال باطن ایله محتمل اولدیغی شیدر دیدیلر ❊ تبیان ❊
تلقا کبی بیندن شاذ اوله رق مصدردر زیرا قیاس اولان تانك فتحیدر صیغهٔ مصدری اختیاری
علوم عربیه‌ده مؤلف بولنان کتب مشهوره اسامیسنه اشارتدر زیرا کشاف وحقایق تنزیل ورائق
ومفتاح وفائق وتبیان ودلائل الاعجاز واسرار بلاغت وایضاح ومعالم اسامیٔ کتبدر بوصورتده
اشبو تبیان ونظائری ذوتبیان وذو ایضاح تقدیرنده اولوب ویاخود . رجل عدل . کبی مبالغة
مصدریت اوزره باقیلردر ❊ وقرائن ❊ بیننده ترك عطف نهج تقریر اوزره اولدیغیچوندر
و ❊ دلائل . واسرار بلاغتله ❊ مراد نظم قرانده اولان نکات دقیقه‌در ❊ معالم ❊ معلمك جمعی
اولوب علامت طریق معناسنه‌در علم بیانك معالم ایجازی ایضاح اولمسی نظم قلیلك مشتمل اولدیغی
نکت کثیره‌یی مبین اولمسیله‌در ❊ اثار فصاحتله مراد اطناب ومساوات کبی فصاحت کلام
ومتکلمه کندوسیله استدلال اولنان اعتبارتدر (مفهوم کلام خصوصیله دقایق نظم قرانه مدار
وقوف اولان علم بیان تقدیم تحلی وتزینه احقیت واستحقاق تعظیمه اسبقیتده علوم سائره‌دن
فاضلدر زیرا علم مذکور حقایق تنزیلدن کشاف رائق ودقایق تأویل ایچون مفتاح فائق اولوب
دلائل اعجاز واسرار بلاغت اولان نکات دقیقهٔ نظم جایلی مبین ومفصح ونظم موجزده اولان آثار
ومعالم ایجاز وسائر اعتبارات فصاحتی موضحدر) قال رحمه الله (تلخیص لغوامض مشکل
کتاب الله ومعضله تقریب للغوص علی فرائد مجمله ومفصله) ❊ معضل ❊ مغلق ومعجز معناسنه
اوله رق لازم ومتعدی اولور ❊ مجمل ❊ معنای مراد خفی وبیانه محتاج اوله رق نفس لفظ ایله
ادراك اولنه‌میان کلامدر بوده کرکسه تزاحم معانیٔ متساویة الاقدام جهتندن اولسون لفظ مشترك
کبی وکرکسه غرابت لفظدن ایچون اولسون . هلوع . لفظی کبی ویاخود معنای ظاهرندن
معلوم اولمیان برمعنایه انتقال ایچون اولسون . صلوة . کبی زیرا صلوة لغتده دعا معناسنه اولوب
حالبوکه قران کریمده معنای مذکور مراد اولمیوب مراد ارکان مخصوصه اولمسیله نبی علیه السلام
بیان بیورمشدر تفصیلاتی محلنده مبیندر (مفهوم فقره علم بیان فهم مزایا ودقایق مشکل
ومغلق اولان کتاب اللهك غوامض وسرائرنی تبیین وتلخیص وفرائد مجمل ومفصلنی استخراج وتشخیصه
ذریعه‌در بوفقره دخی تلخیص وفرائد ومجمل ومفصل کبی اسامیٔ کتبی حاویدر) قال رحمه الله
(قواعده کافیة فی ضوء المصباح الی انوار التأویل موارده شافیة عن التهاب الاکباد الی اسرار التنزیل)
❊ مصباح ❊ فی الاصل سراج اولوب مراد مصباحه شبیه اولان قوهٔ عاقله ویاخود حرکات فکریه‌در
❊ الی انوار التأویل ❊ تأدی وافضا معناسنی تضمنی جهتیله ضوء المصباحه ویاخود . کلام المصباح
الموصل . تقدیرنده اوله رق موصله متعلقدر لکن موصولك مع بعض صلته حذفی تجویز اولنمدیغی
صورتده موصلا تقدیری اقتضا ایدر ❊ الی اسرار ❊ قولی معنای اشتیاقی تضمنی جهتیله التهابه متعلقدر
(مفهوم فقره علم بیانك قواعدی انوار تأویله متأدی وموصل اولان قوهٔ عاقله ویاخود حرکات
فکریه‌نك لمعاننه کافی وموارد ودلائلی اسرار تنزیله اولان شوق والتهاب اکباده شافیدر
یعنی علم مذکورك قواعدنه کسب اطلاع وممارسه ایله قوهٔ عاقله تأویلات قرآنیه‌یی ادراك ایدوب
ودقایق اسرار تنزیله اولان اشتیاق درون علم مذکورده مبین اولان طرق واسالیبه وقوف ایله

پذیرفتهٔ سکون اولور دیمکدر بوفقره‌ده دخی ایراد اولنان کافیه وضوء ومصباح وشافیه امثالی اسامیٔ
کتب مشهوره بیاندن مستغنیدر) قال رحمه الله (به ظهر لباب اثار ترکیبه وصفا ومنه عذب
عباب بحار اسالیبه وصفا ❊ لایدرك الواصف المطری خصایصه ❊ وان یکن سابقا فی کل ما وصفا)
❊ لباب ❊ لبك جمعی اولوب هرشیئك خالصی لبیدر ❊ الصفو ❊ سبوغ وکثرت وفیضان حوض اولوب
❊ صفا ❊ کثر وتم وفاض معناسنه‌در ❊ اثار تراکیب تنزیلدن مراد خواص ولطائف
ومزایادرکه انکله مراتب اعجاز ودرجات بلاغت وطبقات فنون براعت وفصاحته توصل اولنور
و ❊ اسالیب تنزیل ❊ محکم ومفسر ونص وظاهر وخفی ومجمل ومتشابه وانواع سائره‌در ❊ وبحارك
اسالیبه اضافه‌سی لجین الماء قبیلندن اولوب اسالیبه کالبحار مفهومنده‌در (مفهوم فقره علم بیان ایله
تنزیل مبینك لباب اثار تراکیبی اکتساب ظهور وفیضان ایدوب معظم دریای اسالیبی کسب
عذوبت وربیهٔ مرتبه‌سندن جلب صفوت ایلمشدر یعنی بوعلم شریف خواص ومزایای قرآنیه‌یه
مدار وقوف اولوب وعلم اصولده بیان اولنان انواع واسالیبك ملاحت وعذوبتی وریب وشکوك
مشتبهه‌دن صفوتی بوعلم ایله میسر اولمشدر زیرا بوعلمده بیان اولنان طرق حقایق ومجاز وقصر
وتأکید وایجاز واطناب ومساوات وسائره‌یه تحصیل وقوف اولنمدقجه اسالیب قرآنیه‌یه انصراف
اذهان مستبعد امکان عاییدر (ذکر اولنان بیت فن بلاغتی مدح وثناده بومقدار ایله اقتصارندن
ایچون عرض اعتذار وحق اوصافی کنجایشپذیر حوصلهٔ تقریر اوله میه‌جغنی تذکاردر) ❊ مطری ❊
اطرادن اسم فاعل اوله رق اطرا مدحده مبالغه‌در اصلی طراوتدن اولوب وجه مناسبت حین مدحده
ممدوحه عارض اولان اهتزاز وفرح سببیله بشرهٔ وجهنده ظهور طراوتدر (معنای بیت واصف مبالغ
نقدر الی غیر النهایه هر بر وصفدن وصف آخره ترقی ایلسه ینه بوفنك خصائص وفضائلنی ادراك
واذعان وایفای حق بیان ایده‌مز دیمکدر) قال رحمه الله (ثم انه قد وقع فی ایدی جماعة
هم اسراء التقلید فتعاطوا یتعاطونه من غیر توثیق وتسدید) عطف القصه علی القصه قبیلندن
اوله رق معطوف علیه مدح فن ایچون سوق اولنوب لاسیما قولیله مصدر بولنان جمله‌لرك مجموعیدر
و ❊ ثم ❊ کلمه‌سی مابعدنده اولان جمله‌نك مضمونی یعنی بوفنك جماعت مذکوره یدلرنده قالمسنی
جمل سابقه مضامیننده یعنی ذکر اولنان فضائل وشرفله اتصافندن استبعاد ایچوندر ❊ ایدی ❊
تعبیری فن مزبور جماعت مرقومه‌نك یالکز الرنده قالوب رشحات مزایا ونکاتی قلوب وعقوللرینه
فائض اولمدیغنه اشارتدر ❊ اسرا ❊ اسیر و . عظما . عظیمك جمعی اوله رق شاذه محمولدر زیرا
فعیل بمعنی مفعولك جمع مکسری جرحی وقتلی کبی فعلی وزننده اولوب قتلا واسراء امثالی شاذ
اولدیغی مفصلده تصریح ایلمشدر . اسیر . اساردن اولوب . قد . تعبیر ایتدکاری قایشدرکه
انکله ایادیٔ محبوسین بند اولنور بوصورتده اسیر مأسور معناسنه اولمش اولور . وهذالك
باسره . قوللری دخی بومعنادن اولوب بکله معناسنده استعمال اولنمشدر ❊ طفق ❊ فانك فتح
وکسریله افعال مقاربه‌دن اولوب شرع معناسنه‌در ❊ فطفقوا ❊ جمله‌سی فن مذکورك ایادیٔ
اسراء تقلیدده وقوعی حدیثی تفصیل اولوب موضع تفصیل بعد الاجمال اولمسیله فا ایله اتیان
اولنمشدر (مفهوم کلام فن مذکور فضائل مار البیان ایله متصف برفن جلیل القدر ایکن برطاقم
اسراء تقلید اولان اشخاص یدلرنده قالوب قول سقیم ورأی غیر قویم ایله تعاطی وتناول صددنده
ایدیلر) قال رحمه الله (یخوضون فی تحریر مقاصده حول القیل والقال ویقتصرون من تقریر لطائفه
علی ذکر المقام والحال لایخرج عن ربقة التقلید اعناقهم حتی تسرح فی ریاض التحقیق احداقهم
ولایرتفع غشاوة التعصب عن بصائرهم حتی ینطبع دقایق التعقل فی ضمائرهم) ربقة التقلید قولنده
اضافه . لجین الماء . قبیلندن اوله رق التقلید کالربقة دیمکدر ویاخود استعارهٔ مکنیه وتخییلیه
اولوب تقلید کندوسیچون بهایمی شد وبند ایده‌جك ربقه‌سی اولان کیمسه‌یه تشبیه اولنمش اولور
❊ بصائر ❊ بصیرتك جمعی اولوب عین قلب معناسنه‌در واشبو عین قلبه غشاوه اثباتی یامرایایه

ویاخود مدرکاتیله کندی بیننده حائل اولان ابصار ایچون تشبیهه مبنیدر (مفهوم فقره دخی
جماعت مذکوره فن مذکورك قواعد واصولنی بیان وتهذیبنده اطراف قیل وقالده دوران وذکر
مقام وحال ایله اقتصار ایدرك تقریر لطائفندن کف عنان ایدوب کردنلری زمام تقلیددن ازاد
اولمزکه حتی نظرلری بساتین تحقیقده رعی وچرا ایتسون وبصیرتلرندن پردهٔ تعصب وتکلف
مرتفع وزائل اولمزکه حتی قوهٔ عاقله ایله تعقل اولنهجق دقایق ولطائف قلبلرنده منطبع ومنتقش
اولسون) قال رحمه الله (کل بضاعتهم اللجاج والعناد وجل صناعتهم الانحراف عن منهج الرشاد
فهیهات التنبه للرمزة الدقیقة الشان او التفطن للمحة الخفیة المکان) ❊ هیهات ❊ اسم فعل اولوب
بعد معناسنده در آخری فتح وضم وکسر ایله اولمسی وبونلرك جملهسی منون وغیر منون قلنمسی
جائز اولهرق ومکرر استعمال اولنور ❊ رمزه ❊ فی الاصل اشارت حاجب اولوب دقتله توصیفده
اولان حسن غیر خفیدر ❊ لمحه ❊ من غیر امعان نظر خفیف ایله ابصار اولوب مراد نکت لطیفه در
عطفده او کلمهسنی اختیار افادهٔ عموم نفی ایچوندر (مفهوم کلام جماعت مرقومهنك مجموع بضاعه
وسرمایهلری مکابره واعتراض ومعظم اعمال وصناعتلری طریق رشاددن میل واعراض اولهرق
انلرك بوحال وشان ایله اشارت دقیقهدن تنبه وتیقظ ویاخود لمحهٔ خفیه وخفیفه ونکت لطیفهیی
فهم وتفرسلری امر مستبعددر) قال رحمه الله (وانی بعد ماقضیت من بعض الفنون وطری واجلت
فی مستودعات اسراره قداح نظری بعثنی صدق الهمة فی الارتقاء الی مدارج الکمال وفرط الشغف
باخذ العلم من افواه الرجال علی الترحل الی جرجانیة خوارزم محط رجال الافاضل ومخیم ارباب الفضائل
صرف الله عنها بوایق الزمان وحرسها عن طوارق الحدثان) شارح علامه فن مذکوره متعلق اولان
حالاتدن نفسنه عائد بعض احواله انتقال ایدرك سبب تصنیفنی بیانه شروعدر ❊ اجلت ❊ اجالهدن
اداره معناسنه اولوب مراد اعمال فکر وزویت ومرة بعد اخری تکرار نظردقتدر ❊ شعف ❊
عشق ومحبتدن تولد ایدن حرارت قلب اولوب مراد شدت حرص واملدر ٠ جرجان ترکستانده
واقع خوارزم ایالتنده بر بلدهنك اسمیدر ٠ ترحل ایله رحال بیننده اولان صنعت شبه اشتقاق
غیر خفیدر ❊ بوائق ❊ داهیه معناسنه بائقهنك جمعیدر ❊ طوارق ❊ لیلا تحدث ایدن دواهیدر
❊ حدثان ❊ حادثه معناسنه مصدردر (مفهوم کلام بعض فنوندن استیفای وطر وحاجت وقداح
نظرمی مستودعات فنون مذکوره اولان مباحث خفیهده اداره واعمال فکر ورویت ایلدکدن
صکره ارتقاء مدارج کماله اولان صدق همت وافواه فحولدن اخذ واستفادهٔ علمه اولان فرط شعف
ومحبتم منزل افاضل ومحفل ارباب فضائل اولان ولایت خوارزم توابعندن شهر شهیر جرجانه عزم
وسفره باعث وداعی اولدی همان جناب مالك الملك بلدهٔ مذکوره دن دواهیٔ زمانی صرف وازاله
وحوادث وقایعدن مصون الساحه بیورسون) قال رحمه الله (فشمرت عن ساق الجد الی اقتناء
ذخایر العلوم والمعارف واقتلاذ الاناسی من عیون اللطائف وصرفت شطرا من الزمان الی الفحص
عن دقایق علم البیان اراجع الشیوخ الذین حازوا قصب السبق فی مضماره واباحث الحذاق الذین
غاصوا علی غرر الفرائد فی بحاره) ❊ فشمرت ❊ قولی فعل مقدره معطوف اولوب نزلت ههنا
تقدیرنده در ❊ ساق الجد ❊ استعارهٔ مکنیه وتخییلیه اولوب شمرت لفظی ترشیحدر ❊ الی اقتناء ❊
قولی میل معناسنی تضمین ایله شمرت فعلنه متعلق اولوب ❊ شمرت عن ساق الجد مائلا الی اقتناء ❊ ویاخود
❊ ملت مشمرا عن ساق الجد الی اقتناء ❊ تقدیرنده در شویله که صورت تضمینده فعل مذکور معنای
حقیقیسنده مستعمل اولهرق تضمین اولنان معنای آخر متعلقاتندن برشیئك ذکریله دلالت اولنان
لفظ محذوف ایله مراد اولوب بعضا مذکور اولان فعل اصل ومحذوف حال تابع وبعضا بالعکس اعتبار
اولنور کثیر الموارد مسائل شایعهدندر ❊ اناسی ❊ جمع انسان اولوب انسان العین سوادعینده
مشهود اولان صورته اطلاق اولنور اصلی اناسن اولوب خلاف قیاس اوزره نون یایه قلب اولنمشدر
❊ مضمار ❊ میدان معناسنهدر عادت فرسان عرب نهایت میدان مسابقهیه برقصبه غرز ورکزیله

ابتداء

ابتداء قصبهٔ مذکورهیی اخذه قتقیسی سبقت ایدرسه فرسان سائرهیه تفضل ایتمش اولور بومقامده
فن بلاغتده کمالدن کنایهدر (مفهوم ترکیب بلدهٔ مذکورهیه تیسر وصول ایله اکتساب علوم
ومعارف واقتطاع انسان العین عیون لطائفه تشمیر ساق سعی وجد یعنی لطائف علومه لایقیله کسب
اطلاع ووقوفه جهد ایدوب علم بلاغتده قصب سبقی ربوده ایدن ناصر الدین ترمدی وعلاء الدین
سغناقی وبهاء الدین حلوانی کبی مشایخ عصره مراجعت وفن مذکورده رسیدهٔ قعر کمال اولان
مهرهٔ عظام ایله بحث ومناظرهیه حصر همت ایتدیکم حالده تفتیش دقایق علم بیانه برمدت صرف
کوشش فراوان ایلدم) قال رحمه الله (وکثیرا ما کان یخالج قلبی ان اشرح کتاب تلخیص المفتاح
المنسوب الی الامام العلامة عمدة الاسلام قدوة الانام افضل المتأخرین اکمل المتبحرین جلال الملة والدین
محمد بن عبد الرحمن القزوینی الخطیب بجامع دمشق افاض الله علیه شآبیب الغفران واسکنه
فرادیس الجنان) ❊ کثیرا ما ❊ ظرفیت اوزره منصوب اولوب لفظ ما معنای کثرتی تأکید ایچوندر
وعامل ولی ایدن فعلدر ❊ امام ❊ مقتدا به اولوب جمعی ینه امام اولهرق اکثر ائمه لفظیله دخی جمعلنور
اصلی افعله وزنی اوزره اءممه در ❊ شآبیب ❊ شؤبهنك جمعی اولوب مطر وغیر یسندن دفعه درکه
ترکیده بوغناق تعبیر اولنور ❊ غفران ❊ ومغفرت تغطیه وستر معناسنه اولوب مغفرت الهیه مس
عذابدن عبدی صون الهیسیدر (مفهوم کلام دخی اکثر احیانده کتاب مفتاحك ملخصی اولوب امام
علامه ومعتمد علیه اسلام مقتدای انام افضل علمای متأخرین واکمل فضلای متبحرین واجلهٔ ملت
ودین یعنی خطیب جامع دمشق محمد بن عبد الرحمن قزوینینك تألیفکردهسی اولان کتاب تلخیصی شرح
ایتمکلکه اظهار میل وتشوق ایدردی همان جناب باری مؤلف مشار الیهی مس عذابدن مصون واعلای
درجات جنان عالیاتنده مسکون بیورسون) قال رحمه الله (اذ قد وجدته مختصرا جامعا لغرر
اصول هذا الفن وقواعده حاویا لنکت مسائله وعوایده محتویا علی حقایق هی لباب اراء المتقدمین منطویا
علی دقائق هی نتایج افکار المتأخرین مائلا عن غایة الاطناب ونهایة الایجاز لایحا علیه مخائل السحر
ودلائل الاعجاز) کثیرا ما یخالج قولنه مقام تعلیلدهدر ❊ اصول ❊ ایله مراد دلائل و ٠ قواعد
ایله مسائل در ❊ حاویا ومحتویا ❊ جامعا معناسنه اولوب علی ایله تعدیهسی معنای اشتمالی تضمیندن
ایچوندر مختصرا قولندن صکره وارد اولان منصوبات یا اوصاف متوالیه ویاخود احوال مترادفهٔ
متداخله در ❊ مخائل ❊ مخیلهنك جمعی اولهرق مستودعات خیالیه درکه مراد اماراتدر ❊ سحر ❊
اخذه یعنی افسون ورقیه معناسنه اولوب مأخذی لطیف ودقیق اولان شیلره دخی اطلاقی شایعدر
(مفهوم کلام کتاب تلخیصی شرحه اشتیاقه سبب زیرا کتاب مذکوری فن بلاغتك نفایس دلائل
وقواعدنی جامع ونکت مسائل ومنافعی مستجمع وخلاصهٔ آراء متقدمین اولان حقایقی محتوی ونتایج
افکار متأخرین اولان دقایقی جامع ومنطوی غایت اطناب ونهایت ایجازدن سالم وخالی وانوار امارات
سحر ودلائل اعجاز ایله متلامع ومتلالی بر تألیف مختصر بولدم دیمکدر) قال رحمه الله (ففی کل لفظ
منه روض المنی ❊ وفی کل سطر منه عقد من الدرر) اشبو بیت شاعر وطواطك اولوب ❊ منی ❊
منیهنك جمعی اولهرق مقصود ومشتهی معناسنه در معنی کتاب مذکورك هر لفظنده ریاض
منا ومقاصددن بر روضه وهر بر سطرنده اینجودن بر قلاده موجوددر یعنی مقاصد کثیرهیی شامل
وانتظام تألیف وعباراتی مستمل بر کتاب نفیسدر قال رحمه الله (وکان یعوقنی عن ذلك انی فی زمان
اری العلم قد عطلت مشاهده وسدت مصادره ومواردہ وخلت دیاره ومراسمه وعفت اطلاله حتی
اشفت شموس الفضل علی الافول واستوطن الافاضل زوایا الخمول یتلهفون من اندراس اطلال العلوم
والفضائل ویتأسفون من انعکاس احوال الاذکیاء والافاضل وهکذا یذهب الزمان علی العبر ویفنی
العلم فیه ویدرس الاثر) مشاهد ومعاهدله مراد مدارس وکتب ومصادر ومواردله مراد اصحاب
تعلیم وتعلمدر ❊ عفت ❊ اندرست معناسنه در ❊ اطلال ❊ جمع طللدرکه خرابه زارده ارضدن
مرتفع اولهرق باقی اولان محل اولوب زمین ایله برابر اولورسه رسم اطلاق اولنور ❊ اشفت ❊

اشرفت وقربت مفهومنده در ❊ شموس فضلادن مراد اهل علمدر ❊ افول ❊ غروب معناسنه در ❊ استيطان ❊ اتخاذ وطندر ❊ خمول ❊ اختفا وضد شهرتدر ❊ تلهف ❊ تحسر معناسنه در ❊ اندراس ❊ محو اولمق و بوزلمق معناسنه در ❊ اذكياء ❊ ذكينك جمعى اولوب حدة فؤاد معناسنه ذكادندر وزا ايله ٠ زكاء ٠ عقل وكياست فحواسنه در ❊ وهكذا تذهب ازمان ❊ قوليله مرادى ذكر اولنان انعكاس احوال اصحاب فضل وكمال زمان مذكوره مخصوص برشى اولميوب بلكه امر مستمر و بلكه مترقى اولديغنى اثباتدر ❊ عبر ❊ فتح عين ايله دمع عين معناسنه عبره نك جمعى اولوب مراد اهل زمانك استمرار سرشك حيف واسفيدر وكسر ايله عبرتك جمعى اولوب اعتباردن اسمدر ❊ ودروس اثر ❊ اثرك محو اولمسندن عبارهدر (مفهوم كلام ونى كتاب مذكورى شرح ايتمكدن برزمانه تصادفم منع وزجر ايدرديكه انده علمك حجرات ومدارس واهل تدريس وتدريسى مندرس ومفقود و ديار و مراسم و آثار وعلايمى مهجور ونابود اولديغنى مشاهده ايدر دم برحالده كه شموس فضل اولان علماء كرام درجهٔ اغتراب واغتيابه تقرب وموجود بولنان فضلا دخى زواياى انزوا وخمولده اتخاذ وطنله ميدان نشر فضائلدن تغرب ايدرك آثار علم وكمالك محو واندر اسندن اظهار تحسر واحوال اذكيا و افاضلده مرئى اولان تغيراتدن ابراز تحزن وتكدر ايدرلر ايدى لكن نه چاره كه زمان بو وجهله اهلنى كريان سوزش حيف وحرمان ايدرك مرور وافناى علوم ايله نيجه آثار نفيسهيى عيون جهاندن مستور ايدر يعنى حالات متألمهٔ مذكوره بزم زمانمزه محصور اولميوب بلكه بوحال وشان انتهاء غايتسه دكين ذات زمان ايله مستمر اولسه وبلكه ترقى بولسه كركدر ﴿فاعتبروا يا اولى الابصار﴾ اين زماننا واين تلك الاعصار ❊ قال رحمه الله (لكن لما رايت توفر رغبات المحصلين على تعلم هذا الكتاب وتحصيله وامتداد اعناقهم نحو الاحاطة بجمله وتفصيله واكثرهم قد حرموا توفيق الاهتداء الى ما فيه من مطويات الرموز والاسرار اذ لم يقع له شرح يكشف عن وجوه خرائده الاستار ترى بعض متعاطيه قد اكتفوا بما فهموه من ظاهر المقال من غير ان يكون لهم اطلاع على حقيقة الحال وبعضهم قد تصدوا سلوك طرائقه من غير دليل فاضلوا كثيرا وضلوا عن سواء السبيل) ❊ امتداد اعناقدن مراد تطاول اعناق اولوب كمال ميلدن كنايه در بوده يا استعارهٔ مكنيه مع التخييل وياخود هيئت راغبينى برشيه مد اعناق ايدوب دقتله نظر ايدن كيمسهنك هيئتنه تشبيه اولمق اوزره تمثيلدر ❊ جمل ❊ ضد تفصيل اولان اجمالدن جمله نك جمعيدر ❊ توفيق ❊ تهيئهٔ اسباب خير وتنحيهٔ اسباب شردر ❊ اهتداء ❊ موصل مطلوب اولان شيئى وجداندر ❊ رموز واسرار منطويه ايله مرادى كتاب مذكورده اولان نكات مجتمعهٔ دقيقهدر ❊ خرايد ❊ خريدهنك جمعى اولوب حبيبهٔ نسواندر وكتاب اساسده عذراء يعنى باكره ايله تفسير اولنمشدر لؤلؤ خريده ثقب اولنمامش اينجودر مسائل مشكلهيى استارده خرائده تشبيه ايتمشدر ❊ طرائق ❊ طريقهنك جمعيدر معانئ كثيرهسى ميانده مذهب معناسنه حملى مناسب مقامدر مراد موصل معانى اولان الفاظ وعباراتمدر (مفهوم كلام هرنقدر زمانك حالات متألمهٔ مذكورهسى كتاب تلخيصى شرح ايتمكلكمه مانع شوق اولمش ايسهده لكن طريق تحصيلده بولنان طلبهنك كتاب مذكورى تعليم وتحصيله رغبات وفيره وورزشلرى وكتاب مذكورده اولان ابحاث ومسائلك مجملا ومفصلا احاطه سنه كمال ميل وخواهشلرى اولوب وكتاب مذكورده بولنان مسائل مشكلهيى كشف وايضاح ايدر شرحى بولنمديغى جهتله محصليندن اكثريسى نكات ودقايق مودوعهسنه وصول ووقوفه موفقيتدن محروم قالمشلر ايدى زيرا شراحدن بعضيلرى حقيقت حاله مطلع اولمقسزين بالكز ظاهر كلامدن فهم ايده بيلدكلرى شيلرك اتيانيله اكتفا ايدوب وبعضيسى من غير مرشد سلوك مذاهب تحقيقه تصدى ايدرك چوق كمسهيى دوچار كريوهٔ ضلال وكنديلرى طريق مستقيمدن ضال اولمشلر ايدى بو حالى مشاهده ايتديكم ايچون) قال رحمه الله (اختلست من اثناء التحصيل فرصا مع ما اتجرع من الزمان غصصا وطفقت اقتحم موارد السهر غائصا فى لجج الافكار والتقط فرائد الفكر من مطارح الانظار وبذلت الجهد فى مراجعة الفضلاء المشار اليهم

بالبنان

بالبنان وممارسة الكتب المصنفة فى فن البيان لاسيما دلائل الاعجاز واسرار البلاغة فلقد تناهيت فى تصفحهما غاية الوسع والطاقة ثم جمعت اشرح هذا الكتاب مايذلل صعاب عويصاته الابية ويسهل طريق الوصول الى ذخاير كنوزه المخفية) ❊ اختلست ❊ لمايه جواب اولوب استلبت معناسنه دركه سلب ونهبدر ❊ ما اتجرع ❊ قولنده ما مصدريه اولوب مثلا تجرع ماء شيئا فشيئا شربيدر باب تفعلدن اصاغه اولنان تفهم ونظائريده بو وجهله اصل فعلك مرة بعد اخرى حصولنه دلالت ايچون اولوب جملهسنك مفهومنده تدريج معتبردر ❊ سهر ❊ بيدارلق اولوب موارد سهردن مراد طالبك غافل بولنماسى لازم كلان مواضعدر ❊ فرائد تفكر ❊ درر كبيرهيه شبيه اولان نتايج فكردر ❊ نظر ❊ مشهور اولان فكره مرادف اولوب بعضيلر فكر ذهن انسانك جهت مبادى يه حركه ايدوب اندن مطالبه رجوع ايتمسيدر ونظر ذهنك حركهٔ مذكورهسى ضمننده واقع اولان ملاحظهٔ معقولاتدر ديديلر ❊ جهد ❊ ضم وفتح ايله اجتهاد اولوب فرا ضم ايله طاقت وفتح ايله مشقتدر ديو تفريق ايتمشدر ❊ ولقد تناهيت ❊ قولنده لام توطئهٔ قسمدر ❊ تناهى ❊ بلوغ الى انهايه معناسنه اولوب مجازا جزء معناسى اولان بلوغه تجريد اولنمشدركه بو تجريده غاية الوسع قولى قرينهدر زيرا كلام زيادهٔ تأكيد ايچون جزء معنايى تصريح قبيلندندر تكيم ٠ ابصرت بعينى ٠ واصغيت اليه باذنى ٠ قوللرنده واقع وشايعدر ❊ عويصات ❊ عويصهنك جمعى اولوب امر صعبدر ❊ ابيه ❊ اباءدن فعيله اولوب ممتنعه معناسنه در ❊ ذخاير كنوزه ❊ قولنده اضافه بيانيه اولوب مراد معانى وطرائق وصول ايله مقصود الفاظدر (مفهوم كلام احوال متألمهٔ زمان ايله مكدر البال اولديغم حال ايله برابر اثناء تحصيلدن اختلاس فرصت وبحر افكاره غوص ايله مواضع لازم التيقظه اعتنا ودخول ونظرمك رسيده اولديغى محللردن فرائد مطالعاتى التقاط وتحصيله شروع ومبادرت ايدرك ومشهور انام اولان فضلاء بنامه مراجعت ودلائل اعجاز واسرار بلاغت كبى مؤلفات فن بيان اولان كتب موثوقهيى مطالعهده صرف غايت وسع وطاقتله كسب ممارستده بذل اجتهاد وهمت ايليهرك اشبو كتاب مزيتنصاب تلخيصى شرح ايچون صعاب ممتنعة التيسيرنى تليين وتذليل ومعانئ مكنونهسنه موصل اولان الفاظ وعباراتنى حل وتسهيل ايده جك مقتضياتى جمع ايلدم) قال رحمه الله (واودعته فرائد نفيسة وشحت بها كتب القدماء وفوائد شريفة سمحت بها اذهان الاذكياء وغرائب نكت اهتديت اليها بنور التوفيق ولطائف فقر اتخذتها من عين التحقيق وتمسكت فى دفع اعتراضاته بذيل العدل والانصاف وتجنبت فى ردما اورد عليه من مذهب البغى والاعتساف واشرت الى حل اكثر غوامض المفتاح والايضاح ونبهت على بعض ماوقع من التسامح للفاضل العلامة فى شرح المفتاح واومأت الى مواضع زلت فيها اقدام الاخذين فى هذه الصناعة واغمضت عما وقع لبعض متعاطى هذا الكتاب من غير بضاعة ورفضت التأنس بجماعة حظروا تحقيق الواجبات ومافرضت على نفسى ستهم فى تطويل الواضحات) ❊ حظروا ❊ مبنى للمفعول اولهرق منعوا معناسنهدر يقال حظره اى منعه وهو محظور ٠ اى ممنوع ومحروم بوصورتده تحقيق واجبات قولى حذف وايصال اولوب من تحقيق الواجبات تقديز اولنور وياخود مبنى للفاعل اولوب حرموا تحقيق الواجبات على انفسهم تقديرندهدر بو فقرهلرده رفض وسنت وجماعت وفرض و واجب وحظر افظلرينك اجتماعنده اولان مع الايهام صنعت مراعات نظير مستغنئ تقريردر (مفهوم كلام وشرح ايچون جمع ايتديكم شيده كتب قدمايى تزيين ايدن فرائد نفيسه ومرغوبه وعطاياى اذهان اذكيا اولان فوائد شريفهيى وجناب هادينك توفيق واحسانيله نائل اولديغم نكت غريبه وعين تحقيقدن اخذ واختراع ايلديكم فقرات لطيفهيى ايداع ايلدم وكتاب مذكورك حاوى اولديغى اعتراضاتك دفعنده ذيل عدل وانصافه تمسك واوزرينه وارد اولان اسئلهنك رددنده مذهب تعدى وتجاوز طريقندن تنحى وتباعد ايتدم وسكاكى رحمه اللهك مفتاحده ومصنفك مفتاح شرحى ايضاحده اولان اكثر كلام غامض وغيروا ضحلرينك حلنه اشارت وشرح مفتاحده فاضل علامه قطب الدين رازيدن واقع

اولان بعض تسامحه تنبیه ایدوب و بو صنعتـه شروع ایدنلرك مزالق اقدامنـه ایما ومن غیر بضاعة
بو کتابك متعاطیسی یعنی طریق شرح و ایضاحنك سالك ومتخطیسی بولنانلردن وقوعه کلان خبط
وغلطی ایراددن تساهل واغماض ایله تحقیق واجب اولان محلره تصدی ایتمیان جماعته اقتدایی ترك
ایدوب ومقامات واضحه‌یی تطویلدن انلرك طریقنه سلوکی اوزریمه واجب قیلیه رق التزام اهم وترك
مالا یلزمه اعتنا ایلدم دیمکدر) قال رحمه الله (وحین فرغت عن تسوید الصحایف بتلك اللطائف شعر
* رمانی الدهر بالارزاء حتی * فؤادی فی غشاء من نبال * فصرت اذا اصابتنی سهام * تکسرت النصال
علی النصال * وذلك من توارد الاخبار بتفاقم المصائب فی العشائر و الاخوان عند تلاطم الفتن فی بلاد
خراسان لاسیما شعر * دیار بها حل الشباب تمیمتی * و اول ارض مس جلدی ترابها * فلقد جرد الدهر
علی اهالیها سیف العدوان واباد من کان فیها من السکان ولم یدع من اوطانها الادمنة لم تکلم من ام
اوفی ولم یبق من حزبها الاقوم ببلدح عجفی شعر * کأن لم یکن بین الحجون الی الصفا * انیس ولم یسمر
بمکة سامر) * حین * ظرف اولوب مابعدنه مضاف وعاملی رمانی اولوب جمله جمعت اوزرینـه
معطوفدر وجملهٔ مضاف الیهاده حینـه راجع ضمیر اولمامسی مصدر ایله مؤول اولدیغنـدن ربطه عدم
احتیاجنه مبنیدر و اول ارض الخ مصراعی ابو نصر اسدینك * بلاد بها نیطت علی تمایمی * واول ارض
مس جلدی ترابها * قولنی تظمین اولوب نیطت علقت معناسنـه در * فلقد جرد * قولی ماسبق
تعلیل موقعنـده اولوب لام توطئهٔ قسمدر * اباده * اهلاکدر * ام اوفی * اسم حبیبـه اولوب بو فقره
زهیر بن سلمی نك . امن ام اوفی دمنـة لم تکلم . بحومانة الدراج فالمتثلم . بیتنـه تلمیحدر . حومانة
الدراج ومتثلم . ایکی موضعك اسمیدر (مفهوم بیت ام اوفی نك اشبو موضعلرده اولان منازلنـدن ام
اوفادن سؤال ایدنلره جواب ویرمیان دمنه‌می قالمشدر که منازل ام اوفانك کمال تغیری جهتـله اطلالی
بیله فرق وتمیز اولنمیه‌جق مرتبه‌یه رسیده اولمشدر دیمکدرکه مراد اظهار تحسر وتحزندر * بلدح *
بر موضعك اسمی اولوب علمیت وعلی تأویل البقعه تأنیث ایچون ویاخود خلف عن الوعد معناسنـه
بلدح فعلندن منقول اولدیغیچون غیر منصرفدر * عجفی * عجیفك جمعی اولوب عجف تحریف ایله
هزال یعنی ضعیف و اعجف مهزول معناسنـه در جمعی علی غیر قیاس عجاف کلور . بلدح قوم عجفی .
قولی ضرب امثالدن اولوب قائل اولی نعامه اسمیله ملقب برکیمسـه در * حجول * فتحها ایله مکهٔ
مکرمه شرفها الله تعالی الی یوم القیامه‌ده برجبلك اسمی اولوب * صفا * معروفدر * سامر * کیجه ایله
تحدث ایدن کیمسـه‌در بو بیت عمرو بن حارث جرهمینك اولوب مکهٔ مکرمه‌دن عشیرتیله بعه‌نفی اولندیغی
حینده انشاد ایلمشـدر (معنای بیت کأن جبل حجون ایله صفا بیننـده انسیت ایده جك کیمسـه موجود
اولمیوب و مکهٔ مکرمه‌ده کیمسه حدیث لیل ایله متحدث اولمدی دیمکدر زیرا حدیث لیل عادت عربندر
(مفهوم کلام ولطائف مشروحه ایله تسوید صحائفدن حین فراغمده دهر پرغدرك اوم تبـه هدف
مصائب ونقاساتی اولدمکه درونمی غشاوهٔ نبال احاطه ایدرك سهام مصیبهٔ مصائبـك دمرنلری
بکدیکری اوزره شکست اولوردی بوحال پرملال ایسـه بلاد خراسانده ظهور ایدن فتن عظیمه‌دن
عشائر واخوانم ایچنـده تحدث ایدن مصائب کلیه اخبارنك تعاقبنـدن نشأت ایلدی باخصوصکه بلاد
خراسان بر دیاردرکه دست شباب ایله تمیمهٔ صباوتمك حلی محلی وعالم شهودده جسممی ترابی مس ایدن
ارضك اولی والحاصل وطن اصلیدر دیار مذکور اهالیسی اوزره غدر پیشکان زمان سل سیف
ظلم وعدوان ایله سکنه‌سنی اهلاك ایدوب انده اولان امکنه ویورتدن یالکز ام اوفادن خبر ویرمیان
آثاردن یعنی خرابه زار اطلالدن غیری برشیئی ترك ایتمدی وسکنه‌سندن فقط بلدح عجفاده اولان
ضعفا باقی قالوب یعنی آزادهٔ سیف دمار اولنلردخی برطاقم عجزهٔ فقرا و کرسنکاندن عباره‌در بوسبیدن
ناشی دیار مذکور احوالی بیت مذکور ماصدق مآلی اوله‌رق مؤانست ومسامره‌یه صالح کیمسـه
بولنمامق مرتبـه‌یه تنزل ایلمشـدر) قال رحمه الله (فطرحت الاوراق فی زوایا الهجران ونسجت
علیها عناکب النسیان وضربت بینی وبینها حجابا مستورا وجعلتها کأن لم یکن شیئا مذکورا

والی الله المشتکی من دهر اذا اساء اصر علی اسائته وان احسن ندم علیـه من ساعته) * عناکب
النسیان * قولنده مضاف محذوف اوله‌رق بیوت عناکب النسیان دیمکدر یاخود مبالغه‌یه محمولدر
وبرشی اوزرینـه نسج عنکبوت اوشیئی مهجوریتدن کنایه‌در و جانب اسائت دهرده اذا وطرف
احسانده ان اتیان ایلمسی اولی مقطوعد وثانیه مشکوکه اولدیغنـه اشارتدر (مفهوم کلام ظهـور
مصائب مسروده دناشی اوراق مذکوره‌یی زوایای هجر وفراقده ترك ایدرك بوالله الم المدم
واوزرینـه نسج عناکب نسیان ایله مطالعه سندن مهجور اولدم واوراق مذکوره‌یی نظرمدن
دوز ومستور ایدوب قطعا خاطره کلمیه جك صـورتده ترك وتغافل اختیار ایلدم ودهردنیـدن
انجق جناب باری‌یه شکایت ایدرزکه اسائت ایتدیکی حینده اسائتنـده اصرار ایدوب احسان ایتك
استدیکی صورتده ساعتیله ندامتنی اظهار ایدر بوکلامدن مرادی حالات متألمهٔ مذکوره‌نك امتـداد
ایامنی بیاندر) قال رحمه الله (ثم الجأنی فرط الملال وضیق البال الی ان تلفظنی ارض الی ارض وتجرنی
رفع الی خفض حتی انخت بمحروسـة هراة حماها الله عن الافات ففتح الله عینی منها علی جنـة النعیم
بلدة طیبـة ومقام کریم) * لفظ * رمی معناسنـه‌در رفعدن مراد مکان مرفوع و * خفض * دن
مراد مکان منخفض ومطمئندر وبارضدن ارض آخره انتقالی ضروری اولدیغنه کلامده ایما اولوب
ولفظ جر ورفع وخفض بینلرنده اولان حسن مناسبت خفی دکلدر * انخت * اناخهٔ جملدن اولوب
مراد مجرد اقامتدر * هرات * فتحها ایله بلدهٔ مشهوره درکه الیوم بلادمزده کسرایله معروفدر
* منها * ده من . رایت من زید رجلا . قولی کبی تجریدیه‌در یاخود مضاف محذوف اولوب من
جهتها تقدیرنده ویاخود فی معناسنـه‌در کلامده استعاره اولمق صورتی دخی محتملدر * محاسن * علی غیر القیاس
حسنك جمعیدر (مفهوم کلام احوال متألمهٔ مذکوره‌دن منبعث اولان فرط ملال وضیق بال بالضرور
محلدن محله سیر وتنقلات وبلادن حضیضه تنزلاته الجا ومجبور ایدرك حتا که محروسهٔ هراته عزیمتله بلدهٔ
مذکوره‌ده اختیار اقامت ایلدم جناب باری شهر مزبوری آفاتدن مصون بیورسـون بلدهٔ
مذکوره‌یه وصولمله جناب حق عین ابتهاجمی مشاهدهٔ جنت نعیم ایله قریر ایتمشـدر بربلدهٔ طیبـه
ومقام کریمدرکه انده مجموع محاسـن مجتمع اولوب ومحاسن موجوده‌نك احسنی امن وایمان وبرکتیـدر
قال رحمه الله (فشاهدت ان قد سطعت انوار العلم والهدایة وخمدت نیران الجهل والغوایة وظل
ظل الملك ممدودا ولواء الشرع بالعز معقودا وعاد عود الاسلام الی روائه وآض روض الفضل الی
مائه ونظم شمل الخلائق بعد الشتات ووصل حبلهم عقیب البتات واستظل الانام بظلال العـدل
والاحسان وارتبعوا فی ریاض الامن والامان) * نیران * نارك جمعی اولوب اصلی نوراندر زیرا
تصغیر نار نویره اولدیغی دلالتیـله واویدر * غوایة * مطلوبه موصل اولمیان طریقه سلوکدر
* ظل * صار معناسنـه‌در * رواء * ضم ایله منظر حسندر * آض * عاد معناسنه اولوب ایضا قوللری
بونلندر * شمل * اضداددن اولوب متشتت ومجتمع اولان شی معنالرینه ایسه ده اولده شایعدر * شتات *
تفرقه‌در * وارتبعوا * عین مهمله ایله اخذوا ربعهم یعنی منزلهم ودارهم دیمکدر یاخود اکلوا الربیـع
ویاخود اقاموا فی الربیـع دیمکدر (مفهوم کلام کوردمکه انوار علم وهدایت کسب اعتلا ورفعت ایدرك
التهاب نیران جهل وغوایت مخمود وسایهٔ امن وامان ملك وولایت ممدود وغالبیت حکومت شرعیـه
ایله لواء شریف شریعت مرکز استقرارده ثابت ومعقود اولدی وبعد التشتت والتفرقه اجتماع
وحضور ناس منتظم وعقیب انقطاعده حبل منفصم امور جمهور موصـول ومنضم اولوب هرکس
سایهٔ عدل واحسانده مستظل وسایه‌دار وریاض امن وامانده متـصرف ملك ودار ومتنعم نوال
ذوق ومسار اولدیلر) قال رحمه الله (کل ذلك بیامن دولة سلطان الاسـلام ظل الله علی الانام
مالك رقاب الامم خلیفة الله فی العالم حامی بلاد اهل الایمان ماحی اثار اهل الکفر والطغیان ناصر
الشریعة القویمة سالك الطریقة المستقیمة باسط مهاد العدل والانصاف هادم اساس الجور والاعتساف
والی لواء الولایة فی الافاق مالك سریر الخلافة بالاستحقاق المجتهد فی نصب سرادق الامن والامان

الممتثل بنص ان الله يأمر بالعدل والاحسان الخالص طوية فى اعلاء كلمة الله الصادق نيته فى احياء
سنة رسول الله) ✻ ميامن ✻ على غير القياس جمع يمندر ✻ سلطان ✻ سلاطتدن اولوب سلاطت
قهر معناسنه‌در ✻ سرادق ✻ سرادقا تك مفردى اولوب صحن دار اوزره ضرب اولنان سايباندر
(مفهوم كلام ذكر اولنان امن وامان ايله تهيؤ اسباب اسايش بلدان جملهٔ محضا ممالك اسلاميه‌يى
جور ومظالم اشدا وتجاوز اعدادن حافظ وحامى ارباب كفر وطغيانك فتن وتسلطنى ماحى ناصر
شريعت قويمهٔ محمديه سالك طريقت مستقيمهٔ نبويه باسط بساط عدل وانصاف هادم اساس جور
واعتساف والئ لواء اقطار ولايت مالك مستحق مسند خلافت نصب سرا پردهٔ امن وامانه مجتهد
وساعى و ﴿ ان الله يأمر بالعدل والاحسان ﴾ نص مبيننه ممتثل ومراعى واعلاء كلمة الله هى العليايه
خلوص اعتقادى بارق وسنن سنيهٔ حضرت پيغمبرى يى احياده عزم ونيتى صادق اولان سلطان الاسلام
ظل الله على الانام حضرتلرينك يمن وبركت نوبت سلطنتلريله جلوه‌كر منصهٔ وقوع اولمشدر)
قال رحمه الله نظم (خليفة ملك الافاق سطوته ✻ والحق كان مداه اية سلكا) ✻سطوة✻ سطايسطودن
بناء مره اولوب قهره بالبطش معناسنه‌در جمعى سطوات كلور كأن سطوت واحده سى تملك آفاقده
كافى اولديغنه ايذان ايچون جمع اوزره مره‌يى ايثار ايلمشدر و ✻ الحق ✻ لفظى كان ايچون خبر
منصوب اولوب لاجل الاهتمام اسمى اوزره تقديم اولنمشدر ياخود مبتدا اولوب اسم كان حقه راجع
اولان ضمير مستتر و ✻ مداه ✻ خبردر ٠ مدى ٠ غايت معناسنه‌در ✻ اية ✻ اى لفظندن تأنيث اولوب
تنوين مضاف اليهدن عوض اوله‌رق اية طريق ديمكدر ✻ سلكا ✻ ده اولان الف اشباع ايچوندر
(معناى بيت شاه مشار اليه برخليفه‌دركه كمال بطش وسطوتى اطراف بلاده مالك ومتصرف ونتايج
سلوك وذهابى اظهار حق واعلاء كلمة الله تعالى يه منتهى ومنصرف اولور ديمكدر) قال رحمه الله
(يحوم حوم ذراه العالمون كما ✻ ترى الحجيج بيت الله معتركا) ✻ ذرى ✻ مظله وسايبان معناسنه
اولوب ✻ عالمون ✻ كسر لام ايله مرويدر ✻ كما ترى الحجيج ✻ موقع مصدرده در ومشبه‌به مدخول
كاف اوليوب بلكه اندن مستفاد اولان شيدركه تقدير كلام حومانا مثل حومان الحاج حول البيت
وقت رؤيتهم معتركين ديمكدر ✻ حجيج ✻ حاجك جمعيدر ✻ معتركا ✻ مزدحما معناسنه اولوب
٠ كما ترى ٠ قولنده رؤيت علم معناسنه اولورسه ترى ايچون مفعول ثانى واكر ابصار معناسنه اولورسه
حجيجدن حالدر (معناى بيت شاه مشار اليهك اطراف كنف وحمايتنده اهل علم ومعارف حجاج
ذوى الابتهاجك حول مكرم بيت معظمى كمال ازدحام ايله طواف ايتدكلرى كبى دور ايدرلر ديمكدر)
قال رحمه الله (يحيى نسيم رضا منه الزمان وكم ✻ مكافح بلظى من سخطه هلكا) ✻ كم ✻ خبريه اولوب
تكثيرى مفيد اوله‌رق محلى ابتدا اوزره مرفوع خبرى ✻ هلك ✻ لفظيدر ✻ مكافح ✻ معارض
معناسنه‌در ✻ من سخطه ✻ ظرف مستقر اولوب لظى ايچون موضع صفتده‌در (معناى بيت خليفهٔ
مشار اليهك نسيم رضا وفيضهٔ خيراتى اهل زمانى احيا ايدوب نيچه معارض ومحاربلر سوزندهٔ آتش
انفعال وسخطى اولمشدر ديمكدركه مراد عدل وسياسته رعايتلرينى بيان اولوب بو ايكى خصلت
ايسه اهم خصائل شاهاندر) قال رحمه الله (اطار صاعقة من نصله فبها ✻ الى السماك لواء الشرع
قدسمكا ✻ وصادف الرشد منهاكل معتسف ✻ قد كان فى ظلمات الغى منهمكا) ✻ سماك ✻ ايكى كوكبك
اسمى اولوب بريسى منازل قمردن اوله‌رق ٠ سماك اعزل ٠ واخرى منازل قمردن اوليوب ٠ سماك رامح ٠
تعبير اولنور سمك ارتفع معناسنه‌در ✻ وصادف الرشد ✻ وجد الطريق المستقيم فحواسنده‌در
✻ انهماك ✻ برشيده جد ولجاج ايتمكدر ٠ وقد كان الخ ٠ جمله‌سى محلا مجرور اولوب معتسف ايچون
صفتدر (معناى بيتين خليفهٔ مشار اليه نصل سهامندن برصاعقه پرواز ايتديروب لواء شرع درجهٔ
ستارهٔ سما كه كسب ارتفاع وحاصل اولان ضيا وانتماع سببيله ظلمات غى وضلالتده عناد وانهماك
ايدن هر ظلمه طريق مستقيمه اتباع ايلدى ديمكدركه مراد آراء صائبانه وصولت دليرانه سبيله جريان
احكام شرعيه درجهٔ كماله واصل واصلاح اهل ضلال ومفسدتله مظالم وتعديات محو وزائل اولديغى

بياندر حقا كه پادشاهان خطهٔ اسلام ايچون اعلاء لواء شريعت واصلاح ارباب بغى ومفسدت كبى مهم
وظائف متبوعيت اوله‌مز) قال رحمه الله (فالدين صار قرير العين مبتسما ✻ والملك اقبل بالاقبال
ممتسكا ✻ علا فاصبح يدعوه الورى ملكا ✻ وربما فتحوا عينا غدا ملكا) ✻ قرير العين ✻ ذات
قرة معناسنه‌دركه قره ضم ايله برودت معناسنه اولوب سروردن كنايه‌در زيرا دمعة السرور بارده
ودمعة الحزن جاره اولور بعضيلر صارت عينه ذات قرار معناسنه حمل ايله يعنى عينى مستقر اولوب
جوانبه نظرله مضطرب اولمز ديمكدر ديديلر علا واصبح ده اولان ضميرلر خليفه‌يه راجع اولوب
✻ علا ✻ علاءدن شرف معناسنه اوله‌رق مضارعى يعليدر ✻ يدعو الورى ✻ قولى اكر صار
وياخود كان معناسنه حمل اولنورسه اصبح ايچون خبر واكر دخل فى الصباح معناسنه اولورسه
حالدر ✻ ربما فتحوا ✻ ده ربث ظرف لغو اولوب مقدار معناسنه ويا مصدريه‌در معنى ساعت فتحهم
عينا ديمكدر ✻ غدا ✻ صار معناسنه‌در كلامده ايهام اطيف اولوب زيرا عيندن حاسهٔ مخصوصه
وياخود ملك لفظنك عين فعلى مراد اولنمق جائزدر ملك اول كسر لام ايله اوله‌رق ملك ثانى فتح لام ايله
الوكندن رسالت معناسنه‌در اصلى مألك اولوب اسم مكان وياخود مصدر بمعنى مفعولدر وملائكهٔ
كرامه ملك اطلاقى جناب بارى ايله عبادى بيننده واسطه اولدقلرى ايچوندر (معناى بيتين خليفهٔ
مشار اليهك همت سالف البيانى جهتله اهل دين كسب رفاه حال ايله مظهر ابتسام ومسار وكندولرى
واصل عز ودولت ومقبل وشرفدار اولوب حقلرنده قبول عامه حصوليله بين الانام حائز اولدقلرى
عنوان ملك ساعت فتح عيننده لفظ ملكه مبدل اوله‌رق ملكيتله نامدار اولدى يعنى سكنهٔ بلاد
طوق بشردن خارج اولان اثار جليله‌سنى مشاهده‌لرى حيننده ✻ ماهذا الاملك كريم ✻ ديديلر) قال رحمه الله
(وهو السلطان الغازى المجاهد فى سبيل الله معز الحق والدنيا والدين غياث الاسلام ومغيث المسلمين
ابو الحسين محمد كرت لا زالت اقطار الارض مشرقة بانوار معدلته واغصان الخيرات مورقة بسحايب
رأفته) ✻ دنيا ✻ تثنيهٔ ادنى اولوب قرب معناسنه‌در دنيايه دنيا اطلاقى قرب ودنو ايچوندر ✻ كرت ✻
فتح كاف وسكون را وتا ايله بينلرنده تعظيمه دال اولان برلقبدر ✻ المورق ✻ شجر بركداردر
(مفهوم كلام خليفهٔ ممدوح مشار اليه پادشاه غزا كردار ومنهج رضاء باريده صارف بضاعهٔ سعى
واقتدار واوامر الهيه وامور دينيه ودنيويه‌يه معين وناصر واعلاء لواء دين اسلامه ساعى ومسلمينه
قوة الظهر اولان ابو الحسين محمد كرت شاهدر هميشه پادشاه صاحب زمان افندمزك شاه خلد آشيان
مشار اليه كبى انوار معدلتى اطراف ونواحئ بلادى ضيادار امن وراحت وفياضهٔ شفقتى اغصان
خيرات وحسناتى فيضياب رونق ونضارت بيورسون آمين) قال رحمه الله (فهو الذى صرف
عنان العناية نحو حماية الاسلام وشيد بنيان الهداية اثرما اشرف على الانهدام وامطر على العالمين
سحائب الافضال والانعام وخص من بينهم العالمين بمزيد الاشبال والاكرام شعر ✻ اقامت فى الرقاب
له اياد ✻ هى الاطواق والناس الحمام) ✻ اثرما اشرف ✻ عقب ماقرب مفهومنده‌در ✻ اشبال ✻
عطف وشفقت معناسنه‌در (مفهوم كلام خليفهٔ مشار اليه برپادشاه عادلدركه عنان همتنى جهت
صون وحمايت اسلامه صرف ايله مشرف انهدام اولان بنيان هدايتى تشييد واحكام واحسان
وانعامنى باران سحائب كبى فرق عالمينده ابذال ايدوب خصوصيله صنف علماى ذوى الاحترامى
مزيد عطف واكرام ايله مظهر امتياز تام ايلدى (معناى بيت مشار اليهك نعم لايحصاسى گردن
حمامده اولان اطواق آسا رقاب انامه ربقه بند رقيت اولدى ديمكدر) قال رحمه الله (فقرأت
الحمد لله الذى اذهب عنا الحزن ووسمت بنسيان الاحبة والوطن وصرت بعميم لطفه مغبوطا محظوظا
وبعين عنايته ملحوظا محفوظا فشد ذلك عضدى وهزمن عطفى ثم هدانى الله سبحانه سواء الطريق
وافاض على سجال التوفيق حتى رجعت الى ماجمعت وشمرت الذيل لتصحيحه وترتيبه واستنهضت الرجل
والخيل فى تنقيحه وتهذيبه واضفت اليه ماسمح به فى اثناء ذلك الفكر الفاتر وسنح بعون الله للنظر القاصر

فجاء بحمدالله كنزا مدفونا من جواهر الفوائد وبحرا مشحونا بنفائس الفرائد فجعلته تحفة بحضرته العلية

وخدمة لسدته السنية لازالت ملجأ لطوائف الانام وملاذ السهم من حوادث الايام وحصنا حصينا

للاسلام بالنبي واله عليه وعليهم السلام) ❊ فقرأت ❊ قولی فشاهدت اوزرینه معطو فدر ❊ الحمد لله الذی ❊ الخ نظم جلیلنی ایرادی اظهار زوال حزندن کنایه اولوب منزلنی جنته تشبیه ایلمشدر زیرا کلام مذکور کلام اهل جناندر ❊ وسمت ❊ مبنی للمفعول اولوب صرت ذاسمة وعلامة معناسنه‌در ❊ غبطه ❊ حال مغبوطك زوالنی مراد ایتمیه‌رك مثلنی تمنی ایلمكدر واشبو زوالنی عدم اراده قیدیله حسددن تمیز ایدر ❊هزمن عطفی ❊ من تبعیضیه اولوب حرك بعض جانبی دیمكدر كه بعض مرتبه ارتیاحدن كنایه‌در بعضا • هز العطف • قولی ازالهٔ غفلتدن كنایه اولور ❊ سجال ❊ كسرسین وتخفیف لام ایله بفتح السین جمع سجادر كه درونده صو اولان دلو یعنی قربه معناسنده‌در ❊ استنهاض ❊ برشیئه نهوض وقیام ایله امردر ❊ رجل ❊ راجلك جمعی اولوب فارسك خلافیدر (مفهوم كلام حال مشروحی مشاهده م عقبنده هول محشر ومخافهٔ عذاب سقردن استخلاص ونجات ایله مبشر اولوب داخل فردوس برین اولان اهل جنان كبی وارستهٔ احزان اوله‌رق ﴿ الحمد لله الذی اذهب عنا الحزن ﴾ نظم جلیلنی براوردهٔ زبان تحدیث وتحمید ایلدم وفرط صفا وسرور ایله احبا ووطنی نسیان ایدرك بونسیان احبا ووطنله موسوم ومعلم اولدم وشاه مشار الیهك لطف عمیمیله مغبوط انام ونصیبه‌دار نعم فراوان ومظاهرت عین عنایتیله محفوظ هموم زمان اولدم وبوحال ایله اتصاف ومظاهرتم بازوی همتمی تشید وارتیاح درونمی تزید ایتمسیله جناب باری تنزهت ذاته جادهٔ ارشاده دلالت ورشحات توفیقات صمدانیه سیله مظهر مزید عنایت بیوروب حتا كه شرح كتاب تلخیص ایچون مقدما جمع ایدرك تعبیهٔ صندوقهٔ نسیان ایلدیكم مسوداته مراجعت وتصحیح وترتیبنه مباشرت ایلدم وتنقیح وتهذیبنده لازم كلان محلاره مراجعت واثناء رجوعده فكر فاتره لایح وبعونه تعالی نظر قاصره سانح اولان منافعی ضم وعلاوه‌یه مبادرتله بحمد الله تعالی جواهر فوائددن عبارت بردفینهٔ اوفا ونفائس لآلی ایله مشحون بردریای وسیع الارجا اوله‌رق ظهوره كلمسیله شرح مذكوری خلیفهٔ مشار الیهك ذات عالیه‌لرینه عرض واتحاف ایدرك مدهٔ سنیه‌لرینه عرضهٔ عبودیت ایلدم همان جناب باری انلر مدفون كنجینهٔ رحمت اولدقجه نوبتزن تختكاه خلافت فتعظما اولان ولی نعمت عالم افندمزك دركاه معلاسنی هرطائفهٔ انامه ملجأ ومعاذ وحوادث ایامدن جمله‌سنه پناه وملاذ ایلیوب حصن حصین اسلام بیورسون آمین بحرمة النبی الامین علیه وعلی اله الصلوة والتسلیم) قال رحمه الله (والمرجو من خلانی وخلص

اخوانی ان یشیعونی بصالح الدعاء ویشكروا لی بما عانیت فی هذا التألیف من الكد والعناء والی الله

اتضرع فی ان ینفع به المحصلین الذین هم للحق طالبون وعن طریق العناد ناكبون وغرضهم تحصیل

الحق المبین لاتصویر الباطل بصورة الیقین وهذا لعمری موصوف عزیز المرام قلیل الوجود فی هذه الایام

فلقد غلب علی الطباع اللدد والعناد وفشا الجدال والحسد بین العباد ولئن فاتنی من اناس الثناء الجمیل

فی العاجل فحسبی ما ارجو من الثواب الجزیل فی الآجل وما توفیقی الا بالله علیه توكلت والیه انیب)

❊ خلان ❊ خلیلك جمعی اولوب خلیل صداقت معناسنه ضم ایله خلتدن صدیق دیمكدر ❊ خلص ❊ جمع خالصدر ❊ اخوان ❊ جمع اخدر همزه‌نك كسر وضمیله اخوه لفظیله‌ده جمعلنور اكثر اخوان اصدقاده واخوه ولادتده استعمال اولنور اخوان خلص ود ومحبتلری شوب نفاقدن خالی اولان احبادر ❊ یشیعونی ❊ یجعلونی مصاحبا مفهومنده اولوب تشییع ویاخود اشاعه‌دندر • اشاعكم السلام • قولی جمله صاحبا لكم وتابعا مفادنده‌در ❊ بصالح الدعاء ❊ قولنده بازائده ویاخود اشاعه‌یه ذكر معناسنی تضمینه مبنیدر ❊ ویشكروا لی بما عانیت ❊ قولنده با مقابله ایچون اولوب بمقابلة ما عانیت دیمكدر ❊ عمر ❊ بقا معناسنه اولوب لعمری قسمدر بومثللو محللر مضاف تقدیریله مؤول اوله‌رق لواهب عمری تقدیرنده‌در ویاخود مراد یمین شرعی اولمیوب تأیید مضمون جمله ایچون كلامی صورت قسمده ایراددر

❊ لدد ❊ شدت خصومتدر ❊ جزیل ❊ عظیم معناسنه‌در (مفهوم كلام اصدقا وخلص احبادن بزی خیردعا ایله ذكره مقارن ومصاحب قیلوب وبوتألیفده كشیده اولدیغمز شدت ومشاقدن طولایی بزم ایچون شكر وثنا ایتمه‌لری رجا اولنور وطریق تحصیلده بولنه‌رق طالب حق ورشاد وناكب راه عناد اولوب مقصودلری باطلی صورت یقین ایله تصویر اولمیه‌رق تحصیل حق واضح اولان طالبینه بوكتابك وسیلهٔ انتفاع اولمسنی جناب باریدن تضرع ونیاز ایدرم لكن بوصفات ایله موصوف اولان طالبه‌نك وجودی فی ایامنا عزیز ونادر اوله‌رق الواح ضمائر ناسده

عناد وخصومت منطبع وبین الناس جدال وحسد شایع اولمسیله اگر

اهل دنیادن نیل ثناء جمیل میسر اولمزسه ملك عقباده مأمول

ومتمنا اولان ثواب جزیله مظهر اولمقلغمه برمقتضای

وعد منصوص جناب باری محسب وكافیدر

وطریق توفیقه دلیل وهادی انجق

جناب رب هادی اولوب واعتماد

وتوكل ورجوع وتوسلمز

حصرا وقصرا اول ذات

كریم الصفاته‌در

م م م

م

﴿ النفع المعول فی ترجمة التلخیص والمطول ﴾

بسم الله الرحمن الرحیم

قال المصنف رحمه الله (الحمد لله) جناب مؤلف اشبو متن وجیز تلخیصك تألیف وترتیبی جملهٔ آثار
جلیله وجمیله سندن اولان نعم شاملهٔ الهیه‌دن طولایی ذمتنه ترتب وتحتم ایدن حق شکرانیتی
حسب الامکان تأدیه واتیان ایچون تیمنا وتبرکا بسملهٔ شریفه ایله بدأ وافتتاحی حمد وثنای حضرت
منعم حقیقی ایله بلا فاصله تردیف وتعقیب واتباع حدیث مشهور ایله سراوحهٔ مجلهٔ جمیله سن تزیین
وتذهیب ایلمشدر ※ حمد ※ فعل جمیل اختیاری اوزره ثنا اولوب فضائل وفواضله تعلقدن اعمدر
※ فضائل ※ صفت علم وقدرت کبی غیره تعدی وتعلقدن آزاده اولان مزایا ※ فواضل ※ اعطا واحسان
کبی غیره نسبت وتعدی مفهومنده مأخوذ اولان نعمادر ※ وشکر ※ بسبب الانعام تعظیم منعمی
انبا ایدن برفعل اولوب لسان ایله ذکر وارکان ایله عمل وخدمتدن وصفات کمال ایله اتصافنی اعتقاد
وتعظیمنه میل واعتیاد مفهومنده اولان جنان ایله اعتقاد ومحبتدن اعمدر ※ متعلق حمد نعمت وغیریسندن
عام اوله رق موردی لسانه رهین اختصاص ومورد شکر لسان وجنان وارکاندن عام اولمسیله متعلق
نعمته خاص اولوب حمد باعتبار المتعلق اعم وباعتبار المورد اخص وشکر بالعکسدر وبوجهتدندرکه
مقابلهٔ احسانده لسان ایله اولان ثناده تصادقلری ووصف علم وشجاعت اوزره یالکز صدق حمد
ومقابلهٔ احسانده جنان ایله اولان ثنا اوزره یالکز صدق شکر ایله تفارقلری تحقق ایلمشدر ※ الله ※
جمیع محامده مستحق اولان ذات واجب الوجود ایچون اسم علمدر فی الاصل صفت اوله رق غلبهٔ
استعمال ایله علم اولدیغنه ذهاب مذهب مرجوح اولوب انکچون ذات باریتك حمده اولان استحقاقنی
بعض اوصافه تخصیص ایهامندن احترازا الحمد للخالق وللرازق امثالی اسماء صفاتدن بریله ایراد ایتمیوب

تحقق

تحقق استحقاق ذاتی وصفاتی یه تنبیه ایچون اسم ذاته داخل اولان لام ملك دلالتیله باعتبار جمیع
الاوصاف استحقاق ذاته بعد التنصیص استحقاق وصفی یه علی ماانعم قولیله تعرض ایلمشدر واشبو
استحقاق ذاتی ذات صمدانی یه مختص اوله رق فقط استحقاق حمد مقابلهٔ جمیله مختص اولمق حسبیله
استحقاق ذاتی استحقاق ذات بحت معناسنه اولمیوب بلکه استحقاق ذاتی ایله مقصود جمیع صفات
ثبوتیه وسلبیه ایله حمده استحقاقی واستحقاق وصفی ایله مراد صفات سائره ایله اتصافندن قطع نظر
یالکز وصف انعام امثالی تصریح اولنان وصف ایله اتصافی اعتباریله دخی استحقاقك تحققیدر
※ الحمد لله ※ ترکیبنده لفظهٔ جلاله فی نفسه اهم ایسه‌ده حمده مزید اهتمام مقتضای مقام اولدیغندن
لفظ حمدك تقدیمی اختیار اولنمشدر وهرنقدر لله الحمد عبارهسی اختصاص حمده دلالتی جهتیله
تقدیم اسم جلال اهتمام حمدی ایجاب ایدرسه‌ده تقدیم حمدده دخی اختصاص حمد ایله حمد جناب
حقه حقیق ایدوکنه دلالت اولدیغی صاحب کشاف تصریح ایتمشدر وصاحب کشافك الحمد لله
قولنده اختصاصه قائل اولمسیله الحمدده اولان حرف تعریف جنس ایچون اولدیغی اتیان ایله استغراقه
عدم حملی اکثر ناسك ذهابی اوزره عند المعتزله افعال عباد مخلوق الهی اولمامسیله جمیع محامدك
جناب باری یه عدم رجوعی اعتقاد باطله مبنی اولدیغی ظاهر اولور زیرا افراد حمددن برفرد جناب
باریتك غیری یه ثابت اولمق لازم کلسه جنس حمد اشبو فرد ثابتك ضمننده اوغیر ایچون ثابت
اولمقلغی مؤدی اولور بو ایسه خلاف مفروض اولمسیله جنس حمدك اختصاصیله حکم عینیله جمیع
محامدك جناب باری یه اختصاصیله حکمدر بلکه سکاکینك لامی جنسه حمل ایله استغراقه عدم حملی
الحمد لفظی شکرا وکفرا وعجبا کبی مسد افعالده اقامه اولنان مصادردن اوله رق اصلی نصب ایسه‌ده
دوام وثباته دال اولمق اوزره رفعه عدول اولندیغنه وفعل انجق حقیقتنه دال اولوب استغراقه دال
اولمامسیله نائب مقامی دخی اوسیاقده اولمق اقتضا ایده‌جکنه مبنی ایدوکی ظاهر واستغراقه حملی
ابطال نیابت محذورنی مشعردر لکن مناب فعله نائب اولان انجق سلام علیکم کبی مصدر نکره اولمسیله
مصدر مذکوره لام داخل اولوبده اشبو لامك استغراقه حمل اولنمسنه نیابت مصدر مانع جواز
اولمامسیله تأویل مذکور محل نظر اوله رق بوجهتله اولی اولان لامك جنس ایچون اولمسی یا استعمالده
شیوعندن ناشی فهمه تبادرنه مبنی اولوب خصوصا معنای جنس عند خفأ القرائن مصادرده دها
زیاده فهمه متبادردر زیرا مصادر وحدت وکثرته دلالتدن عاری اوله رق یالکز حدثه موضوعدر
ویاخود مفاد. لام مجرد تعریف اولوب مدلول اسم ایسه مسمادن عبارت یعنی لام انجق مدخولی تعریف
ایدوب مدلول مدخولی ایسه افراد اولمیوب ماهیت اوله رق استغراق ایسه انجق باعتبار الافراد
اولمسیله حقیقة مدلول لام اولمدیغنه مبنیدر قال رحمه الله (علی ما انعم) علی کلمه‌سی باعتبار الاثبات
الحمد لله قولنه متعلق اولوب اثبت هذا الحمد علی انعامه مفهومنده اولور ما مصدریه اولوب موصوله
اولمدیغنه دلیل لفظی موصولك عائده احتیاجی حسبیله انعم به تقدیرنده اولمق لازم کلوب حالبوکه
علی ماانعم اوزرینه عطف اولنان علم قولنده مالم نعلم مفعول اولمق تقریبیله بوتقدیرك تعذر اعتباریدر
واما دلیل معنوی اوصاف منعمدن اولان انعام اوزرینه حمد نفس نعمت اوزرینه حمددن امکن
واوجه اولمسیدر ومنعم بهدن مراد قنغی نعمت اولدیغنه صریحا عدم تعرضی جمیع نعمایی احاطه‌دن
قصور عبارهیه وحمدك ذکر اولنه‌جق نعمته توهم اختصاص تعلقندن اجتناب ایله نفس سامع
هر برمذهب ممکنه ذاهب اولمسنی اختیاره مبنیدر قال رحمه الله (وعلم من البیان) جناب مؤلف
بوفقره‌ده نعم الهیه‌نك بعضیسی اولان تعلیم بیانی تصریح ایله نوع بنی آدمك بقای نوعنده محتاج
اولدقلری شیئك غدا ولباس ومسکن ودفع موذیات امثالی اصولنه قصد اشارت ایلمشدر ※ وبونك بیان
اجمالیسی چونکه ابنای بشر • مدنی بالطبع • یعنی سائر بهائم کبی علی الانفراد یاشایه میوب من
جهة التعیش • تمدنه • محتاجدر و • تمدن • محل بمحل عقد جمعیت ایدرك غدا ولباس ومسکن امثالی
حوایج ضروریهٔ بشریه‌لرینك تدارکنده یکدیکره تعاون ومشارکتدن عبارهدر • تعاون • ایسه

هرشخص صاحبنه مافی الضمیرنی تعریفه موقوف اولوب وطرق تعریفدن اشارت معدومات و معقولات صرفه‌یه غیر وافی وکتابتده آلات وحرکات غیرضروریه‌یه احتیاجات سببیله یسر وسهولت متنفی اولدیغندن جناب باری نوع انسانه عنایت تعلیم بیان یعنی دلالت وضعیه ایله مافی الضمیرنی معرب ومظهر اولان منطق فصیح احسان بیورمشدر و بو اجتماعک انتظامی انجق مالک اولدقلری اشیای فاضله‌نک یکدیکردن اخذ ومبادله سیله و بو وتیره‌ده جریان معامله ایسه اتفاق کرده ا کفا اولان عدل واستوانک وجودیله اولوب والا هرشخص محتاج اولدیغی شیئه اشتها ومانع ومزاحم اولانلره غضب وازدرا ایدرک جور وتعدی وقوعیله اساس اجتماع و معاملات رهین تفرقه وتوهین و بو دلیل بین عقلی ایله بین الناس وجود عدل واستوایه لزوم درجهٔ ثبوته قرین اولور وعدل جزئیات غیرمحصوره‌یه متناول اولمیه رق بلکه انکچون قوانین کلیه‌دن اهم و بو قوانین عدلیه ایسه علم شرایعدن عباره ایدوکی غیرمبهمدر واشبو قوانینی خطادن مصون اوله رق علی ماینبغی تقریر ایده‌جک بر واضعدن الزم و بودخی شارع اعظمدر شارع ایسه انقیاد واطاعت انامه استحقاق ایله ممتاز و مستبد اولمسی امر لابد اولوب بو استحقاقک تقرری ایسه انجق شریعتی من عند الله تعالی اولدیغنه دلالت ایده‌جک آیات یعنی معجزات بیناته رهین و پیغمبرمز علیه الصلوة والسلامک اعلی معجزاتی فارق حق و باطل اولان قرآن مبیندز اشبو . وعلم من البیان مالم نعلم . قولی لفظ بیانه اشتمالی سببیله براعت استهلاله رعایة ونعمت بیانک جلالتنه تنبیها عطف الخاص علی العام قبیلندن اوله رق بیانک شرف و جلالتنه . خلق الانسان علمه البیان . قول شریفنده بین النعم تخصیص ذکرایله اولان اشارت واضحه مستغنی عن البیاندر و . من البیان . قولنده من . مالم نعلم . قولی بیان اولوب سجعه رعایة مقدم اتیان اولنمشدر (مفهوم فقره دخی جناب باریتک جملهٔ جمیلهٔ نعم جلایله سندن اوله رق مافی الضمیری معرب ومظهر اولوب الحان طیور امثالی یکدیکره ملتبس ومشابه اولمیان منطق فصیحی بزلره تعلیم وتفهیمی اوزره حمد ایدرز دیمکدر) قال رحمه الله (والصلوة علی سیدنا محمد خیرمن نطق بالصواب وافضل من اوتی الحکمة وفصل الخطاب) مقنن قوانین اولان جناب شارع اعظمه دعادر ٭وافضل من اوتی الحکمة٭ قولی قوانین کلیه‌یه اشارت اولوب زیرا . حکمت . تفسیر کشافده علم شرایعله مفسردر و . اوتی . لفظی شریعتی من عند ربه اولوب من عندنفسه اولمدیغنه تنبیهدر وایتاء شریعت انجق جناب باری‌یه صالح اولدیغی محل اشتباه اولمامسیله صراحت ذکر فاعلدن بناء مفعوله عدول اولنمشدر ٭ فصل الخطاب ٭ قولی معجزهٔ باهره اولان قرآن کریمی اشتمالی سببیله معجزه‌یه اشارتدر زیرا فصل تمییز معناسنه اولوب وکلام بین ایچون فصل اطلاقی شایع ومبیندر مفصول معناسنه حمل اولندیغی صورتده فصل الخطاب مخاطبک بلا التباس معلوم ومتبین اولان کلام ملخص بین دیمک اولور ویاخود فاصل معناسنه حمل اولنه رق اعتقاداتده حق ایله باطل واعمالده خطا وصواب بینی فاصل اولان خطاب مفادنده اولور (مآل فقرتین دخی دعای مخصوص فرمانفرمای ملکت راستی وصواب اولان انبیای عظامک اشرف واجلی و شرایع ومعجزات ایله کسب اختصاص ایدن رسل کرامک افضل واکملی نبی کریم محترم محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینه اولسون دیمکدر) مصنف رحمه الله توفیهٔ تصلیهٔ جناب شارع اعظمه اردافا احکام شرع مبینی تنفیذ وتلقین ومسامع انقیاد عباده تبلیغ وتبیینده شارع اعظمه خادم ومعین اولان ذوات ستوده صفات علیهم اکمل التحیات حضراتنه دعا ایدوب بیوررلرکه (وعلی اله الاطهار وصحابته الاخیار) یعنی دخی اول دعای مخصوص آل اطهار وصحابهٔ اخیاری اوزرینه اولسون ٭ اصل . آل . تصغیری اهیل اولدیغی دلالتیله اهل اولوب استعمالی اصحاب شرف ومزیت وارباب خطر وعظمت اولان خواصه خاصدر مثلا . اهل الحجام . دینلوب . آل الحجام . دینلمز کذلک عقلایه مختص اولوب آل بلده وآل مصر اطلاق اولنمز کسائی اهل واهیل وآل واویل استعمالنی براعرابی فصیحدن روایت ایتمشدر ٭ اطهار ٭ صاحب ایله اصحاب کبی جمع طاهر و ٭اخیار٭ صفت مشبهه اوله رق مفردی تشدید ایله خیردر

زیرا مخففه جمال ومبسمه و مشدده دین وصلاحده مستعملدر قال رحمه الله (اما بعد) اصلی . مهما یکن من شیء بعد الحمد والثناء والصلوة . اولوب اما کلمه‌سی مبتدا اولان اسم یعنی مهما ایله شرط اولان فعل موقعنده واقع و معنالرینی متضمن وجامع اولدیغندن شرط ایله مبتدانک حقنی قضا ومحافظهٔ اوازمنه رعایت طریقیله بقدر الامکان ابقا ایچون معنای شرطی تضمنی جهتیله اغلب مکانده شرطه لازم کلان فانک جواب امایه لحوقی ومعنای ابتدایی تضمنی حسبیله مبتدایه لازم اولان اسمک لصوقی التزام اولنمشدر و بونک ایچون احوال متعلقات فعلده تحقیقات مزیده کلسه کرکدر . مهما . لفظی کلمهٔ بسیطه اولوب معانیٔ ثلثه‌ده استعمال اولنور اول تضمن معنای شرط ایله زماندن غیری برمفهوم غیرمتعقل وثانی ظرف اوله رق زمان ایله شرطده وثالث استفهامده مستعملدر یکن فعلی یوجد معناسنه فعل تام اولوب فاعلی مهمایه راجع ضمیر ومن شیء انی تقریر اوله رق فائده‌سنی تعمیم وزیادهٔ بیاندر قال رحمه الله (فلما کان) لما اذا معناسنه ظرف اولوب استعمال شرط ایله مستعملی اوله رق لفظا ویا معنا فعل ماضی‌یه داخل اولور . سیبویهک . لماوقوع غیره واءیکون مثل لو . قولندن بعضیلری لماو کبی حرف شرط اولوب شوقدرکه لو انتفاء اولدنناشی انتفاء ثانی ایچوندر ولما ثبوت اولدنناشی ثبوت ثانی ایچوندر دیو توهم ایتدیلر اول ایله مراد شرط وثانی ایله جزادر لکن موافق صواب اولان وجه‌وجه متقدم اوله رق لماظرف اولوب حرف شرط دکلدر وسیبویهک لوه تشبیهی لفظا ویا معنا ماضی اوزره دخولده‌در قال رحمه الله (علم البلاغة وتوابعها من اجل العلوم قدرا وادقها سرا) علم بلاغتله مراد علم معانی وبیان وعلم توابعیله بدیعدر اجل العلومده اولان علومی بعض اهل فن علوم عربیه‌یه تخصیص ایله علوم عالیه ایله اعتراضدن تدارک مخلصه رعایت ایتمشلر ایسه‌ده مصنف علم بلاغتی جمیع علومدن اجل واعظم قلیوب بالکه علومدن رطانه‌یی ماسواسندن اجل اتخاذیله بلاغتی اوطانفه‌دن عد ایلمش اولدیغندن علم مذکور علم کلام وفقه وتفسیر وحدیثدن اجلادر دینمک لازم کلمزکه حتا اعتبار تخصیصه احتیاج مس ایتمش اوله مع ذلک بو مثللو کلمات اصحاب مؤلفات معرض ترغیب واغراده مبالغه وادعایه محمول ومرهون و ٭کل حزب بما لدیهم فرحون٭ در قال رحمه الله (اذبه یعرف دقایق العربیة واسرارها وبه یکشف عن وجوه الاعجاز فی نظم القرآن استارها) ٭اذبه٭ قولنده ضمیر علم بلاغت وتوابعنه راجعدر یعنی دقایق واسرار عربیه‌یی معرفت انجق علم بلاغتله اولوب غیریسیله بیلنمز بو جهتله سرا ادق علومدن اولور ونظم قرآنده وجوه اعجازدن ازالهٔ استار بالخاصه علم معانی وتوابعیله جلوه‌ساز اولوب بنابرین علم بلاغت قدرا اجل علومدن اولور زیرا وجوه اعجازدن کشف استار ایله مراد قرآن کریم دقایق واسرار وخارج از طوق بشر خواص واثاری اشتمالی جهتیله اعلی مراتب بلاغتده اوله‌رق معجز ایدوکنی معرفتدن کنایه و بو معرفت نبی علیه السلام ایله وارد اولان اخبار واحکامک جمله‌سنی تصدیق ایله اثر شریف سعادتردیفلرینه متابعت واقتفا و منهج قویم وطریق مستقیم اولان سنت سنیه‌لرینه اقتدایی استلزام ایله وسیلهٔ سعادت ابدیه‌در و بو وجهله علم بلاغتک معلومی اجل معلوماتدن وغایتی اولان تصدیق نبی اشرف غایاتدن اولمسی علم مذکورک دخی اجل واشرف علومدن اولمسنی مؤدی اولور زیرا علمک شرف وجلالتی معلوم وغایتنک مزیتیله‌در (معلوم) شرح مواقفده ذکر اولندیغی اوزره بعضا محمول وبعضا موضوع مسائله اطلاق اولنور و بو علمک محمولات مسائلی دقایق واسرار قرآنیه‌یی حاوی وشامل اولان دقایق واسرار وموضوعی مقتضای حاله مطابقتی حیثیتندن لفظ عربی اولوب بونده قرآن کریمک دخی اندراجی درکاردر ومصنفک ٭ وبه یکشف عن وجوه الاعجاز ٭ قولیله صاحب مفتاحک مدرک اعجاز انجق ذوق اولوب ونفس وجه اعجازدن کشف قناع ممکن اولمدیغی حقنده اولان کلامنی توفیقده دیرزکه صاحب مفتاحک مرادی اعجاز هرنقدر قابل ادراک ایسه‌ده ملاحت کبی وصفی عدیم الامکان ایدوکنی ایرادن عباره اولوب بو مفهومی . شان الاعجاز عجیب یدرک ولایمکن وصفه . قولیله تصریح ایلمشدر ومصنفک کلامی وصف اعجازک

امکاننه دال اولیـوب بلکه ادراك اعجـاز انجق بوعلمدن اکتسـاب اولنان ذوق ایله اولوب علوم
سـائره وسیلهٔ ادراك اولمدیغی بیـاندر الحاصل مصنفك اثبـات ایلدیکی کشف ادراکه وصاحب
مفتـاحك نفی ایلدیکی کشف وصف وبیـانه حمل اولنمقله تغایر تعلقین حسـبیله نفی واثبـات کشف
بیننده اولان تدافع مندفع وزائل وکلام مصنفده بوعلمك مابه الکشف اولمسی بوعلمدن اکتسـاب
اولنان ذوق ومزید زکا وسـاطتیله اولمقلغی اعتبـاریله مصنـفك کشـفی علمه وصاحب مفتـاحك
ذوقه حصر ایتملری بیننـده اولان منافات ظاهریه‌نك دخی تأویل وتألیفی حاصـل اولور وبوحصر
علوم سـائره‌یه نسبتله حصر اضافی اولوب حصر حقیـقی اولمدیغی جهتله عربك اعجازه وقوفی انجق
سـایقه وطبیعت حسـبیله اولمسی مداراعـتراض اوله‌مز ووجه اعجـازك انجق بوعلم ایله ادراك
اولندیغنـه مفتاحدن مواضع عدیده‌ده اشـارت اولوب مثلا علم استدلالده وجه اعجاز جنس فصاحت
وبلاغتدن برامر اوله‌رق علم معانی وبیـانه طول خدمتدن بشقه اکتساب ووصوله طریق اولمدیغی
اتیـان وموضع آخرده حصول علم اصول عربیه دنصکره بوعلمنـدن زیاده وجه اعجازدن کشـف
قنـاع ایده‌جك علمك عدم وجودنی بیـان ایلمشدر وفقط علم بلاغتی احاطه جنـاب علام الغیـوبدن
غیری‌یه ممتنع اولمسـیله وجه اعجازی بیـان وحقیقتنی ادراك وایقان درجهٔ امکاندن متعالی وبوجهتله
کنه بلاغت قرآن انجق علم شامل الهی تحتنده داخل اولدیغی صاحب مفتاحك کلامندن دخی منجلیدر ❊
ووجوه اعجازی تحت الاستار محتجبه اولان اشیایه نفسده تشبیه • استعارهٔ بالکنایه • واسـتاری
وجوه اعجاز ایچون اثبـات • استعارهٔ تخییلیـه • اولوب ذکروجوه دخی ایهامدر • زیرا • ایهام •
قریب وبعیـد ایکی معنـاسی اولان برلفظی ایراد ایله معنـای بعیدنی مراد ایتمکدر ووجهك معنـای
قریبی وجه حقیـقی اولوب بورادہ مراد معنـای بعیدی اوله‌رق بودخی موجب اعجـاز اولان طرق
ومراتب بلاغتدن عبـاره‌در ویاخود اعجازی صور حسـنه‌یه تشبیه • استعارهٔ بالکنایه • واثبـات
وجوه • استعارهٔ تخییلیه • اولوب ملایم مشبه‌به اولان استاری ذکر • ترشیحدر • وبوصورتله شـارح
مرحومك تقریری مصنفك استعارهٔ بالکنایه‌ده اولان اصطلاحی اوزره جاریدر • وقرأن • فعلان
وزننده مقرو معنـاسـنه مصدر بمعنی مفعول اولوب حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزه
نازل اولان کلام قدیم ایچون علمیته منقولدر و • نظم قرأن • ایجاب مقامه کوره مقتضای عقل هرنه
ایسه اووجه اوزره معانیٔ ثوانیسی مرتبه ودلالاتی وضوح وخفاده متناسقه اوله‌رق تألیف کلماتی
اولوب یوقسه مجرد نطقده تعاقب وتوالیسیله کیف ما اتفق بعضیسنك بعضیسـنه انضمامی دکلدر
لکن • نظم حروف • بونك خلافنـده اولوب زیرا حروفك نطقده توالیسـی اقتضـا ایده‌جکی معنی
معتبراولمدیغی حالده‌در حتی ضرب مکاننده ربض دینلسه فسـاد نظم حروفی مؤدی اولمز واعجاز
کلام مجرد الفاظ ایله اولمیـوب والالطائف علم معانی وبیـانك نفس الفاظه عدم تعلقندن نـاشی بونلر
ایچون اعجازده مدخل اولمامق لازم کلور انکچـون مصنـف رحمه الله نظمی لفظ اوزرینـه ترجیح
واختیـار ایدوب نظم القرأن تعبیر ایلمشدر وبرده اختیـار تعبیر نظمده اسـتعارهٔ لطیفه وکلمات قرأن
مثـال درر غرر اولدیغنه اشـارت مطبوعه واردرکه تألیف مذکور لآلی سلکه ادخالنه تشبیه اولنوب
مشبه‌به موضوع اولان لفظ نظم تألیف ایچون اسـتعاره ویاخود کلمات قرأن درره تشـبیه اولنوب
انکچـون تخییلا نظم اثبـات اولنمشدر وجه اولده استعارهٔ مصرحه وصورت ثانیـه‌ده مکنیه اولور
قال رحمه الله (ولما کان القسم الثـالث من مفتـاح العلوم الذی صنفه الفاضـل العلامه ابو یعقوب
یوسف السکاکی اعظم ماصنف فیـه من الکتب المشهورة نفعا لکونه احسنها ترتیبـا) فاضل علامه
سراج الدین والملة ابو یعقوب یوسف سکاکی • تغمده الله بغفرانه • مصنفاتندن معتمد اسلاف ومستند
اخلاف اولان مفتـاح العلوم نام کتاب بلاغتصـابدن قسم ثالث مؤلفات مشهورهٔ علم بلاغتـك من
جهة الترتیب احسنی اولمسیله جهت اسـتفاده وانتفاعده اعظمی اولدیغی بیـاندر کتاب مذکورك
• قسم اولی • صرف و • قسم ثانیسی • نحو و • ثالثی • معانی وبیـان وبدیع و • رابعی • عروض

و • خامسی • منطق اولوب مصنف رحمه الله اشبو کتابی کتاب مذکورك قسم ثالثندن التقاط وتلخیص
وبومقدمه ایله کتاب مذکور اشبو کتاب تلخیصه مأخذ واساس اولدیغنی تبیین وتنصیص ایلمشـدر
❊ ترتیب ❊ هربرشیئی کندی مرتبهٔ مناسبه‌سـنه وضع ایتمکدرکه مثلا هربرمسئله‌نك مواضع ومراتبی
اولوب اومراتبه بعضیسی بعضیسـندن الیق واحق اولمسیله مراتب مذکوره‌یه مستحقنی وضـع
وتقریب احسن ترتیب اولور ❊ بومقالك صحتنه وقوف مراد اولنورسه شیخ عبد القاهرك • دلائل اعجاز •
وسـائر مؤلفاتنه مراجعت اولنمق ایجاب ایدرکه تألیـف قسم ثالثه نسـبتله مؤلفات مذکوره لآلیسی
تناثر ایتمش عقد منفصمه شبیه مشـاهده اولنور یعنی اجل مؤلفات علم بلاغتدن اولان آثار درر نثـار
شیخ مفتاح العلومك مبلغ حسن انتظامنـده اولمدیغی عند المعاینـه تحقق ایدر قال رحمه الله (واتمها
تحریرا واکثرها للاصول جمعا) ❊ تحریر ❊ کلامی زوائددن تهذیب وتنقیحدر ❊ اصول ❊ قواعد
معناسـنه اولوب متعلق لام جمعا قولیله مفسر اولان محذوف اوله‌رق ❊ واکثرها جمعا للاصول جمعا ❊
تقدیرنده‌در وبوتقدیره باعث مصدر اوزرینه معمولك عدم جواز تصدری اولوب چونکه مصدر
عند العمل • ان مع الفعل • ایله یعنی مثلا • جمعا للاصول ترکیبی ان یجمع الاصول • لفظیله مؤلدر
وان مع الفعل موصول اولوب مقام موصول ایسه مافوق معمولدر زیرا موصول ایله صله‌دن برینك
بدون الاخر کلامدن جزئیتی غیر مجاز اولمسـیله ایکیسی شیٔ واحد حکمنده وبوجهتله مرتب الاجزا
اوله‌رق صله بلا فاصله زی موصولده اولمسی تحت لزومده اولدیغنـدن معمولات صله‌دن برشیئك
موصول اوزرینه تقدمی مرتب الاجزا اولان شیـدن برجزئك اوشی اوزره تقدیمنه شبیه اولور اشته
بین القوم مشهور اولان بودر لکن اظهر اولان معمول اکر ظرف ویا شبه ظرف اولان جار ومجرور
اولور ایسه مصدر اوزره تقدیمی جائز اولمسیدر نظم جلیلده ﴿فلما بلغ معه السـعی﴾ و ❊ لاتأخذکم بهما
رأفة ﴾ قول شریفلری کبی زیرا مقصود حضرت اسماعیل علیه السلام معیت اقدس جناب ابراهیم
علیـه اکمل التحیة والتسلیمده سعی قضای حاجات وکفایت مهماته کسـب اقتدار ایلدیکی سـنه حین
بلوغنده ذبح ایله امر اولندقلرینی بیـان اولوب بومعنی ایسـه • معه • نك سعیه تعلقیله حاصل اولور
وکذلك ﴿ لاتأخذکم بهما رأفة ﴾ قولی رأفت مقیـده‌یی نفی اوله‌رق بو ایسـه • بهما • نك رأفته
تعلقیله حاصل اولور وبونك امثالی کلام عربده اکثر وجمله سیچون تقدیر متعلق مفسرده اولان تکلف
غیر منکردر وبرشی ایله مؤل اولان هرشیئك حکمی مؤل بهنك حکمی اولمق یعنی مؤل بهك جمیـع
احکامنـه تشریك قلنمق غیر ملزوم وبعض احکامنك صریح لفظنـده جواز اختـصاصی معلومدر
شونکله برابرکه عمل ظرفده رایحهٔ فعل کافی وبو ایسه جمعا لفظنده موجود اوله‌رق احتیاج تأویل
منتفیدر چونکه مظروفك ظرفنـده وقوع واندن عدم انفکاکنـه مبنی ظرف شیٔ مظروفك نفسی
منزله‌سـنه تنزل ایتمش اولدیغی جهتله ظرف زمان ومکان وشبیهی اولان جار ومجرورده برحال وشان
موجوددرکه ظروفك غیریده نامشهود وخصائص ظروفدن معدود اولوب سـائره‌یه ساری اولمیان
اتساع وفسحت ظروفده جاریدر قال رحمه الله (ولکن کان غیر مصون عن الحشو والتطویل والتعقید
وقابلا للاختصـار مفتقرا الی الایضاح والتجرید الفت مختصرا) ❊ حشـو ❊ کلامدن اصل مرادی
اداده کندوسـندن استغنا اولنـان لفظ زائددر ❊ تطویل ❊ مصـدر بمعنی مفعول اولـوب مراد
بلا فائده اصـل مراد اوزره زائد اولان کلامدر وحشـو ایله تطویل بیننـده اولان فرق معتدبه
اصطلاحی حشو زائد معین وتطویل زائد غیر معین اولمقدن عبـاره ایدوکی باب اطنـابده مبیندر
❊ تعقید ❊ کلام مغلق اولوب تحصیل معنـاسی ذهنه متعسر اولمقدر ❊ قابلا ❊ لفظی کان ایچون خبر
بعد خبر ومفتقرا خبر آخردر ❊ اختصار ❊ تطویله و ❊ ایضاح ❊ تعقیده و ❊ تجرید ❊ حشوه ناظردر
❊ اختصار ❊ عبـارهٔ قلیـله ایله اصل مرادہ مطابق کلام ایرادیدر و ❊ تجرید ❊ حشـو وزائددن
کلامی تخلیه‌در ❊ الفت مختصرا ❊ قولی • فلما کان علم البلاغة • و • ولما کان القسم الثالث • قولنـده
اولان لمانك جوابی اولوب (مفهوم کلام نزمانکه علم بلاغت وتوابعی من جهـة القدر اجل واشرف

ومن جهة السرادق والطف علومدن اولوب زيرا دقايق واسرار عربيه معرفت ونظم قرآن مبنىده اولان وجوه ومراتب اعجازك كشف استار وخفاسيله ادرا كنه وصلت انجق بوعلم بلاغتله اولديسه ويوسف سكاكينك اثركلك بارعى اولان مفتاح العلومدن قسم ثالث مؤلفات مشهورهٔ علم بلاغتك من جهة الترتيب احسن واجل ومن جهة التحرير والتهذيب اتم واكلى وجمع اصول وقواعدده اكثرواشملى اولمسيله من جهة النفع كتب مذكوره‌نك اعظم واجلى اولوب لكن حشو وتطويل وتعقيددن غير مصون وبوجهتله ايضاح واختصار وتجريده احتياجى رونمون بولنديسه فن مذكورده بركتاب مختصر تأليف ايلدم يعنى اسباب محوثه اشبو كتاب مختصر وملخص تلخيصى تأليفه باعث اولدى ديمكدر) قال رحمه الله (يتضمن ما فيه من القواعد) مختصر مذكور قسم ثالثده اولان قواعدى متضمندر ❊ قواعد ❊ قاعده‌نك جمعى اولوب قاعده برحكم كليدركه استفادهٔ احكام جزئياتنه وصول ايچون جزئياتى اوزره منطبق وصادق اوله مثلا . كل حكم انقيته الى المنكر يجب توكيده . قولى يعنى هر بر حكم كه مخاطب منكره القا وانبا ايتمك مراد ايدهسن اوحكمك بطريق التأكيد ايرادى واجبدر ضابطه‌سى برقاعده وحكم كليدركه مخاطب منكره القا اولنسان . ان زيدا قائم . و . ان عمروا راكب . امثالى جزئيات اوزرينه منطبق يعنى برصغراى سهلة الحصوله كبرا اتخاذى ممكن وموافق اوله‌رق . هذا كلام مع المنكر وكل كلام مع المنكر يجب ان يؤكد . قضيه سنك تشكيله . هذا كلام يجب ان يؤكد . نتيجه‌سى تحصل ايدر قال رحمه الله (ويشتمل على مايحتاج اليه من الامثلة والشواهد) مختصر مذكور تبيين قواعدده محتاج اولنسان امثله وشواهد اوزره مشتملدر ❊ امثله ❊ قواعدى ايضاح واشعال وفهم مستفيده ايصال ايچون ايراد ايديلان و❊ شواهد ❊ تنزيل مبين وياخود عربيتى موثوق اولان كلام عربدن اثبات قواعدده كندوسيله استشهاد اولنسان جزئيات اولوب شواهد امثله‌دن اخصدر قال رحمه الله (ولم آل جهدا فى تحقيقه وتهذيبه ورتبته ترتيبا اقرب تناولا من ترتيبه) ❊ آل ❊ مد الف وضم لام ايله تقصير معناسنه . الودن لم اقصر . مفهومنده‌در ❊ جهد ❊ ضم وفتحله اجتهاد معناسنه اولوب ضم ايله طاقت وفتح ايله مشقت معناسنه اولديغى فرادن مرويدر والو . لا آلوك جهدا . قوللرنده مفعولينه معدى اوله‌رق مستعمل اولوب معنى . لا امنعك جهدا . يعنى سنى اجتهاد جهتندن منع ايتمم ديمكدر وكلام مصنفده مفعول اول اولان كاف خطابك حذفى مقصود اولمديغنه مبنى اولوب لم امنع اجتهادا ديمكدر ❊ تهذيب ❊ تنقيح معناسنه‌در ❊ تناول ❊ برشيئى اخذ ايچون مديددر ❊ من ترتيبه ❊ قولنده اضافهٔ مصدر فاعل ويا مفعوله اوله‌رق ترتيب سكاكى وياخود ترتيب قسم ثالث ديمكدر (مفهوم فقره مختصر مذكورده ذكر اولنسان ابحاثك تحقيق وتوضيح وتهذيب وتنقيحنه بذل اجتهادده تجويز قصور وتسامح ايتميوب سهل التناول اوله‌رق ترتيبنى بياندر قال رحمه الله (ولم ابالغ فى اختصار لفظه تقريبا لتعاطيه وطلبا لتسهيل فهمه على طالبيه) ❊ تقريبا ❊ لفظى لم ابالغ قولنك من جهة المعنى متضمن اولديغى فعل ترك ايچون مفعول له اولوب . تركت المبالغة فى الاختصار تقريبا . مفهومنده‌در يعنى اشبو كتاب مختصرك اختصار لفظنده تقريب تناول وتعاطى وتسهيل فهم متعاطى غرضيله طريق صعب العبور مبالغه‌يه تخطى ايتميوب يعنى مبالغه‌يى ترك ايلدم ديمكدر اكرچه اشبو ❊ لم ابالغ ❊ فعل منفيسى فعل مثبت اولان تركت المبالغة معناسنه حمل ايله تأويل اولنمسه تقريبا لفظى مدخول نفى اولان ابالغ فعلنه متعلق اوله‌رق معنى اختصارده مبالغه تقريب تعاطى وتسهيل فهم طالب غرضنه مبنى اولميوب بلكه امر اخر ايچون اولمق مفهوم سقيمنى تفهيم ايدردى وبوده شيخك دلائل الاعجازده ذكر ايلديكى شواهله مبيندركه على وجه ما كندوسنده مفعول به ومفعول له وصفت وحال امثالى قيود ايله مقيد اولان بركلامه داخل اولان نفيك اوتقييده راجع وخاصة تقييد مذكور ايچون واقع اولمسى عند البلغا نفيك مقتضاى اصليسندن اولوب مثلا . لم يأتك القوم اجمعون . دينلسه اجتماعى نفى اولمش اولور وبوقاعده‌ده شكه طريق يوقدر وكلام مصنف تقريبا لفظيله مقيد اوله‌رق بروجه مشروح فعل مثبتله تأويل اولنمسه نفى تقريبه تعلق ايدرك مفهوم مذكورى مفيد اولور جناب

مؤلفك قسم ثالثى جامع حشو وتطويل وتعقيد اولمسيله اولا تصريح وثانيا قابل اختصار ومحتاج ايضاح وتجريد اولديغى اتيان ايله ايما وتلويح وثالثا كندى تأليفى مختصر ومنقح وسهل المأخذ اولوب قسم ثالث كبى حشو وتعقيد وتطويلدن ازاده اولمسيله بطريق التعريض توصيف وتبجيحى درجهٔ افراطه اعتلا اولديغى شارح مرحوم صورت قسمله بيان وانبا ايلمشدر قال رحمه الله (واضفت الى ذلك فوائد عثرت فى بعض كتب القوم عليها وزوائد لم اظفر فى كلام احد بالتصريح بها ولا الاشارة اليها) قسم ثالث مفتاح علومده موجود اولان قواعد وسائر امثله وشواهده بعض كتب قومده ظفرياب اولديغم فوائدى وقومدن برفردك كلامنده نه تصريح ونه اشارتله مطلع اوله مديغم زوائدى اضافه ايلدم ديمكدر مصنف مرحومك كتب ائمه ملتقطاتنه فوائد وكندى مخترعات خاطرنه زوائد تعبير ايلسى تعبيراملح واحسندر قال رحمه الله (وسميته تلخيص المفتاح وانا اسئل الله من فضله ان ينفع به كما نفع باصله انه ولى ذلك) وبومختصره تلخيص المفتاح تسميه ايلدم وجناب كريم متعالك فضل وكرم واحساننندن اصليله انتفاع اولنديغى مثللو بومختصرله دخى انتفاع اولنمسنى سؤال وتمنى ايدرم تحقيقا اول ذات ذى الكبريا ولى نفعدر ❊ وانا اسئل الله ❊ قولنده مسند اليه اولان انا لفظى تقديم ايچون برجهت حسن بيلنه‌مز زيرا مسند اليهك مسند فعلى اوزرينه تقديمى حرف نفيى ولى ايتمديكى حينده ياتخصيص وياخود تقوى وتأكيد ايچون اولور بومقامده ايسه شو ايكى جهتدن هيچ بريسى ايچون بروجه حسن مشاهده اولنه‌مز زيرا كندى نفسنه قصر سؤالده برحسن اولميوب بلكه اجتماع قلوب ايله دعا اجابته اقرب وبو ايسه دعادن اقصاى مطلب اولمسيله سؤالده شركت احسن وتردد وانكار سامع محلى اولمامسيله نفسنه اسناد سؤالى تأكيدده دخى برجهت حسن اولمديغى ادنا مطالعه ايله متبيندر شوقدركه كأن واوى حال ايچون قلمقلغى قصد ايدرك بناء عليه جملهٔ اسميه اتيان ايلمشدر وبعضيلرك قصد استمرار ايچوندر ديو توجيهلرى مورد نظر اولوب زيرا معناى استمرار نفس مضارعده دخى حاصلدر نته كيم ❊ لو يطيعكم ❊ قول شريفنده . كلسه كركدر ❊ انه ولى ذلك ❊ قولى سؤال ايچون علت اوله‌رق جناب بارى نفع مذكورك متوليسى وبوجهتله كيف مايشاء تصرف خصيصهٔ ذات ازليسيدر ديمك اولور قال رحمه الله (وهوحسبى ونعم الوكيل) حسبك الله قوللرى كافيك وحسبك الدرهم كفاك معنالريله مفسردر (مفهوم كلام هومحسبى وكافى لااسئل غيره اولوب بوتقديرده انا اسئل الله مقامنده بتقديم المفعول والله اسئل دينلك انسب اولوردى زيرا بوصورتده سؤالى جناب بارى‌يه اثبات وغيردن نفى حكمينى مستفاد اولوب انه ولى ذلك جمله‌سى حكم اوله ❊ وهوحسبى ونعم الوكيل ❊ جمله‌سى حكم ثانى‌يه علت اولوردى ❊ نعم الوكيل ❊ قولى يا ❊ هوحسبى ❊ جمله‌سنه معطوف اولوب بوحالده نعم بابنه لازم كلان مخصوص بالمدح نظم عبارده موجود اولمامسيله . نعم العبد ايوب . قولى . نعم العبد هوايوب . تقديرنده عد اولنديغى كبى بونده دخى مخصوص هوضمير محذوفى اعتبار اولنه‌رق . نعم الوكيل هو . تقديرنده اولور ومن جهة الربط جملهٔ فعليهٔ انشائيه‌يى اسميهٔ اخباريه اوزرينه عطف قبيلندن اولوب بو ايسه جواز وعدم جوازى مختلف فيها اولان مسائلدندر وياخود حسبى اوزرينه معطوف اولوب ❊ وهو نعم الوكيل ❊ ديمك اوله‌رق مخصوص ضمير متقدم اولمش اولور نته كيم صاحب مفتاح وغيريلرى . زيد نعم الرجل . قولنده تصريح ايتديلر وبوصورتده جمله مفرد اوزرينه عطف اولنمش اولوب بو ايسه هرنقدر حسبى محسبى معناسنه محمول واسم فاعل معناى مضارعى متضمن ومكفول اولمسنه مبنى مفرد مذكور يعنى حسبى لفظى معناى فعلى متضمن اوله‌رق جمله حكمنده عدى وبوجهتله جملتينك حصول تجانسى تأويليله ❊ فالق الاصباح وجعل الليل سكنا ❊ قول شريفنده جعل فالق اوزرينه عطف اولنديغى كبى على رأى صحيح اولسه‌ده لكن عطف مذكور جملهٔ انشائيه‌يى اخبار اوزرينه عطف اولوب بو ايسه فى الحقيقه من غيرتأويل جائز اوله‌مز
ستر اوليه كه مصنف رحمه الله بوكتاب مختصرى برمقدمه واوچ فن اوزرينه ترتيب ايلمشدر زيرا شامل اولديغى مسائل يامقاصد فن بلاغتدن وياخود خارج مقاصد اولان تفرعاتدن اوله‌رق ثانى مقدمه واولى اوچ قسمه منقسمه

اولوب اكر كندوسندن غرض متكلمك مراد ايلديكى معنايى ادا ايتمكده وقوع خطادن احتراز
وتوقى اولورسه بومسائلى كافل اولان فن اول واكر تعقيد معنويدن احتراز اولنان مسائل ايسه
فن ثانى ومسائل وجوه تحسين فن ثالثدر وبوكلامدن منفهم اولديغى اوزره خارج مقاصد
اولان مسائلك مقدمه‌ده وكندوسندن غرض احتراز خطا وتعقيد اوليانلرك وجوه تحسينده
انحصارنه منع ظاهر وقوعى دركار ايسه‌ده مسائل كتابك تتبع واستقرائيله بوندن غيريسنى عدم
وجدان جوابى مدار اندفاع اولور وبعض شراح كتاب مذكوره برمقدمه واوچ فن وبرخاتمه اوزرينه
ترتيب اولنوب مقاصددن اولميه‌رق ايراد اولنان مسائلدن مقاصدك موقوف عليهى اولنلرى مقدمه
وقصورى خاتمه اولمق اوزره قسمينه تقسيم وخاتمه‌يى بوندن برقسم عد ايتمشلر ايسه‌ده انشاءالله تعالى
محلنده تبيين ايده‌جكى وجهله حق اولان خاتمه خارج مقاصد اوليوب فن ثالثه عائددر وآخرمقدمه‌ده
كلام مصنف مقاصدك فنون ثلثه‌ده انحصارنه منجر وبوجهتله فنون مذكوره معهود ومسبوق بالذكر
اولديغندن بونلرى معرف باللام اولەرق ايراد ايدوب لكن مقدمه ايچون بركونا سبق ذكر واقع
اولمديغندن (مقدمة) لفظ منكريله ايراد بيورديلر بومقدمه مقاصد كتابه تقديم اولنان اشبو مسائل مهمه
معانىٔ فصاحت وبلاغتى وعلم معانى وبيانده انحصار علم بلاغتى وكلام منجر اولەرق بونلره كسب
اتصال ايله فصاحت وبلاغت بيننده اولان مناسبتى ومقتضاى حال ايله اعتبار مناسب بيننده اولان
نسبتى وفصاحت وبلاغت لفظ ومعنادن قنقيسنك صفتى اولديغنى ايضاح ايله مرجع بلاغتى بيان ايدر
محصولى علوم ثلثه‌نك غايتيله بونلره اولان احتياجك تحقيق وتفصيل اوزره بيانيدر و . مقدمه .
لفظى قطع اضافه ايله مقدمة الجيشدن مأخوذ اولوب . مقدمهٔ جيش . عسكرك صنف متقدمى اولان
طليعه‌در مقدمة الجيش لفظنك مأخذى اولان . قدم . تقدم معناسنه اولوب تاموصوفى جماعت اولمق
تقريبيله تأنيث ايچوندر و . مقدمهٔ علم . علمك حدنى وغايتنى وموضوعنى بيانك كبى مسائل علمك توقف
ايلديكى شيلردر و . مقدمهٔ كتاب . مقاصد كتابك كندوسنه ارتباط وجهت انتفاعى اولەرق امام
مقصودده تقديم اولنان كلامدن برطائفه اولوب مقصودك اوطه‌يه توقف وعدم توقفى منظور ومعتبر
دكلدر الحاصل مقدمهٔ كتاب مدلولاتيچون مقاصده ارتباط وكندوسنده نفع اولان بعض اجزاى كتابك
عنوانى اولوب واجزاى كتاب الفاظ اولمسيله كلامدن برطائفه اولمش اولور وبعضيلرى مقدمهٔ علم ايله
مقدمهٔ كتاب بيننده اولان اشبو فرقى تمييز ايتمدكلرندن انلرجه ايكى امرك اخلالى موجب اشكال اولەرق
تفصى وخلاصه محتاج اولمشلردركه بواشكالدن بريسى مسائل علوم ثلثه‌نك بومقدمه‌ده ذكر اولنان شى اوزرينه
توقفيدر زيرا مقدمهٔ علمده معناى توقف موجود اولمسيله مقدمهٔ كتابده دخى لزومى ظن اولنوب حالبوكه صاحب
مفتاح بومقدمه‌ده ذكر اولنان شيئى علم معانى وبيانك آخرنده ذكر ايتمش اولديغندن بيان توقف مشكلدر ايكنجيسى
بعض كتبده مقدمه علمك حدنى وغرض وموضوعنى بيانده درديو وقوعيدركه عين مقدمه بونلردر زعم ايدرك
بومقدمه‌ده ايسه مسائل مذكوره‌يه ظفرياب اوله‌مدقلرندن امر توفيق موجب اشكال اولمشدر
فصاحت وبلاغتى تفسيرده ارباب فن بلاغت متشتت الاقوال اولوب وبواقوالى ايراده ازدياد
عبارات ايله ايراث ملالدن بشقه برفائدهٔ زائده اولمديغندن ومتنده اولان تفسير درجهٔ كفايه‌ده
بولنديغندن بونى تقرير ايله اقتصار واكتفا نزد شارح علامه‌ده اولى كورلمشدر
قال المصنف رحمه الله (الفصاحة) ❊ فصاحت ❊ فى الاصل ابانه وظهوردن انبا ايدوب
يعنى استعمال اولنديغى معانيده معناى ظهور موجوددر مثلا لسان عربى‌يى تحصيل ايدن عجمينك لسانى
نطاق ولغتى لكنت وخلادن جيد وخالص اولديغى وقتده . فصح الاعجمى . و . افصح الاعجمى . ديرلر
و . افصح به . قوللرى صرح معناسنه‌در سائر معانىٔ مستعمله‌سى دخى بووجهله اولەرق كرك حقيقت
وكرك مجاز جمله‌سندن معناى ظهور مستبانەدر قاموسده . الفصح والفصاحة البيان فصح ككرم
واللفظ الفصيح مايدرك حسنه بالسمع وفصحك الصبح بان لك وغلبك ضوءه . قوللريله تفصيلات سائره
اتيان اولنمشدر قال رحمه الله (يوصف بها المفرد والكلام والمتكلم) فصاحتله لفظ مفرد وكلام

ومتكلمدن

ومتكلمدن هربرلرى توصيف اولنوب مثلا . كلمة فصيحة . ونثرده . كلام فصيح . ونظمده . قصيدة فصيحة .
و . كاتب فصيح . و . شاعر فصيح . دينلور قال رحمه الله (والبلاغة) ❊ بلاغت ❊ فى الاصل وصول
وانتهادن انبا ايدر قاموسده . بلغ المكان بلوغا وصل اليه اوشارف عليه والبليغ الفصيح الذى يبلغ
بعبارته كنه ضميره . كلماتى علاوهٔ تفصيلات اولنمشدر قال رحمه الله (يوصف بها الاخيران فقط)
بلاغتله انجق كلام ومتكلم توصيف اولنوب مفرد وصفلنمز . كلام بليغ . و . متكلم بليغ . دينلوب . كلمة
بليغة . دينلديكى غيرمسموعدر ❊ فقط ❊ لفظى اسماء افعالدن اولوب . انته . معناسنه‌در اكثر تزيين لفظ
ايچون فاايله تصدير اولنوب كانه شرط محذوفك جوابى كبيدر معنى اخيرنى يعنى كلام ومتكلمى بلاغتله
توصيف ايلدكسه كلمهٔ مفرده‌يى توصيفدن انتها وصرف نظر ايله ديمك اولور معلوم اوله كه علماء
معانى عندنده . فصاحت كون اللفظ جاريا على القوانين المستنبطة من استقراء كلامهم كثير الاستعمال
على السنة العرب الموثوق بعربيتهم . قوللريله مفسر اولەرق يعنى فصاحت لفظك استقراء كلام عربدن
استنباط اولنان قوانين صرفيه ونحويه اوزره جارى وعربيتلرى موثوق ومعتمد اولان السنهٔ عربده
كثير الاستعمال اولمسندن عبارەدر وبين العرب كثير الدوران اولان الفاظ تنافر حروف وكلماتدن
وغرابت وتعقيد لفظى ومعنويدن سالم وعارى اولەرق لسان اوزره جارى اولان شيلر اولديغى
علماء مشار اليهم كلام عرب عربايى تتبع واستقرا ايله تبيين وتحقيق ايتمش اولدقلرندن مصنف رحمه الله
لفظ فصيح مخالفت قوانين وتنافر وغرابت وتعقيددن سالم اولان شى اولديغنه جزم ايتمشدر واشبو
مخالفت قوانين واخواتندن خلوص فصاحتك معناى لازميسى اولمق حسبيله تسهيل ايچون فصاحتى
بونلردن خلوص ايله تفسير ايدرك اختيار مسامحه ايلمشدر زيرا . خلوص عن الغرابة . ابواب صحاح
وغيريسندن بربابك مطالعه‌سيله و . خلوص عن مخالفة القياس . مختصرات كتب صرفدن برمختصرك
مذاكره‌سيله سهل الاستحصال وفقط بين العرب العربا كلامك كثرت دورانى معرفت آحاد عرب
خلصك تراكيب منتشره‌سنى ضبط وتتبعه محتاج اولوب بوايسه صعب المنالدر وستير
اولميه كه قوانينه مخالفت كلمهٔ مفرده‌ده علم صرفه وكلامده نحوه راجع اولوب و . غرابت . مفرده
و . تعقيد . كلامه مختصه اولەرق حتى كه بينلرنده كثرت مخالفت جهتيله فصاحت مفرد وفصاحت
كلام ايكى حقيقت مختلفه حكمنده اولدقلرى مثللو عندلرنده بلاغت كلام برقاچ معنايه اطلاق اولنوب
مرجع ومحصولى كلامك وفق مقتضاى حال اوزره اولمسندن عبارە اولەرق حقيقت واحده اولديغنه
وفصاحت وبلاغتدن هربريسنك معناى آخرله متكلمه صفت وقوعنه بناء مصنف رحمه الله اولا بونلرك
موصوفلرى اعتباريله تقسيم وتعيين وبعده هربرلرينى كندوسنه خاص ولايق اولان وجه اوزره
تعريف وتبيين ايلمشدر زيرا شىٔ واحدده اشتراكلرى اوليان حقايق مختلفه‌نك تعريف واحدده
جمعى متعذر اولوب اقسام مذكوره بيننده ايسه انسان ايله فرس ونظائرى بيننده اولان حيوان كبى
قدر مشترك منتفيدر چونكه لفظ فصاحتك اقسام ثلثه‌سى اولان مفرد وكلام ومتكلمدن هربريسنه
اطلاقى بينلرنده اولان كثرت مخالفته نظرا لفظ مشتركك معانىٔ مختلفه‌سى اوزره اطلاقى قبيلندن ولفظ
بلاغتك كلام ومتكلمه اطلاقى دخى بوقبيلدن اولەرق مثلا شمس وذهب ومعانىٔ سائره‌يه شامل اولان
مطلق عينى تعريف متعذر اولديغى كبى مطلق فصاحت وبلاغتى تعريف دخى غيرمتيسردر وبوتحقيقات
ايله مصنف رحمه اللهك عبارهٔ مضبوطهٔ جامعه ومانعه ايله اقسام فصاحت وبلاغتك تفسيرينه
كلام ناسده ظفرياب اوله‌ميوب ايراد ايلديكى عباراتى قومك اطلاقات واعتباراتندن اخذ والتقاط ايلمش
اولديغى رهين تحقق وثبوت اولوب وتعريفات مذكوره‌نك مأخذى اطلاقات واعتبارات قوم اولمق
حسبيله . لم اجد فى كلام الناس مايصلح لتعريفهما به . قولى اوزره رأى ايچون تفسير الفاظده مدخل
اولمامسيله تحميل اولنان اعتراضدن برى وناس ايله مراد شيخ وسكاكى كبى مهرهٔ مشتهرندر ديو جوابه
احتياجدن عارى اولور ستير اولميه كه تعريف بلاغتده فصاحت داخل ومعرفت بلاغت معرفت
فصاحتله حاصل اولمسى بلاغت اوزره ايجاب تقديم فصاحتى جالب وبعينه بوسبب فصاحت مفردك

فصاحت کلام ومتکلمه تقدیمنی دخی موجب اولمشدر قال رحمه الله (فالفصاحة فی المفرد خلوصه من
تنافر الحروف والغرابة ومخالفة القیاس اللغوی) فصاحتك باعتبار الموصوف اقسام ثلثه سی بیان
سابقدن مستبان اولمسیله مصنف رحمه الله تفصیل اجماله مباشرت وابتداء مفرده اولان فصاحتی
تعریف وایضاحه مبادرت ایلمشدر ومفردن مراد معنای مفرده دال اولان کلمه وکلامدن مقصود
یکدیکرینه مسند ومربوط ایکی کلمه یی متضمن اولان قول مؤلف اولدیغی مستغنیٔ ایراددر یعنی مفرده
اولان فصاحت تنافر حروفدن وغرابتدن وتتبع واستقراء لغتله استنباط واستخراج اولنان قیاسه مخالفتدن
مفردك خالص وبری اولمسیدر حتی برکلمه ده اشبو علل ثلثه دن بریسی بولنسه کلمهٔ مذکوره فصیحه اولمز
قال رحمه الله (فالتنافر نحو ✻ غدائره مستشزرات الی العلی ✻ تضل العقاص فی مثنی ومرسل) ✻ تنافر
حروف ✻ مشاهیر شعرای جاهلیه دن امرئ القیسك احد سبعهٔ معلقه اولان قصیدهٔ مشهوره سنده
واقع اشبو بیتده کی ✻ مستشزرات ✻ لفظی کبیدر ✻ تنافر ✻ کلمه ده بر وصفدر که لسان اوزره ثقلت
ونطق وتکلمده عسرتی موجب اولور بوده یا ثقلتك درجهٔ نهایتنی ایجاب ایدر نته کیم براعرابیدن
ناقه سی سؤال اولندرق ٠ ترکتها ترعی الهعخع ٠ دیو جوابداده اولمسیله بو کلامده بر نباتك اسمی اولمق
اوزره ایراد ایتمش اولدیغی کسرها وسکون عین وفتح خاء معجمه ایله هعخع لفظی کبی منتهای ثقلدن
عد اولنمشدر ویاخود ذکر اولنان مستشزرات لفظی کبی بو درجه نك مادونی اولور ابتدای بیت
٠ وفرع یزین المتن اسود فاحم ٠ اثیث کقنو النخلة المتعکل ٠ غدائره مستشزرات الی العلی ٠ تضل العقاص
فی مثنی ومرسل ٠ اولوب محبوبه نك شعر تامنی وصفدر ٠ فرع ٠ شعر تام و وافر و ٠ متن ٠ یمین وشمال صلبده
اولان عصب ولحمدر که مراد ظهردر ٠ اسود فاحم ٠ شدید السواد ٠ اثیث ٠ چوق وصیق معنالرینه‌در
٠ قنو ٠ خورما سالقیمیدر که عنبده عنقود تعبیر اولنور ٠ المتعکل ٠ قنو ایچون صفت اولوب قنوك
محصولدار اولدیغی تصریحدر ٠ غدائر ٠ غین معجمه ایله غدیره نك جمعی اولوب ذوائب معناسنه‌در
٠ ذوائب ٠ ناصیه یعنی جبینده اولان صاچ معناسنه ضم ذال وهمزهٔ ممدوده ایله ذؤابه نك جمعیدر
غدائره ده اولان ضمیر فرعه عائددر ✻ مستشزرات ✻ لفظی اسم فاعل اوله رق مرتفعات ومرفوعات
معنالرینه کسر وفتح ایله مروی ولازم ومتعدیدر ✻ علی ✻ تأنیث اعلی اولان علیانك جمعی اولوب
مراد اعالئ رأسدر ✻ تضل ✻ تغیب معناسنه‌در ✻ عقاص ✻ عقیصه نك جمعی اولوب نسوانك
صاچلرندن شد وارسال ایلدکلری خصلهٔ مجموعه معناسنه‌در ٠ مثنی ٠ مفتول و ٠ مرسل ٠ بونك خلافی یعنی
صاچك اورلمامش صنفیدر ✻ حاصل بیتین مرثیهٔ ممدوحه نك ظهرینی زین ایدن شعر تام و وافر غایت سیاه
وبار آور اولان خورما سالقملری کبی کثیر ومجتمع وناصیه سنده اولانلر جهت فوقه مرتفع اولوب
طوب طوب شد وبند ایله صالی ویرلمش اولان عقاص تعبیر اولنور قسمی اورلمش و اورلمامش اولان
ایکی قسمك میانده غیبوبت واستتار ایلدیکنی ایراد وزلفنك جامع اولدیغی اقسام واوصاف شعری
تعداددر بعضیلرك اشبو ✻ مستشزرات ✻ لفظنده اولان ثقلك منشائی حروف مهموسهٔ شدیده‌دن
اولان تا ایله مجهوره‌دن اولان زاء معجمه بینده حروف مهموسهٔ رخوه ولینه‌دن اولان شینك توسطی
اولوب مستشزر مقامنده مستشرف دینلسه بو ثقل زائل اولوردی دیو کلاملری سهو بیندر زیرا راء
مهمله دخی زا کبی مجهوره‌دن اولمسیله مستشرف دخی متنافر اولمق ایجاب ایدردی بلکه منشأ ثقل
مستشزراتده اولان شو حروف مخصوصه نك اجتماعیدر معلوم اوله که ٠ مهموسه ٠ مخرجی اوزره اعتماد
ضعیف اولان حروفدر که ٠ ستشحثك حصفه ٠ کلمه لری جمع ایدر ٠ شحث ٠ الحاح معناسنه اولوب ٠ حصفه ٠
نام مرأه‌در و ٠ مجهوره ٠ بونك خلافنده اولان یعنی مخرجی اوزره اعتماد ضعیف اولمیان حروف
باقیه‌در و ٠ شدیده ٠ عند السکون جری صوتی مخرجنده منحصر اولان حروفدر که ٠ اجدت طبقك ٠
ترکیبی جامعدر و ٠ رخوه ٠ بونك خلافی اولان حروفدر و ٠ بین بین ٠ اولان یعنی شدیده ایله رخوه بینده
بولنان حروف ٠ لم یرعونا ٠ قوانده اولان حرفلردر ✻ ابن اثیر دیمشدر که تنافر حروف برکلمه ده اجتماع
ایدن حروفك بعد مخارجی سببیله احدهمادن آخره انتقال برمحلدن دیکر محله طفره و پرتاب ایتمك

کبی

کبی اولمسندن ویا مخارجك قربی سببیله احدهمادن آخره انتقال قید وبند ایله مشی کبی اولدیغندن
دکلدر زیرا قریب المخرج اولان ٠ جیش ٠ و ٠ شجی ٠ امثالنی متنافر بولمدیغمز مثللو نظم جلیلده دخی
﴿ الم اعهد ﴾ وارد اولمشدر وبعید المخرج اولان ٠ علم ٠ و ٠ عمل ٠ و ٠ لمع ٠ امثالنی متنافر بولمیوب
فقط ٠ ملع ٠ لفظنی متنافر بولمشزدر ٠ ملع ٠ اسرع فی السیر معناسنه‌در واشبو ملع متنافر اولوب علم
متنافر اولمامسی صوتك حلقدن شفه یه اخراجی شفه دن حلقه ادخالندن ایسر اولمسنه مبنی اولیوب
قسمیندن ٠ غلب ٠ و ٠ بلع ٠ و ٠ حلم ٠ و ٠ ملح ٠ الفاظنك حسن وعدم تنافری مسلمدر بلکه الفاظده اولان
تنافر وعدم تنافر بر امر ذوقی اولوب ذوق صحیحك ثقیل ونطقنی متعسر عد ایلدیکی هر برلفظ متنافردر
وبرلفظی ذوق صحیحك ثقیل عد ایلمسیده کرك قرب ویا بعد مخارجدن وکرك اسباب سائره‌دن ناشی
اولمقدن اعمدر وبو وجهله تنافر وعدم تنافر امر ذوقی اولمسنه مبنی مصنف رحمه الله امر تحقیقنه
تعرض ایتمیوب وتعذر ضبطدن ناشی بیان اسبابنه تقید ایلمامشدر بو صورتده اولی اولان سلامت ذوقه
حواله اولنمقدر ✻ متعینانفندن زوزنی متقاربة المخارج اولان حروفك اجتماعی فصاحت کلمه یه مخل اولان
ثقله سبب اولوب لکن کلام طویل عربیده کلمهٔ غیر عربیه نك وجودی عربی اولمقدن خروجنی مؤدی
اولمدیغی کبی کلمهٔ غیر فصیحه اوزره کلام طویلك اشتمالی دخی کلامك فصاحتدن خروجنه بادی اولمز
تا که ﴿ الم اعهد ﴾ لفظنده فصاحتك فقدانی بولندیغی سورهٔ شریفه نك اخلال فصاحتنی مستلزم اوله
دیو توهم ایدوب وبعضیلر مثلا فصاحت کلمه کبی جزئك وصفی منتفی اولمقدن وصف کلك انتفاسی لازم
کلمز دیو قول زوزنی یی تأیید ایلدیلر لکن بو اعتذار غلط فاحش ناهموار اولوب زیرا فصاحت کلمات
تعریف فصاحت کلامده مأخوذ اولمسیله کلمهٔ غیر فصیحه اوزره مشتمل اولان کلام نو وجهله فصاحتدن
خروج ایتمز حالبوکه فصاحت کلمات مفهوم فصاحت کلامدن جز اولوب وصف جزئی دکلدر که
کلام بعض ثانی مدار تأیید اوله بیلسون وکلام عربیده مفرد غیر عربینك وقوعنه قیاسی قیاس فاسددر
زیرا اولا کلام عربیده یعنی قرآن کریمده مفرد غیر عربینك وقوعی غیر مسلم ومدار اعتراض اولان
٠ سجیل ٠ و ٠ مشکوة ٠ و ٠ قسطاس ٠ لفظلرینك ٠ صابون ٠ کبی لغات مشترکه‌دن اولمسی جائزدر وازغیر
اسامئ شریفهٔ سته قصور اسامئ عجمیهٔ انبیا علیهم السلامك وقوعندن ناشی تسلیم ایدلمکده قرآن
کریمده مفرد غیر عربی واقع اولمش اولسون لکن ﴿ انا انزلناه قرأنا عربیا ﴾ قول شریفنده وصف
قرأن اولان عربیدن مراد عربی الالفاظ دیمك اولدیغی مسلم اولمیوب بلکه عربی النظم
والاسلوب دیمك اولمسی محل جوازدر وباعتبار الالفاظ اولمسنی تسلیمز صورتده دخی قرآن مبینك
جمیع مفرداتی عربیه اولمق اعتباریله اولمسی مسلم اولمیوب بلکه اعم واغلب الفاظی اعتباریله اولمق
رهین جوازدر وفصاحت کلامده هر برکلمه نك فصاحتی مشروط اولدیغی کبی کلام عربیده هر برلفظك
عربیتی شرط اولمیوب بینلرنده فرق کلی موجوددر وعدم فصاحت کلمه ایله سوره نك فصاحتدن خروج
ایتمامسنی تسلیمز تقدیرده بو قول سوره نك کلام غیر فصیح اوزره مشتمل اولمسنی تفوهی مؤدی اولوب
حالبوکه قرآن کریمك کلام غیر فصیح اوزره اشتمالیله قول حاشا جناب باری یه عجز وجهلدن برینك
نسبتنی ایهامدن غیر خالیدر زیرا کلام غیر فصیح ایرادی یا عدم علمدن نشأت ایدوب جهلدر ویاخود
عدم فصاحتنه علم ایله برابر کلام فصیحه ظفریاب اولنه مامسندن ویا عدم التزامدن نشأت ایدوب
اول عجز وثانی نتیجهٔ جهل اولان سفهدر ٠ تنزهت ذاته عما یقول الظالمون قال رحمه الله (والغرابة
کون الکلمة وحشیة غیر ظاهرة المعنی ولا مأنوسة الاستعمال) ✻ غرابت ✻ کلمه نك وحشیه یعنی ماوضع لهی
غیر مأنوسه اولمسیدر ومعلومدر که لفظك معنایه دلالتی مواد وهیئتیله اوله رق بو جهتله دلالتده اولان
عدم ظهوری یا کلمه نك مواد وجوهری اعتباریله اولوب بو صورتده کتب لغت مبسوطه ده کندوسندن
بحث وتفتیشه یعنی کتب لغتی تحری ومراجعتنه محتاج اولور ٠ تکأکأتم وافرنقعوا ٠ کبی جوهریده
بو کلام عیسی بن عمر نحوی یه مسند اولوب حماردن ساقط اوله رق اوزرینه اجتماع ناس وقوعیله
٠ مالکم تکأکأتم علی تکأکؤکم علی ذی جنة افرنقعوا عنی ٠ دیمشدر مراد شخص مجنون ومصروع

كبي خلقك اطراف واكنافنه سبب اجتماع وتزاحمى استفسار ايله تفرق وتشتتلرني تكليف واخطاردر
غائقدن جاحظدن روايتـله جار الله علامه‌نك بيـانـنه كوره كلام مذكور ابو علقمه نك قولى اولوب
بعض طريق بصره‌ده مشى ايدركن غلبهٔ صفرا ايله سـاقط وبيهوش اوله رق اوحالده خلق اوزرينه
اجتماع ايله بعضيلر بو حالك زواليچون ابهامنى عصره ملازمت وبعضيـلر حى وياميت اولديغنى درك
ايتمك اوزره آذانـنـه اذان تلاوت ايدرلردى همان ابوعلقمه اللرندن تخليص كريبـان ايدرك • مالكم
تكأكأتم على كما تكأكأون على ذى جنـة افرنقعوا عنى • كلاميـله فك دهان ايتمسيله اجتماع ايدن
ناسدن بعضيلرى بو كلامى لسـان هندى اوزره تكلم شيطانه حمل ايدوب توحش وتركه تصدى ايتديلر
وياخود غرابت هيئت كلمه اعتبـاريله اولوب بوصورتده تبيين معنى ايچون بروجه بعيد تخريجنه محتاج
اولور قال رحمه الله (نحو ※ وفاحما ومرسنا مسرجا ※) عجاجك اشـبو قولنده اولان مسرج لفظى
كبي اول بيت • ومقلة وحاجبا مزججا • در • مقله • سـياه العين وياخود سياه وبياضنى جامعه اولان
شحمه‌در • مزجج • صفت حاجب اولوب مدقق ومطول معناسنه‌در ※ فاحم ※ مانند فحم شديد السواد
اولان شعر ديمكدركه • لابن • و • تامر • كبي مشبهك مشبه‌به نسبتى قبيلندندر ※ مرسن ※ انف معناسنه
مستعملدر مراد ممدوحك چشم سـياه وابروى هلال وزلف شبكون وانف موزوننى معرض وصف
وثنـاده ايراد اولوب لكن انف ايچون وصف مسرجى اتيانده برمعنى ظاهر اولمديغى جهتله بونك ايچون
جوهر كلمه‌نك دلالت ايلديكى معنيين اعتبـاريله ايكى وجه بعيد استخراجنه محتاج اولمشلردر قال رحمه الله
(اى كالسيف السريجى فى الدقة والاستواء) يعنى تخريج اول انفك سيفه وقوع تشبيهى وسيفك حداد
مشـهور اولان سريجه شـيوع نسبتى وسائطيله معناى مسرجى دقت واستواده انفى سيف سريجى‌يه
تشبيه مفهومنه حملدن عباره‌در قال رحمه الله (او كالسراج فى البريق) وجه ثانى يى بيـان اولوب يعنى
مسرجدن مراد انفك بريق ولمعانده سراج وهاجه مشابهتنى ايراد اولمسى دخى محتملدر والفظ مسرجى
اشبو وجه ثانى‌يه حمل ايتمك كسرايله سرج وجهه ديـنوب حسن معناسى و • سرج الله وجهه • قولندن بهجه
وحسنه معناسى مراد اولنديغنه قريب وانسبدر زيرا بريق ولمعان دائما موجب حسن اولوب لكن دقت
واستواده حسن مطرد دكلدر خلاصهٔ تخريجين ايكى اساسه مبتنى اولوب اول مسرجا لفظى باب تفعيلدن
اوله رق صيغهٔ تفعيل ايسه جعل ايچون قلنه‌رق مشبه ايله مشبه‌به بيننده ادعاى اتحاد ايله • المجعول سيفا سريجيا •
وياخود • المجعول سراجا • معنـالرى استخراج اولنور ثانى صيغهٔ تفعيل نسـبته حمل اولنوب مشـبهك
مشـبه‌به نسبتى بابندن اوله رق • المنسوب الى السـيف السريجى • وياخود • المنسـوب الى السراج •
معنـالرى تخريج اولنور لكن مجرد جعل ونسبتك تشبيهه عدم دلالتى سـببيله ايكيسى دخى تخريج بعيد
عد اولنمشلردر واكرچه ※ سرج ※ لفظنـك كلام عربده حسن معناسـنه اتيانى صـورتده مسرج
قولنـك اسم مفعول اوله رق بوندن اشـتقاقى اختيـار اولنسـه وجهين مذكورين ايله معنـاى بعيد
تخريجنه احتياجدن استغنابخش اوله‌جغى دركار ايسه‌ده بوصورته عدم اعتبـاره سبب • سرجه •
لفظينك بهجه وحسنه معناسنده استعمال اصليسنه عدم اطلاع وجزملريله بو معناده استعمالى سراجدن
مستحدث ومولد اولمسنه قطع وحسملريدر زيرا عند ارباب لغتده معتبر اولان لغات اصليه اولوب مولدات
مطروح نظرعـبردر شـونكله برابركه • سرج الله وجهه • قولى دخى تخريجه محتـاج اولان غرابت
مخصـوصه‌دن اولمسى يعنى حسن معناسى معنـاى مجازى اولوب احد تخريجين مذكورين ايله سراج
ايچون اولان معناى حقيـقى‌يه مناسبتى جهتـله تخريج ايدلمسى غير مسـتبعد وفقط مجمل اللغة صاحبى
• سرج الله وجهه • قولنى بهجه وحسنه معناسيله تفسيردنصكره مصراع مذكورى ايراد ايتمسى عندنده
من غير احتيـاج الى التخريج مسرجا حسن معنـاسنه اولان • سرج • لفظندن اسم مفعول اولمسنى مؤيددر
※ سؤال اولنورسه كه كتب قومدن فهم اولنديغى وجهله • غرابت • كلمه‌نك مشهورة الاستعمال اولمامسيله
مفسر اوله رق بودخى كلمهٔ معتاده مقابلى اولوب وكلمهٔ غير مشـهورة الاستعمال بحسـب قوم دون قوم
اعتبار اولنه‌جغى يعنى برلفظك استعمالى برقومه نسبتله مشهور وقوم آخره نسبتله مهجور اولديغى دركاردر

• كلمهٔ وحشيه • ايسه من غير ثقل على اللسان ذوق سليمك تنفر ايده‌جكى تركيب اوزرينه مشتمله اولان
كلمه اولوب • كلمهٔ عذبه • مقابلى اولمسيله لفظ غريب بعضا عذبه اوله رق وحشـيه‌دن اعم اولديغنـدن
غريبى كلمهٔ وحشيه ايله وكذلك غرابتى كلمه‌نك وحشيه اولمسيله تفسير استحسـان اولنه‌مز زيرا وحشيه
غريبدن من جهة الصدق ووحشيت غرابتدن من جهة التحقق اخصدر بلكه وحشيت فصاحت مفرد
ايچون قيد زائد يعنى غرابتدن خارج اوله رق نه غرابتك عينى ونه غرابتده داخلدر بلكه سابا فصاحت
مفردده معتبر اوله رق تعريف فصاحتده وحشـيتدن دخى خلوصنى ذكر ايتمك لازمدر وهرنقدر اعميتى
جهتيله سلب غرابت من جهة التحقق سلب وحشيتى مستلزم ايسه‌ده دلالت التزام تعريفاتده مهجوره‌در
الحاصل وحشيت غرابتدن خارج برامر اخص اولمسيله بونكله غرابتى تفسير غير مستحسن وبلكه
تعريف فصاحتده وحشـيتدن خلوص قيدينك عدم اتيـانى موجب فسـاد تعريف اولديغى متبيندر
واكر وحشـيتله ذكر اولنـان تفسيرك غيرى برمعنى مراد اولنورسـه اومعناجه غرابت مخل فصـاحت
اولديغنى تسليم ايتميزكه حتى فصاحته مخل اولان غرابتى اومعناجه وحشـيتله تفسير صحيح اوله جوابنده
ديرزكه وحشيه كلمهٔ غير مشهوره معناسـنه اطلاق اولنديغى كبي كلمه‌نك ظاهرة المعنى ومأنوسة الاستعمال
اولمامسى معناسـنه اطلاقى دخى كتب قومده مذكور اولان براصطلاحدر شويله كه • وحشى • باديهٔ
بى‌آب وكلاده ساكن اولان وحشه منسوب اولوب استعمالى مأنوس اولميان الفاظ ايچون استعاره اولنمشدر
و • وحشى • ايكى قسم اولوب برى غريب حسن وديكرى غريب قبيحدر و • غريب حسـن • عرب عربا
عنـدنده وحشى اولمديغى جهتـله استعمالى غير معيوبدر • شرنبث • و • قنفخر • و • اشمخر • و • اقطر •
لفظلرى كبي • شرنبث • كف ورجلينى غليظ معناسـنه اولوب اسد مراد اولنور جمعى شرابث اولديغى
دلالتيله نون زائددر • قنفخر • عظيم الجثه و • اشمخر • ارتفع و • اقطر • تفرق واشتد وافترق واجتمع
معنالرينه‌در وبو كلمات نظمده نثردن احسـندر غريب قرآن وحديث اشـبو غريب حسندندر و • غريب
قبيح • غريب الاستعمال اولمسـيله برابر سمعه ثقيـل وذوق اوزره كريه اولاندركه نظما ونثرا استعمالى
معيوبدر مثلا شخص فريد ويكانه‌يه • جحيش • وحكايهٔ امر دشـوارده • اطلخم الامر • وبيـان مفخرتده
• جفخت • دينلديكى كبي وبوقسمه غريب قبيح ووحشى غليظ اطلاق ايلدكلرى مثـلاو • متوعر • دخى
تسميه ايدرلر الحاصل الفاظ عربيه اوچ قسم اوله رق اول عرب عربا وسـائره عندنده استعمالى جارى
اولان ارض وسما امثـالى الفاظ اوله رق استعمالى على الاطلاق عيبـدن عاريدر ثانى استعمالى عرب
عربايه خاص اولوب سـائره‌يه غير متجاوز وبو مثللو الفاظك عرب عربايه كوره استعمالى غير معيوب وجائز
وسـائره‌يه نسبتله معيـوبيتى بارزدر غريب قرآن واحاديث بوقسمدن معدوددر ثالث مطلقا استعمالى
مأنوس ومتداول اولميان الفاظ اوله رق عرب عربا وسـائره‌نك جمله‌سنه استعمالى عيب اولوب بودخى
ايكى قسم اوله رق لفظ • جحيش • امثـالى ذوق وسمعه كريه وقسـم آخرى • تكأكأتم وافرنقعوا •
لفظلرى كبي كراهتدن سالمدر وتعريف غرابتده اولان غير ظاهرة المعنى ولامأنوسة الاستعمال قيدى
وحشيتى تفسيردر امدى وحشيتك بومعناجه مابين القوم متداول اولان فصاحته مخل اولمسنى منع
ظاهر الفساددر زيرا فصاحت انجق لفظك السنهٔ عربده كثرت دورانيله اولوب كثرت دوران ايسـه
استعمالده عدم انس ايله اجتماع ايتمز واكر فصاحتـله بو معنـانك غيرى برمعنى مراد ايدوبده تنـافر
وغرابت ومخالفت قياسدن هيچ برينك فصاحته مخل اولمديغى زعم وادعا اولنورسه اوحالده بحثه محل
قالميوب • لكل قوم ان يصطلح على مايشاء • دينيله بيلور قال رحمه الله (والمخالفة كون الكلمة على
خلاف القانون المستنبط من تتبع لغة العرب) يعنى • مخالفت • كلمه‌نك لغة عربى تتبع وتفتيش ايله استنباط
واستخراج اولنـان قانونه مخالف اولمسيدر لغت عربدن مراد وضع واضع ايله
موضوعه اولان مفردات الفاظ ايله مفرات موضوعه حكمنده اولان بعض مركباتدر مثلا علم صرفده
احوالى مبحوث عنها اولان منسوب كبي زيرا منسـوب فى نفس الامر مفرد اولميـوب لكن ياء نسبت
كندوسـندن جزكبي اولمسى ومشتق منزله سـنده بولنمسى حسـبيله مفرد حكمنده‌در وقانون مستنبط

مثلا • قام • مثللو ده اعلال و • مد • مثللو ده ادغامك وجوبى امثالى علم تصريفك مشتمل اولديغى قواعددر
واما • ابى يابى • و • عور يعور • و • استحوذ يستحوذ • و • قطط شعره • و • آل • و • ماء • وامثلى خلاف
قواعد اوزره لغتده ثابت ومستعمل اولان كلمات شواذدن اولوب بو مثللر قواعده مخالفتدن آزاده
و بو وجهله واضعدن ثابت اوله رق قانون حكم مستثناده در وكأن اعلال وادغام وسائره ده قاعده
وقياس وضع وبيان اولنديغى حينده بو صورتلر استثنا اولنمشدر بلكه استثنايه حاجت اولميوب
اصل مخالفت واضعدن ثابت اولان شيئه عدم موافقتدن عباره واشلهٔ مذكوره امثالى شواذك وفق
وضع واضع اوزره اولمسيله موافقت ظاهره در • ابى يابى • شاذ اولمسى باب ثالثدن اولديغى حالده
عين فعلنده احد حروف حلق موجود اولماسى و • آل • شاذ اولمسى اصلى اهل اولوب هانك الفه
قلب اولنمسى واصل • ماء • ماه اولوب همزه هادن مقلوب اولمسيدر واشبو مخالفت قياس بابنده بيان
ايتدكلرى ضابطه اكر مخالفت آخر بركلمه يه التباسى رفع كبى برعلته مبنى اختيار اولنمش اولورسه مخل
فصاحت دكلدر نته كيم طلل وشرر امثالنده فك ادغام اختيار ايدلمشدر واكر ابى يابى امثالى مجرد
واضعدن ثبوت ايچون اولورسه بو قسم دخى غيرمخلدر و بونلرك برينه مستند اولمديغى صورتده مخل
فصاحتدر قال رحمه الله (نحو ※ الحمد لله العلى الاجلل ※) اشبو قول زاجرده فك ادغام ايله واقع
اولان • اجلل • كبى قياس اولان ادغام ايله اجلدر حاصل مقال اهل تصريف لغة عربى تحرى وتفتيش
ايدرك هرقنغى لفظ عربيده ايكى حرف متجانسين اجتماع ايدوبده اول متحرك اولورسه بر برينه مزج
وادغام ايتدكلرينى مشاهده ايتملريله بونى بر قاعدهٔ مطرده اتخاذ ايتمش اولدقلرندن ذكر اولنان
اجلل لفظنى اشبو قياس وقاعده يه مخالف بولملريله اسباب عدم فصاحتدن اولان مخالفت قياسك
وجودنه مبنى كلمهٔ غيرفصيحه اولمسيله حكم ايلمشلردر (قيل ومن الكراهة فى السمع) بعضيلر • فصاحت
مفرده • ذكر اولنان تنافر حروف وغرابت ومخالفتدن خلوصه علاوة سمعده كراهتدن خلوصى
دخى اعتبار ايتمشلردر وسمعده كراهت سمع اصوات منكره يى سماعدن تبرى ايتديكى كبى اولفظك
سماعندن دخى تبرى ايتمسيله اولور زيرا لفظ اصوات قبيلندن اولوب اصوات ايسه نفس بعضيسيله
استلذاذ وبعضيسندن استكراه ايلديكى كبى بو قبيلدن اولان لفظ دخى شو قسمينه منقسم اولور
قال رحمه الله (نحو ※ كريم الجرشى شريف النسب ※) ابو الطيبك سيف الدوله ابى الحسن
على يى مدحده بحر متقارب دن نظم ايلديكى قصيده سنده واقع اشبو بيتده اولان • جرشى • لفظى
بو قبيلدن عد اولنوب لفظ مذكوردن سمعك اكراه وتنفر ايتمسى سببيله مفرد غير فصيح اولديغى
ايراد اولنمشدر • اول بيت ※ مبارك الاسم اغر اللقب ※ در • جرشى • كسرجيم ورا ايله نفس معناسنه در
• مبارك الاسم • اولمسى اسم ممدوح على اولوب امير المؤمنين كرم الله وجهه افندمز حضرتلرينك
نام ابركارينه موافقتيچوندر و • خيل اغر • جبهه سنده بياض اولان خيل اولوب هر بر واضح ومعروف
ايچون استعاره اولنمشدر مراد مشهور اللقب ديمكدر كه سيف الدوله در • حاصل معنى • ممدوح
مذكور اسمى مبارك ولقبى مشهور ونفسى كريم ونسبى شريف ديمكدر • لقب • مدح وياخود ذمى اشعار ايدن
علمدر و • كنيه • اب وام امثاليله تصدير اولناندر قال رحمه الله (وفيه نظر) قائل مرقومك تعريف
فصاحت مفرده ده كراهت سمعدن خلوصى زياده ايتمسى محل نظردر زيرا سمعده كراهت وحسنيله تفسير
اولنان غرابتده داخل اولوب • جرشى • لفظى يا سمعه كريه وذوق مستقيمه ثقيل اولميان وياخود
كريه وثقيل اولان غريب قسمندن برنده داخل و بو ايكى تقديره كوره ده غرابتدن خلوص قيدى بونك
تعريف فصاحتدن خروجنه كافيدر واشبو نظرده ديكر وجوه دخى ذكر اولنمشدر • وجه اول •
كراهت سمع اكر ثقله مؤدى اولورسه تحت تنافرده داخل والا فصاحته غيرمخلدر • وجه ثانى • قائل
مرقومك لفظ اصوات قبيلندن اولمسيله حكم ايتمسنك فسادى اولوب شويله كه محلنده مبين اولديغى
اوزره لفظ صوت اولميوب بلكه صوت ايچون كيفيتدر لكن اشبو وجهين ضعيفدر اما وجه اولك
ضعفى كراهت سمع ثقله مؤدى اولمزسه فصاحته مخل اولميه جغى ملازمه سنك ممنوعيتندر كه سبب

اخلال ثقلك غيرى برامر اولوب يعنى سمعده كراهتدن دخى احتراز ايتملرى جائزدر واما وجه ثانينك
ضعفى زيرا لفظ اصوات قبيلندن اولديغنه اتفاق ادبا اولوب ولفظ اصوات قبيلندن اولسون ويا
اولمسون بعض كلماتدن سمعك استكراهى محل اشتباه دكلدر • وجه ثالث • سمعده كراهت صوت
ونغمه راجع اوله رق چوق كره اولوركه لفظ فصيح نغم غير متناسبه واصوات منكره ايله ادا اولنمسيله
سمعدن استكراه اولنور واكثر وقوعبو اوركه لفظ غير فصيح نغم متناسبه واصوات طيبه ايله ادا
اولنه رق سمعدن استلذاذ اولنور اشبو وجه ثالث دخى شايان قبول دكلدر زيرا صوتك حسن
وقبحى مساواتده اوله رق جرشى وجحخت وملع لفظلرينك استكراهيله نفس وفخرت وعلم
لفظلرينك عدم استكراهى قطعيا معلومدر • وجه رابع • سمع اوزره كريه اولمقده جرشى لفظنه
نظير اولان افاظك تنزيل مبينده وقوعى اولوب مثلا ناقصه معناسنه اولان ﴿ ضيزا ﴾ واصلاح
سفينه ويا مسمار معناسنه اولان ﴿ دسر ﴾ لفظلرى منتظم سلك اللال آيات قرآنيه اولمشدر اشبو
وجه رابع دخى مورد بحثدر زيرا بو قبيلدن برلفظك قرآن مبينده وقوعى كراهت سمعك اسباب اخلالدن
اولمامسنه مدار استدلال اولميوب چونكه بعضا واقع اولوركه اخلال سببيته مانع اوله جق برشيئك
عروض والتحاقيله لفظك اكتساى فصاحتنى مؤدى اولور زيرا مفردات الفاظ اختلافات مقامات
ايله مختلفه اولديغى خاتمه ده ※ لكل مقام مقال لايحسن فيه غيره ※ عباره سيله بيان اولنسه كركدر
اشبو • ضيزا • و • دسر • لفظلريده بو قبيلدندر نته كيم ابن حاجب بعض كره غيرفصيح اولان شيئه
برامرك التحاقيله اكتساى فصاحت ايلديكنى تصريح و ﴿ اولم تروا كيف يبدئ الله الخلق ثم يعيده ﴾
قول شريفيله استدلال وتوضيح ايلمشدر زيرا فصيح اولان باب ثلاثيدن اوله رق • بدأ يبدأ •
اولوب باب افعالدن • ابدأ • مسموع دكلدر لكن • يعيد • لفظنه مقابله و مقارنتله • يبدئ • لفظ مزيدى
كسب تناسب ايدرك احراز فصاحت ايتمشدر قال رحمه الله (والفصاحة فى الكلام خلوصه من
ضعف التأليف وتنافر الكلمات والتعقيد مع فصاحتها) فصاحتك قسم ثانيسى اولان فصاحت كلامى
تعريف اولوب يعنى كلامده اولان فصاحت متضمن اولديغى كلمه لرك فصاحتيله برابر كلامك ضعف
تأليف وتنافر كلمات وتعقيددن خالص اولمسيدر • مع فصاحتها • قولى • خلوصه • قولنده كلامه عائد
اولان ضميردن حال وبوقيد • زيدا جلل • و • شعره مستشزر • و • انفه مسرج • مثللو كلاملردن
احترازه داللدر وبونك • وتنافر الكلمات • قيدنده اولان كلماتدن حال اولمسى غيرجائز زيرا بو صورت
كلمات غيرفصيحه اوزره مشتمل اولان كلام كلماتى متنافره اولسون اولمسون فصيح اولمق صورتنى
استلزام ايده جكى امر بارزدر چونكه كلام مذكور اوزره كلمات فصيحه نك تنافرندن خالصدر
ديلمك صادق اولور شويله كه خلوصدن مستفاد اولان نفى فصاحت كلمات ايله مقيد اولان تنافره
توجه ايدوب حالبوكه نفيك شئ مقيده توجهنده شايع اولان مقيد باقى اولسون اولمسون قيده توجهيدر
قال رحمه الله (فالضعف ان يكون تأليف اجزاء الكلام على خلاف القانون النحوى المشتهر فيما بين
معظم اصحابه حتى يمتنع عند الجمهور) يعنى اشبو تعريف فصاحت كلامده مأخوذ اولان ضعف تأليف
ايله مراد اجزاى كلامك سبك وتأليفى ميان معظم اصحاب نحوده مشتهر اولان قانون نحوينك خلافى
اوزره اولوب حتى كه عند الجمهور ممتنع ومهجور اولمسيدر لفظا ومعنا • اضمار قبل الذكر • كبى
واما قانون مشتهر وغيرمشتهردن هرايكيسنه مخالف اولان كلام ضعيف اولميوب بلكه فاسددر قال رحمه الله
(نحو ضرب غلامه زيدا) بو كلام غير فصيحدر زيرا اتيان ضمايرده رجوع ايده جكى اسمك لفظا
وياخود معنا ذكرى مسبوق اولمسى قانون مشتهر نحويدن اولوب بو كلامده ايسه غلامه ضميرى
نه لفظا ونه معنا ذكرى سبقت ايتميان زيده راجع اوله رق قانون مذكورك خلافنده واقع و بو وجهله
عند الجمهور تأليف ممتنع اولمسيله اسباب اخلال فصاحتدن ضعف تأليفك وجودى متحققدر فقط
ائمهٔ نحودن اخفش اشبو تركيب امثالنده يعنى فاعله متصل اولان مفعول به ضميرنده اضمار قبل الذكرك
جوازنه قائل اولوب وابن جنى اخفشه تابع اولمشدر شوجهتله كه فعل متعدينك فاعل كبى مفعول بهيده

شدت اقتضاسی اولمسیله مفعوله متصل اولان ضمیر فاعلده اضمار قبل الذکر جائز اولدیغی کبی بالعکس
فاعله متصل اولان ضمیر مفعولده دخی جوازنی اختیار ایتمشلردر وطرف جمهوردن جوابده هرنقدر
فاعل ومفعولك هر برلرینی اقتضای فعلده تساویلری درکار ایسه ده لکن فاعلی اقتضاسی ملاحظهٔ
عقلیه‌ده مفعولی اقتضاسی اوزرینه مقدمدر زیرا مفعوله تعلق اولان نسبت وقوع فعل فاعله متعلق
اولان نسبت صدور فعلدن صکره ملحوظ اوله‌رق فاعل رتبه‌ده مقدم ومفعولك ذکری حینده فاعلك
اقتضای تقدم رتبیسی حسبیله سبق ذکری متوهم اولوب بوجهتله مفعوله متصل اولان ضمیر فاعلده
اضمار قبل الذکر لازم کلز ومفعولده بوحالك فقدانی سببیله مقیس علیه اوله‌مز دینلمشدر واخفش
بومدعایه شاعرك ・جزی ربه عنی عدی بن حاتم・ جزاء الکلاب العاویات وقد فعل・ وشاعر آخرك
・ولما عصی اصحابه مصعبا・ ادی الیه الکیل صاعا بصاع・ قوللریله استشهاد ایلمشدر زیرا ・ربه・
ضمیری عدیه و・اصحابه・ ضمیری مصعبه راجعدر ・جزی ربه・ قولی ・عدی بن حاتم・ علیهنه دعا
اولوب تفألا صیغهٔ ماضی ایله ایراد ایدرك ・وقد فعل・ دیمشدر ・عنی・ لفظنده عن ❊ واتقوا یوما
لاتجزی نفس عن نفس ❊ قولنده بیان اولندیغی وجهله بدله محمولدر و・قد فعل・ قولنده واو حالیه
اولوب ضمیر رب لفظنه عائددر ・عاویات・ صایحات معناسنه‌در بیت ثانیده ・مصعب・ برشخصك
اسمی اولوب ・ادی・ ضمیری کل واحد من الاصحابه و・الیه・ ضمیری مصعبه عائددر ・صاعا بصاع・
اصلنده جملهٔ اسمیه اولوب نصبه عدول ایله ادی ضمیرندن حال اولوب ・مقابلا صاعا من العصیان بقدر
صاع من المکافات・ تقدیرنده‌در ❊ یعنی نه زمانکه اصحاب مصعب اظهار عصاوت ایتدیلرسه
هر برلرینه مصعب معاملهٔ عصاوتلرینه کوره مجازات ایله مقابله ایلدی دیمك اولور لکن ضمیرك مدلول
فعل اولان مصدره ارجاعی تأویلیله کلام اخفش رد ومنع اوله‌رق بیت اولده استشهاد اولنان ربه
ضمیرنك مدلول فعل جزی اولان جزأ مصدرینه وبیت ثانیده اصحابه ضمیرنك مدلول فعل عصی اولان
عصیانه عائد اولمسی صورتیله اول ・رب الجزاء・ و・ ثانی ・اصحاب العصیان・ تقدیرنده ایدوکی بیان
اولنمشدر نته کیم ❊ اعدلوا هو اقرب للتقوی ❊ قول شریفنده هو ضمیری اعدلوا امرینك مداولی
اولان عدله راجع اولدیغی تصریح کردهٔ اصحاب تفاسیردر واما شاعرك ❊ جزی بنوه ابا الغیلان
عن کبر ❊ وحسن فعل کما یجزی سنمار ❊ قوللیه ❊ الا لیت شعری هل یلومن قومه ❊ زهیرا علی ماجر من
کل جانب ❊ قولنده ・بنوه・ ضمیری ابو الغیلانه و・قومه・ ضمیری زهیره راجع اولمسی شاذ اولوب مقیس
علیه اوله‌مز بیت اولده ・عن کبر・ لفظنده اولان عن ❊ فعلت هذا عن امرك ❊ قولنده اولدیغی
کبی مابعدنك ماقبلنه سببیتنی افاده ایدر ویاخود ❊ لترکبن طبقا عن طبق ❊ قول شریفنده اولدیغی
کبی بعد معناسنه‌در (مفهوم بیت کبرسن وشیخوخت وحسن فعل وضعفیت موجب احسان
وعنایت شیلر اولدیغی حالده ابو الغیلان حقنده ابناسی سنمار حقنده ظهور ایدن مجازات کبی عکسیله
معامله واجرای اسائت ایتدکارینی افاده‌در ・سنمار・ ظهر کوفه‌ده نعمان بن منذر ایچون قصر خورنق・
انشا ایدوب ملوك سائره ایچون مثلی بنا ایتمامك اوزره یدنعمانده هدم قصر حیات ایدن شخص
رومینك اسمیدر جای مکافاتده مشاهد مجازات اولنلر حقلرنده ایراد اولنور امثالدندر قال رحمه الله
(والتنافر ان تکون الکلمات ثقیلة علی اللسان) یعنی・ تنافر کلمات・ کلماتك لسان اوزره ثقیله
اولمسیدر بوده یا ثقلنده متناهی اولور (کقوله ❊ ولیس قرب قبر حرب قبر ❊) شاعرینك
بوقولی کبی صدر مصراع ❊ وقبر حرب بمکان قفر ❊ اولوب ・حرب・ برشخصك اسمیدر ・قبر ثانی・
اسم لیس اولوب ・ولیس قبر قرب قبر حرب・ تقدیرنده اوله‌رق ضرورت ایچون تأخیر اولنمشدر
・قرب・ مقارب معناسنه‌در ・مکان قفر・ ماء وکلادن خالی مکان دیمکدر عجایب مخلوقاتده بیان
اولندیغی اوزره ・هاتف・ اسمنده طوائف جندن برطائفه اولوب بونلردن بریسی حرب بن امیه‌یی صیحهٔ
مهلکه ایله اهلاك ایدرك مقام تأسفده بو بیتی انشاد ایلمشدر که مفهومی مدفن حرب عمارت آب وکلا
ومجاورت قبوردن خالی برفضای تنك وتنهاده اولدیغی ایرادن عبارة‌در اصحاب ذوق وسلیقه

کلمات مذکوره‌نك اجتماعی سببیله مصراع مذکورده مخل فصاحت اولان تنافرك وجودیله حکم ایلمشلردر
وتنافردن برقسمی درجهٔ متناهیه مادونی اولوب بوقسمه اشارتله بیوردیلرکه (ومنه قوله ❊ کریم
متی امدحه امدحه والوری معی ❊ واذا مالمته لمته وحدی ❊) یعنی ابی تمامك بحر طویلدن اشبو قولیده
تنافردندر ・الوری・ مبتدا و・معی・ خبر وواو حالیه‌در ❊ یعنی مشار الیه برکریمدر که حقنده سرد مدایح
ومحامد تصدیق کردهٔ انام واسناد مساوی وملام مهجور موافقت اولی الافهام اولوب استحقاق
ستایش وثنا ایله متحلی واسباب لوم وقدحدن متخلیدر دیمك اولور شاعرمرقومك ・اذا لمته・
قولنده تحقق وجودده مستعمل اولان اذا ایله صیغهٔ ماضی‌یی استعمالنده ثبوت دعوایی ایهام اعتبار
لطیفی اولوب کأن کندوسندن حق ممدوحده لوم صادر ومتحقق اوله‌رق برکیمسه مشارك
اولمدیغی افهامدر لکن مقابلهٔ مدحده لوم اتیانیله ذم ویا هجا ایراد ایتامسنی وزیر صاحب معایبدن
عد ایلمشدر مصنف رحمه الله ایضاحده بیت مذکورده منشأ تنافری بیانده حالیله ها بیننده اولان قرب
مخرج جهتیله ・امدحه・ قولنده ثقل اولدیغی ایرادن مرادی امدحه لفظنده اولان نوع ثقلتك لفظ
مذکورك تکرر وانضمامیله کسب تضاعف ثقلتدن ناشی مخل فصاحت اولان تنافرك حصولنی بیاندن
عبارة اولوب والا لفظ مذکور نظائرندن ・فسبحه・ امثالی الفاظك نظم کریمده وقوعی جهتله قرآن
مبینك کلام غیر فصیح اوزره اشتمالیله مقال اقتضای دیانتجه محالدر واما ماسبقده قرآن کریمك
سببیتی مرتبل اوله‌جق اسبابك وجودندن ناشی اسباب مخلهٔ فصاحتی شامل اولان کلماتی اشتمالنده دائر مرور ایدن
کلام کلمه حقنده اولوب کلام حقنده اولمامسیله کلامین بیننده توفیق متحققدر ومنشأ اخلال فصاحت
امدحه لفظنك تکریری اولدیغی ابن عمید تصریح وابی تمامی بو بیت ایله ابتداء تعییر وتعییب ایدن ابن عمید
اوله‌رق حروف حلقدن حا وهایی جمع ایتمش اولان لفظ مذکوری تکرار ایتمك مناهج اعتدالدن
خارج وتنافر کامل اولدیغی صراحتیله تقدیح ایلمشدر مصنفك ایراد ایلدیکی مثالین بیننده
اولده منشأ ثقل نفس اجتماع کلمات وثانیده اجتماع حروف کلمات اولمسیله‌ده فرق دیکر متحققدر
وبعضیلر حمامی‌یه نسبت مسجد وقندیل وسطل کبی یکدیکره مناسب اولمیان کلماتك اجتماعنی دخی
تنافردن عد وزعم ایدوب بو ایسه وهمدر زیرا بومثللو کلمات غیر متناسبه‌یی جمع لسان اوزره موجب
ثقل وفصاحته مورث خلل اولمیوب بلکه بوصورت یالکز مخل بلاغتدر قال رحمه الله (والتعقید
ان لایکون ظاهر الدلالة علی المراد لخلل اما فی النظم) ・تعقید・ عقد ایتك معناسی مصدر بسند حمل
اولندیغی تقدیرده صفت متکلم اوله‌رق صفت کلام اولان ・ان لایکون ظاهر الدلالة・ مفهومنه
حملی صحیح اولمیوب بلکه حاصل بالمصدر اوله‌رق مبنی للمفعول اولمق اوزره ・معقد・ معناسنه محمولدر
زیرا صیغ مصادر اصل نسبتده استعمال اولندرق مصدر اطلاق اولندیغی کبی بعضا مصدردن
حاصل اولان هیئتده دخی استعمال اولندرق حاصل بالمصدرله معبردر وبو هیئت لازمده حرکه وقیامدن
حاصل اولان ・تحرکیت・ و・ قائمیت・ کبی یالکز فاعل ایچون وفعل متعدیده عالمدن عالمیت ومعلومیت
کبی فاعل ومفعولدن هر برلری ایچون اولور مصدرك معلوم ومجهول اولمسندن مراد دخی اشبو
حاصل بالمصدرك معناسی اولان هیئتندن عبارة‌در یعنی کلامك معقد ومغلق اولمسی کلامك برخللدن
ناشی معنای مراد اوزره عدم ظهور دلالتی اولوب بوده یا نظمده اولان خللدن اقتضا ایدر شویله که
مقام تأخیرده تقدیم ومقام تقدیمده تأخیر ویاخود محل ذکرده حذف واظهارده اضمار امثالی اسبابدن
ناشی ترتیب الفاظ ذهنده اولان ترتیب معانی‌یه منطبق اولمامسیله هرنقدر کلام عربده ثابت وقوانین
اوزره جاری ایسه‌ده خلاف اصل اوله‌رق صعوبت فهم مرادی موجب اولور وتعریف فصاحت
کلامده ضعف تألیفك ذکری تعقید لفظی‌یی ذکردن مغنیدر زیرا منشأ تعقید لفظی لفظده اصل
اولان شیئه مخالفتدن عبارة اولوب سبب ضعف تألیف دخی عینیله بودر دینیله‌مز زیرا بینلرنده عموم
من وجه واردر شویله که سبب تعقید هر برلری کلام عربده شایع الاستعمال وفقط مخالف اصل
واولی اولان امورك اجتماعی اولمق جائز اولدیغی کبی امور مذکوره‌دن بعضیسیله‌ده تعقید حاصل

اولمسی جائز واشبو صورت اخیره ده ضعف ایله اجتماعی بارز اولوب لکن امور مذکوره نك اجتماعیله اقوی واشد اوله رق ضعفدن انفراد ایلر نته کیم بیت فرزدقده مبتدا ایله خبر وموصوف ایله صفت بینلرنده اجنبی وقوعیله حاصل اولان تعقید تقدیم مستثنا ایله کسب ازدیاد ایلمشدر قال رحمه الله

(کقول الفرزدق فی خال هشام ❋ وما مثله فی الناس الا مملکا ❋ ابو امه حی ابوه یقاربه ❋ ای لیس فی الناس حی یقاربه الا مملکا ابو امه ابوه) تعقیده مثال شاعر ماهر فرزدقك بو بیتیدر که هشام بن عبد الملك ستایش حال خالنده انشاد ایلمشدر ممدوح مرقوم ابراهیم بن هشام بن اسماعیل مخزومی اولوب ٠مخزوم٠ اسم قبیله در ٠حی یقاربه٠ احد یشبهه فی الفضائل معناسنه در ٠مملکا٠ رجل اعطی الملك والمال یعنی صاحب ملك ومال اولان ذات بیهمال دیمکدر که مراد هشامدر ٠ابو امه٠ ضمیری مملکه عائد اولوب ملك مذکورك والدامی دیمکدر ٠ابوه٠ ضمیری ابراهیم ممدوحه راجع اولوب ٠ابو امه ابوه٠ جمله سی مملکه صفتدر (مفهوم بیت ابراهیم ممدوحه فضل وکمالده صاحب ملك ومال یعنی اورنك نشین جاه وجلال اولان هشام بن عبد الملکدن غیری ناسده مثل وعدیل اولمیوب ومالك ملك اولان هشام بن عبد الملك والد مادری ابراهیم ممدوحك والدی هشام بن اسماعیلدر الحاصل بین الانام دخترزاده سی هشام بن عبد الملکدن ماعدا ابراهیمك جلائل فضائلده مثل ونظیری نابوددر دیمك اولور سیاق مقال واد حلال تابع خصال خال اولمسی حکم مشهوریله ملك مشارالیهك ممدوح مرقومه مشابهتی قبل ممدوحدن منتقل اولمق مدیحهٔ غیر صریحه سنی دخی شاملدر اشته فرزدقك بو بیتنده ترتیب معانی یه موافق اولان حق عباره ٠لیس مثله فی الناس حی یقاربه الا مملك ابو امه ابوه٠ اولوب مبتدا اولان ٠ابو امه٠ ایله خبر اولان ٠ابوه٠ بینی اجنبی اولان ٠حی٠ لفظیله وموصوف اولان ٠حی٠ ایله صفت اولان ٠یقاربه٠ میانی اجنبی اولان ٠ابوه٠ ایله فصل اولنوب ومستثنی اولان ٠مملکا٠ مستثنی منه اولان ٠حی٠ اوزرینه تقدیم وبو تقدیمه مبنی مملکا نصب اولنمشدر والا مختار اولان بدلیتدر زیرا بدلیتده مستثنا ایله مستثنا منه بیننده مطابقت حصولیله برابر بدل کلامده مقصود ومستثنا فضله اولمق جهتی دخی باعث رجحانیتدر امدی تقدیم مستثنی صعوبت فهمی مؤدی اوله رق اصل واولی یه مخالفتله برابر کلام عربده شایع الاستعمال اولوب لکن ذکر اولندیغی اوزره نه اصوله مخالف وفقط استعمالی شایع اوله رق مبتدا ایله خبر وصفت ایله موصوف بیننده اولان فصل اجنبیدن حاصل اولان انعقاد اشبو تقدیم سببیله کسب ازدیاد ایدوب حتا که واقف قصه اولمیان اشخاصه کوره معنای بیتی ادراك مشکل وبوجهتله تحقق تعقید ایله فصاحته مخل اولمشدر بعضیلر ٠مثله٠ مبتدا ٠حی٠ خبری اولوب لفظ ٠ما٠ لغت تمیمه اوزره عامل اولمدیغنده وبعضیلر بالعکس ٠حی٠ مبتدا و ٠مثله٠ خبر اولوب ومانك بطلان عملی تقدیم خبره مبتنی اولسنه ذاهب اولدیلر لکن بو وجهیندن ایکیسی دخی معناده موجب قلق واضطرابدر زیرا وجه اوله کوره معنی ٠لیس مماثله فی الناس حیا یقاربه٠ ووجه ثانی یه کوره ٠لیس حی یقاربه مماثلا له فی الناس٠ دیمك اولوب مفاد اول مماثلی وار ایسه ده مقارب دکلدر ومفاد ثانی مقارب وار ایسه ده مماثل دکلدر دیمك اولور الحاصل مفاد اول مقاربی مماثلدن ومفاد ثانی مماثلی مقاربدن نفی اولوب غرض شاعر ایسه ازغیر ملك مجموع مماثل ومقاربی نفیدر اویله اولنجه صحیح اولان ٠مثله٠ اسم ما و ٠فی الناس٠ خبر و ٠حی یقاربه٠ مثله دن بدلدر وبو صورتده بیت مذکورده بدل اولان ٠حی یقاربه٠ ایله مبدل منه اولان ٠مثله٠ بیننده ٠الا مملکا ابو امه٠ ایله فصل وقوعی دخی موجب تعقیددر قال رحمه الله (واما فی الانتقال) ویاخود معنای مراد اوزره کلامك عدم ظهور دلالتی کلامدن بحسب اللغة مفهوم اولان معنای اولدن مقصود متکلم اولان معنای ثانی یه ذهن سامعك انتقالنده حاصل اولان خللدن ایچون اولور وبو خلل معنای مقصوده دال اولان قرینه لرك خفاسیله برابر وسائط کثیره یه محتاج اولان لوازم بعیده ایراد اولنمسندن نشأت ایدر شارح مرحومك صدد بیان خلاده ایراد ایلدیکی ٠ وذلك الخلل یکون لایراد اللوازم البعیدة المفتقرة الی الوسائط الکثیرة٠ قولنده واقع لوازمدن مراد لازم واحد ومتعدده شامل

اولان جنس لازم اولوب کذلك واسطهٔ کثیره دخی مافوق واحد معناسنه کثرتله متصفه اولان جنس واسطه مفهوم منه محمولدر زیرا جمع محلی باللامك استغراقه استحالهٔ حملی حیننده مجازا جنسه حملی جاریدر قال رحمه الله

(کقول الآخر ❋ ساطلب بعد الدار عنکم لتقربوا ❋ وتسکب عینای الدموع لتجمدا ❋) انتقالده خللدناشی حاصل اولان تعقید اشبو عباس بن احنفك قولی کبیدر ٠تسکب٠ تصب معناسنه رفع ایله اولوب دلائل الاعجازده شیخك مبنای کلامی اولان روایت صحیحه بو مرکزده اوله رق نصب توهمدز شاعر مرقوم سکب دموعی یعنی کوز یاشی دوکه سنی فراق احبادن لازم کلان کآبت وحزندن کنایه ایدوب وبو کنایه ده مصیب اولمشدر زیرا چوق کره بکا حزنه دلیل اولور شویله که بکانك حزنه لزومی عقلا وعرفا معلوم اولوب انسانه برحال ناملایم اصابتنده روحك قلبده توجهی موجب اوله رق اوحالده قلبدن صعود ایدن بخارك دماغه حین وصولنده مایه انقلاب ایله طریق عیندن سیلان ایدر انکیچون ٠ ابکانی واضحکنی٠ دینوب سائی وسرنی معناسی مراد اولنور نته کیم حماسینك ❋ ابکانی الدهر ویاربما ❋ اضحکنی الدهر بما یرضی ❋ بیتنده واقع اولمشدر (مفهوم بیت دهر بوقلمون کندوسنی مضار ومساوی ایله محزون وبعضا ارضا ایده جك منافعله مسرور وممنون ایلدیکنی قومنه ندا وخطاب ایله بیاندرکه مراد انقلابات کونیه یی اتیاندر لکن شاعر مرقوم یعنی عباس بن احنف دوام تلاقی ووصالك ایجاب ایلدیکی فرح وسروردن جود عین ایله کنایه اتمسنده خطا ایلمشدر قال رحمه الله

(فان الانتقال من جود العین الی بخلها بالدموع لا الی ماقصده من السرور) شاعر مرقومك سبب خطاسی زیرا جود عیندن انجق مفارقت احبا وارادهٔ بکا حال حزننده عینك دموعی بخل اتمسنه انتقال اولنه بیلوب یوقسه ملاقات اصدقا ومواصلت اودا ایله حاصل اولان سرور وصفایه انتقال اولنمز یعنی ٠وتسکب عینای الدموع لتجمدا٠ قولندن مراد شاعر بکایه دوام وملازمتدن غرض حصول وصول احبا ایله تحصیل فرح وسرور اولوب حالبوکه ٠لتجمدا٠ قولندن اشبو حصول فرح معناسی استنباط اولنه مز زیرا عینك انجمادی حال حزنده عینك دموعی بخل اتمسندن کنایه اوله رق معنای مقصودك خلافنی مفیددر انکیچون مسرتدن کنایه اوله رق مقام دعاده ٠ لا ابکی الله عینك٠ دینلدیکی کبی ٠لازالت عینك جامدة٠ دینلمز و٠ سنة جماد ٠ قوللری٠ لامطر فیها٠ معناسنه و٠ ناقة جماد٠ کلامی لالبن لها مفهوم منه محمولدر کأن ناقه وسنه مطر ولبنه بخل اتمش اولورلر ابیات حماسیدن ❋ الا ان عینا لم تجد یوم واسط ❋ علیك بجاری دمعها لجمود ❋ بیتنده دخی واقع اولمشدر ٠واسط٠ مشهد عالیٔ جناب حسین ابن علی رضی الله عنهما اولان کربلای معلادر ٠لم تجد٠ جوددن اولوب ٠بجاری دمعها٠ بدمعها الجاری دیمکدر ٠لجمود٠ خبر ان در (مفهوم بیت یا امام تحقیقا یوم واسطده سن شهید مظلوم عالیقدر اوزره دمع جاریسیله سخا اتمیان عین عین جود وبخیلدر دیمك اولور اکر دینلورسه که لفظ جودك مجاز اوله رق عینك دمعدن مطلقا خلونده استعمالی استعمال المقید فی المطلق اولوب بعده بومعنی ایله مطلق مسرتدن کنایه اولنمشدر زیرا دمعدن مطلقا خلو عین عادتا مسرته لازمدر جوابنده دیرزکه بوتوجیه هرنقدر کلام مذکورك صحت واستقامتنه کفایت ایده جك وجه وجیه ایسه ده تعقید معنویدن مدار اخراج اوله مز زیرا ذهنك سهولتله بو معنایه عدم انتقالی انکار اولنه مز حالبوکه تعقید معنویدن خالی اولان کلام کندوسنده معنای اولدن معنای ثانی یه انتقال ظاهر اولوب حتی سامع هنوز متکلم وسط کلامده اوله رق تقریری اتمام اتمکسزین معناسنی تخیل ایده جك مرتبه ده اولمسیدر ستبر اولیدکه معنای ثانیسی اولمیان کلامك مراد اولان معنای اوله ظهور دلالتیله برابر انتقاله صالح معنای ثانیسی اولمامق تقریبیله معقد وغیر معقد بیننده واسطه اولمسی لازم کلور دینیله مز زیرا قریبا بحث بلاغتده معلوم اوله جغی اوزره کندوسنده معنای ثانی اولمیان کلام عند البلغا درجهٔ اعتباردن ساقط منزله سنده در (معنای بیت تحقیقا عادت زمان واخوان عکس مطالبی اتیان ونقیض مقاصد اوزره جریان اولوب وبن بوآنه دکین قرب وسروره طالب اولدیغم حالده حزن وفراقدن دیکر برشی حاصل ایده مدیکم جهتله بعد ازین

بعد وفراق طلب ایدرم تا که قرب و وصال حاصل و مقرر اوله وحزن وکأبتی داعی اولورم تا که فرح و مسرت میسر اوله دیمکدر اشته بو معنی . تسکب . لفظی اضمار ان ایله . بعد الدار . اوزره معطوف اوله رق نصب اولندیغی تقدیرده اولوب اکرچه لفظ مذکور رأی صوابه موافق اولدیغی اوزره رفع اولنورسه . معنی . الان بکا واظهار حزن ایدرم تا که مستقبلده قرب و وصال ایله سرور وفرح حاصل اوله دیمک اولور و بو تقدیرده . تسکب . ساطلب . اوزرینه معطوف اولوب . سکب دموع . تحت طلب شاعرده داخل اولمزلکن دهر سکب دموع مطلوبیدر ظن وقیاس ایدرك ضدنی اتیان ایتمك غرضیله شاعر مرقوم سکب دموع اوزره مکب اولوب مطلوب اولان برامره ملازمت ایدرکبی بکایه ملازم اولمش اولدیغی استمراره دال اولان صیغهٔ مضارعدن مستبان اولور . بین القوم . مشهور اولان معنی بودر و بونده اولان تکلف وتعسف خفی دکلدر و منشائی معانیده عدم تعمق وتغوص وکلام مهرهٔ سلفی فك تفحصدر وصحیح اولان طلب فراق ایله مراد شاعر فراق ایله طیب نفس وفراق اوزره نفسنی توطین وتمکیندر بوصورتده (معنای بیت الیوم بن بعد وفراقی نفسمه تطییب وتحسین ونفسمی مقاسات احزان واشواق اوزره توطین وتمکین ایدرم والم شدائدی تجرع ایدوب لاجل الاشواق عیندن افاضهٔ دموع ایدن حزنه تحمل ایدرم تا که بو سبیله وصل دائم ومسرت غیر زائل حاصل اوله زیرا . الصبر مفتاح الفرج . دینلمشدر وهر عسرك یسر ایله تعاقبی نص مبین ایله بیلنمشدر وهر بدایتك برنهایتی اولدیغی میزان تجاربده سنجیده ایدلمشدر دیمك اولور اشته دلائل اعجازدن مفهوم اولان معنی بودر و بوصورتده . ساطلب . قولنده اولان سین صاحب کشافك ﴿ سنکتب ماقالوا ﴾ قول شریفیله مواقع سائره‌ده ذکر ایتدیکی اوزره تأکیده محمول اولور قال رحمه الله (قیل ومن کثرة التکرار وتتابع الاضافات) بعضیلر فصاحت کلامده ذکر اولنان ضعف وتنافر وتعقیددن خلوص ایله برابر کثرت تکرار وتتابع اضافاتدن خلوصی دخی علاوه ایدوب بونلرك دخی مخل فصاحت اولدیغی اعتبار ایتمشلردر فقط واحدی بعد الذکر اعاده تکرار و بونك ما فوقی کثرت تکراردر قال المصنف رحمه الله (کقوله سبوح لها فیها علیها شواهد) کثرت تکرار ابو الطیبك بحر طویلدن ❋ وتسعدنی فی غمرة بعد غمرة ❋ سبوح لها منها علیها شواهد ❋ قولی کبیدر که ایکی درجه تکریر ضمائرله کثرت تکراری مؤدی اولمشدر . غمرة . ماء محیطك اسمی اولوب مراد شدت و مشقتدر . سبوح . یا سجدن فعول بمعنی فاعل اولوب جری و سیری مطبوع ومستحسن اولان فرس سابحدر بوصورتده معنای حقیقیسی اوزره استعمال اولنمش اولور ویاخود سباحت فی الماءدن مشتق اولوب جریان آبه شبیه سیر ومشی ایدرك راکبی اتعاب ایتمیان فرس معنای مجازیسنه محمول اولور بوصورتده استعارهٔ تبعیه اولوب فرسك مفازیٔ برده جودت سیری سباحته تشبیه و . سباحت . جودت سیر فرس ایچون استعاره اولنمش اولور . وجه شبه . بلا اتعاب سرعت سیر اولوب شارح مرحوم ابتدای کلامنده معنای اول حقیقیی تصریح و بعده مزج متنین صورتیله بالکز اشبو وجه شبهی اتیان ایدرك معنای مجازی‌یه اشارت وتلمیح ایلمشدر . منها . ظرفی شواهددن حال و . علیها . معنای علامت ودلالتی تضمین ایله شواهده متعلق اوله رق لها صفت سبوحدر . شواهد . لها ظرفنك موصوفه اعتمادی جهتیله فاعلیدر وضمائرك کلیسی سبوحه راجع وتقدیر کلام . سبوح لها من نفسها علامات ودلائل شاهدة علی نجابتها وجودتها . اولوب (مفهوم بیت فرسنك جیادت سیر ایله اتصافنی وکندوسنه ایام شدائد متوالیه‌ده اعانه واسعادنی وجودت ونجابتنه دلالت ایده‌جك شواهد وعلامات ایله موسوم اولدیغی بیاندن عبارەدر قال المصنف رحمه الله (وقوله حمامة جرعی حومة الجندل اسجعی) و . تتابع اضافات . ابن بابکك بحر طویلدن ❋ حمامة جرعی حومة الجندل اسجعی ❋ فانت بمرئی من سعاد ومسمع ❋ قولی کبیدر بو بیتده . حمامه . منادا اولوب . یاحمامه . تقدیرنده اضافهٔ لامیه ایله جرعایه مضافدر جرعا اوتسز وقوملق دوز یر معناسنه مد ایله اجرعك تأنیثی اولوب ضرورت شعر ایچون قصر اولنمشدر . وجرعا . حومه‌یه و . حومه . برشیئك معظمی معناسنه

اوله رق جندله مضافدر . جندل . بسکون النون وفتح الدال حجر معناسنه اولوب مجازا سنکستان یعنی طاشلق محل معناسنده مستعملدر . سجع . هدیر حمام یعنی کوکرجین و امثالنك صوتیدر . فلان بمرئ منی ومسمع . قولی فلان برحیثیتده‌درکه بن انی کورر وسوزنی ایشیدرم دیمکدر بو مثللو ترکیبده رائی وسامع مدخول من اولمق قاعدهٔ عربدر (مفهوم بیت صحرای مستویهٔ پرحجاره‌ده اولان حمامه‌یه محبوبه‌سی سعاد کندوسنی کوروب وصوتنی ایشیده‌جکی محلده اجرای سجع وترنم بلیغ یعنی لسان حال ایله پیامنی تبلیغ ایتمسیله خطابدر اشته بو بیتده . حمامه . و . جرعی . و . حومه . و . جندل . لفظلری بیننده بلا فاصله اوچ مرتبه توالیٔ اضافه وقوعی سبب اخلال فصاحت عد اولنمشدر قال رحمه الله (وفیه نظر) بعض مذکورك تعریف فصاحت کلامده اشبو کثرت تکرار وتتابع اضافاتدن خلوص قیدنی زیاده ایتملری محط نظردر زیرا اکر تکرار کلمات وتتابع اضافات لسان اوزره موجب ثقالت لفظ اولورسه واقعا مخل فصاحت اولوب لکن تعریفده اولان تنافردن خلوص قیدیله احتراز حاصلدر واکر ایراث ثقلتدن آزاده اولورسه فصاحته غیر مخلدر زیرا علی الاطلاق مخل فصاحت اولمسیله حکم نوجهله قابل اوله بیلور که ❋ (الکریم ابن الکریم ابن الکریم ❋ یوسف ابن یعقوب ابن اسحاق ابن ابراهیم) ❋ حدیث شریفنده وارددر عبد القاهر استادی وزیر معتصم صاحب کندوسنه اضافات متداخله‌نك عدم حسننی بیان ایله بوندن لزوم احتراز ایله تنبیه ایدوب واضافات متتابعه‌نك لفظا ومعنا حصول ذم غرضیله الفاظ قبیحه‌دن عد اوانه رق هزل وهجایه دائر اولان اقوالده استعمالی روایتنی ذکر ایلمشدر نته‌کیم شاعرك ❋ یاعلی ابن حمزة ابن عمارة ❋ انت والله ثلجة فی خیارة ❋ قولی کبی . ثلجه . قار و . خیارة . معروف اولان خیار ویاخود بایله ارض رخوه معناسنه‌در (مراد طبیعت خیار بارد اوله رق ثلج ایله اجتماعنده برودتی تزاید بوله‌جغندن مهزولنی برودت تامه ایله هزل وهجو وارض رخوه معناسنه حملی تقدیرده ارض بی نباتده اولان ثلجك عدم فائده‌سی مناسبتیله مهزولنی بی‌سود اولمقله ذم وهزودر شیخ اشبو کلام صاحبی اتیاندنصکره دیمشدر که تتابع اضافاتك اکثر مواضعده ثقیل اولدیغنده شك اولمیوب لکن استکراهدن سالم اولدیغی صورتده ملح ولطافتی دخی مثبتدر شاعرك ❋ فظلت تدیر الکأس ایدی جآذر ❋ عتاق دنانیر الوجوه ملاح ❋ قولی کبی اول بیت ❋ ذهبنا الی الخمار والنجم غائر ❋ غلالة لیل طرزت بصباح ❋ در . بیت خمار . میکده . و . غائر . غارب معناسنه‌در . غلاله . ثوب رقیق معناسنه اولوب بقیهٔ قلیلهٔ لیل ایچون استعاره اولنمشدر . ظلت . تامه اولوب دامت معناسنه‌در . جآذر . جؤذرك جمعیدر جؤذر ضم جیم وسکون همزه وفتح وضم ذال ایله کیك وبقر وحشیه بوزاغوسیدر . عتاق . جمع عتیق اولوب کریم معناسنه ومابعدنه اضافه‌سی لفظیه‌در ودنانیرك وجوهه اضافه‌سی مشبه‌بهك مشبهه اضافه‌سی قبیلندن اولوب . کریم الوجوه الشبیهة بالدنانیر . مفهومنده‌در مآل بیتین نجوم زاهرات صبح سفید ایله کسب طراز ایدن جامهٔ رقیق لیلده متواری اولوب یعنی ستارکان آسمان تصدیٔ افول واغتراب وشب تار انفلاق تباشیر صبح ایله هجوم شحنهٔ نهاردن مغارب اینی المفره شتاب ایلدیکی هنکام سحر خیز خواب‌انکیزده هم صحبتان بزم دخترز له عزم دار الصفا ایلدککه هنوز اول وقت شفقریزده مانند دنانیر لامعه متلألئة الوجوه اولان آهوان ساقیان مایح السیما ادارهٔ اقداح نشوه پیاده دائر ایدیلر دیمك اولوب خلاصه وقت سحر عزم میکده ایله ایادیٔ ساقیان ملاحدن مناولهٔ اقداح راح پرواح ایتمش اولدیغی بیاندر علم بدیعده ذکر اولنان . اطراد . دخی اشبو مایح غیر قبیح اولان تتابع اضافاتدن معدوددر که اسماء ممدوح وغیریسنی بلا تکلف فی السبك ترتیب ولادت اوزره اتیاندن عبارتدر نته‌کیم قاتل عتیبه اولان ربیعه‌نك ❋ ان یقتلوك فقد ثللت عروشهم ❋ بعتیبة ابن الحارث ابن شهاب ❋ قولنده واقع اولمشدر . ثل عرشه . قوللری برشخصك وقوع قتلنده ایراد اولنور ضرب امثالدن اوله رق . ثلل . هلاك معناسنه و . ثل البیت . هدمه مفهومنده‌در . عرش . عنقك کاهلده مغروزوم کوز اولدیغی محل اولوب سریر معناسنه دخی کلور (مفاد بیت ربیعه نفسنه خطاب ایله شاید سنی قوم عتیبه هلاك

ظفر یاب اولسه‌لر دخی لابأسدرکه سن انلرك عرشی متابه‌سنده اولان عتبه یی اهلاك ایلدك دیمکدر) اشته
بو بیتده بلا تکلف فی السبك اضافات متتابعه ایله ربیعه وبعده پدری حارث وثالثا جدی شهاب ایراد
وبوتقریب ایله اجرای صنعت اطراد اولنمشدر ومصنف رحمه اللهك ایضاحده کلام شیخدن ایراد
ایلدیکی تحقیقات تتابع اضافاتی بین المضافین مضافك غیری برشی واقع اولمیوب بیت اولده اولدیغی کبی
مرتبه اولمقدن ویاخود حدیث شریفده اولدیغی کبی مرتبه اولمامقدن تعمیم قیلدیغی وحدیث شریف
مذکوری کثرت تکرار وتتابع اضافاتدن جمیعسنه مثال اوله‌رق ایراد ایلدیکی وتتابع اضافاتدن
مرادی ما فوق واحد اولدیغی اشعار ایدر سؤال اولنورسه‌که کثرت تکرار وتتابع اضافاتدن
خلوصی شرط ایدن بعضك مرادی متنده مذکور اولان بیتین کبی تتابع اضافات مرتبه وشیء واحده
نسبتله کثرت تکرار دیمکدر وحدیث مذکور بوندن سالم اولوب زیرا کریم وابنیتله موصوف اولنلردن
هر بریسی آخرك غیریسی اوله‌رق تکرار شیء واحده نسبتله اولمیوب اضافات دخی مرتبه دکلدر
جوابنده دیرزکه اشبو تتابع اضافات مرتبه ایله امر واحده نسبتله اولان تکرار اکر موجب ثقلت
وبشاعت اولورسه بنه تنافر ایله احتراز حاصلدر واکر ثقل وکراهتی ایجاب ایتمزسه فصاحتی اخلالی
یوجهدر زیرانه کیفیتده مخل فصاحتدر دینیله بیلورکه تنزیل مبینده واقع اولمشدر مثلا ﴿ مثل دأب
قوم نوح ﴾ و ﴿ وذکر رحمة ربك ﴾ قول شریفلرنده اولان اضافات مرتبه کبی و ﴿ ونفس وما
سواها فالهمها فجورها وتقویها ﴾ قول شریفنده نفسدن عباره اولان امر واحده نسبتله
تکرار ضمائر کبی قال رحمه الله (وفی المتکلم ملکة یقتدر بها علی التعبیر عن المقصود بلفظ فصیح)
متکلمده اولان فصاحت برملکه‌درکه اوملکه سببیله مقصوددن لفظ فصیح ایله تعبیره مقتدر اولنور
ملکه مقولهٔ کیفدندر متبر اولمیه‌که کتب کلامیه دلائل وتفاصیلیله مشحون اولدیغی اوزره
موجودات ایکی قسم اولوب یا بالذاته عدمی ناقابل ویاخود لذاته عدمی قابل اوله‌رق اول واجب
وثانی ممکندر واجب الوجود لازم الوجود مفهومنده اولوب جناب باریك لازم الوجود لذاته
اولمقلغی ذاتی وجودنی مقتضی اوله‌رق ذات الهیه‌دن انفکاك وجود عقلا ممتنع اولمسیدر وانفکاك
وجود وجود ذاتدن زائل اولوب بدلنده عدمله اتصافیدر واشبو امتناع عقلی یه دلیل زیرا واجب الوجود
اولمیوبده ممکن الوجود اولمق لازم کلسه برعلته اوعلت دخی دیکر برعلته محتاج اوله‌رق امکان ایله
محاط اولان احاد سلسله منقطع اولمیوب تسلسلی مستلزم اولور تسلسل ایسه باطل اوله‌رق بطلان
ملزوم ایله مطلوب اولان وجوب وجود باری ثابت اولور تفصیلات وایضاحاتی مطولات کتب
کلامیه‌ده مسرووددر وقسم ممکنك لذاته عدمی قابل اولمسندن مراد وجود وعدم ذاته لازم ومقتضا
اولمیوب احدهمانك انفکاکی جائز اولمسیدر واشبو قسم ممکن قسمینه منقسم اوله‌رق بری جوهر
ودیکری عرضدر زیرا قسم ممکن یا برموضوعده یعنی مادام الحلول برمحل مقومده اولور ویاخود اولمز
اول عرض ثانی جوهردر ومشهور اولان اعراض مقولات تسعده منحصره‌در زیرا عرض یا بالذاته
قسمتی مقتضی ویاخود غیر مقتضی اولوب اول کمدر کم برعرضدرکه لذاته قسمتی قبول ایدر اعداد
ومقادیر یعنی مثلا خط وسطح کبی واشبو کمیات ایکی‌یه منقسم اولوب بری منفصلدر اعداد کبی
وبری متصل اولوب متصلده ایکی قسمدرکه بری قار الذاتدر اجسام کبی ودیکری
غیر قار الذاتدر زمان کبی و ثانی یعنی قابل قسمت اولمیانده یانسبتی اقتضا ایتمز ویا ایدر ثانی
مقولات نسبیه اولوب یدی قسمدر اولکیسی این درکه برشیئك مکانده حصولنه دینور مثلا زیدك بیتده
اولمسی کبی ثانی متی درکه برشیئك زمانده حصولیدر مثلا فلان کون کسوف اولمسی کبی ثالث وضعدرکه
برشیئه بعض اجزاسنك بعض اجزاسنه وکندوسندن خارج اولان اموره نسبتی سببیله حاصل اولان
هیئتدر رابع اضافتدرکه برشیئه نسبت اخرایه قیاس ایله عارض اولان نسبتدر نسبت اخراده یانسبت
عارضه‌یه موافق اولور اخوت کبی ویا مخالف اولور ابوت کبی خامس ملکدرکه برشیئه کندوسنی
احاطه ایدن شیء آخر سببیله حاصل وانتقالیله منتقل اولان هیئتدر تعمم وتقمص کبی سادس ان یفعل درکه

برشیئك غیریسنده مؤثر اولمسیدر مدت قطعده قاطع کبی سابع ان ینفعل درکه برشیئك غیریسندن
متأثر اولمسیدر مدت انقطاعده منقطع کبی و اول یعنی نسبتی اقتضا ایتمیان کیفدر وقد ما کیفی
هیئة قارة لاتقتضی قسمة ولانسبة لذاته دیو رسم وتعریف ایتمشلردر یعنی برهیئت قاره‌درکه لذاته
نه قسمت ونه نسبت قبول ایتمز دیمکدر وهیئتله عرض بینده فرق اولمیوب شوقدرکه عروض یعنی
شیء آخرده حصولی اعتباریله عرض وفی نفسه حصولی اعتباریله هیئت دینیلور و قاره ایله
مراد محلنده ثابت دیمکدر اشبو قارة قیدیله حرکه وزمان وفعل وانفعال و لاتقتضی قسمة قیدیله کم
خارج اولوب وقید ثالث اولان ولانسبة ایله سائر اعراض نسبیه یعنی این ومتی ووضع واضافه وملك
خروج ایدر و لذاته قوللری لماهیته معناسنه اولوب اقتضای محل واسطه‌سیله قسمت ویانسبتی مقتضی
اولان کیفیاتك تعریفده دخولیچوندر مثلا سواد لذاته مقتضیء قسمت اولمیوب لکن انقسام محلیله
منقسم اولور کذلك کافهٔ عرض بحسب الوجود نسبتی مقتضیدرکه حصول فی الموضوعدن عبارتدر
لکن بونسبت اعراض نسبیه‌ده اولان نسبت کبی لذاتها دکلدر زیرا اعراض نسبیه من حیث الماهیة
نسبتی مقتضیدر وتعریف کیفده احسن اولان متأخرونك آتی الذکر تعریفلریدر زیرا متقدمین
هیئة قارة تعبیر ایدوب ومتأخرین عرض تعبیر ایتملریله تعبیر اولده ثانی‌یه نسبتله خفا واردر وتعریف
قدما اوزره نقطه ووحدت واردلردر زیرا بونلر موجوداتدن اولدقلری تقدیرده اعراضدن اولوب
علی قول کیفدن وعلی قول مقولات تسعه‌دن خارجلردر وحدت برشیئك تمام ذات یعنی ماهیتنده
متشارکی اولان اموره منقسم اولمیه‌جق حیثیتده اولمسیدر و نقطه حرف خطدر وبرده اکر
حرکه کیفیاتدن قیلنورسه قارة قیدیله اخراجنه وجه اولمیوب واکر اینددن دینیلورسه لایقتضی نسبة قولیله
واکر کمدن عد اولنورسه لایقتضی قسمة قیدیله خارجدر وعلی کل الوجوه قید مذکور مستدرکدر وفعل
وانفعال دخی لایقتضی نسبة قولیله وزمان مقولهٔ کمدن اولمسیله لایقتضی قسمة قیدیله خارجدر
متأخرون کیفی ﴿ انه عرض لایتوقف تصوره علی تصور غیره ولایقتضی القسمة واللاقسمة فی محله
اقتضاء اولیا ﴾ قوللریله تعریف ایتمشلردر معنی کیف برعرضدرکه تصوری غیریسنی تصوره توقف
ایتمز ومحلنده اولدیغی حالده قسمت واقتضاء ذاتی ایله لاقسمتی اقتضا ایلمز دیمکدر غیر ایله مراد
امر خارجدر قید اول یعنی لایتوقف تصوره علی تصور غیره قیدی اعراض نسبیه‌دن احترازدر
زیرا اعراض نسبیه‌یی تصور غیریسنی تصوره توقف ایدر وتوقفله مراد بدون تصور الغیر اصلا
تصوری ممکن اولمامقدر وقید ثانی یعنی لایقتضی القسمة قولی ایله مراد قسمت وهمیه‌در تاکه کم
خارج اوله زیرا کم قسمت وهمیه‌یی قبول اقتضا ایلر وقید ثالث یعنی واللاقسمة قیدی وحدت
ونقطه‌یی اخراج ایچوندر زیرا بونلر لاقسمت اقتضا ایدر فی محله قولی ظرف مستقر اوله‌رق لایقتضینك
فاعلندن حال اولوب لایقتضی القسمة واللاقسمة حال کونه فی محله مفهومنده‌در وبو قیدك فائده‌سی
عدم اقتضاء قسمت ولاقسمت اعراض نسبیه‌ده اولان توقف کبی باعتبار التصور اولمیوب باعتبار الوجود
اولدیغنه اشارتدر واکر بویله اولمسه کم خروج ایتمز زیرا کمی تصور قسمت ولاقسمتی مستلزم اولمدیغی
بدیهیدر و اقتضاء اولیا قولی اقتضاء ذاتیا معناسنه اولوب عدم اقتضاء لاقسمته قیددر وبونکله
تقیید لاقسمتی اقتضا ایدوب لکن اقتضاسی لذاته اولمیان کیفی ادخال ایچوندر بسیط حقیقی‌یه اولان
علم کبی زیرا بوعلم لاانقسامی اقتضا ایدرسه‌ده لذاته اولمیوب بلکه متعلق اولان بسیط حقیقی سببیله‌در
امدی حقیقت کیف معلوم اولدیسه ستیر اولمیه‌که کیف استقراء اقسام اربعه‌ده منحصر اولوب
اول حواس خمس ظاهره ایله محسوس اولان کیفیات و ثانی کیفیات مختصه بالکمیاتدر استقامت
واستداره وعدده زوجیت وفردیت کبی ثالث کیفیات استعدادیه‌در صلابت ولین کبی رابع
کیفیات نفسانیه‌درکه ذوات انفس حیوانیه‌یه مختصه اولان کیفیاتدر علم وحیوة وصحت ومرض کبی
وبو کیفیات نفسانیه‌دن راسخه ومستحکمه اوله‌رق موضوعندن اصلا زائل اولمیوب ویاخود
زوالی متعسر اوله‌جق حیثیتده اولورسه ملکه والا حال دینیلور کتابت کبی زیرا کتابتك اوائلی

حال اولوب كسب استحكام و رسوخ ايلدكده ملكه اولور امدی · ملكه · نفسده راسخه اولان بر كيفيت
معناسنه اوله رق مصنفك · ملكة · قولی فصاحت هيئت راسخه‌دن اولديغنی اشعار ايچوندر حتی
اكتساب رسوخ فصاحتله متحلی اولميان كسه مقصوددن لفظ فصيح ايله تعبير ايلسه اصطلاحده
فصيح دينلمز و · يقتدر بها علی التعبير عن المقصود · ديوب · يعبر عن المقصود تركيب موجزيله ايراد
اتمامسی ملكهٔ اقتداری اولان كسه‌يه نطق وعدم نطق حالنده فصيح تسميه اولنديغنی اشعار ايچوندر
يعنی كركسه مقصودنی برزمانده لفظ فصيح ايله تكلم اينسون وياخود قطعا لفظ فصيح ايله متكلم
اولميوب لكن كندوسيچون لفظ فصيح ايله تعبير مقصوده ملكهٔ اقتدار اولسون بلا فرق فصيح اطلاق
اولنور ديمكدر واكر يعبر دينلسه فصاحت فی الجمله مقصودنی لفظ فصيح ايله نطق ايليان كيمسه‌يه
خاص اولمق لازم كاور · بلفظ فصيح · قولی مفرد ومركبه تعميم ايچوندر زيرا · عن المقصود ·
قولنده اولان لام استغراق ايچون اولوب · كل ماوقع عليه قصد المتكلم وارادته · ديمكدر بوصورتده
اكر · لفظ فصيح · محلنده · بكلام فصيح · دينلسه ايدی فصاحت متكلمده هر برمقصوددن كلام فصيح
ايله تعبيره وجوب اقتداری اقتضا ايدردی بو ايسه محالدر زيرا بعض مقاصد اولور كه اندن مفردك
غيريله تعبير ممكن اولمز مثلا برشيئك حسابنی صاحب ماله تبليغه مأمور اولان محاسبه اجناس مختلفه‌نك
القا وتعدادی مراد اولنديغی صورتده · دار · غلام · جاريه · ثوب · بساط · وغيريسی علی الانفراد ايراد
اولنمق اقتضا ايدر بناء عليه مصنف لاجل التعميم · بلفظ فصيح · تعبيرنی اختيار ايلمشدر و بعضلرينك · كلام
فصيح · وياخود · لفظ بليغ · تعبيرلريله عدم ايرادی مركبه ومفرده تعميم ايچوندر ديو توجيهی سهو
ناموجه اولوب بلاغت فصاحت متكلمده شرط دكلدر اكر بو تعريف ادراك وحيوة امثالی سائر اسباب
اقتداره صادق اوله رق اغيارنی مانع اولمز دينلورسه جوابنده ديرزكه · يقتدر بها · ده اولان باء سببيه
اولوب و بو مذكورات شرائط اقتداردن اوله رق اسباب اولديغی مسلم دكلدر زيرا · سبب ·
مسببده مؤثر و · شرط · مؤثرك تأثيرده موقوف عليهيدر و بالفرض بونلر دخی اسبابدن اولمسی تسليم
اولنسه باء سببيه‌دن فهمه متبادر اولديغی اوزره مراد سبب حقيقی وكامل اولان سبب قريب اولوب
اشياء مذكوره ايسه اسباب بعيده‌دندر قال رحمه الله (والبلاغة فی الكلام مطابقته لمقتضی الحال
مع فصاحته) · بلاغت كلام · كلامك فصاحتيله برابر مقتضای حاله مطابقتيدر · حال · ايله مراد
كلامك وجه مخصوص اوزره تكلمنی مقتضی يعنی اصل معنايی ادا ايدن كلام ايله برخصوصيت
اعتبارنی داعی اولان امر اولوب · مقتضای حال · اشبو خصوصيت معتبره‌دن عباره‌در مثلا برماده
اوزرينه اولان حكمی مخاطبك منكر او لتلقی برحالدركه حكمك تأكيدنی اقتضا ايدر وتأكيد او حالك
مقتضاسيدر وكلامك مقتضای حاله مطابقتنك معناسی مثلا حال اكر تأكيدی اقتضا ايدرسه
كلام مؤكد اولمسی واكر تأكيددن اطلاق وخلوص اقتضا ايدرسه تأكيددن عاری اولمسی وكذلك
حال مسند اليهك حذفنی اقتضا ايدرسه حذف اولنوب ذكرنی مقتضی اولورسه ذكر اولنمسيدر
وعلم معانينك مشتمل اولديغی تفصيلاتك جمله‌سی بوسياقده‌در لسان تركيده دخی معلومدركه بركسه‌يه
عادتا برشيدن معلومات ويريله‌جكی حالده فلان ماده شويله‌در دينلور واكر مخاطبك حالنده او ماده‌يه
عدم اعتماد اكلاشيلورسه مثلا فلان ماده تحقيق شو وجهله‌در دينلور ودها زياده صدد انكارده
بولنانلره اعتماد ويره‌جك تعبيرات مؤكده ومقنعه ايله وقسمله ايراد اولنور · مع فصاحته · ضميری كلامه
راجع اولوب · مطابقته · قولنده اولان ضميردن حالدر مراد بلاغتك اشبو مقتضای حاله مطابقت وفصاحتدن
عباره اولان امرينك وجوديله تحقق وحصولنی بيان اولوب الحاصل فصاحت تحقق بلاغته شرطدر
قال رحمه الله (وهو مختلف فان مقامات الكلام متفاوتة) مقامات كلام نسق واحدده اولميوب
بحسب الاقتضا متفاوته اولمسيله مقتضای حال يكديكره مخالف وغير مطرددر · حال · ايله مقامك
يكديكرندن فرق وتغايری امر اعتباری اولوب مفهوملری متغاربدر زيرا وجه مخصوص اوزره تكلمه
داعی اولان امر كلامك برخصوصيت اوزره كندوسنده ورودنه محل اولديغی ملاحظه وتوهم

اعتباريله مقام وكلام مذكورك زمان ورودی اولديغی توهم حسبيله حالدر يعنی توهم اول مقامك
مفهومنده وتوهم ثانی حالك مفهومنده معتبر اولمسی اعتباريله متغاير ومتعدد وكلامده اعتبار خصوصيته
داعی اولان امر اولمق قدر مشتركنده متحدلردر وشوجهتله دخی بينلرنده برفرق اعتباری جاريدركه
مقامك مقتضايه اضافتی اعتبار اولنوب مقام تأكيد ومقام اطلاق ومقام حذف ومقام اثبات دينلور
وحالك مقتضی‌يه اضافه‌سی اعتبار اولنوب حال انكار وحال خلوذهن دينلور امدی مقامات كلام
بربرينه شبيه اولميوب متفاوته وغير مطرده اولمسی حسبيله مقامات تحول ايتدكجه داعی اولدقلری
خصوصات دخی تبدل ايتمسی ضروری وبرمقامه لايق اولان اعتبار وخصوصيت ديكر مقامه مناسب
اولان اعتبارك غيريدر وذكر اولنديغی اوزره حال ايله مقام متحد المفهوم اولمق حسبيله مقتضيات
مقامك اختلافی اختلاف مقتضيات احوالك عينيدر
مصنف رحمه الله مقامات كلام متفاوته اولديغنی مجملا ايراددنصكره ضبط مقتضيات احواله اشارت
اجماليه ايله برابر تفاوت مقاماتك تفصيلنه شروع ايلمشدر و · اشارت اجماليه · نك بيانی بودركه قريبا
ذكر اولنه‌جغی اوزره · مقتضای حال · حال ومقامه مناسب اولان اعتباردن عباره اولوب يوقسه
حال ومقام اواعتباری موجب اوله رق تخلفی ممتنع ديمك دكلدر و · اعتبار مناسب · يا اجزاء جمله‌يه
وياخود جملتين ومافوقنه مختص اولوب وياخود بونلردن هيچ برينه اختصاصی اولمز اما اجزاء جمله‌يه
مختص اولان اعتبار مناسب يا · نفس اسناده · راجع اولور حكمدن وحكمك تردد وانكارندن ذهن
مخاطبك حال خلونده اسنادك تأكيددن عاری وياخود حال تردد مخاطبده استحسانا وحال انكار
مخاطبده بحسب الانكار بر ويا اكثر تأكيد ايله وجوبا مؤكد اولمسی كبی مثلا مجرد قيام عبد اللهدن
اخبارده · عبد الله قائم · دينلور ومخاطب قيام وعدم قيامنده متردد اوله رق سائل اولورسه
استحسانا ومنكر ايسه وجوبا تأكيد ايله · ان عبد الله قائم · دينلور وانكاری زياده‌جه ايسه ايكی
درجه تأكيد ايله · ان عبد الله لقائم · دينلور الحاصل درجهٔ انكاره كوره تشديد تأكيد اولنور وياخود
اعتبار مناسب · مسند اليهه · راجع اولور مثلا مسند اليه محذوف ويا ثابت ومعرف وياخود · رجل
عالم جائنی · كبی منكر مخصوص ويا غير مخصوص اولمسی و · ضرب زيد قائما · كبی تو ابعدن برشيئه
مقارن ومصاحب اولوب ويا اولمامسی ومسند اوزره مقدم ويا مؤخر ومسند اوزرينه مقصور
ويا غير مقصور اولمسی كبی وياخود اعتبار مناسب · مسنده · راجع اولوب مسند اليهده ذكر اولنان
اعتبارات مسندده دخی جاری اولور وبونكله برابر مسندده ديكر اعتبارات دخی جاری اولوب
شويله‌كه مفرد ويا جمله اولور ومفرد اولديغی صورتده فعل ويا غيريسی اولور وجمله اولديغی
صورتده اسميه وياخود فعليه وياخود شرطيه اولور ومتعلق ايله مقيد ويا غير مقيد اولور نته‌كيم
قريبا تفصيل اولنسه كركدر واما جملتين ومافوقنه مختص اولان اعتبار مناسب جملتينك فصل
ويا وصلی كبيدر واما بونلردن برينه مختص اوليان اعتبار مناسب باب ثامنده ذكر اولنه‌جق
وجوه اوزره مساوات وايجاز واطناب كبيدر وبو ذكر اولنان مقال حديث اجماليدركه بو حديثی
علم معانی تفصيل ايدر اشته بو مقدمه معلوم اولديسه ايمدی ديرزكه مقام تنكير يعنی مسند اليه
وياخود مسندك تنكيری مناسب اولان مقام مقام تعريفه وحكمك مقام اطلاقی مقام تأكيده وحكمك
وفاعل ومفعول وامثالنه تعلق فعلك مقام اطلاقی ادات قصر ايله مقام تقييدنه ومسند اليهك اطلاقی
تابع ايله مقام تقييدنه ومسند ومتعلق مسندك مقام اطلاقی شرط وياخود مفعول ويا حال ويا غيريسيله
تقييدی مقامنه ومسند اليه ويا مسند ويا متعلقاتنك مقام تقديمی مقام تأخيرنه ومقام ذكر مقام حذفه
مباينده‌ر ومصنف رحمه الله بو معنايی بيان ايچون بيورورلركه (فمقام كل من التنكير والاطلاق
والتقديم والذكر يباين مقام خلافه) امدی تنكير وتعريف واطلاق وتقييد وتقديم وتأخير وذكر
وتركدن هر برلرينك مقامی مقام خلافنه مباينده‌ر قال رحمه الله (ومقام الفصل يباين مقام الوصل)
ومقام فصل مقام وصله مباين اولور ومصنفك بو قولی ماقبلندن فصل ايله مستقلا ايرادی ايكی

امره مبنيدركه بريسى فصل ووصل بابى عظيم الشان ورفيع القدر اولديغنه تنبيه اولوب حتى بعضيلر
بلاغتى فصل ووصلى معرفته حصر ايتمشلردر ايكنجيسى فصل ووصل جملهٔ واحده مافوقنه مختصه
اولان احوالدن اولمسيدر قال رحمه الله (ومقام الايجاز يباين مقام خلافه) ومقام ايجاز مقام اطناب
ومساواته مباين اولور ومصنفك بونى دخى صورت استبدادده ايراد ايلمسى جمله وجزء جملهيه عدم
اختصاصنه وباب عظيم كثير المباحث اولديغنه مبنيدر ومفتاحده • ولكل حد ينتهى الكلام اليه مقام •
قوليله مقام ايجاز واطنابك تفاوتنه اشارت ايتمشدر زيرا ايجاز ايله اطناب نسبيين اولدقلرندن
هر برلريچون حدود ومراتب متفاوته اولوب اشبو مراتبدن هر برلرينك مقامى مقام آخره مباينددر
قال رحمه الله (وكذا خطاب الذكى مع خطاب الغبى) وخطاب غبى ايله خطاب ذكيده بويله اولوب
مقام اول مقام ثانىيه مباينددر زيرا اعتبارات لطيفه ومعانىٔ خفيه غبىيه نامناسب وذكىيه جسباندر
• ذكا • نفس ايچون اكتساب آرا وافكاردن طولايى معده اولان قوهٔ ذهنك شدت وحدتى وفطنت
بوقوه نك تصور وارداته جودت تهيؤى اولهرق ذكا وفطنتدن هر برى صفات ذهندن اولوب
فقط اول اكتساب آرا وافكاره وثانى غيردن فهم كلامه نسبتله در • وغباوت • فطنت مقتضاى
شان وفطرتى اولان كيمسه نك عدم فطنتيدر بناء عليه مقابل غبى فطن اولهرق مصنف ايچون ذكى
تعبيرنه بدل فطن اختيارى انسب ايسهده ذكا وفطنت بيننده اولان قريبته مبنى يكديكرى مقامنده
استعمالى شايعدر قال رحمه الله (ولكل كلمة مع صاحبتها مقام) وهر بر كلمه ايچون صحبتنده بولنان
كلمهٔ اخرى ايله برمقام واردركه اوكلمهيه اصل معناده مشارك اولان ديكر كلمه ايله مقام مذكوردن
مهجوردر مثلا شرطه اقترانى قصد اولنان فعل ايچون ادوات شرطدن هر برلريله برمقام
واردركه آخريله برابر اوفعل ايچون مقام مذكور غير مناسبدر وادوات شرطدن هر برلريچون
مثلا فعل ماضى ايله اولان مقام مضارعه مقارنتنده غيرجسباندر كلمات استفهامده بويلهدر ومسند اليه
ايچون مسند مفردله اسم اولسون وياخود فعل ماضى ويا مضارع اولسون برمقام اولوب جملهٔ فعليه
ويا اسميه ويا شرطيه وياظرفيه ايله مقام آخر واردر زيرا صاحبه ايله مراد كلمهٔ حقيقيه ايله جمله
شامل اولان كلمهٔ حقيقيه حكمنده اولنلردن اعمدر وكذلك مسند اليه ايچون • زيد حسن غلامه • كبى
مسند سببى ايله برمقام ومسند فعلى ايله مقام آخر اولوب نظائريده بونلره مقيسدر امدى تقديم وتأخير
واطلاق وتقييد وامثال مذكورهدن جملهسى اعتبارات مناسبهدر قال رحمه الله (وارتفاع
شان الكلام فى الحسن والقبول بمطابقته للاعتبار المناسب وانحطاطه بعدمها) بو كلام • وهو مختلف •
قولنه معطوف اولوب غرض تعدد مراتب بلاغتى وبعضيسنك بعضيسندن علو وانحطاطنى تبيين
وبعده اعلا واسفلى تعيين اولديغى ماسبقده افاده اولنمشيدى يعنى كلامك فى نفسه باب حسنده
وعند البلغا قبولده كلام آخره نسبتله ارتفاع شان وجلالتى مقتضاى حاله يعنى حال ومقامه مناسب
ولايق اولان اعتباره مطابقتى وحسن وقبولده انحطاط شان ودرجهسى اعتبار مناسبه عدم انطباق
وموافقتى حسبيله اولور • اعتبار مناسب • ايله مراد بحسب السليقه وياخود بحسب تتبع تراكيب البلغا
متكلمك حال ومقامه مناسب اولهرق اعتبار ايلديكى امردر برشيئه نظر وحالنه رعايت اولندقده
• اعتبرت الشيء • دينلور بوصورتده • للاعتبار المناسب • قولى صفتك موصوفه اضافهسى قبيلندن
اولهرق تقدير كلام • بقدر مطابقته للامر المناسب المعتبر • ديمك اولور وبو امرك معناده اعتبارى
اولا وبالذات ولفظده اعتبارى وساطت معنى ايله ثانيا وبالعرضدر • وشان الكلام • ايله مراد شان
كلام فصيح اولوب حرف تعريف كلام فصيح مسبوق الذكره اشارتدر • وحسن • ايله مراد موجب
ومنشائى بلاغتده داخل اولوب مقتضاى حاله مطابقتدن عباره بولنان حسن ذاتى اولهرق حسن
عرضى دكلدر چونكه كلام بعض كره محسنات لفظيه ويا معنويه ايلهده كسب ارتفاع شان ايدرسهده
لكن محسنات مذكوره خارج تعريف بلاغت اولوب بلاغت مطابقت مع الفصاحتدر قال رحمه الله
(فمقتضى الحال هو الاعتبار المناسب) امدى • مقتضاى حال • حال ومقامه مناسب اولان تأكيد

واطلاق

واطلاق وسائر مار البيان اعتباراتدن عبارهدر • فمقتضى الحال • قولنده اولان فا بو كلامك ماقبلنه
تفريع ونتيجه اولديغنه دلالت ايدر شو وجهله كه كلام فصيحك ارتفاع شانى انجق اعتبار مناسبه
مطابقتيله اولوب بونك غيريسى اولمديغى اضافهٔ مصدر مفيد حصر اولمق تقريبيله كلام سابقدن
مستفاددر زيرا مثلا • ضربى زيدا فى الدار • قولنك معناسى ماضربت زيدا الا فى الدار اولوب اسم
جنس يعنى لفظ واحدله قليل وكثير اوزره واقع اولان كلمه قرينهٔ مخصصهدن مجرد اولهرق استعمال
اولنورسه استغراق جنس ايچوندر بوصورتده • وارتفاع شان الكلام • الخ قولنك معناسى جميع
ارتفاعات كلامك اعتبار مناسبه مطابقتى سببيله حاصلهدر ديمك اولوب حصرى مفيددر ومعلومدركه
كلامك كسب ارتفاعى بلاغته منحصر اولوب بلاغت ايسه كلام فصيحك مقتضاى حاله مطابقتيدر
اويله اولنجه بومقامده ايكى مقدمه حاصل اولوب بريسى كلامك ارتفاعى انجق اعتبار مناسبه مطابقتيله
اولديغى ومقدمهٔ ثانيه ارتفاع كلام مقتضاى حاله مطابقتيله اولوب غيريسيله اولمديغيدر بوصورتده
اعتبار مناسب ومقتضاى حال ايله مراد شيء واحد اولمق لازم كلوب والا حصريندن بريسى وياخود
ايكيسى باطل اولور شارح مرحوم بو مقدمه جاى مناقشه اولديغنه تنبيه نظرله اشارت ايتمش
ايسهده خطابياتده بومثللو مقدمات منتج مطلوب اولديغى معلومدر
ومعلوم اولهكه اشبو كلامك مقتضاى حاله تطبيق شيخ عبد القاهرك • نظم • ايله تسميه ايلديكى
شيدركه نظمى تعريفده كلام كندوسيچون تأليف واصاغه اولنان اغراض مقتضاسى اوزره كلملر
بيننده معانىٔ نحوى طلب وتوخيدر ديو بيان ايتمشدر معانىٔ نحودن مراد باعتبار التركيب كلم
وجمله عارض اولان تعريف وتنكير وعطف وترك عطف امثالى احوال وخصوصياتدركه علم نحوده
انلردن بحث اولنهرق معانىٔ اصليهده رعايت اولنور وياخود مراد احوال مذكورهيى اشتمالى
حسبيله كلم وجملده اولان معانىٔ اصليهدر و • نظم • على حسب الاغراض مترتب اولان وضعدن عباره
ايسهده توخىٔ معانىٔ نحو ايله تفسيرى بدون التوخى وضع مذكور معتبر اولمديغنه اشارتدر الحاصل
معناى نظم تأليف كلام اغراض متكلمه مطابق اولوب وكلملرى بيننده علم نحوده بحث اولنان
خصوصياته رعايت اولنمسيدر وتطبيق بومعناجه نظمك عينيدر زيرا شيخ نظمى وضع مخصوصه
حصر ايدوب وضع مخصوص ايسه عين تطبيقدر زيرا كتابنك برقاچ موضعنده تكرار ايتمشدركه نظم
انجق كلامى علم نحوده بحث اولنان احوالك افادهٔ تقوى وتجدد وحصر واختصاص وتأكيد
وقصدشك وتحقيق امثالى اغراض مطلوبهيى افاده ايتمسى اعتباريله اقتضا ايلديكى موضعه وضع
ايدوب علم نحوك قوانينى اوزره عمل وتركيب ايدرك ومزاياى مذكورهيى مفيد اولان اسميت وافراد
وتنكير وتذكير وجمليت وفعليت وتعريف وضمير فصله مقاربت اعتباراتنى كوزدهرك مثلا خبر مبتداده
• زيد منطلق • و • زيد ينطلق • و • ينطلق زيد • و • زيد المنطلق • و • المنطلق زيد • و • زيد هو المنطلق •
و • زيد هو منطلق • دينلديكى كبى واقع اولان وجوه مختلفهيى وكذلك شرط وجزاده اولان • ان تخرج
اخرج • و • ان خرجت خرجت • و • ان تخرج فانا خارج • كبى وكذلك حالده • جائنى زيد مسرعا •
وياخود • يسرع • وياخود • هو مسرع • وياخود • هو يسرع • وياخود • وقد اسرع • امثالى اختلافاتى
كوردكدنصكره بونلردن هر بريچون عند تركيب الكلام اغراض مطلوبهيى افادهلرى اعتباريله
برموضع مخصوص اولديغى يا سليقه وياخود تتبع علم معانيدن حاصل اولان ملكه ايله بيلوب ولايق
اولان موقعنده ومثلا بر معناده مشترك اولوب هر برلرى اومعناده برخصوصيتله متفرد اولان حروفه
نظر ايدوب هر برينى معناى مخصوصنده وضع وايراد ايلمكدر مثلا نفى حالده • ما • ونفى استقبالده
• لن • وبر امرك وقوع وعدم وقوعى بيننده تردد اولنان محلده • ان • ووقوعى معلوم اولان شيده
• اذا • اتيان ايدرسن وخبر ايله شرط وجزاده نظر عوارض اعتباريله اولوب وحروفده نظر نفس
معانى اعتباريلهدر ومثلا سرد ونظم اولنان جملهلره نظر ايدوب موضع فصلى موضع وصلدن ووصلده
موضع واوى فادن وفايى ثمدن فرق ايله هر بريسنى مواضعنده ايراد ومفرداتدن برشيئه مختصه اولميان

تعریف وتنکیر وتقدیم وتأخیر وحذف وتکرار واضمار واظهارده تصرف ایدرك بونلردن هر بریسنی
محلنه اصابت ایتدیروب صحتی ولایقی اوزره استعمال ایلرسن وستیراولمیه که اشبو ذکراولنان
تعریف وتنکیر وتقدیم وتأخیر الفاظ الفاظ اولدیغی حیثیتدن نفس الفاظه راجعه اولمیوب بلکه الفاظه
معانی واغراض مطلوبه سببیله بعض الفاظ بعض آخرك قرب واتصالنده واقع اولدیغی وبعضیسی
بعضیسیله استعمال اولندیغی حسبیله عارض اولور الحاصل حال ترکیبده عارض اوله رق حال
افرادنده عارض اولمز وهر بر الفاظ ایچون مع صاحبتها برمقام واردر مثلا چوق کره اولورکه تنکیر
ایچون برلفظده مزیت اولوب لفظ آخرده تنکیر غایت قبحده وبلکه بربیتده استحسان اولنان لفظهٔ
منکره بیت آخرده قبحه اولور مصنف رحمه الله بوذکر اولنان تفصیلك جملهسنه اشارت اجمالیه ایله
بیوررلرکه (فالبلاغة راجعة الی اللفظ باعتبار افادته المعنی بالترکیب) امدی ·بلاغت· لفظه راجع
اولان برصفتدر لکن لفظه صفت اولمسی لفظ وصوت اولدیغی جهتدن اولمیوب بلکه کلام
کندوسیچون اصاغه وتألیف اولنان غرض ومقصودی ترکیب سببیله افاده ایتمسی اعتباریلهدر
·بالترکیب· قولی افادهیه متعلقدر زیرا ذکری مرور ایتدیکی اوزره بلاغت کلام فصیحك مقتضای
حاله مطابقتندن عبارهدر وظاهردرکه کلام عند الترکیب معنایی افادهسی اعتبار اولنمقسزین الفاظ
مفرده وکلم مجرده اولدیغی حیثیتدن مقتضای حاله مطابقت وعدم مطابقتله متصف اولهمز چونکه
مطابقت کلامك تحقق انجق معانی وبادئ اصاغهٔ کلام اولان اغراضك تحقق عندنده اولهجغی
بدیهیدر قال رحمه الله (وکثیرا ما یسمی ذلك فصاحة) کثیرا لفظی فی الاصل صفت احیان اولوب
بعده لفظ حینك حذفیله صفت مذکوره مقام موصوفده اقامه ومعنای کثرتی تأکید ایچون مالفظی
زیادهقلنمسیله کثیرا ماقولی ظرفیت اوزره منصوبدر وعاملی صاحب کشافك ﴿قلیلا ماتشکرون﴾
قول شریفنده ذکر ایلدیکی اوزره ولی ایلدیکی یسمی فعلی اولوب فی کثیر من الاحیان تقدیرندهدرکه
مفهوم کلام باعتبار المعنی لفظه راجع اولان وصف مذکوره بلاغت تسمیه اولندیغی کبی چوق کره
فصاحت دخی اطلاق اولنور دیمکدر شیخ دلائل الاعجازك بعض مواضعنده فصاحت مدلول لفظ اولان
معنایه صفت اولوب نفس لفظه صفت اولمدیغی تصریح وبعض مواضعده فضیلت کلام لفظیچوندر
معنا سیچون دکلدر حتی که معانی طرق ومسالکده مطروحه اولوب عجمی وعربی وقروی وبدوینك
بیلهجکی شیدر وشك یوقدرکه فصاحت کلامك صفات فاضلهسندن اولمسیله لفظه راجع اولهرق
معنایه راجع دکلدر دیو تبیین وتشریح ایدرك فصاحتی بعضا معنایه وبعضا لفظه صفت قلمسیله ظاهرا
کلامینی بیننده کورینان تناقض ومنافاتی توفیق ایچون مصنف رحمه الله بوکلامیله اشارت ایتمشدرکه
محصولی فصاحتله مراد شیخ بلاغت اولوب وفصاحتك صفات الفاظدن اولدیغی اثبات ایلدیکی
مواضعده عند الترکیب معانی یی افادهسی اعتباریله صفات الفاظدن اولمقلغی وصفات الفاظدن
اولدیغی نفی وانکار ایلدیکی محللرده من غیر اعتبار الترکیب الفاظ مفرده وکلم مجرده صفاتندن اولمامق
معناسنی مراد ایدرك محل نفی واثبات متغایر وبوجهتله کلام شیخ تناقض ومنافاتدن سالم اولدیغی
توجیهندن عباره اولوب کأن حقیله دلائل الاعجازی مطالعه وتصفح ایتمامسیله مقصود شیخه کسب
اطلاع ایلمامشدر زیرا شیخك دلائل الاعجازده اولان کلامنك محصولی بودرکه فصاحت ایکی معنایه
اطلاق اولنوب ·بریسی· صدر مقدمهده مرور ایتدیکی اوزره تنافر حروف وسائرهدن خلوص
اولهرق بومعناجه فصاحتك نفس لفظه رجوعنده نزاع یوقدر زیرا صفات مذکورهدن خلوصك
منشائی نفس لفظدر ·معنای ثانی· فصاحت کلامده بروصفدرکه کلامك بربرینه رجحان وتفاضلی
انجق او وصف ایله واقع واعجاز انکله ثابتدر وبراعت وبلاغت وبیان وملاحت ونظائری بووصف
اوزرینه محمولدر وعرف عامده بومعناجه فصاحتله موصوف اولان ینه لفظ اولدیغندهده کذلك نزاع
یوقدر زیرا ·لفظ فصیح· دینلوب ·معنی فصیح· دینلمز وانجق نزاع تفاضل کلام کندوسیله واقع
واعجاز ثابت اولان فضیلتك منشاء ومحلی لفظ ومعنادن قنقیسی اولدیغنده اولوب وشیخ اشبو فریقیندن

ایکیسنه

ایکیسنه دخی انکار ایدرك دیرکه تدقیق نظری مستتبع وتفاضل کلام کندوسیله واقع اولان کلام
اوکلامدرکه لفظیله معنای لغویسی اوزره دلالت ایتدکدنصکره او معنی ایچون برده معنای مقصود
اوزره دلالت ثانیه بولنهجغی جهتله بومثللو مواضع تفاضلده ·الفاظ· و·معانیٔ اول· و·معانیٔ ثوانی
متحقق اولهرق ·معانیٔ اول· بحسب الترکیب لفظدن فهم اولنان معنایدرکه تعریف وتنکیر وتقدیم
وتأخیر وحذف واضمار امثالی خصوصیات ایله برابر اصل معنای لغویدر زیرا بونلر دخی بحسب الوضع
مدلولات الفاظدن اولهرق یا نفس الفاظدن مستفاد اولور کلمهده اولان حرف تعریف وتنوینك
تعریف وتنکیره دلالتی کبی ویاخود کلمهنك اعرابندن مستفاد اولور فاعلیت ومفعولیت واضافت کبی
ویاخود هیئت ترکیبیهدن مستفاد اولور تقدیم وتأخیر کبی وشیخك آتی الذکر کلامنده معانیٔ اولی
نفس خصوصیاته تخصیص ایله مدلولات ترکیبیهیه عدم اعتباری نظر بلغاده اصل منظور ومعتبر
اولان زیادات وخصوصیات اولوب مدلولات منظور اولمدیغنه ومدلولات مذکورهیه اعتبار
خصوصیات ایله اتصافی حیثیتدن اولدیغنه بناءدر و·معنای ثانی· ایله مراد اوترکیبدن متکلمك قصد
ایلدیکی اغراضدر معهوده اشارت وتعظیم کبی مثلا تعظیم ایچون مسند الیه معرف اولهرق ایراد
اولنسه اشبو لفظ معنای تعریفه دلالت ایدرك بومعنی معنای اولدر وبومعنای اول مقصود متکلم
اولان تعظیمه دال اولوب اشبو معنای تعظیم معنای ثانیدر وبواعتبار علم معانیده اولوب ·علم بیانده·
معانیٔ اول· مقتضای حاله مطابقتله برابر مدلولات مطابقیه و·ثوانی· معانیٔ مجازیه وکنایهدر شیخ
معانیٔ اول اوزرینه وبلکه بومعانیٔ اولك ابتداء نفسده ترتیبیله بعده الفاظك نطقده معانیٔ مرتبهٔ
مذکوره حذاسنده ترتیبنه اسم ·نظم· و·صور· و·خواص· و·مزایا· و·کیفیات· وامثالنی اطلاق
ایدوب وفصاحت معانیٔ اوله راجع اولدیغنه وکلامك فصاحت وبلاغت وبراعت ونظائریله موصوف
اولمقلغه استحقاقی بالخاصه کندوسیله اولان فضیلت یعنی اوصاف مذکوره ایله کلامك اتصافنه
سبب اولان مزیت انجق بومعانیده اولوب اصوات وحروفدن عباره اولان الفاظ منطوقه ومتکلمك
اثباتنی مراد ایلدیکی اغراضدن عباره اولان معانیٔ ثوانی اولمدیغنه حکم ایدر بناء علی ذلك فصاحت
صفات الفاظ ویاخود معانیدندر دیو اثبات ایلدیکی محلده الفاظ ومعانی ایله معانیٔ اولی مراد ایدوب
وصفات الفاظ ومعانیدن اولمسنی نفی ایلدیکی مواضعده الفاظ ایله الفاظ منطوقهیی ومعانی ایله
مطروحه فی الطرق قیلوب خاصه وعامهیی معرفتده مساویدر دیدیکی معانیٔ ثوانیی مراد ایلر
ومعانیٔ ثوانینك مطروحه فی الطرق اولوب خاصه وعامهنك معلومی اولمسنك وجهی زیرا مثلا ❋
مخاطب منکر اولدیغی صورتده رد انکاری بلیغ وغیر بلیغك خاطرینه خطور ایدن شیدرکه معنای ثانی
اشبو رد انکار غرضندن عبارهدر لکن بلیغ اولان کیمسه معانیٔ اولك کیفیت ترتیبنی یعنی مثلا تأکید
ایله رد انکار حاصل اولهجغنی بیلوب اکا کوره ترتیب معنای اول ایله ترتیب الفاظی دخی بومعنایه
توفیق وتعقیب ایدر لکن غیر بلیغك کیفیت ترتیب مجهولی اولهرق رد انکاره ظفریاب اولهمز
شارح مرحوم دیرکه شیخك کلامنی بومعنایه بن کندیلکمدن حمل ایتمیوب بلکه شیخ کندوسی
مرارا بونی تصریح ایلمشدر نتهکیم دیمشدرکه چونکه معانی الفاظ ایله تبین ایدوب وترتیب معانییی
افاده ایچون نطقده ترتیب الفاظدن غیری طریق اولمدیغندن قوم بطریق المجاز ترتیب معانیدن
ترتیب الفاظ ایله وبعده لفظ ترتیبی حذف ایدرك ترتیب معانیدن یالکز الفاظ ایله تعبیر ایتدیلر ولفظی
تفخیمه دلالت ایدهجك برشی ایله وصف ایلدکلرنده لفظ منطوقی مراد ایتمیوب بلکه لفظك کندوسیله
معنای ثانی اوزرینه دلالت اولنان معنای اولنی مراد ایتدیلر وبوتجوزه سبب زیرا قوم اکر تفخیمه
دال اولان فصاحت وبلاغت ونظائرنی معانییه اوصاف قیلسهلر بوصفات الفاظدن فهم اولنان
معانیٔ اولك یعنی زیادات وکیفیات وخصوصیاتك صفاتی اولدیغی فهم اولنمزدی زیرا معانی
الفاظدن فهم اولنان معانیٔ اول ایله معانیٔ اولدن مقصود اولان معانیٔ ثوانی بیننده مشترك اولهرق
و·اول· دوال و·ثوانی· مدلولات اولمسیله هر برلرینك علم بلاغتده مدخلاری اولدیغندن

ذهن سامع ایکیسنه دخی ذاهب اولوردی بناء علیه لفظ دیوب تغیر عبارات ایله متغیر اولمیان اصل
معناده حادث اولان صورت و معنای مذکورده تجدد ایدن خاصیت معناسنی مراد ایتمکلکی بیلنلرنده
مواضعه و اصطلاح کبی قیلدیلر وخصوصیت مذکوره‌یه ٠صورت٠ اطلاقمز عقول ایله ادراك
ایتدیکمز شیئی ابصار ایله ادراك ایتدیکمز شیئه تمثیل وقیاس اولوب بر انسانك دیکر انساندن تمیز
وتباینی کندوسنده موجود اولوب دیکرنده بولنمیان خصوصیتله اولدیغی کبی بریتده اولان معنی ایله
دیکر بیتده اولان معنی بیننده دخی فرق بولنور اشته بوفرقدن شو بیتده‌کی معنی ایچون اولان صورت
دیکر بیتده اولان معناده‌کی صورتك غیریدر دیو تعبیر ایدرز و بو وجهله حیثیت محسوسانه مخصوص
اولان تعبیر صورتی معقوله اطلاقمز بزم مبتدعاتمزدن اولمیوب بلکه کلام قومده مشهور اولان بر تعبیردر
نته کیم جاحظ٠ وانما الشعر صیاغة وضرب من التصویر٠ قولنده شعره تصویر اطلاق ایلمشدر اشته
بو مذکورات شیخك ذکر ایلدیکی کلامدن بر نبذه اولوب وشیخ بو کلامی ایراد ایتدکدنصکره فصاحت صفات
الفاظ منطوقه دندر دیو زعم ایدنلره تشدید انکار ایله رد و انکارك درجهٔ اقصاسنه ایصال مقال
ایتمشدر ودیمشدر که بو فسادك سببی بر شیئك فی نفسه اولان وصفیله معناسنه عارض اولان بر امر دن ناشی
اولان وصفی بیننی عدم فرق وتمیزدر بناء علیه بزم منازع فیها اولان فصاحتله مرادمز نطقده
داخل بولنان صوت وحروفه عائد اولان فصاحت لفظ معناسی اولمیوب بلکه لحن اعراب وخطای
الفاظدن سالم اولدقدنصکره فهم ایله ادراك اولنان لطائفدن ایچون الفاظه لازم کلان فصاحت
اولدیغنی بیلدیلر و بز بو کلام ایله بر بر حروفده اولان مذاقت وسلاستك یعنی طبع سلیمه ملایمت ونطقده
سهولتنك موجب فضیلت ومؤکد امر اعجاز اولدیغنی انکار ایتمز بلکه انکار ایتدیکمز امر اعجاز مذاقت
وسلاست حروف ایله اولوب و بونك اصل وعمده اولمسیدر وزعم مذکور ایله قائل اولنلری شبهه‌یه القا
ایدن اسبابك بریسی ٠معنی فصیح٠ دینلدیکی هیچ بر عاقلدن ایشیدلمامسیدر حالبوکه بزم مرادمز
لفظك فصاحتله اتصافه موجب استحقاقی اولان فضیلت لفظده اولمیوب بلکه معناده اولدیغنی
بیاندن وفصاحتله مراد لفظك معناده اولان فضیلت مذکوره‌یه دلالت ایده‌جکی وصف اوزرینه
اولمسندن عباره اوله‌رق بو صورتده معنی بر شیئه دالدر دینلمك موافق صواب اولمدیغی کبی
فصاحتله دخی توصیفی صحیح اوله‌مز قال رحمه الله (ولها طرفان اعلی وهو حد الاعجاز) بلاغت
کلام ایچون ایکی طرف اولوب بر طرفی طرف اعلی در که منتهای مراتب بلاغتدر واشبو طرف اعلی
مرتبهٔ اعجازدر ٠اعجاز٠ عند اهل البیان بر کلامك بلاغتده طوق بشردن خروج ایدوب انسانی
معارضه ومثلنی اتیاندن عاجز قلمق مرتبه‌سنه ارتقا ایتمسیدر واکرچه بلاغت مع الفصاحه مقتضای
حاله مطابقتدن عباره اولوب و بونلری اتمامه علم بلاغت کافل اولمسیله علم مذکوری اتقان واحاطه
ایدن کسه مطابقت ورعایتدن هر برلرینه حق رعایتله دقت ورعایت ایدرك بلاغتدن طرف اعلاده
ولوا قصر سور قرآنیه مقداری اولسون بر کلام اتیان ایلمسی نیچون جائز اوله میوب و بو حالده کلام
طوق بشردن خارج اوله‌جق راده‌یه نه کیفیتله ارتقا ایده‌جکی محل تردد کورینورسه‌ده اولا علم
بلاغتك امرین مذکورینی اتمامه کافل اولدیغی ممنوعدر زیرا علم بلاغتله معلوم اولان انجق مثلا
بر حال معینك مقتضی اولدیغی اعتباری تعیین وتفهیمدن عباره اولوب واما احوالك عددو کمیتنه
وشدت وضعفده کیفیتنه و بحسب المقامات اعتباراته رعایته اطلاع ومعرفت علم بلاغته تعلق اولمیان
وعلم بلاغتدن استفاده اولنمیان امر آخردر وبالفرض بو علمك اطلاع مذکوره کفالتی تسلیم اولنسه
علام الغیوب اولان جناب باریك غیریسی ایچون بو علمی احاطه ممنوعدر و برده بو علمده اولان اتقانه
حصول رعایتك ترتبی ممنوعدر زیرا بو علمك مهره سندن چوق ذاتی مشاهده ایدرسنکه طرف اعلی
شویله طورسون ادنا بر کلام بلیغ تألیفنه بیله مقتدر اوله‌مز قال رحمه الله (ومایقرب منه) بو عباره‌نك
ظاهری بلاغتك طرف اعلاسی حد اعجاز وحد اعجازه قریب اولان مرتبه‌در دیمك اولوب بو معنی
ایسه فاسددر زیرا حد اعجازه قریب اولان مرتبه مراتب علیه‌دن اولوب بونك منتهای مراتب بلاغت

اولان طرف اعلادن عد اولنمسی غیر موجهدر زیرا طرف اعلا یا نهایت حقیقیه و یاخود نوعیه‌یه محمول
اوله‌رق نهایت حقیقیه ایسه جزئیات بلاغتدن ما فوقنده دیکر جز اولمیان بر جز ونهایت نوعیه
ما فوقنده نوع آخر اولمیان بر نوع اولوب اعجاز اشبو جز و یا نوعدن عباره اولمسیله قریب اعجاز
اولان مرتبه ایکی صورتله دخی رتبهٔ مذکوره دن خارجدر اکر دینلورسه‌که نهایت ایله مراد
نهایت نوعیه وحد مرتبه معناسنه اولوب و اعجاز مطلقا کلامده وقریب اعجاز کلام بشره منتهای
نوعیدر بو صورتده مراد مصنف طرف اعلا کلام بشرك غیریده حد اعجاز و کلام بشرده قریب
اعجاز دیمك اولور و یاخود حد نهایت معناسنه اولوب بو صورتده معنی طرف اعلا نهایت اعجاز ایله
نهایته قریب اولاندر دیمك اولوب نهایت اعجاز ایله قریب نهایتدن ایکیسی دخی اعجازدن اوله‌رق
بلاغتك منتهای نوعیسی اولور جوابنده دیرزکه وجه اول مفهوم لفظدن دور وهمده بلاغت
کلامده بحث نفس کلامدن اولوب کلام بشر و یاغیریسی اولمسی غیر منظوردر واما وجه ثانی
مدار دفع فساد اولمیوب زیرا بر شیئك منتهاسی کرك حقیقی اولسون و کرکسه نوعی اولسون متعدد
اوله‌میه‌جغی جهتله طرف اعلا یعنی منتهای بلاغت ایکی امر اولوب بری نهایت اعجاز ودیکری مایقرب
منه‌در و یاخود مجموعیدر دینلمك صحیح اوله‌مز شو نکله برابر که حق اولان حد اعجاز مرتبهٔ اعجاز
معناسنه واضافه بیانیه اولوب ٠للبلاغة مرتبة ودرجة هی الاعجاز٠ دیمکدر وحد مرتبه معناسنه
اولدیغی صاحب کشافك ﴿ولوجدوا فیه اختلافا کثیرا﴾ قول شریفنی تفسیرده آیات قرآنیه‌دن
اکثریسی مختلف ونظم و بلاغتلری متفاوت اولوب بعضیسی حد اعجازه بالغ و بعضیسی اوحددن
قاصر اوله‌رق معارضه‌سی ممکن اولوردی دیو بیانی تأیید ایدر وشارح مرحوم بیوررلرکه
بین النوم والیقظه الهام اولندیغم شیدندرکه ٠ومایقرب منه٠ قولی ٠وهو حد الاعجاز٠ ده اولان هو
اوزرینه معطوف اولوب ومنه ضمیری حد اعجازه راجع اولمیوب بلکه طرف اعلایه عائددر یعنی
طرف اعلی ایله بلاغتده طرف اعلایه قریب اولوب معارضه‌سی ممکن اولمیان مرتبه حد اعجازدر
دیمك اولور الحاصل مراد مصنف مرتبهٔ اعجاز طرف اعلا وطرف اعلایه قریب اولان درجهٔ بلاغت
اولدیغی تفهیم ومرتبهٔ اعجازی اعلی وقریب اعلایه تقسیم اولوب یوقسه طرف اعلایی حد اعجاز ایله
قریب حد اعجازه تقسیم دکلدر و بو صورت کلام مفتاحه موافقدر شویله‌که بلاغت حد اعجازه
بالغ اولنجیه‌دکین تزاید ایدر وحد اعجاز طرف اعلا وطرف اعلایه قریب اولان کلامدر زیرا طرف
اعلا ایله قریبندن ایکیسیده حد اعجاز اولوب حد اعجاز یالکز طرف اعلا دکلدر دیو شرحنده بیان
ایلمشدر وخفی دکلدرکه هر نقدر آیات قرآنیه‌نك جمیعیسی امتناع معارضده مشترکلر ایسه‌ده بعض
آیاتك طبقه‌سی بعض آخرندن ارفع واعلادر وطرف اعلا ایله مایقرب منه‌دن ایکیسیده معجز اولدقلری
نهایة الاعجاز نام کتابده بیان اولنمشدر قال رحمه الله (واسفل وهو ما اذا غیر عنه الی مادونه التحق
عند البلغاء باصوات الحیوانات) وبلاغت کلامك بر جهتی طرف اسفلدر واشبو ٠اسفل٠ بلاغت
ایچون بر طرفدر که کلام اومرتبه‌دن بر مرتبهٔ ادنا و انزله تغیر اولنسه هر نقدر صحیح الاعراب اولسه
دخی عند البلغاء اصل مراد اوزره زائد اولان لطائف وخواص اعتبار اولنمسزین بحسب الاتفاق
محال ومخارجندن صدور ایدن اصوات حیواناته ملحق اولور قال رحمه الله (وبینهما مراتب کثیرة)
وطرفین بیننده مراتب کثیرهٔ متفاوته اولوب تفاوت مقامات و رعایت اعتبارات حسبیله وفصاحتی
اخلال ایده‌جك اسبابدن بعد وتنائی ایله بعضیسی بعضیسندن اعلی در قال رحمه الله (وتتبعها وجوه
اخر تورث الکلام حسنا) و بلاغت کلامه مقتضای حاله مطابقت وفصاحتدن ماعدا وجوه عدیدهٔ
سائره تابع اوله‌رق کلامه ایراث حسن ایدرلر مصنفك بو کلامی علم بدیعه اولان احتیاجك بیاننه
تمهید ووجوه مذکوره‌نك کلام ایچون اولان تحسینی مطابقت وفصاحت کبی ذاتی اولمیوب عرضی
اوله‌رق حد بلاغتدن خارج اولدیغنه اشارتی مفیددر ٠وتتبعها٠ لفظی بو وجوه انجق مطابقت
وفصاحته رعایتدن صکره محسنه عد اولندیغی مشعردر و بو وجوه خواص اوصاف کلامدن اولمسیله

بلاغت كلامه تابع قلمشدر بناء عليه مثلا كلامى مقتضاى حاله تطبيق ايدوب وكلام فصيح ايراد ايدن متكلمه بليغ وفصيح دينلديكى كبى كلامنده سجع وياطباق وياتجنيس ايراد ايدن كيمسه يه مسجع ويا مطبق ويا مجنس اطلاقى عرفلرنده جارى دكلدر قال رحمه الله (وفى المتكلم ملكة يقتدر بها على تأليف كلام بليغ) ومتكلمده بلاغت برملكه دركه تأليف كلام بليغه اقتدار انكله اولور. كلام بليغ. قولى نكرهٔ موصوفه اولوب عمومى مفيد اولمسيله قصد اولنان هر بر كلام بليغى تأليفه مقتدر اولمسى مستفاد اوله رق بوصورتده كلام بليغدن مثلا مدح كبى نوع خاصى تأليفه اقتدارى اولوب ذم وهجا امثالى نوع آخرى تأليفه مقتدر اولميان كيمسه بليغ اولهمز قال رحمه الله (فعلم) اشبو مقال فصاحت وبلاغتك باقسامهما تعريفاتى امثالى ابتداى مقدمه دن برو كذران ايدن تحقيقات اوزرينه تفريع اوله رق علم بلاغتك معانى وبيانده ومقاصد كتابك معانى وبيان وبديعدن عباره اولان فنون ثلثده انحصارنى بيان ايچون بسط وتمهيد وصاحب مفتاح اوزره تعريضى مفيددر زيرا سكاكى بلاغتى مستلزم فصاحت قليوب ومرجع بلاغتى معانى وبيانه حصرايله لغت ونحو وصرفى مرجع عد ايلمامشدر قال رحمه الله (ان كل بليغ فصيح ولاعكس) يعنى ما تقدمدن ايكى شى معلوم اولوب بريسى بودركه كلام ومتكلم قسميندن هر بربليغ فصيحدر زيرا ذكر اولنديغى اوزره فصاحت تعريف بلاغتده مأخوذه در لكن هر برفصيح بليغ اوليوب مثلا مفردده فصاحت موجود اوله رق بلاغت موجود دكلدر كذلك بعضا متكلم فصيح اولوب بليغ اولهمز حاصلى بلاغت مطلقا فصاحتدن اخصدر قال رحمه الله (وان البلاغة مرجعها الى الاحتراز عن الخطاء فى تأدية المراد والى تمييز الفصيح من غيره). مرجع. اسم مكان اوله رق محل رجوع معناسنه اولوب بلاغتك امكان حصوليچون تحصيلى واجب اولان شى ديمكدر نته كيم. مرجع الصدق والكذب الى طباق الحكم للواقع ولاطباقه. دينور مراد صدق وكذبك حصول وتحققنده موقوف عليه اولان شى حكمك واقعه مطابق وغير مطابق اولمسيدر يعنى ما تقدمدن معلوم اولان امرينك ثانيسى مرجع بلاغت ايكى شيدن عباره اولوب اول معناى مرادى يعنى تركيب كلامه بادى اولان اغراض واحوالى تأديه وابرازده خطادن احترازدر واكر مرجع بلاغت اشبو احتراز عن الخطا اولمامق فرض اولنسه چوق كره واقع اولوركه معناى مراد خطادن غير سالم اولان يعنى مقتضاى حاله مطابق اولميان كلام ايله ادا اولنه رق مع ذلك تعريف بلاغتدن معلوم اولديغى اوزره بليغ اولمز بوايسه خلاف مفروضدر ثانى كلام فصيحك غيرفصيحدن تمييزيدر والاچوق كره كلام غير فصيح مقتضاى حاله مطابق اوله رق ايراد اولنديغى حالده بليغ اولمز زيرا بلاغت مع الفصاحة مقتضاى حاله مطابقتدن عباره اوله رق خلاف مفروضدر وفصاحت كلام فصاحت كلماته متوقف اولمسيله كلام فصيحك غير فصيحدن تمييزنده كلمات فصيحه نك غيرفصيحه دن تمييزى داخل وتمييز اول ثانى يى مستلزمدر بعض شراحك مرجع بلاغتى بلاغت ايچون علت غائيه وبلاغتدن غرض اولمق معناسيله تفسيرى وجه صحتدن عاطلدر زيرا بلاغتله بلاغت كلام مراد اولنورسه مطابقت وفصاحت ايچون احتراز وتمييز علت غائيه وغرض اولمقلغه صالح اوليوب بلكه كلامى بليغ قلمقدن غرض حسن ذاتى وارتفاع شان ايله متصف اوله رق كلام ايچون حصول كمالدن عباره اولديغى واكر بلاغت متكلم مراد اولنورسه تفصيلات سابقه مفادى بلاغت متكلمك بو امرينى افاده سى وياخود بونلره توقفى اولوب بو امرين بلاغت متكلمدن غرض وغايت اولديغنه دال اولمديغى معلومدر الحاصل بلاغت كلام اشبو امرينه راجع وبلاغته اقتدار وصفين مذكورين ايله اتصافه متوقف اولوب وبو اتصاف بعد سلامة الحس علوم متعدده دن كسب وتحصيل اولنور برامر اولمسيله مرجع بلاغت بوعلومك جميعسى اولوب مجرد معانى وبيان اولمديغى معلوم اولور قال رحمه الله (والثانى) ثانيدن مراد كلام فصيحى غير فصيحدن تمييز ومعرفت اوله رق اشبو تمييز الفصيح من غيره قولى كلام مركب وكل اولوب اجزاسى مثلا غرابت وياخود قياسه مخالفتدن سالمى غير سالمدن تمييز يعنى غرابتدن احتراز ايچون شوكلام غرابتدن

وياخود

وياخود قياسه مخالفتدن توقى ايچون شوكلام قياسه مخالفتدن سالم وشوكلام غير سالمدر ديو معرفتدر وسائر جميع اسباب اخلال فصاحتده بويله در الحاصل مثلا بيت كل وسقف وجدار اجزاسى اولديغى كبى فصيحى غيرفصيحدن تمييز قولى دخى قول مركب اولوب تمييزات مذكوره بونك اجزاسيدر

بوندن صكره خفى اولميه كه غرابتدن سالمى غير سالمدن تمييز علم لغتده تبين ايدر شويله كه. تكأكأتم. و. مسرجا. ده غرابت اولوب. تكأكأتم. لفظنك هممداولى اولان. اجتمعتم. لفظنده و. مسرجا. مفهومنده اولان. كالسراج. قولنده غرابت اولمديغى انجق علم مذكور ايله بيلنور زيرا بركيمسه قاموس وجوهرى امثالى كتب متداوله يى تتبع ايدوب ومعانئ مفردات مأنوسه يى احاطه ايلسه برفحواى. الاشياء تنكشف باضدادها. او مفرداتدن ماعداسنك كتب لغت مبسوطه ده كندوسندن بحث وتنقيره وياخود بروجه بعيد تخريجنه محتاج اولنوب غرابتدن غيرسالم اولديغى معلومى اولور ومخالفت قياسدن سالمى غيرسالمدن تمييز علم صرفده تبين ايلر زيرا لفظ. اجلل. قياسه مخالف اولوب لفظ. اجل. مخالف اولمديغى انجق علم مذكور ايله بيلنور باقيلريده بونلره مقيسدر قال رحمه الله (منه مايبين فى علم متن اللغة) مرجع بلاغت اولان امرين ثانيدن تمييز الفصيح عن غيرا لفصيح ايله مبين اولان امر ثانيدن مثلا غرابتدن سالمى غير سالمدن تمييز كبى بعضيسنك سببى علم متن لغتده بيان اولنور علم لغت بعضا مجموع علوم عربيه يه اطلاق اولنديغى جهتله مراد اوضاع مفردات ايچون اولان علم ايدوكنه تنبيهه مبنى علم متن لغة تعبير اولنمشدر قال رحمه الله (او فى التصريف او فى النحو) ومخالفت قياس كبى امر ثانيدن بعضيسى علم تصريفده وضعف تأليف وتعقيد لفظى كبى بعضيسى علم نحوده بيان اولنور قال رحمه الله (او يدرك بالحس) وتنافر حروف وكلمات كبى بعضيلرى حس وذوق ايله ادراك اولنور زيرا مثلا. مستشزر. متنافر اولوب مدلولى اولان. مرتفع. لفظى متنافر اولمديغى حس ايله ادراك اولنور وكذلك. وليس قرب قبر حرب قبر. قولنده حس باطنك وساطت ادراكيله ثبوت تنافره عقل حكم ايلر قال رحمه الله (وهو ماعدا التعقيد المعنوى) وعلوم مذكوره ده ايضاح وبيان اولنان وحس باطن ايله ادراك اولنان تمييزات اسباب اخلال فصاحتدن تعقيد معنوينك ماعداسيدر زيرا تعقيد معنويدن سالمى غيرسالمدن تمييزنه علوم مذكوره ده مبين ونه حس ايله مدركدر ومصنفك اشبو كلام ايله مرادى علوم مذكوره ده مبين وحس ايله مدرك اوله رق واجب الاحتراز اولان شيلردن كندوسيله احتراز اولنان شيئى تعيندركه حتى مرجع بلاغت اولان شيدن انجق قسم اول اولان تأديهٔ معناى مرادده خطادن احتراز ايله قسم ثانى افرادى اولان تمييزاتدن احترازا عن التعقيد تعقيد معنويدن سالمى غير سالمدن تمييز باقى قالديغى وبوجهتله اتمام امر بلاغت ايچون اسباب اخلالدن اولان اشبو تأديهٔ معناى مرادده خطادن كندوسيله احتراز اولنه جق برعلمه وتعقيددن احتراز اولنه جق ديكر برعلمه حاجت مس ايدوب بناء على ذلك بونلر ايچون علم معانى وبيان وضع اولنديغى معلوم اوله وبو علمينه علم بلاغت تسميه سى هر بر رلرينك بلاغته مزيد اختصاصى مثبت ومتمم علم بلاغت اولمسندنناشى اوله رق مصنف رحمه الله بوكا اشارتله بيورر لركه (وما يحترز به عن الاول علم المعانى) تأديهٔ معناى مرادده كندوسيله خطادن احتراز اولنان علم علم معانيدر. اول. ايله مرادكندولرندن احترازه محتاج اولنان امرين باقيندن اولدركه تأديه ده خطادن عباره در واما تمييز الفصيح عن غيره يه مقابل اولان اول احتراز عن الخطادن عباره اولوب نفس خطا اولمامسيله اولدن بومعنى مراد اولنسه مفاد تركيب. وما يحترز به عن الاحتراز عن الخطأ. ديمك اولوب بوايسه ظاهر الفساددر قال رحمه الله (وما يحترز به عن التعقيد المعنوى علم البيان) دخى كندوسيله تعقيد معنويدن احتراز اولنان علم علم بياندر ايمدى هرنقدر بلاغت علم معانى وبيانك غيرى علومه دخى رجوع ايدرسه ده علم بلاغتك اشبو علمينه انحصارى يعنى علم بلاغت يالكز بوعلميدن عباره اولديغى تحقق ايلمشدر

خفی اولمیه که بو مقام مزالق اقدام اولمسیله موقع تأمل تامدر شویله که بعض قاصران افهام مرجع
بلاغتی غایت و غرضله تفسیر ایدوب وعلم متن لغتده بیان اولنان شیئک معناسنی بیلیوب علم لغتده
غرابتدن بحث اولمدیغی کلامنی مدار اعتراض ایتمشلردر و. وهو ماعدا التعقید. قولنده ضمیری مایدرك
بالحسه ارجاع ایدوب واولی ثانی یه مقابل قلمشلردر و بلاغتله علم بلاغتی فرق ایتمیوب مرجع بلاغت
یالکز علم معانی و بیانده بیان اولنان شیئه منحصر اولمدیغی اعتراف اولنمشیکن علم بلاغت علم معانی
و بیانه حصر اولنمسی بیننده بیان تباینه تصدی ایلمشلردر بونلرك جمله سی ایسه غیر موجه اولدیغی
تحقیقات شارح علامه دن معلوم اولمشدز و بوندنصکره علمای بلاغت معرفت توابع بلاغت
ایچون برعلم آخره محتاج اوله رق بونك ایچونده علم بدیعی وضع ایتمرلیه مصنف رحمه الله بوکا
اشارتله بیوررلرکه (ومایعرف به وجوه التحسین علم البدیع) و معرف وجوه تحسین اولان علم
علم بدیعدر وچونکه اشبو کتاب مستطاب مختصر علم بلاغت وتوابعنده تألیف اولنمش برمجلهٔ جمیله
اولمسیله حاوی اولدیغی مقاصد علم معانی و بیان و بدیعدن عباره اولان فنون ثلثه ده کنج آور
انحصار اولمشدر قال رحمه الله (وکثیر یسمی الجمیع علم البیان و بعضهم یسمی الاول علم المعانی
والاخیرین علم البیان والثالث علم البدیع) واکثر علما بوفنونك جمله سنه . علم بیان. و بعضیلری اوله
. علم معانی. واخیرینه یعنی بیان و بدیعه . علم بیان. ودیکرلری اشبو علوم ثلثه نك جمله سنه . علم بدیع.
تسمیه ایتمشلردر اما جمیعسنك علم بیان ایله تسمیه سی زیرا . بیان. مافی الضمیردن معرب اولان منطق
فصیح معناسنه اولوب فنون ثلثه نك بومعنایه تعلق مناسبتیله در واما اخیرینه بیان اطلاقی بطریق
التغلیبدر و جمله سنه بدیع اطلاقی بلاغت وتوابعی امور بدیعه وغریبه دن اولوب هر بر عارف باللسانك
مقتدر اولمدیغی فنون جلیل القدردن اولدقلری ایچوندر وسکاکی رحمه الله اولینی صناعت بلاغت
وثالثی متممات بلاغتله و بعضیلری اولینی علم بلاغت وثالثی علم فصاحتله تسمیه ایلمشلردر . ولکل قوم
ان یصطلح. قال المؤلف رحمه الله (الفن الاول. فی علم المعانی) و بونکله علم معانینك بیانه اتصال
ونسبتی مفردك مرکبه نسبت واتصالنه شبیه اولمسیله معانی بیان اوزره تقدیم اولنمشدر زیرا بیان
برعلمدرکه مقتضای حاله مطابقته رعایتدنصکره معنای واحدی تراکیب مختلفده ایراده وقوف علم
مذکوره موقوف اولوب علم معانیده ایسه معتبر اولان یالکز مطابقت اولمسیله مفهوم بیانده تراکیب
مختلفه ایله ایراد معنی اعتباری مفهوم معانیدن زیاده وبو سببله مفهوم معانی مفهوم بیاندن مفردك
مرکبه اولان نسبت واتصالی منزله سنده اولدیغی غیر مبهم وحالبوکه مفرد بالطبع مرکب اوزرینه
مقدمدر ومصنف مقاصد علمه شروعدن مقدم علمك تعریفنه واجمالا ضبط ابوابنه اشارت ایتمشدر
تاکه طالبه بصیرت زائده حاصل اوله وهمده هر برعلم یالکز . جهت وحدتیله . ضبط واحاطه یه متوقف
اولان مسائل کثیره دن عباره و اشبو جهت وحدت اعتباریله مسائل مذکوره علم واحد عد
اولنه رق مسائل سائره دن افراد ایله جمع وتدوینی معرض صحته پیوسته در وجهت وحدتك دائرهٔ
ضبط واحاطه سنده بولنان مسائل کثیره یی ضبطه خواهشکر اولان طالب اوزرینه او مسائلی
. جهت وحدتیله . معرفت درجهٔ وجوبده در تاکه افاتهٔ مطلوب ایله خارج دائرهٔ مطالبیده اضاعهٔ
اوقاتی مؤدی وانتاج یأس وخیبته بادی اولمیه قال رحمه الله (وهو علم) . علم . برملکه یعنی کیفیت
راسخهٔ نفسانیه درکه انکله ادراکات جزئیه یه کسب اقتدار اولنور . ادراکات جزئیه . ایله مراد
ملکهٔ مذکوره ایله مسائلدن استخراج اولنان فروعه متعلق ادراکاتدر و بوملکه یه علم دینلدیکی کبی
صناعت دخی اطلاق اولنور و بونك بیانی زیرا مثلا بوفنك واضعی تراکیب بلغادن مستنبط اوله رق
برطاقم اصول وضع وتبیین ایلمشدرکه او اصولی ادراك وممارستدن انسانده برقوه حاصل اولوب بوقوتله
اصول مذکوره یی هرنوقت مراد ایلسه ذهننده استحضار والتفاته وتفصیلا معرفته کسب تمکن
واقتدار اولنور اشته علم بوقوه دن عباره اولوب انکچون علم ایله حیات بیننده وجه شبه جهتین ادراکدر
دینلدی ادراکه علمك جهت وسبب اولمسی ایسه ملکه معناسنه حمل ایله تحقق ایدر و برده مثلا برشخصه

علم نحوی عالمدر دینلمك جمیع مسائل نحو ذهننده حاضردر دیمك اولمیوب بلکه انکچون برحالت
بسیطهٔ اجمالیه موجوددرکه بوحالت تفاصیل مسائل نحوه مبدأ اوله رق انکله مسائل مذکوره یی
استحضاره مقتدر اولور دیمکدر حاصلی مراد ملکهٔ استحضاردر وعلم ایله نفس اصول وقواعد
مراد اولنمق دخی جائز اولوب علمك اصول و قواعده اطلاقی کثیر الوقوعدر ومعرفت ایله علم بیننده
فرق . معرفت . ادراك جزئی ویاخود بسیطه و . علم . ادراك کلی ویامرکبه اطلاق اولنمسیدر انکچون
. معرفت الله . دینلوب . علمت الله . دینلمز بسیطك اقسام ثلثه سی اولوب اول اصلا جزئی اولمیان
وحدت ونقطه و . ثانی . اقسام مختلفة الطبایعدن مرکب اولمیاندر فلك وماء ونار امثالی اولوب
ثالث قضیهٔ حملیه نك شرطیه یه نسبتله بسیط اولمسی کبی شئ آخره نسبتله اقل الاجزا اولان اشیادر
وبرده معرفت مسبوق بالعدم اولان ویاخود برشئ مدرکه ذهول تخللیله ثانیا تعلق ایدن ادراکه
اطلاق اولنوب مفهوم علم اولان ادراك اشبو اعتباریندن عاری اولمسیله جناب باری یه عالم
اطلاقیله . عارف . دینلمز و مصنف رحمه الله معرفتك جزئیاتده استعمالی اوزره جاری اوله رق (یعرف به
احوال اللفظ العربی) قولنده تعبیر معرفتی علم اوزره ترجیح ایلمشدر کأنه مفاد کلام مصنف علم معانی
برعلمدرکه اندن ادراکات جزئیه استنباط اولنور و بوادراکات جزئیه جزئیات احوال لفظ عربیه دن
هر برفردی معرفتدر یعنی جزئیات مذکوره دن قنقی فرد بولنورسه بزم ایچون اوفردی بوعلم ایله بیلمك
ممکن اولور دیمك اولوب یوقسه جزئیات مذکوره نك بالفعل مجموعی حاصل اولور معناسنه دکلدر
زیرا جزئیات مذکوره غیر متناهیه ونهایتی اولمیان شیئك وجودی رهین استحاله در و بوبیان ایله
بعضیلرك اکر معرفت احوال ایله مراد جمیع احوالی معرفت ایسه غیر متناهیه اولدیغی جهتله دائرهٔ
امکاندن دور واکر بعض غیر معینی ایسه تعریف بالمجهول و بعض معینی ایسه تعیننه دلالت کلام
مهجوردر دیو مناقشه لریله بعض آخرك اکر مراد احوالك کلیسنی معرفت ایسه بوعلمك برفرد ایچون
عدم حصولنی مفضی واکر بعضیسنی معرفت ایسه یالکز مسئلهٔ واحده سنی ضبط وتعلم ایدن شخص
ایچون علم مذکورك حصولنی مقتضی اولمقلغی استلزام ایله اعتراضی مندفع اولور . احوال لفظ . ایله
مراد تقدیم وتأخیر وتعریف وتنکیر امثلی لفظه عارض اولان امور در قال رحمه الله (التی بها یطابق
مقتضی الحال) صفت احوال اولوب یعنی انجق بو احوال سببیله لفظ مقتضای حاله مطابق اولور
دیمکدر مصنفك احوالی بو وصف ایله قید وتوصیف ایتمسی اعلال وادغام ورفع ونصب وجرا مثالی
وتأدیهٔ معنای اصلیده لازم کلان بونلرك نظائری احوالدن و بعد رعایة المطابقة اجرا اولنان تجنیس
وترصیع مثللو محسنات بدیعیه دن والحاصل مقتضای حاله مطابقة کلامده مدخللری اولمیان احوال
واعتبارلتدن احترازی ایچوندر . تجنیس . لفظینك متجانسین یعنی لفظده متشابهین اولمسیدر مثلا
﴿ یوم تقوم الساعة یقسم المجرمون مالبثوا غیر ساعة ﴾ قول شریفنده ساعت لفظلری ایراد
اولنوب اولدن روز قیامت وثانیدن ساعت وقت معنالری مراد بیورلمشدر و . ترصیع . سجعدن برقسم
اولوب فقرهٔ ثانیه نك جمیع الفاظی فقرهٔ اولینك جمیع الفاظنه وزن وتقفیه ده متوافقه اولمسیدر نته کیم
مقامات حریرینك . یطبع الاسجاع بجواهر لفظه ویقرع الاسماع بزواجر وعظه . فقرهٔ بدیعه سنده
رعایت اولنمشدر تفصیلاتی علم بدیعده کلسه کرکدر اشبو . التی بها یطابق . قولیله احوالی توصیف
اعتبار حیثیت تقییدیه یه قرینهٔ خفیه در زیرا وصف مذکور اثبات اوزره قید زائد اولمسیله کلامدن
اصل مقصود اوله رق . یعرف به احوال اللفظ العربی التی بها یطابق اللفظ مقتضی الحال . قوانندن
مقصود . معرفت الاحوال بحیث یطابق بها اللفظ مقتضی الحال . مفهومی اولدیغی یعنی علم معانی ایله
احوال لفظ مقتضای حاله مطابق اولدیغی حیثیتدن معلوم اوله جغنی افاده ایدراشته معنای اعتبار
حیثیت بوندن عباره اولوب اکر تعریف مذکورده بوحیثیت اعتبار اولنمسه ثمرهٔ علم معانی بو احوالی
معرفتدن یعنی مثلا معنای تعریف وتنکیر وتقدیم وتأخیری تصوردن عباره اولمق لازم کلوردی بو ایسه
لزوما وفسادا ظاهر و واضحدر الحاصل علم معانیده تعریف وتنکیر وتقدیم وتأخیر امثالندن بحث

اولمسی بونلر ندن عباره اولدیغی بیلدیرمك جهتندن اولمیوب بلكه قنقی مقامده مثلا تقدیم مسند
ویا مسند الیه ویاخود بونلرك تأخیری مقتضای حاله مطابق اوله جغنی تعریف وتبیین حیثیتندن
تعریف مصنفك بو معنایی افاده ایتمسی ایسه قید حیثیتی اعتباره متوقفدر وبو قید حیثیتله تعریفدن
علم بیان خروج ایدر زیرا مثلا لفظك حقیقت ومجاز وكنایه اولمسی هرنقدر حالك اقتضا ایلدیكی
احوال لفظدن اولسه ده علم بیانده اندن بحث لفظ انكله مقتضای حاله مطابق اولدیغی حیثیتدن
اولمیوب زیرا علم بیانده فلان حال تشبیه وفلان حال استعاره وفلان حال كنایه ایرادینی
اقتضا ایدر دیو بحث وبیان یوقدر اكر سؤال اولنورسه كه احوال لفظ دینیلان تأكید وذكر
وحذف وامثالی اولدیغی صورتده بونلر بعینها مقتضای حال اولان اعتبار مناسبدر نته كیم مفتاحك
الحالة المقتضیة للتأكید او الذكر او الحذف الى غیر ذلك. قولی احوال مذكوره مقتضای حال
اولدیغی افصاح ایدرامدی. الاحوال التی بها یطابق اللفظ مقتضى الحال. قولی نه كیفیتده صحیح
اولور كه سبب مطابقت كسر ایله مطابق وفتح ایله مطابقه مغایر اولمق اقتضا ایدر ایكن سبب مطابقتله
مطابقك اتحادی لازم كلور زیرا مطابق اولان مقتضای حال سبب مطابقت عد اولنان احوالك
عینیدر جوابنده دیرزكه قومك مقتضای حال تأكید وذكر وحذف وامثالی اولدیغی ایرادلری وتیره
مسامحه ده اولوب وبو مسامحه نك مبناسی بو مذكوراتك تحقق مقتضای حاله اسباب اولمسیدر
بو صورتده ذكر السبب وارادة المسبب قبیلندن اولمش اولور والا عند التحقیق مقتضای حال مؤكد
اولان وكندوسنده مسند الیه ذكر اولنوب ویاحذف اولنان كلام وامثالیدر وكلامك مقتضای حاله
مطابقتنك معناسی متكلمك ایراد ایلدیكی كلام حذف وذكر وتأكید كبی بر كیفیت مخصوصه ایله
متكیف اولان كلام كلینك جزئیاتندن اولوب اشبو كلام كلی كلینك جزئیه صدقی كبی كلام متكلم اوزره
صادق اولمسیدر مثلا. ان زیدا قائم. قولمز كلام جزئی اولوب بونك اوزرینه. انه كلام مؤكد.
یعنی بو كلام مؤكددر دینلك صادق اولور وكذلك. زید قائم. اوزرینه بو كلام كندوسنده مسند الیه
ذكر اولنان و. الهلال والله. قولمزه بو كلام كندوسنده مسند الیه حذف اولنان كلامدر دینلور
وظاهردركه اشبو تأكید وذكر وحذف امثالی كندوسیله كلام جزئینك فی الحقیقه مقتضای حال
اولان كلام كلی یه مطابقتی تحقق ایدن احوالدر وبوصورتده مصنفك. التی بها یطابق مقتضى الحال.
قولنك معناسی. التی بسبب اشتمال الكلام علیها یكون ذلك الكلام من جزئیات الكلام الذی هو
مقتضى الحال. یعنی اویله احوال لفظكه كلام او احوال اوزره اشتمالی سببیله مقتضای حال اولان
كلام كلینك جزئیاتندندر دیمك اولور واكر سؤال اولنورسه كه تأكید وعدم تأكید ومجاز عقلی
وحقیقت عقلیه وقصر احوال اسناددن اولوب احوال لفظدن اولمدیغی حالده مباحث علم معانیدن
اولمسیله بوصورتده تعریف مذكور افراد مباحث علمی جامع اولمامق لازم كلور جوابنده دیرزكه
احوال اسناد دخی احوال لفظ عربیدندر زیرا مثلا جمله نك مؤكد ویاخود غیر مؤكد اولمسی لفظه
راجع اولان براعتباردر ولفظك عربی یه تخصیصی عجمیدن احتراز ایچون اولمیوب بو صناعت
معرفت احوال لفظ عربی ایچون وضع اولنمش اولدیغی جهتله اصطلاح مجرددر زیرا بو علم ایله احوال
لفظ عجمیده معلوم اولوب مثلا قیام زیدی منكر اولان كیمسه یه القا صورتنده لسان فارسیده. زید
هرآینه استاده است. دینلور
صاحب مفتاح علم معانی یی تعریفده. انه تتبع خواص تراكیب الكلام فی الافادة ومایتصل بها
من الاستحسان وغیره لیحترز بالوقوف علیها عن الخطاء فی تطبیق الكلام على مایقتضی الحال ذكره.
دیمشدر تتبع برشیئی اطرافیله تحری وطلب معناسنه در محشی سیالكوتی شیئا فشیئا. اتباع ایله تفسیر
ایدوب مراد معرفت وبلكه ملكه ویاخود ملكه دن مسبب اولان مسائل اولدیغی كشیدهٔ رشتهٔ
تحریر ایلمشدر خواص تراكیبدن مقصود بیان علامهٔ سكاكی اوزره كلام كندوسیچون مصوغ
ومؤلف اولان اغراضدر مثلا. ان زیدا منطلق. قولندن مقصود نفی شك ویاخود انكاردر

فی الافادة. تتبع قولیچون ظرف اولوب. تتبع الخواص من حیث افادتها بالتركیب. دیمكدر وتركیب ایله
خواصك مفاد اولمسی شو تركیب فلان كیفیت مخصوصه یی مشتمل اولمسیله شو خاصه یی افاده ایدر دیو
بیلنمسیله اولور مثلا مثال مذكور ایچون شو تركیب تأكیدی حاوی اولمسیله نفی شك ویا رد انكار
مخاطبی افاده ایدر دینلور و. مایتصل بها. قولی عندنده ملحقات علم معانیدن اولان بدیعی درج ایچوندر
یعنی علم معانی یی مقصود اصلی اولان بلاغت ایله خواصه تبعیتله تراكیبه عارض اولان شیدن تعمیدر
استحساندن مراد محسنات بدیعیه در و. غیره. دن مراد استهجاندركه اضاحیك وهزلیات بوقبیلندر.
لیحترز. قولی تتبعه متعلقدر. مفاد تعریف. علم معانی كلامی مقتضای حاله تطبیقده بمعونة الوقوف
خطادن حصول احتراز ایچون من جهة الافاده خواص تراكیب بلغایی وتراكیب بلغایه اتصالی اولان
استحسان وغیریسنی تتبع وتطلبدر دیمك اولور
ومصنفك اشبو تعریف صاحب مفتاحدن عدولی ایكی وجه ایچون اولوب. اول. تتبع فی نفسه علم
اولمیوب وعلم اوزره صادق دكلدر بوجهتله بونكله علومدن برشیئی تعریف صحیح اولمز. وجه ثانی.
سكاكی تراكیبی تراكیب بلغا ایله تفسیر ایلیوب زیرا تراكیب كلام ایله مرادمز كندوسیچون فضل تمیز
ومعرفت اولان كیمسه دن صدور ایدن تراكیبدر دیو بیان ایتمشدر بو ایسه تراكیب بلغادر وخفی
دكلدركه بلیغی بلیغ اولدیغی حیثیتدن معرفت معرفت بلاغته توقف ایدر وحالبوكه كتابنده بلاغتی
البلاغة هی بلوغ المتكلم فی تأدیة المعانی حدا له اختصاص بتوفیة خواص التراكیب حقها وایراد
انواع التشبیه والمجاز والكنایة على وجهها. قوالیه تعریف ایلمشدركه مفهومی. بلاغت. متكلمك تأدیهٔ
معناده خواص تراكیبك حقنی ایفا وحق ولایق وجهله انواع تشبیه ومجاز وكنایه یی ایراده
كندوسیچون اختصاص اولان حده بالوغیدر دیمك اولور ایمدی تعریف بلاغتده اولان تراكیب ایله
اكر ظاهر اولدیغی وجه اوزره تراكیب بلغایی مراد ایدرسه بلاغت متكلم ایله تعریفی بیننده دور
لازم كلور وبوجهتله علم معانینك جزء تعریفنده دخی دور اولور زیرا تراكیب بلغا تعریف مذكوردن
جزدر تراكیب بلغایی معرفت ایسه معرفت بلاغت متكلمه ومعرفت بلاغت متكلم تراكیب بلغایی معرفته
توقف ایدر واكر تراكیب بلغانك غیریسنی مراد ایدرسه بیان ایتدیكی جهتله بلاغت ومعانینك
تعریفلرنده جهالت اولور وجه اولدن جوابده دینلدیكه تتبع ایله مرادی معرفتدر نته كیم كتابنده
تصریح ایلمشدر ومعرفت مذكوره تتبع تراكیب بلغادن حاصل اولان معرفت اولوب عربك بحسب السلیقه
اولان معرفته علم معانی تسمیه قلنمدیغنه تنبیه ایچون ملزومی یعنی تتبعی لازمی اولان معرفت اوزرینه
اطلاق ایتمشدر وتعریفات ادبا مجاز ایله مشحونه در وثانیدن جوابده دینلدیكه كلام سكاكینك
تراكیبی تراكیب بلغا ایله تفسیر ایتمش اولدیغنه دلالتنی تسلیم نصكره دیرزكه تراكیب بلغا ایله مراد
بلاغتله موصوف اولان بلغانك تراكیبی دیمكدر وانلری بلیغ اوله رق معرفت معنای مذكور ایله بلاغتی
معرفته توقف ایتمز زیرا مثلا امرئ القیسك بلیغ اولدیغی بحسب عرف الناس بیلنوب معنای مذكور
تصور اولنمقسزین كلامنده اولان خواص تراكیبی تتبع جائزدر نته كیم عوامدن هركیم اولورسه
اولسون فقه ادلهٔ تفصیلیه دن اكتساب اولنان احكام شرعیهٔ فرعیه یه علمدر دیو بیلدیكی حالده فقها بالبداهه یی
بیلوب قوللرینی تتبع ایلمسی ممكندر وینه طرف سكاكیدن اختیار شق ثانی ومنع بطلان تالی ایله
جوابده دیرزكه سكاكینك تعریف بلاغتده. بتوفیة خواص التراكیب حقها. قولنده اولان تركیبدن
مراد متكلمك كندی تركیبی اولوب مفهومی متكلم هر بر تركیبی لایق اولدیغی موردنده ومناسب اولان
مقامنده ایراد ایده جك حیثیتده اولمسیدركه مثلا. ان زیدا قائم. قولنی مخاطب شاك ومتردد ویاخود
منكر اولدیغی وقتده و. والله انه لقائم. قولنی وقت اصرارنده و. زیدا ضربته. قولنی مخاطب صواب
وخطا ایله مشوب ومخلوط اولان حكم ایله حاكم اولدیغی وقتده استعمال ایتمسیدر زیرا. ان زیدا قائم.
تركیبنك خاصیتی نفی شك ویاخود رد انكار ایچون و. زیدا ضربته. تركیبنك خاصیتی حصر وتخصیص
ایچون اولمقدر بوصورتده متكلمك حق خواص تراكیبی توفیه واعطاسندن مراد تركیبی موردنده

وماهو لهذه ايراد ايلمسيدر و بو كلام بعينه كلامك مقتضاى حاله تطبيقنك معناسيدر اويله اولنجه
تعريف بلاغتده اولان تراكيب ايله مراد متكلمك تراكيبدر نته كيم ٠ فى تأدية المعنى ٠ قولى بوندن افصاح
ايدر زيرا نه غيرك معانيسنى اداده ونه ده معانىٔ نفسنى تراكيب غير ايله تأديه ده برمعنى يوقدر وكذلك
سكاكينك ٠ وايراد انواع التشبيه والمجاز والكناية على وجهها٠ قولنك معناسى متكلمك هر تشبيه
ومجاز وكنايه يى لايق وحق اوزره ايراد ايده جك حيثيتده اولمسيدر ديمك اولوب يوقسه بلغانك تشبيهات
ومجازاتنى على وجهها ايراد ايلمسى ديمك دكلدر واشته بوذكر اولنان معنى غايت حسن ونهايت
لطافتده اولوب مصنف وغيريلرينه اشبو معناى واضحك خفاسى وسكاكى يه بلاغت متكلمى تعريفده
تراكيب بلغايى اخذ ايدرك برشيئى كندى نفسيله تعريفدر ديونه كيفيتله ظن واشتباه ايدلمسى جاى
تعجب واستغراب وبوبابده اولان قلت تأملك مفاسدنى احاطه دن تنكىٔ نطاق بيان معلوم اولى الالبابدر
ومختار شارح علامه علم معانينك ٠ انه علم يعرف به تطبيق الكلام العربى لمقتضى الحال٠ قوليله تعريفى
اولوب يعنى علم معانى برعلمدر كه انكله كلام عربينك مقتضاى حاله تطبيقى ادراك اولنور ديمكدر زيرا
تعريف مذكورده معانىٔ مقصوده صريح اوله رق تعريف مصنف كبى قيد حيثيته احتياجدن آزاده
وتعريف سكاكى اوزره وارد اولان اشكالدن وارسته در قال رحمه الله (و ينحصر فى ثمانية ابواب)
علم معانيدن مقصود ابواب ثمانيه ده منحصردر و بو انحصار كلك اجزاسنده انحصارى قبيلندن اولوب
كلينك جزئياتنده انحصارى قبيلندن دكلدر زيرا مقصود كل المسائل اولوب كل واحد من المسائل
دكلدر والاعلم معانينك هر برباب اوزره صدق لازم كاور ٠كل٠ ايله ٠كلى٠ بيننده فرق بودر كه كلينك
جزئياتى اوزره حملى صحيحدر مثلا انسان كلى اولوب جزئياتى زيد وعمرو وبكر وغيريسى اوله رق
زيد انسان وبكر انسان وعمرو انسان ديمك صحيحدر وكلك اجزاسى اوزره حملى صحيح دكلدر
مثلا بيت كل واجزاسى جدار وسقف وغيريسى اولوب الجدار بيت و السقف بيت ديمك صحيح اولمز
ومصنفك اشبو و ينحصر الخ قولنك ظاهرى ينحصر ضميرينك مرجعى اولان لفظ علم نفس قواعد
ومسائلدن عباره اولوب ملكه معناسنه اولمديغنى اشعار ايدر زيرا ظاهر اولان ابواب ثمانيه مسائلدن
عباره و بروجه مشروح انحصار انحصار الكل فى الاجزا اولوب مسائل ايسه ملكه دن اجزا دكلدر
وكذلك تعريف علم وبيان انحصار وتنبيه آتى مقصوددن خارج اولدقلرينى اشعار ايدر الحاصل مراد
علم معانيدن بعض اولان مقصود يعنى مسائلك انحصارى اولوب تملك انحصارى دكلدر بوصورتده
تعريف وبيان انحصار وتنبيه علم معانيده داخل وابواب مذكوره دن خارج اولمسيله علم مذكورك
ابواب ثلثه ده انحصارى ممنوعدر ديلمز قال رحمه الله (الباب الاول احوال الاسناد الخبرى و٠ب٠
احوال المسند اليه و٠ج٠ احوال المسند و٠د٠ احوال متعلقات الفعل و٠ه٠ القصر و٠و٠ الانشاء
و٠ز٠ الفصل والوصل و٠ح٠ الايجاز والاطناب و المساوات) مسائل مقصودهٔ علم معانينك منحصر
اولديغى ابواب ثمانيه دن باب اول احوال اسناد خبرى وثانى احوال مسند اليه وثالث احوال مسند
ورابع احوال متعلقات فعل وخامس قصر وسادس انشا وسابع فصل ووصل وثامن ايجاز واطناب
ومساواتدر قال رحمه الله (لان الكلام اما خبر او انشاء لانه ان كان لنسبته خارج تطابقه اولا تطابقه
فخبر) ومسائل علم معانينك ذكر اولنان ابواب ثمانيه ده انحصارى زيرا كلام يا خبر ويا انشادر
چونكه كلام لامحالة طرفينى بيننده نفس متكلم ايله قائمه يعنى ذهن متكلمده موجوده اولان برنسبت
تامه يى مشتملدر وبو مقامده اشبو نسبت تامه يى وقوع ويالاوقوع نسبت وياخود ايقاع ويا انتزاع
نسبتله تفسير خطادر زيرا بو تفسيرلر نسبت انشائيه يه شامل اولميوب تقسيم مصنف صحيح اولمز بلكه
بومقامده مراد احد جزئين كلامك موجب صحت سكوت اوله جق حيثيتده جزء آخره تعلقيدر كه
٠زيد قائم٠ و٠زيد ليس بقائم٠ كبى ايجاب وسلب طريقيله وكرك كلام انشائيده اولديغى وجهله ايجاب
وسلبك غيريسيله اولمقدن اعمدر ايمدى كلام اكر نسبتيچون احد ازمنهٔ ثلثه ده مطابق وياغير مطابق
اولديغى برخارج اولورسه خبردر ونسبتيچون خارج اولمق بين الطرفين خارجده ونفس الامرده نسبت

ثبوتيه

ثبوتيه وياخود سلبيه اولمسيله يعنى مثلا مثالين مذكورين ايچون خارجده مطابق وغير مطابق اوله رق
زيده قيامك ثبوت وياعدم ثبوتيله اولور واحد ازمنه دن تعميمى ٠ سيقوم زيد٠ كبى اخبار
استقباليه نك اندراجيچوندر وخارجله مراد نفس الامرده محكوم عليهك محكوم به ايله اتصافى اولوب
خارج ذهنى وخارجيدن اعمدر٠ طلبت القيام٠ و٠ضرب زيدا٠ كبى ونسبتك خارجه مطابقتى ايكيسيده
نسبت ثبوتيه وياخود سلبيه اولمريدر وخارجه عدم مطابقتى بريسى ثبوتيه وآخرى سلبيه اولمسيدر
مثلا ٠زيد قائم٠ دينلسه بو كلامك مدلولى متكلمك نفسنده يعنى ذهننده قيامى زيده اثبات وبونكله
حكم ايتمسيدر كه بو حكمه كلام نفسى اطلاق ايدرلر وزيد ايله قيام بيننده البته برنسبت خارجيه
اوله رق بوده زيدك حقيقتده ونفس الامرده قائم وياغير قائم اولمسندن عباره در واراليلان مطابقت
وعدم مطابقت شو ايكى نسبت بيننده اولوب بريسى ذهن متكلمده اولان حكم وآخر خارجده اولان
نسبت اولمسيله اكر نفس الامرده زيدك قيامى ثابت وواقع ايسه كلام مذكورك اشبو نسبت
خارجيه سنه نفس متكلمده اولان نسبت يعنى زيدك قائم اولمسيله حكم مطابق اولمش اولور واكر قيام
زيد نفس الامرده ثابت اولميوب غير قائم ايسه كلام مذكورك نسبت خارجيه سنه نفس متكلمده اولان
نسبت مطابق اولمامش اولور قال رحمه الله (والا فانشاء) واكر نسبتيچون مطابق وياغير مطابق
اولديغى خارج بولنمزسه انشادر مثلا بعت لفظنده نسبت خارجيه يوقدر زيرا خارجده ونفس الامرده
بيع هنوز بولفظ ايله حاصل اوله جقدر واول تنبيهده بونك ايچون ايضاح مزيد واردر قال رحمه الله
(والخبر لابدله من مسند اليه و مسند و اسناد و المسند قد يكون له متعلقات اذا كان فعلا او فى معناه)
وخبر ايچون مواد ثلثه نك وجودى لابد و بودخى مع الاسناد مسند اليه ومسنددر زيرا سامعده دخى
مثلا برمادهٔ قتلدن خبر ويرلمك اقتضا ايتسه فعل قتل شخص قاتله نسبت اولنوبده فلان قاتلدر دينلمدكجه
كلام مفيد وتام اولمز اشته فلان مسند اليه وفعل قتل مسند وقتلك فلان مذكوره نسبتى اسناددر
وبعضاكره مسند فعل ويامعناى فعلده اولان مصدر واسم فاعل ومفعول وظرف كبى برلفظ اولديغى
صورتده مسند مذكور ايچون متعلقات اولور لكن مصنفك اشبو مواد ثلثه يى خبره تخصيصنده بروجه
وجيه اولميوب زيرا انشا ايچونده بو مذكوراتدن لازم و بعضاكره مسند انشا ايچون مسند خبر كبى
متعلقات اولديغى دخى كلام عربدن متفهمدر قال رحمه الله (وكل من الاسناد و التعلق اما بقصر
او بغير قصر وكل جملة قرنت باخرى اما معطوفة عليها او غير معطوفة و الكلام البليغ اما زائد على
اصل المراد لفائدة او غير زائد) واسناد وتعلقدن هر برلرى يا قصر ايله اولور ويا بغير قصر اولور
وجملهٔ اخرايه قرين اولان هر برجمله يا جملهٔ اولى يه معطوفه اولور ويا معطوفه اولمز اول وصل وثانى
فصلدر وكلام بليغ بالفائدة اصل معناى مراد اوزره زائده وياغير زائده اولوب اول اطناب وثانى ايجاز
ولفائدة قولى تطويلدن احترازدر لكن كلامك بلاغتله تقييدى بو قيددن مغنى اولوب زيرا زيادهٔ
بيفائده مقتضاى حال اولمامسيله لالفائدة زياده بليغ اولمز اشته مصنفك بيان حصر ابوابده اولان
بو كلامى ظاهر اولوب لكن تحتنده طائل وفائده غير مندرج وذكر ايلديكى قصر ووصل وفصل وايجاز
ومقابلينندن جمله سى اسناد خبرى ومسند ومسند اليهك احوالنده مندرج اولمسيله مصنفه مهم اولان
بونلرى احوال اسناد خبرى ومسند ومسند اليهدن افراد وابواب مستقله ده سبب ايرادنى بيان
ايتمكدر والا بزده مسند ومسند اليهدن هر برلرى يا مقدم وياخود مؤخر ويا معرف وياخود منكردر
ديوب سائر احواليده تعداد ايدرك بونلريده على حدة بر بابده ايراد ايتمسنه بيان لزوم ايده بيلورز
وبو كلامك لاجل الاختصار بين النفى والاثبات ترديد ايله تقريرنى طلب ايدن كسه نك فساد كلامى اكثر
وعقلا واستقراء مساغ حصر اولمديغى اظهردر بو صورتده بيان سبب افرادده اقرب اولان
دينلمكدر كه لفظ يا جمله ويا مفرد اوله رق باب اول احوال جمله در و مفرد يا عمده وياخود فضله اولوب
عمده دخى يا مسند ويا مسند اليه اولمسيله بونلرك احوالى بينى تمييز ايچون ابواب ثلثه ده ايراد
وبو احوالدن بعضيسى غموض مزيده وابحاث عديده وطرق متعدده يى شامل اولوب وبوده قصر

اولمسيله باب خامس ايله افراد وكذلك احوال جمله دن بعضيسنده شرف واهتمام مزيد اولوب بوده
فصل ووصل اولمسيله باب سادسله مظهر استقلال واستبداد ايلمشدر والا بونلر دخى عداد احوال
جمله ده داخل ومصنفك احوال القصر واحوال الفصل والوصل ايله عدم تعبيرى بو مقالى متكفلدر
واحوالدن بعضيسنك مفرد وجمله دن هيچ برينه اختصاصى اولميوب وذاتا شايع وتفاريع كثيره يى
جامع اولمسيله باب سابع قلنمشدركه ايجاز واطناب ومساواتدن عبارەدر وچونكه بعض ابحاث
بالاختصاص انشايه خاص اولمسيله انشا دخى باب ثامن اتخاذ اولنەرق بو جهتله مقصود ابواب
ثمانيه ده كسب انحصار ايلمشدر وشارحك اشبو بيان ترتيب ابوابده باب سادس وسابع وثامن اطلاقاتى
ترتيب مصنفه موافق اولميوب مجرد كندى بيانته توفيق ايلمشدر قال رحمه الله (تنبيه) بو بحثى
جناب مؤلفك تنبيه ايله توسيم وتنويهى بحث مذكوردن ماسبقده • تطابقه اولا تطابقه • قولنده برنبذه
بيان سبق وجريانته وقول مذكور ايله مطابقت ولامطابقتك مفهومنه وخبرك بونلرده انحصارنه
حصول اذعانه مبنى اولوب مراد استحضار معلوم اولەرق تحصيل مجهول اولمديغنى ايماندر زيرا
• تنبيه • كندوسنه بعض مرتبه تعلق علم سبق ايدن مباحثده وياخود بوحكمده اولان بديهيات امثالنده
استعمال اولنور شارح مرحوم صدق ايچون ايراد اولنەجق تعريفده توهم اولنان لزوم دوردن
جواب اولمق مقدمه سيله بيورلركه مصنفك مسبوق اولان • ان كان لنسبته خارج • الخ قولندن
معلوم اولديغى اوزره خبر نسبتيچون احد ازمنه ده مطابق وياخود غير مطابق اولديغى خارج اولان
كلامدن عباره اولمسيله بو معناجه خبر • الخبر هو الكلام المحتمل للصدق والكذب • قوللرنده اولديغى
كبى كلام مخبر به معناسنه وبعضا عن ايله متعدى اولمق قرينه سيله • الصدق هو الخبر عن الشئ على
ماهو به • قوللرنده اولديغى كبى اخبار يعنى اعلام معناسنه اولور خلاصه لفظ خبر مقامنه كوره
بعضا كندوسيله خبر ويريلان كلامه وبعضا اخبار معناسنه اطلاق اولنور بوصورتده مصنفك صدق
• مطابقته للواقع • قوليله تعريفنده صدقه ضميرى خبره راجع وبو جهتله خبر تعريف صدقده داخل
اولوب حالبوكه صدق تعريف خبر اولان • الكلام المحتمل للصدق والكذب • قوللرنده مأخوذ اولمسندن
طولايى توهم اولنان دور لازم كلمز حاصلى تعريف خبرده مأخوذ اولان خبردن مراد كلام مخبر به
وتعريف صدقده اولان خبر ايله مقصود اخبار واعلام معناسى اولمسيله وجود تغايره مبنى تعريفنده
اتحاد خبر وامهمسيله توهم اولنان دوره محل قالمز وبرده صدق وكذب ايله كلام ومتكلمدن هر برسى
توصيف اولنمسيله تعريف خبرده مذكور اولان صدق وكذب صفت كلام اولوب نسبتنك واقعه
مطابقت وعدم مطابقتى معناسنه محمول وبرشيدن على ماهو به وياخود لاعلى ماهو به ديو خبر صفت
متكلم اولان صدق وكذبى تعريف اولمسيله بو جهتله ده تعريفنده اولان صدق وكذبك توهم
اتحاديله مظنون اولان دور برطرف اولور
وعلماء معانى خبرك صادق وكاذبده انحصارى اوزره اتفاق ايدوب فقط جاحظ بو اتفاقك خلافنده
بولنمشدر ودائرهٔ انحصاره داخل اولنلر صادق وكاذبى تفسيرده متشبث اذيال اختلاف اولوب جمهور
افاضل مصنف رحمه اللهك مختارى اولان اشبو تفسيره قائل اولمشلردر (صدق الخبر مطابقته
للواقع وكذبه عدمها) خبرك صدقى واقعه مطابقتى وكذبى واقعه عدم مطابقتى اولوب مطابقت
خبردن مراد حكم خبرك واقعه مطابقتيدر زيرا صدق وكذبك حكمه رجوعى اولا وبالذات وخبره
رجوعى ثانيا وبالواسطه در وبونك بيانى شو وجهله دركه شيئين بينده وقوع نسبته دلالت ايدن
كلام ياثبوت ايله وياخود نفى ايله اولور مثلا • زيد قائم • تركيبى قيامك زيده وقوع نسبتنه و • زيد ليس بقائم •
قولى عدم وقوعنه دلالت ايدر وذهن متكلمده اولان نسبتدن قطع نظر فى نفس الامر اوشيئين بينده
برنسبت ثبوتيه وياخود سلبيه بولنمسى ضرورى اولەرق زيد قائم وياخود غير قائم اولمقدن غيرخاليدر
ايمدى ذهن متكلمده حصولى كلامدن منفهم اولان نسبت ايله خارجده يعنى حقيقت حالده اولان
نسبتدن هرايكيسى ثبوتيه وياخود سلبيه اولەرق يكديكره مطابقتى صدق واحدهما ثبوتيه وآخرى

سلبيه اولەرق عدم مطابقتى كذبدر وكلامك واقعه وخارجه ونفس الامرده اولان شيئه مطابقتنك
معناسى بوندن عبارەدر مثلا • ابيع • ديوب وبونكله اخبار حالى بى يعنى حالا بيع وقوعبوله جغنك
اخبارنى مراد ايلديكك صورتده بو اخبار ايچون مطابقتنى قصد ايلديكك برخارجدن لازمدركه
لفظ آخرله خارجده بيعك حصولندن عبارتدر ايمدى لفظ آخرله خارجده عقد بيع حاصل اولورسه
خبر مذكور صادق والا كاذب اولور لكن لفظ انشائى اولان • بعت • بونك خلافنده اولوب بونك
ايچون مطابقتى قصد اولنان خارج يوقدر بلكه فى الحال حصول بيع بولفظ ايله اولوب موجد بيع
لفظ مذكوردر ونسبت امور اعتباريەدن اولوب امور خارجيەدن اولمامسى بو كلامه ضرر ويرمز
زيرا • القيام حاصل لزيد فى الخارج • يعنى زيد ايچون خارجده قيام حاصلدر قولمزله • حصول القيام
لزيد امر متحقق موجود فى الخارج • يعنى زيد ايچون قيامك حصولى خارجده امر موجود ومتحققدر
ديمكلكمز بيننده اولان فرق ظاهر اولوب قول اول صحيح وفساد ثانى مستغنئ توضيحدر يعنى
نسبت امور اعتباريەدن اولوب خارجيەدن اولمامسى زيد ايچون حصول قيام خارجده موجود
ومتحقق برامر اولمديغنه دلالت ايدوب وبوكلام حقدر لكن بزم زيده قيام خارجده حاصلدر
ديمكلكمزه مانع دكلدر زيرا اكر ذهنك ادراك وحكمندن قطع نظر اولنسه قيام قطعيا خارجده زيد
ايچون حاصلدر ووجود نسبت خارجيەنك معناسى بودر قال رحمه الله (وقيل مطابقته لاعتقاد المخبر
ولوكان خطاء وعدمها) ونظام ايله تابعلرى عندنده • صدق خبر • حكم خبرينك اعتقاد مخبره
مطابقتيدر ولوكه اعتقادى خطا اولوب واقعهٔ مطابق اولمسون و • كذب خبر • حكم خبرينك اعتقاد
مخبره مطابق اولمامسيدر ولوكه اعتقادى خطا اولسون ايمدى مثلا سما جهة تحتده اولمسنى اعتقاد
ايدن كمسەنك • السماء تحتنا • قولى صدق و • السماء فوقنا • قولى كذبدر و • ولوخطاء • قولنده اولان
واو حاليه و • لو • كلمەسى لوفرضيه اولەرق مفروضا خطائنه مفهومنده اولمسيله اقتضاى جزادن مستغنيدر
وعند البعض واو عاطفه اولوب تقدير كلام • لولم يكن خطاء ولوكان خطاء • در اعتقاد ايله مراد
حكم ذهنئ جازم وياخود راجح اولوب بوصورتده اعتقاد علم واعتقاد مشهور وظنه عام اولور
ستير اوليه كه • علم • قابل تشكيك اولميان و • اعتقاد مشهور • قابل تشكيك اولان حكم جازم و • ظن • طرف
راجحه حكمدر ايمدى خبر معلوم وخبر معتقد وخبر مظنوندن هر برسى صادق وفقط خبر موهوم
كاذبدر زيرا وهم طرف راجحك خلافيله حكمدر واما • شك • تساوئ طرفيندن ومن غير ترجيح
جهتينده ترددن عباره اولمسيله خبر مشكوكده اعتقاد تحقق ايتميوب بوصورتده خبر مشكوك
نه صادق ونه كاذب اولەرق صدق ايله كذب بيننده واسطه ثابت اولور حالبوكه نظام واسطەيه قائل
دكلدر مكر دينيله كه شكده اعتقاد منتفى اولديغى جهتله اعتقاده عدم مطابقت تحقق ايدرك كاذب
اولمش اولور اكر معرض جوابده دينيلورسه كه تصريح كردهٔ ارباب معقول اولديغى اوزره
حال شك وترددده اولان كمسه ايچون حكم وتصديق اولميوب بلكه مجرد تصوردن عباره اولمسيله
قول مشكوك خبر دكلدركه حتى مجراى صدق وكذب اوله جواباننده ديرزكه شاك ايچون حكم
وتصديق اولمديغنك معناسى وقوع ويالاوقوع نسبتى ادراك ايتميوب ذهنى نفى واثباتدن برشيئه حكم
ايتمامسيدر لكن جملهٔ خبريه ايله تلفظ ايدرك مثلا شك ايتمسيله برابر • زيد فى الدار • ديسه كلامى خبر
اولديغى ظاهردر وبلكه زيد دارده اولمديغى تيقنله برابر زيد فى الدار ديسه كلامى خبر اولوب
وبونده شك يوقدر زيرا اسنادى مشتمل اولديغى جهتله كلام اولوب وانشا اولمامسيله خبريتى
ضرورى والاكلامك خبر ايله انشاده بطلان انحصارينى مؤدى اولور قال رحمه الله (بدليل
ان المنافقين لكاذبون) نظام اثبات ايلديكى تعريف مذكورك صحتيله حكمنده ﴿ اذا جاءك المنافقون
قالوا نشهد انك لرسول الله والله يعلم انك لرسوله والله يشهد ان المنافقين لكاذبون ﴾ نظم جليليله
تمسك واستدلال ايلمشدر شويله كه نظم مذكورده جناب بارى منافقينك ﴿ انك لرسول الله ﴾ قوللرى
واقعه مطابق اولديغى حالده بوقوللرنده كاذب اولدقلرينى صريحا حكم وتسجيل بيورمش اولديغندن

اكر صدق واقعه مطابقتدن عباره اولمق لازم كلسه واقعه مطابق اولان • انك لرسول الله • خبرينه اطلاق كذب صحيح اولمز ايدى ديمشدر قال رحمه الله (ورد بان المعنى لكاذبون فى الشهادة) ونظامك بو استدلالى رد اولنه رق نظم مذكورده منافقينك تكذيبى • انك لرسول الله • قوللرينه راجع دكلدر كه حتى مدار استدلال اوله بلكه مرجع تكذيب انلرك شهادتنده خلوص قلب ومواطئه ادعالرى اولوب • والله يعلم انك لرسوله • قول شريفى دلالتيله معناى نظم مذكور • لكاذبون فى الشهادة • يعنى منافقين رسالته شهادتده لسان وقلبلرينك مواطئه واتحادنى ادعالرنده كاذبلر ديمكدر بو صورتده تكذيب خبر كاذبى تضمنى اعتباريله • نشهد • قوللرينه راجعدر كه متضمن اولديغى خبر كاذب منافقينك بو شهادتلرى صميم قلب وخلوص اعتقاددن اولمسيدر وبو كا ان ولام وجملهٔ اسميه ايله توكيدلرى دلالت ايدر زيرا بو تأكيدات لازم فائدهٔ خبرى تأكيد اولوب ولازم فائدهٔ خبر منافقينك رسالته علملريدر بو جهتله • نشهد • ده اولان خبر ضمنى بو تأكيد اولديغى تحقق ايدر وانلر ﴿يقولون بافواههم ماليس فى قلوبهم﴾ ماصدقى اولان زمرهٔ منافقين اولدقلرى جهتله شهادت مذكورهيى تأكيدات ايله ايرادلرى ضمننده لسانلرينه موافقت قلوبلرينى اخبارلرى واقعه مطابق اولمديغنده شك يوقدر وبعضيلرك تكذيب • نشهد • قولنه راجع اوله رق نشهد لفظى خبر اولمسيله واقعه غير مطابقدر ديدكلرى بيجا اولميوب لفظ مذكور انشا اولديغى ظاهردر زيرا اكر فى الحال وياخود على الاستمرار شهادتدن اخبار اولسه منافقيندن ديكر بر شهادتك وجودنى اقتضا ايده جكى • ابيع • لفظنده مرور ايدن ايضاحاتدن معلوم اولمشدر قال رحمه الله (او فى تسميتها) وياخود معنى • انهم لكاذبون فى تسمية هذه الاخبار الخالى عن المواطأة شهادة • ديمكدر يعنى منافقين • انك لرسول الله • قوللرينه موافقت قلوبلرندن خالى اولديغى حالده شهادت تسميهلرنده كاذبلردر زيرا شهادتده مواطئه يعنى لسانه موافقت قلب شرطدر لكن بو جواب محل نظردر شو جهتدنكه بو مثللو تسميه اطلاق لفظده غلط اولوب كذب دكلدر زيرا برشيئى برشى ايله تسميه باب اخباردن عد اولنمز وبالفرض بو مثللو تسميهنك كذب اولمسنى تسليمز تقديرده مطلق شهادتده اشتراط مواطئه ممنوع وشاهد زور تعبيرى بو منعى مؤيددر وحاصل جواب تكذيبك • انك لرسول الله • قولنه رجوعنى بو ايكى وجهه استناد ايله منعدر قال رحمه الله (او المشهود به فى زعمهم) يعنى تسليم ايده لمكه معنى • انهم لكاذبون فى المشهود به • يعنى منافقين انك لرسول الله قوللرنده كاذبلردر ديمك اولسون بو صورتده معنى قول مذكور واقعده كاذب ديمك اولميوب بلكه زعم فاسد واعتقاد باطل وكاسدلرنده كاذبلردر زيرا انلر بو قوللرينك واقعه عدم مطابقتنى اعتقاد ايدرلر ديمك اولور بو صورتده قول مذكور زعم منافقينه نظرا واقعه عدم مطابقتدن ناشى قول كاذب ونفس الامرده وجود مطابقت جهتيله صادق اولور اشبو جواب ثالثه دقت وصرف فكرت لازمدر تاكه اشبو وجه ثالث قول نظام كبى صدق وكذب اعتقاده مطابقت وعدم مطابقت اعتباريله اولديغى اعترافدر توهم اولنميه زيرا اعتقاده عدم مطابقت معناسيله اعتقادده واقعه عدم مطابقت معناسى بيننده مسافهٔ بعيده وفرق كثير واردر ايمدى بو تحقيق ايله بعضيلرينك جواب حقيقى تكذيبك • انك لرسول الله • قوللرينه راجع اولديغى منع اولوب وجوه ثلثه بيان سنددر ديدكلرينك فسادى ظاهر اولور زيرا وجه ثالث برأسه منع اولوب منع اوله راجع اولمديغى بيان سابقدن معلومدر ومعلوم اوله كه بو مقامده زبانزد قوم اولميان بر وجه آخر اولوب وجه مذكور صحيح بخاريده زيد ابن ارقمدن اولنان روايته نظرا تكذيبك حلف منافقينده و ﴿لا تنفقوا على من عند رسول الله حتى ينفضوا من حوله﴾ كلامنى عدم تفوهلرينى ادعاى باطللرينه راجع اولمسيدر شويله كه زيد ابن ارقم رقزن صحيفهٔ روايت اولديغى اوزره غزوات حضرت رسالتپناهيدن بر غزوهده عبد الله بن ابى بن سلولك ﴿لا تنفقوا على من عند رسول الله حتى ينفضوا من حوله ولو رجعنا من عنده ليخرجن الاعز منها الاذل﴾ ديو تفوه فساد آميزى يعنى حضرات مهاجرين رضى الله عنهم امر تعيشده دوچار ضرورت اوله رق حوالئ سايبان جناب رسالتپناهيدن كسب تفرقه وشمل ايتمك اوزره مشار اليهم

حقلرنده انفاق واعانهدن حضرات انصار رضى الله عنهم منع ايچون بو كلام فتنه انكيزى وبعده اورنك نشين تختگاه رسالت حضرتلرينك الآن مخيم سراپردهٔ اجلاللرى اولان مكاندن دار الانوار مدينهيه حين معاودتلرنده البته مدينهدن اعز اولانلر اذل اولانلرى اخراج ايدر ديهرك حاشا رسول اكرم صلى الله عليه وسلم افندمز حقنده تعبير اذل ايله قصد ازدرا ونفسنى اسناد اعز ايله تعزيزى رهين سامعه ومحرك عرق حميت اسلاميهم اوله رق درعقب بو واقعهٔ فاجعهيى عمم • سعد بن عباده رضى الله عنه • حضرتلرينه افاده وتذكار وعمم مشار اليه دخى بلا توقف ذات حضرت رسالتپناهىيه عرض واخبار ايدرك ابن ابى حضور سعادتلرينه جلب ايله استكشاف تفصيل مقال كذاف بيورديلر بندخى انبان سامعهمده محفوظ ونهان اولان وقوعات فتنه رسانى سدهٔ سعادته على ماوقع بيان وابلاغمده جناب حكمران خطهٔ بلاغ طرف همايونيدن عبد الله بن ابى بن سلول ايله اصحابندن بو مقال فاسد المآلك سؤالنه فرمان قضاتوان جريان ايتمسيله كريزگاه انكار وتغافلى كمين وتنوير فروغ دروغ ايچون حلف ويمين ايتملرينه بناء جانب اقدس حضرت رسالتدن افادات واقعهم سعايه واسناده محمول وكلام ابن ابى معرض تصديق وقبوله موصول بيورلمسيله استيعاب هموم شديدهايله كنج خانهٔ تار يكمده ملازم انديشه واضطراب وعمم مشار اليهك مؤاخذه وعتابيله غرقاب عرق شرمسارى وحجاب اولدم بعده جناب فارق حق وباطل تعالى شانه ﴿اذا جاءك المنافقون﴾ نظم جليلنى انزال بيورب رسول اكرم صلى الله عليه وسلم بنى حضور سعادتلرينه جلب ودعوتله نظم مذكورى قرائت ونزول باران رحمترسان وحى مبين ايله دامن زبان صدق بيانم لوث افترا ودروغدن پذيرفتهٔ تطهير اولديغى معرضنده تبليغ بشارت بيورديلر قال رحمه الله (الجاحظ انكر انحصار الخبر فى الصدق والكذب) جاحظ خبرك صدق ايله كذبده انحصارنى انكار ايدوب واسطه اثباتيله خبر بعض كره نه صادق ونه كاذب اوله رق وقوعنه قائل اولمشدر وتحقيق كلام جاحظ بو وجهلهدر كه خبر يا واقعه مطابق اولور وياخود اولمز ومطابق وغير مطابقدن هر بررلرى يا مطابقت وغير مطابقتى مع الاعتقاد وياخود بدون الاعتقاد اولور بو صورتده اقسام خبر مراتب ستهيه مترقى اولوب بريسى مطابق اولديغى اعتقاد ايله برابر فى نفس الامر واقعه دخى مطابق اوله رق صادق وبريسى غير مطابق اولديغى اعتقاد ايله برابر واقعه غير مطابق اولمسيله كاذب وباقى نه صادق ونه كاذب اولور قال رحمه الله (فعنده مطابقته مع الاعتقاد وعدمها معه) عند الجاحظ خبرك صدقى واقعه مطابقتى اعتقاده مقرون اولديغى حالده فى نفسه واقعه مطابقتى وكذبى واقعه عدم مطابقتى اعتقاده مقرون اولديغى حالده فى نفسه واقعه عدم مطابقتيدر وبوندن اولده خبرك اعتقاده مطابقتى وثانيده عدم مطابقتى لازم كلور زيرا خبرك واقعه مطابقدر ديو اعتقاد ايله برابر فى نفس الامر واقعه مطابقتى تقديرده واقع ايله اعتقادك يكديكره موافقتى ضرورىدر قال رحمه الله (وغيرهما ليس بصدق ولا كذب) مطابقت مع الاعتقاد وعدم مطابقت مع الاعتقادك غيريسى اولان اقسام اربعه نه صدق ونه كذبدر واشبو اقسام اربعهدن بريسى واقعه عدم مطابقتنى اعتقاد ايله برابر نفس الامرده واقعه مطابقتى اولوب مثلا فلاسفهدن برينك • العالم حادث • قولى قائل فاسقى اعتقادنده واقعه غير مطابق وفى نفس الامر واقعه مطابقدر ثانى بدون الاعتقاد مطابقدر مجنوندن صادر اولان قول مطابق كبى ثالث اعتقاد مطابقتله برابر عدم مطابقدر فلاسفهنك • العالم قديم • قوللرى كبى رابع بدون الاعتقاد عدم مطابقتدر مجنوندن صادر اولان قول غير مطابق كبى بو صورتده جاحظك صدق وكذبى تفسيرى جمهور ونظامك تفسيرندن اخصدر زيرا جاحظ تفسير صدق وكذبده جمهور ونظامك بريله اكتفا ايلديكى امرى جمع ايلدى شويله كه جمهور يالكز واقع ايله ونظام يالكز اعتقاد ايله اكتفا ايليوب جاحظ واقع واعتقاددن ايكيسينده اعتبار ايتدى بو مقامده وتقرير مذهب نظامده بعض شراحك وقوع خبط وخلطى جهتله شارح مرحوم تدبر له امر ايلمشدر قال رحمه الله (بدليل قوله تعالى • افترى على الله كذبا ام به جنة • لان المراد بالثانى غير الكذب لانه قسيمه وغير الصدق لانهم لم يعتقدوه)

وجاحظ صدق ایله کذب بیننده اثبات واسطه یه نظم مذکور ایله استدلال ایلدی زیرا کفار نبی علیه السلامک حشر ونشری اخبارنی علی طریق منع الخلو افترا ایله حال جنتده اخبار بیننده حصر ایدرك حشر ونشردن خبر جناب حقه افترا ویاخود حال جنتده اخبار اولمقدن خالی دکلدر دیدیلر حال جنتده اخبار ایله مرادلری یسه کذب اولمیوب کذبك قسیم ومقابلی اولدیغی معلوم وبوشقك قسیمی غیریسی اولدیغی مجزومدر تا که بطریق منع الخلو مقابله صحیح اوله کذلك اخبار مذکور ایله مراد کفار صدق اولمیوب نبی علیه السلامی صدقدن غایت بعد ایله تبعید ایدرك قطعا صدقنی تجویز واعتقاد ایتمدکاری حالده بو وجهله اظهار تکذیبنی اراده‌لری حیثنده صدق مراد ایتمیه جکاری درکاردر اکرمصنف . لانهم لم یعتقدوا . تعبیری محلنده . لانهم اعتقدوا عدمه . عباره سنی اتیان ایتمش اولسیدی مقصود کفار اولان اعتقاد عدم صدقه ادل اولوردی زیرا صدق عدم اعتقاددن اعتقاد عدم صدقه جزم اولمیوب احتمال تجویز صدق موجود اولسیله جواب مذکور ایله دفعه محتاج اولندی ویرده . ام به جنة . قولنده . ام صدق . معناسنه وجها من الوجوه دلالت ایده‌جك برقرینه اولماسیله بوقول ایله معنای مذکوردن تعبیر محل جواز دکلدر اویله اولنجه نبی علیه السلامك حشر ونشر حقنده اولان تبلیغات هدایت آیاتلرینی کفار خاکسارك حاشا حال جنتده در دیمکدن مرادلری صدق وکذبك غیریسی اولدیغنی تحقیق ایدر قول مذکورك قائلاری ایسه لسان عربیده ماهر ولغت عربیه‌یی عارف عقلادندر بناء علی ذلك صادق وکاذبك غیری اوله رق برخبر بولنمق ایجاب ایدر تا که هرنقدر نفس الامرده صادق ایسه‌ده زعم کفار اوزره خبر مذکور اونوعدن اوله اشته بوتحقیق ایله بعضیلرك عدم اعتقاد صدقدن عدم صدق لازم کلمز دیو اعتراضلری محلنده اولمدیغی معلوم اولور زیرا مصنف عدم اعتقاد صدقی خبرمذکورك نفس الامرده صادق اولمدیغنه دلیل قلمیوب بلکه خبرمذکورك صادق اولمسنی عدم اراده‌لری اوزره دلیل ایلشدر نته‌کیم تقریر اولندی واشبو صورتین بیننده فرق ظاهردر قال رحمه الله (ورد بان المعنی ام لم یفتر فعبر عنه بالجنة لان المجنون لا افتراء له) وجاحظك بودلیلنی رد ایله دینلدیکه . ام به جنة . قولنك معناسی . ام لم یفتر . یعنی بوقسه نبی علیه السلام جناب باری اوزره افترا ایتمدیمی دیمك اولوب عدم افترادن جنتله تعبیر اولندی زیرا مفهوم افترادە حقیقة قصد معتبر اوله رق کذب عن عمد معناسنه اولوب ومجنون ایچون عمد اولماسیله مجنون ایچون افترا اولماق لازم کلور الحاصل جنته عدم افترا لازم اولماسیله جنتی ذکر وعدم افترایی اراده ذکر الملزوم وارادة اللازم قبیلندن اولور وبوصورتده ثانی یعنی . ام به جنة . کذب ایچون قسیم اولمیوب بلکه کذبدن اخص اولان افترایه قسیم اوله رق کلام مذکورخبر کاذبی نوعینی اولان کذب عن عمد وکذب لاعن عمد بینلرنده حصر اولمش اولور تسلیم ایده‌لکه افترا مطلقا کذب معناسنه اولوب مفهومنده قصد معتبر اولمسون لکن نظم مذکورده مراد قصد افترادر زیرا اختیار ایله صدور ایدن افعال ذوی الارادەیه نسبت اولندیغی صورتده هرنقدر مفهومنده داخل اولمسه‌ده برمانع بولنمدیغی حالده متبادر اولان عن قصد صدوریدر واما مجنون ایچون اعتماد اولنه‌جق اراده یوقدر بوتقدیرده معنی . اقصد الافتراء ای الکذب ام لم یقصد بل کذب بلا عمد لما به من الجنة . یعنی نبی علیه السلام حاشا افترا یعنی کذب می قصد ایلدی ویاخود قصدا سویلیوب بلکه عارضهٔ جنتدنناشی بلا عمدمی کذب ایلدی دیمك اولور اکر سؤال اولنورسه که افترا مطلقا کذب اولوب وتقیید خلاف اصل اولمسیله بلا دلیل تقییده میل اولنمز بوصورتده اولی اولان معنی . ام لم یفتر بل به جنة . یعنی بوقسه افترا ایتمیوب بلکه انکه جنتی واردر دیمك اولمسیدر ومجنون معتمده اوله‌جق قصد وشعوردن مهجور اولدیغی جهتله کلام مجنون خبر دکلدر بوصورتده مراد کفار خبر خیرالبشری حاشا خبر کاذب اولمق ویاخود خبر اولمامق بیننده حصر اوله رق اوحالده خبرلاصادق ولاکاذب ثابت اولمز جوابنده دیرزکه مفهوم افترا اولان کذبی قصد ایله تقییده ائمهٔ لغتك . الافتراء هو الکذب عن عمد . قوللریله عربك افترایی کذب عن عمد معناسنده استعماللری دلیل

چوق کره جملهٔ خبریه حکم ویالازم حکمی افاده نك غیری براغراض ایچون ایراد اولنور مثلا
واجب تعالی حضرتلرینك صاحبهٔ عمراندن حکایة ﴿ رب انی وضعتها انثی ﴾ قول شریفنده اعلام
واخباره مساغ حمل اولمیوب بلکه ولد مذکر تولدنی رجا وتقدیر ایلدیکی حالده انثی ظهور ایتمسیله
بوقولی خیبت رجا وانعکاس مستدعاسی اوزره تحسر وجناب باری یه عرض تحزن وتضجر مقامنده
اتیان ایلمشدر الحاصل برشخصك ظهور خلاف مقصودندن بحث وبیانی مستلزم تحسر اولمسیله
ذکر الملزوم وارادة اللازم قبیلندندر وحضرت زکریا علیه السلامدن حکایة ﴿ رب انی وهن العظم
منی ﴾ قول شریفی دخی بومجراده اولوب مراد اظهار ضعف وتخشعدر ﴿ ولایستوی القاعدون
من المؤمنین غیراولی الضرر ﴾ الایة قول شریفی دخی بو اسلوبده اوله رق حکم نبی علیه السلامك
معلومی اولمسیله مراد قاعدون ایله مجاهدون بیننده اولان تفاوت عظیمی اذکار واخطار ایله
قاعدینی اغرا وتشجیع وبو وسیله ایله نفوس زمرهٔ متقاعدینی انحطاط منزلتدن اعلا وترفیعدر وتحریك
حیت جاهل ایچون ﴿ قل هل یستوی الذین یعلمون والذین لایعلمون ﴾ قول شریفیده بوقبیلدندر
وبونك امثالی قابل عد واحصا اولمیه جق درجه یه رسیده اولوب وبو مدعانی اثبات وشهادتده
شاعرك . قومی هم قتلوا امیم اخی . فاذا رمیت یصیبنی سهمی . قولنده امام مرزوقینك بوکلام تحزن
وتفجع اولوب اخبار واعلام اولمدیغنی صراحت بیانی کافیدر الحاصل امثلهٔ مذکوره وامثالنده
حکم ولازم حکم معلوم اولمسیله اخباره حمل اولندمز . امیم . امیمة مرخمی اولوب اخ مقتولك
انتقامنی اخذ ایتمدیکی ایچون شاعری لوم ایدن مرأهنك اسمیدر (مفهوم بیت یا امیمه بنی برادرمك
قاتللرندن ترك انتقام ایله لوم ایتمه زیرا قرنداشمی قتل ایدنلر قوم واقاربم اولوب بنم انلره انتقام ایچون
رمی ایده جکم سهم کندی نفسمه اصابت ایلر زیرا انسانك عزو شرفی قوم وعشیرتیله در دیمك اولور
قال رحمه الله (بخبره افادة المخاطب اما الحکم اوکونه عالما به) . قصد المخبر . قول سابقنده اولان
. قصده . متعلقدر یعنی شك یوقدر که مخبرك برشیدن خبر ویرمسیله مرادی مخاطبه یاحکمی افاده اولور
مثلا قیام زید معلومی اولمیان کیمسه یه قیامك زیده اعلام نسبتنی قصد ایله . زید قائم . دینلور ویاخود
مراد مخبر حکمه اولان علمنی افاده واعلام اولور مثلا کتاب توراة محفوظی اولان برکمسه یه خطاب ایله
. قدحفظت التوریة . دینلسه حافظ توریة مخاطب اولمسیله معلومی اولان حفظنی کندی یه خبر
ویرمکده معنی اولمیوب فقط قول مذکور ایله مراد متکلم مخاطبه حافظ توریة اولدیغنه معلوماتی
بیلدرمکدر وبومقامده . حکم . ایله مراد وقوع ولاوقوع نسبت اولوب ایقاع وانتزاع نسبت
دکلدر ومعنای . ایقاع . نسبتك وقوعنی ادراکدر زیرا مخبرك قصدی وقوع نسبتی ادراك ایلدیکنی
ویاخود وقوع نسبتی ادراك ایلدیکنه عالم اولدیغنی افاده دکلدر الحاصل مداول الفاظ صور ذهنیه
اولوب بو واسطه ایله خارجه دلالت ایلدیکی معلوم ایسه ده متکلمك مخاطبه افاده ایلدیکی شی مقصودی
اولان وقوع ویالاوقوع نسبت ویاخود وقوع ویالا وقوع نسبته علمنی افاده اولوب یوقسه ایقاع
ویاانتزاع نسبت ویاخود ایقاع ویاانتزاع نسبته علمنی افاده دکلدر بلکه مخاطبك مداول خبر اولان
ایقاع وانتزاعی استفادهسی بومعنادن متعلق اولان مقصوده یعنی نفس الامرده وقوع ویالاوقوعه
انتقال ایچون وسیلهدر وهمده اکر خبردن معنای ایقاع مراد اولمق لازم کلسه مصنفك وان کان
. منکرا وجب توکیده . قولنده اولان انکار حکم ایچون برمعنی اولهمزدی زیرا غیرك عدم ایقاعنی
جزم ایتمك ممتنع اولوب غایتی تردد ونفی واثباتدن بریله عدم جزم اولمسیله مخاطب ایچون متکلم
بوحکمی ایقاع ایتمدی ویاخود ایقاعنی عالم دکلدر دینلمك ممتنعدر مثلا . زید قائم . کلامنك مدلولی
زیدك وقوع قیامنی متکلمك ادراك ایتمسیدر که ایقاع نسبت بودر وبونك مداول مذکور واسطهسیله
مدلول قصدیسی خارجده زیدك وقوع قیامیدر که وقوع نسبت بودر ایمدی اکر خبردن مراد
مدلول اولی ویاخود بومدلول اول معلومی اولدیغنی افاده اولمق لازم کلسه مخاطب ایچون بونی انکاره
مجال اولهمزدی زیرا قیام زیدك وقوعنی متکلمك عدم ادراکیله جزم حکم بالمجهولدر لکن حکم

وقوع نسبت معناسنه اولدیغی کبی نسبت غیرواقعدر یعنی خارجده زید قائم دکلدر دینلمك ممتنع
اولمدیغی معلومدر اکر بطریق المعارضه سؤال اولنورسه که قومك اتفاقی خبرك مدلولی اثباتده
معنانك وجودیله ونفیده عدم وجودیله مخبرك حکمی اولوب خارجده ثبوت ویاانتفاء معنایه یعنی شیئین بیننده
نفس الامرده نسبتك وقوع ویالاوقوعنه دلالت ایتمز والاسامعه ایشتدیکی خبرده شك واقع اولمیوب بلکه
کلام خبری مسموعی اولدیغی کبی اثبات اولنان شیئك ثبوتی ونفی اولنان شیئك انتفاسنی عالم اولوردی زیرا
دلالتك معناسی انجق مدلولی اولان شیئه علم افاده ایتمسیدر ومثلا . ضرب زید . دینلمك صحیح
اولمیوب انجق زیددن حال وجود ضربده صحیح اولوردی تاکه لفظك معنای حقیقیسنی قصد عندنده
معنای ماوضع لهندن اخلاسی لازم کلمیه بوتقدیرده اصلا کذب تحقق ایلهمز واما خبرك مداولی ایقاع
اولدیغی صورتده مدلولنك واقعه عدم مطابقتیله کذب تحقق ایلر وکذلك امرین متناقضین
ایله اخبار عندنده واقعده اجتماع نقیضین لازم کلوردی زیرا مداول خبر وقوع نسبت
اولدیغی کبی متناقضینی اخبار واقعده ثبوتلرینه دلالت ایدر واما خبرك مدلولی ایقاع اولدیغی صورتده
ایقاعدن وقوع لازم کلمامسیله تحقق متناقضینی مؤدی اولمز جوابنده دیرزکه ذکر اولنان ملازمات
ثلثه ممنوعدر زیرا ظاهردرکه برشیئك ثبوتنه علمدن واقعده ثبوتی لازم کلمیه جکی جهتله خبرك ثبوت
اوزره دلالتی وخبردن فهم اولنمسی نفس الامرده ثبوتی مستلزم اولمزکه حتی محالات ثلثهٔ مذکورهیی
استلزام ایده واما قومك ثبوت وانتفایه عدم دلالت خبردن مرادلری خبرك عدم ثبوت معنایه محتمل
اولمیه جق حیثیت قطعیه ده واقعده ثبوتنه عدم دلالتی اولوب والاخبرك ثبوت ویاانتفاء معنی اوزره
دلالتنی انکار معلوم البطلاندر زیرا دلالت ایچون فهم معنادن بشقه برمعنی اولمیوب مثلا . خرج
زید . کلامنك استماعنده خروج زیده حصول علم اشتباهدن متعالی وعدم خروج احتمال عقلیدر
وبونك منشائی دلالت خبر وضعیه اولوب دلالت وضعیه ده مدلولك دالدن جواز تخلفیدر انکچون
زیدك خروجی نه جهتله معلومکدر دیو سؤال ایدسهلر فلاندن ایشتدم دیرسن زیرا خروجه سماعك
تعلقی علم سامع تعلق ایتمزدن مقدم وجودنی اقتضا ایلر اویله اولنجه . خرج زید . کلامنك مدلولی
نفس خروج اولوب خروجه علم اولمز وسائل مرقومك ادعاسی وجهله مداول خبر ایقاع وانتزاعه
حصر اولنه رق مخبرك وجود ویاعدم وجود معنی ایله حکمنه منحصر اولوبده مفهوم قضیه انجق ثبوت
ویاانتفا ایله حکمدن عباره اولمق لازم کلسه مفهوم جمیع قضایا دائما متحقق اولوب . زید قائم . و. زید
لیس بقائم . مفهوملری بیننده امتناع تحقق متناقضینه استنادا وجود تناقضله قوللری صحیح اولمزدی
زیرا ادعا اولندیغی وجهله اکر مداول خبر واقعده ثبوت ویاانتفایه دلالت ایتمیه رك یالکز حکمه
منحصر اولمق لازم کلسه خبر یالکز نسبت ذهنیه اوزره دلالتده انشا کبی اولوب نسبت خارجیهیی
اشعاردن عاری اولهرق مداولی تصور وقوع معناسنه ایقاع دیمك اولوردی ووقوعه عدم دلالتندناشی
مفهوم خبرده نسبتك وقوعنی تصدیق داخل اولمامق اقتضا ایدردی وبرقضیهیی تلفظ ایدن شخصك
وقوع نسبتی تصورنده اشتباه اولمیوب بوصورتده جمیع قضایانك جمیع اوقاتده مفهوماتی ثابته اولوب
وبرقضیهنك ثبوت مفهومی دیکرقضیهنك ثبوت مفهومنه متناقض اولمامق لازم کلوردی ایمدی
خبرده مداول قصدی وقوع ولاوقوع لفظلرینك مفهومی اولان ثبوت ویاانتفاء معنی اولدیغی ثابت
اولدیسه حق اولان بعض محققینك ذکر ایلدیکی شیدرکه جمیع اخبار من حیث اللفظ انجق صدقه
دلالت ایدر واما کذب مداول لفظی اولمیوب بلکه نقیضیدر وقومك صدق وکذبه محتملدر قوللرندن
مرادلری صدق کبی کذب دخی مداول لفظ خبردر دیمك اولمیوب بلکه صدق اولدیغی حیثیتدن
کذبه محتملدر یعنی مدلول لفظ ثابت اولمامسی عقلا ممتنع دکلدر دیمکدر وحاصل کلام مثلا . زید قائم .
قولمز نفس الامرده قیامك زیده ثبوتنه دلالت ایدر زیرا مداول لفظ بودر ایمدی زید قائم دینلوب
وزیدك قیامی واقع ایسه کلام مذکور انله مدلولی تحقق ایتمش اولور واکر واقع دکلسه مداولی
تخلف ایلمش اولور وبووجهله لفظدن مدلولنك تخلفی جائزدر زیرا الفاظك معانیسی اوزره دلالتی

عدم حصولی ممتنع دکلدر زیرا علم اولك حصول علم ثانیدن مقدم حاصل اولمسی جائز اوله رق بو صورتده علم ثانینك حصولی عندنده علم اولك حصولی ممکن اولمز زیرا حاصل اولان شیئك تکرار حصولی متعذر . حفظت التوریة . قولنده مخاطبك توراتی حافظ اولدیغنده علمی کبی و بو مثللو قبل الاخبار حاصل اولان حکمه فائدهٔ خبر تسمیه سی خبردن استفاده سی شاندن اولدیغی اعتباریله در اکر سؤال اولنورسه که چوق کره واقع اولورکه برخبری ایشیدرز حالبوکه اوحکم مخبرك ذهننده حاصل اولوب اولمدیغی تخطر ایتمز بو صورتده مخبردن سماع خبر علم ثانینك خبردن حصولنده کافیدر کلامی صحیح اولمز وکذلك برخبر مسموعمز اولوب و بوخبردن بزم ایچون مخبر بوخبره عالمدر دیو علم حاصل اولسه حکم مذکور کرکسه مقدما معلوممز اولسون وکرکسه اولمسون ذهنمزده اوحکمك صورتی حاصل اوله رق خبر مذکوردن علم اول حاصل اولمش اولور و بونك غایتی فقط علم جدید اولمز بوصورتده علم ثانینك حصولندن علم اولك حصولی لازم کلمز دینلك دخی صحیح اولمز سؤال اولندن جواب بودرکه صورت حکمك ذهن مخبرده حاصل اولدیغنه علم ضروریدر زیرا علتی اولان سماع خبرموجوددر و بونده اولان ذهول وغفلت انجق بوعلمه علمدن اولوب بو ایسه جائزدر لکن بو جوابده نظر واردر زیرا علم مذکوره سماع خبرك علت تامه اولدیغی مسلم اولمیوب حصول علم مذکورده التفات نفسدن لازمدر واشبو سؤال اوله جوابده دینلك ممکندرکه لازم فائدهٔ خبر مخبرك حکمه عالم اولمسی یعنی صورت حکمك ذهن مخبرده حصولیدر بوایسه کرکسه سامع مخبر حکمه عالمدر دیو بیلسون وکرکسه بیلسون بالضرور متحققدر لکن بوتوجیه ذکر اولنان تفسیر مصنفه منافیدر وثانیدن جوابده دیرزکه ذهن کندی عندنده مخزون وموجود اولان برشیئه التفات واستحضار ایتدیکی صورتده اوشیئی عالم اولدی دینلمز ولوتسلیم ایدهلمکه بو التفات واستحضار علم اولمش اولسون لکن بو مثللو مخاطبك مضمون خبری استحضار ایلدیکی صورتده خبری مشاهد فرض ایدرز زیرا حاصل اولان علم علم ثانی اولوب علم اول دکلدر وبونکله بزم مقصودمز تمام اولور اکر دینلورسه که هر نوقت مخبر حکمی افاده ایلسه حکمه عالم اولدیغی افاده سنی تسلیم ایتمز زیرا خبرك مظنون ویا مشکوك ویا موهوم ویا خود کذب محض اولمسی جائزدر جوابنده دیرزکه بو مقامده علم ایله مراد اعتقاد جازم مطابق اولمیوب بلکه حکمك ذهنده حصول صورتیدر بو ایسه اخباره تصدی ایدن هر برعاقلده ضروریدر قال رحمه الله (وقد ینزل العالم بهما منزلة الجاهل لعدم جریه علی موجب العلم) بوجمله . لاشك ان قصد المخبر . قولی اوزره معطوفدر تفصیلات سابقه دن معلوم اولدیغی اوزره برشخصه برخصوصی خبرویرمکدن غرض یاخبر ویرلان ماده مخاطبك مجهولی اولمسیله معلومات ویرمکدن ویاخود مخاطبك ذاتا معلومی برشی ایسه ده متکلم کندوسنك دخی اوماده معلومی اولدیغی بیلدیرمکدن خالی اولمدیغی کبی بوایکی قسمده دخی ایکی اعتبار اولوب یا حقیقة مقصود بو وجهله فائده ویاخود لازم فائدهٔ خبر اوله رق خبردن بونوع تحقیق وفقرهٔ سابقه ده بیان اولنان اشبو نوع تحقیقدر وبرنوعی دخی تنزیلی اولوب مصنفك بوکلامی اشبو نوع تنزیلی یی مبیندر یعنی بعض کره فائدهٔ خبر ولازم فائدهٔ خبره عالم اولان مخاطب موجب علمی اوزره عدم سلوکندنناشی منزلهٔ جاهله تنزیل اولنه رق عالم اولمیان کسه یه خبرنصورتله القا اولنورسه اواوجهله عالم غیرعامله دخی بطبقه القا اولنور زیرا مقتضای علمی اوزره جاری اولمیان کسه ایله شخص جاهل من جهة الاعتبار مساواتده اولمسیله هرنسندر خبر ویرلان خصوص ایله اوخصوص متکلمك معلومی ایدوکنه ذاتا مخاطبك معلوماتی اولدیغی عند المتکلم مجزوم ایسه ده بو معلومات لاشی وعدم منزله سنده عد اولنه رق خبرویرلور مثلا فرضیت صلواتی عارف وعلم متکلمه واقف اولان شخص تارك صلواته مقرون عمل اولمیان علمی لاشی منزله سنده عد اولنه رق الصلوة واجبة کلامیله فرضیت صلوتدن اخبار اولنور ومثلا حاضر وموجود اولان برشیدن ماهو دیو سؤال ایدن کسه یه هوکتاب دیرسن زیرا موجب علم ترك سؤال اولمسیله واقع اولان سؤالدنناشی علمی لاشی منزله سند

کافیدر وخبریت کلامده قصد وشعورك مدخلی اولدیغی مسلم اولمیوب مجنون ویانائم ویاخود ساهینك . زید قائم . قولی کلام غیر انشا اولمسیله خبریتی مجزوم وانشا ایله خبربینده واسطه غیر معلومدر لکن بو کلام محل بحث واعتراض اولوب شویله که انشا ایله خبربینده اولان انحصار حقیقة کلام اولان لفظده اوله رق زعم قائل مذکور اوزره قول مجنون هرنقدر مسند ومسند الیه واسناد اوزرینه اشتمالی جهتیله ظاهرا کلام ایسه ده حقیقة کلام دکلدر ومعلوم اوله که بین القوم مشهور اولان صدق وکذبه احتمال خواص خبردن اولوب . الغلام الذی لزید ویازید الفاضل . امثالی حامل نسبت اولان مرکبات غیر خبریه ده جاری اولمز وبعضیلری مرکب اخباریده وغیریسنده اولان نسبت بیننده فرق اولمیوب فقط اکر نسبتدن زید انسان ویاخود فرس کبی کلام تام ایله تعبیر اولنورسه خبر وتصدیق واکر یازید الانسان ویازید الفرس امثالی کلام تامك غیریله تعبیر اولنورسه مرکب تقییدی وتصوری تسمیه اولنور وبونلردن قنقیسی اولورسه اولسون مطلقا مرکب واقعه مطابق اولورسه صادق ومطابق اولمزسه کاذب اوله رق . یازید الانسان . صادق و . یازید الفرس . کاذب و . یازید الفاضل . محتملدر دیدی لکن قائل مذکورك بوکلامی محل نظردر زیرا مرکب تقییدیده مخاطبك نسبته علمی واجب اولوب اخباریده دکلدر حتی . الاوصاف قبل العلم بها اخبار کما ان الاخبار بعد العلم بها اوصاف . یعنی اوصاف قبل تعلق العلم اخبار وبعد العلم اوصافدر دینلدی ونسبت معلومه معلوم اولدیغی حیثیتدن صدق وکذبه محتمل اولمیوب معلومیتی جهتیله احد طرفین مجزوم مخاطبدر بوجهتله فرق ظاهردر وصدق ایله کذب انجق متکلمك اثبات ویاخود نفیینی قصد ایلدیکی نسبته توجه ایدوب نسبت وصفیه ایسه بویله اولمدیغی کلام شیخ مقرردر وبالفرض بویله اولمق لازم کلسه دده مرکب غیرتام اوزرینه صدق وکذب اطلاقی تفسیر الفاظده عمده اولان لغت وعرفه مخالفدر واکر تجدید اصطلاح مراد اولنورسه دینیله جك یوقدر قال رحمه الله (. الباب الاول . احوال الاسناد الخبری) باب اول خبرده اولان اسنادك احوالی بیاننده در . اسناد خبری . برکلمه ویاخود موقع مفردده واقع اولان جمله یی کلمهٔ اخری یه برحیثیتده ضم ایتمکدرکه احد همانك مفهومی مفهوم اخری ایچون ثابت ویاخود مفهوم اخرادن منفیدر دیو حکمی مفید اوله وبو تعریف مفتاحده اولدیغی کبی اسناد برمفهومی برمفهوم ایچون اثبات ویاخود نفی طریقیله حکمدر دیو تعریفدن اولیدر زیرا مجزومدرکه مسند الیه ومسند هرنقدر حقیقة اوصاف مفهوماتدن ایسه ده عرف قومده اوصاف الفاظدندر شویله که مثلا زید قائم ترکیبنده حقیقة مسند الیه ذات زید ومسند صفت قیام اولوب قیامی زیده اسنادی مفید ایسه ده عرف اهل معانیده لفظ زید مسند الیه ولفظ قائم مسند اعتبار اولنمسیله سکاکی اصل وحقیقته ومصنف عرف قومه رعایت ایتمشلردر عرف قومه رعایت ایسه حقیقته نظردن ارجح وانسبدر مصنفك اوصاف خبرله بدأ ومباشرتی شان خبراعظم وفائده سی اتم اولدیغنه مبنیدر زیرا خبر برکلامدرکه جملهٔ فعلیه وظرفیه وشرطیه واسمیه اولمسی کبی صورکثیره ایله متصور اولوب وابتدائیه وطلبیه وانکاریه اولمق ومقتضای حال وخلافی اوزره اخراج اولنمق کبی صناعات عجیبه یی حامل وبین الکلامین مدار تفاضل اولان مزایا بونکله حاصلدر وبرده کلامده خبر اصل اولوب انشا امر ونهی کبی انجق خبردن اشتقاق ویاخود عسی ونعم وبعت واشتریت کبی نقل ویاخود استفهام وتمنی امثالی زیادهٔ ادات ایله تحصل ایدر ومصنفك نسبت طرفیندن متأخر اولدیغی حالده احوال اسناد خبری یی مسند الیه ومسند اوزرینه تقدیم ایتمسی علم معانی مسند الیه ومسند اولمقله موصوف اولان احوال لفظدن بحث ایدوب بووصف ایسه انجق تحقق اسناددنصکره متحقق اولدیغنه مبنیدر زیرا احد لفظین آخره اسناد اولنمدیجه بریسی مسند الیه وآخری مسند اولهمز ونسبت اوزرینه مقدم اولان ذات طرفین اولوب ذات ایسه محل بحث دکلدر قال رحمه الله (لاشك ان قصد المخبر) مخبردن مراد صدد اخبار واعلامده اولان شخص معنای لغویسی اولوب جملهٔ خبریه ایله تلفظ ایدن کسه معنای عرفیسنده محمول دکلدر زیرا

تنزيل ايدلمش اولور ونظم جليلده حضرت موسى عليه السلامه توجيه بيوريلان ﴿وما تلك بيمينك﴾ خطاب عزتنه جوابا جناب كليمدن سانح اولان ﴿هى عصاى﴾ قول شريفلرى دخى سائل عارفك موجب علمى اولان ترك سؤال اوزره لحكمة عدم جريندناشى ايراد اولنان جواب قبيلندن اولمقده هو كتاب مثيلدر وحكمت سؤال احوال عاديهٔ عصايى استحضار ايدرك منقلب اولد بغى حيه ايله ماهيت عصا بيننده اولان تفاوت بعيدك كمال ظهوريدركه مراد عصاى جامده دن صدور ايدن قدرت باهره حقيله مشاهده اولنمقدر وسؤالدن حكمت بولطيفه اولدبغنى حضرت موسى عليه السلام تفطن بيوره رق عصا جنسندن اولوب سائر افراد جنسنده بولنان صفات جامده ايله متصف خشبه اولمسيله جوابه متصدى اولديلر فقط ستير اولميه كه اشبو نظم جليلده مخاطب عالمى جاهل ومعلومى مجهول منزله سنه تنزيل ايله اخبار اولميوب بالكز سائل عالمه جواب اولمسيله شارح مرحوم بودقيقه يه تنبيه ايچون و مثله تعبيريله تغيير اسلوب بيورمشدر و ذوق و لمس و شم و قواى وجدانيات امثالي موجبات علمك كثرتى حسبيله اشبو صدد ايضاحنده اولديغمز تنزيل العالم منزلة الجاهل كثيرالوقوع اولوب وصاحب مفتاح قرأن كريمده دخى وقوعنى اثبات ايله ﴿ولقد علموا لمن اشتراه ماله فى الاخرة من خلاق ولبئس ماشروا به انفسهم لوكانوا يعلمون﴾ نظم جليليله استشهاد وصدر آية اهل كتابى على سبيل التوكيد القسمى علم ايله توصيف اولوب واخر آية علمريله عدم عملرندناشى انلردن علمى نفى ايلديكنى ايراد ايلمشدر زيرا ولقد علموا قول شريفى جواب قسم اولوب طائفهٔ يهودك كتاب الله اوزره اختيار ايلدكارى سحر وشعوذه يعنى شعبذه ايله مثوبات اخرويه دن قطعا خلاق ونصيبلرى اولمدبغنه علملرنى مؤكد و﴿لوكانوا يعلمون﴾ قول كريمى علملرنى نفى اولوب لوكانو يعلمون لامتنعوا من السحر تقديرنده اوله رق سحردن عدم امتناعلرى سببيله علملرى جهل منزله سنه تنزيل اولنديغنى مثبتدر ونظم مذكور ايله تمثيلدن مراد صاحب مفتاح فائدهٔ خبر وسائره دن اعم اوله رق مطلقا برشيئى عالم اولان كسه نك اعتبارات خطابيه واقناعيه دن براعتباره مبنى منزلهٔ جاهله تنزيلى ايچون استشهاددن عباره اولوب يوقسه نظم مذكور فائدهٔ خبر ولازمنى عالم اولان كسه يى غيرعالم منزله سنه تنزيل امثله سندن اولمق معناسنه حمل ايله لوكانو يعلمون قولنك معناسى اكر انلر ايچون بوشرايه علم وادراك اولسه ايدى بوندن امتناع ايدرلردى يعنى بوشرايه انلر ايچون علم اولمديغى جهتله امتناع ايتمزلر ديمكدر واهل كتابه القا اولنان خبر اشبو لوكانو يعلمون قوليدر ديو اختيار تعسف واضح اوزرينه اثر اهمال ظاهر ولايح اولديغى مثلا اهل كتابه القا اولنان خبر معلوملرى اولان ولقد علموا قولى اولمسنه ابتداء كلام دخى وجه اول كبى غيرموجهدر زيرا خطاب حضرت پيغمبر ذيشان ايله اصحاب كرامنه اولوب وجناب پيغمبر واصحابنك بوخبره عالم اولدقلرنى ادعا دعوى بلادليلدر وخصوصيله كلام مفتاح علم مثبت ومنفى ايله مراد ﴿لمن اشتراه فى الاخرة ماله من خلاق﴾ قولنك مضموننه اهل كتابك علمى اولديغنده صريح اولوب ذكر اولنان وجهين ايسه بونك خلافيدر وصاحب مفتاح بوكلامدنصكره زيادهٔ تعميه و برشيئك وجودى كرك علم اولسون وكرك علمك غيرى اولسون عدمى منزله سنه تنزيل قلنديغنه اشارتله برشيئى هم نفى وهم اثباتنده ﴿ومارميت اذرميت﴾ قول شريفى دخى ولقد علموا نظم شريفنك نظيرى اولديغنى اتيان يعنى شئ واحد اوزرينه من جهت الاعتبارين هم نفى وهم اثبات توارد ايتمسنده قول مذكور نظم مزبورك نظيرى اولديغنى بيان ايلمشدر رخساره طرازان صحايف سير وتفاسير روايتى اوزره يوم بدرده جنود نصرتنمود محمدينك لشكرمخذول مشركين ايله تقابللرى حيننده ذات ابهر المعجزات حضرت رسالتپناهى زبان وحى آشنالرندن خرمن جمعيت اعدايه آتش فشان شرارهٔ شاهت الوجوه اوله رق وجوه پرانبوه مشركينه يدمؤيد نصرتزهيلرندن برقبضه حصات رمى وحواله بيوزدقلرنده زمرهٔ شرذمهٔ مشركينك مشاهدهٔ طريق هدايتدن مهجور اولان عيون خيره لرينه هر ذره سى برمند تاكهظهور واوحالده ديدهٔ خذلانديده لرينه باديهٔ كارزار مانند حفرهٔ كورتارو ديجور اوله رق

باسرهم مشغلهٔ رزم وكفاحى مهمهٔ دلمهٔ تخديش احداقه تبديل وغيرت متجاهلانه ايله مقابلهٔ هزبران اهل دينى حيرتكه اين المفرده انتشاره مبادله وتحويل ايتملريله ﴿ومارميت اذرميت﴾ نص مبينى جلوه ساز مهبط وحى ربانى اولمشدركه ثقات ائمهٔ مفسرين ومارميت حقيقة اذرميت صورة تأويل دلپذيريله پيرايه ده سمط اللآل تفاسير اولمشلردر حقيقت رميك ذات رسالتدن نفيى آثارمترتبهٔ جليله سنك طوق بشردن خروجندن وصورت رميك ذات صاحب معجزاته نسبتى اسباب رميه مباشرتلرندن ناشى اولوب نفى واثبات رميه اشبو جهتين ايله مقدمه پرداز توجيه اوله بيلمشلردر العلم عندالله تعالى قال رحمه الله (فينبغى ان يقتصر من التركيب على قدر الحاجة فان كان خالى الذهن من الحكم والتردد فيه استغنى عن مؤكدات الحكم) برخصوصى صدد اخبار واعلامده اولان كسه نك مقصودى يا بيانى تصميم ايلديكى حكمى وياخود حكمه عالم اولديغنى مخاطبه افاده دن عباره اوله جغى ماسبقدن معلوم اولديسه ايمدى متكلم ايچون لايق وسزا اولان ايراد ايده جكى كلامده افادهٔ معنايه كافى اوله جق مقدار تركيب ايله اكتفا واقتصار ايدرك مافوق لزوم واحتياج اولان لغودن احتراز وتوقى ايلمكدر تاكه مقصوددن زياده اولورسه زياده سى واكر نقصان اولورسه مقصودى عدم افاده سى جهتله كلامك كليسى لغو اولميه شويله كه اكر مخاطبك ذهنى صدد اخبارنده اولديغى حكمدن وحكمده ترددن خالى اولوب يعنى نسبتك وقوع ولاوقوعنه عالم اولمزسه ونسبت واقعميدر وياخود دكليدر ديو متردد دكلسه مؤكدات حكم اولان ان ولام وجملهٔ اسميه ونون تأكيد واماى شرطيه وحرف تنبيه وحرف صله دن استغنا اولنوب كلام بومؤكداتدن هيچ بريله تأكيد اولنمز بعض شراحك كلام مصنفده اولان والتردد فيه قولنه حاجت اولميوب زيرا ذهنك حكمدن خلوى ترددن خلونى مستلزم اولمسيله حكمده تردد بالضرور حكمك ذهنده حصولنى ايجاب ايدر ديو مقاللرى سبق اوهامدن عباره اولديغى تقرير مذكوردن معلوم اولمشدر زيرا ذهنك وقوع ولاوقوعدن خلوى حكمك ذهنده عدم حصولى وذهنده حصولى حكمك اذعان وتصديقيدر اذعاندن خلو ايسه ترددن خلوى مستلزم دكلدر زيرا اذعان وتردد بربرينه متنافى اولوب احدهمادن خلو آخردن خلوى مستلزم اوله مز كورمزميسنكه زيدك دارده وجود وعدم وجودنده تردد ايدوب نفى واثباتدن بريله حكم ايتميان كسه يه ان زيدا فى الدار دينلوب مع وجود التردد حكمدن خلو تحقق ايدر بوصورتده بعض مرقومك ذهنك حكمدن خلوى ترددن خلونى مستلزم اولمسنه دائر اولان كلامنك ممنوعيتى رتبهٔ وضوحه منتهى و بلكه ذكر اولنديغى اوزره حكم ذهنى ايله تردد بربرينه متنافى وصورت اجتماعلرى منتفى اوله رق بينلرنده ادعاى تلازم انتفاعينيله احدمتنافيندن ذهنك خلوى آخردن دخى خلونى مستلزم اولمقلغى ادعا اولوب بو ايسه غيرموجه ايدوكى بديهيدر استغنى لفظى مبنى للمفعولدر قال رحمه الله (وان كان مترددا فيه طالبا له حسن تقويته بمؤكد) واكر مخاطب حكمى طالب اولديغى حالده حكمده متردد اولورسه حكمك برمؤكدله تقويتى حسن يعنى مثلا زيد دارده ميدر دكلميدر ديو متردد اولوب دارده اولوب اولمديغى اذعانه طالب اولان كيمسه يه دارده اولديغى اخبارده ان زيدا فى الدار دينلك مستحسندر شيخ دلائل اعجازده شووجهله صحيفه طراز تحقيق وتدقيق اولمشدركه مؤكد اتدن ان كلمه سنك بحكم الاستقراء اكثر موافعى جواب اولديغى معلوم ومشهور ايسه ده لكن ان ايله مصدر اوله رق اتيان اولنه جق جوابك خلافنه سائلك ظن وكانى بولنمسى يعنى مثلا جملهٔ خبريه ايجاب ايله ايراد اولنورسه ظن سائل سلب حكمده وسلب ايله ايراد اولنورسه ظن سائل ايجاب حكمده اولمسى مشروط اولوب مواقع ان ده بلا اشتراط ظن مجرد جوابى اصل قلمق غيرصحيحدر والا بزم ايچون كيف زيد سؤالنه جوابده صالح ديمك و اين زيد سؤالنه جوابده فى الدار دينلك مستقيم ومقتضاى ظاهر واصلى اوزره وارد اولميوب انه صالح و انه فى الدار ديو تأكيد ايله جواب ويرلمك لازم كلوردى بو ايسه برفردك قائل اولديغى كلام اولميوب بلكه كلام فصحاده خلافى ثابت اوله رق قال لى كيف انت قلت عليل دينلمشدر قال رحمه الله (وان كان منكرا وجب توكيده

بحسب الانکار کما قال الله تعالی حکایة عن رسل عیسی علیه السلام اذکذبوا فی المرة الاولی انا الیکم مرسلون وفی الثانیة انا الیکم لمرسلون) واکر مخاطب حکمی منکر وخلافیله حاکم اولورسه مخاطبك انکارنده اولان قوت وضعفه کوره توکید حکم واجب وتزاید انکار مخاطب تزیید تأکیدی موجب اولور نته‌کیم نظم جلیلده رسل عیسی علیهم السلامدن حکایة اهل انطاکیه رسل مشار الیهمی ابتداء تکذیبلرنده ٠ان٠ وجملهٔ اسمیه ایله مؤکد اوله‌رق ﴿ انا الیکم مرسلون ﴾ بیورلمشدر ومرهٔ ثانیه‌ده اهالیٔ مرقومه ﴿ ما انتم الا بشر مثلنا وما انزل الرحمن من شیٔ ان انتم الا تکذبون ﴾ قوللریله تکذیب وانکارده صورت مبالغه ارائه‌لرندنناشی ٠قسم وان ولام واسمیهٔ جمله ایله مؤکد اوله‌رق ﴿ ربنا یعلم انا الیکم لمرسلون ﴾ بیورلمشدر وکأن رسل مشار الیهم طرف رسول باریدن اولان رسالت رسالت من عند الله تعالی اولوب انکچون ﴿ اذارسلنا الیهم اثنین ﴾ بیورلمش اولدیغنه مبنی اهل قریه‌یی اسلامه دعوتلری حینده طرف باریدن مبعوث رسل صاحب وحی اولملرینی ظن وایهام ایتدیره‌جك صورتده تبلیغاته متصدی اولملری سببیله اصحاب قریه نفی رسالتده صریحدن طریق ابلغ اولان کنایه‌یه عدول ایله بشر البته رسول اولمز دیوزعم فاسدلرینه مبنی نفی رسالتی موجب اولان بشریتلریله حکم ایدرك ﴿ ما انتم الا بشر ﴾ کلاملریله انکار رسالتلرینی اتیان ایلمشلردر واکر کلام بوصورتله توجیه اولنمسه انلرك اعتقادنده بشریت طرف الهیدن اولان رسالته منافی اولوب طرف رسول الهیدن اولان رسالتده بو اعتقاد منتفی اولمسیله کلام مذکور مقصود اولان نفی رسالتی مستلزم اولمزدی ٠ واذکذبوا٠ قولی اذکذبوا الرسل الثلثة معناسنه اولوب جمله‌سنك مرسلی جناب مسیح اولوب وتوحیددن عباره اولان مرسل بهده اتحادلرندنناشی رسل مشار الیهمدن ایکیسنی تکذیب رسول ثالثی دخی تکذیب اولدیغنه مبنیدر والامرهٔ اولیده تکذیب اولنان یالکز ایکیسی اولدیغی مدلول آیتدر زیرا ﴿ اذارسلنا الیهم اثنین٠ فکذبوهما فعززنا بثالث ﴾ نظم جلیلنك مفهوم شریفی یحیی وبفتح الباء واللام بولس اسملریله موسوم ایکی رسول عالیقدر ابتداء تحمل امانت دعوتله مبعوث اوله‌رق مشار الیهما حقنده کفرهٔ انطاکیه طرفلرندن تکذیب وانکار وقوعندنناشی رسول ثالث اولان جناب شمعون ایله مظهر تعزیز وتقویه اولدقلرنده صریحدر نکاشتهٔ صفحات تفاسیر اولدیغی اوزره خلاصهٔ قصهٔ مذکوره بووجهله کشیدهٔ سمط بیان وتقریر اولمشدرکه الیوم نواحیٔ حلب شهبادن بولنان انطاکیه اهالیسی وقت بعثت مسیح علیه السلامده عبدهٔ اصنام اولملریله حضرت عیسی علیه السلام قوم مذکوری طریق هدایته دعوت ذیلنده حضرات یحیی وبولسه تحمیل خدمت رسالت بیوروب مشار الیهما دخی قرب قریه‌ده رعیٔ اغنام ایله مشغول اولان حبیب النجاره مصادف اوله‌رق ولد مریضی برکات دعالریله پذیرفتهٔ داروی صحت وبوخارقه مشاهده سندن دین مسیحه کردن بستهٔ طوق انقیاد ومطاوعت اولمسیله بوخبر خارق العاده بین الاهالی اشتهار یافته وانفاس مسیحیه‌لری نیجه مرضایه شفاداده اولوب بووجهله انتشار اخبار واحادیثلری مبتلای مضیق حبس وزندان اولملرینی مؤدی اولمشدر بعده حضرت عیسی علیه السلام رئیس حواریون حضرت شمعونی ارسال ایله سدنهٔ رسالتی تعزیز ایدوب جناب شمعون دخی منکرانه هیئتله اولجانبه کامزن عزم واعمال لطایف الحیل برله ملك انطاکیه‌یه محرم بزم اولدی بعد ایام برتقریب دلفریب ایله بولس ویحنایی حضور ملکه احضار و٠من ارسلکما٠ دیو استفسار ایدوب انلر دخی ﴿ الله الذی خلق کل شیٔ ولیس له شریك ﴾ جوابیله من قبل الله تبلیغ دین عیسوی‌یه مأموریت رسالتلرینی اظهارلری اوزرینه جناب شمعون صورت ایجازده وصف کبریا ایله اشارت فرما اولیجق ﴿ یفعل مایشاء ویحکم مایرید ﴾ کلام موجزین اختیار ایتدیلر اولحینده تأیید مدعای رسالت ایچون طلب آیات طرفنه رأی شمعونی روهنمون اولمسیله جلب اولنان غلام مطموس العینینك حدقهٔ جهان نادیده‌سنه بدل ایکی بندقه وضع اولنه‌رق بدرقهٔ بارقهٔ دعوات قرین الاجابه‌لریله اول ایکی جماد عدیم الاستعدادی مستعد فیضان انوار وپردهٔ عمادن دروازه کشای ساحهٔ ادوار ومتعاقبا باذنه تعالی یدی کوناك برمرده‌یه

افاضهٔ انفاس حیات مستعار ایتدیلر بومعجزهٔ باهرهٔ مسیحیه‌یه ترتب ایدن نتایج احوال کفارده وتیرهٔ روایت کسب انشعاب ایدوب علی روایة بومثلو خلاف امکان عادی آثار خارقه دنناشی مرآت خاطر ملکدن غبار انکار زائل ونجهلرك قریحهٔ سلیمه‌سی نهج مستقیم حقه مائل اوله‌رق قصور کفر واشراك اوزره مصر اولان اشرای بیباك صیحهٔ هولناك ایله هلاك اولمشلردر وعلی روایة ملك جبار رسل مسیحی علف تیغ حیف ایتمك اوزره اصرار ایتمسیله زمرهٔ مشرکین باسرهم صیحهٔ جبریل امین ایله مظهر قهر ودمار اولدیلر قال رحمه الله (ویسمی الاول ابتدائیا والثانی طلبیا والثالث انکاریا واخراج الکلام علیها اخراجا علی مقتضی الظاهر) وذکر اولنان اقسام خبردن قسم اوله یعنی حکمدن خالی ذهن اولان مخاطبه توجیه اولنان خبره ٠ابتدائی٠ وثانی‌یه یعنی جواب مترددہ ٠طلبی٠ وثالثه یعنی جواب منکره ٠انکاری٠ وکلامك بووجوه اوزره اخراجنه یعنی اولده تأکیددن خالی وثانیده استحسانا وثالثده بحسب الانکار وجوبا تأکید وتقویه سنه ٠اخراج الکلام علی مقتضی الظاهر٠ تسمیه اولنور اوله ابتدائی تسمیه‌سی طلب ویا انکار مخاطبدن برشی ایله مسبوق اولمدیغنه مبنیدر مقتضای ظاهر مقتضای حالدن اخص اولوب زیرا مقتضای ظاهر مقتضای ظاهر حال معناسنه اوله‌رق مقتضای حالدن اخص اولمسیله هر بر مقتضای ظاهر مقتضای حال اولوب لکن هر بر مقتضای حال مقتضای ظاهر دکلدر نته‌کیم خلاف مقتضای ظاهر اوزره اخراج اولنان بعض کلام بونوعدن اولوب مثلا قیام زیدی منکر بولنان کیمسه غیر منکر کبی عد اولنه‌رق بلا تأکید٠ زید قائم٠ دینلمك موافق مقتضای حال ومخالف مقتضای ظاهردر زیرا ظاهر حال مخاطبك منکر بولنمسنه مبنی تأکید اقتضا ایدر سؤال اولنورسه‌که مقتضای ظاهر مقتضای حالدن اخصدر دینلمك نوجهله صحیح اوله بیلورکه وجود مقتضای حال ایله برابر مقتضای ظاهر بولنمدیغی کبی بونك عکسی دخی واقع اولور شویله‌که مثلا منکری غیر منکر کبی عد ایلیه‌رك بونکله برابر کلامك تأکیدیله ان زیدا لقائم دینلسه ظاهر حال اولان انکار مخاطب تأکید اقتضا ایده‌جکی جهتله کلام مقتضای ظاهره موافق اولور لکن حال یعنی کلام مذکورك انکاردن خلو ادعائیسی ترك تأکیدی مقتضی اولمسی جهتله مقتضای حاله مخالف اوله‌رق بو حالده مقتضای ظاهره موافق ومقتضای حاله مباین کلامك وجودی تحقق ایدوب لکن اعتبار فصحاده کلامدن بوقسمك عدم ورودی مقتضای حاله عدم مطابقتیله بلیغ اولمدیغنه مبنیدر دنیلور بوصورتده مقتضای حال ایله مقتضای ظاهر بیننده بیان اولندیغی وجهله عموم مطلق اولمیوب بلکه عموم وخصوص من وجه اولمش اولور جوابنده دیرزکه کلام مذکورك وفق مقتضای حال اوزره اولمدیغنی تسلیم ایتمیز زیرا کلام مذکورده ترك تأکیدی مقتضی اولان بحسب غیر الظاهر حال اولوب مطلقا حال دکلدر وخاصك انتفاسی عامك انتفاسنی موجب اولمدیغی جهتله کلامك بحسب غیر الظاهر خلاف مقتضای حال اوزره اولمسندن مطلقا خلاف مقتضای حال اوزره اولمسی لازم کلمز شونکله برابرکه انکاری لا انکار کبی قیلوب بعده کلامی تأکیدده برمعنی ووجه یوقدر زیرا متکلمك انکار وعدم انکاری اعتباری کلامده اولان تأکید وترك تأکید ایله معلوم اولنمغه منحصردر قال رحمه الله (وکثیرا مایخرج الکلام علی خلافه فیجعل غیر السائل کالسائل اذا قدم الیه مایلوح له بالخبر فیستشرف له استشراف المتردد الطالب نحو٠ ولا تخاطبنی فی الذین ظلموا انهم مغرقون٠) ٠کثیرا٠ ما٠ ظرف ویا مصدریت اوزره منصوب اولوب ٠حینا کثیرا٠ ویاخود ٠اخراجا کثیرا٠ مفهومنده‌در وکثرتدن مراد فی نفسه کثرت اولوب مقابلی اولان مقتضای ظاهره اضافه ایله دکلدر بوصورتده اخراج علی مقتضی الظاهر بوندن قلیل اولمق لازم کلمز ٠استشراف٠ برکسه رأسنی قالدیروب برشیئه نظر ایتدیکی حالده شمسدن استظلال ایدرجه‌سنه کفنی فوق حاجبنه وضع ایلمه ٠استشرف الشیٔ٠ دیو ایراد ایلدکلری کلامدندر یعنی چوق کره واقع اولورکه کلام مقتضای ظاهرك خلافی اوزره اخراج اولنه‌رق غیر سائل سائل کبی یعنی معرفت مضمون جمله‌یه طالب منزله سنده عد اولنوب مخاطب سائله ایراد اولندیغی وجهله عرض وایراد اولنور بوده اولوقتده اولورکه سائل اولمیان کسه‌یه ابتداء خبره

تلويح واشارت ايده جك بر كلام تقديم اولنسيله طالب مترددك استشراف وانتظارى كبى خبره منتظر اولور يعنى ابتداى كلامده تقديم وايراد اولنان ملوحك مخاطبه حال تردد وسؤالى اكسا وجوابه استشراف وانتظارى اقتضا ايتمك شانندن بولنمسى حسبيله حقيقة سائل مترددحكمنده عد اولنه رق على خلاف مقتضى الظاهر مخاطب سائله جواب صورتنده ايراد اولنور مثلا جناب بارى حضرت نجى اللهى ﴿ فاصنع الفلك ﴾ مثال واجب الامتثالى موجبى مباشرت خدمت اعمال سفينه ايله نامزد ومأمور وبعده شرذمهٔ شروشور اولان قوم هدايت مهجورى حقلرنده استنزال باران رحمت واستغاثهٔ زلال عفو ومغفرتدن نهى ايله برمنطوق نص جليل ﴿ ولا تخاطبنى فى الذين ظلموا ﴾ رخصت استدفاع عذابدن مهجور بيورمليه اشبو . ولاتخاطبنى . قول شريفى ﴿ واصنع الفلك باعيننا ﴾ كلام مسبوقنه انضمام ايله ﴿ انهم مغرقون ﴾ حكم جليلنه اشارتى حاويدر زيرا وسيلهٔ نجات غرق اولان صنع سفينه ايله مأموريتلرينه قومى حقنده دعا واستشفاعدن نهى وارتداعلرينك تلاحق عذاب غرق ايله حكمه ملوح ومشير اولمقدنناشى مقام قوم مذكورك عذب اغراق ايله محكوم عليه اولوب اولمدقلرنده مخاطب اولان حضرت نجى اللهك ملوحه نظرا ترددى مقامى اوله رق طالب وسائل منزله سنه تنزيل ايله مؤكدا ﴿ انهم مغرقون ﴾ بيورلوب اغراق ايله محكوم عليه اولدقلرى اخبار اولندى . وتلويح خبر . ايله مراد نفس متيقظ ومتهىٔ وفهم متسارعك بخصوصه خبر مذكورده تردد وطلبه كسب تقربى داعى اوله جق صورتده جنس خبره كلام مقدمده اشارت خفيه نك وجودى اولوب بخصوصه خبره اشارت معناسنه دكلدر الحاصل نظم مذكورده عذاب اغراقه اشارت اولنديغى كبى هر برمحلده خصوص خبره تلويح لازم اولميوب جنس خبره تلويح كافيدر ونظم جليلده حضرت يوسف عليه السلامدن حكاية ﴿ وما ابرئ نفسى ان النفس لامارة بالسوء ﴾ قول شريفيده بوقبيلدندر زيرا . وما ابرئ نفسى . يعنى مرأت نفسمى حسب البشريه غبار مساويدن تزكيه وتنزيه ايتم بيوردقلرنده نوجهله عدم تزكيه‌لرى متصور اولور كه نفس، نفيس رسالتپناهيلرى مطمئنه وطاهره‌در ديو خاطر مخاطبه عارضهٔ حيرتى داعى اولمسيله بلاعصمة الهيه جميع نفوس بشريه مساوى وشهوات ايله اماره اولديغى بيان ايچون . ان النفس لامارة بالسوء . بيوروب حيرت مخاطب ازاله وكلام اولده اولان تلويح سببيله بوخبرده وقوعى اقتضا ايدن تردد مخاطبدن ايچون ان ايله تأكيد اولندى وكذلك نبى عليه السلامه توجيه بيوريلان ﴿ صل عليهم ان صلاتك سكن لهم ﴾ خطاب مستطابى دخى بوقبيلدن اوله رق نبى عليه السلام رحم وصلاة ايله مأمور اولوب . صل عليهم . بيورلمسى جنس خبرى يعنى نبى عليه السلامك صلاتنده اولان نفع وخيرى ملوح اولمسيله بطريق التأكيد . ان صلاتك سكن . بيورلدى وكذلك ﴿ ياايها الناس اتقوا ربكم ان زلزلة الساعة شئ عظيم ﴾ قول شريفى دخى . اتقوا ربكم . قول شريفيله موجب مضرات اخرويه اوله جق افعالدن نفسلرنى حفظ وتوقى ايله صدور امر الهى آخرتده اعمال اوزرينه ترتب عقوبتى ملوح وزلزلهٔ ساعتكه قيام قيامتده بروز اوله جق اهوالدن عباره در جملهٔ عقوبتدن اولمسيله تلويحده دخولى واضحدر وسائر اوامر ونواهيدنصكره ايراد بيوريلان كلمات مبشره ومنذره دخى بوقبيلدن اولوب مواقع كثيرهٔ قرآنده ورودى مستغنىٔ بياندر مصرحات شيخدندركه بومقاماتده اتيان اولنان ان كلمسى كلام سابقى تصحيح وانكيچون ايراد حجت ووجه فائده‌يى بيان وتوضيح ايچوندر نته كيم . فا . كلمسى كلام سابقى تصحيح ايدوب ومدخولى كلام سابقه بينه وبرهان منزله سنده وسابق ايچون ثمره ونتيجه طريقنده اولديغنى افاده ايلديكى مثللو بومقاماتده . ان . كلمسى دخى فاكبى معناى مذكورى افاده ايدر قال رحمه الله (وغير المنكر كالمنكر اذا لاح عليه شئ من امارات الانكار نحو . جاء شقيق عارضا رمحه . ان بنى عمك فيهم رماح) ماقبل عباره‌ده مسبوق اولان غير السائل لفظنه معطوفدر يعنى كلامك خلاف مقتضاى ظاهر اوزرينه اخراجى غير منكر منكر كبى عد واعتبار قلنمسيله ده اولور بوده غير منكر اوزرنده امارات انكاردن براماره وعلامت لايح وظاهر اولديغى

حينده اجرا اولنور مثلا حجل بن نضله‌نك بيت مذكورده . ان بنى عمك فيهم رماح . قولنى ان ايله تأكيدى بو اعتباره مبنيدر . شقيق . برشخصك اسمى اولوب . جاء عارضا رمحه . جملهٔ حاليه‌سى مرقومك رمحنى عرضى اوزره وضع ايدرك مجيئنى افاده ايدر . عرض العود على الاناء . و عرض السيف على الفخذ . ديرلر انا اوزره خشبه‌يى وفخذ اوزره سيفى عرضنه وضع ايلدى ديمكدركه مثلا قبضه‌سى جانب يمينده واوجى طرف يسارده اوله‌رق فخذى اوزره وضع اولنمقدن عباره‌در ايمدى . شقيق . بنى عمنده رماح اولديغى منكر اولميوب لكن حال دشمنه التفات وحربه تهيئ ايتمكسزين بى‌پروا رمحنى عرضى اوزره وضع ايدرك كلمسى بنى عمنده رمح اولميوب بلكه جمله سنى سلاحدن خالى ظن واعتقاد ايتمسنه اماره اولمسيله وجود اسلحه‌يى منكر منزله سنه تنزيل ومصراع اولده اولان طريق غيبتدن خطابه التفات ايله ان ايله تأكيد اولنه‌رق . ان بنى عمك فيهم رماح . دينلوب دشمنلرى اولان بنى عمنده رماحك وجودنى اخبار ايله صورت تغافل وعدم مبالاتدن ردع وايقاظه اشارت اولندى نظم جليلده ﴿ ثم انكم بعد ذلك لميتون ﴾ قول شريفنده . ان . و . لام . ايله تأكيد دخى بوقبيلدندر زيرا انلرك موتلرى قابل انكار دكلسه‌ده غفلتده تماديلرى وموتدنصكره لازم اوله‌جق حسن اعمالدن اعراضلرى موتى انكار اماراتندن اولمسيله . انكم لميتون . بيورلدى قال رحمه الله (والمنكر كغير المنكر اذا كان معه ماان تأمله ارتدع) كلام خلاف مقتضاى ظاهر اوزرينه اخراج اولنه‌رق غير منكر منكر كبى عد اولنديغى كبى بالعكس منكر دخى غير منكر كبى قلنوب مقتضاى ظاهر تأكيد كلامى مقتضى ايكن بلاتأكيد ايراد اولنور بوده منكر ايله برابر تأمل ومطالعه‌سى انكاردن موجب رجوع وارتداع اوله‌جق دلائل وشواهددن برشيئك وجودى حينده اولور واوشيئك منكر ايله معناى كينونتى منكرك معلومى اولمق وياخود عندنده محسوس بولنمقدن عباره‌در مثلا منكر اسلام اولان كيمسه‌يه من غير تأكيد . الاسلام حق . ديرسن زيرا منكر مز بور عندنده نبوت حضرت رسالتپناهى‌يه دلالت ايده‌جك دلائل قاطعه وبراهين ساطعه موجود اولوب لكن انكاردن عدم ارتداعى دلائل مذكوره‌ده تأمل وتعميق افكار ايتمامسندن نشئت ايلر ومصنفك اشبو . اذا كان معه ماان تأمله . قولنك حلنده وجوه متعسفه اولوب ايرادى فائده‌دن آزاده‌در قال رحمه الله (نحو لاريب فيه) ظاهر عباره نظم مذكور صدد بيانده اولديغمز مضمون خبرى منكر اولانكسدنك غير منكر منزله سنه تنزيليله من غير تأكيد ايراد اولنان كلام امثله سندن اولمسنى اقتضا ايدر سؤال اولنورسه كه بوتمثيل ايكى وجهله عدم صحتنده قريبدر وجه اول بودركه قرآن كريمده شك وارتيابه متجاسر اولان اشخاص معاندين بى‌دينك كثرت اوزره وجودى امر معلوم اولمسيله تأكيددن قطع نظر قرآن مبيندن بالكليه نفى ريب ايله حكم بيله صحيح اوله‌مز وجه ثانى بحث فصل ووصلده لاريب فيه لفظ شريفى ﴿ ذلك الكتاب ﴾ قوليچون تأكيد اولديغى مذكور اولمسيله . زيد قائم زيد قائم . كبى تكرار ايله تأكيد حكم قبيلندن وهرنقدر اول مؤكد وثانى مؤكد اولديغى معروف ايسه‌ده اتحاد مضمونلرى جهتيله هر بررلرى آخرنى تأكيد ايلديكى واضحدن اولمسيله كلام مقتضاى ظاهر اوزره مؤكد اولمش اولور بوصورتده مقصود مصنف نظم مذكور منكرى غير منكر منزله سنه تنزيل امثله سندندر ديمك اولميوب بلكه قرآن مبيندن ريبى ازاله ايده‌جك دلائله مبنى ريب لاريب كبى قيلنوب حتى كه كثرت مرتابين ايله برابر بالكليه ريب نفى اولنه‌رق . لاريب فيه . بيورلديغى مثللو انكار منكر دخى انكارى ازاله ايده‌جك شيئه اعتمادا لاانكار كبى قلنوب تأكيدى ترك اولنور ديمك اوله‌رق نظم مذكور برشيئك وجودنى انى ازاله ايده‌جك شيئه اعتماد وتعويله مبنى عدمى منزله سنه تنزيل اولمقده مانحن فيه‌مز ايچون نظير اولمش اولور وجه اولدن جوابده ديرزكه كثرت مرتابين ايله برابر على سبيل الاستغراق نظم مذكورده ريب وشكك نفى ايكى وجهله تأويل اولنمشدركه اول وجه ثانىٔ سؤالده ذكر اولنديغى اوزره مزيل ريب اولان شيئه اعتمادا ريب لاريب كبى قلنمسيدر بوتقديرده صحت حكم وتأكيد محل ريب واشتباه اولميوب فقط مانحن فيه‌مزه مثال اولمز تأويل ثانى تقريركردهٔ

علامهٔ زمخشری اولدیغی اوزره قرآن کریمدن نفی ریب بر واحد قرآنده ریب ایتز معناسنه
اولیوب بلکه قرآن مبین وضوح دلالت وسطوع برهاندن برحیثیته ملابسدرکه آنده برکمسه ایچون
ارتیاب ایتمك ومن عند الله اولمسنده شك وتردد ایلمك لایق وروا اولماسیله محل وقوع ارتیاب
دکلدر دیمك اولوب وبوحکم حکم صحیحدر لکن اهل شقادن جمع کثیرك انکاری مضمون خبرك
تأکیدی جهتنه داعی اولوب فقط اکر قرآن مبین دعوای نبوتی براهین قاطعه ومعجزات باهره ایله
مدلل ومبرهن اولان پیغمبر ذیشانك من قبل الله تعالی اتیان بیوردیغی کلام معجز اولدیغنی تأمل
ایتسهلر ازالهٔ غبار امترا وانکاره مدار اکل اوله جغندن اشبو دلائل ساطعهنك وجودندناشی زمرهٔ
مرتابین معاندین غیر منکر مثابهده عد اولندقلری جهتیله ترك تأکید ایله لاریب فیه بیورلمشدر
بوتأویل اوزره نظم مذکور مانحن فیهمزدن اولور ووجه ثانیدن جوابده دیرزکه فصل ووصل
بحثنده ذکر اولنان نظم مذکور امثلهٔ تأکید معنویدن ٠ اعجبنی زید نفسه٠ قولنده اولان ٠نفسه٠
وزاننده اولوب غرض سهو وتجوز توهمنی دفعدر دیمك اولمسیله حکمی مؤکد اولان تکرار ایله تأکید
قبیلندن اولمز لکن دلائل اعجازده لاریب فیه قول شریفی ذلك الکتاب ایچون بیان وتأکید
وزیادهٔ تثبیت اوله رق هو ذلك الکتاب منزله سنده در دیو شیخك بیانی سؤال
مذکوری مؤیددر بطریق الاستفسار سؤال اولنورسه که صاحب مفتاح کلامك لاعلی
مقتضی الظاهر اخراجی علم بیانده کنایه ایله تسمیه قلندیغی بیان ایدوب کنایه ایسه ملزومه انتقال
ایچون برشیئك لازمنی ذکردن عباره اولمسیله بوصورتده کلامی خلاف مقتضای ظاهر اوزره
اخراجه کنایه اطلاقنده وجهندر بیان وجهنده دیرزکه برکلامك بحسب الظاهر مناسب اولمدیغی
مقامده ایراد اولنمسی او مقام وحال متحقق ظاهر کلامك مطابق اولدیغی حال ومقام مناسب منزله سنه
تنزیل ایله او مقام متحققه مناسب اولان اعتباراتی کلامده اعتبار ایتمکدن کنایهدر زیرا مقام متحقق
مقام مقدر منزله سنه تنزیل ایله اوله مناسب اولان اعتباراتی مطابق ثانی اولان کلامده اعتبار
برمعنادرکه بومعنی کلامك مقام متحققه مطابق وجه ایله یعنی تأکید وترك تأکید کبی کیفیت مخصوصه یی
اشتمالی صورتیله ایرادنی استلزام ایدرك بوندن معنای مذکوره انتقال اولنور شویله که کلامی
بحسب الظاهر مقام متحققه مناسب وجهله ایراددن ملزومی اولان تنزیل واعتباره یعنی مقام متحقق
مقام مقدر منزلهسنه تنزیل واوله مناسب اولان اعتبارات ثانیده اعتبار اولندیغنه دلالت اولنور
ومعنای کنایهده بودر مثلا منکر اسلام اولان کمسهیه تأکیددن مجرد اوله رق ٠الاسلام حق٠ دینلمك مزیل
انکار اولان دلائله اعتمادا منکر مرقومك انکارنی لاانکار کبی قیلوب خالی ذهن اولان کمسه منزلهسنه
تنزیل ایتمکدن کنایهدر زیرا منکر ایله اولان کلامك ترك تأکید اوزره مشتمل اوله رق خالی ذهن ایله
اولان کلام مساقنه سوق اولنمسی کندوسندن معنای مذکوره یعنی مزیل انکار اولان دلائله اعتمادا
خلو ادعائی وساطتیله انکار لاانکار کبی قلمسنه انتقال اولنان شیدندر وبو کلامك نظیری صاحب
لبابك ٠بیت٠ فی المهد ینطق عن سعادة جده٠ اثر النجابة ساطع البرهان٠ قولنده ذکر ایلدیکی کلامك
نظیریدر شویله که ٠اثر النجابة ساطع البرهان٠ قولی جملهٔ مستأنفه اولوب ممدوحك سعادت جد
وطالعندن خبر ویرمسی ممدوح هنوز کهوارهده صبیٔ رضیع اولمسیله سعادت جد وطالعندن خبر
ویرمسی نصورتله متصور اولدیغی سؤال مقدرنه جواب اوله رق لکن حقیقة سؤال متحقق اولماسیله
علی خلاف مقتضی الظاهر اخراج واتیان اولنمشدر وبو اخراج٠ فی المهد ینطق٠ حکمنده اولان غرابت
وندرتدن ناشی بادیٔ رأیده صدقی ذهن سامعه لایح اولیوب بیان صدق وکیفیتنده سؤال سامعه
مس احتیاج ایتدرن برکلام اولدیغنی افادهدن کنایهدر بناء علی ذلك سامع غیر سائل ایله اولان
کلام مذکور کیفیت بیاننه استشراف وسطوع برهاننه انتظار ایدن سائل ایله اولان کلام مساقنده
سوق اولنمشدر مابعد بیت٠ ان الهلال اذا رأیت نموه٠ ایقنت بدرامنه فی اللمعان٠ اولوب مضمون
بیت اوله برهاندرکه مفادی هلالك یوما فیوما نمو وتزاید اشراق ولمعانی رؤیت درجهٔ بدره ارتقاسنی

ایقانه علت اولمسیله ترقیات اقبال ممدوحه استدلالدر وچونکه اعتبارات سابقه ایچون مسرود
اولان امثلهدن لاریب فیه مثالندن ماعداسی اثبات قبیلندن اولمسنه نظرا اعتبارات مذکورهنك
کلام مثبته تخصیصی توهمنی دفع ایچون مصنف رحمه الله بیورلرکه (وهکذا الاعتبارات النفی) یعنی
صور نفیده اولان اعتبارات دخی صور اثباتده ذکر واتیان اولنان اعتبارات کبی اولوب شویله که
کلام مثبته اولدیغی مثللو نفیده دخی خبر ابتدائیده مؤکداتدن تجرید وطلبیده استحسانا برمؤکد ایله
تقویه وانکاریده بحسب الانکار وجوبا تأکید اولنور امثلهسی ظاهردر وکذلك کلام منفی خلاف
مقتضای ظاهر اوزرینه اخراج اولنور وستیر اولمیهکه ٠ان٠ کلمهسنك تأکید حکمده فائدهسی
نفی شك ویاخود رد انکاره منحصر اولمیوب وهر برکلام مؤکددن غرض انکار محقق ویا مقدری رد
اولمق وکذلك مجرد عن التأکید اولان کلامده مخاطب خالی ذهن بولنمق واجب دکلدر بوبحثده دائر
اوله رق جملهٔ تحقیقات شیخدندرکه بعض کره ان کلمهسی حال مخاطب منظور اولمیه رق فقط متکلمك
واقع اولان برامرك وقوعنی استبعادندناشی غیر واقع ظن ایتمسنه دلالت ایچون اولور مثلا مخاطبك
مشاهد ومسموعی اولان برشیئه ٠انه کان من الامر ماتری٠ یعنی مشهودك اولان امر واقع اولدی
دیرسن مراد امر مستبعد الوقوع مذکورك کندی ظنی کبی اولمیوب وقوعبولدیغنی اثباتدر
و٠احسنت الی فلان ثم انه فعل جزائی ماتری٠ دیرسن مراد مقابل احسانده ظهور رایدن اسائتی
استبعاددر ونظم جلیلده ﴿رب انی وضعتها انثی﴾ و ﴿رب ان قومی کذبون﴾ قول شریفلریده
بوقبیلدندر الحاصل متکلم خلاف ظنی اوزره واقع اولان برشیئك استبعاد وقوعنی کلامنه ان کلمهسنی
ادخال ایله تقریر ایدر وبونده حال مخاطب اصلا منظور دکلدر وبو استبعاددن تحزن وتحسر وتوبیخ
وسائر مقامه مناسب شیلر تولد ایلروان کلمهسی انشاء تحسر وتحزن ایچوندر دیو بیان ایتدکلری
محللرده مراد بومعنی اولوب یوقسه انشاء تحسر وتحزنه موضوعدر دیمك دکلدر زیرا انشاآت ان
ایله تأکید اولنمز وان کلمهسنك خصائصندندرکه ضمیر شان ایچون ان کلمهسیله اولان حسن
بدون ان حاصل اولمیوب بلکه بعض مواضعده یعنی جملهٔ مفسره شرطیه ویاخود فعلیه اولدیغی
وقتده بدون ان صحیح اولمز وبوکا دلیل کلام فصحایی تتبع واستقرادر نته کیم ﴿انه من یتق ویصبر﴾
و ﴿انه من یعمل سوء﴾ و ﴿انه لا یفلح الکافرون﴾ قول شریفلرنده واقعدر وخصائص اندن
بریسیده کندوسنده معنای فعل اولدیغی جهتیله نکرهیی مبتدا مقامنده اولمق صلاحیتنه تهیئه
ایتمسیدر شاعرك ٠ان شواء ونشوة٠ وخبب البازل الامون٠ قولنده اولدیغی کبی تمام بیت٠ هی
لذة العیش والفتی٠ للدهر والدهر ذوفنون٠ اولوب اشبو بیت ثانیده ٠هی لذة العیش٠ ان شواء
قولندن خبردر ٠شواء٠ بریان وکباب و٠نشوه٠ سکر و٠خبب٠ برنوع عدو معنالرینه اولوب بازل اموندن
مراد سنی مرتبهٔ تاسعهیه رسیده اولوب خوف ضعفدن امین قوائمی متین اولان ناقهدر مفهوم کلام
لحم طریدن طبخ اولنان نقل کباب ایله نشئهٔ شراب ناب وکمالنه رسیده اولمش ناقهدن عدو وپرتاب
اسباب لذائذ عیش وزندکانی اولوب لکن نه چاره که کافهٔ بنی آدم دهر صاحب فنونك هدف تیرحیفی
اوله رق لذائذ دنیویهده بقا غیر متصوردر ونکرهٔ موصوفه نك ان ایله حسنی تزاید ایدر شاعرك
٠ان دهرا یلف شملی بسعدی٠ لزمان یهم بالاحسان٠ قولی کبی حاصل معنای بیت تحقیقا محبوبهٔ
سعدانك فراقی سببیله اولان حال شمل وتفرقهمی لف وجمع ایدن ویاخود حال شمل وتفرقهمی وصال
سعدی ایله لف وجمع ایلیان زمان حقنده قصد احسان ودفع نوائب حدثان ایتمش اولان برزمان
سعادترساندر دیمك اولور وخصائص اندن بریده حذف خبردر ٠ان مالا وان ولدا٠ و٠ان زیدا وان
عمروا٠ کبی زیرا ان نك اسقاطی حیننده مع وجود القرینه حذف مذکورك عدم حسنی بارز وفقدان
قرینه ایله کلیا غیر جائزدر نته کیم حذف مسند بحثنده ایضاح اولنسهکرکدر وکلام شیخ بوندن
عبارهدر وبعض کره متکلم حکمه معتقد اولمدیغندن حکم ایچون عند المتکلم وقع واعتداد اولمدیغی
ویاخود لفظ تأکید ایله حکم نزد مخاطبده رایج ومقبول اولمیوب لکن ترك تأکید حالنده رواجی محتمل

بواندیغی جهتله نفس متکلم حکمنك تأکیدینه مساعد اولمیه رق حکم منکرده اختیار ترك تأکید اولنور
نته کیم صاحب کشاف ﴿واذا لقوا الذین امنوا قالوا امنا واذا خلوا الی شیاطینهم قالوا انا معکم﴾
قول شریفنده خامه گذار تحقیق اولمشدرکه منافقونك مؤمنینه توجیه خطاب ایلدکلری ﴿امنا﴾ قوللری
اقوی واوکد کلامیه جدیر اولیوب جملهٔ فعلیه ایله اتیان اولنمشدر زیرا منافقونك ﴿امنا﴾ قوللریله ادعالری
کندولرندن حدوث ایمانه اولمسی جملهٔ فعلیه اقتضا ایلمشدر وایمانده اوحدیون اوله رق اخوانلرندن
مفارقتلرینی مدعی اولمدقلری جهتله بلا تأکید آمنا دینلمشدر بوده یا ادعاء مذکوره تصدی ایدرك
لفظ توکید و مبالغه ایله ایراده کندولرنده اعتقاد ایماندن برباعث ومحرك اولمامسیله نفسلری مساعد
اولمدیغندن ویاخود هرنقدر لفظ توکید ایله ایراد ایتسه لرده عند المؤمنین رایج ومعتبر اولمیه جغندن
ایجوندر واما اخوان شیاطینلریله نفسلرندن یهودیت اوزره ثبات ایله اخبارده مخاطبه لرینی ﴿انا معکم﴾
جملهٔ اسمیه ومؤکده سیله اتیانلری منافقینك یهودیت اوزره اخبار ثباتلریله مخاطبه ده مخاطبونك
صدق رغبت ووفور نشاطلری اولوب منافقیندن بو اخبار عندلرنده رایج و مقبول اولمسیله مظنهٔ
تحقیق وان ایله توکیده محل حقیق اولدیغیجوندر و بعض کره حکم معلوم و معتقد متکلم اولدیغی
مخاطبك انکارینه مبنی حکم تأکید اولنور مثلا ﴿انك عالم کامل﴾ دیرسن ونظم جلیلده ﴿قالوا نشهد انك
رسول الله﴾ قول شریفنده بو قبیلدندر وخبری اعتقادلرینه موافقدر دیو ادعالریدن متکلم آخرك ادعاء مذکورده
کاذب اولدیغی مخاطبه تنبیه مراد ایتدیکك صورتده هرنقدر مخاطب حکمی منکر دکلسه ده مدعای
متکلم آخره مطابق اولمسیجون حکمی تأکید ایدرسن ﴿ان المنافقین لکاذبون﴾ قول شریفی کبی زیرا
هرنقدر حضرت رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم منافقونك کاذبون اولدقلرینی منکر دکلرسه ده
منافقونك ﴿انك لرسول الله﴾ قوللرینی اعتقادلرینه موافقدر دیو کلام مؤکدله ادعالرینه مطابق
اولمسیجون انلرك بیاز کذبنده دخی کلام مؤکد ایراد اولندرق ﴿انهم لکاذبون﴾ بیورلمشدر واما
﴿والله یعلم انك لرسوله﴾ قول شریفنك تأکیدی ﴿ان المنافقین الکاذبون﴾ قولنده تکذیبك
نفس الامرده مشهود به رجوعی ایهامنی دفع ایجون تحقیق حکم رسالتده مبالغه نك وجوبندن ایجوندر
والا مخاطب اولان جناب پیغمبر حکم رسالته ولازم حکمه عالمدر وتأکیدات بعضا کمال تضرع وابتهال
ایجون اولور بطریق الحکایه ﴿اننا آمنا﴾ قول شریفی کبی و بعضا کمال خوف ایجون اولور کذلك
بطریق الحکایه ﴿انك من تدخل النار فقد اخزیته﴾ قول شریفی کبی اشته بو مزایا واعتباراته
لایقیله صرف لحاظهٔ دقت وتأمل اولنه رق مواقع مقتضیده مناسب مقامات اولان اعتباراتی اخراجه
اعتنا وظائف معتنادندر قال رحمه الله (ثم الاسناد منه حقیقة عقلیة) محل ضمیرده اسم ظاهر اتیانی
اسناد خبری یه ارجاعیله توهم تخصیصدن احترازه مبنیدر یعنی کرك اسناد خبری اولسون وکرك
اسناد انشائی اولسون علی الاطلاق نسبتدن بعضیسی حقیقت عقلیه در مصنف رحمه الله ﴿منه
حقیقة﴾ تعبیر ایدوب ﴿اما حقیقة اومجاز﴾ عباره سیله بطریق الحصر عدم ایرادی عندنده ﴿اسناد﴾ حقیقت
ومجازدن عام اولدیغنه استناده مبنیدر نته کیم ﴿الحیوان جسم﴾ امثالی مسند فعل ویاخود معنای فعل
اولمیان کلامده واقع اسناد عند المصنف نه حقیقت و نه مجازدر وعندنده مختار اولان بو اصله مبنی
اسناددن بعضیسی حقیقت و بعضیسی مجاز و بعضیسی نه حقیقت ونه مجاز اولدیغنه اشارت قصد
ایلمشدر ومصنف حقیقت ومجازی عبد القاهر وصاحب مفتاح کبی صفت کلام قلیوب صفت اسناد
اولمسنی اختیار ایلمسی اسناده صفت اولدیغی صورتده حقیقت ومجاز تسمیه قلنان شیئك عقله نسبتی
بالذات وبلا واسطه اوله جغنه وکلامه صفت اولدیغی تقدیرده کلامك عقله منسوب اولان اسناده
اشتمالندن طولایی عقله نسبتی بو واسطه ایله اولمق اقتضا ایده جکنه مبنی ایدوکنی ایضاحده اتیان ایلمشدر
چونکه اسنادده حقیقت عقلیه تسمیه سی محلنده ثبوتی ومجاز تسمیه سی محلندن تجاوزی اعتباریله اولوب
واسنادك محلنده ثبوت وعدم ثبوتیله حاکم عقل اوله رق وضع دکلدر زیرا برکلمه نك دیکر کلمه یه اسنادی
تعیین واضع لغتله اولمیوب بلکه قصد متکلم ایله حاصلدر مثلا ﴿ضرب زید﴾ جمله سنده ﴿ضرب﴾ فعلی

تعیین واضع لغتله زیددن خبراولمیوب بلکه خبریتی ضربك زیده فعلی اولمق اوزره اثباتی مراد ایدن
کسنه نك قصدیله در وواضعه عائد اولان انجق ﴿ضرب﴾ لفظی اثبات ضرب ایجون اولوب مثلا خروج
ایجون اولمدیغی وزمان ماضیده واقع ضرب ایجون اولوب ضرب مستقبل ایجون اولمدیغی تعییندر
بوجهتله اسنادك عقله نسبتی بلا واسطه وکلامك عقله نسبتی حاوی اولدیغی اسنادك عقله منسوبیتی
اعتباریله اولور مصنفك بحث حقیقت ومجاز عقلی یی مسائل علم معانیدن قلیوب صاحب مفتاح
وتابعلرینه اتباع ایله علم بیانده ایراد ایتمامسی بحث مذکورك تعریف معانیده داخل اولوب حقیقت
ومجاز دخی تأکید ومؤکداتدن تجرید کبی تعریف معانیده ذکر اولنان احوالدن اولمسنه مبنی ایسه ده
بو کلام محل نظردر زیرا علم معانینك احوال مذکوره دن بحثی لفظك احوال مذکوره ایله مقتضای
حاله مطابقتی حیثیتندن اولوب حقیقت ومجاز عقلیلرده اولان بحث ایسه بو حیثیتدن اولمدیغی وعلم
معانیده ایراد حقیقت ومجازی مقتضی اولان دواعیدن بحث اولنمدیغی ظاهردر واکر حیثیت مذکوره
اعتبار اولنمسه حقیقت ومجاز لغو یاردخی احوال مسندالیه ومسنددن اوله رق علم معانیده داخل اولمسی
لازم کلوردی قال رحمه الله (وهی اسناد الفعل اومعناه الی ماهوله عند المتکلم فی الظاهر) حقیقت عقلیه دن
مراد فعل ویاخود معنای فعلی عند المتکلم ظاهرده ماهوله نه اسناددر واسناددن مقصود ناقصه
وتامهٔ خبریه وانشائیهٔ محققه ومقدره دن اعم اولان نسبتدر معنای فعل مصدر واسم فاعل ومفعول
وصفت مشبهه واسم تفضیل وظرف امثالیدر واسنادی فعل ومعنای فعله تخصیص ﴿الحیوان جسم﴾
کبی کندوسنده مسند فعل ویاخود معنای فعل اولمیان اسناددن احتراز ایجوندر ﴿الی ما﴾ قولنده
﴿ما﴾ ﴿الی شیء﴾ معناسنه موصوفه اولوب تعیین معتبر دکلدر ﴿هو﴾ ضمیری فعل ویا معنای فعله و ﴿له﴾ ضمیری شیئه
راجع اولوب فعل ویاخود معنای فعل کندوسیجون اولان شیئه اسناد دیمکدر ﴿ماهوله﴾ مثلا
﴿ضرب زید عمروا﴾ امثالی مبنی للفاعلده فاعل یعنی زید و ﴿ضرب عمرو﴾ کبی مبنی للمفعولده مفعول به یعنی
عمرودر زیرا اولده اسناد اولنان ضاربیت زید ایجون وثانیده اسناد اولنان مضروبیت عمرو ایجوندر
لکن مجاز عقلیدن مثلا ﴿نهاره صائم﴾ بونك خلافنده اوله رق نهاره اسناد اولنان صوم نهار
ایجون اولمیوب بلکه رجل صائم ایجون اولمسیله ماهولهنك غیری یه اسناددر ﴿عند المتکلم﴾
قولی عاملدن نیابتی جهتله ظرفه یعنی لهیه متعلق اوله رق فی اعتقاد المتکلم مفهومنده اولوب بوقید ایله
مقصود اعتقاد متکلمه مطابق و واقعه غیر مطابق اولان اسنادی تعریفده ادخالدر زیرا ماهوله
واقعده وعند المتکلم اولمق امرینه محتمل اولمسیله عند المتکلم قولیله قید اولندیغی کبی کرك واقعه
مطابق اولسون وکرکسه اولمسون اعتقاد متکلمه مطابق اولان ماهولهده نص اولمش اولور لکن
بونك عکسی اوله رق کرکسه واقعه مطابق اولسون وکرکسه اولمسون اعتقاد متکلمه مطابق اولمیان
تعریفدن خارج اوله رق باقی قالمسیله بونلرك دخی درج وادخالی ضمننده ﴿فی الظاهر﴾ قیدنی زیاده
ایلمشدر بودخی ظرف مذکوره متعلقدر مفهوم تعریف حقیقت عقلیه فعل ویاخود معنای فعلی
متکلمك ظاهر حال وکلامنه نظرا عندنده ماهولهی اولان شیئه یعنی فعل ویاخود معنای فعل
کندوسیجون ثابت اولان شیئه اسناد ایتمکدر وبو وجهله مسند مذکور مسند الیهك اعتقاد
متکلمده ماهولهی اولدیغنك ظاهر کلامندن مفهوم اولمسی اعتقادنده ماهولهنك غیری
اولدیغنه دلالت ایده جك قرینه نصب ایتمامسیله اولور وفعل ویاخود معنای فعلك اسناد اولندیغی شی
ایجون ثبوتیله مراد فعل ویاخود معنای فعلك معناسی اوشی ایله قائم وانکچون وصف اولوب
واوشیئه اسناد اولنمق حق اولمقدن عبارتدر کرکسه مخلوق الهی اولسون وکرکسه مذهب
اعتزالده افعال عباد کبی مخلوق غیر اولسون وکرکسه ضرب فعلی کبی اختیاریله صدور
ایتسون واسترسه مرض وممات کبی بلا اختیار صدور ایلسون جمله سندن عامدر ومسندك مسند
الیه اوزره حملی شرط اولمیوب والا ﴿الجبنی ضرب زید﴾ امثالی کندوسنده مسند مصدر اولان کلام
خروج ایدر زیرا ضربك زیده اسنادی حقیقت اولوب حالبوکه زید اوزره محمول دکلدر

(كقول المؤمن انبت الله البقل) بو مثال افراد معرفدن واقعه واعتقاد متكلمه مطابق اولان اسنادى تمثيل اولوب زيرا مؤمنك انبات بقلى جناب بارى يه نسبت ايلمسى هم واقعه مطابق وهم اعتقاد متكلم مؤمنه موافقدر (ونحو قول الجاهل انبت الربيع البقل) اشبو مثال ثانى ينه افراد معرفدن يالكز اعتقاده مطابق اولان اسنادى تمثيل اولوب زيرا شخص جاهل ظاهره نظر ايدرك منبت بقل ونبات وقت ربيعدر ديو معتقد اولمسيله انباتى ربيعه نسبت ايلمسى هرنقدر واقعه غير موافق ايسهده اعتقادنه مطابقدر ويالكز واقعه مطابق اولوب حقيقة اعتقاد متكلمه مطابق اولميان اسناد دخى افراد معرفده داخل وظاهرا اعتقاد متكلمه موافق اولمسيله تعريف دخى شاملدر مثلا معتزلى اولان كسه نك حال اعتزالنى بيلميان كسه يه حالنى اخفا ايلديكى حالده ٠ خلق الله تعالى الافعال كلها ٠ قولى كبى زيرا عند المعتزله خلق افعال مخلوقه مسند اولمسيله هرنقدر بو كلامده حقيقة عند المتكلم ماهولهنه اسناد دكلسه ده بوكا دلالت ايده جك قرينه نك فقدانى جهتيله ظاهرا عندنده ماهولهنه اسناددر (ونحو قولك جاء زيد وانت تعلم انه لم يجئ) اشبو مثال واقع واعتقاده مطابق اولميوب تعريفده داخل اولان اسناده مثالدر يعنى زيدك عدم مجيئى يالكز متكلمك معلومى اولوب مخاطبك معلومى اولمديغى حالده ٠ جاء زيد ٠ قول كاذبى دخى ظاهرده عند المتكلم ماهولهنه اسناد اولوب اقسام حقيقتدندر زيرا كاذب خلاف ارادهسى اوزره قرينه نصب ايتمزكه حتى تعريف حقيقتدن خارج اوله رق مجاز اولسون مصنفك مفيد حصر اولان تقديم مسند اليه ايله ٠ وانت تعلم ٠ قولى مخاطبكده متكلم كبى زيدك عدم مجيئنه عالم اولمسى صورتندن احترازدر زيرا بوتقديرجه اسنادك حقيقت اولديغى تعين ايتميوب بلكه ايكى قسمه منقسم اوله رق بريسى مخاطب زيدك عدم مجيئنى بيلديكى كبى متكلمك دخى معلومى اولديغى عارف اولمسى وثانى متكلمك معلومى اولديغى بيلمامسيدر وبوقسميندن اول زيدك عدم مجيئنه علم متكلم معلوم مخاطب اولمسيله قرينهٔ صارفه نك وجودندن ناشى نه حقيقتده ونه ظاهرده عند المتكلم ماهولهنه اسناد اولمديغى جهتيله حقيقت عقليه اولميوب بلكه اكر مثلا جائى غلام زيد اولوبده مجيئى زيده اسناد وجه ملابسه دن ناشى اولورسه مجاز اولور والا كلام معتد به اولميوب حقيقت ومجازدن نامعدود وبلكه قائلى قلت عقل وكياست وكثرت حمق وبلاهته نسبتله حقنده دريچهٔ اعتبار مسدود اولور نته كيم صاحب مفتاح تصريح ايلمشدر لكن قسم ثانى بونك خلافنده اولوب زيرا عدم مجئ زيد متكلمك معلومى اولديغنه علم مخاطب لاحق اولمامسيله ظاهر كلامدن بو اسناد عند المتكلم سهو وياخود نسيانه مبنى ماهولهنه اسناددر ديو فهم وجزم ايدر صاحب مفتاح حقيقت عقليه يى ٠ هى الكلام المفاد به ماعند المتكلم من الحكم فيه ٠ قوليله تعريف ايلمشدر يعنى حقيقت عقليه بركلام يعنى برمركبدركه انكله كلام مذكورده مندرج اولوب ظاهر حال متكلمدن معتقدى اولديغى فهم اولنان حكم واسناد افاده اولنور اسناد مذكوردن مراد كلام مذكورده اولان نسبت اولوب تامه وناقصهدن عامدر مصنفك بو تعريفدن عدولى برقاچ امره مبنيدركه اول صاحب مفتاح حقيقت عقليه يى كلامه صفت قلوب مصنف اسناده صفت اولمسنى اختيارى اوله رق بونك اولوينه دائر كلام سبقت ايتمشدر وامر ثانى تعريف صاحب مفتاح ٠ الانسان جسم ٠ امثالى كندو سنده مسند فعل ويا خود معناى فعل اولميان كلامه شمولى سببيله مطرد يعنى اغيارنى مانع اولمامسيدر زيرا مسندى فعل ويا معناى فعل اولميان كلام نه حقيقت ونه مجازدر لكن بو سؤالدن مصنفه جواب ويريلوركه كلام مذكوره نه حقيقت ونه مجاز اطلاق اولنمامسى ممنوع اولوب بونك افراد حقيقت عقليه دن اولديغى اثباته شيخك حقيقت عقليه يى تعريفده ٠ انها كل جملة وضعتها على ان الحكم المفاد بها على ماهو عليه فى العقل واقع موقعه ٠ قولى كافيدر زيرا مفهومى حقيقت عقليه كندوسيله افاده اولنان حكم يعنى نسبت عند العقل بولنديغى وجه اوزره اولوب وعند العقل كندو سيچون اولان موقعده واقعدر ديو بنا ايتديكك جمله لردن عبارهدر ديمك اولور ايمدى شيخك بو كلامى كندوسنده مسند فعل ويامعناى فعل اولميان كلامك دخى قسم حقيقتده

داخل اولديغنى اثباته وافيدر بوصورتده تعريف مصنف بعض افراد معرف خارجده قالمسيله غير منعكس اولور ومصنفك تعريف صاحب مفتاحدن سبب عدولى اولان اموردن امر ثالث تعريف سكاكينك عدم انعكاسيدر زيرا فى الظاهر قيدينك تركنه مبنى تعريف مذكور كرك واقعه مطابق اولسون وكركسه اولمسون اعتقاده مطابق اولميان كلامه صادق اولمز حالبوكه بونوع كلام دخى افراد حقيقت عقليه دندر واشبو امر ثالثدن اعتذارده سكاكينك فى الظاهر ايله تقييد مرادى اولوب فقط لفظا ترك ايلمسى مقابلى اولان مجازى تعريفده ذكر ايلديكى كلامدن فهم اولنه جغنه اعتماده مبنيدر ديمك تعريفاتده شايان التفات وقبول دكلدر بلكه جواب صواب تعريف مذكورك كلام مزبوره عدم صدقنك ممنوعيتيدر زيرا سكاكينك ٠ هى الكلام المفاد به ماعند المتكلم ٠ قولى حقيقتده وياخود ظاهرده معتقد متكلم اولقدن اعمدر يعنى ماعند المتكلم قولى ٠ ماعند المتكلم فى الحقيقة وماعند المتكلم فى الظاهر ٠ معنالرى بيننده متردد وايكيسنه دخى محتمل اوله رق عند المتكلم فى الحقيقة ديمك معناسنده نص دكلدركه حتى حدك ٠ مالايطابق الاعتقاد سواء طابق الواقع ام لا ٠ افرادنه عدم صدقى لازم كلسون وبلكه ماعند المتكلم فى الظاهر معناسنه حملى اظهردر چونكه كلام متكلمه حقيقت ويامجازدر ديو مخاطبك استدلالى ظاهر احواله نظرله اولوب ضمير متكلمده اولان شيئه اطلاع ايله دكلدر زيرا اطلاع سرائر نامقدور وتعريفده غير منظوردر وبر قائل ايچون تعريف مصنف اوزرينه اغيارنى مانع وافرادينى جامع دكلدر ديو ايراد ايتمك واردر اما اغيارنى مانع اولمديغى زيرا تعريف مصنف شاعرهٔ خنسانك ٠ فانماهى اقبال وادبار ٠ قولى كبى فاعل ويامفعول مصدر ايله توصيف اولنديغى كلامه صادق اولور شويله كه مثلا قول مذكورده اقبال ايله ادبار ناقه ايچون ايكى امردركه ناقه يه اسناد اولنمق حقلرى اولمسيله بونلرك ناقه يه اسنادنه معناى فعلك ماهولهنه اسناددر ديمك صادق اوله رق تعريف حقيقتده مندرج اولور حالبوكه مجاز عقلى اولديغنه شيخ دلائل الاعجازده نص ايدوب ديمشدركه شاعرهٔ خنسا اقبال وادبار ايله معناى موضوعلرينك غيريسنى مراد ايتمديكه حتى كلمه ده مجاز اولسون وانجق مجاز ناقه يى كثرت اقبال وادبارندن ايچون كأن اقبال وادباردن تجسم ايتمش كبى قيلمسنده در الحاصل ٠ انما هى اقبال وادبار ٠ قوليله افاده اولنان حكم ناقه ايله اقبال وادبار بيننده حكم اتحاددن عباره اولوب عنلده اولان موضعندن خارجدر وكأن ناقه كثرت اقبال وادبار سببيله بونلرك عينى اوله رق اقبال وادباردن تجسم ايتمش اولديغى تأويلنه مبنيدر بوصورتده عند العقل اولان حكم بو قول ايله مفاد اولان حكمك خلافنده اوله رق مجاز عقلى اولور وقول مذكور مضافى حذف ايله مضاف اليهى موضع مضافه اقامه قبيلندن اولمق اوزره ايراد ولنورسه ده مجاز وضعى اولديغى كبى بوقبيلدن دخى دكلدر زيرا بوقبيلدن عد ايدوبده انما هى ذات اقبال وادبار تقديرنده در دينلسه افساد شعرى مؤدى اولور شوجهتله كه نفوس ارباب بلاغت شعرده اولان معانئ غريبه ولطافتله متلذذ اولور حالبوكه شعر مذكورده مضاف تقدير اولنديغى كبى معنى حقيقتى اوزره اولوب شوق ولذائذ نفسانيه دن مهجور اوله رق الوان ونقوشدن مغسول اولان اشيا مقامنه ومزايا وخصوصياتدن ساده اولوب ذوق ومعرفتى صحيح ومعانى ايچون مقامات لاتقديه كثير النسبه اولان اصحاب اسن وفصاحت عندنده كندوسيچون مساغ وجواز اولميان كلام مرذول ومردود درجهسنه تخريج وايراد ايتمش اولورز وعلماء معانينك قول مذكورده تقدير مضافدن مرادلرى اكر كلام ظاهرى اوزره اتيان اولنمش اولوبده مبالغهٔ مذكوره قصد ايدلمامش ايسه حق لفظ ذات ايله اتيان اولنمقدر ديمك اولوب يوخسه قول مذكورده لفظ ذات مقدر ومراد اولمق معناسنه دكلدر الحاصل اشبو قول خنسا وامثالى شيخك اشبو نصى اوزره مجاز عقلى قسمندن اولوب حالبوكه تعريف مصنف بو قوله صادق اولمسيله تعريف مذكور مطرد دكلدر لكن جوابى بودركه تعريف مذكورده اولان ٠ الى ماهو ٠ قيدنده ماالفظى ملابسدن عباره اولوب ٠ الى ملابس ٠ مفهومنده دركه مراد فعلى كندوسيچون اولان فاعل

وبا مفعوله اسناد دیمكدر نته كیم مصنف آتیده • وله ملابسات شتی • قوليله تصريح ايتسه كركدر
قول مذكورده اولان اسناد ايسه مبتدايه اسناددر وعند المصنف مبتدايه اسناده حقيقت ونه مجازدر
واما تعريف مذكورك افرادنی جامع اولمديغی زيرا منفياتدن • ماقام زيد • و • ماضرب عمرو • امثالنه
صادق دكلدر چونكه قيام وضربك اسنادی نه حقيقتده ونه ظاهرده ماهولهلرينه اولميوب زيرا زيد
قائم دكلدركه قيام كندوسيچوندر دينلسون وعمرو ضارب دكلدركه ضرب كندوسيچوندر دينلسون
واكر مراد منفی اولان قيام وضربك ماهولهنه اسنادی ديمك اولورسه مجاز عقليدن منفی اولانلرده
تعريفده داخل اولور • ماصام يومی وماقام ليلی وشاعرك • لقد لمتنی يا ام غيلان فی السری • فنمت
و ماليل المطی بنائم • قوللرنده • اولان يوم وليل صوم وقيام ومنام منفيلرينك ماهو لهلريدر شاعر مرقوم
كندوسنی سير وسفرليل ايله لوم وعذل ايدن ام غيلان نام مرئيه يه خطاب والتزام نوم وراحتله طلبهٔ وصال
وملاقاتی اولمامسندن طولايی • فنمت • لفظيله عتاب ايدرك مطيه سی اولان ناقه نك راه سفرايالده تارك
نوم واستراحت ايدوكنی اتيان ايله تحمل مشاق سفريه ده قوة وجلادتنی ايراد وبيان ايلمشدر وحاصل
اشكال چونكه اسناد جهت اثبات ونفيدن اعم اولوب وفعلك ماهولهنه اثباتنك معناسی ظاهردر
لكن فعلك ظاهرده عند المتكلم ماهولهندن نفينك معناسنی استفساردن عبارة اولوب جوابی بودركه
بونك معناسی اكر كلام منفی نفيدن مجرد اعتبار اولنه رق صورت اثبات ايله ادا اولنسه ماهولهنه
اسناد اولور ديمكدر زيرا نفی فرع اثباتدر ايدی قام زيد كلامنده اسناد ماهولهنه اولمسيله حقيقتدر
كذلك نفی ايدوب ماقام زيد دينلسه ينه حقيقتدر لكن صام نهاری قولنده اولان اسناد بويله اولميوب
ماهولهنك غيری يه اسناد اولمسيله كرك اثبات اولنسون وكرك نفی اولنسون مجازدر و • انهارك صائم
وليت نهاری صائم • امثالی سائر انشا آتده اولان كلامده بو مجرادهدر قال رحمه الله (ومنه مجاز عقلی)
واسناددن برنوعی مجاز عقليدر واشبو مجاز عقلی یه • مجاز حكمی • و • مجاز فی الاثبات • و • اسناد
مجازی • دخی تسميه ايدرلر قال رحمه الله (وهو اسناده الی ملابس له غير ماهو له بتأول) مجاز عقلی
فعل وياخود معنای فعلی بطريق التأول ماهولهنك يعنی فعل وياخود معنای فعل كندوسيچون
اولان ملابسك غيری بر ملابسنه اسناددر واشبو ماهولهی اولان ملابسدن مراد فعل مبنی للفاعل
اولورسه فاعل ومبنی للمفعول اولورسه مفعول به اولديغی حقيقت عقليه مباحثنده مرور ايتمشدر ملابس
مناسب ومقارن معناسنه اولوب مراد فعل ويا معنای فعلك متعلقاتيدركه فاعل ومفاعيل وامثالندن
عبارهدر • بتأول • قولی • اسناده • لفظنه متعلق اولوب ظرف لغودر وبا ملابست وياخود سببيت
وياخود آلت ايچوندر وشيدن اسناد ارادهسيله • تأولت الشیء • قولنك مفهوم حقيقيسی اسنادك
كندوسنه رجوع ايتديكی حقيقی وياخود اسنادك من جهة العقل مرجع اسناد اولان موضعی
طلبدن عبارة اولوب مثلا • انبت الربيع البقل • قولنده اولان تأول حقيقتنی طلبدركه ماهولهنه اسناد
ايله • انبت الله البقل • معناسيدر وتأوله بوصورت حقيقی اولان مجازاته كورهدر ومثلا • اقدمنی بلدك
حق لی عليك • قولنك مفهومی • قدمت بلدك لحق لی عليك • ديمك اولوب اقدام امر موهوم اوله رق
حقيقة فاعلی اولماسيله بو مجاز ايچون حقيقت غير متصوردر يعنی مخاطب اوزرنده اولان حق متكلمه
اسناد اولنان اقدامك حقيقة اسنادنه صالح برشی موجود دكلدر لكن انكچون من جهة العقل محل
واردركه حق ايچون مجيئدن عبارهدر اولت وتأولت فعللری آل الامر الی كذا ويؤل قوللرندن
مأخوذ اولوب امر شو صورته منتهی اولدی مفادنه ومآل مرجع معناسنهدر وبناء تأول طلبه محمول
اولهرق معنای تأول طلب اول يعنی انتها ورجوعی طلب ديمك اولور واول ورجوعی طلب مايؤل اليهی
طلبدر نته كيم شيخ دلائل الاعجازده بووجهله تحقيق مآل ايلمشدر والحاصل تأول اسناد اسنادی
ماهولهنه اسناد اولمقدن صرف ايدهجك برقرينه نصب اولنمسيدر زيرا اسنادك مايؤل اليهی طلب وجود
قرينهنك ردفيدر مصنف رحمه الله ذكر اولنان تعريف حقيقت ومجازی تفسيره اشارتله بيوررلركه
(وله ملابسات شتی يلابس الفاعل والمفعول به والمصدر والزمان والمكان والسبب) • شتی • شتينك

جمعی

جمعی اولوب مختلفه معناسنهدر مريض ومرضی كبی يعنی فعل ايچون ملابسات مختلفه اولوب فاعله ومفعول
به ومفعول مطلقه وزمان ومكانه وسببه ملابس اولور ومفعول معه وحال وتمييز واستثنايه عدم تعرضی
فعل بونلره اسناد اولنمديغيچوندر قال رحمه الله (فاسناده الی الفاعل او الی المفعول به اذا كان مبنياله
حقيقة كامر) ايمدی فعل ويا معنای فعلك مبنی للفاعل اولديغی صورتده فاعله ومبنی للمفعول اولديغی
صورتده مفعول به ه اسنادی حقيقتدر نته كيم امثلهسی مرور ايلدی بو تفسير ايله تعريف حقيقتده
• ماهوله • قولی فاعل ومفعولدن اعم اولديغی معلوم اولور قال رحمه الله (والی غيرهما للملابسة
مجاز) وفعل معلومك فاعلك غيری يه وفعل مجهولك مفعولك غيری يه ماهولهی اولان فاعل ويا مفعوله
ملابست فعلده مشابهتدن ايچون اسنادی مجازدر ايمدی مجاز وضعيده رجل شجاعك جرأتده
اسده مشابهتيچون رجل شجاعه اسم اسد استعاره اولنديغی كبی اسناد دخی غير ماهولهنك ملابسنده
ماهولهنه مشابهتيچون ماهولهندن غير ماهولهنه استعاره اولنور وبونده طرفين اسناد اولان مسند
ومسند اليهدن هيچ برنده استعاره اولميوب بين المجازين بو تشبيهدن غرض مجرد مجاز عقليده اولان
شوحالتی حال استعارهٔ اصطلاحيه يه تشبيهدر ووجه شبه هر برلرنده برشيئك شیء آخره بيتلرنده اولان
مشابهتدن ايچون استعاره اولنمسنده اشتراكلريدر نته كيم شيخ ربيعك صانع قادره فعلك كندوسنه تعلق
وجودنده تشبيهی كأن وكاف وبونلر امثاليله افاده اولنسان تشبيه اولميوب بلكه بو تشبيه متكلمك فعل
انباتی اسناده ربيعه حكم قادری اعطا ايلديكی حيثده رعايت ايلديكی جهتدن عبارهدر وبو تشبيه
ماكلمهسی ليس كلمهسنه تشبيه اولنهرق ما ايله اسمی رفع وخبری نصب اولنسدی قولمز كيبدر زيرا
غرض لفظ مايه عملده ليس كلمهسنك حكمنی اعطاده نفسلرنده اجرا ايتمش اولدقلری تقدير وتصوری
بياندن عبارهدر ديو صحيفهٔ طراز دلائل الاعجاز اولمشدر قال رحمه الله (كقولهم عيشة راضية)
مبنی للفاعلك مجازا مفعول به ه اسناد اولنديغنه مثالدر زيرا • راضية • اسم فاعل اولوب عيشة لفظنه
راجع اولان ضميره مسنددر حالبوكه راضی اولان صاحب عيشه اولوب عيشه مرضيهدر
(وسيل مفعم) عيشة راضية قولنك عكسی اولوب مبنی للمفعول فاعله اسناد اولنديغنه مثالدر زيرا
مفعم • افعمت الاناء • قولندن اسم مفعول اولديغی حالده فاعله اسناد اولنمشدر الحاصل • مفعم •
مملو معناسنه اولوب مملو ايسه وادی وسيل مملیدر (وشعر شاعر) مصدره اسناد ايچون مثالدر
زيرا حقيقت كلام • شعر الرجل شعرا • اولوب شعر ماهوله حقيقيسی اولان رجله مسند وشعرا مفعول
مطلق اولديغی حالده لاجل المبالغه مجازا فعل مصدره اسناد اولنهرق شعر شعر تركيبنه افراغ ايله بعده
فعل مذكوردن اسم فاعل سبك ايلدكی حالده قلب اولنهرق شعر شاعر دينلمشدر لكن جدجده
امثاليله تمثيل اولنمق اولی ايدی زيرا شعر هرنقدر لفظ مصدر اوزره اولسهده مشهور وفهمده
متعارف ومنظور اولان تأليف شعر معناسی اولميوب بلكه مشعور يعنی كلام منظوم مفهومنده مصدر
بمعنی مفعولدر بوصورتده • عيشة راضية • قولی كبی مبنی للفاعلك مفعوله اسنادی قبيلندن اولهرق
مانحن فيهمز اولان مصدره اسناد امثلهسندن اولمز واشبو • شعر شاعر • مثاو كلامك حقيقتی امام
مرزوقی رحمه اللهك نكاشتهٔ يراعهٔ تحقيق ايلدكلری قاعدهدن عباره اولوب شويلهكه مبالغه قصد
ايلدكلری برشيئك لفظندن تأكيد وتواهيسنه تنبيه ايچون اوشيئه اتباع وارداف ايلدكلری بر لفظی
اشتقاق ايلمك شان وعادت عربدندر • ظل ظليل • و • داهية دهياء • و • شعر شاعر • امثالی بو قبيلدندر
الحاصل برشعرك كمال متانت وجيادتی بياننده صفت ناظم اولان شاعريتی شعره نسبتله شعر شاعر
دينور شعر متين وجيد ديمكدر وظل ظليل وداهية دهياء دخی بويلهدركه ظل دائم ومصيبت عظيمة
ديمكدر (ونهاره صائم) مثلا برشخص عابدی ثناده كوندزی صائم وكيجهسی قائمدر دينلور
حالبوكه صوم وقيام شخص صائم وقائمك صفتی اولوب مجازا زمان صوم اولان نهاره اسناد اولنور
(ونهر جار) مكانه اسناد ايچون مثال اولوب جريان صفت ما ايكن مجازا محل جريان اولان نهره اسناد
اولنمشدر (وبنی الامير المدينة) سبب آمره اسناد ايچون مثالدر زيرا بنا فعل مباشر اولوب

بحسب الامر سببی اولان امیر آمره اسناد اولنمشدر وسبب غائی یه مثال ٠ ضربه التأدیب٠ قولیدر
زیرا ضرب فعل ضارب اولوب مجازا سبب غائیسی اولان تأدیبه اسناد اولنمشدر و ﴿یوم یقوم الحساب﴾
دخی بوقبیلدندر زیرا حسابك قیامه ترتبنده حساب قیام ایچون سبب غائی کبی اولمسیله صفت اهل
حساب اولان قیام مجازا حسابه اسناد اولنمشدر مصنفك اسناد مجازی ایچون اشبو تعریفندن
ایکی امر خارج اوله رق افرادنی جامع دکلدر بونلردن بریسی فاعل وياخود مفعول بهك مصدر
ایله توصیفیدر ٠ رجل عدل وانما هی اقبال وادبار ٠ کبی زیرا عدل وصف رجل واقبال وادبار وصف
ناقه اوله رق ماهو لهنه اسناد اولوب حالبوکه مجاز عقلیدن اولدیغنه شیخك ذکری مرور ایدن
نصی مستغنی تکراردر ثانی برشیء محدث یعنی موجد وصاحبنك وصفیله توصیفدر ٠ الکتاب الحکیم ٠
و٠ الاسلوب الحکیم ٠ کبی زیرا بونلرده مبنی للفاعل اولان حکیم مفعوله اسناد اولنمش ایسه ده مسند
اولان اشبو لفظ حکیمك ملابس اولدیغی مفعوله اسناد اولنمیوب بلکه افعال فاعلندن فعل آخرك
ملابس اولدیغی مفعوله اسناد اولنمشدرکه اوفعل آخر مثلا مثل اولده ٠ انشأت الکتاب ٠ کبی فعل
انشادر حالبوکه مصنفك تعریف مجازده اولان کلامیله ٠ وله ملابسات شتی ٠ قولی فعل کندوسنه
مجازا اسناد اولنان مفعول فعل مسندك ملابس ومناسبی اولمسنك وجوبنده ظاهردر وکذلك
افعال فاعلندن فعل آخرك ملابس اولدیغی مصدره اسناد اولنان کلام دخی تعریفدن خارجدر
٠ الضلال البعید ٠ و٠ العذاب الالیم ٠ کبی زیرا بعید انجق ضال والیم معذب اولوب مجازا ضال ومعذبك
فعلی اولان ضلال وعذاب جد جده طریقه‌سنده بعید والیم ایله توصیف اولنمشدر نته‌کیم کشافده
بووجهله مثبوت صحیفهٔ بیاندر ایدی ظاهردرکه بومصدر یعنی ضلال وعذاب بعید والیم
مسندلرینك ملابس اولدیغی شیدن اولمیوب بلکه بونلرك ملابسی اولان مصدر بعد والمدر لکن
سؤال اولدن جواب ممکندرکه مبتدا فعل وياخود معنای فعلك ملابساتندن اولماسیله رجل عدل
امثالی عند المصنف نه حقیقت ونه مجازدر وسؤال ثانیدن جواب ممکندرکه تعریفده اولان
ملابست واسطهٔ حرف ایله وبلا واسطهٔ حرف اولمقدن اعم اولوب وذکر اولنان صورتلر واسطهٔ
حرف ایله اولان ملابسات قبیلندندر زیرا اصللری ٠ حکیم فی کتابه وحکیم فی اسلوبه وبعید فی ضلاله
والیم فی عذابه ‌در ٠ بوصورتده امثلهٔ مذکوره مبنی للفاعلك بواسطة الجار مفعولنه اسنادی قبیلندن
اولوب سائرده بوکا مقیسدر وعند صاحب الکشاف معتبر اولان فعلك مجازا اسناد اولندیغی
شیئك فاعل حقیقی یه تلبسی اولوب فعلك تلبسی دکلدر زیرا دیمشدرکه مجاز عقلی فعل برشیئه اسناد
اولنمقدرکه اوشی فی الحقیقه فعل کندوسیچون اولان شیئه ملابس اوله بوصورتده امثلهٔ مذکوره
بلا تکلف تعریف صاحب کشافده داخل اولور ﴿فما ربحت تجارتهم﴾ نظم جلیلنده تجارتك
مشتریلره تلبسی کبی یعنی فعل ربح فی الحقیقه کندوسیچون اولان مشتریلره تلبسی بولنان تجارته اسناد
اولنمشدر وذکر اولنان ٠ الاسلوب الحکیم ٠ امثالی سببه اسناد قبیلندن قلق دخی صحیح اولور
اکر سؤال اولنورسه که چوق کره مجاز عقلی بوتعریفك شامل اولمدیغی نسب اضافیه وایقاعیه یه
دخی اطلاق اولنور مثلا نسب اضافیه‌دن ﴿شقاق بینهما﴾ قول شریفی کبی زوجین حقنده اولوب
اصلی ٠ شقاقا بینهما ٠ اوله رق علی طریق الاتساع ظرفه اضافه اولنمشدر ﴿ومکر اللیل والنهار﴾
دخی بوقبیلدن اولوب اصلی ٠ مکر فی اللیل والنهار ٠ در وشاعرك ٠ یاسارق اللیلة اهل الدار ٠ قولی
دخی بومسلکده اولوب اصلی ٠ یاسارقا فی اللیلة احذر اهل الدار ٠ در و٠ اعجبنی انبات الربیع
وجری الانهار ٠ قولمز دخی بوونیره‌ده اوله رق اصلی انبات فی الربیع وجری الماء فی الانهاردر ونسب
ایقاعیه‌دن ﴿ولا تطیعوا امر المسرفین﴾ نظم جلیلنك اصلی لا تطیعوا المسرفین فی الامر اولوب
نهی اطاعت مسرفینه ایقاع اولنه‌جق محلده مجازا مسرفینك امرینه ایقاع اولنمشدر ٠ ونومت اللیلة ٠
واجریت النهر ٠ قوللرینك اصلی نومت الفلان فی اللیل واجریت الماء فی النهردر الحاصل اشبو نسب
اضافیه وایقاعیه‌دن بولنان امثلهٔ مذکوره امثالنه مجاز اطلاق اولنوب حالبوکه بونلرده اسناد

اولمدیغی

اولمدیغی جهتله تعریفدن خارجلردر جوابنده دیرزکه مجاز عقلی نسب اسنادیه وياخود
غیریسنده اولمقدن اعمدر نته‌کیم فعلك حق اسنادی اولدیغی شیئك غیریسنه اسنادی مجاز
اولدیغی مثللو حق ایقاعی اولدیغی شیئك غیریسی اوزرینه ایقاعی ومضافك حق اضافه‌سی اولدیغی
شیئك غیری یه اضافه‌سی دخی مجازدر زیرا فعل ویا مضافك حق اولان شیئك غیری یه ایقاع
ویا اضافه‌سی موضع اصلیسنی تجاوزدر ایدی مصنفك ایراد ایلدیکی تعریف مذکور باخاصه
اسناده اولان مجاز عقلی یی تعریف اولوب معرفله مراد بالخاصه اسنادده اولان مجاز عقلی
اوله رق سائرلری مقایسه ایله معلوم اولور وياخود مطلق مجازی تعریف اوله رق تعریفده
ذکر اولنان اسناد ایله مراد صریح کلامك دلالت ایلدیکی ذکری مرور ایدن اسناد ایله امثلهٔ
مذکوره‌ده اولدیغی اوزره کلامك مستلزم اولدیغی اسناددن اعم اعتبار اولنور شویله‌که زوجین
بینك شقاق ولیل ونهارك ماکرین ولیله‌نك مسروقه وامرك مطاع قلنمسنده صراحت اسناد یوغسه‌ده
لکن اسنادی مستلزمدر ﴿واوثق شر مکانا واضل سبیلا﴾ نظم کریمنده اولدیغی کبی فاعل
مجازی تمیز قلندیغی کلامده دخی اعتبار بویله اوله رق ٠ مکان ٠ و٠ سبیل ٠ شر واضل ایچون
فاعل مجازی اولوب تمیز قلنمش اولمسیله مجاز عقلی وهرنقدر صریحا اسناد یوغسه‌ده اسنادی
استلزامی امر جلیدر وحاصل جواب نسب ایقاعیه واضافیه‌ده وجود مجازی تقریر واثبات ایله معرفی
مجاز فی الاسناده تخصیص وياخود اسنادی اسناد صریح واسناد لازمدن عام اولان برمفهومه
حمل ایله تعریفی تعمیمدن عبارتدر ومعلوم اوله‌که مجاز عقلی اوزره دلالت بعض کره طریق صراحتده
اولوب بونوعك ذکری مرور ایتمسیله بیان وایضاحه غیر محتاجدر وبعض کره کنایه اوله‌رق واقع
اولور نته‌کیم ٠ سل الهموم ٠ قولنده مجاز عقلی اولدیغی بیانده تسلیتك هموم اضافه‌سی
قرینه‌سیله هموم محزون قلنمشدر دیو ذکر ایلدیلر شویله‌که اشبو نسبت ایقاعیهٔ صریحهٔ مجازیه
یعنی تسلیتك مجازا هموم نسبتی بونسبتك ملزومی اولان دیکر نسبت ایقاعیهٔ مجازیه‌دن یعنی هموم
حزنی نسبتدن کنایه اولوب بوقولدن مقصود اشبو نسبت ثانیه‌درکه مخاطبه عارض اولان حزن والم
بالغ جمیع قوی ومشاعرنی استیعاب ایله حتی که هومی دخی محزون ومهموم اولدیغی بیاندر شارح
علامه بوذکر اولنان ابحاث شریفه‌نی نقش صحیفهٔ اذهان ایدرك اشالنی قیاس وتوفیق ایدوب مجاز
عقلینك علامهٔ سکاکی ایله مصنفك ظاهر کلاملرندن فهم اولنانلره حصر ایدلمامسنی اخطار
وبیان ایلمشدر قال رحمه الله (وقولنا بتأول یخرج نحو مامر من قول الجاهل) تعریف مجاز
عقلیده مأخوذ اولان بتأول قیدی شخص جاهلك انبات نباتی ربیعدن مشاهد ومعتقد اوله رق
٠ انبت الربیع البقل ٠ قولیله نظیرنی اخراج ایدر زیرا بواسناد هرنقدر ماهو لهنك غیری یه ایسه‌ده
لکن جاهلك معتقد ومرادی اولدیغی جهتله اسناد مذکور تأولدن ساده‌در ٠ شفی الطبیب
المریض ٠ امثالی اعتقاده مطابق وواقعه غیر مطابق اولان امثله دخی بووجهله اولوب اقسام حقیقت
عقلیه‌دندر قید مذکور ایله اقوال کاذبه دخی تعریف مجاز عقلیدن خروج ایدر زیرا کذب اولان
اقوال تأولدن بریدر مصنفك بوکتابده بیاز فائدهٔ قیود عادتی اولمدیغی حالده قید مذکورده
اولان فائده‌یی اتیان وبوقید ایله قول مذکور جاهل واقوال کاذبه خروج ایدرکن یالکز قول جاهلی
اخراجه تخصیص ذکروبیان ایلمسنده سروحکمت ندر دیو سؤالنه جواب صواب بودرکه صاحب
مفتاح مجاز عقلی یی ٠ هو الکلام المفاد به خلاف ماعند المتکلم من الحکم فیه لضرب من التأول افادة
للخلاف لابواسطة وضع ٠ قولیله تعریف ایدرك خلاف ماعند المتکلم ٠ محلنده ماعند العقل تعبیرنی
عدم اختیارینك سببی تعریف مذکوردن دهرینك ٠ انبت الربیع البقل ٠ قولی امثالی افراد حقیقتدن
بولنانلری تعریفدن اخراج ایله افراد معرفدن ٠ کسا الخلیفة الکعبة ٠ نظیری عند العقل غیر ممتنع بولنان
امثله‌نك خروجندن تعریفی محافظه اراده‌سندن ناشی اولوب و٠ لضرب من التأول ٠ قیدی کذبدن
احتراز اولدیغی بیانی اوزرینه مصنف ایضاحنده تعریف مذکورده ماعند المتکلم محلنده ماعند العقل

دینلدیکی صورتده دهرینك قول مذكوری امثالیله طرد تعریفك ممنوعیت بطلانی توضیح وقول مذكور امثالنك بضرب من التأول قیدیله خروج ایده‌جكنی تصریح ایله تعریفك . كسا الخلیفة الكعبة . امثالیله ممنوعیت امتناع عكسنی دخی ادعا ایدرك . خلاف ماعند العقل . ایله مراد خلاف مافی نفس الامر دیمكدر زیرا ماعنـد العقل دیمك عقلك اقتضا ایلدیکی ورضا ویردیکی شی دیمك اولوب بوخسـه عند العقل حاضر ومرتسم اولان شی دیمك دكلدر و . كسـا الخلیفة الكعبة . قولی ایسـه نفس الامرك خلافیدركه نفس الامرده اكسا ایدن خلیفه دكلدر دیو تبیین مدعا ایتمش اولدیغندن ایضاحده اولان اشبو اعتراضندن ایچون بو مقامده تعریف مذكورده اولان . تأول . قیدی مفتاحدن توهم اولندیغی كبی اقوال كاذبه‌یی اخراجه مختص اولمیوب بلكه قول مذكور جاهل امثالنی دخی اخراج ایدرك بوقید ایله تعریف اغیارنی مانع وطردی غیر ممتنع اولدیغنه اشارت ایلمشدر لكن برقائل ایچون دیمك معقول اولور كه ماعنـد العقل قولنك قانون لغت اوزره مفهومی عقل عنـدنده ثابت وحاصـل اولان شی دیمكدر بو معنی ایسـه نفس الامردن اعم یعنی نفس الامر ایله خلافنه عمومی غیر مبهمدر زیرا خلاف نفس الامر اولان كواذبی تصور وادراك ممكن اوله رق عنـد العقل حاصل وثابتدر اویله اولنجه تعریفده اولان ماعند العقل لفظندن مافی نفس الامر معناسنی مراد ایتمك جائز اوله میوب بوصورتده مصنفك كلام سكاكی اوزره اولان اعتراض ثانیسی منـدفع اولدیغی مثلاو اعـتراض اولی دخی مرتفعدر زیرا اعتراض اولـك خلاصه‌سی قول مذكور جاهلك بضرب من التأول قیدیله خروجی جهتـله ماعند المتكلم تعبیری محلنده ماعنـد العقل دینلدیكی صورتده طرد تعریفك ممنوعیت بطلانی اولوب حالبوكه برتعریف ایكی قید اوزره مشتمل اوله رق هر برلرینـك بر فائدهٔ مخصـوصه‌ده تفردیله دیكر بر فائده‌ده اشتراكاری حیـنده فائدهٔ مذكورهنك حصـولی احد قیـدیندن قصدا وآخردن ضمنا اولمسی غیر ممتنع وبو صـورتله اولان قیدین مكرر عد اولنمدیغی امر شایعدر بناء علی ذلك قول مذكور جاهلك تعریفدن اخراجی . عند المتكلم . و . بضرب من التأول . قیدیندن هر برینه اسناد اولنمق جوازه اقرب وفقط سبق ذكری جهتـله اوله اسناد اولنه رق قیـد ثانی ایله قصد اخراج كواذب انسبدر وبوتقدیر اوزره صاحب مفتاحك . لئلا یمتنع طرده . قوانه بدل . لیخرج قول الجاهل . تعبیر ایتمسی مناسب اولو ردی زیرا بروجه محرر اخراجی قول اوله اسناد صورتی محل اعتراض اولمیوب لكن قیـد ثانی ایله خروج حالنده امتناع طرد تعریف ایله قول محل اعتراض سائلین ولكن بعد وضـوح المقصود عبارهده مناقشه منافیٔ دأب محصلینـدر سئوال اولنورسـه كه تقریر كلام مصنفه نظرا غیر ماهولهدن مرادی عنـد العقل وفی نفس الامر ماهولهك غیری اولمق اقتضا ایدوب حالبـوكه بوتقدیرده جاهل ومعتزلینـك حال جهل واعتزاللری معلومی اولان كسه‌یه تأول وسببنه اسناد اولمق قصدیله . انبت الله البقل . و . خلق الله الافعال كلها . و . اضـل الكافر . قوللری امثالی تعریفدن خارج وامتناع عكس تعریـفی منتج اولور زیرا بونلر فی نفس الامر ماهولهنه اسناددر وحاصل كلام اكر مراد مصنف نفس الامرده ماهولهك غیری دیمك اولورسه ذكر اولنـان اقوال امثالی تعریفدن خروج ایدر واكر مقابلهٔ حقیقتـده ذكری قرینه‌سیله عند المتكلم فی الظاهر معناسی مراد اولنورسـه جاهلك . انبت الله البقل . قولی امثالیله اقوال كاذبه . عنـد المتكلم فی الظاهر . قوایله خروج ایدوب . بتأول . قیدی ضایع وكاسد وقول جاهل امثالنك اخراجی بوقیده اسناد فاسد اولور جوابنده دیرزكه ماهولهك غیری‌یه اسناد ایله مراد ظاهر واعم اولان مفهومیدركه اوزرینه بوجه ما ماهولهك غیری‌یه اسـناددر دینلمك صادق اولان شیدن عبارهدر وبوجه ما غیر ماهوله ایله مراد واقعده ویاخود فی الحقیـقه ویافی الظاهر متكلم عنـدنده ماهولهك غیریسی اولوب بوتقدیرده جاهلك . انبت الربیع البقل . قولیله عن عمد اولان اقوال كاذبه تعریفده داخل اولور زیرا بونلرده اسـناد فی الواقع ماهولهك غـیری‌یه‌در وحالنی اخفـا ایدن معتزلینك . خلق الله الافعال كلها . قولی دخی داخلدر زیرا عنـد المتكلم ماهولهك غیری‌یه اسـناددر

حالبوكه هیچ بریسـی افراد معرفدن اولمامسیله مصنف رحمه الله بتأول قیدیله جمله‌سنی اخراج ایدوب تعریف اغیاردن سالم اولمشدر ایمدی كندوسـنده تأول اولمیان كلام تعریفدن خروج ایلیوب ودهری ومعتزلینك بطریق التأول . انبت الله البقل . وخلق الله الافعـال . قوللری عنـد المتكلم ماهولهك غیری‌یه اسناد اولندیغندن وكذلك دهرینك موحد اولدیغنی اظهاری حینده بطریق التأول ایراد ایلدیكی . انبت الربیع البقل . قولیده فی الواقع ماهو لهك غیری‌یه اسـناد ایدوكندن وكذلك موحد حالنی دهریدن اخفـا وظاهر كلام معتقدی اولمیـوب بلكه مرادی سببنه اسـناد ایدوكنی اظهـار ایله . انبت الله البقل . دیسه بوقول دخی ظـاهرده عند المتكلم ماهولهك غیری‌یه اسناد اولدیغندن تعریفده داخل وبوجهتله تعریف افرادنه شـامل اولمش اولور سئوال اولنورسه كه عام انجق ضمن خاصده تحقق ایدوب وحالبوكه خاصك فسـادی بیان اولنمسـیله بوصورتده غیر ماهولهی واقعده ویاخـود فی الحقیـقه ویا فی الظاهر متكلم عنـدنده اولمقدن تعمیم نوجهله جائز اوله بیلور جوابنـده دیرزكه مفهوم عامی اراده ایله عامك تحقق بیننده فرق واردر وعامك ضمن خاصك غیریده عدم تحققنـدن ضمن خاصك غیریده عدم اراده‌سی لازم كلمز زیرا مذهب صحیحده عام ایچـون علی وجه العمـوم وجود اولمیوب لكن ذهنده وجودی متحقق اولمسـیله بو اعتبـار ایله اراده‌سی جائز وبو اعتبـار ایله معنانك عامدن لاعلی التعیین فرد اراده‌سـنده اولی امر بارزدر وفسـاد مذكـور انجق بخصوصه خاصك اراده‌سـندن نشأت ایدوب بعمومه عامی اراده فسـاددن آزاده‌در مقام مهرهٔ فن معانیدن جم غفیرك استصعاب ایلدیكی غوامض ابحاثدن اوله رق جای دقتـدر قال رحمه الله (ولهذا لم یحمل نحو قوله ❊اشـاب الصغیر وافنی الكبیر❊ كر الغداة ومر العشی ❊علی المجاز مالم یعلم اویظن ان قائله لم یرد ظاهره) ومجـازده تأول شرط اولمسـیله جاهلك . انبت الربیـع البقل . قولی امثالنك مجازدن خروجندنناشی صلتان عبدینك . اشـاب الصغیر . الی آخره قولنده . اشـاب وافنی . فعللرینك كرورجوع غدات ومر وخروج عشـیه اسنادی مادام قائل مذكورك ظاهر اسـنادی مراد ایتمدیكی بیلنمیـوب ویاظن اولنمدقجه مجازه حمل اولنمدی زیرا ظاهر اسـناد مرضیسی اولمدیـغی بیلنمدكجه تأول موجود اولمیـوب بلكه ظاهرا عنـد المتكلم ماهولهنـه اسناد اولمسـیله ذكری مرور ایدن قول جاهل كبی حقیقته حمل اولندی . مفهوم بیت . تحقیـقا كرور ایام ومرور لیـال طفل اندك سالی مرتبهٔ كبرسن وشیخوخته ارتقا وشیخ سالخورده‌یی تصادم صرصر فنـا ایله افنا ایدر دیمكدر قال رحمه الله (كما استدل علی ان اسـناد میز فی قول ابی النجم❊ میز عنه قنزعا عن قنزع❊ جذب اللیـالی ابطئی اواسرعی . مجاز بقوله عقیبه❊افناه قیل الله للشمس اطلعی) یعنی بیت سـابقده صلتان عبدی ظاهر كلامی مراد ایتمدیكی معلوم اولمیوب وبونك اوزرینه برشی ایله استدلال اولنمدی نته كیم ابی النجمك❊ میز عنـه قنزعا عن قنزع الی آخره . قولنده . میز . فعلنك جذب لیـاله اسنادی مجاز اولدیغنه . افنـاه قیل الله للشمس اطلعی . قول متعاقبیله اسـتدلال اولندی . اول شعر❊قد اصبحت ام الخیـار تدعی❊ علی ذنبا كله لم اصنع❊ من ان رأت رأسی كرأس الاصلع❊ میز عنه قنزعا عن قنزع ❊جذب اللیـالی ابطئی او اسرعی❊افنـاه قیـل الله للشمس اطلعی❊ حتی اذا واراك افق فارجع❊ الم یكن یبیض ان لم یصـلع❊یابنت عمـالا تلومی واهجعی❊اولوب . اصبحت . فعلنـده مناسـب مقام اولان معنای حقیقیـسنه حمل اولنمقدر . ام الخیار . برمرأه‌نك اسمیدر . تدعی . اصبح ایچـون خبرو . كله . رفع ایله افادهٔ عموم نفی ایچـون اولوب نفی عمومی مفیـد اولان نصب ایله دكلدر . من ان رات . مفعول له وعاملی . تدعی . لفظی اولوب . تدعی لاجل ان رأت . تقدیرنده‌در . اصلع . شعر رأسی منحسر یعنی شـعری دوكلوب بشره رأسی منكشـف وظاهر اولان كسه‌در حاصل معنی طائفهٔ نسـانك مجبول اولدقلری بغض شیب ومیل شـبابدنناشی ام خیار نام حبیبه علایم شیب وپیری اوله رق مثـال رأس اصلع شعر رأسمی دوكلش مشاهده ایتمسـیله برطاقم ذنوب ناكرده عزو وادعا ایله صباح ایلدی دیمكدر . میز عنه . قولی رأسـنی رأس اصلع كبی رؤیتی ایچون جملهٔ مفسـره ووجه شبهی مبینـه اولوب رأسمدن سلب وازاله ایلدی معناسـنه‌در . قنزعا

عن قنزع • قولنده عن ﴿ لتركبن طبقا عن طبق ﴾ قول شريفنده اولديغى كبى بعد معناسنه‌در • قنزع • اطراف ونواحئ رأسده اجتماع ايدن شعردر جذب الليالى • ميز. فعليچون فاعلدر • جذب • كشيدن يعنى چكمك معناسنه اولوب مراد لازمى اولان مضى واختلاف لياليدر اساسده • جذب الشهر • قوللرى مضت عامته يعنى اكثره معناسنه‌در ديو بيان اولندى ايدى يعنى عمردن اكثر لياليك مضى باشمده اولان صاچلرى تميز وازاله ايلدى ديمك اولور ومراد مطلق ازمنه اولوب ليالى ايله تعبيرى عند العرب غرهٔ شهور ابتداء رؤيت هلالدن معتبر اولمسى مناسبتيله شهوره ليالى ايله وضع تاريخ ايلدكلرينه وياخود ليالده شدت وكثرت غموم اولديغنه مبنيدر • ابطئى اواسرعى • قولى قول تقديريله لياليدن حالدر يعنى ليالئ مذكوره حقنده ناس طرفندن حين يسرور فاهيتده ابطئى وحين عسر ومضايقه‌ده اسرعى دينلديكى وياخود شاعر طرفندن سقوط شعر رأسندنصكره عدم مبالاتنه مبنى استربطى اول واستر سريع اول ديو خطاب ايلديكى حالده ديمك اولور وصيغهٔ امر خبر معناسنه اولمسيده جائزدركه لياليك كاه بطئ وكاه سريع اوله‌رق مرورنى بياندر وصيغهٔ امر ايله تعبير ليالك امر الهى ايله مأمور وحكم الهى يه مسخر اولدقلرينه دلالت ايچوندر وكلام منقطع يعنى على طريق الالتفات استيناف اولمسيده جائزدر يعنى ايتها الليالى ديلديككى ايشله زيرا تميز قنزع وحلول شيخوختدنصكره عندمده شيخ برحالك تفاوتى يوقدر وتفاوت احوال قيدم دكلدر ديمك اولور • افناه • ضميرى ابو النجمه وياخود شعر رأسنه راجعدر • قيل الله • جناب باريك امرى وارادهسى ديمكدر • حتى اذا واراك • قولنده حتى ابتدائيه اولوب • توارى • ستر و • هجوع • نوم معناسنه‌در عبارهٔ مصنفده اولان • مجاز • لفظى على ان قولنده اولان ان نك خبريدر • بقوله • لفظى استدل فعلنه متعلق • وعقيبه • ضميرى • ميز عنه قنزعا عن قنزع • قولنه راجع اوله‌رق حاصلى شعر رأسنى ازاله واسقاط فعلنى جذب ليالى يه اسنادى حقيقت اولميوب مجاز اولديغنه بوقولك مابعدنده اولان • افناه قيل الله • قوليله استدلال اولنمشدر زيرا افنانك ارادهٔ الهيه يه اسنادى شاعرك فعل جناب حق ايچون اولوب ومبدئ ومعيد ومنشى ومفنى انحق جناب بارى اولديغنى معتقد بولنديغنه دلالت ايدر وبودليل ايله تميزى جذب ليالى يه اسنادى زمان وياخود سبب اولديغى حسبيله بر طريق التأول اولديغى معلوم اوله‌رق مجاز اولور قال رحمه الله (واقسامه اربعة لان طرفيه اما حقيقتان نحو انبت الربيع البقل او مجازان نحو احيى الارض شباب الزمان) ومجاز عقلى اقسام اربعه‌يه منقسم اولوب زيرا كندوسنده مجاز عقلى اولان كلامك • يا انبت الربيع البقل • امثالى طرفينى يعنى مسند ومسند اليهى حقيقت وضعيه اولور زيرا انبات وربيع معناى ماوضع له حقيقيلرى اوزره باقى اولوب فقط مجاز انباتك ربيعه اسناده‌در وياخود طرفينى احيى الارض شباب الزمان كبى مجاز وضعى اولور زيرا احيانك معناى حقيقيسى بدنده نفس ناطقه‌يى احداث اولوب حيات بدنك قوى وحواس ايله نضارتيدر وبو برصفتدركه حواس خمسه وحركت اراديه اقتضا ايدر وبدن وروحه مفتقر ومحتاج اولور بونلر ايسه ارضده مفقود اوله‌رق احياى ارض معناى مجازى يه محمولدركه ارضده اولان قواى ناميه‌يى تهييج وتحريك وانواع نبات ايله نضارت ورونق ولطافتنى ايجاد وتحديثدر ووجه شبه مجرد كندوسيله رونق ونضارت حاصل اولان شيئى برشيده احداثدر كذلك شبابك معناى حقيقيسى حيوانك حرارت غريزيه سنك يعنى طبيعى اولان حرارتنك مشبوب اولديغى يعنى كسب قوت واشتعال ايلديكى زمانده اولمسندن عبارت اولوب مجازا مراد زمانك قواى ناميهٔ ارضى ازدياديدر بوجهتله طرفين مجاز وضعى اولوب احياى ارضك دفتر بعدن عبارت اولان شباب زمانه اسنادى دخى مجاز عقلى اوله‌رق كلام مذكورده مجازات ثلثه اجتماع ايدر قال رحمه الله (او مختلفان نحو انبت البقل شباب الزمان واحيى الارض الربيع) وياخود مختلفان اوله‌رق احد طرفين مجاز وآخر حقيقت اولور بوده يا انبت البقل شباب الزمان كبى مسند حقيقت ومسند اليه مجاز اولمسيله اولور زيرا انبات معناى حقيقيسنده اولوب شباب زمان مثل سابقده ذكر اولنديغى

اورزه

اوزره زمانك قواى ناميهٔ ارضى ازديادى معناى مجازيسنه محمولدر وياخود مسند مجاز ومسند اليه حقيقت اولمسيله اولور • احيى الارض الربيع • كبى زيرا احيا ارضده اولان قواى ناميه‌يى تهييج وانواع نبات ايله ايجاد رونق ونضارت معناى مجازيسنه محمول اولوب وربيع معناى حقيقيسنده باقيدر ومثال اولده انباتك شباب زمانه وثانيده احيانك ربيعه اسنادى مجاز عقلى اوله‌رق بو مثاللرده مجازين اجتماع ايتمش اولور واشبو تقسيم اولا وبالذات طرفين ايچون اولوب درجهٔ ثانيه‌ده طرفيندن اسناده عارض اولمشدر ومصنفك مجاز عقلى‌يى بو وجهله تقسيمنده اسناد مجازى طرف كلامك مجاز وحقيقتدن بولنديغى حالنى تغيير ايتميوب بلكه كندوسنده اسناد مجازى اولان كلامك حال طرفينى حقيقت ويا مجاز اولمقده سائر كلمات مستعمله‌نك حالى كبى اولديغنه تنبيه واردر وهرتقدير طرفين بكديكره مخالف ايسه‌لرده كلام واحدده مجازينك وياخود حقيقت ومجازك اجتماعى عقلا استبعاده قريب اولمسيله بو وهمى دخى ازاله ايلمشدر واقسام مجاز عقلينك اشبو اقسام اربعه‌ده انحصارى مذهب مصنف اوزره ظاهردر زيرا عند المصنف مجاز عقليده مسندك فعل وياخود معناى فعل اولمسى مشروط اولوب وفعل ومعناى فعل تثنيه وجمع اولمامسيله مفرد اولمقلغى متحققدر وهربر كلمهٔ مستعملهٔ مفرده يا حقيقت ويا مجاز اولوب بو ايكيدن خالى دكلدر اما • زيد نهاره صائم • مثالوده اولان مجاز صائمك ضمير نهاره • والحبيب احيانى ملاقاته • مثالوده مجاز احيانك ملاقاته اسنادى اولوب يوخسه خبر واقع اولان جمله‌نك مبتدايه اسنادى دكلدر زيرا عند المصنف مبتدايه اسناد نه حقيقت ونه مجازدر واما مذهب سكاكى اوزره مجاز عقلينك اقسام مذكوره‌ده انحصارى محل اشكالدر زيرا عند السكاكى جمله‌نك مبتدايه اسنادنى مشتمل اولان كلام حقيقت ومجاز عقلى ايله موصوف اولوب حالبوكه مجاز وحقيقت لغويه‌يى كلمه ايله تعريف ايتمسى حسبيله عند السكاكى جمله‌نك حقيقت ويا مجاز لغوى اولمسنده اشكال اوله‌رق بوجهتله مذهب سكاكيده طرفين كلام حقيقت ومجازده منحصر اولمزكه حتى باعتبار الطرفين مجاز عقلينك اقسام مذكوره‌ده انحصارى صحيح اوله قال رحمه الله (وهو فى القرآن كثير واذا تليت عليهم آياته زادتهم ايمانا يذبح ابناءهم ينزع عنهما لباسهما يوما يجعل الولدان شيبا واخرجت الارض اثقالها) ومجاز عقلى قرآن مبينده بسيار ومصنفك بوكلامى ذكرندن غرض مجاز عقلينك قرآنده وقوعنى انكار ايدن جماعتى رد وانكاردر انك ايچون فى القرآن لفظنى لاجل الاهتمام تقديم ايلمشدر و ﴿ واذا تليت ﴾ قول شريفنى • منه قوله تعالى • امثالى تعبير ايله ايراد ايتميوب بطريق التعداد ذكر ايلمسى اقتباسه ايهام ايچوندركه معنى قرآن مبينده وجود مجاز عقلى‌يى تصديق ايدنلره قسم مجاز عقليدن اولان آيات الهيه تلاوت اولندقده انلرك تصديقنى مزداد ايدر ديمك اولور ومقصود نظم مذكورده زادتهم لفظنك ضمير آياته اسنادى مجاز اولديغنى بياندر زيرا زيادهٔ ايمان فعل الهى اولوب آيات زياده‌يه سببدر و ﴿ يذبح ابناءهم ﴾ قول شريفنده فعل جيش اولان تذبيح ابناء بنى اسرائيل سبب آمر اولمق حسبيله فرعونه نسبت اولنمشدر و ﴿ ينزع عنهما لباسهما ﴾ نظم جليلنده حضرت آدم وحوادن عليهما السلام نزع لباس حقيقة فعل الهى اولوب لكن سبب نزع شجره‌دن اكل وسبب اكل شيطانك وسوسه وناصحيندن اولديغنه يمين ومقاسمه‌سى اولديغندن ابليسه اسناد اولنمشدر و ﴿ يوما يجعل الولدان شيبا ﴾ قول شريفنده يوما • تتقون • ايچون مفعول به اولمق اوزره منصوبدر معنى اى اهل كفرا كركفر اوزره باقى قالورسه‌كز روز قيامتده نفسكزى ولدانى شيب واختيار ايده‌جك يومك عذابندن نصل وقايه وصيانت ايدرسكز ديمك اولوب ولدانى شيب قيلمق فعلى حقيقة فعل الهى اولديغى حالده زمانه نسبت اولنمشدر وزمان مذكورك ولدانى شيب قيلمسى شدتندن وانده اولان كثرت هموم واحزاندن كنايه‌در زيرا احزانك غلبه وتفاقمى موجب تسارع شيب اولوب حتى كمال كدر وخوفدن ريش سياه بركيجه‌ده مبدل رنك سفيد اولديغى مرويدر وياخود زمان مذكورك طولندن وانده اطفال سن شيخوختده بالغ اوله‌جغندن كنايه‌در و ﴿ واخرجت الارض

اثقالها ﴾ نظم جلیلنده اثقال ثقلك جمعی اولوب متاع بیت معاسنه درکه مراد ارضده اولان دفاین
وخزایندر یوم مذکورده ارضده اولان دفینه‌لری اخراج کند وسندن اخراج واقع اولان مکانه
نسبت اولنمشدر حالبوکه حقیقة فعل الهیدر قال رحمه الله (وغیرمختص بالخبر بل یجری فی الانشاء
نحو یا هامان ابن لی صرحا) وهو فی القرآن کثیر قولنده اولان کثیر لفظنه معطوفدر یعنی اثباتده
مجاز تسمیه قیلنمسندن واحوال اسناد خبریده ذکر اولنمسندن توهم اولندیغی کبی مجاز عقلی خبره
مخصوص اولیوب بلکه ﴿ یاهامان ابن لی صرحا ﴾ و ﴿ فلا یخرجنکما من الجنة ﴾ قول شریفلرنده
اولدیغی کبی انشاده دخی جاری اولور زیرا بنا فعل عمله اولوب هامان سبب آمردر وکذلك
اخراج فعل الهی اولوب وابلیس سببدر و • فلینبت الربیع ما شاء • و • لیصم نهارك • و • لیجد جدك •
امثالی کندوسندن فعلك صدور ویاترکی مطلوب اولمیان شیئه امر ونهیك اسنادی مواضعی دخی
بوقبیلدندر و • اجر النهر • و • لاتطع امر فلان • قوللریده بوقبیلدن اولوب زیرا اجرا اولنان نهر
اولمیوب بلکه نهرده اولان ما اولدیغنك واطاعت امره اولمیوب آمره اوله‌جغنك ذکری مرور اتدی
و • لیت النهر جار • و • اصلاتك تأمرك • امثالی دخی بوقبیلندندر قال رحمه الله (ولابد له من
قرینة صارفة لفظیة کامر) ومجاز عقلی ایچون ظاهر اسنادی اراده‌دن صرف ایده‌جك برقرینهٔ
لفظیه‌دن لازمدر زیرا انتفاء قرینه عندنده فهمه متبادر اولان حقیقتدر نته‌کیم ابو النجمك • افناه
قیل الله • قولنده ذکری مرور ایلدی قال رحمه الله (او معنویة کاستحالة قیام المسند
بالمذکور عقلا کقولك محبتك جائت بی الیك اوعادة نحو هزم الامیر الجند وصدوره عن الموحد
مثل اشاب الصغیر) وياخود قرینهٔ معنویه‌دن لازمدر بوده مثلا مسندك ذکر اولنان مسند الیه
ایله من جهة العقل ویامن جهة العادة قیامی مستحیل اولمسی کبیدر من جهة العقل استحاله سندن
مراد محققین ومبطلیندن هیچ برکسه مسند مذکورك ذکر اولنان مسند الیه ایله تجویز قیامنی ادعا
ایتمیه‌جك حیثیتده اولمسی اولوب یوقسه نفس عقل بلا اعتبار امر آخر ترك وتخلیه قلنسه انی محال
عد ایدر دیمك دکلدر • محبتك جائت بی الیك • قولی کبی زیرا مجیئك حقیقة محبته اسنادی عقلا ممتنع
اولوب محبت فعلی داعی وداعی فاعل اولمیوب بلکه تحرك فاعلی مستدعی اوله‌رق حقیقت معنی مخاطبك
متکلم حقنده اولان محبتنك مجیئه سببیتنی بیاندر وعادة استحاله • هزم الامیر الجند • کبیدر زیرا نفس امیرك
جند عدویه هزیمت بخش اولمسی عادتا ممتنع اولوب بلکه حقیقة فاعل هزیمت جیش امارتدر
وسبب اولیه‌که مسندك مسند الیه ایله قیامی هزم وضرب کبی مسند الیهدن صدوری جهتندن وقرب
وبعد ومرض ومات کبی اتصافی جهتندن اولمقدن اعمدر و • صدوره • قولی • استحالة • اوزرینه
معطوفدر یعنی کلامك موحددن صدوری دخی قرینهٔ معنویه‌دن اولوب شویله که کلام موحدده واقع
اولان برفعل مسندك مسند الیه مذکور ایله قیامی متکلمك خلاف مدعا ومعتقدی اولدیغی
صورتده هرنقدر دهریٔ مبطل فعل مزبورك مسند الیه مذکور ایله قیامنی ادعا ایتسه‌ده کلامك
موحددن صدوری اسناد بطریق المجاز اولدیغنه قرینهٔ معنویه اولور ذکری مسبوق اولان
﴾ اشاب الصغیر وافنی الکبیر ﴾ کر الغداة ومر العشی ﴾ بیتی و • انبت الربیع البقل • قولی کبی یعنی
بومثللو کلام اکر موحددن صدور ایدرسه عند الموحدین اشابه وافنا وانبات افعال الهیه‌دن
اوله‌رق بونلرك کرغدات ومرعشی ایله ربیعه اسنادنی موحد اولان کمسه ماهو لهنه اسناددر دیو
اعتقاد ایتمیه‌جکی جهتله بو اسنادات بطریق المجاز ایدوکنه حکم اولنور لکن بومثللو شیلر یعنی
کردش ایام ولیالك صغیری اشابه وکبیری افنا ایتمسی وربیعك بقلی انباتی عند العقل مستحیل
اولمیوب والا نجه ذوی العقول اخلال عقایدله بونلره ذاهب اولمز وعلم کلامده انلری ابطال ایچون
طرفرندن سرد ادله‌یه احتیاج مس ایلمزایدی قال رحمه الله (ومعرفة حقیقته) یعنی فعل ایچون
مجاز عقلیده اکر فعل کندوسنه اسناد اولنسه اسنادی حقیقی اوله‌جق فاعل وياخود مفعول بهی
اولمق واجبدر زیرا ذکری مرور ایتدیکی اوزره مجاز عقلی ماهو لهنك غیری‌یه اسناد اولوب

وماهوله فاعل ویا مفعول به حقیقیدر لکن او فاعل ویا مفعول به ایچون حقیقة اسناده لزوم اولمیوب
فعلك قطعا ماهولهنه اسناد اولنمامسی تجویز کردهٔ مهرهٔ فن بلاغتدر نته‌کیم مجاز وضعیده معنای
مجازیده استعمال اولنان کلمه ایچون اکر کندوسنده استعمال اولنسه حقیقت اوله‌جق برمعنای
ماوضع لهدن لازم ولازب وفقط حقیقة اومعنای حقیقی ایچون اولمسی غیر واجب اوله‌رق کلمهٔ
مذکورهنك اومعنای حقیقیده قطعا مستعمل اولمامسی جائزدر الحاصل حقیقتله مراد مایصیر
حقیقة معناسی اولوب بالفعل حقیقت اولمق معناسنه محمول دکلدر زیرا هر برمجاز ایچون
وجود حقیقتك عدم وجودنده قلم مخالفت قوم جاری اولمامشدر قال رحمه الله (اما ظاهرة
کمافی قوله تعالی فما ربحت تجارتهم ای فما ربحوا فی تجارتهم واما خفیة کما فی قولك
سرتنی رؤیتك ای سرنی الله تعالی عند رؤیتك وقوله • یزیدك وجهه حسنا اذا مازدته
نظرا • ای یزیدك الله حسنا فی وجهه) فعلك حقیقة اسنادنه صالح اوله‌جق فاعل ویامفعول
بهی معرفت یابادیٔ رأیده من غیر تأمل رهین ظهور وبداهت اولمقله اولور ﴿ فما ربحت تجارتهم ﴾
نظم جلیلنده اولدیغی کبی زیرا رابح اهل تجارت اولوب تجارت وسیلهٔ ربح اولمسیله فعل ربحك
فاعل حقیقیسی اهل تجارت ایدوکی بادیٔ نظرده ظاهر ومعلوم و • فما ربحوا فی تجارتهم • مفهومنه
محمول اولدیغی مجزومدر وياخود فاعل ویا مفعول به حقیقیسنی معرفت خفی اوله‌رق تلاحق
نظر وتأملدنصکره ظاهر اولور • سرتنی رؤیتك • قولی کبی تقدیری • سرنی الله عند رؤیتك •
اوله‌رق فعل سرورك حقیقة فاعلی جناب باری ایدوکی بادیٔ رأیده ظاهر اولمیوب بلکه کافهٔ
افعال مخلوق الهی اولدیغنه اقامهٔ برهان ایله حاصل ونمایان وبووسیله ایله سروری رؤیته
اسناد مبنیه اسناد اولدیغی مستبان اولور وابن معذلك ﴾ یزیدك صفحتی قمر یفوق سناهما
قمرا ﴾ یزیدك وجهه حسنا اذاما زدته نظرا ﴾ قولی • یزیدك الله حسنا فی وجهه • مفادینه محمول
اولوب سببیتی جهتنه دقایق حسنه علم ومعرفتك ازدیادنی وجه محبوبه اسناد ایلمشدر وفاعل حقیق
جناب صانع اولدیغی معرفت مثال سابقده ذکر اولندیغی اوزره برهانه محتاج اولمسی حسبیله
خفیدر • معنای بیت • جناب محبوب بزه شبیه دو صفحهٔ قمر اولان خدینی ارائه وابراز ایدرکه انلرك
ضیاسی فروغ بدر منیره تفوق ایدر اول نازنین دل آشوبك صفحهٔ رخسار تابدارنه تکرار انظار ایله
قلم صانع ازلینك انده رسم وابداع ونقش وایداع بیوردیغی صنایع بدیعه ودقایق خفیه‌یه صرف
لحاظهٔ دقت وامعان اولنسه حضرت مبدع بیت الصور اکوان سنکاچون هر برنظرهٔ ثانیه‌ده نظرهٔ
اولیده تعلق یافتهٔ ادراك وشعور اولمیان خفایای حسن دلارایی اظهار ایدر دیمکدر و • اقدمنی
بلدك حق لی علی فلان • قولی دخی بوقبیلدن اولوب • اقدمتنی نفسی لاجل حق لی علیه • دیمکدر •
و • محبتك جائت بی الیك • قولی دخی بوقبیلدن اولوب جائت بی نفسی الیك لمحبتك مفادنده‌در
وشاعرك ﴾ وصیرنی هواك وبی لحینی یضرب المثل ﴾ قولی دخی بوقبیلدن اولوب • صیرنی الله بسبب
هواك بهذه الحالة • مفهومنده‌در • وبی • لفظنده واو معنا حال ایچون اسم اولان صیرنی ضمیر متکلمی
ایله خبری اولان یضرب بیننده تأکید لصوق ایچون توسط اولنمسی عمدهٔ اقاویل فحول و • حین •
فتح ایله هلاك معناسنه محمولدر • حاصل معنی • آتش محبتکله سوزش وتهالکمدنناشی جناب باری
طریق محبتده هلاك اولنلر ایچون بنی ضرب مثل ایلدی دیمکدر ایمدی اشبو امثلهٔ مسروده‌نك
معرفت حقایقنده نوع خفا واستتار اولوب بنابرین بعض ناظرینه شاهد اطلاع متواریٔ برقع
حجاب اولمشدر مصنفك اشبو • ومعرفة حقیقته • قولی شیخ عبد القاهرك کلامنی رد ایله شیخه
تعریضدر زیرا شیخ مجاز عقلیده فعل ایچون ﴿ فما ربحت تجارتهم ﴾ کریمه سنده موجود
اولدیغی کبی حین نقل اسناده حقیقت اوله‌جق برفاعل مقدره لزوم اولمیوب یعنی بونظم جلیلده
فعل ربحك حقیقتنه اسنادنه صالح اوله‌جق فاعل مقدر موجود اولدیغی کبی هر برمجاز عقلیده دخی
بویله اولمق واجب دکلدر زیرا مثلا • اقدمنی بلدك حق لی علی فلان • قولنده فعل اقدام ایچون

مجازا مسند اليه اولان حقك غيرى بر فاعل بولنو بده فعل مذكورك او فاعله اسنادى حقيقتدر ديڭله من
وكذلك • وصيرنى هواك وبى لحينى يضرب المثل • و • ويزيدك وجهه حسنا اذاما زدته نظرا •
مصراعلرنده صير ويزيد فعللرى ايچون فاعل حقيقى اولوب لايلردن هوا و وجه ايچون نقل اولنه رق
مجازا بونلره اسناد اولنمشدر ديو زعم وتصوره قدر تياب اولنه من اويله اولنجه مجاز عقليده فعل
ايچون فاعل اولمديغى صورتده كذبدن امتيازده اعتبار فعلك رجوع ايتديكى معناى مقصودك
كلامده حقيقتى اوزره موجود اولمقليدر مثلا • اقدمنى حق بلدك • قولنده اكر قدوم متحقق اولمزسه
كذب ومتحقق اولورسه مجاز عقلى اولور وامثلهٔ مذكوره ده قدوم وصيرورت وزياده حقيقة
موجوددر وبر كلامده معناى لفظ حقيقة موجود اولدقده نفس لفظده مجاز اولمز بو صورتده مجاز
حكمده اولور ايدى مجاز عقليده بو ضابطه يى بيلوب كوزجه ضبط ايدهسن تاكه مجاز عقلى امرنده
بصيرت اوزره بولنهسن ديو اتيان وامام رازى رحمه الله كلام شيخ محل نظر اولوب زيرا فعل ايچون
حقيقتده فاعلك لزوم وجودى وفاعلك غيريدن فعلك امتناع صدورى دركار اولمسيله فعلك مضاف
اولديغى اكر او فاعل حقيقى اولورسه مجازدن مستغنى اولهرق اسناد حقيقى اولوب واكر او فاعل
اولمزسه تقدير اولنمق ممكندر ديو بيان ايلمشدر وستير اولميه كه بر حادثك فاعلى ظاهر اولورسه او فعل
ظاهر اولان فاعله اسناد اولنوب فاعلى ظاهر اولميان فعللر جناب بارى يه نسبت اولنور نته كيم
سيلكوتى مرحوم • اقدمنى بلدك حق لى على فلان • قولنده بو صورتى سنجيدهٔ معيار اختيار ايلمشدر
من اراد فليرجع قال رحمه الله (وانكره السكاكى ذاهبا الى ان ما مر استعارة بالكناية)
سكاكى رحمه الله مصنفك ذكر ايلديكى امثله وامثالى استعارهٔ بالكنايه اولديغنه ذاهب اولهرق مجاز
عقلى يى انكار ايله بنم عندمده تحقق ايدن بودركه • انبت الربيع البقل • مثالنده تشبيهده مبالغه
واسطهسيله وانباتك ربيعه نسبتى قرينه قيلنهله ربيعك فاعل حقيقيدن استعارهٔ بالكنايه اولمسيدر
ديو قلم زن تعيين مذهب اولمشدر عند السكاكى • استعارهٔ بالكنايه مشبهى ذكر وقرينه
واسطهسيله مشبه بهى مراد ايتمكدر وقرينه مشبهبهه مساوى ومختص اولان لوازمدن برشيئك
مشبهه نسبت اولنمسيدر مثلا منيه يى سبعه تشبيه ايدوب بالكنايه يى ذكر ايله لوازم سبعدن مخالب
واظفار امثالى برشيئى منيه يه اضافه ايدرك • مخالب المنية نشبت بفلان • ديرسن قال رحمه الله
(على ان المراد بالربيع الفاعل الحقيقى بقرينة نسبة الانبات اليه وعلى هذا القياس غيره) و سكاكينك
مجاز عقلى يى انكار امرنده استعارهٔ بالكنايه اولمسنه ذهابى فاعل حقيقينك لوازم مساويه سندن
اولان انباتك ربيعه نسبتى قرينهسيله ربيع ايله مراد انباتك فاعل حقيقيسى اولان قادر مختار اولمسنه
مبنيدر وسائر امثلهده بو قياس اوزره در يعنى مثلا • شفى الطبيب المريض • قولنده شفانك طبيبه نسبتى
قرينهسيله طبيب ايله مراد شافئ حقيقى و • هزم الامير الجند • مثالنده هزمك اميره نسبتى قرينهسيله
امير ايله مراد مدبر اسباب هزيمت اولان جيشيدر الحاصل على مذهب السكاكى مذكور اولان فاعل
مجازى وجود فعلك كندى يه تعلقنده فاعل حقيقى يه تشبيه وادات تشبيه وتشبيهى اشعار ايدهجك
شيدن مجرد اولهرق فاعل مجازى ذكر اولنوب ولوازم فاعل حقيقيدن برشيئك مشبه مذكوره
نسبت اولنمسيدر قال رحمه الله (وفيه نظر) اشبو مذهب سكاكى وجوه خمسه ايله
محل نظردر قال رحمه الله (لانه يستلزم ان يكون المراد بعيشة فى قوله تعالى فهو فى عيشة
راضية صاحبها لما سيأتى) • نظر اول • زيرا سكاكينك ذهابى اوزره مجاز عقلينك استعارهٔ بالكنايه
اولمسى ﴿ فهو فى عيشة راضية ﴾ كريمهسنده عيشه ايله مراد صاحب عيشه اولمقلغى مستلزم اولور
زيرا علم بيانده ذكر اولنهجغى اوزره على مذهب السكاكى استعارهٔ بالكنايه مشبهى ذكر ومشبهبهى
ارادهدن عبارهو مشبهبه ايسه حقيقة فاعل حقيقى اولان صاحب عيشهٔ راضيهدر الحاصل راضية
ضميرى عيشهيه عائد اولوب عيشه ايسه راضيه اوليوب بلكه مرضيه اولمسيله فاعل مجازيدر
بو صورتده تركيب استعارهٔ بالكنايه يه حمل ايله عيشهدن صاحب عيشه معناسى مراد اولنسه معنى

• هو فى صاحب عيشة • يعنى شخص فلانى صاحب عيشهده در ديمك اولوب بو ايسه ظرفك عين
مظروف اولمسنى استلزام ايدرك بطلانى ظاهردر وكذلك ﴿ خلق من ماء دافق ﴾ قول شريفنده
خلق من شخص يدفق الماء ديلمكده برمعنى يوقدر • دفق الماء • ديرلر صبه ديمكدر زيرا ماقبل ومابعد
آيتده اولان ﴿ فلينظر الانسان مم خلق ﴾ و ﴿ يخرج من بين الصلب والترائب ﴾ قول شريفلرى
دلالت ايلديكى اوزره مقصود انسانك حاصل اولديغى ماده يى بيان اولوب ﴿ خلقكم من نفس
واحدة ﴾ قول شريفى كبى انسانك منشأ اصليسنى بيان دكلدر قال رحمه الله (وانه لا تصح
الاضافة فى نحو نهاره صائم لبطلان اضافة الشئ الى نفسه) مذهب سكاكيده اولان • نظر ثانى •
مثلا • نهاره صائم • كبى فاعل مجازى فاعل حقيقى يه مضاف اولديغى محللرده اضافهنك عدم صحتنى
مستلزم اولمسيدر زيرا فاعل مجازى ايله مراد فاعل حقيقى اولديغى تقديرده نهار ايله مراد مرجع
ضمير اولان شخصك نفسى اولهرق برشيئك نفسنه اضافهسنى مستلزم اولور بو ايسه باطلدر
حالبوكه قول مذكور امثالنده اولان اضافهنك صحت وكلام بليغده وقوع وكثرتى مستغنئ شواهد
و ﴿ فما ربحت تجارتهم ﴾ كريمهسى بو مدعايى مؤيددر اكر مصنف ﴿ فما ربحت تجارتهم ﴾ قول
شريفى ويا خود ❊ فنام ليلى وتجلى همى ❊ نظم لطيفيله تمثيل ايتمش اولسيدى صورت اقوى ايله
حسم مقال خصم ايلمش اولوردى زيرا نهاره صائم كلامنده استعاره انجق لفظ صائمده اولان ضمير
مستترده جارى ونهاره لفظى اعتبار استعارهدن عارى اولمسيله علم بديعده بيان اولنان استخدام
كبى لفظندن برمعنى وضميرندن معناى آخر مراد اولنهرق نهار كندى معناسنده اولوب فقط نهاره
راجع اولان ضميردن مراد نهارده صائم اولان شخصدر ديو ايراء زناد مناقشه ممكن وفقط مثالده مناقشه
خارج دأب محصلين ايدوكى تحت اشتباهده غير مستكندر قال رحمه الله (وان لا يكون الامر
بالبناء لهامان) • نظر ثالث • مذهب سكاكى ﴿ يا هامان ابن لى صرحا ﴾ نظم شريفنده بنا ايله
فرعونك امرى هامانه اولمامسنى استلزام ايدر زيرا فاعل مجازى ايله فاعل حقيقى اراده اولنديغى تقديرده
هامان ايله مراد نفس عمله اولمش اولور حالبوكه حقيقت حال بو وجهله اوليوب فرعونك ندا وخطابى
مأمور بنا اولان هامان ايلهدر قال رحمه الله (وان يتوقف نحو انبت الربيع البقل على السمع)
• نظر رابع • قول سكاكى • انبت الربيع البقل • و • شفى الطبيب المريض • وسرتنى رؤيتك • امثالى فاعل
حقيقى واجب تعالى حضرتلرى اولان كلاملر شارعدن سمعه متوقف اولمسنى مستلزم اولور زيرا
اسماء الله توقيفية اولوب اذن شارع وارد اولمدقچه جناب بارى اوزره نه مجازا ونه حقيقة هيچ
براسمك اطلاق وتسميهسى منهئ لسان شرعدر حالبوكه بو مثللو كلام اذن شارعه متوقف اوليوب
تركيب مذكور امثالى شارعدن مسموع اولسون اولمسون فى نفسه صحيح وكلام بلغاده شايع
وذايعدر قال رحمه الله (واللوازم كلها منتفية) واشبو ذكر اولنان لوازم اربعهنك كليسى
منتظم سلك اللآل تقرير وبيان اولديغى وجهله منتفى وباطل وبناء عليه مجاز عقلينك استعارهٔ
بالكنايه بابندن اولمسى فاسد وعاطلدر زيرا انتفاء لازم انتفاء ملزومى ايجاب ايدر شارح مرحوم
طرف سكاكيدن جوابده اشبو اعتراضات مصنف استعارهٔ بالكنايهده مذهب سكاكى مشبه ذكر
اولنوب حقيقة مشبه بهى مراد ايتمك صورتنه حمله مبنى ومذهب سكاكى بو وجهله اولمق وهم صرفه
مبنى اولديغنى بيان ايله شو وجهله ايضاح مقامه سوق كلام ايلمشدركه • مخالب المنية نشبت لفلان •
قولنده منيه ايله مراد سبع اولمديغى ظاهر اولوب بلكه منيه ايله مراد موته سبعيت ادعاسى ولفظ
منيه ادعاء ومبالغة لفظ سبعه مرادف قلنمسيله موتدر زيرا نه كيفيتده عند السكاكى مراد فاعل
حقيقيدر دينيله بيلور كه تحقيق مذهبنده • تدعى اسم المنية اسما للسبع مرادفا له بارتكاب تأويل وهو
ان المنية تدخل فى جنس السباع لاجل المبالغة فى التشبيه • يعنى تشبيهده مبالغه ايچون منيه يى جنس
سباعده ادخال تأويلنى ارتكاب ايله اسم منيه يى سبعه اسم ولفظ سبعه مرادف ادعا ايدرسن ديو
تصريح ايلمشدر وبنه • المراد بالمنية السبع بادعاء السبعية لها وانكار ان يكون شيئا غير سبع • يعنى

منیه‌یه سبعیت ادعا ومنیه‌نك سبعه مغایرتی انکار طریقیله منیه ایله مراد سبعدر دیو بیان ایلمشدر
بو تقدیرده عند السکاکی عیشه ایله مراد عیشه‌یه صاحبیت ادعاسیله صاحب عیشه ونهار ایله مراد
نهاره صائمیت ادعاسیله صائم اولوب یوخسه حقیقة صاحب وصائم معناسی مراد دیمك دکلدر که
حتی اولده معنی فاسد وثانیده اضافه باطل اوله وکذلك ندا هامانه اولدیغی کبی امر دخی فرط
مباشرتندنناشی حقیقة بانی اولمقلغی ادعا وجنس عمله‌ده ادخال طریقیله هامانه‌در و ربیع جناب
باری‌یه اطلاق اولنمش اولمزکه حتی شارعدن سمعه توقف ایله‌یه زیرا ربیع ایله مراد حقیقت ربیع
اولوب لکن تشبیهده مبالغه ایچون ربیع قادر مختار اولمق ادعاسیله‌در و بونلر ظاهردر   واقعا
استعارهٔ بالکنایه‌ده مذهب سکاکی اوزره اعتراض قوی اولوب انشاء الله تعالی علم بیانده ذکر
اولنسه کرکدر وبو اعتراضك خلاصه‌سی بودرکه قول سکاکی اوزره علی سبیل التحقیق منیه
ماوضع لهنده مستعمل اولمسیله استعاره اولمه‌مز زیرا استعاره مجازدر   قال رحمه الله   (ولانه
ینتقض بنحو نهاره صائم لاشتماله علی ذکر طرفی التشبیه)   مذهب سکاکیده اولان ٠ نظر خامس٠
مذهب سکاکی ٠ نهاره صائم٠ و٠ لیله قائم٠ امثالی فاعل حقیقینك ذکرینی مشتمل اولان کلاملر ایله
منتقض اولمسیدر زیرا مشبه ومشبه بهك ذکری اوزره مشتمل اولوب بوایسه کلامی استعاره‌یه
جلدن مانعدر نته‌کیم سکاکی کتابنده ٠ رأیت بفلان اسدا٠ و٠ لقینی منه اسد٠ امثالی باب تشبیهدن
اولوب استعاره اولمدیغنی سبك قالب تصریح ایلمشدر   بو مثاللرده با و من تجریده محمول اولوب
معنی رأیت برؤیة فلان اسدا ولقینی من ملاقات فلان اسد دیمکدر   شارح مرحوم مصنفك
سکاکی‌یه اولان اشبو نقضندن جوابده شو وجهله کلفشان چیزار تقریر اولمشدرکه طرفین
تشبیهك ذکری علی الاطلاق استعاره‌یه منافی اولدیغنی تسلیم ایتمیز بلکه استعاره‌یه منافی اولان
کرك زید اسد کبی علی جهة الحمل اولسون وکرك ٠ لجین الماء٠ کبی جهت مذکوره اولمسون
تشبیهدن انبا ایده‌جك و جهله ذکر اولنمسیدر ٠ نهاره صائم٠ و٠ لیله قائم٠ مثللو ایسه ذکر طرفین
بو اسلوبده اولمیوب اضافه تعیین مشبه مستعار ایچون لامیه‌در زیرا شخصه تشبیه اولنان نهار
مخصوص اولوب مطلق نهار دکلدر وطرفان تشبیهك مذکور اولمسی اضافه بیانیه اولدیغی صورتده
منوط اولوب زیرا اضافهٔ بیانیه تشبیهده مبالغه ایچون معنای جلده‌در وذکر طرفینك استعاره‌یه
منافاتی تشبیهی انبا ایده‌جك صورتده ذکر اولنمسیله مشروط اولمسنه دلیل سکاکینك
٠ قد زرازراره علی القمر٠ قولی امثالنی ذکر طرفینه اشتمالیله برابر استعارهٔ بالکنایه‌دن قیلمسیدر
زیرا ممدوحه راجع اولان ازراره ضمیری مشبه وقمر مشبه بهدر شونکله برابرکه ٠ نهاره صائم٠ قولنده
مشبه‌به مطلقا شخص صائم اولوب ومرجع ضمیر صائم وغیر صائم اولدیغی معتبر اولمیه‌رق نفس فلاندر
بوصورتده مشبه‌به اصلا ذکر اولنمش اولمز   وشراحدن بعضیلری استعارهٔ بالکنایه‌ده اولان مراد
سکاکی‌یه واقف اولمیه‌رق حقیقة مشبه بهی اراده معناسنه حمل ایله برابر مصنفك اعتراض اول
وثانیسندن شوصورتله متصدئ جواب اولمشلردرکه استعاره ضمیر راضیه‌ده اولوب معنی٠ فهو
فی عیشة حسنة مثل عیشة راض صاحبها بها٠ دیمکدر زیرا استعاره راضیة لفظنك ضمیرنده اولدیغی
صورتده ضمیرك استعاره‌یی قبول ایتمسی انجق تعبیر اولندیغی شی اعتباریله اوله‌رق ضمیردن مراد
صاحب عیشه‌یه تشبیه اولنان عیشه اولور بوایسه مذکور اولان عیشه‌نك هرنقدر من حیث اتحاد
اللفظ ضمیر مذکوره مرجع اولسه‌ده من جهة المعنی غیریدر . الحاصل استعاره ضمیرده اولوب لفظ
عیشه حقیقتی اوزره اولمسیله هو فی صاحب عیشة مفهومنده اولمزکه حتی مصنفك بوقولمزده معنی
یوقدر دیو اعتراضی وارد اولسون ونهاره صائم قولنده نهار ایله مراد مطلقا صائم اولوب مرجع ضمیر
ایسه فلان مخصوص اوله‌رق بوصورتده کلام اضافة العام الی الخاص قبیلندن اولور تسلیم ایده‌لمکه
نهار ایله مراد صائم اولان فلان مخصوص اولسون کلام مسمانك اسمه اضافه‌سی قبیلندندر اویله اولنجه
نهاره ضمیری اسمه راجع اولوب ٠ کان الشخص المسمی بزید صائم٠ دیمك اولور   شارح مرحوم

مجیب مرقومك ارتکاب ایلدیکی تکلفات مستقبحه‌یه وبلاغتدن اولان کلامی وجه مسترذل اوزره
اولان برمکانه حمل ایتمسنه نظرایله تنبیه ایلمشدر   واعتراض ثالثدن امر بالبنا هامان ایچون مجاز
وغیریسنه حقیقتدر دیو جواب ویرمشدر حالبوکه مجیب مرقومه خفی اولمشدرکه لفظ هامان ایله
حقیقة بانی مراد اولندقده نه حقیقة ونه مجازا هامانه امر اولمز کورمزمیسنکه٠ ارم یا اسد٠ دینلسه
بوکلامده حیوان مفترسه قطعا امر اولمیوب بلکه رمی ایله امر رجل شجاعه‌در   ورابعدن جوابده
توقف اسما مذهب بعض اولوب سکاکی من غیر توقیف جناب باری‌یه اطلاق اسمی تجویز ایدنلردندر
انك ایچون ربیع جناب باریدن استعارهٔ بالکنایه اولدیغنی تصریح ایلمشدر دیدی حالبوکه مجیب
مرقوم بیلدیکه بویله اولمسی صحیح اولمق لازم کلسه توقیفه قائل اولنلر عندنده بوتراکیب امثالنك
صحتی سمعه متوقف اولمسی واجب اولوری یعنی بلغادن صادر اولان بوتراکیب استعارهٔ بالکنایه
اولدیغی صورتده صحتیله حکم توقیف وعدم توقیفی اعتقاد اوزره دائر اولوب اعتقاد ایتنلره کوره
صحیح واعتقاد ایدنلره کوره غیر صحیح اولمق لازم کلوردی حالبوکه تراکیب مذکوره‌نك صحتنده برکسه توقف
ایتمیه‌رك کلام جمیعده شایع وذایعدر   قال رحمه الله   (الباب الثانی احوال المسند الیه) باب ثانی مسند الیهه
مسند الیه اولدیغی حیثیتدن عارض اولان اموردن وبوده لفظك مقتضای حاله مطابقتیچون
سبب قریب اولان احوالدن عباره‌درکه مسند الیهك حذفی وذکری وتعریف وتنکیری امثالی
لذاته مسند الیهه راجع وعارض اولان اعتبارلردر لذاته قیدی مسند الیهه مثلا حکم مؤکد ویاخود
حکم متروك التأکید ایله مسند الیه اولمسی ومسند مقدم ویامؤخره ویاخود مسند معرف ویامنکره
مسند الیه قلمسی کبی حکم ومسند واسطه‌لریله عارض اولان احوالدن احترازدر   قال رحمه الله
(اما حذفه)   مسند الیهك حذفنی احوال سائره‌سی اوزره تقدیم ایلمسی مفهوم حذف مسند الیهی
عدم اتیاندن عباره اولوب عدم اتیان ایسه اتیان اوزرینه مقدم اولمسنه مبنیدر زیرا وجود حادث
عدمندن متأخردر   وحذف ایکی امره محتاج اولوب اول قابلیت مقامدرکه وجود قرائنه مبنی
سامعك حذفه عارف اولمسندن و ایکنجیسی ذکر اوزره رجحان حذفی موجب اولان داعیدن
عباره‌در   وبونلردن امر اول یعنی قابلیت مقام بو علمده بیان اولندیغی مثللو علم نحوده دخی مقرر
و معلوم اولوب ثانی علوم سائره‌ده مبحوث عنه اولمدیغندن مصنف رحمه الله امر اوله ضمنا اشارتله
برابر امر ثانینك تفصیلنی قصد ایدرك بیوررکه   (فللاحتراز عن العبث بناء علی الظاهر)   یعنی
مسند الیهك حذفی قرینه‌نك دلالتی حسبیله ذکری عبث اوله‌جغندن عبثدن احتراز ایچون اولور
لکن عبث اولمسی ظاهر کلامه یعنی قرینه‌نك کندوسندن اغناسنه مبنی اولوب یوقسه حقیقتده
ونفس الامرده عبث دیمك دکلدر والا مسند الیه حقیقتده کلامدن رکن اعظم اولوب هرنقدر
قرینه قائم اولسه دخی حقیقة ذکری عبثدر دینله‌مز زیرا قرینه ایله اکتفا مقصود اوزره تنصیصده
ذکر کبی اوله‌مز بعضیلر اشبو ٠ بناء علی الظاهر٠ قولنك معناسنی ظاهر قرینه‌یه نظرا عبث اولوب
لکن فی الحقیقه حال ذکرده تبرك واستلذاذ وغباوت سامعه تنبیه امثالی برغرض وفائده ترتبنك
جوازیله تعیین ایتدیلر   قال رحمه الله   (او تخییل العدول الی اقوی الدلیلین من العقل واللفظ)
یاخود مسند الیهك حذفی دلائل لفظ وعقلدن اقوی اولان دلیل عقلی‌یه عدولی تخییل ایچوندر
یعنی عند الذکر ظاهرا اعتماد لفظك دلالته اولوب شویله‌که هرنقدر صحت اراده‌سیله عقل حکم
ایده‌جك دلالت لفظ مدلولی ارادهٔ مخاطبده مفید اولمیه‌رق بالاخره عند الذکر اعتمادینه عقله ایسه‌ده
لفظدن فهم اولندیغی جهتله من حیث الظاهر اعتماد دلالت لفظه اوله‌جغندن دلیل لفظ وعند الحذف
مسند الیهه دال اولان محذوف اوزره بمعونة القرائن عقل ایله استدلال اولنه‌رق اعتماد دلالت عقله
اولمسیله دلیل عقلدر عقل ایسه لفظدن اقوادر زیرا عقلیات صرفه‌ده اولدیغی کبی فی الجمله عقلك
دلالتده استقلالیتی اولوب لکن لفظك من جهة الدلالة جمیع مواده عقله احتیاجی حسبیله استقلالیتدن
مهجوردر بناء علی ذلك مسند الیهك حذفی صورتنده دلیل اضعفدن دلیل اقوایه عدولی تخییل ایتمش

اولورسن مصنفك اقوای دلیلنه عدولی تخییل ایله تعبیری عند الحذف مسند الیهه بالوضع دال اولان یه بواسطة القرائن دلالت اولنان لفظ اولدیغنه مبنیدر زیرا قرائنك مدلول علیهی لفظ اولوب ذات مسند الیه اولماسیله عند الحذف مسند الیه اوزره دلالتده عقل غیر مستقل وعند الذکر لفظك دلالتنده دخی معتمد الیه عقل اوله رق نه عند الذکر بالکلیه اعتماد لفظه ونه عند الحذف مجرد عقله اولمش اولور الحاصل عدول بر تخییلدن عباره اولوب یوقسه حقیقة عدول غیر متحققدر زیرا تحقق عدول عقل ولفظدن هر برلرینك مسند الیهه دلالتده استقلالیتنه توقف ایدوب بوایسه خلاف واقعدر قال رحمه الله (کقوله قال لی کیف انت قلت علیل) قلت انا علیل تقدیرنده اولوب مسند الیه اولان • انا • ضمیر متکلمنك حذفی یاوجود قرینه دنناشی عبثدن احترازه ویاخود اقوای دلیلین اولان دلیل عقلی یه تخییل عدوله مبنیدر قال رحمه الله (اواختبار تنبه السامع عند القرینة

او مقدار تنبهه او ایهام صونه عن لسانك اوعکسه اوتأتی الانکار لدی الحاجة اوتعینه اوادعائه اونحو ذلك) ویاخود حذف مسند الیه عند القرینه سامعك متنبه اولوب اولمدیغنی یعنی بواسطة القرینه مسند الیهی فهم ایدوب ایتمیه جکنی ویاخود سامعك عند القرینه مقدار تنبهنی یعنی قرائن خفیه ایله متنبه اولوب اولمیه جغنی تجربه و امتحان ویاخود تعظیم وافخام قصدیله مسند الیهی لساندن صون وحفظی ایهام ایچون اولور نته کیم ﴿ قال فرعون ومارب العالمین • قال رب السموات والارض ومابینهما ﴾ نظم جلیلنده حضرت موسی علیه السلام فرعونك ومارب العالمین سؤالنه جوابده رب السموات والارض الی آخره بیوروب تعظیما مسندالیه اولان الله لفظ شریفنی ذکر ایتمامشدر کذلك • السلطان اعطانی الف درهم • دیه جك محلده تعظیما سلطانی ذکر ایتمیوب • اعطانی الف درهم • دینلور ویاخود حذف بونك عکسنه اوله رق مسند الیهی تحقیر واهانت قصدیله لسانك صون وحفظی ایهام ایچون اولور مثلا • الشیطان لعین رجیم • دیه جك محلده • لعین رجیم • دینلور ویاخود حذف عند الحاجه تیسر انکار ایچون اولور مثلا برکیمسه حقنده • فاسق فاجر • دیوب اسمنی ذکر ایتمزسن تاکه عند الایجاب مراد اوذات اولمیوب بلکه غیریسی اولدیغنی ادعا وتأویل ممکن اوله ویاخود حذف مسند الیهك تعیندن ایچون اولور بوده یا مسندك ذوات سائره یه صالح اولمیوب مسند الیه محذوفه خاص اولماسیله اولور ﴿ خالق لما یشاء فعال لما یرید ﴾ کبی زیرا اوصاف مذکوره ذات باری یه خاصدر تقدیری الله خالق لما یشاء در ویاخود ذهن غیریسنه سبقت ایتمیه جك درجه ده مسندك مسند الیه محذوفده کالندن ویاخود متکلم ایله مخاطب بیننده معهود ومتعین اولمسندن نشئت ایدر وحذف ایچون بووجه هرنقدر عبثدن احتراز ایله اجتماع ایدرسه ده مدار دواعی ومقتضیات متکلمك قصدنه مرهون اولوب قصد تعین ایسه قصد احترازك غیریسیدر ایمدی بعضا اولورکه تعیین واحترازدن بریسی بدون الآخر وبعضا ایکیسی برابر قصد اولنور سائر جمیع دواعی مجامعه دخی بومجراده اوله رق جمله سنك ویاخود بوندن برینك اختیاری قصد متکلمه وابسته در ویاخود حذف مسند الیهك معلوم ومتعین ایدوکنی ادعایه مبتنی ویاخود ضجرت وسأمت ویافوت فرصت سببیله اطالۀ کلامدن ضیق مقام ویاخود وزن ویاسجع ویاقافیه اوزره قصد محافظۀ کلام امثالی سائر دواعی یه مبنی اولور مثلا صیاد عدم فرصت ویاخود طلب صیددن عارض اولان ضجرت وسأمتدنناشی • هذا غزال فاصطادوه • دیمکلکه اختلاس وسعت وقت ایده میوب • غزال • لفظیله اکتفا ایدر وبین الحضار مخاطبك غیریدن مسندالیهی اخفا دخی بو قبیلدن اولوب مثلا برشخص جائی بی سائره دن اخفا ایچون • جاء فلان • محلنده یالکز جاء لفظیله اکتفا اولنور واسان فصحاده مسند الیهك ترکی اوزره وارد اولان استعماله اتباع دخی بووجهله اولوب مثلا • رمیة من غیر رام • دینلور بو کلام اشهر رماتدن حکم بن عبد یغوثدن صادر اولمشدر حکم مرقوم غبغب نام جبل اوزره بقر وحشی ذبحنی نذر ایدوب ایام عدیده سعی ایدرك صیده ظفریاب اولماسیله حجاب وحرصندن نفسنی قتل وافنایی آرزو مرتبه سنده کمال ملالتله خفیا

قبیله سنه عودتی اثناده اوغلو مطعم عودتدن منع ایدوب تکرار پاداش اوله رق محل صیده معاودتلرنده ایکی دفعه ده تصادف ایدن مهاته حکم حوالۀ سهم ایدوب رسیدۀ نشابۀ اصابت اولمدیغی حالده دفعۀ ثالثه ده تصادف اولنان بقر وحشی یه اوغلو مطعمك حواله ایتدیکی رمی مصیب بقر مذکوری افتادۀ ساحۀ صیدگاه ایتمسیله حکم • رمیة من غیر رام • قولیله طعن مطعم تصادف قبیلندن اولمسیله حکم ایلمشدر بعده بو کلام اهلنك غیریدن صادر اولان فعل حقنده ضرب مثل اولوب هی رمیة من غیر رام تقدیرنده در ومثلا • شنشنة اعرفها من اخزم • قولی دخی مثال مذکور نظائرندن اولوب • شنشنه • خلق وطبیعت معناسنه در بو مصراع حاتم بن عبدالله بن سعد بن حشرج بن اخزم طائینك قول جدی اولوب حاتم ظهور ونشأت ایدرك جود وسخاده جدی اخزمك اخلاقنه اقتفا ومحراب سماحتده اولجوانمرد شهیر آفاقه اقتداسی حیننده زبانزد جدی اولمق اوزره حریری مقاماتنده عنبر ریز صفحۀ حریر تحریر اولمشدر لکن مشهور وحواشیده مسطور اولان کلام مذکور حاتمك جد ویاخود جد جدی اولان ابو اخزمك قولی اولوب اوغوللری طرفندن حقنده سوء قصد ومعاملۀ بد ظهورنده اخزم دخی پدری حقنده بووجهله عاق وعدیم الاشفاق اولدیغنه اشارتله ٭ان بنی زملونی بدم ٭ شنشنة اعرفها من اخزم ٭ نشیده سنی کشیدۀ سلك نظم ایلدیکی مقرردر تزمیل تلفیف بالثیاب معناسنه اولوب مراد اختلاط دمادر وعلی کلا التقدیرین برکسه اسلافنك خصائل ممدوحه ویامذمومه سیله متصف اولدقده کلام مذکور ایله ضرب مثل اولنور هی شنشنة تقدیرنده در ویاخود حذف اوکلامك امثال ونظائرنده ترك اولندیغنه اتباع ایچون اولور نته کیم مدح ویاذم ویاترحم ایله رفع صورتنده جاری اولور زیرا بونلرده قطعا مبتدایی ذکر ایتمیوب • نعم الرجل زید • و • بئس الرجل زید • • وزید مبتلی بلا یا المسکین والحمد لله اهل الحمد دینلور هو زید وهو المسکین وهو اهل الحمد تقدیرنده در وبر رجلی ذکر دنصکره • فتی من شأنه کذا وکذا • قوللری ودیار ومنازلی ذکر دنصکره • ربع کذا وکذا • قوللری دخی بو قبیلدندر وبعضا من غیر ضرورت حذف اولنان مسند الیه فعل ایچون فاعل اصطلاحی اولوب اولحینده فعلك مفعوله اسنادی واجب اولور وبو صورت فاعل محذوفی تعیینه دال اولان قرینه یه محتاج اولمیوب بلکه یالکز حذفه داعی اولان غرضه محتاج اولور • قتل الخارجی • کبی زیرا قاتلك شأننه اعتنا اولمیوب بلکه مقصود اندفاع شر ومضرتیچون خارجینك قتل وازاله سیدر وبعضا برشیئك حذفی فخامت وعظمتده ذکری ممکن اولمیه جق درجه یه بلوغنی اشعار ایچون اولور نته کیم ﴿ ان هذا القرآن یهدی للتی هی اقوم ﴾ نظم جلیلنده واقع اولمشدر یهدی للملة التی ویاخود للحالة التی ویاخود للطریقة التی تقدیرنده اولوب حال حذفده عند الذکر بولنمیان فخامت موجوددر ویاخود فظاعتنده متکلمك لسانی اوزره اجرایه ویاخود سامعك استماعه قدرتیاب اولهمیه جغی درجه یه بلوغنی اشعار ایچون اولور انکچون • حفظنا الله تعالی وایاکم • ربلیۀ عظیمه ده واقع اولان کسه دن سؤال ایله • کیف فلان • دینلدکده • لا تسئل عنه • یعنی اندن سؤال ایتمه دینور بوده یا اوکسه ده اولان کیفیتك کمال فظاعتی جهتیله متکلم مجیبك لسانی اوزره جریانی اکراهدن ویاخود سامعه مورث توحش وضجرت بر کیفیت اولمسیله استماعنه طاقتیاب اولهمیه جغی مطالعه دن نشأت ایدر قال رحمه الله (واما ذکره فلکونه الاصل

اوالاحتیاط لضعف التعویل علی القرینة اوالتنبیه علی غباوة السامع او زیادة الایضاح والتقریر) واما مسند الیهك ذکری ذکر اصل اولوب واصلدن عدولی اقتضا ایدر برشی اولمدیغیچوندر وذکرك اصالتی زیرا کلامك وضعی مقصود اوزره لفظدن استدلال اولنمقدر لکن اشبو اصالت ذکر حال حذفده دخی موجود اولمسیله ذکره نکتۀ کافیه اولمیوب بلکه ذکری ترجیح ایچون قصد متکلمده ذکردن عدولی مقتضی برشی بولنمامسی دخی نکتۀ اصالتنه منضم اولمق ایجاب ایلدیکندن شارح مرحوم • ولامقتضی للعدول • قیدنی علاوه ایتمشدر ویاخود ذکر قرینه یه ضعف اعتماددنناشی احتیاط ایچون اولور ویاخود غباوت سامعه تنبیه وحمق وبلاهتی جهتیله قرینه دن

فهم ایده‌میه‌جکنی اشعار ایچون اولور ویاخود مسند الیهك ایضاحیله ذهن سامعده زیادهٔ تقریر
وتثبیتی غرضندن نشأت ایدر زیرا نفس ایضاح وتقریر قرینهٔ معینه‌نك وجودی جهتیله عندالحذف
دخی حاصل اولوب فقط ذکرده دلالت صریحهٔ لفظیه وعقلیه‌نك اجتماعنه مبنی زیادهٔ ایضاح وتقریری
موجب اولور نظم جلیلده ﴿اولئك علی هدی من ربهم﴾ قول شریفندنصکره ﴿واولئك هم المفلحون﴾
بیوریلوب مسند الیهك حذف اولنمامسی دخی اشبو زیادهٔ ایضاح وتقریر نکته سنه مبنیدر فقط
مسند الیهی تقریر اولنمیوب بلکه مسند الیهك تکرار اولنمسنه تعلق ایدن برغرضك زیادهٔ ایضاح
وتقریری ایچوندر شویله که ایمان بالغیب واقامهٔ صلوة وانفاق وایمان بالکتب المنزلة وایقان آخرت
صفاتیله موصوفین اولان متقین ایچون اثرهٔ هدایتله سائره اوزره تقدم واستبداد ثابت اولدیغی
کبی اثرهٔ فلاح ایله دخی اشبو انفرادك ثبوتنه تنبیه ایچون اسم اشارت تکرار اولنه‌رق هر برلرینك
مثبت اولدیغی استبداد متقینك سائره دن تمیزلرینی موجب اولمقده حال حیال وانفرادده دخی
کفایت ایده‌جك مثابه‌ده قلنمشدر   الحاصل مسند الیهك تکریرنه تعلق ایدن غرض شرف ایمان ایله
موصوف اولان ذوات ابهر انجاح هدی وفلاح سببیله اولان اثرلرندن هر بریله ممتاز اولوب واشبو
اثرلرندن هر بریسی انلرك غیریلرندن تمیزنده علی الانفراد کفایت ایده‌جکنی بیان اولمسیله بوغرضی
ایضاح ایچون مسند الیهك نصب قرینه ایله حذفی اختیار ایدلمیوب ذکر واتیان اولنمشدر زیراحذف
صورتنده تکرارده اولدیغی کبی غرض مذکوردن کمال افصاح حاصل اوله‌میه‌رق متقونی غیریلرندن
ممیز اولان مجموع اثرین اولوب هر برلری مستقلا تمیزه کافی اولمامسی احتمالندن خالص اوله‌مزدی
اویله اولنجه زیادهٔ ایضاحدن مراد ایضاح کامل وتقریر ابلغ دیمکدر. اثره. همزه وثانك فتحیله
مابه الاستبداد والانفراد معناسنه‌درکه برشخصك غیریلری اوزره تقدم وماعدادن تمیزنی موجب
اولان شیدن عبارة‌در. حیال. انفراد معناسنه اولوب اصلی طرف معناسنه اولان حوالدن حوالدر

قال رحمه الله   (او اظهار تعظیمه او اهانته او التبرك بذکره او استلذاذه او بسط الکلام حیث الاصغاء
مطلوب نحو هی عصای)   ویاخود ذکر مسند الیه مسند الیهك تعظیم ویاخود اهانتنی اظهار
ایچوندر. جاء الکریم. و. حضر السارق. امثالی اسامئ ممدوحه ویامذمومه ایله ایرادی کبی
ویاخود تبرك ایچوندر اسماء الله واسماء انبیا واولیایی ایراد کبی   ویاخود استلذاذ ایچوندر نام
محابیی اتیان کبی. حیث. کلمه‌سی مکان ایچون اولوب زمان ایچون مستعار اولمسیده جائزدر یعنی
ویاخود ذکر مسند الیه سامعك عظمت وشرفندناشی اصغا واستماع سامع مطلوب متکلم اولدیغی
حینده بسط کلام غرضنه مبنی اولور مثلا جناب باری ﴿وما تلك بیمینك یاموسی﴾ کریمه‌سیله
حضرت کلیمه توجیه خطاب حکمتنصاب بیوردقده هرنقدر مجرد عصای قولیله اکتفا من
جهة الجواب تام واوفا ایسه‌ده جناب علام متعالك کلام موسایی سماعی حق موساده اقصای شرف
وکمال اوله‌رق اولمغله بسط کلام مطلوب موسی علیه السلام اولمسیله ﴿هی عصای﴾ بیوردیلر
بناء علیه احبا ایله اولان کلامك تطویلی التزام اولنوب. اطناب در مکالمهٔ دوست بهترست. دینلمشدر
وبعضا بسط کلام مقام افتخار وابتهاجده ودها سائر اعتبارات مناسبه ذیلنده اولور مثلا. من نبیك.
دیو سؤال ایدن کمسه‌یه. نبینا حبیب الله ابو القاسم محمد بن عبد الله. کلمات مبسوطه‌سیله واوصاف
سائرهٔ نبویه‌یی ایراد ایله جواب ویریلور   وبعضا مسند الیه تهویل ویاخود تعجب ویاخود
برقضیه‌ده اشهاد ویاخود انکاره طریق اولمامق ایچون سامع اوزرینه تسجیل وحکم ایچون اولور
اشته بو ذکر اولنانلرك جمله‌سی قرینه‌نك قیامیله اولوب والا صور مذکوره‌دن قنقیسنده
اولورسه اولسون قرینه موجود اولمدیغی کبی انتفاء شرط حذفندناشی مسند الیهك ذکری واجب
اولور   وصاحب مفتاح خبر هر بر مسند الیهه عام النسبه اولوب ومسند الیه معینه تخصیصی
متکلمك مرادی اولمسی دخی مسند الیهك ذکرنی اقتضا ایدن اعتبارلاتدندر دیو ذکر ایلمشدر
. زید قائم. و. عمرو ذاهب. و. خالد فی الدار. کبی ومصنف رحمه الله ایضاحده صاحب مفتاحك

بو کلامنی رد ایله اکر حذف اوزرینه دلالت ایده‌جك قرینه قائم اولوبده اولحالده حذف اولنورسه
بالکز خبر عام اولوب ومعینه تخصیصنك اراده‌سی مسند الیهك ذکرنی مقتضی اولمیه‌رق بلکه بونلره
تبرك واستلذاذ امثالی ذکری حذفه ترجیح ایده‌جك برامر ثالثك انضمامی اعمدر واکرقرینه
قائم اولمزسه ذکر شرط حذف اولان قرینه‌نك انتفاسندن ناشی اولوب عموم نسبت وارادهٔ تخصیص
ایچون اولمزدیو اعتراض ایلمشدر ومصنفك اشبو ایرادنه عموم نسبت وارادهٔ تخصیص قرینهٔ
حذفك انتفاسنی تفصیل وبو انتفایی تحقیقدر زیرا خبر. خالق کل شیء. کبی عام النسبه اولمزسه
مراد واجب تعالی اولدیغی فهم اولنور واکر عام النسبه اولوب لکن تخصیص مراد اولنمزسه
. خیر من هذا الفاسق الفاجر. کبی مراد کل واحد اولدیغی اکلاشیلور وعام النسبه اولوب
وتخصیص مراد اولنورسه عام النسبه اولدیغی جهتله مراده دال اولمز قرینه ایسه مراد اوزره دال
اولان شیدن عباره اولدیغی معلوم اولمسیله عموم نسبت وارادهٔ تخصیص عدم قرینه‌دن کنایه
اولمش اولور شویله که عند السکاکی رحمه الله کنایه ذکر لازم وارادهٔ ملزومدن عباره اولوب
ولازم وملزوم ایله مراد تابع ومتبوع اوله‌رق لازمدن فی الجمله ملزومه انتقال حاصل اوله‌جق
حیثیتده اولمسیدر وشبهه یوقدرکه عموم نسبت وارادهٔ تخصیص مطلقا انتفاء قرینه‌یه تابع اوله‌رق
هرنقدر بینلرنده لزوم یوغیسه‌ده اولدن ثانی‌یه انتقال اولنور مثلا طول نجاد وکثرت رمادك طول
قامت وکثرت مضیافیته تبعیتی کبی الحاصل عموم نسبت وارادهٔ تخصیص انتفاء قرینه‌یه لازم
اوله‌رق انتفاء قرینه‌دن کنایه وامر بندن عباره اولدیغی جهتله انتفاء قرینه‌یی تفصیل وکنایه برشیئی
بینه ایله دعوی اولمسی حسبیله انتفاء قرینه‌یی تحقیقدر زیرا کنایه وکنایه‌ده معنیی اراده جائز اولمسیله
مسند الیهك ذکری مع انتفاء القرینه عموم نسبت وارادهٔ تخصیص ایچون اولمش اولور دیو شارح
مرحوم جواب شافی اعطا ایلمشدر   وبعضیلر بو اعتراضدن مراد مصنف عموم نسبت وارادهٔ
تخصیصده قرینه قائم اولمدیغی صورتده ذکر واجب اولوب راجح اولمز حالبوکه مقتضی مرجح اولوب
موجب دکلدر سکاکی ایسه بونی مقتضی تعبیریله مرجح عد ایلمشدر ویاخود صورت مذکوره‌ده ذکر
واجب اولوب مقتضای حالدن اولمز سکاکی ایسه مقتضای حالدن قیلمشدر دیمکدن عباره اولمسیله
جوابه تصدی ایدرك شارح مرحوم تسلیم ایدملکه مراد مصنف بووجهله اولسون بودخی مندفعدر
زیرا مقتضی موجب ومرجحدن اعمدر وذکرك وجوبیله مقتضای حال اولمسی بیننده منافات یوقدر
زیرا مقتضای حالدن پك چوغی بو مشابه‌ده اولوب یعنی واجب اولدیغی حالده ینه مقتضای حالدندر
دیو کلام مذکوری رد ایلمشدر   قال رحمه الله   (واما تعریفه)   شارح مرحوم معرفه‌یی
. ما وضع لیستعمل فی شیء بعینه. یعنی بعینه برشیده استعمال ایچون وضع اولنان لفظدر دیو تعریف
ایدوب معرفده معتبر اولان انجق عند الاستعمال تعیین اوله‌رق وضعا تعیین اولمدیغی بیلدیرمشدر
وبووجهله وضعنده تعیین اعتبار اولنمیوب واستعمالده تعیین شرط ایدلمسی اعلام شخصیه ومضمرات
ومبهمات ومعارف سائره‌نك تعریفده اندراجنی ملاحظه‌یه مبنیدر زیرا مثلا. انا. لفظی انجق
اشخاص معینه‌ده مستعمل اوله‌رق انا دینلوب لابعینه متکلم مراد اولنمق صحیح اولمامسیله افراد
معینه‌ده استعمالی شرط ایلمشدر   وبونلردن منفردا بربسنه موضوعدر دینلسه وضع اولندیغی
فردك غیریسنده مجاز اولمق لازم کلوب وعلی الانفراد موضوعیتی اختیار اولنسه بوصورتده وضع
واحدله موضوع اولمیوب بلکه بعدد افراد المتکلم اوضاع متعدده ایله بالاشتراك هر برلرینه
موضوع اولمق لازم کله‌جکندن بومحذوردن توقی‌یه مبنی تعریفدن مستفاد اولدیغی وجهله مجموع
افراده شامل اولان برمفهوم کلی‌یه وضع واحد عام ایله موضوع اوله‌رق لکن مفهوم کلی‌یه
وضعدن غرض مفهوم کلیده استعمالی اولمیوب بلکه افراد معینه‌سنده لزوم استعمالی اعتبار
اولنمشدر   الحاصل جمهور عندنده اسماء اشارات ومضمرات وموصولات وحروف تعریف جمیع
افراده شامل اولان برمفهوم کلی‌یه موضوع اولوب فقط افراد معینه‌سنده استعمالی شرطدر

وشارحك ايراد ايلديكى تعريف مذكور بو معنايه اولوب ومنتخب شارح بو مذهبدر لكن حق اولان
بعض فضلانك ذهابى وجهله معرفه وضع واحد عام ايله هر برفرده موضوع اوله رق • ماوضع
لشئ بعينه • ايله تعريف اولنمشدر وبوصورتده افراددن هيچ برنده مجاز وتعدد اوضاعده اشتراك
لازم كلمزو اكر قول اول صحيح اولسه • انا • و• انت • و• هذا • مثللو حقايق اولميان مجازات اولمق
ايجاب ايدردى زيرا ماوضع لهلرى اولان مفهوم كليده مستعمل اولميوب وبلكه قطعا استعمالى
صحيح اولمز بوايسه مستبعددر ونوجهله مستبعد اولمزكه اكر بويله اولمق لازمكلسه تفصيلاتى
مرور ايتديكى اوزره مجاز ايچون حقيقتك لزوم وعدم لزومندن طولايى ائمهٔ لغت بيننده اختلافه
محل اولميوب وعدم لزومنه قائل اولنلر امثلهٔ نادره يه تمسك ايتمزلر ايدى اشته تعريف معرفه ده سيد
شريف قدس سره طرفندن ايراد اولنان كلامك ايضاحاتى بومركزده اولوب لكن طرف
جمهوردن معرفه نك مفهوم كلى يه موضوعيتدن مراد جزئياتدن برجزئيده تحقق حيثيتدن
مفهوم كلى يه وضعى اولوب مفهوم كلى يه كلى اولديغى حيثيتدن موضوع ديمك اولمديغى جوابى
مخلص اعتراض اوله رق بومعناجه مفهوم كليده استعمالى مجاز وجزئياتنده استعمالى حقيقت اولوب
اختلاف رأيين لفظى اولمش اولور ستير اولميه كه حقيقت تعريف مخاطبك معلومى اولان شيئه
اشارتدر و • معرفه • ذاتا متعين وعندالسامع معلوم اولان برامره معلوم ومتعين اولديغى حيثيتدن
كندوسيله اشارت اولنان لفظدر و • نكره • من حيث ذاته متعين اولوب لكن هرنقدر فى نفسه
معهود ومتعين ايسه ده ملاحظهٔ تعينى قصد اولنميان امره كندوسيله اشارت قلنان لفظدر زيرا
مصاحبت تعين ايله ملاحظهٔ تعين بيننده فرق واردر شويله كه الفاظدن فهم معانى انجق وضعه
علمدن صكره اولديغى جهتله مدلول الفاظ اولان معانينك عند السامع لزوم تميز وتعينى ضرورى
اولمسيله ايمدى براسم برمعنايه دلالت ايلدكده اكر اومعنانك عندالسامع متميز ومعهود اولديغى
اومعنى ايله ملحوظ اولورسه يعنى متكلم اشبو جهت تميزى دخى ملاحظه ايدرسه اسم مذكور
• معرفه • در واكر معناى مذكور ايله جهت تميزى ملحوظ اولمزسه • نكره • اولور ومعرفه ده
مشار اليه اولان اشبو تعين اكر جوهر لفظدن مستفاد اولورسه علمدر علمده مثلا انسان كبى اكر
معهود جنس اولورسه علم جنس واكر زيد وعمرو امثالى حصه اولورسه علم شخصدر واكر تعين
مذكور جوهر لفظدن مستفاد اولمزسه اوحالده تعينى مفيد اوله جق برقرينهٔ خارجيه دن لازمدر
بوقرينه ده اكر اشارت حسيه اولورسه اسماء اشارتدر واكر خطاب يعنى غيره توجيه كلام
اولورسه مضمراتدر واكر نسبت اولورسه بوده خبريه واضافيه يه منقسم اولوب اكر خبريه
اولورسه الذى والتى كبى موصولات واكر نسبت اضافيه اولورسه غلام زيد امثالى معارف
مذكوره دن برينه مضافدر واكر قرينه حرف تعريف اولورسه بوده ياحرف ندا اولوب
منادى وياخود لام اولوب معرف باللامدر معرف باللامده اكر كندوسيله مفهوم مدخولندن
حصهٔ معينه يه اشارت اولنورسه لام عهد خارجى واكر مدخولنك نفس مفهومنه اشارت اولنورسه
لام جنسدر ومعرف باللامك ديكر ايكى قسمى اولان لام استغراق ايله عهد ذهنى جنسك فرعيدر
اشته بوتقرير معلوم اولديسه ايمدى علمدن ماعداسنده اولان تعين خارجدن مستفاد اولديغى جهتله
نوع عمومدن خالى اولمديغندن ياعندالسامع خارجدن متعين اولان جزئياتنده استعمال اولنمق شرطيله
مفهومات كليه يه موضوعدر ديرز متقدمون وشارح رحمهم الله بومذهبه ذاهب اولمشلردر
وياخود وضعه آلات اولمق اوزره امر كلى ملاحظه سيله جزئيات مذكوره يه موضوعدر
ديرز قاضى عضد كبى متأخرون وسيد شريف رحمهم الله بو مذهبه ذاهب اولمشلردر وشارح
مرحوم حقيقت تعريفى بيانده • جعل الذات مشارا بها الى خارج اشارة وضعية • ديو اتيان ايلمشدر
• ذات • ايله مراد محكوم عليه وبه اولمقلغه صالح اولان معناى مستقل بالمفهوميتدر كه معناى اسمدن
عبارتدر وكندوسيله خارجه اشارت اولنان شى ذاته دال اولان لفظ اولوب وكلام شارحده مشار بها

اولمقلغك ذاته نسبتى بطريق المجاز در ايمدى كلام مذكورك معناسى حقيقت تعريف اسمى برحيثيتده
قيلمقدر كه ذهن مخاطبده ثابت اولان مدلول اسمدن خارج برامره يعنى مدلول اسمك عند السامع
معلوم اولمقلغنه كندوسيله اشارت اولنه وبو اشارتده وضعك مدخلى اولوب بواسطة القرينه اولميه
ديمكدر بوصورتده • الى خارج • قوليله مجموع نكرات خروج ايدر و• اشارة وضعية • قوليله مخاطبك
معلومى اولان برمفهومه مخاطبك معلومى اولديغى حيثيتدن كندوسيله اشارت اولنان نكره خروج
ايلر زيرا نكره ده بواشارتك وقوعى قرينه ايله اولوب وضع ايله دكلدر اويله اولنجه ذهن مخاطبده
اولان شيئه بحسب الوضع اشارت نكره ومعرفه دن هر برلرنده موجود اولوب وبحسب الوضع
خارجه اشارت معرفه يه خاصدر بومقامده خلاصهٔ كلام سيلكوتى بوندن عباره اولوب فوائد
عظيمه سى جهتله ترجمه سى التزام وضرورى اطناب كلام اولنمشدر مصنف رحمه الله اشبو
مسند اليه بابنده تعريفى تنكيره تقديم ايلمسى مسند اليهده تعريف اصل ومسندده بالعكسدر يعنى
مسند اليهده عند السامع امر معين اوزره حكم راجح ومسندده رجحان خلافى واضحدر زيرا مسند
اليه مقصود مفهومنك برشيئه ثبوتنه مستند وتعريف بو مقصود اوزره زائد اوله رق برداعى يه
محتاجدر ومسند اليهى تعريفده نكتهٔ عامه مخاطبه اتم فائده يى مفيد اولمقدر زيرا آنفا ايضاح
اولنديغى اوزره اخباردن غرض حكم ويالازم حكمى مخاطبه تبييندن عباره اولوب لازم حكم ايسه
بنه حكمدر زيرا اولده متكلم طرفين بيننده وقوع نسبتله حاكم اولديغى كبى لازم حكمى افاده ده دخى
وقوع نسبته عليله حاكمدر وشبهه يوقدركه برحكمك احتمال تحققنده نه درجه بعديت اولور
ونه مرتبه استبعاد اولنورسه حكم مذكورى اعلامده اولان فائده او مقدار اقوى اولور ومسند اليه
من جهة التخصيص تزايد وتعين وتفرد ايتدكجه اوزرينه اجرا اولنان حكم دخى من جهة البعد ترقى
وتزايد ايدر وبو قاعده قاعدهٔ بديهيه دن اولوب مثلا • شئ ما موجود • و• زيد حافظ للتورية • قوللرى
بيننده بوفرق ظاهردر زيرا امر شايع اولان وجود ايله شئ شايع اوزرينه حكم امر مستبعد
اولميوب لكن شخص معلوم زيدك حافظ توريه اولمسى محل استبعاد اوله رق شخص معلوم
مرقوم اوزره حفظ تورات ايله حكمده اولان بعديت وبونى اعلامده اقوائيت دركاردر اويله اولنجه
متكلمك اتم فائده يى افاده سى اتم تخصيصى مقتضى اولوب مدار اتم تخصيص ايسه كمال تخصيصده
تنصيص اولان تعريفدر ونكره يى • اعبد الها خلق السماء والارض ولقيت رجلا سلم عليكم اليوم
وحده قبل كل احد • تركيبلرنده اولديغى كبى هرنقدر غيريسى مشارك اولميه جق حيثيتده بروصف
ايله تخصيص ممكن ايسه ده لكن معرفه ده اولان تخصيص قوتنده اوله مز زيرا معرفه معين اولديغى
حيثيتدن شئ معينه موضوعه اولمسيله معرفه ده اولان تخصيص وتعيين وضعى اوله رق نفس لفظ
معرفه دن وضعا فهم اولنور واما نكرهٔ مخصصه ايچون حاصل اولان تخصيص وصفك كندوسنده
انحصارنى ملاحظه دن مستفاد اوله رق من حيث المفهوم شيوع باقيدر ستير اولميه كه تعريف
ايچون وجوه مختلفه اولوب وهر برلرى اغراض عديده يه مستند ونكات خاصه ايله مستبد اولمسيله
مصنف رحمه الله ذكر اولنان نكتهٔ عامه نك كتاب ايضاحده ذكريله اكتفا وبومحلده اشبو نكات
خاصه يه ايما ايدرك بيورديلر كه (فبالاضمار لان المقام للتكلم او الخطاب او الغيبة) طرق تعريفدن
مسند اليهى اضمار ايله تعريف مورد كلام اولان مقامك تكلم وياخطاب وياغيبتدن بريله تعبيرى
مقتضى اولمسندن ايچون اولور يعنى مثلا متكلمك كندى طرفندن حكايه ايدوب مسندى نفسنه
اسناد ايتمسى مقتضاى مقام اولمسيله مسند اليهى ضمير متكلم ايراد ايدرك مثلا • انا ضربت • ديمسى
واجب اولور خطاب وغيبت دخى بويله در اقسام معارفدن مضمرى تقديمى اعرف معارف اولديغنه
مبنيدر • فبالاضمار • قولنده • فا • عطف المفصل على المجمل قبيلندن اولوب تقدير كلام • اماتعريفه
فلافادة المخاطب اتم فائدة فبالاضمار لكذا وبالعلمية لكذا • مفادنده اوله رق كلامده مضمر ومقدر اولان
نكتهٔ عامه يى انواع معارفده اولان نكات خاصه نك ايراديله تفصيلدر قال رحمه الله

(واصل الخطاب ان يكون لمعين وقد يترك الى غيره ليعم كل مخاطب نحو ﴿ولوترى اذ المجرمون نا كسوا
رؤسهم عند ربهم﴾ اى تناهت حالهم فى الظهور فلا يختص به مخاطب) واو استينافه محمول اولوب
زيرا مصنف · فبالاضمار· قولنده تفصيل ايچون اولان فاء عاطفه قرينه سيله اولا تعريف مسند اليه
مخاطبه اتم فائدەيى افاده ايچون اولديغنه اشارتله بعده هر برمعارفك تفصيلنه تعرض ايدرك اضمارمقام
مقام تكلم ويا خطاب وياخود غيبت ايچون اولمسنه مبنى ايدوكنى بيان وايراد ايتمسيله بعضا خطاب
غير معينه ترك اولنه رق اتم فائدەيى ·فيد اولمديغى سؤالى ترتب ايلمسنه بناء بو كلام ايله جوابه متصدى
اولمشدر يعنى بحكم الوضع خطابده اصل واوفق وواجب واحق اولان شخص معين ايچون اولمقدر
بوده واحد وزائددن اعم وبو جهتله بحكم الوضع واحد معينه ·انت· كبى صيغهٔ مفرده ايله واثنين
معينه ·انتما· كبى صيغهٔ تثنيه ايله وجماعت معينه‌يه ·انتم· امثالى صيغهٔ جمع ايله خطاب اولنمق واجب
واهمدر وعلى سبيل الشمول اولان جموع دخى جماعت معينه حكمندەدر زيرا شمول استغراقى
تعيين قبيلندن اولمسيله ﴿ياايها الناس اعبدوا ربكم﴾ كريمه‌سى ❊ وكلكم راع وكلكم مسئول عن
رعيته ❊ حديث نبويسى امثالى على سبيل الشمول اولان جملر جماعت معينه حكمنده اوله رق صيغهٔ
جمع ايله خطاب اولنور واصل خطاب معينه اولمسى زيرا وضع معارف عند الجمهور مفهوم كلى يه
ايسه‌ده معينده استعمال ايله مشروطدر نته كيم اختلاف رايينه دائر مسبوق اولان تفصيلاتدن
معلوم اولمشدر   مع ذلك معناى خطاب كلامى حاضره توجيهدن عباره اولمسيله دخى لزوم تعين متبيندر وبعض
كره معينه صالح اولان خطاب على سبيل البدل هر برمخاطبه تعميم ايچون غير معينه ترك وتوجيه اولنور
نته كيم ﴿ولوترى اذالمجرمون نا كسوا رؤسهم عند ربهم﴾ قول شريفنده واقع اولمشدر يعنى ولوترى
لفظ كريمندن مرادمعينه خطاب اولميوب بلكه مراد حال مجرمينك كال فظاعت واشتداد شناعتنى بيان وانلرك
حالات فظيعه‌لرى زير ستيرهٔ خفا واستتارده ممتنع التوارى اوله جق درجهٔ شنيعه‌ده عيون متحسدان
عرصهٔ عرصاته انكشاف وظهورده مرتبهٔ قصوايه بالغ ومتناهى اولمسيله بوحال خسرا تمأل رؤيت
مخصوص شخص واحده خاص اولوب آخرى رؤيت ايتمامك يعنى اهل محشردن بعضيلرى مشاهده
ايدوب وبعضيلرى كورمامك وبوجهتله خطاب مذكوره بعض مخاطب مختص اولوب وبعضيلرى
خطابده داخل اولمامق صورتنده اولميه رق بلكه ذى رؤيت اولان هر برشخص ايچون بوخطابده
مدخل اوله جغنى اتيانيدر · فلايختص به· ضميرى خطابه راجع اولوب بعض نسخه‌ده ضمير تأنيث ايله
· فلا يختص بها· واقع اولمسيله بوصورتده معنى انلرك رؤيت حاللرينه برمخاطب وياخود انلرك حالته
برمخاطبك رؤيتى خاص اولمز مفهومنده وعلى كلا التنديرين مضاف محذوف اولوب · فلا يختص
برؤيتها· مخاطب وياخود · فلايختص بها رؤيت· مخاطب تقديرنده اولور   مصنف ايضاحده
· وقديترك الى غير معين نحوفلان لئيم ان اكرمته اهانك وان احسنت اليه اساءاليك فلا تريد مخاطبا بعينه
بل تريد ان اكرم اليه اواحسن فتخرجه فى صورة الخطاب ليفيد العموم وهو فى القران كثيرنحو ولو ترى
اذالمجرمون نا كسوا رؤسهم الاية اخرج فى صورة الخطاب لما اريد العموم · قوليله توضيح مقام
ايلمشدر يعنى بعض كره · فلان لئيم ان اكرمته اهانك تركيبنده اولديغى كبى خطاب غير معينه ترك واماله
اولنور زيرا بوخطاب ايله برمخاطب معين مراد ايدوبده شخص لئيم فلان اكرامه اهانت واحسانه اساءتله
مقابله‌يى يالكز اوشخص مخاطب معين حقنده اجرا ايلر ديمك اولميوب بلكه مراد فلان لئيم مطلقا
كندوسنه ايثار اولنان مكارم ونعمتى مساوى واهانتله مقابله وهر بر محسن ومكرم حقنده
اهانت واساءتله معامله ايلر ديمك معناى عموميسنى افاده وتنويه سوء معاملاتيله تشهير ملاحظه‌سى ايچون كان
صالح خطاب اولان افرادى احضار واعداد ايله توجيه خطاب ايتمك طريقنده على سبيل المبالغه
اداى مراد ايچون صورت خطابده اخراج واصاغه ايدرسن وبو اعتبار قرآن كريمده بسيار اولوب
· ولوترى اذالمجرمون نا كسوا رؤسهم· كريمه‌سى دخى بوقبيلدن اوله رق صورت خطابده اخراج
اولندرق ارادهٔ عموم ايچون مخاطب معينى عدم اراده‌يه محمولدر   ايمدى مصنفك ايضاحده اولان

اشبو

اشبو كلامنده · ليفيد العموم· قولى · فتخرجه فى صورة الخطاب· قولنه راجع اولميوب · فلا تريد
مخاطبا بعينه· تركيبنه متعلق وصورت اوليده فساد معنى متحققدر شويله كه صورت خطابده اخراج
مفيد عموم اولميوب بلكه مفيد خصوص اوله رق عمومى افاده مفاد صورت خطابدن اخراج
واماله‌ده منصوصدر وكذلك · لما اريد العموم· قولى مدلول كلامه مربوط اولوب يحمل على هذا
لما اريد العموم تقديرنده ومعنى ارادهٔ عمومدن ايچون كلام مخاطب معينى عدم اراده‌يه حمل اولنور
ديمك مفهومنده اولور نته كيم لفظ مفتاحك اشعار ايلديكى مفهوم عباره بوندن عبارەدر
قال رحمه الله   (وبالعلمية)   ·علم· جميع مشخصاتيله برشيئه وضع اولنان لفظه دينور وبوده
مشخصاتى وقوع شركتدن منع ايده جك برشى ايله تصور ايدرك علمى اوشيئه مشخصات مذكوره
ايله برابر وضعدن عبارەدركه شئ مذكور مفهوم كلى اولوب مشخصات مذكوره‌يى ملاحظه‌يه
مرآت اولمش اولور مشخصات ايله مراد امارات تشخص اولوب موجبات تشخص دكلدر زيرا
تشخص بروجه خاص وجود اوزره موجود اولمقدن وياخود وجوده تابع ومقارن اولان شيدن
عباره وشكل وكيف وكم كبى اعراض وصفاتدن هر برلرى تشخص كندوسيله بيلنان امارەدر
·علمية· لفظى مصدر متعدى اولوب جعله علما معناسنه اولديغى وجعل ايسه ايراد ديمكدن عباره
بولنديغى جهتله شارح مرحوم اشبو وبالعلمية قولنى اى تعريف المسند اليه بايراده علما عبارەسيله شرح
وبيان ايلمشدر علمى بقيهٔ معارف اوزرينه تقديمه باعث باعتبار الموصوف معارف سائرەدن اعرف
اولمسيدر   قال رحمه الله   (لاحضاره بعينه فى ذهن السامع ابتداء باسم مختص به)   يعنى مسند اليهى
علم ايراديله تعريف مسند اليهى جميع ماعدا سندن مميز اوله جغى حيثيتده بعينه وبشخصه ابتداء
مسند اليهه خاص اولان اسم ايله ذهن سامعده احضار ايچوندر · بعينه· قيديله مسند اليهى · رجل
عالم جائنى· كبى اسم جنسله احضاردن · وابتداء· قيديله · جائنى زيد وهو راكب· امثالى مسند اليهى ثانيا
ضمير غائب ايله احضاردن احتراز اولوب و·باسم مختص به· قيدى مسند اليهى ضمير متكلم ومخاطب واسم
اشارت وموصول ومعرف بلام العهد واضافه ايله احضاردن احترازدر زيرا بونلردن هر بريسيله
مسند اليهى احضار ممكن ايسه‌ده لكن هيچ بريسى علم كبى باعتبار وضعه غيره اطلاقه صالح اولميه جق
صورتده مسند اليه معينه مختص دكلدر   سؤال اولنورسه كه شخص معينه مختص اولان اسم
انجق علم اولديغى جهتله بوقيد قيود متقدمه‌دن مغنى وبوصورتده ·لاحضاره باسم مختص به· دينلسه
كافى ايدى بعد التسليم جوابنده ديرزكه ذكر قيود تحقيق مقام علميت ايچون اولمسيله بونده جميعسندن
احتراز ممكن اوله جق برقيد بولنمقده بأس يوقدر   وبعض شراحك · ابتداء· قولى مضمر غائب ومعرف
باللام وموصولدن احتراز اولوب زيرا اولينده احضار تحقيقا ويا تقديرا تقدم ذكرى واسطه‌سيله
وثالثده صله‌يه علم وساطتيله‌در ديمسى بجا دكلدر زيرا بوصورت ابتداء قولنك معناسى بنفسه يعنى
بنفس لفظه اولمقلغه موقوف اوله رق معنى وضعه علمدنصكره تقدم ذكر وامثالى شئ آخره توقف
ايتميه جك صورتده احضار ديمك اولور حالبوكه اكر بو معنى مراد اولنسه · ابتداء· لفظنك معناسى من
جهة المآل بعينه · باسم مختص به· قولنك مؤداسى اولور زيرا نفس لفظ ايله واسم مختص ايله احضارك مآلى
شئ واحددر   شارح مرحوم بيوررلركه · بعد اللتيا والتى· بو معناجه قيد مذكور سائر معارفدن
احتراز اولوب بعض مرقومك ذكر ايلديكى شيئه تخصيص ايچون بروجه يوقدر زيرا معينه موضوع
اولان لفظ انجق علم اولوب ماسواسى وضع عام ايله موضوع اوله رق تعيين استعمالده‌در   كلام
شارحده اولان · اللتيا· لفظى فتح لام ايله معمول وضم ايله دخى مستعمل اوله رق التينك تصغيريدر
· اللتيا والتى· ايله بيان دواهى قصد اولندقده داهيهٔ صغيره وكبيره‌نك عظمى شرحى قابل ودائرهٔ
بيانده داخل اولميان برحده واصل اولديغى جهتله مبهم اوله رق ترك اولنديغنى مفيد اولمق اوزره
· اللتيا· اوزرينه · التى· عطف اولنه رق صله سنك حذفى التزام اولنمشدر بوصورتده · بعد اللتيا· نك
معناسى بعد الداهية الصغيرة ديمك اولوب بوراده مراد اولا ابتداء لفظى بنفسه معناسنه حمل وبعده

بنفس اللفظ ايله تفسير وبعده تقدم ذكر امثالى برشى اوزرينه عدم توقفله تقرير وبعده بعد العلم بالوضع ايله تقييد وتنصيص وبعده شيئى بعينه احضارنى مفيد اوله جق قرائنه تخصيصدر وبونلر دواهئ لفظيه‌دن اولديغى جهتله صغيره عد اولنمشدر و «التينك» معناسى وبعد الداهية الكبيرة ديمك اولوب داهيهٔ كبيره‌دن مراد «ابتداء» قولنك باسم مختص قوليله لزوم اتحاديدر وبو داهيه معنويه اولمسيله داهيهٔ كبيره عد اولنمشدر وياخود تصغير تعظيمه حمل اولنه رق اول داهيهٔ كبيره وثانى داهيهٔ صغيره اولمش اولور واشبو بعد اللتيا والتى «لفظينك بوصورتله استعمالنك اصلى برشخص اعرابى برمرأهٔ قصيره‌نك پابند قيد اسارت ازدواجى اولوب نيجه مدت مبتلاى كشمكش مقاسات وشدائدى ومصداق كل قصير فتنه اولان قامت كوتاهندن كنايه اوله رق صيغهٔ تصغير ايله بزم اللتيا تعبيرى عنوان احاديث مكائدى اولديغى حالده برتقريب بوقيد كارد باستخوان رسيده‌دن آزاده وبعده برمرأهٔ رزيلهٔ طويله تزوجيله اولكيدن اشد ومضاعف عقال شدائده پانهاده اوله رق بوندن دخى التى تعبير ايدوب هرنه حال ايسه تطليق ايدرك «بعد اللتيا والتى لاتزوج ابدا» عزيمتنده قرارداده اولمشدر اللتيا ايله مرأهٔ مطلقهٔ قصيره سنى والتى ايله ايكنجى يى مراد ايدوب بين العرب دواهئ صغيره وكبيره‌دن تعبيرده شايع ومشتهر ومثل سائر اولمشدر اويله اولنجه بعض فضلانك تقريرى وجهله اليق واولى اولان ابتداء لفظى مسند اليهك ذكر اولنديغى اول زمانده احضارى مفهوميله تفسير اولنمسيدر وبوقيد سائر معارفده اولديغى كبى ثانئ زمان ذكرنده احضاردن احتراز اولمش اولور زيرا سائر معارف اول زمان ذكرنده انجق مفهومات كليه‌لرينى افاده ايدوب وكلامده مراد اولان جزئياتى افاده‌لرى انجق تقدم ذكر واشارت وعلم ونسبت امثالى كلامده اولان قرينهٔ معينه واسطه سيله تحقق ايدر لكن اشبو بعض اخيرك بيان ايلديكى صورتده دخى قيد مذكورك باسم مختص قيد ثانيسندن اغناسيله تحقيق مقامدن ماعدا فائدهٔ معتد بهادن تعريه سى محذورى منظور اولوب وبونك ايچون ابتداء بيان اولنان وجه وجيهك هم لفظ ابتدانك معناى متبادره محموليتى وهم قيد اولك ثانيدن اغناسى محذوردن سلامتى حسبيله نظر اصحاب اعتبار ونصفتده مقبوليتى ساحهٔ وضوحده در قال رحمه الله (نحو ﴿قل هو الله احد﴾) «الله» لفظ شريفنك اصلى الاله اولوب همزه‌نك حذفى وحرف تعريفك همزه‌دن اعتبار تعويضيله بعده خلاق عالم اولان ذات واجب الوجوده علم قلنمشدر يعنى بلا حرف تعريف اله لفظى حق وباطلدن عام اوله رق مطلقا معبود ايچون اسم اولوب وانضمام حرف تعريف ايله الاله لفظى قبل التعويض والادغام معبود بالحق مفهوم كليسى ايچون اسم وحذف همزه واعتبار تعويض حرف تعريف وادغام ايله الله لفظهٔ جلاله سى ذات بارى تعالى شانه ايچون علم اولمشدر الحاصل «الله» و «الاله» و «اله» لفظلرى بينده فرق معنوى موجوددر شارحك «ثم جعل علما للذات الواجب» اه قولنده «الواجب الوجود الخالق لكل شئ» وصفلرينى ايرادندن غرض وضع علمده لازم اولان احضار ذات معينه‌نك طريقنه اشارتدر زيرا بو وصفلر هرنقدر عند العقل كلى ايسه‌ده نفس الامرده ذاتك لازم مساويسيدر وبعضيلرك الواجب لذاته وياخود المستحق للعبودية له مفهومى ايچون اسم اولوب وبونلردن هربريسى فردده منحصر كلى ومفهوم علم ايسه جزئى اولديغى جهتله لفظ شريف مذكور علم دكلدر ديو زعمى قصور فهم ومجرد سهو وهمه محمولدر زيرا كورمزميسنكه «لا اله الا الله» قولمزلامى عهده حمل ايله لفظة اللهدن فرد معهود اعتبارينه توقف ايتمكسزين كلمهٔ توحيد اولديغى اتفاق ائمهٔ دين ايله درجهٔ جزم وثبوته رهيندر حالبوكه اكر لفظ شريف مذكور المعبود بالحق وياخود الواجب لذاته مفهومى ايچون اسم اوله رق بومفهومدن فرد موجود ايچون علم اولمامق لازمكلسه چونكه مفهوم مفهوم اولديغى حيثيتدن كثرته محتمل اولمسيله كلام مذكور مفيد توحيد اوله‌مز ايدى وهمده مفهوم كلينك اسميدر دينلسه اشبوكلمهٔ توحيدده اله ايله مراد يامعبود بالحق اولوب بوصورتده برشيئى نفسندن استثنا لازمكلور زيرا مفروض

اولان الله ايله دخى مراد بومعنادر بوصورتده مآل لامعبود بالحق الا المعبود بالحق ديمك اولور بو ايسه فاسددر وياخود اله ايله مراد مطلق معبود معناسى اولوب بوصورتده كذب لازمكلور زيرا معبودات باطله چوقدر ايمدى بحسب القرينة الهى معبود بالحق معناسنه حمل ايله الله لفظ شريفى معبود بالحقدن فرد موجود ايچون علم اولمق واجبدر وكلمهٔ توحيدك معناسى لامستحق للعبودية له فى الوجود وياخود لامستحق للعبودية له موجود الاالفرد الذى هو خالق العالم ديمكدر يعنى خبرلا محذوف اولوب الا الله محل اسم لادن بدلدر وصاحب كشافك «ان الله مختص بالمعبود بالحق لم يطلق على غيره» قولنك معناسى بودر يعنى لفظ شريف «الله» معبود بالحق تعالى وتقدس اولان فرد موجوده مختص ديمكدر قال رحمه الله (اوتعظيم اواهانة اوكناية) وياخود مسند اليهك عمليتله تعريفى قصد تعظيم ويا اهانت ايچون اولور مثلا مسند اليهك من جهة المعنى تعظيم وياخود اهانتنى مفيد اوله جق مدح وذمه صالح القابيله ايراد اولنور وياخود اسمك صالح اولديغى معنادن كنايه ايچون اولور «ابولهب فعل كذا» قولى كبى نته كيم تنزيل مبينده ﴿تبت يدا ابى لهب﴾ قول شريفى «يدا جهنمى» معناسنى مفيددر زيرا ابولهبك ابك ولده انتسابى كبى لهبه نسبتى لهبه ملازمت وملابستنه دلالت ايدر مثلا خير وياشر ويافضل وياحربه ملابس اولان كسه حقنده «هوابو الخير» و «ابو الشر» و «ابو الفضل» و «ابو الحرب» ديرلر ولهب حقيقى لهب جهنمدر وابولهبك لهبه ملازمت وملابستى لزوم عرفى ايله جهنمى اولمقلغنى مستلزم اولور بوجهتله ابى لهبدن جهنمى يه انتقال على اختلاف الرأيين ملزومدن لازمه وياخود لازمدن ملزومه انتقال اولمش اولور اول مذهب قوم وثانى مذهب سكاكيدر لكن بولزوم انجق كلامك وضع اولى اولان وضع تركيب اضافى حيثيتدن اولوب وضع ثانئ علميت حيثيتدن دكلدر وعند البلغا كنيه‌لرده معانئ اصليه معتبردر وكنيه‌نك صالح اولديغى معنادن كنايه اولمسى بو اعتبار ايله اولوب يوقسه شخص مرقومك اسمى كرك ابولهب اولسون وكرك زيد وعمرو وياغيريسى اولسون ذات ابى لهبه جهنمى اولمق لازم اولديغى اعتباريله اولمديغنه مثلا ابولهبه اشارتله هذا الرجل فعل كذا دينلسه بوكلامده كنايه‌دن برشى موجود اولماسى دلالت ايدر فاضل محشى سيلكوتى رحمه الله تحقيق مقامده بيوررلركه ابولهب وضع علمى اعتباريله شخص معين عبد العزاده استعمال ووضع اصلى تركيبيسى اعتبار يله ملابس لهب معناسنه انتقال اولنوب بو انتقال واسطه سيله عبد العزانك جهنميلك صفتندن كنايه اولنور شرح مفتاحده ديمشدركه اسم ابى لهب ابى لهب ايله مسمى اولان شخصه اطلاق اولنوب فقط بو اطلاق كندوسندن ملازم لهب معناسنه واندن جهنميلكه انتقال ايچوندر كذلك ابوجهل جاهلدن وابو الخير خيردن كنايه‌در اشته مذهب شارح بودر ومختار سيد شريف اوزره ابولهبك معناى اصليسى ملابست ملازمتله لهبه ملابس ديمكدر زيرا بوراده لفظ اب معناى ملابسده مستعمل اولوب معناى حقيقيسنده مستعمل دكلدر ايمدى ابولهب بونكله مسمى اولان شخص اوزره اطلاق اولنوب انكله ملزومى اولان جهنميلكه انتقال ايچون معناى اصليسى اولان ملابس لهب معناسى مراد اولنمشدر الحاصل سيد شريف عندنده مذهب شارحده اولديغى كبى ابولهبك وضع علميسنده شخص عبد العزايه دلالتدن بشقه برشى مراد اولمامسنده رأيين متفق اولوب فقط جهنميلكدن كنايه اولمقده معناى اصليسى اولان لهبه ملابسته انتقال وساطتى عند الشارح معتبر وسيد شريف عندنده غير معتبر اوله رق بلكه ابولهبك معناى اصليسى اولان ملابس لهب مفهومى معناى علميسيله ملحوظ عد اولنمسيله بوندن ملزومى اولان جهنميلكدن بلاواسطه كنايه اولديغى وابى جهل وابى الخير معناى حقيقيلرنده مستعمل اوله رق بونلرده كنايه اولمديغى مختاريدر وستير اولميه كه طويل النجاد تركيبى كندوسندن طول قامته انتقال اولنمق اوزره معناى ماوضع لهنده استعمال اولنديغى كبى ابولهب دخى معناى جهنمى يه انتقال ايچون بولفظ ايله مسمى اولان شخصده استعمال اولنمشدر يعنى بونك كنايه اولمقلغى معناى اضافيسى اعتباريله تسميه

قلنان كافر معين ايچون علم اولمسنه مخصوص اولوب ولا اكر · رأيت اليوم ابالهب · ديوب ابى لهبك بو وصف جهنمى ايله اشتهارندن ايچون بركافر جهنمى مراد اولنسه · رأيت حاتما · كبى استعاره اولوب كنايه اولمز سيلكوتى مرحوم بيوررلركه بعضيلرك كنايه‌ده معناى حقيقى قصد اولنماز وكنايه‌ده مناط فائده وصدق وكذب انجق معناى ثانيدر حالبوكه بو راده ابو لهب ايله مقصود ذات معيندر ديو اعتراضى رتبهٔ اعتباردن ساقطدر زيرا كنايه · لفظ اريدبه لازم معناه مع جواز ارادته معه · قوليله معرف اولوب يعنى برلفظدركه كندوسيله معناى ماوضع لهنك جواز اراده‌سيله برابر لازم معناسى مراد اولنور بومقامده ايسه معنيندن ايكيسى دخى مقصود اولمسنك جوازى امر صريح ومفتاحده كنايه‌ده معناى حقيقى ايله لازم معناى حقيقيدن مجموعى مراد اولدبغى رهين تصريحدر وبو سؤالى دفعده رضادادهٔ اذن كريمه اولميه‌جق وجوه ايله تحمل اعباء تكلف اولنمش اولمسيله شارح مرحومك · فليتأمل فان هذا المقام من مزال الاقدام · كلاملرى پك بجا واقع اولمشدر قال رحمه الله (او ايهام استلذاذه او التبرك به) وياخود مسند اليهى علميتله تعريف لفظ علم ايله استلذاذى ايهام وياخود انكله سمط تبركه انتظام ايچوندر وياخود تفأل وتطير وسامع اوزره تسجيل خبر امثالى اعلامده اعتبارى مناسب ومعتبر اولان اعتبارات سائره دنناشيدر قال رحمه الله (وبالموصولية) · موصول · الذى والتى وما ومن · وسائر علم نحوده ذكر اولنان كلمه‌لردر مناسب حال اسم اشارتك موصول اوزرينه تقديمى اولوب زيرا عند المخاطب مدلول اسم اشارت قلب وعين ايله ومدلول موصول يالكز عقل ايله رهين استحضار اولمسيله اسم اشارت موصولدن اعرفدر وستير اولميه‌كه موصول وذواللام رتبه‌ده مساوى اولەرق بناء عليه ﴿الذى يوسوس﴾ قول شريفنك ﴿الخناس﴾ ايچون صفتيتى تصحيح كردهٔ مفسريندر وتعريف مضاف مضاف اليهك تعريفنه مساوى اعتبار اولنمشدر فقط عند المبرد اول ثانيدن انقصدر واشبو ذكر ايتديكمز اعرفيت اسم اشارت سيبويهدن منقول اولوب قول جمهور دخى بومركزده اولەرق مذاهب سائره طى كردهٔ قلم موجز المقالدر وموصوليته صالح اولان مقام برشيئك يعنى مسند اليهك بحسب الذهن برجله واسطه‌سيله احضارى صحيح اولمسيدركه اوجله‌نك شئ مشار اليهه انتسابى معلوم اوله زيرا موصولك مقتضاى وضعى انكله برشيدن تعبير واطلاق اولنمقلغه‌دركه اوشى كندوسيچون حاصل اولان حكم ايله محكوم عليه اولدبغى مخاطبك معلومى اولديغنه متكلم معتقد اوله مثلا · الذى معنا غدا رجل بايغ · كلامنده · الذى · لفظ موصوليله معبر اولان شخصك وقت غداده همبزم مصاحبت اولديغنه علم مخاطب معتقد متكلم اولمدقجه لفظ مذكور ايله تعبير اولنمق برمقتضاى وضع غير صالحدر انكچون موصولات عداد معارفده مورود ونكرهٔ موصوفده اولان تخصيص بحسب الوضع اولمدبغى جهتيله واحده مختص اولان نكرهٔ موصوفه معارفدن غير معدوددر ايمدى مثلا · لقيت من ضربته · قولنده اكر · من · موصوله اولورسه معنى · لقيت الانسان المعهود بكونه مضروبا لك · ديمك اولوب واكر موصوفه اولورسه كأن · لقيت انسانا مضروبا لك · دينلمش اولور يعنى من موصوله ملاقات اولنان شخصك مضروب مخاطب اولمقله معهوديتنى مفيد اولوب من موصوفه اشبو جهت معهوديتى غير مفيد اولەرق يالكز مضروب مخاطب اولان برانسانه ملاقات متكلمى مفيددر ومعلوم دركه معرفه‌نك نكره‌دن امتيازى شئ معرفك عند المخاطب معلوم ومعهود اولديغنه بحسب الوضع دلالتدن عبارەدر بوصورتده هرنقدر · من · مضروب مخاطب اولمق وصفيله كسب تخصيص ايتمش اولورسه‌ده لكن بو اختصاص بحسب الوضع اولميوب بحسب الوصفدر زيرا من موصوفه كندوسنده تخصيص اولميان برذاته موضوع اولوب من موصوله‌نك وضعى ايسه مضمون صله ايله تخصص ايتمك وبعينه ذهن سامعده عنوان صله ايله مستحضر ومعرف اولمق محراسنده اولەرق بناء عليه موصول ايچون صالح اولان مقام بومقامدر مصنف رحمه الله مسند اليهك موصول اولمسنى موجب وباعث اولان بواعثك تفصيلاتنه اشارتله بيوررلركه (لعدم علم المخاطب

بالاحوال

بالاحوال المختصة به سوى الصلة كقولك الذى كان معنا امس رجل عالم) يعنى مسند اليهك موصوليتله تعريفى مسند اليهه مختصه اولان احوالدن صله‌نك غيريسى معلوم مخاطب اولمامسندن ايچون اولور · الذى كان معنا امس رجل عالم · كبى زيرا متكلمك افاده‌سنى مراد ايلديكى شخص مرقوم عند مخاطبده اسمى معلوم وعند التكلم حاضر بالمجلس ويابرصفتله معروف كسه اولميوب فقط بركون مقدم برلكده بولنمش اولمسيله مخاطبه تفهيم وتعريفى انجق عنوان صله اولان · الذى كان معنا · تعبيريله اتيانه توقف ايدر مصنفك متكلم ايچون وياخود متكلم ومخاطبدن هربريچون · الذين فى بلاد الشرق لا اعرفهم · وياخود · لانعرفهم · امثالى صله‌نك غيريله معلوم اولميان قسمه عدم تعرضى قلت جدوى وندرت وقوعنه مبنيدر قال رحمه الله (او استهجان التصريح بالاسم او زيادة التقرير نحو ﴿وراودته التى هو فى بيتها عن نفسه﴾) وياخود موصوليتله تعريف اسمك صريحا ايرادنى استهجان واستقباحدن ايچون اولور · ماخرج من السبيلين ناقض الوضوء · كبى زيرا سبيليندن خارج اولان شيئك غائط وبول كبى اسملرينى تصريح مستهجن وقبيحدر وياخود مساق كلام اولان غرضى زيادهٔ تقرير ايچون اولور نته‌كيم حضرت يوسف عليه السلامه حضرت زليخا رضى الله عنها دامنچين وصال اولديغى حكايه‌ده وارد اولان ﴿وراودته التى هو فى بيتها عن نفسه﴾ قول شريفنده واقع اولوب · وراودت · زليخا يوسف عليه السلام تقديرنده‌در مراوده جاء وذهب معناسنه اولان راد يروددن صيغهٔ مفاعله‌در وحضرت زليخادن مجيء وذهابك عدم وقوعى جهتيله مراوده مخادعه‌دن استعارهٔ تبعيه وياخود تمثيليه طريقيله مجازدر مفهوم لطيفى جناب زليخا حضرت يوسف عليه السلامه لاجل نفسه ايقاع خداع ايدوب كأن برشخصك كف تملك وتصرفندن اخراج واضاعه‌يه قائل ورضاداد اولمديغى بضاعه‌نك اخذ واختلاسنه رفيق تصورتله اعمال حيل ومخادعه‌ده بولنورسه زليخا دخى اوويره ده معاملهٔ دلفريب اجرا ايلديككى حكايه‌در الحاصل مراد زليخا اولان مواقعه حاصل اولمدبغى جهتيله حقيقة مخادعه تحقق ايتميوب بلكه كلچين وصالى اولمق آز وارزوسيله حق يوسفده اعمال لطايف الحيل ايله فعل مخادعى اجرا ايتمش اولدى ايمدى كلام مذكور جناب صديقك تحقيق نزاهت فعل وطهارت ذيلنه مسوق اولوب وجناب يوسف صفه نشين بيت زليخا واول سوزندهٔ تنورهٔ عشق وشوق ايچون مولى اولمسى زليخانك نيل مراد مراوده‌يه قوت تمكننى موجب حالاتدن اولديغى حالده حضرت صديقك ابا ومباعدت وعدم انقياد ومطاوعتى امر فحشادن غايت نزاهت وكمال عصمتنى مؤيد ومثبت اولمسيله · التى هو فى بيتها · عنوان صله‌سيله تعبير · امراة العزيز · وياخود · زليخا · امثالى تعبيرات ايله تأديهٔ معنادن زياده توفيهٔ غرضه اوفق واداللدر بعضيلر مصنفك · او زيادة التقرير · كلامنى زيادهٔ تقرير مسنده حمل ايدرك يوسف عليه السلامك بيت زليخاده اولمسى فرط اختلاط والفت جهتيله عنوان صله مراوده‌يى زيادهٔ تقريرى موجب اولمسيله تنوير مدعا ايلديلر وبعضيلر بلكه مسند اليهى تقرير اولوب زيرا زليخا وامرأهٔ عزيزده ديكر مرأه‌نك وقوع اشتراكى امر ممكن اولمسيله بونلردن بريله تعبير اولنسه مسند اليه التى هو فى بيتها تعبيرنده اولديغى كبى تقرر وتعين ايتمزدى زيرا التى هو فى بيتها واحدهٔ معينه ومشخصه‌در ديديلر ولكل وجهة ومسند اليهك غيريده مساق كلام اولان غرضى زيادهٔ تقريرده شاعرك بيت ❊ اعباد المسيح يخاف صحبى ❊ ونحن عبيد من خلق المسيحا ❊ بيتى نصدر · صحبى · يخاف فعلندن فاعل و · عباد · مفعولدر و · ونحن · صحبيدن جملهٔ حاليه واستفهام انكاريدر · مآل بيت · بنم اصحابم عباد مسيح اولان نصارادن خوف ايتمزلر زيرا بز خالق مسيحك عبادى يزالبته عباد خالق عباد مخلوقدن خائف وعاجز دكالردر · اولئك حزب الله فان حزب الله هم الغالبون · ديمكدر زيرا بيت مذكورده · نحن عبيد من خلق المسيحا · تعبيرى انلرك نصارادن عدم خوفنه · نحن عبيد الله · تعبيرندن ادلدر ومشهور اولان آية مذكوره يالكز زيادهٔ تقريره مثال اولوب لكن صاحب مفتاحك كلامندن زيادهٔ تقرير واستهجان تصريح

اسمدن هر برسیچون مثال اولدیغی فهم اولنور زیرا کتابنده • اوان یستهجن التصریح او ان
یقصد زیادة التقریر نحو وراودته الایة • دیوب بعده • والعدول عن التصریح باب من البلاغة •
دیو بیان ایله حکایۀ شریحی ایراد ایلمشدر اکر عندنده نظم مذکور زیادۀ تقریر و استهجاندن
ایکیسیچون مثال اولمامق لازمکلسه زیادۀ تقریرك ذکرنی حکایۀ شریحدن تأخیری اقتضا ایدردی
زیرا حکایۀ شریح مثال استهجان اولدیغی صریحدرکه برکسه شریح عندنده برشیئی اقرار
و بعده انکار ایتسیله منکره نسبت حمق وکذبی تصریحدن عدول ایله • شهد علیك ابن اخت
خالتك • دیمشدر قال رحمه الله (او التفخیم نحو ﴿ فغشیهم من الیم ما غشیهم ﴾) یاخود
موصولیتله تعریف مسند الیه تفخیم وتعظیم ایچوندر نته کیم ﴿فغشیهم من الیم ماغشیهم﴾ نظم جلیلنده
قوم فرعونی ستر وغشی ایدن مادن ماء موصول ایله تعبیر بیورلمشدر نظم مذکورده
من حیث الکمیة تعظیم ماء مجتمعك کثرتی و برقاچ نوع عذابی تضمنی جهتندن ومن حیث الکیفیة
اولان تعظیم ستر وغشیانده کمال سرعت وقوم مذکوردن برفرد ساحل سلامته پیوسته اولهمیوب
جملهسنی احاطه وغیبوبت جهتندندر وابو نواسك • شعر • ❊ ولقد نهزت مع الغواة بدلوهم ❊
واسمت سرح اللحظ حیث اساموا ❊ وبلغت مابلغ امرء بشبابه ❊ فاذا عصارة کل ذاك اثام ❊ قولنده
اولان • مابلغ • لفظی دخی مسند الیه اولمیه رق باب تفخیمدندر • نهز دلو • قربهیی املا ایچون ماء بئری
ضرب وتحریك اولوب مرادسعی و کوششدر • اسامه • مواشی یی رعی ایچون مرعایه سوق واخراجدر
• سرح • مال سایم یعنی رعی ایدن حیواندر • لحظ • نظر معناسنهدر و • سرح اللحظ • صفتك
موصوفه اضافهسی قبیلدن اولوب بعضیلر سرح لحظی نظر سریع ایله تفسیر ایتمشلردر و • عصاره •
عصیر عنب امثالی برشیئك حاصل وخلاصهسیدر • اثام • فتح همزه ایله اثم ویاخود عقوبت معناسنهدر
حاصل معنی ارباب هوا وغواتله همبزم مصاحبت اولوب لذات نفسانیهیی تحصیلده برمرتبه سعی
بایغ ایلدمکه انسانك وقت شبابده رسیده اوله بیلهجکی نهایت مبلغه واصل والحاصل مجموع اسباب
عیش ونوشی اعداد ایله عنفوان شبابه عائد اولان اطوار سفه وآرامشك الکزیدهلرینه نائل اوله رق
عاقبت بومساعئ بیسود جاهلانهنك حاصلی اثم وضلال وعقوبت ووبال اولدیغنه وقوف ایله سنه غفلت
محض خسارتدن بیدار اولدم دیمکدر قال رحمه الله (اوتنبیه المخاطب علی خطاء نحو ❊ ان الذین
ترونهم اخوانکم ❊ یشفی غلیل صدورهم ان تصرعوا) ویاخود مسند الیهك موصول ایراد اولنمسی
مخاطبه خطاسی اوزره تنبیه ایچوندر نته کیم عبدة بن طبیبك وعظ ابناسنه دائر اولان قصیدهسندن
❊ ان الذین ترونهم ❊ الی آخره بیتنده واقع اولمشدر • صرع • یره القا ایتك معناسنه اولوب هلاکدن
ویاخود حوادثه اصابتدن کنایهدر • مآل بیت • ای فرزند دلبندلرم تحقیقا اوکسهلرکه سزانلری مسارح
انظار اعتبارده راتبه خوار اخوت و برادری ایتمکده ونظر شفقتله کوزتمکدهسز انلر برطائفۀ سخیفۀ
ناهموارلردرکه حرارت غیظ وحسد درونلری انجق سزك غرقاب لجۀ هلاك ونایاب ویاخود باران حوادثله
مصاب اولمکزله شفایاب اولور یعنی انلر اخوان دکل بلکه دشمن جانکزدر دیمکدن عبارهدر ایمدی
بو بیتده مسند الیهدن • الذین ترونهم اخوانکم • تعبیری انلر حقنده ظن اخوتده اولان خطالرینه تنبیه
اولوب اشبو تنبیه • ان القوم الفلانی یشفی • الی آخره قولنده موجود دکلدر زیرا صلهنك انتفاسی
معلوم واعتقاد اخوتلرینك بطلانی مجزوم اولمق ایچون صلهنك تحقق اوزرینه صلهیه منافی اولان
کیفیت غیظ وعداوتلری ترتب ایتدیرلمشدر صاحب مفتاح بو بیتی وجه بناء خبره ایما تنبیه علی الخطایه
ذریعه قاعسی قبیلندن عد ایلیوب مصنف ایضاحنده بو بیتده وجه بناء خبره ایما اولمیوب بلکه
بونده نقیض خبرك موصول اوزره بناسنه ایما اولمق بعید اولمز دیو قول صاحب مفتاحی رد ایلمشدر
وشارح مرحوم صدد جوابده دیمشدرکه عرف وذوق شاهد صادقلردرکه مخاطبونك اخوان
خلص ظن ایتدکلری برجماعتی حین ایرادده • ان الذین تظنون اخوانکم • یعنی سزك اخوانکز ظن
ایتدیککز کسهلر دینلسه بو کلامده مسند الیه اوزرینه بنا اولنهجق خبر اخوته منافی ومحبته مباین

برامر اوله جغنه ایما اولور بوجهتله بیت مذکورده بحسب العرف والذوق وجه بناء خبره اشارت
حاصلدر قال رحمه الله (او الایماء الی وجه بناء الخبر نحو ❊ ان الذین یستکبرون عن عبادتی
سیدخلون جهنم داخرین ❊) ویاخود مسند الیهك موصول اوله رق ایرادی وجه بناء خبره
یعنی موصول ایچون اثبات اولنان خبرك وجه بنا وثبوتنه ایما ایچوندر وجهدن مراد طریقدر • عملت
هذا العمل علی وجه عملك وعلی جهته • دیرسن شو عملی سنك طرز وطریق عملك اوزره ایشلدم
دیمکدر یعنی مسند الیه اوزره بنا اولنهجق خبر ثواب وعقاب ومدح وذم وغیریسندن قنقی وجه
وطریقدن اوله جغنه ایما ایچون اتیان ایدرسن وحاصلی فاتحۀ کلامی اهل ذکا وفطانت اولان کسه
خاتمهسی اوزره متنبه اوله جق وجه اوزره ایراد ایلرسن علم بدیعده اولان ارصاد دخی بو اسلوبده
اولوب شاعرك اول بیتده عجزه دلالت ایدهجك برشیئی اتیان ایلمسندن عبارهدر ❊ اذا لم تستطع
امرا فدعه ❊ وجاوزه الی ماتستطیع ❊ بیتی کبی لکن ارصاد محسنات لفظیهدن اولوب
مانحن فیهه نکات معنویهدندر نته کیم ﴿ ان الذین یستکبرون عن عبادتی الایة ﴾ نظم جلیلنده
واقع اولمشدر زیرا اشبو نظم جلیلده مسند الیه اولان • ان الذین یستکبرون • قول شریفی اوزرینه
بنا اولنان خبر عقاب واذلال جنسندن اولدیغنه ایما متحققدر شویله که عبادتدن استکبار ایدنلر
حقنده بنا اولنهجق خبر جنس عقابدن اوله جغی امر معلوم وانلرك اسماء اعلامی ذکر اولنسه
بو اشارت حاصل اوله میهجغی مجزومدر و بو اعتبار هر براسانده شایع وذایع اوله رق مثلا پادشاه
زمانك اوصاف عادلانهسیله مقدمه پرداز اولنان برکلامك مبناسی افادۀ عمرانئ مملکت واتیان
آسایش رعیته ویاخود منافع عامهیی موجب برنو اثر اختراع وتأسیسنه دائر اولدیغی مستفاد اولور
قال رحمه الله (ثم انه ربما جعل ذریعة الی التعریض بالتعظیم لشانه نحو ❊ ان الذی سمك السماء
بنی لنا ❊ بیتا دعائمه اعز واطول) ومسندالیهك وجه بناء خبره ایما ایچون ایثار موصولیتدن مقصود
بعضا مجرد ایماء وجه بناء خبردن عباره اوله رق شئ آخره توسل مراد اولنمدیغی مثللو بعض کره دخی
بعد حصول الایما اوزرینه اعتبارات لطیفه تفرع ایدرك من جملة تعظیم شان خبره تعریض واشارته
وسیله قلنه رق وجه بناء خبره ایما مقصود بالذات اولماز نته کیم شاعر فرزدقك • ان الذی
سمك السماء الی آخره • بیتنده واقع اولمشدر • سمك • رفع معناسنهدر • بیت • ایله کعبۀ معظمهیی
ویاخود بیت شرف ومجدی مراد ایلمشدر • اعز واطول • لفظلرنده مفضل منه مقدر اولوب • اطول
من دعائم کل بیت • تقدیرندهدر ایمدی • ان الذی رفع السماء • موصولی اوزره بنا اولنهجق خبر
رفعت وبنا جنسندن اولدیغنه ایما اولوب • ان الله • ویاخود • ان الرحمن بنا لنا • تعبیرنده بو ایمانك
عدم حصولی محقق و بو ایماده بناء بیت مذکور رفعت وعظمتنده نفی عدیل ونظیر ایدن مبانئ رفیعۀ
آسمانی ید قدرت ومحض مشیتیله رفع وبنا وایجاد واعلا بیورن ذات واجب ذی القوة المتینك فعلی
ومؤثر واحدك اثرلری اولدیغیچون تعظیم بناء بیته تعریض واشارت متحققدر قال رحمه الله (اوشان
غیره نحو ❊ الذین کذبوا شعیبا کانوا هم الخاسرین ❊) یاخود خبرك غیریسنك شاننی تعظیمه
تعریض اولنور ﴿ الذین کذبوا شعیبا الایة ﴾ نظم جلیلنده اولدیغی کبی زیرا بو نظم جلیلده قوم شعیبدن
• الذین کذبوا شعیبا • موصولیله تعبیرده طریق بناء خبر خیبت وخسراندن انبا ایدهجك شی اولدیغنه
ایما و بو وسیله ایله شان شعیبه تعظیم واردر و بوده ظاهردر و بعضا اهانت شان خبره ذریعه قلنور
نته کیم • ان الذی لایعرف الفقه قد صنف فیه • کلامنده واقع اولمشدر ویاخود اهانت شان غیره ذریعه
قلنور • ان الذی یتبع الشیطان فهو خاسر • کبی و بعضا تحقیق خبره ذریعه اولور بیت ❊ ان التی ضربت
بیتا مهاجرة ❊ بکوفة الجند غالت ودها غول ❊ کبی • مهاجرة • لفظی التیدن حالدر • کوفة الجند • بلاد عجمدن
بر بلدهنك اسمی اولوب انده جند کسرا اقامه اولندیغی جهتله کوفة الجند اطلاق اولنمشدر • غالت • اهلکت
معناسنهدر ایمدی بو بیتده مسند الیهك کوفهده ضرب و بناء بیته مباشرت واوحله اختیار هجرت ایدن
مرأه ایدوکی مفید اولان التی ضربت اه موصولیله اتیان اولنمسنده بوکا بنا اولنهجق خبر مرأۀ مذکورهنك

وطندن زوال محبت وانقطاع مودتندن انبا واشعار ایدر شی اولدیغنه ایماوار در و بعده بو ایما زوال محبت
وطنیه یی تقریر و تحقیق ایدوب کأن زوال محبتـه برهان اولمش اولور زیرا مکان مهاجرتده اختیار یله
تأسیس بیت و مسکن زوال محبت وطنیـه دن لازمکاور وعقلا ملزوم لازمه دلیـل و برهاندر اشـته
تحقیـق خبرك معناسی بودر وبو ایضاحات ایله تحقیـق خبرله طریق خبره ایما بیننـده فرق ظاهر
اولوب مصنفك اشـبو معنیین بیننده فرق ظاهر اولمامسیله نه کیفیتده طریق خبره ایما تحقیـق خبره
ذریعه قلنـور دیو ایضاحده اتیان ایلدیکی اعتراضی رهین سـقوطدر کورمز میسـنکه • ان الذی
سمك السماء • الی آخره و • ان الذین ترونهم • الی آخره بیتلرنده تحقیق خبر متحقق اولمیه رق ایماموجوددر
و بعض کره وجه بناء خبره ایما خطا اوزره تنبیهه ذریعه قلنور نته کیم • ان الذین ترونهم • بیتنده شارح
مرحومك اتیان ایلدیکی جوابدن معلوم اولمشیدی بو مقام مطارح انظار اولمسیله محل تدقیق وتأملدر
وفاضل علامه یعنی شارح مفتاح شرح مفتاحده وجه بناء خبره ایماده اولان وجهی علت وسببله تفسیر ایدوب
﴿ ان الذین آمنوا لهم درجات النعیم ﴾ قول شریفنـده دخی ظاهر اولان بودر زیرا ایمان درجات نعیمه
سـبب وعلتدر بعده علامهٔ مشار الیه سـکاکی رحمه اللهك • ثم یتـفرع علی هذا اعتبارات لطیفة
ربما جعل ذریعة الی کذا وکذا • قولی مسـند الیهك وجه بنـاء خبره ایما ایچون موصول قلندیغنـه
اشـارتدر دیو تصریح ایدوب اولحالده • ان الذی سمك • اه و • ان التی ضربت • اه و • ان الذین
ترونهم • اه امثالنـده شیئك عدم تحققندناشی دوچار مضیق اشـکال اولمشدر وکندوسی بو اشکاله
تعرض ایتیـوب لکن بعض اهل فن وجهی علتـله تفسـیرده علامهٔ مشار الیهك اثرینه تبعیتله برابر
اشـکال مذکـوردن هرب وتوقی ایدرك سـکاکینك • ثم یتفرع علی هذا • قولیله مرادی بونلر
من غیر اعتبار الایماء مسـند الیهك موصول ایرادی اوزرینـه تفرعنی بیاندن عباره اولوب بو صورتده
کلام سکاکیدن ابیـات مذکوره ده وجه بناء خبره ایما واردر دیمك لازم کلیه جکنی ادعا ایتدیلر حالبوکه
سوق کلام سکاکی بو رأیك عنداهل الانصاف فسادی اوزره منادیدر و بعض کـره موصول ایله
تعظیم ویا تحقیر ویا ترخیم امثالی بر خصوص اوزرینـه حث و ترغیب قصد اولنـور • جاءك الذی
اکرمك • ویاخود • اهانك • ویاخود • الذی سبی اولاده ونهب امواله • کبی و بعض کـره
تهکم واستهزاء ایچون اولور ﴿ یا ایها الذی نزل علیه الذکر انك لمجنون ﴾ کبی و بو بابك اطائفی
خارج دائرهٔ ضبط و احاطه در قال رحمه الله (و بالاشارة) دخی مسـند الیه اسم اشارت اوله رق
ایرادیله معرف قلنـور وبوده مقام مسـند الیهك اسم اشـارت اولمقلغنه صالح اولوب و اسم اشـارت
اولمسـنی موجب ویا مرجح اوله جق برغرضه تعلق و اتصـال ایلدیکی حینـده اولور اسم اشـارته
صالح اولان مقام مسـند الیهك اشارت حسـیه و اسطه سـیله ذهن سامعده احضاری صحیح اولمسیدر
اشارت حسیه نك معناسـی ید ویا جوارح اخری ایله اشـا رتدر زیرا اسماء اشارتده اصل اولان مشاهد
ومحسـوس یعنی عنـد المتکلم حاضر و مبصر اولان شیٔ قریب و یا بعیـده اشـارت اولنمقدر ایمدی
اکر اسـم اشارتله فی نفسـه محسوس ومبصر اولوب لکن مشاهد و مستحضر اولمیان شیئه اشـارت
اولنور سـه ﴿ تلك الجنة التی ﴾ کبی ویاخود عادة احساس ومشاهدهسـی یعنی ابصار و حضوری
مستحیـل اولان شیئه اشـارت اولنور سـه ﴿ ذلکم الله ﴾ و ﴿ ذلك مما علمنی ربی ﴾ کبی
بو صورتلرده اولان اشـارت شیٔ مشار الیه مشاهد کبی اتخاذ قلنمسنه و اشـارت عقلیه اشـارت حسیه
منزلهسـنه تنزیل اولنمسنه ابتنا ایدلمش اولور ومسند الیهك اسم اشـارت اولمسنی موجب ویا مرجح
اولان غرضك تفصیلنه اشـارتله مصنف رحمه الله بیوررلرکه (لتمییزه اکمل تمییز نحو • هذا ابو الصقر
فردا فی محاسـنه •) یعنی مسـند الیهك اشـارتله تعریفی مسـند الیهی اکمل تمییز ایله تمییز و تعیین
ایچوندر اکمل تمییـزدن مراد قلب وعین ایله اولان تمییـز اولوب زیرا مشاهدهٔ عیانیـه وعقلیـه ایله
اولان تمییزك مافوقنـده اکمل تمییز اولمدیغی بدیهی و بونك حصولی اسـم اشـارته منحصردر نتـه کیم
ابن رومینك ❊ هذا ابو الصقر فردا فی محاسنه ❊ من نسـل شـیبان بین الضال و السلم ❊ قولنده واقع

اولمشدر • فردا • مدح ویا حال اوزرینـه منصوبدر • من نسـل شـیبان • خبر ثانی ویاخود حال
اولوب شـیبان بن ذهل وشیبان بن ثعلبه ایکی قبیله نك اسمیدر • ضـال وسـلم • بادیه ده ایکی شجره
و بودخی قبیلهٔ مذکوره نك بادیه نشـینان عرب خلصدن اولملرندن کـنایه در زیرا عندالعرب فقد
عز وضیـاع شـرف حضر وتمدنده در • حاصل بیت • مقصود بالاشـاره ابو الصقر کنیهسـیله مکنی
ومعروف اولان ذات اوله رق محاسن ذاتیه سـنده انفراد واسـتبدادیله بادیه پیـایان عربان ونسـل
شـیباندن اولدیغی بیاندر ایشـته بو بیتده مسند الیهك اشـارت حسـیه واسطهسـیله حصول اکمل
تمییزی غرضندناشی اسماء اشارتدن بولنان هذا لفظیله ایراد اولنمشدر قال رحمه الله (او التعریض
بغباوة السامع کـقوله • اولئك آبائی فجئنی بمثلهم • اذا جمعتنا یا جریر المجامع) ویاخود مسند الیهك
اسم اشـارتله تعریفی غباوت سـامعه تعریض ایچون اولوب کأن شعور سـامعك ادراك غیر محسوسه
عدم کفایتنـه ایما اولور فرزدقك • اولئـك ابائی • اه قولنـده اولدیغی کبی • فجئنی بمثلهم • قولنده
اولان امر ﴿ فأتوا بسورة من مثـله ﴾ نظم جلیلنده اولدیغی کبی تعجیز ایچوندر • مجامع • محاسـن
معناسـنه اولوب جمعتنا ایچون فاعلدر مفهـوم بیت ذوات مشـار الیهم آبا و اجدادی اولوب تعـداد
محاسـن ومفاخرده اتیان امثـال ونظائرلری مستحیل بولندیغی مفاخرتندن عبارهدر آباسـی عظـام
فخره وغیر مبصره اولدقلری حالده غبـاوت سـامعه اشارت ایچون محسـوس کبی اسم اشـارتله ایراد
اولنمشدر قال رحمه الله (او بیان حاله فی القرب او البعد او التوسـط کقولك هذا او ذلك او ذاك
زید) ویاخود مسـند الیهی اسم اشـارتله تعریف مسـند الیهك قرب و بعد وتوسـطده اولان
حالنی بیان ایچون اولور مثلا قریبـده • هذا زید • و بعیـد ده • ذلك • و وسـطده • ذاك زید •
دینلور مصنفك ذکر توسطی قرب و بعددن تأخیری وجود توسطك تحقق طرفینه توقفندناشیدر
سـؤال اولنورسـه که الفاظ مذکـوره نك قریب و بعید ومتوسـط ایچون اولملری وضع ولغتك
تقریر ایتـدیکی مسائلدن اولوب مبـاحث علم معانی ایسه زوائد اصـل مراددن عباره اولمسـیله علم
مذکورده بونلره تعلیـق نظر دائرهٔ اقتضادن بدردر جوابنـده دیرزکه اکثر مباحث تعریف وتوابع
وطرق قصر کبی بونك امثالی علم معانیـده اکثر من ان یحصی اولوب تحقیـق بودرکه لغتـده بونلره
نظر مثـلا هذا کلمهسی قریب ایچون اولدیغی بیـان جهتندن وعلم معانیـده نظر مسـند الیهك بیان
قربی مراد اولنـدقده هذا لفظیله اتیان اولنـه جغی حیثیتندر بو ایسـه هرنه اولورسه اولسـون
تصورنی موجب اوله جق برشی ایله کندوسـندن تعبیر اولنان مسـند الیه مذکور اوزرینه حکمدن
عباره اولان اصل مراد اوزره زائددر وبالفرض بو بحثـك علم لغتده مبحوث اولان ابحاثدن اولمسـی
تسلیم اولنسـه ده لکن بو مقامده ذکری مباحث علم معانیـدن اولدیغی جهتله اولمیـوب بلکه تحقـیر
وتعظیمدن بونك اوزرینه تفرع ایده جك اعتبارا تك ایرادنه توطئه وتمهید ایچوندر دیرز نته کیم مصنف
رحمه الله بیـوررلر (او تحقیره بالقرب نحو ❊ اهذ الذی یذکر الهتـکم ❊ او تعظیمه بالبعد نحو ❊ الم
ذلك الکتاب ❊ او تحقـیره کما یقال ذلك اللعین فعل کذا) ویاخـود اسم اشـارتله تعریف قریبـنه
موضـوع اولان هـذا ایله اشـارت اولنه رق مسـند الیهی قرب ایله تحقـیر ایچوندر نته کـیم
﴿ اهذا الذی یذکـر آلهتـکم ﴾ نظم جلیلنـده واقع اولمشـد ر و بعض کـره قرب ایله
مسـند الیهك تقریب حصـول وحضوری قصـد اولنـور • هذه القیمـة قد قامت • کبی
ویاخود بعیـده موضوع اولان ذلك ایله اشـارت اولنـه رق بعد ایله مسـند الیهك تعظیمی قصد
اولنـور سـورهٔ بقره ده قرآن مبینك بعـد درجه و رفعت محلنی بعد مسـافه منزلهسـنه تنزیل ایله
﴿ الم ذلك الکتاب ﴾ بیـوردیغی کبی الحاصل نفس قرب و بعد بعضا قرب و بعد مرتبـه ودنائت
و بعدیت محل اوزره اطلاق ایله امور عقلیه امور محسوسه مجراسنده اجرا اولنه رق فلان قریب المحل
دانی المرتبـه وفلان بعیـد المحل بعیـد الهمه دینلدیکی کبی اشـبو قرب و بعد اوزره دلالت ایدن اسماء
اشارت دخی بعضا معنیین مذکورین اوزره اطـلاق اولنـور و بعض کره بعـد ایله اشـارت

ایدن کسه‌نك تعظیمی مقصود اولنور نته‌کیم امیر بولنان ذات بعض حضاره اشارتله • ذلك قال کذا • تعبیر ایدر و یاخود بعد ایله مسند الیهی تحقیر مراد اولنور مثلا مخاطبك ساحهٔ عز و حضور وخطابدن بعدنی وذلت وسفاهت محلنی بعد مسافه منزله‌سنه تنزیل ایله ذلك اللعین • فعل کذا • دینور وذلك لفظی کرك عین اولسون وکرك معنی اولسون اولا کندوسندن حکایه اولنوب و بعده اشارت قلنمق طریقیله هر بر غائبه اشارته صالحدر • جائنی رجل فقال ذلك الرجل • دیرسن وکذلك • ضربنی زید فهالنی ذلك الضرب • دیرسن زیرا صورتینده محکی عنه غائب اولوب اولده عین وثانیده معنادر وحاضر ایچون اولان هذا لفظیله کرك عین اولسون وکرك معنی اولسون غائبه اشارت نادرا جائز اولوب • جائنی رجل فقال هذا الرجل • وکذلك • ضربنی زید فهالنی هذا الضرب • دینلور • هذا المذکور عن قریب • دیمکدر زیرا مشار الیه هر نقدر غائب ایسه‌ده لکن قریبا جریان ذکرنه مبنی کأن حاضر حکمنده‌در و بعض کره ذکری تقدم ایدن معنای حاضر لفظ بعید ایله ذکر اولنور مثلا • بالله العظیم وذلك قسم عظیم لا فعلن کذا • دینلور زیرا معانی حسا مدرك اولمدیغی جهتله حکم بعیده‌در وذلك قسم عظیم لفظی قسم ایله جوابی بیننده جملهٔ معترضه در قال رحمه الله (اولاتنبیه عند تعقیب المشار الیه باوصاف علی انه جدیر بما یرد بعده من اجلها) • عند تعقیب المشار الیه باوصاف • قولنك معناسی عند ایراد اوصاف علی عقیب المشار الیه دیمکدر مثلا برشخص برکسه‌یی متعاقبا وزود اینسه • عقبه فلان • دینلور بعده با ایله مفعول ثانی‌یه تعدی ایتدیریلوب • عقبته بالشیء • دیرسن • جعلت الشیء علی عقبه • معناسنه‌در • علی انه • تنبیهه متعلق اولوب ضمیر مشار الیهه و • بعده • ضمیری اسم اشارته و • من اجلها • ضمیری اوصافه راجعدر یعنی یاخود مسند الیهك اشارتله تعریفی مشار الیهك عقبنده بر طاقم اوصاف ایراد اولندیغی حینده اشبو مابعد مشار الیهده ذکر اولنان اوصافدن ناشی مشار الیه بعد اسم الاشارة ایراد اولنان شیئه جدیر ولایق اولدیغنه تنبیه ایچون اولور (نحو قوله تعالی ﴿ اولئك علی هدی من ربهم واولئك هم المفلحون ﴾) اول سورهٔ بقره‌ده ﴿ الذین یؤمنون بالغیب ویقیمون الصلوة ومما رزقناهم ینفقون والذین یؤمنون بما انزل الیك وما انزل من قبلك وبالاخرة هم یوقنون اولئك علی هدی ﴾ الایة نظم جلیلنده مشار الیه اولوب • الذین یؤمنون صله‌سی عنوانیله معهود اولان ذوات ایمان بالغیب واقامهٔ صلوة وانفاق وایمان بالکتب المنزله وایقان آخرت اوصاف متعدده‌سیله تعقیب اولندقدنصکره مشار الیهمك اوصاف مذکوره ایله اتصافلرندن ناشی • اولئك • لفظندنصکره ایراد اولنان شیئه یعنی انلرك عاجلا هدایت وآجلا فلاح ایله فوز ونصرت اوزره اولمقلغه احقا والیق اولدقلرینه تنبیه ایچون مسند الیه اسم اشارت ایرادیله تعریف اولنوب • اولئك علی هدی • بیورلمشدر الحاصل فوز وفلاحه منشأ استحقاقلری اوصاف مذکوره ایله اتصافلری اولدیغنه تنبیهدر وبعضا مسند الیهی اشارتله تعریف متکلم ویاسامعك احوال مسند الیهه جهلی جهتیله احضار مسند الیهه اشارتدن بشقه طریق اولمامسندن ویاخود بو امثال بر نکته‌دن اقتضا ایدر قال رحمه الله (وباللام للاشارة الی معهود نحو ﴿ ولیس الذکر کالانثی ﴾ ای لیس الذی طلبت کالتی وهبت لها) ومسند الیهك لام ایله تعریفی معهوده یعنی حقیقتدن متکلم ایله مخاطب بیننده معهود اولان حصه‌یه اشارت ایچوندر بو حصه‌ده نوع وشخص واحد ویا اثنین ویا جماعت اولمقدن عامدر • عهدت فلانا • دیرسن فلانی درك ایتدم دیمکدر وحصهٔ مذکوره‌نك معهود اولمسی صریحا ویاخود کنایة ذکری تقدم ایتدیکیچون اولور واشته لام عهد خارجی بودر ﴿ ولیس الذکر کالانثی ﴾ قول شریفنده اولدیغی کبی مفهوم شریفی • لیس الذکر الذی طلبت امرأة عمران کالانثی التی وهبت لها • یعنی امرأهٔ عمرانك طلب ایلدیکی ولد مذکر هبه واحسان اولنان انثی کبی دکلدر دیمکدر اعدی الانثی لفظ معرفی ﴿ قالت رب انی وضعتها انثی ﴾ قول شریفنده صریحا ذکری سبقت ایدن شیئه اشارت اولوب لکن مسند الیه دکلدر • والذکر • لفظ معرفی ﴿ رب انی

نذرت لك ما فی بطنی محررا ﴾ قول شریفنده کنایة ذکری سبقت ایدن شیئه اشارتدر زیرا مالفظی هر نقدر ذکور واناثه عام اولسه‌ده لکن • تحریر • یعنی خدمت بیت مقدس ایچون عتق ولد ذکوره خاص اولوب نتاده غیر معروفدر الحاصل قول سابق مذکورده محررا حالنك ضمیله مالفظی مذکره تخصیص اولنمش اولدیغندن کنایة ذکر مذکر تقدم ایتمشدر و • الذکر • لفظی مسند الیهدر وخفی اولمیه که اشبو تقدم ذکر لام عهدك صحت استعمالیچون مضمر غائبده اولدیغی کبی شرط اولوب یوقسه حصهٔ مذکوره‌نك اراده سیچون قرینه دکلدر والا معرفك حصهٔ مذکوره‌ده استعمالی مجاز اولمق اقتضا ایدر وبعض کره مسند الیهه مخاطبك علمی جهتیله بحسب القرائن تقدم ذکرندن استغنا اولنور مثلا بر بلده‌ده یالکز بر امیر اولمسیله من غیر سبق الذکر • خرج الامیر • دینور ومثلا بیته داخل اولان کسه‌یه • اغلق الباب • دینلور وبعض کره لام عهد حاضره اشارت ایچون اولور وصف منادی واسم اشارتده اولدیغی کبی مثلا • یا ایها الرجل • و • هذا الرجل • دینلور قال رحمه الله (اوالی نفس الحقیقة کقولك الرجل خیر من المرأة) ویاخود لام ایله مسند الیهی تعریف نفس حقیقته یعنی افراد حقیقت اعتبار اولنمیه‌رق یالکز مفهوم مسمی‌یه اشارت ایچوندر شارح مرحوم مصنفك اشبو • اوالی نفس الحقیقة • قولنده بطریق عطف التفسیر حقیقتی مفهوم مسمی ایله تفسیر ایدرك حقیقتله مراد معنای مشهور اولان ماهیت موجوده اولمدیغنه تنبیه ایلمشدر ومفهومك مسمایه اضافه‌سی • خاتم فضة • کبی اضافهٔ بیانیه‌در چونکه بعضا مفهومك اسم موضوعی اولمامسیله مسمی اولمیوب و بعضا مسمی اسمك مفهومی اولمیه‌رق ماصدق علیهی اولور و بعضا هم مفهوم وهم مسمی اوله‌رق اجتماع ایدر وشارحك نفس حقیقت ومفهوم مسمایه اشارتی • من غیر اعتبار لماصدق علیه من الافراد • قولیله تقییدی مفهوم لام جنسده افراد جنس منظور ومعتبر اولمدیغنی بیان اولوب وبرشیئك عدم اعتباری عدمنی اعتبار اولمامسیله اشبو لام جنس • الانسان نوع • امثالی لام طبیعته ومعرفاته داخل اولان لامه شامل ومتناولدر واشبو لامه • لام حقیقت • و • لام جنس • اطلاق ایدرلر مثلا جنس رجل جنس مرأه‌دن خیرلی اولدیغنی افاده‌ده • الرجل خیر من المرأة • دینلور وافراد مرأه‌دن برفرد اشخاص رجالدن برشخصدن خیرلو اولمسی بو کلامه مباین دکلدر و • الانسان حیوان ناطق والکلمة لفظ موضوع مفرد • امثالی معرفات اوزره داخل اولان لاملر دخی بروجه محرر اشبو لام حقیقتدندر زیرا تعریف ماهیت معرفی تبیین ایچوندر قال رحمه الله (وقد یأتی لواحد باعتبار عهدیته فی الذهن کقولك ادخل السوق حیث لاعهد فی الخارج) وبعضا اشبو لام حقیقتله معرف ذهننده معهودیتی اعتباریله افراددن برفرد غیر معین ایچون اتیان اولنور وبو واحدك ذهننده معهودیتی حقیقتنه مطابقتیچون اولور یعنی حقیقت متحده وغیر متعدده فی الذهنه موضوع اولان لام حقیقت ذهننده معهود وجزئیات حقیقتدن حقیقتنه مطابق بر جزئی اولدیغی اعتباریله حقیقتدن برفرد موجود اوزرینه اطلاق اولنور وبونك نظیری کلی طبیعینك افراد جزئیاتندن هر برفرد اوزرینه اطلاقیدر یعنی فرد مبهم ماهیت معلومه‌یه مطابقتی جهتیله معهود ومعلوم اولوب وبو اعتبار ایله عهدیتندن ایچون معهود ذهنی تسمیه قلنور وحقیقته مطابقتنك معناسی علی قول ابن الحاجب واحدك حقیقت اوزره اشتمالی وقول شارح اوزره ماهیتك واحد اوزره صدقیدر وبوده نفس حقیقت حقیقت اولمسی حیثیتندن مقصود اولمیوب بلکه مقصود حقیقت من حیث الوجود اولدیغنه وحقیقتك جمیع افراد ضمننده وجودی مقصود اولمیوب بلکه بعض افراد ضمننده وجودی قصد اولندیغنه دال اولان قرینه‌نك قیامی عندنده اولور مثلا خارجده سوق معهود اولمدیغی حالده • ادخل السوق • دینلور زیرا ادخل لفظنك مفادی اولان دخول ایله امر معرف باللام اولان سوقدن مراد خارجده افراد حقیقتدن برفرد ضمننده موجود اولان حقیقت سوقدن برحصه اولدیغنه قرینه‌در شویله که ماهیت ماهیت اولدیغی حیثیتدن ذهننده موجود ووجود خارجیسی نابود اولمسیله تصور دخولدن مهجور اولدیغی مثللو جمیع افراد سوقه دخول محال

وفرد معين معهوده حملى خلاف مفروض اوله رق بو سبيله جميع افرادى وياخود مخاطب ايله متكلم
بيننده معهود اولان فرد معينى اراده يه حملى دخى دائرۀ احتمالدن دوردر الحاصل لام تعريفك
محتمل اولديغى معانيدن نفس حقيقته وجميع افراد وياخود فرد معين معهوده حمل اولنمقلغه صلاحيت محل
اولمامسيله معناى باقى اولان افراد ماهيتدن فرد غيرمعينه حمل اولنور اشته لام حقيقتك برقسمى اولان
· لام عهد ذهنيدن · مراد بودر وبونك تحقيقى شووجهله دركه معرف باللام ذهننده متحده
يعنى وحدتله موصوفه اولان حقيقته موضوع اولوب فرد موجود اوزره اطلاقى حقيقتك اوفردده
موجود اولديغى اعتباريله اوله رق ابهامى مستلزم اولان تعدد باعتبار الوجود لاحق اولوب نكره ده
اولان ابهام كبى باعتبار الوضع دكلدر ايمدى اشبو لام عهد ذهنى ايله نكره دن هر برلرى حقيقتدن
برفرده مستعمل اولوب فقط بينلرنده اولان فرق حقيقت متحده يه موضوع اولديغى حالده فرده
مستعمل اولان علم جنس ايله اسم جنس بيننده اولان فرقه شبيهدر مثلا · لقيت اسامة · و · اقيت
اسدا · قوللرنده اسد اسم جنس اوله رق احاد جنسندن واحد غيرمعين ايچون موضوع اولمسيله
واحد اوزره اطلاقى اصل وضعى اوزره جارى اولوب اسامه ايسه علم جنس اوله رق ذهننده
متحده اولان حقيقته موضوعه اولديغى جهتله واحد اوزره اطلاقى انجق ارادۀ حقيقته مبتنيدر
وبونك باعتبار الوجود حقيقت اوزره اطلاقندن ضمنا تعددى لازم كلور يعنى لزوم تعدد وجود
اعتبارى يه تبعيتله اولوب يوقسه بحسب الوضع لفظدن قصد ايله دكلدر كذلك نكره دخى
· ادخل سوقا · قولنده اولديغى كبى ايراد اولنان اسمك جملۀ حقيقتدن بعض اولد يغنى وضعا افاده
ايدوب لكن · ادخل السوق · قولى امثالى معرف بويله اولميوب معرفله مراد نفس حقيقت
اولمسيله بعضيت مثلا دخول كبى قرينه دن مستفاددر حاصلى معرف بلام العهد الذهنى قرينه
ايله تخصيص قلنان عام كبيدر ايمدى كلمۀ مجرده ايله ذى اللام يعنى مثلا رجل والرجل اسملرى
ثانيده قرينه يه نظرا مساوى اوله رق ايكيسندنخى مراد فرد غيرمعيندر وقرينه دن قطع
نظر فى انفسهما مختلف المفاد اوله رق اولدن مراد فرد غير معين وثانيدن مراد نفس حقيقتدر زيرا
نفس نكره نك مداولى فرد مبهمدن عبارت ونفس ذو اللامك مداولى انجق حقيقتدر الحاصل
نكره دن فرديت نفس لفظدن ولام عهد ذهنى ايله معرفده فرديت قرينۀ خارجيه دن مستفاددر اشته
مصنف رحمه الله بوكا اشارتله بيوررلركه (وهذا فى المعنى كالنكرة) يعنى لام عهد ذهنى ايله
معرف اولان اسم هرنقدر لفظده علم جنس كبى مبتدا وذو الحال ومعرفه يه وصف ومعرفه ايله موصوف
اولمق كبى اوزرينه احكام معارف اجرا اولنورسه ده معناده يعنى باعتبار القرينه نكره كبيدر ونحاتى
معرف باللام مذكورك معرفه واسامه مثللونك علم اولمقلغيله حكمه مجبور و معرف باللام مذكورده
اولان لام نفس مفهومه اشارت ايچون اولوب فرديت خارجدن لاحق اولديغى وعلم جنس ذهننده
معهود اولان ماهيت متحده يه موضوعه اولوب اسم جنس بويله اولمديغى اعتبار ايله اختيار تكلفه
مضطر ايدن اشبو احكام لفظيه در وتقرير كلام مصنفده شارح مرحومك اتبان ايلديكى
تحقيقاتدن · وقد يأتى · قولنده اولان ضميرك لام حقيقته عود ورجوعى لفظ ايضاحك اشعار ايلديكى
وجهله مطلق معرف باللامه عودندن اولى اولديغى معلوم اولور واشبو لام عهد ذهنى ايله معرف
اولان اسم معناده نكره كبى اولديغيچون چوق كره نكره كبى معامله اولنه رق جمله ايله توصيف اولنور
مثلا شعر ﴿ ولقد امر على اللئيم يسبنى ﴿ فمضيت ثمة قلت لايعنينى ﴿ قولنده · يسبنى · جمله سى
· اللئيم · ايچون صفت واقع اولمشدر ثم حرف عطف اولوب علامت تأنيث لاحق اولديغى
وقتده عطف جمله يه خاص اولور · لايعنينى لايريدنى بل يريد غيرى · وياخود · لايهمنى الاشتغال به
والانتقام منه · معناسنه در وتنزيل مبينده ﴿ كمثل الحمار يحمل اسفارا ﴾ قولنده · يحمل · جمله صفت
اولمشدر وينه نظم جليلده ﴿ الا المستضعفين من الرجال والنساء والولدان لايستطيعون ﴾ قول
شريفنده · لايستطيعون · مستضعفينه وياخود رجال ونسا وولدانه صفتدر زيرا كشافده ذكر اولنديغى

اوزره

اوزره مستضعفينده هرنقدر حرف تعريف موجود ايسه ده رجال ونسا وولداندن بعينه برشى ايچون
دكلدر بناء عليه جمله يه موصوف اولوب نكره معامله سى اجرا اولنمشدز وكشافك بوقولى لام
مستضعفين حرف تعريف اولمسنده صريحدر نته كيم قريبا ذكر اولنسه كركدر واكر لام موصوله
حمل اولنورسه ينه صفت اولمسى صحيح اولور زيرا موصول حقنده دخى لام عهد ذهنى كبى معامله
اولنوب جمله يه موصوف واقع اولور نته كيم كشافده · الذين انعمت عليهم · قولنده توقيت وتعيين
اولميوب زيرا قوم معين معهود مراد دكلدر اويله اولنجه · ولقد امر على اللئيم يسبنى · قولى كبى
اوله رق بناء عليه ﴿ غير المغضوب عليهم ﴾ قولنده · غير · كلمه سى هرنقدر معرفه يه مضاف ايسه ده
ابهامده توغلندنناشى نكره اولديغى حالده موصول اولان · الذين · ايچون وصف واقع اولمسى
صحيحدر ديو تصريح ايلمشدر اكر · ادخل السوق و · رايت اسامة مقبلة · مثاللرده اولديغى
كبى معرف بلام الحقيقة وعلم جنس واحد اوزره اطلاق اولنورسه حقيقت ويامجازميدر ديو
استفسار اولنورسه جوابنده ديرزكه بونلر انجق ما وضع لهنده استعمال اولنمسيله حقيقت
اوله رق مجاز دكلدر زيرا كلمه نك معناده استعمالنك معناسى غرض اصلى كلمه نك اومعنى اوزره
دلالتى طلب واومعنانك لفظدن اراده سى قصد اولنمقدر وسن ذكر اولنان معرف وعلمى واحد
اوزره اطلاق ايلديككده بونلكله انجق حقيقتى مراد ايدرسن وبو اطلاقدن باعتبار الوجود
وانضمام القرينه تعدد لازم كلور بوصورتده انجق ماوضع لهنده مستعمل اولور وبونك قريبا
بحث استغراقده ايضاحى كلسه كركدر قال رحمه الله (وقد يفيد الاستغراق نحو ﴿ ان الانسان
لفى خسر ﴾) وبعض كره كندوسيله حقيقته اشارت اولنان معرف باللام استغراق افاده ايدر
نته كيم ﴿ ان الانسان لفى خسر ﴾ قول شريفنده جميع افراد انسان مراددر سويله كه لام ايله حقيقته
اشارت اولنه رق لكن ماهيت ماهيت اولديغى وياخود بعض افراد ضمننده تحقق ايلديكى حيثيتدن
مقصود اولميوب بلكه جميع افراد ضمننده اولديغى حيثيتدن قصد اولنمشدر وبوكا نظم مذكوردن
﴿ الا الذين امنوا ﴾ استثناسنك صحتى دلالت ايدر زيرا ذكر مستثنادن سكوت اولنسه مستثنانك
مستثنى منه ده دخولى شرط استثنادر وبونك تحقيقى شو وجهله دركه لفظ خارجده وجودى
اعتباريله حقيقت اوزره دال اولورسه ياجميع افراد وياخود بعضيسى ايچون اولمقدن خالى
اولميوب اشبو احتمالين بيننده واسطه اوله جق ديكر احتمال موجود دكلدر بعضه تخصيص ايسه
محتاج اولديغى دليلك عدم قيامندنناشى احتمالدن ساقط اوله رق باقى قالان جميع افراد ايچون
اولمق احتمالنه حمل وتعيينى واجب اولور وصاحب كشاف بوصورته ذاهب اولوب استغراقى
مفيد اولان لامه لام جنس اطلاقيله ﴿ ان الانسان لفى خسر ﴾ قول شريفنده لام جنس
ايچوندر ديو اتبان و ﴿ ان الله يحب المحسنين ﴾ قول شريفنده لام جنس ايچون اولوب هر برمحسنه
تناول ايدر ديو بيان ايلمشدر ومواقع كثيره ده لام جنسى كندوسيله مفهوم مسمى وحقيقت قصد
اولنان لامه اطلاق ايدرك نته كيم ﴿ الحمد لله ﴾ قولنده لام جنس ايچون اولوب استغراق ايچون
دكلدر ديو تصريح ايتمشدر الحاصل معرف باللام اولان اسم جنس يا حقيقتك ماصدق عليهى
اولان افراده نظر ايتمكسزين نفس حقيقت اوزره اطلاق اولنور تعريف جنس وحقيقت بوندن عباره
اولوب اسامه كبى علم جنس بونك نظيريدر وياخود حقيقتدن بر ويا ايكى وياجماعت اوله رق حصۀ معينه
اوزره اطلاق اولنور عهد خارجى بو معنايه محمول اوله رق زيد كبى علم شخصى بونك نظيريدر وياخود
حقيقتدن حصۀ غيرمعينه اوزره اطلاق اولنور عهد ذهنى بومفهومده اوله رق بونك مثلى رجل كبى
نكره در وياخود هر برافراد حقيقت اوزره اطلاق اولنور استغراق بوفحوايه اطلاق اولنوب بونك مثلى
نكره يه مضاف اولان كل كلمه سيدر وبونلردن بعضيسنك بعض آخردن تميزنده خفا اولميوب فقط
خفا تعريف حقيقتده در زيرا لام حقيقتله من حيث هى هى ماهيته اشارت قصد اولنورسه بعضيت
وكليت اوزره كندوسنده دلالت اولميوب نكره اولان اسماء جنسدن تميز ايتمز رجعى وذكرى

والرجعى والذكرى كبى زيرا اشبو مصادرده شائبهٔ وحدت اولمديغى جهتله لام جنس ايله تعريف اولنه‌رق من حيث هى هى حقيقت مراد اولنديغى كبى معرفيله منكرى بيننده فرق بولنمز واكر كندوسيله ذهنده حضورى اعتباريله ماهيته اشارت قصد اولنورسه تعريف عهد خارجيدن تميز ايتمز اشته صاحب مفتاحك بو مقام اوزره ايراد ايلديكى اشكالك خلاصه‌سى بودر لكن جوابنده ديرزكه شق ثانى‌يى اختيار ايله لام حقيقتله ذهنده حضورى اعتباريله حقيقت قصد اولنديغى تقديرده تعريف عهدخارجيدن عدم تميزنى تسليم ايتمز زيرا عهد خارجيده نظر معين اولان فرد ويا اثنين ويا جماعته اولوب تعريف حقيقتده نظر ذهنده حاضر اولديغى اعتباريله نفس ماهيت ومفهومه‌در واكر سؤال اولنورسه كه اشبو حضور ذهنى نكره اولان اسماء جنسده معتبر اولورسه معرف بلام الحقيقتله فرقى اولمز واكر معتبر اولمزسه نكره ايله اولان خطاب مخاطبك معلومى اولميان شى ايله خطاب اولمش اولور جوابنده ديرزكه شق ثانى مختار اولوب لكن لزوم مذكور مسلم دكلدر زيرا هرنقدر حضور ذهنى نكره اولان اسماء اجناسده غير معتبر ايسه‌ده برشيئك عدم اعتبارى عدمنى اعتبار دكلدر قال رحمه الله (وهو ضربان حقيقى نحو ﴿عالم الغيب والشهادة﴾ اى كل غيب وشهادة وعرفى كقولنا جمع الامير الصاغة اى صاغة بلده اومملكته) واستغراق ايكى نوع اولوب اول حقيقيدر ٠استغراق حقيقى٠ لفظك بحسب اللغة والاصطلاح شامل ومتناول اولديغى هر برفرد مراد اولنمسيدر نته‌كيم ﴿عالم الغيب والشهادة﴾ كريمه‌سندن مراد هر برغيب وشهادتى عالم ديمكدر ثانى استغراق عرفيدر ٠استغراق عرفى٠ بحسب متفاهم العرف لفظك تناول ايتديكى هر برافراد مراد اولنمسيدر مثلا ٠جمع الامير الصاغة٠ قولندن مراد عرفا مفهوم اولان كافهٔ صياغ بلده‌نك جمع وجلبى اولوب يوقسه دنياده موجود اولان افراد صياغك مجموعنى جمع وجلب مراد دكلدر سؤال اولنورسه كه صاغه صايغك جمعيدر حالبوكه مازنينك غيريسى عندنده اسم فاعل ومفعولده اولان لام اسم موصول اولوب حرف تعريف دكلدر بوصورتده مثال مذكور ايله تمثيل مذهب مازنى اوزره اولمش اولور جوابنده ديرزكه اشبو اتيان اولنان خلاف حدوث معناسنه اولان يعنى زمانه دلالت ايدن اسم فاعل ومفعوله داخل لام حقنده‌در زيرا نحات معناى حدوثده اولان اسم فاعل ومفعول صورت اسمده فعل اولوب انكچون هرنقدر ماضى معناسنه اولسه‌ده عاملدر ديديلر واما ٠المؤمن والكافر والصايغ والحائك٠ كبى معناى حدوثده اولميانلر صفت مشبهه كبى اولوب بونده اولان لام اتفاقا حرف تعريفدر وكلام صاحب كشاف ومفتاح مواقع عديده‌ده بوندن افصاح ايدر وتسليم ايده‌لمكه الصاغه‌ده اولان لام اسم موصول اولسون لكن مراد مصنف بالكلية لامده اولان استغراقى تقسيم اولميوب بلكه كرك حرف تعريف ايله اولسون وكركسه غيريسيله اولسون مطلقا استغراقى تقسيم اوله‌رق موصول ايسه حرف تعريف كبى استغراق ايچون كلور ٠اكرم الذين يأتونك الا زيدا٠ و٠اضرب القائمين الا عمروا٠ كبى وبونلرده موصول استغراق ايچون اولديغى بدلالة صحة الاستثنا ظاهردر قال رحمه الله (واستغراق المفرد اشمل بدليل صحة لارجال فى الدار اذا كان فيها رجل او رجلان دون لارجل) واستغراق مفرد كرك تعريف ايله اولسون وكركسه غيريسيله اولسون استغراق مثنى ومجموعدن اشملدر زيرا ٠استغراق مفرد٠ افرادden هر برفرده تناول ايدوب استغراق مثنى بالكلية هر بر اثنينه تناول ايدرك خروج واحد منافى اولمز و٠استغراق جمع٠ انجق هر برجماعته متناول اولوب خروج واحد واثنين منافى اولمز زيرا استغراقك معناسى مدلول لفظك افرادنه شمولى اولوب وصيغهٔ مثنانك مدلولى اثنين وصيغهٔ جمعك مدلولى جماعتدر وبوفرقه دليل مثلا درون دارده بر ويا ايكى رجل موجود اولديغى حالده ٠لارجال فى الدار٠ ديمك صحيح و٠لارجل٠ ديمك غير صحيح وكذب صريح اولمسيدر مصنف رحمه الله بيان اشمليت استغراق مفردى نفى جنس ايچون اولان لا ايله اتيان ايلمسى لانك استغراقده نص وصريح اولديغنه مبنيدر شويله كه نفى ونهى واستفهام سياقنده واقع اولان

ابن عباس رضى الله عنه حضرتلرندن مروى اولوب وصاحب كشاف بونى ايضاح ايدرك واحد ايله جنس مراد اولنديغى صورتده جنسيت وحدان جنسك كليسنده قائم اولمسيله جنسدن برفرد خروج ايتمز لكن تحت جمعده انجق جموعدن كندوسنده معناى جنسيت اولنلر داخل اولور ديو بيان ايلمشدر جوابنده ديرزكه بو كلام بعضيلر عندنده جمع معرف باللام كل جماعة جماعة معناسنه اولمق معتبر اولديغنه مبنيدر وصاحب كشافك ايرادى ابن عباس رضى الله عنهك كلامنى توجيه ايچون اولوب مذهبى اولمق اوزره دكلدر زيرا مكررا خلافنى تصريح ايلمشدر وشهادت استعمال ايله مؤيد ومثبتدر شارح مرحوم بيورديلركه بو مقامده كلامى اطناب ايتمز زيرا بو مقام مسارح انظار ومطارح افكار اولوب نيجه اقدام فضلا ذللده واقع اولمش ونيجه‌لرينك پاى افهامى حقه واصل اولمقسزين يورلمشدر ونه زمانكه لام استغراقك اسم مفرده دخولى مظنهٔ اعتراض اولوب شويله كه اسمك مفرد اولمسى معناسنك وحدتنه واستغراقى تعددنه دلالت ايدرك وحدت وتعدد ايسه بكديكره منافى اولديغندن افراد واستغراقك اجتماعى جمع متنافيين اولمق صورتنى ايهامدن غيرخالى ومقام بوظنى داعى اولمسيله مصنف رحمه الله جوابنه اشارتله بيورديلركه (ولا تنافى بين الاستغراق وافراد الاسم لان الحرف انما يدخل عليه مجردا عن معنى الوحدة) يعنى استغراق ايله افراد اسم بيننده تنافى منتفيدر زيرا اسم مفرد اوزره استغراقه دال اولان حرف نفى ولام تعريف امثالنك دخولى اسم مفرد فى ذاته تعدده دلالتدن مجرد اولديغى كبى معناى وحدته دلالتدن دخى مجرد اولديغى حالده‌در يعنى فى ذاته تعدد معتبر اولمديغى كبى حروف استغراقك حين ادخالنده معناى وحدته دلالتى دخى اعتبار اولنمز وبوتقديرده مفرد محلى بلام الاستغراقك ٠الرجل الطوال٠ امثالى نعت جمع ايله امتناع توصيفى محافظهٔ تشاكل لفظى ايچوندر يعنى مفرد مستغرقك بروجه مشروح اعتبار وحدتدن تجرد وافادهٔ تعددنه نظرا مقتضاى قياس لفظ جمع ايله جواز توصيفى ايسه‌ده صورت موصوف مفرد اولديغندن صفت ايله موصوفدن هر برينك جمعا وافرادا التزام مشاكلت لفظيه‌لرندن ناشى تجويز اولنمامشدر قال رحمه الله (ولانه بمعنى كل فرد لا مجموع الافراد ولهذا امتنع وصفه بنعت الجمع) وهمده لام استغراق ايله محلى اولان مفرد كل فرد معناسنه اولوب مجموع افراد معناسنه دكلدر يعنى وحدته منافى اولان كل مجموعيدركه كل فرد بشرط اجتماعه مع آخر معناسنه‌در واما استغراق مفرد كل افرادى معناسنه اولوب وكل فرد آخرك كندوسيله عدم اعتبار اجتماعى معناسنجه وحدتله موصوف اوله‌رق وحدته غير منافيدر بناء عليه عند الجمهور مفرد محلى باللام مذكورك جمع ايله توصيفى ممتنع اولوب فقط اخفش ٠الدينار الصفر٠ و٠الدرهم البيض٠ مثالوده روايت ايلمشدر واما ٠ثوب اسمال٠ و٠نطفة امشاج٠ امثالنده ثوب هر بريسى سمل يعنى اسكيوب خلق اولان قطعه‌لردن مؤلف ونطفه جمله‌سى مشيج ومختلط اولان شيلردن مركب اولمسنه مبنى مؤلف مجموع اجزاسنك وصفيله توصيف اولنمشدر زيرا مؤلف عين مجموع اجزادر قال رحمه الله (وبالاضافة لانها اخصر طريق) يعنى مسند اليهك معارفدن برشيئه اضافه‌سيله معرف ايراد اولنمسى مسند اليهك ذهن سامعده احضارنه طريق اضافه متكلمك احضارنى قصد ايلديكى مفهوم اعتباريله اخصر اولديغى ايچوندر نته‌كيم تحقيق مثالدن معلوم اولور قال رحمه الله (نحو ﴿هواى مع الركب اليمانين مصعد﴾) جعفر بن علبة الحارثينك ﴿هواى مع الركب اليمانين مصعد ۞ جنيب وجثمانى بمكة موثق﴾ بيتنده اولديغى كبى ٠هواى٠ دن مراد مرمى وزننده مهوى يعنى محبوب اولوب ياى متكلمه مضافدر شاعر مرقوم حبيبنك ذهابنى بيان صددنده اولوب فقط اسميله وسائر صورتله ايرادندن صرف نظر ايدرك كمال تحسرنى مفيد اولمق اوزره جناب حبيبه اولان ميل وهوا وعشق ومحبتنى اظهار طريقيله سامعهٔ مخاطبده احضارنى قصد واعتبار ايدوب وبو معنايى مفيد اوله‌جق طريقلر ٠الذى اهواه٠ و٠من اهواه٠ و٠هواى٠ اوله‌رق الفاظ مذكوره‌نك اخصرى ٠هواى٠ لفظى اولديغى وحالبوكه شاعر پابند قيد سجن وسلاسل وحبيبى

واثنينك جمعدن عدم امكان خروجى تحقق ايدر واكر سائل طرفندن زعم اولنورسه كه هر برجمعك حكمنده دخولى حكمك جموعه ثبوتى اعتباريله اولوب هر برفرده ثبوتى اعتباريله دكلدر كه حتى جمعدن فرد واحد ويا اثنينك مجيئيله جائنى جمع من الرجال دينلمك صحيح اولسون جوابنده ديرزكه بوكلام ممنوع وبلكه اول مسئلهٔ نزاعدر زيرا اول نزاع جمع محلى بلام الاستغراقك افرادك كليسنه شمولندن عبارهدر ايمدى استغراق جمع ومفرد عمومده متساوى اولديغى ثابت اولديسه صاحب مفتاحك ﴿ رب انى وهن العظم منى ﴾ قول شريفنده لفظ عظمك مفرد اولهرق اتياتى وهنك فردا فردا كافهٔ عظامه بيان شمولى مطلوب اولوب بوايسه صيغهٔ جمع ايله حاصل اولمديغنه مبنيدر زيرا بعض عظامه وهن عارض اولوبده هر برفردنه عارض اولمسه وهنك صيغهٔ جمعه اسناديله • وهنت العظام • دينلمك صحيح وصيغهٔ مفرده ايله وهن العظم دينلمك غير صحيحدر ديو توجيه غيروجيهنك بطلانى ظاهر اولمشدر زيرا بعض عظامك وهنى اعتباريله • وهنت العظام • دينلمسنك صحتنى تسليم ايتمز بلكه نظم مذكورده لفظ عظمك مفرد ايراديچون وجه احرا صاحب كشافك ذكر ايلديكى مزايادركه جناب زكريا عليه السلامك بوكلامدن مقصودى جسدك اشد اجزاى تركيبندن اولان عمود وقوائم جنسنه وهنك طريانى افادهدن عباره اولوب بو ايسه معناى جنسيته دال اولان لفظ مفردى اتيان ايله حاصل اوله بيله جكندن اكرچه صيغهٔ جمع ايله ايراد اولنهرق وهنت العظام دينلسه معنى وهنك اصابت ايلديكى بعض عظام مخصوص اوليوب بلكه كليسى ديمك اولهرق خلاف مقصود اولان معنايى مفيد اولور ايدى زيرا كلامده اولان كليت وجمعيت قيدى مقابلى اولان بعضيته ناظر اولديغى جهتله كأن سامعدن شمول واحاطهده شك واقع اولديغندن بوشكى ازاله ايچون صيغهٔ جمع ايله ايراد اولنهرق وهن عظامك كليسنه اصابت ايلديكى تبيين اولنمش اولوردى خطاب ايسه جناب بارىيه اولهرق موهم ازالهٔ شك اولان كلامى ايراد مقامه غير مناسبدر وبوايكى معنى بيننده اولان تلازم دركار ايسهده لكن قصدده متفاوتلردر الحاصل صاحب كشافك كلامى وهنت العظام لفظنك عظامدن بعضيسى خارج اوليهرق جميعيسنه وهنك شمولنى افادهده وكلام صاحب مفتاح باعتبار بعض العظام دون كل فرد وهنت العظام دينلمك صحيح اولديغنده صريح اولوب بوجهتله كلامين بيننده اولان تنافى واضحدر بعضيلر اشبو كلامين بيننده اولان منافاتى نفى ايله مراد صاحب كشافى اكر عظام صيغهٔ جمع ايله اتيان اولنسه كأن مقصود عظامندن بعضيسنه وهن اصابت ايتميوب لكن عظامك كليسنه من حيث الكل اصابت ايدرك واحد واثنين كبى بعضيسنك حكمدن خارج اولهرق باقى قالمسى قصد ايلمش اولوردى ديمك معناسنه حمل ايتمشلردر وبوتوهمك مبناسى عبارهٔ كشافده اولان • كلها • لفظنى • مجموعها • معناسنه حملدر وبو معناجه كلامين بيننده منافات اوليوب فقط بوصورتده سكاكى رحمه الله • العظم • لفظنده اولان لامى استغراقه وصاحب كشاف جنسه حمل ايتملرى جهتدن فرق حاصلدر وبوتوهمك منشائى سوء فهم وقلت تدبر اولوب زيرا جمع محلى باللام حكمك هر برفرده تعلقنى افاده ايلديكى علم اصول وعلم نحوده مقرر اولهرق وبونكله صاحب كشافك كلامى مشحوندر شويله كه ﴿ والله يحب المحسنين ﴾ قول شريفنده محسنينك صيغهٔ جمع ايله ايرادى هر برفردهتناول ايتمسيچوندر ديو تصريح ايدوب و ﴿ وما الله يريد ظلما للعالمين ﴾ قول شريفنده • ظلما • لفظنى تنكير وعالمينى صيغهٔ جمع ايله ايراد مخلوقدن براحد ايچون ظلمدن برشيئى مراد بيورمز معناسنى افاده ايچون اولديغى بيان وتوضيح ايلمشدر و ﴿ ولا تكن للخائنين خصيما ﴾ قول شريفنى • ولا تخاصم عن خائن قط • قوليله تفسير ايتمشدر و • رب العالمين • قول شريفنده ديمشدركه عالمينك جمع اولنمسى عالم اطلاق اولنان هر برجنسه شموليچون اولوب اكر لفظ عالم افراد اولنهرق ولام استغراق ايله تعريف اولنسه هرنقدر هر برجنسه شمولى اولسهده قطعى صورتده شامل اولمزدى زيرا عالم مجموع ما سوى الله اوزره اطلاق اولنديغى ونفسك محسوسات ايله الفتندناشى بو معنى ايله

لفظ عالمك اشبو عالم محسوسده غلبهٔ استعمالى بولنديغى جهتله حال افرادده بو عالم محسوس ومشاهده اشارت اولنمسى توهم اولنه بيلوردى بناء عليه هر برافراد عالمه شمول واحاطهيى افاده ايتمك اوزره صيغهٔ جمع ايله اتيان اولنمشدر وبعضيلرك تحرير مراد صاحب كشافده مفرد هر نقدر اشمل ايسهده لكن عالمين لفظ جمعيله ايرادى معناى آخر قصد اولنديغنده مبنيدركه مقصود عالمك جناس مختلفه اولديغنه تنبيهدر زيرا مفرد شمول افراد وجمع شمول اجناس افاده ايدر ديو ذهابلرنده اولان فساد وتهافت غيرخفيدر زيرا جمع اكر مفرديله تسميه قلنان شيئك كليسنه تعلق حكمى مفيد اولمسه عالمين لفظى عالم ايله تسميه قلنان شيئك هر برجنسنه نصل متناول اوله بيلور وهمده كشافك • ليشمل كل جنس مما سمى بالعالم • عبارهسنك بو معنايه يعنى عالمك اجناس مختلفه اولديغنه تنبيه معناسنه عدم دلالتى بيندر كذلك بعضيلرك عالمين ماهيات مختلفه اولمسيله بوكا تناول ايدهجك جمع اولوب مفرد تناول ايتمز زيرا مفردك شامل اولديغى آحاد متفقهدر اويله اولنجه • ليشمل كل جنس • قولنك معناسى • فيشمل كل جنس مخالف لآخر فى الماهيته • ديمك اولور لكن عظام بويله اوليوب آحاد متفقهدر ديو قوللرنده اولان فساد دخى غيرخفى وبوفرق ايچون تأييد عقلى ونقلى منتفيدر حاصل كلام جمع كرك مثبت اولسون وكركسه منفى اولسون حكمك افراددن هر برواحده تعلقنى مفيد اولمسى كلم ائمهنك تقريراتيده يكى واستعمالك شهادت ايلديكى مسائلدن اولوب وصاحب كشاف مواضع كثيرهده بونى تصريح ايتمش اولديغى حالده صاحب مفتاحدن استغراق مفرد استغراق جمعدن اشمل اولمق اوزره صدور ايتمش اولان بركلام ايله اقوال مذكورهٔ ائمه وسائرهنك جميعيسنى رفض وترك ايچون وجه يوقدر بلى لام جنس يعنى استغراق ايله معرف اولان مفرد ايله جمع بيننده وجه آخردن فرق متحققدركه مفرد معرف كندوسيله جنسك جميعيسى وجنسدن واحده دكين بعضيسى مراد اولنمقلغه صالحدر ﴿ ان يأكله الذئب ﴾ قول شريفنده اولديغى كبى وجمع معرف كندوسيله جنسك جميعيسى وواحده قدر منتهى اوليهرق بعضيسى مراد اولنمقلغه صالحدر زيرا جمع معرف بلام الجنسك جنسده اولان جمعيته تناولنده وزانى مفردك جمل جنسده اولان جنسيت وجمعيته تناولنك وزانى اولوب وحدان جنسده دكلدر نتهكيم كشافده اول سورهٔ بقرهده ﴿ وبشر الذين امنوا وعملوا الصالحات ﴾ قول شريفى تفسيرنده مبيندر وحاصل فرق مفرد معرف باللام كندوسيله جميع افراد مراد اولنمقلغه وتحتنده بالكلية واحد قالنجهيه دكين بعض افراده تخصيص قلنمقلغه صالحدر واما جمع معرف كندوسيله جميع افراد ارادهسنده وعلى اختلاف الرأيين ما فوق اثنين ويا خود ما فوق واحده دكين تخصيص ايله بعض افراد مراد ايدلمسنه صالح اولوب فقط درجهٔ اثنين ويا واحده تنزل ايتمز زيرا اثنين ويا واحده دكين تخصيص اصل معنايى تغييردر شويله كه مفردده اصل معنى جنس مع الوحدة اولوب بومعنى واحدده متحققدر وجمعده اصل معنى جنس مع الجمعية اولوب وعلى اختلاف الرأيين جمعيتك اقلى ثلثه ويا اثنين اولمسيله جمعى بودرجهيه دكين تخصيص جمعيتى نسخ اولوب تخصيص اولمز الحاصل مفرد معرف بلام الجنس ايله جمع معرف بيننده جانب كثرتده فرق اوليوب لكن جانب قلتده فرق متحققدركه اولك اثنين ويا واحده دكين تخصيصى رهين جواز وثانيده غير مجازدر بوصورتده • فلان يركب الخيل • امثالى جمع ايله واحد مراد اولنان محللرده جنسدن مجازدر نتهكيم قاتل شخص واحد اولديغى حالده على سبيل المجاز • بنو فلان قتلوا زيدا • دينلور ﴿ ولا يحل لك النساء ﴾ قول شريفى دخى بوقبيلدن اولوب تزوج واحدهيه نهيده داخلدر وائمهٔ اصول • لا يتزوج النساء • قوليله حلف ايدن شخص تزوج واحده ايله حانث اولهجغنى بيان ايتمشلردر حاصلى امثلهٔ مذكورهده معهود اوليوب وجميع خيله ركوب وجميع مرأهيى تزوج مجارىٔ امكانده اولميهرق استغراق ايچون فائده اولمامسيله جمع بطريق المجاز جنس ايچوندر سؤال اولنورسه كه • الكتاب • لفظى الكتب لفظندن اكثر ايدوكى

منتهیٔ سفر و ترحل اوله‌رق ضیق وقت وفرط ملالت ایسه اختصار کلامی مقتضی بولندیغی جهتله لفظ مذکوری اختیار ایلمشدر ‧ رکب ‧ راکب ایچون اسم جمع و ‧ یمانین ‧ یمانك جمعی اولوب اصلی یمنی اوله‌رق یاء نسبتك حذفیله علی خلاف القیاس عوضنده قبل النون الف اتیان اولنمشدر ‧ مصعد ‧ ذاهب فی الارض معناسنه اولوب مراد مبعد یعنی بعید الاسفار معناسیدر ‧ جنیب ‧ مجنوب ومستتبع معناسنه‌درکه برکسه‌نك کندی جنبنه جروقود ایلدیکی شی اولوب خبر بعد خبردر و بونده محبوبك اکراها یدیله‌رك ذهابنه وکندوسندن مفارقته عدم رضاسنه اشارت واردر ‧ جثمان ‧ شخص و ‧ موثق ‧ مقید معنالرینه‌در ‧ مفهوم بیت ‧ بن مکهٔ مکرمه‌ده پابند سلاسل زندان اولدیغم حالده حبیب دلفریب قافلهٔ یمانیه‌نك مستتبع کشمکش اتباع و انقیادی اوله‌رق سفر بعیده منتهیٔ عزم وارتحالدر دیمك اولوب مراد مباعدت حبیه‌دن اظهار حزن وتحسر وابراز تأثردر قال رحمه الله

(او تضمنها تعظیما لشان المضاف الیه او المضاف اوغیرهما کقولك عبدی حضر وعبد الخلیفة رکب وعبد السلطان عندی) ویاخود مسند الیهك اضافه ایله تعریفی مضاف الیه و یا مضاف و یاخود بونلرك غیریسنك شاننه تعظیمی متضمن اولدیغیچوندر مثلا اولده ‧ عبدی حضر ‧ وثانیده ‧ عبد الخلیفة رکب ‧ وثالثده ‧ عبد السلطان عندی ‧ دینلور و ‧ تضمن تعظیم ‧ اولده مالکیت وثانیده خلیفه‌یه مملوکیت وثالثده عبد سلطانه مصاحبت اعتباریله‌در قال رحمه الله (او تحقیرا نحو ✵ ولد الحجام حاضر ✵) ویاخود اضافه مضاف و یا مضاف الیه و یاخود بونلرك غیریسنك تحقیرنی متضمن اولمسندن نشأت ایدر اولده ‧ ولد الحجام حاضر ‧ وثانیده ‧ ضارب زید حاضر ‧ وثالثده ‧ ولد الحجام یجالس زیدا ویجانسه ‧ دیرسین و بعض کره اضافه تفصیل متعذر و یا متعسردن مغنی اولدیغیچون اولور اول ‧ اتفق اهل الحق علی کذا ‧ وثانی ‧ اهل البلد فعلوا کذا ‧ کبیدر زیرا اهل حقك تفصیلا ایرادی متعذر واهل بلدی تفصیل وتعداد ممکن متعسر اولوب واشبو اهل الحق واهل البلد کلمهٔ اضافیه‌لری تفصیلدن مغنی اولمسیله بوصورت اختیار اولنور ویاخود من غیر مرجح افراد مسند الیهدن بعضیسنك بعضیسی اوزره لزوم تقدیمی کبی تفصیلدن برمانعك منعدن ایچون اولور مثلا علماء بلده‌نك علی الاسامی تعدادنده یکدیکری اوزره تقدیملری محذورندن توقی و مباعدتله ‧ حضر الیوم علماء البلد ‧ دیرسین وذم واهانتلرینی تصریح مانعه‌سیله مثلا ‧ علماء البلد فعلوا کذا فعلا فاحشا ‧ دیرسین وعند التعداد سامع ویا مخاطبك سامت وملالتندن احترازا مثلا ‧ حضر اهل السوق ‧ دیرسین ویاخود اضافه اکرام و یا اذلال امثالی برشی اوزرینه تحریضی متضمن اولدیغیچون اولور ‧ صدیقك ‧ ویاخود ‧ عدوك بالباب ‧ دیرسن اولده مراد اکرام شخص صدیق وثانیده اذلال شخص عدو اوزرینه مخاطبی سوق وتحریضدر ونظم کریمده ✵ لاتضار والدة بولدها ولا مولود له بولده ✵ قول شریفیده بوقبیلدن اوله‌رق استعطاف اوزره تحریضی متضمندر زیرانه زمانکه والدین معاملهٔ اضراریه‌دن نهی اولندیلرسه جانب ولده اجتلاب عطف وشفقتلریچون ولد هر برلرینه اضافه اولندی ‧ لاتضار ‧ کریمه‌سی نهی اولمق اوزره فتح ایله ویاخود نهی معناسنه نفی اوله‌رق ضم ایله قرائت اولنمشدر بناسی معلوم ومجهوله محتمل اولوب اکر معلوم اوله‌رق ‧ لاتضر ‧ معناسنه حمل اولنورسه بابا صله اولوب معنی ‧ لاتضر الوالدة ولدها ‧ تقدیرنده ویاخود با سببیه اولوب مفعولی محذوف اوله‌رق معنی ‧ لاتضر الوالدة الوالد بسبب ولدها ‧ مفهومنده اولور و بو معنالرجه اضافه استعطاف اوزره تحریض ایچون اولدیغی ظاهردر واکر کرك معلوم اولسون وکرکسه مجهول اولسون صیغهٔ مفاعله حقیقتی اوزره مشارکت بین الاثنین معناسنه حمل اولنورسه با سببیه اولوب معنی ‧ لاتضار کل واحد من الوالدة والوالد علی الآخر بسبب الولد ‧ دیمك اولور و والدیندن هر برلرینك حضانه یعنی طفلی انفاق وتربیده آخر ایچون مضاره‌سی ولدك اضرارنه عائد اولوب محل استعطاف ولد اوله‌رق بنه اضافه‌ده استعطاف اوزره تحریض متحققدر وزوجك زوجه‌یی اضراری کسوه وارزاقندن برشئی منع

نکره استغراقده ظاهر اولوب قرینه‌نك عدم وجودی حیننده احتمال مرجوح ایله عدم استغراقه محتمل ومثلا ‧ ما جائنی رجل بل رجلان ‧ ترکیبنده اولدیغی کبی عند قیام القرینه عدم استغراق متحققدر وایجابده اولان نکره عدم استغراقده ظاهر اولوب بعضا بطریق المجاز استغراقده استعمال اولنور بوده اکثر مبتداده اولور ‧ تمرة خیر من جرادة ‧ کبی کل واحد من التمرة خیر دیمکدر وقلیلا مبتدانك غیریسنده اولور ‧ علمت نفس ما قدمت ‧ کبی علمت کل واحد من النفس مفهومنده‌در ومقامات حریریده ‧ یا اهل ذی المغنی وقیتم شرا ولا لقیتم ما بقیتم طرا ‧ عباره‌سنده اولان ‧ شرا ‧ کبی معناسی یا اهل ذا المنزل وقاکم الله من جمیع الشرور دیمکدر واما ‧ ما جائنی من رجل ‧ کبی نکره من ایله ظاهر ویاخود ‧ لارجل فی الدار ‧ کبی مقدر اوله‌رق ایرادی حیننده استغراقده نص اولوب حتی ‧ ما من رجل ‧ ویاخود ‧ لارجل فی الدار بل رجلان ‧ دینمك جائز اولمز واشبو ‧ لارجل فی الدار ‧ مثالوده اسم لا کلام عربده مبنی اولمسی من حرفنی متضمن اولمسنه ابتنا ایله نحات تأویل ایلمشلردر وبوکا صاحب کشاف اشارت ایدوب ✵ لاریب فیه ✵ قول شریفی فتح ایله قرائت اولنورسه استغراقی موجب ورفعله استغراقی مجوزدر دیو بیان ایلمشدر زیرا اولده من مقدردر برقائل ایچون سئوال ایتمك واردرکه تسلیم ایدرلمکه نکرهٔ منفیه‌ده استغراق مفرد اشمل اولسون لکن بونی معرف باللامده تسلیم ایتمیز بلکه لام استغراق ایله محلی اولان صیغهٔ جموع کذلك لام استغراق ایله محلی اولان مفرد کبی افرادك کلیسنه یعنی هر برفرده شمولده هر ایکیسی مماثل ومساوی اولوب فقط مفرد مستغرقدن انجق واحد استثنا اوله‌رق جمعدن واحد واثنان وجماعت استثنا اولنمسنده فرقلری متحققدر نته‌کیم اشبو استغراق جمعك جمیع افراده شمولنی ائمهٔ اصول ونحودن اکثریسی ذکر ایدوب وبوکا استقراء کلام عرب دخی دالدر وقرآن کریمده بوقبیلدن اوله‌رق واقع اولان موقعلرك کلیسنده ائمهٔ تفسیر تصریح ایلمشدر ✵ انا اعلم غیب السموات والارض ✵ و ✵ وعلم آدم الاسماء کلها ✵ و ✵ واذ قلنا للملئکة اسجدوا لآدم فسجدوا ✵ و ✵ والله یحب المحسنین ✵ و ✵ وماهی من الظالمین ببعید ✵ و ✵ وما الله یرید ظلما للعالمین ✵ وامثالی آیات سائره کبی وبو وجهله محلی بلام الاستغراق اولان جمع افرادك کلیسنه شامل اولدیغیچون استثناء متصل اوله‌رق ‧ جائنی القوم ‧ ویاخود ‧ جائنی العلماء الا زیدا ‧ ویاخود ‧ الا الزیدین ‧ دینمك بلاخلاف جائز اولوب ‧ جائنی کل جماعة من العلماء الا زیدا ‧ دینمك ممتنعدر زیرا استثناء متصلده مستثنانك مستثنی منه‌ده دخولی شرط اولوب ومثالین اولینده دلالت لام استغراق ایله قوم وجماعتدن مراد افراد قوم وعلما اوله‌رق زید دخی بو افراد جمله‌سندن اولمسیله استثناسی جائز ومثال اخیرده زید جماعت اولمدیغی جهتله مستثنی منه‌ده داخل اولمیه‌رق کل جماعة لفظندن استثنانك عدم صحتی بارزدر واکر جملهٔ محلی بلام الاستغراق هر برافراده متناول اولمامق لازم کلسه قول اولك عدم صحتنی اقتضا ایدردی خلاصهٔ کلام شارح مصنفك ‧ واستغراق المفرد اشمل ‧ قولندن مستبان اولان مدعا استغراق مفردك کرك حرف تعریف ایله اولسون وکرك غیریسیله اولسون استغراق جمعدن اشملیتی اولوب حالبوکه اتیان ایلدیکی سند انجق نکرهٔ منفیه‌ده جاری اولمسیله اشبو دلیلك مدعای مذکوری عدم استلزامنی وبلکه استغراق مفرد ایله استغراق جمعك هر برفرده شمولده مساواتنی بیاندن عبارتدر اکر بطریق الاستفسار سؤال اولنورسه‌که جمع محلی بلام الاستغراق نوجهله استغراق مفرد کبی افرادك کلیسنه شامل اوله بیلور وبونی ائمه‌نك ذکری نصل صحیح اولورکه مقتضای مفرد استیعاب افراد اولوب جمعك مقتضاسی ایسه انجق استیعاب جموعدر حتی ‧ جائنی الرجال ‧ قولمزك معناسی جموع رجالدن هر برجمعك مجیئنی مبین اوله‌رق بو معنی حکم مجیئدن واحد واثنینك خروجنه غیر منافی استغراق مفرد ایسه بونك خلافیدر جوابنده دیرزکه تسلیم ایدملمکه بویله اولسون لکن بنه واحد واثنینك خروجی ممکن اولمز زیرا احاددن واحد دیکر اثنین ایله واثنین واحد آخر ایله جموعدن برجمعدر ذکر سائل اوزره مفروض ایسه جموعدن هر برجمعك حکمده دخولی اوله‌رق بوصورتده واحد

ایتمسیله وزوجه‌نك زوجی اضرار ی رزق وکسوه ده درجهٔ اعتدالدن متجاوز مطالبه ایتمسا کبله
اولور ویاخود اضافه استهزا وتهکمی متضمن اولمسیله اولور نته کیم ﴿ ان رسولکم الذی ارسل
الیکم لمجنون ﴾ نظم جلیلنده واقع اولمشدر زیرا فرعونك رسالت حضرت کلیمی انکار وحال
مخاطبینی استحقار ایله برابر رسولی مخاطبینه اضافه ایدرك · رسولکم · دیمسی حضرت موسی علیه السلام
حقنده تحقیر وتهکمی متضمندر ویاخود اضافه براعتبار لطیف مجازی یی متضمن اولدیغیچون
اولور بوده کوکب الخرقاء امثالی من غیرتملك واختصاص ادنا ملابسه ایله اضافه صورتنده جاریدر
· خرقاء · برخفیفة العقل مرأهٔ حمقانك اسمی اولوب طول مدت اضاعهٔ اوقات صیف ایدرك
ابتداء موسم برده قطب جنوبی قربنده طلوع ایدن کوکب سهیلدن قدوم شتایه استدلال ایله
غزل ایچون اقتضا ایده‌جك قطنی اذاعه وتفریق ایله استحضار البسهٔ شتائیه سنه مباشرتی اعتیاد
ایتمسی مناسبتیله مجازا کوکب مذکور مرأهٔ مرقومه‌نك اسمنه اضافه اولنه‌رق بعض شعرانك
کلامنده کوکب الخرقاء وارد اولمشدر ویاخود اضافه احضار مسند الیهه اضافه‌دن دیکر طریق
اولمدیغیچون اولور یعنی مسند الیهك برشیئه تملك ویاتملك حکمنده اولان برعلاقه طریقیله
اختصاصنك غیریسی متکلم ومخاطبك معلومی اولمدیغندن ابتداء ذهن سامعده احضاری انجق
اضافه‌یه توقف ایدر مثلا نه اسمی ونه‌ده مدار تفهیم اوله‌جق رسمی معلوملری اولیوب یالکز زیدك
غلامی اولمقله بیلدکلری برشخصك حاضر بالباب اولدیغی اخبار ایچون · غلام زید بالباب ·
دیمکدن بشقه طریق بولنه‌مز ویاخود اضافه جنسیت وتعمیمی افاده ایچون اولور نته کیم
· تدلك على خزامى الارض النفحة من رائحتها · قوللرنده واقع اولمشدر بو کلامی معری ضرام السقطك
دیباجه‌سنده اتیان ایلمشدر · خزامی · طیب الرائحه برنباتدرکه خیری دینلور · النفحه · تدلك فعلنك
فاعلیدر یعنی جنس خزامای ارض اوزره رائحه‌سندن برنفحه سکا دلیل اولور دیمکدر واضافه‌نك
جنسیته دلالتی زیرا اسم مفرد جنسیت وفردیت معناسنی حامل اولمسیله خواص جنسدن بولنان
اضافه ایله ایراد اولندیغی کبی مقصود جنس اولدیغی معلوم اولور نته کیم ﴿ ولاطائر یطیر بجناحیه ﴾
قول شریفی امثالنده اولان وصف دخی اشبو جنسیته دلالته محمول اولوب زیرا جناحین ایله طیران
وصفی فرده خاص اولمیه‌رق بلکه خواص جنس طیردن اولمسیله مراد جنس طائر اولدیغنه
دلالت ایدر انشاء الله تعالى تفصیلی قریبا ذکر اولنه‌جکدر قال رحمه الله (واما تنکیره

فللافراد نحو ﴿ وجاء رجل من اقصى المدينة يسعى ﴾ او النوعية نحو ﴿ وعلى ابصارهم غشاوة ﴾)
واما مسند الیهك تنکیری یعنی تنوین اوزره مشتمل اوله‌رق ایراد اولنمسی اسم جنسك صادق
اولدیغی افرادن فرد غیر معیننی قصد ایچوندر زیرا تنکیر شخصا ویاخود نوعا وحدته دلالت ایدر
مثلا ﴿ وجاء رجل من اقصى المدينة يسعى ﴾ قول شریفنده مقصود افراد رجالدن بر رجل غیر
معینك مجیئنی اخبار اولمسیله لفظ رجل نکره اوله‌رق اتیان بیورلمشدر ویاخود تنکیر اسم جنسك
صادق اولدیغی انواعدن برنوعی قصد ایچون اولور نته کیم ﴿ وعلى ابصارهم غشاوة ﴾ کریمه‌سنده
واقعدر زیرا مقصود بالبیان انواع اغطیه‌دن ابصار کفار اوزره متعارف ناس اولان اغطیه‌نك غیری
برنوع غطادرکه آیات الهیه‌دن تعامی وعدم ادراکدن عباره‌در صاحب مفتاح نظم مذکورده
اولان تنکیری تعظیمه حمل ایله بالکلیه ابصار کفاری ستر ایدوب وحدانیت الهیه‌یه دال اولان
آیات ایله ادراکلری بیننده حائل اولان غشاوهٔ عظیمه مفهومنده اولدیغنی اتیان ایلمشدر ومقصود
انلرك ادراك آیاتدن بعد حالنی بیان اوله‌رق تعظیم ایسه بو مقصوده ادل واحرا وتأدیه‌سنه اوفادر
دیو تنویر مدعا قیلمشدر قال رحمه الله (او التعظيم او التحقير كقوله ﴿ له حاجب فی کل امر

یشینه ﴾ وليس له عن طالب العرف حاجب ﴿ او التكثير كقولهم ﴿ ان له لابلا وان له لغنما ﴾ او التقليل
نحو ﴿ ورضوان من الله اكبر ﴾) ویاخود تنکیر تعظیم وتحقیر جهتلرندن برغرضه مبتنی
اوله‌رق مسند الیهك ارتفاع ویاانحطاط شانی بیلنمسی ممکن اولمیه‌جق مبلغه بالغ اولدیغنی افاده قصد

اولنور نته کیم ابن ابی السمطك ﴿ له حاجب فی کل امر ﴾ بیتنده واقع حاجب لفظ منکرلری
بوقبیلدندر معنی ممدوح ایچون مورث شین ونقیصه اولور هر برامور ردیه‌ده مانع عظیم اولوب
وانکچون طالب عرف واحساندن مانع عظیمك عدم وجودندن صرف نظر مانع حقیر ووجیز دخی
موجود دکلدر دیمك اوله‌رق طالب معروفی مانعك عدم وجودی طلاب احسانك حضورینه
بمانع ومزاحم رخصتیاب تردد ودخول اولمسندن بوایسه حصول مقاصد ارباب منا ونیل احسان
وعطادن کنایه‌در ویاخود تنکیر تکثیر ایچون اولور · ان له لابلا وان له لغنما · قولنده واقع
· ابلا · و · غنما · لفظ منکرلری معنای تکثیره محمول اوله‌رق ممدوحك کثرت موا شیسنی مفیددر
ویاخود تقلیل ایچون اولور نته کیم ﴿ ورضوان من الله اکبر ﴾ قول شریفی بو معنایه محمول
اوله‌رق مراد رضاء قلیل الهی دار النعیمده اولان مجموع نعم لایحصادن اکثر اولدیغنی بیان
زیرا نعم سائره‌نك جمله‌سی ثمرات رضواندر وتعظیم ایله تکثیر بیننده فرق تعظیم بحسب ارتفاع
شان وعلو طبقه اولوب تکثیر تحقیقا ویاتقدیرا کمیت وعدد اعتباری حسبیله‌در معدودات
وموزونات ومشابهلری کبی · معدودات · کندوسنده بالذات و · موزونات · بالواسطه عدد عارض
اولان کمیاته اشارت اولوب ممسوحات ومکیلاته شاملدر و · مشبهات · مثلا رضوانده وزمانده اولان
قلت وکثرت کبی کندوسنده نه بالذات ونه بالواسطه عدد عارض اولمیوب فقط معدودات وموزوناتك
شبیه ونظائریدر تحقیر ایله تقلیل بیننده اولان فرق دخی بو وتیره‌ده جاریدر مصنف رحمه الله
اشبو فرقه اشارتله بیورلرکه (وقدجاء للتعظيم والتكثير نحو ﴿ وان يكذبوك فقد كذبت رسل
من قبلك ﴾ اى ذو وعدد كثير وآيات عظام) یعنی بعضا تنکیر تعظیم وتکثیردن هر ایکی غرضی
حامل اولور مثلا · وان یکذبوك الایة · نظم جلیلنده · رسل · لفظ شریفی نکره ایراد اولنمسی
شو ایکی غرضی افاده‌یه محمول اولوب تکثیره دلالتی جهتدن اصحاب عدد کثیر وتعظیمه دلالتی
جهتدن ارباب آیات عظیمه اولان رسل کرامك دخی اشمرای اقوام مبعوثه‌لری طرفندن هدف تیر
تکذیب اولدقلرینك اتیانیله کلبرك خاطر رسالتپناهی یی تسلیه وتطییبدر وکذلك بعضا تنکیر
تحقیر وتقلیلدن هر ایکیسنی افاده‌یه مسوق اولوب مثلا · اعطانی شیئا · ترکیبنك مفادی اعطاء
شیء حقیر وقلیله محمولدر ایدی تعظیم ایله تکثیر وتحقیر ایله تقلیل احیانا اجتماع وبعضا افتراق
ایدرلر وبعضا مسند الیهك تنکیری جهات تعریفدن برجهته حقیقة ویاخود تجاهلا عدم
علم متکلمدن ویاخود تعریفدن برمانعك منعندن ایچون اولور مثلا شاعرك · اذا سئمت مهنده
یمین · لطول الحمل بدله شمالا · قولنده سأمتی یمین ممدوحه تصریح نسبتدن احتراز ایچون · یمینه
ویاخود لام عهد ایله · الیمین · دینلیوب لفظ نکره ایله · یمین · واقع اولمشدر · مهند · سیف هندی
معناسنه اولوب نزع خافضله منصوب و · یمین سئمت فعلنك فاعلیدر · مأل بیت · ممدوح طول
حمل وضرب یعنی کثرت استعمال حربدن ناشی سیف مهندن یدیمناسی ملل وتعب عارض اولدقده
کف یساره تبدیل ایدر دیمکدر وصاحب مفتاح ﴿ ولئن مستهم نفحة من عذاب ربك الاية ﴾ قول
شریفنده · نفحة · لفظنك تنکیرینی تحقیره حمل ایدوب مصنف ایضاحنده تحقیر بناء مره ونفس
جوهر کلمه‌دن مستفاددر زیرا نفحة لفظی یاهبهٔ ضعیفه وقلیله ایله هبوب ریحدن · نفحت الریح نفحة ·
یعنی هبة قوللرندن ویاخود برکوزل رائحه‌لی شی فوحهٔ ضعیفه ایله ریا اولدیغی وقتده · نفح الطیب
نفحة · دیدکلری کلاملرندن مأخوذ اوله‌رق على کلا التقدیرین نفس کلمه‌ده معنای تحقیر موجوددر
دیو اعتراض ایلمشدر لکن جوابنده دینلور که نفس کلمه‌دن معنای تحقیری استفاده تنکیرك تحقیر
ایچون اولمسنه منافی اولمیوب تحقیر شدت وضعف قابلدر واکر مصنفك مرادی آیتدن مستفاد
اولان تحقیر نفس کلمه‌دن مستفاد اولوب تنکیر ایچون قطعا مدخل یوقدر دیمك ایسه ممنوعدر زیرا
· نفحة من العذاب · قولیله بطریق الاضافه · نفحة العذاب · بیننده ابهام وتعیین جهتلرندن فرق
ظاهردر ونظم جلیلده ﴿ انى اخاف ان يمسك عذاب من الرحمن ﴾ قول شریفی دخی تعظیم

وتقليله محتمل اولوب عذاب هائل و ياخود شئ من العذاب ديمكدر و بعضيلرك زعمی وجهله لفظ
مس ايله عذابك رحمانه اضافه سی صورت تقليلی ترجيحه دليل اولهميوب زيرا ﴿ لمسكم فيما اخذتم
فيه عذاب عظيم ﴾ قول شريفنده عذاب عظيم مس ايله اتيان اولنمشدر وكريم وحليمك شدت
عقوبتنی تأييده حديث نبويده ❊ اعوذ بالله من غضب الحليم ❊ كلام درربارنك ورودی كافی
و · غضب الحليم سقيم · مفاديله اشتباه منتفيدر قال رحمه الله (ومن تنكير غيره للافراد
اوالنوعية نحو ﴿ والله خلق كل دابة من ماء ﴾) دخی ﴿ والله خلق كل دابة من ماء ﴾ قول
شريفنده · دابة · و · من ماء · لفظلرينك تنكيری افراد و ياخود نوعيت ايچون مسند اليهك
غيريسنی تنكير قبيلندندر ايمدی افراده حمل اولنديغی تقديرده معنی افراد دوابدن هر بر فردك خلقی
نطفهٔ معينه دن اولديغی مقيد اولوب مراد نطفهٔ مختصهٔ والديدر ونوعيته حملی تقديرده معنی انواع
دوابدن هر بر نوعك انواع مياهك بر نوعندن خلقتی مبين اولوب مراد دوابدن اونوعه مختص اولان
نوع نطفه در مصنفك بومثال مسند اليهك غيری يی تنكير قبيلندن اولديغی تصريح ايلمسی زيرا
مفتاحده مقام شخصا و يا نوعا افراد ايچون اولمسی تنكير مسند اليهی مقتضيه اولان حالت اولديغی
ذكر ايدوب نظم مذكوری مثال ايراد ايلمش اولديغندن وحالبوكه نظم مذكورده مسند اليه منكر
بولنديغندن بعضيلر تمثيل صحيح اولمق اوزره صاحب مفتاح مسند اليه لفظنده اولان اسناد ايله
مطلق تعلق معناسی مراد ايتمشدرديو توهم ايدوب و بعضيلر نظم جليلی · كل دابة خلقها الله
من ماء · تقديرنده اولمق اوزره دابة لفظی معنا مسند اليه اولمسنی و ياخود · ماءمخصوص خلق الله كل
دابة منه · تقديرنده عديله ماء لفظ منكرينك مسند اليه قلمسنی اختراع ايتمشلر ايسه ده صورت تصرفلری
عين تعسف اولديغی معلوم طبع سليم ومقصود صاحب مفتاح نظم مذكور مقام شخصا
و ياخود نوعا افراد ايچون اولديغنه مثال ديمك اولوب يوقسه مرادی تنكير مسند اليهی بونكله
عدم تمثيل وكتابنده كثرت امثالی بوجهتی تعيينه دليلدر قال رحمه الله (وللتعظيم نحو ﴿ فأذنوا
بحرب من الله ورسوله ﴾ وللتحقير نحو ﴿ ان نظن الا ظنا ﴾) و مسند اليهك غيری يی تنكير
تعظيم و يا تحقير ايچون دخی اولور مثلا ﴿ فأذنوا بحرب من الله ورسوله ﴾ قول شريفنده · بحرب ·
لفظی تعظيم ايچون مسند اليهك غيری يی تنكير قبيلندن اولوب · فاعلموا بحرب عظيم · تقديرنده در
و ﴿ ان نظن الاظنا ﴾ قول شريفنده · ظنا · لفظی دخی غرض تحقير ايچون مسند اليهك
غيری يی تنكير قسمندن اولوب · ظنا حقيرا ضعيفا · ديمكدر زيرا ظن قابل ضعف وشدتدر ايمدی
بو كلامده ظنا مفعول مطلق نوعيت ايچون اولوب تأكيده حملی غير سديددر ومفعول مطلق بومقامده
اولديغی كبی هرنه زمان الا كلمه سندن صكره واقع اولورسه تنكيری تنوعی مفيد اولان تعظيم وتحقير
وتكثير امثالنه حمل اولنور و بوتحقيق ايله اشبو تركيب امثالی اوزره شيخ رضينك مستثنای مفرغده
مستثنی جزما و يقينا مستثنی منهده داخل اولهرق استثنا ايله اخراج اولنمش اولمسيچون مستثنا منهك
متعدد و مستغرق اولمسی واجب اولوب حالبوكه نظن كلمه سينك مصدری ظنك غيری يه محتمل
دكلدركه حتی مصدرك شامل اولديغی افراد بيننده ن استثنا واخراج اولنمش اولسون ديو ايراد
ايلديكی اشكال مندفع اولور وحاصل دفع مصدرك نوعيته حمليله تأكيده محمول اولمامسيدر لكن
سيلكوتی مرحوم الادنصكره واقع اولان مفعول مطلقك عموما نوعيته بطلان حملنی بيان ايدوب
و · ما اغتره الشيب الا اغترارا · قولنده نوعيته صلاحيت مقام اولمديغندن بالضرور تأكيده
محمول اولمسيله استدلال ايتمشدر شارح مرحوم شيخ رضينك اشكال مذكورندن جوابده
بعض نحاتك · ان نظن الا ظنا · تركيبی تقديم وتأخيره محمول اولوب · ان نحن الانظن ظنا · تقديرنده
و · وما اغتره الشيب الا اغترارا · قولی دخی · وما اغتره الا الشيب اغترارا · سبكنده در ديو توجيهلرينه
وكذلك ديكر بعض نحاتك مثلا · ضربت زيدا · قولی توهم مخاطب حيثيتندن متكلم ضرب مجراسنه
جاری اولان تهديد ومقدمات ضربه شروع كبی ضربك غيری يی ايشلمش اولمسنه محتمل

اولديغندن

اولديغندن بو احتمال ايله مستثنی منه من حيث الوهم ضرب وضربك غيريسنه شامل اولان متعدد كبی
اولمسيله كأن متكلم · مافعلت شيئا غير الضرب · ديمش اولور و بوتأويل ايله تركيب مذكور امثالنده
مستثنی منهده تعدد حاصل اولهرق استثنا اولنور ديو جوابنه حاجت اولمديغی بيان وعبد الحكيم
سيلكوتی تأكيد ايچون الادنصكره واقع اولان مفعول مطلقده تأويلات مذكوره يه حاجت باقی
وجواب شارح غير كافی ايدوكنی اتيان ايلمشدر و ﴿ اواطرحوا ارضا ﴾ نظم شريفنده · ارضا ·
لفظی دخی عدم تعيين ونكارت ايچون مسند اليهك غيری يی تنكير قبيلندن اولوب مراد اقصای
عمارتده واقع ارض منكورهٔ مجهوله در وشاعر متنبينك سيف الدوله حقنده اولان قصيده سنده
واقع ❊ فيوما بخيل تطرد الروم عنهم ❊ ويوما بجود تطرد الفقر والجدبا ❊ بيتنده · خيل · ايله
· جود · لفظلرينك تنكيری تقليله محمول اولوب ممدوحك كاه خيول وفرساندن عدد قليل صولتيله
اهل رومی مفارق رعيه دن طرد ودفع وكاه سرچشمهٔ جود وعطاسندن فيضان شئ يسير ايله
فقر وقحطی ازاله ورفع ايلديكنی توصيفدر ومعلوم اوله كه معنای بعضيته اولان تنكير تعظيمی
مفيد اولديغی مثللو لفظ بعض ايله تصريح دخی تعظيمی افاده ايدر نته كيم ﴿ ورفع بعضهم فوق
بعض درجات ﴾ قول شريفنده واقعدر زيرا بعض اول ايله مراد حضرت نبی عليه الصلوة
والسلام اولوب لفظ بعض ايله ابهامده اولان تفخيم فضل وشان واعلای قدر رفيع العنوانی
نزد ارباب سليقه ده نمایاندر ولبيدك ❊ تراك امكنة اذا لم ارضها ❊ اويرتبط بعض النفوس حمامها ❊
قوليده بوقبيلدن اولوب بعض نفوس ايله نفسنی مراد ايلمشدر · تراك · ماقبلنده اولان بيتنده واقع
· انی · ايچون خبر بعد خبردر · تراك · لفظی تشديد را ايله فعال اولوب صيغهٔ مبالغه اولهرق تارك
معناسنه در و · حمام · موتدر · اويرتبط · قولی جزم ايله · ارضها · اوزرينه معطوف اولوب تحت
نفيده داخل واوعموم نفی مفيد اولهرق محصول بيت · انی تارك الامكنة يعنی انتقل من مكان
الی مكان اذا انتفی كلا الامرين الرضاء بها وادراك الموت نفسی · يعنی امكنه دن بر مكانده اقامتنه راضی
اولمديغم وادراك موتدن امين اولديغم وقتده تقليب اماكن وبلدان وسياحت اقطار جهان ايدرم
ديمكدر ولفظ بعض ايله تعظيم مراد اولنديغی كبی بعضا تحقير دخی مراد اولنور مثلا · هذا كلام
ذكره بعض الناس · ديرسين و بعضا تقليل مراد اولنور · كفی هذا الامر بعض اهتمامه · كبی
قال المصنف رحمه الله (واما وصفه فلكونه مبينا له كاشفا عن معناه) واما مسند اليه ايچون
وصف ايراد اولنمسی ذكر اولنهجق وصفك مسند اليهی مبين ومعناسنی كاشف اولديغی ايچوندر
مصنفك ذكر توابع وضمير فصلی تنكيردن تأخير ايلمسی عقب تعريفده ذكر تنكيرك مناسبتنه مبنيدر
وسكاكينك بونلری تنكير اوزرينه تقديمی ضمير فصل ايله اكثر اعتبارات توابعك تعريف مسند اليهه
منوط اولوب صورت تنكيرده جاری اولمديغنه ناظردر ومصنف سائر توابعه ذكر وصفی تقديم
ايلمسی كثرت وقوع واعتباراتيچوندر ولفظ · وصف · بعضا العالم والجاهل كبی نفس تابعه اطلاق
اولنوب و بعضا توصيف معنای مصدريسنه حمل اولنور ومناسب مقام امثالی اولان · واما بيانه
واما الابدال منه · قوللرينه توفيق ايچون اشبو ذكر نعت معنای مصدريسنه حمل اولنمقدر
قال رحمه الله (كقولك الجسم الطويل العريض العميق يحتاج الی فراغ يشغله) مسند اليه
ايچون وصف ايرادی · الجسم الطويل العريض العميق يحتاج الی فراغ يشغله · قولی امثالی اولوب
معناسی جهات ثلثهٔ طول وعرض وعمقده امتدادی اولان جسم اشغال واملا ايده جك بر فراغه
يعنی محل فارغه محتاجدر ديمك اولور ايمدی · الجسم · لفظ مسند اليهك · الطويل العريض
العميق · وصفيله توصيفی جسم اندن عباره اولديغی كشف وتبيين ايچوندر لكن بومثال جسمك
مذهب جمهور متكلمين ومختار اهل سنت اولان تعريفنه صالح دكلدر چونكه مذهب مختارده
جسم بالذات تحيزی وقابل تجزی اولان ممكن موجود اولمق اوزره معرف اولهرق خط جوهره
وسطح جوهری يه شاملدر بلكه مثال مذكور مذهب بعض متكلمين ومختار معتزله اولان تعريفيله

مذهب حکمایه صالحدر زیرا مذهب مرجوح معتزلهده جسم متحیز بالذات اوله‌رق ابعاد ثلثه‌یی
قابل اولان ممکن موجوددن عباره اولوب خط وسطح جوهرلره غیر شاملدر وعند الحکما مقادیر
ثلثه‌نك مجموعندن عباره اولوب جسم تعلیمی اطلاق ایدرلر • الی فراغ • قولی الی خلاٌ معناسنه‌در
وجسمك مکان خالی‌یه احتیاجی زیرا عند عدم الفراغ لزوم تداخل اجسام متحققدر قال رحمه الله
(ونحوه فی الکشف قوله ٭ الالمعی الذی یظن بك الظن کان قد رأی وقد سمعا) ووصف مجرد
کشف ایچون اولمقده اوس بن حجر نام شاعرك فضالة بن کلده‌نك مرثیه‌سنده ایراد ایلدیکی • الالمعی الذی
یظن بك الظن • کأن قد رأی وقد سمعا • قولی دخی ذکر اولنان • الجسم الطویل اه • قولی
کبیدر اول قصیده ٭ایتها النفس اجلی جزعا ٭ ان الذی تحذرین قد وقعا ٭ان الذی جمع السماحة
والنجدة والبر والتقی جمعا ٭ الالمعی الذی یظن بك الظن ٭کان قد رأی وقد سمعا ٭ اودی فلا ینفع
الاشاحة من ٭ امر لمن قد یحاول البدعا در • المعی • وباء موحده ایله • بامعی • ذکیٔ متوقد معناسنه
اولوب یا • ان الذی تحذرین • قولنده اولان ان‌نك خبری اوله‌رق مرفوع ویا اسم ان ایچون
صفت اولمق اوزره ویا خود اعنی تقدیریله منصوب اولوب وجه اخیرده خبر ان بیت اخیرده اولان
اودی لفظیدر اءدی المعی لفظی مسند الیه اولیوب مصنفك بو بیت مثال اولك مثلیدر قولندن
مرادی مجرد وصفك کشف ایچون اولمسنده مماثلتی بیاندر • الذی یظن بك الظن اه • قولی المعی
ایچون وصف اولوب معناسندن کاشفدر نته‌کیم اصمعیدن معنای المعی سؤال اولندقده
آنف الذکر • الالمعی الذی یظن بك اه • بیتنی انشاد ایدوب تعریفده بوندن زیاده برشی ایراد
ایتمامشدر اول قصیده اولمق اوزره ذکر اولنان بیتده واقع جزعك معناسی فریاد وفغاندر
بیت ثانیده اولان • نجدة • شجاعت معناسنه اولوب بیت ثالثده اولان • بك • لفظی محل ظنی بیاندر
و• کأن قد رأی • یظن فعلنده مضمر ضمیردن حال اولوب • مشبها بالرائی والسامع • دیمکدر بیت
اخیرده • اودی • هلاك معناسنه‌در • بدع • بدعه‌نك جمعی اولوب مثلا برشخصك دوام حیواتی
کبی امور غریبه بدیعه ایله مفسر و• اشاحه • لامحالة واقع اولان امردن حذردر • مفهوم ابیات •
سماحت وشجاعت وبر واتقا صفاتنك برکال جامع وحائزی اولوب اهل ظن وفراست کامله
اولان فضاله بن کلده‌نك وفاتیله محاول امور غریبه ایچون لا محاله وقوعبوله‌جق امردن اشاحه
واحتراز فائده بخش اولمیه‌رق اشبو امر مولمك وقوعندن ناشی جزع وفریادی نصاب جمیلنه
ابلاغ وارتقا اتمسیله نفسنه تنبیه وخطاب اوله‌رق مرادکال حزنی اظهاردر ونکره‌ده وصف
کاشف اولمقده ٭ ان الانسان خلق هلوعا اذا مسه الشر جزوعا واذا مسه الخیر منوعا ٭ نظم
جلیلی دخی مثال مذکور نظائرندندر زیرا • هلع • مس مکروه عندنده سرعت جزع ومس خیر
عندنده سرعت منع اولمسیله ٭ اذا مسه الشر جزوعا واذا مسه الخیر منوعا ٭ وصفی خلوع
ایچون وصف کاشف اولور قاضیٔ بیضاوی قدس سره • هلوع • لفظنی شدید الحرص
قلیل الصبر ایله و• شری • ضر ایله و• جزوعی • کثیر الجزع ایله و• خیری • سعه یعنی وسعت ید وغنا
ایله و• منوعی • مبالغ فی الامساك ایله تفسیر ایلمشدر قال المصنف رحمه الله (اومخصصا نحو
زید التاجر عندنا) ویاخود مسند الیهك توصیفی ایراد اولنان وصف مسند الیهی مخصص
اولدیغیچوندر تخصیصدن مرادی تقلیل اشتراك ورفع احتمالدن عامدر یعنی عند اهل المعانی
• تخصیص • اعم اولوب نکراتده اولان تقلیل اشتراك ومعارفده اولان رفع احتماله متناولدر
وعند النحاة • تخصیص • نکره‌لرده حاصل اولان اشتراکی تقلیلدن عبارتدر • رجل عالم • کبی
زیرا بحسب الوضع رجل لفظی افراد رجالدن هر برفرده محتمل اولوب عالم دینلدیکی کبی کافهٔ افراد
رجال بیننده اولان اشتراك وهر برفرده اولان احتمال تقلیل اولنه‌رق افراددن علم ایله متصف
اولان فرده تخصیص قلنمش اولور ومعارفده حاصل اولان احتمالك رفعنه • توضیح • اطلاق
ایدرلر وصفك مخصص اولمسنه مثال • زید التاجر • ویاخود • الرجل التاجر عندنا • قولیدر زیرا

زید

زید ویاخود الرجل دینلدیکی کبی زید ورجل لفظلری تاجر وغیر بیننده محتمل اوله‌رق التاجر وصفیله
توصیف اولندیغی کبی بو احتمال مرفوع اولوب مراد زید ویا رجل تاجر اولدیغی تعین
ایلر قال المصنف رحمه الله (اومدحا اوذما نحو • جائنی زید العالم او الجاهل حیث یتعین
قبل ذکره) ویاخود مسند الیهی توصیف ایراد اولنان وصفدن مقصود مدح ویاخود ذم ویاخود
ترحم اولدیغندن ایچوندر مثلا قبل ذکر الوصف موصوف معلوم ومتعین اولدیغی صورتده
• جائنی زید العالم • ویاخود • زید الجاهل • ویاخود • زید الفقیر • قولنده اولان العالم والجاهل
والفقیر اوصافی کبی زیرا موصوفك تعینی مفروض اولمسیله بو اوصافدن مراد تعیین وتخصیص
اولمیوب بلکه اول ایله مراد زیدی علم ایله مدح وثانی ایله ذم وثالث ایله ترحمدر وقبل ذکر الوصف
موصوفك تعینی یا موصوفك ذکر اولنان اسمده مشارکی اولمامسیله ویاخود مخاطبك قبل ذکر الوصف
موصوف بعینه معلومی اولمسیله اولور وقبل ذکر الوصف موصوف متعین اولمدیغی صورتده
وصف مخصص اولمش اولور قال رحمه الله (اوتأکیدا نحو امس الدابر کان یوما عظیما)
ویاخود مسند الیهی توصیف تأکید ایچون اولور بوده موصوف ذکر اولنان وصفك معناسنی
متضمن اولدیغی صورتده تحقق ایدر • امس الدابر کان یوما عظیما • کبی زیرا لفظ امس دبوره
دلالت ایدر الفاظدن اولمسیله لفظ دابر بومدلولی مؤکددر وبعض کره وصف مقصودی بیان
وتفسیر ایچون اولور نته‌کیم قریبا ذکر اولنسه کرکدر ٭ ومامن دابة فی الارض ولا طائر یطیر
بجناحیه ٭ نظم جلیلی دخی بوقبیلدندر زیرا دابه وطائر معنای جنس ووحدتی حامل اولوب
مقصود ایسه جنس دابه وطائر اولمسیله مراد جنس مع الوحدت اولدیغی بیان ایچون خواص
جنسدن اولوب نوع واحده خاص اولمیان وصف ایله توصیف اولندیلر وبو اعتبار ایله وصف
مذکور زیادهٔ تعمیم واحاطه‌یی افاده ایدوب کأن • مامن دابة قط فی جمیع الارضین ومامن طائر
فی جو السماء من جمیع مایطیر بجناحیه الا امم امثالکم • مفادنده اولمشدر واکر بو اوصاف ایله
توصیف اولنمسه مقصود جنس مع الوحدة اوله‌رق مراد وحدت نوعیه اولمسی محتمل اولوب یالکز
نوع واحدك یعنی مثلا رتع وصید ایدن دابه وطائر نوعینك عموم افرادنی افاده ایدردی وستیر
اولمیه که بعض کره وصف جمله اولور وجمله‌نك وصف اولمسنده ایکی شرط اولوب اول موصوفك
نکره اولمسیدر زیرا اعرابدن محلی اولان جمله‌لر موقعنده مفرد وقوعنك صحتی واجبدر مثلا مررت
برجل قام ابوه قولنده قام ابوه محلنده قائم ابوه دینلك صحیحدر وجمله‌دن سبك واخذ اولنان
مفرد نکره‌در زیرا مفرد اولمسی باعتبار الحکم یعنی محکوم به اعتباریله اولوب حکمه مناسب اولان
ایسه تنکیردر بوجهتله جمله‌ده دخی کندوسندن سبك اولنان شیئك حالی اعتبار اولنمق
مناسب اولوب بناء علیه صفتك موصوفه مطابقتیچون موصوفك دخی نکره اولمسی شرط قلنمشدر
وبعضیلرك جمله نکره‌در دیو قوللری بوتصرفه مبنی اولمسی ملحوظ اولوب والا تنکیر وتعریف
خواص اسمادندر وشرط ثانی وصف اولان جمله‌نك صله کبی خبریه اولمسنك وجوبیدر زیرا
صفتده موصوفك قبل الذکر مضمون صفتله اتصافنه مخاطبك علمی متکلمك اعتقادی واجب
اولوب وصفی اثباتی مجرد موصوفی مخاطبه تعریف ومعلومی اولان صفتیله عندنده تمیز وتعیینی
اراده‌دن عبارتدر بناء علی ذلك جمله اولان وصفك قبل الذکر حصولی مخاطبك معلومی
اولان حکمی متضمن اولمسی واجب اولمشدر جملهٔ انشائیه ایسه قبل الذکر عند مخاطبده
معلومة الثبوت اولمیوب علم مخاطب کلام متکلمله حاصلدر بوسببدن ناشی انشانك صفت ویاخود صله
واقع اولمسی انجق قول تقدیریله تأویله منوط اوله‌رق مثلا • زید اضربه • قولی • زید مقول
فی حقه اضربه • تقدیرنده اولوب بوقوله اتصافی بیان اولنمش اولور سؤال اولنورسه‌که
قسم انشا اولدیغی حالده صاحب کشاف ٭ وان منکم لمن لیبطئن ٭ قول شریفی • وان منکم من اقسم
بالله لیبطئن • تقدیرنده اولوب قسم الله جوابی صله اولدیغی تصریح ایتمشدر جوابنده دیرزکه

صاحب كشافك مرادى صله قسم ايله مؤكد اولان جواب قسم ديمك اولوب يوقسه نفس قسم مع جوابه صله ديمك دكلدر جواب قسم ايسه جملهٔ خبريه اولوب صدق وكذبه محتملدر انكيچون تأكيد اخبارده والله لزيد قائم دينلور وانشا اولان والله و اقسم بالله امثالى جملهٔ قسميه‌در نته كيم شرطيه يعنى جملهٔ جزائيه خبريه اولوب شرط انشادر   سؤال اولنورسه كه صاحب كشافك ديكر كلاميده قبل الذكر وجوب علم مخاطب صله‌يه خاص اولوب وصفده عدم وجوبنى اشعار ايدر زيرا ﴿فاتقوا النار التى وقودها الناس والحجارة﴾ قول شريفنده صله عند المخاطب قصهٔ معلومه اولمق واجب اولمسيله احتمالكه مشركينك اشبو صله اولان وقودها الناس والحجارة نظم جليلنك مضمونى سورهٔ تحريمده ﴿قوا انفسكم واهليكم نارا وقودها الناس والحجارة﴾ قول شريفنى استماع ايله معلوملرى اولسون ديو توجيهدن صكره آية مذكوره‌ده معرفه اوله‌رق فاتقوا النار وارد اولوب سورهٔ تحريمده قوا انفسكم واهليكم نارا لفظ منكريله ايرادنك بيان حكمتنده سورهٔ تحريمده اولان آية اولا مكهٔ مكرمه‌ده نازل اوله‌رق صفت مذكوره ايله موصوفه اولان نار معلوملرى اولوب بعده سورهٔ بقره‌ده آية سابقه ايله معلوملرى اولان شيئه اشارت اوله‌رق ثانيا نازل اولمسنه مبنيدر ديو اتيانى سورهٔ تحريمده وقودها الناس والحجارة قولى صفت غير معلومه اوله‌رق نار ايچون وصف واقع اولدیغنى اشعار ايدر   جوابنده ديمك ممكندر كه تحقق وصفك عند المخاطب معلوم اولمسى واجبدر   وسورهٔ تحريمده خطاب مؤمنينه اولوب ونارك بو صفتى نبى عليه السلامدن سماع ايله مؤمنينك معلوملريدر ومشركينك اشبو سورهٔ تحريمده اولان آيتى استماع ايله معلوملرى اولمسيله سورهٔ بقره‌ده انلره خطاب اولنمشدر بوصورتده ايكيسنده دخى مخاطبينك معلوملرى اولمش اولور   قال رحمه الله (واما توكيده فللتقرير) واما مسند اليهك تأكيدى مفهوم ومدلولنى تحقيق وتقرير ايچوندر يعنى برحيثيده مستقر وثابت ومحقق ومجزوم قلنمسيچوندر كه سامعه سبق ظن وغيريسنه مساغ حمل احتمالى زائل اوله مثلا متكلم سامعك برمشغوليته مبنى لفظ مسند اليهى سماعدن وياخود معناسنه حملدن غفلتنى ظن واشتباه ايلدكده مسند اليهك تكراريله بطريق التأكيد جاءنى زيد زيد دينلور   ومثال مذكور امثالنك هرنقدر دفع توهم تجوز وياخود سهوه حملى ممكن ايسه‌ده لكن مجرد تقرير قصديله دفع توهم قصدى بينده فرق واردر الحاصل بعض شراحك مصنف اوزرينه تقرير دفع توهم تجوز وسهوه قسيم اولمق توجهله صحيح اولور كه كندوسنده تقرير تحقق اعيان شى اصلا تأكيد اوله‌من نته كيم قومك نحوده التأكيد تابع يقرر امر المتبوع فى النسبة او الشمول قوللرى بوكا شهادت ايدر بوصورتده تقرير اصلا تأكيددن منفك اولمدیغى تحقق ايدر ديو اعتراضلرى مندفعدر وحاصل دفع تقرير قطعا لازم اولوب لكن بعضا بنفسه مطلوب وبعضا غرض آخر اقوايه وسيله اولور نته كيم صاحب مفتاح دفع توهمى ذكردنصكره بوكا تنبيه ايدرك چوق كره تأكيد ايله قصد مجرد تقريره تعلق ايدر نته كيم بو كلامه فعل ايله تقديم وتأخير اعتبارنك فصلى سنى مطلع ايلر ديو بيان ايلمشدر   وشارح علامه تقريردن مراد سكاكى‌يى تقرير مسند اليه حمل ايتميدرك تقرير حكمه حمل ايتمشدر لكن تقديم وتأخير بحثندن قنغى موضع تأكيد ايله تقرير حكم قصد اولندیغنه مطلع ايده‌جكنى بيان ايتامشدر حالبوكه تأكيدك تقرير حكمى افاده‌سى لا تكذب انت مثالوده تأكيد مسند اليه مجرد محكوم عليهك تقريرنى افاده ايدوب تقرير حكمى مفيد اولمدیغى قومك تصريحلرينه مخالفدر اكر دينلورسه كه مراد سكاكى تأكيد صناعى يعنى تابع مخصوص اولميوب بلكه انا عرفت و انت عرفت كبى مجرد تكرير اوله‌رق بو دخى تقرير وتقويهٔ حكمى افاده ايتمسيله بيان شارح علامه بوكا مبنيدر   جوابنده ديرزكه امثلهٔ مذكوره امثالنده تقرير حكمى افاده ايدن تكرير اولدیغى مسلم اولميوب بلكه تقديم مسند اليه‌در وقومك بلا تقديم عرفت انا و عرفت انت مثالوده تقرير حكم اولميوب بلكه مجرد تقرير محكوم عليه ايچون اولدیغى تصريحلرى

بونى مصدقدر بوصورتده تأكيددن مراد سكاكى مجرد تكرير معناسنه حمل اولندیغى تقديرده دخى تقريرى تقرير حكمه حمل ايتمديه صحيح اوله‌من   شونكله برابر كه سكاكى تحقيق تقويهٔ حكمى تقديم وتأخير مع الفعل بحثنده ايراد ايتميوب بلكه تأخير مسند اليه بحثنك آخرنده اتيان ايلمشدر وتسليم ايدلمكله تأكيد ايله مراد سكاكى مجرد تكرير اولوب وتكرير تقرير حكمى مفيد اولسون بزده ديرزكه تأكيدى تكرير معناسنه حمل ايله برابر تقريردن مراد تقرير محكوم عليه اولسون زيرا تأكيد صناعى محكوم عليهك تقريرنى مفيد اولدیغى وبو دخى تكريرده داخل بولندیغى جهتله تكرير مسند اليه ايله چوق كره تقرير محكوم عليه قصد اولنور ديمك صحيح اولور وبوصورتده سكاكينك فصل مذكوره حواله‌سى لا تكذب انت قولى مجرد محكوم عليهك تقريرى ايچون اولوب تقرير حكم ايچون دكلدر ديو ذكر ايلديكى شيئه اشارت اولمش اولسون نته كيم مصنفك ايضاحده واما توكيده فللتقرير كما سيأتى قولى بوكا اشارته حمل اولنمشدر بوتقديرده تقريرى تقرير حكمه حمل ايتمكده جزم علامه صحيح اولماز زيرا بو جهتى ترجيح ايده‌جك بروجه اولميوب بلكه تقرير حكمه حمل اولندیغى صورتده تأخير مسند اليه بحثنك فصل مذكوره قريبتى جهتله بحث مذكورده ذكر ايلديكى شيئى توسعا فصل مزبوره حواله ايتمش اولمسنى اعتباره محتاج اولوب بو ايسه خلاف ظاهرى ارتكابدر وتسليم ايدلمكله تأكيد ايله مراد مجرد تكرير اولوب وسكاكينك حواله‌سى بروجه مشروح ظاهرى اوزره اولمسون بوصورتده سكاكى ايچون لايق وبلكه اولى اولان كلامى تقريره حصر ايتميوب بلكه تخصيصه دخى تعرض ايدرك وربما كان القصد لمجرد التكرير والتخصيص ديمك ايدى زيرا تقويهٔ حكم ايچون اولان انا عرفت مثالوده مسند اليه مؤخر اوله‌رق تأكيد ايچون اولوب بعده تخصيص ايچون تقديم قلندیغى اعتبار ايدرك ان تقديم ما لو اخر كان فاعلا اى تأكيدا معنى يفيد التخصيص نحو انا عرفت اذا اعتبر انه كان فى الاصل عرفت انا قوليله اعتبار مذكورى تصريح ايلمشدر   وسكاكينك بيان حواله‌سنده اظهر اولان اعتبار تقديم وتأخير مع الفعل فصلنده ايراد ايلديكى شيئه يعنى انا سعيت فى حاجتك وحدى و ياخود لاغيرى امثالنك مفادى تأكيد وتقديمدن حاصل اولان تخصيصدر ديو بيانى اوزره اشارته حمل اولنمقدر زيرا بوصورتده حواله ظاهرى اوزره جاريه‌در ومثال مذكورى بو مقامده اتيانى يعنى باب تأكيد اصطلاحيده تأكيد اصطلاحيدن اولميان شيئه اشارت اجماليه ايله اشارت ايتمسى كل رجل عارف و كل انسان حيوان مثاللرينى تأكيد اصطلاحى قبيلندن اولمدیغى حالده عدم شمول توهمنى دفع ايچون اولان تأكيدده اتيانى كبيدر بناء عليه تغيير اسلوب ايدرك ومنه تعبيرنه عدول ايلمشدر وكتابنده بونك امثالى بسياردر ومصنفك ايضاحده اولان كما يأتى قولنى دخى اشبو كلام مفتاحك حمل اولندیغى شيئه حمله حاجت اولميوب زيرا بومثالو مقاماتده سكاكى‌يه غير تابع وبلكه معترضدر   وبوقولمزله بعضيلرك معناى كلام مصنف مسند اليهك توكيدى تقرير حكم ايچون اولور انا عرفت كبى وتقرير محكوم عليه ايچون اولور انا سعيت فى حاجتك وحدى وياخود لاغيرى كبى ديمكدر ديو قوللرى غلط فاحش اولدیغى ظاهر اولوب ذكر اولنان وجه صحيح ارتكاب مذكوردن مغنيدر زيرا تقرير حكم تقديمدن مستفاد اولوب تأكيددن مستفاد دكلدر و انا عرفت مثالنده انا تقرير ايچون اولميوب بلكه تخصيص ايچوندر و وحدى و لاغيرى كلمه‌لرى محكوم عليهى تأكيد اولميوب بلكه تخصيصى تأكيددر   قال رحمه الله (او دفع توهم التجوز) وياخود مسند اليهى تأكيد مجازا تكلم اولنمسى توهمنى دفع ايچوندر مثلا آمرك سارقى بالذات قطع ايلديكنى اخبارده قاطع فرضا بعض غلمانى اولوب اميره اسنادى سبب آمره اسناد وياخود اميرى ذكر وبعض غلمانى اراده قبيلندن مجازدر ديو توهم اولنمامق اوزره قطع اللص الامير الامير وياخود قطع اللص الامير نفسه وياخود عينه دينلور   قال رحمه الله (او السهو او عدم الشمول) وياخود تأكيد مسند اليه متكلمك سهو ايتمسى توهمنى دفع ايچوندر

مثلا مجیئ زیددن اخبارده سامع جائی عمرو اولوب لکن سهوا زید ذکر اولندیغی توهمی دفع ایچون جائنی زید زید دینلور وبو توهم یعنی موقع مسند الیهده مفرد آخر وقوعی توهمی تأکید معنوی ایله دفع اولنمز وبوده ظاهردر زیرا مثلا • جائنی زید نفسه • قولنده جائی نفس مسندالیه اولوب طرفندن بریسی کلمش اولدیغی معلوم اولورسه ده لکن متکلم • جائنی عمرو نفسه • دیه‌جك ایکن سهوا • جائنی زید نفسه • دیمش اولمسی احتمالی باقیدر ویاخود تأکید مسند الیه عدم شمول توهمی دفع ایچون اولور مثلا برقومك مجیئندن اخبارده قومك بعضیسی کلیوب فقط او بعض حقنده عدم اعتداده ویاخود مثلا ابنای فلاندن بریسی برشخص قتل ایتمش اولدیغی حالده • بنو فلان قتلوا • دینلوب جمله‌سنه اسناد اولندیغی کبی کأن افراد قومی شخص واحد حکمنده عد ایله بعضیسندن واقع اولان مجیئی جمله‌سندن وقوع بولمش مثابه‌ده اتخاذه مبنی مجیئی مجموع قومه اسناد توهمی دفع ایچون • جائنی القوم کلهم • ویاخود • اجمعون • دیرسین وچوق کره واقع اولورکه بحسب اقتضاء المقام کل ایله اجمعون بینی جمع اولنور مثلا ملئکهٔ کرامك حضرت آدم علیه السلامه اولان سجده‌لرینی اخبارده ملئکهٔ کرامك کثرتنه وحال تفرقلرینه وهر برلرینك برر شان ایله اشتغالنه نظرا جمیعسنك استبعاد سجودنه مبنی ﴿فسجد الملئکة کلهم اجمعون﴾ بیورلمشدر وبو جمع مؤکدین ایله ابلیس اوزرینه تقریع وتعییر تزاید ایتمشدر وبعضلرك ذهابی وجهله اجمعون لفظنده سجود ملئکه زمان واحده اولدیغنه دلالت یوقدر زیرا بویله اولمق لازم کلسه کلهم ضمیرندن حال اولوب اجمعین بیورلمق لازم کلوردی وبو مقام محل بحثدر شویله که مصنفك دفع توهم عدم شمولی ذکر وتصریح ایلمسی مجرد زیادهٔ توضیح ایچون اولوب والا اشبو دفع توهم عدم شمول دفع توهم تجوز قبیلندن اولمسیله مصنف دفع توهم تجوزی مجاز لغوی وعقلی‌یه شامل اولان معنی‌یه حمل ایله اکتفا ایتمش اولسه اشبو دفع توهم عدم شمول دخی داخل اوله‌رق تکرار ذکره حاجت مس ایتمزایدی زیرا مثلا کلهم لفظنك تأکید اولمسی انجق متبوعنك شموله دلالتیله اولوب والا تأسیس اوله‌رق تأکید اولمزدی بوندن ایچون شیخ عبد القاهر • یفید الشمول • قولمزله مراد تابع اصل شمولی ایجاب ایدوب کلامده تابع ذکر اولنمسه لفظ متبوعدن شمول فهم اولنمزدی دیمك دکلدر واکر مراد بو معنی‌یه حمل اولنسه تابع ایچون تأکید تسمیه ایدلمزدی بلکه تأکید شمول افاده ایدر دیمکدن مراد تأکید شمولی مقتضی اولان لفظ مؤکدك خلاف ظاهری اوزره مجاز اوله‌رق عدم شمولده مستعمل اولمقلغنی منع ایدر دیمکدر حاصلی حال تأکیده مؤکدك تجوزا عدم شموله حملی ممتنع اولور دیمکدر دیو بیان ایلمشدر • واما جائنی الرجلان کلاهما • قولنك دفع توهم عدم شمول ایچون اولمسی محل نظر اولوب زیرا مثنی مدلولی اولان تثنیه‌ده نص اوله‌رق اصلا واحد اوزرینه اطلاق اولنمزکه حتی بونده عدم شمول توهم اولنسون بلکه اولی اولان اشبو • جائنی الرجلان کلاهما • امثالی جائی واحد اولوب ایکیسنه اسنادی سهوا واقع اولمق توهمنی دفع ایچوندر واما سامع جائی بونلرك رسوللری ویاخود احدهمانك نفسی وآخرك رسولی اولدیغنی توهم ایدرسه بو توهمی دفع ایچون • جائنی الرجلان کلاهما • دینلیوب بلکه • انفسهما • ویاخود • عینهما • دینلور وکذلك جائی بونلردن بریسی اولوب آخر محرض ویاخود باعث ویا امثالی اولمق توهمی انجق مسندك تأکیدیله دفع اولنور زیرا توهم تجوز بوصورتده مسندده واقع اولمش اولور

قال رحمه الله (واما بیانه فلا یضاحه باسم مختص به نحو قدم صدیقك خالد) واما مسند الیهك عطف بیان ایله تعقیبی مسند الیهی کندی‌یه مختص اولان براسم ایله ایضاح ایچوندر انکیچون • تابع غیر صفة یوضح متبوعه • قوللریله تعریف ایلمشلردر • قدم صدیقك خالد • کبی وثانینك اولدن یعنی عطف بیانك لفظ مسند الیهدن اوضح اولمسی لازم اولمیوب زیرا لفظینك اجتماعندن حصول ایضاح جائزدر وعطف بیان ایچون هرنقدر ایضاح لازم کلورسه‌ده لکن فائده‌سی ایضاحده منحصر اولمیوب مصنفك اقتصاری غالب احوال واکثریته مبنیدر نته‌کیم صاحب کشاف

﴿جعل الله الکعبة البیت الحرام قیاما للناس﴾ قول شریفنده • البیت الحرام • عطف بیان اولوب فقط لفظ کعبه بیت معظم ایچون اسم مختص اوله‌رق مشارکی اولمامسیله ایضاحه مساغ حمل اولمدیغندن بعضا • صفت • مدح ایچون اتیان اولندیغی کبی عطف مذکور دخی کندوسنده قتال وماتجیانه تعرض ونکال حرام ووبال اولان برمحل عالی ایدوکنه باعتبار الوضع الترکیبی اشارتدن غیر خالی اولمسیله افادهٔ مدحه محمول اولدیغی و ﴿الا بعدا لعاد قوم هود﴾ قول شریفنده • قوم هود • عاد • ایچون عطف بیان اولوب وهرنقدر • عاد • قوم مذکور ایچون اسم علم اولدیغی جهتله بدون التابع بیان وایضاح حاصل ایسه‌ده فائده‌سی • ابعدهم الله بعدا • مفهومنده اولان • الا بعدا لعاد • دعاسی حق غیرده اولمق توهمنه مجال اولمیه‌رق دعوهٔ مذکوره انلر ایچون سمه وعلامت لازمه اولوب وحقلرنده وجها من الوجوه اشتباهه محل اولمیه‌جق صورتده تحققنی افاده اولدیغنی تصریح ایلمشدر وعطف بیان بعه حال متبوعنه اسم مختص اولمسنك عدم لزومنه نابغه‌نك ﴿والمؤمن العائذات الطیر یمسحها * رکبان مکة بین الغیل والسند﴾ شعرنده • طیر • عطف بیاندر دیو ذکرلری دلیل اوله‌رق مصنفك اسم مختصه قصری اعم واغلبه مبنیدر بیت مذکورده • والمؤمن • قولنده واو قسمیه اولوب • المؤمن • اسماء اللهدن اوله‌رق امندن مأخوذدر • عائذات • التجا معناسنه عوذدن عائذه‌نك جمعیدر ومن جهة الاعراب مؤمن ایچون مفعول اوله‌رق منصوب ویاخود اضافه ایله مجرور اولمق صورتینه محتملدر • والطیر • قولی منصوب ویا مجرور اوله‌رق عائذاتدن بدل ویاخود عطف بیان و • غیل • و • سند • حرمین محترمین بینده اولان اجماتان یعنی ایکی نخلستاندر یمسحها جمله‌سی معرض بیانده استیناف اولوب شاعر ماهر مرقوم حرم مکه شرفها الله تعالی الی یوم القیمه‌یه بال افشان التجا ودخالت اولان مرغ ضعیفه احسان وکرامن وسلامت ایدن جناب باری‌یه عرض حلف وقسم ایتمسیله کأن طیور مرقومه‌نك کیفیت امن وحراستنه دائر وهمه سبق ایدن سؤال مقدره جواب صددنده رکبان مکه انلری مسح ایله اوخشیوب اخذ واصطیاد ایله تعرض ایتمزلر دیمش اولدی وبیت مذکورده طیر عطف بیان اولدیغی کبی • جائنی الفاضل الکامل زید • امثالی کندوسنده صفت اوزرینه موصوف اجرا اولنان کلامده دخی موصوفك عطف بیان اولمسی احسندر زیرا بومثللو موصوفده صفة مبهمه‌یی ایضاح متحققدر وبو مثالده موصوفك صفة مذکوره‌ده علم مشهور اولمقلغنه ایما واشعار واردر زیرا تفسیردن غرض معنای مبهمی ظاهر الدلاله اولان لفظ ایله بیاندن عبارت اولمسیله اوصفله اتصافی معلوم ومشهور اولمسی اقتضا ایدر والا مبهمی مبهمله تفسیر اولمش اولور اکر بطریق الاستفسار ﴿لا تتخذوا الهین اثنین انما هو اله واحد﴾ قول شریفنی مصنف رحمه الله باب وصفده ایراد ایله لفظ اثنین الهین ایچون بیان وتفسیردر دیو ذکر ایدوب وسکاکی عطف بیان قبیلندندر دیو تصریح ایله عطف بیان بابنده اتیان ایتمش اولدیغندن اشبو قولیندن قنقیسی حقدر دیو سؤال اولنورسه جوابنده دیرزکه کلام سکاکیده نظم مذکورك عطف بیان صناعی یعنی تابع مخصوصدن اولدیغنه دلالت ایده‌جك برشی اولمیوب مرادی هرنقدر وصف صناعی ایسه‌ده ایضاح وتفسیر قبیلندندر دیمك اولمسی جائزدر وعطف بیان بحثنده ذکر ایلمسی • کل رجل عارف • و • کل انسان حیوان • مثاللرینی بحث تأکیده ایراد ایتمسی قبیلندن اولور وبومثللو خارج باب اولان مثاللری مجرد تمثیل وایضاح کلام ایچون ایراد ایتمك سکاکینك دأبندندر وبو صورتده مقصودی نظم مذکور وصف صناعیدن اوله‌رق ایضاح وتفسیر ایچون اتیان اولنوب کلام نحاتده واقع اولدیغی اوزره • امس الدابر • مثالی کبی تأکید ایچون اولمدیغنی بیان اولمش اولور ونظم مذکورك وصف صناعی اولمسنك تقریری شو وجهله درکه • الهین • لفظی بر الهیت معنای جنسیتی وبرده اثنینیت معنای کمیتی وکذلك • اله • لفظی معنای جنسیت ووحدتی حامل اولوب و • الهین اثنین • کلامنده غرض الهدن اتخاذ اثنینی

نهی اوله رق جنس الهی اتخاذدن نهی اولدیغی واله واحد قولنده غرض اثبات جنس اله اولمیوب بلکه الهدن واحدی اثبات اولدیغی جهتله بوغرضی ایضاح وتفسیر ایچون · الهین · لفظ · اثنین · ایله و · اله واحد · ایله توصیف اولندی وصاحب کشافك مقصودی بودر زیرا دیمشدر که · الاسم الحامل لمعنی الافراد والتثنیة دال علی شیئین علی الجنسیة والعدد المخصوص فاذا اریدت الدلالة علی ان المعنی به منهما والذی یساق له الحدیث هو العدد شفع بما یؤکده یعنی معنای افراد وتثنیه یی حامل اولان اسم ایکی شیئه دلالت ایدر که بریسی جنسیت ودیکری عدددر ایمدی بو اسمله مقصود وکلامك مسوق لهی عدد اولدیغی حینده اشبو معنای مقصودی یعنی عددیتی تأکید ایده جك برلفظ ضم وارداف اولنور دیمکدر شفع لفظی جواب شرطدر و · یؤکده · قولی تقرره و یحققه معناسنه اولوب مقصودی تأکید صناعی دیمك دکلدر زیرا تأکید صناعی لفظ متبوعك تکریریله ویاخود الفاظ مخصوصه مضبوطه ایله اولور اویله اولنجه شرح مفتاحده علی مذهب السکاکی · الهین اثنین · و · نفخة واحدة · تأکید صناعیدندر دیو واقع اولان کلام لبس بشیء قبیلندندر زیرا کلام سکاکینك ذهاب مذکوره دلالتی اولمیوب بلکه مفصلده · نفخة واحدة · قولی · امس الدابر · کبی وصف مؤکده مثل ایراد ایلمشدر ایمدی حق اولان ﴿ ومامن دابة فی الارض ولاطائر یطیر علی جناحیه ﴾ قول شریفنده باب وصفده ذکر اولندیغی وجهله قصد جنسه اولوب عدده اولمدیغی اشعار ایتمك اوزره · فی الارض · دابه ایچون و · یطیر علی جناحیه · طائر ایچون صفت قلندیغی کبی نظم مذکورده دخی · اثنین · ایله · واحد · بیان وتفسیر ایچون وصف صناعیدر بوصورتده ﴿ لاتتخذوا الهین اثنین انما هو اله واحد ﴾ قول شریفیله ﴿ ومامن دابة فی الارض الایه ﴾ نظم جلیلی کندولرنده اولان وصفی بیان ایچون اولمقده مشترك اولوب واولده قصد عدده اوله رق جنسه اولمدیغی و ثانیده قصد عدده اولمیوب جنسه اولدیغی بیان ایچون اولمقده افتراق ایدرلر و بو بحثك ذکر اولندیغی اوزره تقریر وترجمه سنده نظر اهل نصفنده اسناد نقصانه محل اولمیوب و بو تحقیقات ایله صاحب کشاف وصاحب مفتاح ومصنف رحمهم الله بینلرنده قومك اوهامنه سبق ایلدیکی کبی اختلاف اولمدیغی تبین ایلمشدر وشارح علامه یعنی قطب الدین شیرازی نظم مذکورده اثنین و واحد لفظلری عطف بیان اولوب وصف اولمدیغنه استدلالده قومك · الصفة تابع یدل علی معنی فی متبوعه · قوللرینك معناسی ابن حاجبدن نقل اولندیغی اوزره صفت بر تابعدر که متبوعنده اولان معنایه دلالت ایتمك ایچون ذکر اولنور دیمکدر واثنین ایله واحد متبوعلرنده اولان اثنینیت و وحدته دلالت ایچون ذکر اولنمشدر که تاکه وصف اوله‌لر بلکه ذکرلری متبوعلرنده قصد احد جزئینه یعنی اثنینیت و وحدته اولوب جزء آخره یعنی جنسیته اولمدیغنه دلالت ایچوندر بوصورتده اثنین و واحددن هر بریسی · تابع غیر صفة یوضح متبوعه · تعریفنده داخل اوله رق عطف بیان اولوب صفت اولمزلر دیو بیان ایلمشدر جوابنده دیرز که اکر مراد علامه وصفك ذکری انجق متبوعنده اولان معنایه دلالته منحصردر دیمك ایسه بوصورتده تعریف وصف افراد صفتدن هیچ برینه صادق اولمز زیرا صفت لامحاله تخصیص ویاخود تأکید ویاخود مدح ویا امثالی ایچون اولور واکر مرادی معنای مذکوره دلالت ایچون ذکر اولنوب ودلالت مذکوره دن غرض تأکید وتخصیص امثالی شیء آخر اولور دیمك ایسه اثنین و واحدك ذکری دخی متبوعنده اولان اثنینیت و وحدته دلالت ایچون اولوب و بوندن غرض ذکر اولنان مقصودی بیان وتفسیر اولمسی جائزدر نته کیم دابه دیوره دلالت ایچون ذکر اولنوب وبوندن غرض تأکیددر بلکه عند التحقیق نفس الامره موافق اولانده بودر کورمزمیسنکه سکاکی کاشف وموانح اولان نابه‌لری وصفدن قلوب کشف وایضاح سببیله وصفدن اخراج ایتمشدر وشارح علامه کلام مذکوردنصکره مذکور اثنین و واحدك بدل اولمدیغنك بیان ظهوریله زیرا مبدل منه مقامنه قائم اولمزدیو استدلال ایلمشدر لکن بونده دخی نظر واردر زیرا بدلك مبدل منه مقامنده وجوب صحت قیامنی تسلیم ایتمز کورمزمیسنکه صاحب کشاف ﴿ وجعلوا لله شرکاء الجن ﴾

قول

قول شریفنده · لله · و · شرکاء · جعلوا نك مفعوللری اولوب و · جن · شرکادن بدلدر دیو ذکر ایلمشدر ومعلومدر که · شرکاء · محلنه لفظ · جن · اقامه اولنسه‌ایدی · وجعلوا لله الجن · دینلسه بو کلام ایچون برمعنی اولمز بلکه مقصود بالنسبه اولدیغی جهتله اثنین ایله واحد بدلدر دیلمك بعید اولمز زیرا تقریری مرور ایتدیکی اوزره نهی انجق الهدن اثنینی اتخاذدن اولوب بوصورتده مقصود بالنسبه اولور قال رحمه الله (واما الابدال منه فلزیادة التقریر) واما مسند الیهك بدل ایله تعقیبی زیادهٔ تقریر ایچوندر مصنفك اشبو · واما الابدال منه · کلامی مسند الیه مبدل منه اولدیغی اشعار ایدر ومسند الیه مبدل منهدر دینلمك · جاءنی اخوك زید · مثالوده فاعل اخوك لفظی قلندیغی جهتله ظاهره نظرا اولوب والاحقیقتده مسند الیه بدلدر وصاحب مفتاحك · واما الحالة التی تقتضی البدل عنه فهی اذا کان المراد تکریر الحکم و ذکر المسند الیه بعد توطئة ذکره · قولنده بوکا اشارت واردر زیرا · عنه · ضمیری مبدل منه مسند الیه اولمق اوزره مسند الیهه راجع اولوب و · وذکر المسند الیه بعد توطئة ذکره · قولی مسندالیه بدل اولوب مبدل منه توطئه اولدیغنه دلالت ایدر بوصورتده مسند الیه بحسب الظاهر مبدل منه وبحسب الحقیقة بدل اولور قال رحمه الله (نحو جاءنی اخوك زید) بدل کلده · جاءنی اخوك زید · کبی · بدل کل · ذات بدل یعنی ماصدق علیهی مبدل منهك عینی اولمسیدر یعنی معتبر اولان اتحاد ذات اولوب اتحاد مفهوم غیر منظوردر مثلا اخوك مفهومنك ما صدق علیهی شخص زیددن عبارت اولوب لکن مفهوم اخوت مفهوم علم اولان شخصیتك غیریدر قال رحمه الله (وجاءنی القوم اکثرهم) و بدل بعضده · جاءنی القوم اکثرهم · کبی · بدل بعض · ذات بدل ذات مبدل منهدن بعض اولمسی اولوب مفهوم بدل مفهوم مبدل منهدن بعض اولمق معتبر دکلدر ایمدی ﴿ الهین اثنین ﴾ قول شریفی بدل قلندیغی صورتده بدل کل اولوب بدل بعض اولمز زیرا هرنقدر اثنین مفهوم الهیندن بعض ایسه‌ده اثنینك ماصدق علیهی الهینك عین ماصدق علیهیدر قال رحمه الله (وسلب زید ثوبه) و بدل اشتمالده · سلب زید ثوبه · کبی · بدل اشتمال · مبدل منهك عینی و بعضیسی اولمیوب مبدل منه بدل اوزرینه مشتمل اولاندر و اشتمالی ظرفك مظروف اوزره اشتمالی کبی اولمیوب بلکه مبدل منه اجمالا بدل اوزرینه دلالت ایدرك ومبدل منهك ذکری عندنده نفس بدلك ذکرینه متشوق و منتظر اوله جق حیثیتده بوجه مابدلی متقاضی وطالب اولمسیله اولا اجمالا ذکر اولنان شیئی مبین وملخص اوله رق اتیان اولنمسندن عبارتدر لکن مبدل منهك بدله دلالتی وذکری عندنده نفسك بدلی متقاضی اولمسی فعلك مبدل منهه نسبتی حیثیتندن اولوب من حیث الذات دکلدر زیرا ذات زید ثوبی تقاضی ایتمدیکی درکاردر ومصنف رحمه اللهك بدل غلطدن سکوتی کلام فصیحده عدم وقوعندن ایچوندر بعضیلر تفصیل ایدوب اوچ قسمه تقسیم ایتمشلردر شو وجهله که اول · غلط صحیح محقق · اولوب صورتی مثلا مجیء زیدی اخبار ایده جك ایکن سبق لسان واقع اوله رق · جاءنی حمار · دیوب بعده تدارك مافات ایله · زید · دیرسین ثانی · غلط نسیان · اولوب و بوده مقصودی نسیان ایدرك عمدا غلط اولان شیئی ذکر ایله بعده تدارك ودرخاطر ایدرك مقصودی ذکردن عبارتدر و بوایکی قسم عن رویة صادر اولان کلامده واقع وفصیح اولمیوب وشاید بر کلامده واقع اولورسه بل اضرابیه ایله اولدن اضراب اولنمق لازمدر وقسم ثالث عن قصد مبدل منهی ذکر ایدوب بعده غالط اولمق صورتنی ایهام ایله بدلی ذکر ایدرسین و بوقسم مبالغه وتفنن ایچون معتمد شعرا اولوب لکن ادنادن اعلایه ترقی شرطدر مثلا · هند نجم بدر · کبی شویله که هرنقدر مقصود نجمه تشبیه ایسه‌ده کأن ذکر نجمده نفسکی غلطه حمل ایدرك مراد نجمه تشبیهی اولمیوب بلکه بدره تشبیهی اولدیغنی ادعا ایدرسین وبومقامده ادعا واظهر غلط بل ایله اضرابدن ابلغدر اکر مصنف رحمه اللهك ابدالده زیادهٔ تقریر ایله وتأکیدده یالکز تقریر ایله تعبیرنه سبب ندر دیو سؤال اولنورسه جوابنده دیرز که مصنف رحمه الله بونی سکاکینك کلامنده اولان عادت تفننی جهتله لفظ مفتاحدن اخذ ایدوب

زيادة التقرير. لفظی مصدری معمولنه اضافه ویاخود . الزيادة التی هی التقرير. معناسنه اضافهٔ بيانيه‌در الحاصل زياده مصدر وياخود معنای حاصل بالمصدر اوله‌رق اتيان اولنديغی جهتله مصدره حمل اولنورسه اضافه لاميه اولوب لازم ومتعدی اولمق احتمالنه مبنی يافاعله وياخود مفعوله اضافه قبيلندن اولور وحاصل بالمصدر معناسنه حمل اولنديغی تقديرده اضافه بيانيه اولور بوصورتده بدلده لفظ زياده‌يی اختيار ايله تأكيدده عدم اختيار ايچون نكته بدل مقصود بالنسبه اولوب تقرير بالتبعيه قصد اولنان اعتبار زائد اولديغنه وتأكيددن مقصود تقرير اولوب نفس تأكيد مقصود بالنسبه اولمديغنه ايمادر وبدل كلده اولان تكريردناشی بيان تقرير ظاهردر صاحب كشاف ﴿ اهدنا الصراط المستقيم صراط الذين انعمت عليهم ﴾ قول شريفنده. صراط الذين. الصراط المستقيمدن بدل اولوب فائدهٔ بدل ايكی جهتدن اوله‌رق اول بونده اولان تثنيه وتكرير جهتيله يعنی اولا اجمالا وثانيا مفصلا منسوب اليهك تثنيه‌سی وحكما عاملك تكريرنه مبنی نسبتك تكريری ايله توكيد وثانی طريق مستقيمك بيان وتفسيری صراط مسلين اولديغنی اشعار وتمهيددر ديو ذكر ايلمشدر وبدل بعض واشتمالده بيان تقرير من حيث نسبة الفعل متبوع اجمالا تابع اوزرينه مشتمل اولوب اولا ذكر اولنمش حكمنده اولديغيچوندر وبو اشتمال بدل بعضده ظاهر اولوب بدل اشتمالده دخی متبوع اطلاق اولنه‌رق كندوسيله بدل مراد اولنمق حيثيتنده اولمسی واجب اولمسيله متحققدر مثلا زيدك علمی موجب تعجب اوله‌رق . اعجبنی زيد. دينلدكده كأن اعجبنی شیٔ من زيد دينلمش اولور لكن غلام زيدی ضرب ايدوب. ضربت زيدا . دينلمك بونك خلافيدر بوجهتدنناشی . جائنی زيد غلامه . و. ياخود. اخوه. وياخود . حماره. امثالی كلام نحات اشعار ايلديكی اوزره بدل غلط اولوب بدل اشتمال دكلدر بوندنصكره ستير اولميه كه بدل بعض وبدل اشتمال كندولرنده تفصيل بعد الاجمال وتفسير بعد الابهام اولديغی جهتله البته ايضاحدن خالی اوله‌مزلر وذكر اولنديغی اوزره بعضا بدل كلده دخی ايضاح وتفسير بولنور بناء عليه مفتاحده واقع اولديغی كبی مصنف دخی لزيادة التقرير والايضاح ديسه احسن اولوردی قال رحمه الله (واما العطف فلتفصيل المسند اليه مع اختصار نحو جائنی زيد وعمرو) يعنی مسند اليه اوزره برشيئی عطف ايلمك بطريق الاختصار مسند اليهی تفصيل ايچوندر . جائنی زيد وعمرو . كبی زيرا بونده تفصيل فعله دلالت لفظيه اولمقسزين فاعلی تفصيل واردر زيرا . واو . جمع مطلق ايچوندر جمعدن مراد . او . كبی احد شيئين ايچون اولماسيدر واطلاقدن مراد معطوف ومعطوف عليهك زمانا يكديكره تقدم ويا تأخر ويامعيتنه تعرض ايتميدرك مجرد حكمده تابع ومتبوعه ثبوتيچون اولمسيدر . مع اختصار. قيدی جائنی زيد وجائنی عمرو امثالندن احتراز اولوب زيرا مثال مذكور عطف جمله اوله‌رق عطف مسند اليه اولمديغی حالده كندوسنده تفصيل فاعل اولمسيله قيد مذكور ايله اخراج اولنمشدر قال رحمه الله (او المسند كذلك) وياخود عطف مع اختصار مسندك تفصيلی ايچون اولنور وتفصيل مسند اسنادك احد معطوف ومعطوف عليهدن اولا وديكرندن بعده متراخيا يعنی بعد مدت وياخود بلا تراخی يعنی متعاقبا حصولنی افاده‌دن عبارتدر وبونده . كذلك. لفظندن مستبان اولان مع اختصار قيدی . جائنی زيد وعمرو بعده بيوم اوسنة . امثالندن احتراز ايچوندر زيرا بومثالده مجیٔ عمروك افادهٔ امهاليله تفصيل مسند حاصل ايسه‌ده مفاد عطف اوليوب بلكه منطوق قيود اوله‌رق افراد معرفدن خارج اولمسيله قيد مذكور ايله اخراج اولنمشدر قال رحمه الله (نحو جائنی زيد فعمرو اوثم عمرو او جائنی القوم حتی خالد) تفصيل مسندده اكر بلا امهال تأخر تابعی افاده مراد اولنورسه . جائنی . زيد فعمرو . وامهال مراد اولنورسه . جائنی زيد ثم عمرو . ومع الترتيب امهال مراد اولنورسه . جائنی القوم حتی خالد . دينور ايمدی . فا . و . ثم . و . حتی . تفصيل مسندده مشترك اولوب لكن . فا . فعلك تابعه ملابستی بلا مهله متبوعه ملابستندن صكره اولديغی و . ثم . و . حتی . مع مهله وقوعنی افاده ايتمسی جهتدن بينلرنده

فرق متحققدر و . حتی . افادهٔ معنای امهالده . ثم . ايله متحد اولوب لكن . حتی . كلمه‌سنده ماقبلنك مابعدنه انتهای بلوغنه دكين شيئا فشيئا انقطاع وانقضاسنه دلالت واردر الحاصل . حتی . كلمه‌سنده ايكی امره دلالت اولوب برسی ماقبلنك مع التدريج منقطع اولان شيدن اولديغنه دلالتدر بوصورتده متبوعی . قوم . كبی ذو اجزا اولوب بو اجزايه حكم تدريج ايله تعلق ايتمسی اقتضا ايدر لكن . ثم . بويله دكلدر ايمدی . جائنی زيد ثم عمرو . دينلمك صحيح اولوب ومتبوع يعنی زيد ذی اجزا اولمديغی جهتيله . حتی عمرو . دينلمك صحيح اولمز وامر ثانی ماقبلی مابعدنه بالغ اولمسيدر بوصورتده مابعدی حكم سابقده داخل اولور وبونكله حتای جاره‌دن ممتاز اولور زيرا . حتای جاره‌ده اختلاف اولوب ابن مالك مابعدنك حكمده قطعا عدم دخولنه وزمخشری قطعا دخولنه ذاهب اوله‌رق شيخ عبد القاهر دخولده مابعدی ماقبلندن جزؤ اولمسنی شرط وجزئی اوليوب جزئنه ملاقی اولانلرينك عدم دخولنی تصريح ايلمشدر وذكر اولنان امرينه دلالت مفرد ايچون اولان . حتای عاطفه . ده اولوب جمله‌يی جمله‌يه عطف ايچون اولان . حتای ابتدائيه . مابعدنی تعظيم وياخود تحقير ايچوندر وبروجه مشروح . حتی . كلمه‌سنده اولان انقضاء تدريجی ومهلت بحسب العقل اولوب شويله كه اجزای ماقبلنك اضعفدن اقوايه وياخود اقوادن اضعفه ذهنا ترتيبندن عباره اوله‌رق ترتيب خارجی معتبر دكلدر زيرا خارجده فعلك مابعد حتايه ملابستی اجزای سائره‌دن مقدم اولمسی جائزدر . مات كل اب لی حتی آدم . كبی زيرا موتك حضرت آدم عليه السلامه ملابستی آباء سائره‌دن مقدمدر وياخود مابعدنه ملابستی اجزاء سائره‌يه ملابستی اثناسنده اولور . مات الناس حتی الانبياء . كبی وياخود جمله‌سنه ملابست فعل زمان واحدده اولور مثلا خالد قوم ايله برلكده كلەرك فقط خالد قومك اضعف وياخود اقواسی اولديغی اعتباريله . جائنی القوم حتی خالد . دينلور اويله اولنجه حتی كلمه‌سنده اولان تفصيل مسندك معناسی تابع اجزانك اقواسی وياخود اضعفی اولمسی اعتباريله ذهنده مسندك متبوعه تعلقی اولا وتابعه تعلقی ثانيا اعتبار اولنمسيدر اكر سؤال اولنورسه كه فا وثم وحتی ايله مسند اليه اوزرينه عطف تفصيل مسندی مشتمل اولديغی مثلاو تفصيل مسند اليهی دخی مشتملدر بوصورتده . اولتفصيلهما . دينلك احسن اولوردی جوابنده ديرزكه شيخ عبد القاهر دلائل الاعجازده ذكر ايتمشدر كه كندوسنده بوجه ما برقيد بولنان كلامه نفی داخل اولورسه نفی قيد مذكوره توجه ايدر مثلا . ما تكلم زيد قائما . قولنده نفی مطلقا زيدك عدم تكلمنی مفيد اوليوب بلكه حال قيامده عدم تكلمنی مفيددر اثبات دخی بويله‌در . تكلم زيد قائما . كبی الحاصل برشيئك برشيئه اثباتی وياخود برشيدن نفيی اوزره كندوسنده امر زائد بولنان هيچ بركلام يوقدر الا اوكلامدن مقصود وغرض خاص امر زائد مذكوردر وبونده شك ايچون طريق يوقدر اشته كلام شيخ بوندن عبارت اولوب ايمدی . جائنی زيد فعمرو . قولنده غرض مجیٔ عمروك بلا مهله مجیٔ زيددنصكره اولديغنی اثبات اوله‌رق كأن جائنی زيد وعمرو اولديغی معلوم اوله‌رق شك مخاطب انجق ترتيب وتعقيبده واقع اولمش اولور بوصورتده عطف تفصيل مسند ايچون اولوب غيريسی ايچون اولمز حتا كه اكر . ما جائنی زيد فعمرو . دينلسه عقيب مجیٔ زيدده مجیٔ عمروی نفی اولوب ايكيسی برلكده كلمش اولمسی وياخود عمروك زيددن مقدم مجيئی وياخود زيدك مجيئندن برمدت متراخيه دنصكره كلمسی محتمل اولور اكر سؤال اولنورسه كه بعض كره فا ايله من غير تفصيل المسند مسند اليه اوزرينه عطف اولنور مثلا . جائنی الآكل فالشارب فالنائم . قولنده موصوف واحد اولديغی كبی موجب تفصيل اولان تعدد مجیٔ بولنمز جوابنده ديرزكه مثل مذكور معناده . الذی يأكل فيشرب فينام . ديمك اولمسيله الف ولامك صلاتی اولان جمله‌لرك بعضيسنی بعضيسنه عطف اولوب عطف مسند اليه قبيلندن دكلدر وبودخی بين الموصولات تغاير اعتباری‌يه عدم اعتباره مبنيدر واشبو تغاير اعتباری معتبر عد اولندرق عطف موصولاتی اعتبار ايله عطف مسند اليه قبيلندن اولديغی تسليم اولنسه مصنفك قولنده

مسند اليه اوزره فا ايله عطف تفصيل مسند ايچون اولمسنك لزومنه دلالت يوقدر قال رحمه الله (اورد السامع الى الصواب نحو جائني زيد لا عمرو) وياخود مسند اليه اوزره عطف سامعى حكمده اولان خطاسندن صوابه رد ايچون اولوب وبونك تفصيلى بحث قصرده كلسه كركدر مثلا جائى عمرو اولوب زيد اولمديغى وياخود ايكيسيده كلمش اولديغى اعتقاد ايدن كسه يه جائى يالكز زيد اولديغى اتيان ايچون جائنى زيد لا عمرو ديرسين بوصورتده مخاطب حال اولده ايسه قصر قلب وثانيده ايسه قصر افراد اولور ومثلا جائى زيد اولوب عمرو اولمديغى معتقد اولان كسه يه ماجائنى زيد لكن عمرو دينلور واشبو مثال ثانى مفتاح وايضاحده بو وجهله ايراد اولنوب فقط مصنفك ذكر ايتماسى لكن كلمه سى مخاطبى صوابه رد ايتمكده لا كبى اولوب لكن ايچون اشبو صوابه رد معناسندن غيرى بر معناى زائد اولماسيله لا ولكن كلا لردن ايكيسيده من غير تفاوت رده مثال اولمرى جهتيله احدهما ايله اكتفايه مبنيدر لكن فا وثم وحتى بويله اولميوب هرنقدر معناى تفصيلده مشترك ايسه لرده هر برلرنده آخرده اولميان بر خصوصيت معتبر اولديغندن جمله سنك ذكرينه احتياج مس ايلمشدر فقط لا ايله لكن بيننده فرق شو وجهله دركه لا كلمه سى حكمى متبوعه يعنى معطوف عليهه ايجاب ايلدكدنصكره تابعدن نفى ايچوندر ولكن كلمه سى حكمى متبوعدن نفى ايلدكدن صكره تابعه ايجاب ايچوندر وكلام نحاتده مذكور اولان لكن كلمه سى استدراك ايچون اولوب ومعناى استدراك كلام متقدمدن تولد ايدن وهمى ما بعدنى ماقبلندن اخراج ايچون اولمقده استثنايه شبيه اولان رفع ايله رفع ايتمكدن عبارت اولمسيله ماجائنى زيد لكن عمرو قولنده اولان لكن كلمه سى مخاطبك زيد كبى عمرو دخى بيننده اولان بعض ملابست ومناسبتدن ناشى كلمامشدر ديو وهمنى دفع ايچون اولمسيدر واشبو كلام نحات ماجائنى زيد لكن عمرو قولى انجق مجيئلك زيد وعمروك مجموعندن انتفاسنى اعتقاد ايدن كسه يه جواب اولوب ذهاب صاحب مفتاح كبى جائى زيد اولوب عمرو اولمديغنى اعتقاد ايدن كسه يه اولمديغندن صرف محدر واما قصر افراد اولهرق جائى هم زيد وهم عمرودر ديو اعتقاد ايدن كسه يه جواب اولسنه بركسه قائل اولمامشدر وشارح مرحومك لكن كلمه سنى بياننده مثال نفيه حصر ايتمسى خلاف نفيده اولان لكن كلمه سنده اولوب اثباتده بالاتفاق استدراك ايچون اولديغنه مبنيدر قال رحمه الله (اوصرف الحكم الى آخر نحو جائنى زيد بل عمرو اوماجائنى زيد بل عمرو) وياخود عطف حكمى معطوف عليهدن آخره صرف ايچوندر جائنى زيد بل عمرو ياخود ماجائنى زيد بل عمرو كبى زيرا بل متبوعدن اضراب وتابعه حكمى صرف ايچوندر واضرابك معناسى متبوعى مسكوت عنه حكمنده قيلوب حكمك متبوعه ملابست وعدم ملابستى محتمل اولمسيدر ايمدى جائنى زيد بل عمرو قولنده زيدك مجيئى وعدم مجيئى محتمل اولور وابن حاجب امالى اسمنده اولان كتابنده كلام مذكورك قطعيا زيدك عدم مجيئنى اقتضا ايلديكنى بيان ايلمشدر واما جائنى زيد لا بل عمرو مثالنده اولديغى كبى بل كلمه سنه لا ضم اولنسه قطعا زيدك عدم مجيئنى افاده ايدر واما منفيده عند الجمهور بل كلمه سى حكمك متبوعده ثبوت وانتفاسندن سكوت ايله برابر تابعده ثبوتنى افاده ايدر ايمدى ماجائنى زيد بل عمرو قولنك معناسى زيدك احتمال مجيء وعدم مجيئيله برابر مجيئك عمروه ثبوتى اولمش اولور وابن مالك عندنده لكن كلمه سنده اولديغى كبى متبوعدن قطعيا انتفاء حكمى افاده ايدوب مثال مذكورده البته زيدك عدم مجيئنى مفيد اولور واهل معانينك بحث قصرده اولان كلامى اشبو قول ثانى بى اشعار ايدر وعند المبرد بعد النفى بل كلمه سى تابعدن نفى حكمى افاده ايدرك متبوع مسكوت كبى اولوب وياخود متبوعه حكم متحقق الثبوتدر ايمدى ماجائنى زيد بل عمرو قولمزك معناسى بل ماجائنى عمرو اولهرق عمرودن حكم مجيئى نفى اولوب عدم مجيء عمرو متحقق وزيدك مجيء وعدم مجيئى محتمل وياخود مجيئى متحقق اولور اويله اولنجه بل كلمه سنك مفهومنده داخل اولان صرف حكمك معناسى عند الكل مثبتده وعند المبرد منفيده ثابت اولوب لكن مذهب جمهور اوزره منفيده معناى مذكورك

ثبوتنده اشكال واردر اكر سؤال اولنورسه كه بل كلمه سى مطلقا مثبتده وعلى قول المبرد منفيده زبانزد فصحا اولمديغى ابن حاجب تصريح ايتمش اولديغى جهتيله بدل غلط ترك اولنديغى كبى بونك دخى تركى اولى اولوردى جوابنده ديرزكه بعض نحاتك بدل غلط بل كلمه سيله فصيح وكلام بلغاده مطرددر زيرا بومثللو غلطى تدارك ايچون وضع اولنمشدر ديو قوللرى كلام مذكوره معارض اولمسنه مبنى كلام فصحاده عدم وقوعيله جزم اولنه مز قال رحمه الله (اوللشك اوللتشكيك نحو جائنى زيد او عمرو) وياخود عطف متكلمك شكندن وياخود تشكيك مخاطبى قصدندن ايچون اولور جائنى زيد او عمرو كبى وياخود او كلمه سيله عطف حال متكلم وسامعدن قطع نظرله مجرد ابهام حكم ايچون اولور نظم جليلده ﴿وانا او اياكم لعلى هدى او فى ضلال مبين﴾ واقع اولديغى كبى زيرا مراد سامعينى اصل حكمده شكه ايقاع اولميوب بلكه موجب تزايد غضبلرى اولمامق اوزره مخاطبينه نسبت ضلالتى عدم تصريح ايچون ترك تعيين بيورلمشدر وياخود عطف مذكور تخيير واباحه ايچون اولور وبوده بعد الامر وقوعنه مخصوص اولوب بناء عليه اباحه وتخيير بعضا امره وبعضا او كلمه سنه نسبت اولنور مثلا ايدخل الدار زيد او عمرو كبى اباحه ايله تخيير بيننده فرق تخيير حكمك انجق احد همايه ثبوتنى افاده ايدوب اباحه ده جمع جائزدر لكن جواز جمعى افاده سى مدلول لفظ اولديغى حيثيتدن اولميوب بلكه امر خارج وقرائن حسبيله در وسكاكى اى مفسره يى حروف عطفدن عد ايليوب وجمهور مابعدى ما قبلنه عطف بيان اولمسنه قائل اولمشلردر ومن غير اعادة الجار ضمير مجروره ومن غير تأكيد وفصل ضمير متصل مرفوعه تفسير واقع اولمسى مذهب جمهورى مؤيددر لكن على الاعتبارين معنى تخلف ايتمديكى جهتيله بو نزاع بر نزاع لفظى اولوب نحتنده برفائده وطائل يوقدر قال رحمه الله (واما الفصل) مسند اليهك ايراد ضمير فصل ايله تعقيبى مباحثنه شروع اولوب مصنفك بونى احوال مسند اليهدن اتخاذى زيرا مسند اليهه ابتداء مقارن اولوب مثلا زيد هو دينلوب بعده قائم ايراد اولنور وبرده من جهة المعنى مسند اليهدن عبارت اولوب وافراد ايله عدبليننده وتعريف وتنكير امثالنده لفظا مسند اليهه مطابق اولور وبووجه بعضيلرك ضمير فصل مسند اليهى مسنده تخصيص ايچون اولمسيله مسند اليهه راجع اولان اعتباراتندر ديو توجيهندن اوليدر زيرا مقام ضمير فصلده مسند اليهى مسنده تخصيصك معناسى مسندى مسند اليهه تخصيص ايدوب مسندى مسند اليه وغيريسنه عام اولميه جق حيثيتده قيلمقدن عبارتدر نته كيم مفتاحده ضمير فصل مسندى مسند اليهه تخصيص ايچون اولديغى تصريح كرده علامه سكاكيدر وحاصلى فصل مسندى مسند اليه اوزرينه قصر وحصر اولهرق بو جهتله مسنده عائد وتحقيق اولان مسندى مخصص ومقصور ومسند اليهى مخصص به ومقصور عليه قلمسيله فائده سى هرايكيسنه راجعدر قال رحمه الله (فلتخصيصه بالمسند) يعنى مسند اليهك ضمير فصل ايله تعقيبى مسند اليهى مسنده تخصيص يعنى مسندى مسند اليه اوزرينه قصر ايچوندر زيرا زيد هو القائم قولمزك معناسى قيام زيد اوزرينه مقصور اولوب عمروه تجاوز ايتمز ديمكدر آنكيچون تأكيدنده لا عمرو دينلور اكر مسند اليهى مسند اوزرينه قصر اولمق لازم كلسه تأكيدنده لاقاعد دينلمك ايجاب ايدر ايدى اكر سؤال اولنورسه كه مسند اليهك مسنده تخصيصندن فهمه تبادر ايدن مسند اليهك مسند اوزرينه قصريدر زيرا مسند اليهى مسنده تخصيصك معناسى مسند اليه مسنده خاص اولوب مسند اليه وغيريسنه عام اولميه جق حيثيتده قيلمقدر جوابنده ديرزكه واقعا متبادر فهم اولان بو ايسه ده لكن اصطلاحده قصرك اغلب استعمالى مقصورك بادن صكره ذكر اولنان شى اولمسيدر شو طريق اوزره كه برشخصى ذكر ايدوب غيريسنى ذكر ايتميدرك بين الاشخاص شخص مذكورى ذكره تخصيص ايلديكك حينده خصصت فلانا بالذكر ديرسين ايمدى مسند اليهى مسنده تخصيصك معناسى مسند اليه اولمقله اتصافى صحيح اولان شيلر بيندن مسند اليه مذكورى مسندك ثبوتنه مخصص قيلمق مفهومنده اولور بو ايسه مسندك

مسند اليه اوزرينه قصرندن عبارتدر نته كيم ﴿ اياك نعبد ﴾ نظم جليلنى تفسيرده مفسرين عظام
• نخصك بالعبادة لانعبد غيرك • بيورمشلردر وناسدن بعضيسى فصل مسندى مسند اليه اوزرينه
قصر ايچون اولديغى كبى مسند اليهى مسنده قصر ايچونده اولديغى زعم ايدوب صاحب كشافك
﴿ واولئك هم المفلحون ﴾ نظم شريفنده اولان قوليله استدلال ايلمشلردر زيرا صاحب كشاف
• ان معنى التعريف فى المفلحون الدلالة على ان المتقين هم الذين ان حصلت صفة المفلحين وتحققوا
ماهم وتصوروا بصورتهم الحقيقية فهم هم لايعدون تلك الحقيقة • ديمشدر • يعنى • المفلحون • لفظ
شريفنده اولان تعريفك معناسى متقين شول برذواتدركه كندولريچون صفت مفلحين تحصيل
اولنوب ومفلحين نصل ذوات اولدقلرى تحقق وتبين ايتدريلهرك بيلنسهلر وصورت حقيقيهلريله
تصور اولنسهلر متقين عين مفلحون اولوب متقون بو حقيقتى تجاوز ايتمزلر يعنى عند التحقيق متقين
حقيقت مفلحونك عينى ظهور ايدر ديمكلكه دلالتدن عبارتدر اشته صاحب كشافك لايعدون تلك
الحقيقة قولنك معناسى متقون صفت فلاح اوزرينه مقصورون اولوب صفت اخرىيه تجاوز
ايتمزلر ديمكدر ديو زعم ايتمشلردر حالبوكه بو زعمك اينكى وجهله غلطى ظاهر اولوب منشائى
فن معانيده عدم تدرب وكلام قومى قلت تدبردر اماوجه اول زيرا كلام صاحب كشاف معناى
مذكور اوليوب بلكه معرف باللام اولان خبر ايچون ذكر اولنان معناى عهد وجنسدن غيرى برمعناى
آخر اولديغنه اشارتدر و بو معنايى شيخ دلائل اعجازده ايراد ايله ديمشدركه • اعلم ان الخبر المعرف باللام
معنى غير ماذكر دقيقا • يعنى معلوم اولهكه خبر معرف باللام ايچون معناى مذكورهدن غيرى برمعناى
دقيق واردر • مثل قولك هو البطل المحامى • يعنى البطل المحامى لفظنده اولان حرف تعريفك معناسى
كبى • بطل • وعدنده صادق اولان شخص شجاع معناسنه اولوب • محامى • حمايهدن حافظ معناسنهدر
• لاتريد انه البطل المعهود ولاقصر جنس البطل عليه مبالغة ونحو ذلك • يعنى بو قول ايله مرادلامى
عهده حمل ايله ممدوح بطل معهوددر ديمك وجنسه حمل ايله بطريق المبالغه جنس بطلى ممدوح
اوزرينه قصر ايتمك و بونك امثالى معانى يه حمل ايلمك دكلدر • بل تريد ان تقول لصاحبك هل
سمعت بالبطل المحامى و هل حصلت معنى هذه الصفة و كيف ينبغى ان يكون الرجل حتى يستحق
ان يقال ذلك له وفيه • يعنى بلكه قول مذكوردن مراد بو قول ايله مصاحبك اولان كسهيه ديمك
استرسنكه بطل محامىيى ايشتدكمى و بو صفتك معناسنى تحصيل ايتدكمى و برشخص نصل اولمق
لازم كلوركه حتى انكيچون حقنده بو صفت دينلمكلكه مستحق اولسون • فان كنت تصورته حق
تصوره فعليك اصاحبك يعنى زيدا فانه لاحقيقة له وراء ذلك • يعنى اكر سن وصف مذكورى حق
تصورله تصور ايلدكسه صاحبك اولان زيده ملازم اول يعنى بو وصفى انده بولورسين زيرا زيد ايچون
بو وصفك وراسنده حقيقت يوقدر • وطريقته طريقة قولك هل سمعت بالاسد وهل تعرف حقيقته فزيد
هو هو بعينه • و كلام مذكورك وتيرهسى بر كسهيه اسدى ايشتدكمى واسدك حقيقتى معلومكميدر اشته
زيد بعينه اسددر قولنك مساقيدر • هذا كلامه • شيخك كلامى بوندن عباره اولوب صاحب كشافك
نظم مذكورده اتيان ايتديكى كلام بو معنايه اشارتدر واما زعم مذكورك فسادنده وجه ثانى صاحب
كشاف دلالت مذكورهيى تعريف ايچون معنى وفائده قيلوب يعنى ذكر ايلديكى دلالتى تعريفك فائده
ومعناسى اولمق اوزره ايراد ايليوب معناى فصل قيلمامشدر صاحب كشافك قول مذكوردن مرادى
تعريفك فائده ومعناسنى بلكه بو آيتده • هم • ضميريله فصلك فائدهسى مابعدنده وارد اولان
• مفلحون • لفظى خبر اولوب صفت اولمديغنه دلالت وكندوسنده اولان زيادهٔ ربطدن ناشى
حكمى توكيد ايله فائدهٔ مسند انجق مسند اليهه ثابت اولوب غيريسنه عدم تجاوزنى ايجاب ايچون
اولديغنى تصريح ايلمشدر بو تحقيقات معلوم اولدقدن صكره ستر اولنميهكه تحقيق اولان فصل
بعض كره تخصيص يعنى مسندى مسند اليه اوزرينه قصر ايچون اولور • زيد هو افضل من عمرو •
و • زيد هو يقاوم الاسد • كبى صاحب كشاف ﴿ الم يعلموا ان الله هو يقبل التوبة ﴾ قول شريفنده

• هو • تخصيص وتأكيد ايچون اولديغنى ذكر ايلمشدر افادهٔ تخصيصه نظرا معنى • ان الله يقبل التوبة
لاغيره • وتأكيد حكمى افادهسنه توفيقا • ان الله من شانه قبول التوبة • مفهومنده اولور وبعضا
فصل كلامده مسندك مسند اليه اوزرينه قصرنى افاده ايدهجك برشى بولنهرق بدون الفصل
تخصيص حاصل اولمسيله مجرد تأكيد ايچون اولور ﴿ ان الله هو الرزاق ﴾ كبى يعنى لارازق الا هو
ديمكدر زيرا قصره تعريف دال اولمسيله ضمير مجرد تأكيد ايچون اولمش اولور وياخود
كلامده مسند اليهى مسند اوزرينه قصره دلالت ايدهجك برشى موجود اولمسيله مع القصر
حكمى تأكيد ايچون اولور • الكرم هو التقوى • و • الحسب هو المال • كبى زيرا تقوى اوزره قصر كرم
كرمده اولان حرف تعريفدن وكرم اوزرينده قصر تقواده برمعنى اولمامسيله ضمير فصل مسند اليهى مسند
اوزرينه قصرى مشتمل اولان حكمى تأكيد ايچون اولديغى تعين ايدر مثال ثانيده بو وجهله اولهرق لاكرم
الا التقوى ولا حسب الا المال تقديرنده اولور ابو الطيبك ❊ اذا كان الشباب السكر
والشيب همّا فالحيوة هى الحمام ❊ قولى دخى بو سياقده اولوب لاحيوة الا الموت مفادندهدر
قال رحمه الله (واما تقديمه) مسند اليهك مسند اوزرينه تقديمى مباحثنه شروعدر اكر
سؤال اولنورسه كه مسند اليه اوزرينه تقديم تعبيرى نوجهله جارى اولوركه مقدم ومؤخر
تعبيرى انجق مكانندن مزال اولان شيئه اطلاق اولنوب مكاننده قار اولان امرده عدم جرياتى
صاحب كشاف تصريح ايلمشدر حالبوكه مسند اليهك مكانى مسندك فوقنده اولمسيله تقديم تعبيرى
بجا اولهمز جوابنده ديرزكه تقديمك ايكى نوعى اولوب اول تقديم على نية التأخيردركه خبرك
مبتدا ومفعولك فعل اوزرينه تقديم قلنمسى وسائر قبل التقديم خبريت ومرفوعيت كبى اسميم ورسمى
هرنه ايسه حال تقديمده دخى باقى قالان شيلرك تقديمى بو نوعدندر وثانى تقديم لاعلى نية التأخير
اولوب مبتدانك خبر وفعلك فاعل اوزرينه تقديمى اشبو نوع ثانيدندر واشبو ضرب ثانيدن اولان
تقديمك وجهى مثلا براسمى قصد ايدوب بعض كره فعل اوزرينه تقديم ايدرك مبتدا قيلرسين • زيد
قام • كبى و بعضا تأخير ايدوب فاعل قيلرسين • قام زيد • كبى ومسند اليهك تقديمى اشبو ضرب
ثانيدن اولوب ذكر اولنان محلده مراد صاحب كشاف انجق ضرب اوله محمول وتقديمك ضرب
ثانى يه اطلاقيله ده كلامى مشحوندر قال رحمه الله (فلكون ذكره اهم) اهميت كمال اهتمام
وعنايهدن كنايهدر شيخ دلائل اعجازده بو وجهله خامه طراز اولمشدركه تقديم مسند اليهده عنايه
واهتمامدن بشقه اصل مجراسنه جارى اولهجق يعنى تقديم ايچون ايراد اولنان دواعينك جملهسنه
فروعك اصلنه رجوعى كبى مرجع اتخاذ قلنهجق معتمد قوم برشيئه مطلع اولهمدق لكن لايق
اولان وجه عنايه برشى ايله تفسير و بيان اولنوب واوشيده عنايت واهتمامى مقتضى برمعنى بيلنمسيدر
وچوق كسهلر تقديمه عنايه واهتمام ايچون برسبب وجهت ذكر ايتمكسزين يالكز عنايه ايچون
تقديم اولندى ديمك كفايت ايدر ظن ايلديلر اشته مفهوم كلام شيخ بوندن عباره اولوب بو سببدن
ناشى مصنف رحمه الله وجه اهميتك تفصيلنه اشارتله بيوررلركه (اما لانه الاصل و لامقتضى
للعدول) اما مسند اليهك ذكر مسند اليه اهم ومعتنا اولمسندن ناشى مسند اوزره تقديمى يا مسند اليه
محكوم عليه اولمسيله قبل الحكم لزوم تحققنه بناء لفظا دخى ذكرى قبل الحكم اولمسى قصد اولنهرق
بو جهتله تقديم مسند اليه اصل اولوب و بو اصلدن عدولى مقتضى برشى بولنمديغى ايچوندر يعنى
معنا اصالت تقديمك من جهة الذكر دخى تقديمه سببيتى كندوسيله برابر اشبو اصلدن عدولى
اقتضا ايدهجك برشيئك عدم وجودى حينده اولور نته كيم جملهٔ فعليهده مسندك عامل اولمسى تقديم
مسند اليهدن عدولى مقتضى اولمشدر چونكه مرتبهٔ عامل مرتبهٔ معمولدن مقدمدر ذهاسائر
موجب تقديم مسند اولان برشيئك وجودى دخى بويله اولوب قريبا تفصيلاتى كلسه كركدر
قال رحمه الله (واما ليتمكن الخبر فى ذهن السامع لان فى المبتداء تشويقا اليه) وياخود ذكر مسند
اليهده اولان اهميتدن ناشى تقديمى ذهن سامعده خبرك قصد تمكنى ايچون اولور زيرا مبتداده خبره

تشـویق اولوب بناء علیـه حق کلام مسـند الیهك تطویلیدر و معلومدر که ترقب وانتظـار اولنـان شیئك بعدالشـوق حصولی نفسـده اوقع و آثردر   قال رحمه الله   (کقوله ❊ والذی حارت البریة فیـه ❊ حیـوان مستحدث من جماد)   ابی العلاء المعرینـك برفقیـه حنفینك مرثیه‌سـنه دائر اولان قصیده‌سـندن بیت مذکورده واقع اولمشـدر دیوان معرینك ضرام السقط نام شرحنده مبین اولدیغی اوزره مفهـوم بیت کیفیت معاد جسمانی و بعث ونشـور غیرنفسـانی ایله امواتك رفات وحطامدن نوجهله ترکیبپذیر حیـات وزندکانی اوله‌جغی حیرتبخش صحرانوردان عالم شهـود اولدیغی افاده‌دن عبـاره اولوب ما قبـل بیت ❊ بان امر الاله واختلف النـاس ❊ فداع الی ضـلال وهاد ❊ اوله‌رق یعنی بو وجهله معاد ونشر جسمانینـك اخبار وقوعیـله امر الهی ظاهر اولمسـیله برابر ناس کروهٔ اختـلافده متفرق اوله‌رق بعضیسی اعتـقاد معاد ایله رهبردهٔ مقام هدایت و بعضیلر جادهٔ مسـتقیم متابعت حقدن عدول ایله سـاقط حفرهٔ ضـلالات وغوایت اولدیلر دیمکدر وضرام سقطك تصریحی وبیت اولك دلالتیـله حیوان مستحدث من الجماددن مراد روز معادده مظهر تکراریٔ حیات اوله‌جق ابدان اموات اولوب ابتـداء ترابدن خلقتی جهتـیله آدم علیه السـلام ویاخود زادهٔ سنکسار اولمسـیله ناقهٔ صـالح علیه السـلام ویاخود ققنس نام طیر مقصـود اولمدیغی تبین ایلمشـدر زیرا بونلره حمل مقتضای سـباقه غیر مناسبدر • ققنس • دیار هندده حسـن الالحان برطیر عجیب کثیر المنقار ومنقارندن هربری مخرج نغمات غریبه بر رمزمار اولوب سـال هزار لانهٔ زندکانیده تعیش وامرار روزکار ایدرك بعده الهام ملك جبار ایله حلول زمان موتنی ادراك واوحالده ادخار خس وخاشـاك وضربات پروبال ایله اشعال نارهٔ سـوزناك ایدوب اشـتعال اخشـاب مدخره ایله جسمنی رمادکانون عدم وایام ثلثـه مرورنده جناب باری عزاسمه خمیر رماددن برمثلی خلق وایجاد ایله عبرتمای ابصار امم ایلدیکی روایتکردهٔ صحیفه طرازان عجایب مخلوقات عالمدر سبحان القادر   قال رحمه الله   (واما لتعجیل المسرة اوالمسـائة للتفأل او التطیر نحو سعد فی دارك او السفاح فی دار صدیقك)   ویاخود لفظ مسـند الیه تفأله صالح اولمسـیله لاجل التفأل تعجیل مسـرت ایچون تقدیم اولنـور • سـعد فی دارك • کبی زیرا • سـعد • سـعادتدن برشخصـك علمی اولوب معنـای اصلیسی اعتبـاریله تفأله صـالحدر   ویاخـود لاجل التطیر و التشأم تعجیل مسـائت ایچون اولور • السـفاح فی دار صدیقك • کبی • سفاح • سـفاك معناسـنه اولوب اول خلفاء عباسـیه‌یه علم اولمشـدر   قال رحمه الله   (واما لایهام انه لایزول عن الخاطر اوانه یستلذ واما نحو ذلك)   ویاخود مسـند الیهك تقدیم ذکـری ذاتا مطلوب اولدیغی جهتـیله خاطردن زائل اولمدیغی ویاخود اسـم محبوب اولمسـیله کندوسـیله تلذذی ایهـام ایچون اولور وسائر بونلرك امثالی دواعی ایچون اولور مثـلا • رجل فاضل فی الدار • ترکیبنده مسند الیهك تعظیمی کبی زیرا تقدیم ذکری تقدم شرفنی مشعر اولمسـیله تعظیمی ایهام ایدر نظم جلیلده ❊ واجل مسمی عنـده ❊ قول شریفی دخی تبجیل اجله محمولدر   ومثـلا • رجل جاهل فی الدار • مثالوده مسندالیهك تحقیری قصد اولنـور   ومطلوب مسـندالیهك مسـندایله علی الاسـتمرار اتصافی اولوب مجرد مسـندك مسـند الیهدن صدورنی اخبـار اولمدیغنـه دلالت ایچون دخی تقدیم اولنـور مثلا زاهددن فعـل شرب وطربك علی سـبیل الاستمرار حالة فحالة صدورنه دلالت ایچون • الزاهد یشرب و یطرب دینلور • لکن • یشرب الزاهد و یطرب • دینلسه بومعنـای مطلوبی افاده ایتمیوب بلکه مجرد فعل شرب وطربك حالا ویاستقبالا صدورنه دلالت ایدر وتقدیم مسـندالیه مذکور خبرك استمرار صدورنی مفیـد اولمـسی صـاحب مفتـاحك شرحده مبین کـلامنك مفادی اولوب لکن استمراره دلالتده تقدیم ایچون مدخلیت مسـلم اولمیوب بلکه انشاءالله تعالی اوشرطیـه بحثنده ذکر اولنـه‌جغی وجهله استمراره دلالت ایدن فعل مضارعدر دیمك موجهـدر و تقدیم ذکر مسـندالیه تخصیص ایچون دخی اولدیغی مفاد کـلام مفتاح اولوب شـاعرك ❊ متی تهزز بنی قطن تجدهم ❊ سیوفا فی عواتقهم سیوف ❊ جلوس فی مجالسهم رزان ❊ وان ضیف الم فهم خفوف ❊ قولنده اولان فهم خفوف ترکیبنده

(تصحیح وعلاوه   صحیفه   ١٤٤   سطر   ٣٤   اصلی وتقدیم مسند الیه الی استمراره دلالتده اه)

وتقدیم مسـند الیه مسند الیهك مسند ایله استمرار اتصافنـه دلالت ایچون اولمسی صاحب مفتـاحك • اولان کونه متصفا بالخبر لیکون هو المطلوب لا نفس الخبر • قولنـك معنـاسی اولوب خبر اول ایله خبر مبتـدایی وخبر ثانی ایله معنـای اخباری مراد ایلمشـدر   ومصنف ایضاحده خبر ثانیدن دخی خبر مبتـدا معناسـنی فهم ایدرك نفس خبر تصدیق اولمیـوب تصوردر   وجملهٔ خبریه ایله مطلوب انجق تصـدیق اولوب تصور دکلدر بوصـورتده نفس خبر مطلوب اولمقلغه صالح اولەمز که حتی مطلوب اولمدیغنـه دلالت اولونسـون واکر نفس خبر ایله مراد سـکاکی مطلقا خبرك وقوعی یعنی مثـلا وقوع شریك اثباتی دیمك ایسـه صحیح اولەمز زیرا متعلقات فعلده ذکر اولنـه‌جغی وجهله وقوع فعلك اثباتی عنـدنده مسند الیهك اصـلا ذکرنه تعرض اولنمیـوب بلکه مثـلا • وقع الشرب • دینلور بوصورتده وقوع فعلك اثبـاتی مطلوب اولدیغنه دلالت ایتمك اوزره ذکر وتقدیم ایچون مساغ اولەمز دیو اعتراض ایلمشـدر   حاصلی منشـأ اعتراض • لا نفس الخبر • قولنـده اولان خبری خبر مبتـدایه حمل ایلمسی اولوب حالبوکه مراد سـکاکی معنای اخباردر واقعا مفتاح اوزرینـه استمراره دلالتده الی آخره

(تصحیح وعلاوه   صحیفه   ١٤٥   سـطر   ٤   اصلی توسیدر   قال رحمه الله)

توصیـفدر مصنف صاحب مفتاحك بو کلامنه دخی اعتراض ایله دیمشدر که تقدیمك تخصیصی افاده‌سی • انا سـعیت فی حاجتك • قولنـده ذکر اولنـه‌جغی وجهله خبرك فعلی اولمسـیله مشروط اولوب • خفوف • ایسـه خفیف معناسـنه خافك جمعی اوله‌رق اسم فاعلدر   وبوسـؤالدن جوابده اشـتراط مذکور ممنوعدر   زیرا ائمهٔ تفسـیر ❊ وما انت علیهم بوکیـل ❊ و ❊ ما انا بطارد الذین آمنوا ❊ امثـالی کندوسنده خبر صفت اوله‌رق فعل اولمیـان محللرده حصری تصریح ایلمشـلردر دینلمش ایسـه‌ده بوجواب محل بحثدر   زیرا • فهم خفوف • قولنـده حصر مقامه غیر منـاسـب اوله‌رق ظاهر اولان انلرخفوف اولوب غیرلری اولمدیغی مقصود اولمیه‌رق بلکه مقصـود تقوی ونزول ضیـفده خفوف اولدقلرینی تحقیـقدر   وبنه اعتراض مذکوردن جوابده تخصیـص ایله مراد سـکاکی حصر اولمیوب بلکه • واما الحالة المقتضیـة لذکر المسند الیه فهی ان یکون الخبر عام النسبة الی کل مسـند الیه والمراد تخصیصه بمعین • قولیـله اشارت ایلدیکی تخصیص بالذکردر دینلوب وبوجواب سـدید وصوابدر شـوقدرکه تقدیمك زیادهٔ تخصیصی مفید اولمسـنده نوع خفا اولوب تخصیص ذکری زیاده ونقصانی غیر قابلدر   قال رحمه الله

(تصحیح وعلاوه   صحیفه   ١٤٦   سطر   ٥   اصلی سبقت ایلدی الی محصول کلام شیخ اه)

سـبقت ایلدی مصنف مرحوم اشـبو • ما انا رأیت احدا • قولنك امتناعنی تعلیلده شـارح مرحوم کبی عمومی نفی واثباتده اعتبـار ایتمیوب منفی ومثبتـده اعتبار ایله دیمشـدر که قول مذکورك امتنـاعی زیرا منـفی کل واحد من النـاس اوزره واقعه اولان رؤیتـدر   وتقدیم مسند الیهك کلامده مذکورك یعنی متکلمك غیری‌یه ثبـوتنی افاده ایلدیکی فعل عموم وخصوصده بعینه مذکوردن نفی اولنـان فعلدر بوصورتده هر براحدی رؤیت ایتمش برانسـانك وجودی لازمکلوب بو ایسـه محال اولمسیله قول مذکورك امتنـاعی تحقق ایدر لکن مصنفك بو کلامی محل نظردر   زیرا • ما انا رأیت احدا • قولنده منـفی کل واحد من النـاس اوزره واقعه اولان رؤیت ایدوکی مسـلم اولمیوب بلکه منفی افراد ناسدن فرد غـیرمعین اوزره واقعه اولان رؤیت اوله‌رق بینـلرنده فرق واضحدر   شـویله که کل واحد اوزره واقعه اولان رؤیتی نـفی بعض اوزره واقعه اولان رؤیتك اثباتنـه منافی اولمامسـیله اول سـلب جزئی‌یی افاده ایدر مفاد ثانی ایسـه نکره‌نك سیاق نفیـده وقوعندن ناشی سلب کلیدر بناء علیه اکثر ناس مثـال مذکـوری سهو کاتبه حمل ایله صواب اولان • ما انا رأیت کل احد • اولمسنی بیان ایتمشـلردر   وبعضیلر بو سـهودن ایکی وجه ایله اعتذار ایتمشـلردر که • وجه اول • ائمهٔ لغتك بیـان ایلدکلری شـیئه بنا اولنمسـیدر شویله که • احد • لفظی بعضا واحد معناسـنه عدد مخصوص ایچون اسم اوله‌رق بونك همزه‌سـی واودن منقلبـه اولوب جمعی آحاددر   وبعضا خطابه صالح اولان

يكسه ايچون اسم اوله رق بونده مذكر ومؤنث ومثنى ومجموع مساوى اولوب معناى عمومده
وهمزه سى اصليه‌در واشبو همزه سى اصليه اولان ؛ احد ؛ لفظى ؛ كل ؛ لفظنه مقارن اولمقسزين
ايجابده غير مستعملدر بناء عليه ؛ ما انا رأيت احدا ؛ قولى مخاطبك هر براحدى رؤيت ايلديكنى
زعم ايدن كيمسه‌يى رد ايچون اولمسى اقتضا ايدر زيرا كلام زاعم ايجاب اولوب بدون كل استعمال
اولنمامسيله قول زاعم ؛ رأيت كل احد ؛ اولمسى تعين ايدرك نفى ؛ كل واحد من الناس اوزره واقعه
اولان رؤيت اولمش اولور ؛ وجه ثانى ؛ احد كلمه سنك جمع معناسنده استعماليدر وبو معناده
استعمالندن ايچون احد لفظنه مقتضىٔ تعدد اولان ؛ بين ؛ كلمه سنك دخولى وضمير جمعك عودى جائز
اوله رق نظم جليلده ﴿ لا نفرق بين احد من رسله ﴾ و ﴿ فما منكم من احد عنه حاجزين ﴾
واقع اولمشدر و ﴿ لستن كاحد من النساء ﴾ قول شريفنده ؛ جماعة من جماعات النساء ؛
ايله تفسير ايدلمشدر واشبو احد لفظنده جريان ايدن احكام مذكوره‌نك هر برنكرهٔ منفيه‌ده عدم
جريانى بعضيلرينك توهمى كبى لفظ مزبورك اشبو معناى جمعيتى افاده سى نكره اوله رق سياق
نفيده وقوعنه مبنى اولمديغنه دليلدر وظاهر كلام صحاح احد لفظنك معناى جمعده بحسب
وضع اللغة اولمسنه دلالت ايدر زيرا لفظ احدى بيانده ؛ هو اسم لمن يصلح ان يخاطب يستوى
فيه الواحد والجمع والمذكر والمؤنث ؛ ديمشدر وبعضيلر معناى مذكورده استعمالنى
احد لفظى معناى واحدده اسم اولوب موصوفك تغيريله متغير اولمامسيله موصوفى مفرد ويا مثنى
وياخود مجموع مذكر ويا مؤنث اعتبار اولنه رق ؛ احد من الافراد ؛ وياخود ؛ احد
من المثنيات ؛ ويا ؛ من المجموع ؛ معناسى مراد اولنمسنك جوازنه بنا ايتمشلردر وبو
مقامده احد لفظى معناى جمعده اولديغى تقديرده معنى ؛ ما انا رأيت جميع الناس ؛ ديمك
اولوب محال مذكورى يعنى جميع ناسى رؤيت ايتمش برانسان بولنمسنى استلزام ايدر لكن اتيان
اولنان اشبو وجهيندن ايكيسى دخى فاسددر زيرا بيان اولنان امتناع ؛ ما انا رأيت رجلا ؛
و ؛ ما انا اكلت شيئا ؛ و ؛ ما انا قلت شعرا ؛ امثالنده دخى جارى اوله‌رق امتناع مذكور احد
لفظنك خصوصيتندن ايچون دكلدركه حتى لفظ احدده على الوجهين اجراى تأويلات ايله معناى
مذكورك حصولى اندفاع اعتراضه مدار عد اولونسون ورده مثال مذكورده احد لفظنك
﴿ قل هو الله احد ﴾ لفظ شريفنده اولديغى مثللو همزه سى واودن مبدل اولمسى جائز وهمزه سى
اصلى اوله‌رق واحد معناسنه اولان احدك بدون كل ايجابده استعمالى شايعدر بوصورتده وجه
اول مدار دفع اولمز وكذلك وجه ثانيده بيان اولنديغى وجهله لفظ مذكورك بو مقامده جمع
معناسنه اولمامسى دخى جائزدر ومعناى جمعده اولمسى تسليم اولونسه معنى ؛ ما انا رأيت جمعا
من الناس ؛ ديمك اولوب بو تقديرده منفى ناسدن برجماعت اوزرينه واقعه اولان رؤيت اوله‌رق
جميع ناس اوزرينه واقعه اولان رؤيت اولمزكه حتى امتناع تحقق ايده حاصل نظر ؛ كل احد
من الناس ؛ اوزره واقعه اولان رؤيتى نفيدن مفهوم اولان نفى عمومدركه سلب جزئيدر و ؛ ما
انا رأيت احدا ؛ وياخود ؛ رجلا ؛ امثالى ايسه عموم نفى افاده ايدرك سلب كليدر وسلب كلينك
متكلمه تخصيصى غيريسى بوصفنده اولمديغنى اقتضا ايدوب يعنى غيريسى اوزره ؛ لم ير احدا ؛
مفهومنك صادق اولمامسى لازمكلور وبونك غير اوزره عدم صدقى هر براحدى رؤيت ايتمش اولمسنى
اقتضا ايتميوب بلكه على رأى القوم ناسدن براحدى رؤيتى كفايت ايدر زيرا ايجاب جزئى ايله سلب
كلى مرتفع اولور ومعرض جوابده ديمك صالح اولمزكه سلب كلى سلب جزئيى مستلزم اولوب
بو ايسه رفع ايجاب كلى اوله‌رق بوصورتده ؛ كل احد ؛ اوزرينه واقعه اولان رؤيت منفيه‌در
ديمك صحيح اولوب مصنفك ذكر ايلديكى كلام تام اولور يعنى ؛ ما انا رأيت احدا ؛ قولمزك مفهوم
صريحى ناسدن ؛ واحد لابعينه ؛ يى رؤيتى نفى اولوب وبوندن التزاما مفهوم اولان هر برفردن
نفى رؤيت اولمسيله اكر قصرده مفهوم صريح مراد اولنسه مقتضاى كلام متكلمك غيرى ايچون
لابعينه واحد من الناسك ثبوت رؤيتى اولوب بونده استحاله يوغيسه‌ده مفهوم التزاميسى اعتبار
اولنديغى كبى مقتضاى قصر غيرك هر بر فردى ثبوت رؤيتى اوله‌رق بوصورتده تحقق استحاله
ايله كلام مذكورك عدم صحتى ثابت وكلام مصنف بومدعايى مثبت اولور وبو كلامك جواب صالح
اولمامسى

اولمامسى زيرا ديرزكه معتبر اولان مفهوم صريح مطابقى اولوب مفهوم التزامى دكلدر
وبو مقامده مفهوم صريح سلب كليدر واكر معتبر اولان مفهوم صريح اولمسه ؛ ما انا ضربت
زيدا ؛ قولمزك دخى امتناعى لازمكلوردى زيرا سلب جزئى ايله ايجاب كلى مرتفع اولمجغندن
ضرب زيدى نفى كل احد اوزره واقع اولان ضربك نفينى مستلزم اولوب كل احد اوزره وقوع
ضربك نفينى متكلم اوزرينه حصر وتخصيص ايسه متكلمدن غيرى كل احدى ضارب اولان
بركسه بولنمسنى اقتضا ايدر وبو جوابك تحقيقى شو وجهله‌دركه برشيئه ملزومك اختصاصى او شيئه
لازمك اختصاصنى موجب اولميوب اعم اولمقلغى جائزدر امدى ملزوم اولان سلب كلينك متكلم
اوزرينه قصرى لازم اولان سلب جزئينك دخى قصرنى مستلزم اولمزكه حتى نقيضى اولان
ايجاب كلينك متكلمك غيريسى ايچون ثبوتنى افاده ايدرك محال لازمكله اشته ايضاحده اولان كلام
مصنف ايله اوزرينه وارد اولان نظر وصدد توجيهده اتيان اولنان كلمات ايله ترتب ايدن مقالاتك
صور ايضاحيه‌سى بوندن عبارة‌در وفاضل علامه شرح مفتاحده ديمشدركه ؛ ما انا رأيت احدا ؛
قولمزده مفعول سياق نفيده وقوعندن ناشى عام اولديسه معتقد مخاطب دخى كذلك عام اوله‌رق
حق متكلمده ؛ انك رأيت كل احد فى الدنيا ؛ مفادنى معتقد اولمسى لازمكلور زيرا بومقامده خطا
انجق فاعلده اولوب مفعولده اولمزتنه كيم حكم قصر بودر بوصورتده وجه مذكور اوزره مفعول
اوزرينه واقع اولان فعلدن منفى متكلم ايله مخاطب بيننده متفق اولوب عام ايسه عام خاص ايسه
خاص اولمسى واجبدر زيرا عموم وخصوص جهتندن مختلف اولسه‌لر خطا يالكز فاعلده اولميوب
بلكه فاعل ايله برابر عموم وخصوصده دخى اولمش اولور مفروض ايسه بونك خلافنده اولوب
خطا يالكز فاعلده اولمسيدر فاضل علامه‌نك بو كلامى شارح مرحومك مرضيسى وكلامنك
طبقيسى اولوب بونى ايرادن مرادى فاضل علامه اوزرينه صدر الشريعه طرفندن اولنان
اعتراضى بيان ايچوندر شويله كه صدر الشريعه فاضل علامه‌نك بو كلامنه اعتراض ايله ديمشدركه
بومقامده تعيين فاعلدنصكره باقى قالان سلب كلى يعنى ؛ عدم رؤية احد من الناس ؛ اولوب
بوصورتده مخاطب ناسدن براحدى رؤيت ايتميان برانسان اولمسنى معتقد اوله‌رق وبو اعتقادده
مصيب اولوب فقط تعيينده خطا ايدرك او انسان متكلمك غيريسى اولمسنى وياخود متكلم غيريسيله
مشارك اولمقلغنى زعم ايتمسيله اشبو وهم مخاطبى رفع ايدرك بو سلبى يعنى ناسدن براحدى عدم رؤيتى
نفسكه حصر ايتمك واجب اولور زيرا اكر فعللر سلبا وايجابا مختلف اولسه‌لر خطا يالكز فاعلده
اولميوب فاعل ايله برابر ايجاب وسلبده دخى اولمش اولور حاصل اعتراض ؛ ما انا رأيت احدا ؛
قولى نه زمانكه متكلمك سلب كلى يه اختصاصنى مفيد اولديسه بو كلام مخاطبك سلب كلينك
متكلمك غيرى ايچون منفردا ويا متكلم ايله مشتركا ثبوتى اعتقادنى رد ايچون اولمسى لازمكلور بو ايسه
محال اولميوب محال اولان ايجاب كلى يى اعتقاددر شارح مرحوم بيورورلركه بو مقامده السنهٔ قوم
اوزره دوران ايدن كلام بوندن عبارة اولوب يكديكره متقاربه اوله‌رق منشانى محصل كلام شيخى
عدم محافظه ايله برابر عند قصد التخصيص مسند اليهك فعل وحرف نفيدن مجوعنه وحرف نفيدن
تأخيريله يالكز فعل اوزره تقديمى بيننى فرق وتمييز ايتميه‌رك ؛ ما انا فعلت كذا ؛ قولنده اولان
تخصيصى ؛ انا ما فعلت كذا ؛ قولنده اولان تخصيصك مثلى قلمليدر ؛ وليس هذا اول قارورة
كسرت فى الاسلام ؛ حاصلى ذكر اولنان مقالاتك جمله سى ؛ ما انا رأيت احدا ؛ قولنك سلب
كلى يه اختصاص متكلمى يعنى سلب كلينك متكلمه ثبوتيله غيريسنه عدم ثبوتنى افاده ايتمسنه مبتنى
اولوب وبونك منشانى قولين بيننى عدم فرقدر زيرا سلب كلى يه اختصاص متكلمى مفيد اولان
؛ انا ما رأيت احدا ؛ اولوب ؛ ما انا رأيت احدا ؛ دكلدر شويله كه ؛ ما انا رأيت احدا ؛ قولنك سالبه
اولوب معناسى ؛ انا من انتفى عنه رؤية واحد واحد من الناس لاغيرى ؛ اوله‌رق برمقتضاى
قصر ناسدن هيچ براحدى رؤيت ايتمك متكلمدن منتفى وغير ايچون اشبو رؤيت عامه ثابت
اولوب ومخاطبك اشبو ؛ رؤية واحد واحد من الناس ؛ متكلمدن منفردا ويا مشتركا واقع اولمسنى
اعتقاد ايتمسى واصل فعلده مصيب اولوب فقط متكلمه نسبتنده مخطىٔ اولمسى واجبدركه حالبوكه
اشبو امرى يعنى غير ايچون رؤيت عامه ايله مخاطب بونك وقوعنى اعتقاد ايلمسى محال اوله‌رق

بناء عليه · ما انا رأيت احدا · ديمك صحيح اولمز واما · انا ما رأيت احدا · قولى موجبهٔ معدولة المحمول اوله رق معناسى · انا من ثبت له عدم رؤية واحد واحد من الناس لا غيرى · اوله رق بو صورتده بر مقتضاى قصر متكلم ايچون · عدم رؤية واحد واحد من الناس · يعنى سلب كلى ثابت اولوب و بو سلب كلينك متكلمك غيريسندن منتفى اولمسى ومخاطبك اشبو سلب كلى متكلمك غيريدن منفردا ويا مع الشركة واقع اولديغنى اصل فعلده مصيب وغير بسنه نسبتده مخطئ اوله رق اعتقاد ايلمسى واجب اولور واشبو امرين يعنى سلب كلينك غير ايچون عدم ثبوتيله بونى مخاطبك اعتقاد ايتمسى ممكندر   امدى ديرز كه محصول كلام شيخ

تصحيح وعلاوه   صحيفه ١٤٩   سطر ٩   اصلى افاده ايدر   قال رحمه الله   (وان بنى

افاده ايدر وصاحب مفتاحك مقصودى دخى بودر زيرا ديمشدر كه · سعيت فى حاجتك · وياخود · سعيت انا فى حاجتك · قولكده حاجت سامعده وجود سعيك عند سامعده موجود ومعلوم اوله رق تعيين فاعلنده كندوسندن خطا وقوعيله بو خطايى ازاله ايتمك يعنى نفسكه تخصيص ايلمك واجب ومقتضى اولميوب بلكه اشبو · سعيت انا فى حاجتك · مثال اخبرنى عند سامعده هنوز معلوم اولميه رق كندى حاجتنده سندن سعى صدورنى فاعلنده تجوز ويا سهو ويانسيان ايله مشوب اولمديغى حالده مفيد اولمق اوزره ابتداء سويلمش اولديغك صورتده قول مذكور صحيح اولور يعنى قول مذكور مفيد تخصيص اولميوب مجرد من غير تجوز ولاسهو سعيك سندن صدورنى افاده ايدر لكن صاحب مفتاحك بونده يالكز تخصيصه حصر كلام ايله تقوى يه عدم تعرضى بو كلامى بحث تخصيصده ايراد ايتمش اولديغنه مبنيدر وبيانى مثال ثانى يه تخصيص ايلمسى وجود فاعل معنوى يه مبنى محل اشتباه اولديغندن ايچوندر بو صورتده · انا سعيت · و · سعيت انا · قولينى بيننده فرق قول اولك هنوز معلوم مخاطب اولميان سعى ابتداء افاده ايچون صالح وصحيح اولماسى وثانى بونك خلافنده بولنمسيدر   وشارح مفتاح علامهٔ شيرازينك بو مقامده يعنى كلام صاحب مفتاحده ايراد ايلديكى مثال تجوز وياخود سهو ويانسيان بيننده تردده شايان اولەجق برحالده جالب نظر استغراب وحيرتدر وبوده كلام صاحب مفتاحده تجوز ويانسيان وياسهو ايله مشوب اولمامق قيدنى مناط فائده قلمسندن نشئت ايلمشدر   زيرا صاحب مفتاحك بيان غرضنده ديمشدر كه سندن وجود سعيه مخاطبك علمى اولمقسزين ابتداء · سعيت فى حاجتك · وياخود · سعيت انا فى حاجتك · ديوبده بونكله سندن سعيك وجودنى مخاطبه افاده ايتمك استرسك تجوز وياسهو ويانسيانى ارتكاب ايتمكسزين صحيح اولور لكن افادهٔ وجود سعى ايچون من غير علم المخاطب ابتداده وياخود ابتداده اولميه رق مخاطبك حصول علميله فاعلده خطاسى عندنده · انا سعيت فى حاجتك · دينلسه بونك صحتى انجق ارتكاب تجوز وياسهو ويانسيان ايله اولور شويله كه اول يعنى من غير علم المخاطب ابتداء صحيح اولماسى زيرا · انا سعيت فى حاجتك · قولى انجق فاعلده رد خطا ايچون استعمال اولنوب وجود سعيى افادهده استعمال اولنمز   بو صورتده ابتداء افادهٔ وجود سعيده استعمال ايتدكك تقديرده ياوجود سعى · انا سعيت · لفظنك معناسى اولان متكلمه قصر سعيك لازمى اولمسى اعتباريله اولوب بو صورتده مجاز اولور وياخود لفظ مذكورك معناسى اولمق اعتباريله اوله رق بو تقديرده اكر معناسى اولمديغى متكلمك معلومى اولمزسه سهو واكر بيلورسه نسيان اولمش اولور وثانيده عدم صحتى زيرا ابتداده اولميوب بلكه مخاطب فاعلده خطا ايدوبده فعلك منفردا ويامشتركا متكلمك غيرى يه نسبتنى اعتقاد ايلديكى حينده · انا سعيت فى حاجتك · دينلسه اكر مخاطب فعلى غيريسنه مساهله ومسامحه طريقيله نسبت ايتمش اولور ايسه تجوز والاسهو ويانسيان اولور امدى على الاول تجوز وياسهو ويانسيان متكلمدن وعلى الثانى مخاطبدن اولمش اولور اشته كلام علامه بوندن عباره اولوب وبو كلام اوزرينه بنا ايلديكى شيئى بنا ايلمشدر   وشارح مرحوم · الشجرة تنبئ عن الثمرة · مثليله علامهنك بو كلام اوزرينه بنا ايلديكى شيئك بى اساس اوله رق ساقط اعتبار ايدوكنى تبيين ايتمشدر   قال رحمه الله   (وان بنى اه

تقديم مسند اليهك مفيد تخصيص اولمسيله استشهاد ايلمشدر مآل شعر بنى قطن نام قبيله بى برامر ايچون حين تشويق وتحريكده سيف صارم كبى مضى ونفوذ اربابندن اولوب وتقلد سيوف ايله شجعاندن قبيلدن بولنمريله ومجلسلرى وقار ورزانتله معروف ومشهود اولوب ونزول مسافرانده خفت وسرعتله اجراى شريطهٔ مهماننوازى يه تشمير ساق اهتمام ايتملريله توصيف قدر   قال رحمه الله   (قال الشيخ عبدالقاهر وقد يقدم ليفيد تخصيصه بالخبر الفعلى) شيخ عبدالقاهر بعض كره مسند اليه مسند اليهك خبر فعلى يه تخصيصنى يعنى خبر فعلينك مسند اليهه قصرنى افاده ايچون تقديم اولنديغنى دلائل الاعجازده بيان ايتمشدر خبر فعلى ايله تقييد هر نقدر كلام شيخده مصرح دكل ايسه ده كلامندن مستباندر   وصاحب مفتاح اشبو افادهٔ قصره خبرك مشتقاتدن اولمسى صورتنده قائل اولوب خبر فعل اولديغى تقديرده تخصيصه غير قائلدر وبو دخى بحث قصرنده ذكر اولنه جغى اوزره مسند اليهك مؤخر اعتبار اولنمسى مشتقنده جارى وفعلده غير جارى اولمسنه مبنيدر ❊ وما انت علينا بعزيز ❊ قول شريفنده صاحب مفتاح حصرك وجودنى تصريح ايله معنى · ان العزيز عليك رهطك لانهم من اهل ديننا لا انت يا شعيب · ديمك اولديغنى بيان ايتمشدر خبر فعليدن مراد فاعلى مبتدايه راجع ضمير اولان فعلدن عباره اولوب معناى فعلى متضمن ديمك دكلدر   قال رحمه الله   (ان ولى حرف النفى نحو ما انا قلت هذا اى لم اقله مع انه مقول لغيرى)   ومسند اليهك تقديمى مسند اليهك خبر فعلى يه تخصيصنى افاده ايتمسى حرف نفيى ولى ايدرك مسند اليه بلا توسط شئ آخر حرف نفيدن صكره واقع اولمسيله مشروطدر ❊ ما انا قلت هذا ❊ كبى مفادى بو كلامى انجق بن سويلمدم حالبوكه شخص آخرك كلاميدر ديمك اولوب ايمدى تقدم متكلمدن فعلك نفيينى وغيره ثبوتنى افاده ايدر ونفى اكر وجه عموم اوزره اولورسه غيره ثبوت دخى اوجهله اولور واكر خصوص اوزره اولورسه ثبوت دخى خصوص اوزره اولور اويله اولنجه · ما انا قلت هذا · قولى انجق غيرك مقولى اولديغى ثابت اوله رق متكلم قائل كندوسى اولمديغنى افاده ايتمك مراد ايلديكى شيده ايراد اولنوب مطلقا قولك انتفاسنى بيان صورتنده ديلمز وبو كلامدن متكلمك جميع ماعداسى قائل اولمق لازم كلمز شويله كه مخاطب اسناد ايلديكى قولده يا سنكله برشخص آخرك اشتراكنى وياخود او شخص آخرك مقولى اولميوب بلكه بو قولده سنك انفرادكى توهم ايتمسيله · ما انا قلت · جوابنى ايراد ايتمش اوله جغكدن بوندن مستبان اولان تخصيص اشبو اشتراك وياعدم اشتراكى موهوم مخاطب اولان شخص آخره نسبتله اولوب جميع من فى العالمه نسبتله دكلدر بو تقديرده اكر مخاطبك موهومى اشتراك ايسه قصر افراد واكر متكلمه اثبات وآخرندن نفى ايسه قصر قلب اولور وشارح مرحوم هر نقدر تعرض ايتمامش ايسهده مخاطب متكلم ايله آخر بيننده متردد اولمق صورتنه حمل ايله قصر تعيين اولمسيده جائزدر

قال رحمه الله   (ولهذا لم يصح ما انا قلت هذا ولا غيرى)   وتقديم مسند اليه تخصيصى وفعلك آخره ثبوتيله برابر مذكوردن نفيينى افاده ايتديكيچون · ما انا قلت هذا ولا غيرى · ديمك صحيح اولمز زيرا · ما انا قلت · لفظنك مفهومى قول مذكورى قائليتك متكلمك غيرى يه ثبوتى · ولا غيرى · لفظنك منطوقى قول مذكورى قائليتك غيردن نفيى اولوب اشبو مفهوم ومنطوق ايسه يكديكره منافيدر بو صورتده آخر دخى قائل اولمديغنى افاده مراد اولنورسه مسند اليهك تأخيريله ماقلته ولا احد غيرى كلاميله افاده ايتمك واجب اولور   مكر كه تقدم تخصيصك غيرى بر غرض ايچون اولديغنه دلالت ايده جك قرينه قائم اوله مثلا قائل كلام متكلم اولوب بونكله برابر آخرى قائل اولمق اعتقادنده بولنمسى صورتنده متكلم حقنده مخاطبك ايكى ظن فاسدى اولوب اوحالده · انت قلت لاغيرك · ديسه اوحالده متكلم دخى نفس فعلك انكارنى قصد ايله · ما انا قلته ولا احد غيرى · ديوب كلام مخاطبه تطبيق ايچون مسند اليهى تقديم ايدر وبوده انجق انكارى ممكن اولان فعلده جارى اولور مثال مذكورده اولديغى كبى   لكن · ما انا بنيت هذه الدار ولا احد غيرى · بونك خلافنده اولوب بو قول حليهٔ صحتدن عاطلدر زيرا دار احد بنانك فعلى اولمق ضروريدر

قال رحمه الله (ولا ما انا رأيت احدا) دخي · ما انا رأيت احدا · قوليده صحيح اولمز زيرا بو تركيب متكلمك غيرى برانسان اولوب هر براحدى كورمش اولمسنى اقتضا ايدر چونكه مفعول اولان احدا كلمه‌سندن مستبان اولديغى اوزره على وجه العموم متكلمدن رؤيت نفى اولنمسيله غيربسنه ثبوت رؤيتك بنه عموميت اوزره اولمسى واجب اولور زيرا اصل فعلك غيره اثباتى عموم وخصوصده سبق نفى اوزره اولمسى لازم كله‌جكنك ذكرى سبقت ايلدى واشبو كلام شيخده اولان قيل وقال ابحاث متقاربه‌ٔ مورث الملال اولمسيله قول جناب شارحله اكتفا وقصر مقال اولندى شويله كه محصول كلام شيخ بودركه اكر مسند اليه · انا مارأيت احدا · قولنده اولديغى كبى حرف نفى وفعلك مجموعنه تقدم ايدرسه بونك حكمى حكم مثبت اولوب بعضا تقوى و بعضا تخصيص ايچون كلور نته‌كيم مصنفك · والا فقد يأتى للتخصيص · قولنده كلسه كركدر واكر مسند اليه · ما انا رأيت احدا · قولنده اولديغى كبى يالكز فعله تقدم ايدوب حرف نفيدن مؤخر اولورسه قطعيا تخصيص ايچون اولور لكن صورت اولده يعنى فعل وحرف نفيدن ايكيسنه دخى تقدم صورتنده نفيده اولان تخصيص ايله اشبو يالكز فعل اوزرينه تقديم صورتنده اولان تخصيص فى النفى بيننده فرق واردر زيرا صورت اولدن بولنان · انا ماسعيت فى حاجتك · قولنده تخصيص مراد اولنورسه بو تخصيص مخاطبك حاجتنده عدم سعيى اعتقاد و بو اعتقادنده اصابت ايدوب لكن اشبو عدم سعيك فاعلنده خطا ايدرك سعى ايتيان متكلمك غيريسيدر و ياخود عدم سعيده متكلم ايله غيربسى مشاركدر ديو زعم ايلمسى صورتنده جارى اولور نته‌كيم كلام مثبتده · انا سعيت فى حاجتك · قولى سعيك وجودنى اعتقاد ايله بو اعتقادده مصيب اولوب لكن سعى ايدن فاعلده خطا ايدرك متكلمك غيريدر و ياخود متكلم غيره مشاركدر ديو زعم ايدن كمسه‌يه جواب اولور واما يالكز فعل اوزرينه تقديم ايله ماانا سعيت فى حاجتك قولنده اولان تخصيص بو وجهله اولميوب بلكه قول مذكور شارح علامه‌نك ذكر ايلديكى اوزره سعيك وجودنى اعتقاد ايله بو اعتقادده مصيب اولوب لكن فاعلنده خطا ايدرك سعى ايدن انجق متكلمدر و ياخود متكلم مع الغيردر ديو زعم ايدن كمسه‌يه توجيه اولنور و بونده البته فعلك عموم وخصوصده نفيده ذكر اولنديغى وجه اوزره ثبوتى لازمدر الحاصل وجه اولده مخاطب عدم سعيى اعتقاد مصيب ايله اعتقاد ايدوب فقط سعى ايتيان كيم اولديغى تعيينده خطا ايتمسى و وجه ثانيده وقوع سعيى اعتقاد مصيب ايله اعتقاد ايدوب فقط ساعى كيم اولديغى تعيينده مخطئ اولمسيدر شيخ ديمشدركه · ما انا قلت هذا · قوليله متكلم او قول مخصوصك قائلى كندوسى اولديغى نفى ايدر ومتكلم ايله مخاطب بيننده اولان مناظره مقبول اولديغى ثابت اولان شيده اولور انكچون بو صورتده منفى عام اولمق يعنى كلام منفيده عموم بولنمق صحيح اولميوب بطريق العموم · ماانا قلت شعرا قط · و · ماانا اكلت اليوم شيئا · و · ما انا رأيت احدا من الناس · دينلمز زيرا بو كلاملر دنياده بولنان شعرك كليسنى قائل و اكل اولنان شيئك جمله‌سنى آكل وناسدن هر براحدى كورمش برانسان اولوبده سن اوانسان اولديغى نفى ايتمش اولمقلغى اقتضا ايدر اشته كلام شيخ بودر ايمدى · ما انا رأيت احدا · و · انا ما رأيت احدا · قوللرى امثالنده حاصل فرق شو وجهله اولور كه مثلا مخاطب شو محلده اصلا شعر تكلم ايتامش و ياخود بوكون برشئ اكل ايلامش وناسدن بركسه‌يى كورمامش برشخص اولديغى اعتقاد و اعتقادنده اصابت ايدوب فقط تعيينده خطا ايدرك شخص مذكور متكلمك غيريدر و ياخود متكلمله غيربسى مشاركدر ديو زعم ايلسه اناماقلت شعرا قط و انا ما اكلت شيئا و انا مارأيت احدا من الناس دينلمك ايجاب ايدر و بو قوللر انا الذى لم يقل شعرا و انا الذى لم يأكل اليوم شيئا و انا الذى لم ير احدا من الناس قوللرى كبى معناسى صحيح اولور زيرا بو تخصيصدن لازم كلان بو وصفك يعنى شيئا كبى مفعول عام ايله منفى اولان فعلك غير اوزره صادق اولمامسيدر و بونده شعر سويليان و برشيئى اكل ايدن و بركيمسه‌يى رؤيت ايدن برانسان بولنمق كفايت ايدر و بو مقامده يعنى اعتقاد مخاطب وجه مشروح اوزره اولديغى صورتده

مسند اليهى يالكز فعل اوزرينه تقديم ايله ما انا قلت شعرا وما انا اكلت شيئا وماانا رأيت احدا دينلمز زيرا بو انجق نفيده ذكر اولنان عموم وخصوص وجه اوزره ثبوت فعل ايله قطع صورتنده اولور و بونك مسند اليه فعل وحرف نفيدن مجموعى اوزرينه تقديم اولنديغى صورتده اولديغى كبى نفى فعلده اصابت ايدن وفعل كندوسندن نفى اولنان كيم اولديغى تعيينده خطا ايدرك يالكز مذكورك غيريدر و ياخود مذكورايله مشاركدر ديو زعم ايليان مخاطبى رد ايچون استعمال اولنديغنه بركسه قائل اولمامشدر بلكه مسند اليهك حرف نفى ولى ايدوب يعنى حرف نفيدنصكره واقع اولديغى صورتده واجب اولان مخاطب وجه مذكور اوزره ثبوت فعلى اعتقادده مصيب اولوب فقط فاعلى انجق يالكز و ياخود مشاركت غير ايله متكلم اولمسنى اعتقادده مخطى اولمسيدر نتيجهٔ مقام · انا مارأيت احدا · قولى متكلمك غيرى برانسان اولوب هر براحدى رؤيت ايتمش اولمسنى مفيد اولميه‌رق كلام صحيح ومستقيم و · ماانا رأيت احدا · قولى بو معنايى مفيد اولمسيله غير صحيح وسقيمدر

قال رحمه الله (ولا ما انا ضربت الا زيدا) دخى · ما انا ضربت الا زيدا · دينلمكده صحيح اولمز زيرا بو تركيب متكلمك غيرى برانسان اولوب زيددن ماعداهر براحدى ضرب ايتمش اولمسنى اقتضا ايدر چونكه استثناء مفرغده مستثنى‌نك مستثنى منهده يقينا دخولى واجب اولديغى جهتله مستثنى منه مقدر عام اولوب · ماضربت احدا · تقديرنده اولمسيله مثبتده دخى بمقتضى التقديم عام اولمق ايجاب ايدر نته‌كيم ذكرى سبقت ايلدى بو صورتده معنى · ماضربت احدا بل غيرى ضرب كل احد · ديمك اولور بو ايسه محالدر مصنفك ايضاحدن منقول اولديغى اوزره اشبو · ما انا ضربت الا زيدا · قولنك مفيد قصر اولمسيله امتناعنى تعليلى عبد القاهر وصاحب مفتاح ايله غيربلرينى رده اشارتدر زيرا شيخين وغيربلرى قول مذكورك امتناعنى نفيك الا ايله نقضى متكلمك زيدى ضرب ايتمسنى وضميرك تقديميله حرف نفى ايله ايلاسى عدم ضربى مقتضى اولمسيله تعليل ايتمش اولدقلرندن مصنف ضميرك حرف نفى ايله ايلاسى عدم ضربى مقتضى اولديغى مسلم اولمديغى اتيان ايله علت امتناع ذكر ايلديكى شى اولوب شيخينك ايراد ايلديكى اولمديغنه اشارت ايلمشدر و بونك جوابى ذكرى مسبوق اولديغى اوزره مسند اليهك تقديميله حرف نفيى ولى ايلمسى انجق فعل مذكور عموم وخصوصده متفق اوله‌رق متكلم ومخاطب بيننده بعينه ثابت ومتحقق اولوب مناظره ومخالفت يالكز فاعلده اولديغى صورتده جريان ايدر بو صورتده مخاطب ضربك زيدك غيرى اوزره وقوعنى اعتقادده مصيب اولوب فقط فاعلى متكلمدر ديو اعتقادنده مخطئ اوله‌رق متكلم قول مذكور ايله مخاطبك صوابه ردنى قصد ايتمسى ايجاب ايلر زيرا بو كلام ضاربك متكلم اولمقلغى نفى ايچون اولوب نفى فعل ايچون دكلدر يعنى زيدك غيربسى اوزره واقع اولان ضرب مذكور مسلم اولوب فقط فاعلى غيربسى اولوب متكلم كندوسى اولمديغى افاده ايدر حاصلى نزاع زيدك غيربسى اوزره واقع اولان ضرب معينده اولوب ومتكلم بونى تقرير وتثبيت ايدرك فقط كندوسى فاعلى اولديغى نفى ايتديكى كبى زيد نه متكلم ونه غيربسنك مضروبى اولمديغى تحقق ايدر بو حالده الا زيدا قوليله استثنا صحيح اولمز اشته بو كلام شارح علامه‌نك شرح مفتاحده ذكر ايلديكى شيئك تحقيق اولوب ديمشدركه تقديم مسند اليه فعل معينك متكلمدن منفى اولمسنى مقتضى اوله‌رق بعده استثنا اولنمسى فعل منفينك عينى نفسنه اثبات اولوب بو ايسه تناقضدر اماضربت الا زيدا قولى بونك خلافنده اولوب زيرا نفى ضرب معينه توجه ايتامسيله نفى اولنان ضرب زيدك غيرى افراده وضرب مثبت زيده محمول اوله‌رق توفيق حاصل اولور معرض سؤالده ديله‌مز كه اشبو ما انا ضربت الا زيدا قولنده جائزكه ايكى ضرب اولوب احدهما زيدك غيرى‌يه وآخر زيد اوزره واقع ومناظره ضرب اولك فاعلنده اوله‌رق متكلم اشبو زيدك غيربسى اوزره واقع اولان ضرب اولى نفسندن نفى ايله غيربسى اوزره اثبات ايتمش اولسون بو صوتده زيدك اشبو فاعلنده مناظره اولنان ضرب ايله مضروب متكلم اولمامسى لازم كله‌رك متكلم ايچون اصلا مضروب اولمامسى لازم كلمز كه حتى استثنا ايله تناقض تحقق ايتمش اولسون بوندن

جوابده دیر زکه الا ایله منتقض اولان فاعلده مناظره واقع اولان ضربدر زیرا الا ایله منتقض اولان
ماقبلنده بولنان ضرب اولوب بو ایسه برمقتضای تقدیم ماعدای زید ایچون اولان ضرب معیندر
و بوندن زیدك استثنا واخراجیله ماعدای زیددن نفی منتقض اولدیغی کبی زید ضرب مذکور ایله
مضروب اوله رق تناقض لازم کلور شارح مرحوم دیرکه کلام شیخده اعتراض اولنه جق محل
نفیك الا ایله نقضی زید مضروب متکلم اولمسنی مقتضی اولمغلیدر زیرا بو کلام اوز رینه دینله بیلورکه
نفی اصلا فعله توجه ایتمیوب بلکه متوجه اولدیغی فعل مذکورك فاعلی متکلم اولمسنه‌در . وفعل
مذکور زید کندوسندن استثنا اولنان ضرب اولمسیله استثنا نفیدن اولمیوب اثباتدندر بوصورتده
برشیدن نقض انتفا معناسی تحقق ایتز مثلا . لست الذی ضرب الا زیدا . دینلسه کأن مخاطب
زیددن ماعدا هر براحدی ضرب ایتمش برانسان اولدیغنی اعتقاد ایدوبده متکلم قول مذکور ایله
کندوسی اوانسان اولدیغنی نفی ایتمش اولور و معلوم اولسونکه مصنفك اشبو ذکر ایلدیکی شی
شیخینه مجرد تعلیلده اعتراض اولمیوب بلکه اثری ما انا قرأت القرآن الاسورة الفاتحة قولی امثالنده
ظاهر اولور زیرا جمیع قرآنی قرائت ایدوب یالکز فاتحهٔ شریفه‌یی قرائت ایتمامش براحد بولنمسنك
جوازنه مبنی عند المصنف بوقولده امتناع اولمیوب شیخین وغیریلری عندنده بو کلام فاتحه‌نك متکلم
ایچون هم مقرو وهم غیرمقرو اولمقلغی مقتضی ومحاله مفضی اوله رق ممتنعدر قال رحمه الله

(والا فقد یأتی للتخصیص ردا علی من زعم انفراد غیره به او مشارکته فیه نحو انا سعیت فی حاجتك)
. ان ولی حرف النفی . قولی اوز رینه معطوفدر یعنی اکر مسند الیه مقدم حرف نفیی ولی ایدوب
مابعد حرف نفیده واقع اولورسه معرف اولسون منکر اولسون مضمر اولسون مظهر اولسون
بلا فرق قطعیا تخصیص افاده ایدر واکر حرف نفیی ولی ایتمیه‌رك کلامده اصلا نفی اولمزسه
. انا قمت . کبی ویاخود کلامده نفی اولوب فقط مسند الیه حرف نفی وفعلك مجموعی اوز رینه مقدم
اولورسه . انا ما قمت . کبی بعض کره تقدیم مسند الیه مذکورك غیریسنك خبرفعلی ایله انفرادنی
ویاخود خبر فعلیده غیرك مسند الیهه مشارکتنی زعم ایدن کسه‌یی رد اولمق اوزره تخصیص ایچون
کلور مثلا سعی حاجتنده متکلمك غیریسی منفرد ویاخود مشارك اولدیغنی زعم ایدن کسه‌یی رد
ایچون . انا سعیت فی حاجتك . قولی کبی اکر مخاطب سعیده غیرك انفرادنی زعم ایدرسه قصر افراد
واکر سعیده متکلم وغیرك اشتراکنی زعم ایدرسه قصر قلب اولور قال رحمه الله (ویؤکد
علی الاول بنحو لاغیری وعلی الثانی بنحو وحدی) واکر مخاطب غیرك انفرادنی اعتقاد ایدرسه
لاغیری ولازید ولاعمرو ولامن سوای امثالیله وغیرك مشارکتنی اعتقاد ایدرسه وحدی ومنفردا
ومتوحدا وغیرمشارك نظائریله تأکید اولنور زیرا تأکیددن غرض قلب سامعده باعث خلجان
اولان شبهه‌یی دفع اولوب وصورت اولده شبهه فعلك متکلمك غیر بسندن صدوری وثانیده مشارکت
غیرایله متکلمدن صدوریدر ودفع اول اوزرینه صریحا ومطابقة دال اولان لاغیری ونظائری
ودفع ثانی‌یه دال اولان وحدی و امثالی اوله رق عکسی دکلدر قال رحمه الله (وقد یأتی
لتقوی الحکم نحو هو یعطی الجزیل) وبعض کره مسند الیه حرف نفیی ولی ایتمیه‌رك مسند اوز رینه
تقدیمی مجرد حکمی تقویت وذهن سامعده تقریر ایچون کلوب تخصیص ایچون اولمز . هو یعطی
الجزیل . قولنده اولدیغی کبی مقصود مسند الیهك ذهن سامعده تقرری ومعطی جزیل اولدیغنك تحقق
اولوب یوقسه اعطاء جزیل مسند الیهه مخصوص اولوب غیریسی ایشلمز دیمك دکلدروسبب
تقوینی مسندك جمله اولمسی بحثنده ذکر اولنه جغی اوزره تکرر اسناددر قال رحمه الله (وکذا
اذا کان الفعل منفیا نحو انت لا تکذب فانه اشد لنفی الکذب من لاتکذب وکذا من لاتکذب انت
لانه لتأکید المحکوم علیه لا الحکم) وکذلك فعل منفی اولورسه تقدیم مسند الیه بعض کره تخصیص
ایچون کلور . انت ماسعیت حاجتی . کبی مقصود مخاطبی عدم سعیه تخصیصدر وبعض کره
تقوی ایچون کلور . انت لاتکذب . کبی زیرا بوترکیب نفی کذبده لاتکذب قولندن اشد اولدیغی

مثلو مع وجود التأکید لاتکذب انت قولندن دخی اشددر زیرا مؤخر انت لفظی ویاخود لاتکذب
انت ترکیبی محکوم علیهی تأکید اولوب عدم تکرر حکم جهتیله انت لاتکذب قولی کبی حکمی مؤکد
دکلدر ایدی لاتکذب قولمز ضمیرمستتردن نفی کذب اولوب انت ضمیر مذکوری مؤکد اوله رق
معنی . ان المحکوم علیه بنفی الکذب هو الضمیر لاغیره . یعنی نفی کذب ایله محکوم علیه اولان انجق ضمیر
اولوب غیریسی دکلدر دیمکدر ولاغیره‌نك معناسی اشبو حالت تکلمکده عدم کذب ضمیرك غیری‌یه
مسند اولوب ضمیره اسناد تجوز ویاسهو ویانسیان طریقیله‌در ظن ایتمه دیمکدن عبارت اولوب
یوقسه معنی نفی کذب مخاطبده منحصردر دیمك دکلدر وکذلك سعیت انا فی حاجتك قولمزده
تخصیص وتقویدن هیچ برینی مفید اولمیوب بلکه سعیك صدوری نفس متکلمدن اولوب اسناد
تجوز ویاسهو ویانسیانه مبنی اولمدیغنی افاده ایدر قال رحمه الله (فان بنی علی منکر افاد
تخصیص الجنس او الواحد به نحو رجل جائنی ای لا امرأة او رجلان) تفصیلات سابقه فعلك بنا واسناد
اولندیغی مسند الیه معارفدن اولدیغی تراکیبك احوالنه دائر اولمسیله مصنف رحمه الله مبنای فعل اولان
مسند الیهك نکره وقوعنده مفاد ترکیب نه اوله جغنك ایضاحنه سوق کلام ایله دیرکه اکر فعل مسند الیه
منکر اوزرینه بنا اولنورسه بوصورتده تقدیم یاخود بناء منکرجنس ویاخود جنسدن فرد واحدك فعله تخصیصنی
افاده ایدر رجل جائنی کبی لا امرأة دیمك اولوب جنس رجلی مجیئه تخصیص اولور ویاخود لا رجلان
دیمك اولوب رجل واحدی مجیئه تخصیص اولور شیخ عبد القاهر ایضاح مقامده دیمشدرکه بعضا
لفظده ایکی شیئه دلالت اولوب بعده حین استعمالده بعض کره قصد متکلم شیئیندن برینه واقع
اوله رق آخری قصدده داخل اولمامسیله دلالت لفظده غیر داخل حکمنده اولور اشته بوقبیلدن اوله رق
نکره‌ده اصل اولان جنسدن واحد ایچون اولمسی ایسه‌ده بعضا قصد یالکز جنسه تعلق ایدر مثلا . رجل
جائنی . کلامیله خطاب اولنان کسه برکسه‌نك مجیئنی اعتقاد ایدوب فقط رجل ویا نساء جنسنك قنغیسندن
اولدیغنی بیلمدیکی ویاخود مرأه‌در دیو اعتقاد ایلدیکی صورتده یالکز جنس رجل معناسی قصد
ایدیلور و بعضا قصد یالکز وحدته تعلق ایدر مثلا مخاطب مذکور جنس رجالدن جائینك وجودنی
معتقد اولوب لکن رجل واحد ویاخود رجلان اولمسنده متردد اولدیغی ویاخود رجلاندر دیو
اعتقاد ایلدیکی صورتده قصد متکلم یالکز جائینك شخص واحد اولدیغنی افاده‌یه منحصر اولور
اشته کلام شیخ بوسیاقده اولوب صورت اولده مدلول نکره یالکز جنس اوله رق معنای وحدته
دال اولمز وصورت ثانیده یالکز وحدته دال اولوب جنسه دلالت ایتمز وافظ دلائل الاعجاز
تخصیص نوعك تخصیص جنسده دخولنی افصاح ایدر . رجل طویل جائنی . کبی معنی جنس طوال
رجالدن اولوب قصار رجالدن دکلدر دیمکدر جنسدن مراد ما یشتمل الکثیر مفهومی اولوب
اصطلاح منطق اوزره اولان جنس ونوع وغیریلرندن اعمدر شویله که کلی طبیعینك معناسی بوندن
عبارهدر واکر مثال مذکورده اولدیغی کبی لفظ طویل امثالی برکلی مخصص آخرله تقیید
اولنورسه توع اولمش اولور وبوندن صکره ستیر اولمیه که ظاهر کلام مصنف فعل اسم منکر
اوزرینه بنا اولندیغی صورتده قطعیا تخصیصی افاده‌سی اولوب حالبوکه کلام شیخده بناء علی المنکر
ایله بناء علی المعرف بیننده فرقی اشعار ایدر بر کلام کوریلمیه‌رك بلکه دلائل الاعجازدن برموضعده بناء
علی المنکردخی بناء علی المعرف مثللو جنس ویاخود واحد قصد اولنمق شرطیله بعضا تقوی ایچون
اولدیغنه اشارت ایتمشدر وکلام شیخی معنای تقوینك تحقیقنده شارح مرحوم ایراد ایلسه کرکدر
قال رحمه الله (ووافقه السکاکی علی ذلك) وسکاکی رحمه الله تقدیم مسند الیه مفید تخصیص
اولمسنده عبد القاهره موافقت ایدوب لکن شرائط وتفاصیلنده مخالفت ایتمشدر زیرا بیان شارح
اوزره ملخص مذهب شیخ اکر مسند الیه نفیدن صکره واقع اولورسه قطعیا تخصیص واکر نفیدن
صکره واقع اولمز ایسه بعضا تخصیص وبعضا تقوی ایچون اولمقدن عبارت اولوب اسمك مضمر ومظهر
ومعرف ومنکر اولمسنده وفعل مثبت ومنفی اولمقده عند الشیخ فرق یوقدر وبیان مصنف اوزره

بنا على المنكر دخى بعد النفى واقع اولان مسند اليه كبى قطعا تخصيص ايچوندر وصاحب كشافك ظاهر كلامى عبد القاهره موافقدر زيرا ﴿ الله يبسط الرزق ﴾ و﴿ الله يستهزئ بهم ﴾ قول شريفلرى امثالى كند و سندهٔ مسند اليه مظهر معرف اولان محلارده حصره قائلدر ومذهب سكاكى اكر مسند اليه نكره اولورسه تخصيصه جلدن برمانع بولنمديغى صورتده تخصيص ايچوندر ومسند اليه معرفه اولديغى صورتده اكر مظهر اولورسه البته تخصيص ايچون اولمز واكر مضمر اولوبده فى الاصل مؤخر اولديغى فرض وتقدير اولنورسه تخصيص واكر مؤخر تقدير اولنمزسه تقوى ايچوندر وسكاكى كتابنده مسند اليهك حرف نفيى ولى ايدوب ايتامسى بيننده فرقه تعرض ايتميوب وتخصيص ويا تقوى يى مفيد اولمق جهتندن مسند اليهك نكره وياخود مظهر معرف ويا مضمر اولمسى صور ثلثه سى بيننده افتراق حكمى و· زيد عرف· قولمز ابتدايه محمول اولوب قطعيا تقديمه محتمل اولمديغى يعنى عندنده مضمرك مفيد تخصيص اولسنده معتبر اولان تقدير تأخير هرنقدر مظهر معرفده دخى فاعل اولمق اوزره محتمل اولسهده احتمال مرجوح اولوب ابتدايه حمل اولنمق احتمال راجحنه مبنى شايان ارتكاب اولمامسيله مثال مذكورده تقديم بنية التأخير قطعيا محتمل اولميه رق ابتدايه محمول اولوب بناء عليه مجرد افادهٔ تقوى ايچون اوله رق مفيد تخصيص اولمديغى تصريح وتذكار وشوصورتله مقال صريحنى تكرار ايتمش اولديغى جهتله كلام سكاكى ايله كلام شيخ بيننى توفيقه سعى وابتدار ايدنلر سالك طريق تعسف اولمشلردر ومصنف رحمه الله بوكا اشارتله بيوررلركه (الا انه قال التقديم يفيد الاختصاص ان جاز تقدير كونه فى الاصل مؤخرا على انه فاعل معنى فقط نحو انا قمت وقدر) يعنى سكاكى شيخ كبى تقديمك مفيد اختصاص اولديغنه قائل اولوب فقط ايكى شرط بيان ايلمشدر شرط اول مسند اليهك من جهة المعنى فاعل اولمق اوزره فى الاصل مؤخر اولمسنك فرض وتقديريدر ومن جهة المعنى اولمق قيديله من جهة اللفظ فاعل اولمقدن احتراز ايلمشدر وبو وجهله فى الاصل مؤخر اولمسنى تقديره صالح اولان كلام انا قمت امثالى اولوب زيرا بوتركيبك اصلى قمت انا فرض اولنمق جائزدركه انا ضميرى هرنقدر تو ضمير متصلنه تأكيد ايسه ده معنا مؤكدك عينى اوله رق من جهة المعنى فاعلدر وشرط ثانى جواز تأخير يالكز فرض وتقديردن عبارة اولميوب مسند اليه مقدم فى الاصل معنا فاعل اولمق اوزره مؤخر اولديغى تقدير اولنمسيدر قال رحمه الله (والا فلايفيد الا تقوى الحكم جاز كامر ولم يقدر اولم يجز نحو زيد قام) واكر بو ايكى شرط بولنمزسه تقديم انجق تقوى حكمى مفيد اولوب تخصيص افاده ايتمز وانتفاء شرطين كرك · انا قمت · قولنده اولديغى كبى تقدير تأخير جائز اولوب لكن تقدير اولنمامسيله وكرك زيد قام كبى اصلا جائز اولمامسيله تحقق ايدر چونكه اولده شرط ثانى وثانيده شرطين منتفيدر زيرا انا قمت · قولنده انفا ذكر اولنديغى اوزره تقدير تأخير جائز اولمسيله ايكى صورت جارى اولوب اكر تقدير اولنورسه تخصيص واكر تقدير اولنمزسه تقوى افاده ايدر و· زيد قام· قولنده اصلى قام زيد اولوب تقديم اولنمشدر ديو فرض وتقدير اولنمق جائز دكلدر زيرا قريبا ذكر اولنه جغى اوزره فاعل لفظى يى تقديم لازم كلوب بو ايسه غير جائزدر وبو تحقيقك مقتضاسى رجل جائنى مثالوده نكره اولان مسند اليهك يالكز فاعل معنوى اولمق اوزره فى الاصل مؤخر اولمسنى تقدير جائز اولمديغى جهتله مفيد اختصاص اولمامسيدر زيرا اصلى جائنى رجل اولمق لازم كلسه قام زيد كبى رجل كلمه سى فاعل لفظى اولور لكن قمت انا بويله اولميوب انا فقط فاعل معنوى اوله رق فاعل لفظى ضمير متصلدر بو صورتده فقدان شرط اختصاصدن ناشى اشبو رجل جائنى امثالى زيد قام كبى انجق تقوى افاده ايدوب مفيد تخصيص اولمامسى لازم كلور حالبوكه مفيد تخصيص اولمسيله سكاكى رحمه الله بونى تأكيد كبى يالكز فاعل معنوى اولمق اوزره فى الاصل فاعل لفظيدن بدل قيلنه رق عدم جواز تأخير ايله افادهٔ تقوى حكمندن استثنا واخراج ايتمش اولديغندن مصنف رحمه الله بوكا اشارتله بيوررلركه (واستثنى المنكر بجعله من باب واسروا النجوى الذين ظلموا اى على القول بالابدال من الضمير لئلا ينتفى

التخصيص

التخصيص اذلاسبب له سواه بخلاف المعرف) يعنى سكاكى رجل جائنى مثلاو مسند اليه منكرى عدم جواز تأخير حكمندن اخراج ايدرك ضمير مستتردن ابدال طريقيله ﴿ واسروا النجوى الذين ظلموا ﴾ قول شريفى بابندن قيلمشدر يعنى رجل لفظى جاء فعليچون فاعل لفظى اولميوب بلكه فاعل لفظى فعل مذكورده مستتر اولان ضمير اوله رق رجل ضمير مذكوردن بدل اولمق اوزره اصلى جائنى رجل اولمسنى تقدير ايلمشدر وبو بابدن قيلمسى تخصيصك عدم انتفاسيچوندر زيرا فى الاصل يالكز فاعل معنوى اوله رق مؤخر اولوب بعده تقديم قلنديغى تقديردن بشقه تخصيص ايچون برسبب اولميوب حالبوكه تخصيصك انتفاسى صورتده نكره نك مبتدا وقوعى صحيح اولهمز الحاصل بورادهٔ نكره نك مبتدا وقوعى مصحح اوله جق تخصيصدن غيرى برشى اولميوب تخصيص ايسه تقدير مذكوره منوطدر لكن معرف بويله اولميوب زيرا اشبو ضمير مبهمدن بدل قيلنمسى وجه بعيدنى اعتبار ايتمكسزين معرفك مبتدا وقوعى جائزدر يعنى كلام فصحاده قليل الوقوع اولان اشبو وجه بعيد ايله اعتبار تخصيصدن مستغنيدر الحاصل ضمير مبهمى فاعل قيلوب بعده اسم مظهرى ضمير مذكوردن بدل قيلمق صورتى انجق مس ضرورت حالنده ارتكاب اولنه رق اشبو ضرورت ايسه منكره خاص اولوب معرفده غير موجوددر قال رحمه الله (ثم قال وشرطه ان لا يمنع من التخصيص مانع كقولنا رجل جائنى على مامر دون قولهم شر اهر ذا ناب) ثم كلمه سى بو تركيبده ونظائر آتيه سنده مجرد ذكرده ترتيب ومدارج ارتقاده تدرجله من جهة الذكر صورت اولويتى افاده يه محمول اولوب تراخى وبين الدرجات بعديت وزمانا تأنى يه اولويتى مفيد دكلدر يعنى سكاكى كلام مذكورى ايرادندن صكره منكرى باب مذكوردن قيلوب وتقديم وتأخيرى اعتبار ايتمكده تخصيصدن منع ايده جك برمانعك عدم وجودنى شرط ايلمشدر · رجل جائنى · كبى معناسى مرور ايتديكى اوزره رجل جائنى لا امراة وياخود لا رجلان ديمك اولوب مانع تخصيص برشى بوقدر لكن · شر اهر ذا ناب · بويله اولميوب تخصيصدن وجود مانع متحققدر قال رحمه الله (اما على التقدير الاول فلامتناع ان يراد المهر شر لاخير واما على الثانى فلنبوه عن مظان استعماله) قول مذكورده تخصيصدن مانعك وجودى زيرا تخصيص جنسه حمل اولنديغى تقديرده معنى المهر شر لاخير ديمك اولوب بو معنايى اراده ايسه ممتنعدر زيرا كلبى مهر اولان انجق شر اولوب اهرار فى نفسه شره مختص اولديغى وظهور خير سبب هرير وفزع اولمديغى جميع ذوى العقولك معلوم ومسلمى ومعناى هرير كلبنه اذيت اولنوبده موذيدن عاجز اولديغى حينده اولان صوتندن عبارة ايدوكى غير مبهمدر وتخصيص افراده حمل اولنديغى تقديرنده وجود مانع بو تقديرك قول مذكورك موارد استعمالندن بعد ونبوى اولوب زيرا بو كلام مهر شر واحد اولوب شران اولمديغى افاده سنى قصد ايچون مستعمل دكلدر قال رحمه الله (واذ قد صرح الائمة بتخصيصه حيث تأولوه بما اهر ذا ناب الاشر فالوجه تفظيع شان الشر بتنكيره) وچونكه ائمهٔ نحات اشبو شر اهر ذا ناب قولنى ما اهر ذا ناب الاشر قولريله تأويل ايدرك تخصيصى مفيد اولديغنى تصريح ايتمرله ائمه نك بو قولريله اهل معانينك تخصيصدن وجود مانعله حكملرى بيننده مشهود اولان منافاتى ازاله وقولرينى جمع ايده جك بر وجه اختراعنه مجبوريت حاصل اولوب بناء عليه تنكير مسند اليهده مرور ايلديكى وجهله قول مذكورده تنكيرى تعظيم وتهويله حمل ايله شان شرى تفظيع وتشنيع قصد اولنه رق معنى · شر فظيع عظيم اهر ذا ناب لاشر حقير · ديمك اولمسيله ائمهٔ نحاتك ما اهر ذا ناب الاشر قولرى الاشر فظيع ديمك اوله رق تخصيص نوعى يى مفيد اولديغنى افاده يه حمل اولنمشدر ومانعك منع ايتديكى تخصيص جنس وفردى اولوب تخصيص نوعى دكلدر الحاصل مثال مذكورده نحاتك اعتبار ايلدكلرى تخصيص تخصيص نوعى اولوب واهل معانينك وجود مانع اثبات ايلدكلرى تخصيص تخصيص جنسى وفرديدر ايمدى بين الكلامين بو وجهله توفيق حاصل اولوب بو قسمه تنكيردن مستفاد اولان وصف مقدر ايله شر لفظنك مجرد نكرهٔ مخصصه اولمسنى اعتبار ايله دكلدر زيرا ائمه نك

تصريح ايلدكاری تخصيص يعنی الحصر اولوب قول مذكوری ما اهر ذاناب الا شر قوللريله تأويل ايلمشلردر لكن بيان اولنان وجه شو جهتله مورد سؤال اوله بيلور كه تنكيری حصول نوعيت ايچون تفظيعه حادنصكره فی الاصل يالكز فاعل معنوی اولمق اوزره مؤخر اولمسنی اعتبار ايتمك لازم كلور كه حتی مذهب سكاكی يه توفيقاً مفيد حصر اولهرق توفيق حاصل اوله جالبوكه نكرهٔ موصوفه نك معرف كبی مبتدا وقوعی صحيح اولهرق بوصورتده اشبو وجه بعيد معرفده مبتدا وقوعندن ناشی صحيح اولديغی كبی نكرهٔ موصوفه ده دخی صحيح اولمز بوصورتده شرط حصر موجود اولماسيله نحاتك حصر ايله اولان قوللرينه مباينت تحقق ايدر وبو سؤالدن مدفع اولميوب فقط سكاكينك اعتبار تقديم وتقديری اشتراطی تقديمك حصری افادهسنده اولوب قول مذكوردن مستفاد اولان حصر ايسه مفاد تقديم اولميوب بلكه وصفدن مستفاددر زيرا عندنده وصف ايله تقييد حكمك ماعداسندن نفينه دال اولهرق رجل طويل جائنی قولنك معناسی من غير تقدير تأخير لا قصير ديمكدر وبوكا سكاكينك ماضربت اكبر اخويك قولنك معناسی ماضربت اخاك الاكبر اولوب مفيد تخصيص حصری اولديغنه قائل اولمسی دليلدر ديلك صورتيله سؤال مذكور مندفع اوله بيلور قال رحمه الله (وفيه نظر اذ الفاعل اللفظی والمعنوی سواء فی امتناع التقديم مابقيا علی حالهما فتجويز تقديم المعنوی دون اللفظی تحكم) سكاكينك ذاهب اولديغی كلام وبونك ايچون اقامه ايلديكی حجت محل نظر اولوب زيرا فاعل لفظی ايله تأكيد وبدل امثالی فاعل معنوی حال فاعليت وتابعيتده باقی اولدقچه امتناع تقديمده مساويلردر بلكه امتناع تقديم تابع اوليدر واما فاعليت وتابعيتلرينك حال زوالنده ايكيسنك دخی تقديمی غير ممتنعدر بوصورتده فاعل معنوينك تقديمی تجويز ايله فاعل لفظينك تقديمنده بيان امتناع محض تحكم ودعوی بلا برهاندر وفاعلك بوجه ما احتمال تقديمی غير متصور وفقط تابعك · جرد قطيفة · و · اخلاق ثياب · و · المؤمن العائذات · قوللرنده اولديغی كبی تابعيتدن فسخ طريقيله تقديمی محتمل اولديغی ادعا دخی نابجا اولوب زيرا فاعلك امتناع تقديمی بر وجه مشروح حال فاعليتده اولهرق والا مبتدا قلنهرق محلنده ضمير اقامه اولنديغی تقديرده امتناعی غير مسلم وفسخك تابعده تجويزيله فاعلده عدم تجويزی تحكمدر وفسخ تابعك امثلهٔ مذكورهده وقوعيله استدلال فاسد اولهرق فسخك تابعده اعتباری اعتبار محض اهل معانی و · جرد قطيفة · قولنده اعتبار اولنديغی كبی · زيد قائم · تركيبنده دخی عينيله بونك صحت اعتباری بياندن مستغنيدر اكر سؤال اولنورسه كه فاعلك حال فاعليتده امتناع تقديمی متفق عليه اولوب تابعك حال تابعيتده امتناع تقديمی ايسه غير مسلم وبلكه كلام فصحاده وقوعی مشاهددر كه مثلا ثعالبينك تزوج ايلديكی عجوزی هجو ايلديكی قصيدهسنده اولان * بنيت بها قبل المحاق بليلة * فكان محاقا كله ذلك الشهر * بيتنده كله لفظی ذلك الشهر ايچون تأكيد اولديغی حالده تقديم اولنمشدر · بنيت بها دخلت عليها · معناسنده اولوب ضمير عجوزه عائددر شهرك كليسنی استيعاب ظلمات محاق كمال نفرتدن كنايهدر وشاعرك نخلهيه خطاب ايله · عليك ورحمة الله السلام · قولنده علی قول رحمة الله السلام اوزرينه معطوف اولهرق معطوف عليه اوزره تقديم ايدلمشدر وابيات حماسيهدن * لوكان يشكی الی الاموات مالقی * الاحياء بعدهم من شدة الكمد * ثم اشتكيت لاشكانی وساكنه * قبر بسنجار اوقبر علی فهد * بيتنده دخی وساكنه لفظی قبر اوزره عطف اولنمشدر بيت مذكورده اسم كان ضمير شان وخبری مابعدنده اولان جمله در الی يشكی يه متعلق وماموصوله اولهرق يشكی ايچون فاعل ومن بياندر كمد حزن مكتوم اولوب ثم اشتكيت كان اوزره معطوف ولاشكانی جواب لودر وسنجار وفهد موضعينك اسميدر واشكانيده اولان همزه سلب ايچون اولوب ازال شكايتی معناسنه محمولدر ايمدی · انا قمت و · انت قمت و · هو قام · امثالنده عند قصد التخصيص انا وانت وهو ضميرلری مبتدا اولميوب بلكه تأكيد اصطلاحی متقدم وجملهٔ فعليهدر وكذلك · رجل جائنی · بدل اصطلاحيدر جوابنده ديرزكه

تابعك حال تابعيتده امتناع تقديمی عند النحاة شايع وذايع اولوب بناء عليه والمؤمن العائذات الطير قولنده طيری عائذات ايچون عطف بيان قلهرق موصوف اعتبار ايتمشلردر · وما جائنی الا اخوك احد · قولنده احد لفظنك بطريق الابدال رفعنی تجويز ايتميوب وبوكا امتناع تقديم بدل ايله احتجاج ايلمشلردر وبونی منع محض مكابره اولوب وتقديم فاعلك امتناعنده اولان مبتدايه التباس دليلی بعينه تابعده دخی موجوددر واما ذكر اولنان فكان محاقا كله ذلك الشهر قولی كندوسيله استشهاد اولنور ابياتدن اولديغی ثابت اولمق لازم كلسه قبل المحاق قولنك شهره دلالتی حسبيله كله لفظنك كان فعلنده مستكن اولان ضمير ايچون تأكيد اولوب ذلك الشهر لفظی بوندن بدل وانی تفسير اولمسی محتملدر وتأكيد اولمسی تسليم اولنسه شاذ اولهرق ضرورته محمول اولوب سعدده بجوازنه دليل اولهمز وبالفرض دليل اوله بيلك اقتضا ايتسه بونده اولان تقديم يالكز متبوع اوزره اولوب مطلوب ايسه متبوع وعاملدن ايكيسی اوزره جواز تقديمدر شوقدر واركه نحات واو وفا وثم واو ولا ايله اولان معطوفك ضرورت شعرده معطوف عليه اوزره تقديمنی تجويز ايدوب لكن عامل اوزره عدم تقديمنی شرط ايلمشلردر واما سعدده تأكيد وبدلك متبوع وعاملك مجموعی اوزره تقديمنه برفرد قائل اولمامشدر قال رحمه الله (ثم لانسلم انتفاء التخصيص اولا تقدير التقديم لحصوله بغيره كما ذكره) وثانيا رجل جائنی امثالی صورت منكردهاكر بنية التأخير تقديمی تقدير اولنمديغی تقديرده انتفاء تخصيصی تسليم ايتمز يعنی سكاكينك اسم منكر فی الاصل مؤخر اولوب بعده تقديم قلنمش اولديغی فرض وتقدير اولنمزسه صحيح مبتدائيت اولان تخصيص منتفی اولور ديمسی مسلم دكلدر زيرا تخصيص اشبو تقدير تقديمدن غيری برسببله دخی حاصل اولور نته كيم سكاكی كندوسی شر اهر ذاناب امثالنده تهويل وتحقير وتكثير وتقليل وساير تنكيردن مستفاد اولان شيلر ايله دخی تخصيصك حصولنی ذكر ايلديكی مرور ايتمشدر مثلا معنی شر فظيع عظيم اهر ذاناب لاشر حقير ديمك اولوب مفيد تخصيص اولور وسكاكی هرنقدر تخصيص ايچون تقدير تقديمدن بشقه سبب تخصيص اولمديغی تصريح ايتمامش ايسهده · انما يرتكب ذلك الوجه البعيد عند المنكر لفوات شرط المبتداء · قولی بونی مستلزمدر زيرا منكر مقدمده اشبو وجه بعيد اولان تقدير تقديمی ارتكاب شرط مبتدانك فوتندن ايچوندر ديمكلكه اكر وجه مذكور ارتكاب اولنمسه تخصيص حاصل اولمز وبو وجهدن غيری سبب تخصيص يوقدر ديمك لازم كلور ومصنفك اشبو منعندن جوابده تنكير تهويل وياغيريسيله نوعيته دلالت ايدوب حصر وتخصيص ايسه انجق تقديمدن مستفاد اولمسيله بوصورتده نه افادهٔ تخصيص ايچون تقدير تأخيردن لازمدر دينلهمز زيرا ديرزكه آنفاً ذكر اولنديغی اوزره وصف ايله تخصيص اولنان نكرهنك دخی معرف كبی مبتدا وقوعنك صحتنده مبنی تقدير تأخير ممنع وحصر وصفدن مستفاد اولمق واجبدر والا سكاكينك كلامی قابل توجيه اولهمز زيرا سكاكی وجه بعيد مذكور انجق عند الضروره ارتكاب اولنديغنی تصريح ايدوب وتخصيص بالوصف ايله صلاحيت ابتدا حاصل اولديغی كبی وجه مذكوری ارتكابه ضرورت قالماسيله اكر حصر وصفدن مستفاددر دينلسه حصره قائل اولمامسی لازم كلوب ائمهٔ نحاتك شر اهر ذاناب قولنده اثبات تخصيص ايله اولان قوللرينه منافی اولور بلكه سكاكی طرفندن منع مصنفه جواب بودركه صورت منكرده اعتبار تقديم وتأخير تنكيردن مستفاد اولان وصفدن حاصل اولهجق تخصيص نوعی قصد اولنمديغی حالده اولوب يوقسه اطلاقی اوزره دكلدر يعنی سكاكينك صورت منكرده تقديم وتأخير اعتبارندن بشقه سبب تخصيص يوقدر ديمسندن مرادی تخصيص جنسی وفرديده ديمكدر رجل جائنی كبی لامرأة وياخود لارجلان معناسنده در قال رحمه الله (ثم لانسلم امتناع ان يراد المهر شر لاخير) ثالثا شر اهر ذاناب قولنده المهر شر لاخير ديلمكلكك امتناعنی تسليم ايتمز زيرا بو امتناعه نه عقلا ونه نقلا دليل اوليوب خير دخی شر كبی بعضاً هريركلبه سبب اولمسی عند العقل تسليم اولنمز شی دكلدر شيخ عبد القاهرك قول

مذكورده امر اوزره شر تقديم اولنمسى زيرا معنى . ان الذى امره من جنس الشر لا من جنس الخير .
يعنى هر بر كلبه سبب اولان جنس شردندر جنس خيردن دكل ديمكدر ديو بيانى خلاف امتناعى متشعر
قال رحمه الله (ثم قال السكاكى ويقرب من هو قام زيد قائم فى التقوى لتضمنه الضمير) سكاكى
بيان صور تخصيصدنصكره ديمشدركه . زيد قائم . تركيبى تقوى حكمى افاده ده . هو قام . كبيدر
زيرا . قائم . لفظى . قام . كبى ضميرى متضمندر بو جهتله زيد قائم تركيبنده اولديغى كبى بونده دخى
اسناد تكرر ايدرك حكم قوت بولور لكن هو قام تركيبنده من غير شبهة تقوى موجود اولوب زيد
قائم تركيبنده وجود تقوى شبهه عدميله مشوبدر وسكاكى . يقرب . تعبير ايدوب و . نظيره . اشتاليه
عدم تعبيرينك وجهى بياننده زيرا قائم لفظى انت قائم وانا قائم وهو قائم مثللو صور خطاب وتكلم
وغيبتده متفاوت اولمديغى جهتله خالى عن الضمير شبيه اولديغى بيان ايتمسيله مصنف رحمه الله
بونى صدد بياننده بيورورلركه (وشبهه بالخالى عنه من جهة عدم تغيره فى التكلم والخطاب والغيبة)
يعنى سكاكى قائم لفظى ضميرى متضمن اولمسيله برابر تكلم وخطاب وغيبتده عدم تغيرى جهتندن
خالى عن الضمير تشبيه ايلدى ديمكدر بعضيلر . وشبهه . لفظى . ضربه . وزننده مخفف و . مفعول معه
اولمق اوزره اسم منصوب ظن ايتمشلردر بوصورتده معنى زيد قائم قولى هو قام تركيبنده قريب
اولمسى قائم لفظنك خالى عن الضمير مشابهتيله برابر ضميرى تضمنندن ايچوندر ديمك اولور وبو
وجهه كوره . يقرب . قولى ايكى امره شامل اولمش اولوركه بريسى افادهٔ تقويده هو قام تركيبنه
مقاربتى وديكرى كمال تقوى يى مفيد اولماسيدر بوصورتده . لتضمنه . قولى امر اوله و . وشبهه .
قولى ثانى يه علت اولور لكن بوصورته حالده اولان تعسف غير منكردر واكر كلامى بو معنايه حمل
ايتمك مراد اولنور ايسه . وشبهه . قولى . مثله . وزننده جر ايله . لتضمنه . قولنه عطف اولنمق لازم
كلور زيرا بوصورتده معناى مذكوره دلالت كلام واضح اولور قال رحمه الله (وامهذا
لم يحكم بانه جملة) وقائم لفظى خالى عن الضمير شبيه اولديغندن . زيد قائم . تركيبنك وجود ضمير
ايله برابر جمله اولمسيله حكم اولنمدى واما . زيد الضارب . مثللو صلهٔ موصول ده جمله اولمسيله
حكم اولنمسى اصلى فعل اولوب صورت لام تعريفده بولنان ال كلمه سنك صريح فعل اوزره
دخولنده اولان كراهيتنه مبنى صورت اسمه عدول اولنديغندن ايچوندر قال رحمه الله (ولا
عومل معاملتها فى البناء) دخى قائم لفظى وجود ضمير ايله برابر بناده جمله معامله سيله معامله اولنميوب
. جائنى رجل قائم . وضربت رجلا قائما و . مررت برجل قائم . امثالنده معرب قلندى الحاصل
قائم لفظى فعل كبى ضميرى متضمن اولوب وخالى عن الضمير مشابه اولديسه بونده ايكى جهتده
رعايت اولنه رق وجه اول تقويده . هو قام . تركيبنه قريب عد اولنوب وجه ثانى جمله عد اولنميه رق
ومبنى اولمقده جمله معامله سى اجرا اولنمامسيله در اكر سؤال اولنور ايسه كه زيد قائم تركيبندن
قائم لفظنده افراد واعراب ايله حكم خالى عن الضمير مشابهتندن ايچون اولسيدى . زيد قائم ابوه .
مثللو ظاهره اسناد اولنان اسم فاعلده افراد واعراب ايله حكم اولنمامق واجب اولوردى زيرا
بوصورتده بمينه فعل كبى اولوب فعل ايسه ظاهره اسناد اولنديغى صورتده تفاوت ايتمز
جوابنده ديرزكه ظاهره اسناد اولنان اسم فاعل مسند الى الضميره تابع قيلنوب حكم افرادده
مسند الى الضميره حمل اولنه رق مسند الى الضمير كبى مفرد اولمقليله حكم اولنمشدر
قال رحمه الله (ومما يرى تقديمه كاللازم لفظ مثل وغير فى نحو مثلك لا يبخل وغيرك لا يجود بمعنى
انت لا تبخل وانت تجود) و . مثل . وغير . كلمه لرى على سبيل الكناية استعمال اولنديقلرى محللرده
مسند اوزرينه تقديمى لازم كبى عد اولنان الفاظدندر نفيده . مثلك لا يبخل . و . غيرك لا يجود . كبى
انت لا تبخل وانت تجود معناسنه در يعنى سنك مثلك بخل ايتمز وسندن غيرك جود ايلمز ديمك سن
بخل ايتمزسين وسن جود ايدرسين ديمكدن كنايه در واثباتده . مثل الامير حمل على الادهم
والاشهب . وشاعرك * غيرى باكثر هذا الناس ينخدع * ان قاتلوا جبنوا اوحدثوا شجعوا * قولى كبيدر

بوقوللردن مقصد اميره مثل اثباتيله مماثل امير اولمق اوزره اثبات اولنان شخص آخر اسب جنسندن ادهم
واشهب احسان ايدر ومتكلمك غيريسى خدعه ايلر معناسى اولميوب بلكه مراد حمل واعطاء اسبى اميره
اثبات وشاعر نفسندن ميدان حروبده جبانت وحين محادثه ومصاحبتده شجاعت اظهار ايتمك خديعه سنى
نفيدن عبارة در ايدى اول يعنى . مثل . لفظيله اتيان اولنان قوللر مخاطبده وبلكه مثلك مضاف
اولديغى شيئده فعلك ثبوت ويا نفيندن كنايه در زيرا برشخصك مسند ومقامنده قائم اولان واخص
اوصافيله متصف بولنان كمسه اوزرينه برفعل اثبات وياخود نفى اولنه رق وبو اثبات ونفيدن
شخص مذكورك موصوف اولديغى صفتله متصف اولان كمسه نك شو فعلى ايشلمسى وياخود
ايشلمامسى مقتضاى قياس وموجب عرفدر ديمك قصد اولنديغى كبى او فعلك او شخصه لذاته ثابت
وياخود لذاته شخص مذكوردن منفى اولمسى طريق اولويتله تحقق ايدر وثانى يعنى . غير .
لفظيله اتيان اولنان قوللر غير لفظنك مضاف اولديغى كمسه يه نفيده فعلك ثبوتندن وايجابده
سلبندن كنايه در زيرا مثلا غيرك لا يجود قولنده جود مخاطبك غيريسندن نفى اولنديغى حينده
مخاطب ايچون ثابت اولور زيرا جود امر موجود اولوب البته قائم اوله جق برمحلدن لازمدر
و . غيرى باكثر هذا الناس ينخدع . قولنده متكلمك غيرى انخداع ايله متصف بركمسه نك وجودنى
افاده ايتمكلكى قصد اولنميه رق غير ايچون انخداع اثبات اولنوب وفى الجمله عدم انخداعنه بركمسه يه ثبوتنده
شك اولمامسيله متكلمدن انخداعك سلبى لازم كلور بو جهتله مثل وغير لفظلرى على سبيل الكناية
استعمال اولنوب مثلك لا يوجد قوليله شاعرك * غيرى جنى وانا المعاقب فيكم * فكانني سبابة المتندم *
بيتنده اولديغى كبى مضاف اليهلرينده مماثل ويا مغاير اولان برشخص ايچون فعلك ثبوت ويا انتفاسنى
قصد افاده يه محمول اولمدقلرى تحقق ايدر زيرا قول مذكوردن مقصود مخاطبك مثلنى نفيدر
وبيتده تقديم مسند سبابهٔ متندمه تشبيهى تصحيح ايتمك اوزره تخصيص ايچون اولوب نفى واثبات
منطوق كلامدن مفهوم اوله رق احدهما آخردن كنايه دكلدر وتقديمك مثابهٔ لزومده اولمسنى على
سبيل الكناية استعمال ايله قيدى زيرا فعلك مضاف اليه اولان كمسه يه مماثل ويا مغاير اولان انسان
ايچون اثبات ويا نفى معناسى قصد اولنديغى صورتده لفظين مذكورينك مسند اوزره تقديمى
لازم مثابه ده اولمز وبو كا مصنف رحمه الله اشارتله بيورورلركه (من غير ارادة تعريض
بغير المخاطب) تعريضدن مراد قاموسدن استفاده اولنديغى وجهله عدم تصريحدر غير
مخاطبله مراد مخاطبك غيريسى اولان شخص معيندر بوصورتده معنى مخاطبك غيرى برمعينى عدم
تصريح مراد ايتمكسزين ديمك اولوب بوده اصلا معين مراد اولمامسى وياخود مخاطبك غيرى برمعين
مراد ايسه ده اشتهارنه مبنى مثل ويا غير ايله كنايه قلنه رق تصريح ايدلمامسى طريقلرندن بريله اولور
نته كيم مثلك وغيرك لفظاريله مخاطبك غيرى يه تعريض مخاطبك غيرى برانسان مراد اولنمسيله اولور
ومخاطبك غيرى مماثل وغير مماثل اولمقدن اعمدر مصنفك اشبو . من غير ارادة قولى ظرف مستقر
اوله رق . نحو مثلك . قولنده مقدر اولان قولدن حالدر زيرا تقدير كلام نحو قولك مثلك
لا يبخل در ايدى معنى . حال كون ذلك القول او الكلام ناشيا من غير ارادة التعريض . يعنى قول
وياخود كلام مذكور ارادهٔ تعريضك غيريسندن ناشى اولديغى حالده ديمكدركه ارادهٔ تعريضدن
نشأت ايتمامشدر ديمك اولور زيرا كلامك ارادهٔ تعريضه مغاير اولان شيدن ناشى اولمقلغنه ارادهٔ
تعريضدن ناشى اولمامسى لازم كلور مثلا . ضربنى من غير ذنب . قولنك مفادى ضربا مبتدأ من ذنب
ديمكدر وكلامك ارادهٔ تعريضدن ناشى اولمامسى غيرى ينخدع وغيرى فعل كذا قوللرى امثالى
اولوب انا لا انخدع وانا لم افعله مفادندهدر مصنفك اشبو من غير ارادة تعرض قوليله ضربنى من غير
ذنب امثالى بودخى غير كلمه سنك على سبيل الكناية استعمال اولنديغى مسند اليهك غيرى برمقام
اولوب بو مقامده غير كلمه سى اوزرينه من لفظى ادخال اولنور قال رحمه الله (لكونه اعون
على المراد بهما) لفظين مزبورينك ارادهٔ كنايه ده مسند اوزرينه تقديمى مثابهٔ لزومده اولمسى

تقدیمك ترکیبین مزبورین ایله اولان مراد اوزره مزید اعانه سندن ایچوندر زیرا بوترکیبلر کندولریله نفس حکم مطلوب اولان کنایه قبیلندندر چونکه بحث مخصوصنده ذکر اولنه جغی اوزره ‌کنایه‌ اوچ قسم اولوب اول طویل النجاد کبی کند وسیله صفاتدن برصفت مطلوب اولنان کنایه‌ درکه مطلوب طول قامتدر ثانی غیرك لایجود ومثلك لایبخل امثالی کندوسیله نسبت یعنی برامرك برامره اثباتی قصد اولنان کنایه اولوب مقصود جود وعدم بخلك غیر ومثل لفظلرینك مضاف اولدیغی شیلره اثبات اوله رق صدد بیاننده اولدیغمز کنایه بوقسمندر وقسم ثالث حی مستوی القامه عریض الاظفار کبی کندوسیله صفت ونسبتك غیری مطلوب اولنان کنایه اولوب مراد انساندر وحکمك بطریق الکنایه اثباتی ابلغ اولوب نته کیم قریبا وجه ابلغیتی بیان اولنسه کرکدر وتقدیم تقوی حکمی مفید اولدیغندن حکمك بطریق المبالغه اثباتی اوزره اعوندر حاصلی تقدیمدن مقصود رد مخاطب ایچون حکمی تقویه اولیوب بلکه مثل وغیر لفظلریله قصد اولنان علی وجه الابلغ افادهٔ حکمه اعانه وتعاضددن ایچوندر ومصنفك ‌یری تقدیمه کاللازم‌ قولی شیخك دلائل الاعجازده اولان عبارهسی اولوب معناسی حکمده مبالغه کنایه ایله حاصل اولدیغی جهتله مقتضای قیاس وموجب عرف تقدیم کبی تأخیر دخی جائز اولوب لکن قطعا خلاف تقدیم اوزره استعمال واقع اولمدیغندن تقدیم امر لازم کبی کورلمشدر دیمکدر شیخ بو معنایی ایضاحده کلام فصحا تتبع وتصفح اولنسه بو اسمیك یعنی غیر ومثل کلهلرینك معنای مذکور مراد اولندیغی محلرده ابدا فعل اوزرینه تقدیم اولندیغی مشاهده ایدر وتقدیم اولنمدقلری صورتده ترکیبین مذکورینده بومعنایی غیر مستقیم کوررسین مثلا ‌یفعل کذا مثلك‌ ویاخود ‌غیرك‌ دینلسه بوکلامی جهتندن مقلوب وصورتندن مغیر بولور ولفظی معناسندن بعید وطبعی بوصورتده رضادن آبی مشاهد اولورسین دیو بیان ایلمشدر قال رحمه الله (قیل وقد یقدم

لانه دال علی العموم نحو کل انسان لم یقم) وبعضیلر دیمشدرکه بعضا ‌کل‌ کلهسیله مسور اولان مسند الیه حرف نفیه مقرون اولان مسند اوزرینه تقدیم اولنور زیرا تقدیم عمومه یعنی لفظ کلك مضاف اولدیغی شیئك هر برافرادندن حکمك نفیی اوزره دلالت ایدر ‌کل انسان لم یقم‌ کبی زیرا بوترکیب افراد انساندن هر براحددن قیامك نفیینی افاده ایدر قال رحمه الله (بخلاف

مالو اخر فانه یفید نفی الحکم عن جملة الافراد لاعن کل فرد وذلك لئلا یلزم ترجیح التأکید علی التأسیس) لکن تأخیر مسند الیه ایله مثلا ‌لم یقم کل انسان‌ دینلك صورت تقدیمك خلافنده اولوب زیرا جملهٔ افرادادن نفی حکمی افاده ایدرك هر برفردن نفیی مفید اولمز وصورت تقدیمك هر برفرددن نفیی مفید اولوب وتأخیر جملهٔ افراددن نفیی افاده ایتمسی تأکیدك تأسیس اوزرینه لزوم ترجیحندن احترازه مبنیدر ‌تأکید‌ لفظ کل قبل دخوله حاصل اولان معنانك تقریر وتأکیدنی مفید اولمقدن و‌تأسیس‌ لفظ کل قبل الدخول حاصل اولمیان برمعنای آخری افاده ایتمسندن عبارهدر یعنی اکر تقدیم عموم نفیی وتأخیر نفی عمومی مفید اولمسه تأکیدی تأسیس اوزرینه ترجیح لازم کلور بو ایسه باطلدر زیرا کلامی برمعنای غیر حاصلی افادهیه حمل ایتمك معنای حاصلی اعادهیه حملدن خیر اولمسیله تأسیس تأکیددن خیردر ولازم باطل اولدیغی کبی ملزوم اولان حمل علی التأکیدده باطل اولور اکر معارضه اولنورسه که کل کلمهسنك تأکیدده استعمالی اکثر اولمسیله تأکیده حملی راجح اولور یعنی دلیل مذکور تأسیسه حملی مثبت ایسهده تأکیدده کثرت استعمالی دخی تأکیده حملنی اثبات ایدر جوابنده دیرزکه کل کلمهسنك تأکیدده استعمالی تأسیسده استعمالدن اکثر اولدیغی تسلیم اولنسه اشبو کثرت استعمال بزم ذکر ایتدیکمز دلیله معارض اوله‌مز زیرا وضع کلام افادهٔ معنایه اولمسیله دلیل مذکور کثرت استعمالدن اقوی در وکأن قائل مذکور اصل دعواده یعنی مسند الیه مسور بالکلك حرف نفیه مقرون اولان مسند اوزرینه تقدیمی عموم سلب وتأخیری سلب عموم ایچون اولمسی ادعاده استعمال بلغایه تمسك ایدوب ذکر اولنان ‌لئلا یلزم

ترجیح

ترجیح التأکید علی التأسیس‌ قولنی بوطریق اوزره وضعك سبب باعثی بیان ایچون اتیان ایلمشدر والا استدلال ایله لغت ثابت اولمز ❊ وذکر اولنان ترجیح التأکید علی التأسیسده اولان ملازمهنك صدد اثباتنده ایراد اولنهجق مقال برطاقم اصطلاحات منطقیهیی حاوی اولمسیله بونلرك برنبذه ایضاح وبیانی مناسب مقام اتخاذ اولندی شویله که انسانك قوهٔ ناطقه دلالتیله ابنای جنسی بیننده مابه الامتیازی اولان فکر ونظر که بیلنمسی قصد اولنان امور مجهولهیه اشیاء معلومه معونتیله وصولدن عبارهدر مثلا صاحب حس وحرکه اولان شی حیوان ایدوکی معلومی اولان کمسنه بادیهده فرار ایدر برشبح مشاهده ایتسه حس وحرکه صاحبی اولمسنی ذهننده مقدمه وترتیب ایدرك بوندن انتقال ایله شبح مذکورك حیوانیتیله حکم ایلر وبوصورتله اولان فکر ونظره اهل میزان قیاس اطلاق ایلمشلردر وبوقیاسك اجزاسی برقاچ قضیه اولوب حاصلی ایکی حکمدن دیکر برحکمی تحقق ایتدیرمکدر قدما برقاچ سوزدن مرکب سوزدرکه تسلیم اولندیغی حالده انلردن دیکر برسوز لازم کلور دیو تعریف ایتمشلردر وبوسوزلره ‌مقدمه‌ وتبیین ایدهجك سوزه ‌نتیجه‌ اطلاق اولنوب ونتیجهنك ‌موضوعنه‌ حد اصغر‌ ومحمولنه ‌حد اکبر‌ وایکیسنه بردن ‌طرفین‌ تعبیریله مقدمهیندن حد اکبرك بولندیغی قضیهیه ‌کبرا‌ وحد اصغرك بولندیغنه ‌صغرا‌ دیمشلردر ‌قضیه‌ تصدیقی متضمن اولان جمله درکه قدما قضیه برسوزدرکه انی سویلیانه صادقسین ویا کاذبسین دینلمك صحیح اولور دیو تعریف ایتدیلر و‌قضیهٔ حملیه‌ اوچ جزدن مرکب اولوب کندوسنده قیام وقعود امثالی برحالك بولنوب ویا بولنمدیغنه حکم اولنان جزئنه ‌موضوع‌ واشبو اثبات ویانفی اولنان جزء ثانییه ‌محمول‌ ومحمولك موضوعه ارتباطنه ‌نسبت حکمیه‌ اطلاق اولنوب بونسبته دلالت ایدن لفظ مذکور ویا مقدره ‌ادات ربط‌ و‌رابطه‌ تسمیه اولنور وبو ربط اکر اثبات صورتیله اولورسه ‌ایجاب‌ ونفی ایله اولورسه ‌سلب‌ دینلور ❊ قضیهیی اقسام عدیدهیه تقسیم ایتمشلردر کمیت اعتباریله تقسیمی شو وجهله درکه موضوع قضیه کرك موجبه اولسون وکرك سالبه اولسون اکر جزئی حقیقی اولورسه زید ویا هذا عالم ویا لیس بعالم کبی ‌قضیهٔ شخصیه‌ و‌مخصوصه‌ اطلاق اولنور واکر موضوع کلی اولورسه بوصورتده اشبو موضوع کلی اوزرینه حکم موضوعك عنوانی اعتباریله اولوب ذات موضوعه سرایتی قصد اولنمزسه ‌الانسان حیوان ناطق‌ کبی هرنقدر فی نفسه سرایتی ممکن اولسهده ‌قضیهٔ طبیعیه‌ تعبیر اولنور واکر موضوع کلینك تحتنده اولان افراد شخصیه ویا نوعیهیه حکمك سرایتی قصد اولنوب کلا ویا بعضا کمیت بیان اولنمزسه ‌الانسان فی خسر ولیس فی خسر‌ کبی ‌مهمله‌ تسمیه ایدیلور واکر کمیت افراد بیان اولنورسه ‌محصوره‌ و‌مسوره‌ وکمیته دلالت ایدن شیئه ‌سور‌ اطلاق اولنه رق بوده اکر کندوسنده کل افراد اوزرینه حکم اولنورسه ‌قضیهٔ کلیه‌ وبعض افراد اوزره حکم اولنورسه ‌جزئیه‌ در ❊ وموجبهٔ کلیهنك سوری ‌کل‌ لفظی امثالی اولوب محمول موضوعه مساوی ویاخود موضوعدن اعم اولدیغی صورتده صادق اولور ‌کل انسان ناطق‌ ویاخود ‌حیوان‌ کبی وسالبهٔ کلیهنك سوری ‌لاشیء‌ امثالی اولوب موضوع ومحمول کلیا متباین اولدقلری حینده صادق اولور ‌لاشیء من الانسان بفرس‌ کبی وموجبهٔ جزئیهنك سوری ‌بعض‌ لفظی امثالی اولوب کلیا متباین اولان موضوع ومحمولك ماعداسنده صادق اولور ‌بعض الحیوان انسان‌ کبی وسالبهٔ جزئیهنك سوری ‌بعض لیس‌ و‌لیس کل‌ لفظلری امثالی اولوب محمول موضوعه مساوی اولمدیغی ویاخود موضوعدن مطلقا اعم اولدیغی صورتده صادق اولور ‌بعض الحیوان لیس بانسان‌ کبی ❊ امدی کلیتیندن هر بریسی کیفده یعنی ایجاب وسلبده کندولره موافق اولان جزئیهدن بحسب التحقق مطلقا اخص وکیفده مخالف اولان جزئیهیه مباییندر وکلیتین بیننده مباینت کلیه اولوب وبین الجزئیتین عموم من وجه واردر ومهمله قوهٔ جزئیهده وشخصیه حکم کلیهدهدر واحوال اعیان موجوداتدن باحث اولان علوم حکمیهده طبیعیات غیر مستعملدر ❊ و‌الانسان کذا‌ قولی امثالنده ‌الف لام‌ عهد خارجی شخصییه حمل اولنورسه

قضيه شخصيه وجنس اولديغى حيثيتدن جنسه حمل اولنورسه طبعيه ومطلقا ضمن افرادده تحقق حيثيتدن جنسه حمل اولنورسه مهمله وعلى الاطلاق اولميوبده لام استغراقده اولديغى اوزره كل فرد ضمننده تحقق حيثيتدن جنسه حمل اولنورسه كليه وعهد ذهنيده اولديغى كبى بعض غير معين ضمننده تحقق حيثيتدن جنسه حمل اولنورسه جزئيه اولوب على الاخيرين حرف تعريف سور اولمش اولور ❊ وكل لفظى نكره يه اضافه سنده اولديغى كبى بعضا افرادى اولەرق مستعمل اولوب كندوسيله افراددن هر برفرد مراد اولنور بوصورتده آنفا ذكر اولنديغى اوزره سور اولور و بعضا كل مجموعى اولەرق مستعمل اولوب مجموع اجزا معناسى قصد اولنور نته كيم • كل الرمان اكلت • مثلاو معرفه يه اضافه سى حيننده بومعنايه محمول اولوب بوصورتده سور اولميەرق • مجموع افراد الانسان • قولنده اولديغى كبى عنوان موضوع اولور بوتقديرده اكر مجموع مشخص معناسى مراد اولنورسه قضيه شخصيه واكر كل ويا بعض مجموع مراد اولنورسه على حسب الاراده كليه ويا جزئيه اولور ❊ وقضيەنك كيفيت جهتيله دخى اقسام ثلثەسى اولوب موجبه وسالبه ومعدوله دن عبارەدركه محمولك موضوعنه ثبوتيله حكم اولنان • موجبه • وموضوعنك محمولندن سلبيله حكم اولنان • سالبه • در و • معدوله • برقضيه دركه كندوسنده حرف سلب برشيدن جزاولور بوده موجبه وسالبه اولمقدن اعم اولەرق ياحرف سلب موضوعدن جزاولور بوصورتده • معدولة الموضوع • اولور اللاحى جماد • كبى وياخود محمولدن جزاولوب • معدولةالمحمول • اولور • الجماد لا عالم • كبى وياخود طرفيندن جزاولوب • معدولة الطرفين • اولور • اللاحى لاعالم • كبى اشته معدوله ايله سالبه بيننده اولان فرق ايچون اتيان اولنان وجه لفظى بوندن عباره اولوب لكن • لم يقم انسان • سالبه اولديغى حالده حرف نفى جزء موضوع اولمسيله ذكر اولنان تعريف معدولەده داخل اولور بلكه تحقيق اولان اكر حكم سلب ربط ايله اولورسه • سالبه • وربط سلب ايله اولورسه • معدوله • در مثلا • انسان لم يقم • قولنده خبر ضمير اوزرينه مشتمل اولان جمله اولمسيله محمون مضمون جملەنك مجموعى يعنى فاعله منسوب اولان سلب قيام اولوب مبتدا اوزرينه حكم حكم بالايجاب اولەرق معدوله اولور ولم يقم انسان قولنده حكم نسبت قيامى انساندن سلب اولمسيله سالبه اولور فاضل طوسينك تقريرندن مستبان اولان بودر ومعدولەنك عدليته عموما محصله تعبير اولنوركه قضيه كرك موجبه اولسون وكرك سالبه اولسون طرفينى لفظا ومعنا وجودى اولديغى صورتده • محصله • تسميه قلنور • الانسان حيوان • ياخود • ليس بفرس • كبى والا معدولەدر وبعضا محصله بوندن قضيه موجبه يه تخصيص اولنوب سالبه يه • بسيطه • دينلور وموجبهٔ معدولةالمحمول ايله سالبهٔ بسيطه بيننده لفظا ومعنا فرق متحققدر اما فرق لفظى عدولده غالب اولان لا وغيرامثالنك وسلبده ليس امثالنك استعمالى و برده معدولەده • زيدهوليس بقائم • كبى رابطهٔ ايجابك ادات سلب اوزره تقديميله بسيطەده • زيدليس هو بقائم • مثلاو ادات سلبدن رابطەنك تأخيريدر وفرق معنوى معدوله محمول عدمينك وقوع ثبوتيله حاكم اولمسيدركه مفهوم ربط سلبدر و بسيطه محمول وجودينك لاوقوعيله حاكم اولمسيدركه سلب ربط مفهومندن عبارەدر و برده سالبهٔ بسيطه بحسب الصدق مطلقا موجبهٔ معدولةالمحمولدن اعمدر زيرا صدق موجبه واقعده تحقق وجود موضوعه متوقفدر سالبه ايسه بونك خلافنده اولوب صدقنده وجود خارجى معتبر دكلدر ❊ ايمدى ذكر اولنان ترجيح التأكيد على التأسيسده اولان ملازمەنك بيانى صورت تقديمده شووجهلەدركه • كل انسان لم يقم • قولمزك اصلى • انسان لم يقم • اولەرق موجبهٔ مهملەدر زيرا كندوسنده كلا وبعضا محكوم عليهك كميت افرادى اهمال اولنمشدر ومعدولة المحمولدر زيرا حرف سلب محمولدن جز قلنەرق محمولدن انفصال ايتز وحرف نفيك ما بعدنده رابطه تقديريله مثلا • انسان لم هو يقم • ديمك ممكن اولمز اكر تقدير ممكن اولمق لازكلسه • زيد ليس بقائم • كبى اواوقت جزئيت بولنميوب سالبه اولور و بو وجهله حرف سلبه محمولدن جز قلندقدنصكره اشبوايجاب وسلبدن مركب اولان محمول يعنى لم يقم • موضوع اولان انسان ايچون اثبات اولنمشدر

و واقع ونفس الامرده بو وجهله اولديغندن قضيهٔ مذكوره موجبهٔ معدوله قيلنوب سالبهٔ محصله قلنمشدر والاسالبهٔ محصله اولمسى دخى دعوانى مثبت اولوب بلكه موجبهٔ مهملهٔ معدولةالمحمول سالبهٔ جزئيه قوەسنده اولديغنك اثباتنه عدم احتياج جهتندن اثبات مدعاده سالبهٔ محصله يه حملى دها اظهر اولوردى ووجود موضوع عندنده مانحن فيەمزده اولديغى كبى موجبهٔ معدوله ايله سالبهٔ محصله بيننده بحسب المعنى فرق اولميوب و بوسببدنناشى موجبهٔ معدوله سالبهٔ جزئيه قوەسنده قلنمشدر والاسالبهٔ جزئيه انتفاء موضوع عندنده دخى صادق اولمسيله موجبهٔ معدوله دن اعمدر ايمدى • انسان لم يقم • قولمز موجبهٔ معدولةالمحمول اولديسه معناسى انتفاء قيامك جملهٔ افرادە ثبوتى اولوب هر بر افراده ثبوتى دكلدر وحاصل معناى لازميسى قيامك جملهٔ افراددن نفيى اولوب هر بر فرددن نفيى مفيد دكلدر قال رحمه الله (لان الموجبة المهملة المعدولة المحمول فى قوة السالبة الجزئية) زيرا انسان لم يقم كبى موجبهٔ مهملهٔ معدولةالمحمول عند وجودالموضوع لم يقم بعض الانسان كبى سالبهٔ جزئيه قوەسنده اولوب بحسب الصدق يكديكره متلازمدر زيرا مهملەده لفظ انسانك صادق اولديغى شيدن افرادك جميعى وياخود بعضيسى اولمقدن اعم اولەرق انتفاءقيام ايله حكم اولنمش اولديغندن على كلا التقديرين بعضدن نفى قيام صادق اولور زيرا مفهوم معدوله اولديغى اوزره قيامك بعض افراددن انتفاسى صورتده بعض افراددن نفى قيام ثابت اولەجغى مثلاو جميع افراددن انتفاسى تقديرده دخى بعض افراددن نفى قيام متحققدر كذلك مفهوم سالبهٔ جزئيه اولديغى اوزره هرنەده بعض افرادن نفى قيام صادق اولسه مفهوم معدوله اولديغى اوزره فى الجمله ماصدق عليه الانساندن انتفاء قيام صادق اولور اويله اولنجه هرنه زمان • انسان لم يقم • صادق اولسه • لم يقم بعض الانسان • صادق اولور وهرنه زمان • لم يقم بعض الانسان • صادق اولسه • انسان لم يقم • صادق اولور وهرنقدر ذكرى سبق ايلديكى اوزره معدولەده وجود موضوع شرط اولوب سالبه من غير وجود الموضوع دخى صادق اولمسى جهتندن بحسب التصادق اعميت دركار ايسەده لكن مانحن فيەمزده وجودموضوع مفروض ومقدردر بو جهتله سالبهٔ جزئيه قوەسنده اولديغى تحقق ايدر قال رحمه الله (المستلزمة نفى الحكم عن الجملة) • السالبة الجزئية • قولنه صفت اولوب موجبهٔ معدوله على سبيل رفع الايجاب الكلى جملهٔ افرادن نفى حكمى مستلزم اولان سالبهٔ جزئيه قوەسنده ديمك اولور وسالبهٔ جزئيەنك جملهٔ افرادن نفى حكمى استلزامى زيرا موجودة الموضوع اولان سالبهٔ جزئيەدنك صدقى يا حكمك كل فرد من الافرادن منفى اولمسيله وياخود بعض افرادن منفى و بعضيسنده ثابت اولمسيله اولەرق على كل تقدير جملهٔ افرادن نفى حكم لازمكاور قال رحمه الله (دون كل فرد) سالبهٔ جزئيه هر بر فرددن نفى حكمى مستلزم دكلدر زيرا بعض افرادن منفى و بعض آخره مثبت اولمسى جائزدر ❊ اويله اولنجه • انسان لم يقم • قولنده كل • كلمەسى داخل اولمقسزين جملهٔ افرادن انتفاء قيام معناسنده اولوب هر بر افرادن قيامك انتفاسى معناسنده اولمديسه • كل • كلمەسنك دخولندنصكره ده ينه بو معناده اولمق لازمكلسه تأكيد اولەرق تأسيس اولميوب ترجيح التأكيد على التأسيسى مستلزم اولور بناء عليه • كل انسان لم يقم • قولمزى هر برافرادن انتفاء قيام معناسنه حمل ايتمامز واجب اولمشدر تاكه كل كلمەسى معناى آخرى تأسيس ايچون اولوب معناى اولى تأكيد اولمەيه قال رحمه الله (و السالبة المهملة فى قوة السالبة الكلية المقتضية نفى الحكم عن كل فرد) صورت تأخيرده اولان ملازمەنى بياندر يعنى مسور بالكل اولان مسند اليهك مسنددن تأخيرى صورتنده سلب عموم ونفى شموله محمول اولميوبده كل افرادن نفى حكمه يعنى عموم سلب وشمول نفيه حمل اولنسه تأكيدك تأسيس اوزرينه لزوم ترجيحى شووجهلەدركه • لم يقم كل انسان • تركيبنك اصلى • لم يقم انسان • اولوب سالبهٔ مهملهٔ غير مسوره در سالبهٔ مهمله ايسه هر بر فرددن نفى حكمى مقتضى اولان • لاشئ من الانسان بقائم • كبى سالبهٔ كليه قوەسندەدر ❊ سالبهٔ كليەدنك هر برافرادن نفى حكمى اقتضاسى صريح اولوب وسالبهٔ جزئيەنك جملهٔ افرادن نفيى استلزامى هر بر افراد وياخود بعض افرادن نفى حكمه محتمل اولەرق على كل حال

جملهٔ افراددن نفیی مستلزم اولمسی طریقیله اولدیغندن مصنف رحمه الله اولده المستلزمة وثانیده المقتضیة قولیله تعبیر ایلمشدر ومنطقیون عندنده مطلقا مهمله جزئیه قوه سنده اولدیغی مقرر بولندیغی حالده بو مقامده سالبهٔ مهمله قوهٔ کلیه ده اولمسیله حکم اولندیغندن بیانه حاجت مس ایدرك مصنف رحمه الله بوکا اشارتله بیوررلرکه (او رود موضوعها فی سیاق النفی) * یعنی سالبهٔ مهمله نك سالبهٔ کلیه قوه سنده اولمسی موضوعی منکر وکل کلمه سیله غیر مصدر اولدیغی حالده سیاق نفیده ورودندن وسیاق نفیده واقع اولوب کل کلمه سیله مصدر اولمیان هر بر نکره ایسه عمومی مفید اولدیغندن ایچوندر ومو ضوع منکرك کل کلمه سیله مصدر اولمه سیله تقییدی زیرا نفیده عمومی افاده ایدن نکره انجق اثباتده وحدتی افاده ایدن نکره در واما لفظ کل ایله مصدره اولان نکره کبی اثباتده عمومی افاده ایدن نکره نفیده انجق نفی عمومی افاده ایدوب عموم نفیی افاده ایتمز زیرا رفع ایجاب کلی سلب جزئیدر ونوقتکه اشبو سالبهٔ مهمله سالبهٔ کلیه قوه سنده اولدیسه ٠لم یقم انسان٠ قولمزك معناسی هر بر فرد انساندن قیامك نفیی اولوب لفظ کل ادخال اولنه رق ٠لم یقم کل انسان٠ دینلدیکی کبی ینه معناسی هر بر فرددن نفی قیام اولمق لازم کلسه ترجیح التأکید علی التأسیس لازم کلوب بناء علیه معناسی جملهٔ افراددن نفی قیام اولمق واجب اولمشدر تاکه کل کلمه سی معنای آخری تأسیس ایچون اوله الحاصل کل کلمه سی ادخال اولنمزدن مقدم تقدیم مسند الیه سلب عموم ایچون اولمسیله کل کلمه سنك دخولندن صکره لاجل التأسیس عموم سلب ایچون اولمسی لازم کلمشدر کذلك کلمهٔ مذکوره نك دخولندن مقدم تأخیر مسند الیه عموم سلب ایچون اولمسیله بعد الدخول ترجیح التأکید علی التأسیسدن احترازا سلب عموم ایچون اولمق واجب اولمشدر زیرا لفظ کل اشبو معنیلردن بر یسنی افاده دن خالی اولمامسیله احدهمانك انتفاسی عندنده بالضرور آخر تحقق ایدر قال رحمه الله (وفیه نظر لان النفی عن الجملة فی الصورة الاولی وعن کل فرد فی الثانیة انما افاده الاسناد الی ما اضیف الیه کل وقد زال ذلك بالاسناد الیها فیکون تأسیسا لا تأکیدا) اشبو ذکر اولنان قول بعض محل نظردر زیرا ٠کل انسان لم یقم٠ جملهٔ افراددن و٠لم یقم کل انسان٠ هر بر افراددن نفیی افاده ایچون اولدقلری تقدیرده کل کلمه سی تأکید ایچون اولمسنك وجوبنی تسلیم ایتمزکه تاکه ترجیح التأکید علی التأسیس لازم کله زیرا صورت اولیده یعنی ٠انسان لم یقم٠ مثللو ٠موجبهٔ مهملهٔ معدولة المحمولده٠ جملهٔ افراددن نفیی وصورت ثانیه ده یعنی ٠لم یقم انسان٠ مثللو٠ سالبهٔ مهمله٠ ده هر بر فرددن نفیی مفید اولان انجق بعد الدخول کل کلمه سنك مضاف اولدیغی شیئه اسناددن عبارت اولوب کل کلمه سنك دخولندنصکره بو معنایی افاده ایدن اسناد کل کلمه سنه تحول اسناد ایله زائل اولمشدر زیرا کل کلمه سنك دخولندنصکره انسان لفظی کل ایچون مضاف الیه اوله رق کندوسنه اسناد حالی باقی قالمز بو صورتده یعنی کل کلمه سی داخل اولمقسزین اسناد قبل الدخول لفظ انسانه اسناددن حاصل وبعد دخوله زائل اولان معنایی کل کلمه سنه اولان اسناد افاده ایلدیکی تقدیرده کل کلمه سی تأسیس اولوب تأکید اولمز زیرا تأکید لفظ آخرك افاده ایلدیکی شیئك تقویه سنی افاده ایدن لفظ اولوب وجه مشروح اوزره کل کلمه سنك معنای مذکوری افاده سی ایسه بویله دکلدر زیرا بو تقدیرجه کل انسان لم یقم قولنده جملهٔ افراددن ولم یقم کل انسان قولنده هر بر فرددن نفیی افاده ایدن نفس کل کلمه سنه اولان اسناد اولوب شئ آخر دکلدرکه حتی کل کلمه سی تقویه ایچون اولوب تأکید اولمق لازم کله الحاصل هر نقدر معنای مذکور کل کلمه سی داخل اولمزدن مقدم انسان لفظنه اسناددن حاصل اولان معنانك عینی ایسه ده لکن بعد دخول انکل انسانه اسنادك زوالیله اسناد مذکوردن حاصل اولان معنی دخی زائل اوله رق معنای مذکوری بعد دخول الکل کل کلمه سنه اسناد افاده ایلمشدر بو صورتده غیردن حاصل اولان معنایی افاده ایتمش اولمز لکن بو منعی دفعده اشبو ذکر اولنان معنای تأکید تأکید اصطلاحی اولوب مراد قائل اولان تأکید کل کلمه سنك بدونه حاصل اولان معنایی افاده سیدر دینلمك وکل کلمه سنی آتیانده اوله جق ثمره سزلکی کوسترمکلکه حمل ایلمك ممکن

اواوب

اولوب و بو صورتده منع مذکور توجه ایتمیه جکی جهتله مصنف رحمه الله تأکیدی بو معنایه حمل تقدیری اوزره منع آخره اشارتله بیوررلرکه (ولان الثانیة اذا افادت النفی عن کل فرد فقد افادت النفی عن الجملة فاذا حملت کل علی الثانی لایکون تأسیسا) ونظر ایچون وجه ثانی زیرا صورت ثانیه یعنی لم یقم انسان مثللو سالبهٔ مهمله هر بر فرددن نفیی افاده ایلدیکی حینده جملهٔ افراددن دخی نفیی افاده ایدر بو صورتده بعد دخول الکل جملهٔ افراددن نفیه حمل ایله لم یقم کل انسان قولمزك معناسی جملهٔ افراد انساندن قیامی نفی اولوب هر بر افراددن نفی اولمدیغی صورتده تأکید اولوب تأسیس اوله مز زیرا معنای تأکید سؤال اوله جوابده بیان اولندیغی اوزره قبل دخول الکل حاصل اولان معنایی افاده یه حمل اولنمشدر وجمله دن نفی معناسی ایسه بر وجه مشروح قبل دخول الکل هر بر افراددن نفی ضمننده حاصل اولمشدر و بو معنایه حملی صورتده تأسیس تحقق ایتمامسیله هر بر فرددن نفیه حمل ایدرك لم یقم کل انسان قولنی لم یقم انسان کبی عموم سلب ایچون قلدیغمز صورتده بو معناجه ترجیح التأکید علی التأسیس لازمکلمز زیرا سلب عموم وعموم سلب معنیلرندن قنقیسنه حمل اولنسه تأسیس غیر متحققدر بلکه لازمکلان احد تأکیدنی آخر اوزرینه ترجیحدر وحاصل اعتراض ثانی لم یقم انسان قولمز هر بر فرددن نفیی مفید اولوب وهر بر فرددن نفیه جمله دن دخی نفی لازمکلدیسه اشبو معنیلردن ایکیسی دخی قبل لفظ الکل حاصل اوله رق بعد دخول الکل بونلردن قنقیسنه حمل اولنسه مجیب مرقومك بیان ایتدیکی معناجه تأکید اولوب تأسیس اولمز ۞ واشبو اعتراض مصنفدن جواب صحیح بودرکه نفی حکم یا هر بر فرددن منفی اولمسیله اولور ویاخود بعض افراددن منفی و بعضیسنه ثابت ویاخود معنیینه محتمل اولمسیله اولور ولم یقم انسان قولندن مستفاد اولان یالکز قسم اول یعنی هر بر افراددن نفی اولمسیله بعد دخول لفظ کل ینه بو معنایه حمل اولنورسه تأکید وغیریسنه حملی تأسیس اوله رق ایمدی لم یقم کل انسان قولی هر بر افراددن نفی ایچون قلنورسه ترجیح التأکید علی التأسیس لازمکلور واکر وجوه ثلثهٔ مذکوره یه محتمل اوله جق وجه اوزره جملهٔ افراددن نفی یعنی رفع ایجاب کلی ایچون قلنورسه بو معنی قبل دخول الکل حاصل اولمدیغی جهتله قطعا تأسیس اولور قال رحمه الله (ولان النکرة المنفیة اذا عمت کان قولنا لم یقم انسان سالبة کلیة لا مهملة) ووجه نظرك بریسیده زیرا نکرهٔ منفیه عام اولدیغی وقتده لم یقم انسان قولی سالبهٔ کلیه اولوب قائل مرقومك بیان ایتدیکی کبی مهمله اولمز زیرا قول مذکورده حکم افراد موضوعك هر بر فردندن مسلوب اولدیغی بیان اولنمشیدی اکر سؤال اولنورسه که قائل مرقومك قول مذکوره مهمله تسمیه ایتمسی ٠سور٠ یعنی کمیت افراد موضوع اوزرینه دال اولان لفظا اهمال اولندیغی اعتباریله در جوابنده دیرزکه کتب قومده مسطور اولدیغی وجهله ٠مهمله٠ بر قضیه درکه موضوعی کلی اولوب کندوسنده کمیت افراد قضیه اهمال اولنه یعنی ایجاب وسلب افراد موضوعك کلیسنده ویاخود بعضیسنده اولدیغی بیان اولنمیه و٠کلیه٠ بر قضیه درکه کندوسنده حکم افراد موضوعك کلیسنه اولدیغی بیان اولنه وظاهردرکه ٠لم یقم انسان٠ قولی اوزره صادق اولان انجق کلیه نك تعریفی اولوب تعریف مهمله دکلدر ومثال مذکورده سور اولمدیغی ممنوعدر زیرا مفروض اولان قول مذکورده حکمك هر بر فرددن مسلوب اولدیغنك مبین اولمسیدر وقول مذکورده بو بیانه دلالت ایده جك بر شیئك لزوم وجودی ضروری وسور ایله مراد بیان مذکوره دلالت ایده جك شیدن عباره ایدوکی تحت اشتباهده غیر متواریدر وقوم هر نقدر سلب کلینك سورینی ٠لاشئ٠ و٠لا واحد٠ لفظلری قلمشلر ایسه ده مقصود بونلرده انحصار اولمیوب بلکه ٠طرا٠ و٠اجمعین٠ امثالی عمومه دال اولان هر بر شی سور کلیه در وشیخ اشاراتده اشبو عدم انحصاره نص ایلمشدر واشبو لم یقم امثالنده سور هیئت قضیه اولمسی ویاخود موضوعك نکرهٔ منفیه اولمسی ویاخود موجبه ده سور جزئیه اولدیغی کبی تنوینك ادخالی بونده دخی سور کلیه اولمسی جائزدر نته کیم شیخ اشاراتده اکر الف اللامك ادخالی تعمیم وادخال تنوین

تخصيص اقتضا ايدرسه لغت عربده كلام مهمل بولنمز ديو بيـان ايلمشدر قال رحمه الله (وقال
عبد القاهر ان كانت كل داخلة فى حيز النـفى بان اخرت عن اداته نحو * ما كل مايتمنى المرء يدركه *)
وشيخ عبـد القاهر كل كلمه‌سـنك بعضاً شمول نفى ايچون و بعضاً نفى شمـول ايچون اولمسـنى تقريرده
ديمشـدركه اكر . كل . كلمه‌سى ادات نفيدن مؤخر اولمسـيله حيز نفيده واقع اولورسه بوده ادات نفيدن
مؤخر اولمق طريقيـله اولور كرك ادات نفى ايچون معموله اولسـون وكرك اولمسـون واسترخبر
فعل اولسون نته كيم ابو الطيـبك * ما كل مايتمنى المرء يدركه * تجرى الرياح بما لاتشتهى السفن * قولنده
اولديغى كبى واسـتر فعلك غيراولسون نته كيم على لغة الحجازيه * ما كل متمنى المرء حاصـلا * وعلى
لغة التميميه * حاصـل . كبى جمله سـندن اعمدر قال رحمه الله (اومعمولة للفعل المنفى نحو ما جاءنى
القوم كلهم اوماجاءنى كل القوم اولم أخذ كل الدراهم اوكل الدراهم لم أخذ) بو كلام ماقبلنده اولان
. داخلة فى حيز النفى . قوليـله فعل تقدير اولنـدرق اوجعلت معمولة معناسـنه اولمق اوزره . اخرت .
قولى اوزرينه عطف اولنمقلغه محتمل وشوايكى احتمال دخى حلية سـداددن عاطلدر زيرا حيز نفيده
وقوع ايله ادات نفيـدن تأخر مفهو مـنـدن هر برر لرى كل كلمه‌سـنك فعل منـفى ايچون معمول واقع
اولمسنه شـامل اولوب بوصـورتده منع خلو ايچون اولان اوايله عطفى صحيح اوله مز اما حيز نفيـده
وقوع مفهومنك مفهـوم مذكوره شمولى ظاهردر واما ادات نفيدن تأخر مفهومنك معناى مذكوره
شمولى زيرا ادات نفيدن تأخر ايچون ايكى صورت اولوب صـورت اولى . ما زيد كل قوم . و . ماجائى
كل قوم . مثـالـلريله امثالنده اولديـغى كبى ادات نفى ايله لفظ كل بينـنـده فصل وقوعى وصورت ثانيه
. ما كل متمنى المرء حاصـلا . فوائـده اولديغى وجهله فاصله‌نك عدم تخلليـدر ايمدى اكر تأخر تأخر
لفظى يه تخصيص اولنورسـه شمول مذكوردن بالكز فعل منفى اوزرينـده متقدم اولان معمول خروج
ايدر واكر تأخر لفظى و معنـويدن تعميم ايدياورسـه هرايكى قسم مفهـوم مذكورده داخل اولور
حاصلى هر نو جهله اولسه كلام تعسفدن خالى اولـه مز ومنشأ تعسف مصنفك عبارهٔ شيخى تغيير ايتمسيدر
عبارهٔ شيخ . اذا ادخلت كلا فى حيز النـفى بان تقدم النفى عليـه لفظاً اوتقديرا . يعنى . كما اذا قدمتهـا
على الفعل المنفى العامل فيـه لانه مؤخر تقديرا لان مرتبـة المعمول التأخير عن العامل . قولندن عبـاره
اولوب مفادى لفظ كلك حيز نفيـده وقوعى ادات نفيك لفظاً ويا تقديرا كل اوزرينه تقديم اولنمسيله
وادات نفيك تقديرا تقدمى كل كلمه‌سـنده عامل اولان فعل منفى اوزرينـه تقديم ايدلمسيله اولور زيرا
مرتبـهٔ معمول عاملك مادوننـده اولديغى جهتـله ادات نفيك تقدم ايلديكى فعلدن حكماً وتقديرا
مؤخردر ديمك اولور بوصـورتده اقرب واسـهل اولان فعل تقديريله . اخرت . اوزريـنـه معطوف
اولوب . اوجعلت معمولة للفعل . تقديرنده‌در و . بان اخرت عن ادات النفى . قولندن مراد ادات نفى
كل كلمه‌سـنده عامل اولان فعل اوزرينه داخل اولمامسـيدر نته كيم ذكر اولنـان مثال بونى اشعار ايدر
ومعنى كل كلمه‌سـنك حيز نفيده وقوعى كل كلمه‌سـنده عامل اولان فعل اوزريـنـه داخل اولميان ادات
نفيدن تأخير اولنمسـى وياخود فعل منفى ايچون معمول قلنمسـى طريقلريدن بريله اولور ديمكدر وفعل
منفى ايچون معمول قلنمسى ياتأكيد اولمسيله اولور . ماجائى القوم كلهم . كبى وياخود فاعل لفظى قلنمسيله
اولور . ماجائى كل القوم . كبى ومصنفك مثال تأكيدى تقديم ايلمسـى كل لفظنك تأكيـدده
اصالتنه ناظردر وياخود مفعول لفظئ مؤخر وقوعيـله اولور . لم أخذ كل الدراهم . كبى وياخود
مفعول لفظئ مؤخرى مؤكد اولمسـيله اولور . لم أخذ الدراهم كلهـا . كبى وياخود مفعول لفظئ
مقدم قلنمسـيله اولور . كـل الدراهم لم أخذ . كبى وياخـود مفعول لفظئ مقدم ايچـون
تأكيد وقوعيـله اولور . الدراهم كلهـا لم أخذ . كبى ومصنفك اشـبو مفعول صورتنده مثال
تأكيدى ترك ايلمسـى صورت فاعلده ذكرنه اعتمـاده مبتنيدر وكـذلك مفعول وقوعنى بيـانده
فعلى لم ايله منفى قيلمسـى زيرا ما ايله منـفى اولان فعل اوزريـنـه معمولى تقدم ايتمز لكن لم ولا ولن
بونك خلافنده اولوب تقدم ايدر نته كيم علم نحوده بيـان اولنمشـدر وكذلك حيز نفيده وقوعى كل

كلمه‌سى مجرور وياخود ظرف اولديغى حينده دخى اولور . مامررت بكل القوم . و . ما سرت كل الايام .
وامثـالى كبى قال رحمه الله (توجه النـفى الى الشمول خاصة و افاد ثبـوت الفعل اوالوصف
لبعض) ذكـر اولنـان صورتلرك جمله سـنده نفى خاصة شمـوله توجه ايدوب اصـل فعله
توجه ايتمز واكـر معنـاده كل كلمه‌سـى فعل ايچون فاعل اولورسـه مداول فعلك و وصف ايچون
محمول عليـه ويامعمول به اولورسـه مداول وصفك وكل كلمه سنك مضـاف اولديغى شيئك
مداولندن بعضيسـنه ثبوتنى اقتضـا ايدر وكـل كلمه‌سـى اوزريـنـه وصفك حملنـدن مراد
وصف لفظ كلدن خبر اولمسيدر و وصفك كل كلمه سـنده عامل اولمسندن مراد وصف مبتـدا
وكل لفظى مسـند خبرده قائم اولـه‌رق وصف ايچون فاعل اولمسـيدر فعله مثـال . ما كـل القوم
يكتب . و . ما يكتب كل القوم . و وصفه مثال . ما كل القوم كاتباً . و . ما كاتب كل القوم . قولـلريدركه
كاتبـك قومدن بعضيسنه ثبـوتنى افاده ايدر اكر مصنف فعل و وصف ايله تعبـير ايتميوبده . ما كل
سوداء تمرة . و ماكل بيضاء شحمة . مثالـو كندوسـنده خبر جامد اولان كلامه دخى شـامل اولمق اوزره
. وافاد ثبوت الحكم لبعض . عبارهـسيله ذكـر ايتمش اولسـه احسن اولوردى قال رحمه الله
(اوتعلقه به) وياخود فعـل و يا وصفك كل كلمه‌سنك مضاف اليهى اولان شـيئك بعضيسـنه تعلقنى
افاده ايدر بوده كل كلمه‌سـى معـنـاده فعـل ايچون وياخود كل اوزريـنـه حمل اولنـان وياخود كل
كلمه‌سـنده عامل اولان وصف ايچون مفعول اولديغى صورتده اولور فعـله مثـال . ما كل ماتمنى المرء
يدركه . و . لم أخـذ كل الدراهم . ووصفه مثـال . ما كل الدراهم . آخذهـا انا . و . ما آخذ انا
كـل الدراهم . قولـلريدر ايمدى مثـال اول ادراك مرئك بعض متمنيـاتـه تعلقنى وامثلهٔ سـائره
اخذك بعض دراهمه تعلقنى افاده ايدر و بو افاده‌يه دليـل مفهوم خطابى وشـهادت ذوق واستعمـالدر
شيخ ديمشـدركه اكر تأمل اولنـسـه كل كلمه‌سـنك حيز نفيـده ادخالنى انجق افراددن بعضيسنه فعلك
تعلق و بعضيسـنه عدم تعلق مراد اولنـديغى موضعه صالح بولورز لكن شيخك بو كلامنـده نظر
واردر زيرا حيز نفيـده داخل اولان كل كلمه‌سـنك فعلك بعضه تعلقنـده صالح اولميـان محلده دخى
استعمالنى مشاهده ايدرز نتـه كيم ﴿ والله لايحب كل مختـال فخور ﴾ و ﴿ والله لايحب كل كفار
اثيم ﴾ و ﴿ ولاتطع كل حلاف مهين ﴾ آيات شريفه‌سنده واقع اولمشدر اويله اولنجه حكم مذكور
اكثرى اولوب شيخك بيانى كبى كلى دكلدر قال رحمه الله (والاعم كقول النبى عليه السلام لما قال له
ذواليدين اقصرت الصلوة ام نسيت يارسول الله كل ذلك لم يكن) واكر كل كلمه‌سـى حيز نفيـده
داخل اولمزسـه يعنى لفظا نفى اوزرينـه تقديم اولنـوب وفعـل منفى يه معمول واقع اولمزسـه نفى كل
كلمه‌سـنك مضـاف اولديغى شـيئك مداولنـدن هر بر فرده عام اولوب اصل فعـلك هر بر فرددن نفيـنى
افاده ايدر نتـه كيم ذواليـدين عمرو بن عبد صحابى رضى الله عنه حضرتلرى . اقصرت الصلوة ام نسيت
يارسول الله . ديو سؤاللرينه جوابا وارد اولان * كل ذلك لم يكن * حديث شريفنـده واقع اولمشـدر
يعنى قصر ونسيـاندن هيچ بريسى اولمدى ديمكدر حضرت ابى هريره رضى الله عنه بو وجهله پيرايه
بخش صحيفهٔ روايت اولمشدركه . ان رسـول الله صلى الله عليـه وسـلم صلى احدى العشائين فى الحضر
وسلم ركعتين . يعنى جناب رسالتپناه صلى الله عليه وسـلم وقت حضرده صلوة عشائيدن برينى اقامه
وسلام ركعتين ايله اكتفا بيوردیلر روايت بخارى ومسلم اوزره اشـبو صلاتين ظهر وعصردن بريسى
اولوب فقط وقت عشـا زوالدن غروبه قدر اولمق اوزره احد عشائين تعبيرى وقت عشـاده اولان
صلاتين معناسنه حمل اولنمشـدر . فقام ذواليـدين وقال اقصرت الصلوة ام نسيت يارسـول الله .
اول حينده ذواليدين حضرتلرى يارسـول الله صلاتمى قصر بيـوردى يوقسـه نسيانمى واقع اولدى
ديو موقف حل اشكالده ايستادهٔ صورت استيضاح واستفاده اولدى . فقال عليه السـلام كل ذلك
لم يكن . جناب رسول اكرم دخى سـؤال ذى اليدينه جوابده قصرونسياندن كليسى يعنى هيچ بريسى
وقوعبولمديغى نطق همايونيله تشنيفساز سامعهٔ ذى اليدين اولديـلر زيرا فى نفس الامر قصرصلاتك

عدم وقوعيله برابر صلوة مذكورك نقصان اقامه‌سيله ركعتينده سلام ويرلمسى دخى ذات رسالتدن
عن شعور واقع اولمديغى جهتله مفهوم نسيان اولان عدم اتمام صلوة دخى غير واقعدر ظن بيورلدى
• فقال ذواليدين بعض ذلك قدكان فاقبل النبى عليه السلام على القوم وفيهم ابوبكر وعمر رضى الله
عنهم فقال احق مايقول ذواليدين فقالا نعم واتم الصلوة ثم سجد سجدتين للسهو • بعده ذواليدين
حضرتلرى قصر صلوة ونسياندن بعضيسنك وقوعيله صلوة مذكورك سلم اربعايه عدم ارتقاسنى
معرض تكرارده اتيان ايتمسيله جناب شيخين رضى الله عنهما ميان حضارده داخل بولندقلرى
حالده ذوى اليدين حضرتلرينك عرض ايتديكى شاهد مقالك استكشاف حقيقتى ضمننده حضرت
رسول اكرم صلى الله عليه وسلم جمله سنه توجيه وجهۀ خطاب ايدرك مشار اليهما قول ذواليدينى
حليۀ تصديق ايله مطرز بيورملريله جناب پيغمبر ذيشان اتمام صلوة ايله سجدۀ سهوى اجرا
بيورديلر وجناب رسول عليه السلامك عمل كثير وعمدا تكلمله برابر بناء ركعتين ايله اكتفا
وسجدتين سهوى اجرا بيوروب استيناف صلوة بيورمامالرى موجب اشكال اولمسيله اوزاعى
مصلحت صلوتيه متعلق اولان كلام ايله عمدا تكلم مفسد صلوة اولمديغى اتيان ايله متصدئ جواب
وتأويل اولمش ايسه‌ده اشكال عمل كثير باقى قالوب وبعضيلر صلوتده تحريم تكلمدن مقدم وقوعيله
دامن تأويله متمسك اولمشلردر وسيلكوتى مرحوم بناء مذكور وحيه ابتنا اولنمسى وجه اظهر
واسلم اولديغى اتيان ايلمشدر جواب اوزاعيده عمل كثير ايله اشكال باقى اولديغى ايراد اولنمش
ايسه‌ده عمل كثير وقوعى كشيدۀ سلك تحرير اولان لفظ حديثده واقع فاقبل النبى عليه السلام
لفظندن مستفاد اولان عمل اقبال وتوجه ايسه لفظ اقبال توجيه خطابه حمل اولنديغى كبى مفسد
صلوة اوله‌جق عمل كثيره دائر لفظ حديثده برشى قالميه جغندن بوصورته تعرض اولنمامسى
وسيلكوتى مرحومك ذهابى بين الصلوة تكلم وعمل كثيرك مشروعيتى اقتضا ايدر بركلام اوله‌رق
محشئ مشار اليهك وجه مذكورى صورت اسلميتده اتيان ايلمسى محل تدقيق ومطالعه اولديغندن
علاوۀ مقال قلندى قال رحمه الله (وعليه قوله • قد اصبحت ام الخيار تدعى • على ذنباكله
لم اصنع •) وابو النجمك اشبو بيتنده اولان كل كلمه‌سى رفع ايله ذكر اولنان عموم نفيه محمول
اولوب معنى • لم اصنع • شيئا مما تدعيه على من الذنوب • يعنى دختر عمم اولان ام خيارك اوزرمه
اسناد ودعوى ايتديكى ذنوبدن هيچ بريسنى ايشلمدم ديمكدر مصنف رحمه الله شوصورتله تركيب
طراز صحايف ايضاح اولمشدركه اثبات مطلوبده يعنى كل كلمه‌سى حيز نفيده داخل وفعل منفى كندوسنده
عامل اولميه‌رق حرف نفيدن مقدم وقوعى صورتده عموم نفيى افاده ايده‌جكنى اثباتده معتمد اولان
حديث مذكور ايله شعر ابوالنجمدر اما حديث شريف ايله احتجاج ايكى وجهله اولوب وجه اول
چونكه • ام • ايله سؤال اعتقاد مستفهمده على وجه الابهام احد شيئينك ثبوتندنصكره بونلردن برينك
يعنى سائل احد شيئيندن برينك ثبوتنى معتقد اولوب فقط قنغيسى ايدوكنك تعيننه طالب اولمسى
صورتنده اولور وبو سؤاله جواب يا احدهمانى تعيين وياخود ايكيسنك دخى نفيله مستفهم
اوزرينه رد اولنه‌رق احدهمانك ثبوتيله اعتقادنى تخطئه وتوهين صورتيله اولوب بونلرك اجتماعى
يعنى ايكيسنك بردن ثبوتى نفى ايله اولمز زيرا مستفهمك اعتقادى ايكيسنك دخى ثبوتى اوزرينه دكلدر
اويله اولنجه • كل ذلك لم يكن • قول شريفنك قصر صلوة ونسياندن هربريسنى نفيه حمل اولنمسى
واجب اولور بو ايسه معناى عموم نفيدر ووجه ثانئ احتجاج روايت اولنديغى اوزره نبى
عليه السلام • كل ذلك لم يكن • بيوردقدنصكره • ذواليدين حضرتلرينك • بعض ذلك قد كان • قولاريدر
زيرا اكر • كل ذلك لم يكن • قولى سلب كلى اولمسه بونى رد ايچون بعض ذلك قد كان ديمك صحيح
اولمزدى زيرا بعض ذلك قدكان قولى قصر ونسياندن هربرلرينك نفينه منافى اولوب يوقسه بونلرك
جميعا نفينه منافى دكلدر زيرا ايجاب جزئى سلب كلى يى رفع اولوب سلب جزئى يى رفع دكلدر
اويله اولنجه ذكر اولنان كل كلمه‌سنك عموم نفيى افاده ايچون اولديغى تحقق ايدر واما شعر

ابوالنجم ايله احتجاج زيرا ابوالنجم فصحادن اولوب واستعمالده شايع اولان فعل ضمير ايله مشتغل
اولمديغى صورتده مفعوليت اوزره اسمك نصب اولنمسيدر • زيدا ضربت • كبى وبيت مذكورده • كله •
لفظنك نصبى تقديرده كسر وزنى موجب برشى دخى يوقدر وسياق كلامى مرأۀ مرقومه‌نك ادعا
ايتديكى ذنوبدن هيچ برينى ايشلمامش اولديغى افاده ايدر ايمدى اكر نصب بومعناى عمومى افاده
ايدوب ورفع افاده ايتمامك لازمكلسه شاعر فصيح مرقوم نصب شايعدن عدول ايله من غير ضرورة
لم اصنع فعلنده تقدير ضميره محتاج اولان رفعه عدول ايتمزايدى لكن بعض قائل طرفندن
بو احتجاجه اعتراض اولنمق جاريدركه شاعر مرقومك رفع ايتمسى ضروريدر زيرا نصبى تقديرده
مفعول قلنمق اقتضا ايدوب حالبوكه كل كلمه‌سى ضميره مضاف اولديغى صورتده انجق تأكيد وياخود
مبتدا اوله‌رق استعماله منحصر اولمسيله مفعول قلنمسى ممتنعدر انكيچون • جائنى كلكم • و • ضربت
كلكم • و • مررت بكلكم • ديمك صحيح دكلدر ومصنفك استدلاليله اشبو قائلك اعتراضى عينيله
سيبويهك * ثلاث كلهن قتلت عمدا * فاخزا الله اربعة تقود * بيتنده اولان • كلهن • لفظنك مرفوع
اولمسيله سعده خبردن ضمير عائدك حذفنه استدلال وابن حاجبك بيان ضرورتله اعتراض ايتمسنك
نظيريدر شويله كه سيبويه بيت مذكورده لفظ كل ابتدائيت اوزره مرفوع اولمسيله سعده
خبردن ضمير عائدك جوازنه ابتنا وبونى معرض تعليلده اكر سعده حذف مذكور مجاز اولمسه
شاعرى • كلهن • لفظنى رفع ايدرك • قتلت • لفظ خبريسندن ضميرك حذفنى اختياره مجبور ايده‌جك بركونه
ضرورت مبرمه اولميوب نصب ايله • كلهن قتلت • ديمك ممكن واخلال وزن ومعنادن سالم
اوله‌جغنى ايراد وانبا ايتمسيله ابن حاجب شاعر مرقومك اختيار رفعه بيان ضروريله شوصورتله
متصدئ اعتراض اولمشدركه اكر كلهن لفظى نصب اولنسه مفعول اوله‌رق استعمال اولنمق
لازمكلوب بو ايسه غير جائزدر زيرا • كل • كلمه‌سى ضميره مضاف اولديغى صورتده استعمالى انجق
تأكيد ويا مبتدا اولمقلغه منحصردر شويله كه اشبوكل لفظنده قياس اولان ماتقدمك ضميرينه
اشتمالى حسبيله شئ متقدمى تأكيد اوله‌رق استعمال اولنمسيدر چونكه معناى كل مضاف اولديغى
شيئك اجزاسنى احاطه وافادۀ شمول اولمسيله مضمره اضافه‌سى حينده مشتمل اجزا اولان جمله ذكرا
وياحكما متقدم اولوب كل كلمه‌سى انى مؤكد اولور لكن مبتداده عامل عامل معنوى اولوب لفظ كلك
مقتضى اولديغى تأكيددن صورتا اخراج ايتيه‌جكى جهتله مبتدا اوله‌رق دخى استعمال ايديلوب
انكيچون • ان الامر كله لله • قولى ابتدائيت اوزره رفع وتأكيده حمل ايله نصب اوله‌رق ايراد
اولنوب عامل لفظى يه معمول اوله‌رق • الامر ان كله لله • ديلمز اشته كلام ابن حاجب بوندن عباره
وبيت مذكورده • تقود • لفظى قوددن قصاص معناسنه‌در قال رحمه الله (واما تأخيره فلاقتضاء
المقام تقديم المسند) واما مسند اليهك تأخيرى مقام تقديم مسندى اقتضا ايتديكيچوندر ان شاء الله
تعالى قريبا بيانى تقديم مسند بحثنده اتيان اولنسه كركدر قال رحمه الله (هذا كله مقتضى الظاهر)
شمديه دكين احوال مسند اليهدن ذكر اولنان حذف وذكر واضمار وتعريف وتنكير وتقديم
وتأخيرك جمله‌سى مقتضاى ظاهر حالدر قال رحمه الله (وقد يخرج الكلام على خلافه فيوضع
المضمر موضع المظهر كقولهم نعم رجلا مقام نعم الرجل) وبعض كره كلام خلاف مقتضاى ظاهر
اوزرينه اخراج اولنه‌رق موضع مظهرده مضمر وضع اولنور يعنى مظهر ايراد اولنه‌جق محلده مضمر
اتيانيله مثلا • نعم الرجل • دينيله جك محلده • نعم رجلا • دينلور وبومقامك موضع مظهر اولمسى زيرا
نعم لفظنك فاعلى اولان مسند اليهك ذكرى مسبوق اولميوب وتقديرا تقدمنه دال اوله‌جق قرينه
دخى موجود دكلدر بوجهتله مقتضاى ظاهر مسند اليهى اظهار اولوب اضمار اولمديغى حالده كلامى خلاف
ظاهره سوق ايدرك اختيار اضمار اولنور وبوضمير • نعم الرجل • تركيبده اولان مظهر كبى ذهنده متعقل
معهود اولوب باعتبار الوجود مبهم اولان شيئه عائددر وبووجهله محل مظهرده ضمير مبهمى
اختياردن غرض من غير تعيين خصلة من الخصال مدح عام وذم عام ايچون اولان • نعم • و • بئس •

بابنك وضعنه مناسب اولديغى اوزره اولا ابهام وثانيا تفسير معناسنك حصوليدر زيرا بو بابده تعظيم مدح
وذمدن مراد كلامى على وجه المبالغه ايراد اولمسيله قصد زيادهٔ مبالغه وتفخيم ايله اولا فاعلى ابهام وثانيا
تفسير طلب فاعل ايچون نفس مخاطبده حصول شوق ورغبتى موجب وبو جهتدن باب مذكوره
مناسب اولور وضمير مذكور مستترك نكره ايله التزام تفسيرنه باعث مرجع ضمير اولوب ذهنده متعقل
اولان شيئك جنسى معلوم اولمسى ولفظده فاعلى اشعار ايده جك برشى بولنه‌رق و نعم رجلا السلطان ٠
مثللوده اولان مخصوصك فاعله ملتبس اولمامسيدر زيرا فاعلى اشعار ايده جك برشى ايراد اولنميه‌رق
٠ نعم السلطان ٠ دينلسه شرط فاعليت اولان تعريفك تحققى جهتيله سلطان فاعله ملتبس اولوب
مخصوص بالمدح اولديغى تعين ايتمز وضمير مذكور نكره ايله تفسير اولنسه قد نصكره ٠ نعم رجلا ٠ قولنده
ابهام واجمالده ٠ نعم الرجل ٠ قولى كبى اوله‌رق اوحالده مخصوص بالمدح تسميه اولنان شى ايله مقصودك تفسير
وتفصيلى لازمكلوب مثلا ٠ نعم رجلا زيد ٠ دينلور قال رحمه الله (فى احدى القولين) و ٠ نعم رجلا ٠
قولنك خلاف مقتضاى ظاهر اولمسى انجق احد قولنه يعنى مخصوص مبتداى محذوفك خبرى اولسنه
كوره‌در بو اعتبار اوزره تقدير كلام ٠ نعم رجلا هو زيد ٠ اولور واما مخصوص مبتدا ونعم رجلا خبر اولوب
تقدير كلام ٠ زيد نعم رجلا ٠ اولديغى قوله كوره خلاف مقتضاى ظاهر بابندن اولمسى قطعى دكلدر زيرا
بو صورتده ضمير تقديرا مقدم اولان مخصوصه عائد اولمسى محتملدر بو صورتده نعما رجلين الزيدان ونعموا
رجالا الزيدون دينلمامسيله اعتراضه جوابده حال افراد وتثنيه وجمعده استتار ضميرى اسم جامده
مشابهتندن ناشى بو بابك خواصندن اولقلغك جوازنه محو اولدر دينيله بيلور قال رحمه الله (وقولهم
هو اوهى زيد عالم مكان الشان اوالقصة) دخى خلاف مقتضاى ظاهر اوله‌رق موضع مظهرده مضمر
وضعى ٠ هو ٠ وياخود ٠ هى زيد عالم ٠ قوللرنده شان وياخود قصه موضعنده ضمير وضع ايتدكلرى كبيدر زيرا
بلا سبق ذكر وبلا قرينه اشبو شان وياقصه موقعلرنده اولان اضمار دخى خلاف مقتضاى ظاهردر وستيرا وليه كه
اشبو شان وقصه ضميرلرنده اكر مرجع متعقل امر وياشان تقدير اولنور سه ٠ هو ٠ واكر قصه تقدير اولنور سه
٠ هى ٠ دينلمك مقتضاى قياس ايسه ده لكن استعمالده اكر كلامده فضله اولميه‌رق مؤنث بولنور سه بو ضميرك
تأنيثى اختيار اولنمشدر ٠ هى هند مليحة ٠ ونظم جليلده واقع اولان ﴿فانها تعمى الابصار﴾ كبى وبو تأنيثدن
مراد قصده مطابقت اولوب يو قسه اشبو مؤنثه راجعدر ديمك دكلدر وبو وجه مشروح ضمير قصه‌يه عائد
اولمق اوزره قياس ٠ هى الامير بنا غرفة ٠ و ٠ هى زيد عالم ٠ قوللرينك جوازنى اقتضا ايدرسه ده لكن استماع
اولنمامشدر ومثال اولده هر نقدر ٠ غرفه ٠ لفظى مؤنث ايسه ده كلامدن عمده دكلدر و ٠ ياله رجلا ٠ و ٠ يالها
قصة ٠ و ٠ ربه رجلا ٠ ونظم جليلده ﴿فقضيهن سبع سموات﴾ قوللرى دخى وضع المضمر موضع المظهر قبيلندن
اولوب لكن مسند اليه اولمديغى جهتيله مصنف تعرض ايتمامشدر ﴿فقضيهن﴾ قول شريفنده اولان ضمير
ضمير مبهم اولوب سبع سموات ايله مفسردر معنى خلقهن خلقا ابداعيا واتقن وياخود حصن اولمق اوزره
تفسير اولنمشدر قال رحمه الله (ليتمكن ما يعقبه فى ذهن السامع لانه اذا لم يفهم منه معنى انتظره)
يعنى موضع مظهرده مضمر وضعى ضمير مذكور عقبنده اتيان اولنه جق شيئك ذهن سامعده تمكن
وتقرر ايتمسيچوندر زيرا سامع ضميردن بر معنى فهم ايتديكى كبى معناى ضميرى فهم ايچون ضميرى
تعقيب ايده جك شيئه مد نظر انتظار ايدر زيرا جناب بارى نفوس بشريه‌يى ابهامى قصد اولنان
شيئك معرفتنه اظهار شوق ايله مجبول بيورمشدر وبو شوق جبلى سببيله بعد الابهام استماع اولنان
شى ذهنده زياده‌سيله كسب تمكن ورسوخ ايدر زيرا معانات طلب ومقاسات تعب نصكره حاصل
اولان شى ايچون قلبنده تحصل ايدن محل ومكانت طريق سهولتله حاصل اولمز وبو سببدن ناشى اشبو
مقام تفسير بعد الابهامده مضمون جمله شايان اعتنا واعتبار اوله جق شى عظيم اولمسى شرطدر قلنوب
٠ هو الذباب يطير ٠ دينلمز وضمير شانك تقديمنده اولان سر وحكمت دخى اشبو تفخيم وتعظيمه دلالت
ايچون اولا ابهام وثانيا تفسير قصد اولنمسندن عبارتدر ونعم بابنده اشبو قصد ابهام وتفسير تأخير
مخصوصى مقتضى اولوب اكرچه نه اخطلك * ابو موسى فجدك نعم جدا * وشيخ الحى خالك نعم خالا *

بيتنده

بيتنده واقع اولديغى كبى بعضا مقدم اوله‌رق دخى ايراد اولنديغى غير مستتر ايسه ده لكن قليل
ونادردر بو بيتدن غرض ممدوحى كريم الطرفين اولمسيله وصفدر ٠ فجدك ٠ ابو موسى ٠ لفظندن
بدل اولوب ٠ فا ٠ زائد و ٠ ابو موسى ٠ مخصوصدر كذلك ٠ خالك ٠ شيخ الحيدن بدل اولوب
٠ حى ٠ اسم قبيله‌در معنى جدك ابو موسى نه كوزل جد عديم المثال وخالك شيخ الحى نه كوزل
خالدر الحاصل حسب ونسبك طاهر وسزاوار مدح وستايش فاخردر ديمك اولور وبعض كره
موضع مظهرده مضمر اتيانى مرجعك اشتهار ووضوح امرندن ايچون اولور نته كيم ﴿انا انزلناه﴾
نظم جليلنده موضع قرآنده اشتهار ووضوحندن ناشى ضمير اتيان بيورلمشدر وياخود مرجعك عظم
قدر وشانى جهتيله متعقل اذهان اوله جق مرتبه‌يه بالغ اولمسنه مبنى اولور ٠ هو الحى الباقى ٠ كبى
وياخود ذهن غيريسنه التفات ايتميه جكنى ادعا ايچون اولور نته كيم شاعرك مطلع قصيده‌ده
* زارت عليها للظلام رواق * ومن النجوم قلائد ونطاق * بيتنده واقع اولمشدر ٠ زارت ٠ ضميرى
من غير سبق الذكر محبوبه‌يه راجعدر ٠ معناى بيت حبيبه‌م زيارت ايتدى يعنى وصالنى سماحت ايلدى
برحالده كه اوزرنده ظلامدن رواق اولوب پردهٔ ظلام ايله ديدهٔ انامدن مستتر ايدى ونجومدن
قلائد كردن ونطاق ميانى وار ايدى ديمكدر كه مراد بزم عاشقه قدومى ليلا واقع اولديغى بياندن
كنايه وادعاء لطيف اولوب بوخسه بعض حواشده مبين اولديغى اوزره استارنى ظلامه ودرارى
قلاده‌سنى نجومه تشبيه مراد اولمديغى سانح فكر مترجم حقير اولمشدر قال رحمه الله (وقد
يعكس فان كان اسم الاشارة فلكمال العناية بتمييزه لاختصاصه بحكم بديع كقوله * كم عاقل عاقل اعيت
مذاهبه * وجاهل جاهل تلقاه مرزوقا * هذا الذى ترك الاوهام حائرة * وصير العالم النحرير زنديقا *)
وبعض كره كلامك خلاف مقتضاى ظاهر اوزره اخراجيله صورت مسبوقه‌نك عكسى اوله‌رق
موضع مضمرده مظهر ايراد اولنور بو صورتده اكر موضع مضمرده وضع اولنان مظهر اسم اشارت
اولورسه مسند اليهك بر حكم بديعه اختصاصندن ناشى تميز وانفرادنه كمال قصد واعتنا ايچون اولمش
اولور نته كيم ابن راونديك ٠ كم عاقل عاقل الى آخره ٠ قولنده حكم سابق غير محسوسدن ٠ هذا الذى ٠
اسم اشارتيله تعبير اولنمشدر عاقل ثانى عاقل اول ايچون وصف اولوب ٠ مررت برجل اى رجل ٠
قولنده معنى كامل فى الرجولية محمول اولديغى كبى بونده دخى عقل وفطانتده كامل معناسنى مراد
ايلمشدر ٠ اعيت ٠ لفظى اعيته وياخود اعيت عليه تقديرنده اولوب نيجه عاقلى طرق معاشى عاجز
قلدى وياخود نيجه عاقل اوزره طرق معاش صعب اولدى ديمكدر و ٠ نحرير ٠ متقن مفهومنده اولوب
٠ نحر الامور علما ٠ قوللرى اتقن الامور معناسنه اوله‌رق اتقان حصول كمال ملكه‌دن عبارتدر
٠ زنديق ٠ منكر صانع عالمدر يعنى نيجه عاقلى امر معاش بوادىٔ عجز وحيرتده سركردان يأس
وخيبت ايدوب ونيجه جاهلى چمنزار عيش وحضورنده مرفه الحال ودلسير نوال آمال مشاهده ايدرسين
اشته بو امر بر امر عجيبدر كه اذهان قاصره‌يى افتادهٔ چاه تحير وسراسيمه ايدوب مضمار علم
وكمالده ادعاى اتقان ورسوخ ايدن بى بهره وران مزايا وخفاياى حكم الهيه‌يى بو امرك صورت
مذكوره‌ده جريانى خلاف مقتضاى حكمت صانع اولمق واهمه‌سنه اتباع ايدرك حاشا انكار وجود
صانع حفرهٔ ضلالتنه دوشوروب كافر زنديق ايلدى مفادنده اولور ابن راوندى علمده زمانينك
مرجع ومسلمى ايكن معاذ الله تعالى مبتلا اولديغى كمال فقر وضرورتدن ناشى بو مثللو تفوهات ايله
مطعون عالم اولمشدر تعالى ذاته ﴿عما يقول الكافرون علوا كبيرا﴾ ايمدى ٠ هذا ٠ لفظى
عاقلك محروم وجاهلك مرزوق اولمسى حكم سابق غير محسوسنه اشارت اولمسيله مقام مقام ضمير
اولوب لكن بو حكم مشار اليه اوهامى حائر وعالم متقنى كافر قلق حكم عجيب الشاننده مختص اولمسيله
معرض محسوسده تميزنى قصد وعنايهٔ متكلم درجهٔ كماله رسيده اوله‌رق كأن متكلم اشبو متعين
ومتميز اولان شى كندوسيچون اشبو صفت عجيبه وحكم بديع اولان امردر ديو سامعينه ارائه
ايدرك امر محسوس كبى اسم اشارتله ايراد ايلمشدر قال رحمه الله (اوالتهكم بالسامع كما اذا كان

فاقدالبصر او النداء على كمال بلادته اوفطانته) ويا خود موقع ضميرده اسم اشارت وضع اولنمسى
سامع ايله تهكم وسخريه ايچون اولور حس بصر دن مهجور اولان شخص ضريره اشارت كبى
ويا خود محسوسك غيرى يى ادراك ايتمز مفهومنده كمال بلادت سامعه و يا خود عندنده غير محسوس
محسوس كبيدر ديمك مفهومنده سامعك كمال فطانتنه ندا واشارت ايچون اولور قال رحمه الله
(او ادعاء كمال ظهوره وعليه من غير هذا الباب · تعاللت كى اشجى و مابك علة · تريدين قتلى قد ظفرت
بذلك) ويا خود اختيار اسم اشارت مسند اليهك كمال ظهورنى ادعا ايچوندر وابن دمينهنك
· تعاللت كى اشجى اه · قولى دخى مسند اليه بابندن اولميه رق اشبو ادعاء ظهوره مبنى موضع مضمرده
اسم اشارت وضعى قبيلندندر · تعاللت · اظهرت العلة والمرض معناسنه · اولوب · كى اشجى · علم بعلم
وزننده شجى يشجيدن كى احزن ديمكدر اما شجا يشجو متعدى اولوب · شجانى هذا الامر · ديرلر
بو امر بنى محزون ايلدى معناسنه در · بذلك · قتله اشارت اولوب بقتلى ديمك اوله رق · به · ديمامسى
قتلنك اسم اشارتله اشارته صالح اولان محسوس بالبصرك ظهورى كبى ظاهر اولديغنى ادعا ايچوندر
قال رحمه الله (وان كان غيره فلزيادة التمكين نحو * قل هو الله احد الله الصمد * ونظيره من غيره
وبالحق انزلناه وبالحق نزل) واكر موضع مضمرده وضع اولنان مظهر اسم اشارتك غيرى اولورسه
بعضاً مسند اليهك عند السامع زيادهٔ تمكينى ايچون اولور ﴿ قل هو الله احد الله الصمد ﴾ قول
شريفنده اولديغى كبى · قال القاضى رحمه الله · وتكرير لفظ الله للاشعار بانه من لم يتصف به
لم يستحق الالوهية · الصمد · فعل بمعنى مفعول اوله رق السيد المصمود اليه فى الحوايج معناسنه در
ابن عباس رضى الله عنهما حضرتلرندن منشعب اولان سلسلهٔ رواياتندر كه نظم جليل مذكورك
نزولنده معناى صمددن سؤال اولندقده حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلم صمد اوذات متعالدر كه
ناس حوايجنده اكا قصد ورجوع ايدر جواب مستطابيله تقريع سامعهٔ اصحاب بيوردیلر سكون
ايله · صمد · قصد معناسنه در و باب مسند اليهدن اولميه رق مجرد زيادهٔ التمكين وضع المظهر موضع المضمر
اولمقده ﴿ وبالحق انزلناه وبالحق نزل ﴾ قول شريفى دخى ﴿ قل هو الله احد الله الصمد ﴾
قبيلندندر معناى شريفى · ما انزلنا القرآن الا بالحكمة المقتضية لانزاله وما نزل الا بالحكمة لاشتماله
على الهداية الى كل خير · مفاديله تفسير اولنمشدر يعنى حقدن مراد قرآن مبينك انزالنى داعى اولان
حكمتدر كه مراد قرآن كريمك صلاح معاش ومعاد اوزرينه اشتماليدر بو ايسه حقدر قال رحمه الله
(او ادخال الروع فى ضمير السامع وتربية المهابة اوتقوية داعى المأمور مثالهما قول الخلفاء امير المؤمنين
يأمرك بكذا) ويا خود موضع ضميرده مظهر ايرادى تربيه يعنى ازدياد وتقويهٔ مهابتله برابر ضمير
سامعده روع وخوف ادخالى ايچون ويا خود برخصوصده مأمور ايتديكك شخصك امره امتثال
واو خصوصى اتيان واجراسنه داعى اولان امرى يعنى فعل اوزرينه جارى اولان ارادهسنى تقويه
ايچون اولور بونلرك مثالى خلفانك برخصوص معتنا ايچون تعيين ايلدكلرى مأموره · انا آمرك بكذا ·
تعبير ايده جكلرى مقامده امير المؤمنين · يأمرك · بيورملرى كبيدر · روعه · و · مهابت · خوف معناسنه
اولوب يكديكره متقاربدر زيرا روع ابتداء قلوبده مخاطبه ملوك وامثاليله حدوث خوف اولوب مهابت
ايسه خوف حادثك بومثللو اصحاب شوكت وبسطته نظرله استزادهسيدر بناء عليه مصنف مهابتده
اعتبار تربيت يعنى ازدياد وتقويتله بو دقيقهيه اشارت ايلمشدر قال رحمه الله (وعليه من غيره * فاذا
عزمت فتوكل على الله *) وباب مسند اليهدن اولميه رق ﴿ فاذا عزمت فتوكل على الله ﴾ قول شريفى
دخى تقويت داعئ مأمور ايچون وضع المظهر موضع المضمر قبيلندندر فاذا عزمت بعد المشاورة
ووضوح الرأى فتوكل على الله مفهومندهدر · فتوكل على · بيورلمامسى زيرا تصريح لفظهٔ جلالهده
جناب بارىيه نبى عليه السلامى توكله داعى اولان امرى تقويه واردر زيرا لفظة الله قدرت كامله
وسائر اوصاف كمال ايله متصف اولان ذاته دلالت ايدر قال رحمه الله (او الاستعطاف كقوله
· الهى عبدك العاصى اتاكا ·) ويا خود اظهار طلب عطف ورحمت ايچون اولور نته كيم * الهى

عبدك العاصى اتاكا * مقرا بالذنوب وقد دعاكا * فان تغفر فانت لذاك اهل * وان تطرد فمن يرحم
سواكا * نظمنده واقع اولمشدر زيرا · انا العاصى · دينلوب لفظ عاصى ضمير متكلمدن بدل اولمسى
مقتضاى ظاهر ايسهده · عبدك · لفظى ذكرده اولان استحقاق رحمت وترتب شفقت انا تعبيرنده
موجود اولمديغندن · الهى عبدك العاصى · تعبير اولنوب وبو وجهله مظهر ايله تعبيرده عاصى ايله
توصيفه تمكن حاصل اولمشدر زيرا مطلقا ضمير وبالخصوص ضمير تكلم توصيف اولنمز نته كيم
﴿ يا ايها الناس انى رسول الله اليكم جميعاً ﴾ الى قوله ﴿ فآمنوا بالله ورسوله النبى الامى الذى
يؤمن بالله وكلماته ﴾ قول شريفنده · فآمنوا بالله ورسوله · بيوريلوب · فآمنوا بالله وبى · بيورلمامسى
· النبى الامى الذى الخ · صفات شريفهسنى اجرايه تمكن واستحضار وجناب بارىيه ايمان ايدنلر كه
كندوسنه ايمان اولنمق واجب اولان ذات صفات مذكوره ايله موصوف اولان رسول اولوب كندى
ذات رسالتلرينه مخصوص اولمديغنى اشعار ايچوندر وبو اشعاردن غرض اظهار نصفت ونفس
نفيس رسالتپناهيلرينى شائبهٔ تعصبدن مباعدتدر قال رحمه الله (قال السكاكى هذا غير مختص
بالمسند اليه ولا بهذا القدر بل كل من التكلم والخطاب والغيبة مطلقا ينقل الى الاخر) سكاكى
رحمه الله ديمشدر كه كلامى حكايهدن غيبته نقل ايتمك مسند اليهه و يالكز حكايهدن غيبته نقل اولنمقله
و يا خود نقل اولنهجق غيبت اسم مظهر اولوب مضمر اولمامقله مختص اولميوب بلكه مطلقا تكلم
وخطاب وغيبتدن هر برلرى آخرينه نقل اولنور وصور ثلثهدن هر برى صورتيندن نقل اولنهجقندن
اوجى ايكىيه ضرب ايله اقسام سته حاصل اولور وكلام سكاكيده قيد اطلاقه دائر صراحت
اولميوب كلامندن مفهوم اوله رق مصنف رحمه الله زياده ايتمش اولمسيله يا غيبته متعلق اولوب
غيبتى اسم مظهر ومضمردن تعميم ايچوندر و يا خود تكلم وخطاب وغيبتدن جميعسنه متعلق اولوب
مسند اليه وغيريسنده اولمقدن و بونلردن هر برىسى كلامده برطريق ايله ايراد اولنوب بعده طريق
آخره عدول اولنمق و يا خود ايراد اولنميوب لكن ايرادى مقتضاى ظاهر اولان طريقدن آخرينه
عدول اولنمقدن تعميمدر واشبو وجه اخير تفسير سكاكى يى تعميمده اولان مقصود مصنفه اوفقدر
قال رحمه الله (ويسمى هذا النقل عند علماء المعانى التفاتا) واشبو احد طرق تكلم وخطاب
وغيبتدن آخرينه نقل اولنمقله علماء معانى عندنده · التفات · تسميه اولنور انسانك يمين وشمالنه
التفاتندن مأخوذدر قال رحمه الله (كقوله · تطاول ليلك بالاثمد ·) امرئ القيسك · تطاول
ليلك بالاثمد · قولنده اولديغى كبى · اثمد · فتح همزه ايله بر موضعك اسمى اولوب كسر ايله دخى روايت
اولنمشدر مصراع مذكورك تمامنه دائر كلام قريباً اتيان اولنهجغى جهتله ترجمهٔ قول شارحله اكتفا
اولندى مصنف رحمه اللهك التفات ايچون اولان امثلهٔ سكاكيدن بو مثالى تخصيص وانتخابى
مذهب سكاكى كندوسنده تكلم وخطاب وغيبتدن مقتضاى ظاهر اولان طريقدن آخرينه عدول
اولنمق هرنقدر اوطريق اوزره سبق تعبير واقع اولمسهده التفات اولديغنه مثال مذكورده دلالت
واضحه اولمسنه مبنيدر زيرا سكاكى مثال مذكورده امرئ القيس · ليلك · قوليله نفسنه خطاب
ايدوب ومقتضاى ظاهر تكلم ايله · ليلى · ديمك اولديغى جهتله التفات اولديغنى تصريح ايلمشدر
قال رحمه الله (والمشهور ان الالتفات هو التعبير عن معنى بطريق من الثلثة بعد التعبير عنه باخر منها)
وعند الجمهور التفات برمعنادن طرق ثلثهٔ تكلم وغيبت وخطابدن بريله تعبير اولندقدنصكره طرق
مذكورهدن آخريله تعبيره اطلاق اولنور لكن تعبير ثانى خلاف مقتضاى ظاهر اولوب ومقتضاى ظاهر
سوق كلام اتيان اولنان طريقك غيريسيله تعبير اولنمق ايدوكى شرطدر وبو شرطى ايضاحده كلام
مصنف اشعار ايدر شارح مرحوم ديركه بزم بو شرطه قائل اولمامز زيرا فصحانك اطلاقات
واعتباراتندن قطعيا بيلورزكه التفات احد اساوب تكلم وغيبت وخطابدن مخاطبك مترقب اولديغى
اسلوبك غيرى براسلوبه انتقال كلامدن عبارهاولوب وبوندن غرض نشاط سامعى تازه ايتمك واصغا
واستماعنده ايقاظ ايتمكدر ايدى اكر قيد مذكور معتبر اولمسه ذكر اولنان تفسيرده مثلا اسم ظاهر

ایله ضمیر متکلم و یاخطابه حکم اولنان ۰انا زید۰ و۰ انت عمرو۰ و۰ نحن رجال۰ و۰ انتم رجال۰ و۰ انت الذی فعل کذا۰ ونحن اللذون صبحوا الصباحا۰ قوللریله سائر بو مثللو کندوسنده معنای واحددن ضمیر تکلم و یاخطاب ایله تعبیر دنصکره اسم مظهر و یاخود ضمیر غائبله تعبیر اولنان کلاملر امثالی افراد التفاتدن اولمیان چوق شیلر داخل اولوردی زیرا ضمیر و مظهردن ایکیسیله مراد شئ واحد اولوب اولا تکلم و یاخطاب ایله تعبیر دنصکره غیبته انتقال اولنمشدر حالبوکه بونلردن هیچ بریسی التفات دکلدر ومثلا ۰ یازیدقم و یارجلاله بصر خذ بیدی۰ قوللرنده معنای واحددن اولا طریق غیبت اولان اسم مظهر ایله تعبیر اولنوب بعده ضمیر خطابه و ﴿ءانت فعلت هذا بالهتنا یا ابراهیم﴾ قول شریفنده خطابدن غیبته انتقال اولنمشدر زیرا اسم مظهره هرنقدر بسبب النداء خطاب عارض اولسهده فی نفسه طریق غیبتدر وبر طریقدن طریق آخره التفات اولنـدقدنصکره اشبو طریق ملتفت الیهك تکراری دخی بوقبیلدن اولوب مثلا سوره ٔ فاتحه‌ده ﴿ایاك نعبد﴾ قول شریفنده طریق خطابه انتقال بیورلدقدنصکره ﴿ایاك نستعین اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم﴾ آیات شریفه‌سنده دخی طریق مذکورك تکراریله بطریق الخطاب ۰ ایاك نستعین۰ و۰ اهدنا۰ و ۰ انعمت۰ بیورلمشدر حالبوکه بونلردن هیچ بریسی التفات اولمیوب التفات انجق ۰ ایاك نعبد ۰ قول شریفنده اولەرق باقیسی هرنقدر هربرلرینه معنای واحددن برطریق ایله یعنی طریق غیبتله تعبیردنصکره طریق آخرله تعبیر اولنمشدر دینلمك صادق اولورسەده التفاتدن معدود اولمیوب ۰ ایاك نعبد ۰ قول شریفی اسلوبی اوزره جاریلردر ومثلا ۰ یامن هو عالم حقق لی هذه المسئلة فانك الذی لانظیر له فی هذا الفن ۰ قولیله شاعرك * یامن یعز علینا ان نفارقهم * وجداننا کل شیٔ بعدکم عدم * بیتنده اولدیغی کبی موصول منادانك صله سنده طریق غیبتله تعبیر دخی بوقبیلدندر زیرا بونده دخی هرنقدر بر طریق آخره انتقال وار ایسه‌ده التفات یوقدر زیرا عائد موصولك حق لفظ غیبتله اولمقدر و اسلوب منادی هرنقدر اسماء ظواهرك جمله‌سی غائب اولمق حسبیله ذکر صله وصفتدن مقدم غیبت ایسه‌ده ذکر صله وصفتله هیئتپذیر اتمام و کلام تام اولدقدنصکره حق کلام طریق خطابدر بوجهتله عائد موصولدن مستفاد اولان غیبت ومابعد منادادە اتیان اولنان خطاب مقتضای ظاهر اولەرق بیت مذکورده اولان ۰ نفارقهم ۰ و۰ بعدکم۰ ضمیرلرینك ایکیسی دخی مقتضای ظاهر اوزرینه جاری اولمش اولور ایمدی اکر التفاتده تعبیر ثانی خلاف مقتضای ظاهر اولمسی قیدی اعتبار اولنمسیدی بونلر دخی تفسیر التفاتده داخل اولوردی ۰ یعز۰ یشق و یصعب معناسنه‌در وبعضلرك ﴿یا ایها الذین آمنوا﴾ قول شریفی باب التفاتدن اولوب قیاس اولان ۰ آمنتم ۰ دینلمکدر دیو توهملری وهم بی‌سدا اولوب وکأن مبنای توهم ندا خطاب ایچون اولمسیدر وحق عائد موصول غیبت اولمسندن غفلت ایتمشدر امام مرزوقی حضرت کرار شجیع کرم الله وجهه افندمزك * انا الذی سمتنی امی حیدره * اکیلکم بالسیف کیل السندره * نظم بلیغلرنده قیاس اولان صله‌ده موصوله عائد بولنمق اوزره ۰ سمته ۰ تعبیر بیورلمسیدی لکن نفس شریفلرندن اخبار قصد ایتمسی وموصول مبتدا اولان انا ضمیرینك عینی اولمسیله ۰ سمتنی ؛ ضمیر تکلمی مبتدایه رد ایله موصول ایچون عائد اتیانده مبالات بیورمدیلر والباسدن امن جهتیله کلامی معنایه حمل ایتدیلر بونکله برابر عند النحویین قبیح اولوب حتی مازنی اکر بو کلامك موردی جناب امام کرم الله وجهه اولدیغی مشهور اولمسه و کلام اهل معانیده کثرتی بولنمسه رد ایدر ایدم دیمشدر دیو بیان ایلدی لکن امام مرزوقینك قبح ایله حکمی قبیح ومازنینك ردی مردود اولوب بو کلامك مثلی روایت جناب جبیر بن مطعمله حضرت افصح من نطق بالضاد صلی الله علیه وسلمدن صدور ایدن ﷽ لی خمسة اسماء انا محمد واحمد وانا الماحی الذی یمحو الله بی الکفر وانا الحاشر الذی یحشر الناس علی قدمی وانا العاقب ﷽ حدیث شریفنده وامام نحویین اولان سیبویهك بطریق الخطاب ۰انت الذی تفعل۰ قولنده ورودنی وحق اولان شیخ رضینك بیانی اوزره موصول و یاخود موصوف متکلمدن

خبر

خبر اولدقلری صورتده عائد اکثر غائب اولمق جائز اولدیغی کبی حملا علی المعنی ضمیر تکلم اولمسی دخی جائز اولوب کذلك مخاطبده دخی۰ انت الذی قال کذا۰ و اکثریت اوزره مستعمل اولدیغی وجهله حملا علی المعنی ۰ انت الذی قلت کذا۰ دینلمك دخی جائز اولدیغی سیلکوتی مرحوم تفصیلات سائره علاوەسیله اتیان وایفای حق بیان ایلمشدر ومحشی حسن چلبی دخی التفاته حمل ایدوب وصله نك رابطەدن خلونه ضمیر متکلم معناده موصولدن عباره اولمسیله جواب ویرمشدر ۰ حیدر ۰ اسد معناسنه اولوب حضرت امام شجیع کرم الله وجهه دلدل سوار میدان شهود اولدقلری حین سعادت رهینده مادر محترمەلری فاطمه بنت اسد نام پدری اولان اسد اسمیله تسمیه ایدوب بعده پدر اکرملری ابو طالب نام مذکوره عدم رغبتله علی تسمیه بیوردیلر مصراع ثانیده اولان ۰ سندره۰ لفظی صاع کبیر معناسنه‌در مفهوم بیت معلومدر وبعضلر آنف البیان امثله‌دن ۰ انا زید۰ و۰ انت عمرو۰ امثالنی تفسیر التفاتدن اخراج ایچون التفاتده تعبیرین ایکی کلامده اولمق قیدنی زیاده ایتدیلر بو ایسه غلط اولوب افراد التفاتدن بعضلرینك دخی خروجنی مستلزم اولور زیرا نظم جلیلده ﴿بارکنا حوله لنریه من آیاتنا﴾ قول شریفنده یاء غیبتله ۰لیریه۰ قرائتی اوزره تکلمدن غیبته و بعده غیبتدن تکلمه التفات واردر زیرا طریق تکلم اوزره ۰ بارکنا۰ بیوریلوب بعده غیبته التفات ایله ۰لیریه۰ و بعده تکلمه التفات ایله ۰ آیاتنا۰ بیورلمشدر حالبوکه ۰من آیاتنا۰ کلام آخر اولمیوب ۰لنریه۰ قول شریفنك متعلقات ومتمماتندندر قال رحمه الله (وهذا اخص) یعنی تفسیر جمهور ایله التفات تفسیر سکاکی ایله التفاتدن اخصدر زیرا عند السکاکی نقل کلام اولا معنی طرق ثلثه‌دن بریله تعبیر اولنوب بعده او معنادن طریق آخرله تعبیر اولنمقدن و یاخود برمعنایی طرق مذکورەدن برطریق مخصوص ایله تعبیر مقتضای ظاهر اولدیغی حالده او طریق ایله تعبیر اولنمیەرق دیکر برطریقه عدولدن اعمدر وعند الجمهور اوله مختص اولوب یعنی برطریق ایله سبق تعبیر لازمدر ایمدی جمهور عندنده اولان هر بر التفات سکاکی عندنده دخی التفات اولوب لکن سکاکی عندنده اولان هر بر التفات جمهور عندنده التفات دکلدر وبو اختلاف امرئ القیسك پدری حقنده مرثیه اولەرق نظم ایلدیکی * تطاول لیلك بالاثمد * ونام الخلی ولم ترقد * وبات وباتت له لیلة * کلیلة ذی العایر الارمد * وذلك من نباء جائنی * وخبرته عن ابی الاسود * قولنده ظاهردر ۰ تطاول۰ طولدن صار طویلا معناسنه اولوب وخطاب شاعر نفسنه اولدیغی و۰ اثمد۰ میمك ضمیله وعلی روایة کسریله برموضعك اسمی ایدوکی بیان اولنمشیدی لکن نفسی مکروب و یاخود مستحق عقاب منزله‌سنده قلمق طریقیله ۰ لیلك۰ قولی کافك فتحیله‌در۰ نام۰ نومدن اولوب ۰خلی۰ خالی عن الهم والحزن دیمکدر و۰ لم ترقد۰ ینه تأویل مذکور ایله نفسنه خطاب اولوب لم تنم معناسنه‌در۰ بات۰ تامه اولوب اقام لیلا ونزل به معناسنه اولەرق نائم اولوب اولمامقدن اعمدر بات لفظنده ضمیر نفسه راجعدر و۰ باتت۰ یا ناقصه اولوب له خبری و یاخود تامه اولوب له حالدر وبیتوتتك لیله اسنادی مجازی اولوب مراد صاحبیدر و۰ کلیلة۰ یا حال اخری و یاخود مصدر اولەرق کبیتوتة لیلة ذی العایر دیمکدر ۰عایر۰ بیان صحاح اوزره قذی عیندر اساسده فی عینه عوار قولنك معناسی ضم وتشدید ایله عینده سبب وجع واحتراق اولان غمصه اولدیغنی مفید اولوب۰ غمصه۰ فتح میم ایله سیلان ایدن وسخ عیندر سیلان ایتمیانه ۰مص۰ تعبیر اولنور ۰ارمد۰ رمددن صفت اولوب رمد عین کوز اغریسی معناسنه‌در ۰نباء۰ خبر قتل والدندن عبارتدر ۰خبرته۰ لفظنده اولان ضمیر مفعول مطلق و یاخود مفعول به اولوب خبرت خبرا و یاخود خبرت به دیمکدر ۰ابو الاسود۰ پدرینك کنیه‌سیدر ﷽ مفهوم بیت ای نفس مکروب اثمد نام محلده لیلك طول و دراز اولدی وآسوده دلان احزان اولنلر وساده پیرای نوم وحضور اولوب سن بیدار محل احزان اولەرق نائم اولمدك ﷽ ومفهوم بیت ثانی خطاب نفسندن طریق غیبته انتقل ایله نفسم لیلده قائم ونازل اولوب وآنك کیجه‌سی دخی وجع عینه مبتلا اولان کسەنك بیتوتت لیل پرویلی کبی بیتوتت ایلدی وبو وجهله مشاهدهٔ خواب وحضوردن مهجور اولەرق لیلهٔ مذکورەنك لیالیٔ اصحاب آلام واسقام کبی کسب تطاول ایتمسی

محصّا ابو الاسود له مكنى اولان پدرمك خبر فوتندن نشأت ايلدى ديمكدر   اشبو مرثيه‌ده اولان
بيت اولده عند الجمهور التفات اولميوب حالبوكه سكاكى ابيات ثلثه‌نك اوچنده دخى التفات اولديغنى
تصريح ايلمشدر وصاحب كشافك امرئ القيس ابيات ثلثه‌ده اوچ دفعه التفات ايتمشدر ديو قائل
اولمسى مذهبى مذهب سكاكى يه موافق اولمسنده ظاهردر اعدى اولا . ليلك . لفظنده مقتضاى ظاهر
طريق تكلم اوزره . ليلى . تعبيرى ايكن خطابه انتقال اولنمسنه نظرا عند السكاكى التفات اولوب
طريق آخرله مسبوق الذكر اولمديغى جهتله عند الجمهور التفات دكلدر وثانيا . وبات . لفظنده
ضمير مستتر نفسه راجع اوله‌رق . ايلك . لفظنده طريق خطاب ايله تعبير اولنمشيكن غيبته انتقال
اولنمسيله عند السكاكى وعند الجمهور التفاتدر وثالثا مسبوق اولان . بات . لفظنده نفسندن طريق
غيبتله تعبيردنصكره جائنى لفظنده طريق تكلمه انتقال اولنمسيله بودخى عند السكاكى وعند الجمهور
التفاتدر   اكر سؤال اولنورسه كه جائزدركه صاحب كشافك بيان ايلديكى اوچ التفاتك بريسى
. بات . لفظنده وايكيسى . جائنى . لفظنده اولسون زيرا جائنى لفظنده بركره ايلك لفظنده اولان
خطابدن وبرده بات لفظنده اولان غيبتدن انتقال واردر   وياخود . ذلك من نباء . لفظنده كاف
خطاب ايچون اولديغى جهتله غيبتدن خطابه انتقال اولديغى اعتباريله التفات ثانى ذلك لفظنده
اولوب والتفات ثالث خطابدن تكلمه انتقال طريقيله جائنى لفظنده اولسون بو جهتلرله قول مذكورده
مذهب جمهور اوزره دخى اوچ التفاتك تحققيله صاحب كشافك كلامنى بونلردن برينه حمل صحيح
اولمزميكه حتى مذهب جمهوره مخالف اولمايه   اولدن جوابده ديرزكه صورت انتقال انجق اسلوب
كلامك واقع وحاصل اولديغى شيده اولوب و . ليلك . لفظنده اولان خطابدن . بات . لفظنده غيبته
انتقال اولندقدنصكره خطاب مضمحل اولمسيله اسلوب كلام اسلوب غيبت اوله‌رق . جائنى . لفظنده
تكلمه انتقال انجق يالكز غيبتدن اولمش اولور بو صورتده جائنى لفظنده ايكى التفات اعتبار ايدرك
بريسى ليلك لفظنده اولان خطابدن تكلمه انتقالدر ديلمككه محمل صحيح بولنمز   وثانيدن جوابده
ديرزكه . ذلك . لفظنده اولان كاف نفس شاعره خطاب اولديغى مسلم دكلدركه حتى معبرعنه
شيء واحد اولوب التفات تحقق ايتسون بلكه لفظ مذكور ايله خطاب امرئ القيسدن تلقى كلام
ايدن كسه‌يه‌در نظم جليلده ﴿كما عفونا عنكم من بعد ذلك﴾ و﴿ثم توليتم من بعد ذلك﴾ قول شريفلرنده
اولديغى كبى زيرا اكر . ذلك . خطابلرى . عنكم . و . توليتم . لفظلريله خطاب اولنانلره اولسه
. ذلكم . بيورلورايدى الحاصل توجيه ثانينك تماميتى ذلك ايله خطاب قطعيا نفسنه اولديغى
صورتده اولوب حالبوكه خطاب كلامى اخذ واستماع ايدن كسه‌يه اولمسى جائز اوله‌رق بو صورتده
معبرعنه شيء واحد اولمز وبو جهتله خطاب مذكور اعتباريله اوچ التفات اولديغنه جزمده صحت
بولنمز   وتفصيل كلام شو وجهله دركه معناى خطاب جهت حاضره حاضر اولديغى حيثيتدن
توجيه كلامدن عبارة اولمسيله حاضر مذكور بعضا . يازيدقم . مثالوده اولديغى كبى كلامدن
مستفاد اولان حكم كندوسنه توجه ايدن كسه اولور   وبعضا بونك غيريسى اولورنته كيم امته
متعلق اولوب رسول عليه السلام القا بيورلان خطاباتده واقع اولمشدر   واحوال مخاطبى يعنى
مفرد ويا مثنى ويا جمع ومذكر ويا مؤنث اولديغى بيان ايچون اسماء اشارته لاحق اولان كاف دخى
اكر بونكله مخاطب اولان قطعيا حكمك تعلق ايلديكى شى اولورسه كاف مذكور تأنيث وتذكير
وافراد وتثنيه وجمعده او كلامده بولنان خطاباته متفق اولمسى اصلدر نظم جليلده ﴿ذلكم خير لكم ان
كنتم تعلمون﴾ و﴿ذلكم خير لكم عند بارئكم﴾ قول شريفلرنده اولديغى كبى   وبعضا كاف
مذكور ايله مراد متعلق حكم اولمسيله برابر كلامده اولان خطاباته مخالف اولور ﴿فما جزاء من
يفعل ذلك منكم﴾ و﴿ذلك خير لكم﴾ نظم جليلنده اولديغى كبى بو صورتده ابن باذشدن
منقول اولان تأويلدن بريسنه حملى لازمكاور تأويلدن بريسى جماعت مخاطبيندن برينك جلالتندناشى
كلام ايله واحد مذكوره اقبال اولنه‌رق مراد او واحد وسائرلرى اولمق وتأويل ثانى جماعته صادق

اوله‌جق فريق وجماعت كبى اسماء جماعتيندن براسم مفرد تقدير قلنمقدر   واكر كاف مذكور ايله
خطاب قطعيا حكم كلامك تعلق ايلديكى شيئك غيريسنه اولورسه نظم جليلده ﴿ثم توليتم من بعد
ذلك﴾ و﴿ثم عفونا عنكم من بعد ذلك﴾ نظم جليللرنده اولديغى كبى بو صورتده امران جائز
اوله‌رق كلامده اولان خطاباته موافقتى لازم دكلدر   وشيخ رضينك كلام واحدده تعدد خطاب
جائز اولمديغنه دائر كلامى خطابلر جنس واحددن اولديغنه كوره‌در   قال رحمه الله   (مثال الالتفات
من التكلم الى الخطاب * ومالى لا اعبد الذى فطرنى واليه ترجعون *)   تكلمدن خطابه التفات ايچون
مثال ﴿ومالى لا اعبد الذى فطرنى واليه ترجعون﴾ نظم جليليدر زيرا . واليه ارجع . مقامنده
. ترجعون . بيورلمسيله طريق تكلمدن خطابه التفات اولنمشدر   اكر سؤال اولنورسه كه
. ترجعون . لفظى حبيب النجارك نفسنه خطاب دكلدركه حتى معبرعنه شيء واحد اوله‌رق التفات
تحقق ايلسون   جوابنده ديرزكه . ترجعون . ايله خطاب حبيب النجارك نفسنه اولمديغى معلوم
اولوب فقط آتيده تفصيل وايضاح اولنه‌جغى وجهله . ومالى لا اعبد . قوللريله دخى مراد نفس
حبيب النجار اولميوب بلكه مخاطبون اوله‌رق . ومالكم لا تعبدون الذى فطركم . معناسنده‌در زيرا
ومالى لا اعبد كلامنك قائلى مشار اليه حبيب النجار حضرتلرى اولوب سالك طريق اهتدا اولان
اولياء اللهدن برذات اولمسيله قول مذكور ايله مراد مفهوم ظاهريسى اولميه‌رق مقصود نفسنه
مناصحه طريقيله مشركينه خطابدر   ايمدى بونلرك جمله‌سنده معبرعنه مخاطبون اولوب ابتداء
مخاطبون حقلرنده كندى نفسيچون مراد ايلديكى شيئى قصد ايتديكى معناى تلطف ومداراية
تعريض طريقيله مناصحهٔ مخاطبينى مراد ايدرك نفسنه مناصحه معرضنده طريق تكلم اوزرينه ايراد
ايدوب ثانيا طريق خطابه التفات اولنمشدر   واكر سؤال اولنورسه كه بو تقديرده . ترجعون .
قولى مقتضاى ظاهر اوزرينه وارد اولوب حالبوكه التفات خلاف مقتضاى ظاهر اولمق واجبدر
جوابنده ديرزكه ترجعون لفظنك مقتضاى ظاهر اوزرينه اولديغى مسلم دكلدر زيرا مقتضاى ظاهر
اسلوب كلام تغيير اولنميوب بلكه كلام لاحقك سنن سابق اوزرينه جارى اولمسيدر وبو راده
معناى تلطفه تعريض صورتيله مناصحهٔ مخاطبين ايچون كلام سابق طريق تكلم اوزرينه مسوق
اولمسيله مقتضاى ظاهر ترجعون خطابنده دخى طريق تكلمدر   واشبو ترجعون لفظيله اولان
خطاب امرئ القيسك . آنفا مرور ايدن من نباء جائنى . قولنده اولان تكلم كبيدر يعنى ايكيسى
دخى موافق اصل مقصود اولان تعبير اولوب فقط ماقبللرنده اولان اسلوب كلامى تغيير ايتدكلرى
جهتله عند التحقيق خلاف مقتضاى ظاهردر   ومصنف اشبو . من نباء جائنى . لفظنك مقتضاى
ظاهر اوزرينه ورودينه جزم ايدوب وعند السكاكى التفات خلاف مقتضاى ظاهره منحصر اولديغنى
زعم ايلمشدر واشبو عدم انحصارى عند السكاكى اولمسيله قيد ايتمسى عند غير السكاكى خلاف
مقتضاى ظاهره انحصارنى اشعار ايدوب بو ايسه محل نظردر زيرا . ترجعون . وقول امرئ
القيسده اولان . جائنى . امثالى سكاكى وغيرلرى عندنده التفات اولوب اكر بونلر مقتضاى ظاهر
اوزرينه واردر ديلك لازمكلسه سكاكينك غيريسى عندنده دخى التفات خلاف مقتضاى ظاهرده
منحصر اولميوب سكاكى وغيريسى بيننده اختلاف تحقق ايتمز لكن حق اولان التفات خلاف مقتضاى
ظاهرده منحصر اولوب ونظم مذكور ايله كلام امرئ القيسده اولان ترجعون وجائنى امثالى سبقت
ايدن تحقيقات اوزره خلاف مقتضاى ظاهردر   قال رحمه الله   (والى الغيبة * انا اعطيناك الكوثر
فصل لربك *)   وتكلمدن غيبته التفات ايچون مثال نظم جليلده ﴿انا اعطيناك الكوثر فصل لربك﴾
قول شريفيدر زيرا . لربك . قولنده مقتضاى ظاهر طريق تكلم اوزره . فصل لنا . اولوب طريق
غيبته التفات ايله لربك بيورلمشدر زيرا ذكرى سبقت ايتديكى اوزره اسم ظاهر طريق غيبتدر
وستير اوليدكه كلام عربيده واحد معظم جماعت كبى عد اولنه‌رق تعظيما متكلم واحدده لفظ جمع
ايرادى كثيردر بو قبيلدن اوله‌رق جناب بارى ذات وحدانيتندن نون جمع ايله تعبير بيورمشدر

لكن واحد غائب ومخاطبده لفظ جمع ايرادی متقدمين بلغا كلامنده وارد اولميوب فقط قرآن كريمده
وقوعنه اتباعاً فصحای مولدين تعظيم مخاطب وتواضع متكلم ايچون استعمال ايلمشلردر قال رحمه الله

(ومن الخطاب الى التكلم نحو * طحابك قلب فى الحسان طروب * بعيد الشباب عصر حان مشيب * يكلفنى ليلى وقد شط وليها * وعادت عواد بيننا وخطوب *) خطابدن تكلمه التفاته مثال علقمة بن عبده‌نك * طحابك قلب الخ * شعرنده . يكلفنى ليلى . قوليدر . طحابك . مذهب بك معناسنه اولوب با تعديه ايچوندر فتح كاف ايله باعتبار المدلول نفسنه خطابدر . فى الحسان . جار ومجروری مابعدنده اولان طروبه متعلقدر امام مرزوقی . طروب فى الحسان . قولنی طلب حسانده كندوسيچون طرب ومراوده سنده نشاط اولمسيله تفسير ايدوب معنای . طرب . شدت سرور وياخود الم احزاندن انسانه طريان ايدن صقندر . بعيد . لفظی بعد كلمه‌سنك تصغيری اولوب تقريبه محمول اوله‌رق . بعيد شباب . شبابك حين زوال وقرب انقطاعيدر . عصر حان مشيب . قولی بعيد شبابدن بدل اولوب آوان هرمك تقرب وبغتة هجوم اوزره اقباليدركه . يكلفنى ليلى . قولنده طحابك قول سابقنده اولان خطابك مقتضی اولديغی يكلفك اسلوب خطابندن طريق تكلمه التفات اولنمشدر . يكلفنى . لفظنك فاعلی قلبه راجع اولان ضمير اولوب . ليلى . لفظی تأويل وصال ايله يكلفنى ايچون مفعول ثانيدر معنی . يكلفنى ذلك القلب ليلى ويطالبنى بوصلها . ديمكدر . يكلفنى . قولی تاء فوقانيه ايله دخی مرویٰ اولوب صيغهٔ تأنيث اولديغی تقديرده ليلى يه مسند اولوب مفعولی محذوف اوله‌رق . يكلفنى ليلى شدائد فراقها . ديمكدر وصيغهٔ خطاب اولديغی صورتده قلبه خطاب اولوب بوصورتده غيبتدن خطابه التفات آخر تحقق ايدر و . طحابك . لفظنده عند السكاكی مقتضای ظاهر اولان طريق تكلمدن خطابه التفات آخر اولوب عند الجمهور طريق آخرله عدم سبق تعبيره مبنی التفات اولمز . وقد شط وليها . وقد بعد قربها معناسنه اولوب جملهٔ حاليه‌در روايت امام مرزوقی اوزره . عادت . لفظی باب مفاعله‌دن اولوب اصلی عاديت اوله‌رق ماضیٔ مؤنثدر كأن معادات صوارف وخطوب كونيه ومقاسات حوادث وامور زمانيه‌يه ابتلاسنی مفيددر وعاد يعود بابندن اولوب مانع وصال اولان حوادث وعوائقك حال حيلولات سابقه‌سنه عودتی معناسنه حمل اولنمق دخی قرين جواز در . خطوب . خطبك جمعی اولوب امر عظيم معناسنه‌در ❊ مفهوم بيت ای نفس وصال محابيده پرشوق وطرب اولان كوكلم شوق شبابك تقرب زوال وانصرامی وشيب وهرمك مبادیٔ هجوم وزحامی اولان شوآوانده جميع خصوصده سنكله سعی وذهاب ايدرك بكا وصال ليلايی تكليف ايدر حالبوكه ليلانك حجله كاه وصالنه تقرب امر بعيد اولوب معادات حوادث نامحصور ومقاسات موانع امور حصول منايه غير مساعددر وياخود مانع وصال اولان حوادث وخطوب حال حيلولت سابقه‌سنه عودت ايتمشدر وياخود ای ليلى قرب ووصالك بعيد اولوب بيزده حوادث وخطوب حيلولات ايلديكی حالده بكا شدائد فراقی تكليف ايدرسين يعنی بنم بوحال مقاساتم سنك امل ومطلوبكدر ديمك اولور قال رحمه الله

(والى الغيبة * حتى اذا كنتم فى الفلك وجرين بهم *) وخطابدن غيبته التفات ايچون مثال اشبو نظم جليلدركه ﴿ اذا كنتم ﴾ لفظ شريفنده اولان طريق خطابه تطبيقاً . وجرين بكم . بيوريله‌جق مكانده ﴿ وجرين بهم ﴾ بيورلمشدر قال رحمه الله

(ومن الغيبة الى التكلم * والله الذى ارسل الرياح فتثير سحابا فسقناه *) وغيبتدن تكلمه التفات ايچون مثال ﴿ والله الذى الى آخره ﴾ قول شريفيدركه ﴿ والله الذى ارسل ﴾ لفظ شريفلرنده اولان اسلوب غيبته تطبيقاً . فساقه . بيوريله‌جق مكانده طريق تكلمله . فسقناه . تعبيرنه التفات بيورلمشدر قال رحمه الله

(والى الخطاب * مالك يوم الدين اياك نعبد *) وغيبتدن خطابه التفات ايچون مثال ﴿ مالك يوم الدين اياك نعبد ﴾ نظم كريميدركه اسلوب ماقبلی اولان طريق غيبته تطبيقاً . اياه نعبد . بيوريله‌جق مكانده بطريق الخطاب . اياك . بيورلمشدر وصاحب اللباب صدر الافاضل ضرام السقط نام كتابده ديمشدركه مخاطبك حالنده متحد يعنی شیٔ واحد اولمسی شرطدر شويله‌كه

كلام ملتفت منهده مخاطب هركيم ايسه كلام ملتفت اليهده دخی مخاطب اوشخص اولمق شرط التفاتدر ومخاطبدن مراد كلامدن مستفاد اولان حكم ايله مخاطب اولوب يوقسه بعضيلرك توهمی كبی كلام كنديه القا اولنان كسه دكلدر بوندن ايچون كلام آتیٔ جريرده هرنقدر قصيده خليفه‌يه تقديم اولنه‌رق كلام كندوسنه القا اولنمسی جهتيله بيننده دخی مخاطب خليفه ايسه‌ده لكن حكم مستفاد ايله اولده مخاطب زوجه‌سی اولديغندن تغاير مخاطبين اعتبار اولنمشدر الحاصل حكم مستفادده مخاطب حالينده واحد اولمق صدر الافاضل عندنده شرطدر . اياك نعبد . قول شريفنده اولديغی كبی زيرا بوكلامك ماقبلنده يعنی ﴿ الرحمن الرحيم مالك يوم الدين ﴾ قول شريفنده هرنقدر ظاهرا خطاب يوغيسه‌ده لكن عبددن بوكلام الحق جناب باری ايله جاری اولوب غيريسيله جريانی متصور اولماسيله مخاطب به منزله سنده در لكن جريرك * ثقى بالله ليس له شريك * ومن عند الخليفة بالنجاح * اغثنى يا فداك ابى وامى * بسيب منك انك ذو ارتياح * بيتی نظم جليل مذكورك خلافنده اولوب هرنقدر ابتداء . خليفه . تعبيريله بطريق الغيبة وثانياً . اغثنى . لفظيله بطريق الخطاب ايراد اولنمش ايسه‌ده لكن بيت اولده حكم ثقه واعتماد ايله خطاب مرأه‌سنه وبيت ثانيده طلب اغاثه ايله خطاب خليفه‌يه اولديغندن كلامنده اولان مخاطبلرك عدم اتحادی جهتيله التفات يوقدر . من عند الخليفة . نجاحه متعلقدر . يافداك . قولنده منادی محذوف اوله‌رق ياخليفة فداك تقديرنده‌در . سيب . احسان وعطا و . ارتياح . سرور ونشاط معناسنه اولوب انك ذونشاط فى العطا مفهومنده‌در ❊ حاصل معنی ای مرأه عند خليفه‌دن فوز ونجاح مطلبده شريكدن منزه ومتعالی اولان جناب باری‌يه ربط وثاق اعتماد ايله ای خليفه والد ومادرم سكا فدا اولسون بنی عطا واحسانكله اغاثه ومسرور ايله كه سن عطا واحسان ايله كسب نشاط وانبساط ايدر بركريمسين ديمكدر ايمدی صدر اللباب عندنده التفات تفسير جمهور اوزره التفاتدن اخصدر وابی العلانك * هل يزجرنكم رسالة مرسل * ام ليس ينفع فى اولاك الوك * قولنده عند الجمهور . يزجرنكم . لفظنده اولان خطابدن . اولاك . لفظنده اولان غيبته التفات اولوب . اولئك . معناسنه‌دز . الوك . رسالتدر وصدر الافاضل ديمشدركه اشبو كلام ابی العلا هرنقدر التفات قبيلندن ظن اولنورسه‌ده بنی كنانه‌يه خطابدن بنی كنانه‌دن اخباره اضراب اولوب التفات دكلدر زيرا . هل يزجرنكم . قوليله مخاطب بنی كنانه اولوب . اولاك . قولنده مخاطب كلام كندوسنه القا واسماع اولنان كسه‌در واضراب اولمسی زيرا ام منقطعه بنوكنانه‌يه . هل يزجرنكم . قوليله خطاب اولنان حكمدن . ليس ينفع فى اولاك الوك . قوليله انلردن عدم نفع رسالتله اخباره اعراضی افاده ايدر واسم اشارت بنوكنانه‌دن عباره اولماسيله كاف خطابك انلردن تعبيره حملی صالح دكلدر نته كيم تفصيلی مرور ايلدی الحاصل شارح علامه‌نك كلامندن مستفاد اولديغی اوزره كتابه‌ده مذاهب اربعه اولوب وجه ضبطنی حسن چلبی مرحوم شو وجهله سلك تقريره كشيده ايتمشدركه كتابه‌ده يا طريق آخرله سبق تعبير شرط قلنور وياخود شرط قلنمز ثانی زمخشری وسكاكی وتابعلرينك مذهبيدز اولده ياتعبيرين كلام واحدده اولمسی شرطدز دينلور وياخود مشروط اولمز اول بعض ناسك مذهبيدر ثانيده‌يا تعبيرينده مخاطب واحد اولمق شرط قلنور وياخود شرط اولمز اول مذهب صدر الافاضل وثانی مذهب جمهوردر وبعضاً التفات تفسير مذكورك غيری ايكی معنايه دخی اطلاق اولنور اول مثل وياخود دعا وامثاليله معناً كلامه متلاقی ومتناسب اولان جملهٔ مستقله‌نك عقب كلامده ايراديدر نظم جليلده ﴿ وزهق الباطل ان الباطل كان زهوقا ﴾ قول شريفنده اولان . ان الباطل كان زهوقا . جملهٔ مستقله‌سی كبی . زهق . ذهب معناسنه اولوب . زهوقا . ذاهباً ومعدوماً مفادنده‌در جملهٔ مذكوره بطريق المثل وارد اولمشدر وينه نظم مبينده ﴿ ثم انصرفوا ﴾ قولی شريفی بطريق الدعا ﴿ صرف الله قلوبهم ﴾ جملهٔ متناسبه‌سيله تعقيب بيورلمشدركه مراد قلوب منافقينك ايماندن صرف الهی اوزرينه تثبيتيدر وعربلرك . قصم الفقر ظهری . قولرينك . والفقر

من قاصمات الظهر جمله سيله تعقيبي دخی بو قبيلدن اولوب · قصم · شق بين ايله كسر معناسنه در وجريرك
* متی كان الخيام بذی طلوح * سقيت الغيث ايتها الخيـام * اتنسی يوم تصقل عارضيها * بفرع بشامة
سقی البشام * قولی دخی بو اسلوبده اوله رق · سقيت · قولنده خطاب خيامه در · اتنسی · اتذكر
معناسنه اولوب خطاب كندی نفسنه در · عارض · كسر را ايله مابعد ثنايا ده اولان اسنانه در · تصقل · لفظنده
ضمير محبوبه يه راجع اوله رق تجلی وتضئ معناسنه در · فرع · غصن يعنی بوداق معناسنه در · بشامه ·
مسواك اغاجيدر و بيتنده اولان استفهام وصال حبيبه نك فوتندن تحسر وتدله ايچوندر حاصلی شاعر
مرقوم نه زمان ايدی او زمان صفار سانكه عشيرت محبوبه نك خيامی ذی طلوح نام محلده ركز
اولنمشيدی ديو وقت مذكوردن اظهار تحسرايتمسيله خيام مذكوره يی دائرهٔ تصور و خياله تقريب
ايدرك اولحينده نزول باران ايله اوساخی زائل اولوب كسب رونق و نضارت ايتدكلرينی خيامه
خطاب طريقيله اتيان و بعده فرع مسواك ايله محبوبه نك صفا بخش مرواريد دندان اولديغی
وقت وصالی تصورتله نسيان ايده جكنك نفسنه توجيه خطاب ايله اظهار تحسر و اجزانی درميان
ايدوب و بو مقالی دعای سقی اتسام ايله تعقيب ايلمشدر و بو معناجه التفات السنهٔ سائره ده دخی دائر
اولوب فرضا مقام نصح و پنـدده سز همان خلقه ايولك ايدكز جهانده ايولكدن اعلی برشی اولمز كلامی
بو قبيلدندر والتفات اطلاق اولنان معنای ثانی بر كلامی ذكر ايدوب او كلامدن سامعه برشی
موجب خلجان ذهن اولديغی توهمله بو اختلاجی ازاله ايده جك ديكر كلامه التفات ايدرك بعده ينه
مقصوده رجوع ايتمكدر نته كيم ابن مياده نك * فلا صرمه يبدو و فی اليأس راحة * ولا وصله يصفولنا
فنكارمه * قولنده كأن · فلا صرمه يبدو · دينلديكی كبی ظهور فراق محبوبده نه ايشلرسين ديو
طرف مخاطبدن سؤال ضمنی و اختلاج درون توهم اولنمسيله بو سؤال ضمنی يی ازاله ايچون · وفی اليأس
راحة · قولنی اتيان ايلدی · صرم · قطع معناسنه اولوب ضمير محبوبه راجعدر · محصول بيت ·
محبوبك نه كلياً قطع ومفارقتی تحقق ايدركه يأسده راحت واردر ونه وصلی حاصل اولور كه نيل
مكارمله صفا ياب اوله لم يعنی يأس وحصول وصالدن بريله مستريح اولمق ميسر اولمدی ديمكدر
والتفاتك اشبو معنيی بيننده فرق ذكر اولنان كلامك جملهٔ مستقله اولمسی اولده شرط اولوب
ثانيده شرط دكلدر و كلام سابقدن نشأت ايدن توهمی دفع ايچون اولمسی ثانيده شرط اولوب
اولده شرط دكلدر قال رحمه الله (ووجهه ان الكلام اذا نقل من اسلوب الی اسلوب كان
احسن تطرية لنشاط السامع و اكثر ايقاظا للاصغاء اليه) والتفاتك علی الاطلاق وجه حسنی كلام
بر اسلوبدن ديكر بر اسلوبه نقل اولنديغی كبی نشاط سامعی وجه احسن اوزره تجديد واحداث
واو كلامی اصغا واستماع ايچون زياده سيله ايقاظ وآكاه ايدر · تطريه · طريت الثوب قوللرندن
تجديد معناسنه اولوب مراد احداثدر زيرا · طريت الثوب · قولنك معناسی ثوبی تعمير ايدوب جديد
كبی قيلمقدر وتجديد ثوبه احداث هيئت اخری لازمكلور قال رحمه الله (وقد يختص مواقعه
بلطائف كما فی الفاتحة فان العبد اذا ذكر الحقيق بالحمد عن قلب حاضر يجد من نفسه محركا للاقبال
عليه وكلما اجری عليه صفة من تلك الصفات العظام قوی ذلك المحرك الی ان يؤل الامر الی خاتمتها المفيدة
انه مالك الامر كله فی يوم الجزاء فحينئذ يوجب الاقبال عليه والخطاب بتخصيصه بغاية الخضوع
والاستعانة فی المهمات) وآنف البيان وجه عامدن بشقه مواقع التفاتدن هر بر رلری بحسب
مناسبة المقام بر لطيفه و وجه مختص ايله ممتاز اولور سورهٔ فاتحه ده اولديغی كبی زيرا عبد
﴿الحمد لله﴾ لفظ شريفنی اتيان ايدرك حضور قلب ايله حقيق بالحمدی ذكر ايلسه اول ذات
حقيق بالحمد اوزرينه توجه واقبال ايچون قبل نفسندن كندوسنی تهييج وتحريك ايدر بر حالت باطنيه
بولور و بعده اول ذات حقيق بالحمد اوزرينه ﴿رب العالمين الرحمن الرحيم﴾ صفات عظيمه سندن
بر صفت اجرا ايلدكجه نفسندن مشاهد اولديغی محرك اقبال كسب قوت ايدرك نهايت صفات
مذكوره نك خاتمه سی اولوب ذات حقيق بالحمدك يوم جزاده هر بر امرك مالكی اولديغنی مفيد اولان

مالك

﴿مالك يوم الدين﴾ قولنه رسيده اولدقده اولحينده محرك مذكور كمال قوته منتهی اوله رق
ذات حقيق بالحمد اوزرينه توجه واقبال ايله غايت تذلل وخضوع اولان عبادتك وجميع مهماتنده
استعانه نك انجق اول ذات متعاله تخصيصنه دال اولان كلام ايله خطابنی موجب اولوب ﴿اياك نعبد
واياك نستعين﴾ قوليله غيبتدن خطابه التفات ايدر و · مالك يوم الدين · لفظ شريفنك حقيق
بالحمد اولان ذات باريك يوم جزاده هر بر امرك مالكی اولديغنی افاده سی زيرا · مالك يوم الدين ·
قول شريفنده اضافه علی طريق الاتساع اولوب معنی ظرفيت اوزره در يعنی مفعول فيه مفعول به
مجراسنه اجرا اولنوب · مالك فی يوم الدين · فحواسنده در ومفعول به تعميمه دلالت ايچون نسياً منسيا
محذوفدر زيرا مقام خطابيده اطلاق ترجيح بلامرجح لازم كلماسيچون افادهٔ عمومه وسيله در مصنفك
· بتخصيصه · قولنده باخطابه متعلق اولوب · خاطبته بالدعاء · ديرلر فلان ايچون مواجهة دعا ايلدم
ديمكدر ومعنی ذكر اولنديغی اوزره محرك مذكور حقيق بالحمدك خضوع واستعانه يه تخصيصنه
يعنی غايت خضوع وتذللدن عباره اولان عبادت انجق انكيچون اولوب غيريسيچون اولمديغنه
وجميع مهماتده استعانه انجق اندن اولوب غيريسندن اولمديغنه دال اولان كلمات ايله عبدك حقيق
بالحمده خطابنی ايجاب ايدر ديمكدر ومصنفك · والاستعانة فی المهمات · قولندن مستبان اولان تعميم
مهمات اطلاق استعانه دن مستفاد اولوب لكن احسن اولان اداء عبادت اوزرينه استعانه اوله رق
· اهدنا · قولی معونه يی بيان ايچون اولمسيدر كأن · اياك نستعين فی اداء العبادة · دينيلهرك · كيف
اعينكم · يعنی سزه اداء عبادتده نوجهله اعانه بيورهيم ديو سؤال اولنمسيله جوابنده · اهدنا ·
دينلمش اولمسيدر و · بو صورتك احسنيتی جمل ثلثه دن هر بريسی جزء آخرده اخذ اولنه رق كلام
متناسب الجمل اولمسيله بارر حقيق بالحمده عبادت لذاته اولوب طلب حوائجه ومهماتده استعانه يه
وسيله اولماقدر ايمدی بو نظم جليلده اولان التفاتك خاص اولديغی لطيفه عبدك قرائت فاتحه يه
شروعنده قرائتی نفسنده محرك مذكوری بوله جق وجه اوزره اولمسنه التفات مذكورده تنبيه
اولديغيدر مصنفك التفات ايچون ذكر ايلديكی اشبو وجه خاص طريقهٔ مفتاح اوزره جاری
اولوب صاحب كشافك اتيان ايلديكی طريق شو وجهله دركه عبد حقيق بالحمدی ذكر ايدوب
اوزرينه صفات محرره يی اجرا ايلدكده علم عبدشنا وعبادته حقيق ولايق اولان بر معلوم عظيم الشانه
تعلق ايدرك اياك يا من هذه صفاته نعبد قوليله اشبو معلوم ومتميز اولان ذات اجل صفاته خطاب
والتفات ايدر تا كه اوذات معلوم ومتميزه عبادت بالخاصه عبادته سبب احقيت اولان تميز مذكوردن
ايچون اولديغنه طريق خطاب ايله علی وجه الكمال دلالت اولنه زيرا مخاطب تميزده ادخل واكمل
واعرف واليق اولوب كأن عبادتك لفظ متميزه يعنی اسم معبود بالحقه تعليقی كبی مخاطبه تعليق
وتوجيه اولنمسی صفات محرره ايله حاصل اولان تميزك عبادته عليتنی اشعار ايچون اولمش اولور
بو صورتله فائدهٔ خطاب حكم عبادتی تعليل اوله رق كأن نخصك بالعبادة لتميزك بتلك الصفات
مفهومنی افاده ايدر ودينلمك ممكندر كه برشيئك ذكر لوازم وخواصنك از ديادی ازدياد وضوح
وتميزنی واوشيئه علمی موجب اولمسيله جناب باری يی حين ذكرده نفس عبد ذات حقيق بالعباده يه
توجه ايدرك ذات باری اوزره صفات عظام اجرا اولندقچه توجه نفس كسب ترقی وتزايد ايلر
بناء عليه سورهٔ مذكوره ده حقيق بالحمد اولمق اوزره ذات باری يی ذكره متعاقباً اولا عالم وانده
اولان اقوام وامك مدبری اولمسيله وثانياً عبادتك انتظام امر معاشلريله امر معاده مستعد اولملريچون
انواع نعم دنيويه واخرويه ايله منعم اولمسيله وثالثاً عبادك رجوع ومعادی كندی يه اولان عالم
غيبه مالكيتيله توصيف اولنه رق بو صفات سببيله ذات باريك تناهی وضوح وتميزنده تناهی نفس
بالكليه طرف آلهی يه منصرف اولوب اولحالده بو صفات عظام اوصاف جليله سی اولان ذات
عند العبد معلوم التحقق اولوب ذوات سائره دن متميز وحال عبادتده مرئی و مشهود اولمق حيثيتيله
قلب عبدده حاضر و موجود اولمقلغك وجوبنه تنبيه ايچون توجيه وجههٔ خطاب اولنمشدر

وبونده امر عبادت ایچون تعظیم اولوب زیرا لایق اولان عبادتك جناب رب العالمینی رؤیت ومشاهده ایدر وجهله حضور قلب والتفات ماسوایی سلب ایله اولمسیدر وبومقامده کلام خلاف مقتضای ظاهرك ذکرنه منجر اولدیسه مصنف رحمه الله هرنقدر مسند الیه بحثندن دکلسه ده اشبو خلاف مقتضای ظاهردن مشهور اولان چند قسمنی ایراده شروع ایدرك بیوررلرکه (ومن خلاف المقتضی تلقی المخاطب بغیر ما یترقب بحمل کلامه علی خلاف مراده تنبیها له علی انه هو الاولی بالقصد) بغیر لفظنده با تعدیه و بحمل لفظنده سببیه‌در خلاف مقتضای ظاهر اوزره ایراد کلامك برنوعی دخی بر کلام ایله متکلم اولان مخاطبه کلامنی مرادنك خلافی اوله‌رق برمعنایه حمل ایله مترقب ومنتظر اولدیغی جوابك غیری برجواب ایله تلقی ومجاب ایلمسیدر وبوندن غرض متکلم مخاطبك خلاف مرادی اوله‌رق متکلمك حمل ایلدیکی معنایی قصد واراده مراد مخاطب اولان معنادن الیق واولی اولدیغنه تنبیهدر قال رحمه الله (کقول القبعثری للحجاج وقد قال له متوعدا لاحملنك علی الادهم * مثل الامیر یحمل علی الادهم والاشهب) متوعدا لفظی حجاجدن حال اولوب وقد قال الحجاج للقبعثری حال کونه متوعدا ایاه دیمکدر ادهم اولدن مراد قیددر مثل الامیر مقول قول قبعثریدر یعنی خلاف مقتضای ظاهردن قسم مذکوره مثال شاعر قبعثرینك کلامیدرکه حجاجك کندوسنی اخافه وترهیب قصدیله ایراد ایلدیکی لاحملنك علی الادهم یعنی البته سنی قید وبند ایدرم کلامنی مراد ایلدیکی معنای مذکورك خلافی اولان اسب ادهمه سوار ایتدرمك معناسنه حمل ایله معرض وعدده ابراز ایدوب حجاجك بوکلام ایچون اعتذار واستعفا امثالی مترقب اولدیغی جوابك غیری اوله‌رق شان امارت بندکاننه اسبان ادهم واشهب احسانیدر معناسنی مفید اولان مثل الامیر یحمل علی الادهم والاشهب جوابیله متلقی ومجاب قیلوب وبومعنایه حملدن شعار امارته قید ایله ترهیبدن زیاده عطا وکرمله قلوب ناسی جلب وتطییب الیق واحرا اولدیغنه قصد تنبیه ایلمشدر قال رحمه الله (ای من کان مثل الامیر فی السلطان وبسطة الید فجدیر بان یصفد لا ان یصفد) اولکی ان یصفد قولی ضم یا ایله اصفاددن هبه واعطاء مال معناسنه اولوب ثانی فتح یا ایله صفده قولندن قید معناسنه‌در یعنی سن امیرکبی سلطنت وقدرت ومکنت اصحابی اولنلره لایق وجدیر اولان عطا واحسان اولوب قید وبند دکلدر دیمکدر وبوکلامدنصکره حجاج انه حدید یعنی ادهم ایله مرادم حدید یعنی آهندر دیو شرح مراد ایلدکده قبعثری لان یکون حدیدا خیر من ان یکون بلیدا یعنی اسب مذکورك حدید وتیز رفتار اولمسی بطیء السیر اولمسندن خیرلیدر جوابنی ایراد ایله بوکلامده دخی حدیدی خلاف مراد حجاج اوزرینه حمل ایله وادیٔ دیکردن جوابه تصدی ایلمشدر اول فقره زمان مظالم حجاجده برکون شاعر قبعثری بعض همصحبتانیله براوزم باغنده عقد انجمن صحبت ایدوب وموسم وقت ادراك عصرمه یعنی اوزمك قورق اولدیغی زمانه تصادف ایدرك اثنای صحبتده ذکر حجاج برآوردهٔ زبان حضار اولمسیله شاعر مرقوم اللهم سود وجهه واقطع عنقه واسقنی من دمه قولیله حجاج حقنده سواد وجه وقطع سر واهراق دمیله بددعا ایدر مؤخرا بوخبر سمع حجاجه واصل وحق قبعثریده نائرهٔ غیظ وغضبی مشتعل اوله‌رق مرقومی حضورینه جلب ایله عتابه تصدیسنده بالبداهه دعای مذکور ایله مرادی کندوسی اولیوب بلکه عصرم اوله‌رق سواد وجهی عنب اولمسی وقطع عنقی عنقودنك قطع اولنمسی وسقی دمی نوش شراب نابی اولدیغی اتیان ایدرك کلامنه البلس وجه مناسب تأول وبعده حجاج لاحملنك علی الادهم خطاب عتاب آمیزیله ترهیب ایدرك بینلرنده ذکر اولنان مقالات دوران وتسلسل ایدوب حجاج کبی برحدید الطبع بیرحم بواسلوبك مسحوری اوله‌رق جرایم قبعثری‌یی عفو ایله برابر مظهر احسان فراوان ایلمشدر بو اسلوبك فهمه تقریبنی موجب اوله‌جق مثال سهلی فرضا کبرادن برذات نفسنه عزوخست ودناءتله برکسه‌یه براقجه ویرمك معتادم دکلدر دیو مناسب حالی اولمیان

بویله

بویله برکلامی درمیان ایدوبده بوکا جوابده البته ذات عالیلری امثالنك مقتضای قدر وشانی براقجه ویرمیوب اهل حاجاتی عطیهٔ فراوانه مظهر بیورمقدر دیلمسی وکذلك اخذ انتقام ایله مباهات ایدرك بن خصمایه فرصت ویرمم دیو تفوه ایدن نازك مزاج برذاته البته ذات دولتکز مانند اولان ذواته کوره خصمایه بذل احسان وکرم واظهار حسن شیمله غیظ وخصومته میدان ویرمامك ایجاب طبع مروتکارانه کزدر یولنده جواب ویرلمسی امثالیدرکه مقصود سزك قدر وخلقتکزه جسبان اولان بوطریقلری اتخاذدر دیمك اولور قال رحمه الله (او السائل بغیر ما یتطلب بتنزیل سؤاله منزلة غیره تنبیها علی انه اولی بحاله او المهم له کقوله تعالی * یسئلونك عن الاهلة قل هی مواقیت للناس والحج *) ومن خلاف المقتضی تلقی المخاطب قول سابقنده اولان المخاطب اوزرینه معطوف اوله‌رق او تلقی السائل تقدیرنده اولوب معنی خلاف مقتضای ظاهر اوزره ایراد اولنان کلامدن ذکری مسبوق اولان نوعك برقسمی دخی برخصوصدن سؤال ایدن شخصك مسئولی دیکر برسؤال منزله‌سنه تنزیل اولنه‌رق مطلوبی اولان جوابدن اغماض ایله جواب آخرله مجاب اولنمقدرکه بوندن غرض مجیب حال سائله اولی ویاخود مهم اولان مجیبك ایراد ایلدیکی شیدن سؤال ایتمك اولدیغنه تنبیه اولور نته‌کیم * یسئلونك الی آخره * نظم جلیلنده واقع اولمشدر زیرا سائل معاذ بن جبل وثعلبة بن غنیم انصاری اولوب مقصودلری نور قمر بعضا کسب ازدیاد ایدوب وبعضا نقصانپذیر اولمسیله سبب اختلافندن سؤال اوله‌رق قمرك حال وشانی ندرکه ایام معلومه‌سنده مثال خیط دقیق ورقیق ابروی دلبرانه قصد مشاکلته ارائهٔ شکل هلال وبعده درجه درجه زیر نقاب حجابدن بروز ایله حالت امتلا وکمالده عارض خورشید منشان آسا ابراز جمال ایدر ورسیدهٔ حد کمال اولدقدنصکره ینه آنگا فآنگا دائرهٔ استناره‌سی نقصانپذیر اوله‌رق حال سابقنه عودت ایدرك حالت واحده اوزره مستقر اولمز دیو سؤال ایلدیلر وبو سؤاللرینه اختلاف مذکورده مندرج اولان حکمت بالغهٔ صمدانیه وفائدهٔ مترتبه‌یی بیان ایله جواب صواب اتیان اولندرق اهله‌ده مشهود اولان اختلافات صنف بشرك اوقات زراعت وتجارتلرینی وحلول وقت دیون وصیام وامور جاریهٔ سائره‌لرینی ووقت نسك زیارت بیت معظمی تعیین وتوقیت ایچون علامات واضحه اولدیغی بیان بیورلمشدر وسؤال مذکوره بوطریق ایله خلاف مرضی سائلان اوله‌رق جواب اتیانی عند السؤال حال سائلانه الیق اولان حکمت ظاهره‌سندن سؤال اولوب سببدن سؤال اولمدیغی تنبیهدر زیرا انلر بومثللو دقایق علم هیئته سهولتله مطلع اولور اربابدن اولمیوب وسبب اختلاف اهله‌یه کندولریچون برغرض وفائده تعلق ایتمز قال رحمه الله (وکقوله * یسئلونك ماذا ینفقون قل ما انفقتم من خیر فللوالدین والاقربین والیتامی والمساکین وابن السبیل *) ونظم جلیلده * یسئلونك ماذا ینفقون الایه * قول شریفی کبیدر زیرا سؤال انفاقه مناسب اولان اشیا التون وکموش ولباس ونان امثالی نه‌قوله ونه‌نوعدن اولمق کرك ایدوکنی استعلام واستیضاحدن عباره اولدیغی حالده انفاق اولنه‌جق شیئك محل صرفنی بیان ایله جواب ویرلمشدر مراد مهم اولان مصارفدن سؤال اولدیغنه تنبیهدر زیرا نفقه‌نك معتد بها اولمسی انجق موقعنده وقوعنه موقوف اولوب والا قنغی نوعدن اولورسه اولسون کندوسنده خیر وانتفاع اولان هرشی انفاقه صالحدر وبوفقره هرنقدر من خیر قول شریفندن مستبان ایسه‌ده لکن بونك ذکری قصد طریقیله اولمیوب علی سبیل التضمندر قال رحمه الله (ومنه التعبیر عن المستقبل بلفظ الماضی تنبیها علی تحقق وقوعه نحو * ویوم ینفخ فی الصور فصعق من فی السموات ومن فی الارض *) وبرامر مستقبلدن تحقق وقوعنه تنبیه ایچون لفظ ماضی ایله تعبیر دخی خلاف مقتضای ظاهردندر نته‌کیم * ویوم ینفخ فی الصور فصعق الخ * قول شریفنده واقع اولمشدر صعق مات معناسنه اولوب نسخ متنده بووجهله مرقوم ایسه‌ده لکن سورهٔ نملده واقع اولان * ویوم ینفخ فی الصور ففزع من فی السموات والارض الا من شاء الله وکل اتوه داخرین * نظم جلیلنده ففزع

لفظ شریفیله وارد اولوب . فصعق . لفظیله اولان نظمده یوم لفظی اولمیه‌رق . ونفخ فی الصور فصعق الآیة . وارد اولمشدر . فزع . یفزع معناسنه اولوب یوم مذکورده وقوع خوف وفزعك تحقق وقوعنه تنبیهاً فزع بیورلمشدر واشبو تنبیه نکته‌سنه مبنی مستقبلدن ماضی ایله تعبیر کلام بلغاده خصوصیله کلام قدیم الهیده اکثر من ان یحصی‌در قال رحمه الله (ومثله کقوله تعالی * وان الدین لواقع * ونحوه * ذلك یوم مجموع له الناس *) ومستقبلدن اسم فاعل لفظیله تعبیر دخی مستقبلدن ماضی ایله تعبیره نظیر اولوب نظم جلیلده ﴿ وان الدین لواقع ﴾ واقع اوله‌رق لیقع معناسنه‌در دیندن مراد جزا ومکافاتدر نته‌کیم . کما تدین تدان . قولی کما تجازی تجازا مفهومنده‌در ومستقبلدن اسم مفعول ایله تعبیر دخی بو وتیره‌ده اولوب ﴿ ذلك یوم مجموع له الناس ﴾ نظم جلیلنده یجمع له الناس مفهومندن مجموع له الناس تعبیر اولنمشدر ویوم مذکورده ناسك اجتماعی وقت انقضای ثواب وعقاب وحساب اولدیغندن ایچوندر وبونلرك جمله‌سی خلاف مقتضای ظاهر اوزره واردلردر اگر سؤال اولنورسه که اسم فاعل ومفعولدن هر برلری ماضی وحال معنالرینه اولدقلری مثللو معنای مستقبل ایچون دخی اولور بو صورتده قطعاً فرقی اولمیه‌رق لواقع لیقع ومجموع یجمع معناسنه اولوب فقط فعلك استقباله دلالتی وضع ایله واسم فاعل ومفعولك دلالتی وضعه عارض اولان استعمال حسبیله اوله‌رق بو امتیاز ایله بحسب الوضع زمانه اقترانی معتبر اولان فعلدن خروج ایدرلر حاصل کلام بونلرك معناسنی استقباله حمل مقتضای ظاهردر جوابنده دیرز که اسم فاعل ومفعول صیغه‌لری مستقبل کبی وقوع بولمیان امورده مجاز وحال کبی واقع اولان شیده حقیقت اولدقلرنده اختلاف اولمیوب ماضیده دخی عند الاکثر حقیقتدر بو صورتده غیر واقعی واقع منزله‌سنه تنزیل ایله واقعه موضوع اولان شی ایله تعبیر خلاف مقتضای ظاهردر وبو سؤالدن طریق آخرله دخی جواب ویرلمك ممکندر که صیغتین مذکورتینك وضعی مصدر ایله متصف اولان ذات ایچون اوله‌رق وصفك موصوفه ولو مستقبلده اولسون حصولیله موصوف ایچون تمکن وثباتنه بونلرده اولان دلالت فعلده مهجوردر وبونك بیلنمسی مراد اولنورسه . ان الدین لواقع . و . ذلك یوم مجموع له الناس . قول شریفلریله . ان الدین لیقع وذلك یوم یجمع له الناس . ترکیبلری یکدیگرلریله موازنه اولندقلری کبی فرق مذکوره کسب عثور واطلاع اولنوب وواقع اولمیان شیدن فعل ایله تعبیر مقتضای ظاهر اوله‌رق بوندن وصف ایله تعبیره عدول تحقق وقوعنه تنبیه ایچون اولدیغی معلوم اولور قال رحمه الله (ومنه القلب) وخلاف مقتضای ظاهردن بریسی قلبدر . قلب . احد اجزای کلامی مکان آخرده وآخری انك مکاننده قلمقدر بوده ایکی ضرب اولوب اول بو اعتباره داعی ومقتضی جهت لفظدن اوله‌رق صحت لفظ اعتبار مذکوره متوقف ومعنی لفظه تابع اولمسیدر مثلا بر کلام اولور که موقع مبتداده لفظ نکره وموقع خبرده لفظ معرفه واقع اولوب موقع مبتداده نکره وموقع خبرده معرفه وقوعی ایسه کلام عربده ممنوع اولماسیله تصحیح لفظ ایچون موقع مبتداده اولان نکره خبریته وموقع خبرده اولان معرفه ابتدایه قلب اولنه‌رق معنی لفظه اتباع ایدر نته‌کیم شاعر قطامینك زفر بن حارث کلابی‌یی مدح ایلدیکی قصیده‌سنده اولان * قفی قبل التفرق یا ضباعا * ولایك موقف منك الوداعا * قولنده کان نك اسمی موقعنده اولان . موقف منك . لفظ نکره وخبری محلنده اولان . الوداعا . معرفه اولمسیله قلبه حمل اولنه‌رق . لایك موقف الوداع موقفا منك . تقدیر اولنمشدر حاصلی ظاهر کلامه نظرا . موقف منك . مبتدا و . الوداع . خبر وبو صورتده مساغ استعمال عرب اولماسیله معناً وحقیقةً عکسی معتبردر . ضباعا . لفظنده الف اطلاق ایچون اولوب ضباعه‌دن مرخم اوله‌رق ممدوحك بنت صغیره‌سنك اسمیدر . قفی . امر اولوب . قبل التفرق . قبل تفرق الجمع تقدیرنده‌در . الوداعا . لفظنده مضاف محذوف اولوب ذکر اولندیغی اوزره . موقف الوداع . تقدیرنده‌در . وداع . عند الرحیل تودیعدن اسمدر ومراد شاعر ممدوحه‌نك عدم وداع وفراقیله دعادر وقلبدن قسم ثانی صحت معنانك اعتبار قلبه توقفندن ناشی داعی جهت

معنادن اولوب لفظك معنایه تابع اولمسیدر (نحو . عرضت الناقة علی الحوض .) قوللرنده اولدیغی کبی معنی . عرضت الحوض علی الناقة . دیمکدر زیرا بوراده معروض علیهك معروضه میل ویا اعراض ایده‌جك ذوی الادراکدن اولمسی واجب اولوب حالبوکه معروض علیه حوض غیر مدرك اولماسیله من جهة المعنی . عرضت الحوض علی الناقة . مفهومنه قلبی اعتبار اولنوب لفظ معنایه تابع اولمشدر . ادخلت القلنسوة فی الرأس . و . ادخلت الخاتم فی الاصبع . امثالی دخی بو قسمدندر زیرا خاتم وقلنسوه یعنی سلفده بارکران رؤس خلایق اولان قاوق ظرف واصبع ورأس مظروف اولوب ادخال ایسه مظروفك شانی اولدیغندن بو جهتله صحت معنی ایچون . ادخلت الرأس فی القلنسوة . و . ادخلت الاصبع فی الخاتم . معنالرینه قلبی اعتبار اولنمشدر لکن مناسب اولان معروضك معروض علیه عندنه اتیانی ومظروف ایله طرف ظرفه تحرك اولنمسی اولوب وامثالهٔ مذکوره‌ده بونلرك عکسی اولمسیله بو اعتباره رعایة کلامی قلب ایلمشلردر قال رحمه الله (وقبله السکاکی مطلقا ورده غیره مطلقا والحق انه اذا تضمن اعتبارا لطیفا قبل کقوله . ومهمه مغبرة ارجاؤه . کان لون ارضه سماؤه . ای لونها) وسکاکی نزدنده اولورسه اولسون قلبی قبول ایدوب کلامه ملاحت ایراث ایدر وبو اعتباره بلغانك کلامی وکلامك الباسدن امن وخلوی تشجیع ایلر ومحاورات واشعارده وتنزیل مبینده اتیان اولنمشدر دیو بیان ایلدی وسکاکیدن غیریسی یعنی عبد القاهر وتوابعی مطلقا رد ایلدیلر لکن حق اولان اگر سکاکینك لطافتدن عد ایلدیکی نفس قلبك غیری بر اعتبار لطیفی متضمن اولورسه مقبولدر نته‌کیم دوبه‌نك . ومهمه مغبرة الخ . بیتنده واقع اولمشدر . مهمه . مفازه یعنی صحرا معناسنه اولوب . مغبره . غبار ایله متلونه دیمکدر . ارجا . اطراف ونواحی معناسنه اولوب قصر ایله رجانك جمعیدر . سماؤه . لفظنده مضاف محذوف اولوب . لون سمائه . تقدیرنده اولمسیله مصنف رحمه الله . ای لونها . قولیله بوکا اشارت ایتمشدر مراد شاعر کثرت غبار صحرایی بیان وکثرت غباردن مافوق سما لون ارضی اکتسا ایلدیکنی اتیان اولوب حالبوکه مصراع اخیر اولان . کأن لون ارضه سماؤه . قولی بونك عکسی اوله‌رق لون اراضی لون سما کبی اولمق معنای غیر سدیدنی مفید اولمسیله . کأن لون سمائه لغبرتها لون ارضه . مفهومنه قلب ایله لفظ معنایه تابع اولمشدر لکن اشبو قلب صورتنده صحرای مذکورك کمال غبرتی افاده‌ده اولان مبالغه ترك قلب حالنده غیر موجوددر زیرا صورت قلبده کأن صحرای مذکوردن کسب ارتفاع ایدن غبارك تکاثفیله لون سمایه عارض اولان کمال غبرتدن ناشی لون ارض غبرتده کندی‌یه تشبیه اولنه‌جق درجه‌یه رسیده اولدیغی اشعاری محتویدر زیرا مشبه به مشبهدن ابلغدر قال رحمه الله (والارد کقوله . فلما ان جری سمن علیها . کما طینت بالفدن السیاعا) واگر قلب بر اعتبار لطیفی متضمن اولمزسه اولحالده رد وعدیم الاعتبار وترکیب نابهوار عد اولنور زیرا من غیر نکتة مقتضای ظاهردن عدول کلامك مقتضای حاله تطبیقندن خروجنی اقتضا ایدر واشبو من غیر نکتة قلبه عدول ایکی قسم اولوب اول عکس مقصودی ایهام ایده‌جك شیئی متضمن اولماسیدر نته‌کیم قبیلهٔ ثعلبدن قطامی نام شاعرك سمن ناقه‌سنی وصفده نظم ایتمش اولدیغی * فلما ان جری الخ * بیتنده واقعدر . طینت . لفظی طینت السطح قوللرندن اولوب تسویه واصلاح سطح و . فدن . قصر معناسنه‌در . سیاع . تبن یعنی صمان ایله مخلوط اولان طین معناسنه‌در جواب . لما . ما بعدنده اولان * امرت بها الرجال لیأخذوها * ونحن نظن ان لن نستطاعا * اولوب مفهوم بیتین نه زمانکه ناقهٔ ممدوحه‌یه رعی وچرا ایله سمن عارض اوله‌رق وقت هزالده ظاهر اولان عظامی طین ایله تسویه قلنان قصر کبی کسب استوا ایدوب لحم وشحمی کماله رسیده اولدیسه اخذ وگرفت اولنمسیچون امر ایدوب لکن اکتساب ایلدیکی کمال قوت ومکنتی وخلیع العذار سیر وچرایه انهماك والفتی قرینه‌سیله اخذنه مأمور اولان رجالك مهار انقیاده جلب وربطه عدم اقتدارلری مظنونی اولدیغی اتیان ایله قوت ومکنت مکتسبه‌سنك درجهٔ کماله وصولنی بیاندر مصراع ثانینك لفظی . کما طینت الفدن بالسیاعدن .

مقلوب اولوب لكن موهم عكس مقصود بر شيئى متضمن دكلدر وقسم ثانى عكس مقصودى ايهام ايده جك شيئى متضمن اولمسيدر و بو قسم كليًا جاى رددر نته كيم شاعرك * ثم انصرفت وقد اصبت ولم اصب * جذع البصيرة قارح الاقدام * قولنده متبيندر معناى ظاهر بيت . ثم انصرفت . حربدن رجوع ايتدم . وقد اصبت ولم اصب . واعدايى جرح ايدوب كندم مجروح اولمدم . جذع البصيرة . رأى و بصيرتم حديث وجديد . قارح الاقدام . وحربه اقدام ودخولم عتيق اولديغى يعنى رأى و بصيرتم حال شباب وحداثتده اولان رأى و بصيرت وحربه اقتحام ودخولم حال شيب وكهولتده اولان حالتده بولنديغى حالده ديمكدر . جذع البصيرة اه . انصرفت قولنده اولان ضميردن حالدر لكن معناى مناسب . قارح البصيرة جذع الاقدام . اولمسيدر زيرا . جذوعت . حداثت سن معناسنه اولوب و . قروح . سنك قدم وتناهيسى اولمسيله انسب اولان رأى و بصيرتك قروح ايله وحرب ومعاركه اقدام واقتحامك جذوعتله توصيفيدر نته كيم . اقدام غر و رأى مجرب . دينلمشدر . غر . مجربك عكسيدر . مجرب . امورده تجربه ايدرك كسب تفنن ايدن كمسه در بو ايسه طول سن ايله حاصل اولوز شيدر اشته بو بيتده اولان قلبده براعتبار لطيف اولميوب بلكه خلاف مقصودى ايهام ايده جك معنايى متضمندر

قال رحمه الله (الباب الثالث احوال المسند اما تركه فلمامر) باب ثالث احوال مسند بحثنده در مسند ندن عباره اولديغى باب اسناده بر نبره كذران ايدن ايضاحاتدن مستبان اوله جغى جهتله تكرارنه حاجت كوريلمه مدى اما مسندك ترك وحذفى مسند اليهك حذفنده بيان اولنان مقتضياته مبنيدر مسند اليهده حذف و مسندده ترك ايله تعبير ايلمسى زيرا مسند اليه اقوم ركن كلام اولمسيله كأن ذكر اولنوب بعده اسباب مقتضيه دن ناشى اسقاط اولنمش مثابه ده اولديغى و مسند بو مرتبه ده اولماسيله لغرض ابتداء ترك وعدم اتيانى جائز اوله جغى نكتهٔ لطيفه سنه تنبيه رعايت ايچوندر

قال رحمه الله (كقوله . ومن يك امسى بالمدينة رحله . فانى وقيار بها لغريب .) مسندك تركى ضابئ بن حارث برجيك . ومن يك امسى الخ . بيتنده اولديغى كبيدر . رحل . منزل معناسنه اولوب اساسده ذكر اولنديغى اوزره . الماء فى رحله . قوللرينك معناسى ماء منزلنده ومأواسنده ديمكدر . من . شرطيه اولوب جزاسى محذوف اوله رق فليس تقديرنده در و . يك . نك اصلى يكون اولوب من شرطيه ايله حركهٔ نون ساقط اوله رق واجتماع ساكنيندن ايچون واو اسقاط اولنه رق يكن اولمسيله لاجل التخفيف نون دخى حذف اولنمشدر . رحله . امسى قولنك اسمى اولوب امسانك رحله اسنادى ذكر محل ارادهٔ حال قبيلندن مجاز اوله رق مراد اهل رحلدر . قيار . فرس شاعرك اسميدر ولفظ بيت خبر اولوب معناسى هجران حبيبه ووطندن تحسر وكربت غربتدن توجع وتأثردر و . لغريب . لفظى مسند اليه اول اولان . فانى . ايچون خبر اولوب مسند اليه ثانى اولان . وقيار . لفظنك مسندى محذوف اوله رق معنى . انى لغريب وقيار ايضًا غريب . ديمكدر وثانيدن مسندك حذفى قصد اختصار وظاهرده عبثدن احتراز اولمسيله برابر بسبب التحسر مقام ضيق اولوب ومحافظهٔ وزن ملتزمدر وخبر مبتدايه عدم صحت دخول لام قرينه سيله مسند مذكورك اسم ان ايچون خبريتى متعين اولوب مسند اليه ثانى يه خبريتى صحيح اولمز و . لغريب . لفظى مفرد ايسه ده ذكر اولنان ايكى مسند اليه ايچون مسند واحد عد اولنمق جائز اوله مز زيرا قبل مضى الخبر ان نك محل اسمى اوزرينه عطف عند البصريه غير صحيحدر چونكه ان نك خبرنده عامل ان وخبر مبتداده عامل ابتدا اولمسيله قبل مضى الخبر ان نك اسمى محلنه عطف اولنديغى كبى خبر واحد هم ان وهم ابتدا ايله مرتفع اوله رق معمول واحد اوزرينه عاملين توارد ايدوب اثر واحد اوزرينه مؤثرينك اجتماعى لازمكلور و بو لزومدن ناشى . ان زيدا وعمرو منطلقان . تركيبنك عدم صحتيله حكم اولنمشدر . وقيار . لفظنك ارتفاعنده ايكى وجه اولوب اول ان نك محل اسمى اوزرينه عطفيدر زيرا ان نك خبرى هرنقدر لفظًا عطفدن مؤخر ايسه ده مقدم تقدير اولنوب . انى لغريب وقيار ايضًا لغريب . تقديرنده عد اولنمسيله عطف تقديرا بعد مضى الخبر اوله رق مسند اليهدن هر بريچون خبر آخر

موجود اولمسيله . ان زيدا وعمرو ذاهبان . قولنده اولديغى كبى خبرك عاملين مختلفين ايله لزوم ارتفاعى محذورندن سالمدر و وجه ثانى قيار ابتدائيت اوزره مرفوع اولوب ومحذوف خبرى اوله رق بو جمله ان نك مع اسمه وخبره جمله سى اوزرينه عطف اولنمسيدر و . ليت زيدا قائم وعمرو منطلق . قولى كبى تشريك فى العامل محذورندن دخى سالمدر و . قيار . لفظنك خبران اوزرينه تقديمنده سر كأن الم غربت ذوى العقولك غيريده دخى مؤثر اوله رق اغتراب اوزره تحسرده معطوف اولان قيار ايله معطوف عليه اولان نفسنى مساواتده طوتمق قصدنه محمولدر زيرا . انى لغريب وقيار . دينلسه حكمك اولا ثبوتى اقوى اولمسيله كندوسنك تأثير غربتده قيار اوزرينه مزيتى اولديغى توهم اولنمق جائزدر بناء على ذلك قيار هرنقدر ذوى العقولدن دكلسه ده قصد تحسرله حكايهٔ اغترابه استحقاقده ذوى العقول وغيريسى مساوى اولديغنه تنبيه ايچون ايكيسندن اخبار بحسب الظاهر دفعة اولمسنك حصولنى قصد ايتمشدر واشبو وجه ثانى صاحب كشافك ﴿ ان الذين آمنوا والذين هادوا والصابئون والنصارا ﴾ قول شريفنده جزم وحسم ايلديكى وجه وجيه اولوب ديمشدركه . والصابئون . لفظى مبتدا اوله رق خبر محذوفيله برابر جمله اولوب . ان الذين آمنوا . جمله سى اوزرينه معطوف اوله رق جملهٔ معطوفه كبى جملهٔ مذكورهٔ معطوف عليهانك اعرابدن محلى يوقدر وصابئونك نصارا اوزرينه تقديمى طائفهٔ مرقومه جميع اديانلن ميل واعراض ايله عبدهٔ ملئكه وياخود كواكب اولان اهل شرك اوله رق جهت ضلال وخسرانده سائرلرندن ابين وبغى وطغيانلرى اشد ايكن مظهر ايمان صحيح ومصدر عمل صالح اولدقلرى حينده بونلركه توبه لرى مغازدهٔ قبول وعز ثوابه موصول اولدقلرى كبى سائرلرينك بو بابده قطعًا محل ظن واشتباه اولمدقلرينه ابتداء تنبيهه مبتنيدر حاصلى بحسب الظاهر تشريك خبر بيتده تسويه فى التحسرى وآيتده صابئينك ماعداسى حقنده بطريق الاولى حكمى مفيددر

قال رحمه الله (وقوله . نحن بما عندنا وانت بما . عندك راض والرأى مختلف .) دخى مسندك حذفى قيس بن خطيمك . نحن بما عندنا الخ . بيتنده اولديغى كبيدر بو مثالده مثال سابقك عكسى اوله رق مسند مذكور يعنى . راض . لفظى مسند اليه ثانى اولان . انت . ايچون خبر اولوب مسند اليه اول اولان . نحن . كلمه سنك خبرى محذوف اوله رق نحن بما عندنا راضون در و وجه حذف بيت سابقده ذكر اولنان وجهك عينيدر ومسند مذكور مفرد اولديغى جهتله نفس متكلم مع غيره معنا سنده اولان نحن مسند اليه اولى ايچون خبر اولمق غير صحيحدر . بما عندنا . مسند محذوفه و . بما عندك . مسند مذكوره متعلقدر * مفهوم بيت بز عندمزده مرجح ومختار اولان اعتقادات وافعال وعاداتدن راضى يز وسن دخى اختيار وترجيح ايتديكك شيلره راضيسين لكن آرا واعمالمز مختلفه اولوب صدق وصلاح وخير وفلاحى جناب حق عالمدر يعنى بزم طريقمز خير وحقدر ديمك اولوب لكن تصريح ايتمامشدر نته كيم نظم جليلده ﴿ كل حزب بما لديهم فرحون ﴾ واقع اولمشدر وابن احمرك * رمانى بامر كنت منه و والدى * بريا ومن اجل الطوى رمانى * بيتى دخى عند المصنف بو قبيلدن اولوب . بريا . مسندى . والدى . لفظنده عامل اولديغى حيثيتدن . كان . ايچون خبر و . كنت . لفظنك خبرى محذوف اوله رق . كنت بريا منه . تقديرنده در بو صورتده جمله عطف مفرد قبيلندن اولور وعند جمهور النحات مسند مذكور . كنت . ايچون خبر و . والدى . ابتدائيتله مرفوع اوله رق خبرى محذوف اولوب كلام بريا لفظنك نيت تقديميله وياخود خبر محذوفك مؤخر تقديريله عطف الجمله على الجمله قبيلندندر امام مرزوقى * فياقبر معن كيف واريت جوده * وقد كان منه البر والبحر مترعا * بيتنده ديمشدركه لفظ . بحر . مترعا لفظندن مؤخر فرض و تقديريله ابتدا ايله مرتفع اولوب معنى . كان منه البر مترعا والبحر ايضًا مترع . ديمكدر بو صورتده عطف جمله اولور وبحرك تقديمى فرط اهتمام ايچوندر واكر جمهور نحات . والدى . و . بحر . لفظلرندن محذوفى منصوب اوله رق تقدير ايدوب اولده معنى . كنت منه بريا و والدى ايضًا بريا . وثانيده . وكان البر

عنـه مترعا والبحر ايضاً مترعا اولسـه ٠ كان زيد قائما وعمرو قاعدا ٠ مثالی كبی عطف مفرديعنی
برجملهنك مفردينی جملهٔ آخرك مفردينی اوزرينـه عطف قبيلنـدن اولهرق توجيه بعيـد اولمز ايدی
ستير اولمیـه كه عطفك عطف المفرد علی المفرد و ياخود عطف الجمله علی الجمله اولمسی امر اعتباری
اولوب اكر عطف اسـناد جمله اوزرينـه مقدم اعتبار اولنورسـه عطف الجمله علی الجمله واكـر
عطف اسـناددن مقدم اعتبار اولنورسـه عطف المفرد علی المفرد اولور ابن احمرك ذكر اولنان
٠ رمانی بامر اه ٠ بيتنك سـبب نظمی شاعر مرقوم قشيری ايله حضور حاكده بربئر مطـويه
منازعهسـی ايدوب قشيری شاعر مرقوم ايله والدی حقنـده ٠ هولص ابن لص ٠ قوليـله اسـناد
سرقت ايتمسيله بو بيتی انشاد ايلمشـدر ٠ مفهوم بيت ٠ قشـيربنم و والدم حقنده برامر رمی واسـناد
ايلديكه بن و والدم بوتهمتـدن بریٔ الذمه يز وبو اسـناده سبب متنا زع فيـه اولان بئر مطويدر ديمك
اولور بيت ثانيـده ٠ معن ٠ سخاوتله معروف ومثـل اولان معن بن زائدة الشيبانی اولوب ٠ واريت ٠
سترت معناسـنه در ٠ وقد كان ٠ ده واو حاليه اولهرق ٠ مترعا ٠ مملوا معناسـنه در ٠ مفهوم بيت ٠ ای
قبر معن سخی آنك جود وسخاسـنی نوجهله ستره قدرتياب اولدككه سخیٔ مشار اليهك جود وكرمنـدن
بحر وبر مملو اولدی ديمكدر حقا برجواد كريمعتاد مشهوردركه برشـاعرك * اباجود معن ناج معنی
بحاجتی * فليس الی معن سـواك شفيع * بيتنه جائزه اولهرق درتيوز بيك دينار احسـان ايتمشـدر
قال رحمه الله (وقولك زيد منطلق وعمرو) حذف مسـند ايچون ديكر مثـال اولوب تقديری
وعمرو كـذلك اولهرق سـبب حذف من غير ضيـق المقام عبثـدن احتراز در قال رحمه الله
(وقولك خرجت فاذا زيد) بو دخی حذف مسـنده مثال آخر اولوب تقديری فاذا زيد موجـود
اولهرق حذفی استعماله اتبـاع ايله برابر احتراز عن العبث دخی شـيدر زيرا اذاء مفاجاءٔ مطلقا وجـوده
دلالت ايدر وقيام وقعود امثالی فعل خاص مراد اولنورسـه اولحينده ذكر فعله لزوم اولهرق مثلا
٠ خرجت فاذا زيد قائم ٠ دينلور وبعض كـره فعل مذكور نوع خصوصيته دلالت ايتمسـيله وجود
قرينه دنناشی خبر خاص دخی حذف اولنهرق قرينهنك اقتضاسـنه كوره تقدير اولنور مثال مذكورده
اولديـغی كبی زيرا خرجت فعلی معنـای كلام ٠ فاذا زيد حاضر ٠ و ياخود ٠ بالبـاب ٠ وياخود بونلرك
امثالی اولمسـنی اقتضا ايدر ٠ فاذا ٠ لفظنـده فا بعضيلر سببيه دركه انكله مابعدينـك ماقبلنه لزومی
يعنی زيده مفاجاءٔنك خروجه لزومی مراد اولنـور ديديلر وبعضيلر معطوف ايله معطوف عليه بيننـده
برمعنای مناسـب اعتبار يله حملا علی المعنی عطف ايچـوندر ديديلر تقدير كلام ٠ خرجت ففاجأت وقت
وجود زيد بالباب ٠ ديمك اولور بوصورتده اذاده عامل ٠ فاجأت ٠ اولوب ٠ واذا ٠ مفعول به اولهرق ظرف
اولمز نتـه كيم بعض نحات اذا ايچون عدم لزوم ظرفيته قائل اولمشـدر لكن جمهور لزوم ظرفيتـه
قائللردر واذاده عامل خبر محذوف اولمسـيدخی جائز اولوب بوتقـديرده ظرف زمان اولور وجـملهيه
مضاف اولمز زيرا مضاف اولمق لازمكلسـه جزء مضاف اليهك مضافده عـامل اولمسـی لازمكلور
وامام مبرد ٠ اذا ٠ ظرف مكان اولديغنه قائل اولوب بوصورتده خبر مبتـدا اولمسی جائز اولهرق ٠ فبالمكان
زيد ٠ ديمك اولور وبوصـورتده خبر مذكور اولمسـيله ما نحن فيهمزدن خروج ايدر والتزام تقـديمی
اذای شرطيـهيه مشابهتندن ايچوندر لكن امام مبردك اشـبو قولی اوزره اذايی ظرف مكان اولمقلغه
حمل هريرده جاری ومطرد اولميـوب زيرا خرجت فاذا زيد بالباب قولنـده فبالمكان زيد بالباب معناسنه
حمله برمعنی يوقدر قال رحمه الله (وقوله ٠ ان محلا وان مرتحلا ٠ وان فی السفر اذ مضوا مهلا ٠
ای ان لنا فی الدنيـا ولنا عنها) دخی مسـندك تركی اعتبارنك ٠ ان محلا الخ ٠ بيتنـده واقع اولمشـدر
٠ سفر ٠ سـكون فا ايله سافرك جمعيـدر صحب ايله صاحب كـبی ٠ مهلا ٠ بعدا وطولا معناسـنه در
٠ اذ مضوا ٠ يا ظرفده اولان ضميردن حال اولوب حال مضيهم تقديرنده وياخود فعل محذوف ايله منصوب
اولوب اعنی وقت مضيهم تقديرندهدر وياخود تعليليـه اولوب لانهم مضوا مضيا لا رجوع لهم ديمكدر
وياخود مهلا ايچون ظرف مقدم وياخود مهل مذكـور ايله مفسر اولان مهل مقدر ايچون ظرف

اولوب ان فی السافرين بعدا فی زمان مضيهم وطولا ديمكدر امدی ٠ ان محلا وان مرتحلا ٠ قولنده مسند
محذوف اولوب تقدير كلام ٠ ان لنا حاصـل ٠ وياخود ٠ حصل فی الدنيـا حلولا ولنا عنها الی الآخرة
ارتحالا ٠ در يعنی تحقيـقا بزم ايچـون دار محنت آثار دنيـاده حلول واقامت واندن دار القرار آخرته
ارتحـال وعزيمت محققدر وملك بقايه شـد رحلهٔ سـفر ايدن رفقا مضی وعزيمتـله متوغل وعود
ورجـوعدن متمايل اولـوب عن قريب بزلر دخی انلرك اثرنده يز ديمكدر بو مثالده مسـند محذوف
قطعياً ظرف اولوب مثال سـابق كبی ظرف ومفعول به اولمقلغه محتمل دكلدر وسـبب حذف مسـند
قصـد اختصار واقوای دليلين اولان دليـل عقلی يی اختياردر و ٠ ان مالا وان ولدا ٠ و ٠ ان زيدا وان
عمروا ٠ مثالوده حذف مسـندك اطرادنه مبنی استعماله تبعيتـدر وسيبويه كتابنـده بونك ايچـون برباب
مخصـوص وضع ايدوب ٠ ان مالا وان ولدا ٠ بابی ديو توسـيم ايلمشـدر شيخ عبـد القاهر اكر لفظ
ان اسـقاط اولنسه حذف مسـند عند قيام القرينه حسـندن بری وعند عدم القرينه حليهٔ جوازدن
عاری اولور زيرا محذوفك حاضن وحافظی وتكفل شـان وقدريله مترجم ومخبری ان در ديو بيـان
ايلمشـدر واشبو قول اعشاده حذف مسـنده وجه اولمقلغه ضيق مقام يعنی محافظهٔ وزن كلام دخی موجوددر
مصنف ايضاحده بدون الضيق اختصاری ٠ ان زيدا وان عمرا ٠ قوليله تمثيلدنصكره وعليه قوله ٠ ان محلا ٠
ديو ايراد ايدوب بوندن ٠ ان محلا ٠ ظرف اولهرق ٠ انه ٠ مكررهنك خبری حذف اولنديغی قبيلدن اولمسی مراد
ايلمشـدر والابيت مذكورده وجود مضايقهٔ كلام غير منكردر قال رحمه الله (وقوله تعالی * قل لو انتم
تملكون خزائن رحمة ربی *) دخی مسـندك مواقع حذفندن بری ﴿قل لو انتم الاية﴾ نظم جليليـدر
٠ تملكون ٠ لفظ مسندی محذوف اولوب مذكور اولان لفظ تملكون محذوفی مفسر اولهرق ٠ قل لو تملكون
تملكون خزائن رحمة ربی ٠ تقديرنده در و ٠ تملك ٠ فعلنك حذفنـه مبنی ضمير متصل اولان واو جمعك تعذر
اتصالندنناشی بدلنده انتم ضمير منفصلی اتيان اولنمشدر امدی بو مثالده محذوف يالكز فعل اولوب فاعلی مذكوردر
ومثال سابقده محذوف علی اختلاف الرأيين اسم وياخود جمله در وبو حذفدن غرض عبثدن احترازدر زيرا
مذكور اولان تملكون لفظنی اتياندن غرض اولی تفسير اولمسيله اولك اظهاری تقديرده ثانيدن مستغنی اولور
وبو تأويلی اختياره سبب لو كلمهسی انجق فعله داخل اولوب اسمه داخل اولمديغی جهتله انتم فعل محذوفك فاعلی
اولوب مبتدا اولمديغی اعتباره مجبور اولنمسيدر ومحذوف مع فاعله فعل اولوب انتم تأكيد اولمسی دخی معتبر دكلدر
زيرا حذف مفرد حذف جملهدن سهل وهمده مؤكدك بقاسيله مؤكدك مع عامله حذفی عند البلغا معروف دكلدر
وصاحب كشاف بو كلام وجود مفسر دنناشی فعل اولك حذفيله مبتـدا وخبر صورتنـده ابراز اولنمش
اولديغندن مبتدا وخبر اولان انا سعيت فی حاجتك اختصاصه دال اولديغی كبی اشبو انتم تملكون ده دخی
اختصاصه دلالت اولهرق مراد ناسك شح وبخل متبالغه مختص اولدقلرينی افاده ايدوكنی مقتضای علم
بيان اولمق اوزره ايراد ايلمشدر قال رحمه الله (وقوله تعالی * فصبر جميل * يحتمل الامرين ای اجمل او فامری)
و ﴿فصبر جميل﴾ نظم جليلی ايكی امره محتمل اولوب احتمال اول محذوف مسند اولوب ٠ فصبر جميل اجمل ٠
تقديرنده اولمسی واحتمال ثانی محذوف مسند اليه اولوب ٠ فامری صبر جميل ٠ تقدير قلنمسيدر امدی كلامك
اشبو معنيلدن هر برينه امكان حملی جهتله حذفده اولان تكثير فائده عدم حذف صورتنده بونلردن برنده نص
اولهجغی حسبيله موجود دكلدر ٠ صبر جميل ٠ عبادهٔ عرض تشكياتدن وارسته اولان صبر اولمسيله حضرت
يعقوب صلوات الله علی نبينا وعليهك مقام تضرع ومناجاتنده ﴿ يا اسـفا علی يوسف ﴾ و ﴿ انما اشكو بثی
وحزنی الی الله ﴾ قول شريفلری محل صبر جميل دكلدر نظم مذكورك حذف مسند اليهه حملی ترجيحده
دينلمشدر كه مسند اليهك حذفی كثير الوقوع اولمسيله بو صورته حملی اولیدر وكلام مذكور حضرت يعقوب
عليه السلام ايچون حصول صبر ايله مدحه مسوق اولوب وصبر جميلك اخبار اجلیتی صبر مذكورك حضرت
يعقوب ايچون حصولنه دلالتدن عاريدر وفی الاصل لفظ صبر صبرت صبرا جميلا سلكنده مصادر منصوبهدن
اولمسـيله حذف مبتدايه حملی سبك اصليسنه موافق اولهرق حذف خبر صورتنده محكوم به بولنمق هيئت
اصليهسندن مهجور اولور وصبرك نی مشار اليه ايله قيامی حذف مبتدايه قرينه اولوب خبر عد اولنان اجمل

لفظ خاصنی تعیین ایچون قرینهٔ لفظیه وحالیه مفقوددر لکن بو کلام محل نظر اولوب وجود قرینه
شرط حذف اولمق حسبیله فقدانی تقدیرده حذف اصلا مجاز اولمامق اقتضا ایدر قرینه ایسه
موجوددر شویله که انسانه موجب حزن وانبوه اوله جق برامر مکروه اصابتنده ٠الصبر خیر٠
کلامنی اکثر احیانده براوردهٔ زبان تکرار ایدرك حتی که اشبو مقام حزن وتأسفده لفظ مذکوردن
معنای مزبور سهولتله فهم وادراك اولنمسی جهتله حضرت یعقوبك کلام مزبوری وقت حزنده
ایراد ایلمسی ٠فصبر جمیل خیر٠ مفهومنه حمل اولنمقلغه قرینه اولور ونظم مذکورده نصب ایله
٠فصبرا جمیلا٠ قرائتی دخی حذف مبتدایه سبب ترجیح عد اولنمشدر زیرا حال نصبده معنی اصبر
صبرا جمیلا اولوب حال رفعده بومعنایی افاده حذف مسند الیه اعتبارنه منوطدر وحذف مبتدایی
مرجح اولان شیلردن بریسی دخی هرنقدر نکره موصوفه اولهرق ابتدائیته صلاحیتی درکار
ایسهده مبتداده تعریف اصل اولمق تقریبیله کلامی مبتداء معرف اوله جق وجهه حمل ایتمك
یعنی موجود اولان صبر جمیل نکرهٔ موصوفهسنك مسند اتخاذیله امری لفظ معرفی مبتدا تقدیر
ایدلمك اولیدر ویرده ٠صبر جمیل اجمل٠ قولندن مفهوم اولان صبر جمیلك صبر غیر جمیلدن اجابتی
اولوب معنی ایسه بومفاده محمول اولمیوب بلکه مراد صبر جمیلك جزع وبث شکوادن اجملیتنی
افاده در ونظم جلیلده ﴿ولا تقولوا ثلثة﴾ قول شریفی دخی حذف مسند ومسند الیهدن
هر ایکیسنه محتمل اولهرق ٠لا تقولوا لنا٠ ویاخود ٠فی الوجود الهة ثلثة٠ ویاخود ٠ثلثة الهة٠ اولوب
بوصورتده اولا ٠لنا٠ ویاخود ٠فی الوجود٠ خبرلرینك حذفیله بعده موصوف ویا ممیز اولان ٠آلهة٠
حذف اولنمش اولور ویاخود ٠لا تقولوا الله والمسیح وامه ثلثة٠ تقدیرنده اولوب محذوف مبتدا
اولمش اولور وبو تقدیرجه ایکی شیئك صفت ورتبهده شیء واحده الحاقی مراد اولندیغی حینده
٠هم ثلثة٠ دینلدیکی کبی ٠لاتقولوا ثلثة٠ لفظنك مفادی رتبه واستحقاق عبادتده جناب باری وحضرات
مسیح ومریمك مساواتنی قائل اولمرینك نهینی مفید اولور صاحب مفتاح مواقع حذف مسنده علاوة
بیان ایتمشدر که بعضاً حذف مسند عدم حذفی حینده کلامی مرادك غیری برصورتده اخراجه مؤدی
اولمسنه مبنی اولور مثلا ٠ازید عندك ام عمرو٠ قولنده ذکر مسندله ٠ام عندك عمرو٠ ویاخود ٠ام عمرو
عندك٠ دینلسه ام لفظی اتصالدن معنای انقطاعه تحول ایدر یعنی زید ایله عمرودن برینك عند
مخاطبده اولمسی ترددنی افاده ایدن ام متصلهدن عندنده زید اولمق صورتندن تغییر ظن ایله بوندن
اعراض واضراب ایدرك ثانیدن سؤال ایتمکلکی مفید اولان ام منقطعهیه حملی اقتضا ایدر زیرا
مسند الیه ومسند جزئیندن برجزده مشترك اولان ایکی جمله ٠ام٠ ایله همزهنی ولی ایدوب ٠ام٠
لفظندنصکره ایقاع مفرد دائرهٔ مقدورده اولسه ام منقطعه اولوب متصلهیه حمل اولنهمز ٠اقام زید
ام قام عمرو٠ و ٠ازید قائم ام هو قاعد٠ و ٠ازید عندك ام عمرو عندك٠ ویاخود ٠اوعندك عمرو٠ کبی زیرا
امدنصکره مفرد اتیاننه قدرت موجود اولوب اتیان مفرد ایسه اتصاله اقرب اولهرق امك ما قبلی
وما بعدی من غیر انقطاع کلام واحد مثابهده اولهجغی حالده بوندن اتیان جملهیه عدول اولنمق ارادهٔ
انقطاعه دلیل اولمش اولور واتیان مفرده قدرتله تقییده سبب ٠اقمت ام قعدت٠ و ٠اقام زید ام قعد٠ امثالی
فاعلده مشترك اولان ایکی جملهٔ فعلیهنك وقوعندن احترازدر زیرا هر برفعل ایچون برفاعلدن لازم
اولهرق مفرد اتیانی تحت قدرتده اولمامسیله بومحلده ام متصلهدر و ٠اقام زید ام تکلم٠ امثالی معنیین
فعلین بیننده تناسب منعدم اولورسه منقطعهیه حملی رهین جوازدر قال رحمه الله ﴿ولابد من
قرینة کوقوع الکلام جوابا عن سؤال محقق نحو * ولئن سألتهم من خلق السموات والارض
لیقولن الله * ﴾ وحذف ایچون کلامك سؤال محققدن جواب وقوعی امثالی برقرینهنك وجودنه
لزوم اولوب بلا قرینه حذفه مساغ یوقدر مثلا ﴿ولئن سألتهم من خلق الخ﴾ نظم جلیلی ٠لیقولن
خلقهن الله٠ تقدیرنده اولوب ٠خلقهن٠ لفظ مسندی محذوف اولهرق بوحذفه قرینه سؤال محققه
جواب اولمسیدر زیرا بو کلام فرض اولنان شرط وجزانك یعنی کفاردن خالق سموات وارضدن سؤال

ایله

ایله انلرك جواب ویرمسنك ثبوتی تقدیرده سؤال محققدن جواب اولور وجمهور نحات عندنده
محذوف فعل ومذکور فاعلدر زیرا سؤال فاعلدن اولمسیله مقدر فعل اولمسنی اقتضا ایدر وهمده
قرینه اولان ٠خلق السموات والارض٠ فعلیه اولمسیله تقدیر فعل اولیدر لکن بوراسی محل نظر
اولوب زیرا سؤال فاعلدندر قوللریله مراد فاعل اصطلاحی دیمکسه ممنوع وبلکه هیچ معناسی
یوقدر واکر فاعلدن مراد فعل کندیدن صدور ایدن وفعلی ایشلیان دیمك ایسه بوصورتده تقدیر
فعل ایله جزمده برمعنی اولمیوب بلکه فاعل مذکور مبتدا تقدیر اولنهرق مثلا ٠الله خلقها٠ تقدیرنده
اولدیغی صورتده دخی معنای مذکوری ادا ایدر وقرینهنك فعل اولمسی انجق فعل تقدیری اسم
فاعل تقدیرندن اولی اولمسنه دلالت ایدوب بو ایسه ٠الله خالقها٠ قولنده حاصلدر زیرا سؤال
جملهٔ اسمیه اولوب فعلیه اولمدیغی ظاهر اولمسیله مذکور فاعل ومحذوف فعل اولمسنك اولویتنه
عدم دلالتی واضحدر وسؤال جملهٔ اسمیه اولوب فعلیه اولمدیغندن ایچون اولی اولان مذکور
مبتدا وخبر جملهٔ فعلیه اولمسیدر تا که سؤال جوابه مطابق اوله دینلدی وهمده سؤال انجق
فاعلدن اولوب فعلدن اولمدیغی جهتله مسئول عنهك تقدیمی اهم اولهرق بو ایسه صورت ثانیهده
حاصلدر ونظر مذکوردن اختیار شق ثانی وضم مقدمهٔ اخری ایله جوابده دیرزکه کلامی برجملهیه
حمل ایتمك جملتینه حملدن اولی در یعنی مبتدا تقدیری هرنقدر ذکر اولنان معنایی افاده ایدرسهده
لکن بونده کثرت حذف اولدیغی جهتله اولی اولان کثرت حذفدن احتراز اولنمقدر ومدلول
قرینه هرنقدر تقدیر فعل اسم فاعل تقدیرندن اولی اولمسندن عبارهایسهده بو کلامك نظیری اولوب
حذف بولنمیان کلامه موافقت تقدیر فعلی مقتضیدر زیرا ﴿ولئن سألتهم من خلق السموات
والارض لیقولن خلقهن العزیز العلیم﴾ قول شریفنده اولدیغی کبی عدم حذف عندنده
واقع اولان جملهٔ فعلیهدر قال رحمه الله ﴿اومقدر نحو ٠لیبك یزید ضارع لخصومة٠﴾
ویاخود حذفه قرینه کلامك سؤال مقدردن جواب واقع اولمسی کبیدر نتهکیم ضرار بن نهشلك
یزید بن نهشل حقنده نظم ایتمش اولدیغی مرثیهسنده اولان ٠لیبك یزید ضارع لخصومة٠ قولنده
واقع اولمشدر شویله که تقدیر کلام ٠لیبك یزید یبکیه ضارع٠ اولوب مسند اولان یبکیه لفظی
حذف اولنمشدر وبو حذفه قرینه کلامك لیبك یزید قولندن نشأت ایدن سؤال مقدره جواب
اولمسیدرکه کأن ٠لیبك یزید٠ قولی یزید حقنده طلب بکایی مفید اولمسیله ٠من یبکیه٠ یعنی یزیده
کیم بکا ایلسون دیو تقدیرا برسؤال ترتب ایدرك جوابنده ٠ضارع لخصومة٠ دینلمشدر وکلامك
اشبو سؤال مقدره جواب اولمسی تقدیر کلام ٠یبکیه ضارع لخصومة٠ اولدیغنه مطابقت سؤال
وجواب دلالتیله قرینه اولمشدر ٠ضارع٠ ذلیل معناسنه اولوب وهرنقدر ضارع لفظنك برشیئه
اعتمادی یوغیسهده جار ومجروره رایحهٔ فعل کافی اولدیغی جهتله ٠لخصومة٠ قولی ضارع لفظنه
متعلقدر * مفهوم مصراع مخاصمت اعدادن ذلیل وعاجز اولان کمسه وفات یزیده بکا ایلسون زیرا یزید
بن نهشل ضعفا واذلایه ظهیر وملجا ایدی دیمکدر ٠لخصومة٠ لفظنك مقدر اولان یبکیه لفظنه متعلق
اولمسی من جهة المعنی متانتدن عاریدر زیرا تقدیر اولنان بکا بکاء خصومت اولمیوب بلکه فوت یزیده
بکادر وهمده مطلقا خصومت بکایه سبب اولمیوب بلکه سبب بکا اولان عجزه مقرون اولان خصومتدر
مصراع مذکورك آخری ٠ومختبط مما تطیح الطوایح٠ قولیدر مختبط علاقه ومعارفهٔ سابقه اولمقسزین
من غیر وسیله طلب احسان ایچون کلان کمسهدر ٠وتطیح٠ فعلی اذهاب واهلاك معناسنه اولان
اطاحهدن مضارعدر ٠وطوایح٠ خلاف قیاس اوزره مطیحهنك جمعی اولدیغی کبی ملاقح
حذف الزوائد ملقحهنك جمعیدر استعمال عربده ٠طوحته الطوایح٠ واطاحته الطوایح٠ دینلوب
قیاس اوزره مطوحات ومطیحات دینلمز ٠مما٠ لفظنده جار مختبطه متعلق اولوب ما مصدریه
اولهرق * مفهوم مصراع دخی یزیده وقایع زمان مالنی اذهاب وافنا ایلدیکیچون سائل وطالب
احسان اولان کمسه بکا ایلسون دیمك اولور ویاخود جار مذکور مقدر یبکی یه متعلق اولوب

❊ مفهوم مصراع یعنی اهل حاجات منیه‌نك یزیدی اهلاکندن ایچون بکا ایلسون دیمك اولور
وعلی کلا التقدیرین . تطیح . ماضی معناسنه اولوب امر هائل مذکورك استحضار صورتیچون
صیغهٔ مضارعه عدول اولنمشدر قال رحمه الله (وفضله علی خلافه بتکرر الاسناد اجمالا ثم
تفصیلا) و. لیبك یزید ضارع . قولنك خلافی اولان. لیبك یزید ضارع. ترکیبی اوزره فضیلتی
یعنی . لیبك . لفظی مبنی للمفعول ومفعولی اولان . یزید . مسند الیه اولمق اوزره مرفوع قلنه‌رق
بعده فاعل اولان . ضارع . لفظی سؤال مقدره جواب اولمق اوزره . یبکیه . فعل مضمریله رفع اولنمسی
صورتنك . لیبك . مبنی للفاعل و . یزید . مفعولی اوله‌رق منصوب قلنمسی صورتنه رجحان ومزیتی
صورت اولیده فعل اولا اجمالا و بعده تفصیلا اسناد اولنمسندنناشی تکرر اسناد ایله‌در زیرا ابتدای
کلامده . لیبك یزید . دینلدیکی کبی مفعوله مسند اولان فعلك البته برفاعلی اوله‌جغی جهتله یزید
ایچون برباکی اولدیغی معلوم اولوب لکن مذکور اولمامسیله مجمل اوله‌رق ثانیاً . ضارع .
قولنك ایرادیله . یبکیه ضارع . تقدیرنده اولوب مفصله اسناد حاصل اولور والبته اسنادین اسناد
واحددن اوکد واقوی واولا اجمال وثانیاً تفصیل نفسده اوقع واجرا اولوب بو جهتله صورت
اولینك ثانیه‌یه رجحانی تحقق ایدر وبعضیلر من یبکیه سؤال مقدرنده دخی کندوسنه اسناد بکا
اجمالا معلوم اولان فاعلی تعیینندن سؤال اولمسیله اجمالا اسناد موجود اوله‌رق بونکله ایکیسی
اجمال وبریسی تفصیل اولمق اوزره اوج درجه اسناد متحقق اولدیغنی اختراع ایلمشلردر
قال رحمه الله (وبوقوع نحو. یزید غیر فضلة .) وصورت اولینك فضل ورجحاننه وجه ثانی
صورت اولیده بیت مذکورده . یزید . لفظی وتراکیب سائره‌ده بونك امثالی فضله اولمیوب بلکه
فعل مجهول ایچون مسند الیه اوله‌رق جزء جمله واقع اولمسیدرکه صورت ثانیه‌ده مفعولیت
اوزره منصوب اوله‌رق جمله‌دن جز اولمیوب فضله‌در قال رحمه الله (وبکون معرفة الفاعل
کحصول نعمة غیر مترقبة لان اول الکلام غیر مطمع فی ذکره) وجه ثالث رجحان صورت اولیده
معرفت فاعل نعمت غیر مترقبه‌نك حصولی کبی اولمسیدر زیرا صورت مذکوره‌ده اول کلام ذکر
فاعله سامعی اطماع ایتمامسیله فاعلك ذکری من حیث لایحتسب حصول رزق قبیلندن اولمش
اولور وبلا طلب حاصل اولان رزق خلافندن الذدر وبرمعارض ایچون فعلی مبنی للفاعل
قله‌رق یزید لفظنك نصبیله . لیبك یزید . دینلمسنك خلافی اوزره تفضیلی حقنده اسباب بیانی ممکندر
شویله‌که صورت مذکوره‌ده کلام حذف مسند واضمار سؤالدن سالمدر ومن حیث الظاهر
متناقضین بینی جمع ایتمك ایهامی اوزره مشتملدر زیرا یزیدی نصب ایدرك کلامده فضله قلمق بونك
حقنده اولان اهتمام فاعله اولان اهتمامك مادوننده اولدیغنی وفاعل مظهر اوزرینه تقدیمی حقنده
اولان اهتمام فاعله اولان اهتمامك مافوقنده ایدوکنی ایهام ایدر وبرده مفعولك تقدیمیله اول کلامده
فاعله اطماع اولنمق جهت فاعله موجب تشویق اولوب حصولی اوقع واعذب اولمسنی ایجاب ایلر
قال رحمه الله (واما ذکره فلما مر اوان یتعین کونه اسما او فعلا) واما مسندك ذکری
مسند الیهده مرور ایدن وجوهدن ایچوندر یعنی ذکر اصل اولوب وحذفی اقتضا ایده‌جك برشی
موجود اولمامسنه مبنی اولور . زید قائم . کبی وقرینهٔ موجوده‌یه ضعف اعتماد سببیله احتیاط
اولنور نته‌کیم ❊ ولئن سئلتهم من خلق السموات والارض لیقولن خلقهن العزیز العلیم ❊ قول
شریفنده . خلقهن . لفظ مسندی مذکوردر وغباوت سامعه تعریض ایچون اولور مثلا . من نبیکم .
دیو سؤال ایدن کمسه‌یه محمد دینلمك کافی اولدیغی حالده . محمد نبینا . دینلور ونظم جلیلده
❊ انت فعلت هذا بآلهتنا یا ابراهیم ❊ قولنده نصکره ❊ بل فعله کبیرهم هذا ❊ قول شریفی
دخی بوقبیلدن اولوب . فعله . لفظ مسندی ذکر اولنمشدر حالبوکه سؤال همزه‌یی ولی ایدن
فاعلدن اولوب وفعل مسلم الثبوتدر قصد توبیخ وتهدید وترخیم واغرا امثالی دخی بویله‌در ویاخود
مسندك اسم ویاخود فعل اولدیغی تعین ایدرك اسم ایسه ثبوت وفعل ایسه تجددی افاده ایتمسیچون

ذکری اختیار اولنور زیرا اکر اخباردن مقصود مطلقا مسندك مسند الیهه ثبوتی اولورسه لایق
اولان مسندك اسم اولمسیدر ❊ وکلبهم باسط ذراعیه بالوصید ❊ قول شریفنده اولدیغی کبی زیرا
اخباردن مراد مجرد سك اصحاب کهفه بسط ذراعی اثباتدر واکر تمامیٔ غرض زمان ثبوتك اشعاریله
حاصل اولورسه لایق اولان فعل اولمسیدر ❊ هل من خالق غیر الله یرزقکم من السماء والارض ❊
قول شریفنده اولدیغی کبی زیرا مجرد معطیٔ رزق اولمسیله مقصود تام اولمیوب بلکه تمامیٔ غرض
فی کل حین وان معطیٔ رزق اولمسنه موقوفدر ویاخود مسندك ذکری مسند الیهدن قصد
تعجیبه دلالت ایچون اولور مثلا سل سیف ویاخود دم ایله تلطخ ثوب امثالی قرائنك وجودی
عندنده . زید یقاوم الاسد . دینلور شویله‌که اسدك حضوری وزیدك ثوب وسیفی دمه
بولاشمش اولمسی کبی قرائن احوال زیدك اسده مقاومتنه دلالت ایدرسه‌ده لکن حال زیددن
وصددنده بولندیغی امردن سامعینی متعجب قلمق ایچون ذکر اولنور بومقامده مصنف سکاکی‌یه
اعتراض ایدوب قرینه مسنده دلالت ایتمسیله بدون الذکر تعجیب حاصلدر دیمش ایسه‌ده شارح
مرحوم کلام مصنفی رد ایله بدون الذکر حصول تعجبی منع ایلمشدر زیرا قرینه انجق نفس مسنده
دلالت ایدوب اما متکلمك سامعی تعجبی ظاهرده بسبب القرینه مستغنی عنه اولان ذکر ایله تحقق
ایدر زیرا بومثللو اغراضه دلالت افادهٔ نسبتده احتیاج مس ایتمیه‌جك برشیئك ذکریله انکچون عقلاك
برفائده طلب ایتمسنه موقوفدر قال رحمه الله (واما افراده فلکونه غیر سببی مع عدم افادة
تقوی الحکم) . مفرد . لفظی مثنی ومجموع ومضاف ومرکبدن هر برینه مقابل اوله‌رق اطلاق
اولنورسه‌ده بوراده مراد یالکز جمله‌یه مقابل اولوب مثنی ومجموع ومضاف ومرکبه شاملدر
یعنی مسندك جمله اولمیه‌رق اتیانی تقویٔ حکمی عدم افاده‌سیله برابر مسند سببی اولمدیغیچوندر
زیرا اکر سببی اولسه . زید قائم ابوه . کبی ویاخود تقوی وتأکید حکمی مفید اولسه . زید قام .
کبی قطعیاً جمله اولمش اولور اما . زید قائم . امثالی ضابطهٔ افراده داخلدر زیرا ظاهره
مسند اوله‌رق سببی اولمدیغی ظاهر اولدیغی مثللو تقویٔ حکمی دخی مفید اولمیوب بلکه تقوی‌یی
مفید اولان زید قام ترکیبنه اعتبار تقویده قریبدر شویله‌که اکرچه ضمیری متضمن اولوب بو جهتله
تقوی‌یی مفید اولان تکرر اسنادی ایجاب ایلدیکی اعتبار اولنورسه تقوی‌یی مفید اولور واکر
خالی عن الضمیر مشابهتی اعتبار اولنورسه تکرر اسناد موجود اولمیه‌رق افادهٔ تقویدن عاری
اولور زیرا افادهٔ تقویدن متبادر اولان بلاشبهه تقوی‌یی افاده ایتمسیدر محقق سیلکوتی دیرکه
اکر . افراد . ایراد المسند مفردا ای غیر مرکب قولیله تفسیر اولنه‌رق مرکبه مقابل اولان مفرد
مراد اولنوب وزید قائم امثالی کرك ضمیره اسناد اولونسون ویاخود ظاهره مسند اولسون جمله‌دن
خارج اولدیغی کبی افراددن دخی خارج قلنسه ایدی مشهوره موافق اولور ایدی زیرا مشهور اولان
اسم فاعل مع فاعله نه مفرد ونه جمله‌در واشبو . مع عدم افادة تقوی الحکم . قولنك معناسی
. مع عدم افادة نفس الترکیب تقوی الحکم . تقدیرنده اوله‌رق تقویٔ حکمی نفس ترکیبك عدم افاده‌سنه
محمول اولوب فاعل مصدر اولان . نفس الترکیب . لفظی حذف اولنمشدر وبو اعتبار ایله . عرفت
عرفت . کبی بحسب التکریر و . ان زیدا قائم . امثالی بو اسطه حرف التأکید تقوی‌یی مفید اولانلر
خروج ایدر یاخود دیرزکه مراد بحسب الاصطلاح اولان تقویٔ حکم اولوب واصطلاحده
تقویٔ حکم طریق مخصوص ایله اولان تأکد حکمدر وطریق مخصوص وحدت فعل ایله برابر تکرر
اسناددن عباره‌در . زید قام . کبی ❊ مصنف رحمه الله‌ك اشبو . مع عدم افادة التقوی الحکم . قولنی
اختیار ایله لفظ مفتاح اشعار ایلدیکی اوزره . مع عدم قصد التقوی . تعبیر ایتمامسی مثلا انا سعیت فی
حاجتك ورجل جاءنی وما انا قلت هذا امثالی صورت تخصیصه احتراز واخراجك شامل اولمسی
غرضنه مبنیدر زیرا صورت تخصیصده تقوی مقصود اولمیوب لکن تکرر اسناد ضرورتیله مفید
تقویدر بو جهتله افادهٔ تقوی عباره‌سی قصد تقویدن اعمدر وبوندن جوابده . انا سعیت . امثالنده . انا . مبتدا

و · سعیت · خبر اولمسی افادهٔ تقوی صورتنه مخصوص اولوب افادهٔ تخصیص قصد اولندیغی حینده
جملهٔ فعلیه اوله‌رق · انا · تأکید مقدم اولوب مبتدادکلدر و · سعیت انا · لفظنده اولدیغی کبی مسند مفرد
اولوب جمله دکلدر دینلدی لکن بو جوابڭ فسادی ظاهر اولوب تابع تابع اولدیغی حیثیتدن عاملندن
صرف نظر متبوعنه بیله تقدم ایده‌میوب یالکز لاجل الضروره معطوفڭ تقدمی تجویز اولنمشدر
ومصنفڭ · غیرسببی · قولی عبارهٔ مفتاحده اولان · فعلی · عباره‌سی مقامنده واقع اولوب بوتعبیردن عدول
مصنفه سبب زیرا صاحب مفتاح مسند فعلی یی مفهوم مسندڭ مسند الیه ایچون ثبوت ویا مسندالیهدن
انتفا ایله محکوم به اولمسیله تفسیر ایدوب ومصنف بوتفسیرڭ سببی یه دخی شمولنی زعم ایلمشدر
شویله که اسناددن مراد برشیئڭ برشیئه ثبوت ویاشیٔ ثانیدن نفییله حکمدن عباره اولمسیله هر بر مسند
مسند الیه ایچون ثبوت ویا مسند الیهدن انتفا ایله محکوم به اولمسی ضرور ویدر لکن بر قائل ایچون
محل ایراددر که بو تفسیرڭ مسند سببی یه صدقی مسلم اولمیوب قریبا بیان اولنه‌جغی اوزره · زید ابوه
منطلق · و · زیدانطلق ابوه · امثالنده مسند سببی زیده نسبتله یالکز · منطلق · و · انطلق · لفظلری اولوب
مبتدایه خبر واقع اولان · ابوه منطلق · و · انطلق ابوه · جمله‌لری دکلدر وزید ایچون منطلق ویا انطلق
لفظلرینڭ ثبوتیله حکم اولنمدیغی ظاهردر لکن قائل مذکورڭ خلاصهٔ کلامی اولان تعریف مسند
فعلیڭ سببی یه عدم صدقی ضابطهٔ افراده مفید اولمیوب فعلیڭ تعریفی کرڭ سببی تعمیم
اولونسون وکرکسه اولونمسون مبتدایه خبر واقع اولان جمله یه صادقدر زیرا بو جمله‌لر بالضروره
مبتدایه مسند اولوب سکاکی کتابنده اسناد خبری یی برمفهومڭ برمفهوم ایچون حکم اولنمسیله
تفسیر ایلمشدر و بوحکم یامفهوم اولڭ مفهوم ثانی ایچون ثبوت ویاخود مفهوم ثانیدن نفییله اوله‌جغی
و بو ایسه · انطلق ابوه · مفهومنڭ زید ایچون ثبوتیله یعنی منطلق‌الاب اولمق وصفی زید ایچون ثابت
اولمسیله حکمی مقتضیدر غایة مافی الباب وصف مذکور وصف اعتباری اوله‌رق وصف حقیقی اولمیوب
بوندن طولایی اکرسکاکی تعریف فعلده ثبوت ایله بالفعل حقیقة ثبوتی مراد ایدرڭ بالقوه توسعا ثبوت
قصد ایتمیو یده جمله مبتدا ایچون بالفعل ثابت اولمیه‌رق بلکه نسبت تقییدیه ایله تأویله مبنی بالقوه
ویاخود منطلق امثالی حقیقة ثابت اولان شیئی استلزامی اعتباریله توسعا بالفعل ثابت اولمسندناشی
تعریف مذکوردن اخراج اولنورسه بوحالده مسندات فعلیهٔ اعتباریه‌دن پك چوقلری خروج
ایدر اشته بو تحقیقات ایله متبین اولدیغی اوزره مجموع مسند فعلی اولدیغی کبی صاحب مفتاحڭ بیانی
وجهله مع عدم قصدالتقوی مسندڭ فعلی اولمسنڭ افرادی مقتضی اولمسی یعنی افراد مسند مع عدم
قصدالتقوی مسند فعلی اولدیغیچوندر دینلمسی باطل اولور وشارح مفتاح بومحلده · زید منطلق ابوه ·
قولنده مسند مسند فعلی اولوب · زید ابوه منطلق · قولنده بونڭ خلافی اولدیغی بیان ایدرڭ بعده · زید
منطلق ابوه · قولنده مسند ابوه قیدی معتبر اولمیه‌رق یالکز منطلق اولدیغندن اسم فاعل مع فاعله جمله
اولمامسیله و · زید منطلق ابوه · قولنده محکوم به مفرد یعنی یالکز منطلق اوله‌رق · زید ابوه منطلق · بونڭ
خلافنده اولمسیله استدلال و بو تقریب ایله · زید منطلق ابوه · ترکیبنده منطلق لفظنی جمله اولمق
ضابطه سندن اخراج ایله فعلی اولمق اوزره ضابطهٔ افراده ادخال ایلمشدر لکن شارح مرحوم
بو کلامڭ خبطی ظاهر اولدیغنه حکم ایدرڭ علامه‌نڭ ذکر ایلدیکی دلیلدن مسند یالکز منطلق اولمسی
لازمکلمیوب بلکه لازمکلان · ابوه · قیدیله · منطلق · جمله اولمامسیدر حاصلی دلیل مدعایه غیر مطابقدر
دیو استدلال ایلمشدر وظاهر اولان مراد سکاکی · زید منطلق ابوه · قولنده مسند سببی اولدیغی کبی
فعلی دخی اولمامسیدر واکرمرادی بووجهله اولمیوبده مثال مذکور امثالنی فعلیده ادخال مرضیسی
اولسیدی خفاسندناشی فعلی ایچون بوقبیلدن برمثال ایراد ایلمسی مناسب اولوردی وبرده منطلق
مفهومنڭ زید ایچون ثابت اولمسنه قائل اولوبده · انطلق ابوه · مفهومنڭ ثبوتیله قائل اولمامق تحکم
محضدر لکن ذکر اولندیغی اوزره مراد سکاکی · زید منطلق ابوه · قولنده مسندڭ فعلی اولمامسی
مفتاحدن قسم نحوده ذکر ایلدیکی شیئه مخالف اوله‌رق قسم مذکورده اولان کلامی سببی اولمسنی

اقتضا ایدر شویله که · رجل کریم · امثالی وصف فعلی و · رجل کریم آباؤه · سببی اولدیغی بیان ایتمسیله بوقیاس
اوزره · زید منطلق ابوه · قولنڭ سببی قلمسی اقتضا ایدرسه‌ده لکن کندوسی بیان ایتمامشدر حاصل
کلام عبارهٔ مصنف اوضح اوله‌رق · زید منطلق ابوه · امثالی بلا شبهة ضابطهٔ افرادده داخلدر وصاحب
مفتاح بروجه مشروح مسند فعلی یی تفسیردنصکره · الکرم فی العرب · و · فی الدار خالد · امثالی امثلهٔ عدیده
ایرادایدرڭ مثال ثانی علی اقوی الاحتمالین · استقرفیها · ویاخود · حصل · تقدیرنده اولدیغی بیان ومصنف
بو کلامه سرد اعتراض ایدرڭ ظرف جمله ایله مقدر اولدیغی صورتده مثالینده مسند جمله اولوب
وتقوی حاصل اوله‌جغی اتیان ایله ظرفڭ معتمد علیهی اولمدیغندن خالد ابتدا ایله مرفوع اولوب
فاعلیتله مرفوع اولمامسیله تعلیل ایلمشدر وشارح مفتاح بوندن جوابه اشارتله مثال اولده ظرف اسم فاعل
ایله مقدر اولوب فعل ایله مقدر اولمدیغی ومذهب کوفیینده عمل ظرفده برشیئه اعتماد مشروط
اولمدیغندن مثال ثانی مذهب اخفشه مبنی اولدیغی ذکر ایله مثال ثانیڭ تقدیری استقر ویاخود حصل
اولمسیله صاحب مفتاحڭ قید ایلمسی زیرا اکر مستقر تقدیر اولنوبده خالد بونکله رفع اولنمسی مراد
اولنسه مستقر ایچون وجود رافع منعدم اولوب و نسبت غیرتامه اوله‌رق لفظا ومعنا ترکیب صحیح
اولمیه‌جغنه مبنی ایدوکنی علاوهٔ کلام ایلمشدر لکن اعتراض وجوابدن هر ایکیسی بیسداد اولوب مراد
سکاکی کرڭ مفرد اولسون وکرڭ جمع اولسون مسند فعلی ایچون ایضاح تفسیری ضمننده ایراد
امثله‌دن عباره اوله‌رق افراد مسند ایچون بومیانده امثله ایراد ایتمامشدر وبوده مفرد اسم ویاخود
فعل اولمقدن خالی اولمیوب بونلر ایسه امثله واغراضیله مذکور اوله‌رق تکرار تمثیل اولنسه موجب
تضییع اوله‌جغی مطالعه‌سنه مبنیدر بناء علیه مصنف دخی ترك ایلمشدر ومراد سکاکی بوندن عباره
اولدیغنه ایراد امثله‌دن بعد الفراغ تفسیر تقویٔ حکم تقدیم مسندده ذکر اولنه‌جغی تصریحی دلیل
واضح اولوب اکر امثلهٔ مذکوره‌دن مقصودی افراد مسند ایچون مثال ایرادی اولمق لازمکلسه مناسب
اولان امثلهٔ مذکوره‌نڭ بوندن تأخیری ایدی زیرا سکاکی ضابط افرادده مسند فعلی یی وتقوی یی
ذکر ایتمسیله امثلهٔ افرادی تقوی وفعلی بیننه توسیط ایتمسی غیر مناسب اوله‌جغی صناعت ترکیب
ونظم کلامه عارف اولان ذوات فطن عندنده ظاهردر قال رحمه الله (والمراد بالسببی نحو زید
ابوه منطلق) و · مسند سببی · ایله مراد · زید ابوه منطلق · امثالیدر مسند سببینڭ تفسیری
مشکل وضبطی متعسر اولمسیله مصنف رحمه الله ایراد مثال ایله اکتفا ایلمشدر زیرا · زید ابوه منطلق ·
ترکیبیله · زید منطلق ابوه · ترکیبی بیننده ایکیسی دخی متحد المعنی ایکن اول سببی اولوب ثانی سببی
اولمامسنده بیان فرق مشکل اولدیغی مثللو مسند سببینڭ اقسام اربعه‌سی اولوب زیرا جملهٔ اسمیه
اوله‌رق خبری فعل اولور · زید ابوه انطلق · کبی یاخود خبری اسم فاعل اولور · زید ابوه منطلق ·
کبی یاخود اسم جامد اولور · زید اخوه عمرو · کبی یاخود جملهٔ فعلیه اوله‌رق فاعلی مظهر اولور
· زید انطلق ابوه · کبی اشبو اقسام اربعه‌یی ضابط اوله‌جق تعریف ایله بیان وتفسیر دخی متعسردر
لکن مادامکه مثال ایله اکتفا قلنمسنه نظرا جملهٔ اسمیه‌دن مثال ایراد ایلدیکی کبی جملهٔ فعلیه‌دن
دخی · زید انطلق ابوه · امثالی برمثال اتیان ایتمسی اقتضا ایدردی فقط مسند سببینڭ · انه جملة
علقت علی المبتداء بعائد بشرط ان لایکون ذلك العائد مسندا الیه فی تلك الجملة · تعریفیله تفسیری
ممکندر یعنی برجمله درکه جملهٔ مذکوره‌ده مسند الیه اولمیان برعائد ایله مبتدایه ربط وتعلیق اولنه
دیمکدر و بوتفسیردن · جملة · قیدیله · زید منطلق ابوه · امثالی مفرد اولنلر خروج ایدر کذلك ﴿قل
هوالله احد﴾ نظم جلیلی امثالی کندوسنده مبتدا اوزره تعلیق جمله عائد ایله اولمینلر خروج ایدر
ونظم مذکور امثالنده جمله‌نڭ مبتدایه ربط وتعلیق عائده محتاج اولمامسی مبتدا اولان · هو · ضمیر شان
اولوب خبر اولان · الله احد · جمله‌سیله متحد اولمسنه مبنیدر کذلك · زید قام · و · زید هو قائم ·
امثالی دخی خروج ایدر زیرا هرنقدر جمله‌ده مبتدایه ربط ایده‌جك هو ضمیری موجود ایسه‌ده عائد
مذکور جمله‌ده مسند الیهدر و بونلرڭ خروجیله تعریف اغیارنی مانع اولمش اولور و تعریف مذکورده

زید ابوه قائم . و . زید قام ابوه . و . زید مررت به . و . زید ضربت عمروا فی داره . و . زید کسرت سرج فرس غلامه . و . زید ضربته . و ﴿ ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات انا لانضیع اجر من احسن عملا ﴾ قول شریفی امثالی داخل اولوب افرادنی جامع اولور زیرا مبتدا دخول عاملدن مقدم ومؤخر مبتدا اولمسندن و عائد ضمیر وغیریسی اولمقدن اعم اولوب ونظم مذکورده من لفظنك عمومیتی ضمیردن نائب اوله رق . انا لانضیع اجرهم واجرغیرهم . مفادنده‌در ایمدی بو تفسیراوزره مسند سببی خبر مبتدا واقع اولان جمله‌نك مجموعی اولور صاحب مفتاح مسندك سببی اولمسنی تفسیرده شو وجهله سرد ایضاحات ایتمشدرکه مسندك سببی اولمسی مسندك مبنی علیهی یعنی خبر واقع اولدیغی شی ایچون ثبوت ویاخود اوشیدن انتفا ایله مفهوم مسند محکوم علیه اولمسیله برابر مفهوم مذکورك مبنی علیه مسند اولان شیئك غیریسی ایچون برنوع اثبات ویاخود برنوع نفی صورتیله تعلیقی مطلوب اولمقدن ویاخود مسند مذکور مابعدنه اثبات ویاخود نفی طریقیله اسنادی مستدعی اولان فعل اولوب لکن مابعد مسند برسببدن ناشی ماقبلنه متعلق اولمسیله مسند مذکورك برنوع اثبات ویانفی ایله ماقبلی اوزره تعلیقی طلب اولنمقدن عباره‌در قسم اوله مثال . زید ابوه منطلق . اولوب . منطلق . مفهومی مبتدا اولان . ابوه . ایچون ثبوت ایله محکوم علیه اولمسیله برابر لاجل الاثبات زیده تعلیق اولنمشدر زید ایسه منطلق مفهومی کندی اوزرینه بنا قلنان شی دکلدر زیرا مابنی علیهك معناسی مبتدا قلنه‌رق منطلق کندوسیچون خبر واقع اولان شی دیمك اولوب زید بومعنایی غیر حامل وبلکه بو معنایی ابوه لفظی متحملدر امدی سببینك بوقسمدن . زید منطلق ابوه . ویاخود . انطلق ابوه . خارجدر زیرا سکاکینك مبنی علیهی تفسیرندن معلوم اولدیغی اوزره مجرد اسم فاعل وفعل بلا فاعل برشی اوزرینه مبنی دکلدر وقسم ثانی‌یه مثال . عمرو ضرب اخوه . اولوب . ضرب . فعلی مابعدنده اولان . اخوه . لفظنه اسناد اولندقدنصکره ماقبلنده واقع اولوب مسند الیهی اولان . اخ . کندی‌یه متعلق وضمیرنه مضاف اولدیغی عمروه تعلیق اولنمشدر وسبك تعریفدن مستبان اولان تقسیم محدودی تقسیم اوله‌رق مسند سببی ایکی قسم اولدیغی معلوم اولور بعضیلر مسند سببی یالکز قسم اول اولوب قسم ثانی صاحب مفتاحك اشبو مسند سببی‌یی تفسیری تتمه‌سندن بولنان احوال مقتضیهٔ جمله‌دن برقسمی مسند سببی‌یه عدیل اوله‌رق بیان ایچون سوق اولندیغی زعم ایدوب شارح مرحوم بو معنایه حملدن لفظ مفتاح آبی اولدیغی بیان ایله رد ایلمشدر ومعلوم اوله که لفظ مفتاحدن . زید ابوه منطلق . ترکیبنده مسند سببی یالکز . منطلق . و . عمرو ضرب اخوه . مثالنده یالکز . ضرب . اولوب ومسند سببی بعضاً بو مثاللرده واقع اولدیغی اوزره مفرد وبعضاً . زید انطلق ابوه . قولنده وقوعی وجهله جمله اولدیغی ظاهر اوله‌رق کلامنده نفس مسند سببی جمله اولمسنك وجوبنه دلالت ایده‌جك برشی موجود دکلدر بلکه کلامندن لازمکلان برکلامده مسند سببی اولدیغی صورتده اوکلامك مسندی جمله اولمسنك وجوبی اولوب حق اولانده بودر زیرا مرور ایتدیکی اوزره مسند سببی انجق مبتدایه مسند واقع اولان جمله‌ده اولور قال رحمه الله (واما کونه فعلا فللتقیید باحد الازمنة الثلثة) واما مسندك فعل اولمسی ازمنهٔ ثلثه‌دن بریله مسندی تقیید ایچوندر ازمنهٔ ثلثه‌دن بریسی ماضیدرکه ما قبل زمان تکلم اولان زماندر وایکنجیسی مستقبلدرکه زمان تکلمدنصکره وجودنه ترقب وانتظار اولنان زماندر واوچنجیسی حالدرکه اواخرماضی واوائل مستقبلدن من غیرمهلة ولاتراخ متعاقبه اولان اجزا اولوب بواجزانك کلیسنه وهربرینه حال دینلور مثلا زیدك بعض اجزاء صلاتی ماضی وبعضیسی باقی اولدیغی حالده اشبو آنات کثیرهٔ متعاقبه‌ده واقعه اولان صلاتی حالده واقعه‌عداولنه‌رق . زید یصلی . دینلور قال رحمه الله (علی اخصر وجه) یعنی مسندك فعل اوله‌رق ایرادی یالکز احد ازمنه ایله تقیید ایچون اولیوب بلکه وجه اختصار اوزره تقیید ایچوندر دیمك اولوب اسمدن احتراز در زیرا اسم دخی . زید قائم امس . یاخود . الان . امثالنده احد ازمنه‌یه دلالت ایدرسه‌ده . امس . ویاخود . الان . کبی

قرینه‌نك انضمامنه محتاج اولوب لکن احد ازمنه فعلك جزء مفهومی اولمسیله یالکز صیغه‌سیله احد ازمنه‌یه دلالت ایدر قال رحمه الله (مع افادة التجدد) . یعنی افادهٔ تجددله برابر وجه مشروح اوزره احدازمنه ایله تقیید ایچوندر و . تجدد . دن مراد بعدان لم یکن حصولدر وفعلك بونی افاده‌سی تجدد مفهوم فعلك جزئی اولان زمانك لوازمندن اولمسیله مفهوم فعلك کاینسنك تجدد وحدوثنی اقتضا ایدر مفهوم فعلك زمانه اقترانك معناسی دخی حدوث زمان ایله حدوثیدر وظاهردرکه زمان غیر قارالذات اوله‌رق بعض اجزاسی بعضیسیله مجتمع اولمامسیله حدوثی ضروری اوله‌رق بوکا مقارن اولان شی دخی حادث اولمجغی بدیهیدر قال رحمه الله (کقوله . اوکلما وردت عکاظ قبیلة بعثوا الی عریفهم یتوسم .) نتیجه کیم طریف ابن تمیمك بحرکاملدن متفاعلن وزننده اولان . اوکلما وردت الخ . بیتنده واقع اولمشدر . اوکلما . ده اولان همزهٔ استفهام لاجل التفاخر تقریر ایچون اولوب . بعثوا . یه ظرف اوله‌رق شیخ رضی عندنده ماقبلنده اولان بیته معطوفدر وزمخشری عندنده مقدره معطوف اولوب اخافونی وبعثوا الی . تقدیرنده‌در . عکاظ . مکهٔ مکرمه شرفها الله تعالی الی یوم القیم ده بین النخلة والطائف بازار محلی اولوب زمان جاهلیتده قبائل عرب هرسنه اخذ وعطاو تناشد ومفاخرت شعرا وشرفادیلانده رکز خیام جمعیت ایدرلرایك چوق وقایع عظیمه تحدث ایدردی ظهور سطوت اسلامیه دنصکره جمعیت مذکوره‌نك شیرازهٔ انتظامی مختل اولدی عریفدن مراد مادون رؤسا اولوب کفلای مصالح قبیله‌دن اولان نقبای مشهوره‌در . توسم برنسنه‌یی بحسب العلامات ظن صحیح ایله ادراك وتفطن معناسنه اولوب تفرس مفادنده‌در یقال . توسم الشیء . اذا تخیله وتفرسه ﷻ مفهوم بیت قنقی قبیله سوق عکاظه وارد اولسه البته قیم معروف امورلری اولان نقبایی بکا بعث وارسال ایدوب عریف مبعوث دخی بنی طلب اوله‌رق فراست وذکاسیله قرنای موجوده‌مك وجوهنه نظر ایدر وبوحال اندن شیئاً فشیئاً ومرة بعد مرة حادث ولحظة بعد لحظة نظر وامعانی متجدد اولور یعنی هر برقبیله اوزرنده انواع جنایت وتکیدتم اولدیغندن کمال احتراز وتوقیلرندن ویاخود رئیس شرفا وصاحب رد وامضا عد ایلدکاری جهتیله مفاخرلرینی عرض ایتك املندن ناشی بنی کامل امورلری اولان عریفلری علی وجه الاستقصا طلب وتحری ایدر دیمکدر امدی مسندك صیغهٔ فعل اوزره . یتوسم . لفظیله ایرادی بروجه مشروح زمان ومعنای تجددی یعنی شیئاً فشیئاً ومرة بعد اخری حدوث نظر وامعان معناسنی افاده ایچون اولمش اولور قال رحمه الله (واما کونه اسماً فلعدم افادتهما) واما مسندك اسم اولمسی احد ازمنه ایله تقیید وحدوث وتجددی افاده اتمامسیچوندر وبلکه بعضاً دوام وثبوته تعلق ایدن اغراضدن ناشی بمعونة المقام افادهٔ ثبوت ودوام ایچون اولور مقام مدح وذم وسائر مناسب دوام وثبوت اولان نظائری کبی قال رحمه الله (کقوله . لایألف الدرهم المضروب صرتنا . لکن یمر علیها وهو منطلق .) ابیات حماسه‌دن حومة بن نضرك . لایألف الدرهم الخ . بیتنده اولدیغی کبی ﷻ مفهوم بیت کیسه‌مزه داخل اولان درهم مضروب الفت وقرار ایتیوب دائما طریق مبراته صرف اولنه‌رق انطلاق اوزره‌در دیمك اولور طریق مبراته صرف اولندیغنه بیت سابق قرینه‌درکه اول بیت * انا اذا اجتمعت یوما دراهمنا * ظلت الی طرق الخیرات یستبق * در امدی بیت مذکورده مسند اسم اوله‌رق . منطلق . واقع اولمسی درهم ایچون انطلاقك من غیر اعتبار التجدد ثبوت ودوامنی افاده ایچوندر بومقامی تحقیقنده شیخ عبد القاهر دیمشدرکه برشیدن اخباردن مقصود اگر من غیر اعتبار التجدد مطلقا اثبات اولورسه لایق اولان اسم مسندله اخبار اولنمسیدر واگر تمامی غرض اوشیئك زمان ثبوتنی اشعار ایله حاصل اولورسه لایق اولان اخبار فعل ایله اولمسیدر وینه تصریحات شیخدندرکه جملهٔ اسمیه‌نك موضوعی کندوسیله برشی ایچون دیکر برشی ثابت اولمقدن عباره اولوب بوثبوتك تجدد وشیئاً فشیئاً حدوثنی مقتضی دکلدر بوجهتدن ناشی . زید منطلق . قولنده انطلاقی زیدك فعلی اولمق اوزره زیده اثباتدن فضله برمعنایه تعرض یوقدر نته‌کیم . زید طویل . و . عمرو قصیر . قوللرنده دخی طول وقصری زیده اثباتدن

غیری بر معنی موجود دکلدر واما فعل بو وجهله اولیوب فعل ایله تجدد وحدوث مقصود اولمسیله · زید ینطلق · قولمزك معناسی زیددن انطلاق جزأ فجزأ صادر اوله رق انطلاقه برطرفدن مزاوله وشروع وبرطرفدن زجی ودفع ایدر دیمکدر و · زید یقوم · ترکیبی · زید قائم · منزله سنده در دیو قولمز من غیر افتراق ایکیسنده دخی معنی مساویدر دیمکلکی اقتضا ایتمز والا اسمًا وفعلا مختلف اولمزلر ایدی اشته کلام شیخ بوندن عباره اولوب شارحك بو کلامی اثباتی جملهٔ اسمیه وفعلیه یالکز مفهوم کلامك ثبوتی افاده ده مشارك اولوب فقط معنای تجدد وحدوث مفهوم فعلده داخل اولدیغی ومعنای دوام وثبوتك اسمدن استفاده سی مقتضای مقام فعلیه اولوبده اسمیه یه عدول اولندیغی حینده بمعونة المقام اوله جغنی کلام شیخ ایله اثباتدر

قال رحمه الله (واما تقیید الفعل بمفعول ونحوه فلتربیة الفائدة) واما فعل وفعله شبیه اولان مصدر واسم فاعل واسم مفعول وصفات سائره نك مفعول به ومفعول فیه ومفعول معه ومفعول له ومفعول مطلق وحال واستثنا وتمیز ایله تقییدی حکمده اولان فائده یی تربیه وتقویه ایچوندر زیرا مسند ومسند الیهك ذکریله خصوص فائدهٔ حکم حاصل اولورسه ده از دیاد تقیید دخی خصوصیات حکمك ازدیادنی وازدیاد خصوص حکم حکمك اشتباهدن بعدنی موجب اوله رق قوت فائده یی ایجاب ایدر مثلا · ضرب زید · قولمزده فائدهٔ خبر حاصل اولوب زیدك ضارب اولدیغی معلوم مخاطب اولور لکن مثلا کیمی ضرب ایلدیکی ونره ده ونیچون دوکدکی معلوم اولمز بعده · عمروا · دینلوب مفعول به ایله تقیید اولندیغی کبی مضروب کیم اولدیغی اشتباهندن بعد حصولنه فائدهٔ خبر کسب نما وقوت ایدر وبعده · تأدیبًا · دینلوب مفعول له ذکر اولنسه اشتباه غرض زائل اوله رق فائدهٔ خبر مترقی ونمادار اولور قیود سائره دخی بونلره مقیسدر ونه زمانکه بو مقام مظنهٔ سؤال اولدیسه که · ونحوه · قولنده کان نك خبری دخی داخل اولوب حالبوکه کان نك خبریله تقییدی تربیهٔ فائده ایچون اولمیوب بلکه اصل فائده انکله حاصلدر زیرا مثلا کان زید منطلقا · مثالده بدون الخبر بر فائده یوقدر که حتی مثلا · منطلقًا · لفظی او فائده یی تربیه ایچون اولمش اولسون مصنف رحمه الله بو سؤالك دفعنده خبر مذکورك بو حکمدن مستثنی اولدیغنه اشارتله بیوردیلرکه

(والمقید فی نحو کان زید منطلقا هو منطلقا لا کان) یعنی · کان زید منطلقًا · امثالنده مقید منطلقًا اولوب کان دکلدر وحقیقة نفس مسند منطلقادر زیرا اصلی زید منطلق اولوب کان نك ذکرنده زمان نسبته یعنی زیده انطلاقك زمان ثبوتنه دلالت واردر بو جهتله منطلقا مقید وکان قید اولمش اولورکه کیم · زید منطلق فی الزمان الماضی · قولنده · فی الزمان الماضی · قیددر وهمده افعال ناقصه بابنك وضعی فاعلك یعنی اسم کان نك کینونت وصیرورت کبی اوفعلك مصدرنك غیری مثلا انطلاق کبی بر صفت اوزرینه تقریر وتثبیتی ایچوندر وبو دخی اوصفتك افعال مذکوره نك معانیسیله متصفه اولمسنه مبنیدر امدی · کان زید قائما · قولنك معناسی · کون · یعنی ماضیده حصول ووجود ایله متصف اولان قیام ایله زیدك اتصافنی بیاندر و · صار زید غنیًا · قولنك معناسی · صیرورت · یعنی ماضیده یوغیکن بعده حصول ایله متصف اولان غنا ایله زیدك اتصافنی بیاندر وقومك افعال ناقصه خبره معناسنك حکمنی اعطا ایچوندر دیملرینك معناسی بوندن یعنی خبره استمرار وانتقال معنالرینی اعطا ایدر دیمکدن عبارهدر شویله که بو مثالده غنا ایچون حکم انتقال موجوددر زیرا غنا کند وسنه انتقال اولنان بر حالدر وقومك بو کلامی دخی اخبار مذکورهنك اشبو افعال ایله مقیده اولدیغی تحقیقده نوع آخردر

قال رحمه الله (واما ترکه فلمانع منها) واما فعلك مقیدات مذکورهدن بریله تقیید اولنمامسی تربیهٔ فائدهدن برمانعك وجودندن ایچون اولور مثلا مقیداته متکلمك علمی لاحق اولمامسیله یعنی مثلا زیدك یالکز ضارب اولدیغی معلوم متکلم اوله رق · ضرب زید · دینلوب فقط مضروب ومحل ضرب وضربدن غرض نه ایدوکی عندنده مجهول اولمسیله مفعول به وفیه وله ایله تقیید اولنه مز وکذلك مثلا غرض یالکز زیدك ضارب اولدیغی بیان اولوب مضروب وسائره یی بیانه حاجت اولمز ومثلا تطویل

کلام ایله انقضاء فرصتدن خوف اولنور ویاخود بر غرضدن ناشی مخاطبك ویاحضار مجلسدن سائرلرینك زمان ویامکان فعله واقف اولمالری مراد اولنور ومثلا مخاطبك کثرت کلام اسناددن ویاخود متکلمك تکلمه اقتدارنه حمل ایله داعیهٔ حسد اوزره تولد عداوتدن احتراز قلنور ودها سائر بو امثال براسبابه مبنی اولور

قال رحمه الله (واما تقییده بالشرط فلاعتبارات لاتعرف الا بمعرفة مابین ادواته من التفصیل وقد بین ذلك فی علم النحو) واما فعلك شرط ایله تقییدی موجب تقیید اولان بر طاقم اعتبارات وحالات ایچوندر که انلری معرفت انجق حروف واسماء شرط بیننده اولان تفصیل یعنی بحسب الوضع اولان تفاوتی بیلمکله حاصل اولور بو تفصیل ایسه علم نحوده مبین اوله رق علم مذکوره مراجعت اقتضا ایدر ومصنفك بو کلامنده مفعول ومقیدات سائره کبی شرط دخی فعل ایچون قید اولدیغنه تنبیه واردر زیرا · ان تکرمنی اکرمك · قولی · اکرمك وقت اکرامك ایای · منزله سنده اولوب بو قولده · وقت اکرامك ایای · لفظی · اکرمك · ایچون قید اولدیغی کبی بو منزله ده اولان · ان تکرمنی · شرطی دخی · اکرمك · فعلنك قیدیدر وبو شرط ایله تقیید اولنمسندن طولایی کلام قبل القید بولندیغی خبریت وانشائیتدن خروج وتحول ایتمیوب قبل القید خبریه ایسه بعد القیدده خبریه وانشائیه ایسه ینه انشائیه اولور امدی جزا اکر خبر ایسه جملهٔ شرطیه دخی خبریه اولوب مثلا · ان جئتنی اکرمك · قولمزك معناسی · اکرمك وقت مجیئك · اوله رق مخاطبك وقت مجیئنده اکرام ایده جکنی اخبار اولمسیله جملهٔ خبریه در واکر جزا انشا ایسه جمله دخی انشا اولوب مثلا · ان جاءك زید فاکرمه · قولنك معناسی · اکرمه وقت مجیئه · اوله رق وقت مجیئنده زیده مخاطبك اکرامنی طلبدن عباره اولمسیله جملهٔ انشائیه در وبو تحقیق ایله معلوم اولورکه صاحب مفتاحك جملهٔ شرطیه جملهٔ خبریه اوله رق فی نفسها صدق وکذبه محتمله اولور قید مخصوص ایله مقیده در دیو بیانی جملهٔ شرطیه یی خبریه یه تخصیص اولمیوب بلکه بو کلامی · تقیید مسند خبری · بحثنده ایراد ایتمش اولدیغندن کلامی فقط جزاسی خبریه اولان شرطیه نك بیاننه محمولدر واما بدون الجزاء نفس شرط قطعًا خبر دکلدر زیرا حرف شرط استفهام کبی انشایه نقل واخراج ایلمشدر انکیچون حیزنده اولان کلمه شرط اوزرینه تقدم ایده مز وتقدیم ایله · عمروا ان تضرب اضربك · دینمك صحیح اوله مز واما شارح مفتاحك قول مذکوردن مراد سکاکی جزا جملهٔ خبریه اولوب فی نفسها صدق وکذبه محتمله در دیمك اولوب وفی نفسهادن مرادی شرط ایله تقییددن مجرده اوله رق ذاتنه نظرا دیمك اولوب بعضیلرك ظنی کبی شرط ایله مقید اوله رق خبریه دیمك دکلدر زیرا شرط ایله تقیید جزایی خبریتدن وصدق وکذبه احتمالدن اخراج ایدر وسکاکی بو دقیقه دن ایچون قول مذکوری · فی نفسها · ایله تقیید ایلمشدر دیو بیانی تعسف وکلام اهل عربیه یی مذهب منطقیونه تخلیطدر شویله که اهل میزان بر قضیه شرطیه دن جزا قلنورسه مقدم اولسون تالی اولسون اوقضیه دن قضیه اسمی مرتفع اولوب انکیچون احتمال صدق وکذب باقی قالمز واوحالده احتمال صدق وکذب قضیتین بیننده اولان ربطه تعلق ایدرك قضیه مجموع اجزای شرط وجزا اولور دیدیلر بو قوله کوره · ان کانت الشمس طالعة · قولمز قضیه اولمیوب صدق وکذبه دخی محتمل دکلدر کذلك · فالنهار موجود · قولمز دخی شرطه جزا واقع اولدیغی صورتده بویله در وشارح علامه نك شرط ایله تقیید جزایی احتمال صدق وکذبدن اخراج ایدر دیمسی اوزرینه منع ظاهر اولوب زیرا جزاده عدم احتمال مسلم دکلدر چونکه · اکرمك ان جئتنی · قولمز · اکرمك علی تقدیر مجیئك · ویاخود · وقت مجیئك · منزله سنده اولوب بو ایسه محتمل الصدق والکذبدر وبو مقامك تحقیق حقیق شو وجهله در که شرطیه نك بحسب اعتبار المنطقیین اولان مفهومی بحسب اعتبار اهل العربیه اولان مفهومنك غیریدر شویله که میزانیون استعمال عربده واقعه اولان جملهٔ شرطیه نك معناسی برشیئك برشیئه لزومیله حکمدر دیدیلر واعتبار منطقیندن مراد بو معنی اولوب بوقسه میزانیون شرطیه یی بو معنایه وضع ایلدیلر دیمك

دكلدر ومذهب حنفيه دخی قول منطقيينه موافقدر واهل عربيه جملهٔ شرطيه‌نك معناسی على
تقدير ثبوت الشرط حكم جزانك ثبوتيدر ديديلر ومذهب شافعيه بودر مثلا . اذا كانت الشمس
طالعة فالنهار موجود . قولنده عند اهل العربيه نهار محكوم عليه وموجود محكوم به اولوب شرط
محكوم به ايچون قيددر ومفهوم قضيه . ان الوجود يثبت للنهار على تقدير طلوع الشمس . ديمكدر كه
شمس طالع اولديغی تقديرده نهار ايچون وجودك ثبوتنی اخباردن عبارتدر وظاهردر كه جزا
متصف اولديغی احتمال صدق وكذب اوزرينه باقی اولوب وصدقی على تقدير طلوع الشمس
نهاره ثبوت وجود ايله حكمك واقعه مطابقتيله وكذبی عدم مطابقتيله‌در واما منطقيون عندنده
محكوم عليه شرط ومحكوم به جزا اولوب مفهوم قضيهٔ شرطيه لزوم جزا ايله حكمدر وصدقی
حكم باللزومك واقعه مطابقتی وكذبی عدم مطابقتيله‌در يعنی واقعده دخی طلوع شمسه وجود نهار
لازم ايكن ورسه قضيه صادقه والا كاذبه‌در بوقول اوزره طرفين قضيه اولان شرط وجزادن
هر برسی خبريت واحتمال صدق وكذبدن منخلعدر ومنطقيون قضيهٔ شرطيه تصديق وتكذيبه
موضوع اولان قول جازم اولمقده قضيهٔ حمليه‌يه مشارك اولوب فقط طرفينی هرنقدر خبری
دكللرسه‌ده تأليف خبری ايله مؤلفين اولدقلری وشرطيه‌ده حكم حمليه كبی احد طرفين آخردر
ديو اولميوب بلكه احد طرفينك آخره لزومیله اولديغی جهتله حمليه‌يه مخالفدر ديديلر وقولين
بيننده اولان فرق مذكوری مؤيددر كه . كلما كانت الشمس طالعة فالنهار موجود . قولنك مفهومی
منطقيون عندنده وجود نهار طلوع شمسه لازمدر ديمك اولوب ونحات عندنده . النهار موجود فی كل
وقت طلوع الشمس . يعنی هر بروقت طلوع شمسده نهار موجوددر تقديرنده‌در وتقدير اخير اوزره
النهار موجود جملهٔ خبريه اولوب مسندی مفعول فيه ايله تقييد اولنمشدر ومفهومين بيننده فرق
كثير متحققدر ومذهبين بيننده سيلكوتی مرحوم شو وجهله بيان فرق ايلمشدر كه عند اهل العربيه
شرط جزايی بعض تقديراته يعنی مثلا وجود نهاری شمسك طلوعی تقديرينه مخصص اولوب حتی
اكر شرط ايله تقييد اولنمسه جزاده اولان حكم جميع تقديراته عام اولور بوصورتده قيد مفهوم
مخالفتی افاده ايدر نته كيم مذهب شافعيه‌ده بودر وميزانيون عندنده شرط ايله جزادن هر برسی
قضيهٔ حمليه‌نك جزئی منزله‌سنده اولوب اصلا حكمی مفيد دكلدر وبوجهتله شرط جزايی بعض
تقديراته مخصص ومفهوم مخالفت متصور اولميوب بلكه مسكوت عنهدر نته كيم مذهب حنفيه بودر
وبووجه وجيه اوزره تحقيق مقام نفايس مباحثدن اولمسيله رفع قناع غوامضی اعتنا كردهٔ كلك
بديع المقال اولمشدر قال رحمه الله (ولكن لابد من النظر ههنا فی ان واذا ولو) يعنی
هرنقدر حروف واسامیٔ شرطه دائر تفصيلات علم نحوده مبين ايسه‌ده لكن علم معانيده . ان . و . اذا .
و . لو . كلمه‌لرينك علم نحوده اهمال اولنان مباحث شريفه سنك كثرتنه بنی بونلردن بحث ونظر
لازمدر قال رحمه الله (فان واذا للشرط فی الاستقبال) امدی . ان . و . اذا . كلمه‌لری استقبالده
شرط ايچون اولوب . لتعليق حصول مضمون جملة بحصول مضمون جملة اخری فی الاستقبال .
عبارهسيله تعريف اولنمشدر . فی الاستقبال . حصول ثانی يه متعلق اولوب تعليقه متعلق دكلدر
زيرا تعليق استقبالده اولميوب حالده‌در وحصول اول حصول ثانی يه متعلق اولمسيله
حصول اوله دخی متعلق دكلدر يعنی كلمتين مذكورتين برجمله‌نك حصول مضمونی
جملهٔ اخرانك استقبالده حصول مضموننه تعليق ايچون اولوب بوجهتدن مفهوملری متحددر
قال رحمه الله (لكن اصل ان عدم الجزم بوقوع الشرط واصل اذا الجزم) لكن . ان . ايله
. اذا . بيننده فرق شو جهتدن واقعدر كه . ان . كلمه‌سنده اصل اولان شرطك وقوعنه اعتقاد
متكلمده عدم جزمدر يعنی متكلم ايراد ايلديكی شرطك وقوعنه اعتقاد جازم ايله معتقد اولميوب حال
شكده بولنمسيدر انكچون كلام باريده واقع اولميوب فقط على طريق الحكايه وياخود انكنه مجزومی
مشكوك منزله‌سنه تنزيل صورتی تأويليله واقع اولمشدر و . اذا . ده اصل اولان متكلم شرطك وقوعنه

اعتقاد جازمله معتقد اولمسيدر و . ان . كلمه‌سنده وقوع شرطه عدم جزم شرط اولديغی كبی
لاوقوعنه عدم جزم دخی مشروط اولديغی جميع نحات ذكر ايدوب كلمهٔ مذكوره انجق نفس الامرده
وقوع ولا وقوعه محتمله اولوب عند المتكلم مشكوك وغير متيقن اولان معانيده مستعمل ايدوكنی
تصريح ايلمشلردر لكن غرض مصنف كلمهٔ مذكوره ايله اذانك استقبالده شرط ايچون اولمقده
اشتراكلرندنصكره بينلرنده اولان وجه افتراقی بيان يعنی ثانيده وقوع شرطه جزم واولده عدم جزم
وجه افتراق اولديغنی اتيان اولوب واما لا وقوع شرطه عدم جزم ايكيسنده دخی موجود اولمسيله
ايرادنه تعرض ايتمامشدر شوقدر فرق واردر كه . ان . كلمه‌سنده لاوقوع شرطه عدم جزم وجود
شكدن و . اذا . ده لاوقوعه عدم جزم وقوعه جزمدن ناشی اولمسيله بوفرقدن عدم غفلته تنبيه
ايچون شارح مرحوم . فليتأمل . بيورمشدر مفتاحده دخی ان كلمه‌سنده وقوع شرطه جزمدن
خلو اصل اولديغی بيان ايله مثلا . ان تكرمنی اكرمك . قولنده مخاطبك اكرام ايدوب ايتميه‌جكی قائلك
معلومی اولمديغنی اتيان ايلمشدر وبو وجهله مثال مذكورده لاوقوعه دخی جزمدن خلوك اشتراطنه تنبيه
ايلمشدر كذلك صاحب مفتاح ان كلمه‌سنك . ان لم اكن لك ابا كيف تراعی حقی . قولنده لنكتة مقام جزمده مستعمله
اولديغنی ايراد ايلمشدر وبو مثالده اولان جزم لاوقوع شرطده يعنی ابوتده اولديغی ظاهردر زيرا شرط
متكلمك مخاطب ايچون اب اولمغنك انتفاسی اولوب اكر لا وقوع شرطدن خلو جزم شرط اولمسه بومثال
تأويله محتاج اولمازدی حاصلی بوكلامدن مراد مخاطبی لاوقوع شرطه جاهله منزله‌سنه تنزيل اولوب لاوقوع
شرطدن مراد ايسه متكلمك ابوتی اولمق منزلهٔ جاهله تنزيلی مخاطب متكلمك ابی اولديغنی جازم اولمسيله
برابر موجب علمی اوزره جريان ايتميوب حق ابوته رعايت ايتمامسيله كأن غير عالم منزله‌سنده اتخاذ
اولنمسيدر قال رحمه الله (ولذلك كان النادر موقعا لان وغلب لفظ الماضی مع اذا) واصل
. ان . وقوع شرطه عدم جزم اولديغيچون نادر الوقوع اولان حكمده ان ايراد اولنور زيرا نادر
اولان شی اكثر مقطوع به دكلدر واصل . اذا . جزم اولديغيچون اذا ايله لفظ ماضی استعمالده لفظ
مضارع اوزرينه تغليب اولنمشدر زيرا اذا ی شرطيه هرنقدر ان كبی ماضی يی معنای مستقبله قلب
ايدرك مدخولی اولان ماضی استقبال معناسنده ايسه‌ده وقوعه دلالته موضوع اولان لفظنه نظرا
قطع وجزمه ماضی مضارعدن اقرب وبوجهتله اذانك لفظ ماضی يه ادخالا استعمالی انسبدر
قال رحمه الله (نحو * فاذا جاءتهم الحسنة قالوا لنا هذه وان تصبهم سيئة يطيروا بموسی ومن معه *
لان المراد الحسنة المطلقة ولهذا عرفت تعريف الجنس) مفهوم شريفی قوم موسی عليه السلام
خصب ورخا امثالی حسنه‌يه مظهر اولدقلری حينده من جهة الاستحقاق حسنه بزه خاصدر حسنه‌يه
مستحق اولان بزلرز ديوب واكر انلره مصائب وبلوا وجدب وغلا اصابت ايلسه بوحالی حضرت
موسی ايله معيتنده اولان اهل ايمانه عطف وتحميل ايله تطير وتشأم ايدرلردی ديمكدر امدی بونظم جليلده
جانب حسنه‌ده اذا ايله لفظ ماضی اتيان اولنوب ﴿اذا جاءتهم الحسنة﴾ بيورلمسی زيرا حسنه‌دن مراد
حصولی مقطوع به اولان حسنهٔ مطلقه‌در يعنی يالكز خصب ورخايه مختص اولميوب مطلقا حسنه‌يه
عامدر زيرا تقييده دلالت ايده‌جك قرينه بولنميان محلده شیٔ مطلق اطلاقی اوزره جاری اولور ومراد
حسنهٔ مطلقه اولديغيچون تعريف جنس يعنی حقيقتله تعريف اولنمشدر وجنس حسنه‌نك هر نوع
حسنه‌ده تحققندن ناشی كثرت وقوع واتساعی جهتله وقوعی واجب كبيدر لكن حصب كبی
نوع مخصوص حسنه بونك خلافنده اولوب زيرا جنس قدر كثرت واتساعی اولمز انكيچون نوع
مخصوص حسنه قصد اولنان محللرده ان ايله اتيان اولنوب اذا ايله ايراد اولنمز نته كيم ﴿وان
تصبهم حسنة﴾ و ﴿لئن اصابكم فضل من الله﴾ قول شريفلرنده مشهوددر زيرا اشبو نظم
اولده حسنه‌دن مراد حسنه‌دن نوع مخصوص اولان خصب ورخا وفضلدن مراد فتح وغنيمتدر
لكن بو مقام محل بحثدر زيرا عدم تنكير وحصول ايله عدم قطع انجق نوع وياخود فرد معينده
اولوب واما كلام مذكورده مدلول تنكير اولديغی اوزره نوع من الانواع وياخود فرد من الافراده بونلرك

عدمی غیرمسلمدر زیرا جنسك حصولیله قطع وجزم نوعما و یاخود فرد مانك حصولیله قطعی موجب اولدیغی ضروریدر زیرا جنس انجق نوع و یاخود فرد مانك ضمننده حاصل اولور بو صورتده ٠اذا جائتهم الحسنة ٠و٠ان تصبهم حسنة ٠ كلامنی بیننده فرق غیر واضحدر مکرکه تنکیرك مثلا تعظیم ویاخود تکثیره حملیله نوع مخصوص قصد اولنه ومصنف ٠الحسنة ٠ لفظنده اولان تعریفك تعریف جنس اولمسیله قطع وجزم ایدرك کلام صاحب مفتاحك ردینی قصد ایلمشدر زیرا صاحب مفتاح عهده حملنی تجویز ایدرك بوصورت حق بلاغتی اقضی اولدیغنی جزم ایلمشدر ومصنفك ردینه سبب زیرا صاحب مفتاحك مرادی مذهب جمهور اوزره عهد دیمك ایسه نه تحقیقا ونه تقدیرا محل اشارت اوله جق ذکر حسنه تقدم ایتمامسیله بومعناجه عهده حملی صحیح اولهمز وصحتی تسلیم اولنسه قصد جنسدن حصهٔ معینه یه اولمق واجب اولور حالبوکه مقدر ومفروض اولان حسنه ایله مراد حصولی کثرت وقوع واتساع جهتندن مقطوع اولان حسنهٔ مطلقه در وبو کلام ایله بعضیلرك عهده حملی حق بلاغتی اقضی اولمسی زیرا جناب باربنك فضل وعنایتی اوزره معنای عهد ادلدر شویله که سیئهٔ قلیله قطعیة الحصول قلنما مسیله برابر کثرت وقوع ایله وقوعنده شك اولنمق حق اولان حسنهٔ معهوده قطعیة الحصول قلنمش اولور دیو بیانلرنده اولان فساد ظاهر اولور زیرا بوقول حصهٔ معینه ارادهسنه مبنی اولوب حالبوکه مقدر ومفروض اولان حسنهٔ مطلقه ارادهسی اولدیغی بیان سابقدن معلوم اولمشدر واکر سکاکینك مرادی کندی مذهبی اوزره عهده حمل اولنوبده حسنهٔ مطلقه ذهنده معهود وحاضر منزلهسنه تنزیل اولنهرق حتی که حسنهٔ مطلقهیه فرط احتیاجلرندن وبینلرنده کثرت دورانندن ناشی کأن حسنهٔ مطلقه نصب اعینلری اولمشدر وحق بلاغتی اقضی اولمسی بومعنایه حصول اشارتدن ایچوندر دینلمکسه بومعنا بعینه سکاکینك کندی مذهبی اوزره تعریف جنسدر بوصورتده بومعناجه تعریف عهدی جنسه مقابل قلمسی صحیح اولماز ٭ واشبوشق ثانیده ذکر اولنان شیله شارح مفتاحك تعریف عهد حق بلاغتی اقضی در اما معنی زیرا تعریف عهد قوم موسانك سوء معاملهسی اوزره ادلدر زیرا حسنه یعنی خصب ورخاینلرنده کثرت دوراندن ناشی معهود وحاضر منزلهسنده اولوب وتعریف عهدده انلر اشبوعظایم حسنات ایله اختصاصه احقا اولدقلرینی ادعا ایدوب نعم مذکوره اوزره شکر الهیدن ابا ایدن طائفه اولملری جهتیله طائفهٔ مرقومه اعتقاد جهتندن اقبح ناس ومعامله حیثیتدن اسوء عباد اولدقلرینه دلالت اولهرق تعریف جنس بودلالتی مستلزم دکلدر زیرا استحقاق قلیلی دعوی استحقاق کثیری دعوی کبی اولمیوب بعضا دعوای استحقاق قلیل تسلیم اولنهرق دعوای کثیر تسلیم اولنمز کذلك نعم قلیله اوزره شکرك ترکی نعم کثیره اوزره ترکی کبی اولمیوب زیرا بعضا اول معذور اولهرق معذرت ثانیه مهجور اولور واما لفظا زیرا حسنهٔ معهودهیه حملی تقدیرده واقعه وموجوده اولهرق اذا وجاء لفظلرینه توافق ایدر لکن جنس بونك خلافندهدر اولوب زیرا جنس اولدیغی حیثیتدن لازم الوقوع دکلدر دیو استدلالی رهین بطلاندر شونکله برابر که طائفهٔ مرقومه جنس حسنهیه اختصاص واستحقاقلرینی ادعا ایتدکاری صورتده جنسده معهود دخول اولی ایله داخل اولهرق جنس اوزره ترك شکردن معهود وغیر معهود اوزره شکرك ترکی لازم کلور بوصورتده اسوء ناس اولملری تحقق ایدر وهمده جنس حسنهنك وقوعی انجق افرادنك وقوعندن عباره اولوب اما جنس اولدیغی حیثیتدن وقوعی ممتنع اولمسیله بوصورتده اذانك دخولی ممتنع اولهرق مرجوح اولهمز وحسنه حسنهٔ واقعهیه حمل اولنهدیغی صورتده مقدر ومفروض اولدیغی وجهله مراد مطلق حسنه اولمز وبو تقدیرجه بعضلرك عهده حملی حق بلاغتی اقضی اولدیغی تعلیلده عهده حملی انکاردن ابعد والزامده ادخلدر زیرا حاضر ومعهوده اشارت اولهرق انکاری ممکن دکلدر دیو قوللرینك فسادی دخی ظاهر اولور الحاصل حسنه ایله مراد حسنهٔ معهوده اولمسیله حکم ایتمك حسنه ایله مراد حسنهٔ مطلقه اولمسیله قوله منافیدر لکن جواب ویرلمك ممکندرکه حسنهنك

معهوده اولمقلغی حصهٔ معین حسنهدن عباره اولمسیدرکه خصب ورخادن عبارهدر ومطلقه اولمقلغنك معناسی بونکله مراد من غیرتعیین بعض مطلق خصب ورخا اولمسیدر وبوجواب ایله عهده حملی حق بلاغتی اقضی اولمقده ذکر اولنان کلامك صحتی ظاهر اولور قال رحمه الله (والسیئة نادرة بالنسبة الیها ولهذا نکرت) ونظم مذکورده جانب سیئهده ان کلمهسیله لفظ مضارع اتیانی حسنهٔ مطلقهیه نسبتله سیئه نادرة الوقوع اولدیغیچوندر وبوسببدن ایچون تنکیر تقلیله دلالت ایتمك اوزره ٠سیئة٠ لفظی نکره اولهرق ایراد بیورلمشدر اکر سؤال اولنورسه که ﴿فاذا مس الناس ضر دعانا﴾ نظم جلیلنده منکر و ﴿واذا مسه الشر فذو دعاء عریض﴾ قول شریفنده معرف اولهرق سیئهده اذا ولفظ ماضی استعمال بیورلمش اولمسیله وجهی ندر جوابنده دیرزکه چونکه نظم اولده لفظ مس معنای قلتدن منبئ اولوب ضردن مراد ضر قلیل اولدیغی مستبان اولمسنه ولفظ ضر منکر اولوب تنکیر ایسه تقلیلی افاده ایتمسنه وحقدن بعید ومرتکب ضلالات اولان انسانك انحاق جمیع ضره استحقاقنه نظرا بومثللو انسانی ضر یسیر کمقدر مس ایتمسنده حق اولان حکم مقطوعده بولنمق اولدیغنه تنبیه ایچون اذا ولفظ ماضی اتیان بیورلمشدر واما نظم ثانیده چونکه ٠مسه٠ لفظ شریفنده اولان ضمیر ﴿واذا انعمنا علی الانسان اعرض ونأی بجانبه﴾ قول شریفنده مداول علیه اولان انسان معرض ومتکبره راجعدر زیرا مرجع ضمیر ظاهرا مطلق انسان ایسهده لکن مقتضای بلاغت ٠اعرض ونأی بجانبه٠ جزاسنك دلالت ایلدیکی انسان مقیده عائد اولمسیدر بوجهتدن ناشی لفظ اذا وماضی ایرادیله بویله انسانك شر ایله ابتلاسی مقطوع به اولمق واجب اولدیغنه تنبیه بیورلمشدر ٠اعرض ونأی بجانبه٠ نظم جلیلنك مفهومی ٠اعرض عن الشکر وذهب بنفسه٠ اولوب یعنی شکردن اعراض ونفسنی تکبرا وتعظما سائر ناس رتبهسندن ابعاد ایلدی دیمکدر لفظ ٠جانب٠ مقحم اولوب مراد نفسیدر نته کیم ٠کتبت الی جانب فلان٠ دنیلوب فلانك نفسنه وذاتنه دیمك معناسی مراد اولنور قال رحمه الله (وقد یستعمل ان فی مقام الجزم تجاهلا) وبعضا مقامك تجاهل اقتضا ایتمسندن ناشی مجزوم الوقوع اولان شرطك کیفیت مجزومیتندن تجاهل قصد اولنمق نکتهسنه مبنی خلاف اصل اولهرق ٠ان٠ ایله ایراد اولنور مثلا عبده سیدنك دارده اولوب اولمدیغندن سؤال اولنهرق ٠هل سیدك فی الدار٠ دینلدکده دارده اولدیغی معلومی ایکن شاید سیدی اخبارندن منفعل اولمسی احتمالندن خوف ایله تجاهل ایدرك ٠ان کان فیها اخبرك٠ یعنی اکر دارده ایسه اخبار ایدهجکنی اتیان ایلر وکذلك لیل استطاله اولندیغی حینده تولهٔ وتضجر وقلق وتحسردن ناشی ٠ان تطلع الصبح وتنقضی اللیل افعل کذا٠ یعنی اکر صبح طلوع ایدر وبوکیجه منقضی اولورسه شو فعلی ایشلرم دیرسن حالبوکه طلوع صبح وانقضاء لیل مجزوم وامثالی بونلره قیاس ایله معلومدر قال رحمه الله (اولعدم جزم المخاطب کقولك لمن یکذبك ان صدقت فاذا تفعل اوتنزیله منزلة الجاهل به لمخالفته مقتضی العلم) یاخود وقوع ویالاوقوع شرطه جزم مخاطب اولمدیغی ایچون انك طریق اعتبار واعتقادنه سلوك ایله تجاهل اولنور مثلا برکلام صادقده متکلمك کذبنی تجویز ایله متردد اولان کسهیه ٠ان صدقت فاذا تفعل٠ یعنی اکر بن صادق اولورسهم نه ایشلرسن دینور حالبوکه متکلمك صدقی کندی عندنده مجزوم اولهرق نفسنجه جای تردد دکلدر ویاخود مخاطب وقوع شرطه عالم ایسهده مقتضای علمی اوزره عامل اولمدیغندن جاهل منزلهسنه تنزیل اولنور مثلا والدنه اذا وازدرا ایدن کسهیه ٠ان کان اباك فلا تؤذه٠ یعنی اکر بوذات پدرك ایسه اذا ایتمه دینور زیرا اشارت اولنان ذاتك کندی والدی اولدیغی معلوم مخاطب ایسهده لکن مقتضای علمی رعایت وعدم اذا ایکن خلاف حرکته مبنی کأن والدی اولدیغنه جهلی منزلهسنه تنزیل اولنهرق ان ایله ایراد اولنور قال رحمه الله (اوالتوبیخ وتصویر ان المقام لاشتماله علی مایقلع الشرط عن اصله لایصلح الا لفرضه کما یفرض المحال نحو ٭ افنضرب عنکم الذکر صفحا ان کنتم قوما مسرفین ٭ فیمن قرأ ان بالکسر) ویاخود مقام جزمده ان کلمهسنك استعمالی مخاطبی وقوع شرط اوزرینه

توبیخ وتعییر ومقام شرطی اصلندن قلع وازاله ایده‌جك دلائلی مشتمل اولدیغندن اوشرطه مقامك صلاحیتی انجق وجود شرطی فرض محال کبی فرض ایله اوله‌بیله‌جکنی تصویر ایچون اولور یعنی تبکیت والزام امثالی غرضندناشی محال اولان برشیئك فرض وجودیله ان کلمه‌سنك استعمالی کثیر وشایع اولدیغی کبی وجود شرط مجزوم اولوب لکن خلافنده دال اولان شیلره مقامك اشتمالی سببیله محال کبی فرض وتقدیر اولنان مقامده دخی استعمال اولنور نته‌کیم · افنضرب عنکم الذکرا لخ · نظم جلیلی ان کسر ایله اولدیغی قرائته کوره بوقبیلدندر ستیر اولمیه که · اولم یسیروا فی الارض وافنضرب عنکم الذکر · واثم اذا ما وقع امثالی و · او · و · فا · و · ثم · ایله عطف اولنان جمله‌لرده واقع همزهٔ استفهام سیبویه وجمهور نحات عندنده جملهٔ معطوفه‌دن اولوب تصدرده اصالتنه تنبیهًا عاطف اوزرینه تقدم و · فاین تذهبون · و · فانی یؤفکون · و · فهل یهلك الاالقوم الفاسقون · امثالی سائر ادات استفهام حرف عطفدن تأخر ایدر وقیاس اولانده بودر لکن زمخشری وتابعلری بوقوله مخالفت ایدوب همزه صورت مذکوره‌ده موضع اصلیسنده اولوب جمله همزه ایله عاطف بیننده اولان جملهٔ مقدره‌یه معطوفه‌در دیدیلر بناء علیه شارح مرحوم نظم مذکورده اشبو مذهب زمخشری‌یه اشارت وجزالت معنایه رعایةً له · اأهملکم فنضرب عنکم · تقدیر ایلمشدر · نضرب · نصرف وزنل معناسنه‌در · ذکر · دن مراد قرآن کریم وحاوی اولدیغی امر ونهی ووعد ووعیددر · صفح · اعراض معناسنه اولوب هرنقدر لفظنك غیری ایسه ده معنًا اتحادلری حسبیله نضرب فعلندن مفعول مطلق ویاخود · افنضرب اعتبارا لاعراضکم · تقدیرنده اوله‌رق مفعول له‌در ویاخود اسم فاعل معناسنه حال اوله‌رق · حال کونکم معرضین · مفهومنده‌در مسرفیندن مراد مشرکیندر اشته بونظم جلیلده مخاطبینك مشرکین اولدقلری مجزوم ایسه‌ده اشراك اوزره انلری توبیخ وتعییر قصد اولندیغنه وعاقلدن صدور اشراك اصلا لایق اولمدیغنه دال اولان آیات اوزرینه مقامك اشتمالی حسبیله انلرك زی ذوی العقولده بولندقلری حالده مشرکین اولملری بحسب مقتضی المقام ادعاء محال منزله‌سنده اوله‌رق حقلرنده مسرفین تعبیری مجرد فرض محالات کبی فرض وتقدیر طریقیله اولمق اقتضا ایدر دیو تصویر قلندیغنه مبنی · ان · کلمه‌سیله اتیان اولنه‌رق ﴿ ان کنتم قومًا مسرفین ﴾ بیورلمشدر اکر سؤال اولنورسه که ﴿ لوسمعوا ما استجابوا لکم ﴾ قول شریفنده تبکیت والزام ایچون سماع اصنام فرض اولندرق لو ایله اتیان اولندیغی کبی فرض محالاتده لایق اولان · لو · لفظی اولوب · ان · کلمه‌سی دکلدر زیرا ان کلمه‌سنده ذکری مرور ایتدیکی اوزره وقوع ولاوقوع شرطه عدم جزم شرط اولوب لاوقوع محال ایسه مقطوع به‌در بوسببدنناشی · ان طار الانسان کان کذا · دینلیوب · لوطار · دینلور جوابنده دیرزکه فرض محال اجرا اولنان مقامده تبکیت والزام مخاطب قصدیله مساهله وارخاء عنان طریقی اوزره محال مفروض عدمیله قطع وجزم اولنمیان شی منزله‌سنه تنزیل اولنوب بوطریق ایله ان کلمه‌سنك استعمالی منضح اولور نته‌کیم صاحب کشاف ﴿ فان آمنوا بمثل ما آمنتم به فقداهتدوا ﴾ نظم جلیلی باب تبکیتدن اولوب زیرا دین حق واحد اوله‌رق مثلی بولنه‌میه‌جغی حالده علی سبیل الفرض والتقدیر کلمهٔ شك ایله اتیان اولنوب اکر صحت وسدادده دینکزه مساوی اوله‌رق بردین آخر تحصیل ایدرلر ایسه اووقت فائز هدایت اولورلر دیمك مفهومنده اولدیغنی و ﴿ ان کان هذا هوالحق من عندك فامطر علینا حجارة ﴾ قول شریفنك مفهوم جلیلی ان کان حقا فعاقبنا علی انکاره اوله‌رق مراد حقیتنی نفی اولوب وحق اولمقلغنك بطلانی اعتقاد ایله برابر عذابی انك حقیتنه تعلیق ایتمك تعلیق بالمحال ایدوکنی ذکر ایلمشدر ﴿ قل ان کان للرحمن ولد فانا اول العابدین ﴾ قول شریفی دخی بوقبیلدن اولوب مفهوم شریفی اکرچه ذات باری تعالی ایچون حاشا ولد اولمق برهان یقینی وجت واضحه ایله صحیح وثابت اولسه والدنه تعظیمًا اولادملوکه عرض احترام اولندیغی کبی انکچون تعظیم وحرمت وانقیاد واطاعتده سزك اول واسبقکز بن اولوردم دیو طرف

رسالتپناهیدن کفار تبهکاره توجیه وجههٔ خطاب عتاب بیورلمسیله امردر · تعالی ذاته عن الوالد والمولود علوا کبیرا · مصنف رحمه اللهك نظم مذکور ایله تمثیلی · فیمن قرأ ان بالکسر · قولیله تقییدی فتح قرائتنه کوره بتقدیر اللام ما تقدم ایچون تعلیل اولوب مانحن فیه‌مزدن اولمدیغنه اشارتدر قال رحمه الله (اوتغلیب غیر المتصف به علی المتصف) ویاخود مقام جزمده ان لفظنك اتیانی شرط ایله متصف اولمیانلری متصف اولنلر اوزرینه تغلیب ایچون اولور مثلا بر مجلسده حاضر اولان اشخاصدن بعضیلرینه نسبتله قیام قطعی الحصول اولوب دیکر بعضیلرینه نسبتله غیر قطعی ومجهول اولسه اشبو قیام وعدم قیاملرینه قطع وجزم اولنمیانلرینی کسندولریچون قطعیًا قیام حاصل اولنلر اوزرینه تغلیب ایله · ان قمتم کان کذا · دیرسین قال رحمه الله (وقوله تعالی * وان کنتم فی ریب مما نزلنا علی عبدنا * یحتملهما) واشبو نظم جلیلده خطاب مرتابین ایله اولدیغی حالده ان لفظیله اتیان اولنمسی ذکر اولنان تعییر وتصویر ویاخود تغلیب نکته‌لرینك ایکیسنه دخی محتملدر وجه اوله حمل اولندیغی صورتده مخاطبینی قرآن کریم منزل من عندالله اولمسنده ارتیابلرندنناشی توبیخ وتعییر ومقام قرآن کریمك منزل من عند الله اولدیغنه دلالتله ارتیابی کلیًا قلع وازاله ایدن آیات بیناتی مشتمل اولمسیله مخاطبین ایچون اثبات ارتیاب بطریق الفرض والتقدیر اولمق صورتندن غیریسی لایق اولمیه‌جغی تصویر ایچون اولمش اولور ووجه ثانی‌یه حمل اولندیغی حالده مخاطبیندن غیرمرتابین مرتابین اوزرینه تغلیب اولنمش اولور زیرا مخاطبینده حقی عارف وعدم ارتیابه جازم وواقف اولوب مجرد عنادا واستکبارا سالك وتیرهٔ انکار اولنلر داخل اولمسیله کان جمله‌سی غیرمرتابین حکمنده عد اولنور خفی اولمیه که توبیخ وتصویر مسئله‌سنده یعنی بومقالك قبیلنده ایراد اولنان اشکال بومقامده دخی واردر زیرا فرض محال صورتنده محالك لاوقوعی مقطوع اولوب ان کلمه‌سنده ایسه وقوع ولاوقوع شرطه عدم جزم شرط اولمسندن طولایی فرض محالده ان کلمه‌سنك استعمالی مورد اعتراض اولدیغی کبی اشبو تغلیب غیرالمرتابین علی المرتابینده دخی عدم شرط یعنی تغلیب اولنان غیرمرتابیندن عدم وقوع ارتیاب مقطوع به اولمسیله ان کلمه‌سنك استعمالی صحیح اوله‌مز وآنفًا ذکر اولندیغی اوزره تبکیت مخاطب قصدیله مساهله وارخای عنان ایچون محالی عدمیله جزم وقطع اولنمیان شی منزله‌سنه تنزیل ایتمك صورتنه حمل ایله جواب اعطاسی اشبو تغلیب صورتنده جریان ایتمز وبوندن معرض جوابده شرط انجق استقبالده ارتیابك وقوعی اولوب بوایسه وجود وعدمی محتمل اولمسیله عدم شرط مقطوع به اولمش اولماز دینله‌مز زیرا معنی مستقبلده حدوث ارتیاب اوزرینه اولدیغی وبومعنایه جمله تحدی منافی اولدیغی ظاهردر وبووجهله معنی مستقبلده حدوث اوزرینه اولمدیغندن ایچون کوفیون بومقامده ان اذ معناسنه‌در دیو زعم ایلدیلر وامام مبرد وزجاج ان لفظی کان‌یی معنای استقباله قلب ایتمز دیو نص وجزم ایتدیلر ونحاتدن اکثریسی ذکر ایلدیلرکه ان کلمه‌سیله معنای ماضینك ابقاسی مراد اولندقده شرط کان لفظی قلنور ﴿ ان کنت قلته فقد علمته ﴾ و ﴿ ان کان قمیصه قد من قبل ﴾ قول شریفلرنده اولدیغی کبی وبووجهله معنای ماضینك قصد ابقاسنده شرط کان قلنمسنك سببی کان لفظنك مضیه تمحض واختصاصی جهتیله ماضی‌یه قوت دلالتیدر زیرا کان‌نك مدلولی اولان حدث مطلق کان‌نك خبرندن مستفاد اولمسیله کاندن انجق زمان ماضی استفاده اولنور وبوندن ایچون صاحب کشاف ﴿ واما ینسینك الشیطان فلا تقعد بعدالذکری ﴾ نظم جلیلنده مراد · وان کان الشیطان ینسینك قبل النهی قبح مجالسة المستهزئین لانه مما ینکره العقول فلا تقعد بعد ان ذکرناك قبحها · اولمقلغك جوازنی ذکر ایدوب شرطی ماضی قلمق مراد ایلمسیله معنای منفی مستقیم اولمسیچون کان تقدیر ایلمشدر ونظم مذکورك معنای مزبوره حملی حسن وقبحك عقلی اولمسنی اختیاره مبنی اولوب ومستهزئین ایله نهی مجالست ﴿ فاعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث

غيره ﴾ قول شريفنده واقع اولمشدر واكر ديكر جواب اوله رق دينلورسه كه مخاطبيندن بعضيلرى
قطعياً مرتاب وبعضيلرى قطعياً غير مرتاب اولديسه جمله سى ارتياب وعدم ارتيابلرى غير مقطوع
حكمنده قلنمشدر جوابنده ديرزكه بودخى ان كلمه سنك بومقامده استعمالى ايچون نكتهٔ اخرى اولوب
تغليبدن دكلدر وبواشكالدن محيص ومخلص انجق قطعياً مرتابين اوزرينه قطعياً غير مرتابينى
تغليب معناسنه حمل ايله حاصل اوله بيلور وقطعياً غير مرتابيندن مراد كندولرندن ارتياب وعدم
ارتياب تجويز اولنوب ارتيابلريله جزم وقطع اولنه ميانلردر حاصلى مشكوك الارتياب اولنلرى
مقطوع الارتياب اولنلر اوزرينه تغليبدر بوصورتده كلام · اولتغليب غير المقطوع باتصافه بالشرط
على المقطوع به · معناسنده اوله رق يعنى مقام جزمده ان كلمه سنك اتيانى مفهوم شرط اولان مثلا
مرتابين اولمقله اتصافلرى مقطوع ومجزوم اولميانلرى اتصافلرى مقطوع به اولنلر اوزرينه تغليب
ايچوندر ديمك اولور نته كيم ان قمتم كان كذا مثال سابقنده بوصورته اشارت سبقت ايلمشدر قال رحمه الله

(والتغليب يجرى فى فنون كثيرة كقوله تعالى * وكانت من القانتين * وقوله تعالى * بل انتم قوم
تجهلون * ومنه ابوان ونحوه) وتغليب فنون كثيره ده جريان ايدر · فنون · انواع واساليب
معناسنه اولوب تغليبك كثير الانواع ومتنوع الاساليب اولديغى بياندر برنوعى ذكورى اناثه تغليب اولوب
بونك طريقى ذكور واناث بيننده مشتركة المعنى اولان برصفتك يالكز ذكور اوزره اجرا اولنسان طريق
ايله ذكور واناث اوزرينه اجراسيدر حضرت مريم رضى الله عنها حقنده وارد اولان ﴿ وكانت
من القانتين ﴾ نظم جليلنده اولديغى كبى زيرا · قانتين · مطيعين معناسنه اولوب اشبو صفت قنوت اوصاف
ذكور واناثدن اولمسيله حضرت مريم بحكم التغليب ذكور قانتيندن عد اولنمشدر حالبوكه قياس اولان
· من القانتات · اولمسيدر · من · لفظى تبعيض ايچون اوليوب بلكه ابتداء غايته حمل اولنه رق · وكانت
ناشئة من القوم القانتين · مفهومنده اولمسيده محتملدر زيرا حضرت مريم حضرت موسى عليه السلامك
برادرلرى حضرت هارون عليه السلام اعقابندندر بوصورتده تغليب قبيلندن اولماز لكن مراد
حضرت مريم رضى الله عنهايى من جهة الحسب توصيف اولوب من جهة النسب توصيف اولمامسيله
وجه اول وجيهدر زيرا غرض ﴿ ومريم ابنة عمران التى احصنت فرجها فنفخنا فيه من روحنا
وصدقت بكلمات ربها وكتبه وكانت من القانتين ﴾ نظم شريفندن مستبان اولديغى وجهله حضرت
مريم رضى الله عنهانك شرايع وكتب الهيه يى تصديق ايدوب ومطيعيندن اولمسيله باعتبار الحسب
مدحى اولوب باعتبار النسب دكلدر وتغليبدن براسلوبده جانب معنايى جانب لفظه تغليبدر نته كيم
نظم جليلده تاء خطاب ايله قرائت اولنديغى اوزره ﴿ بل انتم قوم تجهلون ﴾ قول شريفنده واقع
اولمشدر زيرا · تجهلون · لفظنده ضمير قومه عائد اولوب ولفظ قوم اسم مظهر اولديغى جهتله لفظ
غائب اوله رق قياس اولان ياء غيبتله يجهلون اولمسيدر لكن قوم معناده مخاطبيندن عباره اوله رق
بسبب الحمل مخاطبين ايله متحد اولديغندن وخطاب من جهة الاصاله غيبتدن ارسخ واقوى بولنديغندن
جانب خطاب جانب غيبته تغليب اولنمشدر وتغليبدن براسلوبده مثلا پدر ومادره · ابوين · ومثلا
حضرت ابى بكر وعمر رضى الله عنهمايه · عمرين · وشمس وقمره · قمرين · وجناب حسن وحسين
رضى الله عنهمايه · حسنين اطلاقى وسائر بونلرك نظائرى كبى متصاحبين وياخود متشابهيندن برينك
آخرى اوزرينه اطلاق اولنمسيدر وبونك طريقى اسمده آخر اول ايچون متفق قلنوب بعده او اسم
تثنيه اولنه رق ايكيسى قصد اولنمسيدر يعنى مثلا · قمر · اسمنده شمس قمر ايله متفق قلندقدنصكره اداة
تثنيه علاوه سيله · قمرين · دينلوب شمس وقمردن ايكيسى مراد اولنور وبوتغليبده لايق اولان
اسميندن قنغيسى آخردن اخف اولورسه او اسمك تغليب اولنمسيدر زيرا تغليبدن مراد تخفيف
اولديغى جهتله خفتده ابلغ اولان اختيار اولنور مكركه احد لفظين مذكر اولورسه بوصورتده مذكر
مؤنث اوزرينه تغليب اولنمق ايجاب ايدر · قمرين · كبى زيرا لفظ قمرين تحرك وسطى جهتله شمسيندن
اثقل ايسه ده لفظ شمس مؤنث سماعى وقمر مذكر اولديغنه مبنى تغليب ايچون لفظ قمر اختيار اولنمشدر

وابوين وقمرين تغليبك بوقسمندن اولوب · وكانت من القانتين · قسمندن اولديغى غير خفيدر زيرا ام
ايله والد وشمس ايله قمر بينلرنده مشترك اولان بروصف يالكز ذكور اوزره اجرا طريقيله ايكيسى
اوزرينه اجرا اولنه رق احدهما آخر اوزرينه تغليب اولنميوب بلكه بونلرده اولان تغليب احدهما
اسمده آخر ايچون متفق قلنه رق بعده اداة تثنيه ادخاليله ايكيسنه اطلاق صورتيله در اكر سؤال
اولنورسه كه مثناده يالكز اتفاق لفظى كفايت ايتميوب بلكه معناده دخى اتفاقلرى لازمدر انكيچون
زيدنى · المسميين بزيد · ايله تأويل ايدوب · تسميه بزيد · معناسنده اتحادلرى اعتبار اولنمشدر بوصورتده · قرأن ·
لفظى طهرين ويا حيضينه اطلاق اولنوب طهر وحيضك ايكيسنه اطلاق اولنمز جوابنده ديرزكه
اشبو اتفاق معنوى يى اشتراط مختلف فيه اولوب اندلسى عين شمس وعين ميزانه · عينان · اطلاقنى
روايت ايلمشدر بوجهتله علماء معانيه نون تثنيه وجمعده اتفاق لفظى يى اعتبار ايدوب عندلرنده اتفاق
معنى معتبر دكلدر تسليم ايدلمكه تثنيه وجمعده اتفاق معنى دخى معتبر اولسون لكن بو اعتبار حقيقت
اولديغى صورتده اولمسيله · ابوان · مثللرى مجاز اولمش اولسون وباب تغليبك جميعسى مجاز اولوب
زيرا تغليب اولنان لفظ ماوضع لهنده مستعمل دكلدر كورولمزميكه لفظ · قانتين · هيئتى اعتباريله
وصف قنوت ايله موصوفين اولان ذكوره موضوع اوله رق ذكور واناثه اطلاقى ما وضع لهنك
غيرى يه اطلاق اولوب جميع امثلهٔ سابقه وآتيه بوكا مقيسدر الحاصل تغليب اولنان لفظك ماوضع
لهنده مستعمل اولمديغى قطعياً معلوم اولوب وبو استعمال البته برعلاقه ايچون اولور والاخطا اولمق
لازمكلور وعلاقه اولديغى كبى هرنقدر خصوصيت علاقه معلوم دكلسه ده مجازيتى تحقق ايدر وبو
كلام شارح مرحومك شرح مفتاحده مجازيت تغليبك وبونده اولان علاقه نك ومجازك قنقى نوعندن
اولديغنك حوالئ بياننده اسلافدن بركسه نك دورانى مشاهد اولمه مدم ديو ايراد ايلديكى مقالك
حاصليدر وصورتغليبدن برسيده برجنس كثير الافرادى ديكر جنسدن جنس مذكور بيننده
مغمور ومغلوب اولان برفرد اوزرينه تغليبدركه طريقى جنس مذكورك اسمنى مجموع افراد جنس
ايله فرد مذكورك جميعسى اوزرينه اطلاقدن عبارهدر نته كيم ﴿ واذ قلنا للملئكة اسجدوا لادم
فسجدوا الا ابليس ﴾ قول شريفنده ابليس طائفهٔ جندن اوله رق افراد ملئكه دن اولمديغى
حالده بين الملئكه يالكز فرد واحد مغمور اولمسيله ملئكه دن عد اولنمشدر وصورتغليبدن
برسى افراد جنسدن اكثرى اقل اوزرينه تغليب اولوب طريقى اكثرافراده مختص اولان وصفك
مجموع افراده نسبت اولنمسندن عبارهدر نته كيم نظم جليلده بطريق الحكايه وارد اولان ﴿ لنخرجنك
يا شعيب والذين آمنوا معك من قريتنا اولتعودن فى ملتنا ﴾ قول شريفنده بحكم التغليب حضرت
شعيب عليه السلام ملت قائلينه عود ورجوعده ادخال اولنمشدر حالبوكه حضرت شعيب اصلا
ملتلرينه داخل اولمامشدركه حتى ينه رجوع ايتسون زيرا ملت قائلين كفر اولوب انبيا عليهم السلام
ايسه بعثتدن مقدم ومؤخر معصوم اولدقلرى متفق عليهدر وقبل الايمان انلرك ملتلرندن اولان
حضرت شعيب عليه السلامه ايمان ايدنلر اولوب خطابده حضرت شعيب اوزرينه تغليب ايدلمشلردر
وصورتغليبدن برسى متكلمك مخاطب ويا غائب اوزرينه تغليبيدر · انا وانت · فعلنا · و · انا وزيد
ضربنا · كبى زيرا · ضربنا · و · فعلنا · مثنى ومجموع متكلم ايچون موضوع اوله رق آحادندن هربرسى
متكلم اعتبار اولنمق لازم اولمسيله متكلم اولده مخاطب وثانيده غائب اوزرينه تغليب اولنمشدر
وصيغهٔ مذكوره متكلم مع الغيره موضوعدر قوللرينك معناسى متكلم اعتبار اولنسان غير ايله برابر
متكلم ايچوندر ديمك اولوب بوقسمه مطلقا غير ديمك دكلدر وصورتغليبدن برسى مخاطبى غائب
اوزرينه تغليبدر · انت وزيد فعلتما · و · انت وقوم فعلتم · كبى نته كيم ﴿ وماربك بغافل عما
تعملون ﴾ قول شريفى دخى تاء خطاب ايله قرائته كوره بوقبيلدن اولوب · وماربك · لفظيله
خطاب نبى عليه السلامه اولديغى حالده · عما تعملون · لفظنده كافهٔ مكلفين ايله سائره يه تغليب
بيورلمشدر كه معنى · تعمل انت يا محمد وجميع من سواك من المكلفين وغيرهم · ديمكدر ومن غير اعتبار التغليب

نبی علیه السلامدن غیریسنه اعتبار خطاب جائز اوله مز زیرا کلام واحده عطف ویاخود
تثنیه ویاخود جمعسز ایکی ویاخود دا کثره خطاب اولنمق متعذر · ومار بك · قول شریفی ایسه
واحد ایچون اوله رق نبی علیه السلامدن ماعدایه خطاب صالح اوله مز و ﴿ فمن تبعك منهم فان
جهنم جزاؤکم ﴾ قول شریفی دخی بوقبیلدن اولوب · فان جهنم جزائك وجزائهم · دیمکدر خطاب
شیطانه اولوب منهمدن مراد ناسدر و ﴿ یاایها الناس اعبدوا ربکم الذی خلقکم والذین من قبلکم
لعلکم تتقون ﴾ نظم جلیلی دخی بوقبیلدن اوله رق لعلکم قولیله خطاب · یاایها الناس اعبدوا
ربکم · قولنده اولان مخاطبین ایله و · من قبلکم · لفظ غیبتیله ذکر اولنانلره شاملدر زیرا · لعلکم ·
خلقکم لفظنه متعلق اولوب · اعبدوا · یه متعلق دکلدر که حتی ناس مخاطبینه مختص اولسون زیرا
· اعبدوا العلکم تتقون · قولمزده برمعنی یوقدز   وصور تغلیبدن بریسی عقلا یی غیریسی
اوزرینه تغلیب اولوب طریق عقلایه مختص اولان لفظی عقلا وغیریسندن جمیعسنه اطلاقدر
مثلا · خلق الله الناس والانعام ورزقهم · دینلور زیرا · هم · لفظی عقلایه مختص اولوب حالبوکه
بطریق التغلیب ناس وانعامه راجعدر   وبعضا لفظ واحده مخاطبی غائب اوزرینه تغلیب ایله
برابر عقلایی غیریسی اوزرینه تغلیب صورتینی اجتماع ایدر نته کیم نظم جلیلده ﴿ جعل لکم
من انفسکم ازواجا ومن الانعام ازواجا یذرؤکم فیه ﴾ قول شریفنده واقع اولمشدر مفهوم
شریفی · خلق لکم ایها الناس من انفسکم ای من جنسکم ذکورا واناثا وخلق للانعام ایضا
من انفسها ذکورا واناثا یبثکم ویکثرکم ایها الناس والانعام فی هذا التدبیر والجعل لمافیه من التمکن
من التوالد والتناسل فهو کالمعدن والمنبع للبث والتکثیر · یعنی ای معشر بشر جناب حق سزك
جنسکزدن ذکور واناث خلق ایدوب وکذلك انعام ایچون دخی جنسلرندن ذکور واناث خلق
بیورمشدر که بوجعل وتدبیرده ایها الناس والانعام سزلری بث وتکثیر ایدر زیرا بوجعل وتدبیرده
توالد وتناسله تمکن اولوب بث وتکثیره معدن ومنبع کبیدر مفادنده اولوب   امدی مخاطبی غائب
اوزرینه تغلیب طریقیله · یاایها الناس · خطاب شریفنده مظهر اولان ناس ایله اسم ظاهر لفظ
غیبتیله مذکور اولان انعامه شامل اوله رق · یذرؤکم · خطابی توجیه بیورلمشدر   والناس ایله
انعامك جمیعسنی بطریق الخطاب ذکر ایتمك صحیح اولمز زیرا انعام غائبلردر   ونظم مذکورده
عقلایی غیریسی اوزرینه تغلیب اولمسی زیرا ناس وانعامدن جمیعسنه عقلایه مختص اولان · کم ·
لفظیله خطاب اولنمق طریق تغلیبك غیری صورتله صحیح اولمز اشته بو بیان ایله · کم · لفظنده
ایکی تغلیب موجود اولدیغی تحقق ایدوب اکر تغلیب اولمسه قیاس اولان · یذراکم وایاها ·
بیورلمق لازمکلوردی کشاف ومفتاح وسائرلرنده بووجهله تحقیق وبیان اولنمشدر   لکن
برقائل ایچون دینلك واردر که · یذراکم · لفظنده اولان خطابی انعامه شامل قلمق تکلف اولوب
بوکا حاجت یوقدر زیرا غرض قدرت الهیه یی وناس اوزرنده اولان الطاف صمدانیه یی اظهار
اولمسیله خطاب ناسه اولوب معنای نظم جلیل · یکثرکم ایها الناس فی هذا التدبیر حیث مکنکم
من التناسل والتوالد وهیألکم من مصالحکم ماتحتاجون الیه فی ترتیب المعاش وتدبیر التوالد
والتناسل والانعام خلقها لکم فیها دفء ومنافع ومنها تأکلون وجعلها ازواجا تبقی ببقائکم
وتدوم بدوامکم · یعنی ایها الناس جناب باری سزی خلق ایدوب اجرا بیوردیغی تدبیرده سزی
تکثیر ایدر زیرا سزی تناسل وتوالده متمکن قیلوب وترتیب معاش وتدبیر توالد وتناسلده محتاج
اولدیغکز مصالحی تهیئه ایلدی وسزکچون بهائمی خلق ایلدیکه انده نما ومنافعکز واردر واندن اکل
وتعیش ایدرسکز وانلری ازواج قیلوب بقاکزله باقی ودوامکزله دائم اولورلر دیمکدر وبوصورتده
تقدیر کلام · وجعل لکم من الانعام ازواجا · اولوب وبوتقدیر قومك بیانی کبی · جعل للانعام من
انفسها ازواجا · تقدیرندن انسبدر زیرا بوصورتده · من الانعام · قرینه معطوف اولوب ومعطوف
ومعطوف علیه بیننده کمال تناسب واردر   حاصلی · ومن الانعام · قولی · انفسکم · اوزرینه معطوف

اوله رق

اوله رق · یذرأکم · قولنده خطاب بالخاصه ناسه اولوب بوصورتده تغلیب قبیلندن اولمز
وصور تغلیبدن بریسی موجودی غیر موجود اوزرینه تغلیبدر مثلا بعض شی موجود اولوب
وبعض آخر مترقب الوجود اولسه جمیعسی موجود کبی عد اولنور نته کیم ﴿ والذین یؤمنون
بما انزل الیك ﴾ قول شریفنده هرنقدر نظم مذکورك حین نزولنده مجموع آیات قرآنیه هنوز
نازل اولمیوب بعضیسی منزل وبعضیسی غیر منزل ایسه ده مراد بطریق التغلیب باسره قرآن مبیندر
وصور تغلیبدن بریسی بروجه مخصوص ایله واقع اولان شیئی وجه آخر ایله واقع اولان شی اوزرینه تغلیبدر
﴿ ذلك بما قدمت ایدیکم ﴾ نظم جلیلنده اولدیغی کبی زیرا · ماقدمت ایدیکم · ایله مراد اعمال جوارح اولوب
اکثر اعماله ید ایله مزاوله ومباشرت اولندیغندن کأن جمیع اعمال ید ایله واقع اولمش کبی اتخاذ
اولنه رق بحکم التغلیب · ماقدمت ایدیکم · بیورلمشدر   قال رحمه الله   (ولکونهما لتعلیق امر
بغیره فی الاستقبال کان کل من جملتی کل فعلیة استقبالیة)   · لکونهما · قولی · کان کل · ایچون
تعلیل اولوب اول امرده حکم معلل اوله رق ثابت اولمق اوزره معلول اوزرینه تقدیم اولنمشدر
زیرا حکمك ابتدای امرده معلل ومبرهن اوله رق ثبوتی تقدیرده نفسده اولان استقراری علتك
مابعد حکمده ذکری صورتنده حاصل اولمز · لتعلیق امر · قولنده اولان · امر · دن مراد حصول
مضمون جزا و · غیر · دن مراد حصول مضمون شرطدر · فی الاستقبال · قولی حصول مضمون شرطدن
عباره اولدیغی جهتله غیره متعلق اوله رق · جعل حصول الجزاء مترتبا علی حصول الشرط
فی الاستقبال · معناسنه اولوب · تعلیق امر · قولنه تعلق غیر جائزدر زیرا تعلیق انجق زمان تکلمده
اولوب استقبالده دکلدر   کورمزمیسنکه · ان دخلت الدار فانت حر · قولکده حریتی زمان مستقبلده
داره دخول اوزرینه تعلیق ایدرسین   · کل من جملتی کل · قولندن مراد · ان · و · اذا · دن
هر برلرینك شرط وجزاسیدر یعنی · ان · و · اذا · کلمه لری مضمون جزانك حصولنی مضمون شرطك
استقبالده حصولنه تعلیق ایچون اولدقلری جهتله بونلردن هر برلرینك جملهٔ شرطیه وجزائیه لری
جملهٔ فعلیهٔ استقبالیه اولور زیرا شرطك استقبالده حصولی مفروض اولمسینه ثبوت ومضی ممتنعدر
بوجهتله جملهٔ اسمیه ویافعلیهٔ ماضویه اوله مز وکذلك جزانك حصولی شرطك مستقبلده
حصولنه معلق ومترتب اولمسیله جملهٔ اسمیه ویاماضویه اولدیغی تقدیرده حاصل وثابتك حصولنی
مستقبلده حاصل اوله جق شیئه تعلیق لازمکلوب بوایسه ممتنعدر   وستیر اولمیه که جزانك جملهٔ
طلبیه اولمسی جائزدر · ان جاءك زید فاکرمه · قولنده اولدیغی کبی زیرا طلبی مستقبلده حدوثه دال
اولدیغندن فعلیٔ استقبالی اولوب بوجهتله جزاء طلبینك برامر یعنی شرط اوزرینه ترتبی جائزدر
لکن شرط بونك خلافنده اولوب زیرا شرط استقبالده مفروض الصدق اوله رق بوایسه انشاده
متصور اولمامسیله طلبی اوله مز   قال رحمه الله   (ولا یخالف ذلك لفظا الا لنکتة)   وجملتین
مذکورتینك فعلیهٔ استقبالیه اولمسنه لفظك معنایه توفیق وتطبیق ومن غیر مقتضی مقتضای
ظاهره مخالفتدن احتراز وتوقی ایچون لفظا مخالفت اولنمیوب انجق لنکتة مخالفت اولنه بیلور   اکر
جملتیندن ایکیسی ویاخود احدهما اسمیه ویاماضویه اولورسه یعنی جملتیندن بریسی اسمیه ویافعلیهٔ
ماضویه ویاخود ایکیسیده فعلیهٔ ماضویه اوله رق وقوعبولور ایسه ینه معنی استقبال اوزره
اولدیغنه · لفظا · قولنده اشارت واردر حتی · ان اکرمتنی الان فقد اکرمتك امس · قولمزك ظاهر
معناسی اکر سن شمدی بکا اکرام ایلدکسه بنده سکا چنده اکرام ایلمشیدم دیمك ایسه ده لکن
معنای مستقبل ایله مأول اوله رق · ان تعتد باکرامك ایای الآن فاعتد باکرامی ایاك · یعنی اکر سن
الآن حقمده واقع اولان اکرامکه اعتبار وبونی مدار افتخار ایدرسن بن دخی سنك حقکده مسبوق
اولان اکرامه اعتداد واعتبار ایدرم دیمکدر وبومعنی · فاعتد · لفظی مختار سید شریف اولدیغی
اوزره صیغهٔ مضارع متکلم اولدیغی تقدیرده اولوب واما شارحك من غیر تأویل طلبینك جزا
وقوعی جائز اولمسی قولی اوزره صیغهٔ مذکوره صیغهٔ امر اولدیغی صورتده معنی بنم مسبوق

اولان اکرامه دخی اعتداد واعتبار ایله دیمك اولور   ونظم جلیلده ﴿ وان یکذبوك فقد کذبت
رسل من قبلك ﴾ قول شریفنك معناسی . فلا تحزن واصبر فقد کذبت رسل من قبلك . اولوب
یعنی حبیبم کفار خاکسارك سنی تکذیبلرندن محزون اولمه وصبر وتحمل ایله زیرا من جهة الزمان
سنی سبقت ایدن پیغمبران عظام دخی تکذیب اولندیلر دیمکدر   وینه نظم جلیلده ﴿ الا تنصروه
فقد نصره الله اذ اخرجه الذین کفروا ﴾ قول شریفنك معناسی . ان لا تنصروه ینصره من نصره
قبل ذلك . یعنی اکر انلر نصرت ایتزلر ایسه کفار تبهکارك حین اخراجلرنده نصرت ایدن
جناب باری نصرت ایدر دیمك اولوب جزا مقدر . ینصره . لفظیدر سائر امثالنی دخی
بونلره قیاس ایدرك مقامه مناسب اولان شیلری تقدیر اقتضا ایلر   وجزاء طلبی یی خبری ایله تأویل
وهمدر یعنی بعضیلرك طلبی جزا واقع اولمسی دخی لنکتة ظاهره مخالفت قبیلندن اولوب خبری ایله
مأولدر دیملری غلطدر زیرا جزا شرط کبی مفروض الصدق اولمیوب بلکه شرط اوزرینه مترتب
اولمسیله طلبی اولمسی جائزدر وفقط ذکری مرور ایلدیکی اوزره شرط مفروض الصدق اوله‌رق
بونك خلافیدر   لکن ستیر اولمیه که بعض کره . ان . لفظی ﴿ ان کنتم فی ریب مما نزلنا علی عبدنا ﴾
﴿ وان کنتم فی شك ﴾ قول شریفلرنده اولدیغی کبی فعل شرط . کان . کلمه‌سی اولورسه قیاس اوله‌رق
استقبالك غیریده استعمال اولنور نته کیم مصنفك . اوتغلیب غیر المتصف به . قولنده تفصیلی مرور
ایلدی   وکذلك . ان . لفظی . واو حال . ایله مجرد وصل وربط ایچون مقام تأکیدده اتیان اولنورسه ینه
معنای استقبالده اولمیوب وبو صورتده انکچون جزا دخی ذکر اولنمز . زید وان کثر ماله بخیل وعمرو
وان اعطی جاها لئیم . قوللرنده اولدیغی کبی   وکذلك . ان . لفظی . کان . ایله وقوعنك ومقام تأکیدك
غیریلرنده دخی قلیلا مستقبلك غیریده استعمال اولنور نته کیم ابی العلانك * فیا وطنی ان فاتنی بك سابق *
من الدهر فلینعم لساکنك البال * قولیله ینه شاعر مرقومك * وان ذهلت عما اجن صدورها * فقد
الهبت وجدا نفوس رجال * قولنده واقع اولمشدر زیرا بو ایکی بیتده دخی معنی مضی اوزرینه
اولوب استقبال اوزرینه اولمدیغی ظاهردر * بیت اولك مفهومی ای وطنم اکر بنی ایام سابقهٔ
دهر سنده سکون واقامتدن فوت ومهجور ایلدیسه سکنه‌دن خالی قالمیوب بال وحال ساکنانك
طیب وآسوده اولسون دیمکدر که همشهریلری حقنده آسایش ونعمده اولملریله دعادر زیرا . فلینعم .
لفظی جزایه دال اولوب لم تبق خالیا تقدیرنده‌در . فلینعم . فلیکن قلوب ساکنك طیبة واحوال مقیمك
جیدة مفهومنده اولوب . نعم الشیٔ نعومة . قولی کسر وضم ایله صار ناعما لینا معناسنه‌در وما بعد
بیت * وان استطع فی الحشر آتك زائرا * وهیهات لی یوم القیمة اشغال * اولوب مراد دهر ایله وطنم
بیننده حال حیاتده حائل اولدیسه اکر محشرده قدرتیاب اولورسه‌م زیارت ایدرم لکن عرصهٔ عرصاتده
دخی کثرت اهوال واشغالدن ناشی برمقتضای ﴿ لکل امرئ یومئذ شأن یغنیه ﴾ تیسر زیارت امر
بعیددر دیمکدر * ومفهوم بیت ثانی ناقه‌نك صدر ودرونی هرنقدر بنم وطن ایچون اولان شوق
مضمرمدن خالی وغافل ایسه ده بأس یوقدر زیرا وجد وشوق ایله حنین وفریادی نفوس رکبان رجالی
احراق ایلدی دیمکدر   وبعض کره . اذا . لفظی ماضی ایچون استعمال اولنور نته کیم ﴿ حتی اذا بلغ
بین السدین ﴾ و ﴿ حتی اذا ساوی بین الصدفین ﴾ و ﴿ حتی اذا جعله نارا ﴾ قول شریفلرنده
واقع اولمشدر . سدیندن . مراد ارمنیه وازربیجان جبلینی اولوب . صدفین . ارتفاع جبلین اولمق اوزره
تفسیر اولنمشدر   وبعضا استمرار ایچون اولور ﴿ واذا لقوا الذین آمنوا قالوا آمنا ﴾ قول
شریفنده استمراره محمولدر   قال رحمه الله   (کابراز غیر الحاصل فی معرض الحاصل لقوة
الاسباب اوکون ما هو للوقوع کالواقع)   . ان . و . اذا . لفظلرینك جملتینده اصل اولان لفظ
مستقبلدن عدوله نکته برشی غیر حاصلی معرض حاصلده ابراز ایتمك کیدر بوده بعضا برشیٔ
غیر حاصلك حصوللی ذیلنده اتخاذ اولنان اسبابك قوتندن ایچون اولور مثلا برشیئك اشترا سنه
شروع اولنوب متبایعین راضی ومبیع موجود اوله‌رق اسباب اشترا منعقد اولدیغی حینده

. ان اشترینا کان کذا . دیرسین مقتضای قیاس ایسه عقد اشترا حاصل اولمدیغندن . ان نشتر .
دینلمسیدر   . اوکون ماهو . قولی ایله مابعدنده . او . ایله عطف اولنانلرك جمله‌سی . قوة الاسباب .
اوزرینه معطوف اولوب . ابراز غیر الحاصل . اوزرینه معطوف دکلدر زیرا بونلرك جمله‌سی
. ابراز غیر الحاصل فی معرض الحاصل . نکته‌سیچون علتلردر یعنی ویاخود وقوع وصدوره متهیٔ
اولان شی واقع مثابه‌ده اولدیغیچون اولور . ان مت . قولی کبی قیاس اولان . ان تمت . دینلمکدر
لکن موت دلالت عقل ونقل ایله صدد وقوعده اولدیغندن لفظ ماضی ایله اتیان اولنمشدر زیرا
برشیئك تحقق وقوعنه تنبیه ایچون مستقبلدن لفظ ماضی ایله تعبیر اولندیغی ماسبقده ذکر
اولنمشدر   قال رحمه الله   (اوالتفأل اواظهار الرغبة فی وقوعه نحو ان ظفرت بحسن العاقبة
فان الطالب اذا عظمت رغبته فی حصول امر یکثر تصوره اياه فربما یخیل ذلك الامر الیه حاصلا)
ویاخود غیر حاصلی معرض حاصلده ابراز ایچون لفظ مستقبله عدول تفأل مخاطب ویاخود
وقوع شرطده اظهار رغبت متکلم ایچون اولور . ان ظفرت بحسن العاقبة . قولی کبی بو مثال تاء
خطاب ایله قرأئت اولندیغی صورتده تفأله مثال اولمقلغه صالح اولدیغی مثلا وصیغهٔ تکلم اولورسه
اظهار رغبته مثال اولور   مصنف اظهار رغبت غیر حاصلی حاصل معرضنده ابرازی مقتضی
اولدیغنه . فان الطالب اه . قولیله اشارت ایلمشدر یعنی برامر مطلوبك حصولنه رغبت طالب
معطوف اولدیغی حینده طالب اوامری اکثر احیانده تصوردن خالی اولمیه‌رق بوجهتله چوق
کره واقع اولورکه او امر خیال طالبده حاصل اولمش کبی تصور اولنه‌رق اوحالده لفظ ماضی ایله
تعبیر ایدر   قال رحمه الله   (وعلیه ان اردن تحصنا)   یعنی ﴿ ولا تکرهوا فتیاتکم علی البغاء
ان اردن تحصنا ﴾ نظم جلیلی دخی برامرك وقوعنه اظهار رغبت متکلم ایچون صیغهٔ ماضی ایله
اتیان اولنمسنه محمول اوله‌رق . فتیاتك . ارادهٔ تحصنلرنده توفر رغبت الهیه‌یی اظهار ایچون لفظ
ماضی ایله اتیان اولنه‌رق ان اردن بیورلمشدر که * مفهوم شریفی زنادن تحصن وتعفف مراد
ایدن جواریی زنا اوزره اکراه واجباردن نهیدر   اکر سؤال اولنورسه که زنایه اکراهدن
نهیك انلرك ارادهٔ تحصنلرینه تعلیق اولنمسی انتفاء اراده‌لری صورتده جواز اکراهی مقتضیدر
بو سؤالدن وجوه ایله جواب ویریلوب   وجه اول برامرك شرطه تعلیق انتفاء شرط عندنده
انتفاء معلق اقتضا ایده‌جکی مسلم دکلدرکه حتی ارادهٔ تحصنك انتفاسی صورتنده نهی اکراه دخی
منتفی اولسون وشرط شیٔ مشروطك موقوف علیه وجودی اولان شیدن عباره اولمسندن ناشی
انتفاء شرط انتفاء مشروطی موجب اولمسیله استدلال غایت سقوطده‌در زیرا بو کلام شرط لفظی
اولان شرط نحوی ایله شرط معنوی بیننده اولان اشتراك لفظدن غلطدر زیرا . شرط نحوی .
ما یتوقف علیه وجود الشی اولدیغی جای تسلیم اولمیوب بلکه شرط نحوی دینلان . ان .
واخواتنده نصکره ذکر اولنوب جملهٔ جزائیه‌نك حصول مضمونی کندی اوزرینه معلق اولان یعنی
حصوللی عندنده جملهٔ جزائیه‌نك حصول مضمونیله حکم اولنان شیدن عباره‌در و . ما یتوقف علیه
وجود الشیٔ . معناسنه اولان شرط شرط معنویدر وبو ایکی معنی معنای لغویلرندن منقولدر که
. شرط علیه کذا . قوللری جمله علامة مفهومنده یعنی فلان شی اوزرینه فلان شیئی شرط
قیلدی دیمك شیٔ ثانی‌یی اوله علامت وضع ایلدی معناسنه‌در کورمزمیسنکه . ان کان هذا انسانا
فهو حیوان . قولمز شرط وجزا اولوب حالبوکه اشارت اولنان شیئك حیوان اولمقلغی انسان
اولمقلغنه توقف ایتمز وانسان اولمقلغنك انتفاسیله حیوان اولمقلغنك انتفاسی دخی لازم کلمز بلکه
امر بالعکس اولوب حیوان اولمامقدن انسان اولمامسی لازم کلور زیرا غالب مواقعده شرط نحوی ملزوم
وجزاسی لازمدر وملزومك انتفاسی لازمك انتفاسنی مستلزم دکلدر . واجوبهٔ مذکوره‌دن وجه ثانی بودرکه
شرطه تعلیق انتفاء شرط عندنده حکمك انتفاسنی اقتضا ایتمسی شرط ایچون فائدهٔ اخری حاصل
اولمدیغی صورتده اولدیغنده اختلاف یوقدر یعنی مفهوم مخالفته دلالت تقیید ایچون فائدهٔ اخری

اولمامسیله مشروطه اولوب ونظم مذکورده فائدهٔ شرط نهی اکراهده مبالغه اولمسی جائزدر یعنی
فتیاتکه نفسلرینی زنادن منع ایله عفت مراد ایلیهلر البته انلرك محافظه غرضیله عفتلرینی مراد
ایتمکلکه مولیلری انلردن زیاده احقدر دیمك اولور بوصورتده فائدهٔ شرط مولینك تحصن
جواری یی ارادهلرینه اظهار رغبت ایتمش اولور ویاخود نظم مذکورك سبب نزولی اولان
حادثه بو وجهله اولوب یعنی جواریٔ مذکوره عفاف وتحصن مراد ایلدکاری حالده مالك
وموليلری اولان اشخاص سفاح وزنایه اکراه واغرا ایتملریله نهیك بوشرط ایله فائدهٔ تقییدی تحقق
ارادهیه تنبیه اولوز جواب ثالث ٠ لا تکرهوا ٠ نك معناسی بین الائمه مدلول نهی ٠ عدم الفعل ٠
ویاخود ٠ الکف عن الفعل ٠ اولمسنده واقع اولان اختلاف اوزره ٠ یحرم الاکراه ٠ ویاخود ٠ اطلب
منکم الکف عن الاکراه ٠ اولوب وعدم ارادهٔ تحصن عندنده حرمت اکراه ویاخود اکراهدن
طلب کف منتفی اولور زیرا بوتقدیرده انتفاء اکراه ضروریدر چونکه اکراه دینلان شی فاعله
نقیضی مراد ایلدیکی شی اوزرینه اولور امدی جوارینك زنادن عدم ارادهٔ امتناعلری صورتده
اکراهه محل قالمیوب مولی طرفندن انلری اکراه تحقق ایتمز وجوابده وجه رابع تسلیم ایدهملکه
نظم مذکور مفهوم مخالفته نظرا بحسب الظاهر عدم ارادهٔ تحصن عندنده انتفاء حرمت اکراهه
دلالت ایتسون لکن اجماع قاطع ظاهره معارض یعنی حرمتنه دال اولمسیله ظاهر قاطع ایله دفع اولنور
قال رحمه الله (قال السکاکی اوالتعریض نحوقوله تعالی * لئن اشرکت لیحبطن عملك *) یعنی
سکاکی رحمه الله غیرحاصلی حاصل معرضنده ابراز ایلمك یاذکری مرور ایدن علاقه دن ناشی اولوب ویاخود
تعریض ایچون اولور دیمشدر طریق ٠ تعریض ٠ فعل برکسهیه نسبت اولنهرق مراد اوکسهنك غیریسی
اولمقدر نته کیم نظم جلیلده ﴿ولقداوحی الیك والی الذین من قبلك لئن اشرکت لیحبطن عملك﴾ قول شریفنده
واقع اولمشدر زیرا خطاب نبی محترم صلی الله علیه وسلم افندمزه اولوب وجناب پیغمبرك بعثتدن مقدم ومؤخر
عدم اشراکی مقطوع بهدر بوصورتده مقام محالی منزلهٔ مشکوکه تنزیل ایله ٠ ان تشرك ٠ دینلك مقامی ایسهده
لکن کندولرندن شرك صدور وتحقق ایدن مشرکینه تعریض ذیلنده نبی علیه السلامدن حاصل اولمیان اشراکی
علی سبیل الفرض والتقدیر معرض حاصلده ابراز ایچون لفظ ماضی ایله اتیان اولنهرق ٠ لئن اشرکت ٠
بیورلمشدر ٠ حبط عمل ٠ بطلان ثواب عملدن عبارهدر وبو تعریضك نظیری مثلا برکسه برشخصه شتم
ایلسه اوشخص مقام تهدیدده ٠ والله ان شتمنی الامیر لاضربنه ٠ دیوب شتم ایدن کسهیی ضرب ایله
تهدید ایدر یوقسه حقیقة ضرب امیری مراد ایتمز وخفی دکلدر که کندوسندن اشراك صادر
اولمیانلره حبط عملاریله تعریضده برمعنی اولمیوب بلکه کندولرندن موجب احباط اولان شرك تحقق ایدن
کسهلره حبط عملاریله تعریضدر واکرصیغهٔ مضارع ذکر اولنسه اصلی اوزرینه مستعمل اولمسیله کندولرندن
شرك صدور وتحقق ایدنلره تعریضی افاده ایتمز یعنی صیغهٔ مضارع نبی علیه السلامك مستقبلده وقوع
شرك وارتدادنی فرض وتقدیری مفید اولهرق حالبوکه حبط عملك ارتداده ترتبی ابتداء کندوسندن شرك
صدور ایدن کسهیه حبط عملیله تعریضی افاده ایتمیوب بلکه اهل ارتداده تعریض اولمش اولور لکن صیغهٔ
ماضی بونك خلافنده اولوب زیرا هرنقدر مستقبل معناسنه ایسهده صورت حاصلده ابراز ایچون
لفظ ماضی ایله تعبیرده کندوسندن شرك صادر اولنلره حبط عملاریله تعریض حاصلدر شارح
مرحوم دیرکه بوکلامده خفا وضعف اولدیغی جهتله مصنف سکاکی یه نسبت ایدوب والا سکاکی
علل متقدمهنك مجموعنی ذکر ایلمشدر ووجه خفا ظاهردرکه حتی خلخالی مرحوم کندوسندن
شرك صدور ایدوب وایدهجکلرك جملهسنه تعریض ایدوکنه ذاهب اولمشدر بوده فحوای خطاب
ایله تعریض بیننده اولان فرقك عدم ظهورنه ومفاد ماضی اولان تحقق شرك ایله مفاد مضارع اولان ارتداد
بینی فرق اولنهمیوب مضارعك دخی مفید تعریض اولمسی ظننه مبنیدر واما ضعف زیرا کندوسندن
شرك صدور ایلیان کسهیه تعریض هرنقدر معنای استقبالده ایسهده صورتا وقوع اوزره دال
اولان صیغهٔ ماضی ایله تعبیردن مستبان اولهرق بونده نبی علیه السلامدن حاصل اولمیان

شرکی

شرکی بطریق الفرض والتقدیر معرض حاصلده ابراز طریقهسنه حمل ایله ارتکاب سوء ادبه حاجت
اولمامسیدر قال رحمه الله (ونظیره فی التعریض * ومالی لا اعبد الذی فطرنی * ای ومالکم
لا تعبدون الذی فطرکم بدلیل * والیه ترجعون *) و﴿ ومالی لا اعبد الذی ا ﴾ نظم جلیلی دخی
اشبو ٠ لئن اشرکت ٠ قول شریفنك نظیریدر لکن شرطده لاجل التعریض مقام مضارعه ماضی
اتیان اولنمق جهتندن اولمیوب بلکه یالکز تعریض ایچون اولمقده نظیری اولهرق ٠ ومالی
لا اعبد ٠ قولندن مراد بطریق التعریض ٠ ومالکم لاتعبدون الذی فطرکم ٠ دیمکدر وبوکا دلیل
٠ والیه ترجعون ٠ قولیدر زیرا اکر تعریض اولمسه سیاق آیته مناسب اولان ٠ والیه ارجع ٠ لفظیله
وارد اولمسیدر قال رحمه الله (ووجه حسنه اسماع المخاطبین الحق علی وجه لایزید غضبهم
وهو ترك التصریح بنسبتهم الی الباطل ویعین علی قبوله لکونه ادخل فی امحاض النصح حیث لایرید
لهم الا مایرید لنفسه) وبوتعریضك وجه حسنی متکلمك اعداسی اولان مخاطبینه موجب ازدیاد
غضب وتهورلری اولمیهجق وحق قبوللرینه معین اولهجق صورتده حق اسماع ایتمسیدرکه
تزیید غضبلرینی داعی اولمیهجق صورت انلری باطله نسبتده ترك تصریح اولوب وبوطریقك حق
قبوللرینه اعانهسی زیرا متکلمك حق مخاطبینده مراد ایلدیکی شی نفسیچون مراد ایتدیکی شیدن
عباره اولمسیله نصیحت محضه وخالصه اولمسندن ایچوندر وکلامدن بونوعه ٠ منصف ٠ تسمیه
اولنور وجه تسمیه بومثللو کلامی هرکیم اشتسه متکلمك حق مخاطبنده انصافنه قائل اولمسی یاخود
متکلم انصاف ایدوب نفسنی مرتبهٔ مخاطبینه تنزیل ایلمسیدر وبوتعریضدن ٠ استدراج ٠ ایله دخی
تعبیر اولنور زیرا بونوع کلام خصمی بروجه تدریج اذعان وقبول وتسلیم وانقیاده تقریب ایدر
وبواسلوب لطائف اسالیبدن معدود اولوب قرآن کریمده واشعار ومحاوراتده کثیر الورود در
شارح مرحوم بومقامه مناسب نفایس تحقیقاتدن اولهرق بیورورلرکه اکر نظم جلیلده
﴿ان یثقفوکم﴾ یعنی یامعشر اسلام اکر مشرکین اهل مکه سزلری بولور ومظفر اولورلر ایسه
﴿یکونوا لکم اعداء﴾ سزلر ایچون خالص العداوة اولوب ﴿ویبسطوا الیکم ایدیهم والسنتهم
بالسوء﴾ یعنی قتل وضرب وشتم ایله ایادی والسنهلرینی سزه بسط ودراز ایلر ﴿وودوا لوتکفرون﴾
ودینکزدن ارتداد ایله کندیلری کبی اولهرق میانهدن عداوت وقتال مرتفع اولمسنی تمنی ایدرلر
فحوای شریفنده اولان اشبو آیت کریمهده ٠ ان یثقفوکم ٠ شرطنه جزا موضعنده اوچ جمله ذکر
اولنوب جملهٔ ثالثهده لفظ ماضی یه عدول اولنمسیله بونده نکته ندر دیو سؤال اولنورسه جوابنده
دینلورکه بونکتهیی بیانده ایکی وجه اولوب بریسی کشافده ذکر اولنان شیدرکه بووجهله جملهٔ
ثالثهده صیغهٔ ماضی یه عدولدن غرض مشرکینك کافهٔ اغراضه تقدیم ایله هرشیدن اول وداملری
اهل ایمانك کفر وارتدادلری اولدیغنه دلالت ایچوندر زیرا اهل ایمانه مضار دنیا ودینك لحوقی
کفارك اقصای امللری اولوب عندلرنده اسبق مضار ایسه مؤمنینی کفره رد ایلملریدر شویلهکه اهل
ایمان اوزرینه دینلری روحلرندن عزیز اولوب اغوردین مینده بذل وایثار حیات ایلدکلری انلرك
معلومیدر ونکتهٔ مذکوره ایچون بیان اولنان وجه ثانی مفتاحده اتیان اولنان شیدرکه نظم
مذکورده ٠ ان یثقفوکم ٠ شرطنك مفهومی اولدیغی اوزره کفارك اهل ایمانه مصادفه ومظفریتلرینه
ذکر اولنان جزالردن جزاء ثالثك مفهومی اولان مؤمنینی حالت کفره ردك لزوم وترتبی دیکر ایکی
جزاده اولان لزومك محتمل اولدیغی شبههدن وارستهدر شویلهکه جزاء اول انلرك اعدا اولمقلغی
وثانی مؤمنینه السن وایادیلرینی بسط ایلملری اولوب حین مصادفه ومظفریت مشرکینده انلردن
بومعاملهلرك وقوعی محل اشتباه اولهبیلور ایسهده جزاء ثالثك لزومی واضحدر زیرا کفارك کفر
مؤمنینه ودادهلری قطعیا ثابته اولوب کفر وارتداد حق مؤمنینده جالب ضرر وخسار عظیم
ومشرکین ایچون انحسام مادهٔ مخاصمه وارتفاع مقاتله ومشاجرهیی مؤدی اولهجغی جهتله موجب
نفع جسیم اولمسیله عندلرنده کفر مؤمنیندن احب برشی بولندمز لکن عداوت وبسط السن وایادی

بو مجراده اولمیوب حین مصادفه وغلبه‌ده میانه‌لرنده اولان قرابت و معارفه‌دن و بر مقتضای
· اذا ظفرت فاسمح · سجیهٔ عفو وسماح ایله پرورش‌یافته اولملرندناشی بورالرینی تذکر وتخطرله
عداوت و اهانتلرینک ارتفاعی جائز وهرنقدر مشرکینک قبول ایمان ایله کفر مؤمنینه ووداده‌لرینک
دخی انتفاسی امر ممکن ومحتمل ایسه‌ده ابعد واخفا اولدیغی غیرخفی وبارزدر و صیغهٔ ماضی جزا
واقع اولدیغی صورتده هرنقدر مضارع معناسنه ایسه‌ده لکن لفظ ماضی ایله تعبیری تحقق مفهومنی
مشعر اولوب حالبوکه خطر وجود اوزره اولان شرطه تعلیق تحقق مفهوم جزایی اراده‌یه منافی
اولمسیله صیغهٔ ماضینک جزا وقوعی قرینه‌سیله جزانک شرطه تحقق لزومنه حمل اولنور بناء علیه
اخوینه نسبتله شرط مذکوره لزومنده احتمال شک اولمیان جزای ثالثده صیغهٔ ماضیه اتیان
اولنه‌رق · ودوا لوتکفرون · بیورلمشدر ❊ اکرسؤال اولنورسه که برشیئک جواب شرط اوزرینه
عطفی ایکی وجهله اولوب وجه اول معطوف ومعطوف علیهدن هر برلرینک بدون الآخر وجودی
تصور اولنمق وبدون الآخر جزا واقع اولمسی صحیح اولمقدر · ان تعطنی اعطك واکساك · قولی
کبی و وجه ثانی معطوفک معطوف علیه اوزرینه متوقف اولمسیدر · ان رجع الامیر استأذنت
وخرجت · کبی و بو صورت من جهة المعنی ایکی کلامه مبنی اولوب · اذا رجع استأذنته واذا استأذنته
خرجت · مفادنده‌در اشته بو وجهله دلائل اعجازده مقرر اولوب بو صورتده نظم مذکورده مجموع
جمل ثلثه لازم واحد اولمق اوزره ضرب ثانیدن دینلورسه مفتاحده اولان ایکنجی وجه صحیح
اوله‌مز زیرا نظم مذکورك ضرب ثانی‌یه حملی تقدیرده معنی · ان یثقفوکم یکونوا لکم اعداء · وان یکونوا لکم
اعداء یبسطوا الیکم ایدیهم وان یبسطوا الیکم ایدیهم ودوا · تقدیرنده اوله‌رق هر برلری
ماتقدمیچون لازم اولوب بو حالده · ان یثقفوکم · شرطنه ملازمه‌دن بعضیسی بعضیسندن اوضح
و احتمال شبهه جهتندن اقل دینلملکله محل بولنمز نه اکر ضرب اولدن دینلورسه و ودادهٔ کفرك
شرط ایله تقییدنه برفائده ترتب ایتمز زیرا کفارك کفر مؤمنینه ووداده‌لری اسـتر مظفر اولسون واستر
اولمسونلر هرحالده حاصل ومتحققدر امدی اولی اولان · ودوا · قول شریفنک جملهٔ شرطیه
اوزرینه عطفیله بالکز جزایه عطف اولنمامسیدر زیرا جملهٔ شرطیه وغیریسنک تعاطفی کلام
قدیمده کثیر اولوب مثلا ❊ وان یقاتلوکم یولوکم الادبار ثم لاینصرون ❊ قول شریفنده لاینصرون
مجموع شرط وجزا اوزرینه و ❊ وقالوا لولا انزل علیه ملك ولو انزلنا ملکا لقضی الامر ❊ نظم
جلیلنده شرطیه قالوا اوزرینه عطف اولنمشدر سؤال مذکوره جوابده دینلورکه ظاهر اولان
نظم مذکور ضرب اولدن اولوب جزا اولان ودوا لوتکفروندن مراد ودادهٔ کفری اظهار ومقتضیات
ودادهٔ‌لرینی استیفا اولور و بونك مؤمنین اوزره مظفریتلرینه توقف ایده‌جکی وارستهٔ شك وامترا
اوله‌رق شرط ایله فائدهٔ تقیید تحقق ایلر کذلك جزاء ثانیدن دخی مراد عداوتلرینی اظهار ایتملری
اولوب والا عداوت ظفر وعدم ظفرحالتینده حاصلدر ❊ وکلامك ظاهری اوزرینه حملیله ودادهٔ
کفرك شرط مذکور ایله تقییدیچون بیان فائده ذیلنده نظم مذکور حاطب ابن ابی بلتعه کفار مکه‌یه
حضرت نبی علیه السلامك کندیلریله قتال وحربه مستعد ومتهیٔ بولندقرینی اخبار ایچون مکتوب
کوندرمسیله بونك حقنده نازل اولوب بو جهتله مشرکین قبل الظفر مؤمنینی بو صورتله ارسال
مکتوب واظهار اسرار نبوی ایتملرندن طولایی کندولری کبی کفار ظن وقیاس ایدرك بینلرنده عداوت
و کفره ارتدادلریچون وداد ومحبتلری اولمیوب لکن مؤمنینه مظفر اوله‌رق انلری ایمان ایله مشرف بولدقلری
حینده عداوت و بسط ایادی والسن ایله ازدرا وحقارت وکفره ردلریچون وداد ومحبت تحقق ایلر
دینیله‌مز زیرا بو کلامك صحتی یازیلان مکتوبك مشرکینه واصل اوله‌رق و حاطبدن کفر ونفاقه
علملری لاحق اولمسنه موقوف اولوب حالبوکه مکتوبك مشرکینه عدم وصولیله اصحاب کرینك
حضراتنك اثنای طریقده حامل مکتوب اولان مرأه‌دن اخذ ایلدکلری قصهٔ مذکوره‌ده مصرح
ومذیلدر قال رحمه الله (ولو للشرط فی الماضی مع القطع بانتفاء الشرط) وادات شرطدن

لوکلمه‌سی

· لو · کلمه‌سی مضمون جزانك حصولنی مقطوع الانتفا اولان مضمون شرطك ماضیده فرض اولنان
حصولنه تعلیق ایچوندر وانتفاء شرط مجزوم اولمسیله جزانك دخی انتفاسی لازمکلور مثلا اکر
سن بکا کلمش اولسه ایدك بنده سکا اکرام ایدر ایدم مفهومنده اولان · لو جئتنی لاکرمتك · قولنده
مضمون جزا اولان اکرام مضمون شرط اولان مجیئه تعلیق اولنوب حالبوکه انتفاء مجیٔ مقطوع به
اولمسیله اکرامك دخی انتفاسی لازمکلور واما عبارهٔ مفتاح · انها لتعلیق ماامتنع بامتناع غیره
علی سبیل القطع کقولك لو جئتنی لاکرمتك معلقا لامتناع اکرامك بما امتنع من مجیٔ مخاطبك ·
اولوب بو عباره محل اشکالدر زیرا اولا معلق نفس جزا و معلق علیهی امتناع شرط ایتمشدر چونکه
· لتعلیق ما امتنع الخ · قولنك معناسی لو کلمه‌سی ممتنع اولان شیئی یعنی مضمون جزایی غیریسنك
یعنی مضمون شرطك علی سبیل القطع امتناعنه تعلیق ایچوندر دیمك اولوب حالبوکه امتناع مضمون
شرطه تعلیق اولنان مضمون جزا اولمیوب بلکه امتناع مضمون جزادر وثانیًا ایراد ایلدیکی مثالی
ایضاحده معلق امتناع جزا قیلوب معلق علیهی نفس شرط قیلمشدر زیرا · معلقا لامتناع اکرامك
بما امتنع من مجیٔ مخاطبك · قولنك مفهومی امتناع مضمون جزایی مضمون شرطه تعلیق اولوب
حالبوکه امتناع مضمون جزانك تعلیق اولندیغی مضمون شرط اولمیوب بلکه امتناع مضمون
شرطدر حاصلی اکرامك امتناعی مجیئه تعلیق اولمیوب بلکه مجیئك امتناعنه تعلیقدر
واشبو اشکاله مطلع اولنلردن بعضیلری کلام سکاکی‌یی حذف مضاف ابتناسیله · انها
لتعلیق امتناع ما امتنع من المجیٔ · تقدیرنده اولمق اوزره تأویل ایلدیلر لکن بو تأویله حاجت
اولمیوب بلکه حکمی وصفه تعلیق قید حیثیتی مشعر اولمسیله عبارهٔ مذکوره · لتعلیق ما امتنع
من حیث انه ممتنع · مآلنده اولور وتعلیق امتناع جزانك معناسیده بوندن عباره اولوب ایضاح
مثالده اولان · بما امتنع · قولنده دخی اشبو قید حیثیت معتبردر و بو معنی برمعنای لطیف اوله‌رق
سکاکی‌یی عبارهٔ مذکوره‌یه تشجیع ایلمشدر وکتابنی اتقان ایدن مهره بو دقیقه‌دن غافل اولمشلردر
امدی لو کلمه‌سی عند السکاکی امتناع مضمون جزایی مضمون شرطك امتناع قطعیسنه وعند المصنف
شرطك قطع انتفاسیله برابر ثبوت مضمون جزایی ثبوت مضمون شرطه تعلیق ایچون اوله‌رق مآل
متحددر زیرا انتفاسی قطعی اولان شیئك بطریق الفرض والتقدیر حصولنه تعلیق ایتمك انتفاء
ثانی انتفاء اول ایچون اولدیغنه دلالت ایچوندر ❊ الحاصل لو کلمه‌سی · لامتناع الثانی لامتناع الاول · یعنی
شرطك امتناعندن ناشی جزانك امتناعی ایچوندر وشرط ایله جزادن هر بریسی اثبات ویا نفی
ویاخود احدهما اثبات وآخر نفی اولمقدن اعمدر ونفیك امتناعی اثبات واثباتك امتناعی نفیدر امدی
· لو لم تأتنی لم اکرمك · قولنده · لو · عدم اتیانك امتناعندن ناشی عدم اکرامك امتناعی ایچون
اولوب یعنی اتیانك ثبوتندن ناشی اکرامك ثبوتی ایچوندر و بین الجمهور مشهور اولان بودر لکن
شیخ ابن حاجب اشبو · لامتناع الثانی لامتناع الاول · قولنی اولك امتناعیله ثانینك امتناعی اوزرینه
استدلال ایتمك معناسنه حمل ایله اعتراض ایلمشدر شویله‌که شرط سبب وجزا مسبب اولوب سبب ایسه بعضًا
مسببدن اعم اولور زیرا برشیئك اسباب مختلفه‌سی اولمق جائزدر مثلا اشراقه نار وشمسدن هر بریسی
سبب اولور بو صورتده سبب اولان شرطك انتفاسی مسبب اولان جزانك انتفاسنی موجب اولمز اما
انتفاء مسبب بونك خلافی اولوب سببك انتفاسنی ایجاب ایدر کورمزمیسنکه ❊ لو کان فیهما آلهة الا الله
لفسدتا ❊ قول شریفنك سوقی امتناع فساد ایله امتناع تعدد آلهه اوزرینه استدلال ایچون
اولوب یوخسه بالعکس امتناع تعدد آلهه ایله امتناع فساد اوزرینه استدلال ایچون دکلدر
زیرا تعدد آلهه‌نك امتناعندن امتناع فساد لازمکلمیوب جناب باریك سبب آخرله بونی فعلی جائزدر
اویله اولنجه حق اولان · لو · کلمه‌سی · لامتناع الاول لامتناع الثانیدر · یعنی جزانك امتناعندن ناشی
شرطك امتناعی ایچوندر ومحققیندن قاضی عضد وشیخ رضی ابن حاجبك اشبو اعتراضنه
دلیلی باطل ودعواسی حقدر دیدیلر اما دلیلنك بطلانی زیرا شرط عندلرنده سبب ویاخود

• ما يتوقف عليه وجود الشئ • معناسنجه شرط و ياخود معنـاى مذكـور جه شرط ايله سـببك غيريسـى اولمقدن اعمدر اول • لوكانت الشمس طالعة فالنهار موجود • وثانى • لوكان لى مال لحججت • وثالث • لوكان النهار موجودا كانت الشمس طالعة • امثله سـيله تمثيل اولنمشـدر شويله كه مثال اولده شـرط اولان طلوع شمس وجود نهاره سـبب وثانيده شرط اولان وجـود مال حج ايچـون موقوف عليـه وثالثده شرط اولان وجـود نهار طلوع شمس ايچون نه سـبب ونه موقوف عليهدر واما دعوا اسـنك حق اولمسى زيرا شرط ملزوم و جزا لازم اولوب ولازمك انتفاسى انتـفاء ملزومى موجب اوله رق عكسـى بويله دكلدر يعنى انتـفاء ملزوم انتفاء لازمى اقتضا ايتمز بوتقديرده اوكلمه سى جزاسى معدوم المضمون اوله رق اشـبو لازم شرط اولان جزانك امتناعـندناشى شرطك مضمونى دخى ممتنع اولمسـنه موضوع اولوب شيخك ادعاسى وجهله • لامتناع الاول لامتناع الثانى • اوله رق يعنى انتـفاء جزانك انتـفاء شرط اوزره دلالت ايتمسـى ايچون اولمش اولور انكچون قيـاس اسـتثنائيده رفع تالى رفع مقدمى موجب اولوب رفع مقدم رفع تالى يى موجب اولمز ديديلر مثلا • لوكان هذا انسـانا كان حيوانا لكنه ليس بحيـوان • قولمز • انه ليس بانسان • قولنى منتج اولوب رفع مقدمله • لكنه ليس بانسـان • دينلسه • انه ليس بحيـوان • قولنى منتج اولمز اشـته بو كـلام فحولدن ذكر اولنـان بعض جماعتك قولى اولوب وغيريلرى بونى قبـول ايله تلقى ايلمشلردر لكن شـارح علامه سعد الدين تفتازانى رحمه الله مراد جمهـورى تحرير ايله جوابنده بيورمشـلردركه جمهورك • لامتناع الثانى لامتناع الاول • قوللرندن مراد ذكر اولنـديغى اوزره اولك امتناعيـله ثانينـك امتناعى اوزرينـه استدلال اولنمق معناسـنده دكلدركه حتى ابن حاجبك قولى اوزره انتفاء سبب انتفاء مسبب اوزرينه وقول محققين اوزره انتفاء ملزوم انتفاء لازم اوزرينه دلالت ايتمز ديوقول جمهـوره اعتراض وارد اولسـون بلكه قول مذكورك معناسـى او كلمه سـى جزانك خارجده انتفاسـى انجق شرطك انتفاسى سـببيله اولديغنه دلالت ايچـوندر ديمكدر مثـلا ﴿ لوشـاء الله لهديكم ﴾ قول شريفنـك معناسى هدايتك انتفاسى انجق مشيتك انتفاسى سـببيله در ديمك اولور بوصورتده عنـد الجمهور لو كلمه سـنك استعمالى خارجده مضمـون جزانك انتفاسـنه علت انتـفاء مضمون شرط اولديغنـه دلالت ايچـون اولوب فقط انتـفاء مضمون جزايه علمك علتى نه اولديـغى ملتفت دكلدر و بونك نظـيريدركه • لولا • كلمه سـنك معناسنى بياننده • لامتـناع الثانى لوجود الاول • دينلمشـدر يعنى شرطك وجودندناشـى جزانك امتنـاعى ايچوندر ديمكدر • لولا على لهلك عمر • كبى معناسى علينـك وجودى عدم هلاك عمره سـببدر ديمك اولوب يوخسـه علينك وجـودى عدم هلاك عمر اوزرينـه دليلدر معناسـنده دكلدر ابو علاء معرينـك * ولو دامت الدولات كانوا كغيرهم * رعايا ولكن مالهن دوام * قولى بو كلام اوزرينـه قطعيا دلالت ايدر شـويله كه * معنـاى بيت اكر دولتـلر دائم اولسه ايدى انلر دخى سـائر ناس كبى دولت اوله رعايا اولورلر ايدى لكـن انلر ايچون دوام اولمديغنـدن اخلافى وارث سـلطنت اولديلر ديمك اولوب منطقيـونك بيـانى اوزره نقيض مقدم برشـيئى نتيجه ويرمز ايكن بو بيتـده • لو دامت الدولات • مقدمنـك نقيضى اولان • ولكن مالهن دوام • قولى يعنى انتـفاء دوام دولات انلرك رعيت اولملرينك انتفاسـنه علت اوله رق انتـفاء مذكورى منتج اولمسـيله لوكلمه سيله مراد اولك انتفاسـيله ثانينك انتفاسـنه استدلال اولمديغى معلوم اولور الحاصل معناى اسـتدلاله حمل اولنسـه بيت مذكور قياس اسـتثنائى اوله رق نقيض مقدمى منتج اولمش اولوردى بو ايسـه اهل عقولك عدم انتاج نقيض مقدم قاعدهلرينـك خلافيدر كذلك حماسـينك *لوطار ذو حافر قبـلها * لطارت ولكنـه لم يطر * قولى دخى بونى مؤيددر زيرا مفهومى فرس ممدوحك عدم طيرانـنه سـبب اندن مقدم ذو حافرك عدم طيرانيـدر ديمكدر واما ارباب معقول لو وان امثـالنى ادات تلازمدن قيلوب عنـدلرنده ادات مذكوره انتـفاء جزا وشرط قصد اولنميـدرق بالكز جزانك شرطه لزومنـه دلالت ايچـوندر بناء عليـه عنـدلرنده عين مقدمى

اسـتثنا ايله • لوكانت الشمس طالعة فالنهار موجـود لكن الشمس طالعة • دينلمك صحيحدر امدى لو كلمه سى عنـد ارباب المعقول لازمك انتفاسـيله انتفاء ملزوم ضرورى اولمسـندن طولايى ثانينـك انتفاسـنه علم اولك انتفاسـنه علمه دلالت ايچـون مستعمل اولـوب خارجده انتـفاء جزانك علتى نه اولديـغى ملتفت دكلدر زيرا ارباب عقول كلمهٔ مذكوره يى اكتسـاب علوم وتصديقات ايچـون اولان اقيسـهده استعمال ايدرلر وشـبهه يوقدركه انتـفاء ملزومه علم انتـفاء لازمه علمى موجب اولميوب ملزوم اخص اولمق جائزدر بلكه امر بالعكس اولوب انتـفاء لازمه علم انتـفاء ملزومه علمى موجب اولور الحاصل لو كلمه سـنده قاعدهٔ اهل لغتـله استعمال ارباب علوم عقليـه بيننده تخالف اولوب قاعدهٔ اهل لغت اوزره كلمهٔ مذكوره جزانك خارجده انتـفاسى شرطك انتـفاسى ايچون اولديغنه دلالت ايچون اولوب فقط جزانك انتـفاسى نه جهتله معلوم اولديـغى ملتفت دكلدر و بومعنـاجه كلمهٔ مذكوره • لامتنـاع الثانى لامتنـاع الاول • قوليـله تعريف اولنمق صحيح واعتراضدن سالمدر واستعمال اهل عقول اوزره كلمهٔ مذكوره ثانينـك انتفاسنه علم اولك انتفاسـنه علمه علت اولديغنـه دلالت ايچـون اولوب خارجده انتـفاء ثانى يه علت نه اولديـغى ملتفت دكلدر و بومعناجه اوكلمهسـى • لامتنـاع الاول لامتناع الثـانى • اولمق اقتضا ايدر وتصفح وتتبع اولنسـه كلمهٔ مذكـوره آيات واحاديثـده قاعدهٔ لغت اوزره كثـيرالاستعمال اولوب لكن بعضا قاعدهٔ ارباب عقول اوزرينـه دخى استعمال اولنـديغى معلوم اولور نته كيم ﴿ لوكان فيهما الهة الا الله لفسـدتا ﴾ نظم جليـلى قاعدهٔ اهل عقول اوزرينـهدر زيرا نظم مذكـوردن غرض تعدد الهه نك انتفاسـنى تصديق وبونك اوزرينـه فساد ايله اسـتدلال اولوب انتفاء فسـادك سـببى بيان اولمديغى ظاهردر بو ايسـه لازمك يعنى فسـادك انتفاسيله حاصـل اولور اشـته بوتحقيـقات ايله معلوم اولوركه بو وجهله قاعدتينـك تخالفى شيخ محقق ابن حاجب وتابعلرينـك تغليط اذهاننى موجب اوله رق وهرنصلسـه تخالف قاعدتين عنـدلرنده متبين اولهميه رق اعتراض مذكـوره تصـدى و • وكم من عايب قولا صحيحا • مفادنه مظهر اوله رق تعييب قول صحيح جمهوره تعدى ايلمشـلردر اكـر سـؤال اولنورسه كه لوكلمهسـنده انتفاء شرطه لزوم انتفاء جزا « نعم العبـد صهيب لولم يخف الله لم يعصه » حديث شريفنـده رهين صحت اولهمز زيرا لزوم مـذكورك صحتى فرض اولنسـه نفيى نفى اثبـات اوله رق جنـاب صهيبك خوفى معلوم اولمسـيله ثبوت عصيانى ثابت اولمسـنى اقتضا ايدر بو ايسـه فسـادى ظاهر برمعنى اولوب جنـاب رسالتپناهك مراد همايونلرى صهيب رضى الله عنه حضرتلرينى مدح وثنـادر جوابنـده ديرزكه ان ولو كلمهلرى بعضـا جزانك قصد متكلمده فى جميع الازمان لازم الوجود اولديغنه دلالت ايچون استعمال اولنور و بودخى شرطك ذكر اولنـان جزايى استلزام ايتمسى مستبعد واستلزام جزايه نقيض شرط اليق وانسب اولديغى صورتده تحقق ايدر بوصورتده شرطك وجود وعدمى تقديرنده وجود جزانك استمرارى لازمكلور زيرا نقيضين يعنى شرطك وجود وعدمى بيننده واسطه يوقدر بوده كركسه شرط وجزا • لو اهنتنى لاثنيت عليك • قولنده اولديغى كبى ايكيسيده مثبت اولسـون و كركسـه • اولم يخف الله لم يعصه • امثـالى منفى اولسـون و كركسه ﴿ واو ان مافى الارض من شجرة اقلام والبحر يمده من بعده سـبعة ابحر ما نفدت كلمات الله ﴾ قول شريفيـله • لولم تكرمنى لاثنيت عليك • تركيبنـده واقع اولديـغى اوزره طرفين مختلف اولسـون اعمدر امدى بو امثـله ده وجود جزانك شرط مذكوره اسـتبعاد لزوميله برابر لزومى ادعا اولنديغى حينـده شرطك عدمى عنـدنده وجودى بطريـق الاولى اولور و بومعنى ايچون • لولا • كلمهسـى دخى استعمال اولنـور مثـلا • لولا اكرامك اياى لاثنيت عليـك • قولنـك مفادى عدم اكرام مخاطب تقديرنده دخى حقنـده دريغ ثنـا ايتميـهجكى جهتله اكرامك وجودى تقديرده ثناسـى حال اولويتده اولديغنى مفيددر زيرا نفى اوزرينه داخل اولان • لولا • و • او • كلمهلرينك معناده فرقلرى يوقدر اكـر سؤال اولنورسه كه بو مثـاللرده • او • كلمهسى تقدير انتفاء جزا ايله معناى اصليسى اولان انتفاء الثانى بانتفاء الاول مفهومنه حمل اولنهرق

مثلا حديث شريفده جزا عدم خوفه مرتبط اولان عدم عصيان اولمسيله اشبو عدم خوفه مرتبط اولان عدم عصيان منتفى وخوفه مرتبط اولان عدم عصيان ثابت اولمق صورتنه بنا اولنمسى وكذلك . اولم تكرمنى لاثنيت عليك . مثالنده اكرامه مرتبط اولان ثنانك ثبوتنه بناء عدم اكرامه مرتبط اولان ثنانك انتفاسى تقدير ايدلمسى صحيح اولەمزمى جوابنده ديرزكه مفهوم جزاده شرطه ارتباط معتبر اولميوب بو ارتباط انجق ذكر شرط جهتندن حاصل اولديغى برفرد عندندەخفى دكلدر والاشرط ايله تقييدى تكرار اولوب . لوجئتنى لاكرمتك اكراماً مرتبطاً بالمجئ . قولى دائره سنده اولور وقطعياً معلوممزدركه . لوجئتنى لاكرمتك . قولنده منفى نفس اكرام اولوب مجيئه مرتبط اولان اكرام دكلدر وبرشيئك برشى ايچون لزوم وياثبوتنده دخلى اولان هرشيئك عندالحكم عقلك ملحوظى بولنمسى واوشى ايچون قيد اولمسى واجب دكلدركه حتى شرطه ارتباطك لزوم جزاده مدخلى اولمسى شرطه لزوميله حكم اولنديغى حينده عقلك ملحوظى اولوب وجزا ايچون اشبو ارتباطك قيد اولمقلغى مقتضى اوله ❊ وابن حاجب بو اعتبارك جزا لفظ مثبتله واقع اولديغى مواقعده مستقيم اولوب منفيده مستقيم اولمديغى زعم ايلمشدر وبونى تعليلده ديمشدركه زيرا مثبت مفيد عموم اولمديغى جهتله . اواهنتنى لاثنيت عليك . قولنده ثناء منفى ثناء مثبتك غيريسى فرض وتقدير اولنمسى جائزدر شويله كه بو تقديره كوره مفاد كلام اهانتك انتفاسيله اهانته مرتبط اولان ثنانك انتفاسى اولوب بوندن حال عدم اهانتده مطلقا عدم ثنا لازمكلميەدرك معناى صحيحى مفيد اولور لكن جزا لفظ منفى اولديغى صورتده مثلا . اولم يخف الله لم يعصه . امثالنده نفيك مفيد عموم اولمسندنناشى مطلقا نفى عصيان لازمكله رك نفى نفى تقدير اولنديغى كبى لزوم اثبات ايله تناقض تحقق ايلر زيرا عدم خوف عندنده منفى اولان عدم عصيانك حال خوفده تقدير انتفاسى وجود عصيانى مستلزم اولەرق قرينۀ مدح ايسه عدم ثبوت عصيانه دال اولەرق تناقض واقع اولور اشته كلام ابن حاجب بوندن عباره اولوب بو ايسه وهمدر زيرا مفهوم جزاده شرطه ارتباط اعتبار اولنوبده حتا كه معنى . او اهنتنى لاثنيت عليك ثناء مرتبطاً باهانة . اولەجق اولورسه منفيده دخى مثبت كبى ارتباط مذكورك اعتباريله حتا كه معنى . لولم يخف الله لم يعصه عدم عصيان مرتبط بعدم الخوف . اولسون وبو تقديرده جزانك انتفاسى انتفاء قيديله اولوب عدم خوفه مرتبط اولميان عدم عصيان لازمكلور واكر ارتباط مذكور معتبر اولميوبده على اطلاقه اجرا اولنورسه جزا اكرك مثبت وكرك منفى اولسون نفينده عموم لازمكلور حاصلى جزاء مثبت ايله منفى بيننده بو بابده قطعاً فرق كوريلەمز واما نظم جليلده ❊ ان شر الدواب عندالله الصم البكم الذين لايعقلون ولو علم الله فيهم خيرا لاسمعهم ولو اسمعهم لتولوا ❊ قول شريفنده بعضلر ديمشدركه اشبو نظم كريم صورت قياس اقترانيده اولوب بو صورتده . لوعلم الله فيهم خيرا لتولوا . مفهومنى منتج اولمقلغى ايجاب ايدر بو ايسه محالدر زيرا علم الهى انلردن خير اوزرينه شامل اولسه تولى واعراضلرى حاصل اولميوب بلكه انقيادلرى حصوله كلور وبوندن جوابده دينلمشدركه نظم مذكورده اولان مقدمتين مهمله اولوب وقياس اقترانيده كبراى شكل اول كليه اولمق واجبدر تسليم ايدەلمكه مقدمتين كليه اولسونلر لكن لزوميه اولدقلرينى تسليم ايتميز قياسك لزوميەيى انتاجى ايسه انجق لزوميتين ايله اولور تسليم ايدەلمكه كليۀ لزوميه اولسونلر لكن نتيجەنك فسادى مسلم اولميوب بلكه صحيحەدر زيرا انلرده خير اولماسيله جناب باريك انلرده خير بيلمسى محالدر ومحال محالى مستلزم اولمق جائزدر بو صورتده . لوكان زيد حمارا لكان ناهقاً . قولنك نظيرى اولوب بو ايسه صحيحدر لكن سؤال وجوابدن هر ايكيسى غلطدر زيرا او كلمەسى كلام فصيحده قياس اقترانيده مستعمل اولميوب انجق كندوسندن نقيض تالى استثنا اولنان قياس استثنائيده استعمال اولنور زيرا كلمۀ مذكوره . لامتناع الشى لامتناع غيره . ايچون اولوب وبو معنايه اولمسندنناشى نقيض تالينك استثناسى تصريح اولنمز وخصوصيله كلام حكيمده كندوسنده شرائط انتاج اهمال اولنان قياسدر ديو اعتقاد اولنمسى نوجهله صحيح اوله بيلور ونتيجه ويرميان قياسده نه فائده ترتب ايدركه تركيب قياس

انجق حصول نتيجه ايچوندر بلكه حق اولان . ولو علم الله فيهم خيرا لاسمعهم . قولى قياس اولديغى مسلم اولميوب بلكه قاعدۀ لغت اوزره لانتفاء الثانى لانتفاء الاول معناسنى افاده ايچون وارددر بو صورتده معنى . لوعلم الله فيهم خيرا لاسمعهم . لكن . لم يعلم خيرا فى الاسماع فلم يسمع . مفادنده اولوب عدم اسماعه سبب خيره عدم علم اولديغنى افاده ايدر بعده . ولو اسمعهم لتولوا . قول شريفيله كلام آخر اولەرق بدأ اولنمشدر بودخى . لولم يخف الله لم يعصه . طريقەسنده اولەرق على تقدير الاسماع تولى لازم اولمسيله عدم اسماع تقديرنده لزوم تولى اولويتده اولەجغنى انبا ايدرك بو صورتده تولى دائمى اولور شارح مرحوم بو وجهله كلام قومى بيا ندنصكره محصول قريحەسى اولەرق ديركه جائزدركه تولينك انتفاسى اسماعك انتفاسى سببيله اولسون نته كيم لو كلمەسنك مقتضاى اصلى بودر زيرا تولى . برشيدن اعراض وعدم انقياد معناسنه اولوب مطلق تكذيب وانكار حق معناسنه دكلدر بو صورتده خير انلره اسماع اولنمديغى صورتده انلردن تولى واعراض تحقق ايتميوب وبوندن تحقق انقياد دخى لازمكلمز زيرا برشى ايچون انقياد وعدم انقياد طرفين نقيض اوليوب او شيئك عدميله ايكيسنك دخى ارتفاعى جائزدر حاصلى تولى اعراض عن الشى معناسنه اولوب بو تقديرده لو كلمەسى معناى مشهورنده اولمسى جائز اولەرق مقصود خارجده اسماعك انتفاسندنناشى خارجده تولينك انتفاسنى اخبار اولور ومقصود لاجل الاستدلال اولك نفس الامرده ثانى يى استلزامنى بيان اولميوب بلكه خارجده انتفائين معلومين بيننده اولان مسببيت وملزوميت معلوم اولمسيچون بينلرنده اعتبار لزوم وسببيتدن عباره اولمسيله بونلردن قياس منتظم اولەمز اكر سؤال اولنورسه كه انتفاء تولى واعراض خير اولوب حالبوكه لاخير فيهم بيورلمشدر جوابنده ديرزكه بسبب انتفاء الاسماع انتفاء تولى خير اولديغى مسلم دكلدر زيرا جائزدركه انتفاء تولى اسماعه عدم اهليتلرى سببيله اولسون عدم تولينك خير اولمسى ايسه اسماعه اهليتلرى اولەرق كندولرينه امر ونهى وتصديق بالرسل امثالى برشى اسماع اولنوبده اوشيئه منقاد اولەرق عدم اعراضلريله اولور بو كلامك نظيرى مثلا . لاخير فى فلان لوكان به قوة لقتل المسلمين . قولى اولوب زيرا عدم قوت واقتدارندنناشى عدم قتل مسلمينده برخير يوقدر ❊ واما ولو جعلناه ملكا لجعلناه رجلا ❊ قول شريفى . لولم يخف الله . حديث شريفى قبيلندن اولەرق . لوجعلنا الرسول ملكا لكان فى صورت رجل فكيف اذا كان انسانا . مفادنده اولمسى صورتنه محتمل اولديغى كبى لو كلمەسنك معناى اصليسى اولان انتفاء شرط وجزايه دخى حملى محتمل اولەرق معنى . لوجعلنا الرسول المرسل اليهم ملكا لجعلنا ذلك الملك فى صورت رجل . مفهومنده اولور قال رحمه الله (فيلزم عدم الثبوت والمضى فى جملتيها) يعنى چونكه لو كلمەسى مضمون جزانك حصولنى مقطوع الانتفا اولان مضمون شرطك ماضيده فرض اولنان حصولنه تعليق ايچون اولديسه شرط ايله جزاسنك عدم ثبوتى وجملتينك فعليۀ ماضويه اولمسى اقتضا ايدر تا كه غرضه موافق اوله زيرا . ثبوت . تعليق حصول فرضى يه و . استقبال . مضيه منافى اولوب حالبوكه كلمۀ مذكورەيى اتياندن غرض برمنوال محرر مضمون جزانك حصولنى مقطوع الانتفا اولان مضمون شرطك ماضيده فرض اولنان حصولنه تعليقدر بناء عليه كلمۀ مذكوره جملتيننده فعليۀ ماضويەدن عدول انجق بر نكتەيه مبنى اوله بيلور وبو قول مذهب جمهوردر وامام مبرد كلمۀ مذكورەنك . ان . كبى استقبالده دخى استعمالنه قائل اولوب وبو استعمال هرنقدر قلت اوزره ايسەده كلام فصحاده ثابتدر ديو بيان ايلمشدر « اطلبوا العلم ولو بالصين » قول نبويسى كبى . ولو يكون العلم فى وقت طلبكم بالصين . ديمكدر وحديث آخرده « وانى اباهى بكم الامم يوم القيمة ولو بالسقط » واقع اولمشدر وابو العلانك ❊ ولو وضعت فى دجلة الهام لم تفق ❊ عن الجرع الا والقلوب خوال ❊ بيتنده دخى واقع اولمشدر مراد مفارقت بغداد اوزره تأسفنى وركائبنك ماء دجلەيه شوق وتلهفنى وصف اولوب ان وضعت معناسنه اولەرق لو ايله اتيانى ركائبك ماء دجلەيه

وضع هامه ایله استقالرندن یأس حاصل ورجا وامید حصولی منقطع اولوب انتفاسی حکم مقطوعده اولدیغنی افاده یی قصد ایچوندر . جرع . عطش و . هامه . رأس معناسنه‌در . لم تفق عن الجرع . قولی رکائبك ماء دجله دن رأسلرینی عدم اخراجلرندن کنایه‌در * شارح دیوان معری معنای بیت . او وردت هذه الابل الدجلة ووضعت رؤسها فیها شاربة لجدته وسلت من میاه اوطانها وخلت قلوبها عن ذکراها . اولمق اوزره ضبط وتحریر ایلمشدر که مفادی اکر اشبو ابلار بغدادده دجله نهرنه ورود ایله رأسلرینی وضع ایدرك ایچسه‌لر نهر دجله‌یی قورودوب تمنی ایتدکاری میاه وطندن متسلی وانك ذکریله حیننده‌ن خالی اولورلر دیمکدر قال رحمه الله (فدخولها علی المضارع فی نحو * لو یطیعکم فی کثیر من الامر لعنتم * لقصد استمرار الفعل فیما مضی وقتا فوقتا کما فی قوله تعالی * الله یستهزئ بهم *) امدی ﴿ لو یطیعکم فی کثیر من الامر لعنتم ﴾ قول شریفی امثالنده لو کلمه‌سنك مضارعه دخولی ماضیده فعلك وقتا بعد وقت استمرارنی قصد ایچوندر یعنی بنه او کندی معناسنده اولوب وموقع ماضیده اولان مضارع ماضاده استمرار تجددی یی افاده ایچوندر زیرا اصحاب کزین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنك مراد ومقصدلری استصواب ایتدکاری امور اوزره ذات اقدس جناب پیغمبرینك استمرار عمل وموافقتی وظهور ایده جك کافهٔ رأیلرینك نزد حضرت پیغمبریده معمول به اولمسیدر ومراد اصحاب کرام بومرکزده اولدیغنه . فی کثیر من الامر . قولی دالیدر زیرا کثیردن مراد محتاج رأی اولان حوادثدر * مفهوم آیت اصحاب کرامه خطاب اوله‌رق اکر نبی علیه السلام محتاج رأی اولان حوادثده سزك رأیکزله مستمرا عامل اولوب هر بار رأی وتدبیرکزه اتباع ایلسه سزلر جهد وهلاکده واقع اولوردیکز لکن نبی علیه السلامك سزه اطاعت واتباع اوزره استمرارنك انتفاسی ویاخود اطاعتکزدن امتناع وانتفا اوزره استمراری سببیله عنت وهلاککز منتفی اولمشدر دیمك اولور بو وجهله استمرارزی فعل طاعت وفعل امتناع طاعت بیننده تردیدمزك سببی ایراد اولنه‌جق سؤال وجوابدن معلوم اولور وقصد استمرار ایچون مستقبل ایرادنده ﴿ الله یستهزئ بهم ﴾ قول شریفی دخی نظم مذکورك نظیریدر زیرا منافقینك ﴿ انما نحن مستهزؤن ﴾ قوللرینی حکایه‌دنصکره قول منافقینه مطابق اوله‌رق اسم فاعل ایرادیله . الله مستهزئ . بیورلمیوب استهزانك وقتا بعد وقت تجدد وحدوثنی قصد ایچون صیغهٔ مضارع اتیانیله . الله یستهزئ . بیورلمشدر . استهزاء . سخریه واستخفاف اولوب معناسی انلره انزال هوان وحقارتدن عبارە‌در خارجده دخی منافقین حقنده اولان نکایات الهیه وبلایای نازله بو وجهله وقتا فوقتا متجدد وحالا فحالا حادث اولور اکر سؤال اولنورسه که مصنفك . لقصد استمرار الفعل . قولنده اولان فعل ایله مرادی مثلا اطاعت اولوب معنای نظم مذکور . انتفاء عنتکم بسبب انتفاء استمراره علی طاعتکم . دیمك ایسه صاحب مفتاحك . المعنی ان امتناع عنتکم باستمرار امتناعه عن اطاعتکم . قولنه منافیدر زیرا بوصورتده استمراری قصد اولنان فعل قول مصنف اوزره فعل اطاعت وقول سکاکی اوزره امتناع طاعت اولوب یکدیکره مخالفدر واکر فعل مذکور ایله مرادی قول سکاکی وجهله امتناع طاعت اولوب . استمرار . طاعتدن امتناعه راجعدر دیمك ایسه بو معنی مفهوم کلامنك مخالفیدر زیرا مضارع استمراری مفید اولمسیله لو کلمه‌سی داخل اولدیغی کبی امتناع استمراری افاده ایدوب یوقسه استمرار امتناعی افاده ایتمز جوابنده دیرزکه ظاهر اولان اول اولوب استمراری قصد اولنان فعلدن مراد فعل طاعتدر وثانی ایچون دخی وجه صحیح واردر زیرا مضارع مثبت استمرار ثبوتی افاده ایتدیکی کبی مضارع منفی دخی استمرار نفی واوزرینه داخل اولان لو بحسب الاستعمال استمرار امتناعی مفید اولمسی جائزدر نته‌کیم جملهٔ اسمیه‌لر ثبوت ودوام وتأکید افاده ایدرك اوزرینه حرف نفی داخل اولدیغی کبی نفیك تأکید وثباتنی مفید اولوب تأکید وثبوتی نفی ایچون اولمز بو سیدندناشی نظم جلیلده ﴿ وماهم بمؤمنین ﴾ قول شرلیفی وجه آکد وابلغ اوزره . انا آمنا . قوللرینی رددر دینلدی و . مازیدا ضربت . و . ما یزید

مردت . قوللرمز اختصاص نفی ایچون اولوب نفی اختصاص ایچون دکلدر حالبوکه بدون حرف النفی اختصاصی مفیددر وبونك نظائری کلام عربده چوقدر قال رحمه الله (وفی نحو * ولوتری اذ وقفوا علی النار * لتنزیله منزلة الماضی لصدوره عمن لاخلاف فی اخباره) و . لو . کلمه‌سنك ﴿ ولوتری اذ وقفوا علی النار ﴾ نظم شریفی امثالنده مضارعه دخولی مضارع ویاخود کلامك اخبارنده خلاف متصور اولمیان ذاتدن صدور ایتمسندن ایچوندر که اخبار ایدن عالم غیب سموات وارضین اولان جناب رب العالمین اولمسیله وقوعنی اخبار ایلدیکی مستقبل ماضیء متحقق الوقوع منزله‌سنه‌در . ولوتری . ایله خطاب نبی علیه الصلوة والسلامه ویاخود هر بر اهل رؤیته‌در جواب . لو . ومفعول . تری . محذوف اولوب . ولوتری المجرمین فی وقت وقوفهم علی النار لرأیت امرا فظیعا . تقدیرنده‌در . وقفوا . لفظی . وقفته علی کذا . قوللرندن اولوب فلان شیئی تعریف وتفهیم ایتدم دیمکدر یعنی نار جهنم مجرمینه ارائه اولنوب حتا که معاینه وزیر قدملرنده اولمق صورتیله مطلع قلنه‌رق یقینا مشاهده ایلدکاری ویاخود نار جحیمه ادخال اولنوب مقدار عذابنی بیلدکاری حیننده اکر انلرك احوالی عکس انداز مرایای نظر ورؤیتك اولسه البته دائرهٔ تصور وتعبیراته کنجیده وحیطهٔ قیاس وعبارات رسیده اولمیه‌جق بر امر عجیب وشنیع مشاهده ایدردك دیمکدر بو حال اوزره رؤیت کفار ایسه روز قیامتده اوله‌جغی جهتله امر مستقبل اولوب لکن ماضیء متحقق منزله‌سنده قلنه‌رق ماضی‌یه مختص اولان . لو . و . اذ . کلمه‌لری استعمال اولنمشدر واشبو . لو . و . اذ . لفظلرینك ایرادنه نظرا مناسب مقام اولان صیغهٔ ماضی ایله . ولو رأیت . بیورلمق ایدیسه ده لفظ مضارعه عدول ایله . ولوتری . بیورلمسی خلافدن منزه اولان ذات باریتك کلامی اولمسنه مبنی اوله‌رق عند باریده مضارع ماضی منزله‌سنده‌در امدی . ولوتری . لفظی حقیقتده مستقبل وبحسب التأویل ماضی اولوب کأن اوقات مذکوره‌ده رؤیت مجرمین منقضی اولمشدر لکن سن رؤیت ایتمدك اکر رؤیت ایتمش اولیدك بر امر عجیب مشاهده ایدردك مفهومنده اولور وستیر اولمیه که اکر نظم مذکورده خطاب نبی علیه السلامه اولوب لو کلمه‌سی تمنی‌یه حمل اولنسه مانحن فیه‌مز اوزره استشهاده صالح اولمز زیرا لو تمنی ماضی‌یه داخل اولدیغی مثللو مضارعه دخی داخل اولور ﴿ ودوا لو تدهن فیدهنون ﴾ نظم شریفنده اولدیغی کبی قال رحمه الله (کما فی * ربما یود الذین کفروا *) یعنی ﴿ ولوتری اذ وقفوا ﴾ نظم جلیلنك مضارعی ماضی منزله‌سنه تنزیله حمل اولنمسنك نظیری ﴿ ربما یود الذین کفروا ﴾ نظم شریفیدر زیرا بصریوندن ابن سراج وایضاح جماله ابو علی فارسی مالفظیله عملدن مکفوفه اولان . رب . کلمه‌سندن صکره واقع اولان فعلك ماضی اولمسی واجبدر زیرا کلمهٔ مذکوره ماضیده تقلیل ایچوندر دیو جزم ایلدیلر وایضاح جمالك غیریده ابو علی وتابعلری کلمهٔ مذکوره مابعدنده وقوع حال واستقبالی تجویز ایلدیلر امدی . ربما یود الذین کفروا . قول شریفی بصریونك اشبو قوللرندن قول اول اوزره مضارعی ماضی منزله‌سنه تنزیل قبیلندن اولور وعند الکوفیین بتقدیر کان . ربما کان یود . اولوب . ربما . لفظندنصکره . کان . نك کثرت استعمالندنناشی حذف اولنه‌رق بوصورتده ماضیء مقدره داخل اولمش اولور واما مایی یود ایله نکرهٔ موصوفه قیلوب . رب . لفظنك متعلق محذوف اوله‌رق . رب شیء یود الذین کفروا تحقق وثبت . تقدیرنده‌در دیمك تعسف ونظمك بتر وقطعنی موجبدر ونظم مذکورده . رب . کلمه‌سی تقلیل نسبت ایچوندر یعنی کفارك مسلمین اولمقلغه‌ودادلرینك استیلای دهشت واضطراب ایله ذهاب عقوللری زمانه نسبتله احیان قلیله‌ده وقوعنی افاده ایچوندر شویله که اهوال قیامت انلری مدهوش ومبهوت ایدرك احیانا جزؤی افاقت کسب ایلدکلرنده مسلمین اولملرینی تمنی ایدوب کاشکی بزده دنیاده مظهر شرف اسلام اولمش اوله ایدك دیرلر و . رب . کلمه‌سی هرنقدر تکثیرده شایع الاستعمال اوله‌رق حقیقته ملحق اولمش ایسه‌ده اصل وضعی تقلیل ایچون اولمسیله وضع اصلیسنه نسبتله نظم مذکورده تکثیر ایچون مستعار اولمقلغی

دخی جائزدر وابن حاجب مضارعه داخل اولان قد کلمه‌سنی بعضاً تقلیلدن تحقیقه نقل اولندیغی
کبی اشبو . رب . کلمه‌سنك دخی تقلیلدن تحقیقه نقل اولندیغی ذکر ایتمشدر واو کلمه‌سی اسلامه
وداده‌لرندن حکایه اوله‌رق تمنی ایچون اولمسنه مبنی موضع حالده بولنان ﴿لوکانوا مسلمین﴾
جمله‌سی دلالتیله . یود . فعلنك مفعولی محذوفدر وصیغهٔ غیبتله . لوکانوا . بیورلمسی نفسلرندن
اخبار اولدیغنه مبنیدر نته‌کیم بطریق الاخبار صیغهٔ غیبتله . حلف بالله لیفعلن . دینلور واکر
. لافعلن . دینلسه بنه سدید وحسن اولور واما یود فعلی کبی کندوسندن معنای تمنی فهم اولنان
فعلدنصکره واقعه اولان . او . کلمه‌سی حرف مصدریه اولوب ما بعدنی تقدیر مصدرده قیاسنی زعم
ایدن کسدیه کوره . یود . فعلنك مفعولی . لوکانوا مسلمین . اولوب . ربما یودون کونهم مسلمین . تقدیرنده
اولور قال رحمه الله (اولاستحضار الصورة کما قال الله تعالی * فتثیر سحابا * استحضار تلك
الصورة البدیعة الدالة علی القدرة الباهرة) . لتنزیله . قولنه معطوف اولوب یاخود ذکر اولنان
﴿ولو تری اذ وقفوا علی النار﴾ نظم جلیلنده لوکلمه‌سنك مضارعه دخولی حال هول محشرده
کفار خاکسار ایله ظلمه ومجرمینك قدرت باهرهٔ الهیه‌یه دلالت ایدن صورت بدیعه‌لرینی استحضار
نکته‌سنه مبنیدر دیمك اولور یعنی کفار تبهکار نار جحیم اوزره واقف اوله‌رق ﴿یالیتنا نرد
ولانکذب بآیات ربنا﴾ قوللریله اظهار کمال ندامت وظلمه ایستادهٔ حضور کبریا ومجرمین نکس
رؤس ایله سر بجیب حجاب وحیا اوله‌رق ضعفاسی کبراسنه ﴿لولا انتم لکنا مؤمنین﴾ خطاب
عتابیله ابراز غیظ وعداوت ایلدکلری حالده انلرك رؤیت وتماشای صورت غریبه‌سنی مدلول لفظ
مضارع اولان زمان حالده استحضار ایچوندر نته‌کیم ﴿والله الذی ارسل الریاح﴾ قول
شریفندنصکره لفظ مضارع ایله ﴿فتثیر سحابا﴾ بیورلمشدر . ارسل . لفظی ایسه ماضی اولوب
مناسب اولان . فاثار . بیورلمق ایدی لکن سحابك بین السماء والارض ریاحه مسخر اوله‌رق کیفیت
مخصوصه وانقلابات متفاوته اوزره اثاره وتحریکی صورت بدیعه‌سنی استحضار ایچون . فتثیر .
لفظ مضارعیله اتیان بیورلمشدر زیرا مضارع مشاهده شانندن اولان حال حاضره دلالت ایدر
صیغه اولمسیله کأن مشاهدهٔ سامعین ایچون لفظ مضارع ایله صورت مذکوره استحضار
اولنمش اولور وبونکته‌یی التزام انجق غرابت ویا فظاعت ویاخود بونلرك امثالندن ایچون
مشاهده‌سنه اهتمام اولنان امرده اولور وکلامده کثیر الورود در وبعض کره او کلمه‌سنك
مضارعه دخولی اخبار اولنان فعلك کمال فظاعتندن ناشی لفظ ماضی ایله تعبیردن
احتراز اولنه‌جق حیثیتده اولمسنه مبنی اولور زیرا ماضی هرنقدر لوکلمه‌سندنصکره واقع اولسه‌ده
هیئت لفظی جهتله فی الجمله وقوعه دلالت ایدر نته‌کیم . لقد اصابنی حوادث لوتبقی الی الان لما بقی
منی اثر . دینلور زیرا . لوبقی . دینلسه فی الجمله وقوع بقایه دلالت ایدر خفی اولمیه‌که بعضاً
عدم ثبوتدن یعنی تجدد وحدوثدن عدول ایچون جملهٔ جزائیه اسمیه قلنور نته‌کیم ﴿ولو انهم
آمنوا واتقوا لمثوبة من عند الله خیر﴾ قول شریفنده مثوبتك ثبوت واستقرارنه دلالت ایچون
جملهٔ اسمیه‌یه عدول ایله . لمثوبة . بیورلمشدر وشرط محذوف اولوب . ولوثبت انهم . تقدیرنده‌در ومصنفك
بوکا عدم تعرضی ظهورندن ایچوندر واما جملهٔ اولی یعنی شرطیه البته فعلیه اوله‌رق واقع
اولوب قطعاً عدول اولنمز ونظم مذکورده شرط محذوف اولوب . لوثبت انهم آمنوا . تقدیرنده‌در
قال رحمه الله (واما تنکیره فلارادة عدم الحصر والعهد کقولك زید کاتب وعمرو شاعر)
واما مسندك نکره اوله‌رق ایرادی حال تعریفنده فهم اولنه‌جق حصر وعهدك عدمنی اراده ایچوندر
. زید کاتب . و . عمرو شاعر . کبی واشبو عدم ارادهٔ حصر وعهددن ناشی تنکیر مسند مسندك معرفه
ونکره‌دن هرایکی صورتله ایرادی صحیح اولان مقامده اولوب وبومقامده مسند انجق لام واضافه‌دن بریله تعریف
اولنه بیلور واشبو لام ویا اضافه ایله تعریف ایسه جنس وعهد ایچون کلوب وتعریف جنسی بعضاً حصر
افاده ایدر امدی بومقامده مسندك نکره اوله‌رق ایراد ایدلسی تعریف جنسیدن مستفاد اوله‌جق حصرك

عدمیله تعریف عهدی ایله مفاد اولان عهدك عدمنی افاده ایچون اولوب مراد بونلرك عدمنی اراده
اولور واسم منکرله ایراد اولنان شیئك متکلم عندنده معهود ومعلوم اولدیغی حالده حکایه
قصدیله نکره ایرادی دخی اشبو واما تنکیره قولنده داخلدر مثلا . برکمسه . عندی رجل .
دیسه اوکمسه‌یی تصدیق ذیلنده . الذی عندك رجل . دیرسین مع ابوکه رجل مذکور زید
اولدیغی معلومك اولوب لکن قائل مذکورك کلامنده لفظ مذکور نکره اوله‌رق ایراد
اولنمسیله صورت سابقه‌یی استبقا ایله برابر قول اولی نقل وحکایه قصد ایدرك سن دخی نکره ایراد ایتمش
اولورسون چونکه حکایه غیرك کلامنی استبقاء صورتیله برابر نقل ایتمکدن عبارت اولوب وبلیغ
اولان کمسه‌نك جهت تعریفه علمیله برابر صورت سابقه‌یی یعنی تنکیری استبقا ایتمسی انجق متکلمك
تنکیردن قصد ایلدیکی ارادهٔ عدم حصر وعهد ویاخود تفخیم ویا تحقیر امثالی معنایی استبقا
ایچون اولور قال رحمه الله (اوللتفخیم نحو * هدی للمتقین *) ویاخود تنکیر مسند تفخیم ایچون
اولور ﴿هدی للمتقین﴾ قول شریفی کبی یا مبتداء محذوفك ویاخود ﴿ذلك الکتاب﴾
قولنك خبری اولوب شان هدایت وبلکه شان قرآنی تفخیم ایچون تنکیر اولنمشدر ویاخود
تنکیر تحقیره دلالت ایچون اولور . مازید شیئا . کبی یعنی شیء عظیم اولمدقدن فضله شیء حقیر دخی
اولمیوب بلکه معدومانه مطلقدر دیمك مفادنده‌در وبیان صاحب مفتاح اوزره بعضاً تنکیر
مسند مسند الیه نکره اولمسندن نشئت ایدر . رجل من قبیلة کذا حاضر . کبی زیرا مسند الیه
نکره اولدیغی حینده تنکیر مسند واجبدر چونکه مسند الیه نکره ومسند معرفه اولمسی استقرا
عقلا ممتنع واستقراء متعذر دینلسون کلام عربده موجود ومستعمل دکلدر وقطامینك . ولاتك
موقف منك الوداعا . وحسان بن ثابتك . یکون مزاجها عسل وماء . قوللری باب قلبدن
اولدقلرینك بحثی مرور ایلدی لکن شارح مرحوم دیرکه مسند الیه نکره ومسند معرفه
اوله‌رق کلام عربده موجود اولمامسیله علی الاطلاق حکم صحیح اولمز زیرا اهل عرب مبتدا
اسم استفهام اوله‌رق نکره وخبر معرفه اولمسنی تجویز ایدرك . من ابوك . و . کم درهما مالك .
وکذلك . ای شیء الذی صنعته . معناسنه اولمق اوزره . ماصنعت . قوللرینك جمیعسنده اسم استفهام
مبتدا ومابعدنده اولان معرفه خبر اولدیغنی تصریح ایلمشلردر وبعضیلر مبتدا نکره وخبر معرفه
اولمسنك عقلا امتناعنه ایکی وجهله استدلال ایتمشلردر اما وجه اول زیرا مسند الیهده اصل اولان
معلوم اولمسیدر چونکه برشی اوزرینه حکم اوشیئه علمی مستلزمدر ومسندده اصل اولان
تنکیر اولوب معرفی اخبارده برفائده یوقدر وبوایکی اصله مخالفی ارتکاب عند العقل مستبعددر
واما وجه ثانی برشیئك احکامندن برحکمه علم اوشی اوزرینه حکم مذکور ایله علمك جواز حکمنی
مستلزم اولور واوشی اوزرینه حکم علمك جوازی اوشیئه علمی مستلزمدر زیرا معلوم اولمیان
شی اوزرینه بوجه من الوجوه حکم ممتنعدر لکن بودلیلدن ایکیسی دخی غایت فاسدده‌در اما
فساد اول زیرا مسند الیهك معلوم اولمسی اسم معرف اولمقلغنی مستلزم اولمیوب نکرهٔ مخصصه
وبلکه نکرهٔ محضه دخی من وجه معلومدر وبرشی اوزرینه حکمك مقتضی اولدیغی بالکز
بوجه ما معلوم اولمسیدر وهمده مستدل مرقومك ذکر ایتدیکی کلامك صحتی تقدیرده بالکز
مبتدا نکره وخبر معرفه واقع اولمسنك استبعادنه دلیل اولوب مطلوب ایسه بونك امتناعیدر واما
ثانیده اولان فساد زیرا دلیل ثانی بالکز محکوم علیه معلوم اولمسنك وجوبنه دلالت ایدوب
بوایسه وجه اولك بیان فسادنده ذکر اولندیغی اوزره معرفه اولمقلغنی مستلزم اولمز
شونکله برابر که مستدل مرقومك ذکر ایلدیکی اوزره برشی اوزرینه حکمك جوازی
اوشیئه علمی مستلزم اولدیغی ممنوع اولوب بلکه جواز حکمك استلزام ایلدیکی اوشیئه
علمك جوازی اولوب بوایسه معلوم اولمقلغنی موجب اولمز قال رحمه الله (واما
تخصیصه بالاضافة او الوصف فلکون الفائدة اتم) واما مسندك زید غلام رجل کبی اضافه

وياخود . زيد رجل عالم . كبى وصف ايله تخصيصى فائدهٔ خبر اتم اولمسيچوندر زيرا زيادهٔ خصوص اتميت فائده يى موجب اولديغى مرور ايلدى   وستير اولميه كه معمولات مسنددن حال ومفاعيل امثالى مقيداتدن واضافه ووصف مخصصاتدن قلمسى اصطلاح مجرد اولوب والا هر برمقيد مخصص وهر برمخصص مقيددر وبعضيلرى بو وجهله تغاير تعبيرينك سببنى بيان ايله ديمشلردر كه عندلرنده تخصيص نقص وتقليل شيوعدن عباره اولوب وفعلده شيوع اولميه رق يالكز مفهومه دلالتله عارض اولان حال اومفهومى قيد ايدر وصف ايسه كندوسنده شيوع اولان اسم ايچون اتيان اولنه رق اشبو اسم شايعى تخصيص ايدر لكن بو كلام وهمدر زيرا قائل مرقومك شيوع ايله مقصودى كثرته دلالتى اعتباريله شيوع وشمول معناسنه ايسه وهم مذكور ظاهر اولوب اسمده دخى وصفك تخصيص ايلديكى اشبو شيوعك وجودى غير مسلمدر زيرا ايجابده اولان نكره دخى كثرت وشيوعه دلالت ايتمز بو صورتده رجل عالم قولنده اولان وصف مخصص اولمامسى لازمكلور واكر من غير دلالة التعيين هر بر فرد مفروض اوزره احتمال صدق اعتباريله شيوع ديمكسه بو شيوع فعلده دخى موجوددر زيرا جاءنى زيد قولمزده مجيئ حالات ركوب وغيريسنده اولمقلغه وطاب زيد قولمزده طيب جهت نفس وغيريسندن اولمسنه محتملدر بو صورتده حال وتميز وجميع معمولاتده تخصيص موجود اولوب بطريق الوصف . ضربت ضربا شديدا . قولمزك صحتيله دخى معلوم اولور زيرا اكر شيوع موجود اولمسه وصف ايله تخصيص صحيح اولمامق اقتضا ايدر ايدى   قال رحمه الله (واما تركه فظاهر مما سبق)   واما مسندك اضافه ووصف ايله عدم تقييدى تربيهٔ فائده دن مانعك وجودى ايچون ترك تقييد مسندده سبقت ايدن كلامدن ظاهر وتكراره غير مفتقردر   قال رحمه الله (واما تعريفه فلافادة السامع حكما على امر معلوم له باحدى طرق التعريف باخر مثله)   واما مسندك معرف اولهرق ايرادى طرق تعريفدن بريله سامعك معلومى اولان بر امر اوزرينه طرق تعريفدن بريله معلوم سامع اولمقده امر اولك نظيرى اولان ديكر بر امر ايله حكمى سامعه افاده ايچوندر محكوم عليه اولان امرك طرق تعريفدن بريله معلوم اولمسيله قيد ايلمسى مسندك تعريفى عندنده مسند اليه دخى معرفه اولمسنك وجوبنه اشارتدر زيرا جملهٔ خبريه ده مبتدا نكره وخبر معرفه اولمسى كلام عربده غير موجود اولوب فقط جملهٔ انشائيه ده وقوعنه دائر كلام سبقت ايلمشدر   واشبو امر ينده اولان طرق تعريف متحد ومختلف اولمقدن اعمدر . ازا كب هو المنطلق . و . زيد هو المنطلق . كبى اولده ايكيسيده متحد اولهرق معرف باللام اولوب ثانيده مسند اليه علم ومسند معرف باللامدر   امر محكوم بهدن آخر لفظيله تعبيرى هر نقدر محكوم به وعليهك بحسب الصدق والذات لزوم اتحادلرى معلوم ايسه ده كلام مفيد اولمق اوزره بحسب المفهوم وجوب مغايرتلرينه اشارتدر . انا ابو النجم وشعرى شعرى . قولى امثالى باعتبار الحالين حذف مضاف ايله متأول اولوب . شعرى الان مثل شعرى فيما كان . تأويلندهدر يعنى شعرم زمان ماضيده نصل صفات كامله ايله معروف ومشهور ايسه ينه اويلهدر ديمك اولور   وبعضيلرك توهمى كبى بوتأويل كندوسنده مبتدا وخبر متحد اللفظ اولان هر بر محلده لازم دكلدر زيرا . زيد شجاع فن سمعته يقاوم الاسد فهو هو بعينه . قولنده . فهو هو . لفظلرينك اتحاديله برابر تأويل مذكوره حاجت اولميوب زيرا لفظلرى هر نقدر صورتا متحدلرسه ده بونلردن بريسى . من سمعته . قولنده اولان منه وآخرى زيده راجع اولهرق من غير تأويل مفيددر   قال رحمه الله (اولازم حكم كذلك)   حكما قولنه معطوفدر يعنى ياخود تعريف مسند طرق تعريفدن بريله سامعك معلومى اولان بر امر اوزرينه امر مذكورك مثلى اولان امر آخرله حكمك لازمنى يعنى حكم معلومى اولديغنى سامعه افاده ايچون اولور   بو كلامده يعنى مسندك تعريفى سامعه حكم ويالازم حكمى افاده ايچوندر دينلمكده مبتدا وخبرك معلوم اولملرى كلامك سامعه فائدهٔ مجهوله يى مفيد اولمسنه منافى اولمديغنه اشارت واردر زيرا سامعك كلامدن استفاده ايدهجكى شى انجق خبرك مبتدايه انتسابى وياخود بونسبته متكلمك عالم

اولمقلغيدر

اولمقلغيدر ونفس مبتدا وخبره علم احدهمانك آخره انتسابنه علمى موجب دكلدر الحاصل سامع ايكى امره عالم اولوب لكن خارجده متعددين اولملرنى تجويز ايتمسيله كلامدن بونلرك بحسب الذات يعنى باعتبار ماصدق عليه وجودده متحد وغير متعدد اولدقلرنى استفاده ايدر مثلا ذكر اولنهجق زيد اخوك مثالنده سامعك زيد معلومى وكذلك بر قرنداشى اولديغى دخى مجزومى ايسهده قرنداشى معلومى اولان زيد ايدوكى مجهولى اولمسيله زيد اخوك قولندن قرنداشى معلومى اولان زيد ايدوكنه كسب معلومات ايدرك حكمى مستفيد اولور واكرچه قرنداشى زيد ايدوكى سامعك معلومى اولوب فقط متكلم بوكا يعنى زيد قرنداشى اولديغنه واقف اولديغى معلومى اولمسه اشبو زيد اخوك كلامندن زيد كندوسنك قرنداشى اولديغى متكلمك دخى معلومى اولديغنى فهم ايله لازم حكمى مستفيد اولور   قال رحمه الله (نحو زيد اخوك وعمرو المنطلق باعتبار تعريف العهد والجنس)   ذكر اولنان حكم ويالازم حكمى افاده ايچون تعريف مسند . زيد اخوك . وتعريف لام عهد وجنس اعتباريله . عمرو المنطلق . قوللرى كبيدر مثال اولده زيد علميتله واخوك اضافتله ومثال ثانيده عمرو ينه علميتله والمنطلق حرف تعريف ايله معروف اولوب عهد ويا جنسه محمولدر و . باعتبار تعريف العهد والجنس . قولى بحث قصردن اتيان ايدهجكى كلامه تمهيد مقدمه اولوب قيد احترازى دكلدر ابى فراسك * فان تكونوا براء من جنايته * فان من نصر الجانى هو الجانى * قولى تعريف عهد اوزرينه مسندك ايرادى امثلهسندن اولوب . هو الجانى . قولى . هذا ذاك . و . ذاك هذا . معناسى اوزره . هو هو . مفهومنده اولهرق ناصر جانى وجانى سياندر وجنايتك جانى وناصردن هر برينه آخره اضافه مقدارنجه اضافه اولنمسنك جوازنده بينلرنده فرق يوقدر ديمك اولور   وقول مذكورك . هو الكامل فى الجناية المربى على كل جان . يعنى جانى يه نصرت ايدن كمسه جنايتده كامل وجنايتده هر بر جانى اوزره فائقدر معناسنه حمل اولنمسى دخى جائزدر ومراد شاعر ناصرك بر جنايت ايشلديكنى اخبار دكلدر كه حتى تنكير مسندله هو جان دينلمك صحيح اوله   بيت مذكورده جزاى شرط حذف اولنهرق مقامنه علتى قائم اولوب . فان تكونوا براء من جنايته فى زعمكم فقد كذبتم لان من نصرا . تقديرندهدر * مفهوم بيت اكر سزلر كندى زعمكزده جنايت مقتولدن تبرئهٔ ذمت داعيهسنده اولمق استرسهكز خلاف سويلرسكز زيرا جانى ايله اصحاب جنايته نصرت ايدن كسان جنايتده سيان وياخود ناصر جنايت اصل جانيدن اشددر ديمك اولور   ستير اولميه كه بعض كتبده اكر تعريف مسند طرق تعريفدن اضافهنك غيريله اولورسه مسند ومسند اليهك معلوميتى واجب اولوب واكر اضافه ايله اولورسه يالكز مسند اليهك معلوميتى واجب اولديغى مذكور اولهرق لفظ ايضاح دخى بونى اشعار ايدر لكن . بامر معلوم على آخر مثله . قولى بو كلامدن آبى اولوب تعريف اضافه وطرق سائرهدن فنقيسيله اولورسه اولسون معلوم ومعهود اولمقلغنك وجوبنه دلالت ايدر وبونى نحاتك تعريف اضافت باعتبار العهددر ديو ذكرلرى تأييد ايلر زيرا . غلام زيد . قولى انجق زيده نسبت غلاميتى اعتباريله بين المتكلم والمخاطب معهود اولان غلام حقنده دينلوب يوقسه غلمان زيددن مطلقا بر غلام حقنده دينلمز والا معرفه ايله نكره بيننده فرق باقى قالمز   شوقدر وار كه نحاتدن بعض محققين اصل وضع اضافهده تعريف باعتبار العهد اولوب لكن بعض كره معرف باللام كبى غلام معينه اشارت ايتميهرك . جاءنى غلام زيد . دينلور وبو استعمال هر نقدر وضع اضافهنك خلافى اوزره ايسهده لكن كلامده كثيردر ديو ذكر ايلمشدر   امدى اشبو كتاب تلخيصك لفظى اصل وضعه وايضاحده اولان كلام مصنف استعمال مذكوره ناظر اولمش اولور   لكن معرف بالاضافه اكر مسند اليه اولورسه البته معلوم اولمسى لازمهدندر مثلا مخاطبك اخى اولديغى معلومى اولميان كمسهيه اخوك زيد دينلمز زيرا مخاطبك قطعا بيلديكى كمسه اوزرينه تعيين ايله حكم ممتنعدر   قال رحمه الله (وعكسهما)   دخى مثالين مذكورينك عكسى اولان اخوك زيد والمنطلق عمرو كبى   تقديمده ضابطه بودر كه بر شيئك ايكى صفتى اولهرق

بو صفتلرطرق تعريفدن برطريق ايله معلوم اولوب و سامع شئ مذكورك وصفين مز بورينك
بريله اتصافنی عارف اوله رق آخريله اتصافنی بيلوب حتى كه وصفين مذكورينك خارجده يعنی
نفس الامرده شيئين متعددين ايچون وصف اولمسنی تجويز ايلسه بو وصفلردن قنقيسی ايله ذاتك
اتصافی سامعك معلومی اولوب بحسب زعم المتكلم وصف آخر ايله اوشی اوزرينه حكمه طالب
اولسه وصف مذكور اوزرينه دال اولان لفظك تقديميله مبتدا قلنور و وصفين مذكورينك
كندوسيله ذاتك اتصافی مخاطبك مجهولی اوله رق ذاته ثبوت و يا نفيله متكلمك حكم ايتمكلكنه
طالب كبی اولديغی وصفه دال اولان لفظ تأخير اولنه رق خبر قلنور مثلا زيد شخصيله و اسميله
سامعك معلومی اولوب فقط كندوسنك برادری اولمقله اتصافی عندنده غير معلوم اوله رق
بيلوب متكلم تعريف مراد ايلسه • زيد اخوك • دينور و اكر سامع كندوسيچون براخ اولديغنی
بيلوب لكن على التعيين زيد و يا آخری اولديغنی بيلمامسيله تعريف مراد اولنسه • اخوك زيد •
دينلوب زيد اخوك دينلمك صحيح اولمز و بو قاعده • رأيت اسودا غابها الرماح • قولنده منتقضدر
زيرا اسود ايچون برميشه اوله جغی معلوم اولوب فقط نه اولديغی معلوم اولمامسيله • رماحها
الغاب • دينلمك صحيح اولمز • اسود • اسدك جمعی اولوب مراد شجعان مبارزيندر و بو ضابطه دنناشی
معرينك * يخوض بحرا نقعه ماؤه * بيتنده صواب اولان • ماؤه نقعه • دينلمك ايدی زيرا بحر ايچون
ما اولديغی سامعك معلومی اولوب مطلوب اولان ماء مذكوری تعيين‌ ايدر دينلدی و مثلا سامعك
زيد معلومی اولوب و اشخاص انساندن برشخصك انطلاقنی دخی بيلوب فقط زيدك منطلق
معهود اولمقله اتصافی معلومی اولمامسيله تعريفی مراد اولنسه • زيد المنطلق • دينور و اكر منطلق
مذكور على التعيين زيد اولديغی معلومی اوليوب منطلق كيم اولديغنك تعيينی طالب اوله رق
• من المنطلق • ديو سؤالنه مبنی تعريفی مراد اولنسه • المنطلق زيد • دينلوب • زيد المنطلق • دينلمك
صحيح اولمز انكچون ﴿ اولئك هم المفلحون ﴾ نظم جليلنده صاحب كشافك اهل بلدن
بركسه تائب اولديغی خبری بالغ اولمسيله تائب مذكور كيم اولديغی سؤال ايتديكك حينده
• زيد التائب • دينلور دعسی محل نظر اولوب حق كلام • التائب زيد • دينلمسيدر سائر طرق تعريف
دخی بو مذكوراته مقيسدر قال رحمه الله (والثانی قد يفيد قصر الجنس على شئ تحقيقا نحو
زيد الامير او مبالغة لكماله فيه نحو عمرو الشجاع) ثانيدن مراد باعتبار تعريف العهد و الجنس
قولنده اولان تعريف عهد اولوب يعنی مسندده تعريف جنس اعتباری بعض كره واقعه مطابق
اوله رق جنسك قصر تحقيقی ايله برشی اوزرينه قصرنی افاده ايدر مثلا امير واحددن بشقه امير
اولمديغی حينده • زيد الامير • قولی جنس اميرك زيده قصر و حصرنی مفيد اولوب مفروض
دخی امير واحددن بشقه امير اولمامسی اولديغندن و اقعه مطابق اوله رق تحقيقا قصری افاده
ايدر و ياخود ذات جنسك اوشيده و يا اوشيئك جنس مذكورده كمالندن ايچون قصر محققه
اولميه رق بطريق المبالغه جنسك برشی اوزرينه قصرنی افاده ايدر مثلا • عمرو الشجاع • قولی
شجاعتك عمروه قصر و حصرنی مفيد اولوب لكن واقعده امر بويله اولميه رق شجاعتله متصف
دها سائرلری بولنمسيله مراد عمروك شجاعتده كمالنی افاده اولور بناء عليه كلامی شجاعتك عمرو
اوزره قصريله غيره عدم تجاوزنی ايهام ايده جك صورتده ابراز و شجعان سائره نك رتبهٔ كمالدن
قصورينه مبنی شجاعتلری معتدبها اولمديغندن صرف عدم حكمنده اتخاذ ايدرسين و كذلك
معرف بلام الجنس مبتدا واقع اولديغی وقتده دخی قصر مذكوری افاده ايدر • الامير زيد •
و • الشجاع عمرو • كبی و بو مثاللر ايله ذكر اولنان • زيد الامير • و • عمرو الشجاع • مثاللری بيننده
زيد اوزره امارتك و عمرو اوزره شجاعتك قصرنی افاده ايتمكده فرق يوقدر چونكه اكر لام مقام
خطابيده اولديغی جهتله استغراقه حمل اولنور سه قصری افاده سی ظاهردر زيرا بو صورتده
• الامير زيد • و • الشجاع عمرو • قوللری • انت الرجل كل الرجل • طريقه سی اوزره • كل امير زيد • و • كل عمرو

شجاع • منزله سنده اولور • كل الرجل • الرجل ايچون صفت اولوب معناسی جميع رجالده اولان
خصال خيرسنده اجتماع ايتمشدر ديمكدن عبارةدر و لام استغراقه اكثر لام جنس اطلاق اولنديغی
جهتله استغراقه حملی تقديرده ما نحن فيهمزدن خارج اولمسيله سؤال وارد اولمز و اكر مثالين
مذكورينده اولان لام جنس و حقيقته حمل اولنور سه مفادی زيد ايله جنس امير و عمرو ايله جنس
شجاع خارجده متحدلردر ديمك اولور زيرا وجود خارجيده بربرندن متميز اولان شيئيندن احدهمانك
آخره حملی ممتنع اولديغی ظاهر اولمسيله محمولك موضوع ايله وجودده اتحادی ضروری و جنسك
اتحادی افرادندن برفردك آخره عدم صدقنی مقتضيدر چونكه بدون تحقق الجنس تحقق فرد
ممتنعدر بو تقديرجه جنس امير و شجاع انجق زيد و عمروك تحقق ايلديكی مكانده متحقق اولمسی واجب
اولور معناسی قصر دخی بوندن عبارةدر اكر سؤال اولنور سه كه بو دليل بعينه خبر منكرده
دخی جاری اولور • زيد انسان • و • عمرو قائم • كبی زيرا زيد ايله انسان و عمرو ايله قائم وجود
خارجيده متحدلردر بو صورتده زيد ايله عمروك غيری يه انسان و قائم دينلمك صادق اولمامق لازمكلور
حالبوكه بو لزومك فسادی ظاهردر جوابنده ديرز كه اشبو مثالينده محمول افراد انساندن
و يا افراد قائمدن برفردك مفهومی اولوب و مفهوم فرد واحدك مثلا زيد ايله اتحادندن جميع افراد
غير متناهيه نك اتحادی لازمكلمز لكن معرف بويله دكلدر چونكه معرفده متحد اولان نفس جنس
اولمسيله جنسدن برفرد زيدك غيريسی اوزرينه صادق اولمز زيرا بدون تحقق الجنس تحقق
فرد ممتنعدر لكن خبر منكرده محمولك مفهوم كل فرد من الافراد ايدوكی جای منع اولديغنه شارح
مرحوم • وفيه نظر • قوليله اشارت ايلمشدر الحاصل لام جنس ايله معرف اولان لفظ اكر مبتدا
قيلنور سه كركسه خبر لام جنس و يا غيريسيله معرف اولسون • الكرم التقوی • كبی كرم تقوانك
غيری دكل ديمكدر و • الامير الشجاع • كبی امير جبان دكل ديمكدر و • الامير هذا • و ياخود
• زيد • و ياخود • غلام زيد • كبی امير و ياخود زيد و ياخود غلام زيد مشار اليهدر ديمكدر
و كركسه خبر اصلا معرف اولمسون • التوكل على الله • و • التفويض الى امر الله • و • الكرم
فی العرب • و • الامام من قريش • كبی بو ايكی صورتده دخی مبتداء مذكور خبر اوزرينه
مقصوردر زيرا خبر نكره اولديغی تقديرده جنس خبرك ماصدق عليهندن بريله متحد اولوب
او واحدسز جنسك تحققی ممكن اولمز لكن خبرك ماصدق عليهندن برينك بدون الجنس فی الجمله
تحققی ممكن اولور امدی • الكرم فی العرب • قولندن كرمك عربده اولمقله اتصاف اوزرينه مقصور
اولمسی لازمكلوب افراد عربك كرم ايله اتصاف اوزرينه مقصور اولمسی لازمكلمز سائرلرينه
بونلره قياس اولوب جای دقت و تأملدر و بو تحقيق ايله صدر كتابده مرور ايتديكی اوزره
﴿ الحمد لله ﴾ قول شريفنده تعريف جنس حمدك جناب باری ايچون اولمقلغيله اتصاف اوزره
قصرنی مفيد اولديغی ظاهر اولور و اكر معرف باللام خبر قلنور سه خبر مبتدا اوزرينه مقصور
اولور • زيد الامير • و • عمرو الشجاع • كبی و كندوسيله جنس قصد اولنان موصول باب قصرده
معرف بلام الجنس منزله سنده‌در و بوندن صكره ستبر اولسون كه جنس مقصور بعضا اطلاق
اوزرينه اوله رق برقيد ايله مقيد اولمز امثله مذكورهده اولديغی كبی و بعضا وصف و ياحال
و ياخود ظرف و يا مفعول امثالی برقيد ايله تقييدی اعتباريله جنس مخصوص اولور • هو الرجل
الكريم • و • هو السائر راكبا • و • هو الوفی حين لا يفی احد لاحد • و • هو الواهب الف قنطار •
كبی نته كيم اعشی * هو الواهب المائة المصطفاة * اما مخاضا و اما عشارا • بيتنده مخاض و ياخود
عشار اولان ابلدن هبهٔ مائه يی ممدوحی اوزرينه قصر ايتمشدر يعنی قصر ايلديكی مخاض و ياخود
عشار اولان ابل اولوب نه حالده اولور سه اولسون مطلقا ابل و ياخود ابل و غيريسندن عام اولان
مطلقا هبه دكلدر مخاض فتح ميم ايله حوامل اولان ناقه‌لر اولوب لفظندن واحدی يوقدر • عشار •
كسر عين ايله جمع عشراء اولوب اون آيلق حملی اولان ناقه‌در و بو بيت باعتبار العهد

زيد المنطلق . قبيلندن ايوله‌مز زيرا مقصود شاعرهبه‌دن جنس مخصوص اولمسيله نوع منزله‌سنده
اولوب شخص منزله‌سنده اولان هبهٔ مخصوصه دكلدر واشبو لام جنس مفيد قصر اولديغى
مقامده برنكته اولوب شيخ دلائل اعجازده ذكر ايلمشدر شويله كه . انت الحبيب . قولمزك معناسى
. انت الشجاع . قولى كبى سن محبوبيتده اومرتبه كاملسينكه دنياده هيچ برمحبت بوقدر الا سنك
حبيب اولمقلغكه سبب اولان محبته منحصردر يعنى جميع ماسواسينك محبوبيتى عدم منزله‌سنده‌در
ديمك معناسنه اولديغى كبى بنم سكا اولان محبتم كبى بركسه‌يه بركسه‌يه محبت ايتميوب حتا كه سائر
محبتلر بنم جنب محبتمده محبتدن غير معدوددر ديمك وحاصلى ماسواسينه متعلقه اولان جميع محبتى
عدم منزله‌سنه تنزيل ايله كمال محبتنى قصد ايتمك معناسنه دخى دكلدر نته كيم . انت الظلوم . قولى
اشبو معناى ثانى‌يه محمول اوله‌رق سكا اصابت ايدن ظلمك نظيرى براحده اصابت ايتميوب
حتا كه جميع ظلم سكا اولان ظلمك جنبنده عدل كبيدر ديمك مفهومنده‌در بلكه كلام مذكورك
معناسى بنم محبتم بجميعها سكا مقصور اوله‌رق سندن غيريسيچون بوندن حظ ونصيب يوقدر
ديمك اولوب . زيد المنطلق . قولنك نظيريدر زيرا بوقولك معناسى كندوسندن انطلاق معهود اولان
شيئى زيده قصردر شوقدر فرق واركه قول اولده برنوع جنسيت اوله‌رق بنم محبتم بجملتها
سكا مقصوره‌در ديمك اولوب يوقسه محبتلركدن برمحبتى عهد ايتمزسين لكن زيد المنطلق قولنده
جنسيت ايچون بروجه اولمديغندن معناى مذكور تصور اولنمز انكيچون اول نوعى اوله‌رق لام
جنسه محمول اولوب ثانى شخصيدر واما . زيد المنطلق فى حاجتك . دينلسه . من شانه ان يسعى
فى حاجتك . معناسنى اكتسا ايدر . انت الحبيب . قولنده اولديغى كبى معناى جنسيت عارض اولور
ومصنفك . قد يفيد . قولنده تبعيضه دلالت ايدن . قد . لفظنى اتيانى تعريفك بعضاً قصرى مفيد
اولديغنه اشارتدر نته كيم خنسانك برادرى حقنده نظم ايتمش اولديغى . اذا قبح البكاء على قتيل
رأيت بكائك الحسن الجميلا . قولنده واقع اولمشدر شويله كه . بكائك . مبتدا . والحسن . خبر
اوله‌رق بونكله حسنك بكا اوزرينه حصريله سائر اشيايه تجاوز ايتميه جكى معناسنى مراد
ايتمامشدر والا اشبو . رأيت بكائك . قولنك . اذا قبح البكاء . قولنه جواب قلنمسنده حسن
اولميوب . اذا قبح البكاء على قتيل لم يحسن الا بكائك . قولنده قصر ايچون برمعنى استفاده
قلنه ميه جغى اساليب كلامده دربه وممارسه‌سى اولان كسه‌يه غيرخفيدر زيرا كلام مذكوردن
غرض بكاسيچون حسن اثبات ايدوب اوزرينه اولان بكايى سائر مقتولينه اولان بكا جنسندن اخراج
ايتمكدر نته كيم . الصبر محمود الا عنك . و . الجزع مذموم الا عليك . قوللرى بومعنايه محمولدر
وبوتحقيق ايله بعضيلرك مبالغة قصر ايچون اولمسى وياخود حسنى بكايه قصر ايله حسن شيئ آخره
تجاوز ايتمز معناسنه اولميوب بلكه ممدوحك غيرى‌يه اولان بكايه تجاوز ايتمز معناسنه حمل اولنمسى
جائز اولور ديو كلاملرى ساقط اولمشدر زيرا قصر بندن هر بريسى كلامدن غرض ومقصود
اولان معنايه منافيدر وبومقامده اولان تعريفك معناسى مبتدانك خبرايله اتصافى محل شك وانكار
اولميه‌رق امر ظاهر اولمسيدر حسان رضى الله عنه حضرتلرينك * وان سنام المجد من آل هاشم *
بنوبنت مخزوم ووالدك العبد * بيتى دخى بونك نظيرى اولوب . العبد . لفظنى معرف اتيان ايدرك
والد مخاطبه اثبات عبوديتله برابر عبوديتله معروف وعبوديتده ظاهر الامر قلنمشدر نته كيم
دلائل اعجازده ذكر اولنمشدر . سنام مجد . دن مراد اعلاى مجد وشرف اولوب . من آل هاشم .
خبر . ان . در . بنو بنت . هم بنو بنت تقديرنده‌در اكر سؤال اولنورسه كه تعريف معناى مذكوره حمل اولنديغى
تقديرده لام جنس ايچون اولمامسيله بوصورتده تعريف جنسك دائما مفيد قصر اولمسنى اعتبار ايله حكم
اولنمقلغه منافى اولمز جوابنده ديرز كه عهد خارجى‌يه محمول اولميان لاملرك جمله‌سى جنس ايچون
اولوب سائر معانى جنسك شعب وفروعندن اوله‌رق ضمير فصلده اشارت اولنان معنا دخى بويله‌در
مصنفك حكم قصرى ثانى‌يه يعنى تعريف جنسه تخصيص ايتمسى قصر وعدم قصر انجق كندوسنده

فى الجمله

فى الجمله عموم وشمول اولان شيده تعقل اولنديغنه مبنيدر شويله كه عقل اوشيئك مفهومنى تصور
ايلديكى حينده متعدد اوزرينه صدقنى تجويز ايتمليدر زيرا قصر برامرى برامره تخصيصدن عباره
اولوب تخصيص ايسه فى نفسه عمومك فرعيدر واكر عموم اولمسه مخاطب شركت وياخود
قلب ويانردى اعتقاد ايتمز ولام عهد ايچون اولديغى صورتده مثلا . زيد المنطلق . مثالنده معهوديت
مبتدا وخبرك تساويسنى افاده ايدوب احدهما بدون الاخر صادق اولمز . انت زيد . و . هذا عمرو . ونظائرنده
بويله‌در و . زيد اخوك . قولنده دخى اكر وضع اضافه‌ده اصل اولديغى كبى مضاف معهود قلنورسه
بنه تساويى مفيددر وبومثللو صورت تساويده اولان اختصاصه اصطلاحده قصر اطلاق
اولنمز قال رحمه الله (وقيل الاسم متعين للابتداء لدلالته على الذات والصفة للخبرية لدلالتها
على امر نسبى) وتقديم وتأخيرده ذكر اولنان ضابطه قول جمهور اولوب امام رازى . اسم .
ذاته دال اولديغى جهتله كرك مقدم اولسون وكركسه مؤخر اولسون ابتدائيته متعيندر و . صفت .
امر نسبى‌يه يعنى فى نفسه كندوسيچون تحقق اولميان معنايه دال اولمسيله خبريته متعيندر زيرا
مبتدانك مبتدا اولمسى اولا منطوق به اولمسنه مبنى اولميوب بلكه مسند اليه اولوب معنى كندوسنه
اثبات اولنديغيچوندر وخبرك خبر اولمسى ثانيًا منطوق به اولمسنه مبتنى اولميوب بلكه مسند اوله‌رق
معنى كندوسيله مثبت اولديغيچوندر ومنسوب اليها اولان ذات ومنسوب اولان صفتدر امدى كرك
. زيد المنطلق . دينلش وكركسه . المنطلق زيد . دينلش . زيد . مبتدا و . المنطلق . خبردر . صفت . ايله مراد
. مادل على ذات مبهمة باعتبار معنى قائم به . يعنى متصف اولديغى معنى اعتباريله ذات مبهمه اوزره دال اولان
لفظ اولوب مقابلى اولان اسم دخى يالكز ذات وياخود يالكز صفت وياخود اسم زمان ومكان
واسم آلت كبى باعتبار المعنى ذات معينه اوزره دلالت ايدن لفظ اولور قال رحمه الله (ورد
بان المعنى الشخص الذى له الصفة صاحب الاسم) وامام رازينك قول مذكورى رد اولنه‌رق
دينلمشدركه صفت مبتدا واسم خبر اولديغى صورتده معناى تركيب كندوسيچون صفت اولان
شخص صاحب اسمدر ديمك اولمسيله بومعناجه صفت ذات اوزره داله ومسند اليها قلنوب واسم
امر نسبى . اولان صاحب الاسم مفهومنه دال اوله‌رق مسند اولور الحاصل . المنطلق زيد .
تركيبنك معناسى كندوسيچون انطلاق اولان شخص زيد اسمنك صاحبيدر ديمك اولوب ذاته دال
اولان . المنطلق . لفظى مبتدائيته وصفت صاحبيته دال اولان . زيد . لفظى خبريته صالح اوله‌رق قائل
مذكورك ذاته دلالتى اسمه تخصيصيله اسمى ابتدايه وصفتى خبريته تعيينى مردود اولور ومذهب
مختار بصريينده خبرك مشتق اولمسى غير مشروط اولمسيله بروجه مشروح خبر واقع اولان
زيدى . صاحب هذا الاسم . مفهوميله تأويله حاجت اولمديغى بعض وهمه سبقت ايلمش ايسه‌ده
جوابنده ديرز كه تأويل مذكوره احتياج خبر جامد اولمسندن ناشى اولميوب بلكه خصوص مثال
مذكوردن ناشيدر شوجهتدنكه سامعك شخص زيد بعينه معلومى اولوب انجق عندنده مجهول
اولان . زيد . اسمنك صاحبى اولمقله اتصافى اوله‌رق . المنطلق زيد . كلامنك سوقى بومعنايى افاده
ايچوندر واما عند المنطقيين . صاحب هذا الاسم . مفهوميله تأويل قطعيا واجبدر زيرا جزئى حقيقى البته
محمول اولميه جغندن هرنقدر واقعده شخصده منحصر اولسه‌ده معناى كلى ايله تأويلى لازمكاور
قال رحمه الله (واما كونه جملة) نحاتدن اكثريسى خبر مبتدا واقع اولان جمله‌نك انشائيه
اولمسى صحيح اولمديغنى توهم ايدوب زيرا خبر صدق وكذبه محتمل اولان كلامدر وهمده مدلول
خبرك مدلول مبتدا ايچون ثبوتى واجب اولوب مدلول انشا ايسه فى نفسه ثابت ومتقرر دكلدر كه
حتى غيرايچون دخى ثابت اولسون زيرا منفئ صرف ايله برشيئك اتصافى ممكن دكلدر ديديلر لكن
بوتوهمدن جوابده دينلديكه خبر مبتدا مبتدايه اسناد اولنان شى اولوب صدق وكذبه محتمل اولان كلام
معناسنه اولان خبر دكلدر ومنشاء غلط كلام خبرى ايله خبر مبتدا بيننده خبر لفظنك اشتراكيدر وخبرك
مبتدايه وجوب ثبوتى جزء قضيه اولان خبرده اولوب على الاطلاق خبر مبتدا دكلدر زيرا خبر مبتداده

لازم اولان مسند اولمقلغيدر اسناد ايسه ثبوتدن اعم اوله رق عند النحات اخباری و انشائيدن اعمدر معلوم دكلميدركه · اين زيد · و· انى لك هذا · و·متى القتال· امثله سيله نظائرنده ظرف خبر اولوب حالبوكه نه صدق وكذبه محتمل ونه مبتدا ايچون ثابتدر نظم جليلده ﴿بل انتم لامرحبا بكم﴾ قول شريفى و· اما زيد فاضربه ·و· زيد كانه الاسد · وعلى احد القولين · نعم الرجل زيد· قوللرى دخى بويله در زيرا اولده عدم رحب وسعه ايله دعا جمله سى · انتم · ايچون وثانيده · اضربه · زيد ايچون خبر در كذلك ثالثده · كانه الاسد · قوليله انشاء تشبيه وياشك مراد اولنديغى كبى زيد ايچون خبر اوله رق ما نحن فيهمزدندر لكن تشبيه مراد اولنورسه خبريه اولوب مانحن فيهمزدن اولمز ومثال رابعده · نعم الرجل · انشاء مدح عام ايچون جمله اوله رق زيد ايچون خبر واقع اولمشدر وبونلرك جمله سنده قول تقديرى موجب تعسف اولديغى خفى دكلدر قال رحمه الله (فللتقوى اولكونه سببيا كامر) واما مسندك جمله اولمسى تقوىء حكمى افاده ايتمك غرضندن وياخود خبر سببى اولديغندن ايچوندر نته كيم مسندك سبب افرادى تقوىء حكمى عدم افاده سيله برابر سببى اولمديغنه مبنى ايدوكنك بيانى وخبر سببى ندن عباره اولديغنك تعريف و ايضاحى مرور ايتمشيدى شارح مرحوم · و الخبر السببى بمنزلة الوصف الذى يكون بحال ماهو من سبب الموصوف الا انه لايكون الا جملة · قوليله خبر سببى برشيئى كنديه متعلق ومرتبط اولان شيئك حاليله وصف منزله سنده اولديغى وشوقدركه خبر سببينك جمله اولمقلغه انحصارنى بيان ايله · هذا سبب من ذاك · قولى هذا متعلق ومرتبط مفهومنده اولوب فى الاصل سبب حبله وكندوسيله شيء آخره توصل اولنان شيئه اطلاق اولنديغنى ايضاح واتيان ايلمشدر مثلا · زيد حسن غلامه · جمله سى خبر سببى اولوب · زيد الحسن غلامه · منزله سنده دركه زيد كنديه متعلق ومرتبط اولان غلامنك حال حسنيله توصيف اولنديغى كبى جملهء مذكورهء خبريه ده دخى حسن غلامى زيده اسناد اولنمشدر و صاحب مفتاحك ذكرى اوزره مسند جمله اولديغى صورتده تقوى يى مفيد اولمسنك سببى بودركه مبتدا مبتدا اولديغندن ايچون كندوسنه برشيئك اسنادنى طلب ايدرك مابعدنده اسناده صالح برشى كلديكى حينده اوشيئى اسنتر ضميردن خالى اولسون وا بسنز ضميرى متضمن بولنسون نفسنه صرف ايدوب بينلرنده حكم منعقد اولور بعده اكر اوشى مبتداى مزبوره عائد اوله جق برضمير معتد بهى متضمن اولورسه شيء مذكورى اشبو ضمير دخى ثانيا مبتداى مزبور طرفنه صرف ايدرك حكم اكتساى قوت ايدر وضمير معتد بهى تضمندن مراد خالى عن الضمير مشابه اولمامسيدر · زيد قائم · كبى زيرا ذكرى مرور ايتديكى اوزره اسم فاعل هرنقدر فعل كبى ضميرى متضمن ايسه ده تكلم و خطاب وغيبتده تفاوت ايتميوب بلا فرق · انا قائم · و· انت قائم · و· هوقائم · ديندليكى جهتله خالى عن الضمير شبيهدر و اشبو عدم تفاوتده سر چونكه معنى تقدير موصوف اوزرينه اوله رق · انا رجل قائم · و· انت رجل قائم · و· هو رجل قائم · تقديرنده اولمسيدر وخالى عن الضمير مشابهتى جهتله · قائم · كبى مع ضميره جمله اولمسنه حكم اولنميوب وبناده جمله معامله سى قلنميه رق · رجل قائم · رفع ايله و· رأيت رجلا قائما · فتح ايله و· مررت برجل قائم · كسر ايله اعراب اولنمشدر الحاصل اسم فاعل جمله اولميوب فقط · زيد الضارب · كبى لام موصوله صله اولورسه جمله اولور زيرا اصل كلام فعل اوله رق صورت لام تعريفده اولاز لام موصولك فعل صريحه دخولى كريه عد اولنه رق صيغهء فاعله عدول اولنمش اولديغندن حقيقة جملهء فعليه در امدى صاحب مفتاحك اشبو بيانى اوزره · تقوى · ضمير مبتدايه مسند اولان جمله يه مختص اوله رق · زيد ضربته · امثالى خروج ايدر زيرا ضمير مبتدانك غيرى يه مسند اولديغى كبى مبتدايه اسناده صالح اولميوب وبونكله حكم اكتساى قوت ايتمز چونكه حكم اول مبتدا اوزرينه حكم اولوب حالبوكه ضميردن مستفاد اولان حكم مبتدانك غيريسى اوزرينه در ولايق اولان مثال مذكور امثالنك مسند سببى قلنميدر نته كيم بوكا اشارت سبقت ايتمشيدى شويله كه شارح رحمه الله ضابطهء افرادده مسند سببى يى · جمله

علقت على المبتداء بعائد بشرط ان لايكون ذلك العائد مسندا اليه فى تلك الجملة · قوليله تفسير ايدوب زيد ضربته قولنك مسند سببيده دخولنى تصريح ايلدى واما شيخ عبد القاهرك دلائل الاعجازده ذكر ايلديكى اوزره سبب تقوى بودركه براسمك عواملدن عارى اوله رق ابتدانى انجق كندوسنه اسنادى منوى اولان برحديث ايله اوله بيلديكندن مثلا · زيد · ديندليكى كبى زيددن برشى ايله اخبار مراد اولنديغى قلب سامعه اشعار اولنه رق بوكلام اخبار اولنه جق حديث ايچون توطئه و سامعه اعلام حديثه مقدمه اولمش اولور بعده ضمير زيدى متحمل اوله رق · قائم · ديندليكى كبى حديث قيام قلب سامعه دخول مأنوس ايله داخل اوله رق بوصورت افادهء ثبوتده طريق اشد وشك وشبهه دن امنع اولور زيرا · قائم · لفظى زيده راجع اولان ضميرى متحمل اولمسيله لفظ زيدى ذكر توطئه وتقدمه اولديغى تحقق ايدر زيرا اكر مقصود مجرد قيام زيدى اعلام اولمش اولسه · قائم زيد · دينلمك كفايت ايدر ايدى واما خبر ضمير مبتدا يى متحمل اولمسه مثلا · زيدانسان · كبى بوصورتده زيدك اولا ذكرى خبر ايله اوزرينه حكم ايچون اولديغنه دال اولوب توطئه ومقدمه اولمسنى ابطال ايدر حاصل كلام برشيئى بغتة اعلام تنبيه وتقدمه دنصكره واقع اولان اعلام درجه سنده دكلدر زيرا بعد التقدمه اولان اعلام تقوى واحكامده تأكيد اعلام مجراسنده جريان ايدر شيخك بوبيانى اوزره · زيد ضربته · و· زيد مررت به · امثالى تقويده داخل اولور اكر سؤال اولنورسه كه مصنف مسندك جمله اولمسنى يالكز افادهء تقوى ايله خبر سببى اولمقلغنه حصر ايدوب حالبوكه ضمير شاندن خبر واقع اولان جمله يه عدم تعرضى شهرت امرندن وواحد متعين اولديغندن ايچون اولمسى تسليم اولنسه ده لكن كندوسيله تخصيص قصد اولنان · انا سعيت فى حاجتك · و· رجل جائنى · قوللريله وسائر كندوسيله تخصيص قصد اولنان اشباه ونظائرنده اولان صور تخصيصه تعرض ايلمسى لايق مقام ايدى زيرا بو موضعده مسند قطعيا جمله در يعنى بودخى مسندك جمله اولمسى اسبابندندر جوابنده ديرزكه تخصيص تقويده داخلدر زيرا مصنفك · فللتقوى · قولى · فلاشتماله على التقوى · معناسنه اولوب و· لام · سببيت ايچون اوله رق غرض ايچون دكلدر وبوكا · فللتقوى · قولى مسندك جمله اولمقلغنى تعليل اولوب جمله اوله رق ايرادنى تعليل اولمامسى دليلدر وجمله نك معناى مصطلح ايله تقوى اوزره اشتمالى جميع صور تخصيصده حاصلدر زيرا معناى مصطلح تقوى حكمك تكرر مسند واتيان مؤكدات ايله اولميه رق نفس تأكيد ايله تقويه سندن عباره اولوب بو ايسه صور تخصيصك جمله سنده تكرر اسناد ضرورتيله حاصلدر ومصنفك ماسبقده · رجل جائنى · فقط تخصيص ايچوندر ديو قولنك معناسى استعمالى تخصيص ايچون اولوب تقوى ايچون مستعمل دكلدر ديمك اولوب يوقسه تخصيص اوزره مشتمل وتخصيصى مفيد دكلدر ديمك معناسنه اولمديغى معلومدر بوصورتده مصنفك · فللتقوى · قولى · للتقوى سواء كان على سبيل التخصيص اولا · تقديرنده اولمش اولور وتخصيصك تقوى يى افاده سنى عبارهء مفتاح مشعردر شويله كه · زيد عرف · مثالوده عدم اعتبار تقديم وتأخير انجق تقوى يى افاده ايدر و· زيد · ايله · عرف · بينده تقديم وتأخير اعتبارى يعنى اصلى · عرف زيد · اولوب · زيد · ضمير مستتردن بدل اوله رق معنا فاعل اولمق صورتى تخصيص افاده ايلر ديوب اولى حصر صورتيله ايراد ايتمش اولديغى حالده ثانيده حصر ايله بيان يعنى لايفيد الا التخصيص عبارهسيله اتيان ايتمامشدر وصور تخصيص توجهله تقويده داخل اولمزكه سكاكى · انما · بحثنده · ليس التخصيص الا تأكيدا على تأكيد · قوليله تخصيص تأكيد على التأكيد اولديغنى تصريح ايلمشدر زيرا تخصيص مقصور عليه اوزرينه حكمى مشتمل اولمسيله عند السامع مسلم اولان اصل حكمى تأكيد اولديغى كبى حكمك مقصور عليهك ماعدا سندن نفينى مشتمل اولوب بو ايسه مقصور عليه ايچون ثبوتنى مستلزم اوله رق صريحا كلامدن مستفاد اولان حكم ثبوتنى يى تأكيد اولور وبووجهله هر بر تخصيص تأكيد على التأكيد اولوب بودخى نفس تركيبدن مستفاد اولمسيله تأكيد تقوىء مصطلح

اولدیغی تحقق ایدر و بو تحقیق ایله علامهٔ شیرازینك شرح مفتاحده اولان كلامنك فسادی
ظاهر اولور زیرا دیمشدر كه سكاكینك · زید عرف · مثالوده ذكر ایلدیكی · ان عدم اعتبار التقدیم
والتأخیر لایفید الا التقوی واعتبارهما یفید التخصیص · قولندن مقصود · یفید التخصیص فقط
دون التقوی · یعنی اعتبار تقدیم وتأخیر انجق تخصیصی مفید اولوب تقوی یی افاده ایتمز دیمكدر
زیرا تخصیصده اصل فعلك ثبوتنی تسلیم ایتمك لازم اولوب و بعد تسلیم العرفان تخصیص و بیانه
حاجت یوقدر وعلامه نك بو كلامنده اولان ظهور فساد زیرا بعد تسلیم العرفان تأكید و بیانه حاجت
اولمامسندن تأكید و بیان مراد اولنمامسی لازم كلوب یوقسه مفاد كلام اولمامقلغی اقتضا ایتمز
شونكله برابر كه سامعه نظرا بونلره عدم حاجت مطلقا عدم حاجتی مستلزم اولمیوب مثلا حكمك
نصب عین اولمسی وثبوتی اوزره احكام ترتب ایلمسی ومنكرك غباوتنه تعریض اولمسی كبی اعتبار آخرله
تحقق حاجت جائزدر وعلامه دن موجب عجبدر كه · انا سعیت فی حاجتك · مثالوده عند قصد التخصیص
جمله اولدیغی تصریح ایتمسیله برابر مسندك جمله اولمسی انجق تقوی ایچون ویاخود سببی
اولدیغندن ایچوندر دیو صریحا بیان ایلمشدر قال رحمه الله (واسمیتها وفعلیتها وشرطیتها
لمامر وظرفیتها لاختصار الفعلیة اذهی مقدرة بالفعل علی الاصح) ومسندك مطلقا جمله اولهرق
ایرادی تقوی ویاخود سببی اولدیغی ایچون اولوب وانواع جملدن بالخاصه جملهٔ اسمیه اولهرق
ایرادی افادهٔ دوام وثبوت وفعلیه اولمسی افادهٔ تجدد وحدوث وشرطیه اولمسی ادوات شرطدن
حاصل اوله جق اعتبارات مختلفه یی التزامدن ناشی شرط ایله تقیید ایچوندر نته كیم تفصیلاتی مرور
ایتمشدر وظرفیه اولمسی جملهٔ فعلیه یی اختصار ایچوندر زیرا جملهٔ ظرفیه قول اصح اوزره فعل
ایله مقدره در زیرا تعلیق حروف جرده اصل اولان فعل اولوب اسم فاعلك عملی انجق فعله مشابهتیله
اولدیغندن اولی اولان عند الاحتیاج اصله رجوع اولنهرق تقدیر اولنه جق متعلقك فعل اولمسیدر
وهمده صله جمله اولمقلغه منحصر اولدیغی سبیله · الذی فی الدار اخوك · امثالنده ظرفك قطعیا فعله
تعلق ثابت اولدیغندن قطعی اولمیان محللرده دخی فعله حمل اولنمق اولی والیق در واشبو قول اصح
مذهب بصریندر وكوفیون مقدر اسم فاعل اولمسنی اختیار ایدوب خبرده اصل اولان مفرد
اولمسیله وحسب الانصاف · زید فی الدار · قولمزدن مفهوم اولان · ثابت · و · یا مستقر فی الدار · دیمك اولوب
· ثبت · و · استقر · دیمك اولمامسیله استدلال ایتمشلردر وبو مقامده نحویونك عبارهسی · ان الظرف
مقدر بجملة · اولوب مصنف لفظ جمله یی فعله تغییر ایلمشدر وبو وجهله تغییر ولفظ فعل ایله تعبیردن
عند حذف المتعلق ضمیر ظرفه انتقال ایدرك فعل ایله برابر حذف اولنمامسیله بو تقدیرده مقدر اولان
فعل اولوب جمله اولمدیغی قصد ایتمشدر لكن بو مفهومی افاده ایده جك عباره · اذا المقدر فعل · تعبیری
اولوب مصنفك عبارهسی وجهله · اذهی ای الظرفیة مقدرة بالفعل · تركیبی بو مقصودی مفید
اولهمز زیرا نحویونك · الظرف مقدر بالجملة · قوللرینك معناسی · انه یجعل فی التقدیر جملة
لامفردا · دیمك اولوب بو صورتده عبارهٔ مصنف ایچون اصلا معنی بولنهمز زیرا جملهٔ ظرفیه
تقدیرده فعل قلنمز شونكله برابر كه عبارهٔ مصنفده فساد آخر دخی اولوب زیرا ظاهرنه حمل اولنسه
جملهٔ ظرفیه علی غیر الاصح اسم فاعل ایله مقدره اولدیغی مفید اولهرق بو ایسه واضح الفساددر
زیرا مذهب مذكور اوزره ظرف مفرد اولهرق جمله دكلدر بو صورتده عبارهٔ لایقه · اذا الظرف
مقدر بالفعل · دینلمسیدر قال رحمه الله (واما تأخیره فلان ذكر المسند الیه اهم كامر) واما
مسندك تأخیری مسند الیهك ذكری اهم اولمسیله · تقدیم الاهم علی المهم · قاعدهسنه مبنیدر
ومسند الیهك اهمیت ذكرنه دائر كلام مسند الیه بحثنده مرور ایلمشدر قال رحمه الله (واما
تقدیمه فلتخصیصه بالمسند الیه نحو لافیها غول ای بخلاف خمور الدنیا) واما مسندك تقدیمی
مسند الیهه تخصیص یعنی مسند الیهی مسند اوزرینه قصر ایچوندر نته كیم ضمیر فصل بحثنده
· یا · استعمال شایع عرب اوزره مقصوره داخل اولدیغی ذكر اولنمشیدی زیرا مثلا · قائم زید · قولمزك

معناسی زید قیام اوزرینه مقصور اولوب قعوده تجاوز ایتمز دیمكدر نظم جلیلده ﴿ لافیها غول
ولا هم عنها ینزفون ﴾ قول شریفی اشبو لاجل التخصیص تقدیم مسند قبیلندن
اولوب · فیها · ضمیری · خمور · جنانه راجع اولهرق · غولدن · مراد غائلهٔ صداعدر كه
خمرك تمهٔ نشاط بیقرارنده ظهور ایدن باش اغریسیدر یعنی نشوهٔ خمری تعقیب ایدن صداع خماردن
عاری وبری اولمق جنان عالیاتده اولان شراب نابه مقصور اولوب ام الخبائث اولان خمور دنیا
بونك خلافنده در دیمك اولور بعضیلر نظم مذكورده تقدیم تخصیص مسند ایچون اولدیغنه
اعتراض ایله دیمشلردر كه نظم مذكورده مسند ظرف یعنی فیها اولوب مسند الیه ایسه اشبو ظرف
اوزرینه مقصور اولمیوب بلكه مسنددن جز اولان مجروره یعنی خمور جنته راجع اولان ضمیره
مقصور اولمسیله قصر مسنده مثال اولهمز وبو اعتراضدن جوابده شارح مرحوم بو وجهله
ایضاح مقام ایتمشلردر كه · ان المراد ان عدم الغول مقصور علی الاتصاف بفی خمور الجنة او علی الحصول
فیها لایتجاوزه الی الاتصاف بفی خمور الدنیا او الحصول فیها وان اعتبرت النفی فی جانب المسند فالمعنی
ان الغول مقصور علی عدم الحصول او الكینونة فی خمور الجنة لایتجاوزه الی عدم الحصول فی خمور الدنیا
فالمسند الیه مقصور علی المسند قصرا غیر حقیقی · یعنی نظم مذكور ایله مراد · عدم غول ·
خمور جنتده اولمقله اتصاف اوزرینه ویاخود خمور جنتده حصول اوزرینه مقصور اولوب
خمور دنیاده اولمقله اتصاف ویاخود خمور دنیاده حصوله تجاوز ایتمز دیمكدر واكر نفی
جانب مسندده اعتبار اولنورسه معنی · غول · خمور جنتده عدم حصول وكینونت
اوزرینه مقصور اولوب خمور دنیاده عدم حصوله تجاوز ایتمز دیمك اولور وعلی كلا التقدیرین
مسند الیه قصر غیر حقیقی ایله مسند اوزرینه مقصوردر الحاصل اعتبار اوله كوره
مسند · الكون فی خمور الجنة · وثانی یه كوره · عدم الكون فی خمور الجنة · اولوب مقصور
علیه اشبو مسند اولهرق جزئی اولان ضمیر دكلدر وشارحك اتصاف ایله تعبیری قصر الموصوف
علی الصفة قبیلندن اولدیغی اظهار ایچون معنای وصفیتی تصریح وثانیا حصولی عطف ایلمسی
مقدر عدم قرینه دن ناشی اتصاف اولمیوب بلكه فعل عام اولدیغنه تلویح ایچوندر وستیر اولمیه كه
نظم مذكورده · لا · كلمهسی نفی جنس ایچون اولوب اسم ایله كندی بیننده توسط خبردن ناشی رفع
وتكرار واجب اولمشدر بو صورتده قضیه سالبه در وشارحك علی الاعتبارین سلبی جانب موضوع
ومحموله اعتبار ایلمسندن مقصودی نفی حكمه متوجه اولوب بو جهتله نفیك قصر ایله مقید اولدیغی
وقیده متوجه اولوبده نفی قصر ایچون اولمدیغی بیاندر یوقسه قضیه معدوله دیمك دكلدر زیرا
معدوله اولمق لازم كلسه تقدیم خبر نكرهنك مبتدا وقوعنی مصحح اولهرق مفید اختصاص اولمز لكن
سالبه اولدیغی صورتده بویله اولمیوب بو تقدیرده مصحح سیاق نفیده وقوعی اولهرق تقدیم اختصاص
ایچون اولور امدی قضیه سالبه اولهرق مقصود نفی غولی · كون فی خمور الجنة · اوزره قصر
اولور امدی غول مسلم الثبوت ونزاع محلنده اولهرق مخاطب غول ایچون خمور جنتك محلیتنی
معتقد اولمسیله متكلم بونی نفی ایدر و بونك معدوله یی مستلزم اولمسی منافیٔ مقصود اولمیوب عند
وجود الموضوع سالبه ومعدوله متلازملردر و بینلرنده فرق استعمالده اولوب اكر نزاع محلیت
غولده اولورسه · لافیها غول · ومحلیت عدم غولده اولورسه · فیها لاغول · دینلور نته كیم · ما انا قلت ·
و · انا ماقلت · بینلرنده دخی فرق بویله در وقصری اتصاف وحصوله نسبتله اعتبار ایلمسی زیرا برشیله
متصف واوشیده حاصل اوزرینه قصردن مقصود بودر ﴿ لكم دینكم ﴾ قول شریفی دخی
بو وجهله اولوب معنای شریفی دینكز سزك ایچون اولمقله اتصاف اوزره مقصور اولوب بنم ایچون
اولمقله غیر متصفدر و بنم دینم بنم ایچون اولمقله متصف اولوب سزك ایچون اولمقله غیر
متصفدر دیمك اولهرق · قصر الموصوف علی الصفة · اولوب بعضیلرك توهمی وجهله · قصر الصفة
علی الموصوف · دكلدر وقصرده بونك نظیری صاحب مفتاحك ﴿ ان حسابهم الا علی ربی ﴾ قول

شريفنده ذكر ايتديكی شيدركه نظم مذكورك معناسی ٠ حسابهم مقصور علی الاتصاف بعلی ربی
لايتجاوزه الی الاتصاف بعلی٠ مفادنده‌در وقصر حقيقی دكلدر كه حتی دينم بنم ايچون اولقله
اتصاف اوزره مقصوردر ديمكدن اصلا بندن غيری يه تجاوز ايتمز ديمك لازمكلسون٠ لكم دينكم٠
و٠لافيها غول٠ قول شريفلری دخی بو ويره ده در بو تحقيقات ايله علامهٔ شيرازينك شرح
مفتاحده اولان كلامنك فسادی متبين اولور زيرا ديمشدركه اشبو٠ لكم دينكم٠ قول شريفنده
اولان اختصاص ٠ان دينكم لايتجاوز الی غيركم ودينی لا يتجاوز الی غيری٠ ديمك دكلدر زيرا ٠لكم٠
لفظنده خطاب كفار مخصوصينه اولوب دينلری ايسه سائر كفاره متجاوز وكذلك دين نبينك مؤمنينه
تجاوزی باردر بلكه معنی ٠ان المختص بكم دينكم لادينی والمختص بی دينی لادينكم٠ ديمكدر نته كيم
٠قائم زيد٠ تركيبنك مفادی زيده مختص اولان قيام اوله‌رق قعود دكلدر ديمك اولوب يوقسه زيدك
غيريسی قائم اولمز ديمك دكلدر وتحقيقات مسرودەدن معلوم اولديغی اوزره قصر اضافی اولوب
حقيقی اولماسيله اشبو سؤالك سقوط واندفاعی رونما و بو تصرفات قانوندن خروج ايله خبط
عشوادر قال رحمه الله (ولهذا لم يقدم الظرف فی لا ريب فيه لئلا يفيد ثبوت الريب فی سائر
كتب الله تعالی) وتقديم مسند ذكر اولنديغی اوزره مفيد تخصيص اولديغندن ايچون ٠لاريب
فيه٠ قول شريفنده ظرف مسندك مسند اليه اوزرينه تقديميله ٠لافيه ريب٠ بيورلمامشدر تا كه
٠تقديم٠ سائر كتب الهيه‌ده ثبوت ريبی افاده ايتميه زيرا عدم ريبك قرآنه اختصاصی بحسب
دلالة الخطاب سائرنده ثبوتنی مفيد اولوردی شويله كه اعتبار مفهوم مخالفته ابتنا ايله بحسب
دلالة الكلام قرآنك غيری كتب الهيه‌ده ثبوت ريب و شك مستفاد اولوردی ومصنفك سائر
كتب الهيه‌يه تخصيص ايله ٠فی سائر كتب الله تعالی٠ ديوب سائر الكتب ويا سائر الكلام ديو اطلاق
اوزره اتيان ايتمامسی قصر حقيقی اولمسنك عدم وجوبنه وبلكه غالب اولان غير حقيقی اولمسنه
مبنيدر ومقابلهٔ قرآنده معتبر اولان سائر كتب الهيه‌در نته كيم مقابلهٔ خمور جنتده معتبر اولان
خمور دنيا اولوب سائر مشروبات وغيريسی دكلدر قال رحمه الله (او التنبيه من اول الامر
علی انه خبر لانعت كقوله٠ له همم لامنتهی لكبارها٠) وياخود تقديم مسند ابتدای امرده مسند
مذكور خبر اولوب نعت اولمديغنه تنبيه ايچون اولور زيرا نعت منعوت اوزرينه تقدم ايتمز
ومصنفك ٠اول الامر٠ ايله تقييدی زيرا چوق كره اولوركه تأمل معنی وكلامده مبتدا ايچون
خبر ذكر اولنمديغنه نظر ايله دخی مسند مذكور خبر اولوب نعت اولمديغی بيلنور واشبو
خبريته تنبيه ايچون اختيار تقديم حضرت حسان رضی الله عنهك نعت شريف جناب رسالتپناهيده
نظم وايراد بيورمش اولدقلری * له همم لامنتهی لكبارها * وهمته الصغری اجل من الدهر *
بيت دلپذيرنده واقع اولمشدر زيرا اكر ظرف يعنی ٠له٠ مبتدا اولان ٠ همم ٠ لفظندن تأخير اولنه‌رق
٠ همم له ٠ دينلسه‌يدی همم ايچون صفت اولمسی توهم قوی ايله توهم اولنوردی زيرا مقام ابتداده
نكره تخصيص اقتضا ايدوب ظرف ايسه تخصيصه صالحدر بو صورتده ٠ لامنتهی لكبارها٠ خبر
وياخود خبر محذوف اولوب ٠لامنتهی٠ صفت بعد صفت اولمش اولوردی حالبوكه بو ايكی وجه
دخی خلاف مقصوددر زيرا مقصود همم موصوفه‌يی نبی عليه السلام ايچون اثبات اولوب يوخسه
همم عليه لريچون صفت مذكوره‌يی وياخود امر آخری اثبات دكلدر شو جهتله كه بو صورتده
كلام همم عليه‌لرينی مدحه مسوق اولوب ذات نبی عليه السلامی مدح ايچون مسوق اولمش
اولمز وستير اولنيه كه مبتدا نكرهٔ غير مخصصه اولديغی حينده اشبو تقديم مسند واجبدر
٠ فی الدار رجل ٠كبی تا كه تقديم حكم سببيله مبتدا او حكم ايله موصوف ومعلوم منزله سنده اولوب
مجهول اوزرينه حكم قبيلندن اولميه نته كيم ٠ قام رجل ٠ مثالوده تقديم حكمه مبنی فاعلك نكره
وقوعی جاريدر واشبو تقديمده خبرك ظرف اولمسی شرط اولوب مثلا٠ قائم رجل ٠ ديمك
صحيح اولمز زيرا٠ قائم٠ مبتدا و٠ رجل٠ بدل اولمق احتمالنه مبنی قائم خبر اولديغی افاده‌ده التباسدن

خالی اولەمز لكن ظرف خبريته متعين اوله‌رق التباسدن عاری وظروفده اولان اتساع احوال
واعتبارات غيريلرنده غير جاريدر واما مبتدا نكرهٔ مخصصه اولورسه نكرهٔ غير مخصصه كبی
تقديم واجب دكلدر نته كيم ❊ واجل مسمی عنده ❊ نظم جليلنده ٠اجل٠ مبتدا اوله‌رق ٠مسمی٠ ايله
موصوف ومخصص اولوب ٠عنده٠ خبر مؤخردر لكن تقديم ايله استعمالی شايع اولوب ٠ عندی
ثوب جيد٠ و٠لی عبد كيس ٠ امثالی كثير الايراددر وشيوع استعماله سبب عند التأخير وصف آخر
اولمق التباسندن حمايه‌در و٠فی الدار رجل ٠ امثالی اوزرينه برسؤال قوی ايراد اولنمشدركه
چونكه تخصيص تقديم حكم سببيله حاصل اولديغی كبی حكم مبتدای غير مخصص اوزرينه اولمش
اولور زيرا حصول تخصيص انجق حصول حكمدنصكره اوله‌جغی معلومدر حالبوكه مبتدای
غير مخصص اوزرينه حكم صحيح اولمديغی بيان ايتمشلردر الحاصل بسبب التقديم مسند اليهك
تخصيصی مسند ايله حكمدنصكره حاصل اوله‌جغندن عند الحكم مبتدا غير مخصص اولوب بو ايسه
بيان قوم اوزره صحيح دكلدر وبو مقامده حق اولان ابن دحانك قوليدركه مبتدانك جواز تنكيری
حصول فائده‌يه مبتنی اولمسيله كلامده فائده حاصل اولدقدنصكره نصل نكره ايله اولورسه اولسون
اخبارده بأس يوقدر ديمشدر ٠ رجل علی الباب ٠ و٠ غلام علی السطح ٠ و٠ كوكب انقض الساعة٠
كبی قال رحمه الله (او التفاؤل او التشويق الی ذكر المسند اليه كقوله ٠ ثلثة تشرق الدنيا
ببهجتها ٠ شمس الضحی وابو اسحق والقمر ٠) وياخود تقديم مسند ٠تفاؤل٠ ايچون اولور نته كيم
شاعرك * سعدت بغرة وجهك الايام * وتزينت ببقائك الاعوام * قولنده واقع اولمشدركه تهنيت ساله
دائر اولان قصيده سنده لفظ سعد ايله ابتدا ايتمكلكی مابه التفاؤل عد ايدرك ٠الايام٠ مسند اليهی اوزرينه
تقديم ايلمشدر وياخود٠ تقديم٠ مابعدنده ايراد اولنه‌جق مسند اليهك ذكرينه تشويق ايچون اولور
نته كيم ابو اسحق ايله مكنی اولان معتصم باللهك مدحنده محمد بن وهبك ٠ ثلثة تشرق الخ ٠ بيتنده
٠ثلثة٠ مقدم مسند ومعطوفلريله ٠ شمس الضحی ٠ مسند اليهدر ٠تشرق٠ اشرق فعلندن مضارع
اولوب صار مضيئا معناسنه‌در و٠ الدنيا ٠ نا عليدر ٠ ببهجتها ٠ ده ضمير مجرور موصوف اولان ٠ثلثة٠
قولنه عائددر ٠ بهجه٠ حسن وبها معناسنه‌در يعنی وقت ضحاده شمس تابان وخليفه معتصم بالله وبرده
بدر منيرايله دنيا اكتساب ضيا ورونق وبها ايدر ديمكدر وبعضيلرك ٠تشرق٠ ثلثة٠ ضميرينه مسند
و٠ الدنيا ٠ فی الدنيا تقديرنده ظرف وياخود ٠تشرق٠ لفظنك معنای فعل متعدی يی تضمينيله مفعول به
اولمسنی توهملری سهودر ومسندك تقديمنی مقتضی اولان احوالدن بريسيده مسندك استفهامی
تضمنيدر ٠ كيف زيد ٠ كبی وينه تقديمی مقتضی اولان شيلردن بريسيده مسندك عند التكلم اهم
اولمسيدر ٠عليه من الرحمن ما يستحقه ٠ كبی زيرا عند التكلم ذكر ايده‌جكی شيئك اوكسه عليهنده
وقوعی واقع اوله‌جق شيئك ثواب وعقاب اولمسندن اهم اولمسيله مسند اولان ٠عليه٠ لفظی ٠ مايستحقه٠
اوزرينه تقديم قلنمشدر ومقتضيات تقديمدن بو ايكيسنی مصنفك ترك واهمالی اولك علم نحوده
شهرت امريله برابر كلامی اخبارده اولوب انشاده اولمامسندن وثانی يعنی ٠اهميت٠ ذكر اولنان اعتباراته
مقابل براعتبار اولميوب بلكه تقديم مسند اليهده بيان اولنديغی اوزره تقديمی مقتضی اولان معنی
اشبو اهميتدن عباره اوله‌رق ذكر اولنان اعتبارات جمله سی بونك تفصيلاتی اولديغندن
ايچوندر لكن ستير اولنيه كه بو صورتده ٠ اهميتی٠ مسنده كثرت عنايه معناسنه حمل تقديرنده
اولوب والا اكر عند المتكلم نصب عين اولمق معناسنه اولور ايسه اولوقت نكتهٔ مستقله اولور
صاحب مفتاح ٠عرف زيد٠ قولنده اولديغی كبی جمله‌دن افادهٔ تجدد مراد اولنمسنی دخی تقديم
مسندی مقتضی قيلوب مصنف بو كلام خبط واشكال ونوع اختلالدن سالم اولمديغی جهتله ترك
ايلمشدر زيرا سكاكی بونی بيانده ديمشدركه ٠ او ان يكون المراد من الجملة افادة التجدد دون الثبوت
فيجعل المسند فعلا فيقدم البتة علی مايسند اليه فی الدرجة الاولی وقولی فی الدرجة الاولی احتراز عن
نحو انا عرفت وانت عرفت وزيد عرف فان الفعل فيه يستند الی ما بعده من الضمير ابتداء ثم بواسطة

عود ذلك الضمير الى ما قبله يستند اليه فى الدرجة الثانية . يعنى جملهدن مراد افادهٔ تجدد اولهرق
افادهٔ ثبوت اولمدیغی حینده مسند فعل قلنهرق البته درجهٔ اولیده اسناد اولندیغی شی اوزرینه
تقدیم اولنور ودرجهٔ اولی ایله تقیید . انا عرفت . و . انت عرفت . و . زید عرف . امثالندن احترازدر
زیرا بونلرده فعل ابتداء مابعدنده اولان ضمیره استناد ایدوب بعده بوضمیرك ماقبلنه رجوعی واسطهسیله
درجهٔ ثانیهده ماقبلنه استناد ایلر اشته کلام سکاکی بوندن عباره اولوب بونده اولان اشکال ایکی
وجهلهدر اما وجه اول بوکلام خبرضمیر مبتدایه مسند اولان فعل اولدیغی صورتده فعلك ضمیر
مبتدایه اسنادی درجهٔ اولیده ومبتدایه اسنادی درجهٔ ثانیهده اولمسنده صریح اولوب حالبوکه
تقریر تقویٔ حکمده ایراد ایلدیکی کلام بونك عکسیدر زیرا دیمشدرکه مبتدا مبتدا اولدیغیچون
کندی یه اسنادی مستدعی اولمسیله مابعدنده اسناده صالح برشی بولدیغی حینده اوشیٔ صالحی
مبتدا کندی نفسنه صرف ایدرك استر ضمیر مبتدایی متضمن اولسون واسترسه خالی اولسون
بینلرنده حکم منعقد اولوب بعده اگر ضمیر مبتدایی متضمن اولورسه ضمیر مذکور اوشیٔ مسندی ثانیا
مبتدایه صرف ایدرك حکم اکتسای قوت ایدر اشته بوکلام مبتدایه فعلك اسنادیله بینلرنده حکمك
انعقادی ضمیره اسنادندن مقدم اولمسنده ظاهر اولوب بین الکلامین تناقض تحقق ایلر واما اشکالده
اولان وجه ثانی زیرا . انا عرفت . و . انت عرفت . و . زید عرف . امثالنده فعلك اسنادی درجهٔ اولیده
ضمیره اولدیغی صورتده . فى الدرجة الاولى . قولیله بوندن احتراز نوجهله صحیح اولهبیلورکه فعل ایکی
صورتده دخی درجهٔ اولیده اسناد اولندیغی شی اوزرینه متقدمدر سکاکیدن بوکلامك
صدوری محضا تهافت وتساقطدر لکن وجه اولدن جواب ویرلمك ممکندرکه . زید عرف . مثالنده
تقدم وتأخرده مرتبه اولهرق اسانید ثلثه موجوددر شویله که برنجیسی . عرف . فعلنك بطریق القصد
زیده اسنادی اولوب فعلك قبل عود الضمیر مبتدایه امتناع اسنادی ممنوعدر وثانی . عرف . فعلنك
ضمیر زیده وثالث ضمیرك زیده عودی مرهٔ ثانیهده اسنادك زیده عودنی مقتضی اولمسی واسطهسیله
بطریق الالتزام فعل مذکورك زیده اسنادیدر اما اسناد اولك وجه تقدمی زیرا اسناد نسبت
اولوب نسبتك تحقق ایسه طرفینك تحقق ووجودنه منوط اولهرق طرفینك تحققندنصکره شیٔ آخره
توقف ایتمز وشبهه یوقدرکه فاعل ضمیری انجق فعلدنصکره اولوب مبتدا ماقبل فعلده اولمسیله
مبتدا ایله فعلك وجودی تحقق ایتدیکی حینده بلا امهال بینلرنده حکم منعقد اولور واما اسناد
ثانینك ثالث اوزرینه وجه تقدمی زیرا مابعد فعلده ضمیر فاعل تحقق ایتدیکی کبی بینلرنده حکم
منعقد اولوب بعده واسطه ایله اسناد ثالث تحصل ایدر وسکاکینك اشبو بحث تقدیمده اولان
کلامی فعلك ضمیر مبتدایه اولان اسنادی عود ضمیر واسطهسیله بطریق الالتزام مبتدایه اولان اسنادنه
تقدمنده صریحدر و بحث تقویٔ حکمده اولان کلامی فعلك من غیر اعتبار توسط الضمیر
بطریق القصد مبتدایه اولان اسنادی فعلك ضمیره وتوسط ضمیر واسطهسیله بطریق الالتزام مبتدایه
اولان اسنادلری اوزره متقدم اولدیغنی افادهیه محمول اولهرق بوصورتده کلامینی بیننده تناقض
تحقق ایتمز امدی مدعا احد امرینك لزومی اولهرق یا کلام سکاکینك تناقضی مستلزم اولمسی
ویاخود اسانید ثلثهیه قائل اولمسنی اقتضا ایتمسیدر زیرا . صرفه ذلك الضمير الى المبتداء ثانيا .
قولی اگر فعلك ضمیره اسنادندن عباره ایسه کلامینی بیننده تناقض تحقق ایدر زیرا برموضعده
اول ودیگر موضعده ثانی قیلمش اولور واگر اسناد فعلك غیریسی اولورسه اسنادین اخیرین ایله
برابر اوچنجی براسناد اولهرق اسانید ثلثه تحقق ایدر واشکال ثانیدن جوابده دیلمشدرکه
چونکه امثلهٔ مذکورهده اول اسانید فعلك بطریق القصد مبتدایه اسنادی اولوب بو اسناد
ایله مسند الیه فعل اوزرینه مقدم اولمسیله . زید عرف . امثالی . فى الدرجة الاولى . قولیله خروج ایدر
لکن . عرف زید . بونك خلافنده اولوب زیرا بونده درجهٔ اولیده مسند الیه فاعل اولوب فعل ایسه
بونك اوزرینه مقدمدر لکن بومقامده براعتراض صعب وقوی اولوب دفعه مجال یوقدر شویله که

سکاکینك : فان الفعل فيه يستند الى مابعده من الضمير ابتداء . قولی یعنی . زید عرف . امثالنده فعل
ابتداء مابعدنده اولان ضمیره مستند اولمسیله کلامی فى الدرجة الاولى قولیله امثلهٔ مذکورهدن
احتراز اولندیغی تعلیله صالح اولهمز زیرا بونك منحصرا دلالتی ضمیره اسناد فعلك اولیتی اوزرینه
اولوب مطلوب ایسه مبتدایه اولان اسنادنك اولیتیدر بوجهتله شوکلام ایچون اشبو مقام تعلیله
صالح اولهجق برمعنی یوقدر بلکه تعلیل ایچون صالح اولان معنی بحث تقویده ایراد ایلدیکی
کلامدر زیرا کلام مذکورك مدلولی فعلك مبتدایه اسنادی درجهٔ اولیده اولمسی اولوب مطلوبده
بودر اشته کلام مفتاح اوزرینه شرح مفتاحده مشایخ اهل فندن ناصر الدین ترمذینك ایراد
ایلدیکی اشکال وجوابك خلاصه سی بوندن عباره اولوب و . انا عرفت . و . انت عرفت . و . زید عرف .
قوللری امثالی مفید ثبوت اولهرق تجدد وحدوثی افاده ایتمدکلرینی تصریح ایلمشدر بعده بعض
فضلا یعنی سعد الدین خوارزمی ناصر الدین ایله مناظرهیه تصدی ایدرك بومناظرهده بعض مرتبه
قلیل الجدوی کلام کتب وارقام ایتمشدر شویله که اسناد ایکی قسم اولوب اول فاعلك اقتضا
ایلدیکی اسناد اولهرق بوده ایکی ضربدر ضرب اول . زید قام . مثالوده فعلك ضمیره اسنادی کبی
درجهٔ اولیده یعنی بلا واسطة شیٔ اولان اسناددر ضرب ثانی فعلك بتوسط الضمیر مبتدایه اسنادی
کبی درجهٔ ثانیهده بواسطة شیٔ اسناددر وشیدن مراد فاعلدر وقسم ثانی مبتدانك اقتضا ایلدیکی
اسناددر امدی سکاکینك مبتدانك نفسنه صرف ایتمشدر دیو بیان ایلدیکی اسناد قسم ثانی یه
وضمیر ثانیا مبتدایه صرف ایتمشدر دیو اتیان ایلدیکی اسناد قسم اولدن ضرب ثانی یه یعنی فاعلك
اقتضا ایلدیکی اسناددن درجهٔ ثانیهده اولان اسناده محمول اولوب بوجهتله سکاکینك کلامینی
بیننده تناقض تحقق ایتمز اشته خوارزمینك بعد التنقیح والتصحیح مفهوم کلامی بوندن عباره اولوب
بونده اسانید ثلثهنك وجودیله قول متحققدر بوصورتده اگر مبتدانك مقتضی اولدیغی اسناد ایله مرادی
مجرد فعلك مبتدایه اسنادی ایسه بوکلام شارح مفتاح یعنی ناصر ترمذینك بعینه ذکر ایتدیکی
شیدر واگر مرادی خبر اولان جملهنك اسنادی اولهرق بوده فعلك بواسطة الضمیر اسنادنك غیریدر
دیمکسه بواسنادك بواسطة الضمیر اولان اسناده جهت تقدمنی بیان ایتمسی لازمکلوردی نته کیم
فاضل مرقومك . ثم اذا كان متضمنا لضميره صرفه ذلك الضمير الى المبتداء ثانيا . قولی بوتقدمی
مشعر اولهرق منشاء اشکال ایسه بوراسی اولوب حالبوکه اهمال ایتمشدر حالبوکه مقصود اولان
دفع اشکال لفظ قسمت واقتضایی زیاده ایدوب ودرجهٔ اولی تعبیرنی . مالایکون بواسطة .
مفهومیله تفسیر ایتمکله تام اولهمز وبوراسیده جای تعجبدرکه شارح ترمذینك کلامندن برشیئه
قدح ایتمیوب وانده اولان غلطه وتحقیق مقصود سکاکی یه تعرض وبلکه خیال اطیفنی بیله
مشاهده ایتمامشدر وبونکله برابر عند المناظرة فوت ایلدیکی شیلری تدارك وتلافی ایچون تشنیعنده
مبالغه ایلمشدر شارح مرحوم بوکلامی ایراددنصکره دیرکه شارح ترمذینك ذکر اولنان کلامی
وجوه ایله محل نظردر وجه اول زیرا لفظ مفتاح . زید انطلق . ویاخود . ینطلق . امثالنده مسندك
جمله اولمسی انجق افادهٔ تجدد ایچون اولوب مفید ثبوت اولمدیغنده و . زید علم . قولی تجددی مفید
اولوب و . زید فى الدار . قولی حصل ویاخود حاصل تقدیر اولنمسنه کوره تجدد وثبوته محتمل اولمسنده
صریحدر امدی هر بر جملهٔ اسمیهنك ثبوتی افاده سیله حکم ایتمك وهم اولوب بلکه جملهٔ اسمیهنك
ثبوتی افادهسی خبر جملهٔ فعلیه اولمدیغی صورتده در وضمیره اسنادی سببیله تجدد ومبتدایه
اسنادی اعتباریله ثبوتی مفید اولمسیله یعنی شو ایکی اسناد اعتباریله تجدد وثبوتدن هر ایکیسنی بردن
افاده ایتمسیله قول ظاهر البطلاندر زیرا مسند الیه واحد بالذات اولوب مسند واحدك شیٔ واحده
تجدد وثبوتدن هر ایکیسیله معا اسنادی ممکن اولهمز وجه ثانی صاحب مفتاحك . وقولی
فى الدرجة الاولى الخ . کلامی درجهٔ اولیده اسناددن مرادی انجق فعلك ضمیره اولان اسنادی اولوب
شارح ترمذینك زعم ایلدیکی کبی مبتدایه اولان اسنادی اولدیغی ظاهردر وجه ثالث صاحب

مفتاحك بحث تقويده مآلی مرور ایدن • صرفه ذلك المبتداء الی نفسه • قولی مجرد فعلك مبتدایه
اسنادی اوزره حمل ایتمك بعیددر زیرا مبتدا مبتدا اولدیغیچون اسناد خبرك غیریسنی
مستدعی اولدیغی مسلم دکلدر شویله که مبتداده اولان تضایف انجق خبریله اولوب غیریسیله
اولمدیغی ظاهردر خبر ایسه جمله اوله رق یالکز فعل دکلدر و • زید قام • مثالوده فعل مبتدایه مسنددر
قوللری معناً مبتدادن عباره اولان ضمیره مسند اولمسی اعتباریله اولوب خصوصیله فعل ایچون
ضمیر متصل ایله برابر فعل اطلاقلری کثیردر شارح مرحوم بحث فصل و وصلده تضایفی ایکی شی
احدهمانك تعقلی انجق آخرینك تعقلنه قیاس ایله ممکن اولمق حیثیتنده اولمسیله تفسیر ایدوب علته
معلولی مثال اوله رق ایراد ایلمشدر و مبتدا ایله خبر بیننده تضایف اولدیغی بیان ایلمشدر واما
وجوه نظردن وجه رابع اکر شارح ترمیذینك اسناد ایله مرادی • قیام الشیء بالشیء • معناسنجه
نسبت معنویهٔ مخصوصه ایسه • انا عرفت • مثالوده موجود اولان یالکز اسناد واحد اولوب بوده
ثبوت ایله متکلمه عرفانی نسبتدن عباره در و اکر اسناد ایله اهل عربیه نك کندوسیله احد لفظینی
مسند الیه وآخرینی مسند قیلدیغی وصفی مراد ایتمش ایسه بو صورتده ظاهردرکه برشیئه عائد
اولان ضمیره اسناد اصطلاحاً اوشیئه اسنادی اقتضا ایتمز • دخلت علی زید فقام • قولنده اولان
مجرور یعنی زید کبی زیرا مسند الیهده لفظاً و یا معناً وجود رفع شرط اولوب زیدده ایسه رفع
لفظی ومعنویدن هیچ بریسی موجود اولمامسیله اصطلاحاً مسند الیه دکلدر واهل عربیه عندلرنده
اسناد ولو بعد العوامل اولسون مبتدا ایله خبر و یاخود فاعل ایله عاملی بیننده اولمقلغه منحصردر
بو صورتده برشیئه عائد اولان ضمیره اسناد اصطلاحاً اوشیئه اسنادی اقتضا ایده جکی حقنده براعتبار
بیان اولنمسی ایجاب ایدر ایدی وجه خامس اشکال اولدن جوابده • زید عرف • مثالوده اسانید
ثلثه اولوب اسناد اول عرف نك بطریق القصد زیده اسنادی وثانی ضمیر زیده وثالث ضمیر واسطه سیله
بطریق الالتزام زیده اسنادی اولمق اوزره ایراد ایلدیکی قولنده اسناد بواسطة الضمیر ایله مرادی
خبر اولان جمله نك اسنادی ایسه بو اسنادك تحقق اوزره متضمن اولدیغی حالده بطریق الالتزام
قالمسنده ومجرد فعلك مبتدایه اسنادنك کندیده اولان استبداع و استبعاد ایله برابر قصداً اولمسی اعتبار
ایتمسنده بر وجه اولمیوب و اکر اسناد مذکوردن مرادی خبر اولان جمله دن غیریسنك اسنادی
ایسه اسنادك اوچه اقتصارنده بر وجه اولمیوب زیرا بو تقدیرده اسانید اربعه اوله رق اول مجرد
فعلك مبتدایه وثانی فعلك ضمیره وثالث بواسطة الضمیر فعلك مبتدایه ورابع خبر اولان جمله نك مبتدایه
اسنادی اولوب بو ایسه براحدك قائل اولدیغی کلام اولمیوب و بونی اعتباره الجا ایده جك برضرورت
دخی موجود دکلدر اکر سؤال اولنور ایسه که شو تفصیلاتدن سکاکینك درجهٔ اولیده اسناد ایله
مرادی مجرد فعلك مبتدایه اسنادی اولمدیغی مستبان وشارح ترمیذینك کلامی دخی بونی اعترافدن
خالی اولمدیغی نمایان اولوب کلام معارض دخی افادهٔ مقصودده وافی اولمامسیله کلام سکاکینك
تصحیحنده و • انا عرفت • مثالونك مفید تجدد اولوب ثبوت افاده ایتمدیکنی تصریح ایله برابر بوندن
احتراز ایتمسنك تحقیقنده نه دینمك لازمکلور جوابنده دیرزکه اما کلام صاحب مفتاحك تصحیحی
شو وجهله درکه اسناد درجهٔ اولی و درجهٔ ثانیه ده متحد بالذات ومغایر بالاعتباردر زیرا فعل کندیسنه
اسناد اولنان شی فاعل اولدیغی حیثیتدن اعتبار اولنور ایسه بو صورتده اسناد درجهٔ اولیده اولوب
واکر شیء آخردن عباره اولدیغی حیثیتدن اعتبار اولنور ایسه یعنی ضمیره اسناد عائد اولدیغی
فاعلدن عباره اولدیغی حیثیتدن ایدوکنه نظر قلنور ایسه چونکه برشیئه عائد اولان ضمیره اسناد
من جهة المعنی عائد اولدیغی شیئه اسناد اوله رق بینلرنده اولان فرق یالکز من جهة اللفظ اولمسیله
بو صورتده اسناد درجهٔ ثانیه ده اولمش اولور زیرا بو اعتبار انجق ضمیره اسناددنصکره تحقق
ایدر و بوده مثلا • دخلت علی زید فقام • مثالوده • قام • ضمیر زیده اسناد اولدیغی اعتباریله زیده
مسنددر قوللرك مفادیدر و صاحب مفتاحك اشبو تقدیم مسندده اولان کلامی اعتبار اولك یعنی

فعلك فاعله اسنادینك ثانی یه یعنی بواسطة الضمیر اسنادی اوزره تقدمنده صریح اولوب و بحث
تقویده اولان کلامینك مدلولی انجق اعتبار ثانینك جمله اولان خبرك مبتدایه اسنادندن تأخریدر
زیرا بو اسناد مبتدانك مبتدا اولدیغیچون طلب ایتدیکی اسناددر وصاحب مفتاحك • صرفه المبتداء
الی نفسه • قولندن مراد بودر واعتبار ثانینك بو اسناددن مؤخر اولمسی زیرا بو اسناد ذات مبتدانك
مقتضی اولدیغی اسناد اولوب و بعد تحقق الخبر شیء آخر اوزرینه توقف ایتمز لکن اعتبار ثانی
بویله اولمیوب زیرا بو اسناد انجق خبرك ضمیری متضمن اولدیغی و مبتدایه عائد ایدوکی
اعتباردنصکره اولور خبرك ضمیری متضمن و یاخود غیر متضمن اولمسی ایسه ذات خبردن متأخر
اوله رق خبر ایچون بو صفتدر اشته بو اعتبار ایله صاحب مفتاح مسند ضمیر مبتدایی متضمن اولدیغی
صورتده ضمیر مذکور مسندی ثانیاً مبتدایه صرف ایدر دیمشدر یعنی مبتدا خبری نفسنه صرف
ایتدکدنصکره اکر خبر ضمیری متضمن وضمیره مسند اولور ایسه بو اعتبار ایله فعلك مرهٔ ثانیه ده
مبتدایه اسنادی لازمکلور دیمکدر امدی صاحب مفتاحك ضمیر خبری ثانیاً مبتدایه صرف ایدر
دیمسندن مرادی فعلك ضمیره اسنادندن اعتبار ثانی اولوب بو اعتبار اوزرینه وجمله نك اسنادنه
متقدم اولان اسناد اسناد ضمیردن اعتبار اولدرکه مراد فعلك ضمیره فاعل اولدیغی حیثیتدن اسنادیدر
بو تقدیرده کلام سکاکیده تناقض اولمیوب وشیخ ترمیذینك زعمی کبی وجه مستبعد اوزره اسانید
ثلثه دخی اقتضا ایتمز واما تقدیم ایله افادهٔ تجدددن • انا عرفت • مثالودن احترازنك تحقیقی زیرا کلام صاحب
مفتاحك معناسی جمله ایله مراد افادهٔ تجدد اولوب ثبوت اولمدیغی تقدیرده اوجمله ده واقع اولان مسند فعل
قلنوب البته فعل مذکور درجهٔ اولیده اسناد اولندیغی شی اوزرینه یعنی فاعلنه تقدیم اولنور بوده کرکسه
اومقامده اسناد آخر بولنسون وکرکسه بولنمسون بو ایکی صورتدن اعمدر صورت اولی مثلا • زید عرف •
و • قام ابوه زید • قوللری کبی اولوب مثال ثانی • زید • مبتدا و • قام ابوه • خبر اولمسنه مبنیدر وصورت ثانیه
• عرف زید • کبیدر و بو صورتلرك جمله سی تجدد وحدوثی مفید اولوب بونده فعلك درجهٔ اولیده اسناد
اولندیغی شی یعنی فاعل اوزرینه تقدیمی لازمدر ودرجهٔ اولیده اسناد قیدیله • زید عرف • مثالو فعلك
بتوسط الضمیر مبتدایه اسنادندن احتراز اولوب زیرا بو اسناد درجهٔ ثانیه ده در و افادهٔ تجددده فعلك البته
اشبو درجهٔ ثانیه ده اولان مسند الیه اوزرینه تقدیمی شرط اولمیوب بلکه • قام ابوه زید • قولنده اولدیغی کبی
تقدم و • زید عرف • قولی مثالو عدم تقدم جائز اوله رق هر ایکی صورتده تجدد حاصلدر انجق فعلك اوزرینه
تقدم وعدم تقدمی صورت جوازده اولان مسند الیه درجهٔ اولیده کی مسند الیهك خلافنه ملتبسدر زیرا حقیقتده
فاعلدن عبارت اولان بو مسند الیه اوزرینه فعلی تقدیم لازمدرکه سکاکی دخی • البته • قولی مذکوریله بزم شو ذکر
ایلدیکمز فرق و تحقیقه اشارت ایلدی وصاحب مفتاحك • زید عرف • و • انا عرفت • و • انت عرفت • امثالندن
احترازینك معناسی بو اولوب شیخ ترمیذینك افاده سی کبی بونلرك تجددی عدم افاده سی دکلدر قال رحمه الله

(تنبیه کثیر مما ذکر فی هذا الباب والذی قبله غیر مختص بهما کالذکر والحذف وغیرهما والفطن اذا اتقن
اعتبار ذلك فیهما لایخفی علیه اعتباره فی غیرهما) ومعلوم اوله که اشبو باب مسند ایله ماقبلنده اولان مسند الیه
بابنده ذکر اولنان ذکر وحذف وتعریف وتنکیر وتقدیم وتأخیر واطلاق وتقیید وسائر ذکر اولنان احکامدن
اکثریسنك مسند الیه ومسنده اختصاصی اولمیوب اشبو بابینده بونلرك اعتبارنده کسب ممارسه واتقان ایدن اهل
فطانته کوره مفاعیل وملحقاتنده و مضاف الیهده دخی اعتبار ایتمسی خفی اولمز یعنی بونلرده دخی بابینده
اعتبارلری کبی اعتبار ایلر • کثیر مما ذکر • قولیله تقییدی بونلردن بعضیلرینك بابینه مختص اولدیغنه مبنیدر
مثلا ضمیر فصل مسند الیه ایله مسندك مابیننه مختصدر • زید هو القائم • کبی ومثلا مسندك فعل اولمسی
مسنده مختصدر زیرا هر بر فصل دائماً مسند اولدیغی جهتله مسندك غیری فعل اولمق صحیح اولمز
فقط مسندك غیری جملهٔ فعلیه اولمق صحیحدر واما بعض شراحك اشبو • کثیر مما ذکر • قولی
بو احوالدن جمیعیسنی بابینك غیرینده جریان ایتمدیکنه اشارتدر مثلا حال و تمییزده تعریف
ومضاف الیهده تقدیم غیر جاریدر بناء علیه • جمیع ماذکر • تعبیر ایتمامشدر دیمسی لبس بشیئدر زیرا

جميع ما ذكر فى البابين غير مختص بهما. قولمز بابينك مغايرى يعنى مسند ومسند اليهك غيرى اولان مفاعيل وغيريسندن هر برنده احوال مذكوره دن برشيئك بيله وجودنى اقتضا ايتمز نرده قالديكه قائل مرقومك ذهابى وجهله بو مذكور اندن هر بريسنك بابينه مغاير اولنلردن هر برلرنده بولنمسنى مقتضى اوله زيرا احوال مذكوره نك بابينه عدم اختصاصيچون بابينه مغاير اولان شيدن برنده ثبوتى كافيدر قال رحمه الله (الباب الرابع احوال متعلقات الفعل) باب رابع احوال متعلقات فعل بياننده اولوب متعلقات فعلدن مراد فاعل ومفاعيل وسائر ملحقات مفاعيل اولان منصوباتدر وقبيل بابده مسند اليه ومسند بابلرنده ذكر اولنان احوالدن اكثر يسنك متعلقات فعلده جريانسه اشارت اجماليه سبقت ايتمش ايسه ده لكن بونلردن بعضيلرى نوع غموض ودقت زائده يه مختص اولديغندن بونلرك تفصيلنه اشارت ايچون اشبو باب رابعى وضع ايلمشدر واحوال ايله مفعولك حذفى وفعل اوزرينه تقديمى و بعض معمولاتك بعض آخر اوزرينه تقديمى كبى بقرينة المقام بعض احوالى مراد ايدوب و بونك ايچون برمقدمه تمهيديله بيورمشدر كه (الفعل مع المفعول كالفعل مع الفاعل فى ان الغرض من ذكره معه افادة تلبسه به) فعل ايله برابر فاعلك ذكرندن غرض فعلك فاعل مذكوره تلبس وتعلقنى افاده اولديغى مثلاو مفعولك ذكرى دخى بوغرضه مبنى اولمقده فعل مع المفعول فعل مع الفاعل كبيدر . من ذكره . قولنده اولان ضمير كل واحد منهما اعتباريله فاعل ومفعوله و معه ضميرى فعله وياخود بالعكس اول فعله وثانى فاعل ومفعوله راجع اولەرق فاعل ومفعولدن هر برلرينك فعل ايله برابر ذكرى وياخود فعلك فاعل ومفعولدن هر بريسيله ذكرى تقديرنده در و . تلبسه . ضميرى فعله و . به . ضميرى كل من الفاعل والمفعوله عائدر و فعلك فاعل ومفعوله تلبسلرى بيننده شوقدر فرق حاصلدركه فاعله تلبسى فاعلدن وقوعى و مفعوله تلبسى مفعول اوزره واقع اولمسى جهتلريله اولەرق بواعتبار ايله تلبسين يكديكردن مفارق اولور مثلا . ضرب زيد عمروا . قولمزده . زيد . فاعل و . عمرو . مفعول اولەرق ضرب فعليله بونلرك ذكر و ايرادلرندن غرض فعل ضربك زيد وعمروه تعلقنى افاده اولوب لكن زيده تعلق ضاربيت وعمروه تعلق مضروبيت جهتيله در و بو تقريردن مفعول ايله مراد مصنف مفعول به اولديغى معلوم اولور زيرا بومقدمه مفعول بهك حذفنى بيانه تمهيد كلامدر هرنقدر سائر مفاعيل و بلكه جميع متعلقاتدخى بويله ايسەلرده زيرا مفاعيل سائره ومتعلقاتك دخى فعل ايله ذكرندن غرض فعلك جهات مختلفه دن بونلره تلبسلرينى افاده در مثلا مفعول فيهده فعلك انده وقوعى ومفعول لهده انكيچون وقوعى ومفعول معهده انكله وقوعى كبى قال رحمه الله (لا افادة وقوعه مطلقا) يعنى فاعل ومفعولدن هر برلرينك ايرادى غرض مذكوره مبنى اولوب يوخسه فعل كيمدن صادر اولوب وكيمك اوزرينه واقع اولديغى افاده مقصود اولميەرق مجرد فعلك فى نفسه وقوع وثبوتنى افاده ايچون دكلدر زيرا غرض مجرد فعلك وقوعنى بيان اولمق لازمكلسه فعل ايله برابر فاعل ومفعول ذكرى عبث اولوب اولحينده . وقع الضرب . وياخود . وجد . ويا . ثبت الضرب . امثالى مجرد وجود فعله دلالت ايده جك عباره اتيانى اقتضا ايدردى انكيچون كورلمزميكه فعلك يالكز فاعله تلبسنى افاده مراد اولنسه مفعول ترك اولنەرق فعل ايله ذكر اولنمز . ضرب زيد . كبى ويالكز مفعوله تلبسى مرادا اولنسه فاعل ترك اولنوب فعل مبنى للمفعول قلنه رق مفعوله اسناد اولنور . قتل الخارجى . كبى قال رحمه الله (فاذا لم يذكر معه فالغرض ان كان اثباته لفاعله اونفيه عنه مطلقا نزل المتعدى منزلة اللازم ولم يقدر له مفعول لان المقدر كالمذكور) امدى فاعلنه مسند اولان فعل متعدى ايله مفعول به ذكر اولنمديغى حينده اكر غرض مطلقا اوفعلى فاعلنه اثبات وياخود فاعلندن نفى اولورسه اولحينده فعل متعدئ مذكور لازم منزله سنه تنزيل اولنوب وانكيچون مفعول تقدير اولنمز مصنفك . مطلقا . لفظيله اطلاقدن مرادى فعلده جميع افرادنى مراد ايدرك عمومى وياخود بعض افراد اراده سيله خصوصى وعموم وخصوصندن فضله فعلك ماوقع عليهى اعتبار اولنماسيدر چونكه

مفعولك

مفعولك ذكرى بعضا قصد عموم فعل ايچون اولور . فلان يوذى كل احد . كبى و بعضا خصوص فعل ايچون اولور . فلان يوذى اباه . كبى و بعضا فعلك عموم وخصوصنه نظر اولنميەرق مجرد مفعوله تعلقيچون اولور يعنى هرنقدر عموم ويا خصوص لازمكلورسه ده مقصود بالافاده اولمز . ضربت احدا . كبى امدى اكر بونلردن بريسى مقصود اولمزسه فعل متعدى لازم منزله سنه تنزيل اولنوب مفعول مقدر دخى اولمز زيرا مقدر دلالت قرينه واسطه سيله مذكور كبيدر شويله كه سامع كرك مذكور وكرك مقدر ايكيسندن دخى غرض متكلم فعلك مفعوله تعلق اعتباريله فاعلدن وقوعنى اخباردر ظن ايدوب متكلمك على الاطلاق اثبات وقوع فعل غرضى منتقض اولور كورمزميسنكه . هو يعطى الدنانير . دينلسه بو كلامدن غرض اعطانك تناول ايتديكى شيئك جنسنى يعنى دنانير اولديغنى بيان اولوب يوقسه شخص مذكورك معطى اولمقلغى حالنى بيان دكلدر زيرا محط فائده قيد اخير اولديغنى ذكر وتفصيلى مرور ايتمشدر و بوصورتده كلام مذكور شخص من بور ايچون دنانيرك غيرى اعطايى اثبات ايدن كسه ايله اولوب يوقسه اندن وجود اعطايى نفى ايدن كسه ايله اولمز قال رحمه الله (وهو ضربان لانه اما ان يجعل الفعل مطلقا كناية عنه متعلقا بمفعول مخصوص دلت عليه قرينة اولا الثانى كقوله تعالى *قل هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون*) . مطلقا . و . متعلقا . لفظلرى فعلدن حال و . عنه . ضميرى فعله و . عليه . ضميرى مفعوله عائدر يعنى فعل متعدى يى لازم منزله سنه تنزيل قسمى ايكى ضرب اولوب زيرا فعل يا كندوسنده نه عموم ونه خصوص ونه ده مفعوله تعلق اعتبار اولنمديغى حالده قرينه ايله اوزرينه دلالت اولنان مفعول مخصوصه متعلق اولديغى حالده فعل مذكوردن كنايه قلنمسيله اولور وياخود كنايه قلنمز ثانى يعنى كنايه قلنميان ﴿قل هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون﴾ قول شريفى كبيدر زيرا غرض افراد علمده عموم وخصوص اعتبار اولنمقسزين و معلوم خاص وياعامه تعلقنى اعتبار ايتمكسزين مجرد علمى مدلول موصول اول اولان ذوات ايچون اثبات ومدلول ثانى اولنلردن نفيدر الحاصل جميع افراد علم وياخود بعضيسى وياخود شئ مخصوصه ويا جميع اشيايه علم معناسنى افاده غرض اولميوب بلكه مراد كندوسيچون حقيقت علم بولنان كسه ايله بولنميان كسه مساوى اولمز ديمكدر و بونكله برابر مطلق العلم مدلول قرينه اولان معلوم مخصوصه علمدن كنايه ده دكلدر مصنفك ثانى يى تقديم ايلمسى كثرت وقوعندنناشى حالنه اهتمام اولدن اشد واهم اولمسنه مبنيدر صاحب مفتاح لام تعريفك استغراقى افاده سى بحثنده ديمشدركه . اذا كان المقام خطابيا لا استدلاليا كقوله عليه السلام «المؤمن غر كريم والمنافق خب لئيم» حمل المعرف باللام مفردا كان او جمعا على الاستغراق بعلة ايهام ان القصد الى فرد دون آخر مع تحقق الحقيقة فيهما ترجيح لاحد المتساويين على الآخر . يعنى مقام خطابى اولەرق استدلالى اولمديغى حينده معرف كرك مفرد اولسون وكركسه جمع اولسون استغراقه حمل اولنور مثلا «المؤمن غر كريم والمنافق خب لئيم» حديث شريفنده . المؤمن . و . المنافق . لفظ مفرد معرفلرى استغراقه محمول اولەرق مراد اهل ايماندن هر برفرد كريم سهل الانخداع ومنافقيندن هر برى لئيم خداع اولدقلرينى بياندر و بو حمله سبب حقيقتك افراددن هر برلرنده تحققيله برابر بعض فردى استثنا ايله بعض فرده قصدك تعلق احد متساويينى ترجيحى ايهام ايتمك علتيدر وصاحب مفتاح بحث مذكورده بونى ايرادندنصكره حذف مفعول بحثنده دخى . انه قد يكون للقصد الى نفس الفعل بتنزيل المتعدى منزلة اللازم ذهابا فى نحو فلان يعطى الى معنى يفعل الاعطاء ويوجد هذه الحقيقة ايهاما للمبالغة بالطريق المذكور فى افادة اللام للاستغراق . قوليله بعضا حذف مفعول متكلمك افادهٔ نفس فعلى قصد ايلمسندنناشى متعدى يى لازم منزله سنه تنزيل ايتمسيله اولور وبوده مثلا . فلان يعطى . مثلاوده . يفعل الاعطاء . و . يوجد هذه الحقيقة . معناسنه ذهابندن ايچون اولوب بودخى لامك استغراقى افاده سنده ذكر اولنان طريق ايله مبالغه يى ايهام غرضندن نشئت ايدر ديو بيان ايتمش اولديغندن مصنف صاحب

مفتاحڭ اشبو . بالطريق المذكور . قولنى مرور ايدن . ثم اذا كان المقام خطابيًا حمل المعرف باللام
على الاستغراق . قولنه اشارته حمل ايدرك بوكا اشارتله بيورررلركه (ثم اذا كان المقام خطابيًا
لا استدلاليًا افاد ذلك مع التعميم دفعًا للتحكم) ووجه مشروح اوزره غرض اصل فعلڭ فاعله
ثبوتى اوله رق من غير اعتبار الكناية لازم منزله سنه تنزيل اولندقدنصكره اكر كلام مذكورڭ
ايراد اولنديغى مقام يقين برهانى مطلوب اولان مقام استدلالى اولميوب بلكه كندوسنده مجرد ظن
كفايت ايدن مقام خطابى اولورسه اشبو مقام خطابى وياخود فعل مذكور دفع تحكم ايچون افراد
فعلده تعميم ايله برابر غرض مذكورى يعنى غرض مطلقا فعلڭ فاعله ثبوت ويا فاعلدن نفيى اولديغى
افاده ايدر زيرا افراد فعلدن بعضيسنه تخصيص حمل تحكم وترجيح بلامرجحى مستلزم اوله جغندن
بونى دفع ايچون فعلڭ تعميمى لازمكلور وبو مقامڭ تحقيقى شو وجهله دركه مثلا مفعولڭ حذفى
حينده . فلان يعطى . قولمزڭ معناسى . فلان يفعل الاعطاء ويوجد هذه الحقيقة . ديمك اولوب
. يعطى . فعلنڭ مصدرى اولان . الاعطاء . لام حقيقتله معرف اولمسيله كلام خطابيده جميع افراد
اعطاءآته شمول واستغراق اوزره حملى واجب اولور زيرا بوحمل سببيله ترجيح احد متساويين‌دن
احتراز اولنور وبومقامده ايراد سؤال ايله غرض فعلڭ مطلقا فاعله ثبوت ويا فاعلدن نفيى
اولمسيله افراد فعلده افادهٔ تعميم نوجهله جارى اوله بيلوركه غرض مذكوره منافى اولور زيرا
اطلاقڭ معناسى افراد فعلڭ عموم وياخصوصى ومفعولنه تعلق معتبر اولماسيدر بوصورتده هم
افادهٔ تعميم وهم عدم اعتبار افادهٔ تعميم وتخصيص نه كيفيتده اجتماع ايده بيلور دينيله مز زيرا بيان
اولنان منافات مسلم دكلدر شويله كه برشيئڭ كلامدن غرض ومقصود اولان شيده داخل ومعتبر
اولماسندن كلامدن مفاد اولمامسى لازمكلميوب كلامدن مقصود اولان شيدن مقصود اولمسى
جائزدر بوصورتده مقصوددن بطريق الاشاره قصد اولنان مستتبعات تركيبدن اولور امدى
كلامدن مقصود مطلقا اثبات ونفى اولوب بوواسطه ايله ايهام مبالغه ايچون تعميم قصد اولنور
زيرا مفعول عام ذكرنده دخى تعميم فعل حاصل اولور ايسه ده تخصيصه احتمالندن ايچون مبالغه
حاصل اولمز لكن فعل متعدى لازم منزله سنه تنزيل اولنمسى صورتنده افراد فعله عمومى عقلى
اوله رق تخصيصى عدم قبولندنناشى مبالغه تحقق ايدر وتعميمه منافى اولان عدم عمومى اعتبار
اولوب يوقسه عدم اعتبار عموم دكلدر وشو صورتين بيننده اولان فرق فرق واضحدر الحاصل
كلامدن فعلڭ استفادهٔ تعميمى فعلڭ تعميم وتخصيصى غرضده معتبر اولماسنه منافى دكلدر
وشارح علامه شرح مفتاحده ذكر اولنان بالطريق المذكور عبارهسنى سكاكينڭ آخر بحث استغراقده
اولان . ان نحو حاتم الجواد يفيد الانحصار مبالغة بتنزيل جود غير حاتم منزلة العدم . قولنه اشارته
حمل ايدوب وبونى . لان معنى قولنا فلان يعطى هو لاغيره يوجد حقيقة الاعطاء لاغيرها . كلاميله
تعليل ايدرك . زيد يعطى . امثالى مسند فعلى اوزره مقدم اولان مسند اليه مظهر ومعرفڭ ايكى
حصرى مفيد اولوب حصر اول حقيقت اعطايى ايجاد ايدن يالكز زيد اولوب غيريسى اولمديغى
وثانى ايجاد ايلديكى حقيقت اعطا اولوب بو حقيقتڭ غيريسى اولمديغى ايدوكنى بيان ايلمشدر
بو ايسه . فرية مافيها مرية . قبيلندن من غير امتراء كلام سكاكى اوزره افترا اوله رق مثال مذكور
امثالنده حصرينڭ اجتماعى نقل وعقلڭ شهادت ايتمديكى بركيفيتدر واقعا تعميم فعله حمل اولنديغى
صورتده هر بر اعطايى ايجاد ايدن زيد اولديغى افاده ايدرك بوندن زيدڭ غيريسى اعطايى موجد
اولمامسى لازمكلوب بوطريق ايله حصر اول تحقق ايدرسه ده حصر ثانى اولان . لايوجد الا الاعطاء .
مفهومنه بوعبارهنڭ وسعت دلالتى يوقدر شويله كه بوحصرى افاده ايده بيله جك يالكز تقديم
مسند اليه اولوب حالبوكه مرور ايتديكى اوزره مظهر ومعرف اوله رق مسند اليهڭ تقديمى
عند السكاكى تقوى ايچون اولوب تخصيص ايچون اولمامسيله كلام مفتاحى شرحه صالح اوله مز
وشرح كلام مفتاحده ظاهر اولان مصنفڭ ذكر ايتديكى شى اولوب وبونڭ تحقيقى دخى شارح

مرحومڭ كلام مترجم سابق اولمسيله محافظهسى اهمدر زيرا بو مقام كندوسنده خلخالى مرحوم
كبى بعض فضلانڭ خبط عظيمى واقع اولان محل غامضدر قال رحمه الله (والاول كقول البحترى
فى المعتز بالله . شجو حساده وغيظ عداه . ان يرى مبصر ويسمع واع . اى ان يكون ذو رؤية وذو سمع
فيدرك محاسنه واخباره الظاهرة الدالة على استحقاقه الامامة دون غيره فلا يجدوا الى منازعته سبيلا)
وفعل متعدينڭ لازم منزله سنه تنزيلندن ضرب اولى يعنى بطريق الاطلاق ذكر اولنان فعلڭ مفعول
مخصوصه متعلق اولديغى حالده كندوسندن كنايه قلنمسى شاعر بحترينڭ خلفاء عباسيهدن معتز
باللهڭ مدحنده خصمى اولان مستعين باللهه تعريض ايله انشاد ايلديكى . شجو حساده الخ . بيتنده
اولديغى كبيدر . شجو . حزن معناسنه اولوب مبتدا و . ان يرى . خبردر . فلايجدوا . قولى نصب
ايله ماقبلنده اولان مضارع منصوبه معطوف اوله رق . فلايجد اعداؤه وحساده الذين يتمنون الامامة .
تقديرنده در ❊ معناى بيت ممدوح اولان معتز باللهڭ حزن حاسد وغيظ اعداسى مبصرڭ رؤيتى
وسامعڭ ايشتمسيدر ديمك اولوب حاصل معنى معتز باللهڭ حزن حاسد وغيظ دشمنى ذى رؤيت
وسماع موجود اولوب ده انڭ اماميته استحقاقنه وعند وجوده آخرڭ عدم استحقاقنه دال اولان
محاسن كثيره واخبار ظاهرهسنى ادراك ايدرك اعدا وحسادى منازعه وطلب خلافته يول بوله مامسيدر
ديمك اولور الحاصل شاعر مرقوم . يرى ويسمع . فعل متعديلرينى لازم منزلهسنه تنزيل ايله
كأنه . يصدر منه الرؤية والسماع . دينلمش اولدى وبو معنى . يرى ويسمع . فعللرينڭ مفعول
مخصوصه تعلق اعتبار اولنمامسندن نشأت ايلدى وبو تنزيلدنصكره مطلقا رؤيتيله آثار ومحاسن
معتزى رؤيت بيننده ومطلقا سماع ايله اخبار ظاهرهٔ معتزى سماع بيننده ادعاء ملازمتله مطلقا
رؤيت وسماعى مفعول مخصوصه يعنى محاسن واخبار معتزه متعلق اولان رؤيت وسماعدن كنايه
ايلدى وبو وجهله فعلين مذكورينى لازم منزله سنه تنزيل ايله رؤيت محاسن وسماع اخبار معتزدن
كنايه ايلمسى معتزڭ آثار واخبارى كثرت اشتهاردن خفاسى ممتنع اولوب هر برذوى الابصار رؤيت
ايدر وكافهٔ سامعين ايشيدر وبلكه هيچ بررائى كورمز الا انجق آثارنى مشاهده ايدر وهيچ برسامع
ايشتمز الا انجق اخبارنى استماع ايلر درجهيه رسيده اولديغنه يعنى بومبالغهيى افادهيه دلالت ايچوندر
امدى شاعر مرقوم طريق كنايه اولديغى اوزره ملزوم اولان مطلق رؤيت وسماعى ذكر ايدوب
رؤيت مقيده بالمحاسن وسماع مقيد بالاخبارى مراد ايلدى ومفعولڭ ذكر ويا تقديرى
عندنده ايسه بو معنى زائل ومنفى اوله جغى خفى دكلدر زيرا مفعولڭ ذكرندن تغافل واعراضده
ذى بصر وذى سمعڭ يالكز وجودى فضائل معتزده كفايت ايدوب حتا كه آنڭ فضائل ايله متفرد
اولديغى معلوم اوله جغنه ايذان واردر الحاصل معتزڭ فضائلده تفردنى ادراكده يالكز ذى بصر
وسمعڭ وجودى كافى اولديغنه ايما مفعولڭ ذكرندن تغافل واعراض ايله حاصلدر قال رحمه الله
(والا وجب التقدير بحسب القرائن) واكر بر وجه مشروح فاعلنه مسند اولان فعل متعدى ايله
برابر مفعولڭ عدم ذكرى عندنده غرض مطلقا فاعله اثبات ويا فاعلدن نفى اولميوب بلكه مفعول
غير مذكوره تعلق مقصود اولورسه تعيين مفعول اوزره دال اولان قرائن حسبيله مفعول تقديرى
واجب اولور شويله كه مقتضاى قرينه مفعول عام تقديرى ايسه عام وخاص اولورسه خاص تقدير
اولنور مثلا . هل رأيت احدا . سؤالنه جوابده رأيت دينلسه غرض متكلمڭ مطلقا رؤيتى
اولميوب بلكه برشيئى رؤيتى اولمسى ومفعول محذوف عام اوله رق . احدا . اولديغنه سؤال دلالت
ايتمسى جهتله . رأيت احدا . تقديرنده اولور ومثلا . هل رأيت زيدا . سؤالنه جوابده رأيت
دينلسه بقرينة السؤال مفعول خاص تقديريله . رأيت زيدا . ديمك اولور مفاد ترجمهدنخى
مستبان اوله جغى وجهله مصنفڭ . والا . قولنى بيانده شارح مرحوم . بل قصد تعلقه بمفعول
غير مذكور . قولنى اتيان ايتمسيله بونڭ سبب اتيانى بيانده ديركه بوكلامى ايرادمز شو سببه
مبنيدركه زيرا اكر مطلقا فعلڭ اثبات ويا نفيى قصد اولنميوبده افراد فعلڭ خصوص وياعمومى

اعتبار ومفعوله تعلقنی عـدم اعتبار ایله اثبات ویا نفی قصد اولنسـه بوصورتده تقدیر مفعول واجب وبلکه جائز اولمز زیرا عنـد التقدیر مقصود فوت اولور الحاصـل مطلقا فعـلك بالذکر فاعله اثبـات ویافاعلدن نفی غرض اولمامسـی یا مفعوله تعلق اعتبار اولنمسیله ویاخود افرادفعلده عموم ویاخصوص معتبر اولمسیله اولهجغنـدن وحالبوکه تقدیرك وجوبی مفعول بهه تعلق قصد اولنمسنه منحصر اولهرق بوصورتده مصنفك وجب التـقدیر قولی . والا . قولنه ترتب ایدهمیهجکنـدن تصحیح ترتب ایچون شرط مذکورده . بل قصد تعلقه بمفعول غیرمذکـور . قیدنی تقدیره محتاج اولمشدر اما خصوص فعـلده مفعول تقدیراولنمدیغنـده مثـال . فلان یعطی کل سنة مرة اومرتین . قـولمز اولوب من غیرتعیـین المفعول . فعل اعطاء ما . دیمکدر وعموم فعله مثـال مثلا جمیع اعطایی ایشلر دیمك معناسـنی قصد ایله برابر من غیراعتبار المفعول . فلان یعطی . قولمزکبیدر امدی تعمیم افرادفعل ایله تعمیم مفعول بیننده اولان فرق ظاهردر وبوتعمیمنك وجودده تلازمی فرض اولنسـه بیله اعتبار وقصدده بینلرنده تلازم یوقدر حالبوکه جمیـع افراد فعـلك مفعول واحده تعلقی امر ممکندر وبوتحقیـق ایله بعضیلرك افراد فعلده تعمیم مفعولده تعمیمی مسـتلزم اولهجغی جهتـله من غیراعتبار عموم المفعـول ارادهٔ تعمیم فعلی تجویزده برمعنی یوقدر دیو سـؤاللری مردود اولور قال رحمه الله

(ثم الحذف اماللبیان بعدالابهام کمافی فعل المشیة مالم یکن تعلقه به غریبا نحو * ولوشاء لهدیکم اجمعین * بخلاف نحو . ولوشـئت ان ابکی دما لبکیته .) وقابلیت مقام یعنی وجود قرینـه دنصکره مفعولك لفظـدن حذفی یا بعـدالابهام بیـان ایچون اولور نتـهکیم مقصود اولان مفعوله تعلقنـده غرابت اولمدیغی فعل مشیت وارادت وامثالنـده شرط واقع اولدقـلری حینده جواب شـرط مفعوله دال ومفعولی مبین اولهجغنـدن مفعول حذف اولنـور یعنی افعـال مذکوره شرط واقع اولمسیله جواب شرط تعیـین مفعوله قرینه اولهجغنـدن اکر تعلق ایدهجکی مفعول افعال مذکـورهنك تعلقنده غرابت اولهجق برمفعول اولمزسـه بعد الابهام بیان ایچون مفعـول مذکور حذف اولنـور مثـلا * ولوشاء لهدیکم اجمعین * قول شریفی . ولوشاء هدایتـکم لهداکم . تقدیرنده اولوب بعدالابهام بیان ایچون مفعول مشیت اولان . هدایتکم . حذف اولنمشـدر زیرا . لوشاء . دینلدیکی کبی سامع مشـیت کندی اوزرینه تعلیق اولنان برشی موجود اولدیغنی بیلوب فقط نه اولدیغی عندنده مبهم اولهرق بعده جواب شرط اولان . لهداکم . اتیان اولنـدقده مبهم مذکورك . هدایتکم . اولدیغی مبین اولور وبوندن غرض بعد الابهام بیان نفسـده اوقع ومؤثر اولمسـیدر واما مشیتك برمفعوله تعلقنـده غرابت اولدیغی صـورتده مفعولك ذکری واجبـدر وبوکا اشـارتله مصنف خریمینك * ولوشـئت ان ابکی دما لبکیته * علیـه ولکن ساحة الصبر اوسع * قولی مثـال اولك خلافنـده اولدیغنی بیـان ایلمشدر بوبیت خریمینك اوغلو حقنـده مرثیه ونفسنی شـدت حزن وکدر وحزن اوزره کمال صـبرایله وصفدر ومابعد بیت * واعددته ذخرا لکل ملمة * وسهم المنـایا بالذخایر مولع * اولوب * مفهوم بیتـین اکر ارتحال ایدن فرزند دلبنـدم اوزرینه قان اغلامق استـیه ایدم اغلاردم لکن میدان صبروتحمل واسـعدر وبوصبری هربرحادثه ومصائب ایچون ذخر وادخار ایلدم حالبوکه سهم منایا ذخایره حریص ومولع اولوب صبر مدخرمی افنـا ایتمك استر دیمکدر بیت ثانینـك معناسی . اعددته . ضمیری . صـبره . راجع اولمق اوزره بووجهـله مشروح اولوب لکن ضمـیرك فرزندنه ارجاعیله . ذخرا لکل ملمة . قولی دفع اعادی یه امثالنـده حمل اولنسه لفظ منایایه دها اوفق کورینور امدی فعل مشـیتك بکاء دمه تعلقی امر غریب اولمسیله ذکر مفعول لازم کلدیکنـدن . ان ابکی . دینلمشـدر تاکه فعلك مفعول مذکوره تعلقی نفس سـامعده تقرر ایدوب سامع انکله مؤنس اولهرق مفعول غیریسـی اولدیغنی توهم ایتمه یه قال رحمه الله

(واما قوله . ولم یبق منی الشـوق غیر تفکری . فلو شـئت ان ابکی بکیت تفکرا . فلیس منه) یعنی ابی الحسـن علی بن احمد جوهرینك . ولم یبق منی الشـوق الخ . قولنـده مفعول مشـیتك ترك حذفی وجه سـابق اوزره فعلك مقصود

اولان مفعوله غرابت تعلقنـه مبنی دکلدر نتهکیم بعض اوهامه بوقبیلدن اولمسی سـبقت ایدوب حتی صاحب ضرام دخی بوقوله ذاهب اولهرق مراد . ولوشـئت ان ابکی تفکرا بکیت تفکرا . دیمك اولوب مفعول مشـیتك حذفیله . لوشـئت بکیت تفکرا . دینلمامسی مشـیتك بکاء تفکره تعلقی بکاء دمه تعلقی کبی غریب اولمسـنه مبنیدر دیو بیان ایتمشـدر مصنف رحمه الله بووهمی دفع ایدرك قول مذکـور بوقبیـلدن اولمدیغنی تصریح ایله بیـان علتنده بیـورلرکه (لان المراد بالاول البکاء الحقیـقی) یعنی قول مذکورده حذف مفعولك ترکی غرابت تعلقدن ایچون اولمدیـغی زیرا بکاء اول ایله مراد بکاء حقیـقی اولوب بکاء تفکری دکلدر چونکه شاعر قول مذکور ایله . لو شـئت ان ابکی تفکرا بکیت تفکرا . معناسنی مراد ایتمیوب بلکه مرادی نحضعف وتحول افنا ایدوب بنـده خواطر جولانه دروندن غـیری برشی قالمدی شـو درجهده که اکر بکا ایتمك مرادیله هرنقدر جفونمی جری وضرع ایتسم وسـیلان دموع ایچون نه مرتبـه عینمی عصر وجبر ایلسم دمعه ظفریاب اولهمیوب کوزلرمدن دمعه بدل تفکر خروج ایدر دیمکدر وبونکله معلوم اولورکـه شاعرك ایقاع مشـیتی مراد ایلدیکی بکا بکاء مطلق ومبهم اولوب البتة تفکره معدی اولان بکا دکلدر وبکاء ثانی تفکره معدی اولان بکاء مقیددر بوجهتـله . لو شـئت ان تعطی درهما اعطیـت درهمین . قبیـلندن اولهرق بکاء اول ایچون تفسـیر وبیان اولمسی صحیح اولهمز زیرا مفسر مفسرك عینی اولمسی واجبـدر الحاصل . لوشئت . قولنـدن . ان ابکی . مفعولنـك عدم حذفی بکاء ثانینـك اولی تفسـیره عدم صلاحیـتی جهتـله قرینه موجود اولمامسـنه مبنی اولوب غرابت ایچون دکلدر زیرا مشـیتك بکاء حقیقی یه تعلقنده غرابت مهجوردر وتحقیـقات مذکوره مفاد دلائل اعجازدر بعضیلر سوء تأمل وقلت تدبردن ناشی کلام مصنـف فعل مشیتك مفعولنـده اولمیوب ابکی فعلنـك مفعولنده اولمسـنی ظن وتوهمله مراد بیت مذکورده مفعولك حذفی بیـان بعد الابهام ایچون اولمیـوب غرض آخر ایچـوندر دیمك اولدیغی ایراد ایلمشـلر درجانب صاحب ضرامدن جواب اولمق اوزره دینله مزکه مراد شاعر کندوسـنه ضعف ونحافتـك عروضی جسمنـده مادهٔ دمع باقی قالمیهرق حتاکـه بکاء تفکره مقتـدر اولهجق درجهیه بالغ اولدیغنی افاده اولمسـی محتمل ایدوکی جهتـله . ضربت واکرمت زیدا . کبی باب تنازعدن اولوب معنی . لو شـئت ان ابکی تفکرا بکیت تفکرا . دیمك اولهرق بوصـورتده . ولوشـئت ان ابکی دما لبکیته . قبیلنـدن اولور زیرا دیرزکه بوکلامك . فلم یبق منی الشـوق غیر تفکری . قولی اوزره ترتبی بواحتمالك فسادنه دلالت ایلر زیرا بکاء تفکر انجق اسـف وکمد وحزن مشـتدن عباره اولوب وبکاء تفکر اوزرینـه قدرت کـندوسنده تفکردن بشـقه شوقك عدم بقاسـنه توقف ایتمز لکن کندوسـندن دمعه بدل تفکر حاصل اولهجق صـورتده بکاء حقیـقی اوزره عدم قدرت کندوسنده تفکردن غیری برشی باقی قالمامسـنه توقف ایدر حالا تدن اولهرق بوصـورتده ترتیب نظم حسـن اولور وستیراولمیه که . امرته فقام . قولی دخی بیـان بعد الابهام ایچون بواسطة الجار مفعولك حذفی قبیـلدن اولوب . امرته بالقیام فقام . تقدیرندهدر نتهکیم نظم جلیـلده * امرنا مترفیها ففسقوا فیها * واقع اولوب . امرناهم بالفسـق . تقدیرندهدر وکفاره فسـق ایله امر الهی انلرك فسق اوزره تمکین واقدارلرندن مجازدر زیرا ارادهٔ حقیقتـدن * ان الله لا یأمر بالفحشاء والمنکر * قول شریفی قرینـهٔ مانعه در قال رحمه الله

(واما لدفع توهم ارادة غیر المراد ابتـداء کقوله . وکم ذدت من تحامل حادث . وسـورة ایام حززن الی العظم . اذ لو ذکر اللحم ربما توهم قبل ذکر مابعده ان الحز لم ینته الی العظم) اما للبیـان . اوزرینـه معطوف اولوب ابتـداء قیدی توهمه متـعلقدر یعنی یاخود مفعولك لفظاً حذفی مراد ومقصود اولان معنـانك غیری قصد واراده اولنمشـدر دیو سامعك توهم ایتمسـنی دفع ایچون اولور نتـهکیم بحترینـك * وکم ذدت من تحامل حادث الی آخره * بیتنـده واقع اولمشـدر . ذدت . دفعت معناسـنه اولوب . ذاده عن کذا . دیرلر طرده ودفعه دیمکدر . تحامل . جور وظلم معناسـنه اولوب . یقال تحامل فلان علی ای لم یعدل . وکم . محلا ذدت فعلیله مفعول اولمق

اوزره منصوب اوله رق · کم · خبریه اولوب من تحامل حادث قولی ممیزیدر وکم خبریه ایله
ممیزی بیننده بر فاصله واقع اولسه · کم فی الدار رجلا · کبی ممیز نصب اولندیغی جهتله اکر
فاصله فعل متعدی اولورسه ممیز فعل مذکورك مفعولی ظن والتباس اولنمامسیچون من کلمه سیله
اتیانی واجب اولور نظم جلیلده ﴿ کم ترکوا من جنات ﴾ و ﴿ کم اهلکنا من قریة ﴾ قول
شعریفلرنده اولدیغی کبی · سورت ایام · ایامك شدت وصولتیدر · حززن · قطعن معناسنه
اوله رق · حززن اللحم الی العظم · تقدیرنده اولوب مفعول حذف اولنمشدر زیرا اکر مفعول یعنی
لحم ذکر اولنسه مابعدنده اولان · الی العظم · قولی ذکر اولنمقسزین سامع حز وقطع عظمه منتهی
اولیوب بلکه لحمك بعضیسنی قطع ایتمشدر دیو ایهام ایدردی بناء علیه سامعدن بو وهمی دفع
ایدرك آثار جارحهٔ شدائد ایام شاعرك لحمی کچوب کمکنه دیاغمش اولدیغی ابتداء نفس سامعده
تصویر ایچون ذکر لحم ترك اولنمشدر قال رحمه الله (واما لانه ارید ذکره ثانیا علی وجه یتضمن
ایقاع الفعل علی صریح لفظه اظهارا لکمال العنایة بوقوعه علیه کقوله · قد طلبنا فلم نجد لك فی السودد
والمجد والمکارم مثلا ·) ویاخود لفظا حذف مفعول صریح لفظ مفعول اوزرینه ایقاع فعلی متضمن
اوله جق وجه اوزره مفعولك ثانیا ذکری مراد اولنمسندن نشئت ایدر وبوندن غرض فعلك
مفعول اوزره وقوعنه کمال عنایه سندنناشی هرنقدر مفعولك ضمیرینه ایقاع لفظ مفعوله ایقاعدن
کنایه ایسه ده ضمیری اوزره ایقاعه راضی اولمدیغنی اظهار اولور الحاصل بر کلامده وارد اولوب
متعلقلری شئ واحد اولان فعلیندن فعل ثانینك صریح لفظ مفعول اوزره تعلقنه اعتنادنناشی
فعل اولك مفعولی لفظدن حذف اولنور زیرا اولدن حذف اولنمدیغی صورتده ثانیده ضمیر ایله
اتیان مناسب ومقتضای ظاهردر نته کیم بحترینك * قد طلبنا فلم نجد الی آخره * بیتنده واقع
اولمشدر شویله که · قد طلبنا لك مثلا فلم نجد · تقدیرنده اولوب لفظدن مفعول حذف
اولنمشدر زیرا اکر · قد طلبنا · فعلنده مفعولی ذکر ایتمش اولسه · لم نجد · قولنده ضمیر ایله
اتیانی اولنوب · فلم نجده · دینلمك مناسب ومقتضای ظاهر اولوردی بونده ایسه شاعرك مثل
ممدوحی عدم وجدانته کمال عنایه سندنناشی صریح لفظ مثل اوزره نفی وجدانی ایقاع ایتمك غرضنی
تفویت اولمسیله بوغرضی احتما ومحافظه ایچون · طلبنا · فعلنك مفعولی لفظا حذف اولوب عدم سبق
ذکردنناشی لم نجد فعلنك مفعولی اولان مثلا لفظی صریحا اتیان اولنمشدر وبعینه بومعنادن ایچون شاعر
ذی الرمه * ولم امدح لارضیه بشعری * لئیما ان یکون اصاب مالا * قولنده کلام بحترینك عکسنی
اختیار ایله فعل اولی صریح لفظ لئیمده وثانی یی ضمیرنده اعمال ایتدرمشدر زیرا کمال عنایه سی لئیمدن
نفی مدحه اولوب لئیمی ارضایه اولماسیله غرض نفی مدحی لئیم اوزره صریحا ایقاعدر * مفهوم
بیت بحتری هرنقدر طلب وتحری ایتدکسه سنکیچون سیادت ومجد ومکرمتده مثل ونظیر بولمدق
دیمکدر * ومفهوم بیت ذی الرمه شخص لئیمی خساست نفس ودنائت همتنه موجب نفع اولمیان
غنای عارضیدن ایچون لاجل الارضا شعرمله مدح ایتمدم دیمکدر · ان یکون · قولی · لان یکون ·
تقدیرنده اولوب · ان · ایله · ان · دن حرف جرك حذفی قیاسیدر قال رحمه الله (ویجوز ان یکون
السبب ترك مواجهة الممدوح بطلب مثل له) وبیت بحتریده حذف مفعوله سبب طلب مثلی
ایله ممدوحه مواجهه یی ترك اولمسی یعنی ممدوح ایچون نظیر وعدیل اولان دیکری بذاتی تحری وطلب
ایتمش اولدیغی بالمواجهه ایراد ایتمکدن تأدب ایلمسی دخی جائز اوله رق غرض رعایت ادبده قصد
مبالغه اولور زیرا صریحا طلب مثل ممدوحك وجود مثلنی تجویزه دلالتدن خالی اولمز چونکه عاقل
انجق وجودنی تجویز ایلدیکی شیئی طلب ایدر وبوسبیلرله برابر حذف مذکورده بیان
بعد الابهام نکته سی دخی موجوددر قال رحمه الله (واما للتعمیم مع الاختصار کقولك · قد کان
منك ما یولم · ای کل احد وعلیه * والله یدعو الی دار السلام *) ویاخود حذف مفعول
مع الاختصار تعمیم مفعول ایچون اولور مثلا · قد کان منك ما یولم · قولی · مایولم کل احد · تقدیرنده

اولوب بوتقدیره مقام مبالغه قرینه سیدر زیرا مراد خلقه موذی اولمقلغنده مبالغه ایچون هر برا حده
تعلق ایلامنی بیاندر وبوتعمیمی مفعولك صیغهٔ عموم ایله ذکری تقدیرده دخی استفاده ممکن ایسه ده
لکن بوصورت موجب افاتهٔ اختصاردر و ﴿ والله یدعو الی دار السلام ﴾ قول شریفی دخی
اشبو تعمیم مع الاختصار ایچون حذف مفعوله محمول اولوب · یدعو العباد کلهم · تقدیرنده در زیرا
جنته مدعو اولمق کافهٔ ناسه عام اولوب لکن موصل جنان اولان طریق مستقیمه هدایت مشیت
الهیه تعلق ایدن کسه لره مختصدر ﴿ والله یهدی من یشاء الی طریق مستقیم ﴾ امدی مثال اول
یعنی · قد کان منك ما یولم · قولی عمومی بطریق المبالغه افاده ایدوب ومثال ثانی یعنی نظم مذکور تحقیقا
مفید عمومدر واشبو مثالیندن ایکیسی دخی هرنقدر متعدی یی لازم منزله سنه تنزیل ایله لفظا
وتقدیرا حذف مفعول قبیلندن اولمقلغه محتمللر ایسه ده لکن مثالین مذکورینك مقام ایرادلرنده
قصد مفعوله اولدیغنه تأمل ذوقی شهادت ایدر زیرا حذفی معانیٔ مذکوره امثالنه یعنی فعل
متعدی یی لازم منزله سنه تنزیل ویاخود مع الاختصار عمومی افاده امثالی معانی یه حمل ایتمك قصد
متکلم ومناسبت مقامه تعلق ایدن شیدندر انکیچون صاحب مفتاح · فلان یعطی · قولی امثالنی لازم
منزله سنه تنزیل ایله قصد تعمیم مفعول صورتیننه محتمل اولدیغی اتیان ایلمشدر ونظم جلیلده
﴿ وایاك نستعین ﴾ قول شریفی دخی · علی کل امر یستعان فیه · تقدیرنده اوله رق مفعولبهك غیریده
عموم ایچون حذفه صالح اولدیغی کبی ماقبلی بیان عبادته دائر اولمسیله کلامك تلائم وتناسبندن
ایچون · وایاك نستعین علی اداء العبادة · تقدیرنده اولمسی دخی محتملدر بوصورتده عموم ایچون
اولمز لکن مصنفك اشبو · واما للتعمیم مع الاختصار · قولی محل بحثدر زیرا کندوسنده حذف
تعمیم واختصار ایچون قلنان کلام انجق بحسب القرینه تقدیر مفعول واجب اولان قبیلدن
اولمسیله بوتقدیرده اکر قرینه مفعول مقدر عام اولمسنك وجوبنه دلالت ایدر ایسه بوصورتده
تعمیم مقدر عام اولمسندن نشئت ایدرك ذکر وحذفی بونی افاده ده مساوی اولور واکر قرینه
مقدر عام اولمسنك وجوبنه دلالت ایتمزسه تعمیمه دلالت ایتمز بوصورتده ظاهر اولان بونده عموم
قرینه نك مقدر عام اولدیغنه دلالتندن اولوب وحذف ذکر ایده جکی وجهله مجرد اختصار ایچون
اولمش اولور قال رحمه الله (واما لمجرد الاختصار عند قیام قرینة نحو اصغیت الیه ای اذنی وعلیه
* ارنی انظر الیك * ای ذاتك) ویاخود حذف مفعول مجرد اختصار ایچون اولور یعنی اختصار
ایله برابر تعمیم امثالی فائدهٔ اخری اعتبار اولنمز بوده قیام قرینه عندنده اولور مثلا · اصغیت الیه ·
و · اغضت عنه · قوللرنده اذنه نسبت اصغاده وبصره نسبت اغماضده مأخوذه اوله رق تقدیر
کلام · اصغیت اذنی · و · اغضت عینی · اولدیغنه ذکر فعل ایله قرینه قائمه در ونظم جلیلده
﴿ رب ارنی انظر الیك ﴾ قول شریفی دخی اشبو مجرد اختصار ایچون حذف قبیلندن اولوب
· ارنی ذاتك · تقدیرنده در ومصنفك · عند قیام قرینة · قولی ماسبقده اتیان ایلدیکی وجب التقدیر
بحسب القرائن قولنی تذکر واخطار اولوب یوخسه ذاتا ارادنه حاجت یوقدر وقول
مذکورك معناسی حذف مجرد اختصار ایچون اولدیغنه دال اولان قرینه نك قیامی عندنده
دیمکدر دیو تأویللری سدید اوله مز زیرا بووجهله قرینه نك ایجاب وجودی سائر
اقسامده دخی جاری اوله رق مجرد اختصار ایچون حذفه تخصیص بیانده بروجه یوقدر
شارح مرحوم مصنفك · واما للتعمیم مع الاختصار · قولی اوزره ذکری مرور ایدن
بحثی معاصرلرندن بعض فضلایه عرض ایدرك جوابنده · یولم کل احد · قولنده
اولدیغی کبی مفعولك ذکری حینده اعتماد من حیث الظاهر لفظ اوزرینه اولوب ظاهر لفظ
ایسه استغراق حقیقی یی موهم اوله رق بو ایسه خلاف مقصوددر لکن مفعولك حذفی تقدیرده
اعتماد ظاهرا عقل اوزرینه اوله رق بوصورتده درجهٔ تعمیم عقلك تجویز ایتدیکی مقداری تجاوز
ایتمیوب خلاف مقصودی ایهام ایلمز بوجهتله حذف مع الاختصار خلاف مقصودی ایهام ایتمیه جك

تعميم ايچون اولمش اولور زيرا قيد اختصار ترك اولنسه . يولم كل احد ممن يجوز العقل و العرف ايلامه اياه . دينلمك يعنى فلان ايلامنى عقل وعرفك تجويز ايتديكى كمسه‌لردن هر بريسنى ايلام ايدر لفظ طويليله افاده ايتمك ممكن اولوردى ديو تأويله متصدى اولمش ايسه‌ده شارح مرحوم مجيب مرقومك بوجوابنى رد ايله بيورمشلردركه اولا تعميمى خلاف مقصودى ايهام ايتماسيله تقييد لفظ كتابك دلالت ايتديكى شى دكلدر ثانيًا حذف بوتقديرده انجق دفع ايهام ايچون اولوب تعميم عموم مقدردن مستفاد اولور تسليم ايدلمكه حذف مفيد تعميم اولسون بوصورتده كلام مصنفده حذفه كندوسيچون مزيد اختصاص اولان دفع ايهامك تركيله مزيد اختصاص اوليان تعميمه تعرض اولنمسى غير مناسبدر ثالثًا حذفك موهم خلاف مقصود اوليه‌جق صورتده تعميمى افاده‌سى ﴿ والله يدعو الى دار السلام ﴾ قول شريفنده واقع اولديغى كبى كندوسنده حقيقة تعميم واستغراق قصد اولنان محلرده مستقيم اوله‌مز زيرا ذكر خلاف مقصودى ايهام ايتميوب بلكه مقصودى تحقيق ايدر نته‌كيم . يدعو العباد كلهم . قوليله بيانى مرور ايلدى بوصورتده حذف ايچون مجرد اختصارك غيرى بر وجه تحقق ايتمز وحذف مجرد اختصار ايچون اولان محلك بريسى ﴿ قل ادعوا الله اوادعوا الرحمن ﴾ قول شريفى اولوب دعا تسميه معناسنه اوله‌رق مفعولينه متعدى اولديغنه مبنيدركه . سموه الله اوسموه الرحمن اياما تسمونه فله الاسماء الحسنى . مفهومنده‌در زيرا دعا ندا معناسنه حمل اولنه‌رق مفعول واحده متعدى اولديغى تقديرده لفظهٔ جلاله ايله مسمى رحمن ايله مسمانك غيريسى اولسه شرك اولور واكر عينى اولسه عطف الشئ على نفسه لازمكاور و بومثللو عطف هرنقدر باعتبار الصفات واو ايله صحيح اولوب مثلا شاعرك * الى الملك القرم وابن الهمام * وليث الكتيبة فى المزدحم * قولنده دخى واقع اولمش ايسه‌ده لكن اوايله صحيح دكلدر زيرا او احد شيئين متغايرين ايچون اولوب خصوصيله تخيير انجق شيئين بيننده جارى اولور و كذلك . اياما تدعوا . دخى صحيح اولمز زيرا . ايا . لفظى انجق اثنين وياخود جماعتدن واحد ايچوندر بيت مذكورده . قرم . سيد محترم وهمام كثير الهمة و . ليث . اسد و . كتيبه . عسكر و . مزدحم . موضع قتال معنالرينه‌در واما ﴿ ولماورد ماء مدين وجد عليه امة من الناس يسقون ووجد من دونهم امرأتين تذودان ﴾ نظم جليلنده واقع . يسقون . و . تذودان . فعللرندن مفعولك حذفى قصد نفس فعله مقصور وفعلدخى لازم منزله‌سنه منزل اولديغندن نشئت ايلديكنه شيخ عبد القاهر وصاحب كشاف ذاهب اولمشلردركه قومدن سقى وامرأتيندن ذود وطرد صدورنى مفيد اوله‌رق مسقى ومذود ابل وياغنم اولديغى مقصوددن خارج اولوب بلكه بونلرك لفظًا وياتقديرا ذكر وايرادى مقصودك خلافنى ايهام ايلر زيرا . يسقون ابلهم وتذودان غنمها . ديو ذكر اولنوب وياخود بووجهله تقدير اولنسه طرف موسادن امرأتين حقنده اولان ترحم بر اوزره بولنان ناس مواشيلرينى سقى ايتمكده اولدقلرى حالده امرأتينك مواشيلرينى ذود ومنع اوزره اولملرى جهتندن اولميوب بلكه امرأتينك مذودى غنم وقومك مسقيسى ابل اولمسى اوزرينه اولديغى ايهام ايدر كورمزميسنكه . مالك تمنع اخاك . ديدككده سن منعى منكر اولورسك اما بوانكار مطلقا منع حيثيتندن اوليوب بلكه منع اخ حيثيتندندر وصاحب مفتاح مفعول مذكورك حذفى مجرد اختصار ايچون اوله‌رق مراد . يسقون مواشيهم وتذودان غنمها . اولوب بوآيتده ذكر اولنان سائر افعال دخى بويله اولديغنه ذاهب اولمشدر واشبومذهب صاحب مفتاح تحقيقه اقربدر زيرا ترحم موسى امرأتيندن مجرد ذود وطردك وناسدن سقيك صدورى جهتندن اولميوب بلكه امرأتين غنملرينى ذود وطرد ايدوب وناس مواشيلرينى سقى ايتمسى جهتندن اوله‌رق حتاكه امرأتين غنملرينك غيريسنى ذود وطرد ايدوب وناس مواشيلرينك غيريسنى بلكه مثلا امرأتينك غنمنى سقى ايتسه‌لر ترحم صحيح اولمزدى شويله‌كه قومك سقى ايتدكلرى كندى مواشيلرى امرأتينك طرد ايلدكلرى دخى كندى غنملرى اولديغى صورتده سعى قوم نفسلرينه عائد اوليوب وطرد امرأتين كنديلرنجه مضر اوليه‌جغندن محل ترحم اوليوب بلكه غيرك اغنامنى

طرد ايتملرى حقلرنده موجب توبيخ اولور امدى صاحب مفتاحك اعتبار ايلديكى اشبو معناده دقت اولوب كلام شيخينى بعد التأمل اعتبار ايلمشدر وبودقتدن جمهور غافل اوله‌رق شيخينك كلامنى استحسان ايتمشلردر فحواى نظم جليل . ولما ورد . يعنى موسى عليه السلام . ماء مدين . مراد اهل مدينك استقا ايتدكلرى بئر اولوب ورود موسادن مقصود محل مذكوره مجئ ووصوليدر . وجد عليه . وجد فوق شفيره ومستقاه مفهومنده‌در . امة من الناس . امة جماعة كثيرة العدد معناسنه‌در . ومن دونهم . جماعة مذكوره دن اسفل بر مكانده ديمكدر . امرأتان . مراد حضرت شعيب عليه السلامك كريمه‌لريدر . تذودان . ذود فتح ايله طرد ودفع معناسنه‌در وبونلرك غنملرينى طرد ودفع ايتملرى بئر اوزرنده كندولرندن اقوى كمسه‌لر موجود اوله‌رق سقيه مقتدر اوله‌مدقلرندن نشئت ايلمشدر خلاصهٔ حكايه جناب كليم الله مصرده اغاثهٔ اسرائيلى اثناسنده قتل قبطى ايله احراز فضل غزا ايدوب كاشتكان فرعونك جست وجوده اولدقلرنى استخبار ايله چابكرو مسافات منازل وروز هفتم حوالئ بئر مدينه نازل اوله‌رق حضرت نبى شعيبك استقاى كوسفندانى مقابله سنده دار الضيافه‌لرينه دعوت ومدت معلومه‌ده اداء خدمت رعى اغنام ايتمك اوزره كريمه‌لرى صافورانك مقاولهٔ عقديله مظهر رابطهٔ مصاهرت اولنديلر قال رحمه الله

(واما للرعاية على الفاصلة نحو * ماودعك ربك وماقلى *) وياخود حذف مفعول فاصله‌يه رعايت ايچون اولور نته‌كيم ﴿ والضحى والليل اذا سجى ماودعك ربك وما قلى ﴾ نظم جليلنده واقع اولمشدر زيرا . وماقلاك . تقديرنده اولوب فواصل آيات الف اوزرينه اولديغندن مفعول اولان كاف حذف اولنمشدر ومثل واحده اغراض مذكوره‌دن برقاچينك اجتماعنده امتناع اوليوب بناء عليه نظم مذكورده اولان حذفى صاحب كشاف ظهور محذوفدن ايچون اختصار لفظى‌يه حمل ايدوب ﴿ والذاكرين الله كثيرا والذاكرات ﴾ قول شريفيله تنظير ايلمشدر زيرا . والذاكراته . تقديرنده اولوب ظهور محذوفدن ناشى اختصار لفظى ايچون حذف اولنمشدر قال رحمه الله

(واما لاستهجان ذكره كقول عايشة رضى الله عنها « ما رأيت منه ولا رأى منى اى العورة » واما لنكتة اخرى) وياخود حذف مذكور مفعولك ذكرنى استهجان واستقباح ايچون اولور . قال عايشة رضى الله عنها « مارأيت منه اى من النبى عليه السلام ولارأى منى اى العورة » . وياخود حذف مذكور نكات مزبوره‌نك غيرى بر نكته‌دن ايچون اولور مثلا مفعولى اخفا وياخود عند مس الحاجة انكاره تمكن واقتدار وياخود مفعولك حقيقةً ويا ادعاء تعينى كبى مثلا ﴿ لينذر بأسا شديدا ﴾ نظم جليلى . لينذر الذين كفروا . تقديرنده اولوب تعيننه وغرض منذر به اولان بأس شديدك ذكرى اولديغنه مبنى حذف اولنمشدر قال رحمه الله (وتقديم مفعوله ونحوه عليه لرد الخطاء فى التعيين كقولك زيدا عرفت لمن اعتقد انك عرفت انسانا وانه غير زيد وتقول لتأكيده زيدا عرفت لاغيره) وفعل اوزره مفعول وجار ومجرور وظرف وحال امثالى متعلقاتك تقديمى مخاطبك تعيننده اولان خطاسنى رد ايچوندر مثلا سنك بر انسان معلومك اولوب واو انسان زيد دكلدر ديو اعتقاد ايدن كمسه‌يه . زيدا عرفت . ديرسن زيرا اوكمسه سنك معرفتك بر انسان اوزرينه واقع اولديغى اعتقادنده مصيب وفقط زيدك غيريدر ديو تعيننده مخطئ اولمسيله اشبو تعيننده اولان خطايى رد ايچون مفعولى تقديم ايدر وبوردى تأكيد ايچون . زيدا عرفت لاغيره . ديرسين واشبو تقديم بعضًا اعتقاد اشتراكده اولان خطايى دخى رد ايچون اولور مثلا زيد وعمرو وبكر وسائره‌يه معرفتكى اعتقاد ايدن كمسه‌يه . زيدا عرفت . ديوب معرفتكده اشتراك سائره‌يى اعتقادده اولان خطاسنى رد وزيده اختصاصنى تبيين ايدر وبونك تأكيدنده . زيدا عرفت وحده . ديرسين امدى مصنف اوزرينه لازم اولان بوصورتى دخى ذكر ايتمك وبلكه احسن اولان انواع ثلثهٔ قصرى وامر ونهيده . زيدا اكرم . و . عمروا لاتكرم . قوللرينى ادخال ايچون . لرد الخطاء . قولى بدلنده . لافادة الاختصاص .

دیمك ایدی زیرا امر ونهیده اعتباررد خطا تكلفدن خالی اوله‌مز قال رحمه الله (ولذلك
لا یقال مازیدا ضربت ولاغیره ولامازیدا ضربت ولكن اكرمته) وبروجه مشروح تقدیم مفعول
مفعول اوزره وقوع فعلی اعتقادده فی الجمله اصابتله تعیین مفعولده اولان خطایی رد ایچون اولدیغنه
مبنی . مازیدا ضربت ولاغیره . و . مازیدا ضربت ولكن اكرمته . دینلك صحیح اولمز اما
قول اولك عدم صحتی زیرا تقدیم معنای اختصاصی تحقیق ایچون زیدك غیری براحد اوزرینه
وقوع ضربی افاده ایدوب ولاغیره قولی ایسه زیدك غیریدن دخی نفی ضربی افاده‌ده صریح اولمسیله
مفهوم تقدیم لاغیر منطوق صریحنه منافی اولور شوقدر واركه اكر تقدیم تخصیص ایچون
اولمیوب بلكه اهتمام ویاسائر غرض ایچون اولدیغنه دلالت ایده‌جك برقرینه اولورسه اولحینده
. مازیدا ضربت ولاغیره . دینلك صحیح اولور نته‌كیم . ما انا قلت هذا ولاغیری . قولنده ذكری
سبقت ایلمشدر وكذلك تقدیم اختصاص ایچون اولمدیغی صورتده . زیدا ضربت وعمروا .
دینلك صحیح اولوب تخصیص ایچون اولورسه صحیح اولمز وقول ثانیسنك یعنی . مازیدا ضربت
ولكن اكرمته . قولنك عدم صحتی زیرا مبنای كلام فعل ضربده خطای مخاطب اولوبده متكلم
فعلك اكرام اولدیغنی بیان ایله انی صوابه رد ایتمك اوزرینه اولمیوب بلكه مخاطبك خطاسی مضروب
زیددر دیو اعتقاد ایتمسنده اولمسیله انك صوابه ردی . مازیدا ضربته ولكن عمروا . دینلكدر
قال رحمه الله (واما نحو زیدا عرفته فتأكید ان قدر الفعل المفسر قبل المنصوب والا فتخصیص)
واما . زیدا عرفته . امثالنده كتب نحوده بیان اولندیغی اوزره فعل مذكور اسمه راجع اولان
ضمیرایله مشتغل بولندیغندن زیدده عامل اوله‌جق برفعل تقدیرینه محتاج اولوب وبو فعل مقدرذكر
اولنان فعل ایله مفسر اولمسیله تقدیر كلام . عرفت زیدا عرفته . ویاخود . زیدا عرفت عرفته .
اولور بوصورتده اكرفعل محذوف ومفسر قبل المنصوب تقدیراولنورسه تأكید اولور . عرفت
زیدا عرفته . كبی واكر بعد المنصوب تقدیر اولنورسه تخصیص اولور . زیدا عرفت عرفته .
كبی زیرا افادهٔ تخصیصده محذوف اوزرینه تقدیم مذكور اوزرینه تقدیم كبیدر نته‌كیم بسمله‌ٔ
شریفه‌ده متعلق جار افادهٔ تخصیص ایچون مؤخر تقدیر اولنور امدی . زیدا عرفته . امثالی
تخصیص ومجرد تأكیددن هربرلرینه محتمل اولوب لكن اكر فعل محذوفك بعد المنصوب مقدر
اولدیغنه دال اوله‌جق برقرینه بولنورسه افادهٔ اختصاصده قول مذكور . زیدا عرفت . قولندن
ابلغ اولور زیرا . زیدا عرفت . قولی یالكز منصوبك تقدیمیله اختصاص افاده ایدوب و . زیدا
عرفته . قولنده تقدیم مذكور مفادی اولان اختصاصك وجودیله برابر عرفت لفظی مكرر اولوب
بودخی مفید تأكیددر ومعلومدركه قصروتخصیص انجق تأكید علی التأكیددن عباره اولوب
لامحاله ازدیاد تأكید ایله كسب تقوی ایدر وصاحب كشافك ﴿ وایای فارهبون ﴾ قول
شریفنی . زیدا رهبته . كبی اضمار علی شریطة التفسیر بابندن اولوب وافادهٔ اختصاصده ﴿ ایاك
نعبد ﴾ قول شریفندن اوكددر قولنك معناسی اشبو ذكر ایلدیكمز كلامدن عبارە‌در
وخلاصه‌سی بودركه : ایاك نعبد . قولنده . ایا . لفظی . نعبد . ایله منصوب اوله‌رق یالكز تقدیم
مفعول ایله تخصیص افاده ایدر واما . ایای فارهبون . قولنده كسرهٔ نون یاء متكلمدن بدل اولوب
. زیدا رهبته . قولنده اولان . رهبته . فعلی كبی استیفاء مفعول ایتمسیله . ایای . قولی فعل
مذكور ایله مفسر ومقدر اولان . ارهبون . ایله منصوب اوله‌رق . ایای ارهبوا فارهبونی . تقدیرنده
اولدیغندن تقدیمدن مستفاد اولان اختصاص ایله برابر . ارهبوا . لفظنك تكرری دخی مفید تأكید
اوله‌رق . ایاك نعبد . قول شریفندن اوكد اولور و . فارهبون . قولنده فای عاطفه فعل محذوف
اوزرینه عطف ایچون اولوب . ایای ارهبوا فارهبون . تقدیرنده اولدیغی مقتاحده تصریح
وبیان ومعطوف علیهده اختصاص معتبر اولوب معطوفده معتبر اولمامسیله معطوف ایله معطوف
علیه بیننده مصحح عطف اوله‌جق مغایرت موجود اولدیغنی ایسان ایلمشدر ومعطوفده تخصیصی

عدم اعتباری زیرا معطوفدن غرض مجرد فعل محذوفك تفسیری اولوب یوخسه فعلك مفعوله
كیفیت تعلقنی بیان اولمدیغنه مبنیدر واما ﴿ ان ارضی واسعة فایای فاعبدون ﴾ نظم جلیلی
. فایای فاعبدوا فاعبدون . تقدیرنده اولوب . فاعبدون . لفظنده . فا . شرط محذوفك جوابیدر زیرا
معنی . ان ارضی واسعة فان لم تخلصوا العبادة لی فی ارض فاخلصوها لی فی غیرها . اولوب بعده
شرطك حذفیله بوندن اختصاصی افاده‌سیله برابر تقدیم مفعول تعویض اولنمشدر یعنی تقدیم
مفید اختصاص اولمسیله برابر شرط محذوف ایچون عوضدر بووجهله صاحب كشاف بیان
ایدوب . فاعبدون . لفظنده اولان . فا . جزای شرطدر دیمسی تسامحه محمولدر زیرا . فاعبدون .
جزا اولمیوب لكن جزا اولان . فاعبدوا . لفظی تفسیر اولمسیله كانه عین جزادر . واما فایای
فاعبدوا فاعبدون . لفظلرنده اولان . فاآت . ثلثه‌دن اول شرط محذوفده اولان . فا . اولوب
سببیتی مفید اولمسیله ماقبلندن مسببیتنه تنبیه ایچون ابقا اولنمشدركه معنی . اذا كان ارضی واسعة
فان لم تخلصوا العبادة الخ . دیمكدر وثانی جزاء شرط اولوب ثالث مفسرك من كل الوجوه مفسره
مطابقتیچون ترك اولنمشدر ویاخود عاطفه‌در قال رحمه الله (واما نحو قوله * واما ثمود
فهدیناهم * فلایفید الا التخصیص) ونظم جلیلده ﴿ واما ثمود فهدیناهم ﴾ قول شریفی علی
قرائة النصب . زیدا عرفته . كبی فعل مضمر ایله منصوب اولوب مابعدی مفسر ایسه‌ده یالكز
تخصیصی افاده ایدوب مجرد تأكیده محتمل دكلدر زیرا شرط وجزانك كراهت توالیٔ حروفنه
مبنی . اما . ایله . فا . بیننده برفصله بولنمق واجب اولدیغندن فعل محذوفك مفعولدن مقدم تقدیریله
. واما فهدینا ثمود . دینلك جائز اولمز احتمال تأكید مجرد ایسه محذوفك مقدم تأخیری صورتنده
اولوب وبو احتمالك فقدانی تخصیصك تعیننه قرینه اولمشدر وبومقامك تحقیقنده شارح
مرحوم ارخای عنان مقال ایله بیوررلركه مثلا . اما زید فقائم . قولمزك اصلی . مهمایكن من شیٔ
فزید قائم . اولوب معناسی اكر دنیاده برشی واقع اولورسه اوشی ایله زیدك قیامیده واقع اولور
دیمك اوله‌رق بو ایسه زیدك قیامنه وقیامك زیده لزومنه جزمدر زیرا قیام زید دنیاده برشیئك
وقوعنه لازم قلنوب ودنیا باقی اولدقجه البته دنیاده برشیئك وقوعی مجزوم اولمسیله قیام زید دخی
مجزوم اولور امدی بو اصلدن ملزوم جزا اولان شرط یعنی . یكن من شیٔ . حذف اولنه‌رق
مقامنه ملزوم قیام اولان زید اقامه اولنوب قیامك زیده لزومی غرض كلیسی حاصل اولمق اوزره
مابعدینك ماقبلنه لزومنی موذن اولان فا جزء جزا اولان . قائم . اوزره ابقا اولندی والا موقع
فا . زید قائم . جملهٔ جزائیه‌سنك صدری اولوب جزء جزا موضع فا دكلدر وبووجهله شرط
حذف اولنوب مقامنه ملزوم قیام اولان زیدك اقامه‌سندن هم كلامده تخفیف وهمده قصد متكلمده
ملزوم قیام اولان زیدك كلام قوه‌ده ملزوم جزا اولان شرط موقعنده اقامه‌سی حاصل اولمشدر
وجزادن برجزئك مقام شرطده اقامه‌سندن برشیئك حذفی التزام اولندقده محلی خالی قالمیوب مكاننده
محذوفدن عوض برشی بولندرق محل حذف انكله مشتغل اولمق لایق اولدیغی قاعدهٔ متعارفه‌سی
دخی حصول بولمشدر وفانك قائم اوزرنده ابقاسیله حق اولدیغی وجهله وسط كلامده بقاسی دخی
حاصل اولمشدر زیرا . فاء سببیه . ابتداء كلامده واقع اولمز وبوجهتدنناشی اجزاء جزادن بولنان
مفعول وظرف ومعمولات سائره‌دن مابعد فاده بولنان شیئك كندیسنه لزومی قصد اولنانلر فا
اوزرینه تقدیم اولنور وهرنقدر مواضع سائره‌ده مابعد فانك ماقبلنده اعمالی ممتنع ایسه‌ده اغراض
مهمهٔ مذكوره‌یی تحصیل ایچون بوموقعده عملدن الغاء مانعله مابعد فانك ماقبلنده اعمالی استنكار
اولنمز وبو تحقیقدن بومثللو تقدیم تخصیص ایچون اولمدیغی ظاهر اولور زیرا نظم مذكوردن
غرض هدایتده قوم ثمود ایله غیرك اشتراكنی ویا آخرك انفرادنی زعم ایدنلره ردا هدایتی انلره حصر
وتخصیص ایچون . انا هدینا ثمود دون غیرهم . یعنی انجق ثمود ایچون طریق هدایته دلالت
اولنوب آخرلر ایچون دلالت اولنمدیغی معناسی اولمیوب بلكه غرض انلر ایچون اصل هدایتی اثبات

ایله بعده ﴿ فاستحبوا العمى على الهدى الاية ﴾ قول شریفیله سوء صنیعه لرینی اخبار ردر
کورمزمیسنکه مثلا زید وعمرو نزد مخاطبه کلوب بعده بر سائل • مافعلت بهما • دیو سؤال ایلسه
جوابنده • اما زیدا فاکرمته واما عمروا فاهنته • دینور و بونده حصر وتخصیص بولنمز زیرا سائل
هنوز ثبوت اصل اکرام واهانته عارف دکلدر الحاصل نظم مذکورو امثالنده اولان تقدیم
مصنفك بیانی کبی تخصیص ایچون اولیوب بلکه حصول اغراض سائرهٔ مشروحه ایله برابر
هدایتك ثموده لزوم وثبوتنی افاده غرض حقیقیسنه مبنیدر قال رحمه الله (وکذلك قولك
بزید مررت) وکذلك متکلمك برانسان ایله مرورنی واوانسان زیدك غیریسی ایدوکنی اعتقاد
ایدن کمسه یه • بزید مررت • قولی دخی اکر فعل مفسر قبل المجرور اعتبار اولنوبده • مررت بزید
مررت • تقدیرنده اولورسه مجرد تأکید واکر بعد المجرور اعتبار اولنوبده • بزید مررت مررت •
تقدیرنده عد اولنورسه تخصیص ایچون اولمقده زیدا عرفت کبیدر و • یوم الجمعة سرت •
و • فی المسجد صلیت • و • تأدیبا ضربت • و • ماشیا حججت • کبی معمولات سائره دخی بویله در
قال رحمه الله (والتخصیص لازم للتقدیم غالبا) یعنی تخصیص غالب امرده حتی تأخیر اولان
شیئك تقدیمندن منفك اولمیوب لزوم جزئی اکثری ایله تقدیم ایچون تخصیص لازمکلور • لزوم
جزئی • غالب امرده عدم انفکاکدن عبارهدر تحرك فك اسفلك غالبا مضغه لزومی کبی زیرا تمساحده
تخلف ایدر چونکه جمیع حیوان عند المضغ فك اسفلنی تحریك ایدوب فقط ماهیء تمساح فك
اعلاسنی تحریك ایدرمش کذلك تقدیم ایله تخصیص بیننده اولان لزوم دخی بوقبیلدندر ومصنفك غالبا
قولیله قید ایلمسی تقدیم بعضا تخصیص ایچون اولمیوب بلکه مجرد اهتمام ویاخود تبرك ویاخود استلذاذ
ویاخود سامعك کلامنه موافقت ویاضرورت شعر ویارعایت سجع وفاصله وبونلرك امثالی ایچون
اولدیغنه اشارتدر مثلا نظم جلیلده ﴿ وما ظلمناهم ولکن کانوا انفسهم یظلمون ﴾ و ﴿ خذوه
فغلوه ثم الجحیم صلوه ثم فی سلسلة ذرعها سبعون ذراعا فاسلکوه ﴾ و ﴿ وان علیکم لحافظین ﴾
و ﴿ الى ربها ناظرة ﴾ و ﴿ فاما الیتیم فلا تقهر واما السائل فلا تنهر واما بنعمة ربك فحدث ﴾
آیات کریمه سنده • انفسهم • و • الجحیم • و • فی سلسلة • و • علیکم • و • الى ربها • و • الیتیم •
و • السائل • وبنعمة • لفظلرینك تقدیمی مقامك معنای تخصیصدن بعد وبوندنناشی تخصیص
ایچون اولمق مستحسن اولهمزنته کیم ابن اثیر • مثل سائر • نام کتابنده تصریح ایدوب حتی
﴿ ایاك نعبد وایاك نستعین ﴾ قول شریفنده اولان تقدیم دخی زمخشرینك ذهابی کبی تخصیص
ایچون اولمیوب بلکه حرف نون اوزرینه اولان نظم سجعی یه رعایت ایچون اولدیغنی بیان
ایلمشدر ومصنف رحمه الله بوکا اشارتله بیوررلرکه (ولهذا یقال فی * ایاك نعبد وایاك نستعین *
معناه نخصك بالعبادة والاستعانة وفی * لالى الله تحشرون * معناه الیه تحشرون لالى غیره) وغالبا تخصیص
تقدیمه لازم اولدیغیچون ائمهٔ تفسیر • ایاك نعبد وایاك نستعین • قول شریفنی • نخصك بالعبادة
والاستعانة • یعنی عبادة واستعانه یی سن ذات کریمه تخصیص ایدرز معناسنه و ﴿ لالى الله تحشرون ﴾
قول شریفنی • الیه تحشرون لالى غیره • یعنی انجق جناب حقه حشر اولنوب غیریسنه حشر اولنمزسکز معناسنه
حمل ایلمشلردر مصنف تخصیص غالبا لازم تقدیم اولدیغنه اشبو مثالنده ائمهٔ تفسیرك ذکر
ایلدکاری معنای تخصیص ایله استشهاد ایدوب ومثالیندن بریسنده مفعول • زیدا عرفت • کبی
بلا واسطه اولوب وثانیسنده • بزید مررت • کبی بواسطه در وقول ائمهٔ تفسیر ایله برابر ذوق دخی
تخصیصی اقتضا ایدر وبونکله ابن حاجبك • الله احمد • و • ایاك نعبد • امثالنده تقدیم اهتمام
ایچون اولوب تخصیص ایچون اولدیغنه دلیل یوقدر دیمسی ساقط اولور زیرا ذوق وقول ائمهٔ
تفسیر بوکا ایکی دلیلدر وتخصیص ایله برابر اهتمام دخی حاصل اولوب اهتمام اختصاصه منافی
دکلدر ومصنف رحمه الله بوکا اشارتله بیوررلرکه (ویفید فی الجمیع وراء التخصیص اهتماما
بالمقدم) وبونلرك جمیعنسنده تقدیم افادهٔ تخصیص ایله برابر تقدیم اولنان شیئه اهتمام دخی افاده

ایدر

ایدر زیرا شانی اهم اولوب بیاننه زیاده سیله قصد وعنایه ایلدکاری شیئی تقدیم ایتمك اهل
عربك علتزمیدر شیخ دلائل الاعجازده دیمشدرکه بز اهل عربیه نك تقدیم خصوصنده عنایه واهتمامدن
غیری مجرای اصلده جریان ایده جك برشیئه اعتقاد ایلدکاریمی بوله مدق لکن لایق اولان وجه عنایه
برشی ایله تفسیر اولنوب واوشی ایچون برمعنی بیلنمسیدر یعنی بحسب المناسبات العرفیه عنایه یی
متضمن وعنایه یه علت اوله جق برشیئك بیلنمسندن لازمدرتاکه اهمیت تحقق ایلیه وچوق کسه لر
اهمیت نه سببیله اولوب وعنایه نره دن اولدیغی ذکر اولنمقسزین بالکز عنایه واهمیتی ایچون تقدیم
اولندی دیمك کفایت ایدر ظن ایلدیلر وکذلك تقدیم برکلامده فائده یی مفید وکلام آخرده غیر مفید
قلنه رق شاعر وکاتب اوزینه قوافی واسجاعده توسعه درن دیمك خطادندر زیرا نظمده تارة برشیئه
دال اولوب وتارة دال اولمیان بوشلو برامرك وقوعی بعیددر انتهی کلام شیخ بومفهومدن عباره
اولوب شارحك کلام شیخی اتیانندن غرضی تقدیمك وجها من الوجوه اهتمامی افاده ایلدیکنی تأییددر
واصل دینلان شی کندوسندن احکام جزئیات استخراج اولنان قاعدهٔ کلیه اولهرق اهتمام ایسه
بویله اولیوب فقط جزئیات اوزرینه اشتمالی جهتیله اصله مشارك اولدیغندن اصل مجراسنده
جاری تعبیر ایلمشدر لکن شارح شیخك بیانی وجهله تقدیم رعایت فاصله ویاقافیه ایچوندر دیمك
خطا اولدیغنی عدم تسلیمه اشارتله وفیه نظر بیورمشلردر قال رحمه الله (ولهذا یقدر فی
بسم الله مؤخرا واورد اقرأ باسم ربك واجیب بان الاهم فیه القراءة فکان الامر بالقراءة اهم کذا
فی الکشاف وبانه متعلق باقرأ الثانی ومعنى الاول اوجد القراءة) وتقدیم افادهٔ تخصیص ایله برابر
شان مقدمه اهتمامی مفید اولدیغیچون بسملهٔ شریفه ده جارك متعلق محذوفی مؤخر تقدیر اولنه رق مثلا
• بسم الله افعل کذا • دینلور تاکه تقدیم مفعول تخصیص ایله برابر اهتمامی مفید اوله زیرا مشرکین
اسماء آلهه لریله بدأ ایدوب • بسم اللات والعزى • دیدکاری جهتیله موحدین انلری رد واهتمام
ایچون ابتدائك اسم الله تعالى یه تخصیصنی قصد ایدرلر وبوکلام اوزرینه ﴿ اقرأ باسم ربك ﴾
قول شریفیله سؤال اولنمشدرکه بونظم جلیلده فعل تقدیم اولنمش اولدیغندن اکر تقدیم اختصاص
واهتمامی مفید اولسه فعلك تأخیریله باسم ربك لفظ شریفنك تقدیم اولنمسی اقتضا ایدردی
زیرا واجب الرعایه اولان اعتباراته رعایتنده کلام الهی احقدر وبوسؤالدن جوابده کشافده
اولدیغی وجهله دینلمشدرکه نظم مذکور سور قرآنیه نك من جهة النزول اولی اولمسیله بونده اهم
اولان قرائت اولدیغندن قرائتله امر اهم اولمشدر وینه جوابده دینلمشدرکه باسم ربك اقرأ ثانی یه
متعلق یعنی مابعدنده اولان اقرأ ثانینك مفعولیدر واقرأ اول مقروبه تعدیه سی اعتبار اولنمقسزین
مجرد ایجاد قرائتله امر اولوب • اوجد القراءة • معناسنه در مثلا • فلان یعطی • دینلوب معطایه تعلق
اعتبار اولنمیه رق مجرد یوجد الاعطاء معناسی مراد اولنور وبوجواب قول صاحب مفتاحدر
لکن اشبو جواب ثانی • باسم ربك • قولك اقرأ لفظنه تعلق مفعولیتله تعلقنه مبنی اولوب بانك
دخولی تکرر ودوامه دلالت ایچون اولمش اولوب نته کیم • اخذت الخطام • و • اخذت بالخطام •
دینلور • خطام • زمام معناسنه در شارح مرحوم بوجوابلری بروجه مشروح ایضاحدنصکره
بیوررلرکه احسن اولان کرك اول وکرك ثانی اقرأ لفظلری لازم منزلهسنه منزل اولهرق افعل القراءة
واوجدها مفادنده ویاخود ایکیسنده دخی مفعول محذوف اولوب اقرأ القرآن تقدیرنده اولهرق
باسم ربك قولنده با استعانه ویاخود ملابسه ایچون اولوب مستعینا ویاخود متبرکا ومبتدأ باسم
ربك مفهومنده اولمسیدر وبسملهٔ شریفه عند الشافعی سوره دن جز یعنی آیات سوره دن
برآیت اولمسیله بومذهبه کوره باسم ربك اقرأ ثانی یه متعلق اولوب متعلق اول ﴿ بسم الله الرحمن الرحیم ﴾
اولمسیده بعید اولمز قال رحمه الله (وتقدیم بعض معمولاته على بعض لان اصله التقدیم ولامقتضی
للعدول عنه کالفاعل فی نحو ضرب زید عمروا والمفعول الاول فی نحو اعطیت زیدا درهما) وبعض
معمولات فعلك بعض آخری اوزرینه تقدیمی اوبعضده اصل اولان بعض آخر اوزرینه تقدیم

اولوب و بو اصلدن عدولی اقتضا ایده جك برشی بولنمامسیدر • ضرب زید عمروا • مثالوده اولان
فاعل کبی زیرا فاعلده اصل اولان مفعول اوزرینه تقدیمیدر زیرا فاعل عمده اولوب كلامده
محتاج الیه ومفعول فضله اولوب مستغنی عنه اولمسیله البته عمده تقدیمه احق و بوده فاعل فعلدن
جز کبی اولدیغندن شیٔ آخرله بینلری فصل اولنما مقلغه احقدر و • اعطیت زیدا درهما •
مثالوده اولان مفعول اولده اصل اولان مفعول ثانی اوزرینه تقدیمیدر زیرا مفعول اول عاطی
یعنی آخذ عطا اولمسیله کندوسنده معنای فاعلیت واردر واما ترتیب مفاعیلده دینلمشدرکه اصل
اولان • مفعول مطلق • وبعده • مفعول به بلا واسطة حرف الجر • وبعده • مفعول به بواسطة حرف الجر •
وبعده • مفعول فیه زمان • وبعده • مفعول فیه مكان • وبعده • مفعول له وبعده • مفعول معه •
اولوب واصل اولان • حال • عقیب ذی الحالده و • تابع • عقیب متبوعده من غیر فاصل ذكر
اولنمقدر وتوابعك اجتماعی عندنده اصل اولان تقدیم • نعت • وبعده • تأکید • وبعده • بدل •
ویاخود بیاندر قال رحمه الله (اولان ذکره اهم کقولك قتل الخارجی فلان) ویاخود تقدیم
اشبو تقدیم اولنان بعضك ذکری اهم اولدیغیچون اولور مصنف بو مقامده اهمیتی اصالت تقدیمه
قسیم ایدوب ومسند الیهده اصل وسائر تقدیم مسند الیهی مقتضی اولان اموره شامل قیلدی
وبومقامده کلام مفتاح مصنفك مسند الیهده ذکر ایلدیکی شیئه یعنی اهمیتی اصل ومقتضیات سائره یه
شامل قلمسنه موافقدر امدی باب مسند الیهده اولان اهمیت نفسنده موجود ویاخود غیره نظرله
عارض اولان اهمیتدن اعم اولوب وبومقامده مصنفك اهمیتله مرادی متکلم ویاسامعك لغرض
من الاغراض شأن تقدیمه اعتنا وحال تقدیمه اهتمامی حسبیله عارض اولان اهمیتدر وعام خاصه مقابل
قلندیغی صورتده خاصدن ماعداسی مراد اولدیغی معلوم ومقرردر و بو اهمیتدن ایچون تقدیم
مفعوله مثال • قتل الخارجی فلان • قولیدر زیرا مقصود واهم اولان خارجینك قتل واعدامیله
شرندن ناسك خلاص اولمسیدر ومثلا زید برکسه یی قتل واعدام ایده بیلمسی کندوسندن ظن
وتقدیر اولنمیان مقولهدن اولدیغی صورتده • قتل زید رجلا • دینلسه بوندن غرض اهم زیددن
قتلك صدورینی اخبار اولور شونکله برابرکه تقدیم فاعل اصلدر قال رحمه الله (اولان فی التأخیر
اخلالا ببیان المعنی نحو * وقال رجل مؤمن من آل فرعون یکتم ایمانه * فانه لواخر من آل فرعون لتوهم انه
من صلة یکتم فلم یفهم انه منهم) ویاخود تقدیم تأخیرده اولان اخلال بیان معنی محذورینه مبنی
اولور مثلا ﴿وقال رجل مؤمن من آل فرعون یکتم ایمانه﴾ نظم جلیلنده • من آل فرعون •
قولی • یکتم ایمانه • قولندن تأخیر اولنسه • یکتم • قولنك صله سندن اولمسی توهم اولنوب • یکتم
ایمانه من آل فرعون • دیمك اوله رق رجل مؤمن مذکورك آل فرعوندن اولدیغی معلوم اولهمز ایدی
یعنی جناب باری رجل مذکور ایچون اوصاف ثلثه ذکر ایدوب وصف اول اولان مؤمن قولی
اشرف اوصاف اولدیغندن جملهسنه تقدیم اولنهرق بعده خلاف مقصود توهم اولنمامسیچون وصف
ثانی اولان • من آل فرعون • وصف ثالث اولان • یکتم ایمانه • اوزرینه تقدیم اولندی قال رحمه الله
(اوبالتناسب کرعایة الفاصلة نحو * فاوجس فی نفسه خیفة موسی *) ویاخود تقدیم تأخیرده
اولان اخلال تناسب محذورینه مبنی اولور رعایت فاصله کبی مثلا نظم جلیلنده ﴿فاوجس فی نفسه
الی آخره﴾ قول شریفنده • فی نفسه • جار ومجروری • وخیفة • مفعولی فاعل اولان • موسی •
اوزرینه تقدیم اولنمشدر زیرا فواصل آیات الف اوزرینهدر صاحب مفتاح معمولات فعل
وغیریسندن عام اوله رق علی الاطلاق عنایه واهتمام شان مقدم ایچون اولان تقدیمی ایکی قسم
قیلمشدر بوندن قسم اول تقدیم اولنان شیده اصل کلام اوشیئك مقدم اولمسیدر مثلا مبتداء معرفك
خبره وذی الحال معرفك حال اوزرینه وعاملك معموله تقدیمیله نظائری بوقسمدندر وقسم ثانی
برشیئك تقدیمنه عنایه یا فی نفسه متکلمك نصب عینی وجای دقتی اولمسندن ایچون اولور مثلا
عنی ایتدکك نهشیدر مفهومنده اوله رق • ما الذی تمنی • دیو سؤال ایدن کسنه یه اقصای املك

وجه حبیب اولدیغی بیان معرضنده • وجه الحبیب اتمنی • قولکده معمولك عامل اوزره تقدیم قلنمسی
و ﴿وجعلوا لله شرکاء الجن﴾ نظم جلیلنده لفظهٔ جلاله ایله لفظ • شرکا • جعلوا • ایچون مفعول
اولمق اوزره مفعول ثانینك اول اوزرینه مقدم اولمسی بوقبیلدن اولوب زیرا ذکر الله وذکر وجه
حبیب فی نفسه نصب عین اوله رق اهمدر ویاخود تقدیم اولنان شیئه نصب عین اولمقلغی موجب
برامر عارض اولمسیله اولور بوده مثلا شیٔ مقدم مخاطبك ملتفت الیهی اوله رق ذکرینه منتظر
اولمسی توهم ایتدکك صورتده اولور نته کیم ﴿وجاء من اقصی المدینة رجل یسعی﴾ قول شریفنده
مجرورك فاعل اوزره تقدیمی بوقبیلدندر زیرا ماقبل آیت اهل قریهنك رسل عیسی حقنده سوء
معاملهلرینی مشتمل اولمسیله مقام عجبا بونده برمثبت خیروارمیدر یوقسه جملهسی بوحالدهمیدر دیو
قریهنك ذکر وایرادیله برخبرك نزول والمامنه سامعك انتظار ایتمسی مقامی اوله رق بوعارضدنناشی
مجرور اولان • اقصی المدینة • لفظی نصب عین قلنمشدر لکن سورهٔ قصصده واقع اولان
• وجاء رجل من اقصی المدینة • قول شریفی بونك خلافی اوله رق عارض مذکوردن خالیدر
ومثلا تأخیرده اخلال مقصود کبی برمانعك وجودی معلوم اولدیغی حینده اولور نته کیم
﴿وقال الملاء من قومه الذین کفروا وکذبوا بلقاء الآخرة واترفناهم فی الحیوة الدنیا﴾ قول
شریفنده حال اولان • من قومه • لفظی وصف اولان • الذین کفروا • اوزرینه تقدیم اولنمشدر
حالبوکه حق تابع متبوعدن صکره ذکر اولنمسیدر لکن تأخیری تقدیرنده دنیا ایچون صله اولمسی
توهم اولنوردی چونکه بومقامده لفظ دنیا دنودن اسم تفضیل اولوب اسم اولمدیغی وافظ دنو
من ایله تعدی ایدرك اصل فعله متعدی اولوب معنای تفضیلیه متعدی اولمامسیله اصل تفضیلك
لام ومن ایله معا استعمالی جائز اولمامق محذورندن سالم اولدیغی جهتله حین تأخیرده من قومه دنیا
ایچون صله اولمسی کرکی کبی ذهنه سبقت ایدر نظم مذکورده • اترفناهم نعمناهم بکثرة الاموال
والاولاد وماهو من ملاذ الدنیا • مفهومیله مفسردر وتأخیر ایچون مانعك بریسیده مثلا ﴿آمنا
برب هارون وموسی﴾ قول شریفنده اولان اخلال فاصله کبیدرکه موسی علیه السلامك اشرفیتی
حسبیله تقدیمه احق اولدقلری حالده اخلال فاصله محذورندنناشی اسم هارون تقدیم اولنمشدر
اشبو کلام صاحب مفتاح بووتیرهده اوله رق مصنف کلام مذکور اوزرینه وجوه ایله
اعتراض ایلمشدر وجه اول • وجعلوا لله شرکاء • قول شریفی انکار توبیخی ایچون مسوقدر
انکار توبیخی ایله انکار ابطالی بیننده فرق انکار توبیخی مابعدی واقع اوله رق فاعلی بونکله ملوم
اولمسنی مقتضیدر وانکار ابطالی مابعدی واقع اولمیوب مدعیسی کاذب اولمسنی قاضیدر نظم
جلیلده ﴿افاصفیکم ربکم بالبنین واتخذ من الملئکة اناثا﴾ قول شریفی اشبو انکار ابطالی قسمندندر
امدی نظم مذکور انکار توبیخی ایچون مسوق اولدیغی کبی جعل کفارك علی الاطلاق جناب
باری یه تعلق منکر اولمسی ممتنع اولوب تعلق مذکور انجق شرکایه تعلق اعتباریله ممکن اوله بیلور
زیرا جعل مالك جناب باری یه تعلق غیر منکردر وجعل مذکورك تعلقی انجق جناب باری یه
اولمسیله انکار اولنه بیلوب ماسوا حقنده غیر منکردر بوصورتده لفظهٔ جلالهنك تقدیم وتأخیرنده
قطعا فرق تحقق ایتمز وبونکله معلوم اولورکه مفعولینه تعدی ایدن هر برفعل متعدیده که
مفعولیندن احدهمانك ذکرنه اعتنا آخره تعلق اعتباریله اوله مفعوللردن برینك آخری اوزره
تقدمی حینده تقدیمنك عنایه ایله تعلیلی صحیح اولهمز ومصنفك بوسؤالندن جواب کلام
مسکا کیده منکر اولان جعلك شرکایه تعلق اعتبار اولنمیهرق یالکز لفظهٔ جلاله یه تعلق اولدیغنه
دلالت ایده جك برلفظ اولمیوب بلکه مدلول کلامی منکر اولان جعلك اسم جلال ایله شرکادن
هرایکیسنه تعلق اولوب لکن لفظهٔ جلاله فی نفسه نصب عین مؤمن اولمسیله اسم جلاله عنایه
اتم وذکرده ایرادی اهم اولدیغیدر وبوتقدیرده سؤال مصنف وارد اولهمیه جغی غیر خفیدر
ومصنفك ایراد ایلدیکی وجه ثانی صاحب مفتاح مقصودی اخلالدن احتراز ومحافظه ویاخود

رعايت فاصله ايچون اولان تقديمى بيان ايتديكى قسم ثانيدن قبيلوب حالبوكه بوقسمدن دكلدر
زيرا احتراز و رعايت فاصله بنفسه سبب تقديم اولمسيله بونلرى نصب عين اولمقلغه عارض الحادثه
حاجت يوقدر و بو وجهدن جواب متعذر زيرا احتراز مذكور امر عارض اولوب تقديم اولنان شيئك
نصب عين اولمسنى ايجاب ايلمشدر وجوه مذكورهدن وجه ثالث نظم مذكورده · من قومه ·
لفظنك على تقدير تأخيره دنيا يه تعلق هرنقدر دنيا دنودن اولوب و لفظ دنو من ايله متعدى
اولمسندن طولايى من جهة اللفظ صحيح اولسهده من جهة المعنى غير معقولدر زيرا بو صورتده
مفهوم آيت اولمق لازم كلالن · اترفنا الكفرة ونعمنا هم فى الحيوة التى دنت من قوم نوح عليه السلام ·
قوليچون يعنى قوم نوحه قريب اولان حيواتده كفرهيى مظهر نعم قلدق مفهوميچون برمعنى تحقق ايله مز
مكركه · دنت من حيوة قوم نوح · امثالى بروجه بعيده حمل اولنمسيله برمعنى تحصل ايده
بو صورتده مفهومى حيوة كفره حيوة قوم نوحه قريب وطول عمر و راحت عيشده انلره شبيه
اولدى ديمك اولور و بو اعتراض هرنقدر مناقشه فى المثال ايسهده لكن حقدر و بعضيلرى اعتراض
ايتمشلردركه صاحب مفتاح وجه حبيك اعنى اوزرينه تقديمى معمولاتك بعضيسنى بعضيسى اوزرينه
تقديم بابندن قيلوب حالبوكه بوبابدن اولميهرق معمولى عامل اوزرينه تقديم بابندندر و بونك
جوابى ماسبقده اشارت اولنان شيدركه صاحب مفتاح مطلقا تقديمى تقسيم ايليوب بوقسمه تقسيمى
بالكز تقديم معمولات ايچون اولديغنه اقسام مذكوره مياننده عاملك معمول و مبتدانك خبر
اوزرينه تقديملرينى ايراد ايتمسى دليل واضحدر واقعا اساس بحثى بعض معمولاتك بعض آخره
تقديمى ايچون وضع ايدوب لكن تعميم فائده ايچون حكمى على الاطلاق تقديمه تعميم ايلمشدر
و صورت ديكرله دخى جواب ويرلمك ممكندركه مثال مذكورى تقديم معمولاتدن قيلمسى بعض
معمولاتك بعض آخر اوزرينه تقديمى بعضا عاملى اوزره تقديمه توقف ايدهجكنه يعنى عاملى اوزره
تقديم اولنمدقجه معمول آخره تقديمى ممكن اوله ميهجغنه تنبيه ايچوندر بو صورتده وجه الحبيب
اعنى قولنده مقصود مفعولك فاعل اوزرينه تقديمى اولوب لكن فعل اوزرينه تقديم اولنمدقجه
فاعل متصل اوزرينه تقديم مفعولك امتناعندنناشى من جهة الضروره فعل اوزره تقديم اولنمشدر
قال رحمه الله (الباب الخامس القصر وهو حقيقى وغير حقيقى) · قصر · لغتده حبس معناسنه
اولوب · قصرت اللقحة · على فرسى ديرلر ناقهٔ حلوبى فرسيم اوزرينه قصر ايتدم يعنى لبندن
غيريسنى حصهدار ايتميوب انجق فرسيم ايچون قيلدم ديمكدر واصطلاحده طريق معهود اوزره
برشيئى برشيئه تخصيص معناسنهدر بوده · حقيقى · و · غيرحقيقى · يه منقسمدر زيرا برشيئك
برشيئه تخصيصى بحسب الحقيقه ونفس الامر اولوب اصلا غيريسنه تجاوز ايتمزسه · قصر حقيقى ·
اولور واكر شئ آخره اضافه ونسبت حسبيله اولوب تخصيص اولنان شى شئ مختصى نسبت اولنان
شئ آخره تجاوز ايتمزسه · غيرحقيقى · و بلكه اضافيدر زيرا مقصور عليه اولان شئ مذكوره
تخصيص على الاطلاق يعنى جميع ماعدايه نسبتله اولميوب بلكه معين آخره نسبتلهدر مثلا · مازيد
الاقائم · دينلسه معنى زيد قيامى قعود وامثالى اولان اضطجاع واتكا و استلقايه تجاوز ايتمز ديمك
اولوب يوخسه اصلا صفت اخرايه تجاوز ايتمز ديمك دكلدر وقصرك بومعناجه حقيقى واضافى يه
تقسيمى مطلقا · تخصيص · اضافتدن اولمسنه منافى اولمز زيرا معناى اضافه شئ مضافك تعقلى
مضاف اليهك تعقلنه توقفدن عباره اولوب بومعنى ايسه قصر حقيقيده متحققدر حاصلى قصر
مطلقا اضافات قبيلندن اولهرق لكن اضافه اكركله نسبتله اعتبار اولنورسه حقيقى واكر بعضه
نسبتله اعتبار اولنورسه اضافيدر وقصرك حقيقى واضافى يه تقسيمنده اولان قلت نفع وجدواد نناشى
صاحب مفتاح بو تقسيمى تصريح ايتمامش اولدبغندن مصنف ذكرحقيقيى اهمالنه حمل ايلمشدر حالبوكه
بويله دكلدر زيرا صاحب مفتاح تفسير قصرده حاصل معنى · القصر راجع الى تخصيص الموصوف بوصفه
دون ثان او بوصف مكان آخر او الى تخصيص الوصف بموصوف دون ثان او بموصوف مكان آخر · قوليله

معناى

معناى قصرك حاصلى موصوفك وصف ثانى يه متجاوز اولميهرق بروصفه وياخود وصف
آخر مكاننده بروصفه تخصيصنه وياخود وصفك موصوف ثانى يه متجاوز اولميهرق برموصوفه
وياخود موصوف آخر مكاننده برموصوفه تخصيصنه راجع اولديغنى افاده ايدوب بوتفسير ايسه
حقيقى وغيرحقيقى يه شاملدر زيرا ثانى وآخردن مراد اوزرينه ثانى وآخر دينلمك صادق اولان
شى اولوب واحد والى مالانهايه اكثرو زائد اولمقدن اعمدر شويله كه اكر ثانى وآخردن واحد
مراد اولنسه غير حقيقيدن دخى يك چوق امثله خروج ايتمك لازم كلور مثلا زيدك كاتب وشاعر
ومنجم اولديغنى اعتقاد ايدن كيمسهيه · مازيد الاكاتب · ومثلا زيد وعمرو و بكر وخالد شعرادر ديو اعتقاد
ايدن شخصه · ما شاعر الا زيد · دينلسه اولده زيدى كاتب وشاعر اولمق شيئيندن تجاوزله وصف
كتابته و ثانيده وصف شاعريتى عمرو و بكر وخالددن تجاوزله زيده حصر ايدرسين بونلر ايسه
واحد اولميوب متعدددر و تفسيرسكاكينك غيرحقيقى يه توهم اختصاصنك منشائى بوندن يعنى
ثانى وآخردن واحد مراد اولنمسندن عبارهدر واقعا بوتفسير اثناسنده قصر حقيقينك كثرت وقوعنه
اعتبار وقصر حقيقينك كمال ندرتى جهتيله وصمت كذبدن احتراز ايچون امثلهيى غير حقيقيدن ايراد
ايلمشدر مع ذلك كلامى حقيقيده ظاهر اولان · زيد شاعر لاغيرو ليس غيرو ليس الا وما ضرب عمروا
الا زيد وماضرب زيد الا عمروا · امثالى امثلهدن خالى دكلدر واكر كلامى تأمل اولنسه مصنفككبى
حقيقى وغير حقيقى يه تقسيمه اشارتدن خالى اولمز زيرا ديمشدركه فى نفسه ثبوتى مسلم اولان شعركبى
بروصف اوزرينه نفى ادخاليله · ماشاعر · دينلسه كركسه عام اولسون مثلا فى الدنيا شعراء وفى قبيلة
كذا شعراء · كبى وكركسه خاص اولسون زيد وعمرو شاعران كبى هرايكى صورتده نفى بحكم العقل
وصفك مدعى له ايچون ثبوتنه تناول ايدرك مفروض اولان ما شاعر قولندنصكره الا زيد دينلديكى
كبى قصرى افاده ايلر حاصلى مثلا وصف شعرك فى نفسه مسلم الثبوت اولمسى مفروض اولمسيله
نفى بالضرورمدعى له ايچون ثبوتنه توجه وانى نفى ايدرك اكر مخاطبك صورت ادعاسى
بطريق العموم ايسه ما شاعر قولى · ما شاعر فى الدنيا الا زيد · مفادنده اولور بو ايسه قصر
حقيقيدر واكر مدعا وجه خصوص اوزره ايسه · ما شاعر الا زيد · قولى عمروه اضافه ايله شعرى
زيده قصر اولوب غيرحقيقى اولمش اولور قال رحمه الله (وكل منهما نوعان قصر الموصوف
على الصفة وقصر الصفة على الموصوف) واشبو قصر حقيقى واضافيدن هربرلرى ايكى نوع
اولوب اول قصر الموصوف على الصفة ثانى قصر الصفة على الموصوفدر واشبو نوعين بيننده اولان
فرق ظاهردركه اولده موصوف ايله آخرك صفتده اشتراكى ممتنع دكلدر زيرا معناسى فلان
موصوف ايچون شو صفتدن غيرى صفت يوقدر ديمك اولوب لكن اوصفتك موصوف آخر ايچون
حصولى جائزدر و ثانيده مشاركت مذكوره ممتنعدر زيرا معناسى بوصفت انجق شو موصوف
ايچوندر ديمك اولمسيله غيريسى ايچون اولمسى نوجهله صحيح اولهبيلور لكن موصوف مذكور
ايچون صفات سائره اولمسى جائزدر قال رحمه الله (والمراد المعنوية لا النعت النحوى) وصفتدن
مراد صفت معنويه اولوب نعت نحوى دكلدر · صفت معنويه · جود وكرم وقيام وقعود وكتابت
وامثالى معناى قائم بالغيره دال اولان لفظدر ونعت نحوى · تابع يدل على ذات · و · معنى فيها غير الشمول ·
قولريله معرف اولوب مفادى برتابعدركه ذات اوزرينه وذاتده اولان ازغيرشمول معنايه دلالت ايدر
ديمكدر غيرالشمول قيدى · جائنى القوم كلهم · امثالى كل لفظيله اولان تأكيددن احترازدر واشبو
صفت معنويه ايله نعت نحوى بيننده عموم من وجه واردر زيرا ايكيسى دخى · اعجبنى هذا العلم · قولمزده
اولان علم اوزره تصادق ايدوب و · العلم حسن · قولمزده اولان علم اوزره صفت معنويه صادق
اولهرق نعت غيرصادق · ومررت بهذا الرجل · قولمزده اولان رجل اوزره صفت معنويه صادق
اولميوب نعت صادقدر وصفت معنويه برده · مادل على ذات باعتبار معنى هو المقصود · يعنى
مقصود اولان معنى اعتباريله ذات مبهمه اوزره دال اولان لفظدر ديو تفسير اولنمشدر يعنى اصل

مقصود ذاته انتسابی حیثیتندن معنی اولوب بوصورتده قصدك ذاته تعلقی اومعنانك کندوسنه اعتبار
نسبتی جهتندن اولمش اولور وبوقید ایله تعریفدن اسماء اجناس خروج ایدر زیرا مثلا لفظ رجل
هرنقدر رجولیت معناسی اعتباریله ذات اوزرینه دلالت ایدر ایسه‌ده لکن بومعنی مقصود بالذات
دکلدر وصفت معنویه‌نك معنیی بیننده اولان فرقده ظاهر اولان مباینتدر زیرا معنای اول مثلا
علم کبی غیرایله قائم اولان نفس امر قائم بالغیر اولوب معنای ثانی ایسه مثلا قائم کبی امر مذکورك
یعنی قیامك انتسابیله برابر ذات مبهمه‌در واشبو معنای ثانی اوزره اولان صفت معنویه ایله نعت
نحوی بیننده‌ده عموم من وجه اوله‌رق ٠جائنی رجل عالم٠ مثاللوده تصادق ایدوب و٠العالم مکرم٠
مثاللوده صفت معنویه صادق ونعت نحوی غیرصادق و٠جائنی هذا الرجل٠ مثاللوده بالعکسدر
وبومقامده صفت معنویه‌دن اشبو معنای ثانی مراد اولنمقده جائز اولورسه‌ده لکن شمولی جهتیله
اول انسبدر واما ٠ماهو الا زید وما زید الا اخوك٠ و٠ماالباب الا الساج٠ امثالی کندوسنده خبرجامد
اولنلر کینونتله مأول اوله‌رق قصر الموصوف علی الصفتدن اولمسیله قصرك قسمینده عدم
حصریله اعتراض اولنه‌مز زیرا معنی هو مقصور علی الکون زیدا وزید مقصور علی الکون اخاك
والباب مقصور علی الکون ساجا دیمکدر قال رحمه الله (والاول من الحقیقی نحو مازید
الا کاتب اذا ارید انه لا یتصف بغیرها وهو لایکاد یوجد لتعذر الاحاطة بصفات الشیء) وقصر
حقیقیدن اول تقسیمدن مستفاد اولدیغی اوزره برشیء برصفته تخصیص ایله سائر جمیع صفاتدن
تجاوز اولوب مثلا زیدك کتابتدن غیری برصفتله متصف اولمدیغی افاده مراد اولندقده ٠مازید
الا کاتب٠ دینور وقصر حقیقیدن بونوعك کلامده وجودی متصور دکلدر زیرا برشیئك
صفاتنی احاطه متعذردر شویله که زیرا هیچ برشیء متصور یوقدر الا البته شیء مذکورك احاطهٔ
متکلم متعذر اوله‌جق صورتده صفاتی اولمسیله متکلمك برمتصوری صفت مخصوصه اوزرینه
حصر ایدرك بالکلیه اوصفتك ماعداسنی نفی ایتمسی نوجهله صحیح اوله‌بیلور بلکه قصردن
بونوع محاله مفضیدر دیرز زیرا صفت منفیه ایچون البته برنقیض اولوب بونقیض دخی صفاتدن
اولمسیله جمیع صفات نفی اولندیغی کبی ارتفاع نقیضین لازمکلور مثلا ٠مازید الا کاتب٠
دینلوب کاتبك غیری هیچ برصفتله متصف دکلدر دیمك مراد اولنسه نه شاعریت ونه عدم
شاعریتله متصف اولمامسنی استلزام ایدوب بو ایسه محالدر مکرکه صفاتدن صفات وجودیه مراد
اولنورسه اولحینده ارتفاع نقیضین لازمکلمز قال رحمه الله (والثانی کثیر نحو مافی الدار الا زید)
وحقیقیدن قصر الصفة علی الموصوف برصفتی برامره تخصیص ایله جمیع ماعدادن تجاوز اولوب
حقیقیدن بونوع کثیر الاستعمالدر ٠مافی الدار الا زید٠ کبی شو معنی اوزره که دارده اولمق زید
اوزرینه مقصوردر دیمکدر زیرا قریباً ذکر اولنه‌جغی وجهله مستثنا منه جنس مستثنادن تقدیر
اولنمق اقتضا ایده‌جکندن مافی الدار احد تقدیرنده اولوب مقدر شیء دکلدر ودارده براحد اولمیوب
یالکز زید بولنه بیلور وستیر اولمیه که قصرك اقسام ثلثه‌سی یعنی قصر افراد وقلب وتعیین
حقیقیده جریان ایتمیوب بونلر قصر اضافینك اقسامیدر نته‌کیم قریباً اشارت اولنسه کرکدر
قال رحمه الله (وقد یقصد به المبالغة لعدم الاعتداد بغیر المذکور کما فی الدار الا زید) وبعض
کره شیء مذکورك ماعداسنه عدم اعتدادندناشی اشبو نوع ثانیء حقیقی ایله مبالغه قصد اولنور
وعدم اعتداد یا مذکورك غیری‌نی ذم ویاخود مذکوری مدح ایچون اولمقدن خالی اولمز نته‌کیم
دارده غیرك وجودیله برابر ٠مافی الدار الا زید٠ دینلوب دارده بولنانلردن زیدك غیریسی معدوم
حکمنده‌در دیمك قصد اولنور وبوقصر قصر حقیقیء ادعائی اولوب قصر غیر حقیقی اولمز زیرا
حقیقی اولمدیغی کبی مقصود اولان مبالغه فوت اولور امدی قصر حقیقی ایکی نوع اولوب
بریسی تحقیقاً حقیقی ودیکری مبالغة حقیقیدر واشبو مبالغة حقیقی‌یی قصر الموصوف علی الصفتده
دخی باقی صفاته عدم اعتداده مبنی اعتبار ایتمك ممکن اولور وقصر غیر حقیقی ایله مبالغة ویا ادعاء

اولان قصر حقیقی بیننی موارد استعمالده فرق ایتمك امر دقیق اولمسیله شارح مرحوم تأمل
مفهوملریله امر ایلمشدر قال رحمه الله (والاول من غیر الحقیقی تخصیص امر بصفة دون
صفة اخری او مکانها والثانی تخصیص صفة بامر دون امر آخر او مکانه) وقصر غیر حقیقیدن
نوع اول یعنی قصر الموصوف علی الصفة برامری اعتقاد مخاطبده اشتراکی اولان صفات معینه‌دن
برصفته تخصیص ایله صفت اخرادن تجاوز ویاخود معتقد مخاطب اولان صفت اخری مکاننده
دیکر برصفته تخصیصدر وثانی یعنی قصر الصفة علی الموصوف برصفتی اشتراکی اعتقاد اولنان
امور معینه‌دن برامره تخصیص ایله امر آخردن تجاوز ویاخود اوصفتله اتصافی اعتقاد اولنان
امر آخر مکاننده دیکر امره تخصیصدر ٠دون اخرا٠نك معناسی ٠متجاوزا عن صفة اخری٠
دیمکدر زیرا مخاطب موصوفك صفتینده اشتراکی اعتقاد ایدوب ومتکلم احد صفتینه تخصیص ایله
اخرادن تجاوز ایدر و٠دون٠ کلمه‌سنك معنای اصلیسی ٠ادنی مکان من الشیء٠ یعنی مکانی
برشیدن ادنا دیمك اولوب برشی برشیدن برمقدار احط اولسه ٠هذا دون ذاك٠ دیرلر وبعده تفاوت
مکانبه‌یه مراتب حسیه‌یی تشبیه ایله لفظ مذکور احوال ورتبه‌ده تفاوت معناسنه استعاره اولنوب
٠زید دون عمرو فی الشرف٠ دینلدی وبعده اشبو معنای اخیرده اتساع اولنوب علی الاطلاق
برحدی برحده تجاوز وبرحکمی برحکمه تخطیده استعمال اولندرق تفاوت وانحطاط اولوب
اولمامسی اعتبار اولنمدی بومقامده برقائل ایچون دیمك واردرکه مصنفك دون اخری ودون
آخر٠ قولیله مراد اکر٠ دون صفة واحدة اخری٠ و٠ دون امر واحد آخر٠ دیمکسه قول مذکوردن
مخاطب برامرك ایکی صفتدن اکثر صفات ایله اتصافنی ویاخود برصفتك امریندن اکثر ایچون
ثبوتنی اعتقاد ایلدیکی صورتده اولان قصر خروج ایدر مثلا زیدك کاتب وشاعر ومنجم اولمسنی
اعتقاد ایدن کیمسه‌یه ٠مازید الا کاتب٠ وشاعریتده٠ زید وعمرو وبکر وغیریسنك اشتراکنی
اعتقاد ایدن کیمسه‌یه ٠ماشاعر الا زید٠ قولمز کبی واکر قول مذکور ایله مراد واحد واثنین
وجماعتدن اعم دیمکسه تفسیر مذکورده قصر حقیقی داخل اولور زیرا قصر حقیقی برامرك
سائر صفاتدن تجاوزله برصفته ویاخود برصفتك سائر اموردن تجاوزله برامره تخصیصندن
عبارده‌در بوکلام مکان اخری ومکان آخر قوللری اوزره دخی عینیله واردر اکر صدد جوابده
دینلور ایسه که برامرك صفات سائره‌دن تجاوزله برصفته تخصیصی امر مذکورك جمیع صفات ایله
اتصافی معتقد مخاطب اولمسنی اقتضا ایدر زیرا قصر متکلمك نفی ایتدیکی شیئك ثبوتی قطعاً ویا
احتمالا معتقد مخاطب اولمقلغنی مقتضی اولوب بو ایسه وقوعی غیر متصوردر حاصل جواب ذکر
اولنان معناجه تخصیص غیر واقع اولوب شیء لایوجد اوزرینه مبنی اولمسیله تعریفده دخولی
مدار اعتراض اوله‌مز تخصیصات سائره‌ده دخی کلام بوسیاقده‌در بوندن جواب ویریلورکه
بواقتضا قصر غیر حقیقی‌یه مختصدر کورلمزمیکه اهل فن ٠مافی الدار الا زید٠ قولی جمیع ناس
دارده اولدیغی اعتقاد ایدن کمسه اوزرینه رد اولمدیغی حالده قصر حقیقی اوله‌رق صحتی اوزره
اتفاق ایتمشلردر واصل سؤالدن جواب ممکندرکه ذکر اولنان ٠دون اخری٠ و٠دون آخر٠ قوللرندن
مراد شق ثانی اولان اعم من الواحد معناسی اولوب وبومعنی حقیقی وغیر حقیقی بیننده مشترکدر
لکن مصنفك بونی غیر حقیقی‌یه تخصیصی زیرا صدد تعریفده اولمیوب بلکه بوکلامدن غرضی
قصری قصر افراد وقلب وتعیینه تقسیمی کلام مذکور اوزرینه تفرع ایتدرمکدر وبوتقسیم ایسه قصر
حقیقیده جاری اولماز زیرا عاقل برامرك جمیع صفات ایله ویاخود صفت واحده‌دن ماعدا جمیع صفات
ایله اتصافنی اعتقاد ایتمز وبونلر بیننده اعتقادنی تردید دخی ایلمز وکذلك برصفتك جمیع امور
بیننده اشتراکنی نه اعتقاد ونه تردد ایلمز قال رحمه الله (فکل منهما ضربان) یعنی ذکر
اولنان تعریفلردن وتعریفلرده تنویع ایچون اولان ٠او٠ لفظنی استعمالدن معلوم اولدیکه
قصر الموصوف علی الصفة وقصر الصفة علی الموصوفدن هربریسی ایکی ضرب اولوب اول

برامرى برصفتـه تخصيص ايله صفت اخرادن تجاوز مفهومنـده اوله رق · تخصيص امر بصفة دون اخرى · وبرصفتى برامره تخصيص ايله امر آخردن تجاوز مفادنده · تخصيص صفة بامر دون آخر · اولوب صـورت اولى قصر الموصوف على الصفة وثانيه قصر الصفة على الموصـوفدر وضرب ثانى برامرى صـفت اخرى مكانـنـده برصفته تخصيص معناسـنه · تخصيص امر بصـفة مكان اخرى · وبرصفتى امر آخر مكانـنـده برامره تخصيص مفهومنـده · تخصيص صفة بامر مكان آخر · اولوب بوضربدن دخى صـورت اولى قصر الموصـوف على الصـفة وثانى قصر الصـفة على الموصـوفدر وهرايكى قسمدن ضرب اولى افاده ده · تخصيص شئ بشـئ دون آخر · وثانى يى افاده ده · تخصيص شئ بشـئ مكان آخر · عبـاره سى تعبير مختصر لكن تفريق قسميـندن قصورى جهتيـله غير معتـبردر قال رحمه الله (والمخاطب بالاول من ضربى كل من يعتقد الشركة ويسمى هذا قصر افراد لقطع الشركة) وقصر الموصـوف على الصفة وقصر الصـفة على الموصـوفك ضربيـنـدن · تخصيص شئ بشـئ دون آخر · معناسـنده اولان ضرب اول ايله مخاطب شركتى اعتقاد ايدن كسـه در يعنى قصر الموصـوف على الصفتده موصوف واحده صفتين ويا اكثرك اشـتراكنى وقصر الصفة على الموصـوفده صفت واحده ده موصـوفين ويا اكثرك شركتنى معتقد اولان كسه در حتا كه · ما زيد الا الكاتب قولمزله مخاطب اولان شخص زيدك كابت وشعر ايله اتصافنى اعتـقاد ايدن و · ما كاتب الا زيد · قولمزله مخاطب اولان شخص كابتـده زيد وعمروك اشـتراكنى معتقد اولان كسـه اولور مثال اول قصر الموصوف على الصـفة وثانى بالعكسـدر وبوقصره قطع شركتـدن ايجون · قصر افراد · تسميـه اولنور قال رحمه الله (وبالثانى من يعتقد العكس ويسمى قصر قلب) وقصر الموصوف على الصفة وقصر الصفة على الموصوفك ضربيندن · تخصيص شئ بشـئ مكان آخر · معناسـنده اولان ضرب ثانى ايله مخاطب متكلمك اثبـات ايلديكى حكمك عكسينى اثبـات ايدن كسه در حتا كه · مازيد الا قائم · قولمزله مخاطب زيدك قعود ايله متصف اولوب قيـام ايله متـصف اولمديغنى اعتقاد ايدن و · ماشاعر الا زيد · قولمزله مخاطب شـاعر عمرو اولوب زيد اولمديغنى اعتقاد ايلين كسـددر وبوقصره حكم مخاطبى قلب ايـتـديكيجون · قصر قلب · تسميـه اولنور (او تساويا عنده ويسمى قصر تعيين) ظاهر اولان · يعتـقد العكس · اوزريـنـه معطوف اولوب مصنـفك ايضاحده اولان كلامى دخى بونده صريحدر زيرا ايضاحده · والمخاطب بالثـانى امامن يعتقد العكس واما من تساوى عنده الامران · ديوب وبوعباره · اوتساويا · لفظنـك يعتقد اوزيـنه عطفيله اشـبو قصر قلبك ثانيدن اولمسـنده صريحدر يعنى ثانى ايله مخاطب ياعكسـنى اعتقاد ايدن وياخود عـنـدنده امران مساوى اولان كسـه اولور ديمكدر وامرانك مساواتى قصر الصوف على الصفتـده موصوفك اوصفتله وغيريسـيله اتصافى وقصر الصـفة على الموصوفده اوصفتـله موصوف وغيريسـنك اتصافيدر حتا كه · مازيد الا قائم · قولمزده مخاطب زيد يا قائم وياخود قاعددر ديو اعتـقاد ايدوب على التعيـين احد امرينى بلميان و · ماشاعر الا زيد · قولمزده مخاطب شـاعر يا زيد وياخود عمرودر ديو اعتـقاد ايدرك على التعيـين معلومى اولميان كسه در وبوقصره متكلم عنـد المخاطب معين اولميان شيئى تعيين ايتـديكيجون · قصر تعيين · تسميـه اولنور الحاصـل تخصيص · شئ بشئ دون آخر · قصر افراد و · تخصيص شئ بشئ مكان آخر · ده اكر مخاطب عكس حكمى اعتقاد ايلرسـه قصر قلب واكر عنـدنده امران مساوى اولورسه قصر تعييندر اشـته مفاد كلام مصنـف بومركزده اولـوب لكن بو كلام محل نظردر زيرا عنـد المخاطب امران متسـاوى اولو بده متكلم بونلردن برينى تعيين ايدرسـه بوقصر · تخصيص امر بصفة دون صـفة اخرى · اولوب · تخصيص امر بصفة مكان اخرى · دكلدر زيرا مخاطب صفت اخرايى اثبات ايتمديكه حتى متكلم تعيين ايتـديكى صفتى مخاطبك اثبات ايلديكى صفت مكانـنـده اثبات ايلسون كورمزميسنكه زيد على التساوى قيام ايله قعوددن بريله اتصافنى اعتقاد ايدن كسـه يه · ما زيد الا قائم · دينلسـه زيد

قعوددن متجاوز اوله رق قيامه تخصيص ايدلمش اولور يوقسه قيـامى قعود مكانـنـده تخصيص اولمز زيرا مخاطب زيدك قعـود ايله اتصـافنى اعتقاد ايتمامشـدركـه حتى سن قيـامى قعود مكانـنـده ايقاع ايده سـين قصر الصفة على الموصوفده دخى كلام بويله در بوسببدنـاشى صاحب مفتاح · تخصيص شئ بشئ دون آخر · ى قصر افراد ايله مصنفك قصر تعيـين تسميه ايلديكى قصر بينـده مشـترك قيلوب و · تخصيص شـئ بشئ مكان آخر · ى يالكز قصر قلب عد ايلمشـدر اكر بو اشكالدن جوابده دينلورسـه كه مصنفك · اخرى · قوليله مرادى لا على التعيين احدى الصفتين و · آخر · له مرادى كذلك احد امرين اولوب بوصورتده مثـلا زيدك قيام وقعوددن بريله اتصافنى اعتـقاد ايدن كسـه يه خطابا · مازيد الا قائم · دينلسـه زيدى مخاطبك اعتـقاد ايلديكى لا على التعيين احدى الصفتيندن عباره اولان صفت اخرى مكانـنـده قيامه تخصيص ايتمش اولورسـين قصر الصفة على الموصـوف دخى بويله اولوب بوطريق ايله قصر تعيـين · تخصيص شـئ بشـئ مكان · اخرادر دينلمك صحيح اولور جوابنده ديرزكه · مكان اخرى · عبارهسـنك مقتضاسى كلام متكلمده مذكور اولان صفتك ثابتـه واخرانك منفيه اولمسيدر زيرا برشيئى صفت اخرانك مكانـنده برصفته تخصيص اوصفتـك اثباتيـله صفت اخرانك نفيندن عبـارهدر بوتقديرده · اخرى · ايله احدى الصفتين مراد اولنسـه احدى الصفتين صفت مذكورهيه صادقـه در زيرا مخاطب موصـوفك احدى الصفـتين ايله بشرط عدم التـعيين اتصافنى اعتـقاد ايتمامشدر چونكه احدى الصفتينك بشرط عدم التـعيين تحقق محالدر بلكه اعتقاد مخاطب موصوفك احدى الصفتين ايله من غير علم بالتعيين اتصافى اولوب بوايسـه صفتيندن هربريسى اوزره صادق اوله رق عدم التـعيين تحقق احدى الصفتـين محالدر بلكه مخاطبـك اعتقـاد ايلديكى من غير علم بالتعيين بومعناجـه قصر مذكور · تخصيص شـئ بصفة مكان اخرى · اولميوب بلكه · تخصيص شئ بصفة يصدق عليـه الاخرى · اولور واكر دينلورسـه كه مكان اخرى قولى اعتـقاد مخاطب صفت مذكورهيى نفى واخرايى اثبـات اولمقلغى مقتضى اولميـوب بلكه قول مذكورده صفت مذكورهنك نفيله اخرانك اثباتنى تجويز كفايت ايدر واشـبو صورت تساويده ده بويلهدر زيرا عنـد المخاطب امران متساوى اولديسـه صفت ثابتـه قيام اولمسنى تجويز ايتـديكى كبى على التـعيين قعـود اولمسـنى دخى تجويز ايتمش اولور بوتقديرده · مازيد الا قائم · ديديكك حينـده مخاطبـك زيد ايجون على التعيين ثبـوتنى تجويز ايلديكى صفت اخرى يعنى قعود مكانـنده زيدى قيامه تخصيص ايتمش اولورسـون وبومعنى قصر افرادك خلافنـده در زيرا مخاطب موصوفك صفتين ايله اتصافنى اعتـقاد ايلديكى صـورتده صفتيندن بريـنك انتفاسـنى تجويز ايتماسيله · مازيد الا قائم · قولك زيدى مكان قعودده قيـامه تخصيص اولمز زيرا قيام كندى مقامنـده در جوابنـده ديرزكه بونا وبلاتك جملهسـى ارتكاب اولنسـه بيـنـه اشـكال بحاله باقيـدر زيرا بو تكلفك غايتى قصر تعيينده · تخصيص شئ بشئ مكان آخر · مفهومنـك تحقق اولوب لكن · تخصيص شـئ بشئ دون آخر · مفهومنـك امتناعنى اقتضا ايتمز چونكه مثـلا زيدى قيـام ايله قعود بينـده ترديد ايدن كسـهيه مازيد الا قائم قولك زيد ايجون دون القعود قيامى تخصيصدر وبو امر ظاهر اولوب بونى دفعـه چاره يوقدر بوتقديرده دون اخرى قولى قصر افراد ايله قصر تعيين بينـده مشـترك اولور وبو نكله مخاطب اولان كيمسـهنك البته شركتى اعتـقاد ايدن شخص اولمسـى لازمكلميوب بلكه يا شركـتى معتقد اولوب بوصورتده قصر افراد اولور وياخود عـندنده امرين متساوى اولان كسـه اولوب بوتقديرده قصر تعيين اولور الحاصل نه زمانكه قصر تعيينـده مخاطب امريـندن هربريـنك بدل آخرده وقوعنى تجويز ايده جكى حيثيـتده تساوى صفتين معتبر اولديسه قصر مذكورده عند المخاطب امرينك تساويسنه نظرا · تخصيص امر بصفة دون اخرى · ومخاطبك امريـندن هربريرلرنى بدل آخرده تجويزنه نظرا · تخصيص امر بصفة مكان اخرى · مفهـومى موجـود اوله رق بوجهتـله قصر تعيينى · تخصيص امر بصفة دون اخرى · و · تخصيص امر بصفة مكان اخرا · دن بريسـنده يعنى ثانيـده ادخال ايله

آخرده ادخال ایتمامك تحكمدر و بومقامده ممكن اولان تأویلك غایتی كلام مصنفده حذف واضمار اعتباریدر شویله كه تقدیر كلام . المخاطب بالاول من یعتقد الشركة او تساویا عنده وبالثانی من یعتقد العكس او تساویا عنده ویسمی القصر الذی یكون المخاطب به من تساوی الامران عنده سواء كان دون اخری اومكان اخری قصر تعیین . دیمكدر یعنی اول ایله مخاطب شركتی اعتقاد ایدن ویاخود عندنده امران مساوی اولان وثانی ایله مخاطب عكسی اعتقاد ایدن ویاخود عندنده امران مساوی اولان كسنه اولوب اكر مخاطب عندنده امران مساوی اولان شخص اولورسه كرك دون اخری اولسون وكرك مكان اخری اولسون بوقصره قصر تعیین تسمیه اولنور دیمكدر والحاصل بوتأویل اوزره قصر تعیین دون اخری ومكان اخرانك ایكیسنده دخی داخل اولور وكلام مفتاحك متنده وكلام مصنفك ركاكتنه كلام مصنفك بوتكلفاته افتقاری دلیل كافیدر زیرا سكاكی متبادر اولدیغی اوزره مكانی عند المخاطب ثابت اولان مكان اخرایه حمل ایتمسیله بونده قصر تعیین داخل اولمیوب دون اخراده ادخال ایلدی ومصنفدن بوكلامك صدوری سكاكی یه مخالفت قصدیله اولمیوب بلكه من غیر قصد صدور ایتمش برهفوه اولمسی مأمولدر الحاصل قصر تعیین یا . دون اخرا . ده ویاخود . مكان آخر . ده ویاخود بونلرك ایكیسنده داخل اولمقدن خالی اولمیوب علی قول صاحب المفتاح اولده داخلدر بوصورتده مصنفك قصر تعیین اطلاق ایلدیكی قصر عند السكاكی . تخصیص شیء بشیء دون آخر اذا تسا ویا عند المخاطب . ایله تفسیر اولنور وظاهر كلام مصنف ثانیده دخولنی اشعار ایدرسه‌ده عدم صحتی جهتله ثالثه حمل اولنور بوصورتده عند المصنف قصر تعیین . تخصیص شیء بشیء دون آخر اومكان آخر اذا تسا ویا عند المخاطب . ایله تفسیر اولنور قال رحمه الله (وشرط قصر الموصوف علی الصفة افرادا عدم تنافی الوصفین) وقصر افرادده قصر الموصوف علی الصفه‌نك شرطی وصفینك عدم تنافیسیدر تاكه موصوفده اجتماعلرینی اعتقاد مخاطب صحیح اوله‌رق حتا كه مثلا . مازید الاشاعر . قولمزده شركتی اعتقاد اولنان وصفلردن صفت منفیه كاتب ویا منجم اولمسی اولوب مفحم اولمسی اولمه‌یه زیرا شاعریتله مفحمیتك اجتماعی ممتنعدر چونكه . افحام . وجدان الرجل غیرشاعر لفظیله تفسیر اولنمشدر كه بركسه غیرشاعر بولنمق یعنی شاعر اولمامقدن عباره‌در الحاصل عدم تنافیء وصفیندن مراد احد وصفینك مفهومی نفس آخرك عینی اولمامسیدر مثلا شاعریتله مفحمیتده اشبو تنافی موجوددر كه شاعر دیمك غیر مفحم دیمك و مفحم دیمك غیرشاعر دیمكدر وكذلك احد همانك مفهومیجون نفی آخرك لزوم بین ایله ملزوم یعنی ذهنده حصولیله حاصل اولمامسیدر مثلا قیام ایله قعود كبی زیرا قیام زید ذهنده حاصل اولمسیله عدم قعودی دخی حاصل اولور وبو اشتراطه سبب اجتماع نفی واثباتك بداهت امتناعندنناشی بومثللو وصفین متنافیینك اجتماعی اعتقاد مخاطب متصور اولمامسیله اعتقاد شركته مبتنی اولان قصر افراد تحقق ایده‌مامسیدر وبو بیان ایله شرط مذكورك قصر الموصوف علی الصفته‌سبب تخصیصی دخی معلوم اولور زیرا موصوفاتده تنافی غیر متصوردر قال رحمه الله (وقلبا تحقق تنافیهما) وقصر الموصوف علی الصفته‌نك قصر قلب اولدیغی صورتده شرطی تنافیء وصفینك تحققیدر تاكه متكلمك صفتیندن برینی اثباتی غیریسنك انتفاسنی مشعر اوله مصنف رحمه الله قصر مذكورده بو اشتراطی كتاب ایضاحده بو وجهله تعلیل ایدوب لكن محل نظردر زیرا اكر بوكلام ایله مرادی بعض اوهامه سبق ایتمش اولدیغی اوزره متكلمك مثلا . مازید الا قائم . قولنده اولان . قیام . كبی اشبو ذكر اولنان صفتی اثبات ایلمسی غیریسی اولان قعودك امتناع اجتماعلرندنناشی انتفاسنی مشعر اولمسی ایسه فسادی واضحدر زیرا بو اشعار وصفینك تنافیسنه متوقف اولمیوب صفت مذكوره‌نك بطریق القصر اثباتی قصر افراد وتعیینده اولدیغی كبی غیرك انتفاسنی مشعردر بلكه بعضا واقع اولوركه نفی واثبات ایله متنی ومثبتدن مجموعی تصریح اولنه‌رق . زید قائم لا قاعد . دینلور ولكر

مصنفك مرادی قعود كبی متكلمك نفی ایلدیكی صفتی مخاطبك اثبات ایلمسی صفت مذكوره‌نك غیریسی اولان قیام مثللو متكلمك اثبات ایلدیكی صفتك انتفاسنی مشعر اولمسیدركه حتی متكلمك اثبات ایلدیكی حكم حكم مخاطبك عكسی اوله‌رق تاكه قصرقلب اوله دیمكسه بو دخی فاسددر زیرا غیرك انتفاسی مخاطبك مثلا . مازید الاقاعد . دیمسی كبی انتفاپی تصریح ایلمسیله معلوم اولمسی جائزدر وهمده قصر مذكورده اشتراط انتفا تقدیرنده زید كاتبدر شاعر دكلدر دیو اعتقاد ایدن كسه‌یه خطابا ایراد اولنان . مازید الا شاعر . قولنك شعر ایله كتابت بیننده اولان عدم تنافیدنناشی اقسام قصردن خارج اولمسی لازمكلوركه قول مذكور امثالنك ایسه صاحب مفتاح تصریح ایتمش اولدیغی وجهله قصرقلب اولدیغی محل اشتباه دكلدر وصاحب مفتاحك بوشرطی عدم اشتراطی موجب تقدیر وتحسیندر واما بعضیلرك اشبوشرط انتفا قصرقلب ایچون شرط حسن اولوب قصر مذكورده بین الوصفین انتفا بولنور ایسه مستحسن اولور دیمك معناسنه حمل ایلملری عباره‌ء مصنفدن فهم اولنان برمعنی اولمیوب بلكه لفظ ایضاح بو معنایی اراده‌دن آبیدر وبالفرض كلام مصنفدن فهم اولنمق لازمكلسه بیله قصر مذكورك حسننه انتفا شرط اولمسیچون بردلیل موجود دكلدر زیرا زیدی كاتبدر شاعر دكلدر دیو اعتقاد ایدن كسه ایچون . مازید الاشاعر . قولمزده حسن اولمدیغی غیر مسلمدر وكذلك بعضیلرك تنافی ایله مراد اعتقاد مخاطبده تنافی اولوب بوده كندوسنده وصفین مجتمع اولمامسیدر دیو توجیهی دخی یولنده اولمیوب زیرا بو معنایه حملی تقدیرده اشتراط مذكور ضایع اولمش اولور شویله كه قصرقلب مخاطبك عكسی معتقد اولدیغی یعنی متكلمك نفی ایتدیكی شیئك ثبوتنی واثبات ایتدیكنك نفیینی اعتقاد ایلمسندن عباره ایدوكی معلوم اولمشدر ذكر اولنان معنی ایسه بو مفهومی افاده‌دن عباره‌در وهمده صاحب مفتاح قصر قلبده مخاطبك عكسی معتقد اولدیغی شرط ایتمسیله اكرچه مصنفك معرض اشتراطده ذكر ایلدیكی تنافی بو معنایه حمل اولنسه سكاكینك قصر قلبده تنافیءِ عدم اشتراطی حقنده اولان كلامی صحیح اولمامق لازمكلور واما صاحب مفتاحك قصر افراده عدم تنافیء وصفینی اشتراط واعتبار ایتمامسی قصر تعیینی قصر افرادده ادخال ایتمش اولدیغنه مبنیدر قال رحمه الله (وقصر التعیین اعم) وقصر تعیین كندوسنده وصفینك متنافی وغیر متنافی اولمسندن اعمدر زیرا برشیئك احد امرین متعینین ایله موصوف اولمسنی اعتقاد امكان وامتناع اجتماعلرینی اقتضا ایتمز امدی قصر افراد ویاخود قصر قلبه صالح اولان هر برمثال قصر تعیینه دخی صالح اولوب هر برقصر تعیینه صالح اولان قصر افراد وقصر قلبه صالح اولمز زیرا وصفین متنافیین اولدیغی صورتده قصر تعیین موجود اوله‌رق افراد بولنمز ومتنافیین اولمدیغی صورتده یینه تعیین موجود اولوب قلب بولنمز مثلا . مازید الا كاتب . قولمز زید هم كاتب وهمده شاعردر دیو معتقد اولان مخاطبه نسبتله . افراد . ویاشاعر ویاخود كاتبدر دیو اعتقاد ایدنه نسبتله . قصر تعیین . اولوب عدم تنافیدنناشی عند المصنف قصر قلبه غیر صالحدر و . هذا الثوب بیاض . قولمز یاسواد ویاخود بیاضدر دیو اعتقاد ایدن مخاطبه جواب اولورایسه . قصر تعیین . وسواددر بیاض دكلدر دیو معتقده نسبتله . قصر قلب . اولوب تنافیدنناشی قصر افراده غیر صالحدر قال رحمه الله (وللقصر طرق) وقصر ایچون طرق عدیده اولوب بوراده مصنفك ذكر ایلدیكی طرق اربعه‌در وبعض كره قصر ضمیر فصلك توسطیله ومسندك تعریفیله و . زید مقصور علی القیام . و . مخصوص به . دیمكله وتعریف مسند الیه كبی بونلره شبیه اولان شی ایله دخی حاصل اولور وطرق اربعه‌یه تخصیص ذكرك سببی هرنقدر قصر معنای لغوی اوزره طرق سائره‌ء مذكوره‌یه دخی شامل ایسه‌ده كأن ارباب فن بحسب الاصطلاح قصری اشبو طرق اربعه‌دن بریله تخصیصدن عباره قلملرینه مبنیدر وفصل وتعریف مسندی دخی طرق قصر اصطلاحیدن عد ایله طرق قصر اصطلاحیی طرق سته‌دن عباره قلمق ممكن ایسه‌ده بحث قصرده ترك ذكرلری بونلرك مسند ومسندالیه بیننده اولمقلغه اختصاصی اولوب وذكرلری

سبقت ايلديكنه مبنيدر لكن عطف ايله تقديم بونلرك خلافنده اولوب هرنقدر ذكرلرى سبقت ايتمش ايسه ده اشبو قصر بحثنده ذكر اولنه جق ديكر طريقلر كبى اشبو عطف و تقديمك دخى مسند اليه و مسنده اختصاصلرى يوقدر ومصنفك بيان طرقده منها ومنها تعبير ايدوب الاول والثانى ترتيبله ذكر ايتمامسنده طرق قصرك طرق اربعۀ مذكورده منحصر اولمديغنه ايذان وايما واردر وعلى الوجهين صريح لفظ ايله حاصل اولان تخصيص قصر اصطلاحيده داخل دكلدر

قال رحمه الله (منها العطف كقولك فى قصره افرادا زيد شاعر لا كاتب اوما زيد كاتبا بل شاعر) طرق قصردن بريسى عطفدر نتيكيم افرادا قصر الموصوف على الصفتده . زيد شاعر لا كاتب . وياخود . ما زيد كاتبا بل شاعر . ديرسين مصنف اشبو افرادا قصر الموصوف على الصفتده اولان طريق عطفى ايكى مثال ايله تمثيل ايدوب اولده وصف مثبت معطوف عليه اولوب منفى معطوف وثانى بالعكسدر و . لا و بل . عاطفلريله اقتصار ايدرك قصر ايچون طريق عطف انجق . لا و بل . عاطفلرى اولوب سائر حروف عطف طريق قصر اولمدقلرينه اشارت ايلمشدر واما مفتاح وايضاحده باب عطفده اولان كلامك ظاهرى . لكن . لفظنك دخى طريق قصر اولمغه صلاحيتنه دال اولوب فقط باب قصرده ذكر ايتمامشلردر وشارح مرحوم بحث عطفده بوكا اشارتله جائى زيد اولوب عمرو اولمديغنى اعتقاد ايدن كسه يه . ماجائنى زيد لكن عمرو . دينلديكنى و مذهب نحاتده قول مذكور مجيئنك زيد وعمروك ايكيسندن دخى انتفاسنى اعتقاد ايدن مخاطبه توجيه اولنوب بوخسه جائى زيد اولوب عمرو اولمديغنى اعتقاد ايدن كسه ايچون اولمديغنى بحث مذكورده تصريح وبيان ايتمشيدى امدى كلام مفتاح اوزره قول مذكور قصر قلب وكلام نحات اوزره قصر افراد ايچون اولور

قال رحمه الله (وقلبا نحو زيد قائم لا قاعد وما زيد قائما بل قاعد) وبطريق العطف قلبا قصر الموصوف على الصفة . زيد قائم لا قاعد . و . ما زيد قائما بل قاعد . كبيدر ونفى قعود هرنقدر قيام ايله قعود بيننده اولان تنافى يه مبنى اثبات قيامدن معلوم اولورسه ده لكن مخاطبك مثلا قصر قلبده عكسى معتقد وقصر تعيينده مجوز اولديغى معلوم اولمامسيله طريق قصر ايچون بومعنايه دلالت اولوب مجرد اثبات بودلالتدن خاليدر حاصلى بطريق الاثبات . زيد قائم . دينلوب و بو كلامدن زيدك قائم اولهرق قاعد اولمديغى حكم تنافى ايله معلوم اولد قدنصكره بطريق القصر . لا قاعد . لفظنك ذكر وعلاوه سى اعتقاد مخاطبه دلالت ايچوندر

قال رحمه الله (وفى قصرها زيد شاعر لا عمرو او ما عمرو شاعرا بل زيد) وقصر الصفة على الموصوفده . زيد شاعر لا عمرو . وياخود . ما عمرو شاعرا بل زيد . ديرسين و . ماشاعر عمرو بل زيد . دينلمكده صحيح اولوب لكن بوتقديرده تقديم خبر سببيله عمل مانك بطلاننددن ايچون اسمينك رفعى واجب اولور يعنى احد اسمين مبتدا وآخر مسند خبرده واقع فاعل اولهرق رفع اولنورلر واكثر نحات بوتقديمك صحتى وتقديم سببيله عمل مانك بطلانى اوزره اجماع ايلديلر شارح مفتاح ديمشدركه خبر مانك عند العمل اسمى اوزرينه تقديمى ممتنع اولمسيله كذلك عمل ايتديكى وقتده دخى ممتنعدر بوده با ماده اصل اولان عمل اولوب وحين عملده عملده ضعفنبدنشى تقديم ممتنع اولمسيله عدم عمل صورتنده دخى عدم تقديم حالنه رعايتدن ايچون اولوب بو كلام قول حجازيندر وياخود لغت عامله يه موافق اولمسيچوندر اشبو وجه ثانى قول كوفيين اولوب زيرا عندلرنده ماعامله دكلسه ده عدم تقديمى لغت عامله اولان لغت حجازينه موافقته بنا ايلمشلردر لكن شارح مرحوم بو كلام غلط فاحش اولوب انكچون وجه صحت معلوم اولمديغنى بيان ايلمشدر حاصلى تقديم خبر صحيح اولوب لكن بسبب التقديم عمل ما زائل اولهرق اسم وخبرك رفعى واجب اولمسى مذهب مختاردر ومعلوم اولسونكه قصر الموصوف على الصفتده قصر افراد ايچون عدم تنافئ وصفين شرط اولوب وعند المصنف قصر قلبده تحقق تنافى شرط اولمسيله قصر افراد ايچون قصر قلب اولمغه صالح برمثال اولديغنه مبنى قصر قلب ايچون كندوسنده وصفان متنافى اولان برمثال مخصوص ايراد

ابدوب

ايدوب لكن قصر الصفة على الموصوفده ذكرى مرور ايتديكى اوزره موصوفاتده تنافى غير متصور اولمسندن ناشى شرط مذكور موجود اولمامسيله افراد وقلبه صالح اولان مثال واحد ايله اكتفا ايلدى وچونكه قصر افراد وقلبه صالح اولان امثله نك جمله سى قصر تعيين ايچون مثال اولمغه صالح اولديغندن قصر تعيين ايچون ايراد امثله يه تعرض ايتمدى سائر طرق قصر دخى كلام بو يله در

قال رحمه الله (ومنها النفى والاستثناء كقولك فى قصره افرادا ما زيد الا شاعر وقلبا ما زيد الا قائم وفى قصرها ما شاعر الا زيد) وطرق قصردن بريسنده نفى واستثنا طريقيدر يعنى . ليس . و . ما . و . ان . وسائر كلمات نفيدن بريله نفى و . الا . واخواتندن بريله استثنا دخى طرق مذكوره دندر مثلا قصر الموصوف على الصفتده افرادا . ما زيد الا شاعر . وقلبا . ما زيد الا قائم . وقصر الصفة على الموصوفده . افرادا . وياخود . قلبا . ما شاعر الا زيد . ديرسين وبو مثاللرك جمله سى قصر تعيينه دخى مثال اولمغه صالح اولوب بينلرنده اولان تفاوت انجق بحسب اعتقاد المخاطبدر وستير اولمديه كه . جاء القوم الا زيدا . كبى اثباتدن استثنا طرق قصردن عد اولنمامشدر تفصيل مقام مراد بيورياور ايسه محشئ سيلكوتينك تحقيق مقامده ايراد ايلديكى كلامه مراجعت بيوريله

قال رحمه الله (ومنها انما كقولك فى قصره انما زيد كاتب وانما زيد قائم وفى قصرها انما قائم زيد) وطرق قصردن بريسى . انما . كلمه سيدر مثلا قصر الموصوف على الصفتده افرادا . انما زيد كاتب . وقلبا . انما زيد قائم . وقصر الصفة على الموصوفده . انما قائم زيد . ديرسين معلوم اولسونكه شيخك دلائل الاعجازده اولان كلامى لاى عاطفه ايله انما كلمه سى قصر قلبه دلالت ايدوب افراده دلالت ايتديكنى مشعردر زيرا ديمشدركه لا كلمه سى اول ايچون واجب اولان شيئ ثانيدن نفى ايدر ديمكدن مراد فوم لا كلمه سى ثانيدن فعلده اوله مشاركتى اولمغنى نفى ايدر ديمك دكلدر كورلمزميكه . جائنى زيد لا عمرو . قولمزك معناسى كأن . جائنى زيد وعمرو . قولنك عكسى اولهرق مجئ زيددن اولديغى كبى عمرودن اولمدى ديمك اولميوب بلكه معنى جائنى زيد اولوب عمرو دكلدر ديمكدر امدى قول مذكور غلط ايدوب جائى عمرودر زيد دكلدر ديو زعم ايدن كسه ايله اولوب يوقسه زيد وعمرودن ايكيسيده جائيلردر ديو اعتقاد ايدن كسه ايله دكلدر وبو معنى بعينه انماده دخى قائمدر مثلا . انما جائنى زيد . دينلسه بونكله زيد ايله غيربسنك دخى مجئ نفى ايدلمش اولميوب بلكه زيد ايچون اثبات ايلديكك مجئ عمرودن نفى ايدرسين امدى بو كلام جائى عمرواولديغى زعم ايدن كسه ايله اولوب يوقسه زيد وعمرودن ايكيسيده جائيلردر ديو زعم ايدن كسه ايله دكلدر واكر معنى . انما جائنى من بين القوم زيد وحده . ديمكدر ديو زعم اولنور ايسه بوصورت تكلف اولوب وحده لفظى امثاليله قيد اولنميهرق مطلق ايراد اولنديغى حينده كلام انجق اولا ذكر اولنان معنى اولوب واعتبار بومعنايه در زيرا فهمده سابق اولان بودر اشته شيخك كلامى بوندن عباره اولوب قول مذكورك . انما جائنى من بين القوم زيد وحده . معناسنه حملى تكلفدر ديمسى قصر افراده عدم دلالتنى مشعردر

قال رحمه الله (لتضمنه معنى ما والا) و . انما كان انما مفيدا القصر لتضمنه الخ . تقديرنده اولوب يعنى انما كلمه سنك قصرى افاده سى ما والا معناسنى متضمن اولديغيچوندر ومصنفك بو وجهله انما كلمه سنك مفيد قصر اولمسنى تعليلده لفظ تضمنى ايراد ايله معناى ما والا يه نسبت ايتمسنده انما كلمه سنده اولان ما لفظى بعض اصوليينك توهمى كبى نافيه اولديغنه اشارت واردر شويله كه اصوليوندن بعضلرى انما كلمه سنك قصرى افاده ايتمسى اوزرينه استدلالده ان كلمه سى اثبات وما لفظى نفى ايچوندر و بونلرك ما بعدنده اولان شيئ هم نفى وهم اثبات ايچون اولمسى جائز اولميوب بلكه ما بعدلرينى اثبات وما سواسنى نفى وياخود بالعكس ما بعدلرينى نفى وماسواسنى اثبات ايچون اولملرى واجب اولور صورت عكس ايسه بالاجماع باطل اولمسيله اول يعنى مابعدلرينى اثبات وما عداينى نفى ايچون اولدقلرى تعيين ايتمشدر واشبو معناى اول ايسه قصردر ديو توهم ايلمشلردر ومصنفك بوقولى رد ايلمسى زيرا ان كلمه سى انجق اسمه داخل اولوب وماى

نافیه انجق مدخولنی نفی ایلدیکی باجماع النحاة معلومدر حالبوکه انمانك مدخولی منفی دکلدر
ومصنف لفظ . تضمن . ایله انما کلمه سی لفظان مترادفان اوله جق صورتده ما والا معناسنه اولدیغنه
اشارت ایتمشدر زیرا برشیده شیء آخرك معناسی بولنمقله برشی علی الاطلاق شیء آخرك مطابق اولمسی
بیننده فرق واردر امدی کندوسنده ما والا صالح اولان هر برکلامده انما کلمه سی صالح دکلدر
نته کیم قریباً ذکر اولنسه کرکدر ومصنف رحمه الله انما کلمه سنك ما والا معناسنی متضمن اولدیغنه
اوج وجه ایله استدلال ایدرك وجه اوله اشارتله بیورلر که (لقول المفسرین ﴿ انما حرم
علیکم المیتة ﴾ بالنصب معناه ما حرم علیکم الا المیتة وهذا هو المطابق لقرأة الرفع لمامر) یعنی انما
کلمه سنك ما والا معناسنی تضمنی مفسرینك ﴿ انما حرم علیکم المیتة ﴾ نظم جلیلی نصب میتة قرائتی
اوزره . ما حرم علیکم الا المیتة . معناسنه حمل ایتملرندن ایچوندر وقرائت رفعه مطابق اولان معناده
بودر وبو کلامك تقریری شو وجهله درکه نظم مذکورده قرائت مشهوره لفظ میتة نك نصبیله
اولوب حرم مبنی للفاعلدر ومیتة نك رفعیله حرم بنه مبنی للفاعل اولهرق دخی قرائت اولنمشدر
وبرقرائتده میتة نك رفعیله حرم مبنی للمفعول اولهرق واقع اولمشدر نته کیم تفسیر کواشیده
بو وجهله مذکوراولوب امدی میتة نك نصبیله حرم مبنی للفاعل اولمسی قرائتی اوزره انما حرم ده
اولان ما قطعیا ماء کافه در زیرا موصوله اولمق لازمکلسه ان کلمه سی خبرسز وموصول عائدسز
وبلکه کلام معناسز باقی قالور امدی مفسرین قرائت نصبی ما حرم علیکم الا المیتة قوللریله تفسیر
ایلدیلر ایسه انما کلمه سنك ما والا معناسنی متضمن اولدیغی ثابت اولوب وافادهٔ معنای قصرده
بو قرائت قرائت رفعه دخی مطابق اولدی زیرا قرائت رفعده ما موصوله اولوب عائدی محذوف و المیتة
خبران اولهرق . ان الذی حرمه الله علیکم المیتة . تقدیرنده در وبو کلام تحریمك میتة اوزرینه
قصرنی افاده ایدر زیرا تعریف مسندده ذکری مرور ایلدیکی اوزره . المنطلق زید . و . زید
المنطلق . مثاللرکرکسه لام موصوله اولسون وکرك تعریف ایچون اولسون زید اوزره حصر
انطلاقی افاده ایدر واکر قرائت رفعده مانك قرائت نصبده اولدیغی کبی کافه یه حمل اولنمیوب
موصوله یه سبب حملی سؤال اولنور ایسه جوابنده دیرزکه حرم مبنی للفاعل اولدیغی قرائته
کوره ما کافه اولمدیغی ظاهردر زیرا حرم جناب باری یه عائد ضمیره مسند اولمسیله رفع میتة
ایچون انجق انما حرم الله شیئا هو المیتة ایله تأویله بنادن غیری بروجه اولهمز حالبوکه مانی موصوله یه
حمل ایله عائد محذوف اولوب والمیتة ان نك خبری اولهرق تقدیر کلام ان الذی حرمه الله علیکم المیتة
اولمسی وجه صحیحی ظاهر ایکن مانی کافه یه حمل ایتمك تأویلی ارتکابه مجال یوقدر ومفتاحده
ذکر اولنان وکلام مصنفده مقصود اولان قرائت رفعدن مراد ایسه اشبو حرم مبنی للفاعل اولمسی
قرائتیدر واما حرم مبنی للمفعول اولهرق رفع میتة قرائتی اوزره ما کافه وموصوله اولمقدن
هر برلرینه محتملدر وزجاجك ما کافه اولوب وحرم میتة یه مسند اولمسنی اختیار ایلدیکنی ابوعلی
روایت ایدوب لکن شارح مرحوم ان کلمه سنك اصل اولدیغی اوزره عامله اولهرق ابقاسی ایچون
ما موصوله اولهرق ان نك اسمی ومیتة خبری اولمسنی ترجیح ایلمشدر مصنف رحمه الله . انما .
کلمه سنك . ما والا . معناسنی متضمن اولدیغنه استدلالده وجه ثانی یه اشارتله بیوررلرکه (ولقول
النحاة انما لاثبات ما یذکر بعده ونفی ما سواه) دخی انما کلمه سنك ما والا معناسنی تضمننه دلیل ثانی
نحاتك انما کلمه سی مابعدنده ذکر اولنان شیئی اثبات واو شیئك ماعداسنی نفی ایچوندر دیو قوللریدر
اما قصر موصوفده مثلا . انما زید قائم . قولمز زیدك قیامنی اثبات وقیامك ما سواسی اولان قعود
وامثالنی نفی ایچوندر واما قصر صفتده مثلا . انما یقوم زید . قولمز زیدك قیامنی اثبات وماسواسی
اولان قیام بکر وعمرو وغیریلرینی نفیدر امدی قصرینك هر برسنده انمادنصکره ذکر اولنان
حکمك ماسواسی مخصوص اولوب عام دکلدر زیرا ظاهردرکه حکم مذکورك غیری جمیع حکمی
نفی ایتمیوب بلکه کندوسنده نزاع واقع اولان قعود وامثالنی نفی ایله کأن . لیس هو بقاعد ولا نائم .

دیرسین وبعضیلر انما کلمه سنك معناسنده ذکر اولنان قول نحاتدن مراد انما مابعدندن جزء اخیری
موصوفه ویاخود موصوفی برصفت اوزرینه اثبات وماسواسنی نفی ایچون دیمکدر دیدیلر ومعنای
اول دخی بومعنایه راجع ایسه ده . لاثبات ما یذکر بعده . ده اولان یذکر ضمیری مایه راجع وما
انمادنصکره ذکر اولنان شیئك جمله سنه شامل وشایع اولمسیله من غیر مخصص جزء اخیره تخصیص
تکلفدن عباره در مصنف رحمه الله وجه ثالثه اشارتله بیورلرکه (ولصحة انفصال الضمیر معه)
دخی انما کلمه سنك معنای مذکوری تضمننه بردلیلده انما ایله انفصال ضمیرك صحتیدر مثلا . ما یقوم
الا انا . دینلدیکی مثللو . انما یقوم انا . دخی دیرسین زیرا علم نحوده بیان اولندیغی وجهله صحت
انفصال ضمیر انجق تعذر اتصال ایچون اولوب وجوه تعذر ایسه تقدم علی العامل ولغرض عاملیله
ضمیر بیننی فصل امثالنه محصوره در و . انما یقوم انا . امثالنده وجوه مذکوره دن یالکز لغرض
فصل تقدیرندن ماعداسی منتفیه اولهرق وغرض مذکور معنی . ما یقوم الا انا . اولمقلغیدر
اشته بونکله دخی انما لفظی ما والا معناسنی متضمن اولدیغی تحقق ایدر ابن مالکك . وفی اختیار
لا یجیء المنفصل اذا تأتی ان یجیء المتصل . قولنده ایضاح اولندیغی وجهله ضمیر متصل ایرادی
ممکن اولان محللرده ضمیر منفصل ایراد اولنمیوب اساس وضع ضمیر اولان اختصار مطلوب محافظه ایدیلور
وضمیر متصل تأتی ایتمیان محللر محصوره اولوب اول ضمیردن عاملی تأخیر ایتمسیدر ﴿ ایاك نعبد ﴾ قول
شریفی کبی زیرا محل اتصال آخر عامل اولمسیله عامله حین تقدمنده اتصاله محل قالمز ایکنجیسی
عاملك حذفیله مثلا . ایاك والشر . دینلمسیدرکه اتق نفسك والشر تقدیرنده اولوب عند الحذف محل
اتصال مفقود اولور اوچنجیسی عاملی معنوی اولمسیدر . انا قائم . کبی زیرا ابتداده عامل امر
معنوی اولوب لفظك معنایه اتصالی ایسه متعذردر دردنجیسی . ما ضربك الا انا . کبی لغرض عاملیله
ضمیر بیننی فصل اولوب مثال مذکورده ضربتك دینلوب وصل اولنسه فصل ایله حاصل اولان غرض
تخصیص فوت اولور بشنجیسی ضمیره اسناد اولنان شیء . صفة جرت علی غیر من هی له . اولمسیدر
زید عمرو وضاربه هو . کبی زیرا ضمیر صفت مذکوره دن فصل اولنمیوب ده زید عمرو وضاربه دینلسه
عند السامع موجب التباس اولهرق ضارب زید وعمرودن قنغیسی اولدیغی تعیین اولنهمز بلکه ضمیر
متصله اقربیتی مناسبتیله ضارب عمرو اولمسی متبادر اولور لکن ضمیر علی خلاف الظاهر فصل اولنوبده
زید عمرو وضاربه هو دینلدیکی حینده مرجعی خلاف ظاهر اولان زید ایدوکی معلوم اولور . وهند
زید ضاربته هی . امثالی محل التباس اولمیانلر دخی طردا للباب مواقع التباسه حمل اولنور التنجیسی
عاملی حرف وضمیر ضمیر مرفوع اولمسیدر . ما انت قائما . کبی زیرا ضمیر مرفوعك حرفه اتصالی
خلاف لغت عربیه در لکن ضمیر منصوب بونك خلافنده اولوب انی وانك دینلور ومع امکان
المتصل ضرورت شعریه ده تأتیء انفصال دخی تصریح اولنمشدر ومصنف رحمه الله بو انفصالك
صحتی اوزرینه بعض فصحانك بیتیله استشهاد ایدوب وغرض مجرد تمثیل اولمدیغی جهتله ذکر
ایده جکی ابیات اثبات قواعدده کندوسیله استشهاد اولنه جق ابیاتدن اولدیغی بیلمك ایچون اسم
شاعری تصریح ایدرك بیوررلرکه (قال الفرزدق * انا الذائد الحامی الذمار وانما * یدافع عن
احسابهم انا او مثلی *) فرزدقك بو بیتنده انا ضمیری . یدافع . دن فصل اولنمشدر . ذائد . ذوددن
طرد ودفع معناسنه در . حامی . برشیئی حفظ ایدوب غیرك تعرضنی منع ایدندر . ذمار . عهد
معناسنه در واساسده برکسه عدم حمایه تقدیرنده لوم وتعنیف اولنه جغی حریم واقاربنی حمایه ایلسه
. هو الحامی الذمار . دیرلر دیو مسطور اولوب بو بیانه کوره ذمار عهددن اعم اولمش اولور
محصول بیت شاعر ماهر فرزدق کندوسنك اعادی وخصمایی طرد ودفع ایتمك وحومهٔ نسبت
وقرابتنده بولنانلری حفظ وحمایه ایله کوروب کوزتمك خصیصه سیله متصف بولندیغنی بیان ایله
بوکلامه تفرع ایتدیره رك اشراف ومفاخر ویاخود اکناف وعشائرندن دفع تعرضات ایله محافظهٔ
احساب واعراض ایتمك انجق کندوسیله حیث وشجاعتده مثل ونظیری اولنلرك شعار مخصوصه سندن

اولديغى وحاصلى ذاتنده موجود اولان بو خصالى حامل اوله بيلمك هر بكيدك كارى وهر بر فرسانك كردارى اولمديغى اتياندن عبارهدر بو بيتده غرض شاعر مدافع عنها اولان احسابى تخصيص اولميوب بلكه مدافعى تخصيص اولمسيله انا ضميرنى فصل ايدوب يدافع فعلندن تأخير ايلمشدر زيرا · وانما انا ادافع عن احسابهم · ديسه معنى انجق انلرك احسابندن مدافع اولوب غيرك احسابندن مدافع اولمديغنى مفيد اولهرق · لا ادافع الا عن احسابهم · قوللرى كبى اولوب قصر الموصوف على الصفة اولور ردى حالبوكه بيت مذكورك معناسى بو اولميوب انجق معناسى انلرك احسابندن مدافع اولان كندوسى اولوب غيرى اولمديغنى بيان اولهرق قصر الصفة على الموصوفدر وبيت مذكورده اولان فصلى ضرورت شعريه يه حمل ايتمك رهين جواز اولهمز زيرا انا لفظى ضمير متكلمى تأكيد اولمق اوزره · وانما ادافع عن احسابهم انا او مثلى · دينلسه وزن سالم وصحيح اولور ومايى موصوله يه حمل ايله اسم ان وانا خبر اولهرق · ان الذى يدافع انا · تقديرنده اولوب افادهٔ قصر ايله برابر مانحن فيهدن اولماسى صورتى دخى جائز اولهمز زيرا شاعرك · انا الذائد · قولى كلامدن غرض ذود ومدافعهنك كندوسندن صدورنى اخبار اولوب متكلم مخبر عنه اولديغنه دليل اولمسيله اكر ما موصوله يه حمل اولنسه متكلم مخبر به اولوب بو صورتده · انا الذائد والمدافع انا · ديمك مستحسن اولميوب بلكه مناسب اولان · انا المدافع · اولمسيدر شونكله برابر كه بو صورتده ذوى العقوله مخصوص اولان من لفظى مقصودده مادن اظهر اولديغى حالده مالفظنه عدوله ضرورت اولماسيله · وان من يدافع · ديمك اقتضا ايدر ايدى واكر · يدافع · فعل غائبنك · انا · ضمير متكلمنه اسنادى نوجهله صحيح اولور ديو سؤال اولنورسه جوابنده ديرزكه اسناد اولنان فعل فعل غائب اولديغى مسلم دكلدر زيرا فعلك غيبت وتكلم وخطاب اولمسى مسند اليه اعتباريله اولهرق مثلا · مايقوم الا انا وانت · مثاللرده · يقوم · فعلى غائب اولميوب بلكه ضمير · انا · ايسه تكلم و · انت · ايسه خطابدر وتسليم ايده لمكه صيغهسى غيبته موضوعه اولمسيله فعل غائب اولسون لكن مسند اليه حقيقتده ضمير تكلم اولميوب بلكه مستثنى منه عام وتقدير كلام · مايدافع عن احسابهم احد الا انا · اولهرق بو ايسه غائبدر وبعضا انما لفظنك ما والا معناسنى تضمننه تصريح كردهٔ بعض نحات اولديغى اوزره مابعدنده واقع اولان صفتك صحت اعماليله استدلال ايلمشلردر زيرا بو صورتده مدار اعمال اولهجق نفيه اعتماددن غيريسى عدم الاحتمالدر مثلا · انما قائم ابواك · قولى · ماقائم الا ابواك · نظيريدر وانمانك ما والا معناسنى تضمننده اكابر نحات بغداددن على بن عيسى الربعيدن برمناسبت نقل اولنمشدر كه نه زمانكه ان كلمهسى مسندك مسند اليهه اثباتنى تأكيد ايچون اولديسه وبعده كندوسنه ماء مؤكده اتصال ايلديسه معناى قصرى تضمنه مناسب اولمشدر زيرا قصر انجق حكمى تأكيد على التأكيددر شو جهتله كه مثلا مجئ زيد ايله عمرو بيننده ترديد ايدن كيمسهيه · زيد جاء لا عمرو · دينلسه زيد جاء لفظى زيد ايچون صريحا اثبات مجئ مفيد اولوب لا عمرو دخى ضمنا افاده ايدر زيرا نفس مجيئك زيد وعمرودن برينه ثبوتى مسلم اولمسيله عمرودن نفى اولنديغى كبى بالضرور زيد ايچون ثابت اولور اكر دينلورسه كه بو كلام اثبات على الاثبات اولوب تأكيد على التأكيد دكلدر جوابنده ديرزكه ثانى يعنى لا عمروده اولان اثبات ضمنى قطعيا تأكيد اولوب اول دخى بنه نفس حكمه نسبتله تأكيددر زيرا نفس حكم زيد جاء دينلمزدن مقدم مسلم الثبوتدر وخفى اولميه كه بو مناسبت انمانك ما والا معناسنى متضمن اولهرق وضعيچون ذكر اولنمسيله هر بر محلده اطرادى لازم كلمزكه حتى كنديده · ان زيدا القائم · كبى تأكيد على التأكيد اولان هر بر كلام مفيد قصر اوله قال رحمه الله (ومنها التقديم كقولك فى قصره تميمى انا وفى قصرها انا كفيت مهمك) وطرق قصردن بريسيده حقى تأخير اولان شئى تقديمدر خبر مبتدا ومعمولات فعل كبى مثلا قصر الموصوف على الصفتده · تميمى انا · دينلور لكن بو مثال افراد قصرك جميعنده مثال اولمغه صالح اولماسيله احسن اولان ايكى مثال اتيانى ايدى زيرا

تميمت

تميمت وقيسيت بربرينه متنافيدر دينلورسه قصر افراده صالح اولمز واكر متنافى دكللر ايسه قصر قلبه صالح اولمز · تميم · و · قيس · بر قبيلهنك اسميدر وقصر الصفة على الموصوفده · انا كفيت مهمك · قولى كبيدركه اصلى · كفيت انا مهمك · تقديرا اولنور امدى اكر بو كلام غير ايله برابر كفايت متكلمى اعتقاد ايدن كسنه ايله اولورسه قصر افراد وانفراد غيرى معتقد اولان كسنه ايله اولورسه قلب ومتكلم ايله غيردن احدهمانك اتصافنى اعتقاد ايدن كسنه ايله اولورسه تعيين اولور تقديمى صحيح اولان سائر معمولات فعلده دخى بو وجهله اجرا اولنور قال رحمه الله (وهذه الطرق الاربعة تختلف من وجوه) واشبو طرق اربعه مخاطبك صواب وخطا ايله مشوب ومخلوط بعنى من وجه صواب ومن وجه خطا اولان حكم واحد ايله حاكم اولهرق متكلم حكم مذكورك صوابنى اثبات وخطاسنى نفى مراد ايتمسنك وجوبنده مشتركلردر اما قصر افرادده مخاطبك حكمى بعضيسنده صوابدركه متكلمك اثبات ايلديكى حكمدر وبعضيسنده خطادركه متكلمك نفى ايلديكيدر واما قصر قلبده صواب اولان قصر موصوفده موصوفك على الاطلاق احد وصفين اوزره اولمسى وقصر صفتده وصفك على الاطلاق احد موصوفين ايچون اولمسى اولوب وخطا اولان تعيينيدر واما قصر تعيينده صواب اولان موصوفك احد وصفين وياوصفك احد موصوفين ايچون اولمسى اولوب خطا هر برلرينك على التساوى تجويزيدر وطرق مذكورهنك وجه مشروحده اشتراكلرندنصكره برقاچ وجهدن يكديكره مخالفلردر قال رحمه الله (فدلالة الرابع بالفحوى والباقية بالوضع) وجوه اختلافى بيانه شروع اولوب امدى طرق قصردن طريق رابع اولان تقديمك قصره دلالتى مفهوم كلام ايلهدر شو معناجه كه اكر خواص تراكيب ولطائف واعتبارات بلغايه قوهٔ مدركهسى بولنان صاحب ذوق سليم كندوسنده تقديم اولان كلامك مفهومنى تأمل ايلسه هر نقدر اشبو تقديم اصطلاح بلغاده دخى قصر ايچون اولديغى معلومى اولمسه بيله اندن قصرى فهم ايدر يعنى وضع وجزم عقل وساطتى اولميهرق مجرد ذوق ايله او كلامك قصرى افاده ايتمسيله حكم ايلر واما طرق ثلثهٔ باقيه بويله اولميوب بلكه قصره دلالتلرى بحسب الوضعدر شويله كه واضع لا وبل لفظلريله نفى واستثنا وانمايى قصرى مفيد اولان معانىيه وضع ايتمش اولديغندن عقل بونلرك معانىٔ موضوعهلرينى ملاحظه عندنده قصر ايله جزم ايدر قال رحمه الله (والاصل فى الاول النص على المثبت والمنفى كما مر فلا يترك الا كراهة الاطناب كما اذا قيل زيد يعلم النحو والتصريف والعروض او زيد يعلم النحو وبكر وعمرو فتقول فيهما زيد يعلم النحو لا غير او نحوه) طرق مذكوره وجوه اختلافندن وجه ثانى بياندر يعنى طريق عطفده اصل اولان مثبت ايله منفى اوزرينه نص ايله ايكيسنك دخى تصريح اولنمسيدر زيرا امثلهسى مرور ايلديكى وجهله مثلا · زيد كاتب لا شاعر · قولنده اولان · لا · كلمهسنده معطوف عليه اولان · كاتب · مثبت ومعطوف اولان · شاعر · منفى و · بل · كلمهسنده · ما زيد كاتبا بل شاعر · كبى بالعكسدر وبو اصالتدنناشى مثبت ايله منفيدن هر ايكيسنك نص وتصريحنى ترك جائز اولميوب فقط مقام اختصارده كراهت اطناب ايچون اولور مثلا قصر موصوفده · زيد يعلم النحو والتصريف والعروض · دينلسه جوابنده · زيد يعلم النحو لا غير · وياخود · لا ما سواه · ويا · لا من عداه · ديرسين وياخود بونلره شبيه برلفظ ايراد ايدرسين معناسى مضاف اليه مقدر اولهرق لا غير النحو ديمك اولوب لا التصريف ولا العروض مقامنه قائم اولور وقصر صفتده · زيد يعلم النحو وبكر وعمرو · دينلسه جوابنده ينه · زيد يعلم النحو لا غير · ديرسين وياخود بر وجه مشروح لا غير كلمهسى كبى برلفظ ايراد ايدرسين وبو صورتده معنى لا غير زيد ديمك اولوب لا بكر ولا عمرو مقامنه قائم اولور · غير · كلمهسندن مضاف اليه حذف اولنوب من جهة الابهام غاياته يعنى قبل وبعد لفظلرينه تشبيها ضم اوزرينه بنا اولنمشدر ونحاتدن شيخ رضى · لا غير · كلمهسنده اولان لا عاطفه اولميوب نفى جنس ايچون اولديغنى ايراد ايتمشدر بو صورتده · زيد شاعر لا غير · قولك معناسى لا غير زيد شاعرا اولوب نفى واستثنايه عائد

اوله رق ما نحن فيه‌زدن اولمز ومفتاحده بومثللو مقامده . ليس غير . و . ليس الا . امثاليله تمثيل ايدوب وحالبوكه بونلر طريق عطف اولميه رق بلكه طريق نفي واستثنا اولمسيله اعتراض اولنمشدر زيرا مثلا . زيد يعلم النحو ليس الا . قولمزك معناسي زيد يعلم النحو ليس معلومه الا النحو وياخود ليس العالم بالنحو الا هودر وبو اعتراضدن جوابده دينلمشدر كه طريق عطفده مثبت ومنفي اوزره نصك تركي بعضا منفي حذف اولنوب مقامنده منفي يه شامل اولان برلفظ اخصر اقامه اولنمسيله اوله رق عطف بحاله باقي قالور . لا غير . كبي وبعضا عاطف ومعطوفك مجموعي حذف اولنه رق مقاملرينه بونلرك معناسني مؤدي اوله‌جق برلفظ اخصر اقامه اولنمسيله اولور . ليس غير . و . ليس الا . كبي بوتقديرده عطف باقي قالمز بوصورتده صاحب مفتاحك قولي ثاني قبيلندن اولور امدي عطفده اصل اولان منفي ومثبتدن ايكيسي اوزرينه دخي نص اولنوب صريحا ذكر اولنمسيدر قال رحمه الله (وفي الباقية النص على المثبت فقط) وطرق ثلاثهٔ باقيه‌ده يعني نفي واستثنا وانما وتقديم طريقلريله اولان قصرده اصل اولان يالكز مثبت اوزرينه نص اولنه رق منفي اوزرينه دكلدر . ما زيد الا قائم . و . انما هو قائم . و . قائم هو . كبي زيرا بونلرده منفي اولان قعود اوزره نص اولمديغي معلومدر قال رحمه الله (والنفي لا يجامع الثاني لان شرط المنفي بلا ان لا يكون منفيا قبلها بغيرها) وجوه اختلافدن وجه ثالثه اشارتدر يعني طريق نفي طريق ثاني اولان نفي واستثنا ايله اجتماع ايتمز نفيدن مراد لاي عاطفه ايله اولان نفي اولوب مطلقا نفي دكلدر زيرا . ما زيد الا قائم ليس هو بقاعد . كلامنده امتناع يوقدر ومصنفك مفتاحده اولديغي كبي . والنفي . قولي محلنده . وطريق العطف . تعبير ايتمامسي حكم . لايه . مختص اولوب بل عاطفه‌ده جاري اولمديغنه مبنيدر واشبو عدم جواز اجتماعندن‌شي مثلا . ما زيد الا قائم لا قاعد . و . ما يقوم الا زيد لا عمرو . دينلمز وبو اجتماع بعضا تراكيب مصنفينده موجود اولسه‌ده كلاملريله استشهاد اولنان كلام بلغاده بولنمز زيرا مفتاح ودلائل اعجازده تصريح اولنديغي اوزره لاي عاطفه ايله منفينك شرطي اومنفي لاي عاطفه‌دن مقدم اشبو لاي عاطفه‌نك غيري برادات نفي ايله منفي اولمامسيدر شوسببه مبنيكه لاي عاطفه متبوع ايچون ايجاب واثبات اولنان شيئي نفيه موضوع اولوب يوقسه برشئ منفيده اولان نفيي اعاده‌يه موضوع دكلدر وبو شرط نفي واستثنا ايله اجتماعلري صورتنده مفقوددر زيرا مثلا ما زيد الا قائم دينلسه بو كلام ايله زيددن منازع فيها اولان هر برصفتي نفي ايدوب كأن . ليس زيد بقاعد ولا نائم ولا مضطجع . ديمش والحاصل قيامه منافي اولان شيلري نفي ايتمش اولورسون امدي اكر بو كلامدنصكره لا قاعد دينلسه قبل العطف ماء نافيه ايله منفي اولان شيئي نفي ايدرسين وكذلك . ما يقوم الا زيد . قولكده قيامدن عمرو وبكر وغيريلريني نفي ايتمش اوله‌جغكدن اكر بعده لا عمرو دينلسه حرف نفي ايله منفي اولان شيئي تكرار نفي ايلمش اولورسون بو ايسه لاي عاطفه‌نك وضعندن خارجدر اكر سؤال اولنورسه كه مصنفك . بغيرها . قولنده فائده ندر كأن مصنف لاي عاطفه ايله منفينك قبل العطف ديكر لاي عاطفه ايله منفي اولمسني تجويز ايدرك قيد مذكور ايله بوكا اشارت ايتمش اولمسي اكلاشيلور جوابنده ديرزكه غيرايله مراد كلمات نفيدن اولان غيريسي ديمكدر نته‌كيم مفتاحده تصريح ايلمشدر وكلمات نفيه تخصيصدن مراد فحواي كلام وياعلم سامع ويا علم متكلم وياخود . امتنع . و . ابا . و . كف . امثالي نفيه دال اولان افعال وسائر ادات نفيدن عد اولنميان كلماتدن بريله منفي اولمقدن احترازدر زيرا بوصورتده اجتماعده امتناع اولميوب بلكه امتناع انجق ما ولا ولم ولما كبي نفيه موضوع اولان كلماته خاصدر بوصورتده احسن اولان مصنف . بغيرها . قيديله برابر . من كلمات النفي . قولنك دخي علاوه‌سيله تصريح مراد ايلمسي ايدي واما قيد مذكوردن لاي عاطفهٔ اخرى ايله منفي اولمقلغنك جوازني توهم . دأب الرجل الكريم ان لا تؤذي غيره . قولمزك تأمليله مرتفع وزائل اولور زيرا بوقولك مفهومي مطلقا نفسنك غيري يه اذا ايتمامسيدر واشبو غير . شخص كريم وغير كريم اولمقدن اعمدر زيرا ضمير شخص

رجل كريمه راجع اولوب جنس رجل كريمه راجع دكلدر كذلك . بغيرها . قولي دخي بغير لا العاطفة التي نفي بها ذلك المنفي . مفهومنده اولوب الحاصل ضمير لاي عاطفهٔ معينه‌يه راجع اولوب غيرده جنس لاي عاطفه‌نك قصور افرادي دخي داخلدر ومعلومدركه منفينك اشبو لاي عاطفهٔ معينه‌دن مقدم اشبو لاي عاطفه ايله نفيي ممتنعدر زيرا لاي عاطفه‌يي اتيان ايتزدن مقدم اشبو لاي عاطفه ايله برشيئي نفي ايتمك ممكن اولميه‌جغي غير خفيدر وبعضيلر بووهمي مذهب عد ايليوب بغيرها قولي لاي عاطفهٔ اخرى ايله منفي اولمقدن احترازدر ديديلر و . زيد قائم لا قاعد لا قاعد . قوللريله تمثيل ايدوب ثاني تأكيددر ديديلر وكذلك . جاءني الرجال لا النساء لا هند ولا زينب ولا غيرهما . قوليله تمثيل ايدوب بدل اولمسنه ذاهب اولديلر قال رحمه الله (ويجامع الاخيرين فيقال انما انا تميمي لا قيسي وهو يأتيني لا عمرو لان النفي فيهما غير مصرح به كما يقال امتنع زيد عن المجيء لا عمرو) ولاي عاطفه ايله نفي انما وتقديم ايله اجتماع ايدرك . انما انا تميمي لا قيسي . و . هو يأتيني لا عمرو . دينلور لكن مثال ثاني تأكيده محتمل اولمسيله . زيدا ضربت لا عمروا . امثاليله تمثيل اولنمق دها احسندر ولاي عاطفه ايله نفيك اشبو انما وتقديم ايله اجتماعي زيرا انما ايله تقديمنده اولان نفي مصرح به دكلدر لكن نفي واستثنا بونك خلافنده اولوب زيرا هرنقدر نفي واستثناده منفي مصرح به دكلسه‌ده لكن كلمهٔ نفي موجود اولديغندن نفي مصرحدر وانما ايله تقديم نفيده صريح اولمدقلري جهتله ايجابده صريح اولملري لازمكلور والارتفاع نقيضيني مستلزم اولور بوصورتده لا كلمه‌سنك اخيرين ايله مجامعتي اشبو معناي موجبي نفي ايچون اوله‌رق لا كلمه‌سنك وضعندن خروجي لازمكلمز ونفي ضمني نفي صريح حكمنده اولمديغنده . ما من اله الا الله . و . ما احد الا وهو يقول ذلك . قوللرينك نفي صريح اولديغي جهتله صحتي و . انما من اله الله . و . انما احد وهو يقول ذلك . قوللرينك نفيده صريح اولمامسي حسبيله عدم صحتي دلالت ايدر زيرا من كلمه‌سي انجق نفي صريحده زياده اولنوب ومعناي استغراق ايله احد كلمه‌سي ينه انجق نفي صريحده واقع اولوب بناء عليه اولين صحيح واخيرين غير صحيحدر نته‌كيم . امتنع زيد عن المجيء لا عمرو . دينلور زيرا امتنع لفظي هرنقدر مجيئنك زيددن نفينه دلالت ايدرسه‌ده لكن صريحا دال اولميوب بلكه ضمنيدر ومعناي صريحي زيد ايچون مجيئدن امتناعي ايجاب اولوب لا عمروده‌كي لا ثانيدن اول ايچون ايجاب اولنان اشبو امتناع مجيئي نفي ايدر لكن . ما جاء زيد لا عمرو . بونك خلافنده اوله‌رق نفي مجيء زيدده صريح اولمسيله لا عمروده‌كي لا نفيي نفي اولور نفي نفي ايسه ايجاب اوله‌رق لا كلمه‌سي وضعندن خروج ايدر امدي . امتنع زيد عن المجيء لا عمرو . قولنده تشبيه نفي ضمني نفي صريح حكمنده اولمديغي جهتدن اولوب يوخسه . انما انا تميمي لا قيسي . قولنده اولديغي كبي لاي عاطفه ايله منفي قبل العطف نفي ضمني ايله منفي اولمسي جهتدن دكلدر زيرا . امتنع زيد عن المجيء . قولمزده نه ضمنا ونه صريحا نفي عمرو ه بركونه دلالت اولمديغي ظاهردر وبو تحقيق ايله . امتنع زيد عن المجيء لا عمرو . قولي مثال سابق ايچون نظير اولمقده توجهله صالح اولور كه بوقولده لا ايله منفي مثل سابق كبي قبل العطف منفي دكلدر ديو اعتراضه محل اوله‌مز وقومك عدم صحت مجامعتي نفي صريحه تخصيصلري ظاهرا . ابا زيد الا القيام لا القعود . و . قرأت الا يوم الجمعة لا سائر الايام . قوللرينك جوازني اقتضا ايدر زيرا بونلرده لا ايله منفي اولان قعود ايله قرائت قبل العطف كلمات نفيدن برشي ايله منفي دكلدر حالبوكه بو كلاملر جائز اولمديغي معلومدر مكر جوابنده دينيله كه استثنايي تصريح مستثني منه‌ده اولان نفي ضمنينك حكم مصرح بهده اولديغني مشعردر بوصورتده معنى . لم يرد زيد الا القيام . و . ما تركت القرائة الا يوم الجمعة . ديمك اوله‌رق بناء عليه لا ايله مجامعتلري ممتنع اولور قال رحمه الله (قال السكاكي شرط مجامعته للثالث لا يكون الوصف مختصا بالموصوف نحو ﴿انما يستجيب الذين يسمعون﴾) سكاكي رحمه الله لاي عاطفه ايله نفيك انما ايله مجامعتنده وصف في نفسه موصوفه مختص اولمسي شرط ايلمشدر زيرا

عند الاختصاص لای عاطفه ایله افادهٔ قصرده فائده بولنمز ﴿ انما یستجیب الذین یسمعون ﴾ کبی
زیرا بو کلامك بعدنده ۰ لا الذین لایسمعون ۰ دیمك جائز اولمز چونکه استجابت انجق استماع وتعقل
ایدن کمسه‌یه خاص اولوب برشیئی ایشیدوب تعقل ایتمدکجه اجابت متصور اولمدیغی جمیع
ذوی العقول عندنده معلومدر لکن ۰ انما یقوم زید لاعمرو ۰ بویله اولیوب زیرا قیامك هرنقدر
صحت حصر ایچون بحسب المقام زیده اختصاصی اولسه‌ده لکن فی نفسه اختصاصی اولمدیغی
ظاهردر   اشبو نظم جلیلده نبی علیه السلام ایمان کفاره فرط حرص نبویلر ندنناشی ایشتمیان
کیمسه‌دن استجابه‌یی اعتقاد ایدن کیمسه منزله‌سنه تنزیل بیورلمشدر   قال رحمه الله   (وقال
عبد القاهر لایحسن فی المختص کما یحسن فی غیره وهذا اقرب)   وشیخ عبد القاهر دیمشدرکه
مجامعتك وصف غیر مختصده اولان حسنی وصف مختصده موجود دکلدر   الحاصل لا ایله انمانك
اجتماعنده وصف مختص اولمامسنك مشروطیتی عند السکاکی وجوباً وعند الشیخ استحساناً‌در
وقول سکاکیدن کلام شیخ صوابه اقربدر زیرا زیادهٔ تحقیق وتأکید قصدی عندنده مجامعت
مذکوره‌نك صورت اختصاصده امتناعنه دلیل یوقدر   واشبو عدم اختصاص وصفك تقدیم ایله
مجامعت لا صورتنده نه وجوباً ونه استحساناً شرط اولدیغی ذکر ایتملری تقدیمك قصره دلالتی
انما کلمه‌سندن اضعف اولمسنه مبنی اولمق کرکدر زیرا ذکری مرور ایتدیکی اوزره تقدیمك
قصره دلالتی فحوی ایله اولوب فهم صاحب ذوقه مخصوص اولمسیله دلالتی خفیه‌در   بو کلامدن
صکره شیخ ذکر ایتمشدرکه کندوسنده نفی اتیان ایدن شیده بعضاً نفی ۰ انما ۰ اوزره تقدم ایدرك
۰ ماجائنی زید وانما جائنی عمرو ۰ دینلور وبعضاً نفی ۰ انما ۰ دن تأخر ایدر ۰ انما جائنی زید لاعمرو ۰
قولیله ﴿ انما انت مذکر لست علیهم بمصیطر ﴾ نظم جلیلی کبی لکن اشبو کلام شیخ مورد
بحثدر زیرا کلام مطلق نفیده اولیوب بلکه لای عاطفه ایله اولان نفیده‌در   واکر کلام مطلق
نفیده اوله‌رق لای عاطفه ایله اولان نفیده اولمسیدی ۰ ماجائنی الا زید لم یجیٔ عمرو ۰ و ۰ مازید
الا قائم لیس هو بقاعد ۰ ونظم جلیلده ﴿ وما انت بمسمع من فی القبور ان انت الا نذیر ﴾ قوللرینك
امتناعنه دلیل یوقدر   قال رحمه الله   (واصل الثانی ان یکون ما استعمل له مما یجهله المخاطب
وینکره بخلاف الثالث)   ثانیدن مراد نفی واستثنا اولوب یعنی طرق مذکوره بیننده اولان
وجوه اختلافدن وجه رابع طریق نفی واستثناده اصل اولان نفی واستثنا کندوسیچون مستعمل
اولان حکم مخاطبك مجهولی اولوب وانکار ایلدیکی احکامدن اولمسیدر   وانما بونك خلافنده
اولوب انما کلمه‌سنده اصل اولان انما کلمه‌سنك کندوسنده استعمال اولندیغی حکم مخاطبك معلومی
اوله‌رق وانکار ایتمدیکی موادن اولمسیدر   اشته مصنفك ایضاحده اولان کلامی بو وجهله
اولوب وبو کلامی دلائل اعجازدن نقل ایلمشدر ودلائل اعجازده اولان کلام شیخ شو مفهومده‌درکه
انما کلمه‌سنك موضعی مخاطبك مجهول ومنکری اولمیان ویاخود معلوم وغیر منکر منزله‌سنه
تنزیل قلنمش اولان بر خبر ایچون اتیان اولنمسیدر   وما ایله الانك موضعی مخاطبك منکری اولان
ویاخود بو حکمده بولنان خبر ایچون اولمسیدر   لکن شیخك افاده اولان قول مذکورنده اشکال
اولوب زیرا حکم مخاطبك معلومی اوله‌رق وخطا ایله مشوب اولمدیغی کبی قصر صحیح اولمز زیرا
تفصیلی مرور ایلدیکی اوزره قصرده ازالهٔ خطا ملتزمدر وبلکه بو صورتده کلام بالکز لازم حکم
اولان علم متکلمی افاده‌دن بشقه برشیئی مفید اولمز   وبو اشکالی دفع ایچون شارح تفتازانی تحریر
مراد شیخ ایله جواب ویرمشدرکه کأن مراد شیخ انما کلمه‌سی مخاطبك مجهول ومنکری اولمامق شانندن
اولوب حتاکه عدم اصراری جهتله ادنا تنبیه ایله انکاری زائل اوله‌جق خبر ایچون ایراد اولنور دیمکدر
ومراد شیخ بو وجهله اولدیغی حالده مفتاحده اولان کلامه توافق ایدر زیرا مفتاحده طریق انمایه
مخاطبله بر مقامده سلوك اولنورکه حکمده اولان خطاسی اوزره مصر اولمیوب ویاخود اصرار
ایتماسی مخاطب اوزرینه واجب اوله دیو بیان ایلمشدر بو صورتده شیخك معلوم وغیر منکر منزله‌سنه

تنزیل اولنان حکمدن مرادی دخی مخاطبك عدم اصراری واجب اولان حکم اولمش اولور
وبوندنصکره ستیر اولیه‌که بعضا کلام خلاف مقتضای ظاهر اوزره اخراج اولنه‌رق انما ایله
ما والانك ذکر اولنان موضع اصلیلری ترك اولنوب یعنی ما والا مخاطبك معلومی اولان حکمده وانما
مخاطبك بیلدیکی حکمده استعمال اولنمسیله مصنف رحمه الله کرك مواضع اصلیه‌لرنده وکرك مواضع
اصلیه‌لرینك ترکیله غیریسنده استعمال اولندقلرینه امثلهٔ عدیده ایرادیله بیوردلرکه   (کقولك
لصاحبك وقد رأیت شبحا من بعید ماهو الا زید اذا اعتقده غیره مصرا)   یعنی مثلا محل بعیددن
برشبح کوروب صحبتنده اولدیغك کسه شبح مذکور زیدك غیریدر دیو مصر اوله‌رق اعتقاد ایلسه
۰ ماهو الا زید ۰ دیرسین بو تقدیرده ما ایله الا موضع اصلیسی اولان حکم مجهول ومنکرده ایراد اولنمش اولور
قال رحمه الله   (وقد ینزل المعلوم منزلة المجهول لاعتبار مناسب فیستعمل له الثانی افرادا نحو ﴿ وما محمد
الا رسول ﴾ ای مقصور علی الرسالة لایتعداها الی التبرء من الهلاك نزل استعظامهم هلاکه منزلة
انکارهم ایاه)   وبعضا مخاطبك معلومی اولان حکم بر اعتبار مناسبدن ایچون مجهول منزله‌سنه تنزیل
اولنه‌رق اشبو معلوم ایچون قصر افراد اوله‌رق طریق نفی واستثنا استعمال اولنور ﴿ وما محمد الا رسول ﴾
قول شریفی کبی مراد ذات اقدس پیغمبرینك رسالت اوزره مقصور اولوب اشبو صفت رسالتی عالم
بقایه انتقالدن تبری وسلامته عدم تجاوزنی افاده‌در   اشبو نظم جلیل یوم غزای احدده متواری
سرادق حکم خفیه اوله‌رق علم اسلامیانه عارض اولان تضعضع بیشباتدنناشی شیوع حادثهٔ موحشهٔ
قتل نبی علیه السلام ایله میان اصحاب کزینده اوجاف واضطراب وقوعنه مبنی بعض خونهٔ منافقین
تغلیط اذهان اهل دین ایچون اکر ذات پیغمبری صلی الله علیه وسلم نبی مبعوث الهی اولمش اولسه
ایدی اصابت کزند قتل اعدادن مصون الساحه اولملری اقتضا ایدر ایدی همان دین محمدیدن تشمیر
دامن فراغتله اخوان صدیق ودین عتیقکزه رجعت ایتمکز مقتضای عقل وحکمتدر دیو نشر هرزه
واراجیف ایتمش اولدقلرندن قول منافقینی رد وصد ایچون اصحاب ذوی الالباب رضوان الله تعالی
علیهم حضراتنه خطاب اوله‌رق وحی وانزال ایله حضرت سید کونین ورهنمای ثقلین صلی الله
علیه وسلم انجق صفت رسالتله موصوف ومکرم اولوب بین الاصحاب دوام وبقا صفتیله متصف
اولمدقلری معرض انتباهه ایصال بیورلمشدر   خلاصه مخاطبون صحابهٔ کرام رضی الله عنهم اولوب حالبوکه
ذات حضرت پیغمبرینك صفت رسالت اوزره مقصور اوله‌رق رسالتله انتقال آخرتدن برائت بیننی جامع
اولمدیغی معلوملری ایسه‌ده لکن ارتحال ذات رسالتی امر عظیم عد ایلدکلری جهتله مشار الیهم
حضراتنك کیفیت استعظاملری حالت رحلتی انکارلری منزله‌سنه تنزیل اولنه‌رق نفی واستثنا
طریقی استعمال اولنمشدر وبو تأویل اوزره کأن اصحاب کزین حق نبویده رسالت وتبری وصفینی
اعتقاد ایتمش اولدقلرندن نفی صفت تبری ایچون وصف رسالت اوزره قصر اولنمشدر   وبو تنزیله
مدار اولان اعتبار مناسب نفوس اصحابده امر ارتحال حضرت نبوینك عظمی وبینلرنده بقای ذات
رسالتپناهی‌یه اولان شدت حرص وخواهشلری کأن پیغمبران عظام سائره علیه وعلیهم الصلوات
والتحیه کبی وقوع امر ارتحاللرینی درخاطر ایتمیه‌جك درجه‌یه رسیده اولدیغی اشعاردر
قال رحمه الله   (اوقلبا نحو ﴿ ان انتم الا بشر مثلنا ﴾ لاعتقاد القائلین ان الرسول لایکون
بشرا مع اصرار المخاطبین علی دعوی الرسالة)   افرادا قولنه معطوفدر یعنی ویاخود نفی واستثنا
منزلهٔ مجهوله تنزیل قلنان معلوم ایچون قصر قلب اوله‌رق استعمال اولنور نته‌کیم ﴿ ان انتم
الا بشر مثلنا تریدون ان تصدونا عما کان یعبد آباؤنا فأتونا بسلطان مبین ﴾ قول شریفنده
واقع اولمشدر ۰ انتم ۰ خطابی رسل کرامه اولوب سزلر انجق بزم کبی بشرسز بزی آبامزك
عبادت ایتدکلری اصنامدن منع ایتمك استرسز امدی شاهد مبین اتیان ایدکز دیدیلر مخاطبون
اولان رسل کرام ایسه بشریتلرینی جاهل ومنکر اولمیوب لکن مخاطبون اولان رسل مشار الیهمك
دعوای رسالت اوزرینه اصرارلریله برابر ۰ ان انتم الا بشر ۰ قولیله قائلین اولان کفار البته رسول

بشر اولمز دیو اعتقادلرندن ایچون رسل کرامی منکرین بشریت منزله‌سنه تنزیل ایلدیلر یعنی قائلین مرقومون هر نقدر اعتقادلری خطا ایسه ده نفس الامرده بشریت رسالته منافیدر دیو اعتقاد ایدوب ومخاطبون اولان رسل کرام احد وصفین اولان رسالتی مدعی بولندقلرندن ایچون کفار قائلین وصفین مذکورین بیننده معتقد تنافی اولدقلرینه مبنی رسل مشار الیهمی وصف آخر اولان بشریتی منکرین منزله‌سنه تنزیل ایدرك وحکم رسالتی قلب وعکس ایلیه‌رك ٠ ان انتم الا بشر ٠ دیدیلر یعنی سزانجق بشریته مقصور اولوب سز بزکبی اولوب بشریتده بولندیغکز وصف رسالت ثابت دکلدر دیدیلر لکن کفار مرقومون بشریتله رسالت بیننده تنافی اولوب ورسل کرامك بشریت اوزره مقصور اولدقلرینی ادعا ورسل کرام ٠ ان نحن الا بشر ٠ قوللریله بشریت اوزره مقصور اولدقلرینی اعتراف ایتملریله بو مقام کأن رسل کرام کندولرندن انتفاء رسالتی تسلیم ایتمش اولدقلری سؤالنه مظنه اولدیغندن مصنف رحمه الله بو سؤالدن جوابده بیورر لرکه (وقولهم

﴿ ان نحن الا بشر مثلکم ﴾ من باب مجاراة الخصم لیعثر حیث یراد تبکیته لا لتسلیم انتفاء الرسالة)

ورسل مخاطبینك ﴿ ان نحن الا بشر مثلکم ﴾ قوللری ٠ مجارات خصم ٠ قبیلندندر یعنی خصمك تبکیت واسکاتی مراد اولان محلده ازلال واسقاطیچون کلامندن بعض مقدماتنی تسلیم ایله ارخای عنان وانکله مشی ومساهله ایچوندر الحاصل مجارات خصمك معناسی تسلیمی اثبات مدعایه مضر اولمیان بعض مقدماتی تسلیمدن عباره اولوب رسل کرامك دخی بشریتلرینی اعتراف ایله کفارك بو کلاملرینی تسلیم ایتملری بو قبیلدن اوله‌رق یوقسه انتفاء رسالتی تسلیم ایچون دکلدر کأن رسل کرام علیهم السلام ﴿ ان نحن الا بشر مثلکم ﴾ قوللریله ﴿ ان انتم الا بشر مثلنا ﴾ قولنی قائلین اولان کفاره بزده سزك کبی بشر اولدیغمزی قول وافاده کز حق وصادق اولوب بزده انکار ایتمیز لکن بشریتمز جناب باریناك بزم اوزرمزه رسالتله من وعنایتنه مانع اولمز بیورمش اولدیلر نته کیم نظم مذکورك مابعدی اولان ﴿ ولکن الله یمن علی من یشاء من عباده ﴾ قول شریفی بو مفهومه دلالت ایدر وکلامك باب مجاراتدن اولمسی رسل کرامك نفسلرینه اثبات بشریتلریچون جواب صالح اولوب اما بطریق القصر اثباتلری نفسلرینی بشریته قصر اولمیوب بلکه دأب مناظرین اوزره کلام خصمه توفیق ایچوندر وسؤال مذکوری وجه آخرله تقریر ایتمك دخی ممکن اولوب شویله که ٠ ان نحن الا بشر ٠ قولنده نفی واثبات استعمال اولنوب حالبوکه مخاطبین اولان کفار رسل کرامك بشر اولدقلرینی منکر اولمیوب بلکه مدعیدرلر بناء علیه مصنف مرحوم جواب مذکور ایله بو ظنی ازاله ایتمشدر دیمك اولور لکن جواب متنه اوفق اولان تقریر اولدر زیرا مصنفك ٠ لا لتسلیم انتفاء الرسالة ٠ قولی تقریر اوله موافق اولوب تقریر ثانینك مقتضاسی لا لان المخاطبین ینکرونه دینلمکدر وجناب بارینك حین تکذیب رسل عیسی علیه السلامده اهل انطاکیه‌دن حکایة ﴿ ما انتم الا بشر مثلنا وما انزل الرحمن من شیء ان انتم الا تکذبون ﴾ قول شریفی دخی قصر قلب اوله‌رق تنزیل المعلوم منزلة المجهول اوزرینه مشتمل اولان کلام قبیلندن اولوب امدی ما انتم الا بشر قولی ایراد ایتدیککز تقریر وجهله قصر قلبدر واما ٠ ان انتم الا تکذبون ٠ قولنده دخی بنه ظاهر اولان قصر قلب اولمسیدر زیرا مخاطبین اولان رسل عیسی علیهم السلام قطعیاً کندولرینك صدقنی معتقد وکاذبین اولملرینی منکرلردر کفار ایسه علی زعمهم بو حکمدن قلب وعکس ایدوب ان انتم الا تکذبون دیدیلر لکن صاحب مفتاح بعض نکته‌یه بناء مصنفك قصر تعیین تسمیه ایلدیکی قصر افراد اولمسی اوزره حمل ایلمشدر وبو نکته دخی شو دقیقه‌دن عباره‌درکه کفرهٔ انطاکیه مخاطبین اولان رسل مشار الیهم دعوای رسالتده صادقین اولملریله قطع وجزملری البته عاقلدن صدوری غیر لایق اولان بر امر اولوب بلکه غایت امرلری عند السامعین ظاهر حال مدعی اولدیغی اوزره صدق وکذب بیننده متردد اولملری اولدیغنك تنبیه وارائه‌سیله رسل مشار الیهمی قصر تعیین ایله کذب اوزرینه قصر ایلمشلردر قال رحمه الله

(وکقولك انما هو اخوك لمن یعلم ذلك ویقربه وترید ان ترققه علیه) بو مثال ٠ کقولك لصاحبك وقد رأیت شبحاً ٠ قولی اوزرینه معطوف اولوب ٠ بخلاف الثالث ٠ قولنی تمثیلدر یعنی انما کلمه‌سنده اصل اولان مخاطبك انکار ایتمدیکی حکمده استعمال اولنمسیدر مثلا زید قرنداشی اولدیغنی عالم ومقر اولان کمسه‌یه خطاب ایله ٠ انما زید اخوك ٠ دیوب بو کلامدن قرنداشی اولان زید اوزرینه رفق ورقت ومیل وشفقتی جلب ایتمك مراد ایدرسین وبو صورتده کلام مقتضای ظاهر اوزره اخراج اولنمش اولور زیرا قریباً مرور ایلدیکی اوزره عند المصنف انما کلمه‌سنده خبر معلوم مخاطب اولمسی اصلدر لکن شیخك کلامنی توجیهده مرور ایدن کلامه مبنی اولی اولان بو مثال اخراج لا علی مقتضی الظاهر قبیلندن اولمسیدر زیرا نه زمانکه مخاطب قرنداشی حقنده ابراز شفقت ایتمدیسه کأن خطا ایدرك قرنداشی دکلدر دیو زعم ایدوب لکن بو خطاده غیر مصر اولمسیله متکلم انما ایله اخوتنه تنبیه ایلمشدر قال رحمه الله (وقد ینزل المجهول منزلة المعلوم لادعاء ظهوره فیستعمل له الثالث نحو ﴿ انما نحن مصلحون ﴾ ولذلك جاء ﴿ الا انهم هم المفسدون ﴾ للرد علیهم مؤکدا بما تری) وبعضاً مجهول ادعاء ظهورندن ایچون معلوم منزله‌سنه تنزیل اولنه‌رق انکچون طریق ثالث قصر استعمال اولنور یعنی فی نفسه مجهول مخاطب ایسه‌ده مخاطبك معلومی اولمق وانکارنده مصر اولمامق شانندن اولان خبر منزله‌سنه تنزیل اولنوب اوحالده انما کلمه‌سی مستعمل اولور نته کیم حکایة عن الیهود ﴿ انما نحن مصلحون ﴾ نظم جلیلنده واقع اولمشدر شویله که طائفهٔ یهود کندولرینك مصلحون اولدقلری مخاطبك معلوم وغیر منکری اولمق شانندن اولان بر امر ظاهر اولدیغنی ادعالرینه بناءً انما ایله اتیان اولنمشدر والا انلرك مصلحون اولدقلری عند المخاطب مجهول ومنکردر وطائفهٔ مرقومه‌نك اولو جهله مصلحون اولوب مفسدین اولمدقلرینی ادعالریچون انلری ردا مشهود اولان مؤکدات عدیده ایله حقلرنده ٠ الا انهم هم المفسدون ٠ بیورلدی شویله که ثبوت اوزره دال اولان ٠ جملهٔ اسمیه ٠ ایرادیله خبر اولان مفسدون لفظی دخی حصره دال اولان ٠ حرف تعریف ٠ ایله اتیان اولنوب حصر ایسه تأکید علی التأکید اولمسیله برابر مفاد حصری مؤکد اولان ٠ هم ٠ ضمیر فصلیله توسیط اولندقدنصکره مضمون کلامده خطر ومنزلت اولدیغنده ومصروف العنایه بولندیغنده تنبیهه دال اولان ٠ الا ٠ حرف تنبیهیله تصدیر و ٠ ان ٠ ایله تأکید وتقریر اولنه‌رق بعده کلام تقریع وتوبیخه دال اولان ٠ لا یشعرون ٠ قولیله تعقیب بیورلدی اشته بو تحقیقات متسلسله‌دن معلوم اولدیکه حصرك طرق اربعهٔ مخصوصه‌سی بیننده برکره ٠ مشارکت رباعیه ٠ واردرکه اول بحثده ذکری مرور ایلدیکی اوزره طرق مذکوره‌نك دردنده دخی مخاطبك صواب وخطا ایله مشوب اولان حکم ایله حاکم اولوب مراد متکلم صوابی اثبات وخطابی نفی اولمسندن عباره‌در وبرده ٠ مشارکت ثلثیه ٠ واردرکه قصره دلالتلری من جهة الوضع اولمقده طرق ثلثهٔ اولی یعنی عطف وانما ونفی واستثنا وکندولرنده مثبت ومنفی اوزرینه تنصیص اولمیوب بلکه تصریح اولنان یالکز مثبت اولمسنده طرق ثلثهٔ اخیره یعنی نفی واستثنا وتقدیم وانما مشترکلردر وبرده ٠ مشارکت ثنائیه ٠ واردرکه طرق اخیرین یعنی انما ایله تقدیم لای عاطفه ایله مجامعتده مشارکلردر قال رحمه الله (ومزیة انما علی العطف انه یعقل منها الحکمان معا) وانما کلمه‌سنك عطف اوزره مزیتی انمادن مابعدنده مذکور اولان شی ایچون اثبات وماسواسندن نفی حکملری معا تعقل اولنور لکن عطف بونك خلافنده اولوب اولا اثبات وثانیاً نفی تعقل اولنور ٠ زید قائم لا قاعد ٠ کبی ویاخود بالعکس اولا نفی وبعده اثبات تعقل اولنور ٠ ما زید قائما بل قاعد ٠ کبی وحکمینك معاً تعقلی واحدا بعد واحد تعقلندن ارجحدر زیرا معاً تعقلی ابتدای امرده عدم قصره ذهاب وهمدن موجب سلامتدر قال رحمه الله (واحسن مواقعها التعریض نحو ﴿ انما یتذکر اولوا الالباب ﴾ فانه تعریض بان الکفار من فرط جهلهم کالبهائم فطمع النظر منهم کطمعه منها) ومواقع انمانك احسنی تعریض اولوب نته کیم ﴿ انما یتذکر اولوا الالباب ﴾ قول شریفنده واقع

اولمشدر زيرا اشبو نظم شريفده كفار فرط جهلارندناشى نظير بهايم اولوب انلردن مسلميننك آيات الهيه ده نظر و تأمل طمع و اميد ايتمسى بهايمدن مأمول نظر مشابه ده اولديغنه تعريض واردر وشيخ بو مقامده شوو جهله اتيان تحقيقات ايلمشدر كه انما كلمه سنك موارد استعمالى تتبع و استقراء اولنسه مابعدنده اولان كلام ايله نفس معناسى مراد اولنميوب بلكه مقتضاى معنى اولان برامره تعريض ايچون اولمسى صورتى بولنديغى مواقعك جمله سندن زياده اقوى ونفسه اعلق بولورسون زيرا قطعيا معلومدر كه · انما يتذكر اولوا الالباب · قول شريفندن مراد سامعينه ظاهر معناسى تفهيم اوليوب بلكه مراد كفارى ذم ايله فرط جهالتندن بهايم كبى اولدقلرينى بياندر قال رحمه الله

(ثم القصر كما يقع بين المبتداء و الخبر كما مر يقع بين الفعل و الفاعل و غيرهما) و قصر آنفا بيان اولنديغى اوزره مبتدا ايله خبر بيننده واقع اولديغى مثلاو فعل ايله فاعل بيننده دخى واقع اولور · ما قام الا زيد · كبى و بونلرك غيريسنده دخى واقع اولور مثلا فاعل ايله مفعول بيننده واقع اوله رق · ماضرب زيد الا عمروا · و · ما ضرب عمروا الا زيد · دينلور ومفعولين بيننده واقع اولوب · ما اعطيت زيدا الا درهما · و · ما اعطيت درهما الا زيدا · دينلور بو مثاللرك جمله سى قصر الصفة على الموصوفدر وذى الحال ايله حال بيننده اولوب · ما جاءنى زيد الا راكبا · و · ماجاء راكبا الا زيد · دينلور اول قصر موصوف وثانى قصر صفتدر وفعل ايله مفعول معه دن ماعدا سائر متعلقاتده دخى واقع اولوب ظرف مكانده · ماقام زيد الا فى الدار · وظرف زمانده · مانام زيد الا فى الليل · ومفعول لهده · ما ضربته الا للتأديب · وتميزده · ماطاب الا نفسا · دينلور بو مثاللر دخى قصر صفتدر و صفت ايله موصوف و بدل ايله مبدل منه بيننده واقع اولوب صفتده قصر موصوف اوله رق · ماجاءنى الا فاضل · وبدل كلده · ما جاءنى احد الا اخوك · وبدل بعضده · ماضربت زيدا الا رأسه · و بدل اشتمالده · ماسلب زيد الا ثوبه · دينلور ومفعول معه بوندن استثنا اولنمسى الا دن صكره واقع اوله مديغنه مبنيدر كه · لاتمش الا و زيدا · دينلمز و · ما جاءنى زيد الا مع عمرو · قولى جائز اوله رق · ما جاءنى زيد الا و عمروا · تركيبنك عدم جوازندنناشى بيان فرقده دينلمشدر كه مفعول معهده اولان واو انجق شيئينك فعلده اشتراكنى ملاحظه يه آلت اولوب فعل ايسه مستقل بالمفهومية اولمامسيله بو سببه مبنى قصر صحيح اوله مز زيرا مقصور عليهك معناى مستقل اولمسى واجبدر لكن · مع · اسم اوله رق معناسى مستقل اولمسيله حصرى قابلدر قال رحمه الله

(ففى الاستثناء يؤخر المقصور عليه مع اداة الاستثناء) امدى امثلهٔ مذكوره دن معلوم اولديغى اوزره استثناده مقصور عليه مع ادات الاستثنا مقصوردن تأخير اولنور ومثلا فاعلك مفعول اوزرينه قصرينك معناسى فاعله مسند اولان فعلك مفعول اوزره قصرى ديمكدر يعنى مثلا · ماضرب زيد الا عمروا · قولمزك معناسى زيده مسند اولان فعل ضربك مفعول اولان عمرو اوزرينه قصرى اولوب بوصورتده قصر الصفة على الموصوف اولور باقيلرى دخى بوكا مقيسدر امدى حقيقتده قصر الصفة على الموصوف ويا قصر الموصوف على الصفته راجع اوله رق قصر حقيقى وغير حقيقى اولمق اوزره افراد وقلب وتعيين اعتباراتى جارى اولور قال رحمه الله

(وقل تقديمهما بحالهما نحو ماضرب الا عمروا زيد والا زيد عمروا لاستلزامه قصر الصفة قبل تمامها) ومقصور عليه ايله ادات استثنانك حال ومكان اصليلرنده اوله رق مقصور اوزرينه تقديملرى قلت اوزره جائز وجاريدر وبحالهما اولملرى ادات استثنا مقصور عليه اوزره متقدم اولوب مقصور عليه ادات استثنايى ولى ايتمسندن عباره در مثلا قصر الفاعل على المفعولده · ماضرب الا عمروا زيد · دينلور تقديرى ماضرب زيد الا عمروا اولوب ادات استثنا اولان الا مقصور عليه اولان عمروا اوزرينه مقدم اوله رق فاعل يعنى زيد اوزرينه تقديم اولنمشدر وقصر المفعول على الفاعلده · ماضرب الا زيد عمروا · دينلور تقديرى ماضرب عمروا الا زيددر وشاعرك * لا اشتهى ياقوم الا كارها * باب الامير ولادفاع الحاجب * قوليله * كان لم يمت حى سواك ولم يقم * على احد الا عليك النوايح * بيتى دخى

اشبو

اشبو بحالهما تقديم قبيلندندر تقدير بيت اول · لا اشتهى باب الامير ولادفاع الحاجب الا كارها · در وتقدير بيت ثانى · ولم يقم النوايح على احد الا عليك · اولوب · نوايح · نايحه نك جميدر · نايحه · ميت اوزرينه نوحه يعنى بكا وصيحه ايدن مرأه اولوب نسوان باكيهٔ سائره مرأهٔ مرقومه يه تابعه اولورلر واشبو مع ادات الاستثنا مقصور عليهك بحالهما تقديمى قليل اولمسى صفتك قبل تمامها قصرينى استلزامنه مبنيدر زيرا · ماضرب الا عمروا زيد · مثالنده · عمرو · اوزرينه مقصوره اولان صفت زيده مسند اولان ضرب و · ماضرب الا زيد عمروا · مثالنده زيد اوزره مقصوره اولان صفت عمروه متعلق اولان ضرب اولوب ضرب مطلق دكلدر بناء عليه صفت تمام اولمق اوزره مثال اولده فاعل وثانيده مفعولك تقديمى لازمكلور واما بونك قلت اوزره جوازى آخر كلامده متعلقك ذكريله صفتك حقيقتده تام اولمسنه مبنيدر ومصنفك بحالهما قوليله تقييد ايلمسى بونلرك مكانندن ازالهسيله اولان تقديملرندن احترازدر بوده ادات استثنانك مقصور عليهدن تأخير اولنمسيله اولور نته كيم · ماضرب زيد الا عمروا · دينيلهجك محلده اداتك مفعولدن تأخيريله برابر ادات ومفعولى فاعل اوزرينه تقديم ايدرك · ماضرب عمروا الا زيد دينلور و · ما ضرب عمروا الا زيد · محلنده اداتك فاعلدن تأخيريله برابر فاعل واداتى مفعول اوزرينه تقديم ايدرك · ماضرب زيد الا عمروا دينلور وبونلردن احتراز اولنمسى اخلال معنى وانعكاس مقصوددن ايچون امتناعنه مبنيدر زيرا اولده ماضرب زيد الا عمروا قصر الفاعل على المفعول اولوب ماضرب عمروا الا زيد ايسه قصر المفعول على الفاعل وثانى بالعكس اولوب معنى ومقصودى مخلدر امدى بو بابده ضابطه مقصور عليهك ادات استثنايى وليدر كركسه ايكيسى بردن مقصوردن متأخر اولسون نته كيم استعمالده شايع اولانده بودر وكركسه ينه ايكيسى بردن متقدم اولسون نته كيم قليلا مستعملدر وستير اولميه كه بروجه مشروح مقصور عليه ايله ادات استثنانك بحالهما مقصور اوزرينه قليلا جواز تقديملرينه سكاكى ومصنف رحمهماالله تعالى ذاهب اولمشلردر كه خلاصه سى مقصود فى النسبه مقدم اولوب والانك ماقبلى مستثنانك مابعدنده عامل اولمسيدر وحق اولان بودر واكثر نحات بحالهما اولدقلرى صورتده دخى مقصور عليه ايله ادات استثنانك مقصور اوزرينه تقديمنى منع ايلمشلردر وابن حاجب بو قولى اختيار ايله بعض نسخ شرحده موجود اولديغى وجهله شو طريق ايله استدلال ايلمشدركه تقديم مذكور فاعل ومفعولدن ايكيسنك دخى قصرينى افاده ايدرك مقصودى اخلال ايدر زيرا كلام احدهمانك قصرنده در وقصرينى مفيد اولمسى زيرا بوصورتده · ما ضرب الا عمروا زيد · قولنده تقدير كلام · ماضرب احدا احد الا عمروا زيد · و · ما ضرب الا زيد عمروا · قولنده تقدير · ما ضرب احد احدا الا زيد عمروا · اولوب بو ايسه قصر فاعل ومفعولدن هر ايكيسنى مفيددر لكن بو تقديرده اولوبده قصرينى افاده ايتمسى استثناء مفرغك تعددنى يعنى شيئينك كرك ذكر مستثنى على سبيل البدلية اولسون وكركسه بو طريق ايله اولسون مطلقا بلا عاطف ادات واحده ايله استثناسنى تجويز ايدنلر عندنده در وبعضيلرى بو استثنايى مستثنى منه مذكور اولوب ومستثنى مستثناء منهدن بدل اولمسى صورتنده تجويز ايتمشلردر · ما ضرب احد احدا الا زيد عمروا · كبى ونحاتدن اكثريسى اشبو استثنانك كرك ذكر مستثنى على سبيل البداية اولسون وكركسه بويله اولمسون على الاطلاق منع وعدم جوازنه قائل اولمشلردر و بوكا ادات استثنانك ضعفيله استدلال ايدوب زيرا ادات استثناده اصل اولان · الا · و بو ايسه حرف اولمسيله كندوسيله ايكى شى استثنا اولندمز ديمشلردر بوصورتده مقصور عليه ايله اداتك بحالهما تقديملرى اوچ شى ايله جائز اوله بيلوب اول استثنا متعدد اولمسيدر تاكه خلاف مقصود لازمكلميه وثانى مقصور نيتده مقدم اولمسيدر كه حتى صفتك قبل تمامها قصرى لازمكلميه واوچنجيسى · الا · نك ما قبلى مستثنانك ما بعدنده عامل قلنمسيدر زيرا اكر ماقبلى ما بعد مستثناده عامل اولمسه مابعد مستثنى ايچون عامل آخر تقديرى اقتضا ايدرك بوصورتده كلامين مستقلين اولوب فاعل ومفعولدن هيچ برينك آخرى اوزرينه تقدمى

تحقق ایتمز لکن اکثر نحات ماقبل الانك مابعد مستثناده عملنی منع ایله برقاچ محله حصر ایتمشلردر بو حالده مقصور علیه ایله اداتك بحالهما دخی مقصور اوزرینه تقدیمی جائز اوله مز دیمشلردر وعمل مذکوری تجویز ایلدکلری مواقعدن بریسی مستثنادنصکره واقع اوله جق معمول مستثنی منه اولمسیدر . ماجائنی الا زیدا احد . کبی ثانی معمولك مستثنایه تابع اولمسیدر . ماجائنی الا زید الظریف . کبی یاخود عامل مستثنانك غیری برعامله معمول اولمسیدر . رأیتك اذلم یبق الا الموت ضاحکا . کبی زیرا . ضاحکا . رأیت . ایچون مفعول اولوب مستثنی اولان موتده عامل ایسه . لم یبق . فعلیدر اشته نحاتك بو وجهله ماقبل الانك مابعد مستثنی بهاده منع عملیله قوللرندن اشبو نك خلافنه یعنی وقوع عمله واقف اولدقلری محللرك توجیهنه مجبور اوله رق بناء علی ذلك ﴿ وما نریك اتبعك الا الذین هم اراذلنا بادی الرأی ﴾ نظم جلیلنده اولان . بادی الرأی . ظرفنده ماقبل الاده بولنان . اتبعك . فعلی عمل ایدوب حالبوکه مابعد مستثناده واقع اولمسیله ظرف مذکورك برفعل مضمر ایله منصوب اوله رق . اتبعوك فی بادی الرأی . تقدیرنده اولدیغنه قائل اولمشلردر وکذلك آنف الذکر . لا اشتهی یا قوم الخ . بیتنده اولان . باب الامیر . قولی دخی فعل مضمر له منصوب اولوب لا اشتهی باب الامیر تقدیرنده در دیدیلر و بیت ثانیده اولان . نوائح . دخی فعل مضمر ایله مرفوع اولوب . قامت النوائح علیك . تقدیرنده اولمسنه ذاهب اولدیلر لکن اشبو قول نحات محل بحثدر زیرا بوصورتده فعل اول فاعلسز قالوب ومضمر اعتباری تعسفدن خالی اولماز یعنی مثلا . ضربنی واکرمت زیدا . قولنده دینلدیکی کبی فاعل قبل الذکر مضمر اولمسنی اعتبار ایتمك محضا اختیار تعسفدر شو قدرکه اشبو محذوف ایچون معمول اولمسی صورتی مرفوع تقدیم ومنصوب تأخیر اولنورسه اولوقت صحیح اولور وبو صورتك صحتیدن ایچون . ماضرب الا زید عمروا . قولمزده عمروا فعل مضمر ایله منصوبدر شویله که کأن فعلی منزلهٔ لازمه تنزیل ایله . ماوقع ضرب الا من زید . دینلوب بعده . من ضرب . دیو سؤال اولنه رق جوابنده . عمروا . دینلمش اولمسیله ضرب عمروا تقدیرنده در دیدیلر لکن مصنف اشبو مؤخرك مضمر ایله منصوب اولمسی تأویلی جای نظر و فاعل ومفعولك مجموعنده مقتضی قصر اولدیغی اتیان ایلمشدر چونکه . من ضرب . لفظی مبهم اولمسیله اوزرینه فعل ضرب واقع اولان کسه نك جمیعسندن سؤال اولوب حتی اگر مضروب زید وعمرو وبکر اولوبده من ضربت دیو سؤالنه جوابده زیدا دینلمك جواب تام اوله مز بلکه بکر وعمروی دخی اتیان ایلمك اقتضا ایدر بو جهتله مثال مذکورده زید ایچون عمرودن بشقه مضروب اولمیوب وزیددن غیری برکسه دن ضرب واقع اولمامق لازمکله رك قصرهم فاعل وهم مفعولده اولمش اولور بو ایسه خلاف مراددر واشبو تحقیق و بیان بعضیلر عندنده خفی اولمسیله قول مذکورك فاعل و مفعولدن هر برلرینه قصری اقتضا ایلدیکنی منع ایدوب فعل مضمرده ادات قصر بوقدرکه مفعولده قصر لازمکلسون دیدیلر واقعا مصنفك اعتراض مذکورنه جوابده دینلمك ممکندرکه تأویل مذکورك فاعل و مفعولدن مجموعنك قصری اقتضا ایده جکنی التزام ایله بو کلامك کندوسنده قصرین قصد اولنسان محلك غیریده صحتنی منع ایدرز معلوم اوله که طرق قصردن طریق تقدیمك قصری افاده سی ذکری مرور ایتدیکی اوزره ذوق ایله ادراکه موقوف اولوب وطریق عطف ایله مستثنی منه مذکور اولدیغی تقدیرده طریق نفی واستثنانك افاده لری بین وظاهر وانما کلمه سنك افاده سی لا وانما معناسنه اولدیغنه مبنی ایدوکی غیر مستتر اولدیغی وفقط استثناء مفرغده مستثنا منه غیر مذکور اولمسیله قصری افاده سنده اولان خفا محتاج ایضاح وبیان بولندیغی جهتله مصنف رحمه الله بیوزرلرکه (ووجه الجمیع

فی افادة النفی والاستثناء القصران النفی فی الاستثناء المفرغ یتوجه الی مقدر وهو مستثنی منه عام مناسب للمستثنی فی جنسه وصفته) . استثناء مفرغ . کندوسنده مستثنی منهك ترك وعدم ذکریله الادن اول ذکر اولنان فعل یعنی عامل مستثنی منه متروکدن فارغ قلنه رق مستثنی منه متروکدن بدل بعد الا

مذکور

مذکور اولان مستثنی ایله مشتغل اولان استثنایه اطلاق اولنور وکلام غیر موجبده واقع اولور . ماضرب الا زید . کبی تقدیری ماضرب احد الا زید اولوب مستثنی منه اولان احد کلمه سنك ترکیله ضرب فعلی احد لفظنده عملدن فارغ وبعد الاذکر اولنان مستثنی یعنی زید لفظیله مشتغل اولمشدر یعنی نفی واستثنانك مبتدا ایله خبر وفاعل ومفعول ایله حال وذی الحال وصفت وموصوف امثالی وغیرلری بیننده قصری افاده ایتمسنك وجه وسببی زیرا استثناء مفرغده نفی جنس وصفتده مستثنایه مناسب وعام اولان مستثنی منه مقدره توجه ایدر اما مقدر مستثنی منه اولمسی زیرا الا کلمه سی مابعدنده اولان شیئی اخراج ایچون اولوب اخراج ایسه مخرج منه اقتضا ایدر بوصورتده مقدر مستثنی منه اولدیغنه الا کلمه سی قرینه اولمش اولور واما مستثنی منه مقدرك عام اولمسی مستثنی وغیریسنه متناول اوله رق اخراج واستثنا تحقق ایتمسیچوندر وبرده تخصیص من غیر مخصص لازمکلمامسنه مبنیدر شویله که برخاص تقدیری لازمکلسه آخرندن تجاوزه دال اوله جق قرینه اولمامسیله من غیر مخصص تخصیص لازمکلور صاحب مفتاح دیمشدرکه الا کلمه سی مستثنی منهك عمومنی استلزام ایتدیکیچون بزی علم نحوده کوررسونکه ﴿ ان کانت الا صیحة ﴾ قول کریمنده رفع ایله قرائت ابی جعفر اوزره کانت و ﴿ فاصبحوا لا تری الا مساکنهم ﴾ نظم جلیلنده . مساکنهم . لفظنك رفعیله قرائت حسن اوزره مبنی للمفعول اوله رق . تری . وشاعر ذو الرمه نك * ومابقیت الا الضلوع الجراشع * بیتنده واقع بقیت لفظلرنده ضمیرك تأنیثی ظاهر لفظ مستثنایه نظرادر دیرز زیرا ظاهر نظم فعل مابعد الاده اولان . صیحة . و . مساکنهم . و . الضلوع . لفظلرینه مسند اولمسیدر بونلر ایسه مؤنثدر حالبوکه اصل اولان تذکیردر زیرا مقام جمیع صوره صادق وکلیسنه عام اولان شیء من الاشیاء معناسنی اقتضا ایدر واما جسم ویاخود حیوان ویا انسان امثالنه تخصیصی مقام وخصوص مستثنی حسبیله اولور لکن صاحب مفتاحك اشبو کلامنده تأنیث ضمیر تعبیر ایلمسی جای اشکالدر زیرا مستثنی منهك حذفیله عامل مابعد الایه فارغ قلندیغی کبی فعلده اصلا ضمیر قالمز بناء علیه احسن اولان عبارهٔ کشاف کبی تأنیث ضمیر تعبیری محلنده تأنیث فعل تعبیر اولنمسیدر فقط صاحب مفتاحك کلامی اصل وحقیقته نظرادر دیو جواب ویرلمسی ممکندر زیرا فی الحقیقه فاعل مستثنی منه مقدردر واکر حقیقة بویله اولمسه فعل منفی وقوع فعل کندوسندن مراد اولان فاعله نه کیفیتده اسناد اولنه بیلور وفاعل حقیقتده مقدر عام اولوب وذکر اولنمدیسه البته فعلده او محذوفه عائد برضمیر موجود اولندیغی بی اشتباهدر مثلا . اذا کان غدا فأتنی . قولمزده کان نك اسمی مانحن علیه یعنی مخاطب له متکلم بیننده اولان شیء معهوده عائد اولان ضمیر اولوب . اذا کان مانحن علیه فأتنی غدا . تقدیرنده در وکذلك یا ایله قرائت اولندیغنه کوره ﴿ ولا یحسبن الذین یفرحون بما اتوا ﴾ نظم جلیلنده . یحسبن . فعلنك فاعلی . حاسبه . راجع اولان ضمیردر زیرا فاعلك حذفی ممتنعدر امدی مذهب سکاکی اوزره مثلا ما قام الا هند مثالوده هند لفظی مقدر اولان احده عائد ضمیردن بدل اولور وکلام غیر موجبده مستثنی منه مذکور اولدیغی صورتده امران جائز اولورسه ده مستثنی منه بالکلیه لفظدن اسقاط ولفظده غیر موجود اولان شیئه عائد ضمیر ایله اقتصار اولندیغی وعامل مستثنایه منصرف اولدیغی جهتله بو قسمده نصبی تجویز ایتیوب یالکز ابدالی التزام ایلمشدر واما استثناء مفرغده مقدرك جنسده مستثنایه مناسب اولمسی شو وجهله اولورکه مثلا . ماضرب الا زید . مثالوده ماضرب احد و . ما کسوته الا جبة . مثالوده ما کسوته لباسا و . ماجائنی الا راکبا . ده ماجائنی کائنا علی حال من الاحوال و . ماسرت الا یوم الجمعة . مثالوده ماسرت وقتا من الاوقات و . ماصلیت الا فی المسجد . مثالوده ماصلیت فی مکان من الامکنة تقدیر اولنور سائرلرده بونلره مقیسدر واشبو مناسبت جنسیه نك مستثنی منه مقدرك مستثنایه اطلاقی صحیح اوله جق حیثیتده اولمسیله یعنی مجرد مستثنی اوزرینه صحت صدقیله تفسیر اولنمسی صحیح اولمز زیرا . ما کسوته الا جبة . قولنده مقدر شیئا اولمیوب حالبوکه جبه

اوزرينه شي اطلاقيله . الجبة شيء . دينلمك صحيحدر سائر امثله‌ده بويله‌در بلكه مناسبت مذكوره‌دن مراد مستثنى اوزرينه صدقدن اخص اولان معنى دركه صحت صدق ايله برابر عند ملاحظة المستثنى فهم كندوسنه منساق اولوب مقام رعايتنى مقتضى اولان شيدن عبارەدر ومستثنى منه مقدرك صفتده مستثنايه مناسبتى فاعل ويا مفعول وياحال امثالى اولمقده مناسبيدر الحاصل مستثنى فاعل ايسه مستثنى منه مقدر دخى فاعل ومفعول ايسه مفعول اولمسيدر قال رحمه الله (فاذا اوجب منه شيء بالاجاء النصر) استثناى مفرغده نفيك جنس وصفتنده مستثنايه مناسب اولان مقدر عامه متوجه اولديغى ثابت اولديسه امدى اومقدر عامدن برشى الا ايله ايجاب اولندقده قصر حاصل اولور زيرا اوشيء موجبدن ماعداسنك صفت انتفا اوزره بقاسى ضرورى‌در مثلا . ماجاءنى الا زيد . قولمز ماجاءنى احد تقديرنده اولوب اشبو منفيء عامدن الا زيد استثناسيله يالكز زيده ايجاب اولندقده زيددن ماعداسى انتفاء مجيء طرفنده قالەرق مجيئك زيده قصرنى مفيد اولور وستير اولميه‌كه الا كلمه‌سندنصكره اسم واقع اولمسى اصل اولوب بعضا استثناء مفرغده جمله دخى واقع اولور وبوجمله ياخبرمبتدا اولور . مازيد الايقوم . كبى زيرا هرنقدر حقيقتده خبر مستثنى منه مقدر ايسه‌ده ظاهرده يقوم‌در وياخود جملهء مذكوره صفت اولور . ماجاءنى منهم رجل الايقوم ويقعد . كبى تقديرى . ماجاءنى منهم رجل يتصف بصفة الايقوم ويقعد . درياخود جملهء مذكوره حال اولور . ماجاءنى زيد الايضحك . كبى تقديرى ماجاءنى زيد كائنا على حالة من الاحوال الايضحك‌در وچوق كره الادنصكره حال لفظا وياتقديرا قد وواودن مجرد اولەرق ماضى واقع اولور وبوده ماقبلى ماضىء منفى اولديغى صورتده اولور . ما آتيته الا اتانى . كبى ماآتيته فى حال من الاحوال تقديرنده‌در وحديث شريفده « ما ايس الشيطان من بنى آدم الا اتاهم من قبل النساء » وارد اولمشدر . ايس منه . لغة فى يئس وبابه فهم و . ايسه منه غيره . وبالمد مثل آيسه وكذا ايسه بتشديد الياء تأييسا كذا فى مختار الصحاح وماضىء مثبت ايچون قد كلمه‌سى لازم اولديغى حالده اشبو ماضىء حالك قد وواودن مجرد واقع اولمسى زيرا ما بعد الانك ماقبلنه لزوم تعقيبى قصد اولنوب بو ايسه غالبا معناى شرط وجزا اولمسيله بو جهتدن شرط وجزايه زياده‌سيله شبيه اولديغندن قد وواودن تجردده شرط وجزا معامله‌سيله معامله اولنور زيرا عامل ايله مقارنت قصد اولنميوب بلكه مقصود تعقيب اولمسيله نه ماضى يى حاله تقريب ونه ربط ايده‌جك شيلره محتاج دكلدر وتعقيب مقارنته منافى اولديغى جهتله اشبو كندوسيله مابعد الانك ماقبلنه لزوم تعقيبى قصد اولنان حالك مضمونى مضمون عاملنه مقارن اولميوب وحال واقع اولمسى حصول مقارنت ايچون عزم تأويلنه مبنيدر تقدير حديث . ما آيس الشيطان من بنى آدم من جهة غير النساء الا عازما على اتيانهم من قبلهن . در وبو تقدير ايله ظاهر حديث اوزرينه وارد اولان اشكال مشهور مندفع اولور زيرا مداول ظاهر حديث « لا يأس للشيطان من الاغواء قط اى ابدا الا فى زمان الاتيان من النساء » يعنى شيطان ايچون اغواء بنى آدمدن ابدا يأس اولميوب انجق قبل نسادن كلديكى زمانده يأس موجوددر ديمك اولور مقصود ايسه بومعنى اولميوب بلكه قبل نسادن اتيانى حالده شيطان ايچون قطعا يأس اولمديغى بياندر وبو اشكالك منشائى يأسى زمان اوزرينه قصر ايله قبل نسادن اتيانى زماننك غيريدن نفى اولنمسى اولوب بوصورتده اثبات ونفى ايله مقصود يأس اولمش اولوز واما تقدير اولنديغى وجهله استثنا اعم احوالدن اولوب ونفى يأس جهت نسانك غيريسيله مقيد اولديغى صورتده معنى . ما ايس من جهة غير جهة النساء كائنا على حال من الاحوال الا حال عزمه على الاتيان . ديمك اولوب قبل نسادن اتيان اوزره حال عزمنده جهت نسادن ماعدا هر جهتدن يأسى متحقق اولديغى افاده ايدر واما حال اتيانده يأس تحقق ايدوب ايتمامسى مقامه مفوض اولوب مانحن فيهمزده ظاهر اولان عدم يأسدر زيرا شيطانك بوجهتدن اتيانى ازالهء يأس ايچوندر و . النساء حبائل الشيطان . دينلمشدر وكذلك حال مذكورك عزم ايله تأويلى . خرج الامير معه الصقر صائدا به غدا . قولندن ظاهر

اولوب عازما على الصيد به معناسى مراد اولنور يعنى يوم فردا صيد زمانى حال خروجده مقارن ومتحقق اولمامسيله تحصيل معناى مقارنتله تصحيح حاليت ايچون عزم ايله مأول اولوب مجزوم به اولان امر معزوم عليه يعنى صيد واقع وحاصل كبى قلنمش اولور قال رحمه الله (وفى انما يؤخر المقصور عليه تقول انما ضرب زيد عمروا) وانما كلمه‌سنده مقصور عليه تأخير اولنوب . انما ضرب زيد عمروا . دينلور امدى انمادنصكره واقع اولان كلامدن قيد اخير الادنصكره واقع منزله‌سنده اولەرق مقصور عليه اشبو جزء اخيردر حاصلى . ماضرب زيد الا عمروا . قولمزده مقصور عليه . الا . دنصكره واقع اولان . عمرو . اولديغى كبى . انما ضرب زيد عمروا . قولمزده دخى مقصور عليه كلامدن جزء اخير اولان عمرودر قال رحمه الله (ولا يجوز تقديمه على غيره للالتباس) والتباسدن احترازا مقصور عليهك سائرلرى اوزرينه تقديمى جائز اولمز زيرا نفى واستثناده قليلا جوازى عدم التباسه مبنيدر چونكه نفى واستثناده كرك مقصوردن مقدم اولسون وكركسه مؤخر اولسون مقصور عليه انجق الادنصكره واقع اولان لفظدر لكن انماده الا كلمه‌سى مذكور اولميوب فقط معناسى كلام متضمندر امدى . انما ضرب زيد عمروا . دينيله‌جك يرده . انما ضرب عمروا زيد . دينلسه معنى منعكس اولور لكن . ماضرب زيد الا عمروا . مقامنده . ماضرب الا عمروا زيد . دينلسه معنى منعكس اولمز زيرا كرك مقدم وكرك مؤخر مقصور عليه الادنصكره ذكر اولنان عمرو اولديغى معلومدر لكن بوكلامده نظر واردر زيرا نفس تقديم قصرى مفيد اولديغى وقتده مقصور عليهك تقديمى جائزدر . انما زيدا ضربت . قولمزده اولديغى كبى زيرا بو كلام ضربك زيد اوزرينه قصرى ايچون اولوب تقديم ايله منعكس اولمشدر ابو الطيب * اساميا لم تزده معرفة وانما لذة ذكرناها * بيتده بوقبيلدن اولوب . ما ذكرناها الا للذة . تقديرنده‌در * مفهوم بيت محبوب ايچون متعدد اسملر ذكر ايلدم لكن بو اسملر معرفتى زياده ايتمدى وبز بو اسملرى انجق كسب لذت ايچون ذكر ايلدك ديمكدر الحاصل بو بيتده دخى مقصور عليه اولان لذة تقديم اولنوب معنى تغير ايتمامشدر لكن بو سؤالدن جواب ممكندركه انماده تقديم جائز دكلدر ديمكدن مراد مطلقا انما بولنان كلام قصرده تقديم جائز دكلدر ديمك اولميوب بلكه قصر انمادن مستفاد اولديغى صورتده جائز اولمز ديمكدر امثلهء مذكوره‌ده ايسه قصر انمادن مستفاد اولميوب بلكه تقديمدن مستفاد اولەرق مانحن فيهمزدن خارجدر زيرا قصر . انما . دن مستفاددر دينلسه . ما والا . اعتبارى صحيح اولمق اقتضا ايدوب حالبوكه بيتده . لذة . لفظى مفعول له اولەرق . ما لذة الا ذكرناها . دينلمك صحيح اولەمز الحاصل ذكرى مرور ايلديكى اوزره بركلامده انما ايله تقديم اجتماع ايلدكلرى صورتده قصرى بعضا انما وبعضا تقديم مفيد اولەجغندن مقصور عليهك تقديمى جائز اولمامسى قصرى انما مفيد اولديغى صورتده‌در قال رحمه الله (وغير كالا فى افادة القصرين وامتناع مجامعة لا) و . غير . كلمه‌سى افرادا وياقلبا وتعيينا قصر الصفة على الموصوف وقصر الموصوف على الصفتى افاده‌ده . الا . كبيدر مثلا قصر موصوفده افرادا . مازيد غير شاعر . وقلبا . مازيد غير قائم . وقصر الصفتده بحسب المقام اعتبارين ايله . ما شاعر غير زيد . ديرسين ولاى عاطفه ايله امتناع مجامعتده دخى الا كبيدر مثلا . مازيد غير شاعر لا منجم . و . ماشاعر غير زيد لا عمرو . دينلمز زيرا بوصورتده لا كلمه‌سنك منفيسى كلمات نفيدن غير ايله منفى بولنەرق شرط لامنتفى اولور نته‌كيم تفصيلى نفى واستثنا ايله لانك عدم مجامعتى بحثنده مرور ايلدى مصنف رحمه الله فن معانينك ابواب ثمانيه‌سندن التنجى باب اولان بحث انشايه شروع كلام ايله بيورلركه

(الباب السادس . الانشاء) لفظا اخبار كلام خبريه وكلام خبرينك ساميعه القاسنه اطلاق اولنديغى مثللو انشا دخى بعضا بركلامه اطلاق اولنوركه اوكلامك نسبتيچون مطابق ويا غير مطابق اولديغى خارج اولمز وبعضا متكلمك فعلى اوزرينه يعنى كلام انشائى يى ساميعه القاسنه اطلاق اولنور وبوراده مراد معناى ثانيدر زيرا مصنف انشائى طلب وغير طلبيه وطلبى تمنى واستفهام وغيريلرينه

تقسيم ایدرك بونلرله معانیٔ مصدریه‌لرینی مراد ایدوب یوقسه تمنی واستفهام وغیریلرینی مشتمل اولان کلام معناسنی قصد ایتمامشدر ومعنای مصدری تمنیده علی سبیل المحبة برشیئی طلب واستفهامده برشیئك ذهنده حصولنی طلب ونداده طلب اقبال وامرده طلب فعل ونهیده طلب ترکدر واشبو لفظ تمنی واستفهام وغیریلری فی الاصل مصادر اولدقلری جهتله اشبو معانیٔ مصدریه معنای موضوعلری اولوب بعده بومعانی‌یی افاده ایدن کلامه اطلاق اولنمشدر ومصنفك مرادی اشبو معانیٔ مصدریه اولوب تمنی واستفهام وغیریلرینی مشتمل اولان کلام اولمدیغنه قرینه • واللفظ الموضوع له کذا وکذا • دیمسیدر زیرا ظاهردرکه مثلا • لیت • لفظی معنای تمنی‌یی افاده ایچون موضوع اوله‌رق معنای حقیقیسی تمنی اولوب یوقسه کندوسنده تمنی اولان کلامی افاده‌یه موضوع دکلدر باقیلریده بویله اولوب بوصورتده انشا ایله • الکلام الذی لیس لنسبته خارج تطابقه اولا تطابقه • معناسی مراد اولنمق نوجهله صحیح اوله بیلورکه تمنی وسائره‌یه تقسیمه صالح اوله‌مز وبعضیلر طرفندن اعتراض ایدلش اولدیغی وجهله معنای مصدری‌یه حمل اولنمسی نصل ممکن اوله بیلورکه اول فنده کلام تامك خبر وانشایه قسمتی انشا ایله خبرکبی کلام انشائی مراد اولنمسنی ومعنای مصدری‌یه حملی بحثك احوال لفظدن اولماسنی اقتضا ایدر دیو توهم اولنه‌مز زیرا آخر الامر مقصودینه احوال لفظه منجر اولور امدی انشا ایکی ضرب اولوب بریسی طلبدر استفهام وامر ونهی وتمنی وندا کبی وبریسی غیر طلبدر افعال مقاربه وافعال مدح وذم وبعت واشتریت امثالی صیغ عقود وقسم ولعل ورب وکم خبریه وافعال تعجب کبی وبو مقامده مقصود بالنظر اولان طلبدر زیرا طلبك بحث خبرده ذکر اولنمیان ابحاث کثیره‌یه اختصاصی واردر وهمده انشاآت غیر طلبیه‌دن اکثریسی فی الاصل اخبار اوله‌رق معنای انشایه نقل اولنمشدر بناء علیه صاحب مفتاح اول بحث معانیده اعتبارده سابق اولان خبر ایله طلبدر دیو بیان ایلمشدر قال رحمه الله (ان کان طلبیاً استدعی مطلوبا غیر حاصل وقت الطلب) انشا اکر طلبی اولورسه اعتقاد متکلمده وقت طلبده حاصل اولمیان مطلوبی استدعا ایدر زیرا طلب حاصل ممتنعدر بوکلامدن غرض جمیع انواع طلب وقت طلبده حاصل اولمیان مطلوبی مستدعی اولوب حتی اکر وقت طلبده مطلوب حاصل وموجود اولورسه معنای حقیقیسی اوزره اجرا ممتنع اوله‌رق بحسب القرائن مقامه مناسب اولان معنی تولد ایدر دیمکدر مثلا قائم اولان کسه‌یه • قم • دینلسه مراد دوام قیام اولور الحاصل بومقدمه‌دن غرض انواع طلبدن متولد اولان معانینك بیانه تمهیددر قال رحمه الله (وانواعه کثیرة) وانواع انشا کثیره اولوب مصنفك بیانی اوزره بش نوع اوله‌رق • تمنی • و • استفهام • و • امر • و • نهی • و • ندا • در زیرا انشاء طلبی یا مطلوبنك امر ممکن اولمسنی اقتضا ایدر ویاخود اقتضا ایتمز ثانی تمنیدر واول یعنی امکان مطلوبنی مقتضی اولان اکر انکله مطلوب اولنان شی ذهن طالبده برامرك حصولی اولورسه استفهامدر واکر خارجده برامرك حصولی اولورسه بوده ایکی‌یه منقسم اولوب اکر اوامر خارج فعلك فاعلدن انتفاسی اولورسه نهی واکر فعلك فاعله ثبوتی اولورسه بوده ایکی قسم اولوب اکر طلب حروف ندادن بریله اولورسه ندا والا امردرکه بطریق الاستعلا ویا بطریق التضرع ویا بطریق التساوی اولمقدن اعمدر ومصنف امر ونهیده استعلایی شرط ایتمسیله بو بیان هرنقدر مختار مصنف دکلسه‌ده انشانك انواع خمسه‌ده وجه ضبطی بودر قال رحمه الله (منها • التمنی •) انشاء طلبیدن بریسی تمنیدر • تمنی • علی سبیل المحبة برشیئك حصولنی طلبدر یعنی مبنای طلب وجود مطلوبی قصد اولمیوب بلکه مجرد محبت ومحبتی اظهاردن عبارة‌در انکیچون لفظ تمنی ایله محال دخی طلب اولنور بوصورتده معانیٔ محبوبه اوزرینه دال اولان اوامرك تعریف تمنیده دخولیله سؤال وارد اولمز قال رحمه الله (واللفظ الموضوع له لیت ولا یشترط امکان المتمنی) تمنی‌یه موضوع اولان لفظ • لیت • کلمه‌سیدر وتمنیده متمنانك امکان ذاتیسی شرط اولمیوب ممتنع دخی تمنی اولنور زیرا

چوق کره واقع اولورکه انسان برامر محاله محبت وانی طلب ایدر الحاصل متمنی بعضاً ممکن اولور • لیت زیدا یجیء • کبی وبعضاً محال اولور قال رحمه الله (کما تقول لیت الشباب یعود) نته‌کیم • لیت الشباب یعود یوماً • دینلوب عود شباب تمنی اولنور حالبوکه محالدر زیرا • شباب • قوای نامیه‌نك زمان ازدیادندن عبارة اولوب اعادهٔ زمان ایسه محالدر زیرا زمان ایچون زمان اولمق لازمکلور لکن تمنی اکر ممکن ایچون اولورسه کندوسیچون وقوعنده توقع وطماعیت اولمامق واجبدر والا تمنی ترجی‌یه منقلب اولوب توقعده • لعل • وطمعده • عسی • کلمه‌لری استعمال اولنور و • طمع • برامر محبوبی ارتقابدن عبارة اولمسیله طمعده طلب یوقدر دیو بعضیلرك ذهابی وهمدر طماعیت تخفیف یا ایله مصدردر • یقال طمعا وطماعة وطماعیة فهو طمع وطمع بکسر المیم وضمها • وتوقع ایله طمع بیننده فرق اولك ثانیدن ابلغیدر مصنف رحمه الله تمنی‌یه موضوع اولان لفظی بیاندنصکره مجازا تمنیده مستعمل اولان کلماته اشارتله بیورورلرکه (وقد یتمنی بهل نحو هل لی من شفیع حیث یعلم ان لا شفیع) یعنی بعض کره • هل • لفظیله دخی تمنی اولنور مثلا شفیع اولمدیغی معلوم اولان محلده • هل من شفیع • دینلور زیرا بوصورتده هل کلمه‌سنك معنای حقیقیسی اولان استفهامه حملی ممتنعدر چونکه وجود شفیعك انتفاسنه جزم حاصل اولوب استفهام ایسه ثبوت وانتفایه جهل اقتضا ایدر وبو مقامده هل لفظیله تمنی اولنوب لیت کلمه‌سندن عدوله نکته کمال اعتنای متکلمه مبنی متمنایی مجزوم الانتفا اولمیان ممکن صورتنده ابرازدر قال رحمه الله (وقد باو نحو لو تأتینی فتحدثنی بالنصب) وبعضا • لو • کلمه‌سیله تمنی اولنور فتحدثنی لفظنك نصبیله • لو تأتینی فتحدثنی • قولنده اولدیغی کبی • فان تحدثنی • تقدیرنده اولوب • نصب • لوکلمه‌سی اصلی اوزرینه اولمدیغنه قرینه‌در زیرا لوشرطیه دنصکره واقع اولان مضارع اضمار • ان • ایله نصب اولنمز وعلم نحوده مبین اولدیغی اوزره ان ناصبه انجق اشیاء سته‌نك جوابنده اضمار اولنور بومقامده ایسه بونلردن مناسب اولان انجق تمنیدر واشبو • لو تأتینی فتحدثنی • قولی نصب ایله • لیت اتیاناً منك فتحدثنی • تقدیرنده اولوب بوتقدیرده لو کلمه‌سی معنای تعلیقدن خروجندن ناشی جزایه محتاج اولمز واما رفع صورتنده لو کندی معناسی اوزره باقی اوله‌رق جزا اقتضا ایدر بوصورتده • فتحدثنی • یا • تأتینی • اوزرینه معطوف اولوب بدلیل سکون الیاء مرفوعدر ویاخود استئناف اولوب • فانت تحدثنی • تقدیرنده اولور وعلی التقدیرین جواب لو محذوفدر ولو کلمه‌سنك لیت موقعنده استعمالنی تصحیح ایده‌جك مناسبت وعلاقهٔ مجاز بودرکه لو کلمه‌سیله واقع اولمیان شی واقع فرض اولندیغی مثللو کذلك لیت ایله دخی وقوعنده طماعیت اولمیان شیئك وقوعی طلب اولنور وبعضلر معنای تمنیده مستعمل اولان لو کلمه‌سی کندوسنده معنای تمنی اولان فعلدنصکره ایراد اولنان لودر دیدیلر ﴿ودوا لو تدهن﴾ کبی زیرا مشرکینك فعل واشرا کنه رسول علیه السلامك ادهان وملاینتی کبی امر مستحیلی ودادلری امر مذکوری تمنیدر وبولو حرف مصدریه اولوب • ودوا • واحبوا ادهانك وملاینتك علی فعلهم واشراکهم مفادنده‌در وچوق کره اشبو • لو • ایله فعل تمنیدن استغنا وتقدیریله اکتفا اولنه‌رق مابعدنده اولان فعل نصب اولنور • لوکان لی مال فاحج • کبی • اود لو کان لی مال • تقدیرنده‌در نته‌کیم ﴿لو ان لی کرة فاکون من المحسنین﴾ نظم جلیلی • اود لو ان لی کرة • یعنی رجعة فی الدنیا تقدیرنده‌در قال رحمه الله (قال السکاکی کأن حروف التندیم والتحضیض وهی هلا والا بقلب الهاء همزة ولولا ولوما مأخوذة منهما مرکبتین مع ما ولا المزیدتین) سکاکی رحمه الله بیورمشدرکه ظن اولنورکه حروف تندیم وتحضیض تسمیه اولنان هلا وهانك همزه‌یه قلبیله الا ولولا ولوما کلمه‌لری ما ولای مزیدتین ایله مرکب اولدقلری حالده هل ولو تمنیدن مأخوذلردر ومرکبتین قولنك مداولی اولدیغی اوزره مأخوذ اشبو هلا والا ولولا ولوما کلمات اربعی ومأخوذ منه ما ولا ایله مرکب اولدقلری حالده هل ولو کلمه‌لری اوله‌رق مأخوذ ومأخوذ منه بیننده وهم اولنان اتحاد وجود اولمدیغی معلوم اولور الحاصل اشبو کلمات اربعك اصلی هل ولو اولوب اول وثانی وثالثده لا ورابعده

ماء زائده علاوه اولنمش اولمسی ظنه قریبدر   قال رحمه الله   (لتضمينهما معنى التمنى)   مركبتين
قولیچون علتدر ومعنای · تضمین · برشیئی برشیئك ضمننده قلمقدر مثلا برقاج بابی مشتمل ومتضمن
اوله رق بركتاب تألیفنده · ضمنت الکتاب کذا بابا · دیرسین   یعنی اشبو · هلا · و · لولا · نك
ترکیبندن واستعماله بوترکیبی التزامدن غرض معنای تمنی یی متضمن قلمقدر   قال رحمه الله
(ليتولد منه فى الماضى التنديم نحو هلا اكرمت زيدا وفى المضارع التحضيض نحو هلا تقوم)
· لتضمینهما · ایچون علتدر یعنی · هل · و · لو · کلمه لرینك معنای تمنی یی تضمینلرندن غرض افاده تمنی
دکلدر زیرا هل ولو قبل الترکیب تمنی یی افاده ایدرلر بلکه غرض وضع ثانی ترکیبی ایله تمنی
کندوسنه معنای حقیقی اوله رق اشبو متضمن اولدقلری معنای تمنیدن ماضیده تندیم تولد
ایتمسیدر یعنی غرض متکلم مخاطبی زمان ماضیده عدم فعل اوزره ندامته جلبدر · هلا اکرمت
زیدا · و · لوما اکرمت زیدا · کبی · لیتك اکرمته · یعنی نه اولیدیکه زیده اکرام ایتمش اولیدك
معناسنه اولوب مقصود متکلم مخاطبی ترك اکرام اوزره نادم قلمقدر ومضارعده فعل اوزرینه
تحضیض یعنی مخاطبی اغرا وتحریضدر مثلا · هلا تقوم · و · لوما تقوم · قوللری · لیتك تقوم ·
مفهومنده اولوب مقصود مخاطبی قیام اوزرینه حث وترغیبدر وبومعنی ایله برابر واجب الفعل
اولان شیء مذکوری مخاطبك قبل الطلب ایشلمسی اقتضا ایدرکن ترك ایتمسی اوزرینه نوعا لوم
وتوبیخی اشعاردن خالی اولماز   ایدی مصنفك لتضمينهما · قولی مصدر اولوب مفعول اول
اولان هما ضمیرینه مضاف و · معنى التمنى · قولی مفعول ثانیدر   وکلام مصنفده اولان تضمین ·
لفظی هرنقدر لفظ مفتاحده مصرح دکلسهده کلام صاحب مفتاحك حاصل معناسیدر زیرا
دیمشدرکه · مركبة مع ماولا المزيدتين مطلوبا بالتزام التركيب التنبيه على الزام هل ولو معنى التمنى ·
یعنی هل ولو کلمه لری ما ولاء مزیده دن مرکب اولوب وبووجهله التزام ترکیب ایله مقصود معنای
تمنی یی الزاملری اوزره تنبیهدر بونك حاصلی ایسه بیان مصنف وجهله معنای تضمیندن عباره
اولوب مفهوم الزام ایله مفاد تضمین شیء واحددر وبوبیان بعض نسخ متنده صیغهٔ فعل اوله رق
بولنان · لتضمنهما · لفظی معنای کلام مفتاحه موافق اولمامسیله سدید اولمدیغنی اشعار ایدر
وکذلك مصنفك · لیتولد · قولی دخی محصول کلام مفتاحدر زیرا دیمشدرکه · اذا قيل هلا
اكرمت زيدا فكأن المعنى ليتك اكرمته متولدا منه معنى التنديم · یعنی · هلا اكرمت زيدا · دینلسه
بوندن معنای تندیم متولد اوله رق کأن معنی · لیتك اکرمته · یعنی کاشکه فلانه اکرام ایتمش
اولسه ایدك دیمك اولور الحاصل بیان معنای مثالده متولد تعبیری موجوددر   واشبو کلمتینك
ترکیبی معنای تمنی توسط اولنمقسزین ابتدای امردن معنای تندیم وتحضیضی تضمین ایچون
قلنمامسی مقتضای مناسبت اوزره جریان ایچوندر زیرا · هل · و · لو · کلمه لری بعضا تمنی ایچون
مستعمل اولوب وماضیلی تمنی تندیمه ومستقبلی تمنی سؤال وتحضیضه مناسب اولور   وبوکلامی
سکاکی شکه دال اولان · کأن · لفظیله ذکر ایتمسی عدم قطع وجزمه مبنیدر زیرا کلمات
مذکوره نك هربرلری من غير اعتبار التركيب تندیم وتحضیضه وضع اولنمش بررحرف
اولمسیده محتمل اولوب وانزنجات تصریف حروفدن ابا وامتناع ایلمشلردر   قال رحمه الله
(وقد يتمنى بلعل فيعطى له حكم ليت نحو لعلى احج فازورك بالنصب لبعد المرجو عن الحصول)
وبعضا ترجی یه موضوع اولان · لعل · کلمه سیله دخی تمنی اولنوب بوصورتده · لعل ·
ایچون · لیت · کلمه سنك حکمی اعطا اولنه رق جوابنده ان مفتوحه اضماریله
مضارع نصب اولنور · لعلى احج فازورك · کبی · فان ازورك · تقدیریله منصوبدر وبووجهله
· لعل · ایله تمنی اولنه رق انکیچون حکم لیت اعطا اولنمسی رجا اولنان شیئك بعد حصولندن
ایچون اولور مثلا مثال مذکورده مرجو اولان سفر حج ایله متعاقبا بلا امهال مخاطبی زیارت ایلمسی
اولوب بو ایسه هرنقدر فی نفسه ممکناتدن ایسه ده نادر الوجود اولان ممکنات بعیده دندر وحصولدن

بعدی سببیله محالات ووقوعنده طماعیت اولمیان ممکناته مزید مشابهتی اوله رق بوصورتده معنای
تمنی تولد ایدر زیرا مرور ایتدیکی اوزره تمنی محال وياخود وقوعنده طمع اولمیان ممکنی طلب اولوب
ترجی بونك خلافنده در زیرا ترجی حصولنه وثوق واعتماد اولمیان شیئی ترقب وانتظار اولوب
بوجهتدندرکه لعل الشمس تغرب دینلمز زیرا غروب شمس امر موثوقدر   وارتقابده · طمع ·
و · اشفاق · داخلدر زیرا · طمع · محبوب وطیب اولان شیئه ترقب وانتظار اولوب · لعلك تعطينا ·
دینلور و · اشفاق · ارتقاب مکروهدر · لعلى اموت الساعة · کبی   بووجهله ترجیده اشفاق
داخل اولدیغندن ترجی طلب اولمدیغی ظاهردر زیرا امر مکروه مطلوب ذوی العقول اولمیه جغی
معلومدر   وسنیر اولمیه که اشفاق · من · ایله تعدی ایدرسه خوف معناسنه و · على · ایله
تعدیسنده عطف معناسنه اولور   قال رحمه الله   (ومنها الاستفهام)   وانشاء طلبدن بریسی
استفهامدر بوده ذهن طالبده برصورتك حصولنی طلبدر امدی اکر اوصورت زید ایله قیام کبی
شیئین بیننده وقوع ويالا وقوع نسبتك صورتی اولورسه انك ذهن طالبده حصولی تصدیق وبویله
اولمزسه تصوردر   قال رحمه الله   (والالفاظ الموضوعة له الهمزة وهل وما ومن واى وكم وكيف
واين وانى ومتى وايان)   واستفهامه موضوعه اولان الفاظ همزه وهل واخواتیدر وبونلردن
بعضیلری طلب تصوره وبعضیلری طلب تصدیقه مخصوص اولوب وبعضیلرینك احدهمایه
اختصاصی اولمیه رق ایکیسنه دخی عامدر   وبواعتبار ایله اشبو بعض عام شایان اهتمام اوله رق ذکری
تقدیم اولنمشدر   قال رحمه الله   (فالهمزة لطلب التصديق كقولك اقام زيد وازيد قائم)   ذکر
اولنان ادات استفهامدن · همزه · بعضا طلب تصدیق ایچون اولور تصدیقدن مراد نسبتك وقوع ويا
لاوقوعنی ادراك واذعان اولوب حکم واسناد وبونلر مجراسنه جاری اولان الفاظك معناسیده اشبو
ادراك وقوع ويالاوقوع نسبتدن عبارهدر مثلا · اقام زيد · و · ازيد قائم · قوللرنده سائل قیام
ایله زید بیننده ایجابا ويا سلبا برنسبت اولدیغی عالم اولوب تعیینی طلبدن عبارهدر ایجاب وسلبدن
مراد وقوع ولاوقوعدر   قال رحمه الله   (او التصور كقولك ادبس فى الاناء ام عسل وافى الخابية
دبسك ام فى الزق)   وبعضا · همزه · طلب تصور ایچون اولور تصوردن مراد نسبتك غیرینی
ادراکدر مثلا مسند الیهك تصورنی طلبده · ادبس فى الاناء ام عسل · دیرسین زیرا اناده برشی
اولدیغی معلومك اولوب مطلوب اولان اوشیئك دبس یعنی پکمز ویا عسلدن قنقیسی اولدیغی تعییندر
وطلب تصور مسندده · افى الخابية دبسك ام فى الزق · دیرسین زیرا دبسك خابیه وزقدن یعنی
کوب وطولومدن برنده کینونتیله محکوم علیه اولدیغی معلومك اولوب مطلوب اولان قنقیسنده
اولدیغی تعییندر امدی بونلرك جملهسنده مطلوب وجه اجمالی ایله معلوم اولوب استفهام ایله تفصیلی
طلب اولنور   قال رحمه الله   (ولهذا لم يقبح ازيد قام واعمرا عرفت)   وهمزهنك طلب
تصور ایچون مجیئندن ناشی طلب تصور فاعلده · ازيد قام · دینلمك قبیح اولمیوب · هل زيد قام · قبیح
اولمشدر وکذلك طلب تصور مفعولده · اعمرا عرفت · قولی قبیح اولمیوب · هل عمرا عرفت ·
قبیح عد اولنمشدر زیرا صور مذکورهده تقدیم زید وعمرو نفس فعلك حصول تصدیقنی مستدعی
اولوب هل کلمهسی ایسه یالکز طلب تصدیق ایچون اولمسیله بوصورتده هل حاصل اولان شیئك
حصولنی طلب ایچون اولوب بو ایسه قبیح ومحالدر الحاصل هل طلب تصدیق ایچون اولوب
ومقتضای طلب تصدیق اصل فعلك معلوم اولمامسیدر تقدیم ایسه تخصیص ایچون اوله رق
مقتضاسی اصل فعلك معلوم اولمسیدر بوسببله قول مذکور قبیحدر اما همزه تصور وتعیین
فاعل ومفعول ایچون دخی مستعمل اولمسیله امثلهٔ مذکورهده طلب تصوره حمل اولنور   لکن
بوکلام محل اشکالدر شویله که تقدیم نفس فعلك حصول تصدیقنی مستدعی اولمسی · اعمرا
عرفت · مثللو تقدیم منصوبده ظاهر اولوب زیرا تأخیر حقی اولان شیئی تقدیم تخصیصی مفید اولدیغی
درکار ایسهده لکن · ازيد قام · مثللوده غیر ظاهردر زیرا مرفوع مظهرك تقدیمی نفس فعلك

حصول تصديقنى مقتضى اولديغى غير مسلمدر شويله كه مرفوع مظهرك تقديمى عند السكاكى اصلا تخصيص ايچون كلمز وغايتى على مذهب عبد القاهر تخصيصه محتمل اولوب عند الشيخ تقديم مرفوع مظهر بعضا تخصيص و بعضا تقوى ايچون اولەرق تعيينى مقامه مفوضدر ٠ ازيد قام ٠ طلب تصديق ايچون اولمسى جائز اولوب تقديم زيد اهتمام و امثالنه حمل اولنور و بو وجهله تقديم عند الشيخ اقتضاى مقامه كوره تخصيص و نظائرنه محتمل بولنديغندن ٠ هل زيد قام ٠ قولنك قبحنى هل قد معناسنده اولمسيله تعليل ايدوب طلب تصديقه اختصاص ايله تعليل ايتمشدر نته كيم قريبا ذكر اولنه جكدر قال رحمه الله (والمسؤل عنه بها هو ما يليها كالفعل فى اضربت زيدا) وهمزه ايله كندوسندن سؤال اولنان همزه يى ولى وتعاقب ايدن شيدر مثلا شك نفس فعلده يعنى مخاطبدن صادر اولوب زيد اوزرينه واقع اولان ضربده اولوب ده متكلم اشبو ضربك وجودنى يعنى مخاطبك زيدى ضربى واقع اولوب اولمديغنى استفهام مراد ايلدكده ايراد ايلديكى ٠ اضربت زيدا ٠ قولنده مسؤل عنه فعل ضرب اولەرق همزه نك عقبنده واقع اولمشدر و بو صورتده همزه مخاطبدن صدور فعلك تصديقنى طلب ايچوندر و٠ اضربت زيدا ام اكرمته ٠ دينلسه مسندك ضرب و اكرامدن قنقيسى اولديغنك تصور وتعيينى طلب ايچون اولوب وتصديق احدهمانك ثبوتيله حاصلدر امدى بو مثللرده همزه نك داخل اولديغى فعل طلب تصديق ايله طلب تصور مسندن هر برر اوزرينه محتمل اولوب بونلرى بحسب القرائن تفريق اولنور مثلا ٠ افرغت من الكتاب الذى كنت تكتبه ٠ قولى نفس فعلك وجودندن و ٠ اكتبت هذا الكتاب ام اشتريته ٠ قولى تعيين مسندن سؤال اولوب اول طلب تصديق وثانى طلب تصوردر و بونده قرينه معنويه اولوب و بعضا قرائن لفظيه ايله تعيين اولنەرق مثلا همزه نك عديل فعله داخل اولان ام لفظنه اقترانى طلب تصور وعدم اقترانى طلب تصديقى تعيين ايدر و بو تحقيق ايله كلام مصنف اعتسافدن خالى اولمديغى ظاهردر زيرا مسؤل تصديق اولديغى صورتده جزئيندن هيچ برينى بخصوصه مسؤل عنه اولميوب ٠ والمسؤل عنه هو ما يليها ٠ قولى صادق اولمزمكر كه مسؤل عنه نسبت اولوب نسبت ايسه مدلول فعلك جزئى اولمسيله همزه يى فعلك ولى ايتمسى لازمكلور دينلسه تأويل اولنه قال رحمه الله (والفاعل فى اانت ضربت زيدا) وهمزه ايله مسؤل عنه مثلا ٠ اانت ضربت زيدا ٠ قولنده همزه يى ولى ايدن فاعل كبيدر بو طريق ايله استفهام زيد اوزرينه ضربك وقوعى معلوم اولوب فقط فاعلى كيم اولديغنده شك اولنديغى حينده ايراد اولنور قال رحمه الله (والمفعول فى ازيدا ضربت) دخى ٠ ازيدا ضربت ٠ قولنده اولان مفعول كبى بوده مخاطبدن ضربك وقوعنه قطع و جزم اولنوب فقط مضروب كيم اولديغنده شك اولنديغى حينده اولور سائر متعلقات دخى بونلره مقيس اولوب ٠ ا فى الدار صليت ٠ و ٠ ايوم الجمعة سرت ٠ و ٠ ا تأديبا ضربته ٠ و ٠ اراكبا جئت ٠ دينور مسؤل عنه اولده مكان وثانيده زمان وثالثده مفعول له و رابعده حالدر شيخ رحمه الله دلائل اعجازده ديمشدركه مسؤل عنه همزه يى ولى ايدن شى اولديغنى تأييد ايدركه ٠ اقلت شعرا قط ٠ و ٠ ارايت اليوم انسانا ٠ ديرسين و بونلرده سؤال فعلدن اولديغى جهتله صحيح اولور لكن ٠ اانت قلت شعرا قط ٠ و ٠ اانت رأيت انسانا ٠ دينلمك صحيح اولمز زيرا بو مثللو شيلرك فاعلندن بونلرى ايشليان كيمدر ديو سؤال ايچون برمعنى يوقدر زيرا فاعلدن سؤال انجق مثلا ٠ من قال هذا الشعر ٠ و ٠ من بنى هذه الدار ٠ امثالى كندوسنده برمعين اوزرينه نص وتصريح ممكن اولان فعل مخصوصه اشارت اولنديغى صورتده تصور اولنور و اما على الاجمال شعر سويلمك وعلى الاطلاق انسان رؤيت ايتمكده تعيين فاعل محالدر زيرا برشخصه خاص اولوب آخردن متجاوز اولان افعالدن دكلدركه حتى فاعلندن سؤال اولنسون حاصلى اكر سؤال همزه يى ولى ايدن شيدن اولمسيدى بو مثاللرده دخى مسؤل عنه فعل اولمسنه حمل ايله عدم صحتلرينه حكم اولنمز ايدى قال رحمه الله (وهل لطلب التصديق فحسب نحو هل قام زيد وهل عمرو قاعد)

وهل

وهل كلمه سى يالكز طلب تصديق ايچون اولوب وجملهٔ فعليه و اسميه دن هر برلرينه داخل اولور مثلا قيامك زيد ايچون حصولنى تصديق مطلوب اولديغى حالده ٠ هل زيد قام ٠ وقعودك عمرو ايچون حصولنى تصديق مراد اولندقده ٠ هل عمرو قاعد ٠ دينور وهل فى الاصل قد معناسنه اولديغندن جملهٔ فعليه يه اختصاصى توهم اولنماق ايچون مثالين ايراد ايتمشدر قال رحمه الله (ولهذا امتنع هل زيد قام ام عمرو) وهل لفظنك طلب تصديقه اختصاصى ايچون ٠ هل زيد قام ام عمرو ٠ قولى ممتنع اولمشدر زيرا ام كلمه سندن صكره مفرد وقوعى ام متصله اولديغنه دليل اولوب وام متصله اصل حكمك ثبوتنه علم ايله برابر احد امرينك تعيينى طلب ايچون اولمسيله نفس حكمك حصول تصديقندن صكره طلب تصوره مخصوصدر هل ايسه انجق طلب تصديق ايچون اولوب بو جهتله بينلرنده تدافع اولەرق قول مذكور ممتنع اولور لكن ٠ ام عمرو ٠ ذكر اولنميەرق ٠ هل زيد قام ٠ دينلسه قول اولك خلافنده اولور زيرا بو صورتده كلام قبيح اولوب ممتنع اولمز نته كيم قريبا بيان اولنور اكر سؤال اولنورسه كه تصديق مسبوق بالتصور اولمسيله ٠ ازيد قام ام عمرو ٠ مثللوده اولان ام متصله ده حصول تصديق ايله برابر طلب تصورك كيفيتله صحيح اولور جوابنده ديرزكه حاصل اولان تصديق لا على التعيين احد مذكورينه يعنى زيد وعمرودن برينه نسبت قيامه علمدر ومطلوب اولان على التعيين احدهمانى تصور اولوب و بو تصور تصديق اوزرينه سابق اولان بو وجه ماتصورك غيريدر قال رحمه الله (وقبح هل زيد ضربت لان التقديم يستدعى حصول التصديق بنفس الفعل) وينه هل لفظنك طلب تصديقه اختصاصى ايچون ٠ هل زيدا ضربت ٠ قولى قبيح اولمشدر زيرا تقديم مفعول نفس فعلك حصول تصديقنى مستدعى اولمسيله هل طلب حصول حاصل ايچون اولمش اولور بو ايسه محالدر واما قول مذكورك عدم امتناعى ٠ زيدا ٠ فعل محذوف مفسره مفعول اولەرق ٠ هل ضربت زيدا ضربت ٠ تقديرنده اولمسى احتماله مبنيدر بو صورتده نفس فعلك حصول تصديقنى مستدعى اولەجق تقديم موجود اولمز لكن مفسر ضمير ايله اسمدن مشتغل اولمديغى جهتله قبيح اولور و بعضيلر عدم امتناعنى تقديم مجرد اهتمام ايچون اولوب تخصيص ايچون اولمامسى احتماليله تعليل ايتمشلر ايسه ده بو كلام محل نظردر زيرا بو صورتده تقبيح ايچون تقديمده غالب اولان اختصاصدر ديمكدن بشقه وجه بولنمز بو ايسه مثلا اهتمام قصديله ٠ وجه الحبيب اتمنى ٠ دينلديكى مثللو اختصاصك غيرى برغرضه مبنى اولان كافهٔ تقديمك قبحنى اولنمسنى اقتضا ايدر حالبوكه بو قبحه هيچ بر قائل اولمش يوقدر قال رحمه الله (دون ضربته لجواز تقدير المفسر قبل زيدا) لكن ٠ هل زيدا ضربته ٠ قولى قبيح دكلدر زيرا زيددن مقدم فعل مذكور ايله مفسر بر فعل تقدير اولنەرق ٠ هل ضربت زيدا ضربته ٠ تقديرنده اولمسى جائز و بلكه جهت رجحانى واردر زيرا عاملك معمول اوزرينه تقديمى اصلدر بو صورتده فقدان تقديم ايله نفس فعلك حصول تصديقنى مستدعى اولميوب هل طلب تصديق ايچون اولەرق حسن كلام تحقق ايدر نحاتدن بعض محققين ديمشلردركه هل كلمه سى كندوسنده فعل موجود اولان كلامده هرنقدر فعل مضمر مفسرله منصوب اولسه بيله اسم اوزرينه داخل اولمز بو جهتله من غير اضطرار ٠ هل زيدا ضربته ٠ دينلمك جائز اولميوب بلكه لفظا فعلى ايلاسى لازمدر قال رحمه الله (وجعل السكاكى قبح هل رجل عرف لذلك ويلزمه ان لا يقبح هل زيد عرف) وسكاكى مرحوم ٠ هل رجل عرف ٠ قولنك قبحنى تقديم نفس فعلى تصديقك حصولنى مستدعى اولمسيله تعليل ايلمشدر زيرا هل وهمزه انجق جملهٔ خبريه يه داخل اولدقلرى جهتله قبل دخول هل داخل اولديغى جمله نك صحتى لازم اولوب و ٠ رجل عرف ٠ قولى تقديم وتأخير اعتبار اولنمدقجه صحيح اولمز زيرا اعتبار تقديم وتأخيردن بشقه ابتدائيتى مصحح اولەجق برشى يوقدر بناء على ذلك مثال مذكور امثالنده اعتبار تقديم واجب اولوب اصلى ٠ عرف رجل ٠ اولەرق عرف فعلنده مستكن اولان ضميردن بدلدر دينلور نته كيم

﴿واسروا النجوى الذين ظلموا﴾ قول شريفنده · الذين · اسروا · ده اولان واودن بدلدر وتقديم وتأخير اعتبار اولنديغى كبى كلام نفس فعلك حصول تصديقنى مفيد اولەرق طلب تصديقه مختص اولان هل لفظنك دخولى صحيح اولميوب مثال مذكور قبيح اولور ومثال مذكورك امتناعيله حكم ايتامسى رجل مبتدا اوليوب بلكه فعل محذوفه فاعل اولمق احتمالنه مبنيدر لكن سكاكى يه قول مذكورده اولان قبحى وجه مشروح ايله تعليلندن · هل زيد عرف · قولنك عدم قبحنه قائل اولمق لازمكلور زيرا عندالسكاكى مظهر معرفه يى تقديم تخصيص ايچون دكلدركه حتى نفس فعلى تصديقك حصولنى مستدعى اوله حالبوكه قول مذكور باتفاق النحات قبيحدر واما صاحب مفصلك · هل زيد خرج · مثللرى تقدير فعل اوزره · هل خرج زيد خرج · تقديرندەدر ديمسى وجه قبيح بعيدى تصحيح اولوب يوقسه شايع حسن ديمك دكلدر وبومقامده مصنفك سكاكى اوزرينه ايراد ايلديكى لزوم مذكور محل نظر وغير مسلمدر زيرا قول مذكورك قبحى بشقه بر علته مبنى اولمسى جائز اولوب علت مخصوصەنك انتفاسى مطلقا حكمك انتفاسنى موجب دكلدر غاية مافى الباب سكاكينك ذكر ايلديكى تعليل اوزره · هل زيد عرف · قولنك قبحى لازمكلمز ديمك اولوب يوقسه عدم قبحى لازمكلور ديلەمز

قال رحمه الله (وعلل غيره قبحهما بان هل بمعنى قد فى الاصل وترك الهمزة قبلها لكثرة وقوعها فى الاستفهام) وسكاكيدن غيريلرى · هل رجل عرف · و · هل زيد عرف · قوللرينك قبحنى تعليلده ديمشلردركه · هل · فى الاصل · قد · معناسنه اولوب اصلى اهلدر نته كيم قول شاعرده * اهل عرفت الدار بالغريين * وارد اولمشدر · غريين · فتح غين معجمه وكسر را و تشديد يا ايله ملوك عربدن جذيمة الابرش نام ملك مشهورك نديملرى اولان مالك وعقيلك قبرلريدر بعده استفهامده كثرت وقوعنه مبنى ماقبلنده اولان همزه ترك اولنەرق مقام همزەده هل اقامه واستفهامده همزه يه طفيل وتابع قلنمشدر لفظ قد ايسه لوازم افعالدن اولمسيله معناسنده اولان هل دخى بويلەدر مثالين مذكورينده ايسه هل اسمه داخل اولەرق بوجهتله قبيح عد اولنمشلردر وبوتعليل · هل عمرو قائم · كبى هل كلمەسنك طرفينى اسم اولان جملهٔ اسميه يه دخولى دخى غير صحيح ويا قبيح اولمسنى مقتضى اولوب والا بونكله · هل زيد قام · كبى خبرى فعل اولان جملەنك بيننده اولى تصحيح وآخرى تقبيح ايدەجك فرق نەدر ديو سؤال اولنورسه بيان فرق ايله جوابده ديرزكه هل كلمەسى · هل رجل عرف · امثالى كلامده حيزنده فعلى مشاهده ايلدكده عهود حبابى تذكر ومألوف اولديغى الف وصحبته ميل وعطف ايله معانقه والتقايه عرض تحسر ايدوب بينلرنده اسمك توسط وافتراقنه رضادن ابا وامتناع ايدر الحاصل كلامده فعلى مشاهده ايتديكى كبى بلا مزاحمهٔ اغيار حسن وصال استر لكن فعلى حيزنده كورمديكى كبى بالضرور اختيار ذهول ايله متسلى اولور

قال رحمه الله (وهى تخصص المضارع بالاستقبال فلا يصح هل تضرب زيدا وهو اخوك كما يصح اتضرب زيدا وهو اخوك) و · هل · لفظى · سين · و · سوف · كبى بحكم الوضع مضارعى استقباله تخصيص ايدر وبوندن ايچون همزه ايله · اتضرب زيدا وهو اخوك · ديمك صحيح اولديغى كبى · هل تضرب زيدا وهو اخوك · ديمك صحيح اولمز يعنى فى الحال واقع اولان فعلك اثباتنى انكار ايچون · هل · لفظنك استعمالى صحيح اولەمز وانكاردن مراد انكار تكذيبى اولەرق واقع دكل ديمك اوليوب بلكه مراد انكار توبيخيدركه وقوعى لايق اولمز ديمكدر بوصورتده معنى زيد قرنداشك اولديغى حالده ضرب ايتمكلكك لايق دكلدر ديمك اولور نته كيم بومعناده همزه استعمالى صحيح اولور وبوده بروجه مشروح · هل · لفظى مضارعى حال واستقبال معنيلرندن استقباله تخصيص ايلمسندن نشئت ايدوب بوسببدن ايچون هل لفظنك فعل واقعى انكار ايچون استعمالى صحيح اولەمز امدى بوبيان ايله معلوم اولوركه مصنفك مثال مذكورى · وهو اخوك · قوليله تقييدى قول مذكور ايله مراد فى الحال واقع اولان ضربى انكار اولوب مستقبلده وقوع ضربدن استفهام اولمديغنه قرينه اولمسيچوندر سكاكى دخى مراد بومعنى اولديغنى تصريح ايدوب · ولايصح هل

تضرب زيدا فى ان يكون الضرب واقعا فى الحال · ديمشدر وبنه بيان مذكوردن معلوم اولوركه هل كلمەسنك امتناع استعمالى فى الحال واقع اولان فعلك وقوعى لايق ومناسب اولمامق معناسنجه انكار اثباتيچون اولديغنه قرينەنك دلالتى حيننده جارى اولور واشبو قرينەده ذكر اولنان · هل تضرب زيدا وهو اخوك · مثالنده اولديغى كبى مقاليه اولمقدن و ﴿اتقولون على الله مالاتفعلون﴾ قول شريفنده و · اتضرب اباك · و · اتشتم السلطان · قوللرنده وقوعى كبى حاليه اولمقدن اعمدر زيرا هل كلمەسنك بوموقعده وقوعى صحيح دكلدر وبوتحقيق ايله بعضيلرك · هل تضرب زيدا وهو اخوك · قول مذكورك امتناعى انجق فعل مستقبلك حال ايله تقييد اولنەميه جغى جهتندن اولمسيله قوللرينك فسادى ظاهر اولمشدر زيرا بوقوللرى عدم مقارنتدن ايچون اولوب حالبوكه واجب اولان حالك وقوع فعله مقارنتى اولەرق بونك قول مذكورده انتفاسى ايسه ممنوعدر حاصلى حالك فاعله وجوب مقارنتى حين وقوع فعلده اولوب حين تكلمده دكلدر مثلا · سيجئ زيد راكبا · و · ساضرب زيدا وهو بين يدى الامير · قوللرينك صحتى بوكلامه شاهد اولوب * ساغسل عنى العار بالسيف جالبا * على قضاءالله ماكان جالبا * شعريله ﴿سيدخلون جهنم داخرين﴾ نظم جليلندن دخى ظاهردر ❊ معناى بيت تحقيقا بن غلبهٔ اعدا ايله اخذثارمافات وياخود اصابت طعن دشمنله افناى حيات ايتمك صورتيندن بريله ظهور ايدەجك حكم قضايه راضى اولديغم حالده قريبا اعمال سيف ايله نفسمه عارض اولان عار وعيبى دفع وازاله ايدرم ديمكدر اشته امثله وشواهد مذكورەدن هيچ برنده حالك زمان تكلمه مقارنتى اولمديغى حالده جملەسنك صحتى مستغنى بياندر حاصلى قائل مذكورك بوكلامى قيد عامل اولان حال ايله زمان مخصوص اولان حال بيننى عدم فرقدن نشئت ايلمشدر وبوقولدن اعجب اولەرق بعضلر نحاتك جملهٔ حاليەنك صدرى قريبا بحث حالده ذكر اولنەجغى وجهله منافات صوريه يه نظرا علامت استقبالدن تجريد اولنمسنك وجوبيله قائل اولدقلرينى ايشتمسيله بوندن حال ايله مقيد اولان فعلك حرف استقبالدن تجريدنى فهم ايدرك بوجهتله · هل تضرب · قولنك حال ايله عدم صحت تقييدنه استشهاد ايتمشلردر وكلاملرى اوزره دليل اولەرق ذكر اولنان قول نحاتى ايراد ايلمشلردر قول نحات ايسه قائل مذكورك خطاسى اوزره منادى اولوب وبراحدن فعل مستقبلك حال ايله امتناع تقييدى نقل اولنمامشدر حاصلى مدلول قول نحات جملهٔ حاليەنك علامت استقبالدن وجوب تجريدى اولوب فعل مقيد بالحالك تجريدى دكلدر وبومثللو مباحث سزاوار اشتغال واعتبار دكل ايسەده قاصرينك من غير تأمل موقع قدم افكارى اولەرق مذهب اتخاذندن خوف واحتراز ايلمسى شارح مرحومه باعث محبوريت اولمشدر

قال رحمه الله (ولاختصاص التصديق بها وتخصيصها المضارع بالاستقبال كان لها مزيد اختصاص بما كونه زمانيا اظهر كالفعل) ماسبقدن معلوم اولديكه هل كلمەسنك ايكى خاصەسى اولوب بريسى طلب تصديق اوزرينه مقصور اولەرق طلب تصوره تجاوز ايتامسى وايكنجيسى فعل مضارعى معناى استقباله تخصيص ايلمسيدر اشته بوايكى خاصەدنناشى كلمهٔ مذكوره ايچون فعل كبى زمانى اولديغى اظهر اولان شيئه مزيد اختصاص يعنى ارتباط واردر · بها · لفظنده · با · مقصوره داخل اولەرق · لانعبد غيرك · معناسنه · نخصك بالعبادة · قوللرى اسلوبندەدر و · بالاستقبال · قولنده مقصور عليهه داخل اولوب بوايكى عبارەده تخصصك استعماللرينى جمع ايلمشدر · بما كونه · قولنده ماموصوله وكونه مبتدا و · اظهر · خبر و · زمانيا · خبر كان اولەرق تقدير كلام · لها مزيد اختصاص بالشئ الذى زمانيته اظهر · ديمكدر وفعلك زمانيتى اظهر اولديغى زيرا زمان مفهوم فعلدن جزءدر لكن اسم بونك خلافندە اولوب هرنقدر · زيد ضارب لان · كبى بعضا زمانه دلالت ايدرسەده فعل كبى احد ازمنه يه اقترانى جهتيله اوليوب بلكه بودلالت اسمه زمان عارض اولمسندن نشئت ايدر اما هل كلمەسنك مضارعى استقباله مخصص اولمسنك فعله مزيد اختصاص وارتباطنى اقتضا ايلمسى ظاهردر زيرا مضارع انجق فعل

اولمسيله هل اسمه داخل اولديغي حينده خاصهٔ وضعيه سندن مهجور اولور واما تصديقه اختصاصنك فعله مزيد اختصاصنى مقتضى اولمسى زيرا تصديق ثبوت ويا انتفا ايله حكمدن عبارهدر نفى واثبات ايسه مدلولات افعال اولان صفاته توجه ايدر واشبو صفات ايله مراد امور قائمه بالغير اولوب مدلولات افعالدن اولمسى زيرا بطريق القيام فاعله نسبت مفهوم فعلدن جزاولمسيله مدلولات افعال فاعل ايله قائمه اولان احداثدر ونفى ايله اثباتك صفاته توجهى صفات اولديغى يعنى غير ايله قيامى حيثيتندندر وبونلريعنى نفى ايله اثبات مدلولات اسما اولان ذواته يعنى بنفسها قائمه اولوب غير ايله قائمه اولميان اموره توجه ايتزلر زيرا ذوات ما مضاده وحال واستقبالده ذواتدر يعنى ذات فرض ايلديكمز شى دائما ذاتيله موصوفهدر شارح مرحومك صفات كبى اشبو ذواتى دخى حيثيتله قيد ايلمسى زيرا مفهوم واحد بعضا برصفته نسبتله ذات وبرذاته نسبتله صفت اولور مثلا حركه صفت سرعته نسبتله ذات وذى حركه اولان ذاته نسبتله صفتدر قال رحمه الله (ولهذا كان فهل انتم شاكرون ادل على طلب الشكر من فهل تشكرون وفهل انتم تشكرون لان ابراز ما سيتجدد فى معرض الثابت ادل على كمال العناية بحصوله) وهل ايچون فعله مزيد اختصاص اولديغى جهتله جملهٔ اسميه يه ادخال ايله . فهل انتم شاكرون . ديملك جملهٔ فعليه يه ادخال ايله . فهل تشكرون . و . فهل انتم تشكرون . ديملكدن زياده طلب حصول شكر اوزره ادلدر حالبوكه هل انتم تشكرونده . انتم . فعل محذوفك فاعلى اولوب . فهل تشكرون انتم تشكرون . تقديرنده اولهرق تكرار ايله مؤكددر وجملهٔ اسميه يه دخولنك طلب مذكوره ادل اولمسى زيرا مستقبلده تجدد ايدهجك شيئى زمان ايله مقيد اولميان امر ثابت معرضنده ابراز ايتمك اوشيئك حصولنه كمال اهتمام واعتنانك حصولى اوزره دلالتده اصلى اوزره ابقادن ابلغدر وبو مثاليندن . فهل تشكرون . تركيبنده هل كندوسنده اصل اولديغى وجهله حقيقة فعل اوزرينه داخل اولديغى مثللو . فهل انتم تشكرون . تركيبنده دخى تقديرا فعل اوزرينه داخلدر زيرا انتم لفظى تشكرون فعل ظاهريله مفسر اولان فعل محذوفك فاعلى اولهرق . فهل تشكرون انتم تشكرون . تقديرندهدر قال رحمه الله (ومن افانتم شاكرون وان كان للثبوت لان هل ادعى للفعل من الهمزة فتركه معها ادل على ذلك) وكذلك فهل انتم شاكرون افانتم شاكرون قولندندخى طلب شكر اوزره ادلدر هرنقدر افانتم شاكرون قولى جملهٔ اسميه اولديغى اعتباريله ثبوت ايچون ايسهده زيرا هل همزهدن زياده فعلى داعى وطالب اولمسيله فعلك هل ايله تركى يعنى هل كلمه سنك فعلك غيريله وجودى مستقبلده تجدد ايدهجك شيئك حصولنه كمال عنايه اوزره دلالتده همزه ايله تركندن ابلغدر قال رحمه الله (ولهذا لا يحسن هل زيد منطلق الا من البليغ) وهل لفظى فعلى همزهدن ادعى بولنديغى جهتله جملهٔ اسميهٔ صرفه ايراديله . هل زيد منطلق . قولى حليهٔ حسن ونباهتدن منطلق اولوب فقط زبان اهل بلاغتدن صادر اولور ايسه اكتساى حليهٔ استحسان ايدر زيرا بليغ اولان ذات بو كلام ايله ماسيوجدى معرض وجودده ابراز ايدرك ثبات اوزره دلالتى قصد ايدر بو دقيقهيى فرق وتمييزدن بى بهره اولان شخص غير بليغ ايسه قول مذكور ايله . هل ينطلق . قولى بينننى فارق اولهميهجغندن غير بليغ ايچون لازم اولان اصلى اوزره فعله ادخال ايتمكدر قال رحمه الله (وهى قسمان بسيطة وهى التى يطلب بها وجود الشئ كقولنا هل الحركة موجودة ومركبة وهى التى يطلب بها وجود شئ لشئ كقولنا هل الحركة موجودة دائمة) وهل ايكى قسم اولوب برى بسيطهدر هل بسيطه كندوسيله برشيئك وجود ويالا وجودى طلب اولنانلردر . هل الحركة موجودة اولا موجودة . كبى زيرا بو سؤالدن مطلوب مطلقا وجود ويالا وجود حركهدن عبارهدر وقسم ديكرى مركبهدر هل مركبه كندوسيله برشيئك شئ آخر ايچون وجود ويالا وجودى طلب اولنانلردر . هل الحركة موجودة دائمة اولا دائمة . كبى زيرا بو سؤالدن مطلب حركه ايچون دوام ويالا دوامك وجوديدر وبو قسمده وجوددن بشقه ايكى شى اخذ اولنمشدركه

دوام ايله حركهدر واوليده يالكز حركه اخذ اولنمشدر بناء عليه اولى به نسبتله مركبه اولمشدر امدى وجود هل بسيطهده محمول ومركبهده رابطهدر قال رحمه الله (والباقية لطلب التصور فقط قيل فيطلب بما شرح الاسم كقولنا ما العنقاء او ماهية المسمى كقولنا ما الحركة) والفاظ استفهامدن باقيسى يالكز طلب تصور ايچوندر يعنى يالكز طلب تصور ايچون اولمقده اشتراكلرى اولوب فقط بونلردن هر برلريله تصورى مطلوب اولان شئ آخر اولمسنده يعنى طلب تصورده متحد ومطلوبده مختلفلردر انكچون ديلمشدركه ما لفظيله اسمك شرحى يعنى معناى وضعيسى طلب اولنور مثلا . ما العنقاء . ديرز وبونكله اسم عنقانك شرح اولنمسنى ومفهومنك وقتيكه معنى ايچون وضع اولنديغنك بيان ايدلمسنى طلب ايدرز وبو سؤاله جوابده كرك بولغتدن وكرك لغت سائرهدن طير مذكوره دال اولان دها زياده مشهور برلفظ ايله جواب ويريلور وياخود لفظ مذكور ايله ماهيت مسمى طلب اولنور ماهيتدن مراد مسمانك حقيقتى اولان ماهيت موجوده اولوب ماهو سؤالنه جواب اولان ماهيت دكلدر زيرا بو معناجه ماهيت شرح اسم اولان شيئه شاملدر شارح مرحوم اشبو ماهيتى حقيقتله تفسير ايدوب وحقيقتى . التى هو بها هو . قوليله توصيف ايدرك حقيقتله مراد نفس الامرده ثابت اولان ماهيت اولوب ماهيت متحققه فى الخارج اولمديغنه اشارت ايلمشدر تنه كيم تلويحده بونى تصريح ايله فى نفس الامر ثابته اولان ماهياتك تعريفنى تعريفات حقيقيه اولديغى بيان ايتمشدر . هو . ضميرلرى مسمايه و . بها . ضميرى حقيقته عائددر وماهيت مسمايى طلب . ما الحركة . قولمز كبيدر شويله كه بو سؤالدن مراد لفظ حركهنك حقيقت مسماسى يعنى حركه انكله حركه اولان امر نه شيدر ديمك اولهرق جنس ويا فصلدن ذاتياتنك ايراديله جواب ويريلوب مثلا . هى الخروج من القوة الى الفعل على سبيل التدريج . وحركهٔ ايندن سؤالده . هى النقلة من مكان الى آخر . دينلور وحق جواب ذاتيات ايله ايراد حدودى اولوب چوق كرهده توسعا واضطرارا مقام حدودده اقامهٔ رسوم اولنديغى شرح اشارات وحكمة الاشراقده بيان ايدلمشدر قال رحمه الله (ويقع هل البسيطة فى الترتيب بينهما) وترتيبده هل بسيطه شرح اسم ايچون اولان يعنى كندوسيله اسمك معناسى مراد اولنان لفظ . ما . ايله طلب ماهيت ايچون اولان ما بيننده واقع اولور يعنى مقتضاى ترتيب طبيعى اولا شرح اسم طلب اولنهرق بعده مفهوم اسمك فى نفسه وجودى وبعده ماهيت وحقيقتى سؤال اولنميدر مثلا . ما العنقاء . يعنى لفظ عنقانك معناسى ندر . وهل هى موجودة . وعنقا موجوديدر . وما حقيقتها . وعنقانك ماهيت وحقيقتى ندر دينلور زيرا مفهوم لفظ معلومى اولميان كمسهنك اومفهومك وجودنى طلب ايتمسى مستحيل اولهرق قبل طلب الوجود اجمالا مفهوم اسمى معرفت لازمدر ومفهوم اسم معلومى اولدقدنصكره مفهوم مذكورك وجودنى عارف اولميان كمسهنك مفهوم مذكورك حقيقت وماهيتنى طالب اولمسى مستحيلدر زيرا معدوم ايچون ماهيت وحقيقت يوقدر زيرا ماهيت . مابه يكون الشئ هو هو . ايله مفسر اولوب ومعدوم ايچون هويت يوقدر . مابه . ده اولان جار ومجرور . يكون . فعلنه متعلقدر . هو هو . مرفوعلرى شيئه راجع اولوب اول مبتدا ثانى خبردر وجمله شيدن خبردر معنى . مابه يكون الشئ الشئ . ديمك اولور ومعلومدركه برشيكه شى انكله شى اولور هرنقدر اعتبارا مغاير ايسهده اوشيئك بالذات عينى ديمكدر واجمالا مفهوم لفظ ايله تفصيلا حددن فهم اولنان ماهيت بيننده كى فرق فرق قايل دكلدر زيرا برشيئك اسميله خطاب اولنان هر برشخص وضع لغته عالم اولدقدنصكره انى برصورتله فهم ايدوب اسمك دلالت ايلديكى شى اوزره واقف اولور واما حد اوزرينه انجق صناعت منطقده مرتاض وكثير الممارسه اولانلر واقف اولهبيلور امدى نه زمانكه موجودات ايچون مفهومات وحقايق اولديسه انكچون بحسب الحقيقه وبحسب الاسم حدود دخى اولوب لكن معدومات ايچون انجق مفهومات اولوب حقايق اولمامسيله يالكز بحسب الاسم حدودى اولهرق بحسب الحقيقه تحديد وتعريفى

ممتنعدر زیرا بحسب الذات تحدید وتعریف انجق ذاتك موجود اولدیغنه معرفتدنصکره اولور
حتی اثناء علمده وجودی اوزرینه اقامهٔ برهان اولنسان یعنی اثبات وجودنه تصدی قلنان اشیانك
اول تعالیمده وضع ایدیلان حدود وتعریفاتی بونلرك شرح اسملری حسیله حدود اولوب
ووجودلرینك اثباتیله اوزرلرینه اقامهٔ برهان اولندقدنصکره بعینها حدود مذکوره بحسب الذات
والحقیقه حدود اولور بووجهله شیخ شفاده ذکر ایلمشدر بوتحقیقدن معلوم اولورکه جواب
واحد برشخصه نسبتله بحسب الاسم ودیکر شخصه نسبتله بحسب الذات حد اولمسی وشخص
واحده قیاس ایله دخی بروقته نسبتله حد اسمی ودیکر وقتده حد ذاتی اوله بیلمسی جائز وجاریدر
مثلا شکل مثلث متساوی الاضلاعی تعریفده «شکل یحیطبه ثلثة خطوط متساویة» یعنی برشکلدرکه
انی خطوط ثلثهٔ متساویه احاطه ایدر دینلسه بوتعریف مبادی «تعلیم هندسهده حد اسمی و بعدالعلم
حد ذاتی اولور قال رحمه الله (وبمن العارض المشخص لذی العلم کقولنا من فی الدار) یعنی
ادات استفهامدن «من» ایله ذی علم ایچون اولان عارض مشخص طلب اولنور یعنی ذی علمه
عارض اولوب تشخص وتعینی مفید اولان امر سؤال ایدیلور مثلا دارده اولی العلمدن بعنی
ذوی العقولدن برکسه اولوب فقط کیم اولدیغی معلوم مخاطب اولمیهرق «من فی الدار» دیو سؤال
ایلسه زید مثلا وداردہ اولان کسهنك تشخصنی افاده ومخاطبه تفهیم ایدهجك شی ایله جواب
ویریلور زیرا علم بعینه ماوضع لهك احضارنی افاده ایدر وسؤال مذکوره «رجل فاضل من قبیلة
کذا» یعنی دارده اولان فلان قبیلهدن بر رجل فاضلدر ویاخود «ابن فلان» و «اخو فلان» مثلاو
شیلرله ده جواب ویرلمك صحیح اولمسی هرنقدر اوصاف مذکوره مفهوملرینه نظرا کلی ایسهده
خارجده اوصاف مذکورهنك شخص واحدده انحصاری حسبیله مخاطبك بوندن تشخصی فهم
ایلمسی جهتیندندر قال رحمه الله (وقال السکاکی یسئل بما عن الجنس تقول ماعندك ای
ای اجناس الاشیاء عندك وجوابه کتاب ونحوه) سکاکی رحمه الله دیمشدرکه ما کلمهسیله جنسدن
یعنی ماهیت کلیهدن سؤال اولنور اوماهیتده افرادی متفقه ویا مختلفه اولمقدن اجمال وتفصیلدن
اعمدر بوصورتده «ماهو» قولنه جواب اولمقلغه صالح اولان اقسامك جملهسنه شاملدر مثلا مازید
وعمرو سؤالنه انسان ایله وما الانسان والفرس سؤالنه حیوان ایله وما الانسان سؤالنه حیوان
ناطق ایله جواب ویریلور الحاصل ما ایله مرور ایدن صاحب قبل عندنده کرك کلی وکرك جزئی
مطلقا شرح اسم طلب اولنور وعند السکاکی رحمه الله شرح اسم وشرح ماهیت موجودهدن
هرایکیسنی طلبه صالح اولوب لکن امر کلی یه خاصدر مثلا جنسدن سؤالده ماعندك دینلوب
اجناس اشیادن عند مخاطبده قنقیسی اولدیغی طلب اولنهرق کتاب وامثالیله جواب ویریلور واشبو
ما ایله جنسدن سؤالده ذکری مسبوق اولدیغی اوزره ماهیت وحقیقتدن سؤال دخی
داخل اولور مثلا «ماالکلمة» دینلوب کلمهنك قنغی اجناس الفاظدن اولدیغی سؤال اولنهرق
جوابنده «لفظ مفرد موضوع» دینلور و «ماالاسم» دینلوب اسمك قنغی اجناس کلمهدن اولدیغی
سؤال اولنهرق جوابنده «الکلمة الدالة علی معنی فی نفسه غیرمقترن باحد الازمنة الثلثة» دینلور
مصنف رحمه اللهك «ماعندك» قولنی تقدیرده «ای ای اجناس» لفظنی ایراد ایتمسنك ظاهرینه نظرا «ما» ایله
«ای» کلمهلرینك اتحاد مطلبلری وهم اولنمسون زیرا ای طلب ممیز وما طلب ماهیت ایچون اولهرق
بینلرنده فرق واردر لکن برشیئك ماهیتنی طلب اوماهیتك ماعداسندن تمیز وتعیننك طلبنی مستلزمدر
زیرا ماهیت خصوصیتی مشتملدر بوجهتدنناشی ای کلمهسنك مطلبی مطلب ما مقامنده اقامه ایدلمشدر
وبوسببدن ایچون جوابلری متحد اولهرق مثلا ایکیسنده دخی کتاب دینلور شویله که اجمالا
بیان جنسی اوزره اشتمالی حیثیتندن ما یه جواب اولوب واجناس سائرهدن تمیز ایدهجك خصوصیت
اوزره اشتمالی حیثیتندن ای کلمهسنه جواب اولور بووجهله شارح مرحوم شرح مفتاحده بیان
ایلمشدر قال رحمه الله (اوعن الوصف تقول مازید وجوابه الکریم ونحوه) ویاخود ما

(۲)

لطول ممارستی وتکرر مبارزتی» بلکه طول ملکهٔ وممارست وتکرر ستیز ومبارزتدنناشی
حروبده اقدام قارح وراسخ اولدی اشته کلام امام بوندن عباره اولوب شارح مرحومك
اشبو کلام امامدن مأخوذ اولان جوابنك مرضی اولمسنی ایضاحده محشی عبد الحکیم رحمه الله
جواب اولده «لم اصب» نفیی قیدده یعنی «جذع الاقدام» قیدنه وبوجوابده مدخولی اولان
فعل اصابته صرف اولنوب وظاهر اولانده بویله اولمق ایدوکنی اتیان ایلمشدر فی نفس الامر بیت
مذکورده اختراع قلب شعرك حلیهٔ لطافتنی سلب اولوب وجواب اول اوزره حاصل اولهجق
محصل کلام موافق طبع سلیم اولمیهرق نظر صحیح ایله دقت اولندیغی حالده مراد شاعر اعدا
هرجانبندن عرض مهاجه ورماح تیز ایله مقاومه کوستروب اکناف سرج واطراف لجامی دماء
سیاله سیله متلطخ اولمسیله برابر کندوسی نیل مراد ایله ساحهٔ سلامته عودت وانلر فقدان مآربله
دوچار خسار وخیبت اولدقلرینی وبوجهتله اقتحام حروبدن کندوسنه برکونه فتور وکسل عارض
اولمدیغی بیاندن عباره در معنی الشعر فی بطن الشاعر والله اعلم بالسرائر قال رحمه الله اه

صحیح وعلاوه صحیفه ۱۸۲ سطر ۱٦ اصلی مسند الیه اقوم رکن کلام اولمسیله کأن

مسند الیه کلامده رکن اقوم واعظم ومسند الیهه احتیاج مسنده احتیاجدن زیاده واقدم اولمسیله
مسند الیه لفظا ذکر اولنمدیغی حینده کأن

علاوه صحیفه ۱۸۲ سطر ۲۲ اصلی فلیس تقدیرندهدر

فلیس فانی لا امسی لانی غریب والغریب عازم تقدیرندهدر

تصحیح وعلاوه صحیفه ۱٦٦ سطر ۱٤ اصلی محتملدر الی قال رحمه الله (وقولهم اه

محتملدر وبونك احتمال ایله ذکری زیرا قول اولده اولدیغی کبی بوصورتده دخی ضمیرك متعقل
معهوده عائد اولمسنه اکثر نحات قائل اولملرینه مبنی اولهرق بوتقدیرده ینه مانحن فیهمزدن اولور
اکر سؤال اولنورسه که ذکر اولندیغی وجهله اکر ضمیر مخصوصه عائد اولمق لازمکلسه تثنیهده
«نعما رجلین الزیدان» وجمعده «نعموا رجالا الزیدون» دینلمك واجب اولوردی وبوبابك
وضعندن مقصود اولان ابهام فوت اولوب ونکره ایله تفسیری صحیح اولمز وبوتفسیرده برمعنی
بولنمزدی جوابنده دیرزکه اشبو «نعم» بابی خواص عدیده ایله انفراد ایدرك بوبابده جاری اولان
احوال سائرهده غیر جاری اولمسیله ضمیرنك کرك مفرد وکرك مثنی وجمع ایچون اولسون من غیر
ابراز مستتر اولمقلغی التزام جملهٔ خواصندن اولسون بوده اصاغهٔ مضارع وامر کبی عدم
تصرفده اسم جامده مشابهتندر ایچون اولوب حتی بعضیلری «نعم» لفظنك اسم اولمسنه ذاهب
اولمشلردر واما تفسیر بعد الابهام ازغیر نادر مخصوصك لفظده التزام تأخیرندن حاصل اولوب
وبواعتبار ایله نکره ایله تمیزی صحیح اولمشدر وبرده تمیز «نعم الرجل رجلا» قولی کبی تأکید
ایچون اولمسی یعنی هرنقدر تمیز رفع ابهامه موضوع ایسهده مجازا تأکیده حمل ایدلمسی جائزدر
نته کیم ﴿ ذرعها سبعون ذراعا ﴾ نظم جلیلنده «ذرعها» «ذراعها» معناسنه اولوب «ذراعا»
تأکیده حمل اولنمشدر ویاخود مرور ایتدیکی وجهله مخصوصك فاعله التباسنی دفع ایچوندر
قال رحمه الله (وقولهم الی آخره

ایله وصفدن سؤال اولنور مثلا · مازید · دیوب زیدك وصفندن سؤال ایدرسین و بوسؤاله جواب · الکریم · و · الفاضل · وامثالی بروصف ایله اولور حدیث شریفده « سبروا فقد سبق المفردون » وارد اولوب · و ما المفردون · دینلدکده « الذاکرون الله والذاکرات » صفتلریله جواب اعطا بیورلمشدر زیرا معنای · وما المفردون · ما وصفهم الذی یعرف به انهم مفردوندر تقدیر حدیث · فقد سبق المفردون لانفسهم بطاعة الله · و یاخود · عما سوی الله · در مفردون روایتین اوزره افراد وتفریده محتمل اولوب کثرت طاعات واشتغال ذکر الله ایله نفسلرینی غیریلرندن فرد ممتاز و یاخود ترك ماسوا ایله اختیار تبتل الی الله ایتمش اولان بروءکرام دیمك اولور

قال رحمه الله (و بمن عن الجنس من ذوی العلم تقول من جبرئیل وفیه نظر) و · من · کلمه‌سیله ذوی العلمدن اولان جنسدن سؤال اولنور مثلا من جبرئیل قولی اجناس ثلثهٔ ذوی العقولدن بشرمیدر و یاخود ملکمیدر و یا جنیمیدر دیمك اولور لکن سکاکینك بو کلامی محل نظردر زیرا من جبرئیل قولنك جنسدن سؤال اولدیغی وجوابنده یالکز ملك دینلمك صحیح ایدوکی غیر مسلم و بلکه جوابی · انه ملك یأتی بالوحی الی الرسل · اولوب بوجواب ایسه سامعه تشخص وتعینی افاده ایدر شی اولمسیله بوصورتده عارض مشخصدن سؤال اولدیغی وارستهٔ قید رقدر واماسکاکینك نظم جلیلده فرعوندن حکایة وارد اولان ﴿ فمن ربکما یاموسی ﴾ قول شریفی · ابشر هو ام ملك ام جنی · مفهومنه حمل ایلمسنده اولان فساد حضرت موسی علیه السلامك سؤال مذکوره جوابده بیوردقلری ﴿ ربنا الذی اعطی کل شیء خلقه ثم هدی ﴾ قول شریفلرندن ظاهر اولور زیرا جواب مذکور تعین وتشخصی مفید اولمسیله وصفدن سؤال اولدیغی معلومدر معنای نظم · قال فمن ربکما یاموسی · فرعون طرفندن جناب رب عزتدن سؤال ضمننده حضرت موسی وهارون علیهما السلامه خطابدر · قال · حضرت موسی علیه السلامده سؤال فرعونه جوابا بیوردیلرکه · ربنا الذی اعطی کل شیء خلقه ثم هدی · یعنی ربمز اول ذات کریمدرکه هر بر نوعه کمال ممکنه مطابق اوله‌رق سورت وشکلنی و یاخود مخلوقنه هر بر محتاج اولدقلری وانتفاع ایده‌جکلری شیئی اعطا ایدوب بعده اعطا بیوردیغی شی ایله نوجهله انتفاع و نصورتله بقا وکمالنه توصل اولنه‌جغنی تعریف بیوردی دیمکدر معنای اول اوزره · کل شیء · اعطانك مفعول اولی و · خلقه · مفعول ثانیسی ومعنای ثانی اوزره بالعکس اولوب مفعول ثانی مقصود بالبیان اولمسیله تقدیم اولنمش اولور

قال رحمه الله (وبای عما یمیز احد المتشارکین فی امر یعمهما نحو ای الفریقین خیر مقاما ای انحن ام اصحاب محمد علیه السلام) و · ای · کلمه‌سیله هر ایکیسنه عام وشامل اولان امرده متشارکینك برینی تمییز ایده‌جك شیدن سؤال اولنور یعنی ایکی و یا اکثرشی بر امرده مشترك اولوب ومشترك اولدقلری امر او ایکی شیئه عام وشامل اولمسیله بونلردن برینی دیکرندن تمییز ایده‌جك شی ندر دیو سؤال اولندقده ای کلمه‌سیله سؤال اولنور مثلا · ای الفریقین خیر مقاما · قولنده کفارك سؤالی فریقینده مشترك اولان کندولریله نبی علیه السلامك اصحابی اولان اهل ایماندن احدهما بی تمییز ایچون فریقیندن قنغیسی من جهة المقام خیرلو اولدیغندندر ومشترك فیه اولان امر اعمدن مراد ای کلمه سنك فریقیت کبی مضاف اولدیغی شیئك مضمونیدر وبونی مفتاحده مثلا · عندی ثیاب · دیو قائل اولان کسه‌یه · ای الثیاب هی · دینلوب بوقول ایله قائل مذکوردن ثوبیتده ثیابه مشارك اولان شیدن آنی عندکده تمییز ایده‌جك بر وصف طلب ایدرسین دیو بیانی ایضاح ایلر ودینلمشدرکه ای کلمه‌سی مشار الیه یعنی کندوسندن اسم اشارتله تعبیر ممکن اولان شیئه مضاف اولورسه · ایهم یفعل کذا · و · ای هؤلاء یفعل کذا · کبی بوصورتده جوابی اشارت حسیه‌یی متضمن اولان هذا امثالی براسم ویازید کبی اسم علم اولور واگر کلی‌یه مضاف اولورسه ای حیوان عندك کبی جوابی فرس و یا حمار کبی کلیء تمییز اولوب غیریسی اولمز وحاصل کلام ای کلمه‌سی تمییزی طالبدر

قال رحمه الله (و بکم عن العدد نحو * سل بنی

(۱)

علاوه صحیفه ۱۸۲ سطر ۱ اصلی متضمن دکلدر (و قسم ثانی اه

متضمن دکلدر و برقائل ایچون بو بیتك اعتبار لطیفی متضمن اولمدیغنك منعیله دینلمك ممکندرکه بونده قلبك سمن ناقه‌ده متضمن اولدیغی مبالغه بلاقاب · کما طینت الفدن بالسیاع · دینلسی صورتنده غیر موجوددر زیرا صورت قلب سیاعك عظم وکثرتده کأن اصل منزله‌سنه بالغ اوله‌رق بونده اولان سیاعه نسبتله فدن سارفدنه نسبتله سیاع منزله‌سنده اولدیغی ایهام ایدر و قسم ثانی اه

علاوه صحیفه ۱۸۲ سطر ۱۲ اصلی متضمندر قال رحمه الله

متضمندر بوندن جوابده دینلمشدرکه اشبو بیت باب قلبدن دکلدر زیرا · جزع البصیرة · قولی · انصرفت · لفظنده اولان ضمیردن حال اولیوب بلکه · لم اصب · ضمیرندن حال اوله‌رق معناسی · لم الف · یعنی لم اوجد دیمکدرکه · اصبت الشیء ای الفیته ووجدته · قوللرندندر یعنی حدیث الرأی وعتیق الاقتحام اولمق صفتیله بولنمیوب بلکه بوصفتك خلافنده اوله‌رق · جذع الاقدام و قارح البصیرة · یعنی اقدامم جدید وجری ورأیم مجرب و راسخ اوله‌رق بولندم دیمکدر و · لم اصب · لفظی ذکر اولندیغی کبی · لم اجرح · معناسنه دکلدر زیرا ما قبل بیتده اولان * لا یرکنن احد الی الاجحام * متخوفا یوم الوغی لحمام * ولقد ارانی للرماح دریئة * من عن یمینی مرة وامامی * حتی خضبت بما تحدر من دمی * اکناف سرجی اوعنان لجامی * ثم انصرفت اه * قولی جرح اولنوب کندوسندن دملر تحدر و سیلان ایلدیکنه دلالت ایدر · رکون · میل و · اجحام · حاء مهمله اوزره تقدیم جیم ایله و بالعکس تأخر عن الحرب و · وغی · حرب و · حمام کسر ایله موت معنالرینه اولوب · ارانی · رؤیتدن صیغهٔ متکلم و · دریئه · علی وزن صحیفه حلقهٔ تعلیم طعندر وفحوای کلام مجروح اولدیغی حالده معرکه‌دن برحیات اوله‌رق عودتنه دلالت ایچوندرکه مراد اقدام علت حمام اولمدیغنی اعلام ایله فکر عواقبی ترك ومعاطب ومهالکدن خوف ایله تحرزی رفض اوزرینه حث وتحریضدر · کذا فی الایضاح · لکن بو کلام محل بحث اولوب زیرا · وقد اصبت · قولی جرحت معناسنه اوله‌رق · لم اصب · لفظنك · لم اجرح · معناسنه اولدیغنه قرینه اولمقلغه صالح و · لم الف · معناسنه حملی نظم کلامك قطع وبتریله برابر قرینه‌دن خلوی و اضحدر وکلامك شاعر ایچون جرح اثباتنه دلالتی بونك افاده ایلدیکی عدم جرحه منافی دکلدر زیرا · جزع البصیرة · قولی · لم اصب · لفظندن حال قلندیغی صورتده معنی · لم اجرح فی هذه الحال بل جرحت جزع الاقدام قارح البصیرة · دیمك اولورو · لم اصب · لفظنك · لم الف · معناسنه حمل اولنمقلغنه مناسب اولان جزع البصیرة · قولنك حال اولمیوب مفعول ثانی قلنمسیدر زیرا بو معناجه مفعولینه متعدی اولوب ومعنای مقصودی تأدیه‌ده حالدن احسن اولور وبوبابده جواب مرضی امام مرزوقینك اشارت ایلدیکی جواب اولوب بوده شوندن عبارەدرکه · جزع البصیرة · قولی · انصرفت · ضمیرندن حال اولوب وجذوع بصیرتله مرادی اولا بولندیغی ومتصف اولدیغی بصیرت اوزره اولوب کندوسنه اقتحام حروبده ندامت وحربه اقدامدن قعود و بطائت عارض اولمدیغنی افاده‌دن وقروح اقدام حرب ایچون حصول طول ممارسه‌دن عبارەدر زیرا امام مرزوقی ایضاح معنای بیتده دیمشدرکه · ثم انصرفت · حربدن عودت ایلدم · وقد نلت ما اردت من الاعداء · ودشمندن استدیکم شیئه نائل اولدم · ولم ینالوا ما ارادوا منی · و انلر بندن قصد و اراده ایلدکلری شیئه نائل و فائز اولمدیلر · وانا علی بصیرتی الاولی · والحال بن اولا بولندیغم رأی و بصیرت اوزره‌یم · ولم یبدلی ندم فی الاقتحام · وحربه اقتحام واقدامده بنم ایچون ندم و پشیمانی ظاهر اولمدی · ولا غلب فی اختیاری التطرق والانحراف · وبنم حرب ایچون اولان میل و اختیارمه تطرق و انحراف غلبه ایتمدی · بل صار اقدامی فی الحروب قارحا

اسرائیل کم آتیناهم من آیة بینة *) وادات استفهامدن کم ایله عدددن سؤال اولنور نظم
مذکورده اولدیغی کبی مفهوم شریفی . کم آیة آتیناهم اعشرین ام ثلثین ام غیر ذلك . در
وبو سؤالدن غرض حقیقة رسول علیه الصلوة والسلامك بنی اسرائیلدن کیت معجزاتدن استفهام ایتمسی
اولمیوب بلکه غرض تقریع وتعییر ومخاطبونی اقرار اوزره حمل اوله رق استفهام تقریردر
و . من آیة . کم ایچون ممیز اوله رق . من . زیاده ایدلمشدر کم خبریه ده ذکری مرور ایتدیکی
اوزره نحویون کم ایله ممیزی بیننده بر فعل متعدی فاصله اولدیغی حینده مفعول له التباسدن احترازا
ممیزده من زیاده ایدلمسنك وجوبنه قائل اولمشلردر ونحاتدن بعض محققین یعنی نجم الدین رضی کم
استفهامیه نك ممیزی من ایله مجرور اوله رق وقوعنه نظم ونثرده مطلع اوله مدیغی وکتب نحودن
برکتاب جوازنه دال اولمدیغی ذکر ایتمش ایسه ده ﴿سل بنی اسرائیل کم آتیناهم من آیة بینة﴾ نظم شریفی
کم استفهامیه نك ممیزی بعضا من ایله مجرور اولدیغنه آیت بینه و بو بابده اولان شواهد لاتحصا بی انکار
ایتمسندن ناشی ماصدق توبیخ . کم آتیناهم بآیة بینة . در قال رحمه الله (وبکیف عن الحال وباین
عن المکان وبمتی عن الزمان وبایان عن المستقبل قیل ویستعمل فی مواضع التفخیم مثل * یسئل
ایان یوم القیمة * وانی یستعمل تارة بمعنی کیف نحو * فأتوا حرثکم انی شئتم * واخری بمعنی من این
نحو * انی لك هذا *) وادات استفهامدن . کیف . ایله حالدن یعنی برشیئك بولندیغی کیفیت
وصفتدن سؤال اولنور بوده کرکسه موقع خبرده واقع اولسون . کیف زید . کبی وکرکسه
موقع حالده اولسون . کیف جئت . کبی . ماشیا ام راکبا . دیمکدر و . کیف ما کان . ظرف اولوب
. فی ای حال وعلی ای صفة . معناسنه در و . این . کلمه سیله مکاندن سؤال اولنور مثلا . این زید .
و . این وقع الحرب . دینلوب . فی الصحراء . ویاخود . فی الدار . ویاخود . فی السوق . امثالیله جواب
ویریلور و . متی . کلمه سیله کرك ماضی وکرك مستقبل مطلقا زماندن سؤال اولنور مثلا . متی
قرأت القرآن . دینلوب جوابنده . امس . و . متی تقرأ القرآن . سؤالنه جوابده . بعد العصر . دینلور و . ایان .
کلمه سیله زمان مستقبلدن سؤال اولنور وائمهٔ بغداددن علی بن عیسی الربعی مواضع تفخیم وتعظیمده
استعمالنه قائل اولمشدر ﴿یسئل ایان یوم القیمة﴾ نظم جلیلی کبی کفاردن حکایه اولوب استهزا
واستبعاد اوله رق . متی یکون یوم القیمة . مفهوم منده در ﴿ایان یوم الدین﴾ نظم شریفی دخی
بو وجهله اولوب یوم دیندن مراد یوم جزادر مواضع تفخیمك غیریده عدم استعمالنه مبنی . ایان
وقت الاکل . و . ایان وقت الشرب . دینماز لکن لفظ . متی . بونك خلافنده اوله رق جمیع
مواضعده استعمال اولنور و . انی . کلمه سی بعضا کیف معناسنده استعمال اولنوب بو صورتده ما بعدی
فعل اولمسی واجب اولور ﴿فأتوا حرثکم انی شئتم﴾ قول شریفی کبی . علی ای حال ومن ای شق
اردتم بعد ان یکون المأتی موضع الحرث مفهومنده اولوب . مأتی . فتح تا ایله صیغهٔ مکان اوزره موضع
حرثدر نظم مذکورده طائفهٔ یهودی رد اولوب زیرا یهود اکر بر کمسه زوجه سیله جهت ورادن
قبلنه مجامعت ایدرسه ولدی احول اولور دیو زعم ایدرك ظهر مرأه جهت سمایه اولدیغی حالده
اتیانی تحریم ایدرلر یعنی محل دخول موضع حرث وجماع اولان قبل اولدقدنصکره مزرعهٔ تخم ولادت
اولان نسایه قربان قنقی حال اوزره وقنقی جهتدن اولورسه اولسون دیمکدر و بعضا . انی .
من این معناسنه اولور نته کیم ﴿انی لك هذا﴾ قول شریفی . یامریم من این لك هذا الرزق الاتی
کل یوم . مفادنده در ومصنفك . وانی یستعمل الخ . قولی . انی . کلمه سی اشبو معنیین بیننده مشترك ویاخود
احدهماده حقیقت واخرده مجاز اولمقلغه احتمالنی مشعردر وکذلك قول مذکور بعض نحاة
. انی . من این معناسنه اولمیوب بلکه این معناسنه اوله رق لکن استعمالده من کلمه سیله ایراد اولنور
بوده یاظاهر اولور شاعرك * من این عشرون لنا من انی * قولی کبی . من انی . من این لفظی مؤکد
اولوب . من . ظاهردر ویاخود مقدر اولور مثلا . انی لك هذا . قولی . من انی لك . تقدیرنده
اولوب . من این لك . معناسنه در دیو قائل اوله رق بین النحات واقع اولان اشبو اختلافدن ناشی

مذهبنه انطباق ایچون اولوب . قد یستعمل بمعنی من این سواء کان ذلك من جهة اضمار
من اوبدونه . یعنی بو استعمال کرکسه من کلمه سنك اضماری جهتندن اولسون وکرکسه بدون الاضمار
اولسون دیمك اولور و . این . ایله . من این . بیننده فرق اول کندوسنده برشی حاصل اولان وثانی
کندوسندن برشی کلان مکانك طلبی اوله رق حاصلی . این زید . لفظی زیدك قنقی محلده اولدیغی
. ومن این زید . زیدك مجیئی قنقی محلدن ایدوکی سؤالدر واشبو کلمات استفهامه دائر مسرود اولان
کلامدن ظاهر اولور که کلمات مذکوره دن بعضیلری طلب تصدیقه مختصدر هل کبی و بعضیلری
طلب تصوره مختصدر سائر اسماء استفهامیه کبی و بعضیسی طلب تصدیق وتصور بیننده مشترکدر
همزه کبی زیرا همزه استفهامده عراقت واصالتی اولدیغی جهتله طلب تصدیق وتصوردن
هر برلری ایچون اتیان اولنور وهمزه نك اشبو اصالتندن ایچون معنای استفهامی متضمن اولمسی
کندوسنده اصل اولان ام کلمه سندنصکره سائر کلمات استفهامك وقوعی جائز اولوب فقط وقوع
همزه جائز دکلدر مثلا ﴿ام هل تستوی الظلمات والنور﴾ نظم جلیلنده ام کلمه سندنصکره هل
و ﴿ام من هذا الذی هو جند لکم﴾ قول شریفنده من و ﴿اماذا کنتم تعملون﴾ آیتنده ما وشاعرك
* ام کیف ینفع مایعطی العلوق به * رئمان انف اذا ما ضن باللبن * قولنده کیف واقع اولمشدر
. علوق . بر ناقه در که ولدنك غیری یه عطف ومیل ایله امزرمك استیوب نه توقلیه رق امزرمه یه
. رئمان . میل وعطف معناسنه اولوب . یقال رامت الناقة ولدها رئمانا . ای احبته . ضنت . بخل
معناسنه در . رئمان . رفع ایله . ما . دن بدل اولوب جر ایله ضمیر مجروردن بدل ونصب ایله یعطی ایچون مفعول
ویاخود محل ضمیردن بدل اولمسی مرویدر معنای بیت بلکه ناقهٔ علوقك دیکر ناقه نك کوچکنه اعطا
وسماحت ایلدیکی رئمان انف یعنی شم محبت مادامکه امزرمکدن استنکاف ایله ابدضنت وممانعت
کوستردیکی صورتده نه کیفیتده نفع ویرر دیمکدر بو بیت برشیئ جمیلی وعد ایدوب بعده عدول ایله
انجاز وعد ایتمیان کمسه حقنده انشاد اولنور مدی بو مقامده یعنی ما قبل استفهامده واقع اولان
ام کلمه سی من غیر اعتبار الاستفهام بر کلامدن کلام آخره انتقال ایچون اولان بل معناسنه در بو صورتده
ام مذکوره نه متصله ونه منقطعه اولور ﴿ام انا خیر من هذا الذی هو مهین﴾ نظم جلیلنده
اولان ام کلمه سی کبی زیرا معنای شریفی . بل انا خیر من هذا الذی هو حقیر . دیمکدر و بو تحقیق
ایله یعنی بو مقامده ام من غیر اعتبار الاستفهام بل معناسنه اولمسیله ناصر الدین ترمذینك ﴿اکذبتم
بآیاتی ولم تحیطوا بها علما ام ماذا کنتم تعملون﴾ قول شریفنده اکرام متصله در دینلسه ام متصله ده
احد متساوییناام وآخری همزه ولی ایتمك شرط اولوب بو آیتده ایسه همزه نك ولی ایتدیکی کذبتم اولدیغی
حالده مساویسی عدم تکذیب اوله رق همزه نك ولی ایتدیکی بونك غیری اولمسیله شرط مذکور
موجود دکلدر واکر بل وهمزه معناسنه اوله رق منقطعه یه حمل اولنسه مابعدنده مای استفهامیه نك
وقوعنده وجه یوقدر زیرا استفهامدن استفهام اوله مز دیدیکی سؤال منحل اولور یعنی نظم
مذکورده اولان ام اعتبار استفهامدن عاری اولمسیله نه متصله ونه منقطعه اولوب بلکه مجرد بر کلامدن
کلام آخره انتقال ایچون اولان بل معناسنه در بو صورتده اشبو سؤالدن جوابده بعضیلرینك
ام متصله اوله رق معنی . اکذبتم ام لم تکذبوا واذا لم تکذبوا فای شیء کنتم تعملون . اولوب
بو صورتده همزه احد متساویین اولان کذبتم اوزرینه وام مساویء آخر اولان مقدر لم تکذبوا یه
داخل اولمش اولور دیو اعتسافنه حاجت یوقدر زیرا بو صورتده بدون عاطف حذف معطوف
ومن غیر دلیل حذف شرط وحذف فاء جزائیه واردر قال رحمه الله (ثم ان هذه الکلمات کثیرا
ما یستعمل فی غیر الاستفهام) بعد ذا معلوم اوله که اشبو ذکر اولنان کلمات استفهامیه چوق
کره بمعونة القرائن استفهامك غیری مناسب مقام اولان معانیده دخی استعمال اولنور شارح
رحمه الله بیورورلر که بو مجازك تحقیق کیفیتی وانواع مجازك قنقی نوعندن اولدیغی راحدك اطرافنده
دوران ایتدیکی مباحثدندر یعنی اسلافدن هیچ بریسی بوکا دائر برشی بیان ایتمامشلردر عبد الحکیم

سیالکوتی رحمه الله دیمشدر که مصنفك ظاهر کلامی وشارحك اشبو بیانی کلمات مذکوره نك شو
معانیده استعماللری جملهٔ مجاز اولمسنی اقتضا ایدر ایسه ده تحقیق اولان معانیٔ مذکوره یی اراده بعضاً
بطریق المجاز و بعضاً بطریق الکنایه و بعضاً مستتبعات کلام اولمق طریقیله اولور بونك
تفصیلنی قاضی حاشیه سنده . کیف تکفرون . نظم جلیلنك تفسیرنده اتیان ایلدیکنی محشیٔ مشار الیه بیان
ایلمشدر . مستتبعات . من غیر تعلق قصد المتکلم ضمن مدلولات مطابقیه ده فهم اولنان معانیٔ تضمنیه
والتزامیه در قال رحمه الله (كالاستبطاء نحو كم دعوتك) یعنی کلمات مذکوره نك مستعمل
اولدیغی معانی مثلا استبطاء کبیدر . استبطاء . دعوته اجابتده بطیٔ وکران جان عد ایلمکدر
مثلا برکسه دفعات ایله اولنان دعوته اجابت ایتمامسیله . کم دعوتك . دیرسین زیرا بوندن مراد قاچ
دفعه دعوت اولندیغی استفهام اولمیوب بلکه مراد مخاطبك مرات ایله دعوت اولندیغی حالده
بطؤ اجابتندن شکایت وحث وترغیب اجابتدر ونظم جلیلده ﴿ام حسبتم ان تدخلوا الجنة حتى
يقول الرسول والذين آمنوا معه متى نصر الله﴾ قول شریفی دخی بو قبیلدندر بعد مجیٔ الایات انبیاء
عظام علیهم السلام اوزرینه امم سالفه نك اختلافنی بیاندنصکره مخالفلریله ثبات اوزره تشجیع
ایچون نبی علیه السلام ایله مؤمنینه خطابدر . ام منقطعه اولوب بل وهمزهٔ انکار ایله مقدردر مفهوم
نظم جلیل . ام حسبتم ان تدخلوا الجنة . یعنی سزلر جنته دخول ایتمکلککزی ظن وقیاس ایدرمیسکز
یعنی ایتمزسکز وظن ایتمکز لایق دکلدر ﴿ولما یأتکم مثل الذین خلوا من قبلکم﴾ والحال سزدن
اول کلان امم سالفه نك شدتده مثل اولان حاللرینك مثلی سزه واصل اولمدی . مستهم البأساء
والضراء . على الاستئناف انلرك حالنی بیاندر یعنی انلری بأسا وضرا مس ایتدی بأسادن مراد فقر
شدید وضرادن مراد مرض ووجعدر . وزلزلوا . دخی انلره اصابت ایدن شدائد سببیله ازعاج شدید
ایله ازعاج اولندیلر یعنی انواع بلا وشدائددن ادراك قلق واضطراب ایله حیرت وهیمانده قالدیلر
. حتى یقول الرسول والذین امنوا معه متى نصر الله . تناهیٔ شدت واستطالهٔ مدتدنناشی حبال
صبرلری منقطع اولوب حتا که جناب رسالتپناه ایله معیت جلیله لرنده بولنمق شرف عالیسنی احراز ایدن
اهل ایمان تأخر نصره مبنی استبطاء . متى نصر الله . یعنی بزه نصر الهی نوقت واصل و بو شدائد
نه زمان زائل اولور دیدیلر زیرا زمان شدت هرنقدر قصیر اولسه عین مبتلاده طویل اولهرق
لامحالة استبطاء نصر ایدر ﴿الان نصر الله قریب﴾ بطریق الاستئناف قول تقدیریله جناب باری
عز اسمه طرفندن جواب اولوب طرف باریدن قرب زمان نصرتله تبشیر اولندیلر الحاصل بو نظم
جلیلده دخی . متى . استبطا ایچوندر وسقطك * الام وفیم تنقلنا رکاب * وتأمل ان یکون لنااوان *
بیتنده دخی . الام . و . فیم . استبطا ایچوندر اصلی . الی ما . و . فیما . اولوب مالفظی دخول حرف
جردنناشی وجوباً الف حذف اولنوب الفه دلالت ایتمك اوزره فتحه ابقا اولنمشدر * الی متى وفیما
ذا تسیر بنا هذه المطایا * مفهومنده اولوب شاعر مرقوم استطالهٔ مدت سفرله نقل مطایایی
استبطا ایلمشدر . تأمل . ترجو معناسنه اولوب اواندن مراد وقت انقطاع سفردر قال رحمه الله
(والتعجب نحو * مالی لا اری الهدهد * والتنبیه على الضلال نحو * فاین تذهبون * والوعید
کقولك لمن یسیٔ الادب الم اؤدب فلانا اذا علم ذلك) وکلمات مذکوره نك استفهامك غیری اولهرق
استعمال اولندیغی معانیدن بری دخی معنای تعجبدر مثلا حضرت سلیمان علیه السلامك ﴿مالی لا اری
الهدهد﴾ قول شریفلری بو معنایه محمولدر زیرا عدم رؤیت بعضاً جانب رائیدن و بعضاً جانب
مرئیدن اولمسیله اگر حضرت سلیمان علیه السلامك بو قولی کندی جانبنده عدم رؤیتی موجب
اولان حالدن استفهام دینلورسه بو صورتده استفهامك حقیقته حملی ممکن اولمز زیرا کندی حال
نفسندن استفهامده برمعنی یوقدر بو صورتده تعجبدن مجاز اولور واگر جانب هدهدده عدم
رؤیتی موجب اولهجق مثلا موجود اولمسیله برابر مانع رؤیت اولهجق ساتر کبی برحالدن استفهام اولورسه
بو صورتده استفهام حقیقتی اوزره اولمق جائز اولهرق اگر بوندن تعجب قصد اولنوب ومعنای

حقیقی یی اراده مجرد تصویر وانتقال ایچون اولورسه کنایه اولور واگر مع التعجب معنای حقیقی
قصد اولنورسه تعجب مستتبعات کلامدن اولور وکلمات مذکوره نك استفهامك غیری مستعمل
اولدیغی معانیدن بری دخی تنبیه على الضلالدر که مخاطبك ضلال وطریق مستقیمی ترکی اوزرینه
تنبیهدن عبارهدر ﴿فاین تذهبون﴾ قول شریفی کبی زیرا مراد موضع ذهابدن سؤال اولمیوب
بلکه کفارك ضلال وترك طریق مستقیملرینه تنبیهدر ومعانیٔ مذکوره دن بری وعیددر که مراد
استفهام اولمیوب بلکه مخاطبی تهدید وتخویف اولور بوده استفهام اولنان شی مخاطب مسیئك
معلومی اولدیغی تقدیرده جریان ایدر شخص مسیٔ آخر حقنده اجرا اولنوب معلوم مخاطب اولان
تأدیبدن سؤال ایله فرضا اسائت ادب ایدن کسه یه . الم اؤدب فلانا . یعنی فلان کسه یی تأدیب
ایتدیمی دیرسین حالبوکه فلان مذکورك تأدیبی مخاطبك معلومی اولمسیله مراد تأدیب فلان معلوم
مخاطب اولوب اولمدیغی سؤال اولمیوب بلکه مخاطب مسیئی ترهیب ایچون وعیددر قال رحمه الله
(والتقریر بایلاء المقرر به الهمزة کامر) ومعانیٔ مذکوره دن بری تقریر اولوب . تقریر . بعضاً
تحقیق وتثبیت معناسنه و بعضاً مخاطبی معلومی اولان شیئی اقرار اوزرینه حمل واقراره الجا ومضطر
ایتمك فحواسنه اطلاق اولنور و بو مقامده مصنفك مقصودی اشبو معنای ثانیدر وکلمات مزبوره
اشبو معنای تقریرده استعمال اولندیغی صورتده مقرر بهك یعنی اقراری قصد اولنان شیئك همزه یی
ولی وتعقیب ایتمسی شرطدر نته کیم حقیقت استفهامده مسؤل عنهك همزه یی ولیی شرط اولدیغی
مرور ایتمشدر مثلا مخاطبی فعل ضربی اقرار اوزرینه حمل مراد ایلدکده . اضربت زیدا . یعنی
سن زیدی ضرب ایتدکمی دیرسین وفاعلی تقریر مراد ایلدکده . انت ضربت . یعنی سنمی ضرب
ایتدك ومفعولی تقریر مراد ایلدکده . ازیدا ضربت . یعنی زیدیمی ضرب ایتدك دیرسین وحرف
واسطه سیله . ابزید مررت . وتقریر حال سیرده . اراکباً سرت . قوللریله امثالیده بویله در
وحکایهٔ واقع اولان ﴿انت فعلت هذا بآلهتنا یا ابراهیم﴾ نظم جلیلی دخی کندوسنده همزه تقریر
فاعل ایچون قلنان مواضعدندر چونکه مراد کفار حضرت ابراهیم علیه السلامی کسر اصنامك
وقوعنی اقرار اوزرینه حمل اولمیوب بلکه مرادلری کسرك حضرت ابراهیم علیه السلامك کندوسندن
صدورینی اقرار ایتدرمکدر زیرا نه کیفیتده اقرار فعل مرادلری اوله یدی اولورکه . انت فعلت هذا .
قوللرنده فعله اشارتله کان . انت فعلت بهذا ام غیرك . دینلوب حضرت خلیل الله دخی . بل فعله
کبیرهم . جوابنی اتیان بیوردیلر اگر مراد فعلی تقریر اولمق لازمگلسه جوابده . فعلت . ویاخود
. لم افعل . بیورلمق اقتضا ایدردی ومصنف ایضاحده نظم مذکورده استفهامی تقریره حمل
اوزرینه سوق کلام ایله بونك اصلی اوزرینه حمل اولنمسی نیچون جائز اولمزکه سیاق کلامده
کسر اصنامك حضرت ابراهیم طرفندن وقوعی نزد کفارده معلوم اولدیغنه دلالت ایدهجك برشی
یوقدرکه حتی استفهام معلوم لازمگلهرك حقیقت استفهامه حملی ممتنع اولمسیله تقریره حمل اولنسون
دیو اعتراض ایتمسیله بو اعتراضدن جوابده دینلدیکه کسر اصنام فعل ابراهیم علیه السلام
اولدیغنه دلیل ماقبل آیتدرکه جناب خلیلدن کفار اعراض وتولی ایتدکدنصکره ﴿تالله لاکیدن
اصنامکم﴾ قوللریله شکست اصناملرینه اجتهاد ایچون قسمله ابراز عزیمت بیوردیلر بعده کفار کسر
اصنامی معاینه لرنده بعضیسی بعضیسنه ﴿من فعل هذا بآلهتنا انه لمن الظالمین﴾ دیوب کفاردن دیگر
بعضیلر ﴿سمعنا فتى یذکرهم یقال له ابراهیم﴾ یعنی اصنامه شتم وتعییب ایدر برفتی ایشتدککه اسمنه
ابراهیم دینلور ظن ایدرزکه انك فعلیدر دیدیلر وفی تفسیر القاضی . سمعنا فتى یذکرهم ای یعیبهم
فلعله فعله . بو صورتده ظاهر اولان کسر اصنام فعل ابراهیم علیه السلام اولدیغی دلالت عزیمت
وقسم واصنام حقنده اجرا بیوردقلری قدح وذمدن کفارك معلومی اولمسیدر وبرده مرویدرکه
کفار حضرت ابراهیم علیه السلامدن فرار ایدوب جناب خلیلی بیت اصنامده براقش اولدقلری
حالده کسر اصنامه تصدیلری مشهودلری اولهرق منع وکف ایچون اقبال ومراجعتده

سرعت ایلدیلر بو روایتـه کوره شکست اصنام فعل ابراهیم اولدیغی بالمشاهده معلوم کفار اولمسنده
ارتیاب اولەمز مصنفك. بایلاء المقرر به الهمزة . قولنـدن مرادی تقریر همزه ایله اولدیـغی
صـورتده دیمك اولوب زیرا تقریر همزه یه مختص اولمیه رق فقط مایقرر بهك همزه یی ولینی اعتبار
همزه یه مخصوصدر چونکه همزه فعل وفاعل و مفعول وغیریلرینی تقریر ایچون کلدیکی حسبیله
بونلردن قنقیسـنی تقریر اولدیغنـك بینی فرق ایتمك اعتبـار ایلا ایله اولور لکن کلمات باقیه بویله دکلدر
زیرا هل طلب تصدیقه مختص اولمسیله نفس حکمی تقریر ایچون اولور ﴿ هل ثوب الکفار ﴾ کبی
معنی . هل جوزی الکفار بالثـواب . دیمکدر واسماء استفهامیه فی الاصل کندولریله سؤال اولنان
شـیئی یعنی مدلوللری اولان زمان ومکان وحالی تقریر ایچون اولوب بو جهتـدنناشی ایلا تصو راولنمز
﴿ کم آتیناهم من آیة ﴾ و . ماذا فعلت بفلان . و . من الذی قتلتـه . کبی قال رحمه الله (والانکار
کذلك نحو * اغیرالله تدعون *) مجرور اوله رق التقریر اوزره معطوفدر و . کذلك . قولی
انکاردن حال اولوب . حال کون الانکار مثل التقریر فی حدیث الایلاء . دیمکدر یعنی کلمات استفهام
تقریر کبی انکار معناسـنده دخی مستعمل اولوب تقریرده اولدیـغی مثللو اشـبو انکارده دخی اکر انکار
همزه ایله اولورسـه منکر اولان کرك فعل وکرك فاعل وکرك سائر هرنه ایسه همزه یی ولی ایتمسـی
شرطدر ﴿ اغیرالله تدعون ﴾ کبی وهمزه نك غیری کلمات استفهامیه نك دخی انکار ایچون کلمسـی
صحیح ایسـه ده ایلا شرط دکلدر زیرا کلمات سائرهٔ استفهامیه همزه ده جاری اولدیغی مثللو انکار
فعل و فاعل وغیریلری ایچون اولمیـوب بلکه یا فقط انکار تصـدیق ایچون اولور هل کبی ویاخود
مدلولاتنـك انکاری ایچون اولور اسماء استفهامیه کبی مثلا . ماذا یضرك اذا فعلت . قولنـك
معناسی شئ مانك مخاطبـه مضر اولدیغی انکار اولـوب بوندن انکار ضرلازمکاور وکذلك . من ذا
فعل کذا . قولنك معناسـی شخص مانك فاعل اولمسـنی انکار اولـوب بوندن انکار فعل لازمکاور
و . کم تدعـونی . قولنك معنـاسی مرات ایله دعوتی انکار اولـوب بوندن انکار دعـوت لازمکاور
و . کیف تؤذی اباك . قولندن مراد ایذانك واقع اولدیغی حالی انکار اولوب انکار ایذا لازمکاور وشعرده
وتصبو الی رند الحمس وعراره ومن این تدری ماالعرار من الرند *واقع اولوب مکان دراتی یعنی ناقه نك
بونلر معلومی اولمسـنی انکار اوله رق بوندن نفی درایت لازمکاور . تصبو . تمیل معناسـنه در . عرار .
عراره نك جمعی اولوب طیب الرایحه برنبا تك اسمیدر و . رند . فتح ایله شجر بادیه دن طیب الرایحه برشجردر
واما همزه ولی ایدن شیئك انکاری ایچون اولوب مثلا امرء القیسك . ایقتلنی والمشرفی مضاجعی . قولنده
مراد فعل قتلی انکاردر زیرا شـاعر . والمشرفی مضاجعی . قولنك اتیـانیله فعل قتلك وقوعنـه مانع
اولان مضاجعهٔ سـلاحی ذکر ایلمشـدر واکر بعض اوهامه سـبق ایتمش اولدیـغی اوزره مراد انکار
فاعل اوله رق یعنی فعل قتـل متحققدر لکن فاعل مخاطب اولمیـوب ومخاطب بوفعل کند وسـندن
تصور اولنـور مقوله دن دکلدر دیمك اولسـه ایدی . والمشـرفی مضاجعی . قولیـله مانع فعلك
ارادنه محتاج اولمز ایدی ومثـلا ﴿ اهم یقسمون رحمة ربك ﴾ قول شریفنـده همزه انکار فاعل
ایچـوندر زیرا منکر اولان انلرك قاسمین اولمسـی اولوب نفس قسمت دکلدر یعنی مقصـود انلرك
﴿ اولا نزل هذا القرأن علی رجل من القریتـین عظیم ﴾ قوللرینی رد وامر نبـوتی مدبرین وقسمت
رحمت الهیه ایچون متـولین اولملرینی انکار ایچون تخصیص اولدیـغی ظاهردر ومثـلا ﴿ اغیرالله
اتخذ ولیا ﴾ قول شریفنـده منکر مفعول اولان غیرالله در زیرا منکر اولان جناب باری تعالی شانه
حضرتلرینك غیریسـنی ولی اتخاذی اولوب یوخسـه اتخاذ ولی دکلدر واما ﴿ اتتخذ اصناما آلهة ﴾
قول شریفنـده منکر نفس اتخاذ آلهه اولوب انکچون فعل همزه یی ولی ایلمشدر یعنی آیتین بیننده
فرق واردر زیرا اولیـده منکر اتخاذ ولیتـك جناب باریتـك غیری یه تعلق اولوب اتخاذ ولی دکلدر
وقول ثانیـده منکر آلهه یه متـعلق اولان اتخاذ اولوب ذکر اصنام توبیخلرنده مبالغه وکمال جهلارینه
دلالت ایچوندر ومثـلا . ازاجلا اسـیر الیه . قولنده اولان حال کبی زیرا انکار اولنـان راجلا وماشیا

سـیری اولوب نفس سـیر دکلدر سائر متعلقات فعل دخی بونلره مقیسـدر و . ازیدا ضربتـه .
امثالی بحسب تقدیر المفسـر انکار مفعول وانکار فعلدن هر برر لرینـه محتمل اولوب متدم تقدیریله
. اضربت زیدا ضربتـه . دینلور ایسـه انکار فعل و . ازیدا ضربت ضربتـه . دینلورسـه
انکار مفعولدر و ﴿ ابشرا منـا واحدا نتبـعه ﴾ قول شریـفی انـکـار مفعول ایچون اولوب
مفسر مفعولدنصـکره مقدر اوله رق . ابشرا منـا واحدا نتبـع نتبعه . تقـدیرنده اولور زیرا انلر
مطلقا اتبـاعی انکار ایتمیـوب بلکه جنسـیتده مثـللری اولان بشره اتبـاع ایتمکلکی انـکـار
ورسـولك جنس آخر اولان ملئکه دن اولمسـنی طلب ایلدکارینه سیاق کلام دلالت ایدر وکذلك
. انت ضربت . امثالی مرفوع مضمر فعل اوزرینـه تقدیم اولنورسـه بعضا تقدیمك تخصیصه
حملیـله نفس فاعلی انکار و بعضا تقدیمـك مجرد تقویٔ حکمه حملیـله حکمی انکار ایچـون اولور
صاحب مفتـاح سورهٔ یونسـده ﴿ افانت تـدکره النـاس ﴾ و ﴿ افانت تسمع الصم ﴾ قول
شریفلرینی تقویهٔ حکم انکار قبیلنـدن قیلوب مخاطب نبی علیه السـلام اوله رق ونبی علیه السـلام
نه جنـاب باری ایله اکراه ناس واسمـاع اصمده اشـتراکنی ونه بونکله انفرادنی اعتـقاد ایتدیکنـه
نظر ایتمشـدر وصاحب کشاف تخصیص قبیلند ن قیلوب رسـول علیه السـلامك ایمان ناسه فرط
شـغف ومحبت وتبالغ حرص و رغبـتی جهتله کأن اکراه ناس واسمـاع اصم او زرینـه قدرتی
معتقد منزلهسـنده اولدیغنه نظر ایتمشـدر سـؤال اولنورسه که همزهٔ انکار حرف نفی منزلهسـنده
اولوب وحرف نفیی ولی ایدن شی قطعا وجزما مفید تخصیص اولدیغی مرور ایتمشیدی بوصورتده سکاکی
نظم مذکـوری توجهـله تقوی یه حمل ایله تخصیصه حمل ایتمز جوابنـده دیرز که تسـلیم ایده لمکه
همزه انکارده حرف نفی منزله سـنده اولسو ن لکن سکاکی حرف نفیی ولی ایدن ایله غیریسی بینی فرق
ایتمیـوب بلکه کرك نفیی ولی ایتسون وکرك ایتمسو ن جملهسی عنـدنده اکر مقدم مضمر اولورسه تقوی
وتخصیصه محتمل واکر مظهر منـکر اولورسـه تخصیصه واکر مظهر معرف اولورسه تقوی یه متعیندر
وسـکاکی تقـدیمك مفیـد تخصیص اولدیغی بحثنـده بوتفصیلك تذکرنه . ایاك ان یزول عن خاطرك
التفصیل الذی سبق فی نحو انا ضربت وانت ضربت وهو ضرب من احتمـال الابتـداء واحتمـال
التـقدیم وتفاوت المعنی فی التـوجیهین . عبارهسـیله اشارت ایدرك بعده . فلا تحمل نحو قوله تعالی
﴿ آلله اذن لکم ﴾ علی التـقدیم للتخصیص فلیس المراد ان الاذن ینـکر من الله دون غیره و لکن
احمله علی الابتداء مرادا منه تقویة الانکار . دیمشـدر یعنی . انا ضربت اه . امثالنـك ابتـدا وتقدیمه
محتمل اولوب و اشـبو توجیهینده معنالرك تفـاوت وعدم اتحـادنه دائر مسـبوق اولان تفصیلاتك عدم
نسیانیله تنبیـه ایلدکـدنصـکره بو کلامه تفریع ایدرك دیمشـدرکه امدی ﴿ آلله اذن لکم
الایه ﴾ نظم جلیلنـك امثالی تخصیص ایچون تقدیمه حمل اولنـوب ده مراد اذن ورخصت جنـاب
باریدن اولوب غیر یسـندن اولدیغی انکار درظن اولنمسـون زیرا معلومدرکه معنای نظم انلرك قائل
اولدقلری تحلیـل وتحریمده قبـل الهیدن اذن اولمقلغنك انکاری اوزرینـه اولوب یوقسـه بواذن
غیر یسـندن واقع اولوبده طرف الهی یه اضافه ایدلمش اولمسـنه مبنی دکلدر بلکه نظم مذکـور
امثالی مفیـد تقوی اولان ابتـدایه محمـول اوله رق مراد حکم انکاری تقویهدر وسـکاکینك نظم
مذکورده اولان بو کلامی بومثـللو ترکیبك عنـد مساعدة المعنی تقـدیم و انکار نفس فاعله حملی ممکن
اولمسـنی موهم اولوب بوایسـه مظهر معرفك اعتبار تقدیمه محتمل اولمدیغنـه ذهاب سابقنك خلافی
ایسه ده کأن بو کلامی مذهب قومه بنـا ایلمشدر زیرا شیخین یعنی عبـد القاهر وجار الله مظهر معرفده
اعتبار تقدیم وافادهٔ اختصاصك جوازنه ذاهب اولمشلردر مفهوم نظم جلیل ﴿ قل ارایتم ماانزل الله
لکم من رزق فجعلتم منه حراما وحلالا قل آلله اذن لکم . فی التحریم و التحلیل حیث جعلتم مما رزقکم الله
حلالا وحراما وقلتم مافی بطون هذه الانعام خالصة لذکورنا ومحرم علی ازواجنا . ام علی الله تفترون .
فی نسبة ذلك الیه ﴾ اوله رق مفادی معلومدر زیرا انلر بعض حلال اولان شـیئی تحریم ایدوب مثـلا

ندر ایچون صحرایه اطلاق ایلدکلری ناقه که ٭ سائبه ٭ تعبیر ایدرلر ایدی بوکا قطعا عزل و سودنی
ایچمزلر و بو امثال بعض انعام وحرثدن انتفاعی تحریم و بعضا نسا ایچون حرام عدیله ذکوره
تخصیص ایدرلر ایدی ٭ ارایتم ٭ اخبرونی معناسنه در ورزقك منزل اولمسی سماده مقدر واسباب
سماویه اولان مطر وشمس وقمر امثالیله محصل اولمسی اعتباریله در ٭ لکم ٭ قولنده اولان لام
انتفاع ایچون اولمسیله رزقدن مراد رزق حلال اولدیغنه دالدر بناء علیه ٭ فجعلتم ٭ قوایله مظهر
توبیخ اولمشلردر   قال رحمه الله   (ومنه * الیس الله بکاف عبده * ای الله کاف ونفی النفی
اثبات وهذا مراد من قال ان الهمزة فیه للتقریر بما دخله النفی لا بالنفی)   و ﴿ الیس الله بکاف
عبده ﴾ قول شریفی دخی همزه نك انکار ایچون مجیئی قبیلندن اولوب ٭ الله کاف عبده ٭
مفادنده در زیرا انکار نفی نفیی نفی اولوب ونفی نفی اثباتدر الحاصل معنای انکار نفی اولوب وادات
نفی اولان لیس اوزره مفید نفی اولان همزهٔ انکاری داخل اولدیغی کبی ثبوت کفایتی مفید
اولور و بو صورتده انکار نفی مقصود بالذات اولمیوب بلکه ابلغ وجه اوزره اثباته وسیله در
و بعضیلرینك بو نظم جلیلده همزه مدخول نفی اولان ٭ الله کاف ٭ قولنی تقریر یعنی جناب باری
عبد ونبیسی اولان حضرت پیغمبر ذیشانه کافی اولدیغی اقراره مخاطبی حمل ایچوندر یوخسه
٭ لیس الله بکاف عبده ٭ نفیینی تقریر ایچون دکلدر دیمکدن مرادی بو معنادر و ﴿ الم نشرح لك
صدرك ﴾ و ﴿ الم یجدك یتیما ﴾ قول شریفلری امثالی دخی بو وجهله در   وهمزهٔ مذکوره یه
بو وجه مشروح بعضا انکار و بعضا تقریر ایچوندر دینلوب بو اطلاقك ایکیسی دخی حسندر
امدی بو کلامدن معلوم اولور که تقریر اولنان شی مدخول همزه اولان حکم اولمق واجب اولمیوب
بلکه او حکمدن نفیا ویا اثباتا معلوم مخاطب اولان شی اوله رق ﴿ ءانت قلت للناس اتخذونی
وامی الهین ﴾ قول شریفی دخی بوکا محمولدر زیرا همزه حکم مذکوردن عیسی علیه السلامك
معلومی اولان شیئی یعنی عدم قولی تقریر ایچون اوله رق یوخسه قومنه اتخاذ ایله امری قائل
اولمش اولمسنی تقریر ایچون دکلدر   قال رحمه الله   (ولانکار الفعل صورة اخری وهی نحو
ازیدا ضربت ام عمروا لمن یردد الضرب بینهما)   مصنف رحمه اللهك مرور ایدن والانکار کذلك
قولی صورت انکار فعل فعلك همزه یی ولی ایتمسی اوزرینه دال اولوب حالبوکه انکار فعل ایچون
فعلك همزه یی ولی ایتدیکی دیکر بر صورت اولمسیله بو صورته اشارت ایچون بیوررلر که انکار
فعل ایچون بر صورت اخری دخی واردر که بوده مثلا زید وعمرو بیننده ضربی تردید ایدوب زید
وعمروك غیری یه تعلقنی اعتقاد ایتمیان کسه یه استفهام انکاری ایله ٭ ازیدا ضربت ام عمروا ٭
دینلمسی امثالیدر زیرا ضربك بونلردن ایکیسنه دخی تعلقنی انکار ایتدیکك کبی اصلا ضرب
اولمدیغی بیان ایتمش اولورسون زیرا ضرب ایچون تعلق ایده جکی بر محلدن لازم اولمسیله محلی
نفی اولندیغی کبی اصل ضرب دخی نفی اولنمش اولور و ﴿ قل ءآلذکرین حرم ام الانثیین
اما اشتملت علیه ارحام الانثیین ﴾ قول شریفی دخی بو قبیلدن اوله رق همزه یی ولی ایدن مفعول
اولمسیله بر ابر غرض اصل تحریمی انکاردر   ذکریندن مراد ذکرین ضأن ومعز وانثییندن مراد
بونلرك انثیینیدر   مشرکون بعضا ذکور و بعضا اناث انعامی و بعضا بونلردن حاصل اولان
اولاد ذکور ویا اناثی ویاخود مخلوطا جمله سنی تحریم ایدرلر بو تحریمی جناب حقه اضافه ونسبت
ایدرلر ایدی بناء علیه اشبو نظم جلیل ایله جناب باری قول ایشانی انکار بیورمشدر که معنی اکر
تحریم واقع اولسه حرام اولان یا ذکرین ویاخود انثیین ویاخود ارحام انثیینك مشتمل اولدیغی
اولاد اولوردی حالبوکه بونلردن هیچ برنده حرمت اولمسیله اصلا حرمت یوقدر دیمك اولور ذکر
اولنان مثال ونظم جلیلده همزه یی مفعول ولی ایلدیکی کبی فاعلك ولی ایتمسی دخی بو وجهله اولوب
مثلا ضربی زید وعمرو بیننده تردید ایدوب ٭ الضارب اما زید واما عمرو ولا غیرهما ٭ اعتقادنده
بولنان کسه یه ٭ ازید ضربك ام عمرو ٭ دینبور همزه انکار ایچون اولوب سنی نه زید ضرب ایلدی

ونه عمرو دیمك اوله رق مراد اصلا ضرب وقوعبولمدی دیمك اولور زیرا فعل مذکور بر فاعله
محتاج اولوب ومخاطب زید ایله عمروك غیریدن واقع اولمدیغنی مقر اولمسیله بونلردن دخی نفی وانکار
اولندیغی کبی ضارب اولمدیغی مستبان اوله رق اصل ضربك وقوعی انکار اولنمش اولور و فاعلك
غیریده ٭ فی اللیل کان هذا ام فی النهار ٭ و ٭ افی السوق کان هذا ام فی المسجد ٭ امثالیده
بو یله در   قال رحمه الله   (والانکار اما للتوبیخ ای ما کان ینبغی ان یکون نحو اعصیت ربك اولا
ینبغی ان یکون نحو اتعصی ربك)   واستفهامدن مستفاد اولان انکار یا مخاطبی زمان ماضیده
کندوسندن صادر اولان بر امر اوزرینه توبیخ ایچون اولوب مراد ٭ ما کان ینبغی ان یکون
ذلك الامر الذی کان ٭ یعنی واقع اولان امرك اولوجهله وقوعی لایق اولمدی دیمك اولور
و بو معناجه توبیخ انکاری ماضیده واقع اولان امر حقنده جریان ایدر * اعصیت ربك * کبی
زیرا مخاطبدن عصیان واقعدر   امدی بو استفهامده تثبیت معناسنه تقریر یعنی مخاطبی سن البته
عصیان ایتدك دیو اقراره حمل ایله برابر بونك وقوعی لایق اولمدی معناسنده توبیخ وانکار دخی
واردر که ٭ لم کان العصیان وما کان ینبغی ان یقع ٭ مفهومنده در مصنفك ٭ ای ما کان ینبغی
ان یکون ٭ قولنده برنجی ٭ کان ٭ ناقصه اوله رق اسمی انکار اولنان امر وخبری ینبغیدر وایکنجی
٭ کان ٭ تامه اولوب فاعلی ینه امر مذکوردر وابوعلاء معرینك ٭ افوق البدر یوضع لی مهاد ٭
ام الجوزاء تحت یدی وساد * قولی دخی اشبو ٭ ما کان ینبغی ٭ معناسنه انکار توبیخی یه محمولدر
شویله که استفهام تقریر ایچون اولمسیله برابر مرتبه سی بدردن عالی اولدیغی ادعا ایله شائبهٔ
انکاردن خالی دکلدر زیرا شاعر مرقوم ادعاء وافتخارا فراشی فوق بدرده اولدیغی تقریر وتثبیت
ایتمسیله برابر ام منقطعه ایله بوندن اضراب وجوزایی وسادی قلمق درجه سنه ترقی ایلمشدر زیرا
زعم اولندیغی اوزره جوزا فلك ثامنده و بدر فلك اولده در   ویاخود انکار توبیخی ٭ لا ینبغی
ان یکون ٭ معناسنه اولوب همزه نك داخل اولدیغی شیئك حدوث وتحقق مضمونی لایق وروا اولمز
دیمك اولور و بو معناجه انکار توبیخی زمان حال واستقبالده وقوعبوله جق امر حقنده جریان ایدر
دیمك اولور ٭ اتعصی ربك ٭ کبی مراد تحقق عصیان لایق اولمز دیمکدر   قال رحمه الله
(او للتکذیب فی الماضی ای لم یکن نحو * افاصفیکم ربکم بالبنین * او فی المستقبل ای لا یکون نحو
* انلزمکموها *)   ویاخود انکار ماضیده تکذیب ایچون اولوب همزه نك مدخولی اولان شیئك
مضمونی زمان ماضیده واقع اولمدی معناسنه اولور ﴿ افاصفیکم ربکم الخ ﴾ نظم شریفنده
اولدیغی کبی زیرا کفار حاشا ملائکهٔ کرام بنات اللهدر دیو هرزه کوی وادیٔ خذلان اولملریله
جناب باری تعالی ذاته عن ذلك بونی نفی ایله ٭ افاصفیکم ٭ بیوردیلر یعنی ربکز تعالی سزی علی
وجه الخلوص والصفا افضل اولاد اولان بنونه تخصیص ایله حاشا ذات الوهیتیچون دون بنونده
اولان بناتیمی اختیار ایلدی یعنی بو فعل واقع اولمدی دیمکدر   ویاخود انکار مستقبلده تکذیب
ایچون اولوب مضمون مذکور واقع اولمز دیمکدر   قصهٔ نوح علیه السلامده جناب نبی اللهدن
روایة وارد اولان ﴿ انلزمکموها ﴾ قول شریفی بو قبیلدن اولوب مراد بو هدایت ویاخود حجتی
سزه الزامی ایدرز یعنی قبول هدایت اوزرینه سزه اکراه وبونکله اهتدایه قسر واجبارمی
ایلرز حالبوکه سزلر طریق هدایته سلوکدن امتناع ایله کارهون سکز یعنی بزدن بو الزام واقع
اولمز دیمکدر   و ﴿ هل جزاء الاحسان الا الاحسان ﴾ قول شریفی دخی اشبو تکذیب
فی المستقبل اوزرینه محمول اولوب مدعای کفار اولان حکمی تکذیبدر چونکه کفار ضلالتقرین
اصحاب کرزین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنك آلایش غنادن استغنالرینه نظرله
تحقق حشر ومعاد تقدیرنده عالم آخرتده دخی حال فقر واحتیاجده اولملرینی زعم وادعالرینه مبنی
جناب باری کفار تبهکارلری تکذیب ایچون ادعا کرده لری اولان حکم مذکوری رد ایله دنیاده
حسن اعمال ایله اولان احسانك جزاسی انجق آخرتده اجر ومثوبات ایله احسان اولدیغی بیان

بيورلمشدر وشاعرك * وهل يذخر الضرغام قوتا ليومه * اذا ادخر النمل الطعام لعامه * قولى
دخى بو قبيلدندر . يذخر . يمنع وزننده اولوب يعنى قرنجه برسنهلك طعامنى ادخار ايلديكى وقت
اسد بركونلك قوتنى ادخار واختيار ايتمز ديمكدر وبعضاً نفى معناسنده اولان استفهام انكارى
دخى توبيخ ايچون اولور ﴿ وماذا عليهم لو آمنوا بالله ﴾ قول شريفى كبى يعنى انلرك اوزرينه
ايمان وترك نفاقده نه مضرت ووبال واردر ديمك اولوب مراد ذم وتوبيخدر يعنى مراد مجرد ايمانده
وبال ومضرت اولمديغنى بيان اولميوب بلكه نفى وبال ايله برابر ذم وتوبيخدر زيرا ايمانده هر برخير
ومصلحت اولمسيله برابر مراد مجرد نفى وبال اولسه يالكز بونى اخبار حسن اولميوب بلكه ايمانده
اولان مصالحه دخى تعرض اقتضا ايدردى قال رحمه الله (والتهكم نحو * اصلوتك تأمرك ان
نترك مايعبد آباؤنا * والتحقير نحو من هذا والتهويل كقراءة ابن عباس * ولقد نجينا بنى اسرائيل
من العذاب المهين من فرعون * بلفظ الاستفهام ورفع فرعون ولهذا قال * انه كان عاليا
من المسرفين * والاستبعاد نحو * انى لهم الذكرى وقد جاءهم رسول مبين ثم تولوا عنه *)
. استبطاء . اوزرينه معطوفدر يعنى كلمات استفهاميهنك مستعمل اولديغى معانيدن برى دخى تهكمدر
﴿ قالوا ياشعيب اصلوتك تأمرك ان نترك مايعبد آباؤنا ﴾ قول شريفنده اولديغى كبى چونكه
حضرت شعيب عليه السلام اهل مدينه ﴿ قال ياقوم اعبدوا الله مالكم من اله غيره الى آخر الاية ﴾
منطوق جليلى اوزره جناب بارى يه عبادت واصنامدن اعراض ومباعدت وسائر نصايح لوازم
شريعتله تبليغ احكام نبوت بيوردقلرنده قوم مذكور حاشا نبى ذيشان مشار اليهى سخر واستهزا
طريقيله ياشعيب آبامزك عبادت ايلديكى اصنامى ترك ايتمكلكمزى تكليفه صلاتكمى سكا
امر ايدر ديديلر يعنى امرى صلاته نسبتله بوكا داعئ عقلى دعوت ايتمز الا مواظب اولديغك صلات
جنسندن اولان خطرات ووساوس دعوت ايدر ديمك استديلر وصلاتى تخصيص بالذكرلرى
حضرت پيغمبر مشار اليهك صلاته كثرت مواظبتلرندن نشأت ايتمشدر ومعناى مذكوردن
مستبان اولديغى اوزره تقدير كلام . اصلوتك تأمرك بتكليف ان نترك . اولوب لفظ تكليف مقدردر
زيرا ترك قومك فعلى اولوب حضرت شعيب عليه السلامك مأمور اولدقلرى قومنه تكليف تركدر
ومعانئ مذكورهدن برى تحقيردر مثلا بركمسهيى تحقير ايچون . من هذا . يعنى شو كيمدر دينلور
مراد استفهام اولميوب شخص محقر اولديغى اتيان اولور وتهويل دخى معانئ مذكورهدن اولوب
مثلا ﴿ ولقد نجينا اه ﴾ نظم جليلنده على قرأة ابن عباس رضى الله عنهما . من فرعون . قوانده
. من . كلمهٔ استفهام و . فرعون . مرفوع اولهرق حالبوكه حقيقت استفهامده برمعنى اولمامسيله
مراد تهويلدر زيرا جناب بارى بنى اسرائيلك واصل سرحد سلامت اولدقلرى عذابى شدت وفظاعتله
توصيف بيورديسه تهويل ايچون . من فرعون . قولنى زياده ايلدى معنى فرعون فرط عتو وشدت
شكيمه ايله نصل ملك جائر اولديغنى بيلورميسز برعذابكه اومثللو كيمسه صانع ومعذبى اوله
نه ظن ايدرسيكز ديمكدر ومراد تهويل اولديغى جهتله ﴿ انه كان عاليا من المسرفين ﴾ قول
شريفنى ايراد ايله كبر واسرافده طبقهٔ عليايه بالغ وطغيان وشقاوتده حد انصافدن متجاوز اولديغى
اتيان بيورلدى . ومعانئ مذكورهدن برى استبعاد اولوب نته كيم ﴿ فارتقب يوم تأتى السماء
بدخان مبين يغشى الناس هذا عذاب اليم ربنا اكشف عنا العذاب انا مؤمنون انى لهم الذكرى
وقد جاءهم رسول مبين ثم تولوا عنه الايه ﴾ نظم جليلنده وارد اولمشدر مفهوم شريفى حبيم
مشركين ايچون شول وقته ترقب وانتظار ايله كه يوم شدت وقحطده وياخود اشراط ساعتدن
اولهرق حلول قرب قيامته سما دخان ايله اتيان ايدوب يعنى جوسمانى دخان استيعاب وناسى دوچار
قلق واضطراب ايلديكى حينده بوبزه عذاب اليمدر الهى بزدن بوعذاب اليمى كشف ورفع ايله
تحقيقا بعد الكشف ايمان ايدرز ديهلر وانلراشبو حال ايله نه كيفيتده متذكر اولوب وانلر ايچون
تذكر قندن حاصل اولور يعنى نوجهله متعظ اولورلر بده عند كشف العذاب وعد ايمانه وفا ايدرلركه

انلره ايجاب تذكرده دخاندن اعظم اولهرق مبين آيات ومعجزات اولان نبى ذيشان مبعوث اولوب
انلر ايسه قطعا تذكر ايتميهرك اعراض ايلديلر ديمكدر الحاصل ﴿ انى لهم الذكرى ﴾ قول
شريفى . من اين لهم الذكرى . وياخود . كيف يتذكرون بهذه الحالة . معناسنه اولهرق انلرك
عند كشف العذاب حالت دخان ايله تذكر واتعاظلرينى ووعد ايمانه وفالرينى استبعاددر اشته
كلمات استفهاميهنك بومعانيده دخى استعمالى معلوم اولوب انجق ستير اولميه كه اشبو كلماتك معناى
حقيقيلرى اولان معانئ مشروحهٔ استفهامه حملى ممتنع اولديغى محللرده بمعونة القرائن البته مناسب
مقام اولان برمعنى متولد اوله جغندن اشبو متولدات مصنفك ذكر ايلديكى معانئ مذكورهده
منحصر وبعضيسى ادوات مذكورهدن بعضيسنه مخصوص اولميوب بلكه بونده حاكم سلامت ذوق
وتتبع تراكيب اولهرق مسموع اولان برمعنى وبولنان برمثاله قصر اولنمق ومع ذلك وجه لايقدن
تخطى وتجاوز قلنمق لايق اولمامسيله بوبابده لازم واهم اولان تصرف ودقت واستعمال عقل
ورويتدر والله الهادى قال رحمه الله (ومنها الامر) وانواع طلبدن بريسيده . امر . در
وامرى . طلب فعل غير كف على جهة الاستعلاء . قوليله تعريف ايلديلر يعنى كفك غيرى اولان
فعلى على جهة الاستعلا طلبدر كف ترك وامتناع معناسنه اولوب . غير كف . ايله نهيدن احتراز
اولنمشدركه مثلا . لاتفعل . قولنك معناسى اوفعلدن امتناع وكف يد اولنمسنى طلبدر و . على
جهة الاستعلا . قولى دعا والتماسدن احترازدر معناى استعلاء طلب علو يعنى بوكلمنك
ومرتبهسنى رفيع عد ايلمكدركه حقيقة مرتبهسى عالى اولوب اولمامقدن اعمدر بوصورتده مرتبهسى
نفس الامرده عالى اولان برشخص مادوننده بولنان برشخصه على طريق التضرع برماده تكليف
ايلسه جهت متكلمدن استعلا بولنمديغى جهتله امر اطلاق اولنمز وبالعكس بركمسه مافوقنده
بولنان برذاته نفسنى عالى اتخاذ ايدرك برخصوص تكليف ايلسه امر اولوب بناء عليه قائلى تجهيل
وتحميق اولنور لكن غير كف قيديله افراد امردن اولان . اكفف عن القتل . قولى تعريفدن خارج
اولمق ايجاب ايدرسهده جواب ويرلمشدركه غير الكفده اولان كفدن مراد صيغهنك مأخذ
اشتقاقندن كف اولوب مثلا . لاتضرب . دينلسه معنى صيغهٔ مذكورهنك مأخذ اشتقاقى اولان
ضربدن طلب كف وامتناعدر . اكفف عن القتل . ايسه بووجهله اولميوب زيرا مراد قتلدن
كف اولهرق كف قتلدن كف دكلدر ومعلوم اوله كه اصوليون صيغهٔ امرنه ايچون وضع اولنديغنده
اختلاف ايدوب بعضيلرى فقط وجوب ولزوم وبعضيلرى يالكز ندب ايچوندر وبعضيلرى
وجوب وندب بيننده قدر مشترك اولان طلب على جهة الاستعلايه موضوعدر ديديلر وبعضيلر
وجوب ايله ندب ايچون اشتراك لفظى ايله موضوع اولهرق لفظ مشترك اولمسنه قائل اولديلر
وبعضيلرى بين الوجوب والندب برقدر مشترك ايچون موضوع اولوب وياخود مشترك لفظى
اولمسنده توقف ايدهرك حاصلى قدر مشتركه وضع وياخود اشتراك لفظى صورتيندن بريله ايكيسنده دخى
حقيقت وياخود اشتراك لفظى ايله احدهماده حقيقت وآخرده مجاز اولمسندن هيچ برينى قطع
وجزم ايتمامشلردر وبعضيلرى وجوب وندب واباحهدن هر برلرينه اشتراك لفظى ايله وضعنه
وبعضيلر اوچى بيننده قدر مشترك اولان اذنه موضوع اولمسنه قائل اولمشلردر ووجوبده حقيقت
اولمسى مختار اكثر اصوليندر ودلائل مسروده بونلردن برينه قطعى مفيد اولمديغندن مصنف
رحمه الله هيچ بريسنه جزم ايتميهرك قوت اما رتنه مبنى عند العقل اظهر اولان شيئه اشارت
ايدوب بيوررلركه (والاظهر ان صيغته من المقترنة باللام نحو ليحضر زيد وغيرها نحو اكرم
عمروا ورويد بكرا موضوعة لطلب الفعل استعلاء لتبادر الفهم عند سماعها الى ذلك) مصنف
رحمه الله اللهنك اشبو كلامنده صيغهٔ امر اقسام ثلثه اولديغنه اشارت واردركه اول لام جازمه
مقترن اولاندر وبوقسم فاعل مخاطب ايچون اولميان امره مختصدر يعنى فاعل مخاطبك غيرى يه
اولان امر انجق بوصيغه ايله اتيان اولنور ثانى حذف حرف مضارعتله كند وسيله فاعل

مخاطبدن فعل طلب اولنمق صحیح اولان صیغه‌در ثالث طلب فعل اوزره دال اولان اسمدر واشبو قسم ثالث عند النحاة اسماء افعالدندر وقسمین اولینك حقیقت امرده یعنی علی سبیل الاستعلا طلب فعلده غلبهٔ استعمالرینه مبنی کرك حقیقت امرده استعمال اولنسونلر وکرکسه غیریسنده مستعمل اولسونلر بونلره نحویون امر تسمیه ایتدیلر حتی . اللهم اغفرلی . قولنده دعا معناسنه اولان . اغفر . لفظی عندلرنده امردر واما قسم ثالث مذکور اسم اولدیغی جهتله اسم وفعل بابلرینی تمییز ایچون امر تسمیه ایتمیوب اسماء افعالدن عد ایلدیلر امدی اشبو اقسام ثلثه‌دن مقترن باللام اولان صیغه که . لیحضر زید . مثللو در وغیریسیکه . اکرم عمروا . و . روید زیدا . یعنی امهله و . هلم زیدا . ای احضره و . هات شیئا . ای اعطه و . حیهل الثرید . ای ائته کبیدر اظهر اولان بونلرك جمله سی استعلای طلب فعل معنای مشترکنه موضوعلردر زیرا صیغ مذکوره‌یی سماع عندنده اشبو استعلاء طلب فعل معناسی فهمه متبادر اولوب وفهمه تبادر اقوای امارات حقیقتدر و . استعلا . دن مراد ذکر اولندیغی اوزره فی نفسه عالی اولسون اولمسون مجرد طالبك مستعلی اولمقلغیدر صاحب مفتاح دیمشدرکه . قم . و . لیقم . مثللو صیغه‌لرده اتفاق ائمهٔ لغت امره اضافه اوزرینه اوله‌رق بونلره صیغهٔ امر ومثال امر ولام امر دیو تعبیر ایدوب مثلا صیغهٔ اباحه ویالام اباحه دیمامهلری بونلرك علی سبیل الاستعلا طلب فعلده حقیقت اولمسنه امداد ایدرك تقویت بخش اولور زیرا بو معنی یعنی علی سبیل الاستعلا طلب فعل حقیقت امردر لکن صاحب مفتاحك بوقولی جالب نظردر زیرا ائمهٔ نحاتك مثلا . صیغة الامر . قوللرنده اولان امر استعلاء طلب فعل معناسنه اولمسی مسلم دکلدرکه حتی مرادلری بوصیغه‌نك مدلولی . طلب الفعل استعلاء . دیك اولسون بلکه ائمهٔ اهل لغت عرفنده امر . قم . و . لیقم . امثالی صیغه‌لرده حقیقت وصیغه ومثالك امره اضافه‌سی . اضافة العام الی الخاص . قبیلندن اوله‌رق اضافهٔ بیانیه‌در الحاصل مثلا صیغة الامر قوللرینك معناسی . الامر هو الصیغة . دیك اولوب . صیغة یدل علی طلب الفعل علی سبیل الاستعلاء . دیك دکلدر زیرا انلر . صیغة الامر . و . مثال الامر . تعبیرلرینی صیغهٔ ماضی وصیغهٔ مضارع وامثالی مقابله‌سنده استعمال ایدرلر وفقط بوسئوالدن جوابده اضافه اولنان امر معنای مذکوره اولمدیغنی تسلیم ایدرز لکن . قم . و . لیقم . امثالنه امر تسمیه ایدوبده مثلا اباحه تسمیه ایتمامهلری صیغه‌نك طلب فعلده حقیقت اولمسنه هرنقدر دلیل اولمقلغه صالح اولمسه‌ده لکن تقویت وامداد ایدر دیمك ممکندر قال رحمه الله (وقد یستعمل لغیره کالاباحة نحو جالس الحسن او ابن سیرین والتهدید نحو * اعملوا ماشئتم * والتعجیز نحو * فأتوا بسورة من مثله * والتسخیر نحو * کونوا قردة خاسئین * والاهانة نحو * کونوا حجارة او حدیدا * والتسویه نحو * اصبروا اولا تصبروا * والتمنی نحو . الا ایها اللیل الطویل الا انجلی .) وبعضا صیغهٔ امر ذکر اولنان استعلاء طلب فعلك غیری بحسب القرائن مقامه مناسب معانیده استعمال اولنور بوده یا اصلا طلب فعل ایچون اولمامسیله ویاخود طلب فعل ایچون اولورسه‌ده لکن لاعلی سبیل الاستعلاء اولمسیله اولور مصنف رحمه الله صورت اولی‌یه اشارتله بیورررلرکه معنای مذکورك غیری . اباحه . کبیدر مثلا . جالس الحسن او ابن سیرین . قولنده . جالس . لفظی صیغهٔ امر اوله‌رق فعل جلوسی طلب ایچون اولمیوب بلکه حسن ایله ابن سیرین بیننده اولان سوء امتزاجدن ناشی مخاطب بونلرك عدم جواز مجالستنی توهم ایتمسیله بونلرله مجالستی اباحه اولدیغی معلومدر وبریده . تهدید . در تهدیددن مراد تخویف اولوب انذاردن اعمدر زیرا . انذار . ابلاغ مع التخویفدر تهدید ایسه بعضا متکلمك عند نفسندن اولمسیله اعمدر صحاحده . تخویف مع دعوة الی الحق . معناسیله تفسیر اولنمشدر بومعنایه کوره دخی اعمدر زیرا دعوت تهدیدی مستلزم دکلدر وتهدیده مثال ﴿ اعملوا ماشئتم ﴾ قول شریفی اوله‌رق مراد طلب عمل اولمیوب بلکه تهدید وتخویفدر عبد الله سیدی بیننده بو کلام کثیر الاستعمال اولوب . افعل ماشئت . یعنی دیلدیککی ایشله دینلور مراد

قولنده مراد بطريق الاستعلا طلب فعل مغفرت اولميوب بلكه غرض على سبيل التضرع فعل
مذكورى طلبدر زيرا دعا مقام خضوع وانكساردر ودعا جناب بارى يه مختص اولوب وصورت
تعميده موقع دعاده استدعا استعمالى مشهود ايسه ده بونك حقنده بركلامه ظفرياب اولنه مامشدر
ومعانئ مذكورهدن بريسى دخى . التماسدر . مثلا من جهة الرتبه سنكله مساوى واقران اولان
كمسه يه بدون الاستعلا يعنى كندكى اندن عالى طوتميهرق وتضرع واستدعا طريق تنزلنده اولميهرق
. افعل كذا . ديرسين يعنى اقرانجه ومساوانجه برشى تكليف ايدرسين لكن شارح مرحوم عرفده
التماس دعا درجهسنه منتهى اولميهرق نوعا تضرع طريقيله اولان طلبه اطلاق اولنديغنى
تصريح ايلمشدر مستعملات تركيهده التماس ايچون شائبهٔ تضرع اولمديغى مثلاو نوعما استعلانك
وجودى مشهوددر قال رحمه الله (ثم الامر قال السكاكى حقه الفور لانه الظاهر من الطلب
ولتبادر الفهم عند الامر بشئ بعد الامر بخلافه الى تغيير الامر الاول دون الجمع وارادة التراخى وفيه
نظر) بوندنصكره معلوم اولسونكه سكاكى رحمه الله حق امر . فور . يعنى ورود امرك
عقيبنده فعلك وجوبى اولوب جواز تراخى وتأخير قرينه يه مفوض اولديغى بيان ايتمشدر نتهكيم
بعض اصوليينك مذهبيده بودر زيرا عند الانصاف برشيئى طلبدن ظاهر اولان مأمورك على الفور
احاطهيدر زيرا برشى ايله امر اوشيئه مساس حاجته مبنيدر نتهكيم استفهام وندا فورى اولدقلرى
ظاهر اولوب وبونلرك فور وتعجيل اقتضاسنه مع اشتراط امكان المطلوب طلب ايچون اولدقلرندن
بشقه سبب يوقدر حالبوكه امر دخى طلب ايچون اولمسيله فورده اشتراكارى لازمكاور وبرده
برشيئك خلافيله امر دنصكره اوشى ايله امر عندنده فهمه متبادر اولان امر اولى تغيير اولوب
يوخسه امرين جمع واحدهمانك تراخيسنى اراده دكلدر زيرا مثلا مولاسى عبدينه . قم . ديو قيام
ايله امر ايتدكدنصكره قبل القيام . اضطجع حتى المساء . ديو مدت طويله اضطجاع ايله امر
ايلسه فهم امر بالقيامى امر بالاضطجاعه تبديلنه تبادر ايدوب يوخسه احدهمانك تراخيسيله برابر
قيام واضطجاع يعنى جمع مراد ايلديكى متبادر اولمز . اضطجع حتى المسا . قولى . اضطجع زمانا
طويلا . مفهومنده اولوب تحقق تراخى ايچون اشبو . حتى المساء . قيدى اعتبار ايدلمشدر زيرا
. قم . دينلدكدنصكره بالكز . اضطجع . دينلوبده عبدك قيام ايله اضطجاعك ايكيسنى دخى على
التعاقب اجرا ايلسه على الفور امره امتثال ايتمش اولور لكن امر بالقيامدنصكره ذكر اولنديغى
اوزره زمان طويل اضطجاع ايله امر صورتى بونك خلافنده اولوب زيرا بوقيددن فهمه متبادر
اولان امر اولى تغيير ايتمكدر بوايسه امرك فورى اولمسى اماراتندندر لكن سكاكينك اشبو
قولى محل نظردر زيرا مقامك قرينهدن خلو وسلامتى عندنده حق امر فور اولديغى مسلم دكلدر بلكه
مفهوم امر انجق استعلاء طلب فعل اولوب فور وتراخى تكرار وعدم تكرار كبى قرينهيه مفوضدر
زيرا امر فور وتراخيدن برشى اوزرينه دلالت ايتمز . الفور . فى الاصل مصدر . فارت القدر اذا
غلت فاستعير للسرعة ثم سميت به الحالة التى لاريث فيها ولالبث اى لا بطؤ فيها ولا مكث فقيل جاء
فلان من فوره اى من ساعته قال فى البيان اختلفوا فى الامر المطلق عن الوقت انه على الفور ام
على التراخى ومعنى الفور انه يجب تعجيله فى اول اوقات الامكان والتراخى انه يجوز تأخيره لانه يجب
تأخيره فذهب اكثر اصحابنا . واصحاب الشافعى واكثر المتكلمين . الى انه يدل على التراخى
وذهب الكرخى . وبعض اصحاب الشافعى . الى انه على الفور وكذا كل من قال بالتكرار والدوام
يلزمه القول بالفور . وذكر ابو سهل ان عند ابى يوسف . على الفور خلافا لمحمد والشافعى
وعن ابى حنيفة مثل قول ابى يوسف وقال فخر الدين الرازى . لايقتضى الفور ولا التراخى بل
يدل على القدر المشترك فلايحمل على احدهما الا بدليل لان صيغة الامر تدل على طلب الوجود
لا الفور والتراخى مطابقة وتضمنا والتزاما ولاعبارة ولا اشارة ولادلالة ولا اقتضاء فيكون القول
بهما قولا بلادليل وهذا ضعيف لان معنى التراخى على مافسرناه لاينافى اطلاقه واما الفور فتقيد

ولان

ولان الفعل يدل على وجود زمان اقتضاء اذ بدونه لايتصور ثبوت وجوده اقتضاء وفى التلويح
والمختار انه لايدل على الفور ولا على التراخى بل كل منهما بالقرينة وهؤلاء يعنون بالفور
امتثال المأمور به عقيب ورود الامر وبالتراخى الاتيان به متأخرا عن ذلك الوقت . والصحيح من
مذهب العلماء الحنفية انه للتراخى الا ان مرادهم بالتراخى عدم التقييد بالحال موستارى رحمه الله
على المرآة قال رحمه الله (ومنها . النهى . وله حرف واحد وهو لا الجازمة فى قولك نحو لا تفعل
وهو كالامر فى الاستعلاء) وانواع طلبدن بريسيده نهيدر . نهى . بطريق الاستعلاء فعلدن كفى
طلبدر واشبو نهى ايچون فقط برحرف اولوب . لا تفعل . مثالوده اولان . لاء جازمه . دن عبارهدر
وعرف نحاتده . افعل . صيغهسنه امر تسميه ايتدكارى كبى اشبو . لاتفعل . صيغهسنه دخى
فنى معناده مستعمل اولورسه اولسون نهى تسميه اولنور ونهى استعلاده امر كبيدر زيرا فهمه
متبادر اولان استعلادر لكن عدم فور وعدم تكرارده امر كبى اولميوب بلكه قرينهدن مطلق
اولان نهيده حق اولان فور وتكرارى مقتضى اولهرق فى الحال انتها واجب ودوام ترك لازمدر
ومحققون بوقوله ذاهبلردر زيرا نهى مطلقده فهمه متبادر اولان فور وتكراردر وبوبابده امر ايله
نهى بيننده اولان فرق انتفاء حقيقت فعلك تكرار اوزره توقفى وتحقق حقيقت فعلك تكرار اوزره
عدم توقفيدر وسكاكى رحمه الله بيورمشدركه اكر امر ونهى ايله طلب قطع واقع وموجوده
يعنى فى الحال واقع وموجود اولان فعلك قطعنه راجع اولورسه مثلا ساكنه تحرك ومتحركه
لاتتحرك دينلمسى كبى بوصورتده اشبه واظهر اولان مره اولوب تكرار دكلدر واكر فعل واقعك اتصالنه
راجع اولورسه مثلا متحركه حركه ايله امرده تحرك يعنى فى الاستقبال وبنه متحركه نهى سكون ايله
لاتسكن دينلمسى كبى بوصورتده اشبه اولان استمراردر الحاصل امر ونهى مطلق ايچون تكرار وعدم
تكراردن شيئ برينه دلالت اولميوب بلكه هر برلرى قرينهيه مفوضدر اكر بونلردن مقصود
فى الحال واقع اولان فعلك قطعى اولورسه ايكيسيده مره ايچون اولور يعنى بركره ايشله وباايشله
ديمك معناسنى مفيد اولور واكر فعل واقعك اتصالى مقصود اولورسه مكلف عليهك قادر
اولهبيلهجكى جميع ازمنهده اوفعلك دوام واستمرارنى افاده ايدر وائمهٔ اصولك امرك تكرار وعمومى
مقتضى اولوب اولمديغى مسئلهسنده اولان اختلافاتنه اطلاع فائدهدن غيرخالى اولمسيله من غير ترجمة
علاوهٔ مقال ايدلمسى تنسيب قلنمشدر . الامر المطلق ففيه اربعة مذاهب على ماذكر فى التلويح
وقد يقال ههنا مذهب خامس الاول انه يوجب العموم فى الافراد والتكرار فى الزمان الا اذا قام دليل
يمنع منه وحكى هذا عن المزنى وهو اختيار ابى اسحق الاسفرائنى من اصحاب الشافعى وعبد القاهر
البغدادى من اصحاب الحديث وغيرهم الثانى وهو مذهب الشافعى انه لايوجب العموم والتكرار لكن
يحتمله هذا هو مذهب بعض اصحاب الشافعى ويروى عن الشافعى كذا فى البيان والتقرير والصحيح
ان مذهبه كمذهبنا كذا فى فصول البدايع والكشف والفرق بين الموجب والمحتمل ان الموجب يثبت
بغير قرينة والمحتمل لايثبت بدونها بمعنى انه لطلب الفعل مطلقا سواء كان مرة او متكررا وبهذا
يتقيد الامر بكل منهما مثل اضربه قليلا او كثيرا مرة او مرات الثالث وهو مذهب بعض علمائنا قال
فى البيان وهو قول بعض اصحاب الشافعى انه لايحتمل التكرار يعنى لايوجبه ولايحتمله ولكن المعلق
بالشرط كقوله تعالى ﴿ وان كنتم جنبا فاطهروا ﴾ والمقيد بالوصف كقوله تعالى
﴿ اقم الصلوة لدلوك الشمس ﴾ يتكرر بتكرره فان الامر بالصلوة مقيد بتحقق وصف الدلوك
اى غروبها والمراد بمطلق الامر هو المجرد عن قرينة العموم والتكرار والخصوص والمرة سواء
وقت بوقت او علق لشرط او خصص بوصف او جرد عنها وح لا اشكال بكون الكلام فى الامر
المطلق والرابع وهو مذهب عامة علمائنا وقول مالك والشافعى وعامة الفقهاء انه لايوجب التكرار
ولايحتمله سواء كان مطلقا او مقيدا بشرط او وصف وحاصله انه لايوجبه ولايحتمله لكنه يثبت
فى ضمن موجبه بدليل كذا فى البيان الا ان الامر بالفعل يقع على اقل جنسه وهو ادنى مايعتدبه

اولور دیمکدر   واشبو امور اربعه ده تقدیر شرطك تحقیقنده ایکی وجه ذکر اولنمشدر وجه اولی بودر که
اشبو امور اربعه ده معنای طلب اولوب طلب ایسه طالبی طلب اوزرینه حامل وداعی اوله جق سببدن منفك
اولمز زیرا طلب برشیئه متعلق اولان فعل اختیاری اولمسیله اوشیئه مترتب اوله جق برفائده نك تصدیقی لازمدر
تا که اوشیئه تعلق طلب صالح اوله بوصورتده اوسبب حاملك وجودی خارجده طلب مذکوردن
مسبب اولمش اولور یعنی طلبك برشیئه تعلقی انجق سبب مذکورك وجودینه ومطلوب اوزره ترتبنه توقف
ایدر زیرا سبب حامل دیدیکمز علت غائیه هرنقدر ماهیتی اعتباریله علت فاعلیه نك علیتنه علت ایسه ده
خارجده وجودی اعتباریله علت فاعلیه نك معلولیدر مثلا • ضربته تأدیبا • قولمزده تأدیب فاعلك ضربه
اقدامیچون علت غائیه اولوب لکن خارجده تأدیبك وجودینه علت ضاربك ضربیدر بناء علی ذلك
غایت ذهنده معلول اوزرینه تقدم وخارجده معلولدن تأخر ایدر دیدیلر و • اول الفکر آخر العمل •
قوللرینك معناسیده بودر الحاصل اشبو امور اربعه ده معنای طلب اولوب وطلب حامل اقتضا
ایدرك حامل ایسه علت غائیه اولمسیله بونلردنصکره کلان فعل مجزوم طلب سابقك علت غائیه سی
اولور مثلا • لیت لی مالا انفقه • کلامنده طلب مالدن غرض انفاق و • این بیتك ازرك •
قولنده بیت مخاطبی معرفتدن غرض زیارتدر ونه زمانکه خارجده سبب حاملك یعنی مثلا انفاقك
وجودی طلبدن مسبب اولدیغی ضمنا ذکر طلبدن مفهوم اولوب وذهنده طلب ایچون سبب
حامل اولمغه صالح اولان مسببك یعنی مثلا انفاقك ذکری بوکا دال اولدیسه اشبو قرینه حرف
شرط وسببك ذکرندن مستغنی اولدی زیرا معنای شرط وجزا سببیت اول ومسببیت ثانیدن عبارتدر
• ان تکرمنی اکرمك • کبی اول سبب ثانی یعنی اکرمك مسببدر بناء علیه سبب حامل اشیاء اربعهٔ
مذکوره دنصکره ان مقدره ایله جزم اولنمشدر   خلاصه اربعهٔ مذکوره طلب شیء اوزرینه دال
اولوب وطلب ایچون برسبب حاملدن لازمدر والاعبث اولور بوسببله بعد الطلب فائده ذکر اولندیغی
کبی مطلوبك اوفائده یه وسیله قلندیغنه قرینهٔ داله اولور بو ایسه معنای شرط وجزادر زیرا شرط
جزایه وسیله در ایمدی طلب وفائده دن مجموعنك ذکری تشریر مطلوبه ومطلوب شرط وفائده جزا
قلندیغنه قرینه اولور غایت کلام مطلوب شرط اولهرق مع اداته محذوف اولوب بوکا طلب ایله
مضارع مجزوم اولان فائدهٔ مطلوب قرینه در   وجه ثانی بودر که هر برکلامده متکلمی حامل
وسائق اوله جق برشیدن لازم اولوب ومتکلمی کلام خبری اوزره حامل اولان مخاطبه مضمون کلامی
افاده سیدر وکلام طلبی یه حامل مطلوبك لذاته ویا لغیره مقصود متکلم اولمسیدر ولغیره مقصود
اولمسی غیرك حصول مطلوبه توقفیدر وغیریسنك حصول مطلوب اوزره توقفی بحسب الوضع
معنای شرطدر بوصورتده طلب ذکر اولنوب بعده مطلوب اوزره توقفه صالح اوله جق برشی ذکر
اولنمسه مخاطب مطلوب مذکورك مقصود لنفسه ویالغیره اولمسنی تجویز ایدر واما طلبدنصکره توقفه
صالح برشی ذکر اولنسه مطلوب مقصود لنفسه اولمیوب بلکه اومذکور ایچون مقصود اولدیغنه
ظن مخاطب غلبه ایدرك بوتقدیرده شیءٔ مذکورك ذکریله طلبده معنای شرط ظاهر اولور مثلا
• لیت مالا • دینلسه مخاطب مالك لذاته مطلوب اولمسنی تجویز ایدر وبوکلامدنصکره • انفقه •
لفظی اتیان اولنسه مالك مطلوب اولمسی لذاته اولمیوب بلکه انفاق ایچون اولمسنه ظن مخاطب
غالبه ایلر لکن اشبو تقدیر شرط امور اربعهٔ مذکوره دنصکره ذکر اولنه جق شیء مفهوم ماقبلندن
جزا اولمغه صالح اولهرق انکله سببیت قصد اولندیغی صورتده جائز اولوب   • این بیتك اضرب
زیدا فی السوق • مثللرده بونك خلافنده در زیرا بوکلامده تقدیر شرط ایله • ان تعرفنیه اضرب
زیدا فی السوق • یعنی بیتکی بکا تعریف ایدرسن زیدی سوقده ضرب ایدرم دیمکده برمعنی یوقدر
اکر دینلورسه که ﴿ قل لعبادی الذین آمنوا یقیموا الصلوة ﴾ قول شریفنده • یقیموا • شرط مقدرله
مجزوم اولهرق • ان تقل لهم اقیموا الصلوة یقیموا الصلوة • تقدیرنده در حالبوکه شرط ملزوم جزا
اولوب وجود ملزوم ایسه وجود لازمی مستلزم اولمق اقتضا ایدر ایکن نظم مذکورده بو استلزام

غير موجوددر زيرا قولك اقامهٔ صلاتى مستلزم اولمديغى وعدم اجابت كثيرين ايله اكثر تخلف ايلديكى معلومدر بو صورتده نه كيفيتله بتقدير الشرط جزم جائز اولور جوابنده ديرزكه شرطك حصول جزايه علت تامه اولمسى لازم اولميوب بلكه جزانك شرطه توقفى كفايت ايدرك شئ آخره دخى متوقف اولمسى مانع دكلدر مثلا · ان توضأت صح صلوتك · قولنده · صح · صلوتك · جزادر حالبوكه صحت صلات يالكز وضوءه متوقف اولميوب وقت وطهارت وغيريلرينه دخى توقف ايدر   واكر امور اربعهٔ مذكوره مابعدنده سببيت قصد اولنمزسه مضارع رفعى اوزره باقى قالور بوده يا حالا اولور مثلا ﴿ ذرهم فى خوضهم يلعبون ﴾ قول شريفى · حال كونهم ملاعبين · مفهومندهدر ويا وصفا اولور · اكرم رجلا يحبك · كبى ويا استينافا اولوب يعنى ما قبلنك متضمن اولديغى سؤالدن جواب اولور مثلا · قم يدعونك · قولى · لم اقوم فانه يدعونك · تقديرندهدر   قال رحمه الله

(واما العرض كقولك الا تنزل تصب خيرا فولد من الاستفهام)

واما انواع طلبدن · عرض · تعبير اولنان كلامكه على وجه الرفق طلبدن عبارهدر مثلا · الا تنزل تصب خيرا · ديرسين · ان تنزل تصب خيرا · تقديرنده اولوب بو كلام ايله مثلا فرسندن نزول ايتميان كيمسهنك نزولنه اظهار رغبت ايدرسين طلبدن بو نوعيده هرنقدر نحات ما بعدنده شرط تقدير اولنوب وجوابنده مضارع جزم اولنان اشيادن برى اولمق اوزره عد ايلمشلر ايسهده ذها بلرى وجهله اوليوب استفهامدن مولددر يعنى تمنى واخواتنه قسيم اولهرق باب على حده اوليوب بلكه · الا · ده اولان همزه همزهٔ استفهام اولهرق فعل منفى اوزرينه داخل اولمشدر وحقيقت استفهامه حملى ممتنعدر زيرا مثلا مخاطبك حالا واستقبالا عدم نزولى معلوم اولمسيله نزولندن استفهام طلب حاصل اولور بو جهتدن ناشى بقرينة المقام اشبو استفهامدن مخاطبه عرض نزول ايله طلب نزولى تولد ايدرك طلب فهده موضوع اولان لفظ طلب حصول ايله حصول نزول كندوسنه مرغوب اولديغنى افاده ايچون مستعمل اولمش اولور واشبو فعل منفى اوزرينه داخل اولان همزهٔ استفهام عند التحقيق انكار مستقبل ايچون اولوب · لاينبغى لك ان لا تنزل · مفادنده اولهرق مراد مخاطبدن نزولك عدم حدوثى غير لايق وترك اولى اولديغنى بياندر وانكار نفى اثبات اولهرق انكچون مابعدنده مثلا · ان تنزل · كبى تقدير شرط مثبت ايله · الا تنزل ان تنزل تصب خيرا · ديمك رهين صحتدر زيرا بو اشيادنصكره تقدير اولنان شرط نفيا واثباتا كندى جنسندن اولمق واجبدر بو صورتده بعد المثبت نفى وبعد النفى مثبت تقديريله مثلا · لا تكفر تدخل النار · قولنده · ان تكفر · و · اسلم تدخل النار · قولنده · ان لا تسلم تدخل النار · تقدير اولنمق جائز اولهمز لكن كسائى قرينهيه تعويلا تجويز ايلمشدر   قال رحمه الله

(ويجوز فى غيرها لقرينة نحو * فالله هو الولى * اى ان اتخذوا وليا بحق)

مصنف رحمه الله اشياء اربعهٔ مذكورهدنصكره تقدير شرطى ذكر ايلديسه تكثير فائده وتأنيس تقدير ايچون تعميم حكم ايله تقدير شرط مواضع مذكورهيه منحصر اولمديغنه اشارت ايلمشدر يعنى تقدير شرط ذكر اولنان مواضعك يعنى كندوسنده مضارع جزم اولنان محلارك غيريده دخى دلالت قرينهيه مبنى جائز اولور مثلا ﴿ ام اتخذوا من دونه اولياء فالله هو الولى ﴾ قول شريفى · ان اتخذوا وليا بحق فالله هو الولى · تقديرندهدر   مفهوم آيت انلر واجب تعالى حضرتلرينك غيريسندن اوليامى اتخاذ ايلديلر اكر بحق ولى اتخاذ ايتمك استرلر ايسه وحده ولى اتخاذيله سيد ومولى اولديغنك اعتقادى واجب اولان ولى انجق جناب باريدر ديمك اولور زيرا · ام اتخذوا · قولى ماسواى الهى اولان كافهٔ ولى يى انكاردر چونكه · ام · بل وهمزه معناسنه منقطعه اولوب واستفهام انكارى اولمسيله نكره اولان وليا سياق نفيده واقع اولهرق مفيد عموم اولور   اكر سؤال اولنورسه كه نظم مذكورده اولان انكار انكار توبيخى اولديغنده شك اولميوب · لا ينبغى ان تتخذوا من دون الله اولياء · ديمكدر بو تقديرده فاسببيه اولهرق بحسب الوجود سببك مسبب اوزرينه وياخود بحسب العلم مسببك سبب اوزرينه ترتبنى مفيد اولوب من غير تقدير شرط · فالله هو الولى · قولى · ام اتخذوا ·

قوائد

قولنه ترتب ايدر نتهكيم · لاينبغى ان يعبد غير الله فالله هو المستحق · دينلور وبو قولين بيننده من جهة المعنى برفرق يوقدر جوابنده ديرزكه كندوسنده برشيئك معناسى اولان هر برشيئك حكمى شئ مذكورك حكمى دكلدر يعنى بر كلام ديكر كلامك معناسنده اولمقدن حكملريده متحد اولمق لازمكلمز مثلا فا ايله · لا تضرب زيدا فهو اخوك · قولنده اولان حسن واستفهام انكارى اولهرق · اتضرب زيدا فهو اخوك · قولنده اولان عدم حسن اصحاب طبع سليمه خفى دكلدر شويله كه ثانى انجق واو حاليه ايله حسن اولوب · وهو اخوك · ديملك ايجاب ايلر زيرا استفهام انكارى يى هرنقدر نفى معناسنه قالديلر ايسهده بينلرنده اصلا فرق يوقدر ديمك معناسنى قصد ايتمديلر چونكه هر برسليم الذوق اولان كمسه كندى نفسنه مراجعتله نفى ايله استفهام انكارى بيننده اولان تفاوتى بولور وبرده احدهمانك وقوعى صحيح اولميان محلده آخرك وقوعى صحيح اولور   وكلامده حذف شرط كثير الوقوعدر قريبا بحث ايجازده دخى بو كلامه تعرض اولنسه كركدر   قال رحمه الله

(ومنها النداء)

دخى انواع طلبدن بريسى ندادر · ندا · لفظا ويا تقديرا · ادعو · مقامنده قائم اولان حروف خمسهدن بريله طلب اقبالدر وحروف خمسهٔ مذكوره · يا · و · ايا · و · هيا · و · اى · و · همزه · در بونلردن · ايا · و · هيا · بعيد ايچون اولوب بعضا غير بعيد نائم وياساهى اولديغى جهتله بعيد منزلهسنه تنزيل اولنور بوده يا نائم وياخود ساهى اولمسيله اولوب نوم ايله سهو اقتضاى اعلاى صوتده بعد منزلهسنده عد اولنور وساهى اولمسيده يا حقيقة ساهى اولمسيله اولور وياخود كندوسى ايچون ندا ايتدكك امره نسبتله اولور شو معناجه كه امر مذكورك علو شاندن ناشى بردرجهيه بلوغى ادعا اولنور كه مخاطب او امرده هرنقدر بذل وسع واستفراغ جهد ايلسه ايفاى حق سعى ايدهميوب كأن اندن غافل وبعيد عد اولنور و · اى · و · همزه · قريب ايچون اولوب بعضا قلبده دوام حضور وعدم خروجنده تنبيه ايچون بعيدده دخى استعمال اولنورلر نتهكيم شاعرك * اسكان نعمان الاراك تيقنوا * بانكم فى ربع قلبى سكان * قولنده واقع اولمشدر · نعمان الاراك · عرفاته منتهى اولان طرف طائفده واقع برواديدر · ربع · قلب · موضع قلب ديمكدر · تيقنوا · اعلموا يقينا · مفادندهدر اشته بو بيتده بعيد اولان سكان نعمانه همزه ايله ندا ايدوب دائما قلبنده مستكن وحاضر اولدقلرينه تنبيه ايلمشدر واما حرف يا بعضيلر مطلقا طلب اقبال ايچون اولوب قريب وبعيدده حقيقتدر ديديلر وبعضيلر بعيد ايچون اولوب قريبده استعمالى ياداعى نفسنى استقصار ومرتبهٔ مدعودن استبعاد ايله نفسنى حضرت منادادن بعيد تصور ايتمسندن ايچون اولور · يا الله · كبى وياخود كندوسى ايچون ندا اولنان امرك عظمته وعلو شاننه ومخاطبك امتثال اوزره حرص وولوعيله برابر كأن اندن غافل وبعيد منزلهسنده اولديغنه تنبيه ايچون اولور ﴿ يا ايها الرسول بلغ ما انزل اليك ﴾ نظم جليلى كبى وياخود اقبالنه حرصى جهتيله كأن اقبال امر بعيد عد اولنور ﴿ يا موسى اقبل ﴾ قول شريفى كبى وياخود بلادت سامعه تنبيه ايچون اولور · اسمع يا ايها الغافل · كبى ويا انحطاط شان مخاطبدن ناشى مجلسدن تبعيد ايچون اولور · يا هذا · كبى قائل قول اول ابن حاجب وقائل ثانى زمخشرى اولهرق اول اقربدر زيرا حرف يا قريب وبعيدده على السويه كثير الاستعمال اولمسيله احدهماده دعواى مجاز خلاف اصلدر   قال رحمه الله

(وقد يستعمل صيغته فى غير معناه كالاغراء فى قولك لمن اقبل يتظلم يا مظلوم والاختصاص فى قولهم انا افعل كذا ايها الرجل)

وبعضا صيغهٔ ندا معناى اصليسى اولان طلب اقبال معناسنك غيريده استعمال اولنور مثلا برشخص مظلومك كندوسنه ظلم ايدن شخصدن اظهار اشتكا وتظلمنده يا مظلوم قولكده مراد اولان معناى · اغرا · كبى زيرا طلب اقبال مخاطب ذاتا حاصل اولمسيله مراد طلب اقبال اوليوب اقبال ذاتا حاصلدر بلكه مقصود اوكيمسهيى تظلم يعنى ظلمدن شكايتنى زيادهلندروب شكواسنى بث واظهار ايتمك اوزره اغرا وتحريضدر بو صورتده مخاطبك جهت متكلمه اقبالنى طلب ايچون موضوع اولان لفظ يا متكلمك نداسنه باعث اولان امر اوزره اقبالنى طلبده

مستعمل اولمش اولور وصيغهٔ ندانك معناسنك غيريده استعمالندن بريده مثلا • انا افعل كذا
ايها الرجل • مثالوده مراد اولان معناى اختصاص كبيدر زيرا • ايها الرجل • قولمزك اصلى
منادايى كندى جهتكه طلب اقباله تخصيص اولوب بعده طلب اقبالدن تجريد اولنمشدر زيرا بو بابك
متكلم وحده ويا مع الغيرده مجيئيله متكلم اقبال نفسنى طلب ايتيه‌جكى معلومدر و بو وجهله طلب
اقبالدن تجريد اولنديقدنصكره باب تعجب • اسمع بهم و ابصر • امثالى باب امردن • وما احسن
زيدا • كبى استفهامدن و باب تسويه • لا ابالى اقمت ام قعدت • امثالى معناى استفهامدن نقل
اولنديغى كبى بو دخى نسبت اولنان فعلى امثالى بيننده‌ن مداول منادايه تخصيص يعنى مثلا مدلول
رجلى فعل اوزره قصر معناسنه نقل اولنمشدر و بو تخصيص يا معرض تفاخرده اولور • انا اكرم
الضيف ايها الرجل • كبى • انا اكرم الضيف حال كونى مختصاً من بين الرجال باكرام الضيف •
ديمك اولوب اكرام ضيفى ميان رجالدن نفسنه تخصيصدر وياخود معرض تصاغرده اولور
• انا المسكين ايها الرجل • كبى حال كونى مختصاً بالمسكنة • معناسنه‌در وياخود تفاخر وتصاغر
ايچون اولميه‌رق مجرد ايها ضميرله مقصودى بيان ايچون اولور • انا ادخل ايها الرجل • و • نحن
فقراء ايها القوم • كبى امدى بونلرك جمله‌سى صورت نداده اولوب حالبوكه ندا دكلدر
زيرا • ايا • وايايه وصف قلنان مثلا رجل وقوم ايله مخاطب مراد اولنميوب بلكه انا ضمير متكلم
سابقنك مدلولندن عبارتدر و بونده نه حقيقة ونه مجازا اصلا معناى ندا باقى قالمديغى جهتله ادات
ندانك تصريحى كريه عد اولنه‌رق حرف ندانك اظهاريله مثلا • يا ايها الرجل • دينمز امدى
ايها الرجل قولنده نداده اولديغى كبى • اى • مضموم و • الرجل • مرفوعدر زيرا بر بابدن باب آخره نقل
اولنان هر شيئك اعرابى على حسب ما كان ابقا اولنور وفقط مجموعى حال اوله‌رق محلا منصوبدر
انكچون مصنف رحمه الله تفسيرنده • اى متخصصاً من بين الرجال • قوليله تفسير ايلمشدر
واشبو باب تخصيصده بعضاً اى مقامنده اسم منصوب اقامه اولنوب اشبو اسمده يا معرف باللام
اولور • نحن العرب اقرى الناس للضيف • كبى • نحن اقرى الناس متخصصاً بالعرب • تقديرنده‌در
و • اقرى الناس • اكثرهم قرى معناسنه اولوب • قرى • كسر قاف ومد راء مفتوحه ايله
ضيافتدر وياخود اسم مضاف اقامه اولنور • انا معشر الانبياء لانورث • كبى • نحن لانورث
متخصصاً بمعاشر الانبياء • مفهومنده‌در واسم مذكور بعضاً علم اولور • بنا تميماً يكشف
الضباب • كبى • بنا • يكشف فعل مجهولنه متعلق وتميماً اعنى ايله منصوبدر • ضباب • جمع ضبابه
اولوب دخان كبى ارضى غشى ايدن سحاب معناسنه اوله‌رق مراد مصائب وامور صعبه‌در مفهوم
بيت • نحن الذين بنا يدفع الدواهى متخصصاً بتميم • ديمكدر وابن حاجب رحمه الله • نحن العرب •
امثالى معرف باللام ندادن منقول دكلدر زيرا منادى معرف باللام اولمز و • ايها الرجل • مثالولر
قطعاً منادادن منقولدر و • معاشر الانبياء • مثالو مضاف امرينه محتمل اوله‌رق يا ندادن منقول
اولوب بو صورتده مقدر يا ايله منصوب اولور وياخود معرف باللام كبى اولوب اعنى و يا اخص
فعل مقدريله منصوب اولور ديو فرق ايدوب صاحب لباب دخى بو قوله اتباع ايلمشدر امام
مرزوقى شعر * انا بنى نهشل لاندعى لاب * عنه ولاهو بالابناء يشرينا * قولنده بنى نهشلك
اختصاص اوزره منصوب اولمسيله خبريت اوزره رفع اولنوب بنو نهشل دينلمسى بيننده اولان
فرق شو وجهله‌دركه اكر شاعر مرقوم لفظ مذكورى خبر قيلسه خبرده اصل اولان افادهٔ
مجهول اولمسيله مقصود مخاطبه نفسنى تعريف اولمش اوله‌جغندن بو وجهله خبريتله تعريف ايلمش
اولسه كندولرينك خمول وعدم اشتهارنى وعند المخاطب مجهوليت شان و شعارلرينى ايهامدن خالى
اولمز واما اختصاص ايله نصبى تقديرده بو ايهامدن امين اولور امدى شاعر بو صورتى اختيار ايله
معرض افتخارده • انا اذكر من لايخفى شانه لانفعل كذا وكذا • ديمشدر بو كلامده لانفعل خبر ان
اولوب • اذكر من لايخفى شانه • معناى اختصاصى بيان ايچون جملهٔ معترضه‌در تقدير كلام

انا

• انا نخص بنى نهشل لانعدل بالنسب عن نهشل لاجل اب آخر ولاهو يبيعنا بغيرنا من الابناء • ديمكدركه
مفادى تحقيقا بزشانى غيرخفى اولان بنى نهشلى ذكر ايدرم اول اصحاب شان وشرفزكه كندمز اب آخر
ايچون نسب نهشلدن عدول ايدرز ونه نهشل بزدن اعراض ايله بزى ابناء سائره‌يه بيع وفدا ايدر بلكه
هر برمز صاحبندن راضيدر ديمك اولور وصيغهٔ ندانك استعمال اولنديغى معانيدن بريده
• استغاثه • در • ياللّٰه من الم الفراق • كبى • اخص الله بالتشكى من الم الفراق • تقديرنده‌در
و بريده تعجبدر • يا للماء • و • ياللدواهى • كبى كأن ماء ودواهينك غرابتندن ايچون لاجل التعجب
دعوت واستحضار ايدرك • احضر حتى نتعجب منك • معناسنده اولور ستيراولميه‌كه مستغاث به
ايله متعجب منه اوزره داخل اولان لام جاره مستغاث له ومتعجب لهدن فرق ايچون فتح اولنور زيرا بعضاً
منادانك حذفيله مستغاث له حرف ندايى ولى ايدوب مثلا • يا للمظلوم • دينلور وصيغهٔ ندانك
مستعمله اولديغى معانيدن بريده تدله وتحيردركه اطلال ومنازل ومطايا وامثالنه اولان ندا بو قبيلدندر
نته‌كيم فاطمه بنت الاحجمك * ايا منازل سلمى اين سلماك * ولايلذ لسانى غير ذكراك * بيتنده سلمادن
سؤال ايله منازلنه ندا ايدوب حالبوكه ندايه صالح اولماسيله مراد اظهار وله وحيرتدر وابو العلانك
* يا ناق جدى فقد افنت اناتك بى * صبرى وعمرى واحلاسى وانساعى * قولنده دخى مراد
ناقه‌نك بطؤ سيرندن ابراز ولهدر • يا ناق • يا ناقة دن مرخمدر • جدى • جد فعلندن اسرعى
معناسنه امردر • اناة • قناة وزننده تأنى معناسنه‌در • بى • اناته متعلق اولوب • صبرى • افنت
ايچون مفعولدر • احلاس • جمع حلس اولوب ظهر بعير اوزرينه قونلان چول وكليم امثاليدر
• انساع • كسر نون ايله نسعك جمعى اولوب صدر بعيرده اولان سينه بند عريضدر ومعانىٔ
مذكوره‌دن بريده توجع وتحسردر شاعرك * فيا قبر معن كيف واريت جوده * وقد كان منه البر
والبحر مترعا * قولى كبى • واريت • سترت • مترعا • مملوا معنالرنه‌در يعنى اى قبر معن جود
معنى نصل سترايتدككه معنك جود وعطاسندن بر و بحر مملو اولمشدر ديمك اولور وشاعر ديكرك
* ياعين بكى عند كل صباح * قولى كبى • ياعين • كسر ايله يا عينى تقديرنده‌در • بكى • تشديد ايله
اكثر البكاء وياخود كرر البكاء ديمكدر ومعانىٔ مذكوره‌دن بريده ندبه‌در • ندبه • ضم ايله
دعوت معناسنه‌در مثلا • يا محمداه • دبرسين كأن حضرت نبى عليه السلامى دعوت ايدوب تعال
فانا مشتاق اليك ديمش اولورسون و بو معانينك امثالى كلام عربده كثير اولمسيله مقامه مناسب
اولانلرينك بالتأمل استخراجى عهدهٔ اصحاب دانشه محولدر قال رحمه الله (ثم الخبر قد يقع
موقع الانشاء اما للتفأل اولاظهار الحرص فى وقوعه كامر و الدعاء بصيغة الماضى من البليغ يحتملهما)
بو بحث جملهٔ خبريه‌نك بعضاً موقع انشاده وقوعنى مبين اولوب بوده يا • تفأل • ايچون اولور يعنى
مطلوب افعال ماضيه ايله كندوسندن اخبار اولنمق حق اولان امور حاصله‌دن اولديغنه بناء لفظ
ماضى ايله اتيان اولنه‌رق وقوعنه تفأل اولنور • وفقك الله للتقوى • كبى مراد مخاطبك تقوايه
موفقيتيله دعا اولوب تفألا • وفقك • صيغهٔ ماضيسيله ايراد اولنور وياخود مطلوبك وقوعنه اظهار
حرص ايچون اولور نته‌كيم بحث شرطده مرور ايتمشيديكه بر شيئده رغبت طالب تعظم ايلدكده
اوشيئى تصورى زياده اوله‌رق چوق كره واقع اولوركه اوشيئك حصولنى تخيل ايدرك لفظ
ماضى ايله ايراد ايدر • رزقنى الله لقاءك • كبى آرزو كردهٔ قلب متحسرى اولان ذاتك ملاقاتنه
كمال رغبتندنناشى وفور حرص وشرهنى اظهار ايچون نعمت ملاقاتى حاصل حكمنده ابراز ايدرك
• رزقنى • صيغه‌سيله اتيان ايدر وشخص بليغك صيغهٔ ماضى ايله دعا ايدوب مثلا • رحمه الله •
و • ادام الله • و • ايدك • ديمسى تفأل واظهار حرصدن ايكيسنى جمعه محتمل واما غير بليغ
بو اعتباراتدن ذاهل وغافلدر قال رحمه الله (اوللاحتراز عن صورة الامر اولحمل المخاطب على
المطلوب بان يكون ممن لايحب ان يكذب الطالب) وياخود موقع انشاده خبر وقوعى متكلمك
صورت امردن احترازنه مبنى اولور مثلا عبد مولاسنه • ينظر المولى الى ساعة • ديوب انظر دينمز

زيرا هرنقدر فى الحقيقه مراد دعا وياخود شفاعت ايسه ده صورت امرده اولمسيله اظهار تأدب اولنور شارح مرحومك مقابلهٔ دعاده شفاعتى ايراد ايتمسى قرينه‌سيله دعادن مراد متكلمك نفسى ايچون على سبيل التضرع طلبى وشفاعتدن مراد غيرايچون اولان طلبيدر وياخود موقع مذكورده خبروقوعى مخاطبك تكذيب طالبه يعنى طالبك كذبه نسبت اولنمسنه محبت ايتمكدن اشتخاصدن اولمسيله مخاطبى مطلوب اوزره حمل ايله اجابته مجبور ايتمك ايچون اولور مثلا سنى خلاف چقارمقلغى روا كورميان صاحبكه • اتنى • ديه‌جك محلده بطريق الخبر • تأتينى غدا • ديرسين وبونكله مخاطبى الطف وجه ايله اتيان اوزره حمل ايتمش اولورسون زيرا يوم فردا عدم مجيئى حالده كلام صورت خبرده اولديغى جهتله من حيث الظاهر كاذب اولمش اولورسون بو ايسه خلاف مرضئ مخاطب اوله‌رق اتيانه مجبور اولور واشبو صورمشروحه‌ده خبرما وضع لهنك غيريده يعنى لفظ خبر معناى طلبده مستعمل اوله‌رق مجاز اولوب بعضيسنده يعنى فعل مستقبلك موقع طلبده وقوعى صورتين اخيرتينده كنايه قلنمسى محتملدر شويله كه استقبالده فعلك حصولى فى الجمله طالب فعله لازم اولمسيله ذكر الملزوم وارادة اللازم اولور وموقع انشاده ايقاع خبر ايچون مناسب اولان اعتبراتدن بريسيده طلبده قصد مبالغه اولوب كأن مخاطب امتثالده مسارعت ايتمش ديمك اولور وموقع انشاده خبرواقع اولان مواقعدن بريسيده مطلوبك وقوعنده اتخاذ اولنان اسبابك قوتنه مبنى مطلوبك فى نفسه قريب الوقوع اولمسنه تنبيه اولوب مثلا • اشترلى عبدا • مقامنده • اشتريت لى عبدا • ديرسين ودها سائر بومذكورات امثالى اعتبارات ايچون دخى موقع انشاده خبر ايراد اولنور قال رحمه الله (« تنبيه » الانشاء كالخبر فى كثير مما ذكر فى الابواب الخمسة السابقة فليعتبره الناظر) ستيرا لميه كه احوال اسناد ومسند ومسند اليه ومتعلقات فعل وقصر ابواب خمسهٔ سابقه‌سنده ذكر اولنان شيلردن اكثريسنده انشا دخى نظير خبر اولمسيله اشبو انشا وخبرك مشارك اولدقلرى شيلرك انشاده دخى اعتبار واجراسى اعتبارات مذكوره ايله انده اولان لطائفه ناظر ومتأمل اولان ذواتك عهدهٔ درايتنه محولدر زيرا اسناد انشا ئى دخى اسناد خبرى كبى يا مؤكد وياخود تأكيددن مجرد اولور وفقط منكرى غير منكر وغيرمنكرى منكر كبى قلمق وجاهلى منزلهٔ غيرجاهله وبالعكس غيرجاهلى منزلهٔ غيرجاهله تنزيل ايتمك ايله تأكيد وغير تأكيدده كلامى على خلاف مقتضى الظاهر اخراج صورتى انشاده جارى اولمز كذلك انشاده اولان مسند اليه بعضا مذكور وبعضا محذوف وبعضا مقدم وبعضا مؤخر وبعضا معرف وبعضا منكر اولور حاصلى خبرده اولان جميع احوال مسند اليه انشاده جارى اولور كذلك مسند دخى اسم ويا فعل مطلق ويا برمفعول ويا شرط ويا بونلرك غيريله مقيد اولوب يالكز مسندك حذفى انشاده جارى اولمز ومتعلقات فعل يا متقدمه ويا متأخره ومذكوره ويا محذوفه اولور وكذلك اسناد وتعلق يا قصر ايله وياخود بغيرقصر اولور وبونده اولان اعتبارات مناسبه خبرده مرور ايدن اعتباراتك عينى اولوب ماسبق ضبط واحاطه دنصكره بونده دخى اعتبارى خفى دكلدر والله المرشد قال رحمه الله (الباب السابع الفصل والوصل • الوصل • عطف بعض الجمل على بعض والفصل تركه) اشبو باب سابعده مصنف رحمه الله ابحاث غامضهٔ فصل ووصلى ايراده شروع ايله بيورديلركه • وصل • جمله‌لردن بعضيسنى بعض آخر اوزرينه عطف و • فصل • جمله‌لردن بعضيسنك بعضيسى اوزره عطفنى تركدر بوصورتده فصل ايله وصل بيننده تقابل العدم والملكة اولور • تقابل • شيئينك موضع واحده جهت واحده‌دن امتناع اجتماعى اولوب اقسام اربعه‌يه منقسم اوله‌رق اول • تقابل تضاد • در سواد ايله بياض كبى ثانى • تضايفدر • ابوت وبنوت كبى ثالث • تقابل ايجاب وسلبدر • فرسيت لافرسيت كبى رابع • تقابل العدم والملكه • در بوده بصر ايله عمى كبى امرين متقابلينك برى وجودى وآخرى عدمى اولمقدر لكن مطلقا اوليوب بلكه بونلرده اوموجودى قابل اوله‌جق برموضوع اعتبارى لابددر • بصر • وجودى اولوب • عمى • بصر شاننده اولان شيدن عدم

بصر

بصر اوله‌رق عدميدر بوقيددن مستبان اولديغى اوزره مثلا حجروشجرده عمى وبصر غير معتبردر ووصل وفصلدن عدمى اولان فصل بعض جمله‌نك بعض آخرى اوزره ترك عطفندن عباره قلنمسيله بينلرنده تقابل عدم وملكه تحقق ايدر زيرا عدمى اولان فصلده مصنفك • فاذا اتت جملة بعد جملة • قولى دلالت ايلديكى اوزره تقدم جمله معتبر اولمسيله كندوسيله ابتدا اولنان كلامده ترك عطف وصل تسميه اولنميه‌جغى مثللو فصل دخى تسميه اولنميه‌جغندن اشبو تقدم جمله‌يى اعتبار عدم ايله ملكه‌ده قابليت محلى اعتبار منزله‌سنده اولوب ايكيسى دخى تحقق واسطه‌يى مستلزمدر بوجهتدنناشى فصل ايله وصل فى الحقيقه عدم ايله ملكه منزله‌سنده اولوب بناء على ذلك مصنف اتيان تعريفلرنده وصلى تقديم ايلمشدر زيرا اعدامى تعريف ملكاتى تعريفه متوقفدر واماصدر بابده فصلى تقديمى فصل اصل اولوب وصل بو اصله طارى اولديغندن اصل ايچون حق تقدم اولمسنه مبنيدر ومصنف رحمه اللهك • عطف بعض الجمل • تعبير ايدوب • عطف كلام على كلام • تعبير ايتمامسى تعريفك اعرابدن محلى اولان جمله‌لره شموليچوندر زيرا نحويون هرنقدر كلام ايله جمله‌يى مترادف قلديلر ايسه‌ده لكن اصطلاح مشهورده جمله كلامدن اعم اولوب كلام اسناد اصلى‌يى متضمن اوله‌رق وبو اسناد لذاته مقصود اولمسيله معرفدر اسناددن اصليدن مراد بحسب الوضع اولان اسناددر وجمله هرنقدر بنه اسناد اصلى‌يى متضمن ايسه‌ده فقط مقصود لذاته اولمق لازم دكلدر بوصورتده فاعلارينه مسند اولان مصدر وصفاتك اسنادلرى اصلى اولمديغندن نه جمله ونه كلامدر زيرا مصدر يالكز حدثه موضوع اولوب فاعله اسنادى بحسب الاستعمال عارض اولمشدر كذلك مشتقاتك دخى ذات مبهمه‌يه نسبتى مفهومنده مأخوذه اولوب فاعله نسبت من جهة الاستعمال عارضدر شوقدركه حرف نفى واستفهامدنصكره وياخود الف ولامه صله واقعه اولورسه بومحللرده صفات تأويل فعلده اوله‌رق اسنادى اصليدر وخبر وياوصف ويا حال وياخود شرط وياخود صله واقع اولانلر ايله بونلرك امثالى جمله اولوب كلام دكلدر زيرا اشبو جملهٔ مركبه‌لرك هيئتى متضمن اولدقلرى اسناده موضوعه اولمسيله اسنادلرى اصلى اوله‌رق جمله‌در وفقط اسنادلرى مقصود لذاته اولماسيله كلام دكلدر قال رحمه الله (فاذا اتت جملة بعد جملة فالاولى اما ان يكون لها محل من الاعراب اولا وعلى الاول ان قصد تشريك الثانية لها فى حكمه عطفت عليها كالمفرد) امدى برجمله دنصكره ديكر برجمله اتيان ايلديكى صورتده جملهٔ اولى ياكندوسى ايچون اعرابدن محل اولور وياخود اولمز اعرابدن محلى اولديغى صورتده اكر جملهٔ ثانيه‌نك اشبو جملهٔ اولى‌يه حكم اعرابده يعنى مبتدايه خبرويا حال ويا صفت ويا امثالى اولمقده تشريكى قصد اولنور ايسه اشبو تشريك اوزرينه دلالت ايچون مفرد كبى جملهٔ اولى اوزرينه عطف اولنور زيرا برمفردك ماقبلنده اولان مفرده حكم اعرابده يعنى مثلا فاعل ويامفعول ويا حال وياغيريسى اولمقده اشتراكى قصد اولنور ايسه ثانينك عطفى واجب اولور جمله دخى اعرابدن محلى اولديغى كبى البته موقع مفردده واقع اوله‌رق حكم مفردده يعنى عند قصد الاشتراك جملهٔ ثانيه‌نك عطفى حيز وجوبده اولور قال رحمه الله (فشرط كونه مقبولا بالواو ونحوه ان يكون بينهما جهة جامعة نحو زيد يكتب ويشعر او يعطى ويمنع) • فا • فاء فصيحه اولوب يعنى نه زمانكه جملهٔ مذكوره حكم مفردده اولديسه امدى جملهٔ ثانيه‌نك اولى اوزرينه • واو • وامثاليله عطفى مقبول اولمسنك شرطى جملهٔ اولى ايله ثانيه بيننده جهت جامعه بولنمسيدر مثلا • زيد يكتب ويشعر • قولنده • يشعر • جملهٔ فعليه‌سنك ماقبلنه تشريكى قصد اولنه‌رق • يكتب • جمله‌سى اوزرينه عطف اولنمشدر وبونده عطفى مقبول ايده‌جك جهت جامعه شعر ايله كتابت بيننده اولان مناسبت تأليف اولوب • كتابت تأليف • كلام منثور و • شعر تأليف • كلام منظومدر ومثلا • زيد يعطى ويمنع • قولنده جهت جامعه اعطا ايله منع بيننده اولان مناسبت تضاددر واما • زيد يكتب ويمنع • وياخود • زيد يشعر ويعطى • امثالى بونك خلافنده اولوب بونلرده جهت جامعه

غیر موجوده‌در . وبو وجهله عطف مذکورك مقبولیتنده جهت جامعه‌نك اشتراطی زیرا ذکر
اولندیغی اوزره عطف الجملة علی الجملة عطف المفرد علی المفرد کبی اولوب حالبوکه برمفردی مفرد آخر
اوزرینه واو ایله عطفك مقبولیتنده بینلرنده جهت جامعه بولنمق شرطدر مثلا . زید کاتب
وشاعر . مقبول و . زید کاتب ومعط . بونك خلافنده اوله‌رق مردوددر شارح رحمه الله
بیوررلرکه ظاهر اولان مصنفك . ونحوه . قولندن مرادی واو کبی تشریکه دال اولان . فا .
و . ثم . و . حتی . مثللو حروف عطف اولوب بوایسه فاسددر زیرا بوحکم واوه مختص اولوب
فا وثم وحتی ایچون تشریك وجمعیتك غیری معنای محصل ومعین واردرکه اومعنی بولندیغی کبی
معطوف ایله معطوف علیه بیننده کرکسه جهت جامعه بولنسون وکرکسه بولنسون عطف مقبول
اولور مثلا زیددن بعد الکتابة اعطا صدورنده . زید یکتب فیعطی . ویاخود . ثم یعطی . دینلسه
مقبول اولور لکن واو بویله دکلدر زیرا مدلول واو معنای مبهم غیرمحصل یعنی مطلق الجمع اولمسیله
عطفده جامعدن لابددر زیرا بومعنی بینلرنده عطف استحسان اولنیان جمله‌لرده متحقق اولمسیله
مقبولیت عطفده غیرکافیدر لکن بوسؤالدن جوابده دینلمشدرکه اوجه اولان . ونحوه . قولندن
مراد مصنف مجازا واو معناسنده مستعمل اولان . فا . و . ثم . و . او . کبی حرف عاطف دیمکدر
ومرادی بواولدیغی . علی عاطف . محلنده . علی معنی عاطف . کلام آتیسی مؤیددر قال رحمه الله
(ولهذا عیب علی ابی تمام فی قوله . لاوالذی هو عالم ان النوی . صبر وان ابا الحسین کریم .)
معطوف ایله معطوف علیه بیننده جهت جامعه‌نك شرط قبول اولمسندنناشی ابوتمامك بیت مذکورده
. وان ابا الحسین . قولیله . ان النوی . جمله‌سی بیننده علاقه‌نك عدم وجودیله برابر واو ایله
عطف ایلمسی کندی اوزرینه عیب عد اولنمشدر زیرا نوادن مراد کرکسه فراق ابی الحسین
اولسون وکرك غیریسی اولسون کرم ابی حسین ایله مرارت صبر بیننده قطعا مناسبت یوقدر
بناء علیه بونده اولان عطف کرك ان مع اسمها وخبرها حکم مفردده اولمسیله عطف المفرد علی المفرد
اولسون وکرکسه . عالم . قولنك مفعولی موقعنده وقوعی اعتباریله عطف الجملة علی الجملة اولسون
بونلردن ایکیسنده دخی وجود جامع شرط اولمسیله غیرمقبولدر . لا والذی . قولنده اولان لا
کلمه‌سی حبیبه‌سنك محو واندراس هوای شاعری ادعاسنی نفیدر وبوکا مسبوق اولان * زعمت
هواك عفا الغداة کما عفا * عنها طلال باللوی ورسوم * قولی دلالت ایدر . زعمت . فعلنك فاعلی
حبیبه‌یه راجع ضمیر اولوب . هواك . قولیله خطاب نفسنه‌در . هواك . و . عفا . زعمت قولنك
مفعولی اولوب . عفا . زال معناسنه‌در . الغداة . عفایه ظرفدر . عنها . ضمیری دیاره راجع
اولوب مؤخر طلالدن حال و . طلال . عفای ثانی‌یه فاعلدر . لوی . برموضعك اسمیدر و . با .
فی معناسنه اولوب رسوم طلال اوزره معطوفدر . لا والذی . قولنده واو قسم ایچون اولوب
جواب قسم مابعدنده اولان * مازلت عن سنن الوداد ولاغدت * نفسی علی الف سواك تحوم *
قولیدر . سنن . طریقت معناسنه‌در . لاغدت . لاصارت دیمکدر . علی الف . علی مألوف
معناسنه اولوب . تحوم . قولنه متعلقدر . تحوم . تطوف وتدور معناسنه اولوب . غدت .
قولنك خبریدر مفهوم ابیات نفسنه خطابا دیرکه حبیبه لوی نام محلده اولان طلال ورسوم محو
وزائل اولدیغی کبی سنك دخی هوا ومحبتك مرور زمان ایله زائل اولدیغی زعم ایدوب حقیقت
حال ایسه حبیبه‌نك زعم وظنی کبی اولیه‌رق فراق وهجران صبر دیدکلری دوای مر کبی تلخ اولوب
وابو الحسینك کریم اولدیغی عالم اولان جناب حقه قسم ایدرمکه نه بن طریق وداد ومحبتدن
عدول ایتدم ونه نفسم سندن غیری برمحبوب مألوف اوزره حائم ودائر اولدی دیمکدر قال رحمه الله
(والا فصلت عنها نحو * واذا خلوا الی شیاطینهم قالوا انا معکم انما نحن مستهزؤن الله یستهزئ
بهم * لم یعطف الله یستهزئ بهم علی انا معکم لانه لیس من مقولهم) واکر جمله‌ٔ ثانیه‌نك حکم
اعرابده اولی‌یه تشریکی قصد اولنمزسه ثانیه اولیدن فصل اولنوب بلا عاطف ایراد اولنور تاکه

عطف

عطف حالنده مقصود اولمیان تشریك لازم کلمیه نته‌کیم ﴿ واذا خلوا الایه ﴾ نظم شریفنده
. الله یستهزئ بهم . جمله‌سی . انا معکم . اوزره عطف اولنمامشدر زیرا منافقینك . انا معکم .
قوللری . قالوا . ایچون مفعول اولمق اوزره محلا منصوب جمله اولمسیله اکر . الله یستهزئ بهم .
قولی جمله‌ٔ مذکوره اوزره عطف اولنسه . قالوا . یه مفعول اولمقده جمله‌ٔ مذکوره‌یه مشارك
اولمسی لازم کلوردی بوایسه باطلدر زیرا . الله یستهزئ بهم . قولی مقول قول منافقین دکلدر
ومصنف رحمه اللهك . علی انا معکم . دیوب . علی انما نحن مستهزؤن . دیمامسی یعنی ظاهر اولان
معطوف علیه . انما نحن مستهزؤن . قولی ایکن . انا معکم . قولی اولمق اوزره ایراد ایلمسی
. انما نحن مستهزؤن . قولی . انا معکم . قولنی بیان وتقریر اولوب اولك حکمی ثانینك حکمی اولمسنه
مبنیدر ویاخود مراد مصنف . علی انا معکم انما نحن مستهزؤن . دیمکدر ومقول قول بالکز
. انا معکم . اولمیوب بلکه جملتین اوله‌رق محل نصبده اولان اشبو مجموع جملتیندر اشبو . انما
نحن مستهزؤن . قولنك . انا معکم . قولنی بیان وتقریر اولمسنك ایضاحی شو وجهله درکه
منافقینك انا معکم یعنی یهودیلره خطاباً بزده سزکله معیتده وبرلکده‌یز دیملرینك معناسی یهودیت
اوزره ثابت اولدقلرنی افاده‌دن عباره اولمسیله بوکلامدنصکره ایراد ایلدکاری انما نحن مستهزؤن
جمله‌سی بدل وعطف بیان وتأکید اولمق صور ثلثه‌سنه محتمل واشبو جمل ثلثه‌دن جمله‌ٔ بدلیه‌ده
استیناف قصد وشاننه مزید اعتنا وجمله‌ٔ بیانیه‌ده مجرد جمله‌ٔ اولیدن ازاله‌ٔ خفا وجمله‌ٔ مؤکده‌ده
تجوز ویاخود سهو ویاغفلت احتمالاتنك توهمنی ازاله وانحا اعتبارلیله بینلرنده فرق حاصلدر
امدی اکر انما نحن مستهزؤن قوللری برشیئی استهزا اوشیئی عدم قبول وردی مفید اولمسیله
اسلامك رد ونفیئی مستلزم اولدیغندن بووجهله باعتبار اللازم معنای جمله‌ٔ اولی اولان یهودیت
اوزره ثباتی مقرر اولمسی اعتبار ایدیلور ایسه تأکید معنوی منزله‌سنده اوله‌رق جمله‌ٔ مؤکده
اولوب فائده‌سی منافقینك اهل ایمان ایله مخالطه وانلره موافقتلرینه نظرا . انا معکم . قوللری حقیقت
اوزره اولمامسی توهمنی دفع اولمش اولور واکر ثبات علی الیهودیت معناسیله برابر تحقیر اسلام
وتعظیم کفر اوزره اشتمالی اعتبار اولنور ایسه شاننه اعتنا اولیدن زیاده وتمام مرادی وافیه اوله‌رق
بدل اولور شویله که جمله‌ٔ ثانیه اولینك افاده ایلدیکی ثبات علی الیهودیتی افاده ایتمسیله برابر امر
زائد اولان تعظیم کفری وبوایسه مؤمنین ایله اختلاطدن عارض اولان شبهه‌نك ازاله‌سنی مفید
اولمسیله جمله‌ٔ اولیدن بدل اشتمال منزله‌سنده اولمش اولور واکر مراد معیتدن ازاله‌ٔ خفا اوله‌رق
. انا معکم . قوللرندن مقصود قلباً معیت اوله‌رق صورتا معیت اولمدیغنی تبیین اولور ایسه عطف
بیان اولمش اولور قال رحمه الله (وعلی الثانی ان قصد ربطها بها علی معنی عاطف سوی الواو
عطفت به نحو دخل زید فخرج عمرو اوثم خرج عمرو واذا قصد التعقیب او المهلة) و . علی الاول . قولی
اوزره معطوف اولوب یعنی جمله‌ٔ اولی ایچون اعرابدن محل اولمدیغی تقدیرده اکر جمله‌ٔ ثانیه‌نك
واودن غیری حروف عاطفه‌دن برینك معناسی اوزره جمله‌ٔ اولی‌یه ربطی قصد اولنورسه جهت
جامعه‌دن من غیر اشتراط شیء آخر اشبو حصول معناسی قصد اولنان حرف ایله جمله‌ٔ ثانیه
اولی اوزرینه عطف اولنور مثلا خروج عمروك دخول زیدی تعقیبنی افاده قصد اولنورسه
یعنی مثلا عمروك داردن خروجی زیدك عقیب دخولنده واقع اولدیغنی افاده ایتمك استنلور ایسه
بونلرك دخول وخروجی بیننده برکونه مناسبت وجهت جامعه اولوب اولمدیغنه باقلمیه‌رق مجرد
افاده‌ٔ تعقیب قصدیله بومعنایه دال اولان فا ایله عطف اولنه‌رق . دخل زید فخرج عمرو . دینلور
واکر معنای تراخی ومهلت مراد اولنور یعنی خروج عمروك دخولی زیددن برمدت صکره واقع
اولدیغنك افاده‌سی استنلور ایسه ثم ایله عطف اولنوب . دخل زید ثم خرج عمرو . دینلور زیرا
حروف عطفدن واودن ماعداسی معطوفك معطوف علیه ایله حکم اعرابده اشتراکنی افاده ایله
برابر برطاقم معانی‌یی دخی افاده ایدرکه بونلر علی نحوده مقرره ومفصله وثابته ومحصله‌در . بونك

تفصیلی شو وجهله درکه حروف مذکوره دن حتی ولای عاطفه لر عطف جملده واقع اولیوب
عطف مفرده مخصوصلر در وحروف مذکوره دن · او · و · اما · و · ام · عاطفلری نصلکه عطف
مفرداتده واقع اولورلر ایسه عطف جمله ده دخی اولوجهله اوله رق علی وجه الابهام احد امرین
ایچوندر و ﴿ کلمح البصر اوهو اقرب ﴾ و ﴿ مائة الف او یزیدون ﴾ قول شریفلرنده اولان
· او · کلمه سی جناب باری شکدن منزه اولمسیله عطف ایچون اولمیوب بلکه حرف استیناف
اوله رق بل معناسنه اولوب مجرد اضراب ایچوندر یعنی قصهٔ یونسده علیه السلام · مائة الف · قولیله
﴿ کلمح البصر ﴾ قول شریفی تحدیدده قول ناس اوزرینه بنا اولنوب بعده بو وجهله تحدیدده اولان
غلط ناسدن تحقیقه اضراب ایله · اویزیدون · و · اوهو اقرب · بیورلمشدر وحروف مذکوره دن
· لکن · عاطفه نک حکمی عطف علی المسند الیه بحثنده مرور ایلمشدرکه خلاصه سی کلام
متقدمدن تولد ایدن توهمی استثنایه شبیه اولان رفع ایله رفع ایتمك معناسنه استدراك ایچون اولمقدن
عبارهدر · ماجائنی زید لکن عمرو · کبی لکن عمرو جائنی دیمکدر و · بل · کلمه سی مفرداتده نوجهله
ایسه جمله لرده دخی اولوجهله اولوب شوقدر وارکه بعضاً تدارك غلط ایچون اولمیوب بلکه کلام
اولك اهدار وابطالی قصد اولنمیه رق مجرد برکلامدن دها اهم اولان دیکر کلامه انتقال واولی
حکم مسکوتده اهمال ایچون اولور مثلا ﴿ بل هم فی شك منها بل هم منها عمون ﴾ قول شریفنده
جناب باری غلطدن منزه اولمسیله مراد انلرك احول آخرتدن شکده اولدقلرینی بیاندنصکره انلرك
بو احوالدن حال عماده بولندقلری کلام اهمنه انتقالدر واما فا وثم عاطفه لرندن · فا · جملهٔ ثانیه
مضموننك بلا فصل عقیب اولیدهٔ اولمقلغنی افاده ایدر وبعضاً مضمون ثانیه نك زماناً عقیب اولیده
اولمسنی قصد ایتمیه رك بعدنده اولان کلامك ذکرده ماقبلی اوزره مرتب اولدیغنی افاده ایدر
﴿ ادخلوا ابواب جهنم خالدین فیها فبئس مثوی المتکبرین ﴾ نظم جلیلنده اولدیغی کبی زیرا
بر شیئك مدح وذمی انجق ذکری جریان ایتدکدنصکره صحیح اولوب ونظم مذکورده مخصوص
بالذم جهنم اولمسیله · بئس مثوی المتکبرین · قولی من جهة الترتیب ذکر جهنمدنصکره اولمق
اقتضا ایدر · مثوی · مکان معناسنه در وتفصیلی مجمل اوزره عطف دخی بو بابدندر نته کیم
﴿ ونادی نوح ربه فقال ﴾ الایه و ﴿ وکم من قریة اهلکناها فجاءها بأسنا بیاتاً اوهم قائلون ﴾
نظم شریفلرنده واقع اولمشدر نظم اولده اولا اجمالا ﴿ فنادی نوح ﴾ بیوریلوب بعده ﴿ فقال
رب ﴾ الایه قول شریفیله تفصیل اولنمشدر ونظم ثانیده اولا اجمالا ﴿ وکم من قریة اهلکناها ﴾
بیوریلوب بعده ﴿ فجاءها ﴾ قول شریفیله تفصیل اولنمشدر الحاصل برشیئك لاجل التقریر
بطریق الاجمال والتفصیل ارادنده اولا مجملا ذکر اولنه رق بعده تفصیل ایله تعقیب اولنور
زیرا موضع تفصیل اجمالك مابعدیدر نظم مذکورده · بیاتاً · لفظ شریفی حال اوله رق بیتوتت
معناسنه مصدر و · هم قائلون · وقت ظهرده نوم معناسنه · قیلوله · دن جملهٔ حالیه در · یقال قال
یقیل قیلا وقیلولة ومقیلا · مفاد شریفی · فجاء اهلها بأسنا بایتین او قائلین · اولوب مجیء عذابك
اشبو وقتنه تخصیصی وقت غفلت واستراحت اولمسیله نزول عذاب اوقات سائره دن اشد
وافظع اولمسنه مبنیدر واشبو مثال ثانیده اولدیغی کبی · فا · ده معنای سببیت بولنمسی عطف
مذکوره منافی دکلدر · یقوم زید فیغضب عمرو · کبی زیرا · فیغضب · قولنده اولان · فا · قیام
زیدك غضب عمروه سببیتنی مفید اولمسیله برابر عطف ایله مابعد فا اولان کلامك ذکرده ماقبل فایه
ترتبنی دخی افاده ایلر وستیر اولمیه که · فا · نك بلا مهلة ترتیب ایچون اولمسی مرتبهٔ ثانیه ده
بولنان جملهٔ معطوفه نك اول اجزاسی اولی یی تعقیب ایتدیکی تقدیرده تمامیله زمان طویلده
حاصل اولان شیدن اولمسنه منافی دکلدر ﴿ الم تر ان الله انزل من السماء ماء فتصبح الارض
مخضرة ﴾ قول شریفنده اولدیغی کبی زیرا اخضرار ارض عقیب نزول مطرده بدأ ایدوب لکن
مدت طویله ده تمام اولور و · فتصبح · قولی مقامنده تمام اخضراره نظرا · ثم تصبح الارض ·

دینلسه ده جائز اولور حاصلی بدایت اخضراره نظرا بلا مهلة وتمامنه نظرا مع التراخی وجود
ترتبیدنناشی · فا · و · ثم · دن هر ایکیسیله ایرادی رهین سداددر و · ثم · کلمه سی مفردده اولدیغی
کبی مع التراخی ترتیب ایچون اولوب لکن چوق کره مضمون جملهٔ ثانیه یی مضموم اولیدن استبعاد
واوله عدم مناسبتنی ایراد ایچون اولور مثلا ﴿ ثم انشأناه خلقاً آخر ﴾ قول شریفنده اولان
ثم کلمه سی ﴿ لقد خلقنا الانسان من سلالة من طین ثم جعلناه نطفة فی قرار مکین ثم خلقنا النطفة
علقة فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا المضغة عظاماً فکسونا العظام لحما ﴾ قول شریفنده اتیان
اولنان خلق ایله خلق آخر بیننده اولان تفاوتی ومضمون اولی یه قیاساً ثانینك بعد درجه وعلو
منزلتنی افاده ایچوندر · خلق آخر · دن مراد صورت بدن ویاخود روح ویاخود بدنه نفخ روح ایله
قوی ویاخود مجموعیدر کأن کمال انسانك رسیده اولدیغی بو طورك مرتبه سی اطوار سائره دن
استبعاد اولنمشدر قرار مکیندن مراد رحم و · مضغه · دن مراد قطعهٔ لحمدر و ﴿ ثم الذین
کفروا بربهم یعدلون ﴾ قول شریفی خالق سموات وارضه اشراکی استبعاد وانکار ایچوندر
و ﴿ فلا اقتحم العقبة وما ادراك ما العقبة فك رقبة ﴾ الایه قول شریفندنصکره وارد اولان
﴿ ثم کان من الذین آمنوا ﴾ قول شریفی ایمان ایله فك رقبه بیننده اولان بعد منزلتی بیان ایچوندر
زیرا ایمان شرط اوله رق اصل طاعات واساس حسنات اولوب بدون الایمان طاعات وحسناتدن
برشی مقبول اولمز ﴿ واستغفروا ربکم ثم توبوا ﴾ قول شریفی دخی بویله در زیرا طلب مغفرتله
معاصیدن بالکلیه انقطاع الی الله تعالی بیننده بعد منزلت واردر واشبو استبعاد وعدم مناسبت
ایچون ثم کلمه سنك ایرادی تنزیل جلیلده اکثر من ان یحصی در وثم کلمه سی بعضاً تعقیب ویا تراخی
معتبر اولمیه رق مجرد مرتبهٔ ارتقا وارتفاعده ترتیب وتدرج ایچون اتیان اولنور یعنی معطوف ایله
معطوف علیه بیننده اولان ترتیب رتبی یی واحد هماناك مرتبهٔ آخردن مقدم اولدیغنی بیان ایچون
اولور نته کیم شاعرك * ان من ساد ثم ساد ابوه * ثم قد ساد قبل ذلك جده * قولنده واقع
اولمشدر اشبو مثال اعلادن اسفله ترتیبی بیاندر زیرا سیادت نفس ممدوح رتبهٔ سیادت والدی
اوزره مقدم وسیادت والدی سیادت جدندن اقدمدر ونته کیم ﴿ وما ادراك مایوم الدین
ثم ما ادراك مایوم الدین ﴾ نظم جلیلنده دخی واقع اولمشدر واشبو نظم جلیل اسفلدن اعلایه
ارتقایه مثالدر زیرا اولا · وما ادراك · قولی مفید اعتبار واهتمام اولوب ثانیاً · ثم ما ادراك ·
دینلدکده زیادهٔ اعتبار فهم اولنمسیله اولدن مفهوم اولان تعجب وعظم رتبه واعتبار مفهوم
ثانیدن مؤخر اولور اشته بو تفصیلات معلوم اولدیسه دیرزکه بو حروفدن بریله برجمله جملهٔ
اخری اوزرینه عطف اولندقده عطفده فائده حاصل اولور وفائدهٔ مذکوره حروف مذکوره نك
حصول معانیسیدر واما واو بونك خلافنده اولوب زیرا مجرد اشتراکدن غیری برمعنایی مفید
اولمز اشبو معنای اشتراك ایسه انجق کندوسیچون حکم اعرابی اولان جمله ده ظاهر اولوب حکم
اعرابی منتفی اولدیغی صورتده اشکال ثابت اولور اکر سؤال اولنورسه که سائر ادات عطف
مع الاشتراك تعقیب ویاخود مهلت ویاغیریسنی مفید اولدیغی کبی واو عاطفه دخی مضمون جملتین
بیننده حصولده جمع افاده ایدر زیرا مثلا من غیر واو · یضرب زید ینفع · دینلسه · ینفع · قولی
· یضرب · قولندن رجوع وانی ابطال اولمقلغه محتمل اولور نته کیم دلائل الاعجازده شیخ ایراد
ایلمشدر جوابنده دیرزکه اشبو حصولده جمع ونفی احتمال رجوع · واو · و · فا · و · ثم · بیننده
قدر مشترك اولوب واوك بونلرك اوزرینه اختیارنی مرجح اوله مز وبرده مجرد حصولده مشترك
اولان جمل غیر متناهیه اولمسیله واو ایله عطفی حسن وغیر حسن اولنلری یکدیکرندن فرق
وتمییز کمال حیرت واشکالدن ناشی کند وسنده دموع وعبرات سکب واساله اولنان
مشکلاتدن اولور قال رحمه الله (والا فان کان للاولی حکم لم یقصد اعطاؤه للثانیة فالفصل
واجب نحو * واذا خلوا الایه * لم یعطف الله یستهزئ بهم علی قالوا لئلا یشارکه فی الاختصاص

بالظرف لمامر) واكر جملهٔ ثانیه‌نك واوك غیری برعاطفك معناسی اوزره اولی یه ربطی قصد
اولنمزسه بوصورتده اكر اولی ایچون ثانیه یه اعطاسی قصد اولنمیان برحكم بولنورسه ترك عطف
ایله فصل واجبدر تاكه وصلدن حكم مذكورده ثانی یی تشریك لازمكلمیه نته‌كیم ﴿ واذا خلوا
الی شیاطینهم قالوا انا معكم انما نحن مستهزؤن الله یستهزئ بهم ویمدهم فی طغیانهم یعمهون ﴾
نظم جلیلنده · الله یستهزئ بهم · قولی · قالوا · اوزرینه عطف اولنمامشدر تاكه · واذا خلوا الی
شیاطینهم · ظرف مقدمنه اختصاصده جملهٔ اولی اولان · قالوا · یه مشارك اولمیه زیرا مفعول
وظرف وامثالی معمولاتك تقدیمی اختصاصی افاده ایلدیكی باب رابعده مرور ایتمشیدی بوصورتده
اكر بطریق العطف ایراد اولنسه جناب باری‌نك منافقینی استهزاسی یعنی انلری مخذول ومحقر ایدوب
تسویلات نفسانیه یه اتباع وانخداعلریله برابر · من حیث لا یشعرون · طریق باهر الاعوجاج
استدراجه تابع اولدقلری حالده ترك واخلاسی انلرك شیاطین ایله معبر اولان كفار ایله خالی وتنهانشین
اولدقلری اوقاته مختص اولمسنی اقتضا ایدر ایدی حالبوكه بویله اولمیوب بلكه انلری استهزا
وتخذیل الهی متصل ومستمر اوله‌رق فی حال من الاحوال منقطع دكلدر اكر سؤال اولنورسه كه
· لئلا یشاركه فی الاختصاص بالظرف · قولنك تمامیتی اذانك ظرفیتنه منوط اولوب نظم مذكورده
ایسه ظرفیه اولدیغی مسلم دكلدر زیرا جائزكه شرطیه اولوب شرطك معمولی اولسون نته‌كیم
ابن حاجب اذای شرطیه‌نك مدخولنه عدم اضافه‌سنه قائل اولمشدر بوصورتده جزانك معمول
مقدمی اولمیوب مفید اختصاص اولمامسیله حال عطفده محذور اشتراك زائل اولور ومذهب
مشهوره مبنی تسلیم ایدلمكه اذای شرطیه مدخولنه مضاف اولوب جزانك معمول مقدمی اولسون
لكن تقدیمك تخصیص ایچون اولدیغی مسلم اولمیوب بلكه حق ادات شرط اولان تصدر ایچوندر
نته‌كیم · این ابوك · مثللاوده ادات استفهامك تقدمی تصدره محمولدر وتقدیم ایچون لزوم
تخصیص غالب ایسه‌ده جمیع صور تقدیمده تخصیص لازم دكلدر وتسلیم ایدلمكه تقدیم
تخصیص ایچون اولسون لكن معطوف علیهك اختصاصی معطوفك اختصاصنی مستلزم اولدیغی
مسلم دكلدر جوابنده دیرزكه اذای شرطیه بعینها اذای ظرفیه اولوب استعمال شرط ایله
استعمال اولنمشدر بوصورتده منع اول ساقطدر وشك یوقدركه · اذا خلوت قرأت القران ·
قولمز كركسه اذا جزانك معمولی اولوب تخصیص ویاخود مجرد تصدر ایچون تقدیم اولنمش
اولسون ویاخود شرطك معمولی اولسون · لا اقرأ القرآن الا اذا خلوت · معناسنه اوله‌رق
تقدیم ویاخود مفهوم شرط اعتباریله اختصاص افاده ایدر بوصورتده منع ثانی وثالث ساقط
اولور ومعطوف علیهده اولان قید اكر معطوف علیه اوزره مقدم اولورسه ظاهر اولان
معطوفك دخی اوقید ایله تقیید اولنمسیدر مثلا · یوم الجمعة سرت وضربت زیدا · وان جئتنی
اعطك واكسك · قوللرمز كبی واقعا اشبوقید مقدمله معطوفك دخی مقید اولمسی امر قطعی
دكلسه‌ده لكن خطابیاتده فهمه سابق اولان بودر بوصورتده منع رابع دخی ساقط اولور
اكر سؤال اولنورسه كه برشیئك جواب شرط اوزره عطفی ایكی ضرب اوزره اولوب ضرب اول
معطوف ومعطوف علیهك شرطه جزا اولمقده اشتراكیدر · ان تأتنی اعطك واكسك · قولمز
كبی ضرب ثانی معطوفك برحیثیتده اولمسیدركه معطوف علیه اوزره توقف ایدوب وشرطك
معطوفده سبب اولمقلغی معطوف علیهده سببیتی واسطه‌سیله اولمسیدر مثلا · اذا رجع الامیر
استأذنت وخرجت · دیرسین یعنی · اذا رجع استأذنت واذا استأذنت خرجت · دیمك اولور الحاصل
خروج معطوف علیه‌ه اولان استیذانه متوقف اولوب وشرط اولان رجوع امیرك خروجده
سببیتی استیذانه سببیتی واسطه‌سیله اولمش اولور بوصورتده نظم مذكورده دخی · الله یستهزئ ·
قولنك · قالوا · اوزره عطفی اشبو ضرب ثانی قبیلندن اولوب خلو مع الشیاطین بوقوله وبوقول
استهزاء اللهه سبب اوله‌رق خلوك استهزایه سببیتی قوله سببیتی واسطه‌سیله اولمسی ایچون جائز

اولمز جوابنده دیرزكه بوتقدیرجه معنی · واذا قالوا استهزء الله بهم · یعنی منافقون · انا معكم
انما نحن مستهزؤن · دیدكلری وقتده جناب حق انلری استهزا ایلدی دیمك اولوب بو ایسه
غیر مستقیمدر زیرا جزا یعنی انلری استهزاء الهی منافقینك نفس استهزالرینه واستهزایی مراد
ایلدكلرینه مبنی اولوب یوقسه نفسلرندن · انا مستهزؤن · دیو شیاطینلرینه اخبارلری ایچون دكلدر
یعنی استهزاء الله نفس استهزالری ایچون اولوب اخبار مذكور ایچون استهزاء اللهده مدخل یوقدر شو
دلیل ایله كه اكر انلرك · انما نحن مستهزؤن · دیو اخبارلرندن مرادلری نفسلرندن شیاطین ایله
معبر اولان كفارك تسلط وازدرارلرینی دفع وازاله وشرلرندن سلامت ایچون اولسه ایدی استهزاء الله
ایله مؤاخذه اولنمزلر ایدی كذا فی دلائل الاعجاز قال رحمه الله (والا فان كان بینهما كمال الانقطاع
بلا ایهام اوكمال الاتصال اوشبه احدهما فكذلك والا فالوصل) بوكلام · فان كان للاولی حكم ·
قولنه معطوفدر یعنی جملهٔ اولی ایچون ثانیه یه اعطاسی قصد اولنمیان حكم اولمزسه یعنی جملهٔ
اولی مفهوم جمله اوزره زائد اولان حكمدن عاری اولور ویاخود حكم زائد بولنسه‌ده ثانیه یه دخی
اعطاسی قصد اولنور ایسه بوصورتده جملتین بیننده عندالفصل خلاف مقصودی ایهامدن
عاری اوله‌رق كمال انقطاع ویاخود كمال اتصال ویاخود شبه احد كمالین اولدیغی حالده فصل
تعین ایدر واكر بینلرنده بلا ایهام كمال انقطاع وكمال اتصال وشبه احد كمالین اولمزسه بوصورتده
عطف ایله وصل تعین ایلر بونك تحقیقی شومركزده دركه واو جمع ایچون اولوب شیئین بینی
جمع اینسه بینلرنده جمعی داعی اوله‌جق برمناسبتك وجودنی اقتضا ایدر وكذلك · عطف الشئ
علی نفسه · لازمكلمامك ایچون مغایرت دخی اقتضا ایلر وكندولر ایچون اعرابدن محل اولمیوب
واولی ایچون ثانیه یه اعطاسی قصد اولنمیان حكم موجود اولمیان جملتینك حاصل احوالی اقسام
سته اوله‌رق · اول · بلا ایهام خلاف المقصود كمال انقطاع · ثانی · كمال اتصال · ثالث ·
شبه كمال انقطاع · رابع · شبه كمال اتصال · خامس · كمال انقطاع مع الایهام · سادس ·
توسط بین الكمالیندر وبونلردن اخیرینك حكمی وصل واربعهٔ سابقه‌نك حكمی فصلدر اما
اول وثالثنده موجب فصل بین الجملتین مصحح جمع اوله‌جق مناسبتك فقدانی وثانی ورابعده عاطفله
ربطه محتاج اوله‌جق مغایرتك عدمیدر اشبو مقامات سته‌نك تحقیقنه شروع ایله مصنف رحمه الله
بیورلركه (اما كمال الانقطاع فلاختلافهما خبرا وانشاء لفظا ومعنی نحو · وقال رائدهم
ارسوا نزاولها ·) اما جملتین بیننده اولان كمال انقطاع جملتیندن بری لفظا ومعنا خبر ودیكری
لفظا ومعنا انشا اوله‌رق بوجهله اختلافلرندن ایچون اولور نته‌كیم شاعرك * وقال رائدهم
ارسوا نزاولها * فكل حتف امرء یجری بمقدار * قولنده واقع اولمشدر · رائد · طلب ماء
وكلاده قومه تقدم ایدن كسه‌در · ارسوا · اقیموا معناسنه‌در · ارسیت السفینة · دیرلر سفینه‌یی
مرسلده حبس ایلدم یعنی لنكر انداز اولدم دیمكدر · مزاوله · محاوله ومعالجه معناسنه‌دركه
تدبیره قیام وشروع ایتمكدر · نزاولها · ده اولان ضمیر حربه راجعدر بوصورتده معنای بیت
قومك رئیس ومعتمدی بعنی قومه توجیه خطاب ایدوب قالقك مقاتله ومبارزه ایدلم زیرا هرنفسك
حتف وموتی جناب باری‌نك تقدیر وقدریله اولوب نه جبن وخوف باعث نجات ونه اقدام وجسارت
موجب ازدا وهلاك اولور دیو مباشرت حرب ایچون خلق تشجیع واغرا ایلدی دیمك اولور
بعضیلر ضمیر سفینه یه وبعضیلر خمره راجعدر دیدیلر لكن حربه رجوعی مصراع ثانی قرینه‌سیله
اوجهدر اشته بو بیتده نه زمانكه · ارسوا · لفظی لفظا ومعنا انشا و · نزاولها · قولی لفظا
ومعنا خبر اولدیغنده عطف اولنمیوب وامره جواب اوله‌رق جزم دخی قلنمدی زیرا غرض مزاوله
ایله امر بالارسایی تعلیل اولوب حال جزمده ایسه امر بالعكس اوله‌رق · اسلم تدخل الجنة ·
قولنده اولدیغی كبی ارسا مزاوله‌یه علت اولور اكر سؤال اولنورسه كه اشبو صدد تحقیقنده
اولدیغمز اقسام سته‌نك جمله‌سی جملهٔ اولینك اعرابدن محلی اولمدیغی تقدیره مبنی اولوب حالبوكه

بو مثالده اولان جملهٔ اولی یعنی · ارسوا · مفعول قول اولمق اوزره محلا منصوب اولمسیله تمثیل
نو جهله صحیح اولور   جوابنده دیرزکه مصنف رحمه الله اولیلریچون اعرابدن محلی اولیان
جملتین بیننده کمال انقطاع ویا اتصال وامثالی اولدیغنی بیان ایلدیسه اولیلریچون اعرابدن محل
اولوب اولمامسنه نظر ایتمیه‌رك مجرد اشبو معانیٔ انقطاع و اتصال وامثالی تحقیقه اشارت ایتمش
اولمسیله قول مذکور مجرد جملتین بیننده اولان انقطاع ایچون مثالدر   وجواب دیکر اوله‌رق
دینلمشدرکه · قال · لفظی قول راندی حکایه ایدن شاعرمن قومك کلامی اولوب مثال ایسه کلام
رانده واقع اولان جمله‌در کلام راند ایسه یالکز · ارسوا نزاولها · دن عبارة اوله‌رق جملتینك
اعرابدن محلی یوقدر لکن بوجواب تعسفدن خالی اولمدیغی غیرخفیدر زیرا مثال مصراع مذکور
اولوب مصراع مذکورده ایسه ذکری مرور ایتدیکی اوزره جملتان · قال · ایله محلا معربدر وبوندن
ایچون · انا معکم انما نحن مستهزؤن · قول شریفی اعرابدن محلی اولان جمله عدادنده قلنمشدر
قال رحمه الله   (اومعنی نحومات فلان رحمه الله)   · لفظا ومعنی · قولنه معطوفدر یعنی یاخود
کمال انقطاع جملتینك یالکز من جهة المعنی خبرا وانشاء اختلافلریچون اولور شویله‌که هرنقدر
جملتین لفظا انشائیه ویاخبریه اولسه‌لرده معنا بری خبر وآخری انشا اولور · مات فلان
رحمه الله · کبی زیرا · مات فلان · و · رحمه الله · جمله‌لرینك ایکیسیده لفظا خبر ایسه‌ده
· رحمه الله · جمله‌سی دعا اوله‌رق · لیرحمه الله · معناسنه اوله‌رق معنا انشا اولمسیله · مات فلان ·
اوزرینه عطفی صحیح اولمز   قال رحمه الله   (اولانه لاجامع بینهما کما سیأتی)   · لاختلافهما ·
قولنه معطوف اولوب · لانه · ده ضمیر ضمیر شاندر یعنی ویاخود کمال انقطاع جملتین بیننده امر
جامعك عدم وجودندن ایچون اولور ننه کیم بیان جامع کلسه کرکدر بوصورتده · زید طویل
وعمرو نائم · وکذلك · العلم حسن ووجه زید قبیح · دینلمك جائز اولمز   قال رحمه الله   (واما
کمال الاتصال فلکون الثانیة مؤکدة للاولی)   واما کمال اتصال جملهٔ ثانیه جملهٔ اولی‌یی مؤکده
اولدیغیچوندر وذکر اولنه‌جغی وجهله جملهٔ اولیدن بدل ویاخود جملهٔ اولی ایچون بیان دخی
اولوب لکن نعت اوله‌مز زیرا نعت کرك مخصص وکرکسه موضح ویا مؤکد ویابونلرك غیریسی
اولسون بعض احوال متبوعه دلالت ایتمسی لابد اوله‌رق · تابع یدل علی معنی فی متبوعه · مفهومیله
معرفدر واشبو بعض احوال متبوع اوزره دلالت ایسه معناسی جمله‌لرده غیرمتحققدر بوجهتدن ناشی
جملهٔ ثانیه‌لر نعت منزله‌سنه تنزیل اولنه‌مز وهرنقدر بعضیلر جملهٔ اخرایی موضحه اولان جمله‌لرك
ایضاح ایلدیکی جمله ایچون نعت منزله‌سنده اولمسی زعم ایتمشلر ایسه‌ده مردوددر زیرا مفرداتده
نعتك عطف بیاندن تمیزی نعت انجق بعض احوال متبوع اوزره دلالت ایدرك نفس متبوع اوزره
دال اولمیوب وعطف بیان متبوع اوزره دال اولمسیله‌در انکیچون · جائنی زید الفاضل · قولنده
· الفاضل · زید ایچون نعت اولوب تقدیم ایله · جائنی الفاضل زید · دینلدکده · زید · فاضل ایچون عطف
بیاندر دینلور وبروجه مشروح اشبو بعض احوال متبوع اوزره دلالت معناسی ایسه جمله‌لرده
متحقق اولمیوب جمله‌لر بو معنایه غیرصالحه اولمسیله جمله‌لرده نعت موضحك عطف بیاندن تمیزی
حاصل اوله‌میوب بناء علیه جملهٔ موضحه‌لر عطف بیان اوله‌رق نعت دکلدر ومعنای مذکورك
جمله‌لرده عدم تحققی زیرا جمله جمله اولدیغی حیثیتدن طرفین بیننده اولان نسبته دال اوله‌رق
شیٔ آخرك احوالندن برحاله دلالت دکل کندوسیچون افادهٔ معناده شیٔ آخره تعلق دخی اولمیوب
صفت وحال وخبر واقع اولمسی دخی نسبت تامه‌نك نسبت تقییدیه ایله تأویلنه مبنیدر حاصلی
جمله جمله اولدیغی حیثیتدن فی نفسها معنای مذکوره عدم دلالتله موصوفه اولمسیله هرنقدر
ایضاح امثالی بعض امورده مشارك اولسه‌ده دلالت مذکوره ایله موصوف اولان شی منزله‌سنه
تنزیلی مستحسن اولمز وهمده اکربین الجمل معنای مذکور تحقق ایتمك لازمکلسه منعوت فرض
اولنان جمله‌نك نعت فرض اولنان جمله ایله محکوم علیها اولمقلغی اقتضا ایدوب جمله ایسه محکوم علیها

اولمالغه

اولمقلغه غیرصالحدر زیرا حقیقة محکوم علیهك فی نفسه ملحوظ اولان مفهوم مستقل اوله‌رق
شیٔ آخره تبعیتسز فی نفسه ملحوظ اولمسی لابددر شوجهتله که نفس قصدا وبالذات ملاحظه
ایتدیکی شی اوزرینه حکم ایتمکله مجبوله‌در لکن محکوم به محکوم علیهك احوالندن برحال
اولمسیله ملاحظهٔ تبعیه کافیه‌در جمله ایسه یالکز مسند الیه ایچون برحالك ثبوت ویاانتفاسی
معرفته وسیله اوله‌رق فی نفسها ملحوظ دکلدر   قال رحمه الله   (لدفع توهم تجوز او غلط)
جملهٔ ثانیه‌نك اولی‌یی مؤکده اولمسی متکلمك جملهٔ اولیدن معنای مجازی مراد ایلمسی ویاخود سهو
ویانسیان ویاسبق لسان ایله غلطا سویلمش اولمسی توهمنی دفع ایچون اولور بوده ایکی قسمدر
زیرا یا جملهٔ ثانیه اولیدن معناده اختلاف ایله برابر افادهٔ تقریرده متبوعدن تأکید معنوی ویاخود
اتحاد معناده تأکید لفظی منزله‌سنه تنزیل اولنور اشته بوقسمیدن مصنف رحمه الله تأکید
معنوی‌یه ایراد مثال ایله بیوردلرکه   (نحو *لاریب فیه*)   یعنی مثلا اول سورهٔ بقره‌ده
﴿ ذلك الکتاب ﴾ قول شریفنه نسبتله ﴿ لاریب فیه ﴾ جمله‌سی تأکید معنوی منزله‌سنده
جملهٔ مؤکده‌در لکن بووجهله جملهٔ مذکوره‌نك قول مذکوری مؤکده اولمسی ﴿ الم ﴾ لفظ
شریفنك جملهٔ مستقله ویاخود حروف معجمدن مستقل برطائفه اولوب و · ذلك الکتاب ·
جملهٔ ثانیه و · لاریب فیه · جملهٔ ثالثه اولمسیله اولور وجه صحیح مختار دخی بودر و · الم · جملهٔ
مستقله اولمسی · الم هذا · ویاخود · هذا الم · تقدیرنده جملهٔ اسمیه ویاخود جار محذوف
اوله‌رق · اقسم بالم · ویاخود منصوب اوله‌رق · اذکر الم · تقدیرنده جملهٔ فعلیه اولمق
صورتیله اولور   وبوتقادیر اوزره · الم · یا اسم سوره ویا اسم قرآن ویاخود اسماء اللهدن
براسم ویاخود · المؤلف من هذه الحروف · ایله مأول اولور   وحروف معجمدن طائفهٔ مستقله
اولمسی اوائل سورده واقع اولان · الم · امثالی لاجل التحدی تعداد طریقیله ایراد اولنمش · طائفة
من الحروف · اولمقلغه مبنی اوله‌رق بوصورتده اعرابدن محلی اولمز   ونظم مذکورده وجوه
سائره دخی اولوب مقصوددن خارج وتفاسیرده مسرود ومندرجدر   قال رحمه الله   (فانه
لمابولغ فی وصفه ببلوغه الدرجة القصوی فی الکمال بجعل المبتداء ذلك وتعریف الخبر باللام جاز
ان یتوهم السامع قبل التأمل انه مما یرمی به جزافا فاتبعه نفیا لذلك)   · ببلوغه · قولنده با · وصفه · یه
متعلق اوله‌رق · فی ان وصف بانه بلغ الدرجة القصوی · تقدیرنده‌در و · بجعل المبتدا · ده اولان
با · بولغ · قولنه متعلقدر · جاز · لفظی جواب · لما · اولوب · یجوز بسبب هذه المبالغة
المذکورة ان یتوهم · مفادنده‌در · فاتبعه · لفظی مبنی للمفعول اوله‌رق ضمیر مرفوع مستتر
· لاریب فیه · قولنه ومنصوب بارز · ذلك الکتاب · قولنه عائددر مراد · لاریب فیه · جمله‌سنك
جملهٔ مؤکده اولدیغنك وجهنی بیان وایضاح اولوب یعنی نه زمانکه · ذلك · مبتدا و · الکتاب ·
خبر معرف باللام قلنه‌رق کتاب اللهك کماله درجهٔ قصوایه بالغ اولمسیله وصفنده مبالغه اولندیسه
مبالغهٔ مذکوره سببیله · ذلك الکتاب · قولی من غیرروية رمی اولنمش برکلام جزافدر دیو
سامعك توهم ایتمسی جائز اولدیغندن بوتوهمی دفع ایچون · لاریب فیه · قولی · ذلك الکتاب ·
قولنه تابع قلنمشدر   · جزاف · کسر ایله · جازف مجازفة · قوللرندن مصدر اولوب برشیئی مقدار
وکیفیتنی بیلمیه‌رك اخذ ایتمك معناسنه فارسیدن معربدر · ومجازفه · من غیرخبرة وتیقظ ومن غیر ان
یکون صادرا عن روية وبصيرة · تکلمدر   و · ذلك · مبتدا و · الکتاب · خبر اولمسنك وصف
مذکورده مبالغه‌یی افاده‌سی زیرا یحیٔ مرور ایلدیکی اوزره مسند الیهك اسم اشارتله تعریفی
تمیزنه کمال اعتنایه دلالت ایدر واکثریعدی تعظیمه ذریعه وبعد درجه‌سنه وسیله قلنور ومسندك
لام ایله تعریفی انحصاری مفید اولوب بوده یا حقیقة اولور · الله الواجب · کبی ویامبالغة اولور
· حاتم الجواد · کبی بووجهله معنای · ذلك الکتاب · حصر جنسدن مقصود حصر کمال
اوله‌رق · انه الکتاب الکامل · یعنی کتاب کامل انجق بوکتاب اولوب کأن مقابلنده اولان کتب

سائره ناقصدر وكتاب تسميه سنه اهل واحرا واليق واحق اولان بودر ديمك اولور نته كيم
• هو الرجل• دينور يعني شخص فلانى رجوليتده كامل اولوب ماعداسى اكا نسبتله رجل عدادنده
دكلدر ديمك معناسى مراد اولنور قال رحمه الله (فوزانه وزان نفسه فى جاءنى زيد نفسه)
تأكيد معنوى اولمقده • لاريب فيه• قولك نظيرى • جاءنى زيد نفسه• قولنده اولان • نفسه• در
يعنى •نفسه• نصل متقدمى اولان زيد ايچون تأكيد معنوى ايسه • لاريب فيه• دخى جملهٔ
متقدمه اولان • ذلك الكتاب • ايچون تأكيد معنويدر زيرا معنى • لاريب • و• لامجازفة فى هذا
الكتاب بل هو صادر عن تحقيق وايقان• اولوب يعنى كتابك كمالده درجهٔ قصوايه بلوغيله وصفنده
مفيد مبالغه اولان • ذلك الكتاب • لفظى ريب وجزافدن عارى اوله رق عن روية صادر
اولديغنى مفيد اولمسيله • نفسه • لفظى كبى مع الاختلاف فى المعنى تقرير وتثبيتى افاده ايدر
ومصنف رحمه الله اتحاد معناده تأكيد لفظى به ايراد مثال ايله بيوررلركه (ونحو* هدى للمتقين*
فان معناه انه فى الهداية بالغ درجة لايدرك كنهها حتى كانه هداية محضة وهذا معنى *ذلك الكتاب*
لان معناه كامل الكتاب الكامل والمراد بكماله كماله فى الهداية لان الكتب السماوية بحسبها تتفاوت
فى درجات الكمال) دخى جملهٔ ثانيه‌نك اتحاد معناده تأكيد لفظى منزله سنه تنزيليله دفع توهم
تجوز وياخود غلط ايچون جملهٔ اولى يى مؤكده اولمسى ﴿هدى للمتقين﴾ قول شريفنك
• ذلك الكتاب • قولنى مؤكد اولمسى كبيدر زيرا • هدى للمتقين • قولنك معناسى كتاب مذكور
هدايتده كنه وغايتى ادراك بشردن خارج اولان بردرجه‌يه بالغ اولمشدركه كأن هدايت محضه‌در
ديمكدر زيرا تنكير • هدى • ابهام وتعظيم هدايتى وبوهدايتك كتابه حمليله كتاب عين هدايت
قلنمسى تعظيم كتاب هادى يى افاده ايدرك • لايدرك كنهها • معناسنى مفيد اولور وبرشيئك كنهى
اوشيئك نهايتيدر وكتاب مذكورك كأن هدايت محضه اولديغنى افاده‌سى خبرك مصدر اوله‌رق
•هدى• لفظيله ايراد اولنوب اسم فاعل صيغه‌سيله • هاد للمتقين• بيورلماسى حيثيتندندر ولفظ
مذكورك افاده ايلديكى معناى مذكور • ذلك الكتاب • قولنك معناسيدر زيرا معناى
• ذلك الكتاب• مرور ايلديكى اوزره • الكتاب الكامل • اولوب وكتابك كماليله مراد هدايتده
كماليدر زيرا كتب سماويه‌نك درجات كمالده تفاوتلرى انجق بحسب الهدايه‌در و• بحسبها• ده
اولان ضمير هدايته راجعدر • ليكن عملك بحسب ذلك• دينور على قدره وعدده ديمكدر• بحسبها•
جار ومجرورنك متعلق اولان• تتفاوت • اوزرينه تقديمى حصر ايچوندر يعنى كتب سماويه انجق
بحسب الهداية متفاوته اولوب بحسب غيرها متفاوته دكلدر ديمك اولور سؤال اولنورسه‌كه
حصر تفاوت نوجهله صحيح اولوركه قرآن كريمده اولديغى كبى نظمك حسن وجزالت وبلاغتى
حسبيله ده بعضاً تفاوتلرى معلومدر زيرا قرآن مبينك اعجاز نظميله كتب سائره‌يه فائق اولديغى
مجزومدر جوابنده ديرزكه بودخى هدايتده داخل اولوب تصديقه ارشاد ودليلدر الحاصل
•ذلك الكتاب• و•هدى للمتقين • جملتينك معناسى شىء واحد اوله‌رق • الكامل فى الهداية•
مفادندن عباره‌در قال رحمه الله (فوزانه وزان زيد الثانى فى جاءنى زيد زيد) امدى
• هدى للمتقين • قولنك وزانى • جاءنى زيد زيد • قولنده اولان زيد ثانيدر زيرا • هدى
للمتقين • ذلك الكتاب ايله معناً اتفاقلريله برابر• ذلك الكتاب• جمله‌سنى مقرر ومثبت اولمسيله
• جاءنى زيد زيد • كبى تأكيد لفظى منزله سنده قلنمشدر ﴿لاريب فيه﴾ جمله‌سى بونك خلافنده
اولوب زيرا هرنقديرنه • ذلك الكتاب• جمله‌سنى مقرر ايسه‌ده معناً مختلف اولدقلرى جهتله
تأكيد معنوى منزله سنده قلنمشدر لكن شيخك دلائل اعجازده • لاريب فيه • ذلك الكتاب
قولنى توكيد وتحقيق وزياده تثبيت اوله‌رق •هو ذلك الكتاب هو ذلك الكتاب• ديمك منزله‌سنده
اولوب دفعهٔ ثانيه‌ده اعاده‌سى • ذلك الكتاب • مفهومنى ثابت ومؤكد قلمق ايچوندر ديمسى • لاريب
فيه• تأكيد لفظى منزله سنده اولمسنه دلالت ايدر كأن شيخ كتابده زيى تقيدن مقصود كتاب مذكورك

غايت

غايت كمالده كتاب كامل اولمقلغنى اثبات مقصود اولمسنه نظر ايتمشدر واقعا بوصورتده جملتان معناً
متحد اولورلر فقط ظاهر اولان مصنفك اختيار ايلديكى قول سكاكيدر زيرا لاريب فيه‌دن مقصود
كتابدن بالكليه ريبى نفى وبونفى ايله غايت كماله بالغ اولديغنه توسلدر بوصورتده باعتبار لازمها
جملهٔ ثانيه‌دنك اولى يى تقريريله برابر جملتين معناى مقصودده مختلف اولورلر قال رحمه الله
(او بدلا منها لانها غيروافية بتمام المراد اوكغير الوافية بخلاف الثانية والمقام يقتضى اعتناء بشانه لنكتة
ككونه مطلوبا فى نفسه اوفظيعا اوعجيبا اولطيفا نحو *امدكم بما تعلمون امدكم بانعام وبنين وجنات
وعيون * فان المراد التنبيه على نعم الله تعالى والثانى اوفى بتأديته لدلالته عليها بالتفصيل من غير احالة
على علم المخاطبين المعاندين فوزانه وزان وجهه فى اعجبنى زيد وجهه لدخول الثانى فى الاول)
•مؤكدة للاولى• قولنه معطوفدر يعنى كمال اتصالدن قسم ثانى جملهٔ ثانيه جملهٔ اوليدن بدل
اولمسيدر وبوده جملهٔ اولى تمام مراد متكلمه غير وافيه يعنى كندوسندن توقع اولنان معناى مراد
اوزره تماميله غير داله وياخود مجمله وياخفيه اولمسيله غير وافيه‌يه شبيه اولوب وجملهٔ ثانيه بونك
خلافنده اوله‌رق غير وافيه‌يه شبيه اولميه‌رق وافيه اولمسندن وحالبوكه مقام لنكتة مراد
متكلمك شاننه اعتنايى مقتضى اولمسيله لزوم اتمام وايفاسندن نشئت ايدر زيرا ابدالدن غرض
كلامك تمام مراده وافى اولمسيدر بو ايسه انجق شاننه اعتنا اولنان شيده جريان ايدر وشان
مراده اعتنايى مقتضى اولان نكته مثلا مراد فى نفسه مطلوب وياخود فظيع وشنيع وياخود
عجيب وياخود لطيف اولمسى كبيدركه فظاعتندن وياخود عجيب ويالطيف اولمسندن ناشى ابتداء
عقل ادراك ايده ميه‌جكى جهتله شاننه اعتنا حاصل اوله‌رق ذهن سامعده تقرير ايچون ابدال
اولنور بوحالده جملهٔ اوليدن جملهٔ ثانيه متبوعدن بدل بعض ويابدل اشتمال منزله سنه تنزيل
اولنوب بدل ايله مبدل منه بيننده اولان كمال اتصالدن ناشى جملهٔ ثانيه جملهٔ اولى اوزرينه عطف
اولنمز وبدل كل اعتبارا ولنماسى زيرا بدل كلك تأكيددن تميزى انجق لفظ بدل لفظ متبوعنك
غيرى اولمسى ومقصود بالنسبه بدل اولوب متبوع اولمامسيله دركه تأكيد بونك خلافنه اولوب
مقصود بالنسبه متبوع مؤكددر بو معنى ايسه جملده خصوصيله اعرابدن محلى اولميان جمله‌لرده متحقق
دكلدر زيرا تأكيد جملده عين جمله‌نك تكررى معتبر اولمامسيله بوجهتدن تميز حاصل اوله ميوب
واعرابدن كندوسيچون محل اولميان جمله‌لرده مقدم ومؤخردن قنغيسى مقصود بالنسبه اولديغى
متصور اوله مامسيله بوصورتله دخى تميز تحقق ايتمز امدى جملهٔ ثانيه‌دنك بدل البعض منزله‌سنه
تنزيلى ﴿امدكم بما تعلمون امدكم بانعام وبنين وجنات وعيون﴾ قول شريفى كبيدر • مده
وامده زاده• معناسنه اولوب و•مدله• دينلديكى ولفظ مدك خيرده وامدادك شرده استعمالى كثير
ايدوكى كواشيدن منقولدر ونظم مذكورك بدله جملى زيرا سوق آيتدن مراد حق عباده اكثر من
ان يحصا اولان نعم الهيه اوزرينه تنبيه اولوب مقام ايسه تنبيه مذكورك شاننه اعتنا اقتضا ايلر
زيرا تنبيه مذكور يانعم الهيه‌يى ملاحظه وتشكره حائل اولان نوم غفلتدن ناسى ايقاظ مبدأ كل خير
اولديغى جهتله فى نفسه مطلوبدر وياخود نعم مذكوره ايله تفضل واحسانه قادر اولان جناب رب كريمك
ثواب وعقاب اوزره‌ده قدرت الهيه‌سى بوتنبيه ايله معلوملرى اوله‌رق ماقبل آيتده ﴿واتقوا
الذى امدكم بما تعلمون﴾ قول شريفنده مذكور اولان تقوى‌يه ذريعه اولمسيله مطلوبه
وسيله‌در وحالبوكه جملهٔ ثانيه يعنى • امدكم بانعام• قولى تأديهٔ مرادده اوفا وادل اولوب مخاطبين
معاندينك علمنه حواله اولنميه‌رق تفصيلا نعم الهيه اوزره دالدر امدى ايكنجى امدكم جمله سنك
وزانى • اعجبنى زيد وجهه • قولنده اولان • وجهه• در زيرا اولده اولان • ماتعلمون • قولى ثانيده
اولان انعام وبنين وجنات وعيونه شامل اوله‌رق ثانى اولده داخلدر قال رحمه الله (ونحو
• اقول له ارحل لاتقيمن عندنا • والافكن فى السر والجهر مسلما • فان المراد به كمال اظهار الكراهة
لاقامته وقوله لاتقيمن عندنا اوفى بتأديته لدلالته عليه بالمطابقة مع التأكيد) وجملهٔ ثانيه‌دنك

بدل اشتمال منزله‌سنه تنزیلی . اقول له ارحل لا تقیمن عندنا . اه قولی کبیدر زیرا . ارحل . قولیله
مراد مخاطبك کندوسیله ایوا واقامتندن نفرت وکراهتنی کمال اظهار اولوب . لاتقیمن عندنا . قولی
ایسه بو مرادی تأدیه‌ده اوقادر زیرا . لاتقیمن . لفظی مراد شاعر اولدیغی وجهله اقامتندن کمال
اظهار کراهته نوندن حاصل اولان تأکیدك نهی اقامته انضمامیله بالمطابقه دلالت ایدر یعنی بیتك
مفهوم ظاهریسی هرنقدر شخص معهوده یاکیت البته عندمزده اقامت ایتمه ویاخود سر وجهرده
مسلم اول یعنی شعار اهل اسلام اولدیغی اوزره سر وجهر حالتینده مساوا اتده اولوب صفت
منافقهٔ تلون ظاهر وباطندن تهذیب اخلاق ایله دیمك ایسه‌ده . والافکن فی السر والجهر مسلما .
قولی قرینه‌سیله مراد شاعر شخص مذکورك کندی عندنده اقامتندن کمال اظهار تنفر واستکراه
اولوب وبو معنایی . لاتقیمن . لفظی نون تأکید علاوه‌سیله بالمطابقه ادا ایلمشدر سؤال
اولنورسه که . لاتقیمن عندنا . قولی بالمطابقه انجق اقامتدن طلب کفه دلالت ایدر زیرا صیغهٔ
مذکوره‌نك موضوعی نهی اولوب منهی اولان اقامتك کراهتنی اظهار معنای مذکورك اوازم
ومقتضیاتندندر بوصورتده . لاتقیمن . قولنك اظهار کراهت اقامته دلالتی بالالتزام اولوب بالمطابقه
اولمز جوابنده دیرزکه کلام مذکور مسلمدر لکن بحسب العرف . لاتقم عندی . قولی اظهار
کراهت حضور واقامتده حقیقت اولوب حتی چوق کره . لاتقم عندی . دینلرك بونکله
مخاطبك اقامتدن کفی مراد اولنمیوب بلکه مجرد اظهار کراهت حضوری مراد اولنور ونون
مؤکده ایله تأکید بومعنانك کمالنه دالدر بوصورتده . لاتقیمن عندنا . قولی کراهت اقامتك کمال
اظهارینه بالمطابقه دلالت ایتمش اولور وبعضیلرینك سؤال مذکوردن جوابده مطابقتله مراد
مصنف لفظك تمام ماوضع لهه دلالتی معناسی اولمیوب بلکه قصدا وصریحا لفظدن فهم اولنان
شی اوزرینه دلالتیدر و . ارحل . قولی بونك خلافنده‌در زیرا بونك برکمال اظهار کراهت
اقامته دلالتی بالمطابقه اولمیوب وکندوسنده تأکیددن برشی یوقدر بلکه معنای مذکوره دلالتی
. والافکن فی السر والجهر مسلما . قولی قرینه‌سیله بالالتزامدر چونکه . والافکن . اه قولی
سر مخاطب حال علنیسنه مخالف اولمسی سببنه مبنی امر بالرحلتله مراد شاعر کراهت اقامتنی
اظهار اولدیغنه دلیلدر دیدکاری دخی جواب مذکوره قریبدر وخفی اولمسونکه مصنفك
. مع التأکید . قولی . لدلالته . لفظنده اولان ضمیر ایله نفس دلالتدن حال اولمغه محتمل اولمسیله ضمیردن
حال اولدیغی تقدیرده . لاتقیمن . لفظنك کمال اظهار اقامته دلالتی ادات تأکید ایله اولدیغی مفید
اوله‌رق بلا تأکید یالکز اظهار کراهته دلالتی مفید اولور شارح مرحوم سؤال مذکوره
جوابده بو وجهی اختیار ایتمشدر ودلالتدن حال اولور ایسه کمال اظهار کراهت . لاتقم . لفظنك
مدلولی اوله‌رق بو معنایی . لاتقیمن . لفظی مؤکدا ادا ایتمش اولور شارح مشار الیه جواب بعضی
تقریرده . ارحل . لفظنك اشبو کمال اظهار کراهته دلالتی بالمطابقه دکلدر وکندوسنده تأکید
دخی یوقدر دیمسیله . لاتقیمن . لفظنده کمال اظهار کراهته بالمطابقه دلالتله برابر تأکید دخی موجود
اولمسنی ایما ایلمسی وجه ثانی‌یه ناظردر اکروجه اول اختیار اولنور ایسه معنای مذکوری
. لاتقیمن . لفظنك ادا ایتمسی بالمطابقه اولوب . ارحل . لفظنك بالالتزام افاده ایتمسیله معنای
مذکوری افاده‌ده . ارحل . لفظندن اوفا اولمسی یالکز بالمطابقه دلالتی جهتندن ووجه ثانی‌یه
کوره هم بالمطابقه وهمده مع التأکید افاده ایتمسی وجهیندن اولمش اولور و . ارحل . لفظنك
اشبو کمال اظهار کراهته بالالتزام دلالتی بیان سید علامه اوزره شو وجهیندر که برکسه مشاهدهٔ
حال نفاق ایله صاحبنك اقامتنی کریه کوردیکی صورتده اره‌صره رموزات ایله ولزومسز محلاره
سوق وارسالیله اظهار کراهت ایدرك بالآخره . ارحل . یعنی کیت دیو بده معامله‌یی بو درجه‌یه
ایصال ایلدیکی صورتده کمال کراهتنی مستلزم اولان ارادهٔ ارتحالنه دلالت ایتمسیله اقامتی حقنده
اظهار کراهتی حد کماله رسیده اولمش اولور والحاصل معنای مذکوره . ارحل . لفظنك دلالتی

دلالت

دلالت التزامیه اولمسیله . لاتقیمن . لفظی کرکسه مع التأکید وکرکسه بلا تأکید معنای مذکوره
بالمطابقه دلالت ایدرك بوجهتله . ارحل . لفظندن اوفا اولوب لفظ ارحلدن بدل اولمسی اعتبارنه
صالح کورنمشدر وصاحب مفتاح . ارحل . قولنك مراد مذکوره دلالتی تضمنی اولدیغی زعم ایدوب
کأن تضمن ایله معنای لغوی مراد ایلمشدر زیرا . ارحل . لفظنك معنای صریحی طلب رحلت
اولوب بونك ضمننده کراهت اقامتنی اظهار ایچون مخاطبك اقامتدن نهی قصد اولنمشدر
وظاهردرکه کراهت اقامتی کمال اظهار . ارحل . لفظنك مفهومندن جزء دکلدرکه حتی معنای مراد
مذکوره دلالتی تضمن اصطلاحی اولسون وبونی تأویلده دینلمك ممکندرکه کلام سکاکی برشی ایله
امر ضدندن نهیی متضمن اولمسنه مبنیدر بوصورتده . ارحل . قولی بحسب العرف . لاتقم عندنا .
مفهومی اولان اظهار کراهت اقامته بالتضمن دلالت ایتمش اولور لکن بوجوابده تعسف واردر
زیرا . نهی عن الضد . امر بالشی دن جزء اولمسی مذهب مرجوحدر وبومذهبك صحتی تقدیرده کراهت
اقامتده حقیقت عرفیه اولان . لاتقم . لفظی اولوب ضمن ارحلده موجود اولان معنای حقیقیسی
اوله‌رق معنای عرفی دکلدر زیرا . ارحل . لفظنده بومعنایی اقتضا ایدن عرف ثابت اولمامشدر

قال رحمه الله (فوزانه وزان حسنها فی اعجبنی الدار حسنها لان عدم الاقامة مغایر للارتحال
وغیر داخل فیه مع ما بینهما من الملابسة) ایمدی . لاتقیمن عندنا . نك وزان ومرتبه‌سی . اعجبنی الدار
حسنها . ده اولان . حسنها . نك وزانیدر شویله که . حسنها . لفظی داردن بدل اشتمال اولدیغی کبی
. لاتقیمن . لفظی دخی . ارحل . قولندن بدل اشتمال منزله‌سنه تنزیل قلنمشدر زیرا عدم اقامت ارتحاله
مغایر اوله‌رق بوصورتده . لاتقیمن . قولی . ارحل . ایچون نه تأکید ونه بدل کل اوله‌مز وعدم
اقامت مفهوم ارتحالده داخل اولمیوب بوجهتله بدل بعض دخی اوله‌مز شونکله برابرکه عدم
اقامتله ارتحال بیننده ملابست وملازمت واردر زیرا ارتحال عدم اقامتی مستلزمدر بناء علیه بدل
اشتمال اولور وبیت مذکورده . ارحل . اقول ایچون مفعول اوله‌رق محلا منصوب اولوب حالبوکه
کلامنز اعرابدن محلی اولمیان جملهٔ اولی حققنده اولدیغنده دائر کلام * قال رائدهم ارسوا نزاولها *
بیننده مرور ایتمشیدی ومصنفك اشبو مثالینده یعنی نظم مذکور ایله بیتده . الثانی اوفی
بتأدیة المراد . قولی بو ایکیسنده دخی جملهٔ اولی تمام مراده وافیه اولوب لکن غیر وافیه کبی اولدیغنه
دلالت ایدر زیرا آیتده جملهٔ اولیده اجمال اولوب وبیتده تمام مراد اوزره دلالتده قصور واردر
زیرا تمام مراده دلالتی . والافکن فی السر والجهر مسلما . قولی قرینهٔ خفیهٔ متأخره سیله در

قال رحمه الله (او بیانا لها لخفائها نحو * فوسوس الیه الشیطان قال یا آدم هل ادلك علی شجرة الخلد
وملك لا یبلی * فان وزانه وزان عمر فی قوله اقسم بالله ابو حفص عمر) . مؤکدة . اوزرینه معطوفدر
یعنی کمال اتصالدن قسم ثالث جملهٔ ثانیه اولی‌یی بیان اولمسیدر بوصورتده جملهٔ ثانیه افادهٔ
ایضاحده متبوعندن عطف بیان منزله‌سنه تنزیل اولنه‌رق جملهٔ اولی اوزرینه عطف اولنمز
وبو دخی جملهٔ اولینك خفاسندن ایچون اولور یعنی جملهٔ اولینك ثانیه ایله تبیینی مقتضی اولان جملهٔ
اولینك خفاسیله مقامك ازالهٔ خفایی اقتضا ایتمسیدر نته کیم * فوسوس الیه الشیطان قال یا آدم * اه
نظم جلیلنده واقع اولمشدر زیرا . قال یا آدم . قول شریفنك وزانی . اقسم بالله ابو حفص عمر .
قولنده اولان . عمر . وزانی اوله‌رق . عمر . ابی حفص ایچون بیان وتوضیح قلندیغی مثللو
. قال یا آدم . دخی . فوسوس الیه الشیطان . قولیچون بیان وتوضیح قلنمشدر واشبو . قال
یا آدم . قولی بدون الفاعل . وسوس . فعلیچون عطف بیان قبیلندندر دینلمك جائز اولمز زیرا فاعل
اولان شیطاندن قطع نظر ایتدیکمز صورتده یعنی بدون اعتبار الفاعل مطلق القول اعتبار اولندیغی
تقدیرده مطلق وسوسه ایچون بیان وتوضیح اوله‌مز زیرا وسوسه . بقصد الاضلال قول خفیدن
عباره اولمسیله مفهومنده محتاج بیان وایضاح اوله‌جق ایهام یوقدر واما فاعل اعتباری حالنده
شیطاندن صادر اولان افراد وسوسه‌دن بر فرد مراد اوله‌رق بوصورتده شیطاندن صادر بر قول

مخصوص ايله ازالهيه محتاج اولان ايهام موجود اولور و بعضاً جملهٔ اولى يى بيان اولمقلغه صالح اولان جملهٔ ثانيه نك استقلاليت واولى يه مغايرتنه تنبيه ايچون عطف اولنور ﴿ يسومونكم سوء العذاب يذبحون ابنائكم ويستحيون نسائكم ﴾ قول شريفى كبى سورهٔ بقره ده بدون العطف • يذبحون • وسورهٔ ابراهيمده واوايله • ويذبحون • وارد اولمشدر وواو مطروح اولان محلده • يذبحون • قول شريفى • يسومونكم • ايچون بيان وعذاب ايچون تفسير قلنمشدر وواو اثبات اولنديغى محلده چونكه تذبيح جنس عذاب اوزره اوفا وبربالا اولوب وزيادهٔ ظاهره ايله زائد اولديغيچون تذبيحى كأن جنس آخر قلنمشدر واما تذبيحك اوفى وميان جنس عذابده بربالا اولمسى زيرا فى نفسه ذبح عذاب اولوب وذبح ابنا اشد وعند استحياء الامهات اشقدر و بعضاً جمله نك ماقبلندن قطعى ماقبلنده اولان مفرداتدن برمفردى بيان وتفسير اولمسنه مبنى اولور مثلا ﴿ انى اخاف عليكم عذاب يوم كبير الى الله مرجعكم ﴾ قول شريفنده جناب بارى عذاب يوم كبيرى رجوعكز اول ذات بيچونه دركه هرشيئه قادر اولمسيله عذابكزدن مراد ايلديكى شيئك اشدى اوزره قدرت قاهرهسى واردر مفهومنده اولان ﴿ الى الله مرجعكم ﴾ قول شريفيله بيان بيورمشدر يعنى • الى الله مرجعكم • جملهسى مبتدا وخبر اولهرق مداول التزاميسى اعتبار يله عذابى مبيندر ونه زمانكه مصنف رحمه الله كمال انقطاع واتصالدن فارغ اولديسه شبه كمال انقطاع واتصاله اشارت مراد ايدرك بيوررلركه (واما كونها كالمنقطعة عنها فلكون عطفها عليها موهما لعطفها على غيرها) واما جملهٔ ثانيهنك جملهٔ اوليدن منقطعه كبى اولمسى ثانيه نك اولى يه عطفى اولينك غيريسى اولوب فساد معنايى مؤدى اولان آخر بركلام اوزرينه عطفنى موهم اولديغيچوندر وبونك كمال انقطاعه مشابهتى زيرا انشاء وخبرا مختلفه اولان وياخود متفقه ايسهلرده بينلرنده جامع اولميان جملتين مانع عطف اوزره مشتمله اولدقلرى مثلاو بو دخى اولوجهله عطفدن مانع اوزرينه مشتمله اولوب وبونده اولان مانع ايهام خلاف مراددن عبارهدر لكن بونده اولان مانع عطف خارجى اولوب چوق كره نصب قرينه ايله دفعى ممكن اولديغندن اولك مادوننده در قال رحمه الله (ويسمى الفصل لذلك قطعا مثاله • وتظن سلمى اننى ابغى بها • بدلا اريها فى الضلال تهيم) واشبو ايهام خلاف مرادن احتراز ايچون جملتين بينندهاولان فصله قطع تسميه ايتمشلردر ووجه تسميه يا وهمى قاطع اولمسيدر وياخود هر برفصل قطع اولمسيله تسمية المقيد باسم المطلق قبيلندن اولور مثالى • وتظن سلمى اه • بيتيدر زيرا • اريها • اظنها معناسنه اولهرق • تظن سلمى • ايله • اريها • جملهٔ خبريهلرى بينده مناسبت ظاهره اولوب مسندده متحدلردر واوليده مسند اليه محبوب وثانيده محبدر لكن بومناسبتله برابر • قريبى اولان • ابغى • اوزرينه توهم عطفى محذورندن ناشى • اريها • تظن • اوزرينه عطف اولنمامشدر زيرا ابغى اوزرينه عطفى حالده • اراها • قوليده مظنونات سلمادن اولمش اولورحالبوكه مظنونات سلمادن دكلدر • ابغى • اطلب معناسنهدر • بها • ده اولان با مقابله ايچون اولوب بدلا قوله متعلقدر • تهيم • هام على وجه الارض قوللرندن اولوب ذهب متحيرا معناسنهدر يعنى سلمى اوديهٔ ضلالده متحيره ديمكدر • فى الضلال • تهيم به متعلقدر و • تهيم • جملهسى موضع نصبده اولوب • اراها • ايچون مفعول ثالثدر ومفعول ثانى ضمير سلمى ومفعول اول ضمير متكلم مستتر اولوب مقام فاعلده اقامه اولنمشدر قال رحمه الله (ويحتمل الاستيناف) بيت مذكورده ترك واو استينافهده محتملدر بوصورتده كأن سلمايى بوظنده نه كيفيتده كوررسون ديو برسؤال وارد اولمسيله انى اوديهٔ ضلالده متحير ظن ايدرم ديمش اولور و ﴿ الله يستهزئ بهم ﴾ قول شريفنك ﴿ واذا خلوا الى شياطينهم قالوا انا معكم ﴾ جملهٔ شرطيهسندن قطعى دخى اشبو عطف خلاف مقصودى ايهام ايدن قبيلدندر زيرا قول مذكورك جملهٔ شرطيهٔ مذكوره اوزره عطفى • قالوا • وياخود • انامعكم • جملهسنه عطفى موهم اولوب حالبوكه ايكيسى دخى فاسد اولديغى مرور ايلمشدر بوجهتله قول مذكورك قطعى دخى بيت مذكور كبى احتياط ايچون اولوب سكاكينك زعمى كبى وجوبا اولمديغى ظاهردر

سكاكى اشبو • واذا خلوا الى شياطينهم قالوا انا معكم • نظم جليلى وجوبا قطع امثلهسندن اولديغنى اثبات ايله بياننده • الله يستهزئ • قول شريفنك عطف اولنماسى عطفدن مانعك وجودندن ايچوندر زيرا عطف اولنديغى تقديرده معطوف عليه يا • قالوا • جملهسى وياخود • انا معكم • جملهسى اولوب حالبوكه بونلردن فنقيسنه عطف اولنسه معناى غير مرادى افاده ايدر ديمشدر بوايسه مدعاسى اولان وجوب قطعى غير مثبتدر زيرا • الله يستهزئ بهم • قولنك • واذا خلوا • جملهٔ شرطيهسى اوزرينه امتناع عطفنى بيان ايتمامشدر وسكاكى طرفندن ديذيله مزكه بيان امتناع مذكورى ترك ايتمهسى جملهٔ شرطيهنك غيرى يى شرطيه اوزرينه عطفك امتناعى ظاهر اولديغندن وبينلرنده جامع اولمديغنك ظهورندن ايچوندر زيرا جوابنده ديرزكه غير شرطيهنك شرطيه اوزرينه امتناع عطفى ممنوع اولوب شرطيهنك غير شرطيه اوزرينه وغير شرطيهنك شرطيه اوزرينه عطفى كلامده كثيردر نته كيم ﴿ وقالوا لولا انزل عليه ملك ولو انزلنا ملكا لقضى الامر ﴾ قول شريفنده • ولو انزلنا • جملهٔ شرطيهسى • قالوا • جملهٔ غير شرطيهسى اوزرينه عطف اولنديغى مثلاو ﴿ فاذا جاء اجلهم لا يستأخرون ساعة ولا يستقدمون ﴾ قول شريفنده دخى • ولا يستقدمون • جملهٔ غير شرطيهسى • اذا جاء اجلهم • جملهٔ شرطيهسنه عطف اولنمشدر وجملتين بيننده جامع اولمديغى دخى ممنوعدر زيرا مسندين بيننده يعنى انلرى استهزاء الله ايله اوقات خلواتده مقالهٔ مذكوره ايله انلرك تفاولى ميانندهاولان مناسبت ظاهرهدر بلكه حقيقتده مسندين متحد اولوب استهزادن عبارتدر ومسند اليهما دخى بويلهدر زيرا مسند اليهمادن هر برلرى آخرينى استهزا ايدرك متقابليندر ومناسبت مذكورهنك ظهورنه سكاكى رحمه الله • الله يستهزئ بهم • قولنك • قالوا وانا معكم • جملهلرندن قطعنى معناى غير مرادى افاده ايله تعليل ايدوب جملتين بيننده عدم جامعله تعليل ايتمامسى دليلدر قال رحمه الله (واما كونها كالمتصلة بها فلكونها جوابا لسؤال اقتضته الاولى فتنزل منزلته فتفصل عنها كما يفصل الجواب عن السؤال وقال السكاكى فينزل منزلة الواقع لنكتة كاغناء السامع عن ان يسئل او ان لايسمع منه شئ) واما جملهٔ ثانيهنك اولى يه متصله كبى اولمسى ثانيه جملهٔ اولينك اقتضا ايلديكى سؤاله جواب اولديغندن ايچوندر وبو سببدن يعنى جملهٔ اولى سؤالى مشتمله ومقتضيه اولمسندن ناشى سؤال منزلهسنه تنزيل اولنهرق جواب نصل سؤالدن بينلرنده اولان اتصاله مبنى فصل اولنور ايسه جملهٔ ثانيه دخى ترك عطف ايله جملهٔ اوليدن اولوجهله فصل اولنور الحاصل جملهٔ ثانيهنك متصله كبى اولمسنده عندالمصنف جملهٔ اولينك سؤال منزلهسنه تنزيلى لازمدر واما سكاكى رحمه الله بونى اعتبار ايتيوب قطعدن بوقسمى بياننده ديمشدركه • النوع الثانى من الحالة المقتضية للقطع ان يكون الكلام السابق بفحواه كالمورد للسؤال فينزل منزلة الواقع ويطلب بالكلام الثانى وقوعه جوابا له فيقطع عن الكلام السابق لذلك لنكتة كاغناء السامع عن ان يسئل او ان لايسمع منه شئ • فحوادن مراد معنى اولوب ايضاح ايچون تقييد ايدلمشدر • كالمورد للسؤال • قولنده • مورد • لفظى اسم فاعل صيغهسى اوزره اولوب كلام سابق منشأ سؤال اولمسيله كأن سؤالى ايراد ايلمشدر اسم مكان صيغهسيله ده قرائت اولنمشدر و ينزل ويطلب لفظلرى رفع ايله اولوب فحينئذ ينزل تقديرندهدر و • يكون • اوزرينه عطف ايله نصبلرى دخى جائزدر • ويقطع • لفظى رفع ايله اولوب نصبى جائز دكلدر زيرا كلام سابقدن قطع قطعى مقتضيه اولان حالت تتمهسندن اولميوب بلكه حالت مذكورهنك مقتضاسيدر • لذلك الطلب وقوعه جوابا للسؤال المنزل منزلة الواقع • وياخود • لاجل ذلك السؤال • مفادنده اولوب مراد قطع تقدير سؤاله دلالت ايچوندر زيرا عطف اولونسه سؤال مقدره دليل اولهمز ديمكدر • كاغناء السامع • قولى مصدرك مفعوله اضافهسى قبيلندن اولوب • كاغناء المتكلم السامع • تقديرندهدر • او ان لايسمع • قولى • اغناء • اوزره معطوفدر يعنى قطعى مقتضيه اولان حالدن نوع ثانى كلام سابق دلالت فحواسيله مورد سؤال كبى اولمسيدركه بو وجهله فحواى كلام سابقله مدلول عليه اولان سؤال سؤال واقع منزلهسنه تنزيل وكلام ثانى ايله سؤال مذكوره جواب

واقع اولمسی طالب اولنه‌رق اشبو سؤاله دال اولمق اوزره ترك عطف ایله جملهٔ ثانیه کلام سابقدن قطع اولنور واشبو سؤال لفحوی الکلامك سؤال واقع منزله سنه تنزیلنه ذهاب وبونی اعتبار انجق مثلا سامعی متکلمك سؤالدن قصد اغناسی کبی برنکته ایچون اولور زیرا متکلم اکر کلامنك متضمن اولدیغی سؤالی دفع ایچون متصدی جواب اولمسه سامعك سؤال مذکوری ایرادی محتمل اولمسیله متکلم قبل السؤال ایراد جواب ایله سامعی کلفت سؤالدن اغنا ایدر ویاخود اعتبار مذکور مثلا سامعی تحقیر وسماع کلامندن اظهار کراهت ایچون سامعدن هیچ برکلام ایشتمامکلکی مراد ایتمسیله اولور زیرا سامعه آغز آچدیرمیوب سد باب تکلم ایتدیرمك کلامده سؤاله یول ویره جك کوشه‌لرك قپادلمسیله حاصل اولور ومثلا کلام سامعك جیلولتیله متکلم کلامنك منقطع وفاصله پذیر اولمامسنه اعتنا ایتمك نکته سیچون اولور زیرا ارهیه سوز قارشدرمامنك طریقی محتاج سؤال اولان شیلره دقت وقبل السؤال اتیان جوابه مسارعتله اوله بیلور ومثلا تقلیل لفظ ایله تکثیر معنی قصد اولنور بو ایسه سؤالی تقدیر وعاطفی ترك ایله اولور زیرا سؤال مقدر سؤال واقع ومحقق منزله سنده اولدقده مقام سؤالده قائم اولان جملهٔ اولی مداول مطابقیسنه دال اولمسیله برابر سؤال مذکوره دخی فحواسیله دلالت ایدوب وعاطف ذکر اولنمیه‌رق کثیر المعنی وقلیل اللفظ اولور ویاخود اعتبار مذکور بوغرضلرك غیری برنکته‌دنناشی اولور الحاصل کلام سکاکی سؤال مقدری سؤال محقق منزله سنه تنزیلدن عبارت اوله‌رق کلام مصنفده اولدیغی کبی جملهٔ اولینك سؤال منزله سنه تنزیلنه کلام سکاکیده دلالت اولمیوب کأن مصنف رحمه الله سؤال جوابدن قطع اولندیغی کبی جملهٔ ثانیه دخی جملهٔ اولی‌یه متصل کبی اولدیغندن ایچون بترك العاطف اولیدن قطع اولنمسی انجق جملهٔ اولینك سؤاله تشبیهیله سؤال منزله‌سنه تنزیل اولنمقلغیله حصولنه نظر ایتمشدر حالبوکه بوکا حاجت یوقدر زیرا جملهٔ اولینك منشأ سؤال اولمسی جواب اولان جملهٔ ثانیه‌نك اولی‌یه متصله کبی اولمسنده کفایت ایدر نته کیم صاحب کشاف بوکا اشارتله دیمشدرکه اوائل سورهٔ بقره‌ده قصهٔ کفارك یعنی ﴿ان الذین کفروا سواء علیهم ءانذرتهم الایه﴾ قول شریفنك ماقبلندن یعنی ﴿ذلك الکتاب لاریب فیه هدی للمتقین الایه﴾ قول شریفندن قطعی ماقبلی ذکر کتاب ایله کتابك متقین ایچون هدی اولدیغی بیانه مسوق اولوب ان الذین کفروا قول شریفی ایسه صفات کفاری سرد وتعداد ایچون مسوق اولمسیله جملتین بیننده غرض واسلوبده مباینت اوله‌رق عطفه مجال اولمیه‌جق برحد اوزره بولندقلرندن ایچوندر اما غرضده مباینتلری زیرا بروجه محرر جملهٔ اولیدن غرض ذکر کتاب وثانیه‌دن ذکر کفاردر واما اسلوبده مباینت زیرا ثانیه ان ایله مصدره اولوب جملهٔ اولی غیر مصدره در لکن ﴿ان الابرار لفی نعیم ﴾ ﴿وان الفجار لفی جحیم﴾ نظم کریمی بونك خلافنده اولوب زیرا بونلر باب تقابلدن اوله‌رق احدهماده اولان محکوم علیه آخرده اولان محکوم علیهه یعنی ابرار ایله فجار یکدیکره وکذلك محکوم به محکوم بهه یعنی نعیم ایله جحیم بربرینه متقابللردر اکر سؤال اولنورسه که بو کلام ﴿ان الذین یؤمنون﴾ قول شریفنك متقین اوزرینه جاری اولمسی زعم اولندیغی صورتده اولوب واما قول مذکور ابتداء کلام یعنی مبتدا اولوب وکلام صفت مؤمنینه بنا وبعده صفت اضداد مؤمنینده اولان کلام آخرله تعقیب اولنمش اولدیغی صورتده نظم مذکور دخی ان الابرار لفی نعیم کبی باب تضاددن اولور جوابنده دیرزکه بزم ایچون کشافده مرور ایتدیکی وجهله عقیب متقینده ابتدا اولنان کلامك سبیلی استیناف اولوب تقدیر سؤاله مبنی اوله‌رق کأن متقینك شانی ندرکه هدایته مخصصه اولوب حقلرنده هدی للمتقین بیورلمشدر دیو سؤال توجه ایتمسیله بو سؤاله جواب اوله‌رق الذین یؤمنون بیورلمشدر ایمدی استیناف وسؤال مقدره جواب اولمسی الذین یؤمنون قولنی حکم متقینده درج وادخال اولوب هرنقدر لفظده مبتدا ایسه‌ده معناده تابع اوله‌رق فی الحقیقه کلام سابق اوزرینه

صفت جاریه کبیدر اشته صاحب کشافك سؤال مذکوره صدد جوابده کلام تقدیر سؤاله مبنیدر دیمسی سؤاله تشبیهی تقدیر ومنزلهٔ سؤاله تنزیل اولنمقمزین منشأ سؤال اولان کلامه جوابك شبه متصل اولدیغنه اشارت ایدر زیرا الذین یؤمنون قولنك حکم متقینده ادراجنی بالکز تقدیر سؤاله ابتنا ایتمشدر قال رحمه الله (ویسمی الفصل لذلك استینافا وکذا الثانیة) وجملهٔ اولینك اقتضا ایلدیکی سؤاله جواب اولمسندن ناشی جملهٔ ثانیه‌نك ترك عطف ایله فصل اولنمسی استیناف ایله تسمیه ایدلمشدر وکذلك نفس جملهٔ ثانیه‌یه جملهٔ مستأنفه دینلدیکی کبی استیناف دخی اطلاق اولنور قال رحمه الله (وهو ثلثة اضرب لان السؤال اما عن سبب الحکم مطلقا نحو قال لی کیف انت قلت علیل سهر دائم وحزن طویل ای ما بالك علیلا اوماسبب علتك) مطلقا لفظی سببدن حال اولوب سبب خاصه مقابلدر یعنی استیناف تخالف جهات مسؤل عند اعتباریله اقسام ثلثه‌یه منقسم اولوب زیرا جملهٔ اولینك متضمن اولدیغی سؤال یا حکمك مطلقا سببندن اولور بوده وجود سببی تصدیق حاصل اوله‌رق سؤال ایله مقصود حقیقت سببی تصور اولمسیله اولور مثلا شاعرك * قال لی کیف انت اه * قولنده کأن کیف انت خطابیله حال وکیفیتندن سؤال اولنمسیله دوچار سقم هجران اولدیغی صدد بیانده علیل جوابنی اتیان ایدرك بوجواب طرف سائلدن ما بالك حال کونك علیلا یعنی حال معلولیتکده بال وحالك ندر ویاخود سبب علتك نه شیدر دیو برسؤالی داعی اوله‌رق بو سؤال مقدره جوابا بطریق الاستیناف ترك عاطفله سهر دائم وحزن طویل دیوب حال وکیفیتی وسبب علتی سهر دائم وحزن طویل اولدیغنی اتیان ایتمشدر وبووجهله سؤال ایله مقصود حقیقت سببی تصور اولمسی زیرا وجود علتی تصدیق وجود سببك تصدیقنی موجب اولوب یالکز حقیقت سبب مجهولی اولمسیله لفظ ما ایله سببك شرح ماهیتی طلب ایتمشدر وبوجوابك سبب مطلقدن سؤاله جواب اولدیغی زیرا فلان کسه علیلدر دینلدکده عادت اولان علی الاطلاق سبب علتندن وموجب مرضندن سؤال اولوب بو سؤال ایله مجهولی اولان نفس سببی استعلام ایدر یوقسه بخصوصها اسباب علت معلومی اولوبده بونلردن برینك تعیینی مراد ایدرك سبب علت مثلا غلبهٔ صفرا ویاخود سودامیدر کبی سبب خاصدن سؤال اولنمق وخصوصیله سهر ویاحزن طویلمیدر دینلمك معتاد دکلدر زیرا سهر وحزن طویل ابعد اسباب مرض اولدیغی جهتله سبب مرض حزن ویا سهرمیدر دینلدیکی نادر الوقوعدر بوجهتله سؤال مذکور سبب مطلقدن اولوب سبب خاصدن اولمدیغی معلوم اوله‌رق جوابك عدم تأکیدی دخی بونی اشعار ایدر زیرا سائل طلب تصورده اولوب تأکید ایسه انجق طالب حکم ایچون اولور قال رحمه الله (واما عن سبب خاص نحو * وما ابرئ نفسی ان النفس لامارة بالسوء * کأنه قیل هل النفس امارة بالسوء وهذا الضرب یقتضی تأکید الحکم کامر) ویاخود سؤال جملهٔ اولیده اولان حکمك سبب خاصندن اولور نته کیم ﴿وما ابرئ نفسی الایه﴾ نظم جلیلنده کأن حضرت یوسف علیه السلام وما ابرئ نفسی قول شریفلریله نفس مطمئنهٔ رسالتپناهیلرینی زللدن تبرئه وبرائت کلیه ایله اشهاد وتزکیه بیورمیه‌جقلرینی ابرازلری باعث حیرت سامعین اوله‌رق کأن هل النفس امارة بالسوء یعنی جنس نفس امر بالسوء اوزره مجبوله‌میدرکه حتی نفس شریفهٔ مز کانلریچون برائت اولمیه دیو برسؤال ترتب ایتمسیله نعم ان النفس لامارة بالسوء قول شریفیله نعم جنس نفس آمره بالسوء اولمقله مجبوله اولوب میل شهوات ایله قوی وجوارحی آلده استعماله اهتمام ایدر جوابی ایراد بیورلمشدر وان ایله تأکید جواب بو سؤال سبب خاصدن سؤال اولدیغنه دلیل اولوب سبب مطلقدن اولان سؤالده جواب تأکیدی غیر مقتضیدر وضروب ثلثهٔ استینافدن اشبو ضرب ثانی جملهٔ ثانیه‌ده اولان حکمك تأکیدنی اقتضا ایدر نته کیم احوال اسناده اکر مخاطب حکمده متردد وحکمی طالب اولورایسه مؤکدله تقویتی حسن اولدیغی مرور ایتمشیدی بوصورتده کلام مصنفده اولان اقتضادن مراد اقتضا علی سبیل الاستحسان

اولوب علی سبیل الوجوب اولدیغی معلوم اولور امدی مثلا • اعبد ربك ان العبادة حق له •
دینلسه سبب خاصدن سؤاله جواب اولوب کأن • هل العبادة حق له • تقدیرنده اولور حاصلی
بونکله مخاطب طلب عبادت ایچون عبادته استحقاق وشکر نعمت وعذابدن تخلیص وتنعیم امثالی
اسباب شتی معلومی اولەرق بونلردن بریسی اولان استحقاقك طلب تعیینیله • هل العبادة حق له • دیو
سؤال ایدن کسه اولور واکر • اعبد ربك فالعبادة حق له • دینلسه سؤال وجواب اولمیوب مطلق
سبب ایچون بیان ظاهر ووصله موضوع اولان حرف فا ایله عاریا عن الخفا سببی مسببه وصل
باهر اولور وبونده مخاطب طلب سببدن خالی ذهن اولوب متکلم مخاطبه ابتداء معلل اولەرق
حکمی القا ایلر و • فا • تعقیبه دلالت ایدوب سبب ایسه مسببدن مقدم اولمسیله نه کیفیتده سببه داخل
اولدیغندن استفساره بیان سببیتده سبب مسببدن ذکرا تأخر ایتمسی اعتباریله صحت دخوایله جواب
ویرلشدر و • اعبد ربك العبادة حق له • دینلسه سؤال مقدره جواب اولەرق وصل خفی
واستینافی تقدیری اولەرق مطلق سببدن سؤاله جواب اولەرق کأن • لم تأمرنا بالعبادة له
تعالی • دینلمش اولور وبونکله مخاطب طلب عبادت ایچون برسبب اولدیغی تصدیق ایله شرح
ماهیت سببی طالب اولان کسه اولوب بوده ذکر سبب معینله حاصل اولور واشبو
وصل تقدیری وصلینك ابلغ واقوا سیدر زیرا وصل تقدیریده اعتماد عقله ووصل ظاهریده
لفظه در امدی اشبو صور ثلثه بحسب تفاوت المقامات یکدیکردن متفاوتەدر
قال رحمه الله (واما عن غیرهما نحو *قالوا سلاما قال سلام* ای فما ذا قال وقوله • زعم العواذل
اننی فی غمرة • صدقوا ولکن غمرتی لاتنجلی) ویاخود سبب مطلق وسبب خاصك غیریسندن
سؤال اولنور مثلا * قالوا سلاما قال سلام * قول شریفنده ملئکهٔ کرامك حضرت ابراهیم
علیه السلامه • سلاما • لفظیله عرض تحیتلری حکایه اولندقده کأن ملئکهٔ کرامك سلامنه طرف
خلیل اللهدن نوجهله مقابله بیورلدیغی حقنده برسؤال ترتب ایدرك • قال سلام • یعنی حضرت
ابراهیم دخی • سلام • لفظیله اسلوبی ملئکهٔ کرامك تحیتندن احسن تحیتله مقابله بیو ردقلری
جوابی اتیان بیورلدی وتحیت خلیل تحیات ملئکەدن احسن وجمیل اولمسی زیرا تحیهٔ ملئکه • نسلم
سلاما • تقدیرنده حدوثه دال اولان جملهٔ فعلیه اولوب تحیهٔ جناب ابراهیم ایسه • سلام علیکم • تقدیرنده
دوام وثباته دال اولان جملهٔ اسمیەدر وشاعرك • زعم العواذل اننی فی غمرة • صدقوا ولکن غمرتی
لاتنجلی • قولی دخی بوقبیلدن اولوب • عواذل • عاذلەنك جمعی اولەرق جمع عاذل دکلدر ومراد
جماعت عاذله اولوب امرئهٔ عاذله اولمدیغنه • صدقوا • قولی دلالت ایدر یعنی ارباب قدح وذم
بنم مبتلای شدائد اولدیغمی زعم ایدیب وبو زعمده صادق اولدیلر دینلدکده بو کلام اکثر غمرات
وشدائدك شانی اولدیغی کبی اشبو غمرهٔ شاعر دخی قریبا منکشف اولور شدائددن اولمسنه مظنه
اولدیغندن • ولکن غمرتی لاتنجلی • کلامیله استدراك ایدرك دوچار اولدیغی غمره وشدائد منکشف
ومنجلی اولان شدائددن اولمدیغی بیان ایلمشدر اشته بو بیتده دخی • صدقوا • قولی سببك
غیریدن سؤاله جواب واستیناف اولدیغندن ماقبلندن فصل اولنمشدر شویله که کأن عواذلك
بو قولده صدق وکذبی استفهام ایچون • اصدقوا فی هذا الزعم ام کذبوا • مفادنده برسؤال ترتب
ایتمسیله • صدقوا • قولیله جواب ویرمشدر و • زعم • اکثر اعتقاد باطلده مستعمل اولوب بعضا
حقده دخی استعمال اولنور نته کیم شاعرك • صدقوا • قولی دخی بوکا دلالت ایدر مصنف رحمه اللهك
اشبو ضرب ثالثه ایکی مثال اتیان ایتمسی زیرا سببك غیریدن سؤال مثال اولده اولدیغی کبی بعضا
علی الاطلاق ومثال ثانیده وقوعی وجهله بعضا برخصوصیت اوزره مشتمل اولمسیله اولور زیرا البته
صدق وکذبدن بریله علم حاصل اولوب انجق سؤال احدهمانك قصد تعیینه ترتب ایدر واشبو
استیناف متکاثر المحاسن برباب واسعدر قال رحمه الله (وایضا منه ما یأتی باعادة اسم ما
استؤنف عنه نحو احسنت الی زید زید حقیق بالاحسان ومنه ما یبنی علی صفة نحو صدیقك القدیم
اهل

اهل لذلك وهذا ابلغ) بومقال استیناف ایچون تقسیم آخردر شارح مرحوم • استؤنف •
قولنی • ای اوقع عنه الاستیناف • ایله تفسیر ایدوب مراد بیان حاصل معنادر امدی • استؤنف • فعلی
یا مصدری اولان استینافه مسند اولوب بوتقدیرك شیوعی بوصورتی مؤیددر ویاخود • عنه •
جار ومجرورنه مسند اولوب جار ومجرورك تقدیرده لفظ استیناف اوزرینه تقدیمی بوصورتی
مرجحدر وعلی التقدیرین بلا وساطة حرف مفعول محذوف اولوب اصل کلام • استؤنف
عنه الحدیث • اولەرق مفعولك حذفیله فعل منزلهٔ لازمه تنزیل قلنمشدر یعنی مثلا ذات زید
کبی کندوسندن حدیث وخبر استیناف اولنان شیئك اعادهٔ اسمیله اتیان ایدن کلام دخی اقسام
استینافدندر مثلا • احسنت الی زید زید حقیق بالاحسان • کلامنده • وافع زید حقیق بالاحسان •
بوقبیلدندر • احسنت • صیغهٔ خطاب اوزره اولوب مخاطبه زید ایچون واقع اولان احسانی
اعلامدن مراد احسان سابقی تقریر ولاحقی استجلابدر وموقعنك غیری به اولان حسنات اسائەدن
معدود اولمسیله مخاطبك صنعی حسن اولمسی زیدك احسانه اهلیتیله تحقق ایده جکندن زیدك
محسن الیه اولمسی نه سببه مبنی اولدیغند یعنی اهل اولوب اولمدیغنه سؤال توجه ایدرك اعادهٔ اسمیله
• زید حقیق بالاحسان • دینلوب اهلیتیله جواب ویرلمشدر واستینافدن برقسمیده کندوسندن
حدیث وخبر استیناف اولنان شیئك صفتی اوزره بنا اولنوب اسمی اوزره بنا اولنماز یعنی جملهٔ
استینافیەده مسند الیه مستأنف عنهك صفاتندن ترتب حدیثه صالح اولەجق برصفت اولور
ومصنفك اشبو • ومنه ما یبنی الخ • عبارەسی بعضیلرنك • ومنه ما یأتی باعادة صفته • قوللرندن اوضح
اولوب واشبو قول بعضك حالی ما استؤنف عنهك ذکرنی صفتیله اعاده دیمك اولوب والا اعادهٔ
صفت غیر محققدر واشبو صفت اوزرینه مبنی اولان استینافك مثالی • احسنت الی زید
صدیقك القدیم اهل لذلك • قولیدر شویله که جملهٔ استینافیەده لفظ زید تکرار اولنمیوب بلکه
صفات زیدن ترتب حدیث اهلیتیه صالح اولان قدم صداقته بنا اولنمشدر مثال صورت اولینده
ایضاح اولندیغی اوزره بونلرده اولان سؤال زیدك محسن الیه اولمسنك سببی سؤالدن عبارە
اولمسیله تقدیر سؤال صیغهٔ مجهول ایله • لم ذا احسن الیه • ویاخود • هل هو حقیق بالاحسان •
دیمك اولور واشبو صفت اوزرینه مبنی اولان استیناف مثال مذکورده اولان قدم صداقت
کبی موجب حکم اهلیت اولان سببك بیانی مشتمل اولمسیله تکرار اسم ایله اولاندن ابلغ واحسندر
زیرا حکمك وصف اوزره ترتبندن وصفك حکمه علیتی فهمه سبقت ایدر واما مستأنف عنه
کلام سابقده تعقیب صفات ایله ایراد اولنەرق بعده استینافده اسم اشارتله ذکر اولنورسه
• قد احسنت الی زید الکریم الفاضل ذلك حقیق بالاحسان • کبی اظهر اولان قسم ثانیدن یعنی
صفات اوزره مبنی اولان قسمدن اولمسیدر * والذین یؤمنون بما انزل الیك وما انزل من قبلك
وبالآخرة هم یوقنون اولئك علی هدی الخ * قول شریفی دخی • الذین یؤمنون • متقین ایچون
صفت قلندیغی وجه اوزره بوقبیلدن اولوب • اولئك • بونلرك مجموعنه اشارت اولەرق تقدیر
سؤال • هل یکون الهدایة والفلاح لهم ام لا • دیمك اولور اکر دینلورسه که استینافده سؤال
سببدن اولدیغی صورتده جواب کرك اعادهٔ اسم ایله اولسون وکرکسه صفته بنا اولنسون
لامحالة بیان سببی مشتمل اولور واکر سؤال سببك غیریسندن اولور ایسه کرك اعادهٔ اسم ایله
اولسون وکرکسه صفته بنا اولنسون بیان سبب اوزرینه اشتمالی ایچون برمعنی یوقدر نته کیم • قالوا
سلاما قال سلام • قول شریفنده و • زعم العواذل • بیتنده اولدیغی کبی بوصورتده مستأنف عنهك
صفتی اوزره مبنی اولان استیناف بیان سبب اوزره اشتمالندن ایچون ابلغ واحسندر دینلمکده
وجه نەدر جوابنده دیرزکه بونك وجهی شودرکه برشی ایچون برحکم اثبات اولنوب بعده ثبوت حکمك
سببندن سؤال تقدیریله بوسؤالدن حکم مذکورك سببی محکوم علیهك حکمه استحقاق واهلیتیدر
دیو جواب ویرلمك مراد اولندقده جواب مذکور بعضا اوشیئك اعادهٔ اسمیله اولەرق حکم

مذكورك سببى اوشيئك حكمه حقيق اولمسيدر ديو افاده ايلر و بعضاً صفتنه بنا ايله اولوب
بوصورتده حكم مذكوره سبب استحقاقى ايراد اولنان وصف اولديغى مفيد اولور الحاصل
اعادهٔ اسم سبب حكم اولان استحقاقى مفيد اولوب وذكر صفت سبب حكم اولان استحقاقك سببى
او وصف اولديغى مفيد اولەرق سبب حكمك سببنى افاده ايتمسيله بالكز سبب حكمى مفيد اولان
اعادهٔ اسمه ابتنا اولنان استينافدن ابلغ اولديغى تحقق ايدر واشبو تفاوت و ابلغيت اعادهٔ صفت
سؤال عن السببدن استحقاق ايله جوابده جارى اولوب صور سائرهٔ استينافده واوكه حديث
كندو سندن مستأنف اولان شيئك اعادهٔ اسم و صفتيله اولمسيله جريان ايتز مثلا . قالوا سلاما
ابراهيم قال سلام . وياخود . النبى الخليق قال سلام . دينلسه اول اعادهٔ اسم وثانى صفتله اولوب
لكن . ماقال ابراهيم . سؤالنه جواب اولوب سؤال عن السببدن جواب اولمامسيله احدهما
آخردن ابلغ دكلدر وكذلك . قلت عليل لى سهر دائم . وياخود . للعاشق سهر دائم . دينلسه هرنقدر
سببدن سؤال ايسه ده لكن جواب سببى استحقاق اولمسيله اولمديغندن نه بينلرنده تفاوت يوقدر
واما متكلم صيغهسيله . احسنت الى زيد زيد يدفع اعدائى . وياخود . احسنت الى زيد كامل الشجاعة
يدفع اعدائى . دينلسه هرنقدر صورتاً استحقاق ايله جواب دكلسه ده حقيقة زيد حقيق بالاحسان
لدفعه اعدائى . وياخود . لدفعه اعدائى بالشجاعة الكاملة . ديمك اولەرق بينلرنده تفاوت متحققدر
قال رحمه الله (وقد يحذف صدر الاستيناف نحو * يسبح له فيها بالغدو والاصال رجال * وعليه
نعم الرجل زيد على قول) وبعضاً كرك فعل اولسون وكرك اسم اولسون صدر استيناف حذف
اولنور ﴿يسبح له فيها بالغدو والاصال رجال﴾ قول شريفى كبى . يسبح . مبنى للمفعول اولوب كأن
. من يسبحه . دينيلەرك . رجال . لفظيله جواب ويرلمشدركه . يسبحه رجال . تقديرنده اولوب
صدر استيناف اولان . يسبحه . حذف اولنمشدر و . نعم الرجل زيد . وياخود . نعم رجلا زيد .
تركيبى دخى مخصوص بالمدح مبتداى محذوفك خبرى اولوب . هو زيد . تقديرنده اولەرق جملهيى
. نعم . فعلنك ضميرندن عباره اولان فاعل مبهمك تفسيرندن . من الرجل الممدوح . تقديرنده بولنان
سؤاله جواب اولەرق استيناف قيلان قوله كوره بنه صدر استينافك حذفى قبيلندن اولوب
. هو زيد . تقديرنده در حاصلى بوقوله كوره . نعم الرجل زيد . قولى . نعم هو الرجل من الرجل
هو زيد . اولەرق . نعم . فعلنك فاعلى . هو . ضمير مبهمى اولوب . الرجل . بونى مفسردر و . من الرجل .
اشبو مفسر اولان . الرجل . لفظندن سؤال اولەرق جواب . هو زيد . جملەسى اولوب بو جملەدن
صدر استيناف اولان . هو . حذف اولنمشدر نتهكيم تفصيلى مرور ايتمشدر قال رحمه الله
(وقد يحذف كله اما مع قيام شئ مقامه نحو . زعمتم ان اخوتكم قريش . لهم الف وليس لكم
الاف .) وبعضاً استينافك كليسى حذف اولنور بوده يا مقام استينافده برشيئك قياميله
اولور نتهكيم حماسهنك بنى اسدى هجو ايچون انشاد ايلديكى * زعمتم ان اخوتكم قريش *
لهم الف وليس لكم الاف * اولئك اومنوا جوعا وخوفا * وقد جاءت بنو اسد وخافوا * قولنده
واقع اولمشدر . الف . كسرايله مصدر اولوب . الف المكان يألفه . قولى . احبه وسكنه .
معناسندەدر مراد تجارت ايچون شامه رحلت صيف ويمنه رحلت شتاده قريش ايچون اولان
رحلتين معروفتينده ايلاف واختلاطدر و . الاف . دخى مصدردر . آلفه يؤالفه مؤالفة و الافا . دينور
وافقه موافقة و وفاقا كبى . وليس لكم الاف . قولى بنى اسدك رحلتين مذكورتينده مؤالفەلرى
اولمديغى مبيندر قاموسده ايلاف بركمسەيى برنسنەيە وياخود بريره الشدرمق معناسنده اولوب
﴿لايلاف قريش﴾ نظم جليلنده ايلافدن مراد عهد و امان ومخوف اولان طرق ومسالكده
ابناى سبيلارينك تعرضات رهزنادن امن وسلامتله اياب وذهابلرى ضمننده جائز اولدقلرى اجازه
كونه امر ورخصت اولەرق معناى الفتدن مأخوذدر وطائفهٔ قريش اهل تجارت اولەرق لكن
تجارتلرى اطراف مكهيه منحصر اولديغى حالده امتعهٔ حجاز ويمنله حوالئ شامده تجارت ايچون

ابتدا

ابتدا طرف قيصردن اخذ اجازه ايدن هاشم بن عبد مناف ويمنده تجارته اخذ اجازه ايدن مطلب
اولوب بعده . نحن اهل حرم الله . ديو سكنهٔ حرم شريفدن اولدقلرينى اخبار ايدنلر تعرضدن مصون
اولورلر ايدى ديو برتفصيل محرر اولەرق بو بيان ايله معناى بيت ظاهر اولور الحاصل نظم
مذكورده . لهم الف . قولى مقام استينافده اولوب كأن شاعر . زعمتم ان اخوتكم قريش . قوليله
بنى اسده طائفهٔ قريش ايله ادعاى اخوتده بولندقلرينى خطاب ايتمسندن منبعث اولەرق كأن طرف
بنى اسددن . اصدقنا فى هذا الزعم ام كذبنا . يعنى اشبو ادعاى اخوتده صادق وياخود كاذبميدرلر
ديو برسؤال ترتب ايتمسيله . كذبتم . دينيلەجك ايكن اشبو استينافك كليسى حذف اولنەرق محلنه
جواب مذكوره دال اولان . لهم الف وليس لهم الاف . كلامى اقامه ايدلمشدر و بو كلامده . لهم
الف وليس لكم الاف . قولنك جواب محذوفى اقتضا ايلديكى ديكر سؤال ايچون جواب اولمسيده
محتملدر شويله كه كأن طرف شاعردن سؤال بنى اسده ادعاى مذكورده كاذب اولدقلرينى تصريح
ايدن . كذبتم . جوابى اعطا اولنمسيله تكرار بنى اسد طرفندن . لم كذبنا . دينيلەرك ادعاى
مذكورده كاذب اولملرينك وجهى سؤال اولنمسيله جوابلرنده . لهم الف وليس لكم الاف . دينلدى
بوصورتده بيت مذكورده ايكى استيناف اولمش اولور ديو مصنف ايضاحنده بيان ايتمشدر اكر
سؤال اولنورسه كه بو وجه بعينه وجه اول ديمكدر زيرا . لهم الف . قولى . كذبتم . قول محذوفنه نسبتله
استيناف اولەرق محذوف مذكوردن نشأت ايدن سؤالدن جواب و سببيت بيان اولوب مقام
مسببده اقامه اولنمش اولمقدن بشقه صورته احتمالى يوقدر الحاصل قول مذكور . لم كذبنا . ايله
سبب كذبلرندن سؤاله جواب اولەرق مسبب اولان . كذبتم . مقامنده اقامه اولنمشدر جوابنده
ديرزكه . لهم الف وليس لكم الاف . قولنك صورت استينافه حصرى مسلم اولميوب بلكه من غير
استيناف بيان ونتائج ايده دخى محتملدر كأن مصنف ايضاحده قول مذكورى وجه اولده جواب
محذوفى مؤكد وياخود جواب محذوف ايچون بيان قلمشدر مفهوم بيت اى بنى اسد سزلر قبيلهٔ
قريش ايله اخوت ونسبت زعم ايدرسكز بو زعم وادعا كز ايسه محض كذب وغير واقعدر زيرا
قبيلهٔ قريش ايچون ﴿لايلاف قريش ايلا فهم رحلة الشتاء و الصيف﴾ نظم جليلى مقتضاسى
اوزره شتاده جانب يمنه وصيفده طرف شامه تجارتله رحلتلرنده الفت وامنيت اولوب سزلر ايسه
بوندن محروملرسكز و انلر ﴿واطعمهم من جوع وآمنهم من خوف﴾ نص جليلى اوزره جوع
وخوفدن مأمون اولوب سزلر ايسه مبتلاى جوع وخوفسكز ديمكدر قال رحمه الله (او بدون
ذلك نحو * فنعم الماهدون * اى نحن على قول) وياخود حذف مقام استينافده برشى اقامه
ايتمكسزين اولور ﴿نعم الماهدون﴾ كبى زيرا مخصوص بالمدح مبتداى محذوفك خبرى اولديغى
قوله كوره . هم نحن . تقديرنده . من الماهدون . الممدوحون . سؤالنه جواب اولوب مقاملرينه برشى
اقامه اولنقسزين جملهٔ استينافيهنك طرفينى اولان مبتدا ايله خبرك مجموعى حذف اولنمشدر قريباً
ذكرى مر ورايتديكى اوزره يكديكرى تعاقب ايدن جملتيندن جملهٔ اولينك اعرابدن محلى اولميوب
وجملهٔ اوليده جملهٔ ثانيهيه اعطاسى غير مقصود حكم موجود اولميان جملتين ايچون احوال ستنه
اولوب اول بلا ايهام كمال انقطاع ثانى كمال اتصال ثالث شبه كمال انقطاع رابع شبه كمال اتصال خامس
مع الايهام كمال انقطاع سادس توسط بين الكمالين اولمسيله بونلردن دردى فصلى واخيرين وصلى مقتضى
اولەرق مصنف رحمه الله فصلى مقتضى اولان احوال اربعەدن فارغ اولدقدنصكره وصلى مقتضى
اولان حالتينك بيانه شروع ايدوب بيورلركه (واما الوصل لدفع الايهام فكقولهم لا وايدك الله)
واما دفع ايهام ايچون وصل . لا وايدك الله . قوللرى كبيدر قول مذكورده لا كلمهسى كلام سابقى رد ايچون
اولوب كأن . هل الامر كذلك . دينيلەرك جوابنده . لا . يعنى . ليس الامر كذلك . دينلمشدر بو جهتله . لا .
معناً جملهٔ اخباريه اولوب و . وايدك الله . دعا معناسنه اولمسيله معناً جملهٔ انشائيه اولەرق بينلرنده
كمال انقطاع وار ايسه ده لكن ترك عطف خلاف مقصودى ايهام ايدوب زيرا . لا ايدك الله . دينلسه

مخاطبك عليهنده عدم تأييد ايله دعا اولمسی ظن اولنه جغندن بو وهمی دفع ايچون جملهٔ انشائيهٔ
دعائيه‌يی . لا . كلمه‌سيله اوزرينه دلالت اولنان جملهٔ اخباريه اوزرينه عاطفه اولان واو ايله اتيان
اولنوب . لا وايدك الله . دينلور نته كيم . وتطن سلمى انى ابغى . بها بدلا اريها فى الضلال تهيم . امثالی
صورت قطعده دخی دفع ايهام ايچون بونك خلافی اوله رق ترك عطف ايله . اريها . دينلمشدر
قال رحمه الله (واما للتوسط فاذا اتفقتا خبرا او انشاء لفظا ومعنى اومعنى فقط بجامع) بعضيلر
اما كسر همزه ايله اولمسنی وهم ايدرك خبط عظيمده واقع اولمشلردر زيرا امای عاطفه ايچون
معطوف عليهده تقدم امادن لازم اولوب وشعرده حذفی جائز اولميه رق لدفع الايهام قولنده اول
مقدردر ديديلمز بو جهتدنشی امای مذكور فتح ايله اوله رق امای سابقه اوزرينه معطوف
اولديغی متبيندر وماسبقده وصل يا دفع ايهام ايچون وياخود كمال اتصال وانقطاع بينده توسط
ايچون اولديغی مرور ايدرك مصنف رحمه الله بو بيانی تفصيل ايله كأن . اما الوصل لدفع الايهام
كذا واما الوصل للتوسط كذا . بيوررلر نسخ متندن بعضيلرنده . بجامع . قيدی موجود اوله رق
. مع وجود جامع بينهما . تقديرنده‌در وبعضيلرنده متروك اولمسيله شارح مرحوم بو نسخه‌يه نظرا
. ويكون بينهما جامع . قولنی علاوه ايتمشدر وسبب تركی ايكی قرينه‌يه مبنی اولوب اولی ماسبقدن
جملتين بينده جامع اولديغی صورنده بينلرنده كمال انقطاعك تعينی معلوم اولمسنك بو قيددن
استغناسيدر وقرينهٔ ثانيه جملتين بينده اولان صور جامعه دائر اولان مقاله‌نك بو بحثی ولی وتعقيب
ايلمسيدر يعنی حال كمال انقطاع ايله حال كمال اتصال بينده توسط ايچون اولان وصل جملتينك
مع وجود الجامع لفظاً ومعناً وياخود يالكز معناً خبر ويا انشا اولمقله اتفاقلری حيننده اولور
والحاصل اشبو اتفاق جملتينك لفظاً ومعناً جملهٔ خبريه وياخود جملهٔ انشائيه وياخود ايكيسيده
يالكز معناً خبريه اولوب لفظاً انشائيه وياخود احدهما لفظاً انشائيه وآخر خبريه وياخود
ايكيسيده يالكز معناً انشائيه اولوب لفظاً خبريه وياخود احدهما لفظاً خبريه وآخر انشائيه اولمقدن
عباره اوله رق مجموعی سكز قسم اولور وبو اقسامك امثله‌سنی اتيان ايله مصنف رحمه الله بيوررلر كه
(كقوله تعالى * يخادعون الله وهو خادعهم * وقوله تعالى * ان الابرار لفی نعيم وان الفجار لفی
جحيم * وقوله * كلوا واشربوا ولا تسرفوا * وكقوله تعالى * واذ اخذنا ميثاق بنی اسرائيل لا تعبدون
الا الله وبالوالدين احسانا وذی القربى واليتامى والمساكين وقولوا للناس حسنا * ای لا تعبدوا
وتحسنون بمعنى احسنوا او واحسنوا) جملتينك لفظاً ومعناً خبريه اولمقده اتفاقلری ﴿ يخادعون الله
الايه ﴾ قول شريفيله ﴿ ان الابرار الايه ﴾ نظم جليلنده اولديغی كبيدر لكن اولده يخادعون
جملهٔ اولسی فعليه وهو خادعهم ثانيه‌سی اسميه اوله رق بو جهتله متخالفلردر وثانيده ايكيسيده
اسميه اوله رق متناسبتيندر واولده جامع مماثلت وثانيده مقابله‌در وجملتينك لفظاً ومعناً انشائيه
اولمقده اتفاقلری ﴿ كلوا واشربوا ولا تسرفوا ﴾ قول شريفی كبيدر . واشربوا . ايله ماقبلی
بينده جامع مماثلت اولوب . ولا تسرفوا . جمله‌سنده دخی عدم اسراف روادف اكلدن اولديغی
جهتله ينه جامع مماثلتدر ومعناً اتفاقه مصنف رحمه الله يالكز ﴿ واذ اخذنا ميثاق بنی اسرائيل ﴾
نظم جليلنی ايراد ايله مثال واحد ذكر ايدوب لكن مثال مذكورك اقسام سبعه‌دن ايكی قسمه تطبيق
ممكن اولديغنه اشارت ايتمشدر وبو نظم جليل يالكز معناً اتفاقه مثال اولديغنه تنبيه ايچون اعادهٔ
كاف ايله . كقوله . بيورمشدر امدی آيت مذكوره‌ده هرنقدر . لا تعبدون . اخباريه و . قولوا .
انشائيه اوله رق لفظاً متخالفلر ايسه‌ده لكن . لا تعبدون . معنای انشاده اولوب . لا تعبدوا .
ديمك اولديغندن ايكيسيده من جهة المعنى انشائيه اوله رق متفقه اولمالرندنشی طريق عطف ايله
ايراد اولنمشدرو . لا تعبدون . لفظنك معنای انشاده اولمسی اخذ ميثاق امر ونهی اقتضا ايلمسنه
مبتنيدر وبونك نهی معناسنه اولديغنك نظيری مثلا . اذهب الى فلان وتقول له كذا . يعنی فلان
كمسه‌يه كيت شويله سويله ديه‌جك مقام امرده اخبار صورتيله . تذهب الى فلان وتقول كذا . يعنی

فلان

فلان كمسه‌يه كيدرسين وشويله سويلرسين دينلديكی زبانزد عرب وعجمدر وبو طريق صريح
امردن ابلغدر زيرا طريق مذكور ايله كأن مخاطب امتثاله سرعت ايدرك متكلم آمر بو امتثالدن
خبر ويرمش اولمق مفادنی اشعار ايدر ونظم مذكورده ﴿ وبالوالدين احسانا ﴾
قول شريفنی ايچون ظرف اولمق حسبيله برفعل تقديری لازم اولمسيله يا مبالغهٔ مذكوره‌يه تنبيه
ايچون معنای طلب وصورت خبرده . وتحسنون احسانا . تقدير اولنوب . احسنوا . معناسنه
اوله رق . لا تعبدون . اوزرينه معطوف وبو تقديرده جملتين لفظاً خبريه ومعنى انشائيه
اولديغی قسمنه مثال اولمق جهتنه مصروف اولور وياخود اول امرده اقتضای
ظاهر حاله تطبيقاً صريح طلب تقديريله . واحسنوا بالوالدين احسانا . تقديرنده اوله رق
بو صورتده . لا تعبدون . اوزرينه عطفی . قولوا . نك عطفی قبيلندن اولور وصاحب
كشاف سورهٔ صفده ﴿ يا ايها الذين امنوا هل ادلكم على تجارة تنجيكم من عذاب اليم تؤمنون
بالله ورسوله وتجاهدون فی سبيل الله باموالكم وانفسكم ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون يغفر لكم
ذنوبكم ويدخلكم جنات تجری من تحتها الانهار ومساكن طيبة فی جنات عدن ذلك الفوز العظيم
واخرى تحبونها نصر من الله وفتح قريب وبشر المؤمنين ﴾ نظم جليلنده . وبشر المؤمنين .
قولنك . تؤمنون . جمله‌سنه عطفی دخی جملتينك يالكز معناً اتفاقلری قسمندندر زيرا . تؤمنون .
قولی تجارت منجيه‌يه ارشاد وانی تعليم اولوب تعليمده ايسه متعارف اولان امر ونهی اولمسيله . آمنوا .
معناسنه‌در ديو ذكر ايتمش ايسه‌ده لكن محل نظردر زيرا . تؤمنون . قوليله مخاطب اولان
. بالله ورسوله . قولی دلالتيله خاصة مؤمنين اولوب نبی عليه السلام دكلدر و . وبشر المؤمنين .
قولنده مخاطب نبی عليه السلام اولوب . بشرهم يا رسول الله بما وعدتهم عاجلا واجلا . تقديرنده‌در
وبونلر هرنقدر متناسبلر ايسه‌ده لكن بر مخاطبه اولان امرك ديكر مخاطبه اولان امر اوزرينه عطفی
حسن اولمديغی وبلكه عند البعض عدم جوازی خفی اولميوب انجق . يا زيد قم واقعد يا عمرو .
مثللو نداك تصريحی عندنده حسن اولور شونكله برابر كه . تؤمنون . قولی على طريق الاستيناف
ماقبلی بيان اولوب كأن . مؤمنون . كيف نفعل . ديو طريق تجارت منجيه‌يی سؤال ايتملريله
. تؤمنون . يعنی ايمان ايدك دينلدی بو صورتده . بشر المؤمنين . قولنك . تؤمنون . اوزرينه عطفی
صحيح اولمز زيرا تبشيرك بيانده مدخلی يوقدر امدی احسن اولان . وبشر المؤمنين . قولی
. يا ايها الذين آمنوا . قولندن اول مراد اولان . قل . لفظ مقدری اوزرينه معطوف اولوب تقدير
نظم . قل يا محمد عليه السلام يا ايها الذين آمنوا هل ادلكم الى وبشر المؤمنين . اولور وياخود
محذوف اوزرينه معطوف اولوب تقدير كلام . فابشر يا محمد عليه السلام وبشر . ديمك اولور
. بشرته فابشر . قوللری . سر . يعنی صار مسرورا معناسنه اولوب . ابشر . صر ذا بشارة وسرور
مفهومنده‌در وجملتين يالكز معناً خبريه‌ده متفق اولوب بونلردن ثانيه معنای اخبارده انشا واقع
اولان مواقعدن بريسيده ﴿ قال انی اشهد الله واشهدوا انی بریء مما تشركون ﴾ قول شريفی
اولوب . واشهدوا . واشهدكم معناسنه‌در و ﴿ الم يؤخذ عليهم ميثاق الكتاب ان لا يقولوا
على الله الا الحق ودرسوا ما فيه ﴾ قول شريفی دخی ينه يالكز معنای اخبارده اتفاق جملتين قبيلندن
اولوب اولك عكسی اوله رق جملهٔ اولی معنای اخبارده انشا واقع اولمشدر زيرا . الم يؤخذ .
قولنده استفهام تقرير ايچون اولوب . اخذ عليهم . معناسنه‌در اكر سؤال اولنورسه كه
صاحب كشاف عطف الانشا على الاخبارده خبری انشا ويا انشائی خبر معناسنده قلقسزين فقط
احد جملتينك حاصل مضموننك حاصل مضمون جملهٔ اخرى اوزرينه عطف اولنمسنی تجويز ايتمشدر
زيرا ﴿ فان لم تفعلوا ولن تفعلوا فاتقوا النار التی وقودها الناس والحجارة اعدت للكافرين
وبشر الذين آمنوا الايه ﴾ نظم جليلنده . وبشر الذين آمنوا . قولنك عطفنده معتد ومنظور
اولان امر يعنی خصوصيت جملهٔ امريه دكلدر كه حتی انكچون امر ونهيدن برمثال طلب اولنه رق

اوزرینه عطف اولنه بلکه معتمد بالعطف اولان ثواب مؤمنینك وصفی جمله سی اولوب بو جمله وصف
عقاب کافرین جمله سی اوزرینه معطوفدر نته کیم ٠ زید یعاقب بالقید والارهاق وبشر عمروا
بالعفو والاطلاق ٠ دیرسین دیمشدر جوابنده دیرزکه صاحب کشافك بو کلامی دقیق حسندر
لکن عطفده جملتینك خبرا وانشاء لزوم اتفاقنه قائل اولان کیمسه صاحب کشافك ذکر ایلدیکی
مثالك من غیر تأویل صحتنی تسلیم ایتزانکچون مصنف رحمه الله ٠ وبشر الذین آمنوا ٠ جمله سی
ماقبلنده اولان ٠ اعدت للکافرین ٠ قولنك دلالت ایلدیکی بر محذوف اوزرینه معطوف اولوب
٠ فانذرهم وبشر الذین آمنوا ٠ تقدیرنده اولمسنی اختیار ایتدی وصاحب مفتاح ٠ یاایها الناس
اعبدوا ربکم الذی خلقکم الایه ٠ قولنك ماقبلنده مراد اولان ٠ قل ٠ لفظ مقدری اوزره عطفنه
قائل اولدی واکرچه بو تأویلك ظاهری اوزره نظم مذکورده اولان ﴿ وان کنتم فی ریب
مما نزلنا علی عبدنا ﴾ قولنك حیز قولده ادخالی تحت اشکالده کورینورایسه ده بو قولك کلامده
اندراجی حسبیله مراد کلام مذکورك معناسنی طرف رسالتدن ایراده جسبان اوله جق ٠ وان کنتم
فی ریب مما نزل الله علی ٠ سبکنده عبارهٔ مناسبه ایله تأدیه بیورلمسنی امره حمل ایله اشکال مذکوردن
وارسته اولور بونك نظیری مثلا مضروب زید اولان غلامکه ٠ قل لزید اما تستحیی ان تضرب غلامی
وانا المنعم علیك بانواع النعم ٠ دیر وبو کلام ایله غلام مذکورك شخص ضاربه ٠ اما تستحیی ان
تضربنی ومولای منعم علیك ٠ دیمسنی مراد ایدرسین قال رحمه الله (والجامع بینهما یجب
ان یکون باعتبار المسند الیهما والمسندین جمیعا نحو یشعر زید ویکتب ویعطی ویمنع وزید شاعر
وعمرو کاتب وزید طویل وعمرو قصیر لمناسبة بینهما) وجملتین بینده اولان ٠ جامع ٠ جملتینده
اولان مسند الیهما ایله مسندینك جمیعسی اعتباریله اولمق واجبدر یعنی جملهٔ اولیده اولان مسند
الیه وجملهٔ ثانیه ده اولان مسند الیه وکذلك جملهٔ اولیده اولان مسند وجملهٔ ثانیه ده اولان مسند
اعتباریله اولمسی لابدر مثلا ٠ یشعر زید ویکتب ٠ کبی زیرا شعر ایله کتابت بیننده مناسبت
اولوب زیرا شعر دخی انشا معناسنده اولان کتابتدن برنوعدر وبونلر صاحبلرینك خیالنده یکدیکره
مقارنلردر ومثلا ٠ زید یعطی ویمنع ٠ کبی زیرا اعطا ایله منع بیننده تضاد واردر مراد زید بخیل
دکلدر زیرا مستحقینه اعطا ایدر وسفیه دکلدر زیرا مستحقین غیریدن منع ایدر دیمکدر وجامعك
بو وجهله مسندین بیننده اعتباری مسند الیهمانك اتحادی عندنده اولوب مسند الیهمانك تغایر
ذاتیلری عندنده مسندین بیننده اعتبار اولندیغی کبی مسند الیهما بیننده دخی اعتبار جامع لازمدر
نته کیم مصنف رحمه الله ٠ زید شاعر وعمرو کاتب ٠ و ٠ زید طویل وعمرو قصیر ٠ مثاللرنده لمناسبة
بینهما قیدیله اعتبار مذکورك لزومنه اشارت ایلمشدر یعنی بو مثاللرده مسندلر بیننده مناسبت اولدیغی
مثللو مسند الیهما اولان زید ایله عمرو بیننده دخی اخوت وصداقت وعداوت امثالی مناسبت
بولنمسی والحاصل یکدیکره ملابس اوله رق احدهمانك ذکری آخریله بینلرنده برمناسبتدن نشئت
ایلمسی شرطدر قال رحمه الله (بخلاف زید شاعر وعمرو کاتب بدونها وبخلاف زید شاعر وعمرو
طویل مطلقا) واما زید ایله عمرو بیننده ملابست ومناسبت اولمسزین ٠ زید شاعر وعمرو
کاتب ٠ دینلك ملابستله اولان قول مذکورك خلافنده اوله رق هرنقدر مسندلر یکدیکره متناسب
وبلکه متحد اولسه لرده صحیح اولمزانکچون سکاکی اتحاد مسندله برابر خفی ضیق وخامی ضیق ٠
مثللوده عطفك عدم صحتنی تصریح ایلمشدر وکذلك ٠ زید شاعر وعمرو طویل ٠ قولی دخی
امثلهٔ سابقه نك خلافنده اولوب مسندین اولان شعر ایله طول قامت بیننده عدم مناسبته مبنی زید
ایله عمرو بیننده استر مناسبت اولسون واستر سه اولمسون قطعا صحیح اوله مز بو مقامده دلائل
اعجازده شیخ عبد القاهر علیه الرحمه بیورمشدرکه احد جملتینده اولان محدث عنه یعنی مسند الیه
جملهٔ اخراده اولان محدث عنهدن برسببه ملابس اولمسی یعنی احد جملتینده اولان مسند الیهك ذکر
وکینونتی جملهٔ اخراده اولان مسند الیه ایله بینلرنده برمناسبتدن نشئت ایلمسی واجب اولدیغی مثللو

لایق اولان محدث عنه ثانیدن اولان خبرك دخی محدث عنه اولدن اولان خبر ایچون شبیه ویانظیر ویا نقیض
مجراسنه جاری اولان شیدن اولمسیدر شبیهدن مراد وصف مخصوصده ونظیردن مراد وصف مشهورده
مشارکندر امدی ٠ زید طویل القامة وعمرو شاعر ٠ دینلك قول خلف وباطل اولور قال رحمه الله
(قال السکاکی الجامع بین الشیئین) شارح مرحوم بیوررلرکه مصنف رحمه الله کلام سکاکینی نقل
ایدوب واصلاح ایتمك ظنیله موجب خلل اولان تصرفات ایله کلام مذکورده تصرف ایتمشدر وبزاولا کلام
مذکوری سکاکینك ذکر ایلدیکی شیئه مطابق اوله رق شرح ایدوب بعده نقل مصنفده اولان اختلاله
اشارت ایدرز امدی دیرزکه قوای مدرکه دن بریسی ٠ عقل ٠ اولوب عقل دینیلان شی کلیاتی ادراك ایدن
قوهٔ عاقله در ٠ قوه ٠ مبدأ فعل وانفعاله اطلاق اولنوب جوهر وعرض اولمقدن عام اولمسیله عقلدن مراد
نفس نفس ناطقه ویاخود نفس ناطقه ایله قائمه اولان صفت اولمسی جائز اولور ونفس ناطقه اولدیغی
تقدیرده کلیاتی ادراکی ظاهر اولوب صفته حملی صورتنده فعلك آلته یعنی مثلا قطعك سکینه حملی قبیلندن
اولور و ٠ قوهٔ مدرکه ٠ ایله مدرکه ومعینه اولمقدن عام اوله رق ٠ مایکمل به الادراك ٠ معناسی مراد اولنور
وقوای مدرکه دن بریده ٠ وهم ٠ اولوب وهم دینلان محسوساتده موجوده اولوب طرق حواسدن
تأدی وتوصل ایتمیان معانیٔ جزئیه یی ادراك ایدن قوهٔ مدرکه درکه مثلا زیددن عداوت وصداقت
ادراکی وشاتك ذئبده باعث هرب وتحاشیسی اوله جق برمعنی ادراك ایلمسی بو قبیلدندر وقوای
مذکوره دن بریده ٠ خیال ٠ اولوب خیال برقوه درکه انده صور محسوسات مجتمعه اولوب
حس مشترکدن غائب اولدقدنصکره قوهٔ مذکوره ده باقی قالور و حس مشترك ٠ برقوه درکه
کندوسنه صور محسوسات طرق حواس ظاهره دن واصل ومتأدی اولوب محسوساتی ادراك
ایدر ومحسوسات ظاهره بیننده مثلا ٠ هذا الاصفر هو هذا الحلو ٠ دیو حکم ایدن اشبو حس مشترکدر
و ٠ صور ٠ تعبیریله حواس ظاهره نك بریله ادراکی ممکن اولان و ٠ معانی ٠ ایله طریق حواسدن ادراکی
ممکن اولمیان شیئی مراد ایدرز وقوای مدرکه دن بریده ٠ قوهٔ مفکره ٠ اولوب بو دخی
برقوه درکه کندوسیچون حس مشترکدن مأخوذه اولان صور ایله وهم ایله ادراك اولنان معانی
بیننده بعضیسنی بعضیسیله تفصیل وترکیب ایتمك قوتی واردر مثلا انسانی عدیم الرأس ویاخود
ذو القرنین تصور ایلمك اشبو قوهٔ مفکره نك عملیدر وبو قوه حال نوم ویقظه ده دائما ساکن اولمز
وعملی منتظم اولمق شانندن اولمیوب بلکه نفس فنی نظام اوزره مراد ایدرسه قوهٔ مذکوره یی
استعمال ایدر بو صورتده اکر نفس ناطقه اشبو صور ومعانی بینی تحلیل وترکیب وظیفه سی اولان
قوهٔ متصرفه یی قوهٔ وهمیه وساطتیله استعمال ایدرسه قوهٔ مذکوره ٠ متخیله ٠ اسمیله تمیز ایدر
واکر بالکز ویاخود قوهٔ وهمیه ایله برابر قوهٔ عاقله واسطه سیله استعمال ایدرسه ٠ قوهٔ مفکره ٠
اطلاق اولنور اشته بو مقدمه تمهید ایلدیسه دیرزکه سکاکی رحمه الله جملتین بیننده من
جهة العقل ویاخود من جهة الوهم ویامن جهة الخیال قوهٔ مفکره عندنده جملتینی جمع ایده جك
برملابستك وجوب وجودنی ذکر وبیان ایلمشدر ومصنفك ایراد ایلدیکی کلام سکاکی اشبو جملتین
بیننده اولان جامعك صور تفصیلیه سیدر قال رحمه الله (اما عقلی بان یکون بینهما اتحاد
فی التصور) یعنی جملتین بیننده اولان جامع یاعقلی اولوب بوده بینلرنده تصورده اتحاد اولمسیله
اولور ٠ تصور ٠ عقلده برشیئك حصول صورتیدر ٠ جامع عقلی ٠ ایله مراد برامردرکه
امر مذکور سببیله عقل جملتینك قوهٔ مفکره ده اجتماعنی اقتضا ایدر سکاکی رحمه الله اشبو
جامعی تفسیرده دیمشدرکه ٠ هو ان یکون بین الجملتین اتحاد فی تصور مثل الاتحاد فی المخبر عنه
او فی الخبر او فی قید من قیودهما مثل الوصف او الحال او الظرف او نحو ذلك ٠ یعنی جامع جملتین
بیننده تصورده اتحاد اولمسیدر مثلا مخبر عنهده ویاخود خبرده ویاخود بونلرك وصف ویاحال
ویاظرف امثالی قیدلرندن برنده اتحادلری کبی امدی سکاکی هرنقدر تفسیر جامعده ٠ اتحاد فی التصور ٠
لفظنی تصریح ایتمش ایسه ده ایراد ایلدیکی تمثیلده اولان مخبر عنه وعدیلاری تصوراتدن اولمیوب

بلكه امور متصوره اولمسی تصوردن مرادی امر متصور معناسی اولدیغنه قرینهٔ واضحه در
زيرا تصورات وتصديقاتك معلومات تصوريه وتصديقيه يه اطلاقی كثير وشايعدر قال رحمه الله
(اوتماثل هناك فان العقل بتجريد المثلين عن التشخص فی الخارج يرفع التعدد) وياخود جامعك عقلی
اولمسی جملتينك تصوراتندن برتصورده بينلرنده تماثل اولمسيله اولور مصنف رحمه الله اشبو
تماثل كندی سببيله عقل جملتينك قوهٔ مفكره ده جمعلرينی اقتضا ايدن اموردن اولمسنك سببنه
اشارتله بيوررلركه زيرا عقل مثلينی تشخص خارجيدن تجريد ايله بينلرنده اولان تعددی رفع ايدر
شويله كه عقل جوهر مجرد اولمسيله زيد وعمرو امثالی جزئی اولان شيئی جزئی اولديغی حيثيتله
بذاته ادراك ايتميوب بلكه خارجده اولان طول وقصر وابيض واسود كبی عوارض مشخصه سندن
تجريد واندن انسان كبی معنای كلی نزع ايدرك اومعنای كلی يی ادراك ايدر بو جهتله متماثلان
مشخصاندن تجريد اولندقلری كبی متحدين اوله رق قوهٔ مفكره ده احدهمانك حضوری آخرك
حضوری اولور حاصلی مثلينك عوارض مشخصهٔ خارجيه دن تجريدلری حينده بسبب التشخص
بينلرنده اولان تغاير زائل وتعدد واثنينيت مرتفع ومضمحل اوله رق يالكز زيد ايله عمرو بينده
اولان انسان كبی هر برينده بولنان حقيقت مشتركه باقی قالوب بو ايسه تعدددن آزاده ومجرد
مفهوم واحد اولمسيله جملتان اشبو حقيقتده مشتركه اوله رق بو اتحاد سببيله عند المفكره اجتماع
ايدرلر وتشخصك خارجله تقييدی زيرا عقلده حاصل اولان هر برشی ايچون البته معلومات
سائره دن تميزی جهتله تشخص عقلينك وجودی ضروريدر وعقل بذاته جزئی يی ادراك ايتمز ديمكلكمز
شوسببه مبنيدركه زيرا عقل جزئياتی حواس خمسه كبی آلات جسمانيه واسطه سيله ادراك ايدر
شويله كه كليات ايله جزئيات اوزرينه حكم ايدرك مثلا . زيد انسان . قولنده زيد جزئی يه
انسان كلی ايله حكم ايدن عقلدر وحاكم اولان محكوم ومحكوم عليهی معاً ادراك ايتمك واجب اولوب
لكن عقل حاكمك كلی يی ادراكی بالذات وجزئی يی ادراكی بواسطة الآلاتدر وكذلك عقلك
. هذا اللون غير هذا الطعم . ديو حكمی وامثالی دخی بويله در اكر سؤال اولنورسه كه امرينك
تشخص خارجيدن تجريدی ارتفاع تعددلرينی اقتضا ايتمز زيرا مثلا عقلك زيدی رجل احمر فاضل
وعمروی اسود جاهل ديو بيلمسی كبی عقلده عوارض كليه ايله تعددلری جائزدر جوابنده ديرزكه
اوصاف كليه اولديغی صورتده جزئياتدن زيد وعمرو وغيرلرينك اشبو اوصاف كليه ده اشتراكلری
عند العقل مساوات اوزره در يعنی عوارض كليه هرنقدر خارجده جزئياتدن بعضيسنه مختصه
ايسه ده كليته مبنی هر برلرينه صدقی جائز اوله رق عند العقل تعددنی موجب دكلدر لكن
سكاكينك تماثلی جامع عد ايلمسی محل نظردر زيرا تماثل جامع اولديغی تقديرده . زيد كاتب وعمرو
شاعر . قولمزك صحتی زيد ايله عمرو بينده اخوت وصداقت امثالی مناسبت بولنمسنه توقف ايتمز
چونكه زيد ايله عمرو انسانيتده اشتراكلری جهتله متماثلاردر حالبوكه بلا مناسبة قول مذكورك
ذكر بطلانی مرور ايتمشدر بوندن جوابده ديرزكه تماثل ايله مراد كندوسيچون نوع اختصاص
اولان وصفده اشتراك اولوب ايضاحی قريباً باب تشبيهده كلسه كركدر الحاصل تماثل ايله مراد
معنای مشهور اولان ماهيت نوعيه ده اتحاد اوليوب بلكه كندوسيچون مزيد اختصاص اولان
يعنی طرفينك قوهٔ مفكره عندنده اجتماعنه سبب اوله جق حيثيتده طرفينه ارتباطی بولنان معنی
اولوب بوده ذاتی وعرضی اولقدن اعمدر قال رحمه الله (اوتضايف كما بين العلة والمعلول او الاقل
والاكثر) وياخود شيئين بينده جامع عقلی اولمسی بينلرنده تضايف بولنمسيله اولور . تضايف .
شيئينك برحيثيتده اولمسيدركه بونلردن برينك تعقلی انجق آخرك تعقلنه قياس ايله ممكن اوله بيلور
بو جهتله بونلردن هر برلرينك قوهٔ مفكره ده حصولی بالضرور آخرك حصولنی مستلزم اولور
جملتين بينده اولان معنای جمعه بوندن عباره در مثلا علت ايله معلول بينده تضايف موجوددر
زيرا هر برامركه كندوسندن امر آخر صدور ايليه يا واجب الوجود كبی بالاستقلال اولور بوده
علت

. علت تامه . در وياخود انساندن افعالك صدوری كبی كندوسنه امر آخرك انضماميله اولور بوده
. علت ناقصه . در امدی كندوسندن امر آخر صدور ايدن امر علت وصدور ايدن امر آخر
معلول اولوب بونلردن هر برينك تعقلی آخرك تعقلنه قياس ايله در ومثلا اقل ايله اكثر بينده
دخی تضايف محقق اولوب زيرا هر برعدد عند التعداد عدد آخردن اول فانی اوله رق آخردن
اقل وآخر اندن اكثردر مثلا اربعه ايله خمسه كبی زيرا اربعه خمسه دن اول فانی اولوب وخمسه
اربعه دن اكثردر وشارح علامه يعنی قطب الدين رازی رحمه الله اشبو مثاليندن اول امور
معقوله بينده اولان تضايفه وثانی محسوسات ومعقولاته عام اولان شی بينده كی تضايفه مثالدر
ديو ذكر ايدوب لكن مورد نظردر زيرا تضايف علت ومعلول واقل واكثرك مفهوملری بينده
اولوب ذاتين بينده دكلدر كورمزميسنكه مع اوصافه ذات واجبی تعقل ذات مخلوقاتی تعقله
وذات مخلوقاتی تعقل ذات واجبی تعقله قياس ايله دكلدر وكذلك خمسة من الرجالی تعقل ستة يی
تعقله وستة يی تعقل خمسه يی تعقله قياس ايله دكلدر ومفهومات صور محسوسه اوليوب صور
معقوله در واكر شارح علامه نك مرادی اقل واكثر صادق اولان شی محسوس ومعقول اولمق
جائزدر ديمك ايسه علت ومعلولده بويله اولوب بو اعتبار ايله فرق غير متحققدر نجار ايله كرسی كبی
زيرا نجار علت وكرسی معلول اولوب ايكيسی دخی محسوسلردر واكر مرادی عليت ومعلوليت
امور نسبيه دن اوله رق معقوله در ديمك اولورسه اقليت واكثريتده بويله در لكن محشی سيلكوتی
ايراد عبارهٔ علامه ايله اشبو اعتراض شارحدن جواب ويرمشدر مفهوم عبارهٔ علامه بودركه
تضايف كركسه امور معقوله بينده اولسون علت ومعلول كبی وكركسه امور محسوسه بينده
اولسون سفل ايله علو بينده اولان تضايف كبی زيرا بونده اولان تضايف تضايف محسوس
مكانيدر وكركسه محسوس ومعقولدن عام اولان شيده اولسون اقل ايله اكثر بينده اولان
محسوس كبی زيرا كم منفصل يعنی عدد معقولات ومحسوساته عامدر وعلامه نك اشبو كلامدن
مرادی عليت ومعلوليت معقولات ثانيه دن اولمسيله برشيئه عارض اولمز الا ذهنده عارض اولوب
بوصورتده بينلرنده اولان تضايف امور معقوله ده اولور وعلو وسفل انجق امور محسوسه يه عارض
اوله رق بينلرنده اولان تضايف امور محسوسه ده اولور واقليت واكثريت عوارض عددن اولوب
عدد ايسه محسوسات ومعقولاته عام اوله رق تضايفلری ايكيسنه دخی عام اولور ديمكدر
وبو تحقيقه كوره اعتراض شارح وارد اولمز زيرا بو مفهوماتك جملهسی هرنقدر صور معقوله
ايسه ده لكن بعضيسيله اتصاف يالكز ذهنده وبعضيسيله يالكز خارجده وبعضيسيله ذهن
وخارجدن هر برلرنده اولور قال رحمه الله (اووهمی بان يكون بين تصوريهما شبه تماثل كلونی
بياض وصفرة فان الوهم يبرزهما فی معرض المثلين ولذلك حسن الجمع بين الثلثة فی قوله . ثلثة تشرق
الدنيا ببهجتها .) . اما عقلی . قولنده اولان عقلی اوزرينه معطوفدر يعنی ياخود شيئين بينده
اولان جامع وهمی اولور جامع وهميدن مراد برامردركه امر مذكور سببيله وهم شيئينك قوهٔ
مفكره ده اجتماعنی اقتضا ايدر يعنی وهم بو اجتماعه جهد واحتيال ايدوب امر مذكور واقعده
اجتماعه سبب دكل ايكن سبب اوله جق صورتله تصوير ايدر الحاصل جامع برامر واقع اوليوب
بلكه اعتبار وهم ايله جامع قلمقدن عبارتدر لكن عقل بونك خلافنده اولوب زيرا بنفسه حاكم
واقتران وهمدن سالم بولنديغی حالده سبب موهومدن ايچون بونلرك اجتماعيله حكم ايلمز وجملتين
بينده جامع وهمی بولنمق جملتينك تصورينی بينده شبه تماثل اولمسيله يعنی بينلرنده غايت خلاف اوليوب
يكديكره اقرب بولنمسيله اولور مثلا لون بياض ايله صفرت كبی زيرا بياض ايله صفرت نوع واحددن اولوب
فقط صفرتده برعارض زياده اولنمشدر ديو وهمه سبقتی جهتندن وهم بونلری معرض مثلينده ابراز
ايدر لكن عقل بونك خلافی اولوب زيرا عقل بياض وصفرت وكذلك سواد وخضرت جنس لون
تحتنده داخل نوع متباين اولدقلرنی بيلور وبوندن ايچون يعنی وهم بونلری مثلين معرضنده ابراز

وقوهٔ مفکره ده بینلرینی جمله اجتهاد ایلدیکیچون شاعرك ❊ ثلثة تشرق الدنیا ببهجتها ❊ شمس الضحی
وابو اسحق والقمر ❊ قولنده شمس ضحی وقمر ایله اولان ابو اسحاقك بیننی جمع ایتمسی حسن اولمشدر
زیرا وهم بونی معرض امثالده ابراز ایدرك اشبو اشیاء ثلثه نوع واحددن اولوب بینلرنده اولان
اختلاف انجق عوارض ومشخصات ایله در دیو توهم ایدر و بو توهمه سبب اشراق دنیاده اشتراکلری
اولوب هرنقدر شمس وقمرده اولان اشراق حسی واشراق ممدوح افاضهٔ انواع عدل واحسان
ایله عقلی ایسه ده کمال ظهورندن ایچون اشبو اشراق معقول منزلهٔ محسوسه تنزیل ایدلمشدر
لکن عقل بونك خلافنده در زیرا عقل بونلردن هر بریسی نوع آخردن اولوب انجق بهجه و بهاریله
اشراق دنیادن عباره اولان عارضده اشتراکلرینی بیلور شونکله برابر که ابو اسحاقده اعتبار
اولنان اشراق ادعادن عباره اوله رق مجازدر قال رحمه الله (او تضاد کالسواد والبیاض
والایمان والکفر) • شبه تماثل • قولنه معطوفدر یعنی یاخود جامع وهمی جملتینك تصورینی بینده
تضاد اولمسیله اولور • تضاد • محل واحد اوزرینه تعاقب ایدوب بینلرنده غایت خلاف اولان
امرین وجودیین بینده کی تقابل وتباینه در حاصلی • تضاد • ایکی شی بینده اولان تقابل وتبایندن
عباره اولوب و بو امرین امر موجود اولوب ومحل واحد اوزرینه تعاقب وتوارد ایدرك بینلرنده
غایت خلاف بولنملیدر مثلا محسوساتده سواد ایله بیاض ومعقولاتده ایمان ایله کفر کبی وحق
اولان ایمان ایله کفر بینده تقابل العدم والملکه یعنی وجود اولوب تقابل تضاد دکلدر زیرا • ایمان •
هو تصدیق النبی علیه السلام فی جمیع ما علم مجیئه به بالضرورة مع الاقرار به باللسان و • کفر • عدم الایمان
عما من شانه ان یکون مؤمنا به • قولاریله معرف اولوب و • تصدیق • قبول النفس لذلك والاذعان له
من غیر اباء ولا جحود • عبارهسیله تفسیر اولنمشدر نته کیم منطقیوندن قول محققین بودر یعنی ایمان
نبی علیه السلامه مجیئ واتیانی بالضروره معلوم اولان شیئك جمیعسنده نبی علیه السلامی تصدیقدر
یعنی نبی علیه السلامه مجیئی بالضروره معلوم اولان شیئی نفس قبول ایدرك من غیر اباء ولا جحود
اذعان وانقیاد اولوب لسان ایله اقرار دخی شرطدر و بالضروره معلوم اولمسی خبر آحاددن احتراز
اولوب بناء علیه خبر آحاد ایله معلوم اولان شیلرك انکاری کفر دکلدر و • کفر • مؤمن اولمق
شاننده اولان شیدن عدم ایماندر اشته بو تعریفه کوره ایمان وکفر بینده اولان تقابل تقابل العدم
والملکه در مکر جوابنده دینله که کفر نبی علیه السلام ایله مجیئی بالضروره معلوم اولان شیلردن
برشیئی انکار معناسنه اولوب بو صورتده کفر امر وجودی اوله رق ایمانك ضدی اولمسیله تقابل
تضاد اولمش اولور قال رحمه الله (وما یتصف بها) یعنی ذکر اولنان سواد و بیاض وایمان
وکفر ایله متصف اولان شیئ اسود وابیض و شخص مؤمن وکافر کبی زیرا بعض دفعه ابیض
واسود مثللو سواد و بیاض کبی وصفین متضادین اوزره اشتماللری اعتباریله متضادین عد اولنورلر
والا بونلر اصلا محل اوزره توارد ایتمزلر که حتی متضادین اولهلر زیرا مثلا اسود وابیض مع السواد
والبیاض محلدر قال رحمه الله (او شبه تضاد کالسماء والارض والاول والثانی) و یاخود
جامع جملتینك تصورینی بینده شبه تضاد اولمسیله اولور محسوساتده ارض ایله سما کبی
زیرا ارض ایله سما وجودیین اولوب بریسی غایت ارتفاعده وآخری غایت انحطاطده اولدیغندن
بینلرنده شبه تضاد واردر لکن بونلر اجسامدن اولوب اعراضدن اولمدقلری جهتیله محل اوزره
عدم تواردلرینه بناء متضادین اولهمزلر ومحسوسات ومعقولاته شامل اولان شیده اول ایله
ثانی کبی زیرا • اول • غیر اوزره سابق اولوب مسبوق بالغیر اولمیان شیدر و • ثانی • فقط برشی ایله مسبوق اولاندر
بناء علی ذلك ممکن الاجتماع اولمیان وصفین اوزرینه اشتماللری اعتباریله متضادینه شبیه اولوب
لکن اولیت وثانویتله موصوف اولان محلیندن عباره اولدقلری جهتیله متضادین دکللردر اکر
سؤال اولنورسه که اسود وابیض مثللو وصفین متضادینه اشتماللری اعتباریله متضادین قبیلندن
قلندقلری کبی ارض وسما واول وثانی دخی بو اعتبار ایله نه متضادین قبیلندندر والا بینلرنده فرق ندر

جوابنده بیان فرق ایله دیرز که اسود وابیض مثللوده اولان وصفین متضادین یعنی سواد و بیاض
جزء مفهوملری اولوب سما وارض مثللولر بونك خلافنده در زیرا غایت ارتفاع و انحطاط ارض
وسمانك لازم خارجلریدر واما اول ایله ثانی هرنقدر اولیت وثانویت بونلرك مفهوملرندن جز ایسه ده
لکن بینلرنده غایت خلاف اولمامسیله متضادین دکللردر زیرا عاشر اوله ثانیدن ابعددر
شونکله برابر که اول ایله ثانی مفهوملرنده عدم معتبر اوله رق وجودی دکللردر و مفهوم اولده
عدم معتبر اولدیغی مسبوق بالغیر اولمامق قیدندن معلوم وثانیده اعتباری • فقط • لفظنك • لا بغیر
واحد • مفادنده اولمسندن مفهومدر مصنف رحمه الله تضاد و شبه تضادك جامع وهمی
اقسامندن اولدقلرینی بعد الاتیان بونك سببنی بیان ایله بیوررلر که (فانه ینزلهما منزلة التضایف
ولذلك یجد الضد اقرب خطورا بالبال مع الضد) زیرا • وهم • تضاد وشبه تضادی تضایف
منزلهسنه تنزیل ایدر یعنی عند الوهم تضاد عند العقل تضایف کبیدر زیرا ابوت و بنوت کبی
احد متضایفین عند العقل آخردن منفك اولمدیغی کبی وهم عندنده دخی متضادین ویا شبه
متضادیندن بریسی آخردن منفك اولمیه رق عند الوهم بونلردن بریسی حاضر اولنجه الا آخر دخی
حاضر اولور انکیچون برضدك ضد آخرله خطورینی اضداد اولمیان سائر مغایراتدن یعنی مثلا سواد
ایله بیاضك خطورینی حلوك خطورندن اقرب بولورسون زیرا نادرا خاطره سواد خطور ایتمز
الا بیاض دخی خطور ایدر سما وارضده بویله در یعنی تضاد وشبه تضادك جامع اولملری بینلرنده
اولان تضاد جزئیی حین ادراکده عند الوهم حضورلرندن ناشی وهم بونلرك حضورده تلازملریله
خلاف واقع اوله رق حکم ایتمسنه مبنی اولوب والا عقل کرك ضدین و کرك شبه ضدیندن هر برلرینی
آخردن ذاهل و غافل اوله رق تعقل ایدوب وعندنده بونلرك قوهٔ مفکره ده جمعنی اقتضا ایده جك
برشی یوقدر قال رحمه الله • (او خیالی بان یکون بین تصوریهما تقارن فی الخیال سابق واسبابه
مختلفة ولذلك اختلفت الصور الثابتة فی الخیالات ترتبا و وضوحا) • وهمی • قولنه معطوفدر
یعنی و یاخود شیئین بینده اولان جامع • خیالی • اولور جامع خیالیدن مراد برامردر که انك سببیله
خیال شیئینك مفکره ده اجتماعنی اقتضا ایدر هرنقدر عقل من حیث الذات بو اجتماعی مقتضی
دکلسه ده و جامعك خیالی اولمسی شیئینك خیال سامعده بونلری متکلم تلفظ ایدرك احدهمایی
معطوف وآخری معطوف علیه قلمزدن مقدم تصورینی بینده سابقهٔ مقارنت بولنمسیله اولوب
بو تقارن متکلمی ثانیی اول اوزرینه عطف ایتمکلکه حمل و سوق ایدر یعنی احدهمانك مع الآخر
خیالده حصولی اقتضای علاقهٔ عقلیه ویا وهمیه دن نشئت ایتمیوب بلکه مجرد بینلرنده اولان اتفاق
تقارندن اقتضا ایدر و بوده اتفاق مقارنتلرینی مؤدی وحصول واجتماعلرینه بادی اوله جق اسبابدن
ایچون اولور واشبو اسباب تقارن خیالی مختلفه ومتفاوته اوله رق بو اختلافدن ناشی خیالاتده ثابته
اولان صور ترتب و وضوح جهتندن اختلاف ایتمشلردر نیجه صورتلر واردر که بینلرنده برخیالده
انفکاك اولمیوب حالبوکه خیال آخرده اصلا اجتماع ایتمزلر مثلا دوات وقلم وکتاب خیال طالب
علمده بربرندن منفك اولمیوب خیال قصابده ایسه اجتماع ایتمزلر و چوق صورت واردر که
برخیالدن قطعا غائب اولمیوب حالبوکه شخص آخرك خیالنده وقتا من الاوقات واقع اولدیغی
اولمز مثلا محبوب زید ایله رقیبی قطعا خیال زیددن غیبوبت ایتمیوب خیال عمرو و بکرده ایسه
قطعا واقع اولمزلر قال رحمه الله (واصحاب علم المعانی فضل احتیاج الی معرفة الجامع لا سیما
الخیالی فان جمعه علی مجری الالف والعادة) وصاحب علم معانی ایچون معرفت جامعده فضل
احتیاج واردر زیرا معظم ابواب معانی فصل و وصل اولوب بو باب ایسه جامعه مبتنیدر خصوصیله
جامع خیالی یه احتیاج مزیدی درکاردر زیرا جامع خیالینك میان اشیایی جمع ایتمسی معاشر بشرك الفت
وعادتلری مجراسنه تابع و بو دخی خزانهٔ خیالده اثبات واستیداع صورك انعقاد اسبابنه متفرع اولوب
تباین اسباب ایسه دائرهٔ امکان حصر وضبطنه غیر متسع برحده رسیده و بونك ایچون امثله وحکایات

نفيسه اوله رق دار الخزانهٔ مفتاحده كنجينه‌ده‌در   شارح مرحوم بيورررلركه جوامع مذكوره‌دن
جامع عقلى ايله مراد عقل ايله ادراك اولنان و وهمى ايله مراد وهم ايله ادراك اولنان وخيالى ايله مراد خيال
ايله ادراك اولنان شيلر اولميوب بلكه عقل و وهم وخيال شيئينك مفكره عندنده اجتماعنى اقتضا ايتلرينه
سبب اولان امر اولديغى ظاهر اولمشدر زيرا تضاد وشبه تضاد وهمك ادراك ايلديكى معانيدن
دكلدر وكذلك تقارن خيالى خيالده اجتماعه صالح صوردن دكلدر بلكه بونلرك جميعسى معانىٔ
عقليه‌دن اولمسيله اكر جامع عقليدن مراد عقل ايله ادراك اولنان شى اولمق لازمكلديكى جمله‌سى
جامع عقلى اولمق اقتضا ايدردى و بعضيلر معناى جامعه واقف اوله‌مدقلرندن اولا سواد ايله بياض
محسوساتدن اولملريله نه كيفيتده وهمياتدن قانسى ديو اعتراض ايدوب ثانيا جامع بونلردن هر برينك
آخره مضاد اولمسى اولوب بو ايسه معناى جزئى اوله‌رق انجق وهم ادراك ايدر ديو جوابه تصدى
ايتمشلردر   بو ايسه فاسددر زيرا تضاد سواد وبياض معناى جزئى اولديغى مسلم دكلدر
واكر مراد تضاد هذا السواد وهذا البياض جزئى ديمك ايسه برجزئينك ديكر جزئى به
تماثل وتضايفى دخى معناى جزئى اولوب جزئياته اضافه اولنديغى وقت جزئيات وكلياته اضافه
اولنديغى وقت كليات اولمقده تماثل وتضايف وشبه تماثل وتضاد وشبه تضاد بيننده
تفاوت يوقدر حاصلى بونلردن قنقيسى اولور ايسه اولسون جزئياته مضاف اولنلر جزئياتدن
اوله‌رق وهم ايله وكلياته اضافه‌سنده كلياتدن اوله‌رق عقل ايله ادراك اولنمقده حال تساويده‌در
بوصورتده بعضيسنى على الاطلاق عقلى و بعضيسنى وهمى قلمق حليهٔ صحت وسداددن استبعاد اولنور
وبرده جامع خيالى صورك خيالده تقارننندن عباره اولوب اشبو تقارن صور ايسه صورت مرتسمه
فى الخيال قلنمق ممكن اوله‌ميه‌جغى ظاهردر زيرا تقارن معانىٔ عقليه‌دندر يعنى بودخى جامع خياليدن
مراد مايدرك بالخيال معناسى اولمديغنه شهادت ايلر واشبو ذكر ايتديكمز شيلرك جمله‌سى لفظ مفتاح
تأمل واستكناه اولنديغى حالده رهين حيز ظهور اولور اكر سؤال ايديلورسه كه تقرير كلام
مفتاحده ذكر اولنان كلام شارح مفردات جملتيندن برمفرد اعتباريله بين الجملتين جامعك وجودى
يعنى مثلا مخبر عنهده ياخود خبرده وياخود بونلرك قيودندن برقيدده اتحادى صحت عطفده
كفايت ايلديكنى اشعار ايدر زيرا كلام مصحح عطف اولان جامعه‌در بونك فسادى ايسه واضح اولوب
هزم الامير الجند يوم الجمعة وخاط زيد ثوبى فيه مثالوده امتناع عطف قطعيدر وسكاكى رحمه الله
خفى ضيق وخاتمى ضيق و الشمس والف باذنجانة ومرارة الارنب كلها محدثة قوللرينك يالكز
مسنده اتحادلرندناشى امتناعنى معترفدر   جوابنده ديرزكه كلام مفتاحده جملتين بيننده
اولان جامعى بياندن بشقه برشى يوقدر يعنى كلام سكاكى جامع مصححده اولديغى مسلم اولميوب
بلكه مطلقا جامعى بياندر اما اشبو بيان اولنان جامعك صحت عطفده كفايت ايدوب ايتميه‌جكى
بو كلامك ماقبل ومابعدنده اولان بيانه مفوضدر وسكاكى بو كلامك ماقبلنده الشمس والف
باذنجانة ومرارة الارنب محدثة قولنك ومابعدنده خفى ضيق وخاتمى ضيق تركيبنك عدم
صحتلرينى بيان ايله مخبر عنهما بيننده مناسبت اولميان جملتينده هرنقدر بين الخبرين اتحاد اولسه
دخى عطفك عدم صحتنى تصريح ايلمشدر وبو تصريح ايله جامعك مخبر عنهما ايله خبريندن مجموعى
اعتباريله اولمسنك وجوبى معلوم اولمشدر   ومصنف رحمه الله سكاكينك بيان جامعده اولان
كلامنده سهويت اولمسنى ظن واعتقاد ايله اصلاحنى مراد ايدرك بعض الفاظ وعباراتنى تغيير ايله
ايراد ايلديكى سبك وعبارات ايله سرد وتقرير ايلمشدر شويله كه سكاكينك والجامع فى الجملتين
قولنك محلنده الجامع بين الشيئين عبارة سنى اتيان ايدوب و اتحاد فى تصور مثل الاتحاد
فى المخبر عنه او فى الخبر او فى قيد من قيودهما مقامنده معرف اوله‌رق اتحاد فى التصور
قولنى اقامه ايلمشدر وبو جهتله مصنفك الوهمى ان يكون بين تصوريهما شبه تماثل اوتضاد
اوشبه التضاد قوليله الخيالى ان يكون بين تصوريهما تقارن قولى مؤدىٔ فساد معنى اولمشدر

زيرا تضاد مثلا انجق سواد ايله بياض بيننده اولوب تصورلرى يعنى بونلرك علمى بيننده دكلدر كذلك
خيالده تقارن انجق نفس صورتلرنده اولوب تصورده دكلدر بناء على ذلك مصنفك تصورلرندن
مفهوملرين معناسى مراد ايلمسى واجب اولور تاكه كلام مذكور ايچون وجه صحت اوله   واما
بعضيلرك مصنف شيئين ايله جملتينى و تصور ايله جمله‌ده واقع اولان مفردى مراد ايتمشدر
وبو ايسه بعينه مراد سكاكيدر ديدكلرى غلطدر زيرا مصنف سكاكى اوزره بو كلامى رد
ايدوب سهوه حمل ايدرك وبو تغيير ايله اصلاحنى قصد ايلمشدر شونكله برابركه بوذكر اولنان
معنى لفظ مصنفك مدلولى دكلدر و فى التصور قولنك معرف اولمسى بو معنادن ابا ايدر نته‌كيم
حق كلام بومركزده اولديغى كندوسيچون اساليب كلامه معرفت اولان كمسه‌لره غير خفيدر
بومقامك ذكر اولنديغى اوزره تحقيق اسرار فن معانيدن اولمسيله شايان تأملدر والله الموفق
سيلكوتى مرحوم بيورررلركه مصنفك كلام سكاكيده اولان لفظ جاتيني شيئين تعبيرينه تغييرى
تعميم حكم ايچون اولمسى مظنوندر زيرا جمل بيننده عند العطف جامع واجب اولديغى كبى مفردات
ومركبات تامه‌نك عطفنده دخى واجبدر و للتصور لفظنى معرف قلمسى كأن شيئيندن جز
اولان تصور معهوده اشارت ايچون اولوب بوصورتده لام سكاكينك فى تصور مثل المخبر عنه
او المخبر به او قيد من قيودهما قولنده اولان وصف منزله‌سنده اولمش اولور لكن جامع عقليدن
قسم اول جمل ومركباته وثانى وثالث مفرداته مختصدر جناب مؤلف رحمة الله عليه شرائط عطف
ايله مظان استعمالندن استيفاى مقال ايله حسن عطفى موجب وتزيد لطفنى جالب اوله‌جق صفاته
اشارتله بيوررلركه   (ومن محسنات الوصل تناسب الجملتين فى الاسمية والفعلية والفعليتين
فى المضى والمضارعة الالمانع)   يعنى عطفى مجوز ومصحح اولان شرائط محررهنك تحققندن
صكره محسنات وصلدن برايسى جملتينك اسميت وفعليتده يعنى جملتيندن ايكيسيده جملهٔ فعليه
ويا اسميه اولمقده تناسب واتفاقلريدر وكذلك جملتين فعليتينك ايكيسيده جملهٔ ماضيه ويا مضارعه
وبونلرك امثالى مثلا شرطيه وياظرفيه اولمقده تناسبلرى دخى محسنات وصلدندر مثلا احد جملتينده
تجدد واخراده ثبوته تعرض ايتميه‌رك مجرد اخبار مراد اولنديغى حينده جملتين فعليه وماضويه
اوله‌رق قام زيد وقعد عمرو واسميتين اوله‌رق زيد قائم وعمرو قاعد ديمك لازمكلور
صاحب مفتاح مثالين مذكورينى ايراددنصكره وكذا زيد قام وعمرو قعد قوليله بومثالى دخى
وكذا عنوانيله اتيان ايتمسنك بيان وجهنده شارح علامه بومثالده ايكى احتمال اولوب اول زيد
وعمرو مبتدا وقام وقعد خبر اوله‌رق جملهٔ اسميه اولمسى وثانى زيد وعمرو قام وقعد ايچون مقدم
فاعل اوله‌رق جملهٔ فعليه قالمسيدر بو جهتدنناشى صاحب مفتاح احد جملتين فعليه وآخر اسميه
تقدير اولنمسوب يا ايكيسيده اسميه ويا فعليه تقدير ايدلمسنك وجوبنه تنبيه قصد ايلديكى زعم وظن
ايلمشدر بو كلام ايسه غايت سقوطده اولوب شارح علامه كبى برفاضل بى‌بدلدن صدورى غير لايقدر
زيرا مذهب راجح بصريونده فاعل فاعل اولديغى حالده فعل اوزره امتناع تقدمى بحث مسند اليهده
مرور ايلمشدر   بلكه سكاكينك وكذا قوليله بو مثالى فصل ايتمسيچون وجه وجيه مثال مذكورك
جملتينده خبر جملهٔ فعليه‌در و بونده اكر جملهٔ اولى اسميه اوله‌رق خبرى فعليه اولورسه حفظ مناسبت
ايچون جملهٔ ثانيه‌ده دخى بو وجهله اولمقلغه رعايت مناسب اولديغنده اشارت واردر وجملهٔ ثانيه‌نك
زيد قام وقعد عمرو تركيبنده اولديغى كبى صرف فعليه اوله‌رق اتيان اولنمسيله هرنقدر افادهٔ
تجددده اولى‌يه موافقتى اولسه‌ده مناسبت حاصل اوله‌مز و سكاكينك بو كلامى شارح كتاب سيبويه
سيرافى رحمه الله وتابعلرينك ذكر ايتدكلرى كلامه مبنيدر شويله كه زيد قام وعمرو اكرمته
مثالوده اكر عمرو مرفوع اولورسه عمروا كرمته جمله‌سى زيد قام جملهٔ اسميه‌سنه معطوفدر
واكر تقدير فعل ايله منصوب اولورسه خبر مبتدا اولان قام جملهٔ فعليه‌سنه عطف اولنور
وبوصورتده ضمير مبتدادن محذوف اولوب تقدير كلام واكرمت عمروا عنده ياخود فى داره ديمك اولور

وسيبويه كتابنده مثال مذكورده ضميری ترك ايلمسی غرضی معطوف عليهده خبری جملهٔ فعليه
اولهرق جملهٔ اسميهيی تعيين اولوب و بوحالده معطوف جانبنده تصحيح مثال انجق باعتبار الضميردر
وتقدير ضميرايله تصحيح مثالده علم سامعه اعتماد ايلمشدر ديديلر وكلام بعض محققين عمروك نصب
ورفعی وجهيندن ايكيسنده دخی معطوف عليه . زيد قام . جمله سی اولمقلغی مشعردر شويله كه اشبو
جملهٔ معطوفه ذات وجهين اولمسيله عمروك رفعی جملهٔ مذكورهنك اسميه اولديغی جهتنه ونصبی
خبری جملهٔ فعليه اولمسيله فعليتی وجهنه ناظر اولوب بو ايكی وجهده دخی معطوف عليه شیٔ
واحد اولهرق رفعاً ونصباً اختلاف اعرابی اعتبارين مذكورينك اختلافيلهدر و بونكله
معطوف ومعطوف عليه بيننده اسميت وفعليت مناسبتی حاصل اولور زيرا علی تقدير النصب
هرنقدر اسميه اوزرينه عطف ايسهده لكن خبری فعليه اولمق اعتباريله مناسبت تحصل ايدر.
و بو وجهدن هرنقدر جمهور ذهول ايدوب اكثر فحوله خفی اولمش ايسهده الطف و دقتی نظر اهل
انصافده امر جليدر قال رحمه الله (الالمانع) يعنی جملتين بيننده اسميت وفعليت وسائرهده
رعايت تناسبك محسن وصل اولمسی مانعك عدم وجوديله مقيد اولهرق عند وجود المانع تناسب
حسن و بلكه صحيح اولمز مثلا جملتيندن برنده تجدد وآخرنده ثبوت معناسی مراد اولنديغی صورتده
. زيد قام وعمرو قاعد . دينلور و ياخود احد جملتينده مضی واخراده مضارعت مراد اولنهرق
نظم جليلده ﴿ان الذين كفروا ويصدون﴾ و ﴿فريقاً كذبتم وفريقاً تقتلون﴾ بيورلمشدر
و ياخود احد جملتينده اطلاق واخراده شرط ايله تقييد مراد اولنوب . اكرمت زيدا وان جئتنی
اكرمك . دينلور ﴿قالوا لولا انزل عليه ملك ولو انزلنا ملكا لقضی الامر﴾ قول شريفنده
بو قبيلدندر قال رحمه الله (تذنيب) مؤلف كتاب عليه رحمة الملك الوهاب فصل ووصل
بابنی جملهٔ حاليهدن وجملهٔ حاليهنك كاه واو ايله وكاه واوسز اولمسندن بحث ايله تعقيبنی تذنيبه
تشبيه ايدرك مباحث مذكورهيه تعبير مذكور ايله عنوان طراز اولمشدر . تذنيب . برشيئی برشيئه
ذنابه يعنی تابع قلمق معناسنه اولوب كأن جملهٔ حاليه بحثی فصل و وصل بابنی متمم ومكملدر و بونده
واو حالك اصلی واو عطف اولديغنه اشارت واردر حال ايكی ضربه منقسم اولوب اول
حال مؤكدهدر كه علی رأی مضمون جملهٔ اسميهدبی وعلی رأی فعليه اولسون اسميه اولسون مطلقا
جملهنك مضمونی تقرير وتثبيت ايچون اتيان اولنور وحق اولان كاه ثابت وكاه زائل اولميوب
ذی الحال ايچون صفات لازمهدن بولنان حال جملهٔ اسميهدنصكره واقع اولديغی كبی اكثر احيانده
جملهٔ فعليهدنصكرهده واقع اولور نته كيم ﴿وهو الذی انزل الكتاب مفصلا﴾ و ﴿خلق
الانسان ضعيفا﴾ و ﴿يوم ابعث حيا﴾ قول شريفلری بو مجرادهدر بو صورتده حال مؤكدهنك
جملهٔ اسميهدنصكره وقوعنی شرط ايليانلره فعليهدنصكره واقع اولانلری حالك قسمين مشهورينی
اولان مؤكده ومنتقلهنك غيری برقسم ثالث قلمق لازمكلور و بو قسم . حال دائمه . ويا . ثابته . تسميه
اولنمق مناسب اولور الحاصل حال غير منتقله افراد وتأكيد جهتيله ماقبلنه اولان شدت
ارتباطنه مبنی محل واو اولمديغندن بو مقامده اندن بحث اولنميوب مبحوث عنها اولان حال منتقلهدر
حال لفظاً ويا معناً فاعل و ياخود مفعول بهك هيئتنی مبين اولان تابعه اطلاق اولنور حال مؤكده
ذو الحال موجود اولدقجه غالبا كندوسندن منفك اولميان حالدر . زيد ابوك عطوفا . كبی وحال منتقله
مؤكدهنك خلافندهدر اولاندر . ضربت زيدا قائما . كبی قال رحمه الله (اصل الحال المنتقلة
ان يكون بغير واو) حال منتقلهده اصل اولان واودن مجرد وخالی اولمسيدر زيرا حال منتقله
معرب بالاصاله اولوب بالتبعيه دكلدر اسمده اولان اعرابك مجيئی ايسه انجق حقيقة و ياخود عامل
معنوی كبی حكماً اسمايه عوامل ايله تركيبی سببيله عارض وطاری اولان فاعليت و مفعوليت امثالی
معنی يه دلالت ايچوندر بو جهتله اعراب اسما ايله عوامل بيننده اولان تعلق معنوی يه دال اولوب
واو كبی مفيد تعلق اولان شیٔ آخر تكلفندن مغنيدر ومصنف رحمه الله بو وجهله حال منتقلهده

عدم

عدم واو اصل اولديغنه خبر ونعته قياس ايله استدلال ايدوب بيوررلركه (لانها فی المعنی حكم
علی صاحبها كالخبر) زيرا حال هرنقدر لفظاً فضله اولوب بدونها كلام تمام اولور ايسهده لكن
معناده مبتدايه نسبتله خبر كبی صاحبی اوزرينه حكمدر شو جهتله كه خبر ايله مبتدايه معنی اثبات
اولنديغی مثللو حال ايله دخی ذی الحال ايچون معنی اثبات ايدرسين مثلا . زيد راكب . تركيبنده
زيده اثبات ركوب قلنديغی مثللو . جاء زيد راكبا . قولنده دخی كذلك زيده ركوبی اثبات
ايلرسين شوقدر فرق واردر كه حالك ايرادی مجیٔ زيدی اخبارده معنيی تزييد ايچون اولهرق
ابتداء اثبات ركوب قصد اولنميوب بلكه علی سبيل التبع اثبات ايتمش اولورسون لكن خبر بويله
اولميوب كندوسيله ابتداء وقصدا معنای ركوبی اثبات ايلرسين پس خبرده واو موجود
اولمديغی كبی حالده دخی عدم وجودی اصل وراجح اولمق اقتضا ايلر قال رحمه الله
(ووصف له كالنعت) ومنعوته نسبتله نعت كبی حال دخی معناده صاحبی ايچون وصفدر
شوقدر فرق واردر كه حالده صاحب حال حال مباشرت فعلده وصف مذكور اوزرينه اولديغی
يعنی مثلا مجیٔ زيد حال ركوبده اولديغی قصد ايدرسين بو صورتده حال فعله قيد اولوب
وكيفيت وقوعنی بيان اولور نعت ايسه بونك خلافنده اولهرق نعت ايله مقصود فعله مباشر
اولوب اولمديغنه نظر ايتميهرك او وصفك ذات منعوت ايچون حصولنی بياندر انكيچون . الاسود .
و . الابيض . و . الطويل . و . القصير . امثالی كندوسنده انتقال اولميان صفاتك نعت وقوعی جائز
اولهرق حال وقوعی جائز دكلدر زيرا حال منتقلهدن مقصود مفاد حال اولان هيئت وصفتله مقيد
اولهرق فعلك فاعلدن صدور وياخود مفعول اوزره وقوعنی بياندر تقييد ايسه انجق صفات
متغيره ومتبدله ايله اولورسه مفيد اولوب يوقسه فعلك صفات لازمه اوزره صادره وواقعه اولديغی
امر معلومدر الحاصل خبر ونعتك بدون الواو واقع اولمقحقلری اولديغی كبی حال دخی بويلهدر
اكر سؤال اولنورسه كه خبر ايله نعت واوسز واقع اولدقلری مثللو بعضاً واو ايلهده واقع اولورلر
اما خبرك وقوعی خبر باب كان كبيدر نته كيم حماسهنك * فلما صرح الشر فامسی وهو عريان *
قولنده واقع اولمشدر . صرح الشر . انكشف وظهر معناسنه . فامسی وهو عريان . فصار
عرياناً ديمك اولوب كمال ظهوردن كنايهدر آخر بيت * ولم يبق سوی العدوان دناهم كما دانوا *
اولوب . دناهم . جازيناهم معناسنهدر مفهوم بيت نه زمانكه شر كمال ظهور ايله ظاهر وانی
برشی ستر ايتميهجك مرتبهيه واصل اولوب و بنی ذهل ايله بيننزده عدواندن غيری برشی باقی قالديسه
انلر بزه نصل جزا ايتديلر ايسه بزده انلری مظهر مجازات ايلدك ديمكدر . وهو عريان . جملهسی
. امسی . ايچون خبر اولوب واو ايله واقع اولمشدر وينه خبرك مع الواو وقوعی الادنصكره
واقع اولان خبر ما كبيدر نته كيم . ما احد الا وله نفس امارة . قوللرنده واقع اولمشدر واما نعتك
مع الواو وقوعی نكرهيه صفت واقع اولان جمله كبيدر زيرا جملهٔ مذكوره بعضاً صفتك موصوفه
لصوقنی توكيد وموصوفك صفتله اتصافی امر مستقر وثابت اولديغنه دلالت وتأييد ايچون
واو ايله تصدر اولنور نظم جليلده ﴿سبعة وثامنهم كلبهم﴾ قول شريفنده . وثامنهم . سبعه
ايچون صفتدر وكذلك ﴿وما اهلكنا من قرية الا ولها كتاب معلوم﴾ قول شريفنده . ولها
كتاب معلوم . قريه ايچون صفت اولوب مراد لوح محفوظده اولان قدر مكتوبدر جوابنده
ديرز كه بو مذكوراتك امثالی اولان خبر ونعتلر حاله تشبيه ايله خلاف اصل اوزره وارد اولمشلردر
ونظم مذكورده . ولها كتاب . قولی مذهب صاحب مفتاحده قريهدن حالدر زيرا قريه نكره
ايسهده سياق نفیده واقع اولوب ذو الحال ايسه معرفه اولديغی كبی نكرهٔ مخصوصهده نخی اولور ومذهب
كشاف اولديغی وجهله وصفه حملی سهودر قال رحمه الله (لكن خولف هذا اذا كانت جملة فانها
من حيث هی جملة مستقلة بالافادة فتحتاج الی ما يربطها بصاحبها) بروجه مشروح حالده اصل اولان
واوسز ايرادی اولوب لكن جمله اولديغی صورتده اصل مذكوره مخالفت اولنهرق واو ايله ايراد اولنور

وحال جمله اولمسنك جوازى زيرا مضمون حال عاملنه قيد اولوب وقيد مضمون مفرد اولديغى مثللو مضمون جمله اولمسيده صحيحدر واصل مذكوره سبب مخالفت زيرا حال ايله مقصود ذكرى مرور ايتديكى اوزره ابتداء اثبات حكم اولميوب بلكه اولا حكمى اثبات ايله بعده حالى بالتبع اثبات ايچون حكم مذكوره ايصال وحكم مذكور ايچون صله قلمقدن عباره اولمسيله بوجهتدنناشى حال واقع اولان جمله هرنقدر حال اولديغى حيثيتدن مستقل بالافاده اولميوب بلكه كلام سابقك كندى اوزرينه تعليق اولنمسنه متوقف ايسه ده لكن جمله اولديغى حيثيتدن ماقبلنه تعلقه توقف ايتميه‌رك مستقل بالافاده وبوسببله صاحبنه يعنى حال واقع اولديغى شيئه ربط ايده‌جك بررابطه احتياجى ايضاحدن آزاده‌در . قال رحمه الله (وكل من الضمير والواو صالح للربط والاصل الضمير بدليل المفردة والخبر والنعت) وضمير وواودن هر برلرى جملهٔ حاليه‌يى ذى الحاله ربطه صالحدر زيرا ضمير مرجعندن عباره اولوب وواو مابعدينى ماقبلنه ربطه موضوعدر وربطده اصل اولان ضميردر زيرا حال مفرده‌ده يعنى . ضربت زيدا قائما ابوه . مثللو متعلق ذى الحاله مسند اولان حالده وخبر ونعتده ضمير اوزره اقتصار اولنمسى ضميرك اصالتنه دليلدر وضميرده اولان اصالتك معناسى زيادهٔ ارتباطه حاجت مس ايتدكجه ضميردن واوه عدول اولنمز ديمكدر والا واو ربطه موضوع اولمسيله ربطده ضميردن اشددر حاصلى ضميرك اصالتندن مراد استعمالده رجحان وكثرتى اولوب ربطده اصالتى معناسنه دكلدر وحال مفرده ايله ديكرلرى ضمير ايله ربط اولنديغى حالده جملهٔ حاليه‌نك بعضاً واو ايله ربطنه عدوله سبب حال فضله اوله‌رق بعد تمام الكلام مجيئى جهتيله ربطه اشد احتياج ايله محتاج اولديغندن اصلى استقلال اولان جملهٔ حاليه‌نك استقلال اوزره باقى قالديغنه ابتداء امرده ايذان ايچون ربطه موضوع اولوب اصلى جمع اولان واو ايله تصدير اولنمش اولمسيدر لكن حال مفرده بونك خلافنده‌در زيرا مستقله بالافاده دكلدر وخبر دخى بونك خلافنده اولوب جزء كلامدر كذلك نعتده بونك خلافنده‌در زيرا نعتك منعوته تبعيتى ومنعوتده اولان معنايه دلالت ايچون اولمسى جهتيله كأن تمام منعوتدن اوله‌رق صله واقع اولان جمله كبى ضمير ايله اكتفا اولنور زيرا موصول بدون الصله مبتدا وخبر وفاعل اولمق كبى جزء كلام اوله‌من الحاصل كلام مصنفدن ظاهر اولديغى اوزره جملهٔ حاليه بعض كره واو وبعض كره ضمير ايله اولوب هر برينك مقام مخصوصى واردر قال رحمه الله (فالجملة ان خلت عن ضمير صاحبها وجب الواو) ايمدى حال واقع اولان جمله يا ضمير صاحبندن خاليه اولور وياخود اولمز اكر حال واقع اولديغى صاحبنك ضميرندن خاليه اولورسه صاحبنه مرتبطه وغيرمنقطعه اولمق اوزره واو ايله تصديرى واجب اولور بوصورتده . خرجت زيد على الباب . ديمك جائز اولميوب وزيد ديمك ايجاب ايدر فقط بعضيلر عند ظهور الملابسه فلت اوزره جوازنه ذاهب اولديلر مصنف رحمه الله كندوسنده وجود واو واجب اولان جملهٔ حاليه‌يى بيان ايدرك فنغى جمله‌نك واو ايله حال واقع اولمسى جائز وقنغيسى غير جائز اولديغنى دخى ايراد ايتمك اوزره بيورر كه (وكل جملة خالية عن ضمير ما يجوز ان ينتصب عنه حال يصح ان تقع حالا عنه بالواو) وهر بر جمله كه كندوسندن نصب حال جائز اولان اسمك ضميرندن خاليه اوله او جمله‌نك واو ايله اسم مذكوردن حال واقع اولمسى صحيح اولور يعنى ذى الحال اولمغه صالح اولان بر اسمدن نصب كره بر جمله بولنوب واو جمله‌ده اسم مذكوره عائد ضمير اولمسه اكر جملهٔ مذكوره واو ايله مصدره ايسه اسم مذكوردن حال اولمسى جائزدر واسمدن انتصاب حال جائز اولمق اول اسم معرف وياخود منكر مخصوص اولديغى حالده فاعل ويا مفعول اولمسيله اولور واكر مبتدا وخبر ويا نكرهٔ محضه اولورسه انتصاب حال جائز اولمز مصنف رحمه الله . عن ضمير صاحب الحال . ديميوب ده . عن ضمير ما يجوز اه . ديو ايراد ايلمسى زيرا . وكل جملة . قولى مبتدا و . يصح ان تقع . قولى خبر اولوب وبو حكم يعنى جمله‌نك او اسمدن حال وقوعى ثابت اولمدقجه اسم مذكوره حقيقة صاحب حال اطلاقى جائز اولميوب انجق باعتبار الاول مجازا جائز

اوله بيله جكنه مبنيدر . و . ان ينتصب عنه حال . محلنده . ان يقع عنه حال . تعبير ايتمامسى ضميردن خالى ومضارع مثبت ايله مصدر اولان جمله‌نك ادخاليله بعده استثنا ايچوندر زيرا جملهٔ مذكوره‌نك واو ايله حال وقوعنك عدم جوازى استثنا سببيله بطريق الاشاره معلوم اولمسى مطلوبدر واكر . ان يقع عنه . تعبير اولنسه جملهٔ مذكوره داخل اولميوب استثنا صحيح اولمزايدى زيرا اسم مذكور ضميردن خالى ومضارع مثبتله مصدره اولان جمله كندوسندن فى الجمله نصب اولنمق جائز اولان اسمدن اولوب لكن كندوسندن وقوع حال جائز اولان اسمدن دكلدر بوتقديرجه . وكل جملة خالية عن ضمير ما يجوز ان ينتصب عنه . قولى ضمير مذكوردن خالى ومضارع ايله مصدره اولان جمله‌يه متناول اوله‌رق بونى استثنا ايچون مصنف رحمه الله بيورر كه (الا المصدرة بالمضارع المثبت نحو جاء زيد ويتكلم عمرو لما سيأتى) يعنى اكر جملهٔ مذكوره مضارع مثبتله مصدره اولورسه واو ايله حال وقوعى جائز اولمز مثلا . جاء زيد ويتكلم عمرو . دينلوب . ويتكلم عمرو . زيددن حال اولمسى جائز اوله‌من زيرا قريباً كلسه كركدركه مضارع مثبتله مصدره اولان جملهٔ حاليه‌نك ربطى انجق ضمير ايله اولمق واجبدر اكر سؤال اولنورسه كه مصنفك . وكل جملة . قولى جملهٔ انشائيه‌يه شامل اولوب جملهٔ انشائيه ايسه كرك واو ايله وكرك واوسز حال واقع اولمق صحيح دكلدر زيرا حالدن مراد مضمون عاملنك وقوعى مضمون حالك وقت حصولنه تخصيصدر بوصورتده حال كندوسنده حصول مضمونى اوزره دلالت قصد اولنان شيدن اولمق واجب اولور بو ايسه جملهٔ خبريه اولوب انشائيه دكلدر جوابنده ديرزكه . وكل جملة . قولنده اولان جمله‌دن مراد حال وقوعى فى الجمله صحيح اولان جمله‌در زيرا سوق كلام قرينه‌سيله مقصود بالنظر اولان جملهٔ مذكوره‌در واكر جملهٔ شرطيه‌نك حال وقوعى استفسار اولنورسه جوابنده ديرزكه جملهٔ شرطيه‌نك حال وقوعى منع ايتديلر شوزعم ايله كه جملهٔ شرطيه‌نك حال اولمسى مراد اولنديغى صورتده شرطيه‌نك ذى الحال اوله‌جق اسمك ضميرندن خبر قلنمسى لازمكلور . جائنى زيد وهو ان يسئل يعط . كبى بوصورتده حال موقعنده واقع اولان اسميه اولوب شرطيه اولمز ولزوم مذكورك سببى زيرا جملهٔ شرطيه صدر كلامده بولنمقلغى مقتضى اولان حرف شرط ايله مصدره اولديغندن ماقبلنده اولان برشيئه ارتباطه تقرب ايتمز مكركه ما قبلنده اولان شيئك ارتباطى مزيد اقتضاسى وبونده فضل قوتى اوله خبر ايله نعت كبى زيرا مبتدانك خبردن عدم استغناسنه مبنى مابعدنده بولنوب خبريته ادنا مرتبه صلاحيتى اولان شيئى نفسنه صرف ايدر كذلك نعتده بويله‌در زيرا نعت ايله منعوت بيننده اشتباك يعنى اتصال قوى واتحاد معنوى اوله‌رق كأن ايكيسى شئ واحد مثابه‌سنده‌در لكن شان حال بوويره‌ده اولميوب فضله وصاحبندن منقطعه اولمسيله جملهٔ مذكوره‌نك حال قلنمسى مراد اولنديغى صورتده اعتبار خبريتى ضرورى يدرتا كه ماقبلنه كسب صلاحيت ارتباط ايده واما ماقبلنده اولان كلام ايله جوابنه دلالت اولنان شرط اوزرينه داخل اولان واو مختلف فيهادر وبونك شرط مذكوره دخولى جزاى شرطدن عوض كبى اولان كلام سابقك شرط مذكورك ضدنه لزومى شرط مذكوره لزومندن اولى اولديغى حينده اولور مثلا . اكرمه وان شتمنى . و . اطلبوا العلم ولوكان بالصين . كبى زيرا . اكرمه . و . اطلبوا العلم . كلام مقدملرى . ان شتمنى . و . ولو بالصين . شرطلرينك جزالرندن عوض كبى اولوب حالبوكه اكرام متكلمك شتمه لزومى عدم شتمه لزومندن وطلب علمك صينده اولمامقلغه لزومى صينده اولمقلغه لزومندن اوليدر ايمدى واو مذكور صاحب كشاف عندنده حال ايچون اولوب عامل كلام مقدمدر وجمهور دخى بوقول اوزرينه‌در وتلميذ صاحب كشاف اولان جنزى واو شرط مذكورك ضدى اولان محذوف اوزرينه عطف ايچون اولمسنه قائل اولمشدر بوصورتده . اكرمه ان لم يشتمنى وان شتمنى . و . اطلبوا العلم لو لم يكن بالصين ولوكان بالصين . تقديرنده اولور ونحاتدن بعضيلرى شرطيهٔ مذكوره . جملهٔ اعتراضيه‌ده . اولوب وجملهٔ اعتراضيه‌دن مراد اجزاء

كلام بينـده معنـًا كلامه متعلق ولفظـًا على طريق الالتفات مستأنف اولديغى حالده توسط ايدن
كلامدر ديديلر تعلق معنـوى مثل ويا دعا ويا مدح وذم طريقيـله ذكر اولنـوب كلامك غرابتنى
بيـان وياخود ذهن سامعده مورث خلجان اولان شـبئى دفع ويا امثالى برشى ايچـون اولمقدن عبارەدر
ولفظـًا استيناف ماقبلنه معمول اولماسيدر وعلى طريق الالتفات اولمقدن مراد اسلوب سابقدن
ميلدر شـاعرك * فانت طلاق و الطلاق الية * ثلثـًا ومن تخرق اعق واظلم · قولى كبى زيرا
· والطلاق اليـة · يعنى · يمين · قـولى جملهٔ اعتراضيـه اوله رق · انت طلاق · قوليـله · ثلثـًا ·
بينـنده واقع اولمشـدر · خرق · ضـد رفقدر و · ثلثـًا · محذوف · تطليـقات · ايچون صفتـدر
وابى الطيـبك * ترى كل من فيها * وحاشـاك فانيـًا * قولى كبى · فيها · ضميرى دنيايه عائد اولوب
· وحاشـاك · جملهٔ معترضه و · فانيـا · ترى ايچـون مفعول ثانيـدر · وحاشاك · قولنـدن مراد
تنزيه وممدوح ايچـون دعا اولوب · انزهك ان تكون فانيـًا · تقديرنده در و بعضـًا اعتراض تمام
كلامدنصكره واقع اولور نتـه كيم حديث شريفده « انا سـيد اولاد آدم ولا فخر » وارد اولمشـدر
· ولا فخر · اعتراض ايچـون اولوب يعنى قول مذكـور معرض تحديثـده اوله رق فخرا اولمديغى
بيـاندر قال رحمه الله (والا فان كانت فعلية والفعل مضـارع مثبت امتنع دخولها نحو قوله
* ولا تمنن تستكثر *) · ان خالت · قولنـه معطوفدر يعنى اگر حال واقع اولان جمله ضمير صاحبندن
خاليه اولمزسـه بوده يا فعليـه ويا اسميـه اوله رق فعليـەده يافعل مضـارع وياخود ماضى اولور
ومضـارعده يامثبت وياخود منـفى اولور امدى بونلردن بعضيسـنده واو بولنمق واجب و بعضيسنده
ممتنع و بعضيسـنده وجود وعدمى متسـاوى و بعضيسنده احد وجهـين مرجح اولور مصنـف
رحمه الله بونك تفصيلنـه وبيان اسبابنه اشارتله بيورررلركه اگر صاحبنه عائد ضميردن خاليـه اولميان
جملهٔ حاليـه فعليه اولوب وفعل مضارع مثبت اولورسـه دخول واو ممتنـع اوله رق ضمير ايله اكتفا
واجب اولور * ولا تمنن تسـتكثر * قول شريفى كبى · من · اعطا معناسـنه اولوب · لا تعطه حال
كونك تعد ما تعطيه كثيرا · مفهومنـده اوله رق مقارن حال اسـتكثار اولان عطا واحسـاندن تنزيهى
مفيددر · تستكثر · مضارع مثبتـله مصدره جملهٔ فعليه اولوب لفظـًا مرفوع ومحلا · لا تمنن · فعلنـك
فاعلنـدن حال اولمق اوزره منصوبدر قال رحمه الله (لان الاصـل فى الحال المفردة وهى تدل
على حصول صفة غيرثابتة مقارن لماجعلت قيـدا له وهو كذلك) زيرا حالده اصـل اولان حال
مفردەدر چونكه اعرابده مفردك عراقت واصـالتى واردر و جمله موقع مفردده وقوعى سـببيله مفرده
تابع ومتطفلدر حال مفرده ايسـه حال كندوسيچون قيد قلنان شـيئك يعنى عاملك حصـوله مقارن
اولان صفت غيرثابتـهنك حصوله دلالت ايدر و بو وجهله مدلول حال حصـول صفت اولمسى زيرا
حال مفرده فاعل ويامفعولك بولنـدقلرى هيئتى بيـان ايچـون اولوب ومعنـاى هيئت غـيرايله قائم
اولان شى اوله رق معناى صفتـده بودر زيرا غيرايله قائم اولان شـى غيرده حصولى اعتبـاريله
هيئت وانكله قيامى اعتباريله صفتـدر وصفتك غيرثابتـه اولمسيله تقييدى كلام حال غيرمتنقله ده
اولديغنه مبنيـدر وحصول صفتـك حال كندوسيچون قيـد قلنان شيئه يعنى عامله مقارنتيله تقييدى
زيرا حالدن غرض مضمون عاملنـك وقوعنى مضمون حالك وقت حصولنه تخصيص اولوب بو ايسـه
معناى مقارنتـدر ومضـارع مثبت دخى حال مفرده كبى اولوب قيـد واقع اولديغى شـيئه مقارن
اولان حصـول صفت غيرثابتـهيه دلالت ايدر بناء على ذلك حال مفردەده دخول واو ممتنـع اولديغى
كبى مضارع مثبتـده دخى ممتنـع اولور قال رحمه الله (اما الحصول فلكونه فعلا مثبتـًا واما
المقارنة فلكونه مضارعـًا) اما مضارع مثبتـك حصـول صفت غيرثابتـه اوزره دلالتى فعل مثبت
اولديغنـدن ايچوندركه فعليت تجدد وعدم ثبـوته يعنى حدوث فى الزمانه واثبات كنـدوسيچون
اثبات اولنديغى شـيده حصوله دلالت ايلر واما مقارنتـه دلالتى مضارع اولديغيچوندركه مضارع
استـقباله صالح اولديغى كبى حاله دخى صالحدر بوده ياحال واستـقبال بينـده مشترك اولديغنه وياخود

حالده

حالده حقيقت واستـقبالده مجاز اولمسـنه مبنيدر لكن بو كلام مورد نظردر زيرا مداول مضارع
اولان حال زمان تكلم اولوب بونك حقيـقتى ايسه ذكرى مرور ايلديكى اوزره اواخر ماضى واوائل
مسـتقبلدن اجزاى متعاقبەدر وبزم صدد بحثنـده اولديغمز حال ايسـه حال ايله مقيداولان فعلك
وقوع مضمونى زمانـنه مقارن اولمق واجب اولوب فعل مذكور ايسـه بعضـًا ماضى و بعضـًا حال
و بعضـًا استـقبال اولور بوصـورتده مضارعتك مقارنتـده دخلى بوقدر پس امتنـاع دخول واوى
بيـانده اولى اولان ديلمكدركه مضـارع مثبت لفظـًا يعنى حركات وسـكناتده اسم فاعل وزننـده
اولوب معنـًا دخى اسم فاعل تقديرندەدر زيرا اسم فاعل دخى حال ايله اسـتقبال بينده مشـترك اولوب
مثلا · زيد يضرب · قولمز · زيد ضارب فى الحال او الاستقبال · تقديرندەدر بو جهتـله اسم فاعله دخول
واو ممتنـع اولديغى كبى مضـارع مثبته دخى دخولى ممتنـعدر وبو مقام بعض كره نظم ونثرده
مضـارع مثبتك واو ايله ورودى جهتـله مظنهٔ اعتراض اولديغنـدن مصنف رحمه الله جوابنـه
اشارتله بيوررلركه (واما ماجاء من نحو قوله · قمت واصـك و جهه · وقوله · فلما خشـيت
اظ فيرهم · نجوت وارهنهم مالكا · فقيل على حذف المبـتداء اى وانا اصك وانا ارهنهم وقيـل الاول
شاذ والثانى ضرورة وقال عبـد القاهر هى فيهما للعطف والاصل قمت وصككت ونجوت ورهنت
عدل الى المضارع حكاية للحال) واما بعض كلام عربده وارد اولان · قمت واصك وجهه · قوليـله
عبد الله ابن همام سلوليك * فلما خشـيت اظافيرهم اه * بينـده واقع اولان · وارهنهم · قولنـده
مضـارع مثبت اوزرينـه داخل اوله رق واوك مجيئى بعضيـلر حذف مبتـدايه مبنى اولوب · وانا
اصك · و · وانا ارهنهم · تقديرنده در ديديلر بو تقديرجه جملهٔ اسميـه اوله رق دخول واو صحيح اولور
نظم جليلده * لم تؤذوننى وقد تعلمون انى رسـول الله اليكم * قول شريفيـده بونك مثلى اولوب
· وانتم تعلمون · تقديرندەدر وبعضيـلر اول يعنى · قمت واصـك وجهه · قولى شـاذ وثانى يعنى
· نجوت وارهنهم · قولى ضرورت وزنه محمولدر ديديلر · اصك · اضرب وجهه معناسـنەدر بيت
مذكورده · اظافير · جمع ظفر اولان اظفارك جمعيـدر اظافير ايله مراد قوت وشـوكت وياخود
اسلحهدر · مالك · بركسـەنك ويا برفرسك اسميـدر معناى بيت · لما خشيت منهم هربت وخلصت
عن اظافيرهم وجعلت مالكا مرهونا عنـدهم ومقيمًا لديهم · يعنى نه زمانكه انارك قوت وشـوكت
وياخود اسلحهلرينـك جيادت وكثرتنـدن خوف ايلدمسـه مالكى عنـدلرنده مرهون قالديغم حالده
فرار ايدرك نجات بولدم ديمكدر وعبـد القاهر عندنده بونلرده اولان واو عطف ايچـون اوله رق
حال ايچـون اولميـوب معنى · قمت صاككا وجهه · و · نجوت راهنـًا مالكا · ديمك دكلدر بلكه مضارع
ماضى معناسـنه اولوب اصل اول · قمت وصككت وجهه · واصـل ثانى · نجوت ورهنت · اوله رق
حكايهٔ حال ماضيـه ايچون مضارعه عدول اولنمشـدر واصطلاح اهل معانيـده · حكايهٔ حال
ماضيـه · نك معنـاسى زمان ماضيـده اولان شـيئى شو زمانده واقع فرض ايدرك اندن لفظ مضارعله
تعبير ايلمكدر نته كيم شـاعرك * ولقد امر على اللئيم يسـبنى * قولى · ولقد مررت · ديمكدر
قال رحمه الله (وان كان منـفيـًا فالامران جائزان كقرأة ابن ذكوان * فاستقيما ولا تتبعان * بالتخفيف
ونحو * وما لنـا لانؤمن بالله *) واگر جملهٔ فعليـەده مضارع منفى اولورسـه امران يعنى
من غير ترجيح واوك دخول وتركى جائزدر اما واو ايله مجيئى حضرت موسى وهارون عليهما السلامه
خطـاب اولان * فاستقيما ولا تتبـعان * قول شريفنـده تخفيـف نون ايله ابن ذكوان
قرائتى كبيـدر زيرا بوصورتده علامت رفع اولان نونك ثبوتندناشى لا نهى ايچون اولميوب نفى ايچون
اولهرق اخبار اولمسـيله ماقبلنـده اولان فاستقيما امرى اوزرينـه عطفى صحيح اولميـوب واو حال
ايچون اولديغى تعين ايدر لكن تشديد نون ايله · ولا تتبعان · قرائت عامهسى بونك خلافنده اولوب
لا نهى ايچون اولهرق ماقبلنـده اولان امر اوزرينـه معطـوف و نون نون تأكيـددر واما
مضارع منفينك بغير الواو مجيئى * ومالنا لانؤمن بالله * قول شريفى كبيدر · واى شئ يثبت لنا ·

تقديرنده اولوب معنى . مانصنع حال كوننا غير مؤمنين بالله . يعنى جناب بارى يه غير مؤمنين
اولديغمز حالده نه ايشلرز ديمكدر وحقيقتى . ماسبب عدم ايماننا . يعنى عدم ايمانمزك سببى ندر
ديمك اولور تفسير علامهٔ قاضى رحمه اللهدن روايت محشئ محقق اوزره . ومالنا لا نؤمن بالله .
آيت شريفه سنده استفهام انكاره محمول اولهرق قيام وجود داعى ايله برابر انتفاء ايمانى استبعاددر
و بو داعى سلك صالحينه انخراط ايله مداخل ايشانده دخوادن عبارتدر و . لانؤمن . قولى ضمير متكلمدن
حال وعامل لامده اولان معناى فعل اولهرق . اى شئ حصل لنا غير مؤمنين . مفادندهدر علامهٔ
مشار اليهك بو بياندن مستبان اولديغى وجهله استفهام مذكور حالت عدم ايمانده شئ مانك
حصولنى انكار اولوب بو ايسه على سبيل المبالغه حالت مذكورهنك انكارنى مستلزمدر زيرا حالت
مذكورهده شئ مانك لزوم حصولى بديهى اولمسيله بونى انكار حالت مذكورهيى انكار ديمكدر
فاضل محشى بو وجهله تحقيق مقامه اردافا شارح مرحومك ذكر اولنديغى اوزره . والمعنى
ما نصنع اه . قولنك وجه ايراديله بونده اولان فائده معلومى اولهمديغنى ايراد ايلمشدر قال رحمه الله
(لدلالته على المقارنة لكونه مضارعاً دون الحصول لكونه فعلا منفياً) يعنى مضارع منفيده امرينك
جائز اولمسى حال مفرده يه مشابهت و مخالفته ناظر اولان وجهينك وجودنه مبنى اولوب وجه اول مضارع
اولديغى جهتله مقارنته دال اولهرق حال مفردهيه اتباعاً دخول واودن معزول اولور ووجه ثانى
فعل منفى اولديغى جهتله حصوله عدم مقارنتيچون حال مفردهيه مشابهتدن ساقط اولهرق دخول
واو تجويز اولنور چونكه منفى منفى اولديغى حيثيتدن انجق عدم حصوله دال اولوب حصوله
دلالت ايتمز وهرنقدر بالالتزام صفت منفيهيه مقابل اولان شيئك حصولنه دلالت ايدر ايسهده لكن
اصل اولان مطابقتدر مثلا مايقوم زيد . قولى بالالتزام زيدك قعودينه دلالت ايدر زيرا قعود
صفت منفيه اولان قيامه مقابلدر لكن بو دلالت بالالتزام اولوب اصل اولان بالمطابقه دلالتدر
وبو مقامده منفى ايله مراد لفظ . ما . وياخود . لا . ايله اولان منفى اولوب . لن . ايله اولان دكلدر زيرا . لن .
حرف استقبال اولوب وحال واقع اولان جملهنك . سين . و . ان . امثالى حرف استقبالدن خلوى شرطدر
زيرا قيد عامل اولان حال ايله استقباله مقابل اولان حال هرنقدر مثلا . يجئ زيد غدا يركب . قولمزده
. يركب . لفظى قيد عامل معناسنجه حال اولوب وركوب زمان تكلمده اولمامسيله استقباله مقابل
معناسنجه حال اولميهرق حقيقة يكديكره مباينلر ايسهده لكن فى الجمله يعنى ظاهرده حال ايله استقبال
بيننده اولان تنافضه مبنى جملهٔ حاليهنك . سين . و . لن . و . سوف . كبى علم استقبال ايله تصديرنى استبشاع
واستقباح ايلمشلردر وبعض نحات لفظ . ما . ايله اولان منفينك بدون الواو اولمسى واجبدر زيرا
مادن مجرد اولان مضارع حال اولمغه صالح اولمسيله بظاهره حال اوزرينه دال اولان مانك
انضمامى حالنده نوجهله حال وقوعنه صالح اولمز كه لفظ . ما . نفى حال ايچوندر ديو زعم ايلديلر
جوابنده ديرزكه صورت نفيده حصوله دلالتك فواتى دخول واوى جائز قلمشدر شيخ
عبد القاهر مالك بن رفيعك شعر * اقادوا من دمى وتوعدونى * وما كنت ينهنهى الوعيد *
قولنده ديمشدركه كان تامه اولوب واوزرينه واو داخل اولان جمله يعنى . وما كنت ينهنهى .
قولى موضع حالده اولهرق معنى . ووجدت غير منهنه بالوعيد وغير مبال به . ديمكدر
وكان نافصه اولوب واو زائده در ديمكده بر معنى يوقدر . اقادوا . قوددن قصاص معناسنهدر
. من دمى . من دم على تقديرندهدر . توعد . تهديد معناسنهدر . التنهنه . نفسنى منع وزجر
يعنى كف نفس ايتمكدر متعدى ولازم اتيان اولنور معناى بيت اوز رمده اولان دم وجنايتدن
طولايى حقمده اجراى قصاص اولنمقلغه قرار وريلوب و بنى وعيد ايله تخويف وتهديد ايتديلر
حالبوكه بنم وعيد ايله منهى ومزجور اولمامق صفت مجبولهم اولوب بو صفتله متصف اولهرق
قدمنهادهٔ صحراى وجود اولدم مفادندهدر . وجدت . صرت موجودا معناسنهدر قال رحمه الله
(وكذا ان كان ماضياً لفظاً او معنى كقوله تعالى اخبارا * انى يكون لى غلام وقد بلغنى الكبر * بالواو

وقوله تعالى * اوجاؤكم حصرت صدورهم *) وكذلك اكر جملهٔ فعليهده اولان فعل لفظاً
وياخود معناً ماضى اولور ايسه امرين جائز اولهرق ضمير ايله اكتفا وياخود واو ادخال اولنور
نته كيم نظم كريمده يحيى عليه السلام ايله مبشر اولدقدنصكره حضرت زكريا عليه السلامدن اخبار
طريقيله ﴿ انى يكون لى غلام وقد بلغنى الكبر ﴾ قول شريفنده . وقد بلغنى . واو ايله
و ﴿ اوجاؤكم حصرت صدورهم ﴾ قول شريفنده . حصرت صدورهم . بدون الواو وارد
اولمشدر وبونلر لفظاً ماضى يه مثال اولوب واما معناً ماضى ايله مراد . لم . و . لما . ايله منفى اولان
مضارعدر زيرا . لم . ايله . لما . دن هر بريسى معناى مضارعى ماضى يه قلب ايدر مصنف رحمه الله بونلرك
امثلهسنه اشارتله بيوررلركه (وقوله * انى يكون لى غلام ولم يمسسنى بشر * وقوله * فانقلبوا
بنعمة من الله وفضل لم يمسسهم سوء * وقوله * ام حسبتم ان تدخلوا الجنة ولما يأتكم مثل الذين خلوا
من قبلكم *) ومعناً ماضى اولهرق . ولم يمسسنى بشر . واو ايله و . لم يمسسهم سوء . بدون الواو
و . ولما يأتكم . واو ايله كلمشدر و . لما . ايله منفينك مجردا عن الواو ورودنك مثالنى اهمال ايتمسى
بو مثاله اطلاع اولنمديغندن نشئت ايدوب والا قياس جوازنى اقتضا ايدر ومصنف رحمه الله ماضئ
مثبت وغير مثبتده جواز امرينك سببنه اشارتله بيوررلركه (اما المثبت فلدلالته على الحصول لكونه
فعلا مثبتاً دون المقارنة لكونه ماضياً ولهذا شرط ان يكون مع قد ظاهرة او مقدرة) اما ماضئ
مثبتده امرانك يعنى واوك ادخال و يا اهمالى صورتينك جوازى فعل مثبت اولهرق حصول صفت
غير ثابتهيه دال اولوب وماضى اولديغى جهتله ماضى حاله مقارن اولمديغندن مقارنته عدم
دلالتيچوندر حاصلى واو ترك اولنديغى محلارده وجه اوله بنا وذكر اولنديغى مواقعده وجه ثانى يه
ابتنا اولنور واشبو مقارنته عدم دلالته مبنى حال واقع اولان ماضئ مثبتده ظاهرا ويا تقديرا
. قد . كلمهسيله ايراد اولنمسى شرط قلنمشدر زيرا . قد . ماضى يى حاله تقريب ايدر وآنف الذكر اشكال
بو مقامده دخى وارد اولور شويله كه حالده مطلوب اولان حصول مضموننك حصول مضمون
عاملنه مقارنتى اولوب زمان تكلمه مقارنتى دكلدر وحال ايله عامل ايكيسيده مضارعين اولدقلرى
حالده متقاربين اولملرى جائز اولديغى كبى ماضى اولدقلرى صورتده دخى متقاربين اولملرى جائزدر
بو صورتده دخول . قد . ايچون مقام تعليلده ايراد اولنان . لكونه ماضياً . قولى مردود اولور و بونده
لفظ قد انجق ماضى يى استقباله مقابل اولوب زمان تكلمدن عباره اولان حاله تقريب ايدر چوق
كره واقع اولوركه ماضيده قد كلمهسى ماضينك مضمون عامله عدم مقارنتنه سبب اولور . جاء زيد
فى السنة الماضية وقد ركب فرسه . كبى زيرا مجئ سنهٔ ماضيهده وركوب وقت تكلمده اولهرق
مقارنت بولنمز بو صورتده . ولهذا شرط ان يكون مع قد . قولى موجه اولهمز وبو مقامده
ممكن اولهبيلهجك جواب بودركه ماضينك حال اولمسى هرنقدر عاملنه نظرا اولوب و . قد . كلمهسى
بالكز حال تكلمه تقريب ايچون اولهرق اشبو حالين ايسه متباينلر ايسهده لكن فى الجمله وظاهرا
حال ايله ماضى بينندهاولان تنافيدن ايچون لفظ ماضى ايله حاليتى استبشاع ايدرك ظاهر حاليت ايچون
قد لفظنى اتيان ايدوب . جاء زيد فى السنة الماضية وقد ركب . ديديلر نته كيم اشبو وجه جملهٔ
حاليهنك حرف استقبالدن خلونى اشتراطده سبقت ايلدى اشته بو بيان ايله ماضئ مثبتك لفظ قد
ايله تصديرى مجرد استحسان لفظى ايچون اولديغى ظاهر اولور وچوق كره زمان تكلمده واقع
اولان فعل زمان تكلمدن مدت طويله متقدم اولهرق زمان ماضيده واقع اولان فعل ايله تشبيه
اولنوب لكن قد لفظيله تصديرى ماضيدن سورت و شدت استبعادى كسر ايدر نته كيم
ابو العلانك * اصدقه فى مرية وقد امترت * صحابة موسى بعد آياته التسع * قولنده واقع اولمشدر
معناى بيت حدوث فراقدن انبا واخبار ايدن غراب البينى خبر مشكوك اولديغى حالده استيلاء خوف
فراقدنناشى تصديق ايدرم حالبوكه اصحاب موسى ﴿ ولقد آتينا موسى تسع آيات بينات ﴾ نظم
جليلنده مذكور اولان آيات تسع ايله مبرهن اولان صدق جناب كليمى تصديقده شك ايلديلر

دیمکدر آیات تسع معجزهٔ عصا وید بیضا وطوفان وجراد وضفادع و قمل ودم وجدب وطمسه‌درکه جناب کلیم علیه التحیة والتسلیمك ﴿ربنا اطمس علی اموالهم﴾ دعای اجابتپیرایله اموال فرعونیانك حجارەیه انقلابیدر . امدی بوبیتده زمان تکلمده واقع اولان فعل تصدیق زمان ابعد ماضیده وقوعبولان مریهٔ اصحاب موسی ایله تقیید اولنەرق . وقد امترت . حال واقع اولمشدر وفقط زمانین بیننده اولان کمال بعدیته نظرا تقیید مذکورك شدت استبعادی قد کلمه‌سیله کسر وتخفیف قلنمشدر . والحاصل معلوم اولمق لازمکلورکه بیان هیئت فاعل ویا مفعول ایچون اولان حالك حصولی زمان تکلم اولان حالده اولمق واجب دکلدر وبو حالین حقیقة برلرینه متباینلردر وبوتحقیق ایله شارح حرز الامانی اولان سخاوینك مثلا . جئت وقد کتب زید . قولنده اکر کتابت منقضی اولمش ایسه . وقد کتب زید . حال اولمق جائز اولمز واکر زید کتابته شروع ایدرك برمقدار یازمش وزمان کتابتدن برجزء مرور ایتمش ایسه‌ده لکن ینه کتابتی متلبس وانکله مستدیم ایسه حال اولمسی جائزدر ومرور ایدن جزءدن ایچون لفظ ماضی ایله اتیان اولنوب وکتابتی تلبسی وانك اوزرینه دوامی جهتیله حاله اتصالندنناشی لفظ ماضی حال اولمق صحیح اولمشدر دیو مقالنده اولان فساد وبطلان ظاهر اولور . قال رحمه الله (واما الماضی المنفی فلدلالته علی المقارنة دون الحصول) ماضیٔ منفیده ذکر اولندیغی اوزره امران جائز اولوب حالبوکه ماضیٔ منفی اولدیغی جهتیله ظاهرا مقارنت وحصول منتفی اولمسیله وجود مقارنتی تحقیق ایچون بیان زائده احتیاج مس ایلدیکندن یوردلرکه . اما ماضیٔ منفیده امرانك جوازی مقارنته دال اولوب حصوله عدم دلالتندن ایچوندر . قال رحمه الله (اما الاول فلان لما للاستغراق وغیرها لانتفاء متقدم مع ان الاصل استمراره فیحصل به الدلالة علیها عند الاطلاق بخلاف المثبت فان وضع الفعل علی افادة التجدد) اما فعل منفینك مقارنته دلالتی زیرا ادات نفیدن . لما . استغراق ایچون اولەرق حین انتفادن حین تکلمه دکین نفینك امتدادنی یعنی منفیسی حاله‌قدر مستمر النفی اولمسنی مفیددر مثلا . ندم زید ولما ینفعه الندم . قولنك مفادی عدم نفع ندمك حال تکلمه اتصالیدر وادات مذکورەدن . لم . و . ما . کبی لمانك غیریسی زمان تکلم اوزره متقدم اولان انتفا ایچون اولوب هرنقدر عند زمان التکلم انقطاعی جائز اولەرق مثلا . لم یضرب زید امس لکنه ضرب الیوم . دینلور ایسه‌ده ینه اصل اولان انتفاء مذکورك استمراری اولدیغندن لمانك غیریسیله اولان نفی ایله ویاخود اصل اولان نفیده استمرار اولمسیله عند الاطلاق مقارنت اوزره دلالت حاصل اولور . اطلاقدن مراد انتفاء مذکورك انقطاعی اوزره دلالت ایده‌جك برشی ایله مقید اولمامسیدر مثلا . لم یضرب زید امس ولکن ضرب الیوم . قولمز زمان تکلمده انتفاء ضربك انقطاعنه دلالت ایده‌جك قید ایله مقیددر لکن یالکز . لم یضرب زید . دینلسه الی الآن عدم ضربك انتفاسیله حکم اولنور . الحاصل لما استغراق واستمراره دال اولدیغی جهتله بونکله منفیده مقارنت ظاهر اولوب ادات سائرەده دخی نفیده استمرار اصل اولدیغندن عند الاطلاق اصله اتباع ایله ینه مقارنت حاصلدر . لکن مثبت بویله اولمیوب زیرا فعل افادهٔ تجدده موضوعدر وفعلده اصل اولان استمرار دکلدر مثلا . ضرب . دینلسه بوقولك صدقنده اجزاء ماضیه‌دن برجزءده ضربك وقوعی کفایت ایدر و . ماضرب . دینلسه نفینك جمیع اجزاء زمان ماضینی استغراقنی افاده ایلر . ونفیده استغراق واثباتده اطلاق اعتبارنه سبب بودرکه زمان واحد ایله مقید اولان نفی ایله اثباتك طرفین نقیضده اولمسی مراد ایلدکلری جهتیله اکر نفیده اثبات کبی اجزاء زماندن برجز ایله مقید قیلسه‌لر بینلرنده تناقض تحقق ایتمزدی زیرا تغایر جزئین جائزدر مثلا . ضرب زید . قولمز ایله . ماضرب زید . قولمز بیننده تناقض اولەرق احدهما صادق وآخر کاذبدر وبوده . ماضرب . قولمزك زمان ماضیده استغراق نفی ضربی و . ضرب . قولمز بعض زمان ماضیده وقوع ضربی مفید اولوب جمیع زمان ماضیده سلب ضرب ایسه زمان مذکورك بعضیسنده وقوع ضربه مناقض اولمسنه مبنیدر واکر نفیده دخی

افادهٔ استغراق اعتبار اولنمسه بوتناقض حاصل اولمیوب بروقتده ضرب واقع اولمسیله . ضرب زید . وبروقت آخرده واقع اولمامسیله . ما ضرب زید . دینمك وبو قولك ایکیسیده صادق اولمق لازمکلوردی بناء علیه اثباتده ولو بردفعه اولسون مطلقا وقوعیله اکتفا ایدرك نفیده استغراق قصد ایلدیلر . وسبب ترجیح زیرا استمرار فعل استمرار ترکدن اصعب واقلدر انکیچون نهی موجب تکرار اولوب امر تکرار فعلی غیر موجب و . لازال . و . ما انفك . امثالی نفی نفی دوام اثباتی مستوجبدر قال رحمه الله (وتحقیقه ان استمرار العدم لایفتقر الی سبب بخلاف استمرار الوجود) وبو کلامك یعنی استمرار نفیده اصل اولوب اثبات بونك خلافنده اولمسنك تحقیقی شو وجهله درکه عدمك استمراری سببه محتاج اولمیوب لکن استمرار وجود بونك خلافنده‌در یعنی حادثك بقاسی استمرار وجودندن عباره اولەرق برسببه موجوده محتاجدر زیرا استمرار وجود عقیب وجودده وجود دیمك اولوب حادث اولان وجود ایسه کندوسیچون برسبب موجوددن لازمدر لکن استمرار عدم بونك خلافی اولوب زیرا عدم اولەرق وجود سببه احتیاجدن منتفی بلکه انتفاء سبب وجود بونده کافیدر وحوادثده اصل اولان عدمدر واستمرار عدمك سببه عدم احتیاجیله مراد کندوسنده مؤثر اولان سبب موجوده عدم افتقاری اولوب والا انتفاء علت وجوده احتیاجی معلومدر وبعضیلرك . ان العدم لا یعلل وانه اولی بالممکن من الوجود . قوللرندن مراد دخی بودر یعنی . عدم . علت مؤثرهٔ موجوده ایله تعلیل اولنمز وممکن ایچون . عدم . وجوددن اولی یعنی عدم اصلدر دیمکدر . وحاصل کلام منفیده اصل اولان استمرار اولمسیله اطلاقدن زمان تکلمه مقارنته دلالت حاصل اولمشدر لکن بوکلامده اولان مقال ماسبقدن معلوم اولمشدرکه مطلوب اولان حالك زمان عامله مقارنتی اولوب زمان تکلمه مقارنتی دکلدر استمرار منفینك دلالت ایلدیکی مقارنت ایسه ثانیدر . قال رحمه الله (واما الثانی فلکونه منفیا) واما ماضیٔ منفینك حصوله عدم دلالتی منفی اولدیغیچوندر زیرا برشیئك نفیی عدم حصولیدر . قال رحمه الله (وان کانت اسمیة فالمشهور جواز ترکها لعکس مامر فی الماضی المثبت نحو کلمته فوه الی فی وان دخولها اولی لعدم دلالتها علی عدم الثبوت مع ظهور الاستیناف فیها فحسن زیادة رابطة نحو * فلا تجعلوا لله اندادا وانتم تعلمون *) . ان کانت فعلیة . قولی اوزره معطوفدر یعنی احکام سالفه جملهٔ فعلیه اولدیغی صورتده اولوب اکر ضمیر صاحبی اوزره مشتمله اولان جملهٔ حالیه اسمیه اولورسه مشهور اولان ترك واو جائز اولمسیدر زیرا ماضیٔ مثبت حصوله دال اولوب مقارنته عدم دلالتی جهتیله امران جائز اولدیغی کبی جملهٔ اسمیه دخی بونك عکسی اولەرق مستمره اولمسی جهتیله مقارنته دال اولوب دوام وثباته دلالتندنناشی حصول صفت غیر ثابته اوزره دلالت ایتمز نته‌کیم مثلا . کلمته فوه الی فی . و . رجع عوده علی بدئه . قوللرنده . فوه وعوده . جملهٔ اسمیهٔ حالیه‌لری بلا واو اتیان اولنمشلردر لکن بوصورت مذهب سیبویهه مبنی اولەرق . فوه . و . عوده . لفظلری ابتدائیت اوزره مرفوعلردر . بدأ . مصدر بمعنی مفعول اولمق اوزره . رجوعه علی ما ابتداه . یعنی کلدیکی کبی عودت ایتدی دیمکدر . واما سیبویهدن ماعداسی نصب ایله فاه وعوده اولمسنی اختیار ایله بوصورتده تقدیر کلام . کلمته جاعلا فاه الی فی ورجع عائدا . اولوب مانحن فیهزدن خارج اولور وینه مشهور اولان دخول واو ترکندن اولیدر زیرا جملهٔ اسمیه‌نك عدم ثبوت اوزره دلالت ایتامسندن طولایی حال مفردەیه مخالف اولەرق ترك واو جائز و بونکله برابر جملهٔ اسمیه‌ده ظهور استینافه مبنی رجحان دخول واو متحقق وبارز اولور . الحاصل ظهور استینافدنناشی عند ترك الواو استینافده جملیه حال اولمامقلغی جای ظن واشتباه اولدیغندن ضمیره علاوهٔ دخول واو ایله زیادهٔ رابطه حسن عد اولنمشدر تاکه ماقبلنه مقید اولمیوب کلام مستأنف قدر ظن اولنمیه . نته‌کیم ﴿فلا تجعلوا لله اندادا وانتم تعلمون﴾ قول شریفی بواسلوبده اولەرق . وانتم من اهل العلم والمعرفة . مفادنده

اولوب یعنی جناب باری ایچون انداد وامثال قیلوب برطاقم اصنام واوثانی شرکا قلمکز نوجهله
معقول اوله بیلور حالبوکه سزلر اهل علم ومعرفتدن سکز ویاخود ٭ وانتم تعلمون ما بینه وبینها
من التفاوت ٭ یعنی حالبوکه سزلر جناب باری ایله انداد قیلدیغکز اصنام وسائره بیننده اولان تفاوتی
عالملرسز دیمکدر وجه اول اوزره ٭ تعلمون ٭ فعل متعدیسی لازم منزله سنه تنزیل قبیلندن اولوب
وجه ثانی اوزره حذف مفعوله محمول اولمش اولور و واوک دخولی اولی اولدیغندن اکثر نحات
جملهٔ اسمیه نک واودن تجردی ضعیف اولدیغنه ذاهب اولمشلردر قال رحمه الله (وقال
عبد القاهر ان کان المبتداء ضمیر ذی الحال وجبت الواو نحو جاء زید وهو یسرع او وهو مسرع)
وشیخ عبد القاهر رحمه الله دیمشدرکه اکر جملهٔ حالیهٔ اسمیه‌ده مبتدا ضمیر ذی الحال اولورسه
دخول واو واجب اولور کرکسه خبری فعل اولسون ٭ جاء زید وهو یسرع ٭ کبی وکرکسه اسم
اولسون ٭ جاء زید وهو مسرع ٭ کبی وبونده واوک وجوبنه سبب زیرا جمله صلهٔ عاملده داخل
اوله‌رق قیودندن برقید اولوب عامله تابع واثبات ونفیده عامله منضم اولمقجه واثبات کندوسیچون
استیناف اولنمقده یعنی ماقبلنه قید اولمقده تقدیر مفرد کبی تقدیر اولنمقجه واو ترک اولنمز بوبابسه
٭ جاء زید وهو یسرع ٭ ویاخود ٭ وهو مسرع ٭ امثالنده ممتنع اولور شیلردر زیرا ذکر زیدی
تکرار ایدوب یعنی ضمیر منفصل مرفوعی اتیان ایله ٭ وهو یسرع ٭ ویاخود ٭ وهو مسرع ٭ دینلدکده
٭ یسرع ٭ لفظنک صلهٔ مجیئده ادخالنه واثباتده مجیئه ضم ایتمکلکه سبب بولنه‌مامقده عینیله اسم
زیدی اعاده منزله سنده اولور زیرا زیدک اعادهٔ ذکری خبر سرعتنی استیناف قصد ایتمدکجه اولمز
الحاصل خبر مجیء زیددن صرف نظرله ثانیاً ومستقلا اخبار سرعتی قصد اولنمقجه اسمی تکرار
اولنمز والا مبتدا موقع ضیاع وهلا کده ترک وارده لغو اولنمش اولور شویله که ضمیر منفصل ایله زیدی
تکرار صریحاً اسم زیدی اعاده منزله سنده اولوب ٭ هو یسرع ٭ دینمك ٭ زید یسرع ٭ دینمك کبیدر
وکلامی ٭ جائی زید وعمرو یسرع امامه ٭ مجراسنده اجرا ایله بعده ترک عطف سببیله کلامی
استیناف واثبات سرعت ایچون تکرار بدأ وشروع ایتامش اولمقلغی زعم ایدرسین اوبله اولنجه
اصل وقیاس اولان جملهٔ اسمیهٔ حالیه نك انجق واو ایله اولمسیدر وبدون الواو وارد اولنلرك سبیلی مفرده
برنوع تشبیه ویا برصورتله تأویله ابتنا ایدرك اصل وقیاسدن خارج اولان شیئك سبیلی اولمش اولور بونده
زیرا بلا واو اتیان اولنسان مثلا مارالذکر ٭ کلمته فوه الی فی ٭ مثالنده ٭ فوه الی فی ٭ مشافهاً معناسنه
و ٭ رجع عوده علی بدأه ٭ مثالنده ٭ عوده علی بدأه ٭ ذاهباً فی طریقه الذی جاء منه معناسنه‌در
واما شاعرك * اذا اتیت ابا مروان تسأله * وجدته حاضراه الجود والکرم * قولنده ٭ حاضراه ٭
مقدم خبر و ٭ الجود ٭ مبتدا اوله‌رق جملهٔ اسمیهٔ حالیه اولدیغی حالده بلا واو ورودی زیرا تقدیم
خبر سببیله معناده ٭ وجدته حاضراه ٭ یعنی حاضرا عنده الجود والکرم قولنه قریبدرکه بوتقدیرجه
جود اسم فاعل ایچون فاعل اولوب واضافه لفظیه اوله‌رق اسم فاعل حال اولمش اولور و برکلامی
کلام آخر منزله سنه تنزیل ایتمك کلام عربده عزیز وقلیل اولیوب کثیر الورود در و بونلرك
جمیعسی ماضیٔ مثبتده لفظ ٭ قد ٭ تقدیر واراده قلندیغی کبی ارادهٔ واوه ابتنا اولنمق دخی جائزدر
یعنی هر نقدر بونلرده لفظاً واو موجود دکلسه ده حال وقوعی تقدیر واوه ابتنا ایدلمکده جائز
اوله بیلور اشته شیخ عبد القاهر رحمه اللهك دلائل اعجازده اولان کلامی بوندن عبارت اولوب
بوکلامدن ظاهر ولایح اولان ٭ جائی زید وزید یسرع ٭ ویاخود ٭ مسرع ٭ و ٭ جائی زید وعمرو
یسرع امامه ٭ ویاخود ٭ مسرع ٭ مثللرنده واوك وجوبی ٭ جائی زید وهو یسرع ٭ ویاخود
٭ مسرع ٭ قولنده اولان وجوبدن اولی اولمسیدر زیرا ضمیر ایله تکرارده واوك وجوبی صریحاً
اعادهٔ اسم منزله سنده اولمسیله ومسند الیه اولك غیری اوله‌رق اتیان اولنان کلام مجراسنده
بولنمسیله اثباتی بونلرده واوك وجوبی درجهٔ اولویتده اولدیغی اخطار ایدر وشیخ عبد القاهر
موضع آخرده دیمشدرکه مثلا ٭ جائی زید السیف علی کتفه ٭ ویاخود ٭ خرج زید التاج علیه ٭

دینلسه بوکلام کلام نافر اولوب بو وجهله بدون الواو ورودی واقع اولمز زیرا ترکیب مذکور
ماقبلنه قید اولمیه‌رق استیناف کلام وابتداء اثبات معناسنه اولمقده ٭ جائی زید وهو متقلد سیفه ٭
و ٭ خرج زید وهو لابس التاج ٭ قولی منزله سنده‌در وکلام مذکوردن مراد استیناف اوله‌رق
٭ جائی کذلك ٭ معناسی اولمیوب بلکه ٭ جائی وهو کذلك ٭ مفهومیدر امدی شیخك اشبو
کلاملرندن جملهٔ اسمیه‌نك واودن تجردی جائز اولمیوب مکرکه تأویل ویاخود مفرده تشبیهدن
برنوع ایله اوله بیلسی ظاهردر وصاحب کشافك کلامی دخی بونی اشعار ایدر زیرا صاحب کشاف
نظم جلیلده ﴿ بیاتاً اوهم قائلون ﴾ قول شریفنده ذکر ایلمشدرکه جملهٔ اسمیه ماقبلنده اولان
حال اوزرینه عطف اولندیغی صورتده ایکی حرف عطفك اجتماعیچون استثقالا واو حذف
اولنور زیرا واو حال دخی واو عاطف اولوب وصل ایچون استعاره اولنمشدر پس ٭ جائی زید
راجلا اوهو فارس ٭ قولك کلام فصیح اولوب ٭ جائی زید هو فارس ٭ قولی کلام خبیث اولور
زیرا اولده اولان ٭ اوهو فارس ٭ جمله سنده واو حالیه‌نك ترکی حرف عاطف اولان اوکلمه سببیله
اجتماعی ثقیل عد اولندیغنه مبنی اولوب ثانیده ایسه بو محذور اولمدیغی حالده ترك اولنمشدر
وکذلك صاحب کشاف ﴿ اهبطوا بعضکم لبعض عدو ﴾ قول شریفنده ٭ بعضکم لبعض عدو ٭
جمله سی موضع حالده اوله‌رق ٭ متعادین بعضکم لبعض ٭ تقدیرنده اولوب مراد ابلیسك حضرت
آدم وحوایه وبونلرك ابلیسه اولان عداوتلرینی بیان اولدیغی اتیان ایلمشدر وبوقولیله صاحب
کشاف ترك واوده وجه اولمق اوزره ٭ بعضکم لبعض عدو ٭ جمله سنی متعادین ایله تأویل و جملهٔ
مذکوره‌یی مفرد منزله سنه تنزیل ایلمشدر وبونظم جلیل ٭ جائی زید هو فارس ٭ مثالنك
خلافنده اولوب زیرا مثال مذکورده ٭ هو فارس ٭ مفرد حکمنده اولمسی مراد اولنمق لازمکلسه
٭ هو فارس ٭ دینلمیوب بلکه ٭ جائی فارساً ٭ دینمك واجب اولوردی والا ٭ هو فارس ٭ جمله سنده
مبتدا ذو الحالدن عباره اولمسیله استیناف اولمدیغی کبی مبتدا ضایع اولور انکچون بوکلام
خبیثدر دیو حکم ایلمشدر واشبو ٭ جائی زید هو فارس ٭ کلامنك خبیث اولدیغی شیخك دلائل
اعجازده شو کلامیله مبیندرکه مثلا ٭ جاء زید یسرع ٭ دینلسه بوکلام ٭ جاء زید مسرعاً ٭
قولی منزله سنده اولوب کلام مذکور ایله کندوسنده اسراع اولان برمجیء اثبات اولنه‌رق احد
معنیینك آخره یعنی مجیء ایله اسراعك یکدیکره ایصالیله کلام خبر واحد قلنمش وکأن زید هیئت
اسراع ایله بکا کلدی دینلمش اولور واکر ٭ جاء زید وهو مسرع ٭ ویاخود ٭ غلامه یسعی بین یدیه ٭
ویاخود ٭ سیفه علی کتفه ٭ دینلسه معنی کأن کلامه بدأ اولنه‌رق مجیء اثبات اولنوب بعده
بوخبردن خبر آخره نقل کلام ایله ثانیاً مضمون حال اولان شیئی اثباته بدأ ایدلمش اولور وبوندن
ایچون جملهٔ ثانیه‌یی اوله ربط ایده‌جك برشیئه محتاج اوله‌رق ٭ زید منطلق وعمرو ذاهب ٭
مثللرنده اولدیغی کبی واو ایله اتیان اولنور وبو واوه واو حال تسمیه‌سی جواب شرطده اولان
٭ فا ٭ کبی برجمله‌یی جملهٔ آخره ضم ایچون مجانبه اولمقلغندن اخراج ایتمز زیرا واو حالیه بنفسها
ارتباط شأننده اولمیان جمله‌یی ربط ایچون اتیان اولنمقده عاطفه منزله سنده‌در امدی ٭ جائی
زید یسرع ٭ قولنده اولان جمله فادن مستغنی اولان جزا منزله سنده اولوب زیرا بنفسه ارتباط
شأننده‌در و ٭ جائی زید وهو مسرع ٭ ویاخود ٭ غلامه یسعی بین یدیه ٭ ویاخود ٭ سیفه علی کتفه ٭
امثله سنده اولان جمله‌لر بنفسه ارتباط شأننده اولمیان جزا منزله سنده‌در ثم قال الشیخ رحمه الله
(وان جعل نحو علی کتفه سیف حالا کثر فیها ترکها نحو ٭ خرجت مع البازی علی سواد) واکر
اسم ایله ظرف مقدمدن مرکب اولان ٭ علی کتفه سیف ٭ امثالی حال قلنه‌رق مثلا ٭ جاء زید علی
کتفه سیف ٭ دینلسه اشبو حال واقع اولان جملهٔ ظرفیه‌ده واوك ترکی کثیردر مثلا بشارك
* اذا انکرتنی بلدة اونکرتها * خرجت مع البازی علی سواد * قولنده واقع اولمشدر معنای
بیت براهل بلده بنم قدرمی بیلیوب ویاخود بن انلرك قدرنی عارف اولمدیغم وقتده انلردن وقت

صباحده ابكر طيور اولان بازى يه مصاحب اوله رق خروج ومفارقت ايدرم يعنى اسفار صبحه
منتظر اولميوب بقيهٔ ظلمت ليلى مشتمل اوله رق هنوز انفلاق صبح حاصل اولمديغى حالده
او بلده يى ترك ايدرم ديمك اولوب حاصلى اهل بلده دن اعتبار كورميوب وكندوسى انلرله تحصيل
الفت وموانست ايده ميوب وقت سحرده تيقظ وپروازايله معروف اولان مرغ بازى يه رفاقتله
على الصباح بلدهٔ مذكوره دن طى بساط اقامت ايلديكنى بيان ايلمشدر امدى • على سواد • يعنى
• بقية من الليل • قولى حال اولوب واو ترك اولنمشدر بو كلامدنصكره شيخ بيورمشدركه بو مثللو
كلامده وجه اولان اسم يعنى مثلا سواد ذى الحاله اعتمادى جهتيله ظرفه فاعل اولوب مبتدا
اولمامقدر ولايق اولان • على كتفه سيف • امثالنده خاصة ظرف فعل تقديرنده اولميوب اسم فاعل
تقديرى اعتبار ايدلمسيدر مكركه مع قد فعل ماضى تقدير اولنه ومصنف ايضاحنده ديمشدركه
شيخك اسم فاعل تقديرنى اختيارى اصل حال اولان حال مفرده يه رجوع ايچون اولوب انكچون
بو مثللو ظرف اولان جملهٔ حاليه ده ترك واو كثير الوقوعدر وفعل ماضى تقديرنى تجويز بلمه ى
جملهٔ مذكوره نك قليلا واو ايله مجيئى ايچوندر نته كيم شاعرك * وان امرأ اسرى اليك ودونه *
من الارض مومات وبيداء سملق * بيتنده واقع اولمشدر خبر ان مابعدنده اولان بيتده در • ودونه •
امامه معناسنه موقع استشهاد دركه واو ايله حال واقع اولمشدر • موماة • دونه ايچون فاعلدر
و • سملق • صفت بيداءدر • اسراء • سير فى الليل در • مومات • اصلى على وزن فعلله مومؤة اولوب
مفازه معناسنه در سبب تسميه مفازه ده اولان مهالك ومخاوفدننا شى لحوق هلاكدن حذرله
سالكينك يكديكره ايما واشارت ايدرك رفع صوته عديم الاقتدار اولملريدر بيداء دخى مفازه اولوب
هلك معناسنه باد بيبد فعلندندر • سملق • نباتدن عاريه ارض مستويه اولوب جمعى سماالقدر مراد مهالك
ومخاوفله ملابى آب وكلا اولان مفازه وصحرايى طى وامرار وقطع مسير شب تار ايدرك بزم دلاراى
محبوبه يه وصولنى تذكاردر وشيخك تقدير مضارعى تجويز ايتمامسى جواز تقدير مضارعده
واو ايله امتناع مجيئه مبنيدر اشته كلام مصنف بوندن عباره اولوب لكن محل نظردر زيرا اصل
حال مفرد اولديغى مثللو خبر ايله نعتده دخى اصل اولان مفرد اولمقدر بونكله برابر ظرف خبر
وياخود نعت واقع اولديغى وقتده جمله تقديرى اكثردر بوصورتده نعت ايله خبرده اختيار
اولنميوبده على الخصوص حالده افراد اختيارنى مقتضى اوله جق برمناسبت ذكرى لازمكلور وبرده
مضارع تقديرينك جوازى امتناع واوى موجب اولديغى تسليم ايتميز زيرا جائزدركه عند وجود الواو
مقدر ماضى وعند عدم الواو مضارع اولسون كورمزميسنكه مفرد تقديرى اختيار اولنوب ومع هذا
واو ممتنع اولمامشدر حالبوكه امتناع واوه مفرد مضارعدن اوليدر وبومقامده حق اولان
• على كتفه سيف • مثللوده اسم مبتداى مرفوع وظرف خبر اولمقلغه محتملدر بوصورتده جمله اسميه
اولور • افى الدار زيد • و • اقائم زيد • مثللوده جائز اولديغى كبى وماضى ويا مضارعله مقدر
جملهٔ فعليه واسم فاعل تقديريله حال مفرده اولمقلغه دخى محتملدر وبو احتمالاتدن اسميه ويا فعليهٔ
ماضويه اولنلر كندوسنده ترك واو جائز اولان قسمدندر واخيران يعنى مضارع ايله اسم فاعل تقدير
اولنانلر كندوسنده واو ممتنع اولان قسمدندر وبو احتمالات اجليچون جملهٔ مذكوره ده ترك واو
كثير الوقوعدر لكن واوك صورت تركى صاحب حال نكرهٔ متقدمه اولمديغى صورتده اولوب
والا صفته التباسدن حفظ ايچون وجود واو واجبدر نته كيم • جائنى رجل فارس وعلى كتفه سيف •
قوليله نظم جليلده ﴿ وما اهلكنا من قرية الا ولها كتاب معلوم ﴾ قول شريفنده دخولندن
معلومدر حاصلى كندوسنده خبر مبتدا اوزره متقدم ظرف اولديغى صورتده جملهٔ اسميه ده
ترك واو اكثر اولمسى صاحب حال نكرهٔ متقدمه اولمديغى صورتده اولوب بوده معرفه وياخود
نكرهٔ متأخره اولمسيله اولور زيرا بوصورتده عند ترك الواو حال صفته ملتبس اولمز اما نكرهٔ
متقدمه اولديغى صورتده كركسه مثال اولده اولديغى كبى موصوفه اولسون وكركسه مثال ثانيده

اولديغى كبى غير موصوفه اولسون صفته التباسنى رفع ايچون جملهٔ مذكوره ده وجود واو واجبدر پس
﴿ وما اهلكنا من قرية الا لها منذرون ﴾ نظم جليلنده جمله صفتدر و ﴿ وما اهلكنا من قرية الا ولها
كتاب معلوم ﴾ قول شريفنده حالدر لكن صاحب كشاف ايكيسنده دخى جمله صفت اولوب ثانيده
واو تأكيد لصوق ايچون زائده اولديغنى اختيار ايلمشدر ثم قال الشيخ رحمه الله (ويحسن الترك تارة
لدخول حرف على المبتداء كقوله • فقلت عسى ان تبصرينى كانما • بنى حوالى الاسود الحوارد •)
وبعضا جملهٔ اسميه ده مبتدا اوزرينه برحرف دخولندن ايچون نوع ارتباط حاصل اوله رق ترك
واو ذكرندن حسن اولور نته كيم فرزدقك * فقلت عسى ان تبصرينى كانما * بنى حوالى الاسود
الحوارد * بيتنده واقع اولمشدر • حوارد • غضب معناسنه حرد فعلندن جمع حارد اولوب
اسد حارد واسود حوارد دينلور شاعر مرقوم اولادى حقنده زياده اعتنا واعتبار ايتمسى جهتيله
بو حالنى لوم ايدن مرأه يه معرض خطاب عتابده دركه بنى اولادم حقنده اعتناى شانلرندن طولايى
لوم ايتمه كه قريبا معركهٔ دشمنده بنى جوانب واطرافده ولدلرم غضنفران غضبانه شبيه اولدقلرى
حالده مشاهده ايدرسين ديمك اولور امدى • بنى الاسود • قولى جملهٔ اسميه اولوب • تبصرينى •
مفعولندن حال واقع اولمشدر بوصورتده اكر • كانما • لفظى جملهٔ مذكوره اوزرينه داخل
اولمامش اولسه ايدى كلام انحق واو ايله حسن اولوردى و • حوالى • قولى فى اكنافى وجوانبى
معناسنه اولوب • بنى • قولندن حالدر زيرا حرف تشبيهده معناى فعل اولوب كانى • اشبه بنى
الاسود حال كونهم حوالى • مفهومنده در ثم قال الشيخ رحمه الله (واخرى لوقوع الجملة
بعقب مفرد كقوله • والله يبقيك لنا سالما • برداك تبجيل وتعظيم •) وبعضا جملهٔ اسميهٔ
حاليه نك حال مفرده عقبنده وقوعندن ايچون تركِ واو حسن اولور نته كيم ابن روميك • والله
يبقيك لنا سالما • برداك تبجيل وتعظيم • قولنده واقع اولمشدر زيرا • برداك تبجيل • جمله سى
حال اولوب اكر بونى • سالما • قولى تقدم ايتمسيدى ترك واو حسن اولمزدى واشبو حالين يعنى جمله
ايله سالما قولينك احوال مترادفه دن اولملرى جائزدر • احوال مترادفه • احوال متعدده اولوب
ذى الحال شيئ واحد اولاندر بوراده • يبقيك • لفظنده اولان كاف كبى حاصلى بوصورتده
حالندن ايكيسنك دخى صاحبى كاف خطاب اولور وياخود احوال متداخله دن اولملرى جائزدر
و • حال متداخله • حال متأخرك صاحبى حال سابقك مشتمل اولديغى اسم اولمسيدر مثلا بو بيتده
• سالما • يبقيك قولنده اولان كافدن و • برداك • سالما قولنك مشتمل اولديغى انت ضميرندن حال
اولور مفهوم بيت ذاتك جميع مكاره وآفاتدن سالم ورداكبى تعظيم وتبجيل سنى محيط وشامل
اولديغى حالده سنى جناب بارى بزم ايچون باقى ايلسون ديمكدر وروايت فاضل رضى اوزره
اندلسى ديمشدركه اكر حال واقع اولان جملهٔ اسميه ده مبتدا ذى الحالك ضميرى اولورسه واو
واجب اولور والا اكر ضمير جمله نك جزء مصدرنده واقع اولورسه كركسه مبتدا اولسون
• فوه الى فى • و • اهبطوا بعضكم لبعض عدو • كبى وكركسه خبر اولسون • وجدته حاضراه الجود
والكرم • كبى بوصورتده واودن مجرد اوله رق حال وقوعنده ضعفيله حكم اولنمز زيرا رابط يعنى
ضمير اول جمله ده در وذكر اولنان • عسى ان تبصرينى اه • و • برداك اه • بيتنى بو قبيلدندر واكر
ضمير مذكور صدر جمله ده واقع كلمه ده بولنمزسه بدون الواو وقوعى ضعيف وقليلدر نته كيم مدح
غائصده سويلنمش اولان • نصف النهار الماء غامره • قولنده • الماء غامره • جملهٔ اسميهٔ حاليه اولوب
ذى الحاله راجع اولان • غامره • ضميرى صدر جمله ده اولمديغى حالده بدون الواو واقع اولمشدر
• النهار • مرفوع اولوب • انتصف النهار • معناسنه در برغواصك ماده طول مكثى جهتيله مسيب بن
غلس انشاد ايلمشدر آخرى * ورفيقه بالغيب لايدرى حاله * قوليدر يعنى نهار نصفه رسيده
اولوب حالا ماء نهر غائص مرقومى ساتر اوله رق قعرمادن ظهور ايتمامشدر ورفيقى اندن غائب
اولوب حالى معلومى دكلدر ديمك اولور قال رحمه الله (الباب الثامن فى الايجاز والاطناب

والمساوات) فن معانیدن سکزنجی باب ایجاز و اطناب و مساوات ابحاث شریفه‌سنده‌در
قال السکاکی (اما الایجاز و الاطناب فلکونهما نسبیین لایتیسر الکلام فیهما الابترک التحقیق)
بیان صاحب مفتاح اوزره ایجاز ایله اطناب تعقلی شیء آخرک تعقله قیاس ایله اولان امور نسبیه‌دندر زیرا
بر کلام موجزک موجز اولمسی انجق او کلامدن زیاده اولان بر کلامه نسبتله اولور کلام مطنبده بو وجهله
اولوب زیرا بر کلامک مطنب اولمسی انجق او کلامدن ناقص اولان کلامه قیاس ایله دراشته بوندن
ایچون ایجاز واطنابده تیسر کلام انجق ماهیتلرینک ترک تحقیق وتعیینیله تحقق ایلر یعنی علی التعیین
والتحقیق کلامدن شو مقدار ایله اتیان ایجازدر وشو مقدار اطنابدر دینمک ممکن اولمیوب چوق
کره واقع اولورکه بر کلامه نسبتله موجز اولان کلام بعینه دیکر کلامه نسبتله مطنب اولور کذلک
مطنبده بویله‌در بو صورتده علی التحقیق والتحدید کلامدن شو مقدار ایله اتیان ایجاز وشو مقدار ایله
اطنابدر دینلمک نوجهله ممکن اوله بیلور قال السکاکی رحمه الله (والبناء علی امر عرفی وهو متعارف
الاوساط ای کلامهم فی مجری عرفهم فی تأدیة اصل المعانی وهو لایحمد فی باب البلاغة ولایذم فالایجاز
اداء المقصود باقل من عبارة المتعارف والاطناب اداؤه باکثر منها) · ترک التحقیق · قولنه معطوف
اولوب والا بالبناء علی امر یعرفه اهل العرف مفهومنده‌در یعنی دخی ایجاز واطنابده کلام امر عرفی‌یه یعنی
اهل عرفک معروفی اولان امر اوزرینه ابتنا ایله میسر اولور امر عرفیدن مراد متعارف اوساط
ناسدر · اوساط · وسطدن اولوب مراد کندولری ایچون نه فصاحت و بلاغت ونه‌ده عی وفهاهت
اولمیاندر و بونلرک متعارفلری اثنای محاورات ومعاملاتده تأدیهٔ اصل معانی ایچون کندی مجرای
عرف وعادتلرنده جریان ایدن کلاملریدر واوساطدن بو کلام مقتضیات احواله عدم رعایتلرندن ناشی
باب بلاغتده ممدوح اولمدیغی مثللو انلردن بو کلام مذموم ومقدوح دخی دکلدر زیرا انلرک غرضی
نصل الفاظ ایله اولورسه اولسون بوراسی معتبر اولمیوب مجرد بو الفاظی حکم نعیقدن اخراج
ایده‌جک مرتبه تألیف ایدرک دلالات وضعیه ایله اصل معانی‌یی تأدیه‌در و بو ایسه اصل معنانک
توقف ایلدیکی شیدن لغت و صرف و نحوه مطابقتله حاصلدر بو صورتده · ایجاز · معنای
مقصودی عبارهٔ متعارفدن اقل ایله ادا و · اطناب · مقصودی عبارهٔ متعارفدن اکثر ایله اداادر
قال رحمه الله (ثم قال الاختصار لکونه نسبیاً یرجع فیه تارة الی ماسبق واخری الی کون المقام
خلیقاً بابسط مما ذکر) کلام مذکوری ایرادندنصکره سکاکی رحمه الله دیمشدرکه اختصار امر
نسبی اولدیغیچون بر کلام ایچوز ادعای اختصارده بعضاً ذکری سبقت ایدن شیئه یعنی عبارهٔ
متعارف اندن اکثر بولندیغنه و بعضاً مقام متکلمک ذکر ایلدیکی کلامدن ابسط واوسع بر کلامه
خلیق ولایق اولدیغنه رجوع اولنور ماذکرله مراد خلخالینک توهمی کبی متعارف اوساط
اولوبده مرجع اختصار و ایجاز مقامک متعارفدن ابسط واوسع عباره‌یه لایق اولمسیدر دینلمکده
وبوکا بنا ایدلمکده برمعنی اولمیوب بلکه مراد متکلمک ذکر ایلدیکی کلامدر یعنی کلامک اختصار
ایله توصیفی بعض کره عبارهٔ متعارفدن اقل اولدیغندن ایچون اولور و بعضاً بحسب
مقتضی الظاهر مقامه لایق اولان عباره‌دن اقل اولدیغندن اولور مثلا ﴿ رب انی وهن العظم منی
واشتعل الرأس شیبا ﴾ قول شریفی کلام متعارف اولان · یاربی قد شخت · کلامنه نسبتله
اطنابدر لکن مقتضای مقامه نسبتله ایجازدر زیرا مقام انقراض شباب ایله مشیبک المام وتقربی
بیان مقامی اولمسیله بونی افاده‌ده لایق اولان کلامک غایت بسط ایله اسباغ وهر بر مبلغ ممکنده
ابلاغ اولنمسیدر پس معلوم اولدیکه · ایجاز · ایچون ایکی معنا اولوب بریسی کلامک عبارهٔ
متعارفدن اقل اولمسی وثانی کلامک مقتضای ظاهردن اقل اولمقلغیدر و بو معنیین بیننده عموم
من وجه اولوب عبارهٔ متعارفله مقتضای مقامک هر ایکیسندن اقل اولان کلامده متصادقلردر
نته‌کیم حرف ندا و یاء اضافتک حذفیله · رب قد شخت · کلامی هر ایکی جهتدن موجزدرکه متعارف
اولان · یاربی قد شخت · کلامندن مختصر اولدیغی مثللو مقامک اقتضا ایلدیکی عبارهٔ مبسوطه‌دن دخی

اقلدر ومتعارفدن اقل اولوب مقتضای ظاهر مقامدن اقل اولمیان محلده اول صادق اولوب ثانی
صادق اولمز نته‌کیم شاعرک اه * لایبعد الله التلبب فی الـ * غارات اذا قال الخمیس نعم * قولنده حذف
مبتدا ایله · نعم · قولی کبی · تلبب · تشمر وتهیؤ معناسنه اولوب و · خمیس · ارکان خمسه یعنی
قدام وخلف ویمین و یسار وقلبی اولان جیشدر معنی اهل جیشدن بعضیلری بعضیلرینه · هذا
نعم فاغیروها واغتنموها · دیدکلری وقتده نهب واخذ ایچون تهیؤ وتشمردن جناب باری بعید
ایتمسون دیمکدر مراد غارانه حرص وولوعنی اظهاردر · نعم · انعامک واحدی اولوب اموال
راعیه مرادو اکثر ابلده ایراد اولنور زیرا کلام مذکور عبارهٔ متعارفه اولان · هذا نعم ·
قولندن اقل اولوب مقتضای مقامدن اقل دکلدر زیرا ضیق مقام حذف مبتدایی مقتضی اولدیغنک
ذکری مرور ایتمشیدی ومتعارفدن اقل اولمیوب مقتضای ظاهر مقامدن اقل اولدیغی وقتده
ثانی صادق اولوب اول صادق اولمز ﴿ رب انی وهن العظم منی ﴾ قول شریفی کبی زیرا بو کلام
متعارفدن اقل اولمیوب مقتضای مقامدن اقل اولدیغنک ذکری مرور ایلدی واشبو متعارف
اوساط ایله مقتضای مقامدن عباره اولان معنییی ایجاز کبی اطنابده دخی اعتبار ایتمک ممکندر
لکن ایجازده ذکر اولنان کلامدن ذهن اطنابده اعتبارنه دخی منساق اوله‌جغی جهتله ترک ایدلمشدر
وایجاز کبی اطنابین بیننده ومعنای ثانی اوزره ایجاز ایله اطناب میانده اولان نسبت دخی عموم
من وجه‌در وبعضیلر کلام سکاکیدن ایجاز ایله اختصار بیننده فرق ایجاز متعارفه نسبتله
واختصار مقتضای مقامه نسبتله اقل اولان کلام اولمق اوزره توهم ایدوب بو ایسه وهمدر زیرا
اختصارک دخی ایجاز کبی اقل متعارفه اطلاقی تصریح کردهٔ سکاکیدر فقط اصطلاح سکاکیده
ایجاز اختصاردن اخص اولوب ایجازی مقتضای مقامه نسبتله اولان کلامه اطلاق ایتمدیکی ادعا
اولنسه صوابدن بعید اولمزدی قال رحمه الله (وفیه نظر لان کون الشیء نسبیاً لایقتضی
تعسر تحقیق معناه) سکاکینک ذکر اولنان کلامی ایکی جهتدن محل نظردر زیرا بر شیئک نسبی
اولمسی تحقیق معناسنک نوجهله تعسرنی اقتضا ایدرکه ابوت و بنوت امثالی بک چوق امور نسبیه
ومعانیٔ اضافیه‌نک معنیسی تحقیق وکندویه لایق تعریفات ایله تعریف اولنمشدر شارح مرحوم
بو سؤالدن جوابده بیوررلرکه عدم تیسر تحقیقیله مراد مرور ایتدیکی اوزره کلامدن شوقدر
ایجاز وشو مقدار اطنابدر دیو تحقق وتعیین ایتمسنک عدم امکانی اولوب بو ایسه ضروریدر
یوخسه مراد اصلا معنالرینی تبیین ایتمز دیمک دکلدر زیرا سکاکینک ذکر ایلدیکی شی
ایجاز واطناب ایچون تفسیردر مصنف رحمه الله کلام سکاکیده اولان نظر ثانی‌یی بیان
ایله بیوررلرکه (ثم البناء علی المتعارف والبسط الموصوف رد الی الجهالة) وتفسیر ایجاز واطنابده
کلامی متعارف اوساطه و بسط موصوفه بنا ایدرک ایجاز کلام بعضاً متعارفدن اقل و بعضاً کلام
مذکوردن ابسط بر کلامه خلیق اولدیغیچون اولور دینلمک کلامی جهالته رددر زیرا متعارف
اوساطک طبقات ومراتبی مختلفه اولمسیله کمیت وکیفیتی وهر بر مقامک بسطدن نه مقداری مقتضی
اولدیغی بیلنمزکه حتی انک اوزرینه قیاس اولنه‌رق کلام مذکور بوندن اقل ویا اکثردر دینلسون
شارح محقق مصنفک بو سؤالندن دخی جوابده بیوررلرکه الفاظ قوالب معانی اولوب طول
وقصرده مختلفه اولان عبارات ایله تأدیهٔ معانی اوزره قدرت و بحسب مناسبة المقام عباره‌ده قصر وطول
ایله تصرفه رعایت انجق دأب بلغا دندر واما میان جهلا و بلغاده متوسط اولانلر ایچون یالکز
تفهیم معناده کلامدن برحد معلوم اوله‌رق حوادث یومیه‌ده مابینلرنده جریان ایدوب بحسب الوضع
معانیٔ مقصوده اوزره دلالت ایدر بو ایسه بلغا وغیریلر ایچون معلومدر امدی متعارف اوساط
اوزرینه بنا بلغا وغیریلرینه نسبتله واضحدر واما ذکر اولنان بسطه بنا انجق یالکز بلغایه نسبتله
اوله‌رق فنقی مقام بسطی اقتضا ایلدیکی وهر مقامک بسطدن نه مقداری مقتضی اولدیغی اصحاب
بلاغته معلومدر نته‌کیم بو بحثدن ابواب سابقه‌ده برنبذه بیان مرور ایتمشیدی بوجهتله بیان

سـكاكيده جهالتـه رد متفيد ر قال رحمه الله (والاقرب ان يقال المقبـول من طرق التعبـير عن المراد فهو تأدية اصله بلفظ مساوله اوناقص عنـه واف او زائد عليه لفائدة) ايجاز واطنـاب ومسـاواتی بیـانده صواب وفهمه اقرب اولان دينلمكدركه مقصوددن تعبـير يامقصوده مسـاوى لفظ ايله اولور وياخود اولمز ثانيـده يامقصوددن ناقص وياخـود مقصود اوزرينـه زائد اولور ناقصده يا مقصـوده وافى اولور ويا اولمز زائدده يا برفائده ايچون اولور ويا اولمز اشـته بونلر تأديهٔ معنـاى مقصـودده طرق خمسـه اولوب اوچى مقبـول ايكيسى مردود اوله رق مصنـف رحمه الله بوكا اشـارتله بيور رلركه معناى مرادى طرق تعبـيردن مقبول اولان طريق اصل معناى مرادى كنديه مسـاوى وياخود اصـل مراددن ناقص وافى اولان وياخود لفائدة مراد اوزره زائد بولنـان لفظ ايله ادا ايتمكدر امدى . مسـاوات . لفظك اصل معنـاى مراد مقدارى اولمسـيدرو . ايجاز . لفظك اصـل مراددن ناقص ووافى اولمسـيدر و . اطناب . لفائدة لفظك اصـل مراد اوزرينـه زائد اولمسـيدر

قال رحمه الله (واحترز بواف عن الاخلال كقوله والعيش خير فى ظلال النوك ممن عاش كدا اى الناعم وفى ظلال العقل) . اوناقص عنـه واف . عبارهسنده اولان . واف . قيـدى اخلالدن احترازدر . اخلال . لفظك اصل مراددن ناقص وبيـاننه غيروافى اولمسـيدر نته كيم حارث بن حلزة اليشكرينك * والعيش خير فى ظلال النوك ممن عاش كدا * قولنـده واقع اولمشـدر . نوك . ضم ايله حمق وجهالت معناسـنه در . ممن . من عيش من تقـديرنده در . كدا . مصدر اولوب مكدودا يعنى متعوبا معناسـنه در . العيش خير . قولى . العيش الناعم . تقديرنده در . ممن عاش كدا . من عيش شاق من عاش فى ظلال العقل تقديرندهدر يعنى اصـل مراد شـاعر سايهٔ حمق وجهالتده اولان عيش ناعم وسهل ظلال عقلده اولان عيش شاق ومتعبـدن خيراودر ديمك اولوب حالبـوكه بيت مذكورك لفظى بومعنـاى مقصودى افادهيه وافى دكلدر زيرا اولده ناعم وثانيـده فى ظلال العقل قيـدلرنى اعتبار ايده جك دليـلدن خالى اوله رق بوصـورتده مخل اولور لكن بو اخلال محل نظردر زيرا عرفده عيش معتدبه اولان عيش ناعم انجق عيش جهلهٔ حمقا اولوب عاقبـت امورى متأملين اولان عقلانك عيشى اولمديـغى مشتهردر بناء عليـه شاعر مرقوم مطلقا ظلال نوك وحماقتـده اولان عيشى عيش ناعمدن وعيش شـاقى امورلرنده متحيرين اولان عيش عقلادن كنـايه قلمش والطف وجه اوزره ظلال جهل وحماقتـده اولان عيش عيش ناعمه مخص اولوب وعيش شاق البتـه عيش عاقل اوله رق حتاكه اكر . العيش خير . قولنـده العيش الناعم ديـوب . وعاش كدا . قولنـده . فى ظلال العقل . لفظى زياده ايتسـه تكرار ايلمش اولهجغنه اشارت ايتمشـدر وعنـد العرب فرح ونعمت وسرور وجذالتـده مستعمل اولان ظلال لفظى دخى ظلال نوكده اولان عيشـدن عيش ناعم مراد اولديغنـه تنبيه ايدر زبان لطافتبيان تركيده دخى سايهسـنده تعيش ايديورم تعبـيرى عيش ناعمده مستعمل اولديغى معلومدر بوصـورتده قيدين مذكورين عرفده مشـهود اولان شـيئى ملاحظه سـببيله كلامدن مسـتفاد اوله رق قول شـاعر اصل مرادى افادهيه وافى وكافل واطيفهٔ مذكورهيى مشتمل اولمش اولور

قال رحمه الله (واحترز بفائدة عن التطويل نحو والفى قولها كذبا ومينا) . زائد عليـه لفائدة . عبارهسنده اولان . لفائدة قيدى تطويلدن احترازدر . تطويل . برفائده ايچون اولميـه رق لفظ اصل مراد اوزرينـه زائد اولوب ولفظ زائد قنقيسـى اولديـغى متعين اولمامسـيدر وتعين وعدم تعينـه مدار اكر لفظيـندن قنقيسى اسقاط اولنسـه معنى تغير ايتمزسـه بوصورتده زائد متـعين دكلدر واكر لفظيـندن برينك اسقاطيله معنى تغير ايدوب آخرينك اسـقاطيله تغير ايتمزسـه زائد اسقاطيله معنى تغير ايتميان لفظدر ومقدم ومؤخر اولمسى غيرمعتبردر نتـه كيم عدى بن ابرشك جذيمة بن الابرش حقنـده ملكهٔ زبا طرفندن وقوعبـولان غدرى ذكر وايراد ايله انشاد ايلديكى * وقددت الاديم لراهشـيه * والفى قولها كذبا ومينا * قولنـده واقع اولمشدر زيرا . كذب . و . مين . برمعنـايه اولوب وبيـنلرنى جمعده برفائده يوقدر وبونلردن قنقيسى ترك اولنسـه

معنـايه خلل كلمز . تقديد . قطع معناسـنهدر و . راهشـان . باطن ذراعنـده ايكى عرق يعنى طمردر . الفاء . وجدان كبى بولمق معناسـنهدر و . راهشيه . لفظيله . الفى . قولنده اولان ضميرلر جذيمهيه و . قددت . ايله . قولها . ده اولان ضميرلر زبايه راجعلردر جذيمه فتح جيم وكسر ذال ايله كريمه وزننده ملوك عربدن برينك اسمى اولوب زبادخى تشديد با ايله ملك مرقومك قاتلهسى اولان ملكهنك نامـيدر خـلاصهٔ حـكايه زبانك پدر ويا زوجى ملوك عربدن اوله رق يد جزيمـهده طعمهٔ شمشـير اولمسـيله زبا مقام والد ويا زوجنـه اجلاس اولنـوب خواهر كاهنهسـنك تعليمى اوزره اخذ ثار ايچون جذيمهنك دام خديعـهيه جلب ودعوتنه ساعد احتيالى تشمير ايدرك وساطت نامهٔ مكر الودايله تكليف ازدواج وترويج مقصد ايچون عرضهٔ نفسنه ضميمه عرض تخت وتاج ايدر جذيمه ايسـه بو اثناده بقـه نام شاطئ فراتده خيمه زن عيش وحضـور اولديغى حالده زبانك صورت تكليفنى شـوراى ثقات قرنايه نهاده ايدرك قصير نام اعقل ندماسـندن بقيهسـى زبانك بروجه ملتمس پرسـتاران قصر ازدواجى سـلكنه ادخاليـله دائرهٔ ممالكنـه حوزهٔ حكومت زباده اولان محللر دخى ضميمه اولنمقلغى بالتصويب جذيمهنك طرف زبايه سـير وعزيمتنى تذييب ايتـديلر جذيمه غايت هواى نفسـنه ميال وبوسـببله فريفتهٔ خداع واحتيال اوله رق وعين شرهنـده رأى قصير قصيركورنمسـيله منع عزيمتى حقنـده ايراد ايلديكى كلمات حكم آميز كاركر تأثير اولميـه رق بحلنه خواهرزادهسـى اولان عمرو ابن عديى استخلاف ايدوب مختـصر دائره واتباعيـله زبا جانبنه شـد راحلهٔ عزيمت ودوچار سرپنجهٔ اسارت اولور اولحينـده اشارت زبا ايله جذيمه حضور زباده مفروش نطع اوزره اجلاس وبازولرى اديم پاره ايله شـد وبند اولنهرق برطشـت ذهب استحضاريله راهشينى قطع اولنـوب آغشـتهٔ سيلاب دم ووسـاطت مكر زبا ايله عازم محجله كاه عدم اولور خلاصـهٔ قصه بوندن عبـاره اولوب جامع ضرب امثـال برحكايهٔ عبرتنمادر

قال رحمه الله فيالها قصة فى شرحها طول (وعن الحشو المفسـد كالندى فى قوله . ولا فضـل فيها للشجاعة والندى . وصبر الفتى لولا لقاء شـعوب .) ومذكور . بفائدة . قيـديله تطويلدن احتراز اولنديغى كبى . حشو مفسد دنده احتراز اولنمشـدر . حشو مفسـد . لفظ برفائده ايچون اولميـهرق زائد ومتعين اولمقدر بوده ايكى قسمدر زيرا لفظ زائد يا معنايى مفسـد اولور وياخود اولمز مفسد اولديغى ابى الطيبك * ولا فضل فيها للشجاعة والندى * وصبر الفتى لولا لقاء شـعوب * قولنـده اولان . ندى . لفظى كبيدر . فيها . ده ضمير دنيـايه راجعدر . شـعوب . اسم موتدر علميت وتأنيث ايچون غيرمنصرف اولوب فقط ضرورت شـعره مبنى صرف اولنمشـدر معناى بيت اگرچه نفوس ايچون عاقبت موته لقا وعزيمت دار بقـا ايله عجز ملك فنـا مقرر اولمسـه دنياده نه شجـاعت ونه عطاونهده شـدائده صـبر ايچون برفضيلت اولمزدى ديمكدر بوايسه شجاعت ايله صبرده صحيح اولوب عطاده حليهٔ صحتدن عاطلدر زيرا شجاع خلود دنيايى تيقن ايلسه هلاكدن عدم خوفندناشى حروب ومعاركه اقتحام ايتمك كندوسـنه آسـان وسـهل اولوب شجاعتـده برفضل ومزيت اولمزايدى كذلك شخص صابر زوال حوادث وشـدائدله بقاء عمرنى تيقن ايلسـه بالآخره خلاصنه وثوق واعتمادى جهتله مكروهده صبر ايتمسـى آسـان اولوردى وبلكه مجرد طول عمر صـبر مكارهى تهوين وتسـهيل ايدر انكچون . هب ان لى صـبر ايوب فى اين لى عمر نوح . دينلمشـدر الحاصل تقدير خلود دنيـاده صـبر مكارهده دخى فضيلت اولمزدى لكن باذل مال بويله دكلدر زيرا حال تيقن خلودده مطالعهٔ احتياج مالدنناشـى بذل وعطا كوچه اولوب بو تقديرجه حال خلودده بذل ايچون فضـل وحال تيـقن موتده سـهل اولور انكچون * فكل ان اكلت واطعم اخاك * فلا الزاد يبـقى ولا الاكل * يعنى مظهر اولديغك نعم الهديى نفسـكه حصر ايتميـوب اخوانكى تشريك ايله زيرا زاد وصاحبى خطر زوالده اولوب هيچ برچون بقا متصـور دكلدر دينلدى وبعضيـلرك بيت مثنيده اولان . ندى . ايله مراد بذل نفسـدر ديو تأويللرى غيرموجه اولوب اطلاق لفظ ندى بومعنـايى فهمه غيرمساعددر وهمده عدم موت تقديرنده بذل نفس ايچون حمل اولنهجق

برمعنی اولیوب بالکز اهلاك شاننده‌ن اولان امور دن عدم احتراز اوله‌رق بو ایسه بعینه معنای
شجاعتدر   وتأویلده صوابه اقرب اولان ابن جنینك ذکری اوزره خلود و حال خلودده عمردن
یسره وشدتدن رخایه تنقل احوال نفسی تسکین وبؤس وشدتی تسهیل ایدن شی اولمسیله بذل
مال ایچون فضل کثیر اولمز زیرا مالنی بذل ایله دوچار اوله جغی حال عسر برمقتضای تبدلات
احوال ینه وقتیله مبدل رخا و یسار اولمسیله متسلی ومطمئن اولور بو صورتده لفظ ندی حشو
مفسد اولمز   قال رحمه الله   (وغیر المفسد کقوله فأعلم علم الیوم والامس قبله)   وبفائده
قیدیله مفسد معنی اولمیان حشودن دخی احتراز اولنمشدر مفسد معنی اولمیان حشو زهیر بن ابی
سلمانك * فأعلم علم الیوم والامس قبله * ولکننی عن علم مافی غد عمی * بیتنده واقع اولان . قبله .
لفظی کبیدر   معنای بیت تحقیقا بنم علم مامضا وما حضری احاطه ایدوب لکن منتظر ومتوقع
اولان شیئك علمندن عمی القلب و بی بصیرتم یعنی یوم غد واقع اوله‌جق شیئی ادراك ایده‌مم دیمکدر
امدی . امس . کلمه‌سندن صکره . قبله . لفظی حشو اولوب لکن معنایی مفسد دکلدر   اکر سؤال
اولنورسه که . ابصرته بعینی . و . سمعته باذنی . و . ضربته بیدی . دینلوب بومثلولر ﴿فویل
لهم مما کسبت ایدیهم﴾ قول شریفی کبی نظم جلیلده واقع اوله‌رق حشودن عد اولنمز   جوابنده
دیرزکه بونك امثالی انجق محتاج تأکید اولان مقامده ایراد اولنور مثلا اثر خامه‌سی اولان خطی
انکار ایدن کسه‌یه . یاهذا القد کتبته بیمینك . یعنی ای فلان اوخطی یمینکله یازدك دیرسین واما
نظم جلیلده ﴿ذلك قولهم بافواههم﴾ قول شریفنك معناسی بوقول قول بلا دلیل و کلام
بی برهان اوله‌رق ساده‌جه تلفظ وتفوه ایلدکاری برلفظدرکه اجراس ونغم بی معنی اولان الفاظ
مهمله کبی معناسزدر دیمکدر زیرا معنایه دال اولان قول لفظی فم ایله مقول واثر معناسی قلبه
موصول اولاندر وتأثیرات قلبیه‌دن آزاده اولان کلام بالکز مقول فم اولان اقلقهٔ لایعنی و بیمعنی اوله‌رق
انکیچون جناب باری ﴿یقولون بافواههم مالیس فی قلوبهم﴾ بیورمشدر   قال رحمه الله
(المساوات نحو * ولایحیق المکر السیء الا باهله * وقوله فانك کاللیل الذی هومدرکی وان خلت
ان المنتأی عنك واسع)   مصنف رحمه‌الله مساوات اصل ومقیس علیه اولدیغندن ایجاز واطنابه
تقدیم ایله بیورردلرکه ذکر اولنان طرق تعبیردن مساوات ﴿ولایحیق المکر السیء الا باهله﴾ قول
شریفی کبیدر . لایحیق . لایحیط معناسنه‌در ونابغه‌نك اباقابوس ایله مکنی اولان نعمان بن منذره
خطاب ایلدیکی * فانك کاللیل الذی هومدرکی * وان خلت ان المنتأی عنك واسع * قولی کبیدر
. منتأی . موضع بعید معناسنه اولوب . انتأی عنه . قولی بعد مفهومنده‌در . واسع . ذوسعة
و بعد معناسنه‌در   شاعر مرقوم ممدوحنی حال سخط وغضب وهول وشدتنده وصف ایتمسیله
لیله تشبیه ایلمشدر   حاصل بیت شاعر مرقوم هرنقدر ممدوح مرقومدن هرب وفرارده ابعاد
ایدوب اقصای ارضه ظن ذهابده اولمش ایسه‌ده ممدوحك سعهٔ ملك وطول یدی وجمیع آفاقده‌هار بنی
رد ایده‌جك مطیع اوامری اوله‌رق لیلدن خلاص ممکن اولمدیغی کبی اندندخی تخلیص کریبان
قرین امکان اوله‌مدیغنی بیاندر   اکر سؤال اولنورسه که بو ایکی مثال دخی مثال صحیح مساوات
اوله‌مز زیرا آیتده حذف مستثنی منه اوله‌رق . لایحیق المکر السیء احدا الا باهله . تقدیرنده
اولوب بیتده دخی جواب شرط محذوف اوله‌رق . وان خلتان المنتأی واسع عنك لم اجد نجاة .
تقدیرنده‌در بوصورتده ایجاز اولوب مساوات دکلدر   جوابنده دیرزکه بونی اعتبار امر لفظی
وقواعد نحویه‌یه رعایتدن عبارة اولوب اصل مرادك تأدیه‌سی بونلره غیرمتوقفدر زیرا معنای
مستثنی منه کلامدن وجزا مصراع اول بیتندن مفهومدر حتی اکر بونلر تصریح اولنمق لازمکلسه
اکر برفائده‌یه مبنی ایسه اطناب والا تطویل اولمش اولور الحاصل لفظ آیت و بیتك اصل
مراددن ناقص اولدیغی ممنوعدر   شونکله برابر که ان وصلیه ایله ایراد اولنان یعنی حال واقع
اولان شرط جزایه محتاج اولمدیغی اکثر نحات تصریح ایلمشدر   قال رحمه الله   (والایجاز

ضربان ایجاز القصر وهو مالیس بحذف نحو * ولکم فی القصاص حیوة * فان معناه کثیر ولفظه
یسیر ولاحذف فیه)   ایجاز ایکی ضرب اولوب بریسی . ایجاز قصر . درکه مبتدا وخبر ومضاف
وامثالنك حذفیله اولمیوب بلکه لفظی قلیل ومعناسی کثیر برلفظ ایله متکلم ایچون تیسر
کلامدن عبارتدر نتکیم نظم جلیلده ﴿ولکم فی القصاص حیوة﴾ قول شریفی قلت الفاظیله
برابر معنای کثیری مفید ومحیطدر چونکه مفاد نظم مذکور انسان هرنوقت برکسه‌یی قتل ایلسه
کندوسیده قتل اولنه‌جغی بیلدیکی کبی بوکا علم قتل نفسه اقدام ایتمسنه داعی اولور بوجهتله
قصاص اولان قتل سببیله میان بنی آدمده وقوعبوله‌جق قتل کثیر مرتفع اولوب ارتفاع قتل
انلر ایچون حیات اولمش اولور حالبوکه نظم مذکورده کندوسیله اصل مراد تأدیه اولنان الفاظدن
برشیئی حذف اولنیوب ایجاز قصردر   اکر نظم مذکورده فی القصاص ظرفنك متعلق اولان
فعل محذوف دکلمیدر دیو سؤال اولنورسه جوابنده دیرزکه نه زمانکه ظرف مقام فعلده قائم اولوب
وتأدیهٔ اصل مرادده کندوسنه عدم احتیاجدن شی ترکی واجب اوله‌رق حتی اکر ذکر اولنسه
تطویل وزائد عد اولندیسه نظم مذکورده کندوسیله اصل مراد تأدیه اولنان الفاظدن برشی
حذف اولنمامشدر دینلمك صحیح اولمشدر وبونده تقدیر فعل مجرد حرف جرك برفعله تعلقی لازم
اولدیغی جهتیله امر لفظی‌یه رعایتدن عبارة‌در   قال رحمه الله   (وفضله علی ما کان عندهم
اوجز کلام فی هذا المعنی وهو القتل انفی للقتل بقلة حروف ماینا ظره منه)   و . ولکم فی القصاص
حیوة . قول شریفنك عند العرب بومعناده اولان کلاملرك اوجزی اوله‌رق مستعمل اولان . القتل
انفی للقتل . قولی اوزره فضل ورجحانی . القتل انفی للقتل . قولنه . ولکم فی القصاص حیوة .
قول شریفندن ناظر ومقابل اولان . فی القصاص حیوة . لفظنك قلت حروفیله‌در زیرا . ولکم .
لفظی . القتل انفی للقتل . معناسی اوزره زائد اولمسیله مناظره‌ده مدخلی بوقدر امدی . فی القصاص
حیوة . لفظنك حروفی اکر تنوین اعتبار اولنورسه اون بر والا اون عدد اولوب و . القتل انفی
للقتل . قولنك حروفی اون درتدر ومعتبر اولان حروف ملفوظه اولوب حروف مکتوبه دکلدر
زیرا تعلق ایجاز عباره‌یه اولوب کتابته دکلدر   قال رحمه الله   (والنص علی المطلوب)   ونظم
مذکورك قول مزبوره دیکر وجه رجحانی مطلوب اولان حیات اوزرینه نص وتصریح اولمسیله
اولوب بو ایسه قصاصی زیاده داعی اوله‌رق بغیر حق قتلدن ازجر وامنعدر . القتل انفی للقتل .
قوللری ایسه بونك خلافنده اوله‌رق مطلوب مذکورك تصریحنی مشتمل دکلدر   قال رحمه الله
(ومایفیده تنکیر حیوة من التعظیم لنعه عما کانوا علیه من قتل جماعة بواحد او النوعیة ای الحیوة
الحاصلة للمقتول والقاتل بالارتداع)   دخی آیت مذکوره‌نك قول مزبور اوزره وجه ثالث رجحانی
. حیوة . لفظنده اولان تنکیرك افاده ایلدیکی تعظیم ایله‌در زیرا قصاص انلری برمقتول بدل قتل
جماعتله بینلرنده جریان ایدن معاملهٔ غدارانه‌دن منع ایلمشدر   امدی معنی سزلك ایچون حاصلدن
بوجنسده یعنی قصاصده حیات عظیمه واردر دیمك اولور مراد مباشر قتل اولمیان نفوس کثیره‌نك
بغیر حق قتلدن خلاصیله حیاتلریدر . اوالنوعیة . قولی . التعظیم . اوزرینه معطوف اولوب
یعنی یاخود رجحان آیت . حیوة . لفظنده اولان تنکیرك افاده ایلدیکی نوعیت ایله اولوب . ولکم
فی القصاص نوع من الحیوة . دیمکدر ونوع من الحیوه‌دن مراد قاتلدن اقتصاصه وقوع علم
سببیله قتلدن ارتداع وامتناع ایله باعتبار المآل مقتول یعنی قتلی قصد اولنان کسه ایله قاتلدن
هر برلری ایچون حاصل اولان حیاتدر زیرا قاصد قتل قتله میل وقصد ایدوب و بوندن ایچون
کندوسنك دخی قصاص اولنه‌جغنی بیلمسیله قصد مذکوردن ارتداع و رجعت ایلدکده هم صاحبی
قتلدن وهم کندوسی قود وقصاصدن سالم اوله‌جغندن قصاص نفسنك حیاتنه سبب اولوب
و بو حیات قصاص ایله حاصل اوله‌رق نفسنك بدنه متعلق اوله‌رق احداثیله اولان حیات
متعارفك غیری برنوع حیات اولمش اولور   قال رحمه الله   (واطراده)   . مایفیده . اوزرینه

معطوفدر يعنى وجه رابع رجحان • ولكم فى القصاص حيوة • قولى مطرد اولمسيله در
زيرا مطلقا اقتصاص حياته سببدر لكن قول مذكور بونك خلافنده اولوب زيرا • انفى للقتل •
اولان قتل على وجه القصاص اولان قتل اولوب مطلق قتل دكلدر زيرا ظلماً قتل قتلى انفى اولميوب
بلكه ظلماً قتل قتل قاتله باعث و بادى اولەرق قتلى ادعادر قال رحمه الله (وخلوه عن التكرار)
• اطراده • اوزرينه معطوف اولوب نظم مذكورك وجه خامس رجحان وفضيلتيدر يعنى
• ولكم فى القصاص حيوة • قولنك ديكر وجه رجحانى تكراردن خلويدر قول مذكور عرب
ايسه بونك خلافنده اولوب تكرار لفظ قتلى مشتملدر وتكرار تكرار اولديغى حيثيتدن عيوب كلامدندر
شو معناجه كه تكراردن خالى اولان كلام تكرارى مشتمل اولاندن افضلدر و بوندن تكرار مخل
فصاحتدر ديمك لازمكلمز اكر سؤال اولنورسه كه بو تكرارده • رد العجز على الصدر • اولوب بو ايسه
محسناتدندر جوابنده ديرزكه بونك حسنى جهت تكراردن اولميوب بلكه رد العجز على الصدر
جهتندندر و بو حسن خالى عن التكرارك رجحاننه مانع دكلدر انكچون رد العجز على الصدرده احسن
اولان لفظيندن هر برينك معناى آخره اولەرق تكراره مؤدى اولميانلر ديديلر قال رحمه الله
(واستغنائه عن تقدير محذوف) دخى • ولكم فى القصاص حيوة • قول شريفنك من تى تقدير
محذوفدن استغناسيدر لكن قول مذكور تقديره محتاج اولوب • القتل انفى للقتل من تركه • تقديرندهدر
زيرا انفى لفظى صيغۀ تفضيل اولوب مفضل منه اقتضا ايدر قال رحمه الله (والمطابقة)
دخى نظم مذكورك فضلى صنعت مطابقتى مشتمل اولمسيله در صنعت مطابقت كلامده قصاص
وحيات كبى شيئين متضادين بيننى جمعدر ونظم مذكور نوع غرابتى اشتمالىله ده ترجيح اولنمشدر
زيرا قصاص قتل وحياتى تفويت اولوب حالبوكه حياته ظرف ومكان قلنمشدر وبرده سلاست
كلامى تنقيص ايدن اسباب خفيفهنك تواليسندن سلامتيله ترجيح اولنمشدر • اسباب خفيفه • دن
مراد قم وقل كبى احد حرفين متحرك وآخرساكن اولمسيدر قول مذكور عرب ايسه بونك
خلافندهدر زيرا قول مذكورده حرفين متحركين متصلا صفينى جمع ايدهجك شى يالكز موضع
واحدده اولوب بوده قتل اولك لاميله الف انفيدن عبارتدر وبرده نظم مذكورك فضلى قول
مزبور عربك بحسب الظاهر مشتمل اولديغى تناقضدن خلويلەدر زيرا قول مزبورك ظاهرى برشى
نفسينى نفى ايتمك معناسنى افاده ايدر لكن بو كلام محل نظر اولوب زيرا بو مفهوم غرابت محسنهدر
وبرده نظم مذكورك فضلى خبر اولان • ولكم • لفظنك مبتدا اولان • فى الحيوة • اوزرينه مبالغة
اختصاص ايچون تقديميلەدر لكن بونده دخى نظر واردر زيرا • فى الدار رجل • كبى مبتداء
منكر اوزرينه خبرك تقديمى اختصاصى غير مفيددر قال رحمه الله (والايجاز الحذف)
• ايجاز القصر • قولنه معطوفدر • ايجاز حذف • اجزاى كلامدن برلفظك حذفيله اولان ايجازدر
يعنى ايجازك برنوعيده ايجاز حذفدر قال رحمه الله (والمحذوف اما جزء جملة مضاف نحو
* واسئل القرية * اوموصوف نحو • انا ابن جلا • اى رجل جلا) وايجاز حذفده اولان محذوف
يا جزء جمله اولور جزءايله مراد كلامده ذكر اولنوب كلامه تعلق ايدرك مستقل اولميان لفظدركه
عمده ويافضله ومفرد وجمله اولمقدن اعمدر و• مضاف • قولى جزدن بدل اولەرق مرفوعدر
يعنى جزء مذكورده يا مضاف اولور ﴿واسئل القرية﴾ قول شريفى كبى • اهل القرية •
تقديرندهدر وياخود موصوف اولور عرجينك * انا ابن جلا وطلاع الثنايا * متى اضع العمامة
تعرفونى * بيتنده واقع • انا ابن جلا • قولنده اولان رجل مقدر كبى تقديركلام • انا ابن رجل جلا •
اولوب موصوف حذف اولنمشدر • ثنيه • عقبه يعنى طريق جبل معناسنه اولوب • طلاع فى الثنايا •
تقديرندهدر • فلان طلاع الثنايا • قوللرى • ركاب اصعب الامور • معناسنهدر • يعرفونى • يعرفوننى
اولوب جواب شرط وقوعيچون نون اعراب حذف اولنمشدر وضع عمامهيى برقاچ وجه ايله
بيان ايتمشلر ايسەده مشهور اولان عادات اعرابك عمامه نظرا مباشرت صعاب امور ايله تفسيريدر ذهنه

قريبدر • انا ابن جلا • قولى لازم ومتعدى اولمق اوزره • انا ابن رجل جلا امره • وياخود • رجل
جلا الامور • تقديرنده اولور بعضيلر جمله اولان صفتك حذف موصوفنده موصوف ما قبلنده
• من • ويا • فى • ايله مجرور اولان كلامدن بعض اولمسنى شرط ايتمشلردر ﴿ومنهم دون ذلك﴾ قول
شريفى كبى • ومنهم فريق دون ذلك • تقديرندهدر و • مافى القوم دون هذا • قولى دخى
• مافى القوم شخص دون هذا • تقديرندهدر و بونك غيرنده خصوصيله حذفدن ظرفك غيرى يى
جمله يه اضافه لازم كلديكى صورتده حذفى نادر عد ايتمشلردر مثال مذكورده اولان • ابن • لفظى
كبى زيرا ابن ظرف اولميوب وجمله اولان جلا يه اضافه اولنمشدر انكچون تقدير موصوفدن
ابا ايله جلا لفظى علمدر دينلدى بو صورتده جلا لفظندن تنوينك حذفى شاعرك * نبئت اخوالى
بنى يزيد * ظلماً علينا لهم فديد * شعرنده اولان • يزيد • لفظى كبى حكايۀ نسبت فعليه ايله محكى اولديغنه
مبنى اولوب بعض نحاتك توهمى كبى علميت ووزن فعلدن ناشى غير منصرف اولديغيچون دكلدر
زيرا وزن جلا فعله مختص اولميوب واولنده زيادۀ فعل كبى برشىء زائد يوقدر وبونك
تحقيقى شو وجهلەدر كه علميته منقول اولان فعل اكر انكله ضمير فاعل معتبر اولوب يعنى قبل النقل
فاعلى اولان ضمير برلكده نقل اولنوب جمله يعنى فعل مع ضميره علم قلنور ايسه فعل مذكور محكى
اولور مثلا • يزيد • لفظنك • المال يزيد • قولندن نقلى بويله اولور بناء عليه مرفوع اولەرق احوال ثلثهده
تغيير ايتمز واكر ضميردن مجرد اولەرق نقلى اعتبار اولنورسه انصراف وعدم انصرافده حكمى
حكم مفرددر مثلا ذكر اولنان • يزيد • لفظنك • يزيد المال • قولندن نقلى اعتبار اولنسه عند النقل ضمير
فاعلى حامل اولمامسيله احوال ثلثهده تبدل وتنوينى تحمل ايدر معناى بيت • اخبرت بان اخوالى
وهم بنو يزيد لهم صياح من جهة الظلم • يعنى دايىلرم اولان بنو يزيد ايچون بزم اوزرمزه ظلم
وتعدى جهتندن صياح اولديغى خبرالدم ديمكدر • نبئت • قولى مفاعيل ثلثه يه متعدى اولوب
مفعول اول مقام فاعلده اولان • تا • وثانى • اخوالى • قولى اولوب • بنى يزيد • اخوال ايچون عطف
بيان و • لهم فديد • مفعول ثالثدر • علينا • ظلماً لفظنه وياخود جور معناسنى تضمين ايله فديده
متعلق اولوب يعنى صيحەلرى انصاف ايچون اولميوب بلكه بزم اوزرمزه ظلمرندن ايچوندر ديمك
اولور قال رحمه الله (او صفة نحو * وكان وراءهم ملك يأخذ كل سفينة غصبا * اى صحيحة
اونحوها بدليل ما قبله) وياخود محذوف اولان جزء جمله صفت اولور نته كيم نظم جليلده
﴿وكان وراءهم ملك يأخذ كل سفينة غصبا﴾ قول شريفنده واقع اولمشدر تقديرى • كل
سفينة صحيحة • ويا • سالمة • وياخود • غير معيبة غصبا • اولوب صحيح ويا سالم وياخود بونلرك
معناسنى ادا ايدهجك برصفت محذوفدر وبوكا ماقبلنده اولان ﴿فاردت ان اعيبها﴾ قول شريفى
دلالت ايدر زيرا قول مذكور ملك مرقومك انجق سفينۀ صحيحەيى اخذ ايدوب سفينۀ معيبەيى
اخذ ايتمديكنه دليلدر قال رحمه الله (اوشرط كامر اوجواب شرط اما لمجرد الاختصار
نحو * واذا قيل لهم اتقوا ما بين ايديكم وما خلفكم لعلكم ترحمون * اى اعرضوا بدليل ما بعده)
وياخود محذوف اولان جزء جمله شرط اولور نته كيم آخر باب انشاده ﴿ام اتخذوا من دونه اولياء
فالله هو الولى﴾ قول شريفى • ان ارادوا ولياً بحق فالله هو الولى • تقديرنده اولديغى مرور
ايتمشدر وياخود جواب شرط اولور و جواب شرطى حذف يا مجرد اختصار ايچون اولور
مثلا ﴿واذا قيل لهم اتقوا ما بين ايديكم وما خلفكم لعلكم ترحمون﴾ قولنده ما بعدى دلالتيله
جواب شرط اولان • اعرضوا • حذف اولنمشدر زيرا ما بعدنده اولان ﴿وما تأتيهم من آية من آيات
ربهم الا كانوا عنها معرضين﴾ قول شريفى جواب شرط • اعرضوا • اولديغنه دليلدر يعنى
قول شريف مذكورك ما بعدى آيات مأتيهدن اعراضلرينى مبين اولمسيله قول مذكوره اجابتدن
دخى اعراض وعدم اصغالرينى بيان مراد اولديغى مستبان اولور قال رحمه الله (اوللدلالة على
انه شىء لا يحيط به الوصف اولتذهب نفس السامع كل مذهب ممكن) • لمجرد الاختصار • اوزرينه

معطوفدر يعنى ياخود جواب شرطى حذف جواب شرط كندوسنى بر وصف احاطه ايده جك و بر لفظ ايله تعبير و تلفظى قابل اوله بيله جك شى اولمديغنه دلالت ايچوندر وياخود جواب شرطك حذفى نفس سامع هر برمذهب ممكنه ذاهب اولسيچون اولور شويله كه مقام تدشيرده هيچ بر مطلوبى ومقام مكروهده بر مكروهى تصور ايتمز الا جواب شرط اوله جق امرك شئ متصوردن اعظم اولديغنى تجويز ايدر لكن جواب شرطك ذكرى بونك خلافنده اولوب زيرا عند الذكر هرنه ايسه تعين ايدرك چوق كره واقع اولور كه عند السامع او شيئك امرى سهل اوله رق اعظم من كل ماتصور اولمسى شويله طورسون . شئ عظيم . بيله اوله مز كورمزميسنكه مولى عبدنه . والله لان قمت اليك . ديوب وسكوت ايلسه عبد اوزرينه وعيد مولى ايچون اوبله وهم وظنون غلبه وتزاحم ايدركه مؤاخذه دن ضرب وحبس امثالى برنوع عذاب اوزرينه نص و تصريح ايلسه او درجه وهم وظنون ترتب وتلازم ايتمز ومثلا شيخ متبجح اولان بعينى كندوسنده كبرسندن ضعف ونحافت بولنسان كسه . اذا رأيتنى شابا . ديوب سكوت ايلسه افكار سامع عجبا شاب اولسه نه ايشلردى وحال شبابده نصل ايدى ديو اودرجه جولان افكار تحصيل ايدركه حال تصريحده اومرتبه جولان ايتمز قال رحمه الله (مثالهما * ولوترى اذ وقفوا على النار *) وعدم احاطهٔ وصفه دلالت وياخود هر برمذهب ممكنه ذهاب ذهن مخاطب ايچون حذفه مثال ﴿ ولوترى اذ وقفوا على النار ﴾ و ﴿ ولوترى اذ الظالمون موقوفون عند ربهم ﴾ و ﴿ ولوترى اذ المجرمون ناكسوا رؤسهم عند ربهم ﴾ قول شريفلريدر زيرا اشبو آيات كريمه ده جواب شرط محذوف اولوب . لرأيته امرا فظيعا . امثالى تقدير اولنور و﴿ حتى اذا جاؤها فتحت ابوابها ﴾ نظم جليلى دخى مطالبدن اوله رق بوقبيلدندر قال رحمه الله (اوغير ذلك نحو * لايستوى منكم من انفق من قبل الفتح وقاتل * اى ومن انفق من بعده وقاتل بدليل مابعده) . جواب الشرط . اوزرينه معطوفدر يعنى ياخود محذوف ذكر اولنان شيلرك غيرى اولور مسند اليه ومسند ومفعول وفعل كبى نته كيم بيانى ابواب سابقه ده مرور ايتمشيدى وحال كبى مثلا . البراكر بستين . دينلور . منه البر . تقديرنده اولوب منه حال اوله رق محذوفدر ومستثنى منه كبى مثلا . زيد جاءنى ليس الا . دينلور . ليس الجائى الا زيدا . تقديرنده اولوب مستثنا منه اولان . الجائى . حذف اولنمشدر ومضاف اليه كبى . بين ذراعى و جبهة الاسد . دينلور بين ذراعى الاسد و جبهة الاسد . تقديرنده اولوب مضاف اليه اولان . الاسد . محذوفدر اول ايكى وثانى درت كوكبك اسميدر و . يارب . و . ياغلام . دينلور . يا ربى . و . ياغلامى . تقديرنده اولوب مضاف اليه اولان ياء متكلم حذف اولنور وجواب قسم كبى نته كيم ﴿ والفجر وليال عشر ﴾ نظم جليلنده واقع اولمشدر جواب قسم مابعدنده اولان ﴿ فصب عليهم ربك سوط عذاب ﴾ دلالتيله . ليعذبن . اولوب حذف اولنمشدر وجواب لما كبى نته كيم ﴿ فلما اسلما وتله للجبين وناديناه ان يا ابراهيم قد صدقت الرؤيا ﴾ آيت كريمه سنده واقع اولمشدر وفى تفسير القاضى قدس سره ملخصا ﴿ قال يا ابت افعل ماتؤمر ﴾ اى ماتؤمر به ولعل اسماعيل عليه السلام فهم من كلام ابيه ابراهيم عليه السلام انه رأى انه يذبحه مأمورا به وعلم ان رؤيا الانبياء حق وان مثل ذلك لايقدمون عليه الا بامر ولعل الامر به فى المنام ليكون مبادرتهما الى الامتثال ادل على كمال الانقياد والاخلاص ﴿ ستجدنى انشاء الله من الصابرين ﴾ على الذبح او قضاء الله . فلما اسلما . استسلما لامر الله او سلما الذبيح نفسه وابراهيم ابنه واصلها سلم هذا لفلان اذا خلص له فانه سلم من ان ينازع فيه . وتله للجبين . صرعه والقاه على شقه فوقع جبينه على الارض فهو احد جانبى الجبهة . وناديناه ان يا ابراهيم قد صدقت الرؤيا . بالعزم والاتيان بالمقدمات وجواب لما محذوف تقديره كان ماكان مما ينطق به الحال ولا يحيط به المقال من استبشارهما وشكرهما لله على ما انعم عليهما من دفع البلاء بعد حلوله والتوفيق لما لم يوفق غيرهما لمثله واظهار فضلهما به

على العالمين مع احراز الثواب العظيم الى غير ذلك . حاصلى جناب خليل وحضرت اسماعيل على نبينا وعليهما التصلية والتبجيل حكم پرحكم جناب رب جليله انقياد ومطاوعت واستسلام واخلاصه مبادرت ايدوب جناب خليل حضرت اسماعيلى احد جنب مباركلرى اوزره القا ايله ابراز عزيمت واتيان مقدمات مباشر تدننشى تصديق رؤيا ايله قبل الهيدن مظهر عز خطاب بيورلديسد اولحينده بو وجهله حلول ايدن ابتلاى وخيم قدوم كبش عظيم ايله زائل وتوطين نفس نفيسلرينه مقابل اوله رق غيريلرينك حائز اولمدقلرى موفقيت عظمايى احراز ايله نائل اضعاف اعواض ومثوبات ومافوق عالميده اكتساب اسناى درجات ايدوب اقصاى مطالب اولان رضوان الهى ايله مكرم اولمرندن طولايى حاصل اولان استبشار وسرور وحمد وشكر موفور قابل توصيف وتعبير اولميه جق وانجق اسان حاله كنجيده اوله جق صورتده جلوه كر ساحهٔ ظهور اولمشدر ومع حرف العطف معطوفك حذفى ﴿ لايستوى منكم من انفق من قبل الفتح وقاتل ﴾ قول شريفنده واقع اولمشدركه . من انفق من قبل الفتح وقاتل ومن انفق من بعده وقاتل . تقديرنده اولوب . ومن انفق من بعده وقاتل . معطوفى حذف اولنمشدر وبو حذفه مابعدى اولان ﴿ اولئك اعظم درجة من الذين انفقوا من بعد وقاتلوا ﴾ قول شريفى دلالت ايدر زيرا بو نظم شريف ﴿ لايستوى منكم من انفق ﴾ الآيه قول شريفندن مراد فتح مكهٔ مكرمه دن مقدم احراز قصب السبق شرف اسلام ايدرك صحبت پرسعادت نبويه ايله مكرم اولان اصحاب كزين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضراتيله بعد الفتح بو طريق سعادترفيقه سالك وفرقهٔ متمايزهٔ والسابقون السابقونه لاحق اولان ذوات كرام رضى الله عنهم بينده نفى استوا ايله فريق اولك ثانى اوزره تفضيلنى مشعردر قال رحمه الله (واما جملة مسببة عن مذكور نحو ﴿ ليحق الحق ويبطل الباطل ﴾ اى فعل مافعل) . اما جزء جملة . اوزرينه معطوفدر يعنى وياخود ايجاز حذفده اولان محذوف سبب مذكوردن مسبب اولان جمله اولور نته كيم ﴿ ليحق الحق ويبطل الباطل ﴾ قول شريفنده واقع اوله رق . فعل الله مافعل ليحق اه . تقديرنده دركه مفهوم منيفى ضعف وقلت كتيبهٔ مسلمين ايله برابر قوت پرمكنت مشركينده طارى اولان انكسار وجهت اسلاميه ده جلوه كر اولان غلبه وانتصار امثالى فوائد وحكمى شامل اوله رق ظهور ايدن آثار عون صمدانى احقاق حق وابطال باطل يعنى تثبيت اسلام وامحاى كفر ارادهٔ الهيه سندن مسبب ايدوكنى مفيددر وابو الطيبك * اتى الزمان بنوه فى شبيبة * فسره واتيناه على الهرم * بيتى دخى بو قبيلدن اولوب . على الهرم فساءنا . تقديرنده در مفهوم بيت بزى سبقت ايدن ابناى زمان زمانه وقت شبابنده كلوب انلرى زمان مسرور ايلدى بز ايسه وقت شيخوخنده كله رك يعنى زمانمز آخر زمانه تصادف ايدرك بناء عليه حقمزده اسائت واجراى اسباب حزن وملالت قيلدى ديمكدر امدى نظم جليلده محذوف اولان . فعل ما فعل . جمله سى مذكور اولان . ليحق الحق . قولندن وقول ابى الطيبده . فساءنا . قولى . واتيناه على الهرم . قولندن مسببدر يعنى سبب فعل احقاق حق وابطال باطل وسبب اسائت اتيان وقت هرمدر قال رحمه الله (اوسبب لمذكور نحو فانفجرت ان قدر فضربه ويجوز ان يقدر فان ضربت بها فقد انفجرت) وياخود محذوف لفظ مذكور ايچون سبب اولور نته كيم ﴿ فقلنا اضرب بعصاك الحجر فانفجرت ﴾ قول شريفنده . فضربه بها . تقدير اولنديغى صورتده حضرت كليم عليه السلامك موروث انبيا اولان عصاى شريفه لريله حجر معينى ضربلرى سبب انشقاق وسيلان اولمسيله . فضربه بها . جملهٔ محذوفه سى . فانفجرت . قول مذكور ايچون سبب اولمش اولور . كان الناس امة واحدة فبعث الله النبيين . قولى دخى بو قبيلدن اوله رق . فاختلفوا فبعث الله . تقديرنده اولوب وبو تقديره ﴿ ليحكم بين الناس فيما اختلفوا فيه ﴾ قول شريفى دليلدر ونظم مذكورده . فان ضربت بها فقد انفجرت . تقديرى دخى جائز اوله رق بو صورتده محذوف شرط اولان جزء جمله اولمش اولور ﴿ فالله هو الولى ﴾ قول شريفى كبى زيرا بو نظم جليل . ان ارادوا وليا بحق فالله هو الولى .

تقدیرنده اولدیغی مرور ایتمشدر وستیر اولمیه که · فانفجرت · مثللوده اولان فا فاء فصیحه تسمیه اولنور وظاهر کلام کشاف فاء فصیحه تسمیه‌سی تقدیر ثانی یعنی محذوف شرط اولمسی اوزره جاریدر وظاهر کلام مفتاح بونك عکسی یعنی تقدیر اول یعنی محذوف سبب اولمسی اوزره جاریدر وبعضیلر علی التقدیرین فصیحه‌در دیدیلر وتمثیلنده مشهور اولان شاعرك * قالوا خراسان اقصی مایراد بنا * ثم القفول فقد جئنا خراسانا * قولیدر بو بیت عباس بن احنفك اولوب هارون رشید معیتنده خراسانه کیدرك طول مدت اقامتندنصکره هارون جانب ارمنیه‌یه متوجه اولمسیله عباس بغدادی آرزو ایدوب اشبو بیت جملهٔ ابیاتندن اولان قصیده‌سیله تحصیل رخصت ایتمشدر یعنی سیر وسفرمزله اقصای مراد خراسان وبعده عود ورجوعدر دیدیلر اگربو کلام صحیح ایسه وقت قفولمز حلول ایتدی زیرا خراسانه وصولمزله اقصای مراد حاصل اولوب بعده موعود اولان قفول وعودمزك نوبتی حلول ایلدی دیمکدر مابعد بیت · ما اقدر الله ان یدنی علی شحط · سکان دجلة من سکان جیحانا · متی یکون الذی ارجو وآمله · اما الذی کنت اخشاه فقد کانا · عین الزمان اصابتنا فلا نظرت · وعذبت بصنوف الهجر والوانا · اولوب · قفول · رجوع معناسنده اوله‌رق · ماافدر الله · کال قدرت الهیه‌دن تعجبدر · یدنی · ادنادن اولوب دنو قرب و · شحط · شین معجمه وحاء مهمله ایله بعد معناسنده‌در · اوان · انواع معناسنده‌در قال رحمه الله (اوغیرهما نحو * فنعم الماهدون * علی مامر) ویاخود جملهٔ محذوفه مسبب وسببك غیری اولور ﴿ فنعم الماهدون ﴾ قول شریفی کبی نته کیم بحث استینافده مخصوص بالمدح ویاذی مبتداء محذوفك خبری قیلان مذهبه کوره نظم مذکور حذف مبتدا وخبره مبنی اولوب · هم نحن · تقدیرنده اولدیغی مرور ایتمشیدی قال رحمه الله (واما اکثر من جملة نحو * انا انبئکم بتأویله فارسلون یوسف * ای الی یوسف لاستعبره الرؤیا ففعلوا واتاه وقال له یایوسف) ویاخود محذوف جمله‌دن اکثر اولور نظم جلیلده ﴿ انا انبئکم بتأویله فارسلون یوسف ﴾ قول شریفی بوقبیلدن اوله‌رق · فارسلون الی یوسف لاستعبره الرؤیا ففعلوا واتاه وقال له یایوسف · ایله مقدر وبو ایسه جمله‌دن اکثردر وسقطك * طربن اضوء البارق المتعالی * ببغداد وهنا مالهن ومالی * بیتی دخی بوقبیلدندر ضمیر · طربن · ابله راجعدر · طرب · فرح وسروردن انسان وحیوانه عارض اولان خفتدر بارقدن مراد سحاب بارقدر · ببغداد · ده اولان · با · فی معناسنده‌در · وهنا · بعد قطعة من اللیل معناسنه‌در · ومالهن ومالی · ده اولان ما تعجب ایچوندر تقدیری · طربن فاخذت اسکنها وهی لا تسکن ثم اعاودها وتدافعنی الی ان قضیت العجب من کثرة معاودتی وشدة مدافعتها · در مفهوم بیت شهر بغدادده منتصف لیلده برق سحابی کوردکاری کبی ابله شوق وطرب عارض اوله‌رق مشاهدهٔ برقدن انلره وبزه نه حال عجب اصابت ایتدیکه انلر قابل ضبط وسکون اولمیوب وبز ضبط وسکونلرینه تکرارا سعی ایتدك یعنی شایان تعجب برحالات متکررهٔ اخذ وتدافع واقع اولدی دیمك اولور قال رحمه الله (والحذف علی وجهین ان لایقام شیء مقام المحذوف کمامر وان یقام نحو * وان یکذبوك فقد کذبت رسل من قبلك * ای فلا تحزن واصبر) حذف ایکی وجه اوزره اولوب وجه اول مقام محذوفده دیگر کلمه اقامه اولنمامسیدر که مرور ایدن امثله بونوعدندر وجه ثانی مقام محذوفده برشی اقامه اولناندر مثلا ﴿ وان یکذبوك فقد کذبت رسل من قبلك ﴾ نظم شریفی بونوعدن اوله‌رق · وان یکذبوك فلا تحزن واصبر · تقدیرنده اولوب بونك حذفیله مقامنه · فقد کذبت رسل من قبلك · اقامه اولنمشدر زیرا مفخر انبیای عظام علیه وعلیهم الصلوة والسلام افندمزی تکذیبدن تکذیب رسل مقدم وجزانك شرط اوزرینه عدم تقدمی غیر مبهم اولمسیله · فقد کذبت رسل من قبلك · قول شریفنك · وان یکذبوك · قولنه جزا واقع اولمسی صحیح اولمز بلکه تقدم ایدن رسل عظام حقنده دخی قوملری طرفندن معاملهٔ تکذیبیه وقوعیله صبر وتحمل ایدوب نبی علیه السلام ایسه اشبو صبر وسماحه دها احق اولمسی مفهومنی مفید اولان · فقد کذبت رسل من قبلك قول شریفی

عدم حزن وصبره سبب اوله‌رق مقام مسببده اقامه اولنمشدر وبوندنصکره ستیر اولمیه که حذف ایچون بردلیلدن لازم اولمسیله مصنف رحمه الله بونی بیان ایله بیورر که (وادلته کثیرة منها ان یدل العقل علیه والمقصود الاظهر علی تعیین المحذوف نحو * حرمت علیکم المیتة *) حذفك ادله‌سی یعنی حذفه دلالت ایدن قرائن کثیره‌در وادلهٔ مذکوره‌دن بریسی عقل کلامده مطلقا برمحذوفك وجودینه دلالت ایدوب وبحسب العرف کلامدن مقصود اظهر وبینك دخی محذوفدن عباره اولدیغنك تعیینه دلالتیدر مثلا ﴿ حرمت علیکم المیتة ﴾ قول شریفی · حرمت علیکم تناول المیتة · تقدیرنده‌در زیرا احکام شرعیه انجق افعاله تعلق ایدوب اعیانه تعلق ایتدیکنده ونظم مذکورده حکم تحریم ظاهرا ذات میته‌یه تعلق ایتمسیله کلام مذکورده البته برمحذوف اولمق لازمکله‌جکنه عقل دلالت ایدر لکن میته اوزرینه ترتب ایده‌جك افعال نظر ومس وبیع وتناول امثالنه شایع اوله‌رق بونلردن هنقیسی اولدیغنك تعیینه محذوف افعال مذکوره‌دن تناول اولدیغنه کلامدن مقصود اظهر دلالت ایدر زیرا بو اشیادن غرض اظهر تناولدر وشرب البانه شامل اولمق اوزره تناول تقدیری اکل تقدیرندن اولیدر مصنفك · منها ان یدل · عباره‌سنده ظهور مراده مبنی تسامح اولوب زیرا · ان یدل · لفظی دلالت معناسنه اوله‌رق ظاهر کلام دلیل حذف دلالت عقل اولمسنی اقتضا ایدر حالبوکه دلالت ادله‌دن اولمیوب بلکه دلیل اولان عقلدر قال رحمه الله (ومنها ان یدل العقل علیهما نحو * وجاء ربك * ای امره اوعذابه) وادله‌دن بریسیده عقلك هم حذف وهم تعیین محذوفه دلالتیدر مثلا ﴿ وجاء ربك ﴾ قول شریفی · جاء امر ربك · ویاخود · عذاب ربك · تقدیرنده اولوب عقل واجب تعالی اوزرینه مجیئك امتناعنه ومحذوف امر ویاعذابدن بریسی اولدیغنك تعیینه دلالت ایدر قال رحمه الله (ومنها ان یدل العقل علیه والعادة علی التعیین نحو * فذلکن الذی لمتننی فیه * فانه یحتمل فی حبه لقوله قد شغفها حبا وفی مراودته لقوله * تراود فتاها عن نفسه * وفی شانه حتی یشملهما والعادة دلت علی الثانی لان الحب المفرط لایلام صاحبه علیه فی العادة لقهره ایاه) ادلهٔ حذفدن بریسیده عقلك حذفه وعادتك تعیین محذوفه دلالتیدر نته کیم امرأهٔ عزیزدن حکایة نسوان مصره خطاب اوله‌رق وارد اولان ﴿ فذلکن الذی لمتننی فیه ﴾ قول شریفنده واقعدر زیرا عقل جناب صدیقه عائد اولان · فیه · ضمیرنده مضاف محذوف اولدیغنه دلالت ایدر زیرا ذات شخص اوزرینه لوم انسانده برمعنی اولمیوب بلکه کسب ایلدیکی فعل اوزرینه لوم اولنور واما تعیین محذوف · قد شغفها حبا · قولنه نظرا · فی حبه · و · تراود فتاها · قولندن ایچون · فی مراودته · وحب ومراوده‌یه شامل اولمسیچون · فی شانه · تقدیر اولنمقلغه محتمل اولوب وعادت ثانی‌یه یعنی · فی مراودته · تقدیرنده اولمسنه دلالت ایدر زیرا اسیر سرپنجهٔ قهر وغلبه‌سی اولوب منع وازاله‌سی تحت اقتدارنده اولمیان حب مفرطدن ایچون لوم صاحبی مهجور عادتدر بناء علیه فی حبه تقدیری صحیح اولمز کذلك حبه شمولی جهتله · فی شانه · تقدیری دخی صحیح اولمیوب عادته نظرا · فی مراودته · تقدیری تعین ایدر · شغاف · غلاف قلب اولوب · حبا · تمیز اوزره منصوب اوله‌رق · قد اصاب حبه شغاف قلبها واحرقه · معناسنده‌در وادلهٔ مذکوره‌دن بریسیده حذف وتعیین محذوفدن هر برلرینه عادتك دلالتیدر نته کیم بوقرینه ایله ﴿ لو نعلم قتالا لاتبعناهم ﴾ قول شریفی · مکان قتال · ویاخود · مکانا یصلح للقتال · تقدیر ایدلمشدر قال رحمه الله (ومنها الشروع فی الفعل نحو بسم الله فیقدر ماجعلت التسمیة مبداء له) وادلهٔ تعیین محذوفدن بریسیده فعله شروعدر زیرا شروع ومباشرت محذوفك شروع اولنان فعل اولدیغنه دلالت ایدر لکن حذفه دلالت قوانین نحویه‌نك شهادتنه مبنی جار ایله مجروره تعلق ایده‌جکی برفعلك لزومی جهتندندر مثلا · بسم الله · قولنده تسمیه هرنه فعله مبدأ قلنمش ایسه اوفعل تقدیر اولنوب مثلا قرائته شروع عندنده · بسم الله اقراء · وقیام وقعودده · بسم الله اقوم ·

و . اقعد . تقدیر اولنـور سائر بسمله ایله شروع اولنان فعللرده بونلره مقیسدر قال رحمه الله
(ومنها الاقتران کقولهم للمعرس بالرفاء والبنین ای اعرست) وادلهٔ تعیین محذوفدن بریسیده
کلامك ویاخود مخاطبك فعله اقترانیدر مثلا زمان جاهلیتده عربلرك معرس ومتزوج اولان کمسه‌یه
مقام دعاده . بالرفاء والبنین . قوللری . اعرست بالرفاء . تقدیرنده‌در زیرا بو کلام مخاطبك اعراس
وازدواجنه مقارن اولمسیله محذوف . اعرست . اولدیغنه دلالت ایدر عروس لغتده رجل
ومرأه مساویدر و . بالرفاء . قولنده با ملابسه ایچوندر . رفاء . التیام واتفاق معناسنه اولوب
. رفأت الثوب ارفاه . قولی ثوبك سوکلوب ویرتلمش اولان محللرینی اصلاح ایتدم دیمکدر
حاصلی حسن اجتماع وامتزاج واقتطاف ثمرهٔ ابنا ایله عروسه دعادر بو دعاده تخصیص بنین ایله
بناتدن احتراز ایتدکلری ایچون طرف حضرت رسالتپناهیدن منهی اولهرق یمن وبرکتله یعنی . بالرفاء
والبنین . محلنده . بالیمن والبرکة . قولیله دعا مسنون اولمشدر قال رحمه الله (والاطناب اما
بالایضاح بعد الابهام لیری المعنی فی صورتین مختلفتین او لیتمکن فی النفس فضل تمکن او لتکمل لذة العلم به)
وطرق تعبیردن . اطناب . یا بعد الابهام ایضاح ایله اولوب بوده معنای کلام بری مبهم ودیگری
موضحه اولهرق صورتین مختلفتینده ارائه اولنمق غرضنه مبنی اولور وعلم واحدن علمان خیر اولدر
ویاخود معنی نفس مخاطبده فضل تمکنله متمکن اولمق غرضندن نشئت ایدر زیرا مقتضای طبیعت
وخلقت نفوس اوزره برشی اولا مبهم اولهرق ایراد اولنوب بعده توضیح وبیان اولنسه حصول
اشتیاق واقبالدن ناشی ابتداء صورت واضحه‌ده بیاندن زیاده نفسده اوقع واثبت اولور ویاخود
معنایه علمك لذتی کامل اولمسیچون اولور زیرا برمعنانی ادراك لذت اولوب وبرمجهوله بوجه ما
شعور یعنی حصول علم قلیل ایله برابر ادراکندن حرمان المدر امدی مجهوله هیچ بر وجهله
شعور حاصل اولمدیغی صورتده او مثلاو مجهول صرفه جهل وعدم ادراکده الم یوقدر واوشی
مجهوله برجهتدن شعور حاصل اولهرق وجه آخرله اولمسه نفس انی بیلمکه تشوق وفقدان
علیله تألم ایدر واوحالده علی سبیل الایضاح نفس ایچون اوشیئه علم حاصل اولدیغی کبی شی
مذکوره علمك لذتی کامل اولور زیرا بالضروره وبالبداهه معلومدرکه عقیب المده اولان لذت اکمل
واقوادر وکأن بو لذت ایکی لذت اولوب بریسی لذت وجدان وآخری المدن تخلیص اذهاندر
و﴿ هل ینظرون الا ان یأتیهم الله فی ظلل من الغمام ﴾ قول شریفنده اولان معنی بو اعتباره
مواخی ومناسبدر زیرا جناب باری آنلره عذابی اشد اولمق اوزره مظنهٔ رحمت اولان غمامدن ایتا
ایتمشدر زیرا اشر وعقابك من حیث لایحتسب ظهوری زیادهٔ غموم وتأثری داعی وکذلك خیر
ومکارمك مظنون اولمیان جانبدن ورودی سرور مزیدی مستدعی اولمسیله مورد خیر ومنافع اولان
محلدن شرظهوری نه کیفیتده مورث حزن شدید اولهجغی توصیفدن مستغنیدر انکیچون
صاعقه برفحوای ﴿ وبدالهم من الله مالم یکونوا یحتسبون ﴾ غیث وباران توقع وامید اولنان جهتدن
مجیئی جهتیله عذاب فظیعدن عد اولنمشدر حاصلی لذت علمه انضمام کمال ایچون ایضاح بعد الابهامده
لذت وجدان ایله لذت اندفاع المدن ناشی لذتان مجتمعه اولدیغی مثلاو بو مثالده دخی مظنهٔ رحمتدن
اتیان عذابه مبنی الم عذاب ایله الم یأس رحمت اجتماع ایتمشدر قال رحمه الله (نحو * رب اشرح لی
صدری * فان اشرح لی یفید طلب شرح لشیٔ ماله وصدری یفید تفسیره) ایضاح بعد الابهام
﴿ رب اشرح لی صدری ﴾ کبیدر زیرا . اشرح لی . لفظی طالب ایچون برشیٔ مبهمك طلب
شرحنی و . صدری . قولی اوشیئك تفسیر وایضاحنی افاده ایدر وبو مثالده اولان ایضاح
بعد الابهام اغراض ثلثهٔ مذکوره ایچون اولمغه محتملدر وبعضا ایضاح بعد الابهام شیٔ مبهمی
تفخیم وتعظیم ایچون اولور نظم جلیلده ﴿ وقضینا الیه ذلك الامر ان دابر هؤلاء مقطوع
مصبحین ﴾ کبی زیرا . ان دابر هؤلاء مقطوع . قولی امر محتومك شانی تفخیم وتعظیم
ایچون ذلك الامری تفسیر وبیان اولوب . وقضینا الیه . قولی حضرت نوح علیه السلامه

امر

امر مذکورك مقضی ومثبوت اولهرق وحی بیورلدیغی مبین و . دابر قوم . قومك آخری اولهرق
. مصبحین . حال اولوب . حال دخولهم فی الصبح . معناسنه‌در مراد مرة هلاکلریله انقطاع نسللریدر
وبنده نظم جلیلده ﴿ واذ یرفع ابراهیم القواعد من البیت ﴾ قول شریفنده دخی لاجل التعظیم
بعد الابهام . من البیت . قول شریفیله ایضاح اولنهرق اضافه ایله . قواعد البیت . بیورلمشدر
قال رحمه الله (ومنه باب نعم علی احد القولین اذا ارید الاختصار کفی نعم زید) واحد قولین
اوزره یعنی مخصوصك مبتدای محذوفه خبر اولمسنی اختیار ایدنلره کوره . باب نعم . ایضاح
بعد الابهام ایچون اطنابدندر زیرا اکر اختصار مراد اولنوبده . نعم زید . دینلسه زیدی مدح
غرضی حاصل اولور بوجهتله . نعم الرجل زید . یاخود . نعم رجلا زید . دینلدیکی کبی اولا فاعل
ابهام اولنهرق ثانیا تفسیر اولنمسیله اطناب اولور مصنفك . اذا ارید الاختصار . قولی اختصار
بعضا اطنابه مقابل اولهرق ایجاز ومساواته عام اولان شیئه اطلاق اولندیغنی مشعر وبو اشعار
اصطلاح سکاکی‌یه موافقدر قال رحمه الله (ووجه حسنه سوی ماذکر ابراز الکلام
فی معرض الاعتدال وایهام الجمع بین المتنافیین) ونعم بابنك اشبو ذکر اولنان ایضاح بعد الابهامك
غیری اولهرق وجه حسنی من وجه اطنابه نظرله . نعم زید . دینلیوب ومن وجه ایجازه نظر
اولنهرق صدر استیناف اولان مبتدا حذف اولنمسیله بو جهتدن کلامی معرض اعتدالده ابراز
ایله برابر متنافیین اولان اطناب وایجاز ویاخود اجمال وتفصیل بینلرنك جمعنی ایهامدر متنافیین بیننی
جمع ایسه امور غریبهٔ مستطرفه‌دن اولهرق نفس برکلامده بو جمعی بولدیغی کبی مظهر تأثر وانفعال
عجیب اولهجغی شك وشبهه‌دن عاریدر مصنف رحمه الله . ایهام الجمع . دیو ایهام ایله تعبیر ایلدی
زیرا حقیقة جمع متنافیین جهت واحده‌دن زمان واحده‌ده شیٔ واحد اوزرینده اجتماعلری ممتنع اولان
وصفینك برذات اوزرینده صادق اولمسیدر بو ایسه محالدر قال رحمه الله (ومنه التوشیع
وهو ان یؤتی فی عجز الکلام بمثنی مفسر باسمین ثانیهما معطوف علی الاول نحو یشیب ابن آدم ویشب
فیه خصلتان الحرص وطول الامل) وتوشیع اطلاق اولنان اسلوب دخی ایضاح بعد الابهامدندر
. توشیع . آخر کلامده ایکی اسم ایله مفسر برصیغهٔ مثنی اتیان اولنهرق اسمیندن ثانی اول اوزرینه
معطوف اولمسیدر . یشیب ابن آدم ویشب فیه خصلتان الحرص وطول الامل . کبی واکر اختصار
مراد اولنسه . ویشب فیه الحرص وطول الامل . دینلور لکن اولا . خصلتان . صیغهٔ مثنیسیله ابهام
اولنوب بعده حرص وطول امل ایله ایضاح اولنمشدر وبو کلامه توشیع تسمیه‌سی زیرا توشیع
. لف القطن المندوف . یعنی آتلمش پموغی دورمك معناسنه‌در وکأن معنای واحددن ابتداء مثنی
ایله تعبیر وبعده اسمین ایله تفسیر بعد الندف قطنی لف منزله‌سنده قلنمشدر وهر نقدیر کلام شارح
بو مفادده ایسه‌ده لکن اسلوب مذکور بعد اللف نشر اولمسیله وجه مناسبت مجرد لف ونشرك
وجودی اولمش اولور قال رحمه الله (واما بذکر الخاص بعد العام وذلك للتنبیه علی فضله
حتی کانه لیس من جنسه تنزیلا للتغایر فی الوصف منزلة التغایر فی الذات نحو * حافظوا علی الصلوات
والصلوة الوسطی *) اما بالایضاح بعد الابهام . اوزرینه معطوفدر یعنی یاخود اطناب
بعد ذکر العام ذکر خاص ایله اولور وذکر خاص بعد العامدن مرادی علی سبیل العطف ذکر
اولوب وصف ویا ابدال ایله ذکر دکلدر بوجهتله . واما بعطف الخاص علی العام . تعبیری قول
مصنفدن اوضحدر وبعد العام خاصك ذکری وصفده تغایری ذاتده تغایر منزله‌سنده تنزیل ایله
کأن خاص جنس عامدن اولمامق درجه‌سنده خاصك مزیتنه تنبیه ایچوندر شویله‌که کأن خاص
مذکور کندو وصفنده خاص اولان اوصاف شریفه سببیله سائر افراد عامدن ممتاز اولهرق عامه
مغایر ومباین ولفظ عام کندوسنده غیر شامل وحکمی عامدن معلوم اولهمیوب بلکه تنصیص
وتصریحه محتاج برشیٔ آخر کبی قلنمش دیمك اولور بوده بعضا مفردده اولور مثلا ﴿ حافظوا
علی الصلوات والصلوة الوسطی ﴾ قول شریفنده عام اولان لفظ صلواتدن ذکره خاص اولان

صلات وسطی تنبیه فضل ومزیتیچون تکرار ذکر اولنمشدر وسطیدن مراد وسطی من الصلواة ویاخود صلوة فضلی یعنی فضلی زیاده معناسنه اولوب افضله اوسط تعبیرلرندن مأخوذدر وصلات وسطی علی قول الاکثرین صلات عصردر ونظم جلیلده ﴿من کان عدوا لله وملئکته ورسله وجبریل ومیکال﴾ قول شریفی دخی اشبو مفردده ذکر الخاص بعد العام قبیلندندر زیرا بعد الملئکه جبریل ومیکائیل علیهما السلام بالخاصه ذکر اولنمشلردر وذکر خاص بعد العام بعضاً کلامده اولور نته کیم ﴿ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر ویأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر﴾ قول شریفنده واقع اولوب دعا الی الخیرده امر بالمعروف ونهی عن المنکر داخل اولدیغی حالده بونلرک اعظم ارکان دین واشرف مباحث مسلمیندن اولوب حتی جناب باری بو امت مرحومه نک امم سالفه اوزره مزیت وفضیلتنی ﴿کنتم خیر امة اخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر﴾ نظم جلیلنده اشبو امر بالمعروف ونهی عن المنکرله تعلیل بیورمش اولمسیله بومزایای فضل انمایه تنبیهاً تخصیص بالذکر بیورلمشدر و ﴿واصبروا وصابروا﴾ قول شریفی دخی بو قبیلدندر زیرا مصابره صبردن برنوع اولوب بعد الصبر العام خاصة ذکری مصابره نک شدت وصعوبتیچوندر مصابره مقابلهٔ عدوده صبر ایله تفسیر اولنمشدر وبعض حواشیده ناس اوزره صبر ایله غلبه معناسی ویرلمشدر

قال رحمه الله (واما بالتکریر لنکتة کتأکید الانذار فی * کلا سوف تعلمون ثم کلا سوف تعلمون * وفی ثم دلالة علی ان الانذار الثانی ابلغ) ویاخود اطناب لنکتة تکریر ایله اولور لنکتة قولیله تقییدی نکتهدن تجردی حینده تطویل اولهرق اطناب اولمدیغنه مبنیدر ولنکتة تکریر ﴿کلا سوف تعلمون ثم کلا سوف تعلمون﴾ نظم جلیلنده اولان تأکید انذار کیدر شویله که کلا لفظی مخاطبینی ردع ومنع ونفسنه عین رحم وشفقتله نظر ایدن شخصه کوره جمیع هم ومعظم سعی عاقبتی حسرت ووبال اولان دنیای سریع الزوال اولوبده دینه سعی واهتمام ایلامسی لایق اولمدیغنه تنبیهدر و سوف تعلمون خوف وخشیت ایدرک سنهٔ غفلتدن متیقظ ومتنبه اولمریچون انذار اولهرق مفهوم شریفی قریباً قدامکزده اولان هول لقاء اللهی معاینه ایتدیککزده بولندیغکز احول خیبتآلده اولان خطا معلومکز اولور دیمکدر و ثم کلا سوف تعلمون قولیله تکریرده ردع وانذاری تأکید واردر و ثم لفظیله اتیانده انذار ثانی اولدن ابلغ واشد اولدیغنه دلالت واردر نته کیم شخص منصوحیچون اقول لک ثم اقول لک لا تفعل دیرسین وثم نک بومعنایه دلالتی زیرا اصل ثم تراخیٔ زمانه دلالت اوزره اولوب لکن بعضاً مجرد درجات ارتقاده ترقی وتدرج ایچون دخی اتیان اولنهرق درجات مذکوره بیننده بعد وتراخی وزمانده ثانی بعد الاول اولدیغی اعتبار اولنمز بوده اول بالفظ تکرار ایتدیکی وقتده اولور والله ثم والله کبی نظم جلیلده ﴿وما ادریک ما یوم الدین ثم ما ادریک ما یوم الدین﴾ واقع اولمشدر ونکت تکریردن بریسی متکلمدن اتهامی نفی ایدهجک شی اوزرینه زیادهٔ تنبیه ایله برابر مخاطب کلامی اصغا وقبول ایدرک کمالیله تلقی ایتمک اوزره سنهٔ غفلتدن ایقاظدر نته کیم ﴿وقال الذی امن یاقوم اتبعون اهدکم سبیل الرشاد یاقوم انما هذه الحیوة الدنیا متاع﴾ قول شریفنده اولان تکرار بوقبیلدندر شویله که جناب کلیم الله ذات رسالتپناهیلری هادیٔ سبیل رشاد اولوب فرعون ایله قومنک بولندقلری طریق شقا اعتیاد مسلک غی وعناد اولدیغنی ایراد ایله تبلیغ بیوردقلری اوامر ونواهی یه انقیاد وطاعته قومنی دعوت وحیات دنیا سرعت زوالدنناشی تمتع یسیر اولهرق عالم آخرت بر مقتضای خاود دار قرار ایدوکنی وعظ ونصیحتده یاقومی تعبیرنی اختیار ایله کأن امر بالاتباعدن نفس نبویلریچون کسب ریاست وحکومت داعیهسی ظن واتهامنی نفی ایچون انلره ندا ومخاطبه ونفسلرینه اضافه وبیان اختصاص ایله کندی قوم وعشیرتلری اولوب سرورلری سروری والم وکدرلری کدری اولهرق خالصاً طریق ارشاده دلالتله ناصح امین وحاللرندن متألم وحزین بولندقلرینی تبیین ایدرک تهمت مذکورهدن تبری یه تنبیه وتبلیغات موجب النجاتلرینی اصغا وتلقی ایچون ایقاظ وبعده

لفظ مذکورک تکراریله تنبیه وایقاظی زیاده وحدکماله ایصال بیورمشلردر وتکرار نکتهلرندن بریسی دخی زیادهٔ توجع وتحسردر نته کیم شاعرک * فیاقبر معن انت اول حفرة * من الارض خطت للسماحة مضجعا * فیا قبر معن کیف واریت جوده * وقد کان منه البر والبحر مترعا * قولنده وفات معندن اظهار مزید تحسر وتألم ایچون یاقبر معن تکرار اولنمشدر خطت شقت معناسنهدر واریت سترت و مترعا مملوا دیمکدر ونکت تکریردن بریسی دخی بسبب طول الکلام ذکری کسب بعدیت ایدن شیئی تذکیردر وبونوعدن اولان تکریر بعضاً عطف وامثالی رابطهدن مجرد اولور نته کیم ﴿ثم ان ربک للذین هاجروا من بعد مافتنوا ثم جاهدوا وصبروا ان ربک من بعدها لغفور رحیم﴾ نظم جلیلنده ان ربک قولی لاجل التذکیر بلا رابط تکریر ایدلمشدر وجناب حسان رضی الله عنهک * لقد علم الحی الیمانون اننی * اذا قلت اما بعد انی خطیبها * قولنده دخی انی لفظی بلاعاطف تکریر اولنمشدر حضرت حسان افصح شعرادن اولوب برکون حضور معاویهیه داخل اولهرق اولحینده مجلس معاویهده موجود بولنان شعرا کعب حسانه نسبتله قصور رتبهلرینی معترف بولندقلرندن عند طلوع الشمس غیبوبت نجومه مثیل اولهرق جمله متفرق ومنصرف اولملریله معرض مفاخرتده اشبو بیتی نظم وترتیب بیورمشلردر حی قبیله معناسنه اولوب یمن بلدهٔ معلومه اولوب نسبتده هو یمنی ویمانی ویمان ونسبت جمعده قوم یمانیة ویمانون دینلور که اصلی یمانیون اولوب جمع یمانیدر یمانک اصلی یمنی اولهرق احد یائنک حذفیله عوضنده الف متوسط اتیان ایدلمشدر وبعضاً تکریر مذکور مع رابط اولور نته کیم ﴿لا تحسبن الذین یفرحون بما أتوا ویحبون ان یحمدوا بما لم یفعلوا فلا تحسبنهم بمفازة من العذاب﴾ قول شریفنده لا تحسبن الذین یفرحون قولنک مفعول ثانی اولان بمفازة لفظندن بعدی جهتله فلا تحسبنهم قولیله مع الرابط تکرار اولنمشدر

قال رحمه الله (واما بالایغال فقیل هو ختم البیت بمایفید نکتة یتم المعنی بدونها کزیادة المبالغة فی قولها * وان صخرا لتأتم الهداة به * کأنه علم فی رأسه نار * وتحقیق التشبیه فی قوله * کأن عیون الوحش حول خبائنا * وارحلنا الجزع الذی لم یثقب) ویاخود اطناب ایغال ایله اولور اوغل فی البلاد قولی ابعد فیها معناسنهدر واشبو ایغالی تفسیرده علمای فن اختلاف ایدوب بعضیلر عندنده ایغال برنکته ومعنای لطیف افاده ایدهجک شی ایله بیتی ختمدر که اونکتهسز بولنمدیغی صورتده دخی معنی تمام اولهمثلا خنسانک برادری صخرک مرثیهسنده نظم ایلدیکی * وان صخرا لتأتم الهداة به * کأنه علم فی رأسه نار * قولنده اولان زیادهٔ مبالغه کبی تأتم تقتدی معناسنهدر علم جبل مرتفعدر مفهوم بیت تحقیقا برادرم صخر اویله رهبر طریق مستقیم ایدیکه هادیلر یعنی مفاخر ومکارمه موصل اولان طریق مستقیمی اتخاذ ایدنلر ایچون مقتدا وکأن صخر هدایتله اعرف واشهر اولوب لیل مظلمده اوزرنده نار موقده اولان جبل مرتفعه نظیر ایدی دیمکدر امدی خنسانک کأنه علم قولی مقصوده وافیدر زیرا مقصود صخری معروف بالهدایه اولان شیئه تشبیه اولوب بو ایسه جبل مرتفعه تشبیه ایله حاصلدر لکن مبالغهیی زیاده وایغال ایچون فی رأسه نار قولنی اتیان ایلمشدر مصنفک وتحقیق التشبیه قولی کزیادة المبالغة قولنده اولان زیادهیه معطوفدر یعنی افاده اولنهجق نکتهنک برنوعی امرئ القیسک * کأن عیون الوحش حول خبائنا * وارحلنا الجزع الذی لم یثقب * قولنده اولان تحقیق تشبیه کبیدر مفهوم بیت کأن بزم خیام ورحلمز اطرافنده اولان وحشیلرک کوزلری ثقب اولنمامش خرز یمانی یه شبیهدر یعنی دلنمامش کوز بونجغی کبیدر دیمک اولور جزع فتح ایله خرز یمانیدر که کندوسنده بیاض وسیاه اولور شاعر عیون وحشی جزعه تشبیه ایدوب لکن ایغال وتحقیق تشبیه ایچون لم یثقب قولنی اتیان ایتمشدر زیرا جزع مثقوب اولمدیغی صورتده عیونه زیاده شبیهدر اصمعیدن مرویدر که عیون ظبی وبقره وقت حیاتلرنده کاملا سیاه اولوب اولدکلری وقت بیاضی ظهور ایدرمش وشاعر مرقوم عیون وحشی بعد الامانه کندوسنده بیاض وسواد اولان جزعه تشبیه ایلمشدر ومراد کثرت صید اولوب یعنی اکل

ایتـدکاری صیدلردن عندلرنده عیون کثیره اجتماعنی بیـاندر   شرح دیوان امرئ القیسـده
بو وجهله بیان اولنمشـدر و بونکله بعضیلرینك مراد شـاعر مفاوز وصحراده مسایرهلری کثیر اولوب
حتاکه وحوش رحال واخبیهلرینـه الفت ایتمش اولدیغنی بیـاندر دیو قوللرندن اولان بطلانتیین ایتمشدر
زیرا ذکر اولنـدیغی اوزره حال حیاتده عیـون ظبا سواد اولمسـیله خرزیمانی یه تشـبیه اولنهمن
ونکتهٔ ایغـالك دیکر نوعی سـقطك * فسقیا بکأس من فم مثـل خاتم * من الدر لم یهمم بتقبیـله خال *
بیتنـده اولان دفع توهم غیر مقصـود کبیـدر زیرا شـاعرفم محبوبی ایجودن مصنـوع خاتمه تشـبیه
اولان کأس ضیقه تشـبیه ایدوب واکثر حضار مجلس کاسـهدن کرع وتناول ایتمریله کأس کاسـهٔ
مذکوری تقبیـل ایتملری وهمه متبادر اولدیغنـدن بوتوهمی ازاله ودفع ایچون کأس مذکـوری
سـائر افراد نا سـدن قطع نظر ملك متکبرعظیم الشـان دخی تقبیلنی هم وقصـد ایتمدیکنی وصف
ایلمشـدر ٠فسقیا٠ فسقی الله سقیا تقدیرنده اوله رق دعادر٠ خال٠ کبرمعناسـندر رجل ذوخال دینور
ذو کبر دیمکدر متکبراوزرینـه اطلاقی ٠ رجل عدل٠ کبی مبـالغهدر ٠ لم یهمم٠ لم یقصد معنا سـندر
و ایغال بوتفسـیره کوره شعره مختص اولور   قال رحمه الله   (و قیـل لایختص بالشعر ومثل بقوله
تعالی * اتبعوا من لا یسئلکم اجرا وهم مهتـدون *)   و بعضیلر ایغـال شـعره خاص اولمیـوب
بالکه کلامی برنکتهیی مفید اولان شی ایله ختمدرکه بدونها معنی تمام اوله دیو تفسـیر ایتـدیلر و بونك
ایچون شـعرك غیریدن ﴿ یاقوم اتبعوا المرسـلین اتبعوا من لایسئلکم الایه ﴾ قول شریفیـله مثـال
ایراد ایلدیلر زیرا نظم مذکورده ٠ وهم مهتدون ٠ قولی بدونه معنی تمام اولان شـیدر زیرا رسـول
لامحالة مهتـدیدر لکن قول مذکورده اتبـاع رسـله زیـاده حث وترغیب واردر یعنی رسـل کرام ایله
دنیا کردن برخسار کورمز وصحت دینـکزله رایج اولورسـکز و بو جهتـله سـزك ایچون خیردنیـا
و آخرت متنـظم اولور دیمکدر   قال رحمه الله   (و اما بالتـذیـل وهو تعقیب الجملة بجملة تشتمـل
علی معناها للتوکید)   و یاخود اطنـاب تذییل ایله اولور ٠ تذیـیل ٠ برجملهیی معناسـنی مشتمل اولان
دیکر جمله ایله لاجل التوکیـد تعقیبدر ٠ تشتمل ٠ ضمیری جمهٔ ثانیـهیه و٠ معناها٠ ضمیری اولی یه
راجعدر ٠للتـوکید٠ قولی علت تعقیبدر   امدی تذییل ختم کـلام وغیرده بولنـدیغی جهتله
ایغالدن اعمدر وایغال بعضا بغیرالجمله و بغیرالتوکیـد اولمسی جهتیله تذییلدن اخصدر   قال رحمه الله
(وهو ضربان ضرب لم یخرج مخرج المثـل نحو قوله تعالی * ذلك جزیناهم بما کفروا وهل نجازی
الا الکفور * علی وجه وضرب اخرج مخرج المثـل نحو * وقل جاء الحق وزهق الباطل ان البـاطل
کان زهوقا *)   تذییلده ایکی ضرب اوزره اولوب برضربی مخرج مثـله اخراج اولنمیانـدر که افادهٔ
مرادده ماقبلنـه متوقف اوله رق مسـتقل بالافاده اولمز بوده ﴿ ذلك جزیناهم بما کفروا وهل نجازی
الا الکفور ﴾ قول شریـفی کبیـدرکه علی وجه معنی ٠ هل نجـازی ذلك الجزاء المخصـوص
الا الکفور٠ یعنی ارسـال سیل عرم ایله اهل سـبانك مشاهد اولـدقلری فهر ومجـازات انرك کفران
نعمت پروردکار و یاخود انبیـاء عظامی کـفر وانکارلری سببیله اولوب اشبو سیل عرم امثـالی
جزاء مخصـوص ایله انجق کفران نعمت و یاخود کفر وعنـادده مبالغه ایلیانلر مجازات اولنـور دیمکدر
بو وجهه کوره ٠ وهل نجازی الا الکفور٠ قولی ماقبـلی اولان ٠ ذلك جزیناهم بما کـفروا٠یه
متعلق اوله رق مسـتقل بالافاده اولمیـوب مخرج مثـلده اخراج اولنمش اولمز ومصنـفك علی وجه
قولیـله تقییدی وجه آخردن احتراز اولوب بوده صاحب کشـافك بیان ایلدیـکی وجهدر شـویله که
جزا هر برمکافاته عام اولـوب بعضا معاقبـهده و بعضا اعطا واثابهده مستعمـل اولدیغی جهتـله
نه زمانکه ٠ جزیناهم بما کفروا ٠ قولنـده معاقبهده استعمالیله ٠عاقبناهم بکفرهم٠ معناسـنده اولدیسه
٠ وهل نجازی الا الکفور ٠ قولی ٠ وهل یعاقب الا الکفور ٠ معنا سـنده اوله رق بو صـورتده
افادهٔ مرادده اسـتقلالی جهتله ضرب ثانیـدن اولمش اولور   ٠ قال فی تفسـیر القاضی ملخصا
ومفسرا لقدکان لسبإ ٠ لا لاد سبإ بن یشجب بن قحطان اولانه ٠ فی مساکنهم ٠ فی مواضع سکنـاهم

وهی

وهی بالیمن یقال له مأرب آیة علامة دالة علی وجود الصانع المختـار وانه قادر علی مایشاء من الامور
العجیبة مجاز للمحسن والمسیء ﴿ جنتان ﴾ والمراد جماعتان من البسا تین ﴿ عن یمین وشمال ﴾ جماعة
عن یمین بلدهم وجماعة عن شماله اوبستانا کل رجل منهم عن یمین مسکنه وعن شماله ﴿ کلوا من رزق
ربکم واشکروا له ﴾ حکایة لما قال لهم نبیهم اولسان الحال ﴿ بلدة طیبـة ورب غفور ﴾ استیناف
للدلالة علی موجب الشـکر ای هذه البلدة التی فیها رزقکم بلدة طیبـة و ربکم الذی رزقکم وطلب
شـکرکم رب غفور فرطات من یشکره قیل کانت اخصب البـلاد واطیبها لم یکن فیها عاهة ولاهامة
فاعرضوا عن الشـکر ﴿ فارسـلنا علیهم سیل العرم ﴾ سیل الامر العرم ای الصعب او المطر الشـدید
اوالجرذ وهو ضرب من الفأرة وبالترکی کوسـده بك واضافة السـیل الی العرم علی هذا لانه نقب
علیهم سکرا ای سـدا فی مجری السـیل ضربت لهم بلقیس فحقنت ای منعت به ماء الشجر وهوساحل
البحر بین عمان وعدن وترکـت فیـه ثقبا علی مقدار مایحتاجون الیـه او المراد بالعرم المسنـاة التی
عقدت سـکرا وهی مابنی للسـیل لیرد الماء وقیـل اسم واد جاء السـیل من قبـله وکان ذلك ای
ارسال السـیل بین عیسی ومحمد علیهما السـلام ﴿ وبدلناهم بجنتیهم جنتین ذواتی اکـل خمط ﴾
مربشـیع ای کریه الطعم یأخذ بالحلق ﴿ واثل وشیء من سـدر قلیل ﴾ معطوفان علی اکل لاعلی خمط
فان الاثل هو الطرفاء ولا ثمرله ووصف السـدر بالقلة فان جناه ای ثمره وهو النبق مما یطیب اکله ﴿ ذلك
جزیناهم بما کفروا ﴾ بکفرانهم النعمة او بکفرهم بالرسـل اذروی انه بعث الیهم ثلثة عشر نبیا فکذبوهم
﴿ وهل نجازی الا الکفور ﴾ وهل یجازا بمثل مافعلنا بهم الا البـالغ فی الکفران اوالکفر وقرأ حمزة
والکسائی ویعقوب وحفص نجازی بالنون والکفور بالنصب وفی الهامش قوله تعالی وهل نجازی٠
الاسـتفهام للانکار ولذلك جاء بعده الاسـتثناء والمجازاة مقیـدة بکونها سـوأ بدلیل ماقبـلها فالجملة
تذییل لم یخرج مخرج المثـل وهوالذی لم یسـتقل بالافادة ٠   وتذیـیلدن ضرب ثانی مخرج مثـلده
اخراج اولناندر بوده جملهٔ ثانیه اسـتقلال وکـثرت وشـیوع استعمالده مثل مجراسـنه جاری
و ماقبلنـدن منفصل وعاری اوله رق کـندوسیچون حکم کلی اولمسـیله اولور نتـهکیم
﴿ وقل جاء الحق الایه ﴾ قول شریفنـده اولان ﴿ ان البـاطل کان زهوقا ﴾ قول شریـفی
بوقبیـلدندر٠ زهوق ٠ کافهٔ اوقاتده مضمحل وغـیر ثابت وذاهب وهالك معناسـندر پس بو نظم
جلیلده ظهور اسـلام واحکام شرعیـه ایله ذهاب کـفر وعبادت اصنامی مبـین اولان ٠ جاء الحق
و زهق الباطل ٠ قـولی لاجل التأ کید ٠ ان البـاطل کان زهـوقا ٠ جملهسـیله تعقیب بیـوریلوب
و بوکلام افادهٔ معناده مسـتقل اوله رق مجرای مثـلده جاریدر   وتذیـیلدن بوایکی ضرب ﴿ وما
جعلنـا لبشر من قبـلك الخلد افان مت فهم الخالدون کل نفس ذائقة الموت ﴾ نظم جلیلـده اجتماع
ایتمشـدرکه ٠ افان مت فهم الخالدون ٠ ضرب اولدن و٠ کل نفس ذائقـة الموت ٠ ضرب ثانیـدن
اوله رق بونلردن هر بریسی ماقبلنـه تذیـیلدر   قال رحمه الله   (وهو ایضا اما لتأ کیـد منطوق
کهذه الایة واما لتأ کید مفهوم کقوله ٠ ولست بمستبق اخا لا تلمه ٠ علی شعث ای الرجال المهذب ٠)
تذیـیلی صورت دیکرله تقسـیم اولوب ایضا لفظی بو تقسـیم مطلقا تذییلی تقسیم اولدیغنـه تنبیهدر
یعنی تذییل قسمین مذکورینـه منقسم اولدیغی معلوم اولدیسـه بو تقسیم کبی قسمت اخری ایله دخی
قسمین آخرینـه منقسم اولور دیمکدر اکر ایضا قولنی ایراد ایتمسه بو تقسیم ضرب ثانی ایچون اولدیغی
توهم اولنـوردی نتـهکیم خلخالی ایضا لفظیله اولان تنبیهدن متنبه اولمیـهرق ایراد اولنان امثـلهیه
نظرا اولوجهله توهم ایلمشدر   امدی جملهٔ سابقهیی تأ کید ایچون اولمسـی واجب اولان تذیـیل
یا جملهٔ اولینـك منطوقنی یعنی بالمطابقه ظاهر لفظدن فهم اولنان معنـاینی تأ کیـد ایچون اولور آیت
مذکورهده اولدیغی کبی زیرا ذهوق باطل جملهٔ اولی اولان ٠ و زهق البـاطـل ٠ قولنـده منطوق
اوله رق بالمطابقه ظاهر لفظـدن مفهومدر   ویاخود جملهٔ اولینـك مفهومنی تأ کـید ایچـون
اولور مفهـومدن مراد معنای مطابقیسـنه لازم کلوب لفظدن بطریق الالتزام فهم اولنان معنـادر

نابغهٔ ذبیانینك * ولست بمستبق اخا اه * بیتنده اولان · ای الرجال المهذب · کبی · لاتلمه · اخادن حالدر زیرا سیاق نفیده واقع اولەرق عام اولدیغندن ذی الحال اولمسی صحیحدر ویاخود · لست · قولنده اولان ضمیر مخاطبدن حالدر وحال اولمسی · اخا · ایچون صفت اولمقدن احسندر زیرا علی تقدیر الوصفیة · اخ · مقید اولەرق عام اولمز حالبوکه مراد هر براخ دیمکدر اخا لفظی حذف مضاف ایله اعرابی مضاف الیهه اعطا اولنەرق · لست بمستبق مودة اخ · تقدیرنده یعنی · لاتقدر علی استبقاء مودة اخ حال کونك ممن لاتلمه وتصلحه علی شعث · مفادنده اولوب · شعث · تفرق معناسنەدر · قال الجوهری لم الله شعثه اصلح وجمع ما تفرق من اموره · مراد ذمیم خصالدر · مهذب · فعال منقح وخصال مرضی ایله مفسردر امدی منطوق صدر بیت مادامکه اخوان واحبابك احوال غیر منتظمه وخصائل ذمیمەلرینی اعمال نصح لطیف وزجر عنیف ایله جمع واصلاح ایتمك مسلکنی اعتیاد والتزام ایتمدکك حالده مودت واخلاصلرینی استبقایه مقتدر اولەمزسن ونفسك ایچون ذخیرهٔ باقیه اولەجق ثمرهٔ صدق ووداد لرینی اقتطاف ایچون مرکز اخوت خالصەده ثابت وپایدار بولەمزسین مؤداسندن عبارە اولوب بومعنی ایسه کافهٔ رجال اصحاب نقیصەدن اولەرق محتاج صفح واصلاح اولدقلرینی مفید اولوب بمفهومه نفی رجال کامله دلالت ایدر وعجز بیت اولان · ای الرجال المهذب · قولی مفهوم مذکوری تأکید وتقریردر زیرا استفهام انکار ایچون اولوب · لا مهذب فی الرجال · یعنی ناسك کلیسی تتبع واستقرا ایدلسه مهذب الاخلاق ومرضی الخصال برفرد بولنەمز یعنی دنیاده رجل کامل غیر موجوددر دیمك اولور قال رحمه الله (واما بالتکمیل

ویسمی الاحتراس ایضاً وهو ان یؤتی فی کلام یوهم خلاف المقصود بما یدفعه کقوله · فسقی

دیارك غیرمفسدها · صوب الربیع ودیمة تهمی · ونحو * اذلة علی المؤمنین اعزة علی الکافرین *) ویاخود اطناب · تکمیل · ایله اولور وبوقسمه تکمیل تسمیه ایدلدیکی کبی · احتراس · دخی اطلاق اولنور زیرا احتراس برشیدن احتراز وتوقیدر وتکمیلده دخی خلاف مقصودی ایهامدن توقی واردر · تکمیل · خلاف مقصودی ایهام ایدن برکلامده ایهامی دفع ایدەجك برلفظ علاوه واتیان اولنمسیدر ودفع ایهام ایدەجك لفظ بعض کره وسط کلامده وبعضاً آخر کلامده واقع اولمسیله مثالین ایله تمثیل ایدلمشدر اول طرفة ابن العبدك * فسقا دیارك غیرمفسدها * صوب الربیع ودیمة تهمی · قولی اولوب · غیرمفسدها · ده اضافه لامیه اولەرق ضمیر دیاره راجع و · سقا · یه فاعل اولان صوب الربیعدن حالدر صوب الربیعده اضافه فی معناسنه اولوب ربیعده مطرك نزول ووقوعیدر · دیمه · مدت طویله دائم اولان و · تهمی · تسیل معناسنەدر بو کلام وقت ربیعده عین رحمت وموجب فیض وبرکت اولان امطارك نزول وانصبابیله دیار محبوبی استقا ایتمسیچون دعا اولوب وچونکه بعضاً نزول مطر دیارك خراب وفسادینه سبب اولدیغندن دیارك علیهنه اولمسنی ایهامدن احترازا · غیرمفسدها · قولنی فعل ایله فاعل بیننه توسیط ایله بو ایهامی دفع وازاله ایلمشدر ومثال ثانی نظم جلیلده ﴿ فسوف یأتی الله بقوم یحبهم ویحبونه اذلة علی المؤمنین اعزة علی الکافرین ﴾ قول شریفی اولوب زیرا قوم تعبیریله معبر اولان ملائکهٔ کرامك مؤمنینه ذلتلری وصفیله اقتصار اولنسه بوذلت ملائکهٔ عظامك ضعفلرندن نشئت ایتمش اولمسی توهمی داعی اولەجغندن بوتوهمی دفع وازاله ومؤمنین حقنده ملئکهٔ کرامدن اظهار ذلت بطریق التواضع اولدیغی اشعار وابانه ایچون علی سبیل التکمیل · اعزة علی الکافرین · قولی اتیان اولنمشدر بناء علیه · ذل · کلەسی لام ایله متعدی اولدیغی حالده معنای عطفی تضمیندن ایچون علی ایله تعدیه اولنەرق · عاطفین علیهم علی وجه التذلل والتواضع · تقدیرنده اولمش وکأن انلر مؤمنین اوزرینه علی وجه التذلل والتواضع عاطفین ومشفقیندر دینلمش اولدی وعلی ایله تعدیه سی انلر شرف ذاتی ومؤمنین اوزره فضل وعلو طبقهٔ مقاماتیله برابر اجنحهٔ تواضعلرینی خفض وبسط ایدرلر دیمك معناسنه دلالت ایچون اولمسیده جائزدر تأویلین بیننده فرق اول باعتبار التضمین

اولوب وثانی تذلل عالیدن سافله اولمسیله طرف متذللده معنای علوك حصولنه دلالت اعتباریله اولوب بوصورتده تضمینه حاجت مس ایتمش اولمز وکعب بن سعد الغنوینك * حلیم اذا ما الحلم زین اهله * مع الحلم فی عین العدو مهیب * قولی دخی اشبو قسم ثانی تکمیلدندر یعنی · هو حلیم فی وقت کان الحلم زینة لاصحابه مهیب فی عیون الاعداء مع الحلم · تقدیرندەدر زیرا یالکز حلم ایله وصف ایدوب انکله اکتفا وقصر ایلسیدی حلمی عجزدن اولمسنی موهم اولەجغندن حلمی انجق حلم صاحبینی تزیین ایلدیکی وقتده اولدیغنی تصریح وعلاوه ایدرك وهم مذکوری دفع ایلمشدر زیرا صاحبنی تزیین ایدن حلم انجق عند القدرة اولان حلم اولوب والازین اولەمز واما مصراع ثانی مصنفك ایضاحنده زعم ایلدیکی اوزره · اذا ما الحلم زین اهله · قولندن فهم اولنان معنانك لازمنی تأکیددرکه قول مذکوردن فهم اولنان حلم اهلنه زین اولدیغی حینده ممدوحك حلیم اولماسی اولوب وبوکا لامحالة عین عدوده مهیب اولمسی لازمکاور زیرا حلم استحسان اولنەمیەجق محلده حلیم اولمیان کمسه البتە عین عدوده مهیب اولور بوصورتده مصراع ثانی تأکید مفهوم ایچون تذییل اولوب صاحب مفتاح وتابعلرینك زعمی کبی تکمیل اولمز مصنفك بوکلامی محل نظردر زیرا حلمك عدم حسنی حینده حلیم اولمیان کمسەنك عین عدوده مهیب اولمسی مسلم اولمیوب غضوب اولدیغی حالده غضب وشدتی مهاب وملتفت اولمامسی جائزدر وشارح مرحوم دیرکه خاطره خطور ایدن شی بودرکه معنای بیت کلام مصنفك اشعار ایلدیکی شیدن الطف وادق اولوب ومصراع ثانی تکمیلدر بوده زیرا حال حسن حلمده ممدوحك حلیم اولمسی اوحالتده وجهنده اولان بشاشت وطلاقت وعدم آثار غضب ومهابتدنناشی حالت مذکورەده مهیب اولمدیغی ایهام ایدرك بووهمی · مع الحلم فی عین العدو مهیب · قولیله دفع ایلمشدر یعنی حلم کندوسنده حسن اولان حالتده حلم ایله برابر ضمیر عدوده تمکن مهابتدنناشی نظر عدوده مهیبدر وحالت سائرەده نه کیفیتده اولدیغی بوکا مقیسدر دیمك اولور حق الانصاف شارح مرحومك ذاهب اولدیغی اشبو معنی هروجهله ادق واحق ومع الحلم لفظ معرفەنك تکرارندن مراد مع الحلم فی هذه الحالة دیمك اولدیغنك بداهتنه اوفق واليق در ولله دره قال رحمه الله (واما بالتتمیم وهو ان یؤتی فی کلام لایوهم

خلاف المقصود بفضلة لنکتة کالمبالغة فی نحو * ویطعمون الطعام علی حبه * فی وجه ای مع حبه) ویاخود اطناب تتمیم ایله اولور تتمیم خلاف مقصودی ایهام ایتمیان کلامده برنکتەدنناشی برفضله اتیان ایدلمسیدر · فضله · ایله مراد نه جملهٔ مستقله ونه کلامدن رکن اولمیان مفعول وحال امثالی قیوددر نته کیم ﴿ ویطعمون الطعام علی حبه ﴾ قول شریفنده ضمیر طعامه راجع اولدیغی وجهه کوره · علی حبه · لفظی نکتهٔ مبالغەنك حصولیچون زیاده قلنمشدر · یطعمون مع حبه والاحتیاج الیه · تقدیرنده اولوب یعنی طعامه حب واحتیاج ایله برابر اطعام ایدرلر دیمکدرکه کمال سخاده مبالغەدر واکر ضمیر ذات باری‌یه ارجاع اولنەرق · یطعمون علی حب الله · دیمك معناسی مراد اولنورسه مانحن فیهمزدن اولمیوب اصل مرادی تأدیه اولور وکذلك ﴿ سبحان الذی اسری بعبده لیلا ﴾ قول شریفنده نکتهٔ تقلیله دلالت ایچون · لیلا · لفظی زیاده قلنمشدر زیرا · اسرا · انجق لیلده اولدیغی یعنی مفهوم اسراده لیل داخل بولندیغی حالده · لیلا · لفظنك ذکر اولنمسی تقلیل مدته واسرا بعض لیلده واقع اولدیغنه دلالت ایچوندر شویله که ﴿ یجعلون اصابعهم فی آذانهم ﴾ قول شریفنده اصابع ایله مجازا بعضیسی اولان · انامل · مراد اولندیغی کبی لیل ایله دخی مجازا بعض لیل مراددر وبعضیلرك ذهابی کبی تقلیل تنکیردن مستفاد دکلدر زیرا تنکیردن مستفاد اولان بعضیت افرادده اولەرق اجزاده اولمدیغی معلومدر قال رحمه الله

(واما بالاعتراض وهو ان یؤتی فی اثناء الکلام اوبین کلامین متصلین معنی بجملة او اکثر لامحل لها

من الاعراب لنکتة سوی رفع الایهام کالتنزیه فی قوله تعالی * ویجعلون لله البنات سبحانه ولهم مایشتهون *) ویاخود اطناب اعتراض ایله اولور · اعتراض · اثناء کلامده ویاخود معنا بربرینه

متصل اولان کلامین بیننده دفع ایهامك غیری برنکتـه دن ناشی اعرابدن محلی اولمیان بر ویا اکثر جمله اتیان اولنمسیدر و . کلام . ایله مراد یالکز مسند ومسند الیه اولمیوب بلکه بونلره متعلق اولان فضلات وتوابعك جمیعسیله دیمکدر واتصال کلامیندن مراد ثانی اولی بیان ویاخود تأکید ویا اولدن بدل اولمسیدر ونکتهٔ مذکوره ﴿ ویجعـلون لله البنات سبحانه ولهم مایشـتهون ﴾ قول شریفنده اولان تنزیه امثالیدر . سبحانه . اسبحه تسبیحًا وانزهه تنزیهًا من کل نقیصة . تقـدیرنده بولنـه رق وفعـل مقدر ایله مصدریت اوزره منصوب اوله رق جمله اولوب اثنـاء کلامده واقع اولمشدر زیرا . ولهم مایشتهون . قولی . لله البنات . اوزرینـه معطوف اوله رق . ویجعلون لانفسهم مایشتهون من الذکور . تقدیرندەدر واشبو . سبحانه . جمله سنی ایرادد ن مراد جناب باری یی نسبت ایتـدکلری اتخاذ بناتدن تنزیه وتقدیسدر قال رحمه الله (والدعاء فی قوله . ان الثمانین وبلغتها . قد احوجت سمعی الی ترجمان .) دخی نکتهٔ اعتراض عوف بن محلم الشـیبانینك کبر سـن وضعف قواسندن شکایتله ایراد ایلدیکی * ان الثمانین وبلغتها * قد احوجت سمعی الی ترجمان * قولنـده اولان دعا کبیدر کأن سن شـاعر درجهٔ ثمانینه رسـیده اوله رق ضعف قوی سـببیله سمعنه خلل کلوب امر اسماع متکلمك رفع صـوت ایله اعادهٔ کلامنـه محتاج اولدیغنـدن بو اعاده اسـان آخرله ترجمه منزله سـنه تنزیل قلنمشـدر و . بلغتها . قولی ان نك اسمیـله خبری بیننده جملهٔ معترضهٔ دعائیـه در مفهوم بیت تحقیـقا سـن ثمانین سمعمی زیاده سـیله اعلای صوته محتاج ایتدی جنـاب حق سنی دخی او سنه بالغ ایتسون دیمکدر وبونده اولان واو اعتراضیه اولوب بعض نحاتك ذکر ایتدیکی کبی عاطفه وحالیـه دکلدر وبونی صاحب کشافك ﴿ واتخذ الله ابراهیم خلیلا ﴾ قول شریفنـده جملهٔ اعتراضیـه اوله رق اعرابدن محلی اولمدیغنی ذکـر ایلمسی مؤید اولوب شاعرك * الاهل اتاها والحوادث جمة * بان امرئ القیس بن تملك بیقرا * قولیـنه تمثیل ایلمشـدر . جمة . کثیره و . هل . قد معناسـنه اولوب . والحوادث جمة . جملهٔ معترضـه در . اتاها . ضمـیری ام امرئ القیسـه راجع اولوب . تملك . اسمیـدر و . بیقرا . فعل ماضی اولوب والف اشـباع ایچون اوله رق مات ویاخود انتقل من بلد الی بلد معناسـنه در و . بان امرئ القیس . قولنـده . با . زائده اولوب . اتا . ایچون فاعلدر مفهوم بیت سامعینی ساحهٔ انتباه واصغایه دعوتله مادر امرئ القیس اولان تملك نام مرئه یه اوغلو امرئ القیسـك خبر انتقالی وارد اولوب بو امثال حوادث زمان کـثیر اولدیغنی مفیـددر ونظم مذکورك جملهٔ معترضه اولمسـنده فائده مات ابراهیمه وجوب اتباعی تأکیددر واکر ماقبلنـده اولان جمله یه عطف اولنسـه بر معنی حاصل اولمز وصاحب کـشافك ﴿ والله اعلم بما وضعت ولیس الذکر کالانثی ﴾ قول شریفنـده بو کلام ﴿ انی وضعتها انثی ﴾ قولیله ﴿ انی سمیتها مریم ﴾ قولی بیننـده اعتراضدر دیو ذکـر ایلدیکی دخی قول سـابقك مثلیدر وبو مثلاو اعتراض چوق کره حاله ملتبس اولوب فرقی دقیـقدر وبونك ایچون فرق لفظی ومعنـوی بیان اولنمشـدر که اول جملهٔ معترضه مقامنـده اقامهٔ مفرد جائز اولمسی واعتراضیـه نك . فا . و . ان . و . سین . و . سوف . و . لن . لفظلرینـه جواز مقارنتیله طلبیه اولمسـیدر که بونلرك جمله سی حالیـه ده غیر جائزدر وفرق معنـوی جملهٔ حالیه معنـاده عامل حاله قید و وصف اولوب اعتراضیـه دخی هرنقدر ماقبلنه تعلقدن غیر خالی ایسـه ده بو مثابه ده اولمامسـیدر وصاحب کـشاف ﴿ ثم اتخذتم العجل من بعـده وانتم ظالمون ﴾ قول شریفنـده اشبو جملتین بیننـده اولان التباسه اشارتله دیمشدرکه . وانتم ظالمون . حال اولوب معنی . عبـدتم العجل وانتم واضـعون العبادة فی غیر موضـعها . یعنی سـیزلر عبادتی موضعنـك غیری یه وضع ایتـدیکگز حالده عجله عبادت ایلدیکز دیمکدر ویاخود . وانتم ظالمون . اعتراض اولوب . وانتم قوم عادتکم الظلم . دیمکدر قال رحمه الله (والتنبیه فی قوله . واعلم فعلم المرء ینفعه . ان سـوف یأتی کل ماقدرا .) ونکتـهٔ مذکوره شاعرك * واعلم فعلم المرء ینفعه * ان سـوف یأتی کل ماقدرا * قولنده اولان تنبیه کبیدر . ان سـوف . قولنده . ان . انّ مسقله دن

مخففه اولوب ضمیر شـان محذوفدر یعنی بیـل وآکاه اول که مقدراتده هرنقدر تأخیر وامهـال واقع اولسـه دخی البته کلسـه کرکدر دیمکدر وبونده تسلیه وتسهیـل امر واردر . فعلم المرء ینفعه . قولی . اعلم . ایله مفعولنی بیننـده نفع علمه تنبیـه ایچون جملهٔ معترضه اولوب و . فا . اعتراضیـه اولوب شائبهٔ سـببیت دخی موجوددر بوده نفع علمك امر بالعلمه سـبب اولمسندن عبارەدر قال رحمه الله (ومما جاء بین کلامین وهو اکـثر من جملة ایضًا قوله تعالی * فأتوهن من حیث امرکم الله ان الله یحب التوابین ویحب المتطهرین نساؤکم حرث لکم * فان قوله نساؤکم حرث لکم بیان لقوله فأتوهن من حیث امرکم الله) یعنی کلامین متصلین بیننـده بولندیغی موقع کبی جمله دن اکثر اوله رق واقع اولان اعتراضدن بریسـی نظم جلیـلده ﴿ فأتوهن من حیث امرکم الله ان الله یحب التـوابین ویحب المتـطهرین الایه ﴾ قول شریـفی اولوب زیرا . ان الله یحب التـوابین ویحب المتطهرین . قولی اعتراض اوله رق معنًا متصـلین اولان کلامین بیننـده جمله دن اکثر اولدیـغی حالده واقع اولمشدر وکـلامینك معنًا اتصـالی زیرا ﴿ نسـاؤکم حرث لکم ﴾ قولی . فأتوهن من حیث امرکم الله . قولنی بیـاندر یعنی واجب تعالینك امر ایلدیکی . أتی مکان حرثدر زیرا اتیاندن غرض اصلی طلب نسـل اولوب قضـاء حاجت دکلـدر اولیه اولنجه نسـایه قربان اولنیوب انجق اشـبو غرض نسل کندوسـندن حاصل اوله جق جهتـدن اولونسون دیمکدر وبو اعتراضده نکته امر اولنـدقلری شیئه ترغیب ونهی اولنـدقلری شیدن تنـفیردر ونکتهٔ اعتراضدن بریده احد مذکورینی کندولرینه تعلق ایلمسان امره زیاده تأکیـد ایله تخصیصدر تنـبیهکبی ﴿ ووصینا الانسان بوالدیه حملته امه وهنًا علی وهن وفصاله فی عامین ان اشـکر لی ولوالدیك ﴾ قول شریفی ونوعـدن اولوب . ان اشکر لی . قولی . وصینا . ایچون تفسیر اولوب . حملته . قولی والدینك ابقای حق شکرله امر وتوصیه یی بالخاصه والده ایجـاب وحـق عظیمی علی الانفراد تذکیر ایچون جملتین مذکورتین بیننده اعتراضندر ونکتهٔ اعتراضـدن بریده ابو الطیبك * وتخفوق قلب لورأیت لهیبـه * یا جنتی لرأیت فیه جهنما * قولنده اولان طباق واستعطاف یعنی اجرای صنعت مطابقت . طالب میل وشفقتدر . تخفوق . و . خفقان . اضطراب معناسـنه در و . لهیب . التهاب وتوقد ایدن علو اولوب مراد قلبده اولان حرارت وجد وشـدت اشتیاق التهابیدر جنته مراد حبیبه سیدر . یا جنتی . قولی جهنم لفظیـه مطابقت یعنی حصول صنعت طباق وجانب حبیبه دن استعطاف واستشفاق ایچون اعتراضدر ونکتهٔ اعتراضدن بریده کندوسنده غرابت اولان بر امرك سببنی بیـاندر شـو کیم شـاعرك * فلا هجره یبدو وفی الیأس راحة * ولا وصله یصفو لنا فنکارمه * دونـده واقع اولمشدر زیرا هجر حبیب محبه مطلوب اولمز امر غریب اولسیله . وفی الیأس راحة . جملهٔ معترضـه یه سببنی بیان ایلمشدر قال رحمه الله (وقال قوم قد تکون النکتة فیه غیر ماذکر ثم جوز بعضهم وقوعه آخر جملة لا تلیها جملة متصلة بها فیشمل التذییل وبعض صور التکمیل) اهل فندن بعضلری اعتراضده نکته بعضًا دفع ایهامدن ماعدا اوله رق ذکر اولنان نکاتك غیریسی اولمسنه قائل اولمشلردر یعنی اعتراض بعض کره نکات مذکـوره دن هیچ بریسی ایچون اولمیوب بلکه ایهام خلاف مقصودی دفع ایچون اولمقلـغك جوازینه ذاهب اولمشلردر وبونی تجویز ایدنلردن بعضلری ایکی فرقـه اولوب اولردن برجماعت اعتراض کندوسنی بر جملهٔ متصله ولی ایتمیان جملهنك آخرنده واقع اولمسـنی تجـویز ایلدیلر بوده یا اصلا بر جمله ولی ایتمسـیله اولوب بو صورتده اعتراض آخر کلامده اولور ویاخـود جملهٔ اولی یی معنا متصله اولمیان جمله ولی ایتمسیله اولور وبو مثلاو جملهلره اعتراض اطلاقی کـشافدن برقاچ موضعده صریحدر اهدی بو جماعت عندنده اعتراض اثنای کلامده ویاخود آخرنده ویاخود کلامین متصلین ویاخـود غیر متصلین بیننده کرك دفع ایهام وکرك دیکر بر نکته ایچون اعرابدن محلی اولمیان بر ویا اکثر جمله اتیان اولنمسیدر زیرا جماعت مذکوره قائلین اولدیغنه یالکز دفع ایهام دخی نکتهٔ اعتراض اولمسـك وجملهٔ متصله ولی ایتمامسنك جوازنده مخالفت ایدوب جملهٔ معترضه ایچون اعرابدن

محل اولمسنی اشتراطلری بحله بافیدر یعنی بونلرك عندنده دخی جملهٔ مذكورهنك اعرابدن
محلی اولمامق شرطدر امدی بو تفسیر ایله اعتراض مطلقا تذییله و بعض صور تكمیله شامل اولور
و بعض صور تكمیلدن مراد اعرابدن محلی اولمیان جمله ایله اولان تكمیلدر زیرا تكمیل اعرابدن
محلی اولوب اولمامسندن اعمدر نتهكیم اعرابدن محلی اولمیهرق وقوعی حماسینك * وما مات منا سید
فی فراشه * ولا طل منا حیث كان قتیل * بیتنده واقع اولمشدر كه مفهومی بزدن بر رئیس فراشنده
فوت اولمیوب بلكه حربده تحت ظلال سیوف و رماحده میتهٔ كریمه اولهرق ارتحال ایتدی
و بر مقتولك دمی هیچ بر محلده هدر و باطل اولمدی دیمكدر كه غرض شجاعتله تفاخردر . طل .
ابطال دماء معناسنه اولوب . یقال طل دمه ای هدر قال ابو زید یقال طل دمه واطل الله وطله الله
اهدره ولا یقال طل دمه بالفتح وابو عبید والكسائی یقولانه . مصراع ثانی تكمیلدر زیرا
قومنی كندولرینه شمول قتل ایله وصف ایدوب و بو وصف ضعفلرینی ایهام ایتمسیله ثانیا قاتللرندن
انتقام وانتصار ایله وصف ایدرك وهم مذكوری ازاله ایلمشدر مصراع مذكورك اعرابدن
محلی اولمیوب دفع ایهام نكتهسیچون ذكر اولنمش اولمسیله هم تكمیل وهم تفسیر مذكور اوزره
اعتراض اولور ومصنفك بو مقامده كلامی یعنی تفسیر مذكور اوزره اعتراضك تذییله شمولنی
اطلاق ایلمسی تذییلده جملهنك اعرابدن محلی اولمامسنك وجوبنه دلالت ایدر بوایسه ماسبقنده ایراد
ایلدیكی تفسیر تذییلك اشعار ایلدیكی شی دكلدر زیرا تذییل اعرابدن ذات محل اولوب معناسی
اوزره مشتمله وبدل ویاخود تاكید اولهرق اعرابیله معربه اولدیغی جملهٔ اخرایی تعقیب
ایلمسی وایرادندن غرض جملهٔ اولیٰ یی تاكید اولمسی جائزدر شو جهته كه ماسبقنده تذییلی
اطلاق اوزره تفسیر ایلمشدر مگر جوابنده دینله كه مصنف تفسیر تذییلده اعرابدن
محلی اولمامسنك اشتراطنی عدم تصریحی امثلهیه اعتمادندن ناشیدر الحاصل تذییلده
دخی جملهنك اعرابدن محلی اولمامسی شرطدر واشبو تفسیره كوره اعتراض تتمه مباییندر زیرا تتمه
اصطلاحده فضله ایله اولوب فضله ایسه ذات محل من الاعراب اولمق لازمدر قال رحمه الله (وبعضهم
كونه غیر جملة فیشمل بعض صور التتمیم والتكمیل) بعضاً نكته اعتراض دفع ایهام اولمسنه قائل
اولانلردن فرقهٔ ثانیه اعتراض جملهنك غیریسی اولمغنی دخی تجویز ایلدیلر امدی بو جماعته
كوره اعتراض اثناء كلامده ویاخود معنا متصلین اولان كلامین بیننده مطلقا بر نكتهایچون جمله
ویاغیریسی اتیان اولنمقدر بو تفسیر اوزره اعتراض بعض صور تتمیم وتكمیله شامل اولور یعنی كرك
جمله اولسون وكرك غیریسی اولسون اثناء الكلامده ویاخود معنا متصلین اولان كلامین بیننده واقع
اولان تتمیم وتكمیله شامل اولور وتقریر كلام مصنف اشبو بیان اولندیغی اوزره ظاهردر
واما ایضاحده ذكر ایلدیكی اوزره تقریرده اخلال واردر زیرا دیمشدر كه قومدن برفرقه اعتراضك
اثناء كلامده ویاخود معنا متصلین اولان كلامین بیننده اولمسنی اشتراط ایدوب لكن جمله ویا جملهدن
اكثر اولمسنی شرط ایتمدیلر بوصورتده اعتراض تتمیمدن احد موقعینده یعنی اثناء كلام ویا كلامین
متصلین بیننده واقع اولنلره وتكمیلدن كرك جمله اولسون وكرك جملهدن اقل ویا اكثر اولسون
احد موقعینده واقع اولوب اعرابدن محلی اولمیانلره شامل ولور انتهت ایضاحده اولان تقریر مصنف
بو وتیرهده اولوب بونده اولان اخلال زیرا اشبو جماعت اخیره عندنده یا اعتراضك اعرابدن محلی
اولمامسی شرط اولور ویاخود اولمز اگر شرط اولورسه جملهنك غیری اولمسی جائز اولهمز زیرا
مفرد ایچون كلامده اعراب اولمق لازمهسندر حالبوكه جماعت مذكوره عندنده مفردك وقوعی جائزدر
و بروجه تتمیمدن اصلا برشیئه شامل اولمز زیرا تتمیم فضله ایله اولوب حالبوكه فضله ایچون اعرابدن
لازمدر واگر جماعت مذكوره عندنده اعرابدن محلی اولمامق اشتراط اولنمزسه ایضاحده
. ومن التكمیل ماكان واقعا فی احد الموقعین ولا محل له من الاعراب . قولنده اولان . ولا محل له .
قیدینه محتاج اولمز زیرا عدم اشتراط صورتنده اعتراض كرك اعرابدن محلی اولسون وكرك اولمسون

تكمیلدن احد موقعینده واقع اولان شیئه شامل اولور مگر جوابنده دینله كه مراد اعتراض
جمله اولدیغی وقتده جماعت مذكوره عندنده اعرابدن محلی اولمامق شرط اولدیغنی بیاندر واما جمله
وجملهدن اقل ویا اكثر اولمسندن تعمیمی سهودر زیرا جملهدن اقل اولان شیئك البته اعرابدن
محلی اولهجقدر حاصل كلام مصنفك ایضاحده اولان كلامی خبط و خللدن غیر خالیدر
قال رحمه الله (واما بغیر ذلك كقوله تعالی * الذین یحملون العرش ومن حوله یسبحون بحمد
ربهم ویؤمنون به * فانه لو اختصر لم یذكر ویؤمنون به لان ایمانهم لا ینكره من یثبتهم وحسن ذكره
اظهار شرف الایمان ترغیبا فیه) یعنی اطناب یا ایضاح وتكریر وسائر مذكوراتدن بریله اولور
ویاخود بونلرك غیریسیله اولور نتهكیم ﴿ الذین یحملون العرش الایه ﴾ قول شریفنده اولان
. ویؤمنون به . بوقبیلدندر شویله كه نظم مذكورده اختصار اولنسه . ویؤمنون به . ذكر اولنمزدی
زیرا حملهٔ عرش وحولنده اولان ملائكهٔ كرامی اثبات ایدن كیمسه انلرك ایمانی انكار ایتمز وكذلك
. یسبحون بحمد ربهم . قولندن مستفاد اولان تسبیح وحمدلری دخی جناب باری یه ایمانلرینه دلالت
ایدر بوصورتده امر معلوم اولهرق اخباره حاجت یوقدر وبوحالده . یؤمنون به . قولنك
حسن ذكری ایمانه ترغیب ایچون شرف ایمانی اظهار وایمان حملهٔ عرش وحولنده اولان ملائكهٔ
كرامك تحلی وتزین ایلدكاری شی اولدیغنی اثبات ایتمكدر شویله كه جناب باری كزیدهٔ مخلوقات اولان
ملائكهٔ كرام مشار الیهمی مقام مدحده شانلرنده بووصفی ذكر ایتمسیله وصف ایمان وصف عظیم
وشریف اولدیغنی تبیین ایدرك موجب ابلغ ترغیب اولمشدر وبو اطنابك ماسبقنده داخل اولمدیغی
تأمل ایله ظاهردر ومصنف بو مقامده كتب ایضاحده ایراد ایتمش اولدیغی امثلهدن بریده
. رأیته بعینی . قولیله ﴿ یقولون بافواههم ﴾ قول شریفی واخل اولوب لكن محل نظردر زیرا
بومثللر لنكتهٔ فضله ایله اتیان اولنمش اولمسیله تتمیمده داخلدر ونكتهسی تاكید وقول مذكور تكلم
قلبدن ترجمه اولنمش بر كلام اولمیهرق مجرد لسانلری اوزره جاری اولان تفوهاتدن عبارهٔ اولدیغنه
دلالتدر ومصنفك ایراد ایلدیكی امثلهدن بریسیده نظم جلیلده ﴿ فصیام ثلثة ایام فی الحج وسبعة
اذا رجعتم ﴾ قول شریفنده اصره توهم اباحهیی دفع ایچون ﴿ تلك عشرة كاملة ﴾ بیورلمسیدر
زیرا واوك مثلا . جالس الحسن وابن سیرین . قولنده اولدیغی كبی اباحه ایچون دخی مجیئی معهوددر
كورمز میسنكه بو كلامده مخاطب حسن وابن سیریندن ایكیسیله ویاخود بونلردن بریله جالس
اولسه قول مذكوره امتثال ایتمش اولور لكن بو دخی جای نظردر زیرا بوصورتده نظم مذكور
باب تكمیلدن یعنی خلاف مقصودی دفع ایدن شی تیان قسمندندر اولور واشبهٔ مذكوراتدن بریده
﴿ اذا جاءك المنافقون قالوا نشهد انك لرسول الله والله یعلم انك لرسوله والله یشهد ان المنافقین
لكاذبون ﴾ قول شریفی اولوب اختصار اولنسه . والله یعلم انك لرسوله . قولی ترك اولنور ایدی
زیرا سیاق آیت دعوای اخلاص شهادتده اولان منافقینی تكذیب ایچوندر بوصورتده . والله یعلم
انك لرسوله . قولنك حسنی انلرك نفس الامرده كاذبون اولدقلری توهمنی دفع ایچوندر لكن
بودخی جای نظردر زیرا بوصورتده نظم مذكور تكمیل ویاخود اعتراضده نكتهٔ دفع ایهام
اولمسنی تجویز ایدنلره كوره اعتراض قبیلندن اولور قال رحمه الله (واعلم انه قد یوصف
الكلام بالایجاز والاطناب باعتبار كثرة حروفه وقلتها بالنسبة الی كلام آخر مساوله فی اصل المعنی
كقوله . یصد عن الدنیا اذ عن سودد . وقوله . واست بنظار الی جانب الغنی . اذا كانت العلیاء
فی جانب الفقر .) ومعلوم اوله كه كلام اصل مرادده مساوی اولان شیدن ناقص ویا زائد اولمغنی
اعتباریله ایجاز واطناب ایله توصیف اولندیغی مثلو بعض كره كندینه اصل معناده مساوی
اولان كلامه نسبتله كثرت وقلت حروفی اعتباریله ایجاز واطناب ایله موصوف اولور مثلا
ابی تمامك * یصد عن الدنیا اذا عن سودد * ولو برزت فی زی عذراء ناهد * قولنده اولان مصراع
اول ایله شاعر آخرك * واست بنظار الی جانب الغنی * اذا كانت العلیاء فی جانب الفقر * قولی بیننده

ظاهردر زیرا مصراع ابی تمام مع قلة حروفه اصل معناده بیت مذکوره مساوی اولدیغیچون بیت مذکوره
نسبتله ایجاز وبیت مذکور مصراع مزبوره نسبتله اطنابدر • یصد • صدوددن اعراض
معناسنه‌در • عن • ظهر و • سودد • سیادت و • زی • هیئت و • عذراء • بکر و • ناهد • ممه‌سی
مرتفع اولان مرأه معنالرینه‌در مفهوم بیت ممدوح مرقوم کندوسنه سیادت عرض اولندیغی
وقتده دنیا ولو که قاوبی مفتون ایده‌جك بکر کاعب حسنا هیئتده بارز وظاهر اولسه بیله اندن
اعراض ایدر حاصلی که دنیا رعجوزهٔ شوها اولوب حانه واقف وغاپشی زیب وتسویدن عبارة ایدوکنی
عین بصیرتله عارف اولنلر کندوسندن تنفر واستکراه ایلر دیمکدر که مراد سیادته اولان میلنی وصفدر
وبیت ثانیده • غنی • ایله مراد مسببی اولان راحتدر وفقر ایله مراد محنتدر یعنی تعب ومشقتله اولان
سیادت بدون سیادة اولان راحت وعیش ناعمدن احبدر دیمك اولوب مراد سیادت ومعالیه اولان
میلنی وصفدر وبو مثللو ایجاز تفسیر سابق اوزره ایجاز ومساوات واطناب اولمق وکذلك
بومثللو اطناب تفسیر سابق اوزره اطناب ومساوات وایجاز اولق جائزدر قال رحمه الله (ویقرب
منه قوله تعالی * لا یسئل عما یفعل وهم یسئلون * وقول الحماسی • وننکران شئنا علی الناس
قولهم • ولاینکرون القول حین نقول •) ونظم جلیلده ﴿ لا یسئل عما یفعل وهم یسئلون ﴾
قول شریفیله حماسینك بیت مذکوری دخی بو قبیلدن اولمقه قریبدر مفهوم بیت بزغیرمزك
کلامندن انکار وتغییرنی مراد ایلدیکمز شیئی تغییر ایدرز وهوا وامرمزه انقیاد واقتفا ورأی
وعزممزه اقتدا ایچون رفع علمیمزده اعتراضه اجترا ایدمزلر دیمکدر مراد ریاست ونفاذ حکملرینی
وامساك همتده کندولرینه رجوعنی وصفدر امدی نظم شریف مذکور بیته نسبتله ایجازدر
وقریب تعبیری زیرا آیتده اولان الفاظ ماهررفعه شامل اولوب وقول حماسی هرنقدر قائلرینك
عندنده آخرینه غیره منکر وقول آخرعندلرنده منکر اولمسنه عموم افاده دخی بوبله ایلق لازم گاورسه‌ده
صراحت قول حسبیله قوله مخصصدر والله اعلم قال الشارح التفتازانی رحمه الله تم المعانی
بعون الله وحسن توفیقه فنحمده علی جزیل نواله ونصلی علی سیدنا محمد وآله ونسئله التوفیق
فی اتمام القسمین لاخیرن عنه وجوده ویقول المترجم لحیرمذبیلا الکلام الشارح النحریر
الحمد لله سبحانه وتعالی علی ما کررنابه من تلخیص المعانی فی متون الفنون اولا والهمنا بشرح
صدورنا تنبیح لافصح والبیان مختصرا ومطولا حتی ادانا لی بدیع النطق والاذنان مترجم ومعولا
رحمته وسعت کل شیء وأذنه عمت کل حی نحمده ونشکره علی تیسیر هذا اثر لعتبر لعبده
الاحقر معنونا بعلم الاعلام ومطرزا بطراز الاختتام انه المیسر لکل عسیر وبیده زمة التقدیر
والصلوة علی نبیه المجتبی ورسوله المرتضی صاحب المقام الاعلی واللسان الفصیح من اقتبس
من انوار اسعد کل صبیح ومابح وعلی آله واصحابه الذین جاهدوا وساعدوا فی اعلاء کلمة الله العلیا
فانجلت فی مشارق مناباتهم شموس الهدایة ارغمة المحیا وبعد فانه لما سافنی سائق التوفیق وهو
حسبی فی کل حال ونعم الرفیق لهذا الخطاب الجزیل وهو امر غیر سهل خصوصا لمثل من
باعه فی غایة العجز والقصور ومتاعه لایوازن ولایوازی شیئا من التنبه والشعور وکیف لا ان
اساسه مفتاح العلوم والفنون وبه فتحت ابواب الحقایق علی وجوه ارباب الفضائل فی اوائل القرون
وان ملخص اصله خطیب علی منار الاشتهار بعلو کعب کماله الذی بلغ آفاق المشارق والمغارب
منار افضاله وشارح ذلك الاصل الملخص مخصوص بین صنادید الافاضل بانه مالم تستطعه الاوائل
فارخیت زمام التوکل فی مهمه الاقدام ولم آل جهدا فی حل معاقد الغموض بتشمیر ساعد الاهتمام
مستعینا برب العالمین ومتوسلا بروح سید المرسلین فتخطی قدم القلم محجة بدیعة عز سلوکها
علی کثیر من اهل القلم اقرأ حامدا اسم ربی الذی علم الانسان مالم یعلم سبحان من جعل الیراعة
مثمرة من غیران تکون مورقة وافاض من عین القریحة الجامدة بحارا رائقة فتیسر اتمام تسویده
وفق المرام وعن وجوه الخرائد اماطة اللثام ثم تعقب مأموریتی بجهة الدمشق والتنقل الی العراق

وذلك اقتضی نسج العناکب علی تلك الاوراق فمازلت مواظبا بمذاکرة مزایا الاشعار العربیه
وتفحص خبایا الاثار الادبیه مع بعض من فحول اهل الکمال اتباعا بما قیل اخذت العلم من افواه
الرجال واستمر الحال علی هذا المنوال قریر العین بانوار عواطف الولایة المراقبه وریان
الکبد بزلال العوارف الناعقیه الذی ادرك الشباب بقبض تدابیره عراق العرب وزال بنسیم
رأفته غبار الکرب وفی غایة هذه الایام شمل التضام وانحل عقد الانتظام تبر لزمان لایکاد
یسأم عن التصاریف والتفنن وکم تجری الریاح بما لاتشتهی السفن فقلت * فیا الاقامة بالزوراء
لاسکنی * بها ولاناقتی فیها ولاجمل وانتهضت مستعفیا من بغداد الی استانبول واقتضی بعض
الاحوال اختیار الخمول فانتهزت فرصة من عوایق الزمان حتی رجعت الی ماجمعت بالتصحیح
والاتقان واضفت الیه من الفوائد مایجدی فی حل المعاقد ونقحت التراکیب مما یؤدی الی
الاطناب لیکون ایجازا بالقصر علی تلخیص الصواب واعملت الفکر فی تمییز القشر عن اللباب
هدیة منی الی من جبل علی الانصاف من المسترشدین وتحفة الی کل ذکی عصم عن الاعتساف
من الطالبین وکل قول منه شارح اصدر السامعین وجمیع قضایاه موجبة لنتایج مطالب الناظرین
والقول بموجب قواعده بطابق مقتضی المقام والمراعاة بنظیر موارده یوافق حسن ابتداء المرام
دوحة تتنسم فی ظلال افنانها اذهان الاذکیاء شجرة طیبة اصلها ثابت وفرعها فی السماء یقتطف
ابصار الکتاب من اثمار اسالیبها ویجتنی بصائر الطلاب من ازهار تراکیبها ویستلذ قرایح جهابذة
الفضلاء بتفکه اسرارها ویعتنق رجال البلاغة اعناق ابکارها * فقل ماشئت فیها من مدیح *
تجدها فوق مانطق المدیح مجازاتها اللفظیة غیرمنفکة عن علائق حقائق المعانی واللب واستعاراتها
مکنیته عن التخییل الحسن * انی لاقسم لو تجسم لفظها * انفت نحور الغانیات الجوهرا ولما
شاهدت تطاول اعناق المتعطشین برشحات البدیعیات وعاینت اشرئباب المنتظرین الی مطالع ذلك الاثر
النافع من اهل الرغبات فابتهم بطبعه فی مطبعة سرای بوسنه وتعقب تحول مأموریتی بمتصرفیة
لواء هرسك فی تلك السنه ومع ذلك ما انحل حبال العزم منی فی اتمام طبعه لیکون وسیلة
لتعمیم نفعه لکن لما کانت المطبعة مشغولة بمطبوعات الولایة مع انضمام عوائق اسباب عدیده امتد
طبع هذا الجزء الاول آمادا بعیده والحمد لله علی تیسر ختامه بکل الحال ویتلوه طبع الجزء الثانی
قریبا فی المطبعة العامرة بعون الله الملك المتعال لعله اضحی مؤلفا مطبوعا قلما اتفق مثله لاحد وتأتی
لاتری فیه عوجا ولا امتا فالمسئول من منه الوافر ان یجعله جدیرا بملاحظة الاعتبار وممدودا
من کرام الاثار فی الحل والقابل خصوصا عند خلیفته الاعظم وناشر شریعته فی بین الامم * ملك
اذا خفت حلوم ذوی النهی * فی الروع زاد رصانة وتوقرا * نسخت خلائقه الحمیدة ما اتی * فی
الکتب من کسری الملوك وقیصرا * لاتسمعن حدیث ملك غیره * یروی فکل الصید فی جوف الفری
من بسط علی العباد اجنحة العدل والامان وافاض علیهم سجال الفضل والاحسان ضحك الایام
بثغور المسرة بعزیز اسمه ورباح النصر بالقبول ناسمه خلد الله ملکه مادام العالم واستقر اواء
شوکته علی مفارق الامم بطول عمره ودوام نصره ما ابرق نجم فی الخضراء واورق
نجم فی الغبراء وهذا غایة البیان ان لم یقع عند الناس فی موقع القبول
والاستحسان فاجره الجزیل علی الله الملك المنان وله الحمد فی کل حین وآن

م م م

اجلهٔ رجال دولت علیه‌دن هرسك سنجاغی متصرفی سعادتلو عبد النافع افندی حضرتلرینك تألیفنه
موفق اولدقلری اشبو ترجمهٔ مطولك جامع فن معانی اولان جلد اولی مرتب اول مطبعه عبد القادر
قاصر البضاعه‌نك عاجزانه سعی ومباشرتی ومصححی مرکز ولایت مجلس جنایت کاتبی حلیم افندینك
مقابله وتصحیحده حسن معاونت وهمتیله بوسنه ولایتی مطبعه‌سنده بعنایة الله تعالی اشبو بیك ایکیوز
سکسان طقوز سنه‌سی شهر محرم الحرامنده رسیدهٔ حد ختام ومطبعهٔ مزده بوبله براثر جلیلك تیسر
طبع وتمثیلی جمله‌مزه موجب فخر وابتسام اولمشدر